త్యం ప్రశాసతి ॥ ౧౦౩ ॥ రామో రామో రామ ఇతి ప్రజానామభవన్ కథాః । రామభూతం జగదభూద్రామే రాజ్యం ప్రశాసతి ॥ ౧౦౪ ॥ నిత్యపుష్పా నిత్యఫలాస్తరవః స్కంధవిస్తృతాః । కాలే వర్షీ చ పర్జన్యః సుఖస్పర్శశ్చ మారుతః ॥ ౧౦౫ ॥ బ్రాహ్మణాః క్షత్రియా వైశ్యాః శూద్రా లోభవివర్జితాః । స్వకర్మసు ప్రవర్తంతే తుష్టాః స్వైరేవ కర్మభిః ॥ ౧౦౬ ॥ ఆసన్ ప్రజా ధర్మరతా రామే శాసతి నానృతాః । సర్వే లక్షణసంపన్నాస్సర్వే ధర్మపరాయణాః ॥ ౧౦౭ ॥ దశ వర్షసహస్రాణి దశ వర్షశతాని చ । భ్రాతృభిస్సహితః శ్రీమాన్ రామో రాజ్యమకారయత్ ॥ ౧౦౮ ॥ ధన్యం యశస్యమాయుష్యం రాజ్ఞాం చ విజయావహమ్ । ఆదికావ్యమిదం త్వార్షం పురా వాల్మీకినా కృతమ్ ॥ ౧౦౯ ॥ యః పఠేచ్ఛృణుయాల్లోకే నరః పాపాద్విముచ్యతే । పుత్రకామస్తు పుత్రాన్వై ధనకామో ధనాని చ ॥ ౧౧౦ ॥ లభతే మనుజో లోకే శ్రుత్వా రామాభిషేచనమ్ । మహీం విజయతే రాజా రిపూంశ్చాప్యధితిష్ఠతి ॥ ౧౧౧ ॥ రాఘవేణ యథా మాతా సుమిత్రా లక్ష్మణేన చ । భరతేనేవ కైకేయీ జీవపుత్రాస్తథా స్త్రియః ॥ ౧౧౨ ॥ భవిష్యంతి సదానందాః పుత్రపౌత్రసమన్వితాః । శ్రుత్వా రామాయణమిదం దీర్ఘమాయుశ్చ విందతి ॥ ౧౧౩ ॥ రామస్య విజయం చైవ సర్వమక్లిష్టకర్మణః । శృణోతి య ఇదం కావ్యమార్షం వాల్మీకినా కృతమ్ ॥ ౧౧౪ ॥ శ్రద్దధానో జితక్రోధో దుర్గాణ్యతితరత్యసౌ । సమాగమం ప్రవాసాంతే లభతే చాపి బాంధవైః ॥ ౧౧౫ ॥ ప్రార్థితాంశ్చ వరాన్ సర్వాన్ ప్రాప్నుయాదిహ రాఘవాత్ । శ్రవణేన సురాస్సర్వే ప్రీయంతే సంప్రశృణ్వతామ్ ॥ ౧౧౬ ॥ వినాయకాశ్చ శామ్యంతి గృహే తిష్ఠంతి యస్య వై । విజయేత మహీం రాజా ప్రవాసీ స్వస్తిమాన్ భవేత్ ॥ ౧౧౭ ॥ స్త్రియో రజస్వలాః శ్రుత్వా పుత్రాన్ సూయురనుత్తమాన్ । పూజయంశ్చ పఠంశ్చేమమితిహాసం పురాతనమ్ ॥ ౧౧౮ ॥ సర్వపాపాత్ ప్రముచ్యేత దీర్ఘమాయురవాప్నుయాత్ । ప్రణమ్య శిరసా నిత్యం శ్రోతవ్యం క్షత్రియైర్ద్విజాత్ ॥ ౧౧౯ ॥ ఐశ్వర్యం పుత్రలాభశ్చ భవిష్యతి న సంశయః । రామాయణమిదం కృత్స్నం శృణ్వతః పఠతస్సదా ॥ ౧౨౦ ॥ ప్రీయతే సతతం రామస్స హి విష్ణుస్సనాతనః । ఆదిదేవో మహాబాహుర్హరిర్నారాయణః ప్రభుః ॥ ౧౨౧ ॥ సాక్షాద్రామో రఘుశ్రేష్ఠః శేషో లక్ష్మణ ఉచ్యతే ॥ కుటుంబవృద్ధిం ధనధాన్యవృద్ధిం స్త్రియశ్చ ముఖ్యాస్సుఖముత్తమం చ । శ్రుత్వా శుభం కావ్యమిదం మహార్థం ప్రాప్నోతి సర్వాన్ భువి చార్థసిద్ధిమ్ ॥ ౧౨౨ ॥ ఆయుష్యమారోగ్యకరం యశస్యం సౌభ్రాత్రికం బుద్ధికరం శుభం చ । శ్రోతవ్యమేతన్నియమేన సద్భిరాఖ్యానమోజస్కరమృద్ధికామైః ॥ ౧౨౩ ॥ ఏవమేతత్పురావృత్తమాఖ్యానం భద్రమస్తు వః । ప్రవ్యాహరత విస్రబ్ధం బలం విష్ణోః ప్రవర్ధతామ్ ॥ ౧౨౪ ॥ దేవాశ్చ సర్వే తుష్యంతి గ్రహణాచ్ఛ్రవణాత్తథా । రామాయణస్య శ్రవణాత్తుష్యంతి పితరస్తథా ॥ ౧౨౫ ॥ భక్త్యా రామస్య యే చేమాం సంహితామృషిణా కృతామ్ । లేఖయంతీహ చ నరాస్తేషాం వాసస్త్రివిష్టపే ॥ ౧౨౬ ॥ ********************************

ఇత్యార్షే - శ్రీమద్రామాయణే - ఆదికావ్యే - శ్రీమద్వాల్మీకీయే - చతుర్వింశతిసహస్రికాయాం - సంహితాయాం
********* శ్రీమద్యుద్ధకాండే - శ్రీరామపట్టాభిషేకో నామ - ఏకత్రింశదుత్తరశతతమస్సర్గః - *********

యదక్షరపదభ్రష్టం మాత్రాహీనం చ యద్భవేత్ । తత్సర్వం క్షమ్యతాం దేవ నారాయణ నమోఽస్తు తే ॥

యుద్ధకాండస్సమాప్తః.

జుష్టస్సునివిష్టజనాకులః । దేవస్థానైః ప్రపాభిశ్చ తటాకైశ్చోపశోభితః ॥౪౩॥ ప్రహృష్టనరనారీకస్సమాజోత్సవశోభితః
సుకృష్టసీమా పశుమాన్ హింసాభిరభివర్జితః ॥౪౪॥ అదేవమాతృకో రమ్యశ్శ్వాపదైః పరివర్జితః । పరిత్యక్తో భయైస్స
ర్వైః ఖనిభిశ్చోపశోభితః ॥౪౫॥ వివర్జితో నరైః పాపైర్మమ పూర్వైస్సురక్షితః । కచ్చిజ్జనపదస్స్ఫీతస్సుఖం వసతి రాఘ
వ ॥౪౬॥ కచ్చిత్తే దయితాస్సర్వే కృషిగోరక్షజీవినః । వార్తాయాం సంశ్రితస్తాత లోకో హి సుఖమేధతే ॥౪౭॥ తేషాం
గుప్తిపరీహారైః కచ్చిత్తే భరణం కృతమ్ । రక్ష్యా హి రాజ్ఞా ధర్మేణ సర్వే విషయవాసినః ॥౪౮॥ కచ్చిత్ స్త్రియస్సాంత్వయసి
కచ్చిత్తాస్తే సురక్షితాః । కచ్చిన్న శ్రద్దధాస్యాసాం కచ్చిద్గుహ్యం న భాషసే ॥౪౯॥ కచ్చిన్నాగవనం గుప్తం కచ్చిత్తే సంతి ధే
నుకాః । కచ్చిన్న గణికాశ్వానాం కుంజరాణాం చ తృప్యసి ॥౫౦॥ కచ్చిద్దర్శయసే నిత్యం మానుషాణాం విభూషితమ్ । ఉత్థా
యోత్థాయ పూర్వాహ్ణే రాజపుత్ర మహారథ ॥౫౧॥ కచ్చిన్న సర్వే కర్మాంతాః ప్రత్యక్షాస్తేఽవిశంకయా । సర్వే వా పున
రుత్సృష్టా మధ్యమేవాత్ర కారణమ్ ॥౫౨॥ కచ్చిత్సర్వాణి దుర్గాణి ధనధాన్యాయుధోదకైః । యంత్రైశ్చ పరిపూర్ణాని
తథా శిల్పిధనుర్ధరైః ॥౫౩॥ ఆయస్తే విపులః కచ్చిత్కచ్చిదల్పతరో వ్యయః । అపాత్రేషు న తే కచ్చిత్కోశో గచ్ఛతి రాఘవ ॥
౫౪॥ దేవతార్థే చ పిత్రర్థే బ్రాహ్మణాభ్యాగతేషు చ । యోధేషు మిత్రవర్గేషు కచ్చిద్గచ్ఛతి తే వ్యయః ॥౫౫॥ కచ్చిదా
ర్యో విశుద్ధాత్మా క్షారితశ్చోరకర్మణా । అపృష్టశ్శాస్త్రకుశలైర్న లోభాద్వధ్యతే శుచిః ॥౫౬॥ గృహీతశ్చైవ పృష్టశ్చ కాలే
దృష్టస్సకారణః । కచ్చిన్న ముచ్యతే చోరో ధనలోభాన్నరర్షభ ॥౫౭॥ వ్యసనే కచ్చిదాఢ్యస్య దుర్గతస్య చ రాఘవ । అర్థం వి
రాగాః పశ్యంతి తవామాత్యా బహుశ్రుతాః ॥౫౮॥ యాని మిథ్యాభిశస్తానాం పతంత్యస్రాణి రాఘవ । తాని పుత్రపశూన్
ఘ్నంతి ప్రీత్యర్థమనుశాసతః ॥౫౯॥ కచ్చిద్వృద్ధాంశ్చ బాలాంశ్చ వైద్యముఖ్యాంశ్చ రాఘవ । దానేన మనసా వాచా త్రిభిరే
తైర్బుభూషసే ॥౬౦॥ కచ్చిద్గురూంశ్చ వృద్ధాంశ్చ తాపసాన్ దేవతాతిథీన్ । చైత్యాంశ్చ సర్వాన్ సిద్ధార్థాన్ బ్రాహ్మణాం
శ్చ నమస్యసే ॥౬౧॥ కచ్చిదర్థేన వా ధర్మమర్థం ధర్మేణ వా పునః । ఉభౌ వా ప్రీతిలోభేన కామేన చ న బాధసే ॥౬౨॥ కచ్చిద
ర్థం చ ధర్మం చ కామం చ జయతాం వర । విభజ్య కాలే కాలజ్ఞ సర్వాన్ వరద సేవసే ॥౬౩॥ కచ్చిత్తే బ్రాహ్మణాశ్శర్మ సర్వ
శాస్త్రార్థకోవిదాః । ఆశంసతే మహాప్రాజ్ఞ పౌరజానపదైస్సహ ॥౬౪॥ నాస్తిక్యమనృతం క్రోధం ప్రమాదం దీర్ఘ
సూత్రతామ్ । అదర్శనం జ్ఞానవతామాలస్యం పంచవృత్తితామ్ ॥౬౫॥ ఏకచింతనమర్థానామనర్థజ్ఞైశ్చ మంత్రణమ్ । నిశ్చి
తానామనారంభం మంత్రస్యాపరిరక్షణమ్ ॥౬౬॥ మంగళాద్యప్రయోగం చ ప్రత్యుత్థానం చ సర్వతః । కచ్చిత్త్వం వర్జ
యస్యేతాన్ రాజదోషాంశ్చతుర్దశ ॥౬౭॥ దశ పంచ చతుర్వర్గాన్ సప్తవర్గం చ తత్త్వతః । అష్టవర్గం త్రివర్గం చ విద్యాస్తి
స్రశ్చ రాఘవ ॥౬౮॥ ఇంద్రియాణాం జయం బుద్ధ్వా షాడ్గుణ్యం దైవమానుషమ్ । కృత్యం వింశతివర్గం చ తథా ప్రకృతిమండ
లమ్ ॥౬౯॥ యాత్రాదండవిధానం చ ద్వియోనీ సంధివిగ్రహౌ । కచ్చిదేతాన్ మహాప్రాజ్ఞ యథావదనుమన్యసే ॥౭౦॥
మంత్రిభిస్త్వం యథోద్దిష్టైశ్చతుర్భిస్త్రిభిరేవ వా । కచ్చిత్సమస్తైర్వ్యస్తైశ్చ మంత్రం మంత్రయసే మిథః ॥౭౧॥ కచ్చిత్తే స
ఫలా వేదాః కచ్చిత్తే సఫలాః క్రియాః । కచ్చిత్తే సఫలా దారాః కచ్చిత్తే సఫలం శ్రుతమ్ ॥౭౨॥ కచ్చిదేషైవ తే బుద్ధిర్యథోక్తా
మమ రాఘవ । ఆయుష్యా చ యశస్యా చ ధర్మకామార్థసంహితా ॥౭౩॥ యాం వృత్తిం వర్తతే తాతో యాం చ నః ప్రపితామ
హాః । తాం వృత్తిం వర్తసే కచ్చిద్యా చ సత్పథగా శుభా ॥౭౪॥ కచ్చిత్స్వాదుకృతం భోజ్యమేకో నాశ్నాసి రాఘవ । కచ్చిదా
శంసమానేభ్యో మిత్రేభ్యస్సంప్రయచ్ఛసి ॥౭౫॥ రాజా తు ధర్మేణ హి పాలయిత్వా మహామతిర్దండధరః ప్రజానామ్ । అ
వాప్య కృత్స్నాం వసుధాం యథావదితశ్చ్యుతస్స్వర్గముపైతి విద్వాన్ ॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే శతతమస్సర్గః ॥

రామస్య వచనం శ్రుత్వా భరతః ప్రత్యువాచ హ । కిం మే ధర్మాద్విహీనస్య రాజధర్మః కరిష్యతి ॥౧॥ శాశ్వతోఽయం స
దా ధర్మః స్థితోఽస్మాసు నరర్షభ । జ్యేష్ఠపుత్రే స్థితే రాజన్ న కనీయాన్ నృపో భవేత్ ॥౨॥ స సమృద్ధాం మయా సార్ధమయో
ధ్యాం గచ్ఛ రాఘవ । అభిషేచయ చాత్మానం కులస్యాస్య భవాయ నః ॥౩॥ రాజానం మానుషం ప్రాహుర్దేవత్వే సమ్మతో
మమ । యస్య ధర్మార్థసహితం వృత్తమాహురమానుషమ్ ॥౪॥ కేకయస్థే చ మయి తు త్వయి చారణ్యమాశ్రితే । దివమార్యో
గతో రాజా యాయజూకస్సతాం మతః ॥౫॥ నిష్క్రాంతమాత్రే భవతి సహసీతే సలక్ష్మణే । దుఃఖశోకాభిభూతస్తు రాజా త్రి
దివమభ్యగాత్ ॥౬॥ ఉత్తిష్ఠ పురుషవ్యాఘ్ర క్రియతాముదకం పితుః । అహం చాయం చ శత్రుఘ్నః పూర్వమేవ కృతోదకౌ ॥

౭ ॥ ప్రియేణఖలుదత్తంహిపితృలోకేషురాఘవ।అక్షయ్యంభవతీత్యాహుర్భవాంశ్చైవపితుఃప్రియః॥౮॥ త్వామేవశో
చంస్తవదర్శనేప్సుస్త్వయ్యేవసక్తామనివర్త్యబుద్ధిమ్।త్వయావిహీనస్తవశోకరుగ్ణస్త్వాంసంస్మరన్నస్తమితఃపితా తే ॥
౯॥ఇతిశ్రీమదయోధ్యాకాండే ఏకోత్తరశతతమస్సర్గః. *************************************
తాంశ్రుత్వాకరుణాంవాచంపితుర్మరణసంహితామ్।రాఘవోభరతేనోక్తాంబభూవగతచేతనః॥ ౧॥ తంతువ
జ్రమివోత్సృష్టమాహవేదానవారిణా। వాగ్వజ్రంభరతేనోక్తమమనోజ్ఞంపరన్తపః॥౨॥ప్రగృహ్యబాహూరామో వై
పుష్పితాగ్రోయథాద్రుమః।వనేపరశునాకృత్తస్తథాభువిపపాతహ॥ ౩॥ తథానిపతితంరామంజగత్యాంజగతీపతిమ్।
కూలఘాతపరిశ్రాన్తంప్రసుప్తమివకుంజరమ్॥ ౪॥ భ్రాతరస్తేమహేష్వాసంసర్వతశ్శోకకర్శితమ్। రుదన్తస్సహవైదే
హ్యాసిషిచుస్సలిలేనవై॥౫॥సతుసంజ్ఞాంపునర్లబ్ధ్వానేత్రాభ్యామస్రముత్సృజన్। ఉపాక్రామతకాకుత్స్థఃకృపణంబ
హుభాషితుమ్॥౬॥ సరామస్స్వర్గతంశ్రుత్వాపితరంపృథివీపతిమ్।ఉవాచభరతంవాక్యంధర్మాత్మాధర్మసంహితమ్
౭ ॥ కింకరిష్యామ్యయోధ్యాయాంతాతేదిష్టాంగతింగతే।కస్తాంరాజవరాద్ధీనామయోధ్యాంపాలయిష్యతి ॥౮॥ కింనుత
స్యమయాకార్యందుర్జాతేనమహాత్మనః।యోమృతోమమశోకేనమయాచాపినసంస్కృతః॥౯॥ అహోభరతసిద్ధా
ర్థోయేనరాజాత్వయానఘః।శత్రుఘ్నేనచసర్వేషుప్రేతకృత్యేషుసత్కృతః॥౧౦॥నిష్ప్రధానామనేకాగ్రాంనరేం
ద్రేణవినాకృతామ్।నివృత్తవనవాసోపినాయోధ్యాంగన్తుముత్సహే॥౧౧॥సమాప్తవనవాసంమామయోధ్యాయాంప
రన్తప।కోనుశాసిష్యతిపునస్తాతేలోకాన్తరంగతే॥౧౨॥పురాప్రేక్ష్యసువృత్తంమాంపితాయాన్యాహసాన్త్వయన్॥
వాక్యానితానిశ్రోష్యామికుతఃశ్రోత్రసుఖాన్యహమ్॥౧౩॥ఏవముక్త్వాసభరతంభార్యామభ్యేత్యరాఘవః। ఉవాచశోక
సన్తప్తఃపూర్ణచన్ద్రనిభాననః॥౧౪॥సీతేమృతస్తేశ్వశురఃపిత్రాహీనోసిలక్ష్మణ। భరతోదుఃఖమాచష్టేస్వర్గతంపృ
థివీపతిమ్॥౧౫॥తతోబహుగుణంతేషాంబాష్పంనేత్రేష్వజాయత।తథాబ్రువతికాకుత్స్థేకుమారాణాంయశస్వినామ్॥
౧౬॥తతస్తేభ్రాతరస్సర్వేభృశమాశ్వాస్యరాఘవమ్।అబ్రువన్జగతీభర్తుఃక్రియతాముదకంపితుః॥౧౭॥ సాసీతాశ్వ
శురంశ్రుత్వాస్వర్గలోకగతంనృపమ్। నేత్రాభ్యామశ్రుపూర్ణాభ్యామశకన్నేక్షితుంపతిమ్॥౧౮॥ సాన్త్వయిత్వాతు
తాంరామోరుదతీంజనకాత్మజామ్। ఉవాచలక్ష్మణంతత్రదుఃఖితోదుఃఖితంవచః॥౧౯॥ఆనయేఙ్గుదిపిణ్యాకంచీరమా
హరచోత్తరమ్।జలక్రియార్థంతాతస్యగమిష్యామిమహాత్మనః॥౨౦॥సీతాపురస్తాద్వ్రజతుత్వమేనామభితోవ్రజ। అ
హంపశ్చాద్గమిష్యామిగతిర్హ్యేషాసుదారుణా॥౨౧॥తతోనిత్యానుగస్తేషాంవిదితాత్మామహామతిః। మృదుర్దాన్తశ్చశాం
తశ్చరామేచదృఢభక్తిమాన్॥౨౨॥సుమన్త్రస్తైర్నృపసుతైస్సార్ధమాశ్వాస్యరాఘవమ్। అవతారయదాలమ్బ్యనదీం
మన్దాకినీంశివామ్॥౨౩॥తేసుతీర్థాంతతఃకృచ్ఛ్రాదుపాగమ్యయశస్వినః। నదీంమన్దాకినీంరమ్యాంసదాపుష్పితకాన
నామ్॥౨౪॥శీఘ్రస్రోతసమాసాద్యతీర్థంశివమకర్దమమ్।సిషిచుస్తూదకంరాజ్ఞేతాతైతద్భవత్వితి॥౨౫॥ప్రగృహ్యచ
మహీపాలోజలపూరితమఞ్జలిమ్। దిశంయామ్యామభిముఖోరుదన్వచనమబ్రవీత్॥౨౬॥ఏతత్తేరాజశార్దూలవిమ
లంతోయమక్షయమ్। పితృలోకగతస్యాద్యమద్దత్తముపతిష్ఠతు॥౨౭॥తతోమన్దాకినీతీరాత్ ప్రత్యుత్తీర్యసరాఘవః। పి
తుశ్చకారతేజస్వీనివాపంభ్రాతృభిస్సహ॥౨౮॥ ఐఙ్గుదంబదరీమిశ్రంపిణ్యాకందర్భసంస్తరే। న్యస్యరామస్సుదుఃఖా
ర్తోరుదన్వచనమబ్రవీత్॥౨౯॥ఇదంభుంక్ష్వమహారాజప్రీతోయదశనావయమ్।యదన్నఃపురుషోభవతితదన్నాస్తస్య
దేవతాః॥౩౦॥తతస్తేనైవమార్గేణప్రత్యుత్తీర్యనదీతటాత్ ఆరురోహనరవ్యాఘ్రోరమ్యసానుంమహీధరమ్॥౩౧॥తతః
పర్ణకుటీద్వారమాసాద్యజగతీపతిః।పరిజగ్రాహబాహుభ్యాముభౌభరతలక్ష్మణౌ॥౩౨॥ తేషాంతురుదతాంశబ్దాత్ ప్ర
తిశ్రుత్కోభవద్గిరౌ। భ్రాతౄణాంసహవైదేహ్యాసింహానామివనర్దతామ్॥ ౩౩ ॥ మహాబలానాంరుదతాంకుర్వ
తాముదకంపితుః। విజ్ఞాయతుములంశబ్దంత్రస్తాభరతసైనికాః॥ ౩౪ ॥అబ్రువంశ్చాపిరామేణభరతస్సంగతోధ్రువమ్
తేషామేవమహాఞ్శబ్దశ్శోచతాంపితరంమృతమ్॥౩౫॥అథవాసాన్పరిత్యజ్యతంసర్వేభిముఖాస్స్వనమ్। అప్యేకమనసో
జగ్ముర్యథాస్థానంప్రధావితాః॥౩౬॥హయైరన్యేగజైరన్యేరథైరన్యేస్స్వలంకృతైః।సుకుమారాస్తథైవాన్యేపద్భిరేవనరా
యయుః॥౩౭॥అచిరప్రోషితంరామంచిరవిప్రోషితంయథా। ద్రష్టుకామోజనస్సర్వోజగామసహసాశ్రమమ్ ॥ ౩౮

లాః స్త్రీణాం త్వరితాస్తత్ర ద్రష్టుకామాస్సమాగమమ్ । యయుర్బహువిధైర్యానైః ఖురనేమిస్వనాకులైః ॥౩౯॥ సా
ర్గామిర్బహుభిర్యానైః ఖురనేమిసమాహతా । ముమోచ తుములం శబ్దం ద్యౌరివాభ్రసమాగమే ॥౪౦॥ తేన విత్రాసితా
నాగాః కరేణుపరివారితాః । ఆవాసయంతో గంధేన జగ్మురన్యద్వనం తతః ॥౪౧॥ వరాహవృకసంఘాశ్చ మహిషాస్సర్పవాన
రాః । వ్యాఘ్రగోకర్ణగవయా విత్రేసుః పృషతైస్సహ ॥౪౨॥ రథాంగసాహ్వా నత్యూహా హంసాః కారండవాః ప్లవాః । త
థా పుంస్కోకిలాః క్రౌంచా విసంజ్ఞా భేజిరే దిశః ॥౪౩॥ తేన శబ్దేన విత్రస్తైరాకాశం పక్షిభిర్వృతమ్ । మనుష్యైరావృతా
భూమిరుభయం ప్రబభౌ తదా ॥౪౪॥ తతస్తం పురుషవ్యాఘ్రం యశస్వినమరిందమమ్ । ఆసీనం స్థండిలే రామం దదర్శ సహ
సా జనః ॥౪౫॥ విగర్హమాణః కైకేయీం సహితాం మంథరామపి । అభిగమ్య జనో రామం బాష్పపూర్ణముఖోఽభవత్ ॥
౪౬॥ తాన్నరాన్ బాష్పపూర్ణాక్షాన్ సమీక్ష్యాథ సుదుఃఖితాన్ । పర్యష్వజత ధర్మజ్ఞః పితృవన్మాతృవచ్చ సః ॥౪౭॥ స త
త్ర కాంశ్చిత్పరిషస్వజే నరాంశ్చ కేచిత్తు తమభ్యవాదయన్ । చకార సర్వాన్ సవయస్యబాంధవాన్ యథార్హ
మాసాద్య తదా నృపాత్మజః ॥ ౪౮॥ స తత్ర తేషాం రుదతాం మహాత్మనాం భువం చ ఖం చానునినాదయన్ స్వనః । గుహాగిరీ
ణాం చ దిశశ్చ సంతతం మృదంగఘోషప్రతిమః ప్రశుశ్రువే ॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-ద్వ్యుత్తరశతతమస్సర్గః ॥ **
వసిష్ఠః పురతః కృత్వా దారాన్ దశరథస్య చ । అభిచక్రామ తం దేశం రామదర్శనతర్షితః ॥౧॥ రాజపత్న్యశ్చ గ
చ్ఛంత్యో మందం మందాకినీం ప్రతి । దదృశుస్తత్ర తత్తీర్థం రామలక్ష్మణసేవితమ్ ॥౨॥ కౌసల్యా బాష్పపూర్ణేన ముఖేన పరి
శుష్యతా । సుమిత్రామబ్రవీద్దీనా యాశ్చాన్యా రాజయోషితః ॥౩॥ ఇదం తేషామనాథానాం క్లిష్టమక్లిష్టకర్మణామ్ । వనే
ప్రాక్కేవలం తీర్థం యే తే నిర్విషయీకృతాః ॥౪॥ ఇతస్సుమిత్రే పుత్రస్తే సదా జలమతంద్రితః । స్వయం హరతి సౌమిత్రి
ర్మమ పుత్రస్య కారణాత్ ॥౫॥ జఘన్యమపి తే పుత్రః కృతవాన్న తు గర్హితః । భ్రాతుర్యదర్థసహితం సర్వం తద్విహితం గు
ణైః ॥౬॥ అద్యాయమపి తే పుత్రః క్లేశానామతథోచితః । నీచానర్థసమాచారం సజ్జం కర్మ ప్రముంచతు ॥ ౭ ॥ దక్షిణాగ్రేషు ద
ర్భేషు సా దదర్శ మహీతలే । పితురింగుదిపిణ్యాకం న్యస్తమాయతలోచనా ॥౮॥ తం భూమౌ పితురార్తేన న్యస్తం రామేణ వీ
క్ష్య సా । ఉవాచ దేవీ కౌసల్యా సర్వా దశరథస్త్రియః ॥౯॥ ఇదమిక్ష్వాకునాథస్య రాఘవస్య మహాత్మనః । రాఘవేణ పితుర్ద
త్తం పశ్యతైతద్యథావిధి ॥౧౦॥ తస్య దేవసమానస్య పార్థివస్య మహాత్మనః । నైతదౌపయికం మన్యే భుక్తభోగస్య భోజ
నమ్ ॥౧౧॥ చతురంతాం మహీం భుక్త్వా మహేంద్రసదృశో విభుః । కథమింగుదిపిణ్యాకం స భుంక్తే వసుధాధిపః ॥౧౨॥ అతో దుః
ఖతరం లోకే న కించిత్ప్రతిభాతి మా । యత్ర రామః పితుర్దద్యాదింగుదీక్షోదమృద్ధిమాన్ ॥౧౩॥ రామేణేంగుదిపిణ్యాకం పి
తుర్దత్తం సమీక్ష్య మే । కథం దుఃఖేన హృదయం న స్ఫోటతి సహస్రధా ॥ ౧౪॥ శ్రుతిస్తు ఖల్వియం సత్యా లౌకికీ ప్రతిభాతి మా ।
యదన్నః పురుషో భవతి తదన్నాస్తస్య దేవతాః ॥౧౫॥ ఏవమార్తాం సపత్న్యస్తా జగ్మురాశ్వాస్య తాం తదా । దదృశుశ్చా
శ్రమే రామం స్వర్గచ్యుతమివామరమ్ ॥౧౬॥ సర్వభోగైః పరిత్యక్తం రామం సంప్రేక్ష్య మాతరః । ఆర్తా ముముచుర
శ్రూణి సస్వరం శోకకర్శితాః ॥౧౭॥ తాసాం రామస్సముత్థాయ జగ్రాహ చరణాన్ శుభాన్ । మాతౄణాం మనుజవ్యా
ఘ్రస్సర్వాసాం సత్యసంగరః ॥౧౮॥ తాః పాణిభిస్సుఖస్పర్శైర్మృద్వంగులితలైశ్శుభైః । ప్రమమార్జూ రజః పృష్ఠాద్రా
మస్యాయతలోచనాః ॥౧౯॥ సౌమిత్రిరపి తాస్సర్వా మాతౄస్సంప్రేక్ష్య దుఃఖితః । అభ్యవాదయతాసక్తం శనై రామా
దనంతరమ్ ॥౨౦॥ యథా రామే తథా తస్మిన్ సర్వా వవృతిరే స్త్రియః । వృత్తిం దశరథాజ్జాతే లక్ష్మణే శుభలక్షణే ॥ ౨౧॥ సీ
తాపి చరణాంస్తాసాముపసంగృహ్య దుఃఖితా । శ్వశ్రూణామశ్రుపూర్ణాక్షీ సా బభూవాగ్రతః స్థితా ॥౨౨॥ తాం పరిష్వ
జ్య దుఃఖార్తాం మాతా దుహితరం యథా । వనవాసకృశాం దీనాం కౌసల్యా వాక్యమబ్రవీత్ ॥౨౩॥ విదేహరాజస్య సుతా
స్నుషా దశరథస్య చ । రామపత్నీ కథం దుఃఖం సంప్రాప్తా నిర్జనే వనే ॥౨౪॥ పద్మమాతపసంతప్తం పరిక్లిష్టమివోత్పలమ్ । కాం
చనం రజసా ధ్వస్తం క్లిష్టం చంద్రమివాంబుదైః ॥౨౫॥ ముఖం తే ప్రేక్ష్య మాం శోకో దహత్యగ్నిరివాశ్రయమ్ । భృశం మనసి
వైదేహి వ్యసనారణిసంభవః ॥౨౬॥ బ్రువంత్యామేవమార్తాయాం జనన్యాం భరతాగ్రజః । పాదావాసాద్య జగ్రాహ
వసిష్ఠస్య చ రాఘవః ॥౨౭॥ పురోహితస్యాగ్నిసమస్య వై తదా బృహస్పతేరింద్ర ఇవామరాధిపః । ప్రగృహ్య పాదౌ సుస
మృద్ధతేజసస్సహైవ తేనోపవివేశ రాఘవః ॥౨౮॥ తతో జఘన్యం సహితైస్స్వమంత్రిభిః పురప్రధానైశ్చ సహైవ సైనికైః ॥

జనేనధర్మజ్ఞతమేనధర్మవానుపోపవిష్టోభరతస్తదాగ్రజమ్||౨౯||ఉపోపవిష్టస్తుతథాసవీర్యవాంస్తపస్వివేషేణసన్నిరీక్ష్య
రాఘవమ్|శ్రియాజ్వలంతంభరతఃకృతాంజలిర్యథామహేంద్రఃప్రయతఃప్రజాపతిమ్||౩౦||కిమేషవాక్యంభరతోఽద్య
రాఘవంప్రణమ్యసత్కృత్యచసాధువక్ష్యతి|ఇతీవతస్యార్యజనస్యతత్త్వతోబభూవకౌతూహలముత్తమంతదా||౩౧||
రాఘవస్సత్యధృతిశ్చలక్ష్మణోమహానుభావోభరతశ్చధార్మికః|వృతాస్సుహృద్భిశ్చవిరేజురధ్వరేయథాసదస్యైస్సహి
తాస్త్రయోఽగ్నయః||౩౨||ఇతిశ్రీమదయోధ్యాకాండే-త్ర్యుత్తరశతతమస్సర్గః ************************

తంతురామస్సమాజ్ఞాయభ్రాతరంగురువత్సలమ్|లక్ష్మణేనసహభ్రాత్రాప్రష్టుంసముపచక్రమే||౧||కిమేతది
చ్ఛేయమహంశ్రోతుంప్రవ్యాహృతంత్వయా|యస్మాత్త్వమాగతోదేశమిమంచీరజటాజినీ||౨|| యన్నిమిత్తమిమందే
శంకృష్ణాజినజటాధరః| హిత్వారాజ్యంప్రవిష్టస్త్వంతత్సర్వంవక్తుమర్హసి||౩||ఇత్యుక్తఃకైకయీపుత్రఃకాకుత్స్థేనమ
హాత్మనా|ప్రగృహ్యబలవద్భూయఃప్రాంజలిర్వాక్యమబ్రవీత్||౪||ఆర్యంతాతఃపరిత్యజ్యకృత్వాకర్మసుదుష్కరమ్|గ
తస్స్వర్గంమహాబాహుఃపుత్రశోకాభిపీడితః||౫|| స్త్రియానియుక్తఃకైకేయ్యామమమాత్రాపరంతప|చకారసుమహ
త్పాపమిదమాత్మయశోహరమ్||౬||సారాజ్యఫలమప్రాప్యవిధవాశోకకర్శితా|పతిష్యతిమహాఘోరేనిరయేజననీమమ||
౭|| తస్యమేదాసభూతస్యప్రసాదంకర్తుమర్హసి|అభిషించస్వచాద్యైవరాజ్యేనమఘవానివ||౮||ఇమాఃప్రకృతయస్స
ర్వావిధవామాతరశ్చయాః|త్వత్సకాశమనుప్రాప్తాఃప్రసాదంకర్తుమర్హసి||౯||తదానుపూర్వ్యాయుక్తంచయుక్తం
చాత్మనిమానద|రాజ్యంప్రాప్నుహిధర్మేణసకామాన్సుహృదఃకురు||౧౦|| భవత్వవిధవాభూమిస్సమగ్రాపతినాత్వ
యా|శశినావిమలేనేవశారదీరజనీయథా||౧౧||ఏభిశ్చసచివైస్సార్ధంశిరసాయాచితోమయా|భ్రాతుశ్శిష్యస్యదాసస్య
ప్రసాదంకర్తుమర్హసి||౧౨|| తదిదంశాశ్వతంపిత్ర్యంసర్వంప్రకృతిమండలమ్ | పూజితంపురుషవ్యాఘ్ర నాతిక్రమితు
మర్హసి||౧౩||ఏవముక్త్వామహాబాహుస్సబాష్పఃకైకయీసుతః|రామస్యశిరసాపాదౌజగ్రాహవిధివత్పునః||౧౪||తం
మత్తమివమాతంగంనిశ్శ్వసంతంపునఃపునః|భ్రాతరంభరతంరామఃపరిష్వజ్యేదమబ్రవీత్ ||౧౫|| కులీనస్సత్త్వసంపన్నస్తే
జస్వీచరితవ్రతః|రాజ్యహేతోఃకథంపాపమాచరేత్త్వద్విధోజనః||౧౬||నదోషంత్వయిపశ్యామిసూక్ష్మమప్యరిసూదన|
నచాపిజననీంబాల్యాత్త్వంవిగర్హితుమర్హసి||౧౭||కామకారోమహాప్రాజ్ఞగురూణాంసర్వదానఘ| ఉపపన్నేషుదా
రేషుపుత్రేషుచవిధీయతే||౧౮||వయమస్యయథాలోకేసంఖ్యాతాస్సౌమ్యసాధుభిః| భార్యాఃపుత్రాశ్చశిష్యాశ్చత్వ
మపిజ్ఞాతుమర్హసి||౧౯||వనేవాచీరవసనంసౌమ్యకృష్ణాజినాంబరమ్|రాజ్యేవాపిమహారాజోమాంవాసయితుమీశ్వరః||
౨౦ || యావత్పితరిధర్మజ్ఞేగౌరవంలోకసత్కృతమ్|తావద్ధర్మభృతాంశ్రేష్ఠజనన్యామపిగౌరవమ్|| ౨౧|| ఏతాభ్యాంధ
ర్మశీలాభ్యాంవనంగచ్ఛేతిరాఘవ | మాతాపితృభ్యాముక్తోఽహంకథమన్యత్సమాచరే|| ౨౨|| త్వయారాజ్యమయోధ్యా
యాంప్రాప్తవ్యంలోకసత్కృతమ్|వస్తవ్యందండకారణ్యేమయావల్కలవాససా|| ౨౩|| ఏవంకృత్వామహారాజోవి
భాగంలోకసన్నిధౌ|వ్యాదిశ్యచమహాతేజాదివందశరథోగతః||౨౪|| సచప్రమాణంధర్మాత్మారాజాలోకగురుస్తవ | పి
త్రాదత్తంయథాభాగముపభోక్తుంత్వమర్హసి||౨౫||చతుర్దశసమాస్సౌమ్యదండకారణ్యమాశ్రితః|ఉపభోక్ష్యేత్వహం
దత్తంభాగంపిత్రామహాత్మనా||౨౬||యదబ్రవీన్మాంనరలోకసత్కృతఃపితామహాత్మావిబుధాధిపోపమః|తదేవమన్యే
పరమాత్మనోహితంనసర్వలోకేశ్వరభావమవ్యయమ్||ఇతిశ్రీమదయోధ్యాకాండే-చత్వార్యుత్తరశతతమస్సర్గః **

తతఃపురుషసింహానాంవృతానాంతైస్సుహృద్గణైః|శోచతామేవరజనీదుఃఖేనవ్యత్యవర్తత|| ౧|| రజన్యాంసుప్ర
భాతాయాంభ్రాతరస్తేసుహృద్వృతాః|మందాకిన్యాంహుతంజప్యంకృత్వారామముపాగమన్|| ౨|| తూష్ణీంతేసము
పాసీనానకశ్చిత్కించిదబ్రవీత్|భరతస్తుసుహృన్మధ్యేరామంవచనమబ్రవీత్||౩||సాంత్వితామామికామాతాదత్తంరా
జ్యమిదంమమ|తద్దదామితవైవాహంభుంక్ష్వరాజ్యమకంటకమ్||౪||మహతేవాంబువేగేనభిన్నస్సేతుర్జలాగమే| దురా
వారంత్వదన్యేనరాజ్యఖండమిదంమహత్||౫||గతింఖరఇవాశ్వస్యతార్క్ష్యస్యేవపతత్రిణః|అనుగంతుంనశక్తిర్మేగతిం
తవమహీపతే||౬||సుజీవంనిత్యశస్తస్యయఃపరైరుపజీవ్యతే|రామతేనతుదుర్జీవంయఃపరానుపజీవతి || ౭ || యథాతురోప్య
తోవృక్షఃపురుషేణవివర్ధితః|హ్రస్వకేనదురారోహోరూఢస్కంధోమహాద్రుమః||౮|| సయదాపుష్పితోభూత్వాఫ

లానినవిదర్శయేత్ । సతాంనానుభవేద్వృత్తింయస్యహేతోః ప్రగోపితః ॥ ౯ ॥ ఏషోపమా మహాబాహో త్వదర్థం వేత్తుమ
ర్హసి । యదిత్వమస్మాన్వృషభో భర్తా భృత్యాన్నశాధిహి ॥ ౧౦ ॥ శ్రేణయస్త్వాం మహారాజ పశ్యంత్వగ్ర్యాశ్చ సర్వశః । ప్రత
పంతమివాదిత్యం రాజ్యేస్థితమరిందమ ॥ ౧౧ ॥ తవానుయానే కాకుత్స్థ మత్తా నర్దంతు కుంజరాః । అంతఃపురగతా నార్యో
నందంతు సుసమాహితాః ॥ ౧౨ ॥ తస్య సాధ్విత్యమన్యంత నాగరా వివిధా జనాః । భరతస్య వచశ్శ్రుత్వా రామం ప్రత్యను
యాచతః ॥ ౧౩ ॥ తమేవం దుఃఖితం ప్రేక్ష్య విలపంతం యశస్వినమ్ । రామః కృతాత్మా భరతం సమాశ్వాసయదాత్మవాన్ ॥
౧౪ ॥ నాత్మనః కామకారోఽస్తి పురుషోయమనీశ్వరః । ఇతశ్చేతరతశ్చైనం కృతాంతః పరికర్షతి ॥ ౧౫ ॥ సర్వే క్షయాంతా ని
చయాః పతనాంతాస్సముచ్ఛ్రయాః । సంయోగా విప్రయోగాంతా మరణాంతం హి జీవితమ్ ॥ ౧౬ ॥ యథా ఫలానాం పక్వా
నాం నాన్యత్ర పతనాద్భయమ్ । ఏవం నరస్య జాతస్య నాన్యత్ర మరణాద్భయమ్ ॥ ౧౭ ॥ యథాగారం దృఢస్థూణం జీర్ణం భూ
త్వావసీదతి । తథైవసీదంతి నరా జరామృత్యువశంగతాః ॥ ౧౮ ॥ అత్యేతి రజనీ యా తు సా న ప్రతినివర్తతే । యాత్యేవ యము
నా పూర్ణా సముద్రం లవణార్ణవమ్ ॥ ౧౯ ॥ అహోరాత్రాణి గచ్ఛంతి సర్వేషాం ప్రాణినామిహ । ఆయూంషి క్షపయం
త్యాశు గ్రీష్మే జలమివాంశవః ॥ ౨౦ ॥ ఆత్మానమనుశోచ త్వం కిమన్యమనుశోచసి । ఆయుస్తే హీయతే యస్య స్థితస్య చ గతస్య
చ ॥ ౨౧ ॥ సహైవ మృత్యుర్వ్రజతి సహ మృత్యుర్నిషీదతి । గత్వా సుదీర్ఘమధ్వానం సహ మృత్యుర్నివర్తతే ॥ ౨౨ ॥ గా
త్రేషు వలయః ప్రాప్తాః శ్వేతాశ్చైవ శిరోరుహాః । జరయా పురుషో జీర్ణః కిం హి కృత్వా ప్రభావయేత్ ॥ ౨౩ ॥ నందంత్యుది
తఆదిత్యే నందంత్యస్తమితే రవౌ । ఆత్మనో నావబుధ్యంతే మనుష్యా జీవితక్షయమ్ ॥ ౨౪ ॥ హృష్యంత్యృతుముఖం దృష్ట్వా న
వం నవమిహాగతమ్ । ఋతూనాం పరివర్తేన ప్రాణినాం ప్రాణసంక్షయః ॥ ౨౫ ॥ యథా కాష్ఠం చ కాష్ఠం చ సమేయా
తాం మహార్ణవే । సమేత్య చ వ్యపేయాతాం కాలమాసాద్య కంచన ॥ ౨౬ ॥ ఏవం భార్యాశ్చ పుత్రాశ్చ జ్ఞాతయశ్చ ధనాని చ
సమేత్య వ్యవధావంతి ధ్రువో హ్యేషాం వినాభవః ॥ ౨౭ ॥ నాత్ర కశ్చిద్యథాభావం ప్రాణీ సమభివర్తతే । తేన తస్మిన్న సామ
ర్థ్యం ప్రేతస్యాస్త్యనుశోచతః ॥ ౨౮ ॥ యథా హి సార్థం గచ్ఛంతం బ్రూయాత్కశ్చిత్పథిస్థితః । అహమప్యాగమిష్యామి
పృష్ఠతో భవతామితి ॥ ౨౯ ॥ ఏవం పూర్వైర్గతో మార్గః పితృపైతామహో ధ్రువః । తమాపన్నః కథం శోచేద్యస్య నా
స్తి వ్యతిక్రమః ॥ ౩౦ ॥ వయసః పతమానస్య స్రోతసో వానివర్తినః । ఆత్మా సుఖే నియోక్తవ్యస్సుఖభాజః ప్రజాః స్మృతాః ॥
౩౧ ॥ ధర్మాత్మా స శుభైః కృత్స్నైః క్రతుభిశ్చాప్తదక్షిణైః । ధూతపాపో గతస్స్వర్గం పితా నః పృథివీపతిః ॥ ౩౨ ॥ భృత్యా
నాం భరణాత్సమ్యక్ప్రజానాం పరిపాలనాత్ । అర్థాదానాచ్చ ధర్మేణ పితా నస్త్రిదివం గతః ॥ ౩౩ ॥ కర్మభిస్తు శుభైరిష్టైః క్ర
తుభిశ్చాప్తదక్షిణైః । స్వర్గం దశరథః ప్రాప్తః పితా నః పృథివీపతిః ॥ ౩౪ ॥ ఇష్ట్వా బహువిధైర్యజ్ఞైర్భోగాంశ్చావాప్య
పుష్కలాన్ । ఉత్తమం చాయురాసాద్య స్వర్గతః పృథివీపతిః ॥ ౩౫ ॥ ఆయురుత్తమమాసాద్య భోగానపి చ రాఘవః । స న శో
చ్యః పితా తాత స్వర్గతస్సత్కృతస్సతామ్ ॥ ౩౬ ॥ స జీర్ణం మానుషం దేహం పరిత్యజ్య పితా హి నః । దైవీమృద్ధిమను ప్రా
ప్తో బ్రహ్మలోకవిహారిణీమ్ ॥ ౩౭ ॥ తం తు నైవంవిధః కశ్చిత్ప్రాజ్ఞశ్శోచితుమర్హసి । త్వద్విధో యద్విధశ్చాపి శ్రుతవా
న్బుద్ధిమత్తరః ॥ ౩౮ ॥ ఏతే బహువిధాశ్శోకా విలాపరుదితే తథా । వర్జనీయా హి ధీరేణ సర్వావస్థాసు ధీమతా ॥ ౩౯ ॥ స స్వ
స్థో భవ మా శోకో యాత్వా చావస తాం పురీమ్ । తథా పిత్రా నియుక్తోఽసి వశినా వదతాం వర ॥ ౪౦ ॥ యత్రాహమపి తే
నైవ నియుక్తః పుణ్యకర్మణా । తత్రైవాహం కరిష్యామి పితురార్యస్య శాసనమ్ ॥ ౪౧ ॥ న మయా శాసనం తస్య త్యక్తుం న్యా
య్యమరిందమ । తత్త్వయాపి సదా మాన్యం స వై బంధుస్స నః పితా ॥ ౪౨ ॥ తద్వచః పితురేవాహం సమ్మతం ధర్మచారిణః । క
ర్మణా పాలయిష్యామి వనవాసేన రాఘవ ॥ ౪౩ ॥ ధార్మికేణానృశంసేన నరేణ గురువర్తినా । భవితవ్యం నరవ్యాఘ్ర ప
రలోకం జిగీషతా ॥ ౪౪ ॥ ఆత్మానమనుతిష్ఠ త్వం స్వభావేన నరర్షభ । నిశామ్య తు శుభం వృత్తం పితుర్దశరథస్య నః ॥ ౪౫ ॥
ఇత్యేవముక్త్వా వచనం మహాత్మా పితుర్నిదేశప్రతిపాలనార్థమ్ । యవీయసం భ్రాతరమర్థవచ్చ ప్రభుర్ముహూర్తా
ద్విరరామ రామః ॥ ౪౬ ॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే - పంచోత్తరశతతమస్సర్గః. ************************

ఏవముక్త్వా తు విరతే రామే వచనమర్థవత్ । తతో మందాకినీతీరే రామం ప్రకృతివత్సలమ్ ॥ ౧ ॥ ఉవాచ భరతశ్చి
త్రం ధార్మికో ధార్మికం వచః । కో హి స్యాదీదృశో లోకే యాదృశస్త్వమరిందమ ॥ ౨ ॥ న త్వాం ప్రవ్యథయేద్దుఃఖం ప్రీతిర్వా

సప్రహర్షయేత్ । సమ్మతశ్చాసి వృద్ధానాం తాంశ్చ పృచ్ఛసి సంశయాన్ ॥౩॥ యథా మృతస్తథా జీవన్ యథాసతి తథా
సతి । యస్యైష బుద్ధిలాభస్స్యాత్ పరితప్యేత కేన సః ॥౪॥ పరావరజ్ఞో యశ్చ స్యాద్యథా త్వం మనుజాధిప । స ఏవం వ్యసనం
ప్రాప్య న విషీదితుమర్హతి ॥౫॥ అమరోపమసత్త్వస్త్వం మహాత్మా సత్యసంగరః । సర్వజ్ఞస్సర్వదర్శీ చ బుద్ధిమాంశ్చాసి
రాఘవ ॥౬॥ న త్వామేవంగుణైర్యుక్తం ప్రభవాభవకోవిదమ్ । అవిషహ్యతమం దుఃఖమాసాదయితుమర్హతి ॥౭॥ ప్రోషితే
మయి యత్పాపం మాత్రా మత్కారణాత్కృతమ్ । క్షుద్రయా తదనిష్టం మే ప్రసీదతు భవాన్మమ ॥౮॥ ధర్మబంధేన బద్ధో
స్మి తేనేమాం నేహ మాతరమ్ । హన్మి తీవ్రేణ దండేన దండార్హాం పాపకారిణీమ్ ॥౯॥ కథం దశరథాజ్జాతశ్శుద్ధాభిజనకర్మణః
జానన్ ధర్మమధర్మిష్ఠం కుర్యాం కర్మ జుగుప్సితమ్ ॥౧౦॥ గురుః క్రియావాన్ వృద్ధశ్చ రాజా ప్రేతః పితేతి చ । తాతం న పరిగ
ర్హేయం దైవతం చేతి సంసది ॥౧౧॥ కో హి ధర్మార్థయోర్హీనమీదృశం కర్మ కిల్బిషమ్ । స్త్రియాః ప్రియం చికీర్షుస్సన్ కుర్యా
ద్ధర్మజ్ఞ ధర్మవిత్ ॥౧౨॥ అంతకాలే హి భూతాని ముహ్యంతీతి పురా శ్రుతిః । రాజ్ఞైవం కుర్వతా లోకే ప్రత్యక్షం సా శ్రుతిః కృ
తా ॥౧౩॥ సాధ్వర్థమభిసంధాయ క్రోధాన్మోహాచ్చ సాహసాత్ । తాతస్య యదతిక్రాంతం ప్రత్యాహరతు తద్భవాన్
॥౧౪॥ పితుర్హి సమతిక్రాంతం పుత్రో యస్సాధు మన్యతే । తదపత్యం మతం లోకే విపరీతమతోఽన్యథా ॥౧౫॥ తదపత్యం భవా
నస్తు మా భవాన్ దుష్కృతం పితుః । అభిపత్త్రా కృతం కర్మ లోకే ధీరవిగర్హితమ్ ॥౧౬॥ కైకేయీం మాం చ తాతం చ సుహృదో
బాంధవాంశ్చ నః । పౌరజానపదాన్ సర్వాంస్త్రాతు సర్వమిదం భవాన్ ॥౧౭॥ క్వ చారణ్యం క్వ చ క్షాత్రం క్వ జటాః క్వ చ
పాలనమ్ । ఈదృశం వ్యాహతం కర్మ న భవాన్ కర్తుమర్హతి ॥౧౮॥ ఏష హి ప్రథమో ధర్మః క్షత్రియస్యాభిషేచనమ్ । యే
న శక్యం మహాప్రాజ్ఞ ప్రజానాం పరిపాలనమ్ ॥౧౯॥ కశ్చ ప్రత్యక్షముత్సృజ్య సంశయస్థమలక్షణమ్ । ఆయతిస్థం చరేద్ధ
ర్మం క్షత్రబంధురనిశ్చితమ్ ॥౨౦॥ అథ క్లేశజమేవ త్వం ధర్మం చరితుమిచ్ఛసి । ధర్మేణ చతురో వర్ణాన్ పాలయన్ క్లేశమాప్ను
హి ॥౨౧॥ చతుర్ణామాశ్రమాణాం హి గార్హస్థ్యం శ్రేష్ఠమాశ్రమమ్ । ప్రాహుర్ధర్మజ్ఞ ధర్మజ్ఞాస్తం కథం త్యక్తుమర్హసి
॥౨౨॥ శ్రుతేన బాలః స్థానేన జన్మనా భవతో హ్యహమ్ । స కథం పాలయిష్యామి భూమిం భవతి తిష్ఠతి ॥౨౩॥ హీనబుద్ధిగుణో బా
లో హీనః స్థానేన చాప్యహమ్ । భవతా చ వినాభూతో న వర్తయితుముత్సహే ॥౨౪॥ ఇదం నిఖిలమవ్యగ్రం రాజ్యం పిత్ర్య
మకంటకమ్ । అనుశాధి స్వధర్మేణ ధర్మజ్ఞ సహ బాంధవైః ॥౨౫॥ ఇహైవ త్వాభిషించంతు సర్వాః ప్రకృతయస్సహ । ఋ
త్విజస్సవసిష్ఠాశ్చ మంత్రవన్మంత్రకోవిదాః ॥౨౬॥ అభిషిక్తస్త్వమస్మాభిరయోధ్యాం పాలనే వ్రజ । విజిత్య తరసా లోకా
మరుద్భిరివ వాసవః ॥౨౭॥ ఋణాని త్రీణ్యపాకుర్వన్ దుర్హృదస్సాధు నిర్దహన్ । సుహృదస్తర్పయన్ కామైస్త్వమేవా
త్రానుశాధి మామ్ ॥౨౮॥ అద్యార్య ముదితాస్సంతు సుహృదస్తేఽభిషేచనే । అద్య భీతాః పలాయంతాం దుర్హృదస్తే దిశో
దశ ॥౨౯॥ ఆక్రోశం మమ మాతుశ్చ ప్రమృజ్య పురుషర్షభ । అద్య తత్రభవంతం చ పితరం రక్ష కిల్బిషాత్ ॥౩౦॥ శిరసా త్వా
భియాచేఽహం కురుష్వ కరుణాం మయి । బాంధవేషు చ సర్వేషు భూతేష్వివ మహేశ్వరః ॥౩౧॥ అథైతత్పృష్ఠతః కృత్వా
వనమేవ భవానితః । గమిష్యతి గమిష్యామి భవతా సార్ధమప్యహమ్ ॥౩౨॥ తథాభిరామో భరతేన తామ్యతా ప్రసాద్య
మానశ్శిరసా మహీపతిః । న చైవ చక్రే గమనాయ సత్త్వవాన్ మతిం పితుస్తద్వచనే ప్రతిష్ఠితః ॥౩౩॥ తదద్భుతం స్థైర్యమవేక్ష్య
రాఘవే సమం జనో హర్షమవాప దుఃఖితః । న యాత్యయోధ్యామితి దుఃఖితోఽభవత్ స్థిరప్రతిజ్ఞత్వమవేక్ష్య హర్షితః ॥
౩౪॥ త్వమృత్విజో నైగమయూథవల్లభాస్తదా విసంజ్ఞాశ్రుకలాశ్చ మాతరః । తథా బ్రువాణం భరతం ప్రతుష్టువుః ప్రణ
మ్య రామం చ యయాచిరే సహ ॥౩౫॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-షడుత్తరశతతమస్సర్గః ***************

పునరేవం బ్రువాణం తం భరతం లక్ష్మణాగ్రజః । ప్రత్యువాచ తతః శ్రీమాన్ జ్ఞాతిమధ్యేఽతిసత్కృతః ॥౧॥ ఉపపన్న
మిదం వాక్యం యత్త్వమేవమభాషథాః । జాతః పుత్రో దశరథాత్ కైకేయ్యాం రాజసత్తమాత్ ॥౨॥ పురా భ్రాతః పితా
నస్స మాతరం తే సముద్వహన్ । మాతామహే సమాశ్రౌషీద్రాజ్యశుల్కమనుత్తమమ్ ॥౩॥ దైవాసురే చ సంగ్రామే జ
నన్యై తవ పార్థివః । సంప్రహృష్టో దదౌ రాజా వరమారాధితః ప్రభుః ॥౪॥ తతస్సా సంప్రతిశ్రావ్య తవ మాతా యశస్వినీ
అయాచత నరశ్రేష్ఠం ద్వౌ వరౌ వరవర్ణినీ ॥౫॥ తవ రాజ్యం నరవ్యాఘ్ర మమ ప్రవ్రాజనం తథా । తచ్చ రాజా తదా తస్యై
నియుక్తః ప్రదదౌ వరమ్ ॥౬॥ తేన పిత్రాహమప్యత్ర నియుక్తః పురుషర్షభ చతుర్దశ వనే వాసం వర్షాణి వరదానికమ్ ॥

సోహంవనమిదంప్రాప్తోనిర్జనంలక్ష్మణాన్వితః। సీతయాచాప్రతిద్వంద్వస్సత్యవాదేస్థితఃపితుః॥౮॥ భవానపితథేత్యేవపిత
రంసత్యవాదినమ్। కర్తుమర్హతిరాజేంద్రంక్షిప్రమేవాభిషేచనాత్॥౯॥ ఋణాన్మోచయరాజానంమత్కృతేభరతప్ర
భుమ్। పితరంచాపిధర్మజ్ఞంమాతరంచాభినందయ॥౧౦॥ శ్రూయతేహిపురాతాతశ్రుతిర్గీతాయశస్వినా। గయేన
యజమానేనగయేష్వేవపితౄన్ప్రతి॥౧౧॥ పున్నామ్నోనరకాద్యస్మాత్పితరంత్రాయతేసుతః। తస్మాత్పుత్ర ఇతి
ప్రోక్తఃపితౄన్యత్పాతివాసుతః॥౧౨॥ ఏష్టవ్యాబహవఃపుత్రాగుణవంతోబహుశ్రుతాః। తేషాంవైసమవేతానా
మపికశ్చిద్గయాంవ్రజేత్॥౧౩॥ ఏవంరాజర్షయస్సర్వేప్రతీతారాజనందన। తస్మాత్త్రాహినరశ్రేష్ఠపితరంనరకాత్ప్రభో
॥౧౪॥ అయోధ్యాంగచ్ఛభరతప్రకృతీరనురంజయ। శత్రుఘ్నసహితోవీరసహసర్వైర్ద్విజాతిభిః॥౧౫॥ ప్రవేక్ష్యేదం
డకారణ్యమహమప్యవిలంబయన్। ఆభ్యాంతుసహితోరాజన్వైదేహ్యాలక్ష్మణేనచ॥౧౬॥ త్వంరాజాభరతభవస్వయంన
రాణాంవన్యానామహమపిరాజరాణ్మృగాణామ్। గచ్ఛత్వంపురవరమద్యసంప్రహృష్టస్సంహృష్టస్త్వహమపిదండకాన్
ప్రవేక్ష్యే॥౧౭॥ ఛాయాంతేదినకరభాఃప్రబాధమానాంవర్షత్రంభరతకరోతుమూర్ధ్నిశీతామ్। ఏతేషామహమపి
కాననద్రుమాణాంఛాయాంతామతిశయినీంసుఖీశ్రయిష్యే॥౧౮॥ శత్రుఘ్నఃకుశలమతిస్తుతేసహాయఃసౌమిత్రిర్మ
మవిదితఃప్రధానమిత్రమ్। చత్వారస్తనయవరావయంనరేంద్రంసత్యస్థంభరతచరామమావిషాదమ్॥౧౯॥ ఇతి శ్రీ
మదయోధ్యాకాండే - సప్తోత్తరశతతమస్సర్గః॥ **

ఆశ్వాసయంతంభరతంజాబాలిర్బ్రాహ్మణోత్తమః। ఉవాచరామంధర్మజ్ఞంధర్మాపేతమిదంవచః॥౧॥ సా
ధురాఘవమాభూత్తేబుద్ధిరేవంనిరర్థకా। ప్రాకృతస్యనరస్యేవహ్యార్యబుద్ధేర్మనస్వినః॥౨॥ కఃకస్యపురుషోబంధుః
కిమాప్యంకస్యకేనచిత్। యదేకోజాయతేజంతురేకఏవవినశ్యతి॥౩॥ తస్మాన్మాతాపితాచేతిరామసజ్జేతయోనరః। ఉ
న్మత్తఇవసజ్ఞేయోనాస్తికశ్చిద్ధికస్యచిత్॥౪॥ యథాగ్రామాంతరంగచ్ఛన్నరఃకశ్చిత్క్వచిద్వసేత్। ఉత్సృజ్యచతమా
వాసంప్రతిష్ఠేతాపరేఽహని॥౫॥ ఏవమేవమనుష్యాణాంపితామాతాగృహంవసు। ఆవాసమాత్రంకాకుత్స్థసజ్జంతేనా
త్రసజ్జనాః॥౬॥ పిత్ర్యంరాజ్యంపరిత్యజ్యసనార్హసినరోత్తమ। ఆస్థాతుంకాపథందుఃఖంవిషమంబహుకంటకమ్॥౭॥ స
మృద్ధాయామయోధ్యాయామాత్మానమభిషేచయ। ఏకవేణీధరాహిత్వానగరీసంప్రతీక్షతే॥౮॥ రాజభోగాననుభవన్
మహార్హాన్పార్థివాత్మజ। విహరత్వమయోధ్యాయాంయథాశక్రస్త్రివిష్టపే॥౯॥ నతేకశ్చిద్దశరథస్త్వంచతస్యన
కశ్చన। అన్యోరాజాత్వమన్యశ్చతస్మాత్కురుయదుచ్యతే॥౧౦॥ బీజమాత్రంపితాజంతోశ్శుక్లంరుధిరమేవచ। సంయు
క్తమృతుమన్మాత్రాపురుషస్యేహజన్మతత్॥౧౧॥ గతస్సనృపతిస్తత్రగంతవ్యంయత్రతేనవై। ప్రవృత్తిరేషామర్త్యా
నాంత్వంతుమిథ్యావిహన్యసే॥౧౨॥ అర్థధర్మపరాయేయేతాంస్తాన్శోచామినేతరాన్। తేహిదుఃఖమిహప్రాప్యవి
నాశంప్రేత్యభేజిరే॥౧౩॥ అష్టకాపితృదైవత్యమిత్యయంప్రసృతోజనః। అన్నస్యోపద్రవంపశ్యమృతోహికిమశిష్యతి॥౧౪॥
యదిభుక్తమిహాన్యేనదేహమన్యస్యగచ్ఛతి। దద్యాత్ప్రవసతఃశ్రాద్ధంనతత్పథ్యశనంభవేత్॥౧౫॥ దానసంవననా
హ్యేతేగ్రంథామేధావిభిఃకృతాః। యజస్వదేహిదీక్షస్వతపస్తప్యస్వసంత్యజ॥౧౬॥ సనాస్తిపరమిత్యేవకురుబుద్ధింమ
హామతే। ప్రత్యక్షంయత్తదాతిష్ఠపరోక్షంపృష్ఠతఃకురు॥౧౭॥ సతాంబుద్ధింపురస్కృత్యసర్వలోకనిదర్శినీమ్। రాజ్యం
త్వంప్రతిగృహ్ణీష్వభరతేనప్రసాదితః॥౧౮॥ ఇతిశ్రీమదయోధ్యాకాండే - అష్టోత్తరశతతమస్సర్గః॥ ***********

జాబాలేస్తువచశ్శ్రుత్వారామస్సత్యవతాంవరః। ఉవాచపరయాభక్త్యాస్వబుద్ధ్యాచావిపన్నయా॥౧॥ భవా
న్మేప్రియకామార్థంవచనంయదిహోక్తవాన్। అకార్యంకార్యసంకాశమపథ్యంపథ్యసంమితమ్॥౨॥ నిర్మర్యాదస్తుపు
రుషఃపాపాచారసమన్వితః। మానంనలభతేసత్సుభిన్నచారిత్రదర్శనః॥౩॥ కులీనమకులీనంవావీరంపురుషమానినమ్। చా
రిత్రమేవవ్యాఖ్యాతిశుచింవాయదివాఽశుచిమ్॥౪॥ అనార్యస్త్వార్యసంస్థానశ్శౌచాద్ధీనస్తథాఽశుచిః। లక్షణ్యవదలక్షణ్యో
దుశ్శీలశ్శీలవానివ॥౫॥ అధర్మంధర్మవేషేణయదీమంలోకసంకరమ్। అభిపత్స్యేశుభంహిత్వాక్రియావిధివివర్జితమ్॥
౬॥ కశ్చేతయానఃపురుషఃకార్యాకార్యవిచక్షణః। బహుమంస్యతిమాంలోకేదుర్వృత్తంలోకదూషణమ్॥౭॥ కస్యధా
స్యామ్యహంవృత్తంకేనవాస్వర్గమాప్నుయామ్। అనయావర్తమానోహివృత్త్యాహీనప్రతిజ్ఞయా॥౮॥ కామవృత్తస్త్వ

యంలోకఃకృత్స్నస్సముపవర్తతే।యద్వృత్తాస్సంతిరాజానస్తద్వృత్తాస్సంతిహిప్రజాః॥ ౯॥ సత్యమేవానృశంసంచ
రాజవృత్తంసనాతనమ్।తస్మాత్సత్యాత్మకంరాజ్యంసత్యేలోకప్రతిష్ఠితః॥౧౦॥ ఋషయశ్చైవదేవాశ్చసత్యమేవహి
మేనిరే।సత్యవాదీహిలోకేస్మిన్పరమంగచ్ఛతిక్షయమ్॥౧౧॥ఉద్విజంతేయథాసర్పాన్నరాదనృతవాదినః।ధర్మస్సత్యం
పరోలోకేమూలంస్వర్గస్యచోచ్యతే॥౧౨॥సత్యమేవేశ్వరోలోకేసత్యంపద్మాశ్రితాసదా। సత్యమూలానిసర్వాణిస
త్యాన్నాస్తిపరంపదమ్॥౧౩॥దత్తమిష్టంహుతంచైవతప్తానిచతపాంసిచ।వేదాస్సత్యప్రతిష్ఠానాస్తస్మాత్సత్యపరోభవే
త్॥౧౪॥ ఏకఃపాలయతేలోకమేకఃపాలయతేకులమ్।మజ్జత్యేకోపినిరయేహ్యేకస్స్వర్గేమహీయతే॥౧౫॥ సోహంపితు
ర్నియోగంతుకిమర్థంనానుపాలయే।సత్యప్రతిశ్రవస్సత్యంసత్యేనసమయీకృతః॥౧౬॥ నైవలోభాన్నమోహాద్వా
నహ్యజ్ఞానాత్తమోన్వితః। సేతుంసత్యస్యభేత్స్యామిగురోస్సత్యప్రతిశ్రవః॥౧౭॥ అసత్యసంధస్యసతశ్చలస్యాస్థిరచేత
సః। నైవదేవానపితరఃప్రతీచ్ఛంతీతినఃశ్రుతమ్॥౧౮॥ప్రత్యగాత్మమిమంధర్మంసత్యంపశ్యామ్యహంస్వయమ్।భారస్స
త్పురుషాచీర్ణస్తదర్థమభినంద్యతే॥౧౯॥క్షాత్రంధర్మమహంత్యక్ష్యేహ్యధర్మంధర్మసంహితమ్। క్షుద్రైర్నృశంసైర్లు
బ్ధైశ్చసేవితంపాపకర్మభిః॥౨౦॥కాయేనకురుతేపాపంమనసాసంప్రధార్యచ।అనృతంజిహ్వయాచాహత్రివిధంకర్మపా
తకమ్॥౨౧॥భూమిఃకీర్తిర్యశోలక్ష్మీఃపురుషంప్రార్థయంతిహి।స్వర్గస్థంచానుపశ్యంతిసత్యమేవభజేతతత్॥౨౨॥శ్రే
ష్ఠంహ్యనార్యమేవస్యాద్యద్భవానవధార్యమామ్।ఆహయుక్తికరైర్వాక్యైరిదంభద్రంకురుష్వహ॥౨౩॥ కథంహ్యహం
ప్రతిజ్ఞాయవనవాసమిమంగురోః।భరతస్యకరిష్యామివచోహిత్వాగురోర్వచః॥౨౪॥ స్థిరామయాప్రతిజ్ఞాతాప్రతిజ్ఞాగు
రుసన్నిధౌ।ప్రహృష్యమాణాసాదేవీకైకేయీచాభవత్తదా॥౨౫॥వనవాసంవసన్నేవంశుచిర్నియతభోజనః। మూలైః
పుష్పైఃఫలైఃపుణ్యైఃపితౄన్దేవాంశ్చతర్పయన్॥౨౬॥సంతుష్టపంచవర్గోహంలోకయాత్రాంప్రవర్తయే।అకుహ
శ్శ్రద్దధానస్సన్కార్యాకార్యవిచక్షణః॥౨౭॥కర్మభూమిమిమాంప్రాప్యకర్తవ్యంకర్మయచ్ఛుభమ్। అగ్నిర్వాయుశ్చ
సోమశ్చకర్మణాంఫలభాగినః॥౨౮॥శతంక్రతూనామాహృత్యదేవరాట్త్రిదివంగతః। తపాంస్యుగ్రాణిచాస్థాయదివం
యాతామహర్షయః॥౨౯॥అమృష్యమాణఃపునరుగ్రతేజానిశమ్యతంనాస్తికవాక్యహేతుమ్।అథాబ్రవీత్తంనృపతేస్తనూ
జోవిగర్హమాణోవచనానితస్య॥౩౦॥సత్యంచధర్మంచపరాక్రమంచభూతానుకంపాంప్రియవాదితాంచ। ద్విజాతి
దేవాతిథిపూజనంచపంథానమాహుస్త్రిదివస్యసంతః॥ ౩౧॥ తేనైవమాజ్ఞాయయథావదర్థమేకోదయంసంప్రతిప
ద్యవిప్రాః।ధర్మంచరంతస్సకలంయథావత్కాంక్షంతిలోకాగమమప్రమత్తాః॥ ౩౨॥ నిందామ్యహంకర్మపితుఃకృతంత
ద్యస్త్వామగృహ్ణాద్విషమస్థబుద్ధిమ్।బుద్ధ్యానయైవంవిధయాచరంతంసునాస్తికంధర్మపథాదపేతమ్॥౩౩॥ యథాహిచోర
స్సతథాహిబుద్ధస్తథాగతంనాస్తికమత్రవిద్ధి।తస్మాద్ధియశ్శక్యతమఃప్రజానాంననాస్తికేనాభిముఖోబుధస్స్యాత్॥౩౪॥
త్వత్తోజనాఃపూర్వతరేవరాశ్చశుభానికర్మాణిబహూనిచక్రుః।జిత్వాసదేమంచపరంచలోకంతస్మాద్ద్విజాస్స్వస్తిహు
తంకృతంచ॥౩౫॥ధర్మేరతాస్సత్పురుషైస్సమేతాస్తేజస్వినోదానగుణప్రధానాః।అహింసకావీతమలాశ్చలోకేభవం
తిపూజ్యామునయఃప్రధానాః॥౩౬॥ఇతిబ్రువంతంవచనంసరోషంరామంమహాత్మానమదీనసత్త్వమ్। ఉవాచపథ్యంపున
రాస్తికంచసత్యంవచస్సానునయంచవిప్రః॥౩౭॥ననాస్తికానాంవచనంబ్రవీమ్యహంననాస్తికోహంనచనాస్తికించన।
సమీక్ష్యకాలంపునరాస్తికోభవంభవేయకాలేపునరేవనాస్తికః॥౩౮॥ సచాపికాలోయముపాగతశ్శనైర్యథామయా
నాస్తికవాగుదీరితా।నివర్తనార్థంతవరామకారణాత్ప్రసాదనార్థంచమయైతదీరితమ్॥ ౩౯॥ ఇతిశ్రీమదయోధ్యా
కాండేనవోత్తరశతతమస్సర్గః.**

క్రుద్ధమాజ్ఞాయరామంతువసిష్ఠఃప్రత్యువాచహ।జాబాలిరపిజానీతేలోకస్యాస్యగతాగతిమ్॥ ౧॥ నివర్తయితు
కామస్తుత్వామేతద్వాక్యముక్తవాన్।ఇమాంలోకసముత్పత్తింలోకనాథనిబోధమే॥౨॥ సర్వంసలిలమేవాసీత్పృథివీ
యత్రనిర్మితా।తతస్సమభవద్బ్రహ్మాస్వయంభూర్దైవతైస్సహ॥౩॥సవరాహస్తతోభూత్వాప్రోజ్జహారవసుంధరామ్
అసృజచ్చజగత్సర్వంసహపుత్రైఃకృతాత్మభిః॥౪॥ఆకాశప్రభవోబ్రహ్మాశాశ్వతోనిత్యఅవ్యయః। తస్మాన్మరీచిస్సంజజ్ఞే
మరీచేఃకాశ్యపస్సుతః॥౫॥వివస్వాన్కాశ్యపాజ్జజ్ఞేమనుర్వైవస్వతస్సుతః। సతుప్రజాపతిఃపూర్వమిక్ష్వాకుస్తుమనోస్సు

తః॥౬॥యస్యేయం ప్రథమం దత్తా సమృద్ధా మనునా మహీ। తమిక్ష్వాకుమయోధ్యాయాం రాజానం విద్ధి పూర్వకమ్॥౭॥ఇ
క్ష్వాకోస్తు సుతశ్శ్రీమాన్ కుక్షిరేవేతి విశ్రుతః। కుక్షేరథాత్మజశ్శ్రీమాన్ వికుక్షిరుదపద్యత॥౮॥ వికుక్షేస్తు మహాతేజా బా
ణః పుత్రః ప్రతాపవాన్। బాణస్య తు మహాబాహురనరణ్యో మహాయశాః॥౯॥ నానావృష్టిర్బభూవాస్మిన్ న దుర్భిక్షం స
తాం వరే। అనరణ్యే మహారాజే తస్కరో నాపి కశ్చన॥౧౦॥అనరణ్యాన్మహాబాహుః పృథూ రాజా బభూవ హ। తస్మాత్పృథో
ర్మహారాజస్త్రిశంకురుదపద్యత॥౧౧॥ స సత్యవచనాద్వీరస్సశరీరో దివం గతః। త్రిశంకోరభవత్సూనుర్ధుంధుమారో
మహాయశాః॥౧౨॥ధుంధుమారో మహాతేజా యువనాశ్వో వ్యజాయత। యువనాశ్వసుతశ్శ్రీమాన్మాంధాతా సమపద్య
త॥౧౩॥మాంధాతుస్తు మహాతేజాస్సుసంధిరుదపద్యత। సుసంధేరపి పుత్రౌ ద్వౌ ధ్రువసంధిః ప్రసేనజిత్॥౧౪॥యశస్వీ
ధ్రువసంధేస్తు భరతో రిపుసూదనః। భరతస్య మహాబాహోరసితో నామ జాయత॥౧౫॥యస్యైతే ప్రతిరాజాన ఉదప
ద్యంత శత్రవః। హైహయాస్తాలజంఘాశ్చ శూరాశ్చ శశిబిందవః॥౧౬॥తాంస్తు సర్వాన్ ప్రతివ్యూహ్య యుద్ధే రాజా ప్ర
వాసితః। స చ శైలవరే రమ్యే బభూవాభిరతో మునిః॥౧౭॥ ద్వే చాస్య భార్యే గర్భిణ్యౌ బభూవతురితి శ్రుతిః। ఏకా గర్భ
వినాశాయ సపత్న్యై సగరం దదౌ॥౧౮॥భార్గవశ్చ్యవనో నామ హిమవంతముపాశ్రితః। తమృషిం సముపాగమ్య కాళిం
దీ త్వభ్యవాదయత్॥౧౯॥స తామభ్యవదద్విప్రః పుత్రేప్సుం పుత్రజన్మని। పుత్రస్తే భవితా దేవి మహాత్మా లోకవిశ్రుతః॥
౨౦॥ధార్మికశ్చ సుధీమాంశ్చ వంశకర్తారిసూదనః। కృత్వా ప్రదక్షిణం హృష్టా మునిం తమభివాద్య చ॥౨౧॥పద్మపత్రవి
శాలాక్షం పద్మగర్భసమప్రభమ్। తతస్సా గృహమాగమ్య దేవీ పుత్రం వ్యజాయత॥౨౨॥సపత్న్యా తు గరస్తస్యై దత్తో గ
ర్భజిఘాంసయా। గరేణ సహ తేనైవ జాతస్స సగరోఽభవత్॥౨౩॥స రాజా సగరో నామ యస్సముద్రమఖానయత్। ఇష్ట్వా
పర్వణి వేగేన త్రాసయంతమిమాః ప్రజాః॥౨౪॥అసమంజస్తు పుత్రోఽభూత్సగరస్యేతి నః శ్రుతమ్। జీవన్నేవ స పిత్రా
తు నిరస్తః పాపకర్మకృత్॥౨౫॥అంశుమానితి పుత్రోఽభూదసమంజస్య వీర్యవాన్। దిలీపోంఽశుమతః పుత్రో దిలీపస్య భ
గీరథః॥౨౬॥భగీరథాత్కకుత్స్థస్తు కాకుత్స్థా యేన తు స్మృతాః। కకుత్స్థస్య చ పుత్రోఽభూద్రఘుర్యేన తు రాఘవాః॥
౨౭॥రఘోస్తు పుత్రస్తేజస్వీ ప్రవృద్ధః పురుషాదకః। కల్మాషపాదస్సౌదాస ఇత్యేవం ప్రథితో భువి॥౨౮॥ కల్మాషపాదపు
త్రోఽభూచ్ఛంఖణస్త్వితి విశ్రుతః। యస్తు తద్వీర్యమాసాద్య సహసైన్యో వ్యనీనశత్॥౨౯॥ శంఖణస్య చ పుత్రోఽభూ
చ్ఛూరశ్శ్రీమాన్ సుదర్శనః। సుదర్శనస్యాగ్నివర్ణ అగ్నివర్ణస్య శీఘ్రగః॥౩౦॥ శీఘ్రగస్య మరుః పుత్రో మరోః పు
త్రః ప్రశుశ్రుకః। ప్రశుశ్రుకస్య పుత్రోఽభూదంబరీషో మహాద్యుతిః॥౩౧॥ అంబరీషస్య పుత్రోఽభూన్నహుషస్సత్యవిక్ర
మః। నహుషస్య చ నాభాగః పుత్రః పరమధార్మికః॥౩౨॥అజశ్చ సువ్రతశ్చైవ నాభాగస్య సుతావుభౌ। అజస్యైవ చ ధ
ర్మాత్మా రాజా దశరథః స్మృతః॥౩౩॥తస్య జ్యేష్ఠోఽసి దాయాదో రామ ఇత్యభివిశ్రుతః। తద్గృహాణ స్వకం రాజ్యమవేక్షస్వ
జనం నృప॥౩౪॥ఇక్ష్వాకూణాం హి సర్వేషాం రాజా భవతి పూర్వజః। పూర్వజే నావరః పుత్రో జ్యేష్ఠో రాజ్యేఽభిషిచ్యతే॥౩౫॥
స రాఘవాణాం కులధర్మమాత్మనస్సనాతనం నాద్య విహాతుమర్హసి। ప్రభూతరత్నామనుశాధి మేదినీం ప్రభూతరా
ష్ట్రః పితృవన్మహాయశాః॥౩౬॥ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-దశోత్తరశతతమస్సర్గః॥ ********************

వసిష్ఠస్తు తదా రామముక్త్వా రాజపురోహితః। అబ్రవీద్ధర్మసంయుక్తం పునరేవాపరం వచః॥౧॥ పురుషస్యేహ జా
తస్య భవంతి గురవస్త్రయః। ఆచార్యశ్చైవ కాకుత్స్థ పితా మాతా చ రాఘవ॥౨॥ పితా హ్యేనం జనయతి పురుషం పురుష
ర్షభ। ప్రజ్ఞాం దదాతి చాచార్యస్తస్మాత్స గురురుచ్యతే॥౩॥సోఽహం తే పితురాచార్యస్తవ చైవ పరంతప। మమ త్వం వచనం కు
ర్వన్నాతివర్తేస్సతాం గతిమ్॥౪॥ఇమా హి తే పరిషదః శ్రేణయశ్చ ద్విజాస్తథా। ఏషాం తాత చరన్ ధర్మం నాతివర్తేస్స
తాం గతిమ్॥౫॥వృద్ధాయా ధర్మశీలాయా మాతుర్నార్హస్యవర్తితుమ్। అస్యాస్తు వచనం కుర్వన్నాతివర్తేస్సతాం గతిమ్॥
౬॥ భరతస్య వచః కుర్వన్ యాచమానస్య రాఘవ। ఆత్మానం నాతివర్తేస్త్వం సత్యధర్మపరాయణ॥౭॥ ఏవం మధురము
క్తస్స గురుణా రాఘవః స్వయమ్। ప్రత్యువాచ సమాసీనం వసిష్ఠం పురుషర్షభః॥౮॥ యన్మాతాపితరౌ వృత్తం తనయే కురు
తస్సదా। న సుప్రతికరం తత్తు మాత్రా పిత్రా చ యత్కృతమ్॥౯॥యథాశక్తిప్రదానేన స్నాపనోచ్ఛాదనేన చ। నిత్యం
చ ప్రియవాదేన తథా సంవర్ధనేన చ॥౧౦॥స హి రాజా జనయితా పితా దశరథో మమ। ఆజ్ఞాతం యన్మయా తస్య న తన్మిథ్యా

భవిష్యతి॥౧౧॥ఏవముక్తస్తు రామేణ భరతః ప్రత్యనంతరమ్। ఉవాచ విపులోరస్క స్సూతం పరమదుర్మనాః॥౧౨॥ ఇహ మే
స్థండిలే శీఘ్రం కుశానాస్తర సారథే। ఆర్యం ప్రత్యుపవేక్ష్యామి యావన్మే న ప్రసీదతి॥౧౩॥ అనాహారో నిరాలోకో ధనహీనో
యథా ద్విజః। శేష్యే పురస్తాచ్ఛాలాయా యావన్న ప్రతియాస్యతి॥౧౪॥ స తు రామమవేక్షంతం సుమంత్రం ప్రేక్ష్య దుర్మ
నాః। కుశోత్తరముపస్థాప్య భూమావేవాస్తరత్స్వయమ్॥౧౫॥ తమువాచ మహాతేజా రామో రాజర్షిసత్తమః। కిం మాం భ
రత కుర్వాణం తాత ప్రత్యుపవేక్ష్యసి॥౧౬॥ బ్రాహ్మణో హ్యేకపార్శ్వేన నరాన్ రోద్ధుమిహార్హతి। న తు మూర్ధాభిషిక్తానాం
విధిః ప్రత్యుపవేశనే॥౧౭॥ ఉత్తిష్ఠ నరశార్దూల హిత్వైతద్దారుణం వ్రతమ్। పురవర్యామితః క్షిప్రమయోధ్యాం యాహి
రాఘవ॥౧౮॥ ఆసీనస్త్వేవ భరతః పౌరజానపదం జనమ్। ఉవాచ సర్వతః ప్రేక్ష్య కిమార్యం నానుశాసథ॥౧౯॥ తే తమూచు
ర్మహాత్మానం పౌరజానపదా జనాః। కాకుత్స్థమభిజానీమస్సమ్యగ్వదతి రాఘవః॥౨౦॥ ఏషోఽపి హి మహాభాగః పితుర్వచసి
తిష్ఠతి। అత ఏవ న శక్తాః స్మ వ్యావర్తయితుమంజసా॥౨౧॥ తేషామాజ్ఞాయ వచనం రామో వచనమబ్రవీత్। ఏవం నిబోధ వచ
నం సుహృదాం ధర్మచక్షుషామ్॥౨౨॥ ఏతచ్చైవోభయం శ్రుత్వా సమ్యక్సంపశ్య రాఘవ। ఉత్తిష్ఠ త్వం మహాబాహో మాం చ
స్పృశ తథోదకమ్॥౨౩॥ అథోత్థాయ జలం స్పృష్ట్వా భరతో వాక్యమబ్రవీత్। శృణ్వంతు మే పరిషదో మంత్రిణశ్శ్రేణయస్త
థా॥౨౪॥ న యాచే పితరం రాజ్యం నానుశాసామి మాతరమ్। ఆర్యం పరమధర్మజ్ఞం నానుజానామి రాఘవమ్॥౨౫॥ యది
త్వవశ్యం వస్తవ్యం కర్తవ్యం చ పితుర్వచః। అహమేవ నివత్స్యామి చతుర్దశ సమా వనే॥౨౬॥ ధర్మాత్మా తస్య తథ్యేన
భ్రాతృవాక్యేన విస్మితః। ఉవాచ రామస్సంప్రేక్ష్య పౌరజానపదం జనమ్॥౨౭॥ విక్రీతమాహితం క్రీతం యత్పిత్రా జీవ
తా మమ। న తల్లోపయితుం శక్యం మయా వా భరతేన వా॥౨౮॥ ఉపధిర్న మయా కార్యో వనవాసే జుగుప్సితః। యుక్తముక్తం
చ కైకేయ్యా పిత్రా మే సుకృతం కృతమ్॥౨౯॥ జానామి భరతం క్షాంతం గురుసత్కారకారిణమ్। సర్వమేవాత్ర కల్యాణం
సత్యసంధే మహాత్మని॥౩౦॥ అనేన ధర్మశీలేన వనాత్ప్రత్యాగతః పునః। భ్రాత్రా సహ భవిష్యామి పృథివ్యాః పతిరుత్తమః॥
౩౧॥ వృతో రాజా హి కైకేయ్యా మయా తద్వచనం కృతమ్। అనృతాన్మోచయానేన పితరం తం మహీపతిమ్॥౩౨॥ ఇతి శ్రీ
మదయోధ్యాకాండే - ఏకాదశోత్తరశతతమస్సర్గః. ************************************

తమప్రతిమతేజోభ్యాం భ్రాతృభ్యాం రోమహర్షణమ్। విస్మితాస్సంగమం ప్రేక్ష్య సమవేతా మహర్షయః॥
౧॥ అంతర్హితాస్త్వృషిగణాస్సిద్ధాశ్చ పరమర్షయః। తౌ భ్రాతరౌ మహాత్మానౌ కాకుత్స్థౌ ప్రశశంసిరే॥౨॥ స ధన్యో
యస్య పుత్రౌ ద్వౌ ధర్మజ్ఞౌ ధర్మవిక్రమౌ। శ్రుత్వా వయం హి సంభాషాముభయోస్స్పృహయామహే॥౩॥ తతస్త్వృషి
గణాః క్షిప్రం దశగ్రీవవధైషిణః। భరతం రాజశార్దూలమిత్యూచుస్సంగతా వచః॥౪॥ కులే జాత మహాప్రాజ్ఞ మహావృత్త
మహాయశః। గ్రాహ్యం రామస్య వాక్యం తే పితరం యద్యవేక్షసే॥౫॥ సదానృణమిమం రామం వయమిచ్ఛామహే పితుః।
అనృణత్వాచ్చ కైకేయ్యాస్స్వర్గం దశరథో గతః॥౬॥ ఏతావదుక్త్వా వచనం గంధర్వాస్సమహర్షయః। రాజర్షయ
శ్చైవ తదా సర్వే స్వాం స్వాం గతిం గతాః॥౭॥ హ్లాదితస్తేన వాక్యేన శుభేన శుభదర్శనః। రామస్సంహృష్టవదనస్తానృషీనభ్య
పూజయత్॥౮॥ త్రస్తగాత్రస్తు భరతస్స వాచా సజ్జమానయా। కృతాంజలిరిదం వాక్యం రాఘవం పునరబ్రవీత్॥౯॥ రాజ
ధర్మమనుప్రేక్ష్య కులధర్మానుసంతతిమ్। కర్తుమర్హసి కాకుత్స్థ మమ మాతుశ్చ యాచనామ్॥౧౦॥ రక్షితుం సుమహ
ద్రాజ్యమహమేకస్తు నోత్సహే। పౌరజానపదాంశ్చాపి రక్తాన్ రంజయితుం తథా॥౧౧॥ జ్ఞాతయశ్చ హి యోధాశ్చ మి
త్రాణి సుహృదశ్చ నః। త్వామేవ ప్రతికాంక్షంతే పర్జన్యమివ కర్షకాః॥౧౨॥ ఇదం రాజ్యం మహాప్రాజ్ఞ స్థాపయ ప్రతి
పద్య హి। శక్తిమానసి కాకుత్స్థ లోకస్య పరిపాలనే॥౧౩॥ ఇత్యుక్త్వా న్యపతద్భ్రాతుః పాదయోర్భరతస్తదా। భృశం
సంప్రార్థయామాస రామమేవ ప్రియంవదః॥౧౪॥ తమంకే భ్రాతరం కృత్వా రామో వచనమబ్రవీత్। శ్యామం న
లినపత్రాక్షం మత్తహంసస్వరస్స్వయమ్॥౧౫॥ ఆగతా త్వామియం బుద్ధిస్స్వజా వైనయికీ చ యా। భృశముత్సహసే
తాత రక్షితుం పృథివీమపి॥౧౬॥ అమాత్యైశ్చ సుహృద్భిశ్చ బుద్ధిమద్భిశ్చ మంత్రిభిః। సర్వకార్యాణి సంమంత్ర్య సుమ
హాంత్యపి కారయ॥౧౭॥ లక్ష్మీశ్చంద్రాదపేయాద్వా హిమవాన్వా హిమం త్యజేత్। అతీయాత్సాగరో వేలాం న ప్రతిజ్ఞా
మహం పితుః॥౧౮॥ కామాద్వా తాత లోభాద్వా మాత్రా తుభ్యమిదం కృతమ్। న తన్మనసి కర్తవ్యం వర్తితవ్యం చ మాతృ

ఛేత్ ॥౧౯॥ ఏవం బ్రువాణం భరతః కౌసల్యాసుతమబ్రవీత్ । తేజసాదిత్యసంకాశం ప్రతిపచ్చంద్రదర్శనమ్ ॥౨౦॥ అధిరో
హార్యపాదాభ్యాం పాదుకే హేమభూషితే । ఏతే హి సర్వలోకస్య యోగక్షేమం విధాస్యతః ॥౨౧॥ సోధిరుహ్యానరవ్యా
ఘ్రః పాదుకే హ్యవరుహ్య చ । ప్రాయచ్ఛత్సుమహాతేజా భరతాయ మహాత్మనే ॥౨౨॥ స పాదుకే సంప్రణమ్య రామం వ
చనమబ్రవీత్ । చతుర్దశ హి వర్షాణి జటాచీరధరో హ్యహమ్ ॥౨౩॥ ఫలమూలాశనో వీర భవేయం రఘునందన । తవా
గమనమాకాంక్షన్ వసన్వై నగరాద్బహిః ॥౨౪॥ తవ పాదుకయోర్న్యస్తరాజ్యతంత్రః పరంతప । చతుర్దశే హి సంపూ
ర్ణే వర్షేఽహని రఘునందన ॥౨౫॥ న ద్రక్ష్యామి యది త్వాం తు ప్రవేక్ష్యామి హుతాశనమ్ । తథేతి చ ప్రతిజ్ఞాయ సంపరిష్వ
జ్య సాదరమ్ ॥౨౬॥ శత్రుఘ్నం చ పరిష్వజ్య భరతం చేదమబ్రవీత్ । మాతరం రక్ష కైకేయీం మా రోషం కురు తాం ప్రతి ॥
౨౭॥ మయా చ సీతయా చైవ శప్తోసి రఘుసత్తమ । ఇత్యుక్త్వాశ్రుపరీతాక్షో భ్రాతరం విససర్జ హ ॥౨౮॥ స పాదుకే తే
భరతః ప్రతాపవాన్ స్వలంకృతే సంపరిపూజ్య ధర్మవిత్ । ప్రదక్షిణం చైవ చకార రాఘవం చకార చైవోత్తమనాగమూ
ర్ధని ॥౨౯॥ అథానుపూర్వ్యాత్ప్రతినంద్య తం జనం గురూంశ్చ మంత్రిప్రకృతీస్తథానుజౌ । వ్యసర్జయద్రాఘవవం
శవర్ధనః స్థిరస్స్వధర్మే హిమవానివాచలః ॥౩౦॥ తం మాతరో బాష్పగృహీతకంఠ్యో దుఃఖేన నామంత్రయితుం హి శే
కుః । స త్వేవ మాతౄరభివాద్య సర్వా రుదన్ కుటీం స్వాం ప్రవివేశ రామః ॥౩౧॥ ఇతి - ద్వాశోత్తరశతతమస్సర్గః. *

తతశ్శిరసి కృత్వా తు పాదుకే భరతస్తదా । ఆరురోహ రథం హృష్టశ్శత్రుఘ్నేన సమన్వితః ॥౧॥ వసిష్ఠో వామదేవ
శ్చ జాబాలిశ్చ దృఢవ్రతః । అగ్రతః ప్రయయుస్సర్వే మంత్రిణో మంత్రపూజితాః ॥౨॥ మందాకినీం నదీం రమ్యాం ప్రాఙ్ము
ఖాస్తే యయుస్తదా । ప్రదక్షిణం చ కుర్వాణాశ్చిత్రకూటం మహాగిరిమ్ ॥౩॥ పశ్యంధాతుసహస్రాణి రమ్యాణి వివిధాని
చ । ప్రయయౌ తస్య పార్శ్వేన ససైన్యో భరతస్తదా ॥౪॥ అదూరాచ్చిత్రకూటస్య దదర్శ భరతస్తదా । ఆశ్రమం య
త్ర స మునిర్భరద్వాజః కృతాలయః ॥౫॥ స తమాశ్రమమాగమ్య భరద్వాజస్య బుద్ధిమాన్ । అవతీర్య రథాత్పాదౌ వవందే
భరతస్తదా ॥౬॥ తతో హృష్టో భరద్వాజో భరతం వాక్యమబ్రవీత్ । అపి కృత్యం కృతం తాత రామేణ చ సమాగతమ్ ॥౭॥ ఏవ
ముక్తస్సు తతో భరద్వాజేన ధీమతా । ప్రత్యువాచ భరద్వాజం భరతో భ్రాతృవత్సలః ॥౮॥ స యాచ్యమానో గురుణా
మయా చ దృఢవిక్రమః । రాఘవః పరమప్రీతో వసిష్ఠం వాక్యమబ్రవీత్ ॥౯॥ పితుః ప్రతిజ్ఞాం తామేవ పాలయిష్యామి తత్త్వ
తః । చతుర్దశ హి వర్షాణి యా ప్రతిజ్ఞా పితుర్మమ ॥౧౦॥ ఏవముక్తో మహాప్రాజ్ఞో వసిష్ఠః ప్రత్యువాచ హ । వాక్యజ్ఞో వా
క్యకుశలం రాఘవం వచనం మహత్ ॥౧౧॥ ఏతే ప్రయచ్ఛ సంహృష్టః పాదుకే హేమభూషితే । అయోధ్యాయాం మహా
ప్రాజ్ఞ యోగక్షేమకరే తవ ॥౧౨॥ ఏవముక్తో వసిష్ఠేన రాఘవః ప్రాఙ్ముఖః స్థితః । పాదుకే హేమవికృతే మమ రాజ్యా
య తే దదౌ ॥౧౩॥ నివృత్తోఽహమనుజ్ఞాతో రామేణ సుమహాత్మనా । అయోధ్యామేవ గచ్ఛామి గృహీత్వా పాదుకే శుభే ॥౧౪॥
ఏతచ్ఛ్రుత్వా శుభం వాక్యం భరతస్య మహాత్మనః । భరద్వాజశ్శుభకరం మునిర్వాక్యముదాహరత్ ॥౧౫॥ నైతచ్చిత్రం న
రవ్యాఘ్ర శీలవృత్తవతాం వర । యదార్యం త్వయి తిష్ఠేత్తు నిమ్నే వృష్టమివోదకమ్ ॥౧౬॥ అమృతస్స మహాబాహుః పితా దశర
థస్తవ । యస్య త్వమీదృశః పుత్రో ధర్మజ్ఞో ధర్మవత్సలః ॥౧౭॥ తమృషిం తు మహాత్మానముక్తవాక్యం కృతాంజలిః ।
ఆమంత్రయితుమారేభే చరణావుపగృహ్య చ ॥౧౮॥ తతః ప్రదక్షిణం కృత్వా భరద్వాజం పునః పునః । భరతస్తు యయౌ శ్రీ
మానయోధ్యాం సహ మంత్రిభిః ॥౧౯॥ యానైశ్చ శకటైశ్చైవ హయైర్నాగైశ్చ సా చమూః । పునర్నివృత్తా విస్తీర్ణా
భరతస్యానుయాయినీ ॥౨౦॥ తతస్తే యమునాం దివ్యాం నదీం తీర్త్వోర్మిమాలినీమ్ । దదృశుస్తాం పునస్సర్వే గంగాం శుభ
జలాం నదీమ్ ॥౨౧॥ తాం రమ్యజలసంపూర్ణాం సంతీర్య సహ బాంధవః । శృంగిబేరపురం రమ్యం ప్రవివేశ ససైనికః ॥౨౨॥
శృంగిబేరపురాద్భూయస్త్వయోధ్యాం సందదర్శ హ । అయోధ్యాం చ తతో దృష్ట్వా పిత్రా భ్రాత్రా వివర్జితామ్ ॥
౨౩॥ భరతో దుఃఖసంతప్తస్సారథిం చేదమబ్రవీత్ । సారథే పశ్య విధ్వస్తా సాయోధ్యా న ప్రకాశతే ॥౨౪॥ నిరాకారా నిరా
నందా దీనా ప్రతిహతస్వరా ॥౨౫॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే - త్రయోదశోత్తరశతతమస్సర్గః. *************

స్నిగ్ధగంభీరఘోషేణ స్యందనేనోపయాన్ప్రభుః । అయోధ్యాం భరతః క్షిప్రం ప్రవివేశ మహాయశాః ॥౧॥ బిడా
లోలూకచరితామాలీననరవారణామ్ । తిమిరాభ్యాహతాం కాలీమప్రకాశాం నిశామివ ॥౨॥ రాహుశత్రోః ప్రియాం ప

త్నీం శ్రియా ప్రజ్వలితప్రభామ్ । గ్రహేణాభ్యుత్థితేనైకాం రోహిణీమివ పీడితామ్ ॥౩॥ అల్పోష్ణక్షుబ్ధసలిలాం ఘర్మో-
త్తప్తవిహంగమామ్ । లీనమీనఝషగ్రాహాం కృశాం గిరినదీమివ ॥౪॥ విధూమామివ హేమాభామధ్వరాగ్నిసముత్థి-
తామ్ । హవిరభ్యుక్షితాం పశ్చాచ్ఛిఖాం విప్రలయం గతామ్ ॥౫॥ విధ్వస్తకవచాం రుగ్ణగజవాజిరథధ్వజామ్ । హతప్రవీరా-
మాపన్నాం చమూమివ మహాహవే ॥౬॥ సఫేనాం సస్వనాం భూత్వా సాగరస్య సముత్థితామ్ । ప్రశాంతమారుతోద్ధూ-
తాం జలోర్మిమివ నిస్స్వనామ్ ॥౭॥ త్యక్తాం యజ్ఞాయుధైస్సర్వైరభిరూపైశ్చ యాజకైః । సుత్యాకాలే వినిర్వృత్తే వేదిం గ-
తరవామివ ॥౮॥ గోష్ఠమధ్యే స్థితామార్తామచరంతీం తృణం నవమ్ । గోవృషేణ పరిత్యక్తాం గవాం పత్నీమివోత్సుకామ్ ॥
౯॥ ప్రభాకరాలైస్సుస్నిగ్ధైః ప్రజ్వలద్భిరివోత్తమైః । వియుక్తాం మణిభిర్జాత్యైర్నవాం ముక్తావలీమివ ॥౧౦॥ సహసా
చలితాం స్థానాన్మహీం పుణ్యక్షయాద్గతామ్ । సంహృతద్యుతివిస్తీర్ణాం తారామివ దివశ్చ్యుతామ్ ॥ ౧౧॥ పుష్పనద్ధాం
వసంతాంతే మత్తభ్రమరనాదితామ్ । ధృతదావాగ్నివిప్లుష్టాం క్లాంతాం వనలతామివ ॥౧౨॥ సంమూఢనిగమాం స్తబ్ధాం
సంక్షిప్తవిపణాపణామ్ । ప్రచ్ఛన్నశశినక్షత్రాం ద్యామివాంబుధరైర్వృతామ్ ॥౧౩॥ క్షీణపానోత్తమైర్భిన్నైః శరా-
వైరభిసంవృతామ్ । హతశౌండామివధ్వస్తాం పానభూమిమసంస్కృతామ్ ॥౧౪॥ వృక్ణభూమితలాం నిమ్నాం వృక్ణపా-
త్రైస్సమావృతామ్ । ఉపయుక్తోదకాం భగ్నాం ప్రపాం నిపతితామివ ॥ ౧౫ ॥ విపులాం వితతాం చైవ యుక్తపాశాం తర-
స్వినామ్ । భూమౌ బాణైర్వినిష్కృత్తాం పతితాం జ్యామివాయుధాత్ ॥౧౬॥ సహసా యుద్ధశౌండేన హయారోహేణ వా-
హితామ్ । నిక్షిప్తభాండాముత్సృష్టాం కిశోరీమివ దుర్బలామ్ ॥౧౭॥ శుష్కతోయాం మహామత్స్యైః కూర్మైశ్చ బహు-
భిర్వృతామ్ । ప్రభిన్నతటవిస్తీర్ణాం వాపీమివ హృతోత్పలామ్ ॥౧౮॥ పురుషస్యాప్రకృష్టస్య ప్రదిగ్ధానులేపనామ్ । సం-
తప్తామివ శోకేన గాత్రయష్టిమభూషణామ్ ॥౧౯॥ ప్రావృషి ప్రవిగాఢాయాం ప్రవిష్టస్యాభ్రమండలమ్ । ప్రచ్ఛన్నాం
నీలజీమూతైర్భాస్కరస్య ప్రభామివ ॥౨౦॥ భరతస్తు రథస్థస్సన్ శ్రీమాన్ దశరథాత్మజః । వాహయంతం రథశ్రేష్ఠం సార-
థిం వాక్యమబ్రవీత్ ॥౨౧॥ కిన్ను ఖల్వద్య గంభీరో మూర్ఛితో న నిశమ్యతే । యథాపురమయోధ్యాయాం గీతవాదిత్రనిస్స్వనః ॥
౨౨॥ వారుణీమదగంధశ్చ మాల్యగంధశ్చ మూర్ఛితః । ధూపితాగరుగంధశ్చ న ప్రవాతి సమంతతః ॥ ౨౩ ॥ యానప్రవర-
ఘోషశ్చ స్నిగ్ధశ్చ హయనిస్స్వనః । ప్రమత్తగజనాదశ్చ మహాంశ్చ రథనిస్స్వనః ॥౨౪॥ నేదానీం శ్రూయతే పుర్యామస్యాం
రామే వివాసితే । చందనాగరుగంధాంశ్చ మహార్హాశ్చ నవస్రజః ॥౨౫॥ గతే హి రామే తరుణాస్సంతప్తా నోపభుంజతే ।
బహిర్యాత్రాం న గచ్ఛంతి చిత్రమాల్యధరా నరాః ॥ ౨౬ ॥ నోత్సవాస్సంప్రవర్తంతే రామశోకార్దితే పురే । సహ
నూనం మమ భ్రాత్రా పురస్యాస్య ద్యుతిర్గతా ॥౨౭॥ న హి రాజత్యయోధ్యేయం సాసారేవార్జునీ క్షపా । కదా ను ఖ-
లు మే భ్రాతా మహోత్సవ ఇవాగతః ॥ ౨౮ ॥ జనయిష్యత్యయోధ్యాయాం హర్షం గ్రీష్మ ఇవాంబుదః । తరుణైశ్చారు-
వేషైశ్చ నరైరున్నతగామిభిః ॥౨౯॥ సంపతద్భిరయోధ్యాయాం నాభిభాంతి మహాపథాః । ఏవం బహువిధం జల్పన్ వివేశ వ-
సతిం పితుః ॥౩౦॥ తేన హీనాం నరేంద్రేణ సింహహీనాం గుహామివ ॥౩౧॥ తదా తదంతఃపురముజ్ఝితప్రభం సురైరివోత్సృ-
ష్టమభాస్కరం దినమ్ । నిరీక్ష్య సర్వం తు విభక్తమాత్మవాన్ ముమోచ బాష్పం భరతస్సుదుఃఖితః ॥ ౩౨ ॥ ఇతి శ్రీమద-
యోధ్యాకాండే - చతుర్దశోత్తరశతతమస్సర్గః. ************************************

తతో నిక్షిప్య మాతౄన్స అయోధ్యాయాం దృఢవ్రతః । భరతశ్శోకసంతప్తో గురూనిదమథాబ్రవీత్ ॥ ౧ ॥ నంది-
గ్రామం గమిష్యామి సర్వానామంత్రయేఽద్య వః । తత్ర దుఃఖమిదం సర్వం సహిష్యే రాఘవం వినా ॥ ౨ ॥ గతశ్చ హి దివం
రాజా వనస్థశ్చ గురుర్మమ । రామం ప్రతీక్షే రాజ్యాయ స హి రాజా మహాయశాః ॥౩॥ ఏతచ్ఛ్రుత్వా శుభం వాక్యం భర-
తస్య మహాత్మనః । అబ్రువన్ మంత్రిణస్సర్వే వసిష్ఠశ్చ పురోహితః ॥౪॥ సుభృశం శ్లాఘనీయం చ యదుక్తం భరత త్వయా
వచనం భ్రాతృవాత్సల్యాదనురూపం తవైవ తత్ ॥౫॥ నిత్యం తే బంధులుబ్ధస్య తిష్ఠతో భ్రాతృసౌహృదే । ఆర్యమార్గం ప్ర-
పన్నస్య నానుమన్యేత కః పుమాన్ ॥౬॥ మంత్రిణాం వచనం శ్రుత్వా యథాభిలషితం ప్రియమ్ । అబ్రవీత్సారథిం వాక్యం ర-
థో మే యుజ్యతామితి ॥౭॥ ప్రహృష్టవదనస్సర్వా మాతౄస్సమభివాద్య సః । ఆరురోహ రథం శ్రీమాన్ శత్రుఘ్నేన సమ-
న్వితః ॥౮॥ ఆరుహ్య చ రథం శీఘ్రం శత్రుఘ్నభరతావుభౌ । యయతుః పరమప్రీతౌ వృతౌ మంత్రిపురోహితైః ॥ ౯ ॥ అగ్ర-

తోఽగురవస్తత్ర వసిష్ఠప్రముఖా ద్విజాః । ప్రయయుః ప్రాఙ్ముఖాస్సర్వే నందిగ్రామో యతోఽభవత్ ॥ ౧౦ ॥ బలం చ తద
సాహూతం గజాశ్వరథసంకులమ్ । ప్రయయుర్భరతే యాతే సర్వే చ పురవాసినః ॥ ౧౧ ॥ రథస్థస్స హి ధర్మాత్మా భర
తో భ్రాతృవత్సలః । నందిగ్రామం యయౌ తూర్ణం శిరస్యాధాయ పాదుకే ॥ ౧౨ ॥ తతస్తు భరతః క్షిప్రం నందిగ్రామం
ప్రవిశ్య చ । అవతీర్య రథాత్తూర్ణం గురూనిదమువాచ హ ॥ ౧౩ ॥ ఏతద్రాజ్యం మమ భ్రాత్రా దత్తం సన్న్యాసవత్స్వ
యమ్ । యోగక్షేమవహే చేమే పాదుకే హేమభూషితే ॥ ౧౪ ॥ భరతశ్శిరసా కృత్వా సన్న్యాసం పాదుకే తతః । అబ్రవీ
ద్దుఃఖసంతప్తస్సర్వం ప్రకృతిమండలమ్ ॥ ౧౫ ॥ ఛత్రం ధారయత క్షిప్రమార్యపాదావిమౌ మతౌ । ఆభ్యాం రాజ్యే స్థితో ధ
ర్మః పాదుకాభ్యాం గురోర్మమ ॥ ౧౬ ॥ భ్రాత్రా హి మయి సన్న్యాసో నిక్షిప్తస్సౌహృదాదయమ్ । తమిమం పాలయిష్యా
మి రాఘవాగమనం ప్రతి ॥ ౧౭ ॥ క్షిప్రం సంయోజయిత్వా తు రాఘవస్య పునస్స్వయమ్ । చరణౌ తౌ తు రామస్య ద్రక్ష్యామి
సహ పాదుకౌ ॥ ౧౮ ॥ తతో నిక్షిప్తభారోఽహం రాఘవేణ సమాగతః । నివేద్య గురవే రాజ్యం భజిష్యే గురువృత్తితామ్ ॥ ౧౯ ॥
రాఘవాయ చ సన్న్యాసం దత్త్వేమే వరపాదుకే । రాజ్యం చేదమయోధ్యాం చ ధూతపాపో భవామి చ ॥ ౨౦ ॥ అభిషిక్తే తు
కాకుత్స్థే ప్రహృష్టముదితే జనే । ప్రీతిర్మమ యశశ్చైవ భవేద్రాజ్యాచ్చతుర్గుణమ్ ॥ ౨౧ ॥ ఏవం తు విలపన్ దీనో భరత
స్స మహాయశాః । నందిగ్రామేఽకరోద్రాజ్యం దుఃఖితో మంత్రిభిస్సహ ॥ ౨౨ ॥ సవల్కలజటాధారీ మునివేషధరః ప్రభుః ।
నందిగ్రామేఽవసద్వీరస్ససైన్యో భరతస్తదా ॥ ౨౪ ॥ పాదుకే త్వభిషిచ్యాథ నందిగ్రామే వసన్ తదా । సవాలవ్యజనం ఛ
త్రం ధారయామాస స స్వయమ్ ॥ ౨౫ ॥ భరతశ్శాసనం సర్వం పాదుకాభ్యాం న్యవేదయత్ । తతస్తు భరతః శ్రీమానభిషి
చ్యార్యపాదుకే ॥ ౨౬ ॥ తదధీనస్తదా రాజ్యం కారయామాస సర్వదా ॥ యదా హి యత్కార్యముపైతి కించిదుపాయనం
చోపహృతం మహార్హమ్ । స పాదుకాభ్యాం ప్రథమం నివేద్య చకార పశ్చాద్భరతో యథావత్ ॥ ౨౭ ॥ ఇతి శ్రీమదయో
ధ్యాకాండే-పంచదశోత్తరశతతమస్సర్గః. **

ప్రతియాతే తు భరతే వసన్ రామస్తపోవనే । లక్షయామాస సోద్వేగమథౌత్సుక్యం తపస్వినామ్ ॥ ౧ ॥ యే తత్ర చిత్రకూట
స్య పురస్తాత్తాపసాశ్రమే । రామమాశ్రిత్య నిరతాస్తానలక్షయదుత్సుకాన్ ॥ ౨ ॥ నయనైర్భృకుటీభిశ్చ రామముద్దిశ్య శం
కితాః । అన్యోన్యముపజల్పంతశ్శనైశ్చక్రుర్మిథః కథాః ॥ ౩ ॥ తేషామౌత్సుక్యమాలక్ష్య రామస్త్వాత్మని శంకితః । కృతాం
జలిరువాచేదమృషిం కులపతిం తతః ॥ ౪ ॥ న కచ్చిద్భగవన్ కించిత్పూర్వవృత్తమిదం మయి । దృశ్యతే వికృతం యేన విక్రియంతే త
పస్వినః ॥ ౫ ॥ ప్రమాదాచ్చరితం కచ్చిత్కించిన్నావరజస్య మే । లక్ష్మణస్యర్షిభిర్దృష్టం నానురూపమివాత్మనః ॥ ౬ ॥ కచ్చి
చ్ఛుశ్రూషమాణా వః శుశ్రూషణపరా మయి । ప్రమదాభ్యుచితాం వృత్తిం సీతా యుక్తం న వర్తతే ॥ ౭ ॥ అథర్షిర్జరయా
వృద్ధస్తపసా చ జరాం గతః । వేపమాన ఇవోవాచ రామం భూతదయాపరమ్ ॥ ౮ ॥ కుతః కల్యాణసత్త్వాయాః కల్యాణాభిరతే
స్తథా । చలనం తాత వైదేహ్యాస్తపస్విషు విశేషతః ॥ ౯ ॥ త్వన్నిమిత్తమిదం తావత్తాపసాన్ ప్రతి వర్తతే । రక్షోభ్యస్తేన సం
విగ్నాః కథయంతి మిథః కథాః ॥ ౧౦ ॥ రావణావరజః కశ్చిత్ ఖరో నామేహ రాక్షసః । ఉత్పాట్య తాపసాన్ సర్వాన్ జనస్థాననికే
తనాన్ ॥ ౧౧ ॥ ధృష్టశ్చ జితకాశీ చ నృశంసః పురుషాదకః । అవలిప్తశ్చ పాపశ్చ త్వాం చ తాత న మృష్యతే ॥ ౧౨ ॥ త్వం యదా
ప్రభృతి హ్యస్మిన్నాశ్రమే తాత వర్తసే । తదా ప్రభృతి రక్షాంసి విప్రకుర్వంతి తాపసాన్ ॥ ౧౩ ॥ దర్శయంతి హి బీభత్సైః
క్రూరైర్భీషణకైరపి । నానారూపైర్విరూపైశ్చ రూపైర్వికృతదర్శనైః ॥ ౧౪ ॥ అప్రశస్తైరశుచిభిస్సంప్రయోజ్య చ
తాపసాన్ । ప్రతిఘ్నంత్యపరాన్ క్షిప్రమనార్యాః పురతః స్థితాః ॥ ౧౫ ॥ తేషు తేష్వాశ్రమస్థానేష్వబుద్ధమవలీయ చ । ర
మంతే తాపసాంస్తత్ర నాశయంతోఽల్పచేతసః ॥ ౧౬ ॥ అపక్షిపంతి స్రుగ్భాండానగ్నీన్ సించంతి వారిణా । కలశాంశ్చ ప్రమ
ర్దంతి హవనే సముపస్థితే ॥ ౧౭ ॥ తైర్దురాత్మభిరామృష్టానాశ్రమాన్ ప్రజిహాసవః । గమనాయాన్యదేశస్య చోదయంత్యృ
షయోఽద్య మామ్ ॥ ౧౮ ॥ తత్పురా రామ శారీరాముపహింసాం తపస్విషు । దర్శయంతి హి దుష్టాస్తే త్యక్ష్యామ ఇమమాశ్ర
మమ్ ॥ ౧౯ ॥ బహుమూలఫలం చిత్రమవిదూరాదితో వనమ్ । పురాణాశ్రమమేవాహం శ్రయిష్యే సగణః పునః ॥ ౨౦ ॥ ఖరస్త్వ
య్యపి చాయుక్తం పురా తాత ప్రవర్తతే । సహాస్మాభిరితో గచ్ఛ యది బుద్ధిః ప్రవర్తతే ॥ ౨౧ ॥ సకలత్రస్య సందేహో
నిత్యం యత్తస్య రాఘవ । సమర్థస్యాపి హి సతో వాసో దుఃఖమిహాద్య తే ॥ ౨౨ ॥ ఇత్యుక్తవంతం రామస్తం రాజపుత్రస్తప

స్వినమ్ । న నాకోత్తరైర్వాక్యైరవబద్ధం సముత్సుకః ॥౨౩॥ అభినంద్య సమాపృచ్ఛ్య సమాధాయ చ రాఘవమ్ । స
జగామాశ్రమం త్యక్త్వా కులైః కులపతిస్సహ ॥౨౪॥ రామస్సంసాధ్య త్వృషిగణమనుగమనాద్దేశాత్తస్మాత్కులపతిమ
భివాద్యర్షిమ్ । సమ్యక్ప్రీతైస్తైరనుమత ఉపదిష్టార్థః పుణ్యం వాసాయ స్వనిలయముపసంపేదే ॥౨౫॥ ఆశ్రమం త్వృషి
విరహితం ప్రభుః క్షణమపి న విజహౌ స రాఘవః । రాఘవం హి సతతమనుగతాస్తాపసాశ్చార్షచరితధృతగుణాః ॥౨౬॥ ఇ
తి శ్రీమదయోధ్యాకాండే - షోడశోత్తరశతతమస్సర్గః. ***********************************

రాఘవస్త్వథ యాతేషు తపస్విషు విచింతయన్ । న తత్రారోచయద్వాసం కారణైర్బహుభిస్తదా ॥౧॥ ఇహ మే
భరతో దృష్టో మాతరశ్చ సనాగరాః । సా చ మే స్మృతిరన్వేతి తాన్నిత్యమనుశోచతః ॥౨॥ స్కంధావారనివేశేన తేన తస్య మ
హాత్మనః । హయహస్తికరీషైశ్చ ఉపమర్దః కృతో భృశమ్ ॥౩॥ తస్మాదన్యత్ర గచ్ఛామ ఇతి సంచింత్య రాఘవః । ప్రాతిష్ఠత
స వైదేహ్యా లక్ష్మణేన చ సంగతః ॥౪॥ సోఽత్రేరాశ్రమమాసాద్య తం వవందే మహాయశాః । తం చాపి భగవానత్రిః పుత్రవత్
ప్రత్యపద్యత ॥౫॥ స్వయమాతిథ్యమాదిశ్య సర్వమస్య సుసత్కృతమ్ । సౌమిత్రిం చ మహాభాగాం సీతాం చ సమసాం
త్వయత్ ॥౬॥ పత్నీం చ సమనుప్రాప్తాం వృద్ధామామంత్ర్య సత్కృతామ్ । సాంత్వయామాస ధర్మజ్ఞస్సర్వభూతహితే
రతః ॥౭॥ అనసూయాం మహాభాగాం తాపసీం ధర్మచారిణీమ్ । ప్రతిగృహ్ణీష్వ వైదేహీమబ్రవీదృషిసత్తమః ॥౮॥ రామా
య చాచచక్షే తాం తాపసీం ధర్మచారిణీమ్ । దశవర్షాణ్యనావృష్ట్యా దగ్ధే లోకే నిరంతరమ్ ॥౯॥ యయా మూలఫలే సృష్టే జా
హ్నవీ చ ప్రవర్తితా । ఉగ్రేణ తపసా యుక్తా నియమైశ్చాప్యలంకృతా ॥౧౦॥ దశవర్షసహస్రాణి యయా తప్తం మహ
త్తపః । అనసూయావ్రతైస్తాత ప్రత్యూహాశ్చ నిబర్హితాః ॥౧౧॥ దేవకార్యనిమిత్తం చ యయా సంత్వరమాణయా
దశరాత్రం కృతా రాత్రిస్సేయం మాతేవ తేఽనఘ ॥౧౨॥ తామిమాం సర్వభూతానాం నమస్కార్యాం యశస్వినీమ్ । అభిగ
చ్ఛతు వైదేహీ వృద్ధామక్రోధనాం సదా ॥౧౩॥ ఏవం బ్రువాణం తమృషిం తథేత్యుక్త్వా స రాఘవః । సీతామువాచ ధర్మజ్ఞా
మిదం వచనముత్తమమ్ ॥౧౪॥ రాజపుత్రి శ్రుతమిదం మునేరస్య సమీరితమ్ । శ్రేయోఽర్థమాత్మనశ్శీఘ్రమభిగచ్ఛ తపస్వి
నీమ్ ॥౧౫॥ అనసూయేతి యా లోకే కర్మభిః ఖ్యాతిమాగతా । తాం శీఘ్రమభిగచ్ఛ త్వమభిగమ్యాం తపస్వినీమ్ ॥౧౬॥ సీతా
త్వేతద్వచశ్శ్రుత్వా రాఘవస్య హితైషిణః । తామత్రిపత్నీం ధర్మజ్ఞామభిచక్రామ మైథిలీ ॥౧౭॥ శిథిలాం వలితాం వృ
ద్ధాం జరాపాండురమూర్ధజామ్ । సతతం వేపమానాంగీం ప్రవాతే కదలీ యథా ॥౧౮॥ తాం తు సీతా మహాభాగామన
సూయాం పతివ్రతామ్ । అభ్యవాదయదవ్యగ్రా స్వం నామ సముదాహరత్ ॥౧౯॥ అభివాద్య చ వైదేహీ తాపసీం తామ
నిందితామ్ । బద్ధాంజలిపుటా హృష్టా పర్యపృచ్ఛదనామయమ్ ॥౨౦॥ తతస్సీతాం మహాభాగాం దృష్ట్వా తాం ధర్మచారిణీం
సాంత్వయంత్యబ్రవీద్ధృష్టా దిష్ట్యా ధర్మమవేక్షసే ॥౨౧॥ త్యక్త్వా జ్ఞాతిజనం సీతే మానమృద్ధిం చ భామిని । అవరుద్ధం వనే
రామం దిష్ట్యా త్వమనుగచ్ఛసి ॥౨౨॥ నగరస్థో వనస్థో వా పాపో వా యది వా శుభః । యాసాం స్త్రీణాం ప్రియో భర్తా తా
సాం లోకా మహోదయాః ॥౨౩॥ దుశ్శీలః కామవృత్తో వా ధనైర్వా పరివర్జితః । స్త్రీణామార్యస్వభావానాం పరమం దైవ
తం పతిః ॥౨౪॥ నాతో విశిష్టం పశ్యామి బాంధవం విమృశంత్యహమ్ । సర్వత్ర యోగ్యం వైదేహి తపః కృతమివావ్యయమ్ ॥౨౫॥
న త్వేవమనుగచ్ఛంతి గుణదోషమసత్స్త్రియః । కామవక్తవ్యహృదయా భర్తృనాథాశ్చరంతి యాః ॥౨౬॥ ప్రాప్నువం
త్యయశశ్చైవ ధర్మభ్రంశం చ మైథిలి । అకార్యవశమాపన్నాః స్త్రియో యాః ఖలు తద్విధాః ॥౨౭॥ త్వద్విధాస్తు గుణైర్యు
క్తా దృష్టలోకపరావరాః । స్త్రియస్స్వర్గే చరిష్యంతి యథా ధర్మకృతస్తథా ॥౨౮॥ తదేవమేనం త్వమనువ్రతా సతీ పతివ్ర
తానాం సమయానువర్తినీ । భవ స్వభర్తుస్సహధర్మచారిణీ యశశ్చ ధర్మం చ తతస్సమాప్స్యసి ॥౨౯॥ ఇతి శ్రీమద
యోధ్యాకాండే - సప్తదశోత్తరశతతమస్సర్గః. ***********************************

సా త్వేవముక్తా వైదేహీ అనసూయానసూయయా । ప్రతిపూజ్య వచో మందం ప్రవక్తుముపచక్రమే ॥౧॥ నైతదా
శ్చర్యమార్యాయా యన్మాం త్వమభిభాషసే । విదితం తు మమాప్యేతద్యథా నార్యాః పతిర్గురుః ॥౨॥ యద్యప్యేష భవేద్భ
ర్తా మమార్యే వృత్తవర్జితః । అద్వైధముపవర్తవ్యస్తథాప్యేష మయా భవేత్ ॥౩॥ కిం పునర్యో గుణశ్లాఘ్యస్సానుక్రో
శో జితేంద్రియః । స్థిరానురాగో ధర్మాత్మా మాతృవర్తీ పితృప్రియః ॥౪॥ యాం వృత్తిం వర్తతే రామః కౌసల్యాయాం

మహాబలః । తామేవనృపనారీణామన్యాసామపివర్తతే॥౫॥ సకృద్దృష్టాస్వపిస్త్రీషునృపేణనృపవత్సలః । మాతృవద్వ
ర్తతేవీరోమానముత్సృజ్యధర్మవిత్॥౬॥ ఆగచ్ఛన్త్యాశ్చవిజనంవనమేవంభయావహమ్। సమాహితంమేశ్వశ్ర్వాచ
హృదయేతద్ధృతంమహత్॥౭॥ పాణిప్రదానకాలేచయత్పురాత్వగ్నిసంనిధౌ। అనుశిష్టాజనన్యాస్మివాక్యంతదపిమేధృ
తమ్॥౮॥ నవీకృతంతుతత్సర్వంవాక్యైస్తేధర్మచారిణి। పతిశుశ్రూషణాన్నార్యాస్తపోనాన్యద్విధీయతే॥౯॥ సావిత్రీప
తిశుశ్రూషాంకృత్వాస్వర్గేమహీయతే। తథావృత్తిశ్చయాతాత్వంపతిశుశ్రూషయాదివమ్॥౧౦॥ వరిష్ఠాసర్వనారీణామే
షాచదివిదేవతా। రోహిణీనవినాచన్ద్రంముహూర్తమపిదృశ్యతే॥౧౧॥ ఏవంవిధాశ్చప్రవరాఃస్త్రియోభర్తృదృఢవ
్రతాః। దేవలోకేమహీయన్తేపుణ్యేనస్వేనకర్మణా॥౧౨॥ తతోఽనసూయాసంహృష్టాశ్రుత్వోక్తంసీతయావచః।
శిరస్యాఘ్రాయచోవాచమైథిలీంహర్షయన్త్యుత॥౧౩॥ నియమైర్వివిధైరాప్తంతపోహిమహదస్తిమే। తత్సంశ్రిత్య
బలంసీతేఛన్దయేత్వాంశుచిస్మితే॥౧౪॥ ఉపపన్నంమనోజ్ఞంచవచనంతవమైథిలి। ప్రీతాచాస్మ్యుచితంకింతేకరవాణిబ్ర
వీహిమే॥౧౫॥ తస్యాస్తద్వచనంశ్రుత్వావిస్మితామన్దవిస్మయా। కృతమిత్యబ్రవీత్సీతాతపోబలసమన్వితామ్॥౧౬॥ సా
త్వేవముక్తాధర్మజ్ఞాతయాప్రీతతరాభవత్। సఫలంచప్రహర్షంతేహన్తసీతేకరోమ్యహమ్॥౧౭॥ ఇదందివ్యంవరంమా
ల్యంవస్త్రమాభరణానిచ। అంగరాగంచవైదేహిమహార్హంచానులేపనమ్॥౧౮॥ మయాదత్తమిదంసీతేతవగాత్రాణి
శోభయేత్। అనురూపమసంక్లిష్టంనిత్యమేవభవిష్యతి॥౧౯॥ అంగరాగేణదివ్యేనలిప్తాంగీజనకాత్మజే। శోభయిష్యసిభర్తా
రంయథాశ్రీర్విష్ణుమవ్యయమ్॥౨౦॥ సావస్త్రమంగరాగంచభూషణానిస్రజస్తథా। మైథిలీప్రతిజగ్రాహప్రీతిదానమ
నుత్తమమ్॥౨౧॥ ప్రతిగృహ్యచతత్సీతాప్రీతిదానంయశస్వినీ। శ్లిష్టాంజలిపుటాతత్రసముపాస్తతపోధనామ్॥ ౨౨ ॥ తదా
సీతాముపాసీనామనసూయాదృఢవ్రతా। వచనంప్రష్టుమారేభేకథాంకాంచిదనుప్రియామ్॥౨౩॥ స్వయంవరేకిలప్రా
ప్తాత్వమనేనయశస్వినా। రాఘవేణేతిమేసీతేకథాశ్రుతిముపాగతా॥ ౨౪॥ తాంకథాంశ్రోతుమిచ్ఛామివిస్తరేణచమై
థిలి। యథానుభూతంకార్త్స్న్యేనతన్మేత్వంవక్తుమర్హసి॥౨౫॥ ఏవముక్తాతుసాసీతాతాంతతోధర్మచారిణీమ్। మిథిలాధి
పతిర్వీరోజనకోనామధర్మవిత్॥౨౬॥ క్షత్రకర్మణ్యభిరతోన్యాయతశ్శాస్తిమేదినీమ్ । తస్యలాంగలహస్తస్యకృషతఃక్షే
త్రమండలమ్॥౨౭॥ అహంకిలోత్థితాభిత్త్వాజగతీంనృపతేస్సుతా। సమాందృష్ట్వానరపతిర్ముష్టివిక్షేపతత్పరః॥౨౮॥ పాంసు
కుంఠితసర్వాంగీంజనకోవిస్మితోఽభవత్। అనపత్యేనచస్నేహాదంకమారోప్యచస్వయమ్॥ ౨౯ ॥ మమేయంతనయేత్యు
క్త్వాస్నేహోమయినిపాతితః। అంతరిక్షేచవాగుక్తాప్రతిమామానుషీకిల॥౩౦॥ ఏవమేతన్నరపతేధర్మేణతనయాతవ।
తతఃప్రహృష్టోధర్మాత్మాపితామేమిథిలాధిపః॥౩౧ ॥ అవాప్తోవిపులామృద్ధింమామవాప్యనరాధిపః। దత్తాచాస్మీష్టవద్దే
వ్యైజ్యేష్ఠాయైపుణ్యకర్మణా॥౩౨ ॥ తయాసంభావితాచాస్మిస్నిగ్ధయామాతృసౌహృదాత్ । పతిసంయోగసులభంవ
యోదృష్ట్వాతుమేపితా॥౩౩॥ చింతామభ్యగమద్దీనోవిత్తనాశాదివాధనః। సదృశాచ్చాపకృష్టాచ్చలోకేకన్యాపితాజ
నాత్॥౩౪॥ ప్రధర్షణామవాప్నోతిశక్రేణాపిసమోభువి। తాంధర్షణామదూరస్థాందృష్ట్వాచాత్మనిపార్థివః॥ ౩౫ ॥
చింతార్ణవగతఃపారంనాససాదాప్లవోయథా। అయోనిజాంహిమాంజ్ఞాత్వానాధ్యగచ్ఛద్విచింతయన్॥౩౬ ॥ సదృ
శంచానురూపంచమహీపాలఃపతింమమ । తస్యబుద్ధిరియంజాతాచింతయానస్యసంతతమ్॥౩౭॥ స్వయంవరంతనూజా
యాఃకరిష్యామీతిధీమతః। మహాయజ్ఞేతదాతస్యవరుణేనమహాత్మనా॥ ౩౮ ॥ దత్తంధనుర్వరంప్రీత్యాతూణీచాక్షయ
సాయకౌ । అసంచాల్యంమనుష్యైశ్చయత్నేనాపిచగౌరవాత్ ॥౩౯॥ తంనశక్తానమయితుంస్వప్నేష్వపినరాధిపాః। త
ద్ధనుఃప్రాప్యమేపిత్రావ్యాహృతంసత్యవాదినా॥౪౦॥ సమవాయేనరేంద్రాణాంపూర్వమామంత్ర్యపార్థివాన్।
ఇదంచధనురుద్యమ్యసజ్యంయఃకురుతేనరః॥౪౧॥ తస్యమేదుహితాభార్యాభవిష్యతినసంశయః। తచ్చదృష్ట్వాధనుశ్శ్రే
ష్ఠంగౌరవాద్గిరిసన్నిభమ్॥౪౨॥ అభివాద్యనృపాజగ్మురశక్తాస్తస్యతోలనే। సుదీర్ఘస్యతుకాలస్యరాఘవోఽయంమహా
ద్యుతిః॥౪౩॥ విశ్వామిత్రేణసహితోయజ్ఞంద్రష్టుంసమాగతః। లక్ష్మణేనసహభ్రాత్రారామస్సత్యపరాక్రమః॥౪౪॥
విశ్వామిత్రస్తుధర్మాత్మామమపిత్రాసుపూజితః। ప్రోవాచపితరంతత్రభ్రాతరౌరామలక్ష్మణౌ॥౪౫॥ సుతౌదశరథ
స్యేమౌధనుర్దర్శనకాంక్షిణౌ। ధనుర్దర్శయరామాయరాజపుత్రాయదైవికమ్॥౪౬॥ ఇత్యుక్తస్తేనవిప్రేణతద్ధను

స్సముపానయత్ । నిమేషాంతరమాత్రేణ తదానమ్య స వీర్యవాన్ ॥ ౪౭ ॥ జ్యాం తమారోప్య ఝడితి పూరయామాస వీర్య
వాన్ । తేన పూరయతా వేగాన్మధ్యే భగ్నం ద్విధా ధనుః ॥ ౪౮ ॥ తస్య శబ్దోఽభవద్భీమః పతితస్యాశనేరివ । తతోఽహం తత్ర
రామాయ పిత్రా సత్యాభిసంధినా ॥ ౪౯ ॥ నిశ్చితా దాతుముద్యమ్య జలభాజనముత్తమమ్ । దీయమానాం న తు తదా ప్రతి
జగ్రాహ రాఘవః ॥ ౫౦ ॥ అవిజ్ఞాయ పితుశ్ఛందమయోధ్యాధిపతేః ప్రభోః । తతః శ్వశురమామంత్ర్య వృద్ధం దశరథం నృ
పమ్ ॥ ౫౧ ॥ మమ పిత్రా త్వహం దత్తా రామాయ విదితాత్మనే । మమ చైవానుజా సాధ్వీ ఊర్మిళా ప్రియదర్శనా ॥ ౫౨ ॥
భార్యార్థే లక్ష్మణస్యాపి పిత్రా దత్తా మమ స్వయమ్ । ఏవం దత్తాస్మి రామాయ తదా తస్మిన్ స్వయంవరే ॥ ౫౩ ॥ అనుర
క్తాస్మి ధర్మేణ పతిం వీర్యవతాం వరమ్ ॥ ౫౪ ॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే - అష్టాదశోత్తరశతతమస్సర్గః. *********
అనసూయా తు ధర్మజ్ఞా శ్రుత్వా తాం మహతీం కథామ్ । పర్యష్వజత బాహుభ్యాం శిరస్యాఘ్రాయ మైథిలీమ్ ॥
౧ ॥ వ్యక్తాక్షరపదం చిత్రం భాషితం మధురం త్వయా । యథా స్వయంవరం వృత్తం తత్సర్వం హి శ్రుతం మయా ॥ ౨ ॥ రమే
ఽహం కథయా తే తు దృఢం మధురభాషిణి । రవిరస్తం గతః శ్రీమానుపోహ్య రజనీం శివామ్ ॥ ౩ ॥ దివసం ప్రతికీర్ణానామా
హారార్థం పతత్రిణామ్ । సంధ్యాకాలే నిలీనానాం నిద్రార్థం శ్రూయతే ధ్వనిః ॥ ౪ ॥ ఏతే చాప్యభిషేకార్ద్రా మున
యః కలశోద్యతాః । సహితా ఉపవర్తంతే సలిలాప్లుతవల్కలాః ॥ ౫ ॥ ఋషీణామగ్నిహోత్రేషు హుతేషు విధిపూర్వకమ్
కపోతాంగారుణో ధూమో దృశ్యతే పవనోద్ధతః ॥ ౬ ॥ అల్పవర్ణా హి తరవో ఘనీభూతాస్సమంతతః । విప్రకృష్టేఽపి దేశే
ఽస్మిన్ న ప్రకాశంతి వై దిశః ॥ ౭ ॥ రజనీచరసత్త్వాని ప్రచరంతి సమంతతః । తపోవనమృగా హ్యేతే వేదితీర్థేషు శేరతే ॥ ౮ ॥
సంప్రవృత్తా నిశా సీతే నక్షత్రసమలంకృతా । జ్యోత్స్నాప్రావరణశ్చంద్రో దృశ్యతేఽభ్యుదితోఽంబరే ॥ ౯ ॥ గమ్య
తామనుజానామి రామస్యానుచరీ భవ । కథయంత్యా హి మధురం త్వయాహం పరితోషితా ॥ ౧౦ ॥ అలంకురు చ తావత్త్వం
ప్రత్యక్షం మమ మైథిలి । ప్రీతిం జనయ మే వత్సే దివ్యాలంకారశోభితా ॥ ౧౧ ॥ సా తథా సమలంకృత్య సీతా సురసుతోప
మా । ప్రణమ్య శిరసా తస్యై రామం త్వభిముఖా యయౌ ॥ ౧౨ ॥ తథా తు భూషితాం సీతాం దదర్శ వదతాం వరః । రాఘవః
ప్రీతిదానేన తపస్విన్యా జహర్ష చ ॥ ౧౩ ॥ న్యవేదయత్తతస్సర్వం సీతా రామాయ మైథిలీ । ప్రీతిదానం తపస్విన్యా వసనా
భరణస్రజమ్ ॥ ౧౪ ॥ ప్రహృష్టస్త్వభవద్రామో లక్ష్మణశ్చ మహారథః । మైథిల్యాస్సత్క్రియాం దృష్ట్వా మానుషేషు సు
దుర్లభామ్ ॥ ౧౫ ॥ తతస్తాం శర్వరీం ప్రీతః పుణ్యాం శశినిభాననః । అర్చితస్తాపసైస్సిద్ధైరువాస రఘునందనః ॥ ౧౬ ॥ తస్యాం
రాత్ర్యాం వ్యతీతాయామభిషిచ్య హుతాగ్నికాన్ । ఆపృచ్ఛేతాం నరవ్యాఘ్రౌ తాపసాన్ వనగోచరాన్ ॥ ౧౭ ॥ తా
వూచుస్తే వనచరాస్తాపసా ధర్మచారిణః । వనస్య తస్య సంచారం రాక్షసైస్సమభిప్లుతమ్ ॥ ౧౮ ॥ రక్షాంసి పురుషాదాని నానా
రూపాణి రాఘవ । వసంత్యస్మిన్ మహారణ్యే వ్యాళాశ్చ రుధిరాశనాః ॥ ౧౯ ॥ ఉచ్ఛిష్టం వా ప్రమత్తం వా తాపసం ధర్మ
చారిణమ్ । అదంత్యస్మిన్ మహారణ్యే తాన్నివారయ రాఘవ ॥ ౨౦ ॥ ఏష పంథా మహర్షీణాం ఫలాన్యాహరతాం వనే । అ
నేన తు వనం దుర్గం గంతుం రాఘవ తే క్షమమ్ ॥ ౨౧ ॥ ఇతీవ తైః ప్రాంజలిభిస్తపస్విభిర్ద్విజైః కృతస్వస్త్యయనః పరంతపః ।
వనం సభార్యః ప్రవివేశ రాఘవస్సలక్ష్మణస్సూర్య ఇవాభ్రమండలమ్ ॥ ౨౨ ॥ ************************
** ఇత్యార్షే - శ్రీమద్రామాయణే - ఆదికావ్యే - శ్రీమద్వాల్మీకీయే - చతుర్వింశత్సహస్రికాయాం సంహితాయాం - **
**************** శ్రీమదయోధ్యాకాండే - ఏకోనవింశత్యుత్తరశతతమస్సర్గః. ****************

శ్రీమదయోధ్యాకాండపఠనశ్రవణమోక్షఫలం.

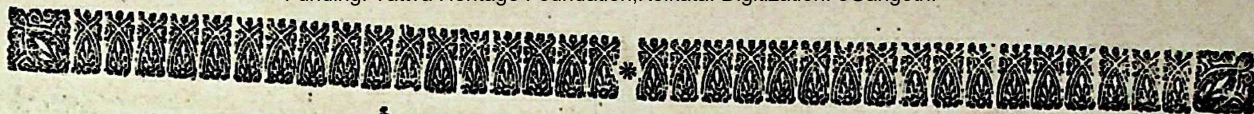
బ్రహ్మాండపురాణే - సప్తచత్వారింశదుత్తరశతతమే - అధ్యాయే.

కాండం ద్వితీయం శృణ్వన్ యః ప్రోక్తేన నియమేన తు । సోఽగ్నిసాయుజ్యమాప్నోతి పఠనాద్వాపి శాస్త్రిణః ॥
యదక్షరపదభ్రష్టం మాత్రాహీనం తు యద్భవేత్ । తత్సర్వం క్షమ్యతాం దేవ నారాయణ నమోఽస్తు తే ॥

ఓం - తత్సత్ - శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు.

అయోధ్యాకాండస్సమాప్తః.

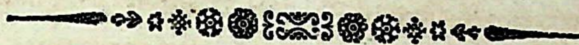

శ్రీమద్రామాయణే - ఆరణ్యకాండప్రారంభః

శ్రీ సీతాలక్ష్మణభరతశత్రుఘ్నహనుమత్సమేత - శ్రీరామచంద్రపరబ్రహ్మణేనమః.

ప్రవిశ్యతుమహారణ్యందండకారణ్యమాత్మవాన్ । దదర్శరామోదుర్ధర్షస్తాపసాశ్రమమండలమ్॥ ౧ ॥కుశ
చీరపరిక్షిప్తంబ్రాహ్మ్యాలక్ష్మ్యాసమావృతమ్ । యథాప్రదీప్తందుర్దర్శంగగనేసూర్యమండలమ్॥౨॥శరణ్యంసర్వ
భూతానాంసుసంమృష్టాజిరంతథా । మృగైర్బహుభిరాకీర్ణంపక్షిసంఘైస్సమాకులమ్॥౩॥పూజితంచోపనృత్తంచని
త్యమప్సరసాంగణైః । విశాలైరగ్నిశరణైస్స్రుగ్భాండైరజినైఃకుశైః॥౪॥ సమిద్భిస్తోయకలశైఃఫలమూలైస్సుశోభితమ్॥
ఆరణ్యైశ్చమహావృక్షైఃపుణ్యైస్స్వాదుఫలైర్వృతమ్॥౫॥బలిహోమార్చితంపుణ్యంబ్రహ్మఘోషనినాదితమ్ ।బ్ర
హ్మవద్భిర్మహాభాగైర్బ్రాహ్మణైరుపశోభితమ్॥౬॥పుష్పైర్వన్యైఃపరిక్షిప్తంపద్మిన్యాచసపద్మయా । ఫలమూలాశ
నైర్దాంతైశ్చీరకృష్ణాజినాంబరైః॥౭॥ సూర్యవైశ్వానరాభైశ్చపురాణైర్మునిభిర్వృతమ్ । పుణ్యైశ్చనియతాహారై
శ్శోభితంపరమర్షిభిః॥౮॥తద్బ్రహ్మభవనప్రఖ్యంబ్రహ్మఘోషనినాదితమ్।తందృష్ట్వారాఘవశ్శ్రీమాన్తాపసాశ్రమ
మండలమ్॥౯॥అభ్యగచ్ఛన్మహాతేజావిజ్యంకృత్వామహద్ధనుః। దివ్యజ్ఞానోపపన్నాంతేరామందృష్ట్వామహర్షయః॥
౧౦ ॥ అభ్యగచ్ఛంస్తదాప్రీతావైదేహీంచయశస్వినీమ్। తేతంసోమమివోద్యంతందృష్ట్వావైధర్మచారిణః॥ ౧౧॥ లక్ష్మ
ణంచైవదృష్ట్వాతువైదేహీంచయశస్వినీమ్।మంగళానిప్రయుంజానాఃప్రత్యగృహ్ణన్దృఢవ్రతాః॥ ౧౨॥ రూపసంహన
నంలక్ష్మీంసౌకుమార్యంసువేషతామ్।దదృశుర్విస్మితాకారారామస్యవనవాసినః॥౧౩॥ వైదేహీంలక్ష్మణంరామంనేత్రై
రనిమిషైరివ।ఆశ్చర్యభూతందదృశుస్సర్వేతేవనచారిణః॥౧౪॥ తత్రైనంహిమహాభాగాస్సర్వభూతహితేరతమ్ । అతి
థింపర్ణశాలాయాంరాఘవంసన్న్యవేశయన్॥౧౫॥తతోరామస్యసత్కృత్యవిధినాపావకోపమాః।ఆజహ్రుస్తేమహా
భాగాస్సలిలంధర్మచారిణః॥౧౬॥పుష్పంమూలంఫలంవన్యమాశ్రమంచమహాత్మనః । నివేదయిత్వాధర్మజ్ఞాస్తతఃప్రాం
జలయోఽబ్రువన్॥౧౭॥ధర్మపాలోజనస్యాస్యశరణ్యస్త్వంమహాయశాః।పూజనీయశ్చమాన్యశ్చరాజాదండధరోగురుః
౧౮ ॥ ఇంద్రస్యైవచతుర్భాగఃప్రజారక్షతిరాఘవ। రాజాతస్మాద్వరాన్భోగాన్భుంక్తేలోకనమస్కృతః॥ ౧౯॥ తే
వయంభవతారక్ష్యాభవద్విషయవాసినః।నగరస్థోవనస్థోవాత్వంనోరాజాజనేశ్వరః॥౨౦॥ న్యస్తదండావయంరాజన్
జితక్రోధాజితేంద్రియాః।రక్షితవ్యాస్త్వయాశశ్వద్గర్భభూతాస్తపోధనాః॥౨౧॥ఏవముక్త్వాఫలైర్మూలైఃపుష్పై
ర్వన్యైశ్చరాఘవమ్।అన్యైశ్చవివిధాహారైస్సలక్ష్మణమపూజయన్॥ ౨౨॥ యథాన్యేతాపసాస్సిద్ధారామంవైశ్వాన
రోపమాః। న్యాయవృత్తాయథాన్యాయంతర్పయామాసురీశ్వరమ్॥౨౩॥ఇతిశ్రీమదారణ్యకాండే-ప్రథమస్సర్గః.****

కృతాతిథ్యోఽథరామస్తుసూర్యస్యోదయనంప్రతి । ఆమంత్ర్యసమునీన్సర్వాన్వనమేవాన్వగాహత॥౧॥నానా
మృగగణాకీర్ణంశార్దూలవృకసేవితమ్।ధ్వస్తవృక్షలతాగుల్మందుర్దర్శసలిలాశయమ్॥౨॥నిష్కూజనానాశకునిఝిల్లికాగ
ణసేవితమ్।లక్ష్మణానుగతోరామోవనమధ్యందదర్శహ॥౩॥సీతయాసహకాకుత్స్థస్తస్మిన్ఘోరమృగాయుతే। దదర్శ
గిరిశృంగాభంపురుషాదంమహాస్వనమ్॥౪॥ గంభీరాక్షంమహావక్త్రంవికటంవిషమోదరమ్ । బీభత్సంవిషమందీర్ఘం
వికృతంఘోరదర్శనమ్ ౫॥వసానంచర్మవైయాఘ్రంవసార్ద్రంరుధిరోక్షితమ్ । త్రాసనంసర్వభూతానాంవ్యాదితా
స్యమివాంతకమ్॥౬॥ త్రీన్సింహాంశ్చతురోవ్యాఘ్రాన్ద్వౌవృకౌపృషతాందశ। సవిషాణంవసాఢ్యంగజస్యచశిరోమ
హత్ ॥౭॥అవసజ్యాయసేశూలేవినదంతంమహాస్వనమ్। సరామంలక్ష్మణంచైవసీతాందృష్ట్వాచమైథిలీమ్॥౮॥ అభ్యధా
వత్సుసంక్రుద్ధఃప్రజాఃకాలఇవాంతకః। సకృత్వాభైరవంనాదంచాలయన్నివమేదినీమ్॥౯॥ అంకేనాదాయవైదేహీమప
క్రమ్యతతోఽబ్రవీత్ ।యువాంజటాచీరధరౌసభార్యౌక్షీణజీవితౌ॥౧౦॥ప్రవిష్టౌదండకారణ్యంశరచాపాసిధారిణౌ।కథం

తాపసయోర్వాం చ వాసః ప్రమదయా సహ ॥౧౧॥ అధర్మచారిణౌ పాపౌ కౌ యువాం మునిదూషకౌ । అహం వనమిదం దు
ర్గం విరాధో నామ రాక్షసః ॥౧౨॥ చరామి సాయుధో నిత్యం ఋషిమాంసాని భక్షయన్ । ఇయం నారీ వరారోహా మమ భా
ర్యా భవిష్యతి ॥౧౩॥ యువయోః పాపయోశ్చాహం పాస్యామి రుధిరం మృధే । తస్యైవం బ్రువతో ధృష్టం విరాధస్య దురా
త్మనః ॥౧౪॥ శ్రుత్వా సగర్వితం వాక్యం సంభ్రాంతా జనకాత్మజా । సీతా ప్రావేపతోద్వేగాత్ప్రవాతే కదళీ యథా ॥
౧౫ ॥ తాం దృష్ట్వా రాఘవస్సీతాం విరాధాంకగతాం శుభామ్ । అబ్రవీల్లక్ష్మణం వాక్యం ముఖేన పరిశుష్యతా ॥౧౬॥ పశ్య సౌ
మ్య నరేంద్రస్య జనకస్యాత్మసంభవామ్ । మమ భార్యాం శుభాచారాం విరాధాంకే ప్రవేశితామ్ ॥౧౭॥ అత్యంతసుఖసంవృ
ద్ధాం రాజపుత్రీం యశస్వినీమ్ । యదభిప్రేతమస్మాసు ప్రియం వరవృతం చ యత్ ॥౧౮॥ కైకేయ్యాస్తు సుసంవృత్తం క్షిప్ర
మద్యైవ లక్ష్మణ । యా న తుష్యతి రాజ్యేన పుత్రార్థే దీర్ఘదర్శినీ ॥౧౯॥ యయాహం సర్వభూతానాం ప్రియః ప్రస్థాపితో వ
నమ్ । అద్యేదానీం సకామా సా యా మాతా మమ మధ్యమా ॥౨౦॥ పరస్పర్శాత్తు వైదేహ్యా న దుఃఖతరమస్తి మే । పితుర్వినా
శాత్సౌమిత్రే స్వరాజ్యహరణాత్తథా ॥౨౧॥ ఇతి బ్రువతి కాకుత్స్థే బాష్పశోకపరిప్లుతే । అబ్రవీల్లక్ష్మణః క్రుద్ధో రుద్ధో నాగ ఇ
వ శ్వసన్ ॥౨౨॥ అనాథ ఇవ లోకానాం నాథస్త్వం వాసవోపమః । మయా ప్రేష్యేణ కాకుత్స్థ కిమర్థం పరితప్యసే ॥౨౩॥
శరేణ నిహతస్యాద్య మయా క్రుద్ధేన రక్షసః । విరాధస్య గతాసోర్హి మహీ పాస్యతి శోణితమ్ ॥౨౪॥ రాజ్యకామే మమ క్రో
ధో భరతే యో బభూవ హ । తం విరాధే ప్రమోక్ష్యామి వజ్రీ వజ్రమివాచలే ॥౨౫॥ మమ భుజబలవేగవేగితః పతతు శరోఽస్య
మహాన్మహోరసి । వ్యపనయతు తనోశ్చ జీవితం పతతు తతస్స మహీం విఘూర్ణితః ॥౨౬॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే ద్వితీయస్సర్గః.

ఇత్యుక్త్వా లక్ష్మణశ్శ్రీమాన్రాక్షసం ప్రహసన్నివ । కో భవాన్వనమభ్యేత్య చరిష్యసి యథాసుఖమ్ ॥౧॥ అథోవా
చ పునర్వాక్యం విరాధః పూరయన్వనమ్ । ఆత్మానం పృచ్ఛతే బ్రూత కౌ యువాం క్వ గమిష్యథః ॥౨॥ తమువాచ తతో రామో
రాక్షసం జ్వలితాననమ్ । పృచ్ఛంతం సుమహాతేజా ఇక్ష్వాకుకులమాత్మనః ॥ ౩ ॥ క్షత్రియా వృత్తసంపన్నౌ విద్ధి నౌ వనగో
చరౌ । త్వాం తు వేదితుమిచ్ఛావః కస్త్వం చరసి దండకాన్ ॥౪॥ తమువాచ విరాధస్తు రామం సత్యపరాక్రమమ్ । హంత వ
క్ష్యామి తే రాజన్ నిబోధ మమ రాఘవ ॥౫॥ పుత్రః కిల జయస్యాహం మమ మాతా శతహ్రదా । విరాధ ఇతి మామాహుః పృథి
వ్యాం సర్వరాక్షసాః ॥౬॥ తపసా చాపి మే ప్రాప్తా బ్రహ్మణో హి ప్రసాదజా । శస్త్రేణావధ్యతా లోకే ఛేద్యాభేద్యత్వ
మేవ చ ॥౭॥ ఉత్సృజ్య ప్రమదామేనామనపేక్షౌ యథాగతమ్ । త్వరమాణౌ పలాయేథాం న వాం జీవితమాదదే ॥౮॥ తం రా
మః ప్రత్యువాచేదం కోపసంరక్తలోచనః । రాక్షసం వికృతాకారం విరాధం పాపచేతసమ్ ॥౯॥ క్షుద్ర ధిక్త్వాం తు హీనా
ర్థం మృత్యుమన్వేషసే ధ్రువమ్ । రణే ప్రాప్స్యసి సంతిష్ఠ న మే జీవన్గమిష్యసి ॥౧౦॥ తతస్సజ్యం ధనుః కృత్వా రామ
స్సునిశితాన్ శరాన్ । సుశీఘ్రమభిసంధాయ రాక్షసం నిజఘాన హ ॥౧౧॥ ధనుషా జ్యాగుణవతా సప్త బాణాన్ముమోచ హ ।
రుక్మపుంఖాన్మహావేగాన్సుపర్ణానిలతుల్యగాన్ ॥౧౨॥ తే శరీరం విరాధస్య భిత్త్వా బర్హిణవాససః । నిపేతుః శోణితా
దిగ్ధా ధరణ్యాం పావకోపమాః ॥౧౩॥ స విద్ధో న్యస్య వైదేహీం శూలముద్యమ్య రాక్షసః । అభ్యద్రవత్సుసంక్రుద్ధస్తదా రా
మం సలక్ష్మణమ్ ॥౧౪॥ స వినద్య మహానాదం శూలం శక్రధ్వజోపమమ్ । ప్రగృహ్యాశోభత తదా వ్యాత్తానన ఇవాంతకః ॥
౧౫ ॥ అథ తౌ భ్రాతరౌ దీప్తం శరవర్షం వవర్షతుః । విరాధే రాక్షసే తస్మిన్కాలాంతకయమోపమే ॥౧౬॥ స ప్రహస్య
మహారౌద్రః స్థిత్వా జృంభత రాక్షసః । జృంభమాణస్య తే బాణాః కాయాన్నిష్పేతురాశుగాః ॥౧౭॥ స్పర్శాత్తు వరదానే
న ప్రాణాన్సంరోధ్య రాక్షసః । విరాధశ్శూలముద్యమ్య రాఘవావభ్యధావత ॥౧౮॥ తచ్ఛూలం వజ్రసంకాశం గగనే జ్వ
లనోపమమ్ । ద్వాభ్యాం శరాభ్యాం చిచ్ఛేద రామశ్శస్త్రభృతాం వరః ॥౧౯॥ తద్రామవిశిఖైశ్ఛిన్నం శూలం తస్యాకరా
ద్భువి పపాతాశనినా భిన్నం మేరోరివ శిలాతలమ్ ॥౨౦॥ తౌ ఖడ్గౌ క్షిప్రముద్యమ్య కృష్ణసర్పోపమౌ శుభౌ । తూర్ణమాపత
తస్తస్య తదా ప్రహరతాం బలాత్ ॥౨౧॥ స వధ్యమానస్సుభృశం బాహుభ్యాం పరిరభ్య తౌ । అప్రకంప్యౌ నరవ్యాఘ్రౌ రౌ
ద్రః ప్రస్థాతుమైచ్ఛత ॥౨౨॥ తస్యాభిప్రాయమాజ్ఞాయ రామో లక్ష్మణమబ్రవీత్ । వహత్వయమలం తావత్పథానేన తు
రాక్షసః ॥౨౩॥ యథా చేచ్ఛతి సౌమిత్రే తథా వహతు రాక్షసః । అయమేవ హి నః పంథా యేన యాతి నిశాచరః ॥౨౪॥ స తు
స్వబలవీర్యేణ సముత్క్షిప్య నిశాచరః । బాలావివ స్కంధగతౌ చకారాతిబలోద్ధతః ॥౨౫॥ తావారోప్య తతస్స్కంధం రాఘవౌ

రజనీచరః । విరాధో నినదం ఘోరం జగామాభిముఖో వనమ్ ॥ ౨౬ ॥ వనం మహామేఘనిభం ప్రవిష్టో ద్రుమైర్మహద్భిర్వివిధైరుపేతమ్ । నానావిధైః పక్షికులైర్విచిత్రం శివాయుతం వ్యాళమృగైర్వికీర్ణమ్ ॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే - తృతీయస్సర్గః

హ్రియమాణౌ తు తౌ దృష్ట్వా వైదేహీ రామలక్ష్మణౌ । ఉచ్చైస్స్వరేణ చుక్రోశ ప్రగృహ్య సుభుజా భుజౌ ॥ ౧ ॥ ఏష దాశరథీ రామస్సత్యవాన్ శీలవాన్ శుచిః । రక్షసా రౌద్రరూపేణ హ్రియతే సహలక్ష్మణః ॥ ౨ ॥ మాం వృకా భక్షయిష్యన్తి శార్దూలద్వీపినస్తథా । మాం హరోత్సృజ్య కాకుత్స్థౌ నమస్తే రాక్షసోత్తమ ॥ ౩ ॥ తస్యాస్తద్వచనం శ్రుత్వా వైదేహ్యా రామలక్ష్మణౌ । వేగం ప్రచక్రతుర్వీరౌ వధే తస్య దురాత్మనః ॥ ౪ ॥ తస్య రౌద్రస్య సౌమిత్రిర్బాహుం సవ్యం బభంజ హ । రామస్తు దక్షిణం బాహుం తరసా తస్య రక్షసః ॥ ౫ ॥ స భగ్నబాహుస్సంవిగ్నో నిపపాతాశు రాక్షసః । ధరణ్యాం మేఘసంకాశో వజ్రభిన్న ఇవాచలః ॥ ౬ ॥ ముష్టిభిర్జానుభిః పద్భిః సూదయన్తౌ తు రాక్షసమ్ । ఉద్యమ్యోద్యమ్య చాప్యేనం స్థండిలే నిష్పిపేషతుః ॥ ౭ ॥ స విద్ధో బహుభిర్బాణైః ఖడ్గాభ్యాం చ పరిక్షతః । నిష్పిష్టో బహుధా భూమౌ న మమార స రాక్షసః ॥ ౮ ॥ తం ప్రేక్ష్య రామస్సుభృశమవధ్యమచలోపమమ్ । భయేష్వభయదః శ్రీమానిదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౯ ॥ తపసా పురుషవ్యాఘ్ర రాక్షసోఽయం న శక్యతే । శస్త్రేణ యుధి నిర్జేతుం రాక్షసం నిఖనావహే ॥ ౧౦ ॥ తచ్ఛ్రుత్వా రాఘవేణోక్తం రాక్షసః ప్రశ్రితం వచః । ఇదం ప్రోవాచ కాకుత్స్థం విరాధః పురుషర్షభమ్ ॥ ౧౧ ॥ హతోఽస్మి పురుషవ్యాఘ్ర శక్రతుల్యబలేన వై । మయా తు పూర్వం త్వం మోహాన్న జ్ఞాతః పురుషర్షభ ॥ ౧౨ ॥ కౌసల్యా సుప్రజా రామ తాత త్వం విదితో మయా । వైదేహీ చ మహాభాగా లక్ష్మణశ్చ మహాయశాః ॥ ౧౩ ॥ అభిశాపాదహం ఘోరాం ప్రవిష్టో రాక్షసీం తనుమ్ । తుంబురుర్నామ గంధర్వశ్శప్తో వైశ్రవణేన హి ॥ ౧౪ ॥ ప్రసాద్యమానశ్చ మయా సోఽబ్రవీన్మాం మహాయశాః । యదా దాశరథీ రామస్త్వాం వధిష్యతి సంయుగే ॥ ౧౫ ॥ తదా ప్రకృతిమాపన్నో భవాన్ స్వర్గం గమిష్యతి । ఇతి వైశ్రవణో రాజా రంభాసక్తం పురానఘ ॥ ౧౬ ॥ అనుపస్థీయమానో మాం సంక్రుద్ధో వ్యాజహార హ । తవ ప్రసాదాన్ముక్తోఽహమభిశాపాత్సుదారుణాత్ ॥ ౧౭ ॥ భువనం స్వం గమిష్యామి స్వస్తి వోఽస్తు పరంతప । ఇతో వసతి ధర్మాత్మా శరభంగః ప్రతాపవాన్ ॥ ౧౮ ॥ అధ్యర్ధయోజనే తాత మహర్షిస్సూర్యసన్నిభః । తం క్షిప్రమభిగచ్ఛ త్వం స తే శ్రేయో విధాస్యతి ॥ ౧౯ ॥ అవటే చాపి మాం రామ ప్రక్షిప్య కుశలీ వ్రజ । రక్షసాం గతసత్త్వానామేష ధర్మస్సనాతనః ॥ ౨౦ ॥ అవటే యే నిధీయన్తే తేషాం లోకాస్సనాతనాః । ఏవముక్త్వా తు కాకుత్స్థం విరాధశ్శరపీడితః ॥ ౨౧ ॥ బభూవ స్వర్గసంప్రాప్తో న్యస్తదేహో మహాబలః । తచ్ఛ్రుత్వా రాఘవో వాక్యం లక్ష్మణం వ్యాదిదేశ హ ॥ ౨౨ ॥ కుంజరస్యేవ రౌద్రస్య రాక్షసస్యాస్య లక్ష్మణ । వనేఽస్మిన్ సుమహచ్ఛ్వభ్రం ఖన్యతాం రౌద్రకర్మణః ॥ ౨౩ ॥ ఇత్యుక్త్వా లక్ష్మణం రామః ప్రదరః ఖన్యతామితి । తస్థౌ విరాధమాక్రమ్య కంఠే పాదేన వీర్యవాన్ ॥ ౨౪ ॥ తతః ఖనిత్రమాదాయ లక్ష్మణశ్శ్వభ్రముత్తమమ్ । అఖనత్పార్శ్వతస్తస్య విరాధస్య మహాత్మనః ॥ ౨౫ ॥ తం ముక్తకంఠం నిష్పిష్య శంకుకర్ణం మహాస్వనమ్ । విరాధం ప్రాక్షిపచ్ఛ్వభ్రే నదన్తం భైరవస్వనమ్ ॥ ౨౬ ॥ తమాహవే నిర్జితమాశువిక్రమౌ స్థిరావుభౌ సంయతి రామలక్ష్మణౌ । ముదాన్వితౌ చిక్షిపతుర్భయావహం నదన్తముత్క్షిప్య బలేన రాక్షసమ్ ॥ ౨౭ ॥ అవధ్యతాం ప్రేక్ష్య మహాసురస్య తౌ శితేన శస్త్రేణ తదా నరర్షభౌ । సమర్థ్య చాత్యర్థవిశారదావుభౌ బిలే విరాధస్య వధం ప్రచక్రతుః ॥ ౨౮ ॥ స్వయం విరాధేన హి మృత్యురాత్మనః ప్రసహ్య రామేణ యథార్థమీప్సితః । నివేదితః కాననచారిణా స్వయం న మే వధశ్శస్త్రకృతో భవేదితి ॥ ౨౯ ॥ తదేవ రామేణ నిశమ్య భాషితం కృతా మతిస్తస్య బిలప్రవేశనే । బిలం చ తేనాతిబలేన రక్షసా ప్రవేశ్యమానేన వనం వినాదితమ్ ॥ ౩౦ ॥ ప్రహృష్టరూపావివ రామలక్ష్మణౌ విరాధముర్వ్యాం ప్రదరే నిహత్య తౌ । ననన్దతుర్వీతభయౌ మహావనే శిలాభిరన్తర్దధతుశ్చ రాక్షసమ్ ॥ ౩౧ ॥ తతస్తు తౌ కాంచనచిత్రకార్ముకౌ నిహత్య రక్షః పరిగృహ్య మైథిలీమ్ । విజహ్రతుస్తౌ ముదితౌ మహావనే దివి స్థితౌ చంద్రదివాకరావివ ॥ ౩౨ ॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే - చతుర్థస్సర్గః

హత్వా తు తం భీమబలం విరాధం రాక్షసం వనే । తతస్సీతాం పరిష్వజ్య సమాశ్వాస్య చ వీర్యవాన్ ॥ ౧ ॥ అబ్రవీల్లక్ష్మణం రామో భ్రాతరం దీప్తతేజసమ్ । కష్టం వనమిదం దుర్గం న చ స్మ వనగోచరాః ॥ ౨ ॥ అభిగచ్ఛామహే శీఘ్రం శరభంగం తపోధనమ్ । ఆశ్రమం శరభంగస్య రాఘవోఽభిజగామ హ ॥ ౩ ॥ తస్య దేవప్రభావస్య తపసా భావితాత్మనః । సమీపే శరభంగస్య దదర్శ మహదద్భుతమ్ ॥ ౪ ॥ విభ్రాజమానం వపుషా సూర్యవైశ్వానరోపమమ్ । అవరుహ్య రథోత్సంగాదాకాశే విబు

థానుగమ్॥౫॥అసంస్పృశంతంవసుధాందదర్శవిబుధేశ్వరమ్।సుప్రభాభరణందేవంవిరజోంబరధారిణమ్॥౬॥తద్విధైరే
వబహుభిఃపూజ్యమానంమహాత్మభిః।హరిభిర్వాజిభిర్యుక్తమంతరిక్షగతంరథమ్॥ ౭॥ దదర్శాదూరతస్తస్యతరుణాదిత్య
సన్నిభమ్।పాండరాభ్రఘనప్రఖ్యంచంద్రమండలసన్నిభమ్॥౮॥అపశ్యద్విమలంఛత్రంచిత్రమాల్యోపశోభితమ్। చా
మరవ్యజనేచాగ్ర్యేరుక్మదండేమహాధనే॥౯॥గృహీతేవరనారీభ్యాంధూయమానేచమూర్ధని। గంధర్వామరసిద్ధాశ్చబ
హవఃపరమర్షయః॥౧౦॥అంతరిక్షగతందేవంవాగ్భిరగ్ర్యాభిరీడిరే।సహసంభాషమాణేతుశరభంగేణవాసవే॥ ౧౧॥
దృష్ట్వాశతక్రతుంతత్రరామోలక్ష్మణమబ్రవీత్।అర్చిష్మంతంశ్రియాజుష్టమద్భుతంపశ్యలక్ష్మణ॥ ౧౨॥ ప్రతపంతమివా
దిత్యమంతరిక్షగతంరథమ్।యేహయాఃపురుహూతస్యపురాశక్రస్యనశ్శ్రుతాః॥౧౩॥ అంతరిక్షగతాదివ్యాస్తఇమేహ
రయోధ్రువమ్।ఇమేచపురుషవ్యాఘ్రాయేతిష్ఠంత్యభితోరథమ్॥౧౪॥శతంశతంకుండలినోయువానఃఖడ్గపాణయః। వి
స్తీర్ణవిపులోరస్కాఃపరిఘాయతబాహవః॥౧౫॥శోణాంశువసనాస్సర్వేవ్యాఘ్రాఇవదురాసదాః।ఉరోదేశేషుసర్వే
షాంహారాజ్వలనసన్నిభాః॥౧౬॥రూపంబిభ్రతిసౌమిత్రేపంచవింశతివార్షికమ్। ఏతద్ధికిలదేవానాంవయోభవతినిత్య
దా॥౧౭॥యథేమేపురుషవ్యాఘ్రాదృశ్యంతేప్రియదర్శనాః।ఇహైవసహవైదేహ్యాముహూర్తంతిష్ఠలక్ష్మణ॥౧౮॥ యా
వజ్జానామ్యహంవ్యక్తంకఏషద్యుతిమాన్రథే।తమేవముక్త్వాసౌమిత్రిమిహైవస్థీయతామితి॥౧౯॥అభిచక్రామకాకుత్
స్థశ్శరభంగాశ్రమంప్రతి।తతస్సమభిగచ్ఛంతంప్రేక్ష్యరామంశచీపతిః॥౨౦॥శరభంగమనుజ్ఞాప్యవిబుధానిదమబ్రవీత్
ఇహోపయాత్యసౌరామోయావన్మాంనాభిభాషతే॥౨౧॥ నిష్ఠాంనయతితావత్తుతతోమాంద్రష్టుమర్హతి। జితవం
తంకృతార్థంచద్రష్టాహమచిరాదిమమ్॥౨౨॥కర్మహ్యనేనకర్తవ్యంమహదన్యైస్సుదుష్కరమ్।నిష్పాదయిత్వాతత్కా
ర్యంతతోమాంద్రష్టుమర్హతి॥౨౩॥ఇతివజ్రీతమామంత్ర్యమానయిత్వాచతాపసమ్।రథేనహయయుక్తేనయయౌదివ
మరిందమః॥౨౪॥ప్రయాతేతుసహస్రాక్షేరాఘవస్సపరిచ్ఛదః।అగ్నిహోత్రముపాసీనంశరభంగముపాగమత్॥
౨౫॥ తస్యపాదౌచసంగృహ్యరామస్సీతాచలక్ష్మణః।నిషేదుస్సమనుజ్ఞాతాలబ్ధవాసానిమంత్రితాః॥౨౬॥తతశ్శక్రో
పయానంతుపర్యపృచ్ఛత్సరాఘవః।శరభంగశ్చతత్సర్వంరాఘవాయన్యవేదయత్॥ ౨౭॥ మామేషవరదోరామబ్రహ్మ
లోకంనినీషతి।జితముగ్రేణతపసాదుష్ప్రాపమకృతాత్మభిః॥౨౮॥ అహంజ్ఞాత్వానరవ్యాఘ్రవర్తమానమదూరతః।బ్ర
హ్మలోకంనగచ్ఛామిత్వామదృష్ట్వాప్రియాతిథిమ్॥ ౨౯॥ త్వయాహంపురుషవ్యాఘ్రధార్మికేణమహాత్మనా।సమా
గమ్యగమిష్యామిత్రిదివందేవసేవితమ్॥ ౩౦॥ అక్షయానరశార్దూలమయాలోకాజితాశ్శుభాః। బ్రాహ్మ్యాశ్చనాకపృ
ష్ఠ్యాశ్చప్రతిగృహ్ణీష్వమామకాన్॥౩౧॥ ఏవముక్తోనరవ్యాఘ్రస్సర్వశాస్త్రవిశారదః। ఋషిణాశరభంగేణరాఘవో
వాక్యమబ్రవీత్॥౩౨॥అహమేవాహరిష్యామిసర్వలోకాన్మహామునే। ఆవాసంత్వహమిచ్ఛామిప్రదిష్టమిహకాననే॥
౩౩॥రాఘవేణైవముక్తస్తుశక్రతుల్యబలేనవై।శరభంగోమహాప్రాజ్ఞఃపునరేవాబ్రవీద్వచః॥౩౪॥ ఇహరామమహా
తేజాస్సుతీక్ష్ణోనామధార్మికః। వసత్యరణ్యేధర్మాత్మాసతేశ్రేయోవిధాస్యతి॥౩౫॥ సుతీక్ష్ణమభిగచ్ఛత్వంశుచౌదేశేతప
స్వినమ్।రమణీయేవనోద్దేశేసతేవాసంవిధాస్యతి॥ ౩౬॥ఇమాంమందాకినీంరామప్రతిస్రోతామనువ్రజ। నదీంపుష్పో
డుపవహాంతతస్తత్రగమిష్యసి ॥ ౩౭ ॥ ఏషపంథానరవ్యాఘ్రముహూర్తంపశ్యతాతమామ్।యావజ్జహామిగాత్రా
ణిజీర్ణాంత్వచమివోరగః॥౩౮॥తతోగ్నింససమాధాయహుత్వాచాజ్యేనమంత్రవిత్ । శరభంగోమహాతేజాఃప్రవి
వేశహుతాశనమ్॥౩౯॥ తస్యరోమాణికేశాంశ్చదదాహాగ్నిర్మహాత్మనః। జీర్ణాంత్వచంతథాస్థీనియచ్చమాంసంసశో
ణితమ్॥౪౦॥రామస్తువిస్మితోభ్రాత్రాభార్యయాచసహాత్మవాన్।సచపావకసంకాశఃకుమారస్సమపద్యత॥ ౪౧॥ ఉ
త్థాయాగ్నిచయాత్తస్మాచ్ఛరభంగోవ్యరోచత।సలోకానాహితాగ్నీనామృషీణాంచమహాత్మనామ్॥౪౨॥దేవానాంచ
వ్యతిక్రమ్యబ్రహ్మలోకంవ్యరోహత॥సపుణ్యకర్మాభవనేద్విజర్షభఃపితామహంసానుచరందదర్శహ। పితామహశ్చా
పిసమీక్ష్యతంద్విజంననందసుస్వాగతమిత్యువాచహ॥ ౪౩॥ ఇతిశ్రీమదారణ్యకాండే-పంచమస్సర్గః-*********
శరభంగేదివంయాతేమునిసంఘాస్సమాగతాః।అభ్యగచ్ఛంతకాకుత్స్థంరామంజ్వలితతేజసమ్॥౧॥ వైఖానసా
వాలఖిల్యాస్సంప్రక్షాళామరీచిపాః।అశ్మకుట్టాశ్చబహవఃపత్రాహారాశ్చతాపసాః॥౨॥ దంతోలూఖలినశ్చైవతథై

వోన్మజ్జకాః పరే। గాత్రశయ్యా అశయ్యాశ్చ తథైవాభ్రావకాశకాః॥ ౩॥ మునయస్సలిలాహారా వాయుభక్షాస్తథాప
రే। ఆకాశనిలయాశ్చైవ తథా స్థండిలశాయినః॥౪॥ సదోపవాసినో దాంతాస్తథార్ద్రపటవాససః। సజపాశ్చ తపోని
త్యాస్తథా పంచతపోన్వితాః॥౫॥ సర్వే బ్రాహ్మ్యా శ్రియా జుష్టా దృఢయోగాస్సమాహితాః। శరభంగాశ్రమే రామమ
భిజగ్ముశ్చ తాపసాః॥౬॥ అభిగమ్య చ ధర్మజ్ఞా రామం ధర్మభృతాం వరమ్। ఊచుః పరమధర్మజ్ఞమృషిసంఘాస్సమాహి
తాః॥౭॥ త్వమిక్ష్వాకుకులస్యాస్య పృథివ్యాశ్చ మహారథ। ప్రధానశ్చాపి నాథశ్చ దేవానాం మఘవానివ॥ ౮॥ విశ్రుతస్త్రి
షు లోకేషు యశసా విక్రమేణ చ। పితృభక్తిశ్చ సత్యం చ త్వయి ధర్మాశ్చ పుష్కలాః॥ ౯॥ త్వామాసాద్య మహాత్మానం ధ
ర్మజ్ఞం ధర్మవత్సలమ్। అర్థిత్వాన్నాథ వక్ష్యామస్తచ్చ నః క్షంతుమర్హసి॥౧౦॥ అధర్మస్తు మహాంస్తాత భవేత్తస్య మహీ
పతేః। యో హరేద్బలిషడ్భాగం న చ రక్షతి పుత్రవత్॥౧౧॥ యుంజానస్స్వానివ ప్రాణాన్ ప్రాణైరిష్టాన్ సుతానివ। ని
త్యయుక్తస్సదా రక్షన్ సర్వాన్ విషయవాసినః॥౧౨॥ ప్రాప్నోతి శాశ్వతీం రామ కీర్తిం స బహువార్షికీమ్। బ్రహ్మణః
స్థానమాసాద్య తత్ర చాపి మహీయతే॥౧౩॥ యః కరోతి పరం ధర్మం మునిర్మూలఫలాశనః। తత్ర రాజ్ఞశ్చతుర్భాగః ప్రజా ధ
ర్మేణ రక్షతః॥౧౪॥ సోఽయం బ్రాహ్మణభూయిష్ఠో వానప్రస్థగణో మహాన్। త్వంనాథోఽనాథవద్రామ రాక్షసైర్వధ్యతే భృ
శమ్॥౧౫॥ ఏహి పశ్య శరీరాణి మునీనాం భావితాత్మనామ్। హతానాం రాక్షసైర్ఘోరైర్బహూనాం బహుధా వనే॥౧౬॥ పం
పానదీనివాసానామనుమందాకినీమపి। చిత్రకూటాలయానాం చ క్రియతే కదనం మహత్ ౧౭॥ ఏవం వయం న మృష్యామో
విప్రకారం తపస్వినామ్। క్రియమాణం వనే ఘోరం రక్షోభిర్భీమకర్మభిః॥౧౮॥ తతస్త్వాం శరణార్థం చ శరణ్యం సముపా
గతాః। పరిపాలయ నో రామ వధ్యమానాన్నిశాచరైః॥౧౯॥ పరా త్వత్తో గతిర్వీర పృథివ్యాం నోపపద్యతే। పరిపాలయ నస్స
ర్వాన్ రాక్షసేభ్యో నృపాత్మజ॥౨౦॥ ఏతచ్ఛ్రుత్వా తు కాకుత్స్థస్తాపసానాం తపస్వినామ్। ఇదం ప్రోవాచ ధర్మాత్మా స
ర్వానేవ తపస్వినః॥౨౧॥ నైవమర్హథ మాం వక్తుమాజ్ఞాప్యోఽహం తపస్వినామ్। కేవలేనైవ కార్యేణ ప్రవేష్టవ్యం మయా
వనమ్॥౨౨॥ విప్రకారమపాక్రష్టుం రాక్షసైర్భవతామిమమ్। పితుస్తు నిర్దేశకరః ప్రవిష్టోఽహమిదం వనమ్॥౨౩॥ భవతామ
ర్థసిద్ధ్యర్థమాగతోఽహం యదృచ్ఛయా। తస్య మేఽయం వనే వాసో భవిష్యతి మహాఫలః॥ ౨౪ ॥ తపస్వినాం రణే శత్రూన్
హంతుమిచ్ఛామి రాక్షసాన్। పశ్యంతు వీర్యమృషయస్సభ్రాతుర్మే తపోధనాః॥౨౫॥ దత్త్వా వరం చాపి తపోధనానాం ధర్మే
ధృతాత్మా సహలక్ష్మణేన। తపోధనైశ్చాపి సహార్యవృత్తస్సుతీక్ష్ణమేవాభిజగామ వీరః॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే షష్ఠస్సర్గః

రామస్తు సహితో భ్రాత్రా సీతయా చ పరంతపః। సుతీక్ష్ణస్యాశ్రమపదం జగామ సహ తైర్ద్విజైః॥ ౧ ॥ స గత్వా
దూరమధ్వానం నదీస్తీర్త్వా బహూదకాః। దదర్శ విమలం శైలం మహామేఘమివోన్నతమ్॥౨॥ తతస్తమిక్ష్వాకువరౌ స
తతం వివిధైర్ద్రుమైః। కాననం తౌ వివిశతుస్సీతయా సహ రాఘవౌ॥౩॥ ప్రవిష్టస్తు వనం ఘోరం బహుపుష్పఫలద్రుమమ్।
దదర్శాశ్రమమేకాంతే చీరమాలాపరిష్కృతమ్॥౪॥ తత్ర తాపసమాసీనం మలపంకజటాధరమ్। రామస్సుతీక్ష్ణం విధివ
త్తపోవృద్ధమభాషత॥౫॥ రామోఽహమస్మి భగవన్ భవంతం ద్రష్టుమాగతః। త్వం మాభివద ధర్మజ్ఞ మహర్షే సత్యవిక్ర
మ॥౬॥ స నిరీక్ష్య తతో వీరం రామం ధర్మభృతాం వరమ్। సమాశ్లిష్య చ బాహుభ్యామిదం వచనమబ్రవీత్ ॥౭॥ స్వాగతం
ఖలు తే వీర రామ ధర్మభృతాం వర। ఆశ్రమోఽయం త్వయాక్రాంతస్సనాథ ఇవ సాంప్రతమ్॥౮॥ ప్రతీక్షమాణస్త్వామే
వ నారోహేఽహం మహాయశః। దేవలోకమితో వీర దేహం త్యక్త్వా మహీతలే॥౯॥ చిత్రకూటముపాదాయ రాజ్యభ్రష్టోఽసి
మే శ్రుతః। ఇహోపయాతః కాకుత్స్థ దేవరాజశ్శతక్రతుః॥౧౦॥ ఉపాగమ్య చ మే దేవో మహాదేవస్సురేశ్వరః। సర్వాన్
లోకాన్ జితానాహ మమ పుణ్యేన కర్మణా॥౧౧॥ తేషు దేవర్షిజుష్టేషు జితేషు తపసా మయా। మత్ప్రసాదాత్సభార్య
స్త్వం విహరస్వ సలక్ష్మణః॥౧౨॥ తముగ్రతపసా యుక్తం మహర్షిం సత్యవాదినమ్। ప్రత్యువాచాత్మవాన్ రామో బ్ర
హ్మాణమివ కాశ్యపః॥౧౩॥ అహమేవాహరిష్యామి స్వయం లోకాన్మహామునే। ఆవాసం త్వహమిచ్ఛామి ప్రదిష్టమిహ కాన
నే॥౧౪॥ భవాన్ సర్వత్ర కుశలస్సర్వభూతహితే రతః। ఆఖ్యాతశ్శరభంగేన గౌతమేన మహాత్మనా॥౧౫॥ ఏవముక్తస్తు రా
మేణ మహర్షిర్లోకవిశ్రుతః। అబ్రవీన్మధురం వాక్యం హర్షేణ మహతా వృతః॥౧౬॥ అయమేవాశ్రమో రామ గుణ
వాన్ రమ్యతామిహ। ఋషిసంఘానుచరితస్సదా మూలఫలాశనః॥౧౭॥ ఇమమాశ్రమమాగమ్య మృగసంఘా మహాయ

శః॥అటిత్వా ప్రతిగచ్ఛంతి లోభయిత్వా కుతోభయాః॥౧౮॥ నాన్యో దోషో భవేదత్ర మృగేభ్యోఽన్యత్ర విద్ధి వై। తచ్ఛ్రుత్వా
వచనం తస్య మహర్షేర్లక్ష్మణాగ్రజః॥౧౯॥ ఉవాచ వచనం ధీరో వికృష్య సశరం ధనుః। తానహం సుమహాభాగ మృగసం
ఘాన్సమాగతాన్॥౨౦॥ హన్యాం నిశితధారేణ శరేణాశనివర్చసా। భవాంస్తత్రాభిషజ్యేత కిం స్యాత్కృచ్ఛ్రతరం తతః
౨౧॥ ఏతస్మిన్నాశ్రమే వాసం చిరం తు న సమర్థయే। తమేవముక్త్వా వరదం రామస్సంధ్యాముపాగమత్॥౨౨॥ అన్వాస్య
పశ్చిమాం సంధ్యాం తత్ర వాసమకల్పయత్। సుతీక్ష్ణస్యాశ్రమే రమ్యే సీతయా లక్ష్మణేన చ॥౨౩॥ తతశ్శుభం తాపసభో
జ్యమన్నం స్వయం సుతీక్ష్ణః పురుషర్షభాభ్యాం। తాభ్యాం సుసత్కృత్య దదౌ మహాత్మా సంధ్యానివృత్తౌ రజనీం సమీక్ష్య॥
౨౪॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే - సప్తమస్సర్గః. **

రామస్తు సహసౌమిత్రిస్సుతీక్ష్ణేనాభిపూజితః। పరిణామ్య నిశాం తత్ర ప్రభాతే ప్రత్యబుధ్యత॥౧॥ ఉత్థాయ తు యథా
కాలం రాఘవస్సహ సీతయా। ఉపస్పృశ్య సుశీతేన జలేనోత్పలగంధినా॥౨॥ అథ తేఽగ్నిం సురాంశ్చైవ వైదేహీ రామల
క్ష్మణౌ। కాల్యం విధివదభ్యర్చ్య తపస్విశరణే వనే॥౩॥ ఉదయంతం దినకరం దృష్ట్వా విగతకల్మషాః। సుతీక్ష్ణమభిగమ్యేదం
శ్లక్ష్ణం వచనమబ్రువన్॥౪॥ సుఖోషితాస్స్మ భగవంస్త్వయా పూజ్యేన పూజితాః। ఆపృచ్ఛామః ప్రయాస్యామో మునయ
స్త్వరయంతి నః॥౫॥ త్వరామహే వయం ద్రష్టుం కృత్స్నమాశ్రమమండలమ్। ఋషీణాం పుణ్యశీలానాం దండకారణ్య
వాసినామ్॥౬॥ అభ్యనుజ్ఞాతుమిచ్ఛామస్సహైభిర్మునిపుంగవైః। ధర్మనిత్యైస్తపోదాంతైర్విశిఖైరివ పావకైః॥౭॥
అవిషహ్యాతపో యావత్సూర్యో నాతివిరాజతే। అమార్గేణాగతాం లక్ష్మీం ప్రాప్యేవాన్వయవర్జితః॥౮॥ తావదిచ్ఛా
మహే గంతుమిత్యుక్త్వా చరణౌ మునేః। వవందే సహసౌమిత్రిస్సీతయా సహ రాఘవః॥౯॥ తౌ సంస్పృశంతౌ చరణావుత్థాప్య
మునిపుంగవః। గాఢమాలింగ్య సస్నేహమిదం వచనమబ్రవీత్॥౧౦॥ అరిష్టం గచ్ఛ పంథానం రామ సౌమిత్రిణా సహ। సీ
తయా చానయా సార్ధం ఛాయయేవానువృత్తయా॥౧౧॥ పశ్యాశ్రమపదం రమ్యం దండకారణ్యవాసినామ్। ఏషాం తప
స్వినాం వీర తపసా భావితాత్మనామ్॥౧౨॥ సుప్రాజ్యఫలమూలాని పుష్పితాని వనాని చ। ప్రశస్తమృగయూథాని శాంతప
క్షిగణాని చ॥౧౩॥ ఫుల్లపంకజషండాని ప్రసన్నసలిలాని చ। కారండవవికీర్ణాని తటాకాని సరాంసి చ॥౧౪॥ ద్రక్ష్యసే దృష్టి
రమ్యాణి గిరిప్రస్రవణాని చ। రమణీయాన్యరణ్యాని మయూరాభిరుతాని చ॥౧౫॥ గమ్యతాం వత్స సౌమిత్రే భవానపి చ
గచ్ఛతు। ఆగంతవ్యం త్వయా తాత పునరేవాశ్రమం మమ॥౧౬॥ ఏవముక్తస్తథేత్యుక్త్వా కాకుత్స్థస్సహలక్ష్మణః। ప్ర
దక్షిణం మునిం కృత్వా ప్రస్థాతుముపచక్రమే॥౧౭॥ తతశ్శుభతరే తూణీ ధనుషీ చాయతేక్షణా। దదౌ సీతా తయోర్భ్రా
త్రోః ఖడ్గౌ చ విమలౌ తతః॥౧౮॥ ఆబధ్య చ శుభే తూణీ చాపే చాదాయ సస్వనే। నిష్క్రాంతావాశ్రమాద్గంతుముభౌ
తౌ రామలక్ష్మణౌ॥౧౯॥ శ్రీమంతౌ రూపసంపన్నౌ దీప్యమానౌ స్వతేజసా। ప్రస్థితౌ ధృతచాపౌ తౌ సీతయా సహ రాఘవౌ॥
౨౦॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే - అష్టమస్సర్గః. **

సుతీక్ష్ణేనాభ్యనుజ్ఞాతం ప్రస్థితం రఘునందనమ్। హృద్యయా స్నిగ్ధయా వాచా భర్తారమిదమబ్రవీత్॥౧॥ అయం
ధర్మస్సుసూక్ష్మేణ విధినా ప్రాప్యతే మహాన్। నివృత్తేన తు శక్యోఽయం వ్యసనాత్కామజాదిహ॥౨॥ త్రీణ్యేవ వ్యసనాన్య
త్ర కామజాని భవంత్యుత। మిథ్యా వాక్యం గురుతరం తస్మాద్గురుతరావుభౌ॥౩॥ పరదారాభిగమనం వినా వైరం చ రౌద్రతా
మిథ్యా వాక్యం న తే భూతం న భవిష్యతి రాఘవ॥౪॥ కుతోఽభిలాషణం స్త్రీణాం పరేషాం ధర్మనాశనమ్। తవ నాస్తి మను
ష్యేంద్ర న చాభూత్తే కదాచన॥౫॥ మనస్యపి తథా రామ న చైతద్విద్యతే క్వచిత్। స్వదారనిరతస్త్వం చ నిత్యమేవ నృపా
త్మజ॥౬॥ ధర్మిష్ఠస్సత్యసంధశ్చ పితుర్నిర్దేశకారకః। త్వయి ధర్మశ్చ సత్యం చ త్వయి సర్వం ప్రతిష్ఠితమ్॥౭॥ తచ్చ స
ర్వం మహాబాహో శక్యం వోఢుం జితేంద్రియైః। తవ వశ్యేంద్రియత్వం చ జానామి శుభదర్శన॥౮॥ తృతీయం యదిదం
రౌద్రం పరప్రాణాభిహింసనమ్। నిర్వైరం క్రియతే మోహాత్తచ్చ తే సముపస్థితమ్॥౯॥ ప్రతిజ్ఞాతస్త్వయా వీర దండ
కారణ్యవాసినామ్। ఋషీణాం రక్షణార్థాయ వధస్సంయతి రక్షసామ్॥౧౦॥ ఏతన్నిమిత్తం చ వనం దండకా ఇతి విశ్రు
తమ్। ప్రస్థితస్త్వం సహ భ్రాత్రా ధృతబాణశరాసనః॥౧౧॥ తతస్త్వాం ప్రస్థితం దృష్ట్వా మమ చింతాకులం మనః। త్వద్వృ
త్తం చింతయంత్యా వై భవేన్నిశ్శ్రేయసం హితమ్॥౧౨॥ న హి మే రోచతే వీర గమనం దండకాన్ ప్రతి। కారణం తత్ర వక్ష్యా

ఋషివదంత్యాః శ్రూయతాంమమ॥౧౩॥ త్వంహిబాణధనుష్పాణి ర్భ్రాత్రా సహవనంగతః। దృష్ట్వా వనచరాన్సర్వా
న్కచ్చిత్కుర్యాశ్శరవ్యయమ్॥౧౪॥ క్షత్రియాణాంచహిధనుర్హుతాశస్యేంధనానిచ। సమీపతఃస్థితం తేజోబలముచ్ఛ్రి
యతేభృశమ్॥౧౫॥ పురాకిలమహాబాహో తపస్వీసత్యవాక్ఛుచిః। కస్మింశ్చిదభవత్పుణ్యేవనేరతమృగద్విజే॥౧౬॥ త
స్యైవతపసోవిఘ్నంకర్తుమింద్రశ్శచీపతిః। ఖడ్గపాణిరథాగచ్ఛదాశ్రమంభటరూపధృత్॥౧౭॥ తస్మింస్తదాశ్రమప
దేనిశితఃఖడ్గ ఉత్తమః। సన్న్యాసవిధినాదత్తః పుణ్యేతపసితిష్ఠతః॥౧౮॥ సతచ్ఛస్త్రమనుప్రాప్య న్యాసరక్షణతత్పరః।
వనేతంవిచరత్యేవరక్షన్ప్రత్యయమాత్మనః॥౧౯॥ యత్రగచ్ఛత్యుపాదాతుంమూలానిచఫలానిచ। నవినాయాతితంఖ
డ్గంన్యాసరక్షణతత్పరః॥౨౦॥ నిత్యంశస్త్రంపరివహన్క్రమేణసతపోధనః। చకారరౌద్రీంస్వాంబుద్ధింత్యక్త్వాతపసిని
శ్చయమ్॥౨౧॥ తతస్సరౌద్రాభిరతఃప్రమత్తోధర్మకర్శితః। తస్యశస్త్రస్యసంవాసాజ్జగామనరకంమునిః॥౨౨॥ ఏవ
మేతత్పురావృత్తంశస్త్రసంయోగకారణమ్। అగ్నిసంయోగవద్ధేతుశ్శస్త్రసంయోగఉచ్యతే॥౨౩॥ స్నేహాచ్చబ
హుమానాచ్చస్మారయేత్వాంనశిక్షయే। నకథంచనసాకార్యాగృహీతధనుషాత్వయా॥౨౪॥ బుద్ధిర్వైరంవినాహంతుం
రాక్షసాన్దండకాశ్రితాన్। అపరాధంవినాహంతుంలోకాన్వీరనకామయే॥౨౫॥ క్షత్రియాణాంతువీరాణాంవనేషు
నిరతాత్మనామ్। ధనుషాకార్యమేతావదార్తానామభిరక్షణమ్॥౨౬॥ క్వచశస్త్రంక్వచవనంక్వచక్షాత్రంతపఃక్వచ।
వ్యావిద్ధమిదమస్మాభిర్దేశధర్మస్తుపూజ్యతామ్॥౨౭॥ తదార్యకలుషాబుద్ధిర్జాయతేశస్త్రసేవనాత్। పునర్గత్వా
త్వయోధ్యాయాంక్షత్రధర్మంచరిష్యసి॥౨౮॥ అక్షయాతుభవేత్ప్రీతిశ్శ్వశ్రూశ్వశురయోర్మమ। యదిరాజ్యంపరిత్య
జ్యభవేస్త్వంనిరతోమునిః॥౨౯॥ ధర్మాదర్థఃప్రభవతిధర్మాత్ప్రభవతేసుఖమ్। ధర్మేణలభ్యతేసర్వంధర్మసార
మిదంజగత్॥౩౦॥ ఆత్మానంనియమైస్తైస్తైఃకర్శయిత్వాప్రయత్నతః। ప్రాప్యతేనిపుణైర్ధర్మోనసుఖాల్లభ్యతేసు
ఖమ్॥౩౧॥ నిత్యంశుచిమతిస్సౌమ్యచరధర్మంతపోవనే। సర్వంహివిదితంతుభ్యంత్రైలోక్యమపితత్త్వతః॥౩౨॥ స్త్రీచా
పలాదేతదుదాహృతంమేధర్మంచవక్తుంతవకస్సమర్థః। విచార్యబుద్ధ్యాతుసహానుజేనయద్రోచతేతత్కురుమాచి
రేణ॥౩౩॥ ఇతిశ్రీమదారణ్యకాండే- నవమస్సర్గః॥ ************************************

వాక్యమేతత్తువైదేహ్యావ్యాహృతంభర్తృభక్తయా। శ్రుత్వాధర్మేస్థితోరామఃప్రత్యువాచాథమైథిలీమ్॥౧॥
హితముక్తంత్వయాదేవిస్నిగ్ధయాసదృశంవచః। కులంవ్యపదిశంత్యాచధర్మజ్ఞేజనకాత్మజే॥౨॥ కిన్నువక్ష్యామ్యహం
దేవిత్వయైవోక్తమిదంవచః। ధార్యతేక్షత్రియైశ్చాపోనార్తశబ్దోభవేదితి॥౩॥ తేచార్తాదండకారణ్యేమునయస్సం
శితవ్రతాః। మాంసీతేస్వయమాగమ్యశరణ్యాశ్శరణంగతాః॥౪॥ వసంతోధర్మనిరతావనేమూలఫలాశనాః। నలభం
తేసుఖంభీతారాక్షసైఃక్రూరకర్మభిః॥౫॥ కాలేకాలేచనిరతానియమైర్వివిధైర్వనే। భక్ష్యంతేరాక్షసైర్భీమైర్నర
మాంసోపజీవిభిః॥౬॥ తేభక్ష్యమాణామునయోదండకారణ్యవాసినః। అస్మానభ్యవపద్యేతిమామూచుర్ద్విజస
త్తమాః॥౭॥ మయాతువచనంశ్రుత్వాతేషామేవంముఖాచ్చ్యుతమ్। కృత్వావచనశుశ్రూషాంవాక్యమేతదుదాహృత
మ్॥౮॥ ప్రసీదంతుభవంతోమేహ్రీరేషాహిమమాతులా। యదీదృశైరహంవిప్రైరుపస్థేయైరుపస్థితః॥౯॥ కింకరోమీతిచ
మయావ్యాహృతంద్విజసన్నిధౌ। సర్వైరేవైస్సమాగమ్యవాగియంసముదాహృతా॥౧౦॥ రాక్షసైర్దండకారణ్యే
బహుభిఃకామరూపిభిః। అర్దితాస్స్మదృఢంరామభవాన్నస్తత్రరక్షతు॥౧౧॥ హోమకాలేషుసంప్రాప్తాఃపర్వ
కాలేషుచానఘ। ధర్షయంతిసుదుర్ధర్షారాక్షసాఃపిశితాశనాః॥౧౨॥ రాక్షసైర్ధర్షితానాంచతాపసానాంతప
స్వినామ్। గతింమృగయమాణానాంభవాన్నఃపరమాగతిః॥౧౩॥ కామంతపఃప్రభావేనశక్తాహంతుంనిశాచరాన్। చిరార్జి
తంతునేచ్ఛామస్తపఃఖండయితుంవయమ్॥౧౪॥ బహువిఘ్నంతపోనిత్యందుశ్చరంచైవరాఘవ। తేనశాపంనముంచామో
భక్ష్యమాణాశ్చరాక్షసైః॥౧౫॥ తదర్ద్యమానాన్రక్షోభిర్దండకారణ్యవాసిభిః। రక్షనస్త్వంసహభ్రాత్రాత్వ
న్నాథాహివయంవనే॥౧౬॥ మయాచైతద్వచఃశ్రుత్వాకార్త్స్న్యేనపరిపాలనమ్। ఋషీణాందండకారణ్యేసంశ్రు
తంజనకాత్మజే॥౧౭॥ సంశ్రుత్యచనశక్ష్యామిజీవమానఃప్రతిశ్రవమ్। మునీనామన్యథాకర్తుంసత్యమిష్టంహిమేసదా॥
౧౮॥ అప్యహంజీవితంజహ్యాంత్వాంవాసీతేసలక్ష్మణామ్। నతుప్రతిజ్ఞాంసంశ్రుత్యబ్రాహ్మణేభ్యోవిశేషతః॥౧౯॥ తద

వశ్యంమయాకార్యమృషీణాంపరిపాలనమ్ । అనుక్తేనాపివైదేహిప్రతిజ్ఞాయతుకింపునః ॥ ౨౦ ॥ మమస్నేహాచ్చసౌహా
ర్దాదిదముక్తంత్వయానఘే । పరితుష్టోస్మ్యహంసీతేనహ్యనిష్టోనుశిష్యతే ॥ ౨౧ ॥ సదృశంచానురూపంచకులస్యతవచా
త్మనః । సధర్మచారిణీమేత్వంప్రాణేభ్యోపిగరీయసి ॥ ౨౨ ॥ ఇత్యేవముక్త్వావచనంమహాత్మాసీతాంప్రియాంమైథిలరా
జపుత్రీమ్ । రామోధనుష్మాన్సహలక్ష్మణేనజగామరమ్యాణితపోవనాని ॥ ౨౩ ॥ ఇతిశ్రీమదారణ్యకాండే-దశమస్సర్గః.

అగ్రతఃప్రయయౌరామస్సీతామధ్యేసుమధ్యమా । పృష్ఠతస్తుధనుష్పాణిర్లక్ష్మణోనుజగామహ ॥ ౧ ॥ తౌపశ్యమా
నౌవివిధాన్శైలప్రస్థాన్వనానిచ । నదీశ్చవివిధారమ్యాజగ్మతుస్సీతయాసహ ॥ ౨ ॥ సారసాంశ్చక్రవాకాంశ్చనదీపులినచా
రిణః । సరాంసిచసపద్మానియుక్తానిజలజైఃఖగైః ॥ ౩ ॥ యూథబద్ధాంశ్చపృషతాన్మదోన్మత్తాన్విషాణినః । మహిషాం
శ్చవరాహాంశ్చనాగాంశ్చద్రుమవైరిణః ॥ ౪ ॥ తేగత్వాదూరమధ్వానంలంబమానేదివాకరే । దదృశుస్సహితారమ్యం
తటాకంయోజనాయతమ్ ॥ ౫ ॥ పద్మపుష్కరసంబాధంగజయూథైరలంకృతమ్ । సారసైర్హంసకాదంబైస్సంకులంజల
చారిభిః ॥ ౬ ॥ ప్రసన్నసలిలేరమ్యేతస్మిన్సరసిశుశ్రువే । గీతవాదిత్రనిర్ఘోషోనతుకశ్చనదృశ్యతే ॥ ౭ ॥ తతఃకౌతూహలాద్రా
మోలక్ష్మణశ్చమహాబలః । మునింధర్మభృతంనామప్రష్టుంసముపచక్రమే ॥ ౮ ॥ ఇదమత్యద్భుతంశ్రుత్వాసర్వేషాంనో
మహామునే । కౌతూహలంమహజ్జాతంకిమిదంసాధుకథ్యతామ్ ॥ ౯ ॥ వక్తవ్యంయదిచేద్విప్రనాతిగుహ్యమపిప్రభో । తే
నైవముక్తోధర్మాత్మారాఘవేణమునిస్తదా ॥ ౧౦ ॥ ప్రభావంసరసఃకృత్స్నమాఖ్యాతుముపచక్రమే । ఇదంపంచాప్సరో
నామతటాకంసార్వకాలికమ్ ॥ ౧౧ ॥ నిర్మితంతపసారామమునినామాండకర్ణినా । సహితేపేతపస్తీవ్రంమాండకర్ణిర్మహా
మునిః ॥ ౧౨ ॥ దశవర్షసహస్రాణివాయుభక్షోజలాశ్రయః । తతఃప్రవ్యథితాస్సర్వేదేవాస్సాగ్నిపురోగమాః ॥ ౧౩ ॥ అ
బ్రువన్వచనంసర్వేపరస్పరసమాగతాః । అస్మాకంకస్యచిత్స్థానమేషప్రార్థయతేమునిః ॥ ౧౪ ॥ ఇతిసంవిగ్నమనసః
సర్వేతేత్రిదివౌకసః । తతఃకర్తుంతపోవిఘ్నందేవైస్సర్వైర్నియోజితాః ॥ ౧౫ ॥ ప్రధానాప్సరసఃపంచవిద్యుచ్చలితవ
ర్చసః । అప్సరోభిస్తతస్తాభిర్మునిర్దృష్టపరావరః ॥ ౧౬ ॥ నీతోమదనవశ్యత్వంసురాణాంకార్యసిద్ధయే । తాశ్చైవాప్సరసః
పంచమునేఃపత్నీత్వమాగతాః ॥ ౧౭ ॥ తటాకేనిర్మితంతాసామస్మిన్నంతర్హితంగృహమ్ । తథైవాప్సరసఃపంచనివసం
త్యోయథాసుఖమ్ ॥ ౧౮ ॥ రమయంతితపోయోగాన్మునింయౌవనమాస్థితమ్ । తాసాంసంక్రీడమానానామేషవాదిత్రని
స్వనః ॥ ౧౯ ॥ శ్రూయతేభూషణోన్మిశ్రోగీతశబ్దోమనోహరః । ఆశ్చర్యమితితస్యైతద్వచనంభావితాత్మనః ॥ ౨౦ ॥ రాఘ
వఃప్రతిజగ్రాహసహభ్రాత్రామహాయశాః । ఏవంకథయమానస్యదదర్శాశ్రమమండలమ్ ॥ ౨౧ ॥ కుశచీరపరిక్షిప్తం
నానావృక్షసమావృతమ్ । ప్రవిశ్యసహవైదేహ్యాలక్ష్మణేనచరాఘవః ॥ ౨౨ ॥ ఉవాసమునిభిస్సర్వైఃపూజ్యమానోమ
హాయశాః । తదాతస్మిన్సకాకుత్స్థఃశ్రీమత్యాశ్రమమండలే ॥ ౨౩ ॥ ఉషిత్వాతుసుఖంతత్రపూజ్యమానోమహర్షిభిః ।
జగామచాశ్రమాంస్తేషాంపర్యాయేణతపస్వినామ్ ॥ ౨౪ ॥ యేషాముషితవాన్పూర్వంసకాశేసమహాస్త్రవిత్ । క్వచిత్ప
రిదశాన్మాసానేకంసంవత్సరంక్వచిత్ ॥ ౨౫ ॥ క్వచిచ్చచతురోమాసాన్పంచషట్చాపరాన్క్వచిత్ । అపరానధికాన్మా
సానధ్యర్ధమధికంక్వచిత్ ॥ ౨౬ ॥ త్రీన్మాసానష్టమాసాంశ్చరాఘవోన్యవసత్సుఖమ్ । తతస్సంవసతస్తస్యమునీనామా
శ్రమేషువై ॥ ౨౭ ॥ రమతశ్చానుకూల్యేనయయుస్సంవత్సరాదశ । పరిసృత్యచధర్మజ్ఞోరాఘవస్సహసీతయా ॥ ౨౮ ॥ సుతీ
క్ష్ణస్యాశ్రమంశ్రీమాన్పునరేవాజగామహ । సతమాశ్రమమాసాద్యమునిభిఃప్రతిపూజితః ॥ ౨౯ ॥ తత్రాపిన్యవసద్రా
మఃకంచిత్కాలమరిందమః । తదాశ్రమస్థోవినయాత్కదాచిత్తంమహామునిమ్ ॥ ౩౦ ॥ ఉపాసీనస్సకాకుత్స్థఃసుతీక్ష్ణమి
దమబ్రవీత్ । అస్మిన్నరణ్యేభగవానగస్త్యోమునిసత్తమః ॥ ౩౧ ॥ వసతీతిమయానిత్యంకథాఃకథయతాంశ్రుతమ్ । నతుజా
నామితందేశంవనస్యాస్యమహత్తయా ॥ ౩౨ ॥ కుత్రాశ్రమమిదంపుణ్యంమహర్షేస్తస్యధీమతః । ప్రసాదాత్తత్రభవ
తస్సానుజస్సహసీతయా ॥ ౩౩ ॥ అగస్త్యమభిగచ్ఛేయమభివాదయితుంమునిమ్ । మనోరథోమహానేషహృదిమేపరివర్త
తే ॥ ౩౪ ॥ యద్యహంతంమునివరంశుశ్రూషేయమపిస్వయమ్ । ఇతిరామస్యసమునిఃశ్రుత్వాధర్మాత్మనోవచః ॥ ౩౫ ॥ సు
తీక్ష్ణఃప్రత్యువాచేదంప్రీతోదశరథాత్మజమ్ । అహమప్యేతదేవత్వాంవక్తుకామస్సలక్ష్మణమ్ ॥ ౩౬ ॥ అగస్త్యమభిగచ్ఛే
తిసీతయాసహరాఘవ । దిష్ట్యాత్విదానీమర్థేస్మిన్స్వయమేవబ్రవీషిమామ్ ॥ ౩౭ ॥ అహమాఖ్యామితేవత్సయత్రాగ

స్త్యైమహామునేః। యోజనాన్యాశ్రమాదస్మాత్తథాహిచత్వారివైతతః॥౩౮॥ దక్షిణేనమహాన్శ్రీమానగస్త్యభ్రాతురా
శ్రమః। స్థలీప్రాయవనోద్దేశేపిప్పలీవనశోభితే॥౩౯॥ బహుపుష్పఫలేరమ్యేనానాశకునినాదితే। పద్మిన్యోవివిధాస్తత్ర
ప్రసన్నసలిలాశ్శివాః॥౪౦॥ హంసకారండవాకీర్ణాశ్చక్రవాకోపశోభితాః। తత్రైకాంరజనీముష్యప్రభాతేరామగ
మ్యతామ్॥౪౧॥ దక్షిణాందిశమాస్థాయవనషండస్యపార్శ్వతః। తత్రాగస్త్యాశ్రమపదంగత్వాయోజనమంతరా॥౪౨॥
రమణీయేవనోద్దేశేబహుపాదపసంవృతే। రంస్యతేతత్రవైదేహీలక్ష్మణశ్చసహత్వయా॥౪౩॥ సహిరమ్యోవనోద్దే
శోబహుపాదపసంకులః। యదిబుద్ధిఃకృతాద్రష్టుమగస్త్యంతంమహామునిమ్॥౪౪॥ అద్యైవగమనేబుద్ధింరోచయస్వమ
హాయశః। ఇతిరామోమునేఃశ్రుత్వాసహభ్రాత్రాభివాద్యచ॥౪౫॥ ప్రతస్థేఽగస్త్యముద్దిశ్యసానుజస్సీతయాసహ।
పశ్యన్వనానిరమ్యాణిపర్వతాంశ్చాభ్రసన్నిభాన్॥౪౬॥ సరాంసిసరితశ్చైవపథిమార్గవశానుగః। సుతీక్ష్ణేనోపదిష్టే
నగత్వాతేనపథాసుఖమ్॥౪౭॥ ఇదంపరమసంహృష్టోవాక్యంలక్ష్మణమబ్రవీత్। ఏతదేవాశ్రమపదంనూనంతస్యమహా
త్మనః॥౪౮॥ అగస్త్యస్యమునేర్భ్రాతుర్దృశ్యతేపుణ్యకర్మణః। యథాహీమేవనస్యాస్యజ్ఞాతాఃపథిసహస్రశః॥౪౯॥
సన్నతాఃఫలభారేణపుష్పభారేణచద్రుమాః। పిప్పలీనాంచపక్వానాంవనాదస్మాదుపాగతః॥౫౦॥ గంధోఽయంపవనో
త్క్షిప్తస్సహసాకటుకోదయః। తత్రతత్రచదృశ్యంతేసంక్షిప్తాఃకాష్ఠసంచయాః॥౫౧॥ లూనాశ్చపథిదృశ్యంతేదర్భా
వైడూర్యవర్చసః। ఏతచ్చవనమధ్యస్థంకృష్ణాభ్రశిఖరోపమమ్॥౫౨॥ పావకస్యాశ్రమస్థస్యధూమాగ్రంసంప్రదృశ్యతే।
వివిక్తేషుచతీర్థేషుకృతస్నానాద్విజాతయః॥౫౩॥ పుష్పోపహారంకుర్వంతికుసుమైస్స్వయమార్జితైః। తత్సుతీక్ష్ణస్యవ
చనంయథాసౌమ్యమయాశ్రుతమ్॥౫౪॥ అగస్త్యస్యాశ్రమోభ్రాతుర్నూనమేషభవిష్యతి। నిగృహ్యతరసామృత్యుం
లోకానాంహితకామ్యయా॥౫౫॥ యస్యభ్రాత్రాకృతేయందిక్ఛరణ్యాపుణ్యకర్మణా। ఇహైకదాకిలక్రూరోవాతా
పిరపిచేల్వలః॥౫౬॥ భ్రాతరౌసహితావాస్తాంబ్రాహ్మణఘ్నౌమహాసురౌ। ధారయన్బ్రాహ్మణంరూపమిల్వలస్సంస్కృ
తంవదన్॥౫౭॥ ఆమంత్రయతివిప్రాన్సశ్రాద్ధముద్దిశ్యనిర్ఘృణః। భ్రాతరంసంస్కృతంకృత్వాతతస్తంమేషరూ
పిణమ్॥౫౮॥ తాన్ద్విజాన్భోజయామాసశ్రాద్ధదృష్టేనకర్మణా। తతోభుక్తవతాంతేషాంవిప్రాణామిల్వలోఽబ్ర
వీత్॥౫౯॥ వాతాపేనిష్క్రమస్వేతిస్వరేణమహతావదన్। తతోభ్రాతుర్వచఃశ్రుత్వావాతాపిర్మేషవన్నదన్॥౬౦॥
భిత్వాభిత్వాశరీరాణిబ్రాహ్మణానాంవినిష్పతన్। బ్రాహ్మణానాంసహస్రాణితైరేవంకామరూపిభిః॥౬౧॥ వినాశితా
నిసంహత్యనిత్యశఃపిశితాశనైః। అగస్త్యేనతదాదేవైఃప్రార్థితేనమహర్షిభిః॥౬౨॥ అనుభూయకిలశ్రాద్ధేభక్షిత
స్సమహాసురః। తతస్సంపన్నమిత్యుక్త్వాదత్వాహస్తోదకంతతః॥౬౩॥ భ్రాతరంనిష్క్రమస్వేతిచేల్వలస్సోఽభ్యభాషత।
సతంతథాభాషమాణంభ్రాతరంవిప్రఘాతినమ్॥౬౪॥ అబ్రవీత్ప్రహసన్ధీమానగస్త్యోమునిసత్తమః। కుతోనిష్క్రమి
తుంశక్తిర్మయాజీర్ణస్యరక్షసః॥౬౫॥ భ్రాతుస్తేమేషరూపస్యగతస్యయమసాదనమ్। అథతస్యవచశ్శ్రుత్వాభ్రా
తుర్నిధనసంశ్రితమ్॥౬౬॥ ప్రధర్షయితుమారేభేమునింక్రోధాన్నిశాచరః। సోఽభ్యద్రవద్ద్విజశ్రేష్ఠంమునినాదీప్తతేజ
సా॥౬౭॥ చక్షుషానలకల్పేననిర్దగ్ధోనిధనంగతః। తస్యాయమాశ్రమోభ్రాతుస్తటాకవనశోభితః॥౬౮॥ విప్రానుకం
పయాయేనకర్మేదందుష్కరంకృతమ్। ఏవంకథయమానస్యతస్యసౌమిత్రిణాసహ॥౬౯॥ రామస్యాస్తంగతస్సూర్య
స్సంధ్యాకాలోఽభ్యవర్తత। ఉపాస్యపశ్చిమాంసంధ్యాంసహభ్రాత్రాయథావిధి॥౭౦॥ ప్రవివేశాశ్రమపదంతమృ
షింసోఽభ్యవాదయత్। సమ్యక్ప్రతిగృహీతశ్చమునినాతేనరాఘవః॥౭౧॥ న్యవసత్తాంనిశామేకాంప్రాశ్యమూలఫలా
నిచ। తస్యాంరాత్ర్యాంవ్యతీతాయాంవిమలేసూర్యమండలే॥౭౨॥ భ్రాతరంతమగస్త్యస్యహ్యామంత్రయతరాఘవః।
అభివాదయేత్వాంభగవన్సుఖమధ్యుషితోనిశామ్॥౭౩॥ ఆమంత్రయేత్వాంగచ్ఛామిగురుంతేద్రష్టుమగ్రజమ్। గమ్య
తామితితేనోక్తోజగామరఘునందనః॥౭౪॥ యథోద్దిష్టేనమార్గేణవనంతచ్చావలోకయన్। నీవారాన్పనసాంస్తాలాం
స్తిమిశాన్వంజులాన్ధవాన్॥౭౫॥ చిరిబిల్వాన్మధూకాంశ్చబిల్వానపిచతిందుకాన్। పుష్పితాన్పుష్పితాగ్రాభిర్లతా
భిరనువేష్టితాన్॥౭౬॥ దదర్శరామశ్శతశస్తత్రకాంతారపాదపాన్। హస్తిహస్తైర్విమృదితాన్వానరైరుపశోభితాన్॥
౭౭॥ మత్తైశ్శకునిసంఘైశ్చశతశశ్చప్రణాదితాన్। తతోఽబ్రవీత్సమీపస్థంరామోరాజీవలోచనః॥౭౮॥ పృష్ఠతోఽనుగతం

వీరంలక్ష్మణంలక్ష్మివర్ధనమ్।స్నిగ్ధపత్రాయథావృక్షాయథాక్షాంతామృగద్విజాః॥౭౯॥ ఆశ్రమోనాతిదూరస్థోమహా
త్మనోభావితాత్మనః।అగస్త్యఇతివిఖ్యాతోలోకేస్వేనైవకర్మణా॥౮౦॥ ఆశ్రమోదృశ్యతేతస్యపరిశ్రాంతశ్రమాప
హః।ప్రాజ్యధూమాకులవనశ్చీరమాలాపరిష్కృతః॥౮౧॥ప్రశాంతమృగయూథశ్చనానాశకునినాదితః।నిగృహ్యతరసా
మృత్యుంలోకానాంహితకామ్యయా॥౮౨॥ దక్షిణాదిక్కృతాయేనశరణ్యాపుణ్యకర్మణా। కస్యేదమాశ్రమపదంప్ర
భావాద్యస్యరాక్షసైః॥౮౩॥దిగియందక్షిణాత్రాసాద్దృశ్యతేనోపభుజ్యతే।యదాప్రభృతిచాక్రాంతాదిగియంపుణ్య
కర్మణా॥౮౪॥తదాప్రభృతినిర్వైరాఃప్రశాంతారజనీచరాః। నామ్నాచేయంభగవతోదక్షిణాదిక్ప్రదక్షిణా॥౮౫॥
ప్రథితాత్రిషులోకేషుదుర్ధర్షాక్రూరకర్మభిః।మార్గంనిరోద్ధుంసతతంభాస్కరస్యాచలోత్తమః॥౮౬॥ నిదేశం
పాలయన్యస్యవింధ్యశ్శైలోనవర్ధతే।అగస్త్యస్యాశ్రమశ్శ్రీమాన్వినీతజనసేవితః॥౮౭॥ ఏషలోకార్చితస్సాధుర్హి
తేనిత్యరతస్సతామ్।అస్మానధిగతానేషశ్రేయసాయోజయిష్యతి॥౮౮॥ ఆరాధయిష్యామ్యత్రాహమగస్త్యంతంమ
హామునిమ్। శేషంచవనవాసస్యసౌమ్యవత్స్యామ్యహంప్రభో॥౮౯॥అత్రదేవాస్సగంధర్వాస్సిద్ధాశ్చపరమర్షయః। అ
గస్త్యంనియతాహారంసతతంపర్యుపాసతే॥౯౦॥నాత్రజీవేన్మృషావాదీక్రూరోవాయదివాశఠః। నృశంసఃకామవృ
త్తోవామునిరేషతథావిధః॥౯౧॥అత్రదేవాశ్చయక్షాశ్చనాగాశ్చపతగైస్సహ। వసంతినియతాహారాధర్మమారాధ
యిష్ణవః॥౯౨॥అత్రసిద్ధామహాత్మానోవిమానైస్సూర్యసన్నిభైః। త్యక్తదేహానవైర్దేహైస్స్వర్యాతాఃపరమర్ష
యః॥౯౩॥ యక్షత్వమమరత్వంచరాజ్యానివివిధానిచ।అత్రదేవాఃప్రయచ్ఛంతిభూతైరారాధితాశ్శుభైః॥౯౪॥ ఆగ
తాస్స్మాశ్రమపదంసౌమిత్రేప్రవిశాగ్రతః। నివేదయేహమాంప్రాప్తమృషయేసీతయాసహ॥౯౫॥ ఇతిశ్రీమదారణ్య
కాండే-ఏకాదశస్సర్గః. **

సప్రవిశ్యాశ్రమపదంలక్ష్మణోరాఘవానుజః।అగస్త్యశిష్యమాసాద్యవాక్యమేతదువాచహ॥౧॥ రాజాదశర
థోనామజ్యేష్ఠస్తస్యసుతోబలీ। రామఃప్రాప్తోమునింద్రష్టుంభార్యయాసహసీతయా॥౨॥ లక్ష్మణోనామతస్యాహం
భ్రాతాత్వవరజోహితః।అనుకూలశ్చభక్తశ్చయదితేశ్రోత్రమాగతః॥౩॥ తేవయంవనమత్యుగ్రంప్రవిష్టాఃపితృశాస
నాత్।ద్రష్టుమిచ్ఛామహేసర్వేభగవంతంనివేద్యతామ్॥౪॥తస్యతద్వచనంశ్రుత్వాలక్ష్మణస్యతపోధనః। తథేత్యుక్త్వా
గ్నిశరణంప్రవివేశనివేదితుమ్॥౫॥సప్రవిశ్యమునిశ్రేష్ఠంతపసాదుష్ప్రధర్షణమ్। కృతాంజలిరువాచేదంరామాగమన
మంజసా॥౬॥యథోక్తంలక్ష్మణేనైవశిష్యోగస్త్యస్యసంమతః। పుత్రౌదశరథస్యేమౌరామోలక్ష్మణఏవచ॥౭॥ప్రవిష్టా
వాశ్రమపదంసీతయాసహభార్యయా। ద్రష్టుంభవంతమాయాతౌశుశ్రూషార్థమరిందమౌ॥౮॥యదత్రానంతరంత
త్త్వమాజ్ఞాపయితుమర్హసి।తతశ్శిష్యాదుపాశ్రుత్యప్రాప్తంరామంసలక్ష్మణమ్॥౯॥ వైదేహీంచమహాభాగామిదంవ
చనమబ్రవీత్।దిష్ట్యారామశ్చిరస్యాద్యద్రష్టుంమాంసముపాగతః॥౧౦॥మనసాకాంక్షితంహ్యస్యమయాప్యాగమనంచి
రమ్।గమ్యతాంసత్కృతోరామస్సభార్యస్సహలక్ష్మణః॥౧౧॥ప్రవేశ్యతాంసమీపంమేకించాసౌనప్రవేశితః। ఏవము
క్తస్తుమునినాధర్మజ్ఞేనమహాత్మనా॥౧౨॥అభివాద్యాబ్రవీచ్ఛిష్యస్తథేతినియతాంజలిః। తతోనిష్క్రమ్యసంభ్రాంతశ్శి
ష్యోలక్ష్మణమబ్రవీత్॥౧౩॥క్వాసౌరామోమునింద్రష్టుమేతుప్రవిశతుస్స్వయమ్। తతోగత్వాశ్రమద్వారంశిష్యేణస
హలక్ష్మణః॥౧౪॥దర్శయామాసకాకుత్స్థంసీతాంచజనకాత్మజామ్। తంశిష్యఃప్రశ్రితోవాక్యమగస్త్యవచనంబ్రువన్॥
౧౫॥ప్రావేశయద్యథాన్యాయంసత్కారార్హంసుసత్కృతమ్।ప్రవివేశతతోరామస్సీతయాసహలక్ష్మణః॥౧౬॥ప్ర
శాంతహరిణాకీర్ణమాశ్రమంహ్యవలోకయన్।సతత్రబ్రహ్మణఃస్థానమగ్నేఃస్థానంతథైవచ॥౧౭॥విష్ణోఃస్థానంమహేం
ద్రస్యస్థానంచైవవివస్వతః।సోమస్థానంశివస్థానంస్థానంకాబేరమేవచ॥ ౧౮॥ ధాతుర్విధాతుఃస్థానేచవాయోఃస్థానంత
థైవచ।నాగరాజస్యచస్థానమనంతస్యమహాత్మనః॥౧౯॥స్థానంతథైవగాయత్ర్యావసూనాంస్థానమేవచ। స్థానంచపా
శహస్తస్యవరుణస్యమహాత్మనః॥౨౦॥కార్తికేయస్యచస్థానంధర్మస్థానంచపశ్యతి।తతశ్శిష్యైఃపరివృతోమునిరప్యభినిష్ప
తత్॥౨౧॥తందదర్శాగ్రతోరామోమునీనాందీప్తతేజసామ్।అబ్రవీద్వచనంవీరోలక్ష్మణంలక్ష్మివర్ధనమ్॥౨౨॥ఏషలక్ష్మ
ణనిష్క్రామత్యగస్త్యోభగవానృషిః। ఔదార్యేణావగచ్ఛామినిధానంతపసామిమమ్॥౨౩॥ఏవముక్త్వామహాబాహురగ

స్త్యం సూర్యవర్చసమ్। జగ్రాహ పరమప్రీత స్తస్య పాదౌ పరంతపః॥౨౪॥ అభివాద్య తు ధర్మాత్మా తస్థౌ రామః కృతాంజ
లిః। సీతయా సహ వైదేహ్యా తదా రామస్సలక్ష్మణః॥౨౫॥ ప్రతిజగ్రాహ కాకుత్స్థ మర్చయిత్వాసనోదకైః। కుశల
ప్రశ్నముక్త్వా చ హ్యాస్యతామితి చాబ్రవీత్॥౨౬॥ అగ్నిం హుత్వా ప్రదాయార్ఘ్య మతిథిం ప్రతిపూజ్య చ। వానప్రస్థేన
ధర్మేణ స తేషాం భోజనం దదౌ॥ ౨౭॥ ప్రథమం చోపవిశ్యాథ ధర్మజ్ఞో మునిపుంగవః। ఉవాచ రామ మాసీనం ప్రాంజలిం
ధర్మకోవిదమ్॥౨౮॥ అగ్నిం హుత్వా ప్రదాయార్ఘ్య మతిథిం ప్రతిపూజయేత్। అన్యథా ఖలు కాకుత్స్థ తపస్వీ సముదా
చరన్॥౨౯॥ దుస్సాక్షీవ పరే లోకే స్వాని మాంసాని భక్షయేత్। రాజా సర్వస్య లోకస్య ధర్మచారీ మహారథః॥౩౦॥ పూజ
నీయశ్చ మాన్యశ్చ భవాన్ ప్రాప్తః ప్రియాతిథిః। ఏవముక్త్వా ఫలై ర్మూలైః పుష్పై రన్యైశ్చ రాఘవమ్॥౩౧॥ పూజయి
త్వా యథాకామం పున రేవ తతోఽబ్రవీత్। ఇదం దివ్యం మహచ్చాపం హేమవజ్రవిభూషితమ్॥౩౨॥ వైష్ణవం పురుషవ్యాఘ్ర
నిర్మితం విశ్వకర్మణా। అమోఘ స్సూర్యసంకాశో బ్రహ్మదత్త శ్శరోత్తమః॥౩౩॥ దత్తౌ మమ మహేంద్రేణ తూణీ చాక్ష
యసాయకౌ। సంపూర్ణౌ నిశితై ర్బాణై ర్జ్వలద్భి రివ పావకైః॥౩౪॥ మహారజతకోశోఽయ మసి ర్హేమవిభూషితః। అనే
న ధనుషా రామ హత్వా సంఖ్యే మహాసురాన్॥౩౫॥ ఆజహార శ్రియం దీప్తాం పురా విష్ణు ర్దివౌకసామ్। తద్ధనుస్తౌ చ తూణీ
శరౌ ఖడ్గం చ మానద॥౩౬॥ జయాయ ప్రతిగృహ్ణీష్వ వజ్రం వజ్రధరో యథా। ఏవముక్త్వా మహాతేజా స్సమస్తం తద్వరా
యుధమ్॥౩౭॥ దత్త్వా రామాయ భగవా నగస్త్యః పునరబ్రవీత్॥౩౮॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే-ద్వాదశస్సర్గః. ****

రామ ప్రీతోఽస్మి భద్రం తే పరితుష్టోఽస్మి లక్ష్మణ। అభివాదయితుం యన్మాం సంప్రాప్తౌ సహ సీతయా॥౧॥ అధ్వశ్ర
మేణ వాం ఖేదో బాధతే ప్రచురశ్రమః। వ్యక్త ముత్కంఠతే చాపి మైథిలీ జనకాత్మజా॥౨॥ ఏషా హి సుకుమారీ చ దుఃఖైశ్చ నవి
మానితా। ప్రాజ్యదోషం వనం ప్రాప్తా భర్తృస్నేహప్రచోదితా॥౩॥ యథైషా రమతే రామ ఇహ సీతా తథా కురు। దు
ష్కరం కృతవత్యేషా వనే త్వా మనుగచ్ఛతీ॥౪॥ ఏషా హి ప్రకృతి స్స్త్రీణా మాసృష్టే రఘునందన। సమస్థ మనురజ్యంతి విషమ
స్థం త్యజంతి చ॥౫॥ శతహ్రదానాం లోలత్వం శస్త్రాణాం తీక్ష్ణతాం తథా। గరుడానిలయో శ్శైఘ్ర్య మనుగచ్ఛంతి యోషి
తః॥౬॥ ఇయం తు భవతో భార్యా దోషై రేతై ర్వివర్జితా। శ్లాఘ్యా చ వ్యపదేశ్యా చ యథా దేవీ హ్యరుంధతీ॥౭॥ అలంకృతో
ఽయం దేశశ్చ యత్ర సౌమిత్రిణా సహ। వైదేహ్యా చానయా రామ వత్స్యసి త్వ మరిందమ॥౮॥ ఏవముక్త్వా మహాబాహు మగ
స్త్యః పునరబ్రవీత్। సుఖం స్వప మహాబాహో సీతయా సహ లక్ష్మణః॥౯॥ రవి రస్తంగత స్సౌమ్య సంధ్యాకాలోఽభ్యుపాగ
తః। ఏతే నిశాచరా రామ నిలీనా మృగపక్షిణః॥౧౦॥ నగాగ్రేషు భృశం లీనా దృశ్యంతే సుసమాహితాః। నైశేన తమసా వ్యా
ప్త మప్రకాశం నభస్థలమ్॥౧౧॥ ఏవముక్తో మహాబాహు రగస్త్యేన మహాత్మనా। ఉపాస్య పశ్చిమాం సంధ్యాం రామ స్సౌమి
త్రిణా సహ॥౧౨॥ అభివాద్య మహాత్మాన మగస్త్య మృషిసత్తమమ్। సుష్వాప రజనీం తాం తు పూజితః పరమర్షిణా॥ ౧౩ ॥
సుఖోషిత స్తదా రామ స్సంధ్యా మన్వాస్య సానుజః। కృత్వా పౌర్వాహ్ణికం తస్థౌ స్నాతో హుతహుతాశనః॥౧౪॥ లక్ష్మణే
న సహ భ్రాత్రా సీతయా చ పరంతపః। ఉపాగమదమేయాత్మా హ్యగస్త్యం సూర్యవర్చసమ్॥ ౧౫ ॥ స దృష్ట్వా రాఘవం
శ్రీమా నగస్త్య స్సంయతాంజలిమ్। ప్రతిపూజ్య యథాన్యాయ మిదం వచన మబ్రవీత్ ॥ ౧౬॥ కచ్చిత్సుఖం నిశా రామ వ్యతీ
తా రఘునందన। తవ సభ్రాతృభార్యస్య మమాశ్రమపదే విభో॥౧౭॥ అగస్త్యే నైవ ముక్తస్తు కాకుత్స్థో వాక్య మబ్రవీత్ ।
మానితాః స్మ యథాన్యాయం త్వయా పూజ్యేన పూజితాః॥౧౮॥ శయనాసనయానేన భోజనాచ్ఛాదనై శ్శుభైః। రాజ్ఞో ద
శరథస్యేవ పురే చాంతఃపురే యథా॥౧౯॥ సుఖోషితాః స్మ భగవన్ సర్వకామై రుపస్థితాః। ఉపవిశ్యాహ్యగస్త్యస్తు నిషీదధ్వ
మువాచ హ॥౨౦॥ సర్వానేవాభ్యనుజ్ఞాప్య మేతత్రాసన సమాగతాః। సుఖోపవిష్టై రామే తు సహ సీతే సలక్ష్మణే॥౨౧॥
స తేన ఋషిసంఘేన అగస్త్యో వాక్య మబ్రవీత్। కాలోఽయం బత భూయిష్ఠో యః కాల స్తవ రాఘవ॥౨౨॥ సమయో యో న
రేంద్రేణ కృతో దశరథేన తే। తీర్ణప్రతిజ్ఞః కాకుత్స్థ సుఖం రాజ్యే నివత్స్యసి॥౨౩॥ ధన్యా స్తే జనకో రామ స తే రాజా రఘునం
దనః। యస్త్వయా జ్యేష్ఠపుత్రేణ యయాతి రివ తారితః॥౨౪॥ ఏవముక్త స్తతో రామః ప్రత్యువాచ కృతాంజలిః। ప్రీతః ప్రి
యతరం వాక్య మిదమాహ మహాయశాః॥౨౫॥ ధన్యోఽస్త్యనుగృహీతోఽస్మి యస్య మే మునిపుంగవః। ప్రీయమాణస్య సుప్రీ
తో నాస్తి ధన్యతరో మమ॥౨౬॥ న మయా తారితో రాజా స్వగుణై రేవ తారితః। స్వర్గం దశరథః ప్రాప్తః స్వకృతైః పూర్వ

కర్మభిః॥౨౭॥ అయం దేశో హి నిఖిలస్సర్వ ఏవ మహాతపః। అశరణ్యశ్శరణ్యో ऽభూద్యస్మై వవినివేశితః॥౨౮॥ తదాఖ్యాహ్యా
ర్థతత్త్వేన పరం కౌతూహలం మమ। శ్రుత్వా తు వచనం తస్య రామస్య మధురాక్షరమ్॥౨౯॥ ప్రత్యువాచ తతో రామమగ
స్త్యో భగవానృషిః। శృణు రాఘవ తత్త్వేన దేశస్యాస్య యథాతథమ్॥౩౦॥ దండకేన పరిత్యక్తో హ్యయం దేశో మహాత్మనా।
భార్గవస్య చ శాపేన నిర్మనుష్యమృగో ऽభవత్॥౩౧॥ వృక్షగుల్మలతాహీనం తపస్వైరపి వర్జితమ్। కాంతారమభవత్తా
త ఘోరం పరమదారుణమ్॥౩౨॥ యోజనానాం సహస్రం తు వింధ్యపాదస్య దక్షిణే। నాత్ర వర్షతి పర్జన్యో నాపి యా
తి సుఖో ऽనిలః॥౩౩॥ ఊర్ధ్వం ప్రతిభయం ఘోరమాసీద్ధూమాకులం వనమ్। బహూన్యబ్దసహస్రాణి ఇదమాసీదనాకులమ్॥
౩౪॥ గంధర్వైరృషిసంఘైశ్చ దేవైశ్చ పరివర్జితమ్। కస్యచిత్త్వథ కాలస్య దైవయోగాదహం నృప॥౩౫॥ హిమవచ్ఛిఖ
రాచ్ఛ్వేతాదిహ ప్రాప్తో ऽస్మి మానద। తతో మయా సమానీతః పర్జన్యో జలదైస్సహ॥౩౬॥ స్వచ్ఛందవర్షస్సకృతః కం
చిత్కాలమరిందమ। యమస్యైవ చారాస్తు బహూన్యబ్దశతాని వై॥౩౭॥ తేజసా మృత్యుమాతాశ్చ వ్యాధయశ్చ నిరాకృ
తాః। హిమవత్పాదజా వృక్షాశ్చింతితా మనసాగతాః॥౩౮॥ ప్రవృత్తాశ్చ పునర్నద్యః ఫుల్లపంకజమండితాః। తటాకాని సు
రమ్యాణి సరితశ్చ సరాంసి చ॥౩౯॥ నిరజస్కం సుగంధం చ సుఖశీతజలానిలమ్। ప్రవృత్తవనషండాఢ్యం స్ఫీతసస్యసమాకు
లమ్॥౪౦॥ అచిరేణాభవద్రమ్యమృషిసంఘానుసేవితమ్। కేవలం త్వభిశాపేన తస్యైవ రఘునందన॥౪౧॥ సోపద్రవమివా
స్యైతద్రాక్షసైః క్రూరకర్మభిః। యదా ప్రభృతి శాసిత్వం చిత్రకూటముపాగతః॥౪౨॥ తదా ప్రభృతి రక్షాంసి విప్రకు
ర్వంతి తాపసాన్। ఋషీణామభయం శీఘ్రం దాతుమర్హసి మానద॥౪౩॥ అస్మద్ధి కారణాద్రామ దండకారణ్యవాసినామ్।
త్రాణార్థమిహ సంప్రాప్తస్త్రాతుమర్హసి నో భవాన్॥౪౪॥ సమర్థో హ్యసి కాకుత్స్థ త్రైలోక్యస్యాపి రక్షణే। కిం
పునర్వీర రక్షాంసి ద్విజమన్యుహతాని వై॥౪౫॥ ఇదమిక్ష్వాకుపుత్రేణ దండకేన మహాబల। దేశో నిరాకృతో రామ శాపదో
షేణ రాఘవ॥౪౬॥ దండకారణ్యమఖిలం దర్శనాదేవ పాలితమ్। శాపస్యాంతాయ కాకుత్స్థ ప్రాప్తస్త్వమరిసూదన॥
౪౭॥ సత్త్వమద్య పురా వృత్తైః పితృభిశ్చ నిరాకృతమ్। తారయస్వ మహాభాగ దండకారణ్యమద్య వై॥౪౮॥ యస్య దోషాదిదం
రామ దండకారణ్యముచ్యతే। ఏవముక్తస్తదా రామః ప్రత్యువాచ మహామునిమ్॥౪౯॥ ఆశ్చర్యమిదమాఖ్యాతం దేవ స్వాస్య
యథాతథమ్। కిం తు వ్యాదిశ మే దేశం సోదకం బహుకాననమ్॥౫౦॥ యత్రాశ్రమపదం కృత్వా వసేయం నిరతస్సుఖమ్। త
తో ऽబ్రవీన్మునిశ్రేష్ఠః శ్రుత్వా రామస్య తద్వచః॥౫౧॥ ధ్యాత్వా ముహూర్తం ధర్మాత్మా ధీరో ధీరతరం వచః। ఇతో ద్వియో
జనే తాత బహుమూలఫలోదకః॥౫౨॥ దేశో బహుమృగశ్శ్రీమాన్ పంచవట్యభివిశ్రుతః। తత్ర గత్వాశ్రమపదం కృత్వా
సౌమిత్రిణా సహ॥౫౩॥ రంస్యసే త్వం పితుర్వాక్యం యథోక్తమనుపాలయన్। విదితో హ్యేష వృత్తాంతో మమ సర్వస్తవా
నఘ॥౫౪॥ తపసశ్చ ప్రభావేన స్నేహాద్దశరథస్య చ। హృదయస్థశ్చ తే ఛందో విజ్ఞాతస్తపసా మయా॥౫౫॥ ఇహ వాసం ప్ర
తిజ్ఞాయ మయా సహ తపోవనే। వసంతం త్వాం జనాస్సర్వే జ్ఞాస్యంతి రఘునందన॥౫౬॥ అతశ్చ త్వామహం బ్రూమి గచ్ఛ
పంచవటీమితః। స హి రమ్యో వనోద్దేశో మైథిలీ తత్ర రంస్యతే॥౫౭॥ స దేశశ్శ్లాఘనీయశ్చ నాతిదూరే చ రాఘవ। గోదావ
ర్యాస్సమీపే చ మైథిలీ తత్ర రంస్యతే॥౫౮॥ ప్రాజ్యమూలఫలైశ్చైవ నానాద్విజగణైర్యుతః। వివిక్తశ్చ మహాబాహో పు
ణ్యో రమ్యస్తథైవ చ॥౫౯॥ భవానపి సదారశ్చ శక్తశ్చ పరిరక్షణే। అపి చాత్ర వసన్ రామ తాపసాన్ పాలయిష్యసి॥౬౦॥
ఏతదాలక్ష్యతే వీర మధూకానాం మహద్వనమ్। ఉత్తరేణాస్య గంతవ్యం న్యగ్రోధమపి గచ్ఛతా॥౬౧॥ తతః స్థలముపారు
హ్య పర్వతస్యావిదూరతః। ఖ్యాతః పంచవటీత్యేవ నిత్యపుష్పితకాననః॥౬౨॥ అగస్త్యేనైవముక్తస్తు రామస్సౌమిత్రిణా స
హ। సత్కృత్యామంత్రయామాస తమృషిం సత్యవాదినమ్॥౬౩॥ తౌ తు తేనాభ్యనుజ్ఞాతౌ కృతపాదాభివందనౌ। తదా
శ్రమాత్పంచవటీం జగ్మతుస్సహ సీతయా॥౬౪॥ గృహీతచాపౌ తు నరాధిపాత్మజౌ విషక్తతూణౌ సమరేష్వకాతరౌ। య
థోపదిష్టేన పథా మహర్షిణా ప్రజగ్మతుః పంచవటీం సమాహితౌ॥౬౫॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే త్రయోదశస్సర్గః. ✻
అథ పంచవటీం గచ్ఛన్నంతరా రఘునందనః। ఆససాద మహాకాయం గృధ్రం భీమపరాక్రమమ్॥౧॥ తం దృష్ట్వా తౌ మ
హాభాగౌ వటస్థం రామలక్ష్మణౌ। మేనాతే రాక్షసం పక్షిం బ్రువాణౌ కో భవానితి॥౨॥ స తౌ మధురయా వాచా సౌమ్య
యా ప్రీణయన్నివ। ఉవాచ వత్స మాం విద్ధి వయస్యం పితురాత్మనః॥౩॥ స తం పితృసఖం బుద్ధ్వా పూజయామాస రాఘవః।

సతస్యకులమవ్యగ్రమథపప్రచ్ఛనామచ॥౪॥రామస్యవచనంశ్రుత్వాసర్వభూతసముద్భవమ్। ఆచచక్షేద్విజస్తస్మైకు
లమాత్మానమేవచ॥౫॥పూర్వకాలేమహాబాహోయేప్రజాపతయోఽభవన్। తాన్మేనిగదతస్సర్వానాదితశ్శృణురాఘ
వ॥౬॥కర్దమః ప్రథమస్తేషాంవికృతస్తదనంతరః। శేషశ్చసంశ్రయశ్చైవబహుపుత్రశ్చవీర్యవాన్॥ ౭॥స్థాణుర్మరీచి
రత్రిశ్చక్రతుశ్చైవమహాబలః।పులస్త్యశ్చాంగిరాశ్చైవప్రచేతాఃపులహస్తథా॥ ౮॥దక్షోవివస్వానపరోఽరిష్టనేమిశ్చ
రాఘవ। కాశ్యపశ్చమహాతేజాస్తేషామాసీచ్చపశ్చిమః॥౯॥ప్రజాపతేస్తుదక్షస్యబభూవురితివిశ్రుతమ్।షష్టిర్దుహితరో
రామయశస్విన్యోమహాయశః॥౧౦॥కాశ్యపఃప్రతిజగ్రాహతాసామష్టౌసుమధ్యమాః।అంగిరాస్త్వపరారామకన్యాః
ప్రత్యగ్రహీత్తదా।అదితించదితించైవదనుమప్యథకాలికామ్॥౧౧॥తామ్రాంక్రోధవశాంచైవమనుంచాప్యనలామపి।తా
స్తుకన్యాస్తతఃప్రీతఃకాశ్యపఃపునరబ్రవీత్॥౧౨॥పుత్రాంస్త్రైలోక్యభర్తౄన్వైజనయిష్యథమత్సమాన్। అదితిస్తన్మ
నారామదితిశ్చదనురేవచ॥౧౩॥కాలికాచమహాబాహోశేషాస్త్వమనసోఽభవన్।అదిత్యాంజజ్ఞిరేదేవాస్త్రయస్త్రిం
శదరిందమ॥౧౪॥ఆదిత్యావసవోరుద్రాహ్యశ్వినౌచపరంతప।దితిస్త్వజనయత్పుత్రాన్దైత్యాంస్తాతయశస్వినః॥౧౫
తేషామియంవసుమతీపురాసీత్సవనార్ణవా।దనుస్త్వజనయత్పుత్రమశ్వగ్రీవమరిందమ॥౧౬॥నరకంకాలకంచైవకాలికా
పివ్యజాయత।క్రౌంచీంభాసీంతథాశ్యేనీంధృతరాష్ట్రీంతథాశుకీమ్॥౧౭॥తామ్రాపిసుషువేకన్యాఃపంచైతాలోకవిశ్రు
తాః।ఉలూకాన్జనయత్క్రౌంచీభాసీభాసాన్వ్యజాయత॥౧౮॥ శ్యేనీశ్యేనాంశ్చగృధ్రాంశ్చవ్యజాయతసుతేజసః।
ధృతరాష్ట్రీతుహంసాంశ్చకలహంసాంశ్చసర్వశః॥౧౯॥చక్రవాకాంశ్చభద్రంతేవిజజ్ఞేసాపిభామినీ। శుకీనతాంవిజజ్ఞే
తునతాయావినతాసుతా॥౨౦॥దశక్రోధవశారామవిజజ్ఞేహ్యాత్మసంభవాః।మృగీంచమృగమందాంచహరీంభద్రమదా
మపి॥౨౧॥మాతంగీమపిశార్దూలీంశ్వేతాంచసురభింతథా।సర్వలక్షణసంపన్నాంసురసాంకద్రుకామపి॥ ౨౨॥ అప
త్యంతుమృగాస్సర్వేమృగ్యానరవరోత్తమ। ఋక్షాశ్చమృగమందాయాఃసృమరాశ్చమరాస్తథా॥ ౨౩॥తతస్త్విరా
వతీంనామజజ్ఞేభద్రమదాసుతామ్। తస్యాస్త్వైరావతఃపుత్రోలోకనాథోమహాగజః॥౨౪॥హర్యాశ్చహరయోఽపత్యం
వానరాశ్చతపస్వినః। గోలాంగూలాంశ్చశార్దూలీవ్యాఘ్రాంశ్చాజనయత్సుతాన్॥ ౨౫॥ మాతంగ్యాస్త్వథమాతం
గ్యాఅపత్యంమనుజర్షభ। దిశాగజాంశ్చకాకుత్స్థశ్వేతాప్యజనయత్సుతాన్॥౨౬॥ తతోదుహితరౌరామసురభిర్దేవ్య
జాయత। రోహిణీంనామభద్రంతేగంధర్వీంచయశస్వినీమ్॥౨౭॥రోహిణ్యజనయద్గావైగంధర్వీవాజినస్సుతాన్। సు
రసాజనయన్నాగాన్రామకద్రూస్తుపన్నగాన్॥౨౮॥ మనుర్మనుష్యాన్జనయద్రామపుత్రాన్యశస్వినః। బ్రా
హ్మణాన్క్షత్రియాన్వైశ్యాన్శూద్రాంశ్చమనుజర్షభ॥౨౯॥సర్వాన్పుణ్యఫలాన్వృక్షాననలాపివ్యజాయత। విన
తాచశుకీపౌత్రీకద్రూశ్చసురసాస్వసా॥౩౦ ॥కద్రూర్నాగసహస్రంతువిజజ్ఞేధరణీధరమ్। ద్వౌపుత్రౌవినతా
యాస్తుగరుడోఽరుణఏవచ॥ ౩౧ ॥తస్మాజ్జాతోఽహమరుణాత్సంపాతిస్తుమమాగ్రజః। జటాయురితిమాంవిద్ధిశ్యేనీపుత్రమ
రిందమ॥౩౨॥సోఽహంవాససహాయస్తేభవిష్యామియదీచ్ఛసి। ఇదందుర్గంహికాంతారంమృగరాక్షససేవితమ్॥౩౩ ॥
సీతాంచతాతరక్షిష్యేత్వయియాతేసలక్ష్మణే।జటాయుషంతుప్రతిపూజ్యరాఘవోముదాపరిష్వజ్యచసంనతోఽభవత్।
పితుర్హిశుశ్రావసఖిత్వమాత్మవాన్జటాయుషాసంకథితంపునఃపునః॥౩౪॥సతత్రసీతాంపరిదాయమైథిలీంసహైవతే
నాతిబలేనపక్షిణా। జగామతాంపంచవటీంసలక్ష్మణోరిపూన్దిధక్షన్శలభానివానలః॥౩౫॥ఇతిశ్రీమదారణ్యకాండే
చతుర్దశస్సర్గః. ****** తతఃపంచవటీంగత్వానానావ్యాళమృగాయుతామ్। ఉవాచభ్రాతరంరామస్సౌమి
త్రిందీప్తతేజసమ్॥౧॥ఆగతాఃస్మయథోద్దిష్టమముందేశంమహర్షిణా।అయంపంచవటీదేశస్సౌమ్యపుష్పితపాదపః॥ ౨॥
సర్వతశ్చార్యతాందృష్టిఃకాననేనిపుణోహ్యసి। ఆశ్రమఃకతరస్మిన్నోదేశేభవతిసంమతః॥ ౩॥ రమతేయత్రవైదేహీ
త్వమహంచైవలక్ష్మణ। తాదృశోదృశ్యతాందేశస్సన్నికృష్టజలాశయః॥౪॥వనరామణ్యకంయత్రజలరామణ్యకంతథా।
సన్నికృష్టంచయత్రస్యాత్సమిత్పుష్పకుశోదకమ్॥౫॥ ఏవముక్తస్తురామేణలక్ష్మణస్సంయతాంజలిః। సీతాసమక్షంకా
కుత్స్థమిదంవచనమబ్రవీత్ ॥ ౬ ॥పరవానస్మికాకుత్స్థత్వయివర్షశతంస్థితే। స్వయంతురుచిరేదేశేక్రియతామితి
మాంవద॥౭॥సుప్రీతస్తేనవాక్యేనలక్ష్మణస్యమహాత్మనః। విమృశన్రోచయామాసదేశంసర్వగుణాన్వితమ్॥౮॥ సతత్ర

చిరమాక్రమ్యదేశమాశ్రమకర్మణి।హస్తౌగృహీత్వాహస్తేనరామస్సౌమిత్రిమబ్రవీత్॥౯॥అయందేశస్సమఃశ్రీమాన్
పుష్పితైస్తరుభిర్వృతః। ఇహాశ్రమపదంసౌమ్యయథావత్కర్తుమర్హసి॥౧౦॥ఇయమాదిత్యసంకాశైఃపద్మైస్సురభి
గంధిభిః। అదూరేదృశ్యతేరమ్యాపద్మినీపద్మశోభితా॥౧౧॥యథాఖ్యాతమగస్త్యేనమునినాభావితాత్మనా। ఇయంగో
దావరీరమ్యాపుష్పితైస్తరుభిర్వృతా॥౧౨॥హంసకారండవాకీర్ణాచక్రవాకోపశోభితా। నాతిదూరేనచాసన్నే
మృగయూథనిపీడితాః॥౧౩॥మయూరనాదితారమ్యాఃప్రాంశవోబహుకందరాః। దృశ్యంతేగిరయస్సౌమ్యఫుల్లైస్తరు
భిరావృతాః॥౧౪॥సౌవర్ణైరాజతైస్తామ్రైర్దేశేదేశేచధాతుభిః।గవాక్షితాఇవాభాంతిగజాఃపరమభక్తిభిః॥౧౫॥సా
లైస్తాలైస్తమాలైశ్చఖర్జూరైఃపనసామ్రకైః। నీవారైస్తిమిశైశ్చైవపున్నాగైశ్చోపశోభితాః॥౧౬॥చూతైరశో
కైస్తిలకైశ్చంపకైఃకేతకైరపి। పుష్పగుల్మలతోపేతైస్తైస్తైస్తరుభిరావృతాః॥౧౭॥చందనైస్స్యందనైర్నీపైఃపనసై
ర్లికుచైరపి। ధవాశ్వకర్ణఖదిరైశ్శమీకింశుకపాటలైః॥౧౮॥ఇదంపుణ్యమిదంమేధ్యమిదంబహుమృగద్విజమ్। ఇహ
వత్స్యామసౌమిత్రేసార్ధమేతేనపక్షిణా॥౧౯॥ఏవముక్తస్తురామేణలక్ష్మణఃపరవీరహా। అచిరేణాశ్రమంభ్రాతుశ్చ
కారసుమహాబలః॥౨౦॥పర్ణశాలాంసువిపులాంతత్రసంఘాతమృత్తికామ్। సుస్తంభాంమస్కరైర్దీర్ఘైఃకృతవం
శాంసుశోభనామ్॥౨౧॥నివాసంరాఘవస్యార్థేప్రేక్షణీయమనుత్తమమ్। సగత్వాలక్ష్మణఃశ్రీమాన్నదీంగోదావరీం
తదా॥౨౨॥స్నాత్వాపద్మానిచాదాయసఫలఃపునరాగతః। తతఃపుష్పబలింకృత్వాశాంతించసయథావిధి॥౨౩॥దర్శ
యామాసరామాయతదాశ్రమపదంకృతమ్। సతందృష్ట్వాకృతంసౌమ్యమాశ్రమంసీతయాసహ॥౨౪॥రాఘవఃపర్ణ
శాలాయాంహర్షమాహారయద్భృశమ్।సుసంహృష్టఃపరిష్వజ్యబాహుభ్యాంలక్ష్మణంతదా॥౨౫॥ అతిస్నిగ్ధంచగాఢం
చవచనంచేదమబ్రవీత్। ప్రీతోస్మితేమహత్కర్మత్వయాకృతమిదంప్రభో॥౨౬॥ప్రదేయోయన్నిమిత్తంతేపరిష్వం
గోమయాకృతః। భావజ్ఞేనకృతజ్ఞేనధర్మజ్ఞేనచలక్ష్మణ॥౨౭॥త్వయాపుత్రేణధర్మాత్మానసంవృత్తఃపితామమ। ఏ
వంలక్ష్మణముక్త్వాతురాఘవోలక్ష్మివర్ధనః॥౨౮॥తస్మిన్దేశేబహుఫలేన్యవసత్సుసుఖంవశీ। కంచిత్కాలంసధర్మాత్మా
సీతయాలక్ష్మణేనచ॥౨౯॥అన్వాస్యమానోన్యవసత్స్వర్గలోకేయథామరః॥ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండేపంచదశస్సర్గః

వసతస్తస్యతుసుఖంరాఘవస్యమహాత్మనః।శరద్వ్యపాయేహేమంతఋతురిష్టఃప్రవర్తతే॥౧॥ సకదాచిత్ప్ర
భాతాయాంశర్వర్యాంరఘునందనః।ప్రయయావభిషేకార్థంరమ్యాంగోదావరీంనదీమ్॥౨॥ప్రహ్వఃకలశహస్తస్తం
సీతయాసహవీర్యవాన్।పృష్ఠతోనువ్రజన్భ్రాతాసౌమిత్రిరిదమబ్రవీత్॥౩॥ అయంసకాలస్సంప్రాప్తఃప్రియోయ
స్తేప్రియంవద।అలంకృతఇవాభాతియేనసంవత్సరశ్శుభః॥౪॥నీహారపరుషోలోకఃపృథివీసస్యశాలినీ। జలాన్యనుపభో
గ్యానిసుభగోహవ్యవాహనః॥౫॥నవాగ్రయణపూజాభిరభ్యర్చ్యపితృదేవతాః। కృతాగ్రయణకాఃకాలేసంతోవిగ
తకల్మషాః॥౬॥ప్రాజ్యకామాజనపదాస్సంపన్నతరగోరసాః।విచరంతిమహీపాలాయాత్రాస్థావిజిగీషవః॥౭॥ సేవ
మానేదృఢంసూర్యేదిశమంతకసేవితామ్। విహీనతిలకేవస్త్రీనోత్తరాదిక్ప్రకాశతే॥౮॥ప్రకృత్యాహిమకోశాఢ్యో
దూరసూర్యశ్చసాంప్రతమ్। యథార్థనామాసువ్యక్తంహిమవాన్హిమవాన్గిరిః॥౯॥ అత్యంతసుఖసంచారామధ్యా
హ్నేస్పర్శతస్సుఖాః।దివసాస్సుభగాదిత్యాశ్ఛాయాసలిలదుర్భగాః॥౧౦॥ మృదుసూర్యాస్సనీహారాఃపటుశీతా
స్సమారుతాః।శూన్యారణ్యాహిమధ్వస్తాదివసాభాంతిసాంప్రతమ్॥౧౧॥నివృత్తాకాశశయనాఃపుష్యనీతాహిమారుతాః
శీతావృద్ధతరాయామాస్త్రియామాయాంతిసాంప్రతమ్॥౧౨॥రవిసంక్రాంతసౌభాగ్యస్తుషారారుణమండలః। నిశ్వా
సాంధఇవాదర్శశ్చంద్రమానప్రకాశతే॥౧౩॥జ్యోత్స్నాతుషారమలినాపౌర్ణమాస్యాంనరాజతే।సీతేవచాతపశ్యా
మాలక్ష్యతేనతుశోభతే॥౧౪॥ప్రకృత్యాశీతలస్పర్శోహిమవిద్ధశ్చసాంప్రతమ్। ప్రవాతిపశ్చిమోవాయుఃకాలేద్విగు
ణశీతలః॥౧౫॥ బాష్పచ్ఛన్నాన్యరణ్యానియవగోధూమవంతిచ। శోభంతేభ్యుదితేసూర్యేనదద్భిఃక్రౌంచసారసైః
౧౬॥ఖర్జూరపుష్పాకృతిభిశ్శిరోభిఃపూర్ణతండులైః। శోభంతేకించిదానమ్రాశ్శాలయఃకనకప్రభాః॥౧౭॥ మయూ
ఖైరుపసర్పద్భిర్హిమనీహారసంవృతైః।దూరమభ్యుదితస్సూర్యశ్శశాంకఇవలక్ష్యతే॥౧౮॥ అగ్రాహ్యవీర్యఃపూ
ర్వాహ్ణేమధ్యాహ్నేస్పర్శతస్సుఖః।సంరక్తఃకించిదాపాండురాతపశ్శోభతేక్షితౌ॥౧౯॥అవశ్యాయనిపాతేనకించిత్ప్ర

క్లిన్నశాద్వలా। వనానాం శోభతే భూమిర్నివిష్టతరుణాతపా ॥౨౦॥ స్పృశంస్తు విపులం శీతముదకం ద్విరదస్సుఖమ్। అత్యంతతృషితో వన్యః ప్రతిసంహరతే కరమ్ ॥౨౧॥ ఏతే హి సముపాసీనా విహగా జలచారిణః। నావగాహంతి సలిలమప్రగల్భా ఇవాహవమ్ ॥౨౨॥ అవశ్యాయతమోనద్ధా నీహారతమసావృతాః। ప్రసుప్తా ఇవ లక్ష్యంతే విపుష్పా వనరాజయః ॥౨౩॥ బాష్పసంఛన్నసలిలా రుతవిజ్ఞేయసారసాః। హిమార్ద్రవాలుకైస్తీరైస్సరితో భాంతి సాంప్రతమ్ ॥౨౪॥ తుషారపతనాచ్చైవ మృదుత్వాద్భాస్కరస్య చ। శైత్యాదగాగ్రస్థమపి ప్రాయేణ రసవజ్జలమ్ ॥౨౫॥ జరాజర్ఝరితైః పద్మైశ్శీర్ణకేసరకర్ణికైః। నాళశేషైర్హిమధ్వస్తైర్న భాంతి కమలాకరాః ॥౨౬॥ అస్మింస్తు పురుషవ్యాఘ్రః కాలే దుఃఖసమన్వితః। తపశ్చరతి ధర్మాత్మా త్వద్భక్త్యా భరతః పురే ॥౨౭॥ త్యక్త్వా రాజ్యం చ మానం చ భోగాంశ్చ వివిధాన్ బహూన్। తపస్వీ నియతాహారశ్శేతే శీతే మహీతలే ॥౨౮॥ సోఽపి వేలామిమాం నూనమభిషేకార్థముద్యతః। వృతః ప్రకృతిభిర్నిత్యం ప్రయాతి సరయూం నదీమ్ ॥౨౯॥ అత్యంతసుఖసంవృద్ధస్సుకుమారో హిమార్దితః। కథం త్వపరరాత్రేషు సరయూమవగాహతే ॥౩౦॥ పద్మపత్రేక్షణో వీరశ్శ్యామో నిరుదరో మహాన్। ధర్మజ్ఞస్సత్యవాదీ చ హ్రీనిషేవీ జితేంద్రియః ॥౩౧॥ ప్రియాభిభాషీ మధురో దీర్ఘబాహురరిందమః। సంత్యజ్య వివిధాన్ భోగానార్యం సర్వాత్మనాశ్రితః ॥౩౨॥ జితస్స్వర్గస్తవ భ్రాత్రా భరతేన మహాత్మనా। వనస్థమపి తాపస్యే యస్త్వామనువిధీయతే ॥౩౩॥ న పిత్ర్యమనువర్తంతే మాతృకం ద్విపదా ఇతి। ఖ్యాతో లోకప్రవాదోఽయం భరతేనాన్యథాకృతః ॥౩౪॥ భర్తా దశరథో యస్యాస్సాధుశ్చ భరతస్సుతః। కథం ను సాంబా కైకేయీ తాదృశీ క్రూరశీలినీ ॥౩౫॥ ఇత్యేవం లక్ష్మణే వాక్యం స్నేహాద్బ్రువతి ధార్మికే। పరివాదం జనన్యాస్తమసహన్ రాఘవోఽబ్రవీత్ ॥౩౬॥ న తేఽంబా మధ్యమా తాత గర్హితవ్యా కథంచన। తామేవేక్ష్వాకునాథస్య భరతస్య కథాం కురు ॥౩౭॥ నిశ్చితాపి హి మే బుద్ధిర్వనవాసే దృఢవ్రతా। భరతస్నేహసంతప్తా బాలిశీక్రియతే పునః ॥౩౮॥ సంస్మరామ్యస్య వాక్యాని ప్రియాణి మధురాణి చ। హృద్యాన్యమృతకల్పాని మనఃప్రహ్లాదనాని చ ॥౩౯॥ కదా హ్యహం సమేష్యామి భరతేన మహాత్మనా। శత్రుఘ్నేన చ వీరేణ త్వయా చ రఘునందన ॥౪౦॥ ఇత్యేవం విలపంస్తత్ర ప్రాప్య గోదావరీం నదీమ్। చక్రేఽభిషేకం కాకుత్స్థస్సానుజస్సహ సీతయా ॥౪౧॥ తర్పయిత్వాథ సలిలైస్తే పితౄన్ దైవతాని చ। స్తువంతి స్మోదితం సూర్యం దేవతాశ్చ సమాహితాః ॥౪౨॥ కృతాభిషేకస్స రరాజ రామస్సీతాద్వితీయస్సహ లక్ష్మణేన। కృతాభిషేకో గిరిరాజపుత్ర్యా రుద్రస్సనందీ భగవానివేశః ॥౪౩॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే షోడశస్సర్గః। ******************************

కృతాభిషేకో రామస్తు సీతా సౌమిత్రిరేవ చ। తస్మాద్గోదావరీతీరాత్తతో జగ్ముస్స్వమాశ్రమమ్ ॥౧॥ ఆశ్రమం తముపాగమ్య రాఘవస్సహలక్ష్మణః। కృత్వా పౌర్వాహ్ణికం కర్మ పర్ణశాలాముపాగమత్ ॥౨॥ ఉవాస సుఖితస్తత్ర పూజ్యమానో మహర్షిభిః। లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా చకార వివిధాః కథాః ॥౩॥ స రామః పర్ణశాలాయామాసీనస్సహ సీతయా। విరరాజ మహాబాహుశ్చిత్రయా చంద్రమా ఇవ ॥౪॥ తదాసీనస్య రామస్య కథాసంసక్తచేతసః। తం దేశం రాక్షసీ కాచిదాజగామ యదృచ్ఛయా ॥౫॥ సా తు శూర్పణఖా నామ దశగ్రీవస్య రక్షసః। భగినీ రామమాసాద్య దదర్శ త్రిదశోపమమ్ ॥౬॥ సింహోరస్కం మహాబాహుం పద్మపత్రనిభేక్షణమ్। ఆజానుబాహుం దీప్తాస్యమతీవ ప్రియదర్శనమ్ ॥౭॥ గజవిక్రాంతగమనం జటామండలధారిణమ్। సుకుమారం మహాసత్త్వం పార్థివవ్యంజనాన్వితమ్ ॥౮॥ రామమిందీవరశ్యామం కందర్పసదృశప్రభమ్। బభూవేంద్రోపమం దృష్ట్వా రాక్షసీ కామమోహితా ॥౯॥ సుముఖం దుర్ముఖీ రామం వృత్తమధ్యం మహోదరీ। విశాలాక్షం విరూపాక్షీ సుకేశం తామ్రమూర్ధజా ॥౧౦॥ ప్రీతిరూపం విరూపా సా సుస్వరం భైరవస్వరా। తరుణం దారుణా వృద్ధా దక్షిణం వామభాషిణీ ॥౧౧॥ న్యాయవృత్తం సుదుర్వృత్తా ప్రియమప్రియదర్శనా। శరీరజసమావిష్టా రాక్షసీ రామమబ్రవీత్ ॥౧౨॥ జటీ తాపసరూపేణ సభార్యశ్శరచాపధృత్। ఆగతస్త్వమిమం దేశం కథం రాక్షససేవితమ్ ॥౧౩॥ కిమాగమనకృత్యం తే తత్త్వమాఖ్యాతుమర్హసి। ఏవముక్తస్తు రాక్షస్యా శూర్పణఖ్యా పరంతపః ॥౧౪॥ ఋజుబుద్ధితయా సర్వమాఖ్యాతుముపచక్రమే। అనృతం న హి రామస్య కదాచిదపి సంమతమ్ ॥౧౫॥ విశేషేణాశ్రమస్థస్య సమీపే స్త్రీజనస్య చ। ఆసీద్దశరథో నామ రాజా త్రిదశవిక్రమః ॥౧౬॥ తస్యాహమగ్రజః పుత్రో రామో నామ జనైశ్శ్రుతః। భ్రాతాయం లక్ష్మణో నామ యవీయాన్ మామనువ్రతః ॥౧౭॥ ఇయం భార్యా చ వైదేహీ మమ సీతేతి విశ్రుతా। నియో

గచ్ఛతో నరేంద్రస్య పితుర్మాతుశ్చ యన్మతః ॥౧౮॥ ధర్మార్థం ధర్మకాంక్షీ చ వనం వస్తుమిహాగతః। త్వాం తు వేదితుమి
చ్ఛామి కథ్యతాం కాసి కస్య వా ॥౧౯॥ న హి తావన్మనోజ్ఞాంగీ రాక్షసీ ప్రతిభాసి మే। ఇహ వా కింనిమిత్తం త్వమాగతా బ్రూ
హి తత్త్వతః ॥౨౦॥ సాఽబ్రవీద్వచనం శ్రుత్వా రాక్షసీ మదనార్దితా। శ్రూయతాం రామ వక్ష్యామి తత్త్వార్థం వచనం మ
మ ॥౨౧॥ అహం శూర్పణఖా నామ రాక్షసీ కామరూపిణీ। అరణ్యం విచరామీదమేకా సర్వభయంకరా ॥౨౨॥ రావణో నామ
మే భ్రాతా బలీయాన్ రాక్షసేశ్వరః। వీరో విశ్రవసః పుత్రో యది తే శ్రోత్రమాగతః ॥౨౩॥ ప్రవృద్ధనిద్రశ్చ సదా కుంభ
కర్ణో మహాబలః। విభీషణస్తు ధర్మాత్మా న తు రాక్షసచేష్టితః ॥౨౪॥ ప్రఖ్యాతవీర్యౌ చ రణే భ్రాతరౌ ఖరదూషణౌ। తాన
హం సమతిక్రాంతా రామ త్వా పూర్వదర్శనాత్ ॥౨౫॥ సముపేతాస్మి భావేన భర్తారం పురుషోత్తమమ్। అహం ప్రభా
వసంపన్నా స్వచ్ఛందబలగామినీ ॥౨౬॥ చిరాయ భవ మే భర్తా సీతయా కిం కరిష్యసి। వికృతా చ విరూపా చ న చేయం సదృశీ
తవ ॥౨౭॥ అహమేవానురూపా తే భార్యారూపేణ పశ్య మామ్। ఇమాం విరూపామసతీం కరాళాం నిర్ణతోదరీమ్ ॥౨౮॥
అనేన తే సహ భ్రాత్రా భక్షయిష్యామి మానుషీమ్। తతః పర్వతశృంగాణి వనాని వివిధాని చ ॥౨౯॥ పశ్యన్ సహ మయా
కాంత దండకాన్ విచరిష్యసి। ఇత్యేవముక్తః కాకుత్స్థః ప్రహస్య మదిరేక్షణామ్ ॥ ౩౦॥ ఇదం వచనమారేభే వక్తుం వాక్యవి
శారదః ॥౩౧॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే-సప్తదశస్సర్గః. ******************************

తతశ్శూర్పణఖాం రామః కామపాశావపాశితామ్। స్వేచ్ఛయా శ్లక్ష్ణయా వాచా స్మితపూర్వమథాబ్రవీత్ ॥౧॥
కృతదారోఽస్మి భవతి భార్యేయం దయితా మమ। త్వద్విధానాం తు నారీణాం సుదుఃఖా ససపత్నతా ॥ ౨॥ అనుజస్త్వేష మే
భ్రాతా శీలవాన్ ప్రియదర్శనః। శ్రీమానకృతదారశ్చ లక్ష్మణో నామ వీర్యవాన్ ॥౩॥ అపూర్వీ భార్యయా చార్థీ తరుణః
ప్రియదర్శనః। అనురూపశ్చ తే భర్తా రూపస్యాస్య భవిష్యతి ॥౪॥ ఏనం భజ విశాలాక్షి భర్తారం భ్రాతరం మమ। అసప
త్నా వరారోహే మేరుమర్కప్రభా యథా ॥౫॥ ఇతి రామేణ సా ప్రోక్తా రాక్షసీ కామమోహితా। విసృజ్య రామం సహసా
తతో లక్ష్మణమబ్రవీత్ ॥౬॥ అస్య రూపస్య తే యుక్తా భార్యాహం వరవర్ణినీ। మయా సహ సుఖం సర్వాన్ దండకాన్ విచ
రిష్యసి ॥౭॥ ఏవముక్తస్తు సౌమిత్రీ రాక్షస్యా వాక్యకోవిదః। తతశ్శూర్పణఖాం స్మిత్వా లక్ష్మణో యుక్తమబ్రవీత్ ॥౮॥ కథం
దాసస్య మే దాసీ భార్యా భవితుమిచ్ఛసి। సోఽహమార్యేణ పరవాన్ భ్రాత్రా కమలవర్ణిని ॥౯॥ సమృద్ధార్థస్య సిద్ధార్థా
ముదితామలవర్ణినీ। ఆర్యస్య త్వం విశాలాక్షి భార్యా భవ యవీయసీ ॥ ౧౦ ॥ ఏనాం విరూపామసతీం కరాళాం నిర్ణతోద
రీమ్। భార్యాం వృద్ధాం పరిత్యజ్య త్వామేవైష భజిష్యతి ॥౧౧॥ కో హి రూపమిదం శ్రేష్ఠం సంత్యజ్య వరవర్ణిని। మానుషీషు
వరారోహే కుర్యాద్భావం విచక్షణః ॥౧౨॥ ఇతి సా లక్ష్మణేనోక్తా కరాళా నిర్ణతోదరీ। మన్యతే తద్వచస్తథ్యం పరిహాసా
విచక్షణా ॥౧౩॥ సా రామం పర్ణశాలాయాముపవిష్టం పరంతపమ్। సీతయా సహ దుర్ధర్షమబ్రవీత్కామమోహితా ॥
౧౪ ॥ ఏనాం విరూపామసతీం కరాళాం నిర్ణతోదరీమ్। వృద్ధాం భార్యామవష్టభ్య మాం న త్వం బహు మన్యసే ॥౧౫॥ అద్యే
మాం భక్షయిష్యామి పశ్యతస్తవ మానుషీమ్। త్వయా సహ చరిష్యామి నిస్సపత్నా యథాసుఖమ్ ॥౧౬॥ ఇత్యుక్త్వా మృగశా
వాక్షీమలాతసదృశేక్షణా। అభ్యధావత్సుసంక్రుద్ధా మహోల్కా రోహిణీమివ ॥౧౭॥ తాం మృత్యుపాశప్రతిమామా
పతంతీం మహాబలః। నిగృహ్య రామః కుపితస్తతో లక్ష్మణమబ్రవీత్ ॥ ౧౮॥ క్రూరైరనార్యైస్సౌమిత్రే పరిహాసః కథంచన।
న కార్యః పశ్య వైదేహీం కథంచిత్సౌమ్య జీవతీమ్ ॥౧౯॥ ఇమాం విరూపామసతీమతిమత్తాం మహోదరీమ్। రాక్షసీం పురు
షవ్యాఘ్ర విరూపయితుమర్హసి ॥౨౦॥ ఇత్యుక్తో లక్ష్మణస్తస్యాః క్రుద్ధో రామస్య పశ్యతః। ఉద్ధృత్య ఖడ్గం చిచ్ఛేద కర్ణ
నాసం మహాబలః ॥౨౧॥ నికృత్తకర్ణనాసా తు విస్వరం సా వినద్య చ। యథాగతం ప్రదుద్రావ ఘోరా శూర్పణఖా వనమ్ ॥
౨౨॥ సా విరూపా మహాఘోరా రాక్షసీ శోణితోక్షితా। ననాద వివిధాన్నాదాన్ యథా ప్రావృషి తోయదః ॥౨౩॥ సా విక్ష
రంతీ రుధిరం బహుధా ఘోరదర్శనా। ప్రగృహ్య బాహూ గర్జంతీ ప్రవివేశ మహావనమ్ ॥౨౪॥ తతస్తు సా రాక్షససంఘసం
వృతం ఖరం జనస్థానగతం విరూపితా। ఉపేత్య తం భ్రాతరముగ్రదర్శనం పపాత భూమౌ గగనాద్యథాశనిః ॥ ౨౫ ॥ తతస్స
భార్యం భయమోహమూర్ఛితా సలక్ష్మణం రాఘవమాగతం వనమ్। విరూపణం చాత్మని శోణితోక్షితా శశంస సర్వం భగి
నీ ఖరస్య సా ॥౨౬॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే-అష్టాదశస్సర్గః. ********************************

తాంతథాపతితాం దృష్ట్వా విరూపాం శోణితోక్షితామ్ । భగినీం క్రోధసంతప్తః ఖరః పప్రచ్ఛ రాక్షసః ॥ ౧ ॥ ఉత్తిష్ఠ తావ
దాఖ్యాహి ప్రమోహం జహి సంభ్రమమ్ । వ్యక్తమాఖ్యాహి కేన త్వమేవంరూపా విరూపితా ॥ ౨ ॥ కః కృష్ణసర్పమాసీనమాశీ
విషమనాగసమ్ । తుదత్యభిసమాపన్నమంగుల్యగ్రేణ లీలయా ॥ ౩ ॥ కః కాలపాశమాసజ్య కంఠే మోహాన్న బుధ్యతే । యస్త్వా
మద్య సమాసాద్య పీతవాన్విషముత్తమమ్ ॥ ౪ ॥ బలవిక్రమసంపన్నా కామగా కామరూపిణీ । ఇమామవస్థాం నీతా త్వం కేనాం
తకసమా గతా ॥ ౫ ॥ దేవగంధర్వభూతానామృషీణాం చ మహాత్మనామ్ । కోఽయమేవం విరూపాం త్వాం మహావీర్యశ్చకార
హ ॥ ౬ ॥ న హి పశ్యామ్యహం లోకే యః కుర్యాన్మమ విప్రియమ్ । అంతరేణ సహస్రాక్షం మహేంద్రం పాకశాసనమ్ ॥ ౭ ॥ అ
ద్యాహం మార్గణైః ప్రాణానాదాస్యే జీవితాంతకైః । సలిలే క్షీరమాసక్తం నిష్పిబన్నివ సారసః ॥ ౮ ॥ నిహతస్య మయా
సంఖ్యే శరసంకృత్తమర్మణః । సఫేనం రుధిరం రక్తం మేదినీ కస్య పాస్యతి ॥ ౯ ॥ కస్య పత్రరథాః కాయాన్మాంసముత్కృత్య
సంగతాః । ప్రహృష్టా భక్షయిష్యంతి నిహతస్య మయా రణే ॥ ౧౦ ॥ తం న దేవా న గంధర్వా న పిశాచా న రాక్షసాః । మయాపకృ
ష్టం కృపణం శక్తాస్త్రాతుమిహాహవే ॥ ౧౧ ॥ ఉపలభ్య శనైః సంజ్ఞాం తం మే శంసితుమర్హసి । యేన త్వం దుర్వినీతేన వనే వి
క్రమ్య నిర్జితా ॥ ౧౨ ॥ ఇతి భ్రాతుర్వచః శ్రుత్వా క్రుద్ధస్య చ విశేషతః । తతః శూర్పణఖా వాక్యం సబాష్పమిదమబ్ర
వీత్ ॥ ౧౩ ॥ తరుణౌ రూపసంపన్నౌ సుకుమారౌ మహాబలౌ । పుండరీకవిశాలాక్షౌ చీరకృష్ణాజినాంబరౌ ॥ ౧౪ ॥ ఫలమూలాశ
నౌ దాంతౌ తాపసౌ ధర్మచారిణౌ । పుత్రౌ దశరథస్యాస్తాం భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ ॥ ౧౫ ॥ గంధర్వరాజప్రతిమౌ పార్థి
వవ్యంజనాన్వితౌ । దేవౌ వా మానుషౌ వా తౌ న తర్కయితుముత్సహే ॥ ౧౬ ॥ తరుణీ రూపసంపన్నా సర్వాభరణభూషితా ।
దృష్టా తత్ర మయా నారీ తయోర్మధ్యే సుమధ్యమా ॥ ౧౭ ॥ తాభ్యాముభాభ్యాం సంభూయ ప్రమదామధికృత్య తామ్ । ఇ
మామవస్థాం నీతాహం యథానాథాసతీ తథా ॥ ౧౮ ॥ తస్యాశ్చానృజువృత్తాయాస్తయోశ్చ హతయోరహమ్ । సఫేనం పా
తుమిచ్ఛామి రుధిరం రణమూర్ధని ॥ ౧౯ ॥ ఏష మే ప్రథమః కామః కృతస్తాత త్వయా భవేత్ । తస్యాస్తయోశ్చ రుధిరం పిబే
యమహమాహవే ॥ ౨౦ ॥ ఇతి తస్యాం బ్రువాణాయాం చతుర్దశ మహాబలాన్ । వ్యాదిదేశ ఖరః క్రుద్ధో రాక్షసానంతకో
పమాన్ ॥ ౨౧ ॥ మానుషౌ శస్త్రసంపన్నౌ చీరకృష్ణాజినాంబరౌ । ప్రవిష్టౌ దండకారణ్యం ఘోరం ప్రమదయా సహ ॥ ౨౨ ॥
తౌ హత్వా తాం చ దుర్వృత్తాముపావర్తితుమర్హథ । ఇయం చ రుధిరం తేషాం భగినీ మమ పాస్యతి ॥ ౨౩ ॥ మనోరథోఽయమి
ష్టోఽస్యా భగిన్యా మమ రాక్షసాః । శీఘ్రం సంపాద్యతాం తౌ చ ప్రమథ్య స్వేన తేజసా ॥ ౨౪ ॥ ఇతి ప్రతిసమాదిష్టా రాక్షసా
స్తే చతుర్దశ । తత్ర జగ్ముస్తయా సార్ధం ఘనా వాతేరితా యథా ॥ ౨౫ ॥ తతస్తు తే తం సముదగ్రతేజసం యథా సుతీక్ష్ణ
ప్రవరా నిశాచరాః । దురాసదం ధర్షయితుం న చాశకన్ వనద్విపా దీప్తమివాగ్నిముత్థితమ్ ॥ ౨౬ ॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాం
డే - ఏకోనవింశస్సర్గః. **

తతః శూర్పణఖా ఘోరా రాఘవాశ్రమమాగతా । రక్షసామాచచక్షే తౌ భ్రాతరౌ సహ సీతయా ॥ ౧ ॥ తే రా
మం పర్ణశాలాయాముపవిష్టం మహాబలమ్ । దదృశుః సీతయా సార్ధం వైదేహ్యా లక్ష్మణేన చ ॥ ౨ ॥ తాన్ దృష్ట్వా రాఘవః
శ్రీమానాగతాంస్తాం చ రాక్షసీమ్ । అబ్రవీద్భ్రాతరం రామో లక్ష్మణం దీప్తతేజసమ్ ॥ ౩ ॥ ముహూర్తం భవ సౌమిత్రే
సీతాయాః ప్రత్యనంతరః । ఇమానస్యా వధిష్యామి పదవీమాగతానిహ ॥ ౪ ॥ వాక్యమేతత్తతః శ్రుత్వా రామస్య విదితాత్మ
నః । తథేతి లక్ష్మణో వాక్యం రామస్య ప్రత్యపూజయత్ ॥ ౫ ॥ రాఘవోఽపి మహచ్చాపం చామీకరవిభూషితమ్ । చకార స
జ్యం ధర్మాత్మా తాని రక్షాంసి చాబ్రవీత్ ॥ ౬ ॥ పుత్రౌ దశరథస్యావాం భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ । ప్రవిష్టౌ సీతయా సా
ర్ధం దుశ్చరం దండకావనమ్ ॥ ౭ ॥ ఫలమూలాశనౌ దాంతౌ తాపసౌ ధర్మచారిణౌ । వసంతౌ దండకారణ్యే కిమర్థముప
హింసథ ॥ ౮ ॥ యుష్మాన్పాపాత్మకాన్హంతుం విప్రకారాన్మహాహవే । ఋషీణాం తు నియోగేన ప్రాప్తోఽహం సశరా
యుధః ॥ ౯ ॥ తిష్ఠతైవాత్ర సంతుష్టా నోపసర్పితుమర్హథ । యది ప్రాణైరిహార్థో వా నివర్తధ్వం నిశాచరాః ॥ ౧౦ ॥
తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా రాక్షసాస్తే చతుర్దశ । ఊచుర్వాచం సుసంక్రుద్ధా బ్రహ్మఘ్నాః శూలపాణయః ॥ ౧౧ ॥ సంరక్తన
యనా ఘోరా రామం సంరక్తలోచనమ్ । పరుషం మధురాభాషం హృష్టాదృష్టపరాక్రమమ్ ॥ ౧౨ ॥ క్రోధముత్పాద్య నో
భర్తుః ఖరస్య సుమహాత్మనః । త్వమేవ హాస్యసే ప్రాణానద్యాస్మాభిర్హతో యుధి ॥ ౧౩ ॥ కా హి తే శక్తిరేకస్య బహూనాం

నాంరణమూర్ధని । అస్మాకమగ్రతః స్థాతుం కింపునర్యోద్ధుమాహవే ॥౧౪॥ ఏహి బాహుప్రయుక్తైర్నః పరిఘైశ్శూలపట్టి
శైః । ప్రాణాంస్త్యక్ష్యసి వీర్యం చ ధనుశ్చ కరపీడితమ్ ॥౧౫॥ ఇత్యేవముక్త్వా సంక్రుద్ధా రాక్షసాస్తే చతుర్దశ ।* ఉద్యతా
యుధనిస్త్రింశాస్తావుభావభిదుద్రువుః । అభిపత్య తతో వేగాత్పృష్ఠతస్తే నిశాచరాః ॥ పరిఘాన్ పట్టసాన్ శూలాన్నిస్త్రిం
శాన్ హేమభూషితాన్ ।* చిక్షిపుస్తాని శూలాని రాఘవం ప్రతి దుర్జయమ్ ॥౧౬॥ తాని శూలాని కాకుత్స్థః సమస్తాని చ
తుర్దశ । తావద్భిరేవ చిచ్ఛేద శరైః కాంచనభూషణైః ॥౧౭॥ తతః పశ్చాన్మహాతేజా నారాచాన్ సూర్యసన్నిభాన్ । జ
గ్రాహ పరమక్రుద్ధశ్చతుర్దశ శిలాశితాన్ ॥ ౧౮ ॥ గృహీత్వా ధనురాయమ్య లక్ష్యానుద్దిశ్య రాక్షసాన్ । ముమోచ రా
ఘవో బాణాన్ వజ్రానివ శతక్రతుః ॥ ౧౯ ॥ రుక్మపుంఖాశ్చ విశిఖా దీప్తా హేమవిభూషితాః । తే భిత్త్వా రాక్షసాన్ వేగా
ద్వక్షాంసి రుధిరాప్లుతాః ॥ ౨౦ ॥ వినిష్పేతుస్తదా భూమౌ న్యమజ్జంతాశనిస్వనాః । తే భిన్నహృదయా భూమౌ ఛిన్నమూ
లా ఇవ ద్రుమాః ॥౨౧॥ నిపేతుశ్శోణితార్ద్రాంగా వికృతా విగతాసవః । తాన్ దృష్ట్వా పతితాన్ భూమౌ క్షణేనైవ మహా
బలాన్ ॥౨౨॥ పరిత్రస్తా పునస్తత్ర వ్యసృజద్భైరవస్వనాన్ । సా నదంతీ పునర్నాదం జవాచ్ఛూర్పణఖా పునః ॥౨౩॥ ఉపగ
మ్య ఖరం సా తు కించిత్సంశుష్కశోణితా । పపాత పునరేవార్తా సనిర్యాసేవ వల్లరీ ॥౨౪॥ భ్రాతుస్సమీపే శోకార్తా
ససర్జ నినదం ముహుః । సస్వరం ముముచే బాష్పం విషణ్ణవదనా తదా ॥ ౨౫ ॥ నిపాతితాన్ ప్రేక్ష్య రణే తు రాక్షసాన్ ప్ర
ధావితా శూర్పణఖా పునస్తతః । వధం చ తేషాం నిఖిలేన రక్షసాం శశంస సర్వం భగినీ ఖరస్య సా ॥౨౬॥ ఇతి శ్రీమదారణ్య
కాండే - వింశస్సర్గః ********** స పునః పతితాం దృష్ట్వా క్రోధాచ్ఛూర్పణఖాం ఖరః । ఉవాచ వ్యక్తయా వా
చా తామనర్థార్థమాగతామ్ ॥౧॥ మయా త్విదానీం శూరాస్తే రాక్షసా రుధిరాశనాః । త్వత్ప్రియార్థం వినిర్దిష్టాః కిమ
ర్థం రుద్యతే పునః ॥౨॥ భక్తాశ్చైవానురక్తాశ్చ హితాశ్చ మమ నిత్యశః । ఘ్నంతోపి న నిహన్యంతే న న కుర్యుర్వచో మమ ॥౩॥
కిమేతచ్ఛ్రోతుమిచ్ఛామి కారణం యత్కృతే పునః । హా నాథేతి వినర్దంతీ సర్పవద్వేష్టసే క్షితౌ ॥౪॥ అనాథవద్విలపసి కిం ను
నాథే మయి స్థితే । ఉత్తిష్ఠోత్తిష్ఠ మా భైషీర్వైక్లబ్యం త్యజ్యతామిహ ॥౫॥ ఇత్యేవముక్తా దుర్ధర్షా ఖరేణ పరిసాంత్వితా
విమృజ్య నయనే సాస్రే ఖరం భ్రాతరమబ్రవీత్ ॥ ౬ ॥ అస్మీదానీమహం ప్రాప్తా హృతశ్రవణనాసికా । శోణితౌఘపరి
క్లిన్నా త్వయా చ పరిసాంత్వితా ॥౭॥ ప్రేషితాశ్చ త్వయా వీర రాక్షసాస్తే చతుర్దశ । నిహంతుం రాఘవం క్రోధాన్మ
త్ప్రియార్థం సలక్ష్మణమ్ ॥౮॥ తే తు రామేణ సామర్షాః శూలపట్టసపాణయః । సమరే నిహతాస్సర్వే సాయకైర్మర్మ
భేదిభిః ॥౯॥ తాన్ దృష్ట్వా పతితాన్ భూమౌ క్షణేనైవ మహాబలాన్ । రామస్య చ మహత్కర్మ మహాంస్త్రాసోऽభవన్మమ ॥
౧౦॥ అహమస్మి సముద్విగ్నా విషణ్ణా చ నిశాచర । శరణం త్వాం పునః ప్రాప్తా సర్వతో భయదర్శినీ ॥ ౧౧ ॥ విషాదనక్రా
ధ్యుషితే పరిత్రాసోర్మిమాలిని । కిం మాం న త్రాయసే మగ్నాం విపులే శోకసాగరే ॥౧౨॥ ఏతే చ నిహతా భూమౌ రామే
ణ నిశితైశ్శరైః । యే చ మే పదవీం ప్రాప్తా రాక్షసాః పిశితాశనాః ॥ ౧౩ ॥ మయి తే యద్యనుక్రోశో యది రక్షస్సు తేషు చ ।
రామేణ యది శక్తిస్తే తేజో వాస్తి నిశాచర ॥౧౪॥ దండకారణ్యనిలయం జహి రాక్షసకంటకమ్ । యది రామం మమామిత్రం
న త్వమద్య వధిష్యసి ॥౧౫॥ తవైవ చాగ్రతః ప్రాణాంస్త్యక్ష్యామి నిరపత్రపా । బుద్ధ్యాహమనుపశ్యామి న త్వం రామస్య
సంయుగే ॥౧౬॥ స్థాతుం ప్రతిముఖే శక్తస్సబలశ్చ మహాత్మనః । శూరమానీ న శూరస్త్వం మిథ్యారోపితవిక్రమః ॥ ౧౭ ॥ మా
నుషౌ యౌ న శక్నోషి హంతుం తౌ రామలక్ష్మణౌ । రామేణ యది శక్తిస్తే తేజో వాస్తి నిశాచర ॥౧౮॥ దండకారణ్యనిలయం
జహి త్వం కులపాంసన । నిస్సత్త్వస్యాల్పవీర్యస్య వాసస్తే కీదృశస్త్విహ ॥ ౧౯ ॥ అపయాహి జనస్థానాత్త్వరితస్సహబాంధ
వః । రామతేజోభిభూతో హి త్వం క్షిప్రం వినశిష్యసి ॥౨౦॥ స హి తేజస్సమాయుక్తో రామో దశరథాత్మజః । భ్రాతా చాస్య
మహావీర్యో యేన చాస్మి విరూపితా ॥౨౧॥ ఏవం విలప్య బహుశో రాక్షసీ వితతోదరీ । భ్రాతుస్సమీపే దుఃఖార్తా నష్టసంజ్ఞా
బభూవ హ ॥౨౨॥ కరాభ్యాముదరం హత్వా రురోద భృశదుఃఖితా ॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే - ఏకవింశస్సర్గః ****

ఏవమాధర్షితశ్శూరశ్శూర్పణఖ్యా ఖరస్తదా । ఉవాచ రక్షసాం మధ్యే ఖరః ఖరతరం వచః ॥౧॥ తవావమానప్ర
భవః క్రోధోయమతులో మమ । న శక్యతే ధారయితుం లవణాంభ ఇవోత్థితమ్ ॥ ౨ ॥ న రామం గణయే వీర్యాన్మానుషం క్షీణజీ
వితమ్ । ఆత్మదుశ్చరితైః ప్రాణాన్ హతో యోద్య విమోక్ష్యతి ॥ ౩ ॥ బాష్పస్సంహ్రియతామేష సంభ్రమశ్చ విముచ్య

తామ్। అహం రామం సహ భ్రాత్రా నయామి యమసాదనమ్॥౪॥ పరశ్వధహతస్యాద్య మన్దప్రాణస్య సంయుగే। రా
మస్య రుధిరం వ్యక్తముష్ణం పాస్యసి రాక్షసి॥౫॥ సా ప్రహృష్టా వచశ్శ్రుత్వా ఖరస్య వదనాచ్చ్యుతమ్। ప్రశశంస పునర్మౌ
ఖ్యాద్భ్రాతరం రక్షసాం వరమ్.॥౬॥ తయా పరుషితః పూర్వం పునరేవ ప్రశంసితః। అబ్రవీద్దూషణం నామ ఖరస్సేనాపతిం
తదా॥౭॥ చతుర్దశ సహస్రాణి మమ చిత్తానువర్తినామ్। రక్షసాం భీమవేగానాం సమరేష్వనివర్తినామ్॥౮॥ నీలజీ
మూతవర్ణానాం ఘోరాణాం క్రూరకర్మణామ్। లోకహింసావిహారాణాం బలినాముగ్రతేజసామ్॥౯॥ తేషాం శార్దూ
లదర్పాణాం మహాస్యానాం మహౌజసామ్। సర్వోద్యోగముదీర్ణానాం రక్షసాం సౌమ్య కారయ॥౧౦॥ ఉపస్థాపయ మే
క్షిప్రం రథం సౌమ్య ధనూంషి చ। శరాంశ్చిత్రాంశ్చ ఖడ్గాంశ్చ శక్తీశ్చ వివిధాశ్శితాః॥౧౧॥ అగ్రే నిర్యాతుమిచ్ఛామి పౌల
స్త్యానాం మహాత్మనామ్। వధార్థం దుర్వినీతస్య రామస్య రణకోవిదః॥౧౨॥ ఇతి తస్య బ్రువాణస్య సూర్యవర్ణం మహా
రథమ్। సదశ్వైశ్శబలైర్యుక్తమాచచక్షేథ దూషణః॥౧౩॥ తం మేరుశిఖరాకారం తప్తకాంచనభూషణమ్। హేమచక్ర
మసంబాధం వైడూర్యమయకూబరమ్॥౧౪॥ మత్స్యైః పుష్పైర్ద్రుమైశ్శైలైశ్చన్ద్రసూర్యైశ్చ కాంచనైః। మంగ
ళైః పక్షిసంఘైశ్చ తారాభిరభిసంవృతమ్॥౧౫॥ ధ్వజనిస్త్రింశసంపన్నం కింకిణీకవిరాజితమ్। సదశ్వయుక్తం సోమర్షా
దారురోహ ఖరో రథమ్॥౧౬॥ నిశామ్య తు రథస్థం తం రాక్షసా భీమవిక్రమాః। తస్థుస్సంపరివార్యైనం దూషణం చ మహాబ
లమ్॥ ౧౭॥ ఖరస్తు తాన్మహేష్వాసాన్ ఘోరవర్మాయుధధ్వజాన్। నిర్యాతేత్యబ్రవీద్దృష్ట్వా రథస్థస్సర్వరాక్ష
సాన్॥౧౮॥ తతస్తద్రాక్షసం సైన్యం ఘోరవర్మాయుధధ్వజమ్। నిర్జగామ జనస్థానాన్మహానాదం మహాజవమ్॥ ౧౯॥
ముద్గరైః పట్టసైశ్శూలైస్సుతీక్ష్ణైశ్చ పరశ్వధైః। ఖడ్గైశ్చక్రైశ్చ హస్తస్థైర్భ్రాజమానైస్స తోమరైః॥౨౦॥ శక్తిభిః పరిఘై
ర్ఘోరైరతిమాత్రైశ్చ కార్ముకైః। గదాసిముసలైర్వజ్రైర్గృహీతైర్భీమదర్శనైః॥౨౧॥ రాక్షసానాం సుఘోరాణాం స
హస్రాణి చతుర్దశ। నిర్యాతాని జనస్థానాత్ఖరచిత్తానువర్తినామ్॥౨౨॥ తాంస్త్వభిద్రవతో దృష్ట్వా రాక్షసాన్భీమవి
క్రమాన్। ఖరస్యాపి రథః కించిజ్జగామ తదనన్తరమ్॥౨౩॥ తతస్తాన్ శబలానశ్వాంస్తప్తకాంచనభూషితాన్। ఖరస్య మత
మాజ్ఞాయ సారథిస్సమచోదయత్॥౨౪॥ స చోదితో రథశ్శీఘ్రం ఖరస్యారిపుఘాతినః। శబ్దేనాపూరయామాస దిశస్సప్రది
శస్తదా॥౨౫॥ ప్రవృద్ధమన్యుస్తు ఖరః ఖరస్వనో రిపోర్వధార్థం త్వరితో యథాన్తకః। అచూచుదత్సారథిమున్నదన్భృశం
మహాబలో మేఘ ఇవాశ్మవర్షవాన్॥౨౬॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే - ద్వావింశస్సర్గః. *********************

తం ప్రయాన్తం జనస్థానాదశివం శోణితోదకమ్। అభ్యవర్షన్మహామేఘస్తుములో గర్దభారుణః॥౧॥ నిపేతుస్తు
రగాస్తస్య రథయుక్తా మహాజవాః। సమే పుష్పచితే దేశే రాజమార్గే యదృచ్ఛయా॥౨॥ శ్యామం రుధిరపర్యన్తం బభూవ
పరివేషణమ్। అలాతచక్రప్రతిమం ప్రతిగృహ్య దివాకరమ్॥౩॥ తతో ధ్వజముపాగమ్య హేమదణ్డం సముచ్ఛ్రితమ్। సమా
క్రమ్య మహాకాయస్తస్థౌ గృధ్రస్సుదారుణః॥౪॥ జనస్థానసమీపే తు సమాగమ్య ఖరస్వరాః। విస్వరాన్వివిధాంశ్చక్రు
ర్మాంసాదా మృగపక్షిణః॥౫॥ వ్యాజహ్రుశ్చ ప్రదీప్తాయాం దిశి వై భైరవస్వనమ్। అశివా యాతుధానానాం శివా ఘోరా
మహాస్వనాః॥౬॥ ప్రభిన్నగిరిసంకాశాస్తోయశోణితధారిణః। ఆకాశం తదనాకాశం చక్రుర్భీమా బలాహకాః॥౭॥ బభూ
వ తిమిరం ఘోరముద్ధతం రోమహర్షణమ్। దిశో వా విదిశో వాపి న చ వ్యక్తం చకాశిరే॥ ౮ ॥ క్షతజార్ద్రసవర్ణాభా సన్ధ్యా
కాలం వినా బభౌ। ఖరస్యాభిముఖా నేదుస్తదా ఘోరా మృగాః ఖగాః॥౯॥ కంకగోమాయుగృధ్రాశ్చ చుక్రుశుర్భ
యశంసినః। నిత్యాశివకరా యుద్ధే శివా ఘోరనిదర్శనాః॥౧౦॥ నేదుర్బలస్యాభిముఖం జ్వాలోద్గారిభిరాననైః। కబన్ధః
పరిఘాభాసో దృశ్యతే భాస్కరాన్తికే॥౧౧॥ జగ్రాహ సూర్యం స్వర్భానురపర్వణి మహాగ్రహః। ప్రవాతి మారుతశ్శీ
ఘ్రం నిష్ప్రభోభూద్దివాకరః॥ ౧౨॥ ఉత్పేతుశ్చ వినా రాత్రిం తారాః ఖద్యోతసప్రభాః। సంలీనమీనవిహగా నలిన్యశ్శు
ష్కపంకజాః॥౧౩॥ తస్మిన్ క్షణే బభూవుశ్చ వినా పుష్పైః ఫలైర్ద్రుమాః। ఉత్పపాత వినా వాతం రేణుర్జలధరారుణః॥
౧౪॥ చీచీకూచీతి వాశ్యన్త్యో బభూవుస్తత్ర శారికాః। ఉల్కాశ్చాపి సనిర్ఘోషా నిపేతుర్ఘోరదర్శనాః॥ ౧౫॥ ప్రచచాల మ
హీ సర్వా సశైలవనకాననా। ఖరస్య చ రథస్థస్య నర్దమానస్య ధీమతః॥౧౬॥ ప్రాకంపత భుజస్సవ్యః స్వరశ్చాస్యావస
జ్జత। సాస్రా సంపద్యతే దృష్టిః పశ్యమానస్య సర్వతః॥౧౭॥ లలాటే చ రుజా జాతా న చ మోహాన్న్యవర్తత। తాన్ సమీక్ష్య

మహోత్పాతానుత్థితాన్ రోమహర్షణాన్ ॥౧౮॥ అబ్రవీద్రాక్షసాన్ సర్వాన్ ప్రహసన్ స ఖరస్తదా । మహోత్పా
తానిమాన్ సర్వానుత్థితాన్ ఘోరదర్శనాన్ ॥౧౯॥ న చింతయామ్యహం వీర్యాద్బలవాన్ దుర్బలానివ । తారా అపి శ
రైస్తీక్ష్ణైః పాతయామి నభస్స్థలాత్ ॥౨౦॥ మృత్యుం మరణధర్మేణ సంక్రుద్ధో యోజయామ్యహమ్ । రాఘవం తం బలోత్సి
క్తం భ్రాతరం చాస్య లక్ష్మణమ్ ॥౨౧॥ అహత్వా సాయకైస్తీక్ష్ణైర్నోపావర్తితుముత్సహే । సకామా భగినీ మేఽస్తు పీత్వా తు
రుధిరం తయోః ॥౨౨॥ యన్నిమిత్తం తు రామస్య లక్ష్మణస్య విపర్యయః । న క్వచిత్ ప్రాప్తపూర్వో మే సంయుగేషు పరాజయః ॥
౨౩॥ యుష్మాకమేతత్ ప్రత్యక్షం నానృతం కథయామ్యహమ్ । దేవరాజమపి క్రుద్ధో మత్తైరావతయాయినమ్ ॥౨౪॥ వజ్రహ
స్తం రణే హన్యాం కిం పునస్తౌ కుమానుషౌ । సా తస్య గర్జితం శ్రుత్వా రాక్షసస్య మహాచమూః ॥౨౫॥ ప్రహర్షమతులం లే
భే మృత్యుపాశావపాశితా । సమేయుశ్చ మహాత్మానో యుద్ధదర్శనకాంక్షిణః ॥ ౨౬ ॥ ఋషయో దేవగంధర్వాః సిద్ధాశ్చ
సహచారణైః । సమేత్య చోచుః సహితాస్తేఽన్యోన్యం పుణ్యకర్మణః ॥ ౨౭ ॥ స్వస్తి గోబ్రాహ్మణేభ్యోఽస్తు లోకా
నాం యేఽభిసంగతాః । జయతాం రాఘవస్సంఖ్యే పౌలస్త్యాన్ రజనీచరాన్ ॥౨౮॥ చక్రహస్తో యథా యుద్ధే సర్వానసురపుం
గవాన్ । ఏతచ్చాన్యచ్చ బహుశో బ్రువాణాః పరమర్షయః ॥౨౯॥ జాతకౌతూహలాస్తత్ర విమానస్థాశ్చ దేవతాః । దదృ
శుర్వాహినీం తేషాం రాక్షసానాం గతాయుషామ్ ॥౩౦॥ రథేన తు ఖరో వేగాదుగ్రసైన్యో వినిస్సృతః । తం దృష్ట్వా రాక్షసం
భూయో రాక్షసాశ్చ వినిస్సృతాః ॥౩౧॥ శ్యేనగామీ పృథుగ్రీవో యజ్ఞశత్రుర్విహంగమః । దుర్జయః కరవీరాక్షః పరుషః
కాలకార్ముకః ॥౩౨॥ మేఘమాలీ మహామాలీ సర్పాస్యో రుధిరాశనః । ద్వాదశైతే మహావీర్యాః ప్రతస్థురభితః ఖరమ్ ॥౩౩॥
మహాకపాలః స్థూలాక్షః ప్రమాథీ త్రిశిరాస్తథా । చత్వార ఏతే సేనాన్యో దూషణం పృష్ఠతోఽయయుః ॥౩౪॥ సా భీమవేగా స
మరాభికామా మహాబలా రాక్షసవీరసేనా । తౌ రాజపుత్రౌ సహసాభ్యుపేతా మాలా గ్రహాణామివ చంద్రసూర్యౌ ॥
౩౫॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే-త్రయోవింశస్సర్గః ॥ ***********************************

ఆశ్రమం ప్రతియాతే తు ఖరే ఖరపరాక్రమే । తానేవౌత్పాతికాన్ రామస్సహ భ్రాత్రా దదర్శ హ ॥ ౧ ॥ తాను
త్పాతాన్ మహాఘోరానుత్థితాన్ రోమహర్షణాన్ । ప్రజానామహితాన్ దృష్ట్వా వాక్యం లక్ష్మణమబ్రవీత్ ॥౨॥ ఇమా
న్పశ్య మహాబాహో సర్వభూతాపహారిణః । సముత్థితాన్ మహోత్పాతాన్ సంహర్తుం సర్వరాక్షసాన్ ॥౩॥ అమీ
రుధిరధారాస్తు విసృజంతః ఖరస్వనాః । వ్యోమ్ని మేఘా వివర్తంతే పరుషా గర్దభారుణాః ॥౪॥ సధూమాశ్చ శరాస్సర్వే
మమ యుద్ధాభినందినః । రుక్మపృష్ఠాని చాపాని వివేష్టంతే చ లక్ష్మణ ॥౫॥ యాదృశా ఇహ కూజంతి పక్షిణో వనచారిణః । అగ్రతో
నో భయం ప్రాప్తం సంశయో జీవితస్య చ ॥ ౬ ॥ సుసంప్రహారస్తుమహాన్ భవిష్యతి న సంశయః । అయమాఖ్యాతి మే బా
హుస్స్ఫురమాణో ముహుర్ముహుః ॥౭॥ సన్నికృష్టే తు నశ్శూర జయం శత్రోః పరాజయమ్ । సుప్రభం చ ప్రసన్నం చ తవ వ
క్త్రం హి లక్ష్యతే ॥౮॥ ఉద్యతానాం హి యుద్ధార్థం యేషాం భవతి లక్ష్మణ । నిష్ప్రభం వదనం తేషాం భవత్యాయుః పరిక్షయః ॥
౯॥ రక్షసాం నర్దతాం ఘోరశ్శ్రూయతే చ మహాధ్వనిః । ఆహతానాం చ భేరీణాం రాక్షసైః క్రూరకర్మభిః ॥౧౦॥ అనాగత
విధానం తు కర్తవ్యం జయమిచ్ఛతా । ఆపదం శంకమానేన పురుషేణ విపశ్చితా ॥ ౧౧॥ తస్మాద్గృహీత్వా వైదేహీం శరపాణి
ర్ధనుర్ధరః । గుహామాశ్రయ శైలస్య దుర్గాం పాదపసంకులామ్ ॥ ౧౨॥ ప్రతికూలితుమిచ్ఛామి న హి వాక్యమిదం త్వయా । శా
పితో మమ పాదాభ్యాం గమ్యతాం వత్స మా చిరమ్ ॥౧౩॥ త్వం హి శూరశ్చ బలవాన్ హన్యా హ్యేతాన్న సంశయః । స్వయం
తు హంతుమిచ్ఛామి సర్వానేవ నిశాచరాన్ ॥౧౪॥ ఏవముక్తస్తు రామేణ లక్ష్మణస్సహ సీతయా । శరానాదాయ చాపం చ గు
హాం దుర్గాం సమాశ్రయత్ ॥౧౫॥ తస్మిన్ ప్రవిష్టే తు గుహాం లక్ష్మణే సహ సీతయా । హంత నిర్యుక్తమిత్యుక్త్వా రామః కవచ
మావిశత్ ॥౧౬॥ స తేనాగ్నినికాశేన కవచేన విభూషితః । బభూవ రామస్తిమిరే విధూమోఽగ్నిరివోత్థితః ॥౧౭॥ స చాపము
ద్యమ్య శరాన్ మహానాదాయ వీర్యవాన్ । బభూవావస్థితస్తత్ర జ్యాస్వనైః పూరయన్ దిశః ॥౧౮॥ తతో దేవాస్సగంధర్వాః
సిద్ధాశ్చ సహచారణైః । సమేయుశ్చ మహాత్మానో యుద్ధదర్శనకాంక్షిణః ॥౧౯॥ ఋషయశ్చ మహాత్మానో లోకే బ్రహ్మ
ర్షిసత్తమాః । సమేత్య చోచుస్సహితా అన్యోన్యం పుణ్యకర్మణః ॥౨౦॥ స్వస్తి గోబ్రాహ్మణానాం చ లోకానాం యేఽభిసం
గతాః । జయతాం రాఘవో యుద్ధే పౌలస్త్యాన్ రజనీచరాన్ ॥౨౧॥ చక్రహస్తో యథా యుద్ధే సర్వానసురపుంగవాన్ । ఏవ

ముక్త్వా పునః ప్రోచురాలోక్య చ పరస్పరమ్ ||౨౨|| చతుర్దశ సహస్రాణి రక్షసాం భీమకర్మణామ్ | ఏకశ్చ రామో ధర్మాత్మా
కథం యుద్ధం భవిష్యతి ||౨౩|| ఇతి రాజర్షయస్సిద్ధాస్సగణాశ్చ ద్విజర్షభాః | జాతకౌతూహలాస్తస్థుర్విమానస్థాశ్చ దేవతాః ||
౨౪|| ఆవిష్టం తేజసా రామం సంగ్రామశిరసి స్థితమ్ | దృష్ట్వా సర్వాణి భూతాని భయాత్ప్రివ్యథిరే తదా ||౨౫|| రూపమప్ర
తిమం తస్య రామస్యాక్లిష్టకర్మణః | బభూవ రూపం క్రుద్ధస్య రుద్రస్యేవ పినాకినః || ౨౬ || ఇతి సంభాషమాణేషు దేవగంధర్వ
చారణైః | తతో గంభీరనిర్హ్రాదం ఘోరవర్మాయుధధ్వజమ్ ||౨౭|| అనీకం యాతుధానానాం సమంతాత్ప్రత్యదృశ్యత |
సింహనాదం విసృజతామన్యోన్యమభిగర్జతామ్ ||౨౮|| చాపాని విస్ఫారయతాం జృంభతాం చాప్యభీక్ష్ణశః | విప్రఘుష్టస్వ
నానాం చ దుందుభీశ్చాపి నిఘ్నతామ్ ||౨౯|| తేషాం సుతుములశ్శబ్దః పూరయామాస తద్వనం | తేన శబ్దేన విత్రస్తాశ్శ్వాపదా
వనచారిణః ||౩౦|| దుద్రువుర్యత్ర నిశ్శబ్దం పృష్ఠతో నావలోకయన్ | తత్త్వనీకం మహావేగం రామం సముపసర్పత ||౩౧|| ధృత
నానాప్రహరణం గంభీరం సాగరోపమమ్ | రామోఽపి చారయన్ చక్షుస్సర్వతో రణపండితః || ౩౨ || దదర్శ ఖరసైన్యం తద్యు
ద్ధాభిముఖముద్యతమ్ | వితత్య చ ధనుర్భీమం తూణ్యాశ్చోద్ధృత్య సాయకాన్ ||౩౩|| క్రోధమాహారయత్తీవ్రం వధార్థం సర్వ
రక్షసామ్ | దుష్ప్రేక్ష్యస్సోఽభవత్క్రుద్ధో యుగాంతాగ్నిరివ జ్వలన్ || ౩౪ || తం దృష్ట్వా తేజసావిష్టం ప్రాద్రవన్ వనదేవ
తాః | తస్య క్రుద్ధస్య రూపం తు రామస్య దదృశే తదా ||౩౫|| దక్షస్యేవ క్రతుం హంతుముద్యతస్యపినాకినః | ప్రవిష్టం తేజసా
రామం సంగ్రామశిరసి స్థితమ్ ||౩౬|| దృష్ట్వా సర్వాణి భూతాని భయార్తాని ప్రదుద్రువుః || తత్కార్ముకైరాభరణైర్ధ్వ
జైశ్చ తైర్వర్మభిశ్చాగ్నిసమానవర్ణైః | బభూవ సైన్యం పిశితాశనానాం సూర్యోదయే నీలమివాభ్రబృందమ్ ||౩౭|| ఇతి
శ్రీమదారణ్యకాండే - చతుర్వింశస్సర్గః. **********************************

అవష్టబ్ధధనుం రామం క్రుద్ధం చ రిపుఘాతినమ్ | దదర్శాశ్రమమాగమ్య ఖరస్సహ పురస్సరైః || ౧ || తం దృష్ట్వా సశ
రం చాపముద్యమ్య చ ఖరస్స్వనమ్ | రామస్యాభిముఖం సూతం చోద్యతామిత్యచోదయత్ ||౨|| స ఖరస్యాజ్ఞయా సూతస్తు
రగాన్ సమచోదయత్ | యత్ర రామో మహాబాహురేకో ధున్వన్ స్థితో ధనుః ||౩|| తం తు నిష్పతితం దృష్ట్వా సర్వే తే రజ
నీచరాః | నర్దమానా మహానాదం సచివాః పర్యవారయన్ ||౪|| స తేషాం యాతుధానానాం మధ్యే రథగతః ఖరః | బభూవ
మధ్యే తారాణాం లోహితాంగ ఇవోదితః ||౫|| తతశ్శరసహస్రేణ రామమప్రతిమౌజసమ్ | అర్దయిత్వా మహానాదం న
నాద సమరే ఖరః || ౬ || తతస్తం భీమధన్వానం క్రుద్ధాస్సర్వే నిశాచరాః | రామం నానావిధైశ్శస్త్రైరభ్యవర్షంత దుర్జ
యమ్ ||౭|| ముద్గరైః పట్టసైశ్శూలైః ప్రాసైః ఖడ్గైః పరశ్వధైః | రాక్షసాస్సమరే రామం నిజఘ్నూ రోషతత్పరాః || ౮ || తే బ
లాహకసంకాశా మహానాదా మహౌజసః | అభ్యధావంత కాకుత్స్థం రథైర్వాజిభిరేవ చ || ౯ || గజైః పర్వతకూటాభై
రామం యుద్ధే జిఘాంసవః | తే రామే శరవర్షాణి వ్యసృజన్ రక్షసాం గణాః ||౧౦|| శైలేంద్రమివ ధారాభిర్వర్షమాణా బ
లాహకాః | స తైః పరివృతో ఘోరై రాఘవో రక్షసాం గణైః ||౧౧|| తాని ముక్తాని శస్త్రాణి యాతుధానైస్స రాఘవః | ప్ర
తిజగ్రాహ విశిఖైర్నద్యోఘానివ సాగరః ||౧౨|| స తైః ప్రహరణైర్ఘోరైర్భిన్నగాత్రో న వివ్యథే | రామః ప్రదీప్తైర్బ
హుభిర్వజ్రైరివ మహాచలః ||౧౩ || స విద్ధః క్షతజాదిగ్ధస్సర్వగాత్రేషు రాఘవః | బభూవ రామస్సంధ్యాభ్రైర్దివాకర ఇ
వావృతః ||౧౪|| విషేదుర్దేవగంధర్వాస్సిద్ధాశ్చ పరమర్షయః | ఏకస్సహస్రైర్బహుభిస్తదా దృష్ట్వా సమావృతమ్ ||౧౫||
తతో రామస్సుసంక్రుద్ధో మండలీకృతకార్ముకః | ససర్జ నిశితాన్బాణాన్ శతశోఽథ సహస్రశః ||౧౬|| దురావారాన్ దు
ర్విషహాన్ కాలదండోపమాన్ రణే | ముమోచ లీలయా రామః కంకపత్రానజిహ్మగాన్ ||౧౭ || తే శరాశ్శత్రుసైన్యేషు
ముక్తా రామేణ లీలయా | ఆదదూ రక్షసాం ప్రాణాన్ పాశాః కాలకృతా ఇవ ||౧౮|| భిత్త్వా రాక్షసదేహాంస్తాంస్తే శరా రు
ధిరాప్లుతాః | అంతరిక్షగతా రేజుర్దీప్తాగ్నిసమతేజసః || ౧౯ || అసంఖ్యేయాశ్చ రామస్య సాయకాశ్చాపమండలాత్ |
వినిష్పేతురతీవోగ్రా రక్షః ప్రాణాపహారిణః ||౨౦|| తే రణే సాంగదాన్ బాహూన్ సహస్తాభరణాన్ భుజాన్ | ధనూం
షి చ ధ్వజాగ్రాణి వర్మాణి చ శిరాంసి చ || ౨౧ || చిచ్ఛిదుర్బిభిదుశ్చాపి రామచాపగుణాచ్చ్యుతాః | బాహూన్ సహ
స్తాభరణానూరూన్ కరికరోపమాన్ ||౨౨|| చిచ్ఛేద రామస్సమరే శతశోఽథ సహస్రశః | హయాన్ కాంచనసన్నాహాన్ర
థయుక్తాన్ ససారథీన్ ||౨౩ || గజాంశ్చ సగజారోహాన్ సహయాన్ సాదినస్తథా | పదాతీన్ సమరే హత్వా హ్యనయద్య

మసావనమ్ ॥౨౪॥ తతో నాలీకనారాచైస్తీక్ష్ణాగ్రైశ్చ వికర్ణిభిః । భీమమార్తస్వరంచక్రుర్భిద్యమానా నిశాచరాః ॥
౨౫॥ తత్సైన్యం నిశితైర్బాణైరర్దితం మర్మభేదిభిః । రామేణ న సుఖం లేభే శుష్కం వనమివాగ్నినా ॥౨౬॥ కేచిద్భీమబ
లాశ్శూరాశ్శూలాన్ ఖడ్గాన్ పరశ్వధాన్ । రామస్యాభిముఖం గత్వా చిక్షిపుః పరమాయుధాన్ ॥ ౨౭ ॥ తాని బాణైర్మ
హాబాహుః శస్త్రాణ్యావార్య రాఘవః । జహార సమరే ప్రాణాంశ్చిచ్ఛేద చ శిరోధరాన్ ॥౨౮॥ తైశ్ఛిన్నశిరసః పేతుశ్ఛి
న్నవర్మశరాసనాః । సుపర్ణవాతవిక్షిప్తా జగత్యాం పాదపా యథా ॥౨౯॥ అవశిష్టాశ్చ యే తత్ర విషణ్ణాశ్చ నిశాచరాః ।
ఖరమేవాభ్యధావంత శరణార్థం శరార్దితాః ॥౩౦॥ తాన్ సర్వాన్ రథమాస్థాయ సమాశ్వాస్య చ దూషణః । అభ్యధా
వత కాకుత్స్థం క్రుద్ధో రుద్రమివాంతకః ॥౩౧॥ నివృత్తాస్తు పునస్సర్వే దూషణాశ్రయనిర్భయాః । రామమేవాభ్యధా
వంత సాలతాళశిలాయుధాః ॥౩౨॥ శూలముద్గరహస్తాశ్చ చాపహస్తా మహాబలాః । సృజంతశ్శరవర్షాణి శస్త్రవర్షాణి
సంయుగే ॥౩౩॥ ద్రుమవర్షాణి ముంచంతశ్శిలావర్షాణి రాక్షసాః । తద్బభూవాద్భుతం యుద్ధం తుములం రోమహర్షణమ్ ॥
౩౪॥ రామస్య చ మహాఘోరం పునస్తేషాం చ రక్షసామ్ । తే సమంతాదభిక్రుద్ధా రాఘవం పునరభ్యయుః ॥ ౩౫ ॥ తైశ్చ స
ర్వా దిశో దృష్ట్వా ప్రదిశశ్చ సమావృతాః । రాక్షసైరుద్యతప్రాసైశ్శరవర్షాభివర్షిభిః ॥౩౬॥ స కృత్వా భైరవం నాద
మస్త్రం పరమభాస్వరమ్ । సంయోజయత గాంధర్వం రాక్షసేషు మహాబలః ॥౩౭॥ తతశ్శరసహస్రాణి నిర్యయుశ్చాప
మండలాత్ । సర్వా దశ దిశో బాణైరావార్యంత సమాగతైః ॥౩౮॥ నాదదానం శరాన్ ఘోరాన్ ముంచంతం చ శిలీముఖాన్ ।
వికర్షమాణం పశ్యంతి రాక్షసాస్తే శరార్దితాః ॥౩౯॥ శరాంధకారమాకాశమావృణోత్సదివాకరమ్ । బభూవావస్థితో
రామః ప్రవమన్నివ తాన్ శరాన్ ॥౪౦॥ యుగపత్పతమానైశ్చ యుగపచ్చ హతైర్భృశమ్ । యుగపత్పతితైశ్చైవ వికీర్ణా
వసుధాభవత్ ॥౪౧॥ నిహతాః పతితాః క్షీణాశ్ఛిన్నా భిన్నా విదారితాః । తత్ర తత్ర స్మ దృశ్యంతే రాక్షసాస్తే సహస్రశః ॥
౪౨॥ సోష్ణీషైరుత్తమాంగైశ్చ సాంగదైర్బాహుభిస్తథా । ఊరుభిర్జానుభిశ్ఛిన్నైర్నానారూపైర్విభూషితైః ॥౪౩॥
హయైశ్చ ద్విపముఖ్యైశ్చ రథైర్భిన్నైరనేకశః । చామరవ్యజనైశ్ఛత్రైర్ధ్వజైర్నానావిధైరపి ॥౪౪॥ రామస్య బా
ణాభిహతైర్విచిత్రైశ్శూలపట్టసైః । ఖడ్గైః ఖండీకృతైః ప్రాసైర్వికీర్ణైశ్చ పరశ్వధైః ॥౪౫॥ చూర్ణితాభిశ్శిలాభిశ్చ శరైశ్చి
త్రైరనేకశః । విచ్ఛిన్నైస్సమరే భూమిర్విస్తీర్ణాభూద్భయంకరా ॥౪౬॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే-పంచవింశస్సర్గః. **

దూషణస్తు స్వకం సైన్యం హన్యమానం నిరీక్ష్య సః । సందిదేశ మహాబాహుర్భీమవేగాన్ నిశాచరాన్ ॥౧॥ రాక్ష
సాః పంచసాహస్రాన్ సమరేష్వనివర్తినః । తే శూలైః పట్టసైః ఖడ్గైశ్శిలావర్షైర్ద్రుమైరపి ॥౨॥ శరవర్షైరవిచ్ఛిన్నం వవృ
షుస్తం సమంతతః । స ద్రుమాణాం శిలానాం చ వర్షం ప్రాణహరం మహత్ ॥౩॥ ప్రతిజగ్రాహ ధర్మాత్మా రాఘవస్తీక్ష్ణ
సాయకైః । ప్రతిగృహ్య చ తద్వర్షం నిమీలిత ఇవర్షభః ॥౪॥ రామః క్రోధం పరం లేభే వధార్థం సర్వరక్షసాం । తతః క్రో
ధసమావిష్టః ప్రదీప్త ఇవ తేజసా ॥౫॥ శరైరవాకిరత్సైన్యం సర్వతస్సహదూషణమ్ । తతస్సేనాపతిః క్రుద్ధో దూషణశ్శత్రు
దూషణః ॥౬॥ శరైరశనికల్పైస్తం రాఘవం సమవాకిరత్ । తతో రామస్సుసంక్రుద్ధః క్షురేణాస్య మహద్ధనుః ॥౭॥ చిచ్ఛేద
సమరే వీరశ్చతుర్భిశ్చతురో హయాన్ । హత్వా చాశ్వాన్ శరైస్తీక్ష్ణైరర్ధచంద్రేణ సారథేః ॥౮॥ శిరో జహార తద్రక్షస్త్రిభి
ర్వివ్యాధ వక్షసి । సంఛిన్నధన్వా విరథో హతాశ్వో హతసారథిః ॥౯॥ జగ్రాహ గిరిశృంగాభం పరిఘం రోమహర్షణమ్ । వే
ష్టితం కాంచనైః పట్టైర్దేవసైన్యప్రమర్దనమ్ ॥౧౦॥ ఆయసైశ్శంకుభిస్తీక్ష్ణైః కీర్ణం పరవసోక్షితమ్ । వజ్రాశనిసమస్పర్శం ప
రగోపురదారణమ్ ॥ ౧౧ ॥ తం మహోరగసంకాశం ప్రగృహ్య పరిఘం రణే । దూషణోభ్యద్రవద్రామం క్రూరక
ర్మా నిశాచరః ॥౧౨॥ తస్యాభిపతమానస్య దూషణస్య స రాఘవః । ద్వాభ్యాం శరాభ్యాం చిచ్ఛేద సహస్తాభరణౌ భుజౌ ॥౧౩॥
భ్రష్టస్తస్య మహాకాయః పపాత రణమూర్ధని పరిఘశ్ఛిన్నహస్తస్య శక్రధ్వజ ఇవోచ్ఛ్రితః ॥౧౪॥ స కరాభ్యాం వికీర్ణాభ్యాం
పపాత భువి దూషణః । విషాణాభ్యాం విశీర్ణాభ్యాం మనస్వీవ మహాగజః ॥ ౧౫ ॥ దృష్ట్వా తం పతితం భూమౌ దూషణం నిహ
తం రణే । సాధు సాధ్వితి కాకుత్స్థం సర్వభూతాన్యపూజయన్ ॥౧౬॥ ఏతస్మిన్నంతరే క్రుద్ధాస్త్రయస్సేనాగ్రయాయినః
సంహత్యాభ్యద్రవన్ రామం మృత్యుపాశావపాశితాః ॥౧౭॥ మహాకపాలః స్థూలాక్షః ప్రమాథీ చ మహాబలః । మహాకపా
లో విపులం శూలముద్యమ్య రాక్షసః ॥౧౮॥ స్థూలాక్షః పట్టసం గృహ్య ప్రమాథీ చ పరశ్వధమ్ । దృష్ట్వైవాపతతస్తూర్ణం రా

ఘనస్సాయకైశ్శితైః॥౧౯॥ తీక్ష్ణాగ్రైః ప్రతిజగ్రాహ సంప్రాప్తానతిథీనివ। మహాకపాలస్య శిరశ్చిచ్ఛేద పరమేషుభిః॥౨౦॥ అసంఖ్యేయైస్తు బాణౌఘైః ప్రమమాథ ప్రమాథినమ్। స్థూలాక్షస్యాక్షిణీ తీక్ష్ణైః పూరయామాస సాయకైః॥౨౧॥ స పపాత హతో భూమౌ విటపీవ మహాద్రుమః। దూషణస్యానుగాన్ పంచసాహస్రాన్ కుపితః క్షణాత్॥౨౨॥ బాణౌఘైః పంచసాహస్రైరనయద్యమసాదనమ్। దూషణం నిహతం దృష్ట్వా తస్య చైవ పదానుగాన్॥౨౩॥ వ్యాదిదేశ ఖరః క్రుద్ధస్సేనాధ్యక్షాన్ మహాబలాన్। అయం వినిహతస్సంఖ్యే దూషణస్సపదానుగః॥౨౪॥ మహత్యా సేనయా సార్ధం యుద్ధ్వా రామం కుమానుషమ్। శస్త్రైర్నానావిధాకారైర్హనధ్వం సర్వరాక్షసాః॥౨౫॥ ఏవముక్త్వా ఖరః క్రుద్ధో రామమేవాభిదుద్రువే। శ్యేనగామీ పృథుగ్రీవో యజ్ఞశత్రుర్విహంగమః॥౨౬॥ దుర్జయః కరవీరాక్షః పరుషః కాలకార్ముకః। మేఘమాలీ మహామాలీ సర్పాస్యో రుధిరాశనః॥౨౭॥ ద్వాదశైతే మహావీర్యా బలాధ్యక్షాస్ససైనికాః। రామమేవాభ్యవర్తంత విసృజంతశ్శరోత్తమాన్॥౨౮॥ తతః పావకసంకాశైర్హేమవజ్రవిభూషితైః। జఘాన శేషం తేజస్వీ తస్య సైన్యస్య సాయకైః॥౨౯॥ తే రుక్మపుంఖా విశిఖాస్సధూమా ఇవ పావకాః। నిజఘ్నుస్తాని రక్షాంసి వజ్రా ఇవ మహాద్రుమాన్॥౩౦॥ రక్షసాం తు శతం రామశ్శతేనైకేన కర్ణినా। సహస్రం చ సహస్రేణ జఘాన రణమూర్ధని॥౩౧॥ తైర్భిన్నవర్మాభరణాశ్ఛిన్నభిన్నశరాసనాః। నిపేతుశ్శోణితాదిగ్ధా ధరణ్యాం రజనీచరాః॥౩౨॥ తైర్ముక్తకేశైస్సమరే పతితైశ్శోణితోక్షితైః। ఆస్తీర్ణా వసుధా కృత్స్నా మహావేదిః కుశైరివ॥౩౩॥ క్షణేన తు మహాఘోరం వనం నిహతరాక్షసమ్। బభూవ నిరయప్రఖ్యం మాంసశోణితకర్దమమ్॥౩౪॥ చతుర్దశసహస్రాణి రక్షసాం భీమకర్మణామ్। హతాన్యేకేన రామేణ మానుషేణ పదాతినా॥౩౫॥ తస్య సైన్యస్య సర్వస్య ఖరశ్శేషో మహారథః। రాక్షసస్త్రిశిరాశ్చైవ రామశ్చ రిపుసూదనః॥౩౬॥ శేషా హతా మహాసత్త్వా రాక్షసా రణమూర్ధని। ఘోరా దుర్విషహాస్సర్వే లక్ష్మణస్యాగ్రజేన తే॥౩౭॥ తతస్తు తద్భీమబలం మహాహవే సమీక్ష్య రామేణ హతం బలీయసా। రథేన రామం మహతా ఖరస్తదా సమాససాదేంద్ర ఇవోద్యతాశనిః॥౩౮॥ ఇతి షడ్వింశస్సర్గః॥

ఖరం తు రామాభిముఖం ప్రయాంతం వాహినీపతిః। రాక్షసస్త్రిశిరా నామ సన్నిపత్యేదమబ్రవీత్॥౧॥ మాం నియోజయ విక్రాంత సంనివర్తస్వ సాహసాత్। పశ్య రామం మహాబాహుం సంయుగే వినిపాతితమ్॥౨॥ ప్రతిజానామి తే సత్యమాయుధం చాహమాలభే। యథా రామం వధిష్యామి వధార్హం సర్వరక్షసామ్॥౩॥ అహం వాస్య రణే మృత్యురేష వా సమరే మమ। వినివృత్య రణోత్సాహం ముహూర్తం ప్రాశ్నికో భవ॥౪॥ ప్రహృష్టో నిహతే రామే జనస్థానం ప్రయాస్యసి। మయి వా నిహతే రామం సంయుగాయోపయాస్యసి॥౫॥ ఖరస్త్రిశిరసా తేన మృత్యులోభాత్ప్రసాదితః। గచ్ఛ యుధ్యేత్యనుజ్ఞాతో రాఘవాభిముఖో యయౌ॥౬॥ త్రిశిరాస్తు రథేనైవ వాజియుక్తేన భాస్వతా। అభ్యద్రవద్రణే రామం త్రిశృంగ ఇవ పర్వతః॥౭॥ శరధారాసమూహాన్స మహామేఘ ఇవోత్సృజన్। వ్యసృజత్సదృశం నాదం జలార్ద్రస్యేవ దుందుభేః॥౮॥ ఆగచ్ఛంతం త్రిశిరసం రాక్షసం ప్రేక్ష్య రాఘవః। ధనుషా ప్రతిజగ్రాహ విధున్వన్సాయకాన్ శితాన్॥౯॥ స సంప్రహారస్తుములో రామత్రిశిరసోర్మహాన్। బభూవాతీవ బలినోస్సింహకుంజరయోరివ॥౧౦॥ తతస్త్రిశిరసా బాణైర్లలాటే తాడితస్త్రిభిః। అమర్షీ కుపితో రామస్సంరబ్ధమిదమబ్రవీత్॥౧౧॥ అహో విక్రమశూరస్య రాక్షసస్యేదృశం బలమ్। పుష్పైరివ శరైర్యస్య లలాటేఽస్మి పరిక్షతః॥౧౨॥ మమాపి ప్రతిగృహ్ణీష్వ శరాంశ్చాపగుణాచ్చ్యుతాన్। ఏవముక్త్వా తు సంరబ్ధశ్శరానాశీవిషోపమాన్॥౧౩॥ త్రిశిరోవక్షసి క్రుద్ధో నిజఘాన చతుర్దశ। చతుర్భిస్తురగానస్య శరైస్సన్నతపర్వభిః॥౧౪॥ న్యపాతయత తేజస్వీ చతురస్తస్య వాజినః। అష్టాభిస్సాయకైస్సూతం రథోపస్థాన్న్యపాతయత్॥౧౫॥ రామశ్చిచ్ఛేద బాణేన ధ్వజం చాస్య సముచ్ఛ్రితమ్। తతో హతరథాత్తస్మాదుత్పతంతం నిశాచరమ్॥౧౬॥ బిభేద రామస్తం బాణైర్హృదయే సోఽభవజ్జడః। సాయకైశ్చాప్రమేయాత్మా సామర్షస్తస్య రక్షసః॥౧౭॥ శిరాంస్యపాతయద్రామో వేగవద్భిస్త్రిభిశ్శితైః। స భూమౌ రుధిరోద్గారీ రామబాణాభిపీడితః॥౧౮॥ న్యపతత్పతితైః పూర్వం స్వశిరోభిర్నిశాచరః। హతశేషాస్తతో భగ్నా రాక్షసాః ఖరసంశ్రయాః॥౧౯॥ ద్రవంతి స్మ న తిష్ఠంతి వ్యాఘ్రత్రస్తా మృగా ఇవ। తాన్ ఖరో ద్రవతో దృష్ట్వా నివర్త్య రుషితస్స్వయమ్॥౨౦॥ రామమేవాభిదుద్రావ రాహుశ్చంద్రమసం యథా॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే సప్తవింశస్సర్గః॥

నిహతం దూషణం దృష్ట్వా రణే త్రిశిరసా సహ। ఖరస్యాప్యభవత్త్రాసో దృష్ట్వా రామస్య విక్రమమ్॥౧॥ స దృష్ట్వా రక్ష

సాం సైన్యమవిషహ్యం మహాబలః। హతమేకేన రామేణ త్రిశిరోదూషణావపి॥ ౨॥ తద్బలం హతభూయిష్ఠం విమనాః ప్రేక్ష్య
రాక్షసః। ఆససాద ఖరో రామం నముచిర్వాసవం యథా॥ ౩॥ వికృష్య బలవచ్చాపం నారాచాన్ రక్తభోజనాన్। ఖరశ్చిక్షేప
రామాయ క్రుద్ధానాశీవిషానివ॥ ౪॥ జ్యాం విధూన్వన్ సుబహుశః శిక్షయాస్త్రాణి దర్శయన్। చచార సమరే మార్గాన్ శరై
రథగతః ఖరః॥ ౫॥ స సర్వాశ్చ దిశో బాణైః ప్రదిశశ్చ మహారథః। పూరయామాస తం దృష్ట్వా రామోఽపి సుమహద్ధనుః॥ ౬॥ స
సాయకైర్దుర్విషహైస్సస్ఫులింగైరివాగ్నిభిః। నభశ్చకారావివరం పర్జన్య ఇవ వృష్టిభిః॥ ౭॥ తద్బభూవ శితైర్బాణైః ఖర
రామవిసర్జితైః। పర్యాకాశమనాకాశం సర్వతశ్శరసంకులమ్॥ ౮॥ శరజాలావృతస్సూర్యో న తదా స్మ ప్రకాశతే। అన్యో
న్యవధసంరంభాదుభయోస్సంప్రయుధ్యతోః॥ ౯॥ తతో నాలీకనారాచైస్తీక్ష్ణాగ్రైశ్చ వికర్ణిభిః। ఆజఘాన ఖరో రామం
తోత్రైరివ మహాద్విపమ్॥ ౧౦॥ తం రథస్థం ధనుష్పాణిం రాక్షసం పర్యవస్థితమ్। దదృశుస్సర్వభూతాని పాశహస్తమివాం
తకమ్॥ ౧౧॥ హంతారం సర్వసైన్యస్య పౌరుషే పర్యవస్థితమ్। పరిశ్రాంతం మహాసత్త్వం మేనే రామం ఖరస్తదా॥ ౧౨॥ తం
సింహమివ విక్రాంతం సింహవిక్రాంతగామినమ్। దృష్ట్వా నోద్విజతే రామః సింహః క్షుద్రమృగం యథా॥ ౧౩॥ తత
స్సూర్యనికాశేన రథేన మహతా ఖరః। ఆససాద రణే రామం పతంగ ఇవ పావకమ్॥ ౧౪॥ తతోఽస్య సశరం చాపం ముష్టిదేశే మ
హాత్మనః। ఖరశ్చిచ్ఛేద రామస్య దర్శయన్ పాణిలాఘవమ్॥ ౧౫॥ స పునస్త్వపరాన్ సప్త శరానాదాయ వర్మణి। నిజఘాన
ఖరః క్రుద్ధశ్శక్రాశనిసమప్రభాన్॥ ౧౬॥ తతస్తత్ప్రహతం బాణైః ఖరముక్తైస్సుపర్వభిః। పపాత కవచం భూమౌ రామస్యా
దిత్యవర్చసః॥ ౧౭॥ తతశ్శరసహస్రేణ రామమప్రతిమౌజసమ్। అర్దయిత్వా మహానాదం ననాద సమరే ఖరః॥ ౧౮॥ స శ
రైరర్దితః క్రుద్ధస్సర్వగాత్రేషు రాఘవః। రరాజ సమరే రామో విధూమోఽగ్నిరివ జ్వలన్॥ ౧౯॥ తతో గంభీరనిర్హ్రాదం
రామశ్శత్రునిబర్హణః। చకారాంతాయ స రిపోస్సజ్యమన్యన్మహద్ధనుః॥ ౨౦॥ సుమహద్వైష్ణవం యత్తదతిసృష్టం మహ
ర్షిణా। వరం తద్ధనురుద్యమ్య ఖరం సమభిధావత॥ ౨౧॥ తతః కనకపుంఖైస్తు శరైస్సన్నతపర్వభిః। బిభేద రామస్సంక్రుద్ధః ఖ
రస్య సమరే ధ్వజమ్॥ ౨౨॥ స దర్శనీయో బహుధా వికీర్ణః కాంచనధ్వజః। జగామ ధరణీం సూర్యో దేవతానామివాజ్ఞయా॥
౨౩॥ తం చతుర్భిః ఖరః క్రుద్ధో రామం గాత్రేషు మార్గణైః। వివ్యాధ యుధి మర్మజ్ఞో మాతంగమివ తోమరైః॥ ౨౪॥ స రా
మో బహుభిర్బాణైః ఖరకార్ముకనిస్సృతైః। విద్ధో రుధిరసిక్తాంగో బభూవ రుషితో భృశమ్॥ ౨౫॥ స ధనుర్ధన్వినాం శ్రేష్ఠః
ప్రగృహ్య పరమాహవే। ముమోచ పరమేష్వాసష్షట్ఛరానభిలక్షితాన్॥ ౨౬॥ శిరస్యేకేన బాణేన ద్వాభ్యాం బాహ్వో
రథార్పయత్। త్రిభిశ్చంద్రార్ధవక్త్రైశ్చ వక్షస్యభిజఘాన హ॥ ౨౭॥ తతః పశ్చాన్మహాతేజా నారాచాన్ సూర్యసన్ని
భాన్। జఘాన రాక్షసం క్రుద్ధస్త్రయోదశ శిలాశితాన్॥ ౨౮॥ తతోఽస్య యుగమేకేన చతుర్భిశ్చతురో హయాన్। ష
ష్ఠేన తు శిరస్సంఖ్యే ఖరస్య రథసారథేః॥ ౨౯॥ త్రిభిస్త్రివేణుం బలవాన్ ద్వాభ్యామక్షం మహాబలః। ద్వాదశేన తు బాణేన ఖ
రస్య సశరం ధనుః॥ ౩౦॥ ఛిత్త్వా వజ్రనికాశేన రాఘవః ప్రహసన్నివ। త్రయోదశేనేంద్రసమో బిభేద సమరే ఖరమ్॥ ౩౧॥
ప్రభగ్నధన్వా విరథో హతాశ్వో హతసారథిః। గదాపాణిరవప్లుత్య తస్థౌ భూమౌ ఖరస్తదా॥ ౩౨॥ తత్కర్మ రామస్య మహార
థస్య సమేత్య దేవాశ్చ మహర్షయశ్చ। అపూజయన్ ప్రాంజలయః ప్రహృష్టాస్తదా విమానాగ్రగతాస్సమేతాః॥ ౩౩॥
ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే-అష్టావింశస్సర్గః॥ **

ఖరం తు విరథం రామో గదాపాణిమవస్థితమ్। మృదుపూర్వం మహాతేజాః పరుషం వాక్యమబ్రవీత్॥ ౧॥ గజాశ్వర
థసంబాధే బలే మహతి తిష్ఠతా। కృతం సుదారుణం కర్మ సర్వలోకజుగుప్సితమ్॥ ౨॥ ఉద్వేజనీయో భూతానాం నృశంసః
పాపకర్మకృత్। త్రయాణామపి లోకానామీశ్వరోఽపి న తిష్ఠతి॥ ౩॥ కర్మ లోకవిరుద్ధం తు కుర్వాణం క్షణదాచర। తీక్ష్ణం సర్వజ
నో హంతి సర్పం దుష్టమివాగతమ్॥ ౪॥ లోభాత్పాపాని కుర్వాణః కామాద్వా యో న బుధ్యతే। భ్రష్టః పశ్యతి తస్యాంతం
బ్రాహ్మణీ కరకాదివ॥ ౫॥ వసతో దండకారణ్యే తాపసాన్ ధర్మచారిణః। కిం ను హత్వా మహాభాగాన్ ఫలం ప్రాప్స్యసి రా
క్షస॥ ౬॥ న చిరం పాపకర్మాణః క్రూరా లోకజుగుప్సితాః। ఐశ్వర్యం ప్రాప్య తిష్ఠంతి శీర్ణమూలా ఇవ ద్రుమాః॥ ౭॥ అ
వశ్యం లభతే జంతుః ఫలం పాపస్య కర్మణః। ఘోరం పర్యాగతే కాలే ద్రుమః పుష్పమివార్తవమ్॥ ౮॥ నచిరాత్ప్రాప్యతే లో
కే పాపానాం కర్మణాం ఫలమ్। సవిషాణామివాన్నానాం భుక్తానాం క్షణదాచర॥ ౯॥ పాపమాచరతాం ఘోరం లోకస్యా

ప్రియమిచ్ఛతామ్। అహమాసాదితో రాజా ప్రాణాన్హంతుం నిశాచర ॥౧౦॥ అద్య హి త్వాం మయా ముక్తాశ్శరాః కాంచనభూషణాః। విదార్య నిపతిష్యంతి వల్మీకమివ పన్నగాః ॥౧౧॥ యే త్వయా దండకారణ్యే భక్షితా ధర్మచారిణః। తానద్య నిహతస్సంఖ్యే ససైన్యోఽనుగమిష్యసి ॥౧౨॥ అద్య త్వాం నిహతం బాణైః పశ్యంతు పరమర్షయః। నిరయస్థం విమానస్థా యే త్వయా హింసితాః పురా ॥౧౩॥ ప్రహర త్వం యథాకామం కురు యత్నం కులాధమ। అద్య తే పాతయిష్యామి శిరస్తాళఫలం యథా ॥౧౪॥ ఏవముక్తస్తు రామేణ క్రుద్ధస్సంరక్తలోచనః। ప్రత్యువాచ తతో రామం ప్రహసన్ క్రోధమూర్ఛితః ॥౧౫॥ ప్రాకృతాన్రాక్షసాన్హత్వా యుద్ధే దశరథాత్మజ। ఆత్మనా కథమాత్మానమప్రశస్యం ప్రశంససి ॥౧౬॥ విక్రాంతా బలవంతో వా యే భవంతి నరర్షభాః। కథయంతి న తే కించిత్తేజసా స్వేన గర్వితాః ॥౧౭॥ ప్రాకృతాస్త్వకృతాత్మానో లోకే క్షత్రియపాంసనాః। నిరర్థకం వికత్థంతే యథా రామ వికత్థసే ॥౧౮॥ కులం వ్యపదిశన్వీరస్సమరే కోఽభిధాస్యతి। మృత్యుకాలే హి సంప్రాప్తే స్వయమప్రస్తవే స్తవమ్ ॥౧౯॥ సర్వథా తు లఘుత్వం తే కత్థనేన విదర్శితమ్। సువర్ణప్రతిరూపేణ తప్తేనేవ కుశాగ్నినా ॥౨౦॥ న తు మామిహ తిష్ఠంతం పశ్యసి త్వం గదాధరమ్। ధరాధరమివాకంప్యం పర్వతం ధాతుభిశ్చితమ్ ॥౨౧॥ పర్యాప్తోఽహం గదాపాణిర్హంతుం ప్రాణాన్రణే తవ। త్రయాణామపి లోకానాం పాశహస్త ఇవాంతకః ॥౨౨॥ కామం బహ్వపి వక్తవ్యం త్వయి వక్ష్యామి న త్వహమ్। అస్తం గచ్ఛేద్ధి సవితా యుద్ధవిఘ్నస్తతో భవేత్ ॥౨౩॥ చతుర్దశ సహస్రాణి రాక్షసానాం హతాని తే। త్వద్వినాశాత్కరిష్యామి తేషామశ్రుప్రమార్జనమ్ ॥౨౪॥ ఇత్యుక్త్వా పరమక్రుద్ధస్తాం గదాం పరమాంగదః। ఖరశ్చిక్షేప రామాయ ప్రదీప్తామశనిం యథా ॥౨౫॥ ఖరబాహుప్రముక్తా సా ప్రదీప్తా మహతీ గదా। భస్మవృక్షాంశ్చ గుల్మాంశ్చ కృత్వాఽగాత్తత్సమీపతః ॥౨౬॥ తామాపతంతీం జ్వలితాం మృత్యుపాశోపమాం గదామ్। అంతరిక్షగతాం రామశ్చిచ్ఛేద బహుధా శరైః ॥౨౭॥ సా వికీర్ణా శరైర్భగ్నా పపాత ధరణీతలే। గదా మంత్రౌషధబలైర్వ్యాళీవ వినిపాతితా ॥౨౮॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే ఏకోనత్రింశస్సర్గః॥ ******************************

భిత్త్వా తు తాం గదాం బాణై రాఘవో ధర్మవత్సలః। స్మయమానః ఖరం వాక్యం సంరబ్ధమిదమబ్రవీత్ ॥౧॥ ఏతత్తే బలసర్వస్వం దర్శితం రాక్షసాధమ। శక్తిహీనతరో మత్తో వృథా త్వమవగర్జసి ॥౨॥ ఏషా బాణవినిర్భిన్నా గదా భూమితలం గతా। అభిధానప్రగల్భస్య తవ ప్రత్యయఘాతినీ ॥౩॥ యత్త్వయోక్తం వినష్టానామహమశ్రుప్రమార్జనమ్। రాక్షసానాం కరోమీతి మిథ్యా తదపి తే వచః ॥౪॥ నీచస్య క్షుద్రశీలస్య మిథ్యావృత్తస్య రక్షసః। ప్రాణానపహరిష్యామి గరుత్మానమృతం యథా ॥౫॥ అద్య తే భిన్నకంఠస్య ఫేనబుద్బుదభూషితమ్। విదారితస్య మద్బాణైర్మహీ పాస్యతి శోణితమ్ ॥౬॥ పాంసురూషితసర్వాంగస్స్రస్తన్యస్తభుజద్వయః। స్వప్స్యసే గాం సమాలింగ్య దుర్లభాం ప్రమదామివ ॥౭॥ ప్రవృద్ధనిద్రే శయితే త్వయి రాక్షసపాంసనే। భవిష్యంత్యశరణ్యానాం శరణ్యా దండకా ఇమే ॥౮॥ జనస్థానే హతస్థానే తవ రాక్షస మచ్ఛరైః। నిర్భయా విచరిష్యంతి సర్వతో మునయో వనే ॥౯॥ అద్య విప్రసరిష్యంతి రాక్షస్యో హతబాంధవాః। బాష్పార్ద్రవదనా దీనా భయాదన్యభయావహాః ॥౧౦॥ అద్య శోకరసజ్ఞాస్తా భవిష్యంతి నిరర్థకాః। అనురూపకులాః పత్న్యో యాసాం త్వం పతిరీదృశః ॥౧౧॥ నృశంస నీచ క్షుద్రాత్మన్ నిత్యం బ్రాహ్మణకంటక। యత్కృతే శంకితైరగ్నౌ మునిభిః పాత్యతే హవిః ॥౧౨॥ తమేవమభిసంరబ్ధం బ్రువాణం రాఘవం రణే। ఖరో నిర్భర్త్సయామాస రోషాత్ ఖరతరస్వరః ॥౧౩॥ దృఢం ఖల్వవలిప్తోఽసి భయేష్వపి చ నిర్భయః। వాచ్యావాచ్యం తతో హి త్వం మృత్యువశ్యో న బుధ్యసే ॥౧౪॥ కాలపాశపరిక్షిప్తా భవంతి పురుషా హి యే। కార్యాకార్యం న జానంతి తే నిరస్తషడింద్రియాః ॥౧౫॥ ఏవముక్త్వా తతో రామం సంరుధ్య భ్రుకుటిం తతః। స దదర్శ మహాసాలమవిదూరే నిశాచరః ॥౧౬॥ రణే ప్రహరణస్యార్థే సర్వతో హ్యవలోకయన్। స తముత్పాటయామాస సందశ్య దశనచ్ఛదమ్ ॥౧౭॥ తం సముత్క్షిప్య బాహుభ్యాం వినర్దిత్వా మహాబలః। రామముద్దిశ్య చిక్షేప హతస్త్వమితి చాబ్రవీత్ ॥౧౮॥ తమాపతంతం బాణౌఘైశ్ఛిత్త్వా రామః ప్రతాపవాన్। రోషమాహారయత్తీవ్రం నిహంతుం సమరే ఖరమ్ ॥౧౯॥ జాతస్వేదస్తతో రామో రోషాద్రక్తాంతలోచనః। నిర్బిభేద సహస్రేణ బాణానాం సమరే ఖరమ్ ॥౨౦॥ తస్య బాణాంతరాద్రక్తం బహు సుస్రావ ఫేనిలమ్। గిరేః ప్రస్రవణస్యేవ తోయధారాపరిస్రవః ॥౨౧॥ విహ్వలస్స కృతో బాణైః ఖరో రామేణ సంయుగే। మత్తో రుధిరగంధేన తమేవాభ్యద్రవద్ద్రుతమ్ ॥౨౨॥ తమాపతంతం సంరబ్ధం కృతాస్త్రో రుధిరాప్లుతమ్।

అపాసర్పత్ప్రతిపదం కించిత్త్వరితవిక్రమః॥౨౩॥ తతః పావకసంకాశం వధాయ సమరే శరమ్। ఖరస్య రామో జగ్రాహ
బ్రహ్మదండమివాపరమ్॥౨౪॥ స తం దత్తం మఘవతా సురరాజేన ధీమతా। సందధే చాపి ధర్మాత్మా ముమోచ చ ఖరం ప్రతి॥
౨౫॥ స విముక్తో మహాబాణో నిర్ఘాతసమనిస్వనః। రామేణ ధనురాయమ్య ఖరస్యోరస్యపాతయత్॥౨౬॥ స పపాత ఖరో
భూమౌ దహ్యమానశ్శరాగ్నినా। రుద్రేణేవ వినిర్దగ్ధశ్శ్వేతారణ్యే యథాంధకః॥౨౭॥ స వృత్ర ఇవ వజ్రేణ ఫేనేన నముచి
ర్యథా। బలో వేంద్రాశనిహతో నిపపాత హతః ఖరః॥౨౮॥ తతో రాజర్షయస్సర్వే సంగతాః పరమర్షయః। సమేత్య ము
దితా రామమిదం వచనమబ్రువన్॥౨౯॥ ఏతదర్థం మహాతేజా మహేంద్రః పాకశాసనః। శరభంగాశ్రమం పుణ్యమాజ
గామ పురందరః॥౩౦॥ ఆనీతస్త్వమిమం దేశముపాయేన మహర్షిభిః। ఏషాం వధార్థం క్రూరాణాం రక్షసాం పాపకర్మ
ణామ్॥౩౧॥ తదిదం నః కృతం కార్యం త్వయా దశరథాత్మజ। సుఖం ధర్మం చరిష్యంతి దండకేషు మహర్షయః॥౩౨॥ ఏతస్మి
న్నంతరే దేవాశ్చారణైస్సహ సంగతాః। దుందుభీంశ్చాభినిఘ్నంతః పుష్పవర్షం సమంతతః॥౩౩॥ రామస్యోపరి సంహృ
ష్టా వవృషుర్విస్మితాస్తదా। అర్ధాధికముహూర్తేన రామేణ నిశితైశ్శరైః॥౩౪॥ చతుర్దశసహస్రాణి రక్షసాం భీమ
కర్మణామ్। ఖరదూషణముఖ్యానాం నిహతాని మహాహవే॥౩౫॥ అహో బత మహత్కర్మ రామస్య విదితాత్మనః। అ
హో వీర్యమహో దాక్ష్యం విష్ణోరివ హి దృశ్యతే॥౩౬॥ ఇత్యేవముక్త్వా తే సర్వే యయుర్దేవా యథాగతమ్। ఏతస్మి
న్నంతరే వీరో లక్ష్మణస్సహ సీతయా॥౩౭॥ గిరిదుర్గాద్వినిష్క్రమ్య సంవివేశాశ్రమం సుఖీ। తతో రామస్తు విజయీ పూ
జ్యమానో మహర్షిభిః॥౩౮॥ ప్రవివేశాశ్రమం వీరో లక్ష్మణేనాభిపూజితః। తం దృష్ట్వా శత్రుహంతారం మహర్షీణాం
సుఖావహమ్॥౩౯॥ బభూవ హృష్టా వైదేహీ భర్తారం పరిషస్వజే। ముదా పరమయా యుక్తా దృష్ట్వా రక్షోగణాన్ హతాన్॥౪
౦॥ రామం చైవావ్యథం దృష్ట్వా తుతోష జనకాత్మజా। తతస్తు తం రాక్షససంఘమర్దనం సభాజ్యమానం ముదితైర్మహ
ర్షిభిః। పునః పరిష్వజ్య శశిప్రభాననా బభూవ హృష్టా జనకాత్మజా తదా॥౪౧॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే త్రింశస్సర్గః॥***

త్వరమాణస్తతో గత్వా జనస్థానాదకంపనః। ప్రవిశ్య లంకాం వేగేన రావణం వాక్యమబ్రవీత్॥౧॥ జనస్థానస్థితా
రాజన్ రాక్షసా బహవో హతాః। ఖరశ్చ నిహతస్సంఖ్యే కథంచిదహమాగతః॥౨॥ ఏవముక్తో దశగ్రీవః క్రుద్ధస్సంరక్తలోచ
నః। అకంపనమువాచేదం నిర్దహన్నివ చక్షుషా॥౩॥ కేన రమ్యం జనస్థానం హతం మమ పరాసునా। కో హి సర్వేషు లో
కేషు గతిం నాధిగమిష్యతి॥౪॥ న హి మే విప్రియం కృత్వా శక్యం మఘవతా సుఖమ్। ప్రాప్తుం వైశ్రవణేనాపి న యమేన న వి
ష్ణునా॥౫॥ కాలస్య చాప్యహం కాలో దహేయమపి పావకమ్। మృత్యుం మరణధర్మేణ సంయోజయితుముత్సహే॥౬॥ ద
హేయమపి సంక్రుద్ధస్తేజసాదిత్యపావకౌ। వాతస్య తరసా వేగం నిహంతుమహముత్సహే॥౭॥ తథా క్రుద్ధం దశగ్రీవం కృ
తాంజలిరకంపనః। భయాత్సందిగ్ధయా వాచా రావణం యాచతేఽభయమ్॥౮॥ దశగ్రీవోఽభయం తస్మై ప్రదదౌ రక్షసాం వ
రః। స విస్రబ్ధోఽబ్రవీద్వాక్యమసందిగ్ధమకంపనః॥౯॥ పుత్రో దశరథస్యాస్తి సింహసంహననో యువా। రామో నామ
వృషస్కంధో వృత్తాయతమహాభుజః॥౧౦॥ వీరః పృథుయశాః శ్రీమానతుల్యబలవిక్రమః। హతం తేన జనస్థానం ఖరశ్చ స
హదూషణః॥౧౧॥ అకంపనవచః శ్రుత్వా రావణో రాక్షసాధిపః। నాగేంద్ర ఇవ నిశ్వస్య ఇదం వచనమబ్రవీత్॥౧౨॥ స సురేం
ద్రేణ సంయుక్తో రామస్సర్వామరైస్సహ। ఉపయాతో జనస్థానం బ్రూహి కచ్చిదకంపన॥౧౩॥ రావణస్య పునర్వాక్యం
నిశమ్య తదకంపనః। ఆచచక్షే బలం తస్య విక్రమం చ మహాత్మనః॥౧౪॥ రామో నామ మహాతేజాః శ్రేష్ఠస్సర్వధనుష్మతామ్।
దివ్యాస్త్రగుణసంపన్నః పురందరసమో యుధి॥౧౫॥ తస్యానురూపో బలవాన్ రక్తాక్షో దుందుభిస్వనః। కనీయాన్ లక్ష్మ
ణో నామ భ్రాతా శశినిభాననః॥౧౬॥ స తేన సహ సంయుక్తః పావకేనానిలో యథా। శ్రీమాన్ రాజవరస్తేన జనస్థానం ని
పాతితమ్॥౧౭॥ నైవ దేవా మహాత్మానో నాత్ర కార్యా విచారణా। శరా రామేణ తూత్సృష్టా రుక్మపుంఖాః పతత్రిణః॥
౧౮॥ సర్పాః పంచాననా భూత్వా భక్షయంతి స్మ రాక్షసాన్। యేన యేన చ గచ్ఛంతి రాక్షసా భయకర్షితాః॥౧౯॥ తేన
తేన స్మ పశ్యంతి రామమేవాగ్రతః స్థితమ్। ఇత్థం వినాశితం తేన జనస్థానం తవానఘ॥౨౦॥ అకంపనవచః శ్రుత్వా రావణో
వాక్యమబ్రవీత్। జనస్థానం గమిష్యామి హంతుం రామం సలక్ష్మణమ్॥౨౧॥ అథైవముక్తే వచనే ప్రోవాచేదమకంపనః। శృ
ణు రాజన్ యథావృత్తం రామస్య బలపౌరుషమ్॥౨౨॥ అసాధ్యః కుపితో రామో విక్రమేణ మహాయశాః। ఆపగాయాస్సు

పూర్ణాయా వేగం పరిహరేచ్ఛరైః॥౨౩॥ స తారాగ్రహనక్షత్రం నభశ్చాప్యవసాదయేత్ । అసౌ రామస్తు సజ్జంతీం శ్రీమానభ్యుద్ధరేన్మహీమ్॥౨౪॥ భిత్త్వా వేలాం సముద్రస్య లోకానాప్లావయేద్విభుః । వేగం వాపి సముద్రస్య వాయుం వా విధమేచ్ఛరైః॥౨౫॥ సంహృత్య వా పునర్లోకాన్ విక్రమేణ మహాయశాః । శక్తస్స పురుషవ్యాఘ్రః స్రష్టుం పునరపి ప్రజాః॥౨౬॥ న హి రామో దశగ్రీవ శక్యో జేతుం త్వయా యుధి । రక్షసాం వాపి లోకేన స్వర్గః పాపజనైరివ॥౨౭॥ న తం వధ్యమహం మన్యే సర్వైర్దేవాసురైరపి । అయం తస్య వధోపాయస్తన్మమైకమనాః శృణు॥౨౮॥ భార్యా తస్యోత్తమా లోకే సీతా నామ సుమధ్యమా । శ్యామా సమవిభక్తాంగీ స్త్రీరత్నం రత్నభూషితా॥౨౯॥ నైవ దేవీ న గంధర్వీ నాప్సరా నాపి దానవీ । తుల్యా సీమంతినీ తస్యా మానుషీషు కుతో భవేత్॥౩౦॥ తస్యాపహర భార్యాం త్వం ప్రమథ్య సుమహావనే । స తయా రహితః కామీ రామో హాస్యతి జీవితమ్॥౩౧॥ అరోచయత తద్వాక్యం రావణో రాక్షసాధిపః । చింతయిత్వా మహాబాహురకంపనమువాచ హ॥౩౨॥ బాఢం కాల్యం గమిష్యామి హ్యేకస్సారథినా సహ । ఆనయిష్యామి వైదేహీమిమాం హృష్టో మహాపురీమ్॥౩౩॥ అథైవముక్త్వా ప్రయయౌ ఖరయుక్తేన రావణః । రథేనాదిత్యవర్ణేన దిశస్సర్వాః ప్రకాశయన్॥౩౪॥ స రథో రాక్షసేంద్రస్య నక్షత్రపథగో మహాన్ । సంచార్యమాణశ్శుశుభే జలదే చంద్రమా ఇవ॥౩౫॥ స మారీచాశ్రమం ప్రాప్య తాటకేయముపాగమత్ । మారీచేనార్చితో రాజా భక్ష్యభోజ్యైరమానుషైః॥౩౬॥ తం స్వయం పూజయిత్వా తు ఆసనేనోదకేన చ । అథోపహితయా వాచా మారీచో వాక్యమబ్రవీత్॥౩౭॥ కచ్చిత్సుకుశలం రాజన్ లోకానాం రాక్షసేశ్వర । ఆశంకే నాథ జానే త్వం యతస్తూర్ణమిహాగతః॥౩౮॥ ఇత్యుక్తస్స మహాతేజా మారీచేన స రావణః । తతః పశ్చాదిదం వాక్యమబ్రవీద్వాక్యకోవిదః॥౩౯॥ ఆరక్షో మే హతస్తాత రామేణాక్లిష్టకర్మణా । జనస్థానమవధ్యం తత్సర్వం యుధి నిపాతితమ్॥౪౦॥ తస్య మే కురు సాచివ్యం తస్య భార్యాపహారణే । రాక్షసేంద్రవచశ్శ్రుత్వా మారీచో వాక్యమబ్రవీత్॥౪౧॥ ఆఖ్యాతా కేన సీతా సా మిత్రరూపేణ శత్రుణా । త్వయా రాక్షసశార్దూల కో న నందతి నిందితః॥౪౨॥ సీతామిహానయస్వేతి కో బ్రవీతి బ్రవీహి మే । రక్షోలోకస్య సర్వస్య కశ్శృంగం ఛేత్తుమిచ్ఛతి॥౪౩॥ ప్రోత్సాహయతి కశ్చ త్వాం స హి శత్రురసంశయః । ఆశీవిషముఖాద్దంష్ట్రాముద్ధర్తుం చేచ్ఛతి త్వయా॥౪౪॥ కర్మణా నేన కేనాపి కాపథం ప్రతిపాదితః । సుఖసుప్తస్య తే రాజన్ ప్రహృతం కేన మూర్ధని॥౪౫॥ విశుద్ధవంశాభిజనాగ్రహస్తస్తేజోమదస్సంస్థితదోర్విషాణః । ఉదీక్షితుం రావణ నేహ యుక్తస్స సంయుగే రాఘవగంధహస్తీ॥౪౬॥ అసౌ రణాంతస్థితిసంధివాలో విదగ్ధరక్షోమృగహా నృసింహః । సుప్తస్త్వయా బోధయితుం న యుక్తశ్శరాంగపూర్ణో నిశితాసిదంష్ట్రః॥౪౭॥ చాపాపహారే భుజవేగపంకే శరోర్మిమాలే సుమహాహవౌఘే । న రామపాతాలముఖేతిఘోరే ప్రస్కందితుం రాక్షసరాజ యుక్తమ్॥౪౮॥ ప్రసీద లంకేశ్వర రాక్షసేంద్ర లంకాం ప్రసన్నో భవ సాధు గచ్ఛ । త్వం స్వేషు దారేషు రమస్వ నిత్యం రామస్సభార్యో రమతాం వనేషు॥౪౯॥ ఏవముక్తో దశగ్రీవో మారీచేన స రావణః । న్యవర్తత పురీం లంకాం వివేశ చ గృహోత్తమమ్॥౫౦॥ ఇతి ఏకత్రింశస్సర్గః. ****

తతశ్శూర్పణఖా దృష్ట్వా సహస్రాణి చతుర్దశ । హతాన్యేకేన రామేణ రక్షసాం భీమకర్మణామ్॥౧॥ దూషణం చ ఖరం చైవ హతం త్రిశిరసా సహ । దృష్ట్వా పునర్మహానాదం ననాద జలదో యథా॥౨॥ సా దృష్ట్వా కర్మ రామస్య కృతమన్యైస్సుదుష్కరమ్ । జగామ పరమోద్విగ్నా లంకాం రావణపాలితామ్॥౩॥ సా దదర్శ విమానాగ్రే రావణం దీప్తతేజసమ్ । ఉపోపవిష్టం సచివైర్మరుద్భిరివ వాసవమ్॥౪॥ ఆసీనం సూర్యసంకాశే కాంచనే పరమాసనే । రుక్మవేదిగతం ప్రాజ్యం జ్వలంతమివ పావకమ్॥౫॥ దేవగంధర్వభూతానామృషీణాం చ మహాత్మనామ్ । అజేయం సమరే శూరం వ్యాత్తాననమివాంతకమ్॥౬॥ దేవాసురవిమర్దేషు వజ్రాశనికృతవ్రణమ్ । ఐరావతవిషాణాగ్రైరుత్కృష్టకిణవక్షసమ్॥౭॥ వింశద్భుజం దశగ్రీవం దర్శనీయపరిచ్ఛదమ్ । విశాలవక్షసం వీరం రాజలక్షణశోభితమ్॥౮॥ స్నిగ్ధవైడూర్యసంకాశం తప్తకాంచనకుండలమ్ । సుభుజం శుక్లదశనం మహాస్యం పర్వతోపమమ్॥౯॥ విష్ణుచక్రనిపాతైశ్చ శతశో దేవసంయుగే । అన్యైశ్శస్త్రప్రహారైశ్చ మహాయుద్ధేషు తాడితమ్॥౧౦॥ ఆహతాంగం సమస్తైశ్చ దేవప్రహరణైస్తథా । అక్షోభ్యాణాం సముద్రాణాం క్షోభకం క్షిప్రకారిణమ్॥౧౧॥ క్షేప్తారం పర్వతేంద్రాణాం సురాణాం చ ప్రమర్దనమ్ । ఉచ్ఛేత్తారం చ ధర్మాణాం పరదారాభిమర్శకమ్॥౧౨॥ సర్వదివ్యాస్త్రయోక్తారం యజ్ఞవిఘ్నకరం సదా । పురీం భోగవతీం ప్రాప్య పరాజిత్య చ వాసుకిమ్॥౧౩॥ తక్షకస్య ప్రి

యాం భార్యాం పరాజిత్య జహార యః । కైలాసపర్వతం గత్వా విజిత్య నరవాహనమ్ ॥౧౪॥ విమానం పుష్పకం తస్య కామగం
వై జహార యః । వనం చైత్రరథం రమ్యం నలినీం నందనం వనమ్ ॥౧౫॥ వినాశయతి యః క్రోధాద్దేవోద్యానాని వీర్యవాన్ । చం
ద్రసూర్యౌ మహాభాగావుత్తిష్ఠంతౌ పరంతపౌ ॥౧౬॥ నివారయతి బాహుభ్యాం యః శైలశిఖరోపమః । దశవర్షసహస్రా
ణి తపస్తప్త్వా మహావనే ॥౧౭॥ పురా స్వయంభువే ధీరః శిరాంస్యుపజహార యః । దేవదానవగంధర్వపిశాచపతగోరగైః ॥
౧౮॥ అభయం యస్య సంగ్రామే మృత్యుతో మానుషాదృతే । మంత్రైరభిష్టుతం పుణ్యమధ్వరేషు ద్విజాతిభిః ॥౧౯॥ హవి
ర్ధానేషు యః సోమముపహంతి మహాబలః । ఆప్తయజ్ఞహరం క్రూరం బ్రహ్మఘ్నం దుష్టచారిణమ్ ॥౨౦॥ కర్కశం నిరను
క్రోశం ప్రజానామహితే రతమ్ । రావణం సర్వభూతానాం సర్వలోకభయావహమ్ ॥౨౧॥ రాక్షసీ భ్రాతరం క్రూరం సా
దదర్శ మహాబలమ్ । తం దివ్యవస్త్రాభరణం దివ్యమాల్యోపశోభితమ్ ॥౨౨॥ ఆసనే సూపవిష్టం తం కాలకాలమివోద్యతమ్ ।
రాక్షసేంద్రం మహాభాగం పౌలస్త్యకులనందనమ్ ॥౨౩॥ రావణం శత్రుహంతారం మంత్రిభిః పరివారితమ్ । అభిగమ్యాబ్ర
వీద్వాక్యం రాక్షసీ భయవిహ్వలా ॥౨౪॥ తమబ్రవీద్దీప్తవిశాలలోచనం ప్రదర్శయిత్వా భయమోహమూర్ఛితా । సుదారు
ణం వాక్యమభీతచారిణీ మహాత్మనా శూర్పణఖా విరూపితా ॥౨౫॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే ద్వాత్రింశస్సర్గః *****

తతశ్శూర్పణఖా దీనా రావణం లోకరావణమ్ । అమాత్యమధ్యే సంక్రుద్ధా పరుషం వాక్యమబ్రవీత్ ॥౧॥ ప్రమత్తః కా
మభోగేషు స్వైరవృత్తో నిరంకుశః । సముత్పన్నం భయం ఘోరం బోద్ధవ్యం నావబుధ్యసే ॥౨॥ సక్తం గ్రామ్యేషు భోగేషు
కామవృత్తం మహీపతిమ్ । లుబ్ధం న బహు మన్యంతే శ్మశానాగ్నిమివ ప్రజాః ॥౩॥ స్వయం కార్యాణి యః కాలే నానుతిష్ఠతి పా
ర్థివః । స తు వై సహ రాజ్యేన తైశ్చ కార్యైర్వినశ్యతి ॥౪॥ అయుక్తచారం దుర్దర్శమస్వాధీనం నరాధిపమ్ । వర్జయంతి
నరా దూరాన్నదీపంకమివ ద్విపాః ॥౫॥ యే న రక్షంతి విషయమస్వాధీనా నరాధిపాః । తే న వృద్ధ్యా ప్రకాశంతే గిరయస్సాగరే
యథా ॥౬॥ ఆత్మవద్భిర్విగృహ్య త్వం దేవగంధర్వదానవైః । అయుక్తచారశ్చపలః కథం రాజా భవిష్యసి ॥౭॥ త్వం తు బాలస్వ
భావశ్చ బుద్ధిహీనశ్చ రాక్షస । జ్ఞాతవ్యం తు న జానీషే కథం రాజా భవిష్యసి ॥౮॥ యేషాం చారశ్చ కోశశ్చ నయశ్చ జయతాం
వర । అస్వాధీనా నరేంద్రాణాం ప్రాకృతైస్తే జనైస్సమాః ॥౯॥ యస్మాత్పశ్యంతి దూరస్థాన్సర్వానర్థాన్నరాధిపాః ।
చారేణ తస్మాదుచ్యంతే రాజానో దీర్ఘచక్షుషః ॥౧౦॥ అయుక్తచారం మన్యే త్వాం ప్రాకృతైస్సచివైర్వృతమ్ । స్వ
జనం తు జనస్థానే హతం యో నావబుధ్యసే ॥౧౧॥ చతుర్దశ సహస్రాణి రక్షసాం క్రూరకర్మణామ్ । హతాన్యేకేన రా
మేణ ఖరశ్చ సహదూషణః ॥౧౨॥ ఋషీణామభయం దత్తం కృతక్షేమాశ్చ దండకాః । ధర్షితం చ జనస్థానం రామేణాక్లిష్ట
కర్మణా ॥౧౩॥ త్వం తు లుబ్ధః ప్రమత్తశ్చ పరాధీనశ్చ రావణ । విషయే స్వే సముత్పన్నం భయం యో నావబుధ్యసే ॥౧౪॥ తీ
క్ష్ణమల్పప్రదాతారం ప్రమత్తం గర్వితం శఠమ్ । వ్యసనే సర్వభూతాని నాభిధావంతి పార్థివమ్ ॥౧౫॥ అతిమానినమగ్రా
హ్యమాత్మసంభావితం నరమ్ । క్రోధనం వ్యసనే హంతి స్వజనోఽపి మహీపతిమ్ ॥౧౬॥ నానుతిష్ఠతి కార్యాణి భయేషు న బి
భేతి చ । క్షిప్రం రాజ్యాచ్చ్యుతో దీనస్తృణైస్తుల్యో భవిష్యతి ॥౧౭॥ శుష్కకాష్ఠైర్భవేత్కార్యం లోష్ఠైరపి చ పాంసుభిః । న తు
స్థానాత్పరిభ్రష్టైః కార్యం స్యాద్వసుధాధిపైః ॥౧౮॥ ఉపభుక్తం యథా వాసః స్రజో వా మృదితా యథా । ఏవం రాజ్యాత్ప
రిభ్రష్టస్సమర్థోఽపి నిరర్థకః ॥౧౯॥ అప్రమత్తశ్చ యో రాజా సర్వతో విజితేంద్రియః । కృతజ్ఞో ధర్మశీలశ్చ స రాజా తిష్ఠ
తే చిరమ్ ॥౨౦॥ నయనాభ్యాం ప్రసుప్తోఽపి జాగర్తి నయచక్షుషా । వ్యక్తక్రోధప్రసాదశ్చ స రాజా పూజ్యతే జనైః ॥౨౧॥
త్వం తు రావణ దుర్బుద్ధిర్గుణైరేతైర్వివర్జితః । యస్య తేఽవిదితశ్చారై రక్షసాం సుమహాన్వధః ॥౨౨॥ పరావమంతా విష
యేషు సంగతో న దేశకాలప్రవిభాగతత్త్వవిత్ । అయుక్తబుద్ధిర్గుణదోషనిశ్చయే విపన్నరాజ్యో న చిరాద్విపత్స్యసే ॥
౨౩॥ ఇతి స్వదోషాన్పరికీర్తితాంస్తయా సమీక్ష్య బుద్ధ్యా క్షణదాచరేశ్వరః । ధనేన దర్పేణ బలేన చాన్వితో విచింతయా
మాస చిరం స రావణః ॥౨౪॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే త్రయస్త్రింశస్సర్గః **************************

తతశ్శూర్పణఖాం క్రుద్ధాం బ్రువతీం పరుషం వచః । అమాత్యమధ్యే సంక్రుద్ధః పరిపప్రచ్ఛ రావణః ॥౧॥ కశ్చ రామః
కథంవీర్యః కింరూపః కింపరాక్రమః । కిమర్థం దండకారణ్యం ప్రవిష్టస్సుదురాసదమ్ ॥౨॥ ఆయుధం కిం చ రామస్య నిహతా
యేన రాక్షసాః । ఖరశ్చ నిహతస్సంఖ్యే దూషణస్త్రిశిరాస్తథా ॥౩॥ ఇత్యుక్తా రాక్షసేంద్రేణ రాక్షసీ క్రోధమూర్ఛితా । త

తో రామం యథాతత్త్వమాఖ్యాతుముపచక్రమే||౪|| దీర్ఘబాహుర్విశాలాక్షశ్చీరకృష్ణాజినాంబరః। కందర్పసమరూప
శ్చ రామో దశరథాత్మజః||౫||శక్రచాపనిభం చాపం వికృష్య కనకాంగదమ్। దీప్తాన్ క్షిపతి నారాచాన్ సర్పానివ మహావి
షాన్||౬||నాదదానం శరాన్ ఘోరాన్న ముంచంతం శిలీముఖాన్। న కార్ముకం వికర్షంతం రామం పశ్యామి సంయుగే||౭||
హన్యమానం తు తత్సైన్యం పశ్యామి శరవృష్టిభిః। ఇంద్రేణేవోత్తమం సస్యమాహతం త్వశ్మవృష్టిభిః||౮||రక్షసాం భీమవీ
ర్యాణాం సహస్రాణి చతుర్దశ। నిహతాని శరైస్తీక్ష్ణైస్తేనైకేన పదాతినా||౯||అర్ధాధికముహూర్తేన ఖరశ్చ సహదూ
షణః। ఋషీణామభయం దత్తం కృతక్షేమాశ్చ దండకాః||౧౦|| ఏకా కథంచిన్ముక్తాహం పరిభూయ మహాత్మనా। స్త్రీవధం
శంకమానేన రామేణ విదితాత్మనా||౧౧|| భ్రాతా చాస్య మహాతేజా గుణతస్తుల్యవిక్రమః। అనురక్తశ్చ భక్తశ్చ లక్ష్మణో
నామ వీర్యవాన్||౧౨||అమర్షీ దుర్జయో జేతా విక్రాంతో బుద్ధిమాన్ బలీ। రామస్య దక్షిణో బాహుర్నిత్యం ప్రాణో
బహిశ్చరః||౧౩||రామస్య తు విశాలాక్షీ పూర్ణేందుసదృశాననా। ధర్మపత్నీ ప్రియా భర్తుర్నిత్యం ప్రియహితే రతా||
౧౪||సా సుకేశీ సునాసోరుస్సురూపా చ యశస్వినీ। దేవతేవ వనస్యాస్య రాజతే శ్రీరివాపరా||౧౫|| తప్తకాంచనవర్ణాభా
రక్తతుంగనఖీ శుభా। సీతా నామ వరారోహా వైదేహీ తనుమధ్యమా||౧౬||నైవ దేవీ న గంధర్వీ న యక్షీ న చ కిన్నరీ। నైవంరూ
పా మయా నారీ దృష్టపూర్వా మహీతలే||౧౭||యస్య సీతా భవేద్భార్యా యం చ హృష్టా పరిష్వజేత్। అతిజీవేత్స సర్వేషు
లోకేష్వపి పురందరాత్||౧౮|| సా సుశీలా వపుశ్శ్లాఘ్యా రూపేణాప్రతిమా భువి। తవానురూపా భార్యా సా త్వం చ త
స్యాస్తథా పతిః||౧౯||తాం తు విస్తీర్ణజఘనాం పీనశ్రోణిపయోధరామ్। భార్యార్థే చ తవానేతుముద్యతాహం వరాన
నామ్||౨౦||విరూపితాస్మి క్రూరేణ లక్ష్మణేన మహాభుజ। తాం తు దృష్ట్వాద్య వైదేహీం పూర్ణచంద్రనిభాననామ్||౨౧||మ
న్మథస్య శరాణాం వై త్వం విధేయో భవిష్యసి। యది తస్యామభిప్రాయో భార్యార్థే తవ జాయతే||౨౨||శీఘ్రముద్ధ్రియ
తాం పాదో జయార్థమిహ దక్షిణః। కురు ప్రియం తథా తేషాం రక్షసాం రాక్షసేశ్వర||౨౩|| వధాత్తస్య నృశంసస్య రామ
స్యాశ్రమవాసినః। తం శరైర్నిశితైర్హత్వా లక్ష్మణం చ మహారథమ్||౨౪||హతనాథాం సుఖం సీతాం యథావదుపభోక్ష్య
సి। రోచతే యది తే వాక్యం మమైతద్రాక్షసేశ్వర||౨౫||క్రియతాం నిర్విశంకేన వచనం మమ రావణ। విజ్ఞాయేహాత్మశ
క్తిం హ్రియతామబలా బలాత్||౨౬|| సీతా సర్వానవద్యాంగీ భార్యార్థే రాక్షసేశ్వర|| నిశమ్య రామేణ శరైరజిహ్మ
గైర్హతాన్ జనస్థానగతాన్నిశాచరాన్। ఖరం చ బుద్ధ్వా నిహతం చ దూషణం త్వమత్ర కృత్యం ప్రతిపత్తుమర్హసి||౨౭||
ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే చతుస్త్రింశస్సర్గః. **

తతశ్శూర్పణఖావాక్యం తచ్ఛ్రుత్వా రోమహర్షణమ్। సచివానభ్యనుజ్ఞాయ కార్యం బుద్ధ్వా జగామ సః||౧||తత్కా
ర్యమనుగమ్యాథ యథావదుపలభ్య చ। దోషాణాం చ గుణానాం చ సంప్రధార్య బలాబలమ్||౨|| ఇతి కర్తవ్యమిత్యేవ కృ
త్వా నిశ్చయమాత్మనః। స్థిరబుద్ధిస్తతో రమ్యాం యానశాలాం జగామ హ||౩|| యానశాలాం తతో గత్వా ప్రచ్ఛన్నో రా
క్షసాధిపః। సూతం సంచోదయామాస రథస్సంయోజ్యతామితి||౪||ఏవముక్తః క్షణేనైవ సారథిర్లఘువిక్రమః। రథం
సంయోజయామాస తస్యాభిమతముత్తమమ్||౫|| కాంచనం రథమాస్థాయ కామగం రత్నభూషితమ్। పిశాచవదనై
ర్యుక్తం ఖరైః కాంచనభూషణైః||౬|| మేఘప్రతిమనాదేన స తేన ధనదానుజః। రాక్షసాధిపతిః శ్రీమాన్ యయౌ నదన
దీపతిమ్||౭||స శ్వేతవాలవ్యజనః శ్వేతచ్ఛత్రో దశాననః। స్నిగ్ధవైడూర్యసంకాశస్తప్తకాంచనకుండలః||౮|| వింశద్భు
జో దశగ్రీవో దర్శనీయపరిచ్ఛదః। త్రిదశారిర్మునీంద్రఘ్నో దశశీర్ష ఇవాద్రిరాట్||౯||కామగం రథమాస్థాయ శుశు
భే రాక్షసేశ్వరః। విద్యున్మండలవాన్ మేఘస్సబలాక ఇవాంబరే||౧౦|| సశైలం సాగరానూపం వీర్యవానవలోకయన్।
నానాపుష్పఫలైర్వృక్షైరనుకీర్ణం సహస్రశః||౧౧|| శీతమంగళతోయాభిః పద్మినీభిస్సమంతతః। విశాలైరాశ్రమపదై
ర్వేదిమద్భిస్సమావృతమ్||౧౨||కదళ్యాఢకిసంబాధం నారికేళాభిశోభితమ్। సాలైస్తాలైస్తమాలైశ్చ తరుభిశ్చ సుపుష్పి
తైః||౧౩||అత్యంతనియతాహారైశ్శోభితం పరమర్షిభిః। నాగైస్సుపర్ణైర్గంధర్వైః కిన్నరైశ్చ సహస్రశః||౧౪|| ఆ
జైర్వైఖానసైర్మాషైర్వాలఖిల్యైర్మరీచిపైః। జితకామైశ్చ సిద్ధైశ్చ చారణైరుపశోభితమ్||౧౫||దివ్యాభరణమాల్యా
భిర్దివ్యరూపాభిరావృతమ్। క్రీడారతివిధిజ్ఞాభిరప్సరోభిస్సహస్రశః||౧౬||సేవితం దేవపత్నీభిః శ్రీమతీభిః శ్రియావృ

తమ్। దేవదానవసంఘైశ్చ చరితం త్వమృతాశిభిః||౧౭||హంసక్రౌంచప్లవాకీర్ణం సారసైస్సంప్రణాదితమ్। వైడూర్య
ప్రస్తరం రమ్యం స్నిగ్ధం సాగరతేజసా||౧౮|| పాండరాణి విశాలాని దివ్యమాల్యయుతాని చ। తూర్యగీతాభిజుష్టాని విమా
నాని సమంతతః||౧౯||తపసా జితలోకానాం కామగాన్యభిసంపతన్। గంధర్వాప్సరసశ్చైవ దదర్శ ధనదానుజః||౨౦|| ని
ర్యాసరసమూలానాం చందనానాం సహస్రశః। వనాని పశ్యన్ సౌమ్యాని ఘ్రాణతృప్తికరాణి చ||౨౧||అగరూణాం చ ము
ఖ్యానాం వనాన్యుపవనాని చ। తక్కోలానాం చ జాత్యానాం ఫలానాం చ సుగంధినామ్|| ౨౨ || పుష్పాణి చ తమాలస్య గు
ల్మాని మరిచస్య చ। ముక్తానాం చ సమూహాని శుష్యమాణాని తీరతః||౨౩||శంఖానాం ప్రస్తరం చైవ ప్రవాలనిచయం తథా।
కాంచనాని చ శైలాని రాజతాని చ సర్వశః||౨౪||ప్రస్రవాణి మనోజ్ఞాని ప్రసన్నాని హ్రదాని చ। ధనధాన్యోపపన్నాని
స్త్రీరత్నైశ్శోభితాని చ||౨౫||హస్త్యశ్వరథగాఢాని నగరాణ్యవలోకయన్। తం సమం సర్వతః స్నిగ్ధం మృదుసంస్పర్శ
మారుతమ్||౨౬|| అనూపం సింధురాజస్య దదర్శ త్రిదివోపమమ్। తత్రాపశ్యత్స మేఘాభం న్యగ్రోధమృషిభిర్వృతమ్||
౨౭||సమంతాద్యస్య తాశ్శాఖాశ్శతయోజనమాయతాః। యస్య హస్తినమాదాయ మహాకాయం చ కచ్ఛపమ్||౨౮|| భ
క్షార్థం గరుడశ్శాఖామాజగామ మహాబలః। తస్య తాం సహసా శాఖాం భారేణ పతగోత్తమః|| ౨౯ || సుపర్ణః పర్ణబ
హులాం బభంజ చ మహాబలః। తత్ర వైఖానసా మాషా వాలఖిల్యా మరీచిపాః||౩౦||అజా బభూవుర్ధూమ్రాశ్చ సంగతాః
పరమర్షయః। తేషాం దయార్థం గరుడస్తాం శాఖాం శతయోజనామ్||౩౧|| జగామాదాయ వేగేన తౌ చోభౌ గజకచ్ఛపౌ
ఏకపాదేన ధర్మాత్మా భక్షయిత్వా తదామిషమ్||౩౨||నిషాదవిషయం హత్వా శాఖయా పతగోత్తమః।ప్రహర్షమతులం లే
భే మోక్షయిత్వా మహామునీన్||౩౩||స తేనైవ ప్రహర్షేణ ద్విగుణీకృతవిక్రమః। అమృతానయనార్థం వై చకార మతిమా
న్మతిమ్||౩౪|| అయోజాలాని నిర్మథ్య భిత్త్వా రత్నమయం గృహమ్। మహేంద్రభవనాద్గుప్తమాజహారామృతం తతః||౩౫||
తం మహర్షిగణైర్జుష్టం సుపర్ణకృతలక్షణమ్। నామ్నా సుభద్రం న్యగ్రోధం దదర్శ ధనదానుజః||౩౬||తం తు గత్వా
పరం పారం సముద్రస్య నదీపతేః। దదర్శాశ్రమమేకాంతే రమ్యే పుణ్యే వనాంతరే||౩౭||తత్ర కృష్ణాజినధరం జటావల్కల
ధారిణమ్। దదర్శ నియతాహారం మారీచం నామ రాక్షసమ్||౩౮||రావణస్తం సమాగమ్య విధివత్తేన రక్షసా। మారీచేనార్చి
తో రాజా సర్వకామైరమానుషైః||౩౯||తం స్వయం పూజయిత్వా తు భోజనేనోదకేన చ। అర్థోపహితయా వాచా మా
రీచో వాక్యమబ్రవీత్||౪౦||కచ్చిత్తే కుశలం రాజన్ లంకాయాం రాక్షసేశ్వర। కేనార్థేన పునస్త్వం వై తూర్ణమేవమిహా
గతః||౪౧||ఏవముక్తో మహాతేజా మారీచేన స రావణః। తతః పశ్చాదిదం వాక్యమబ్రవీద్వాక్యకోవిదః||౪౨||ఇతి శ్రీమదార
ణ్యకాండే - పంచత్రింశస్సర్గః. ❁❁❁❁ మారీచ శ్రూయతాం తాత వచనం మమ భాషతః। ఆర్తోఽస్మి మమ చార్త
స్య భవాన్హి పరమా గతిః||౧||జానీషే త్వం జనస్థానం భ్రాతా యత్ర ఖరో మమ। దూషణశ్చ మహాబాహుః స్వసా శూర్ప
ణఖా చ మే||౨||త్రిశిరాశ్చ మహాతేజా రాక్షసః పిశితాశనః। అన్యే చ బహవశ్శూరా లబ్ధలక్షా నిశాచరాః|| ౩ || వసంతి మన్ని
యోగేన రాత్రిం చాహశ్చ రాక్షసాః। బాధమానా మహారణ్యే మునీన్వై ధర్మచారిణః||౪||చతుర్దశ సహస్రాణి రక్షసాం
భీమకర్మణామ్। శూరాణాం లబ్ధలక్షాణాం ఖరచిత్తానువర్తినామ్|| ౫|| తే త్విదానీం జనస్థానే వసమానా మహాబలాః। సం
గతాః పరమాయత్తా రామేణ సహ సంయుగే || ౬ || నానాప్రహరణోపేతాః ఖరప్రముఖరాక్షసాః। తేన సంజాతరోషేణ
రామేణ రణమూర్ధని|| ౭|| అనుక్త్వా పరుషం కించిచ్ఛరైర్వ్యాపాదితం ధనుః। చతుర్దశ సహస్రాణి రక్షసాముగ్రతేజ
సామ్||౮|| నిహతాని శరైస్తీక్ష్ణైర్మానుషేణ పదాతినా। ఖరశ్చ నిహతస్సంఖ్యే దూషణశ్చ నిపాతితః||౯|| హతశ్చ త్రిశిరాశ్చా
పి నిర్భయా దండకాః కృతాః। పిత్రా నిరస్తః క్రుద్ధేన సభార్యః క్షీణజీవితః|| ౧౦|| స హంతా తస్య సైన్యస్య రామః క్షత్రియ
పాంసనః। దుశ్శీలః కర్కశస్తీక్ష్ణో మూర్ఖో లుబ్ధోఽజితేంద్రియః||౧౧|| త్యక్త్వా ధర్మమధర్మాత్మా భూతానామహితే రతః।
యేన వైరం వినారణ్యే సత్త్వమాశ్రిత్య కేవలమ్||౧౨||కర్ణనాసాపహరణాద్భగినీ మే విరూపితా। తస్య భార్యాం జనస్థానా
త్సీతాం సురసుతోపమామ్||౧౩||ఆనయిష్యామి విక్రమ్య సహాయస్తత్ర మే భవ। త్వయా హ్యహం సహాయేన పార్శ్వస్థేన
మహాబల|| ౧౪|| భ్రాతృభిశ్చ సురాన్యుద్ధే సమగ్రాన్నాభిచింతయే। తత్సహాయో భవ త్వం మే సమర్థో హ్యసి రాక్ష
స||౧౫|| వీర్యే యుద్ధే చ దర్పే చ న హ్యస్తి సదృశస్తవ। ఉపాయజ్ఞో మహాన్ శూరః సర్వమాయావిశారదః||౧౬|| ఏతదర్థ

మహం ప్రాప్తస్త్వత్సమీపం నిశాచర । శృణు తత్కర్మ సాహాయ్యే యత్కార్యం వచనాన్మమ ॥౧౭॥ సౌవర్ణస్త్వం మృ
గో భూత్వా చిత్రో రజతబిందుభిః । ఆశ్రమే తస్య రామస్య సీతాయాః ప్రముఖే చర ॥౧౮॥ త్వాం తు నిస్సంశయం సీతా దృ
ష్ట్వా తు మృగరూపిణమ్ । గృహ్యతామితి భర్తారం లక్ష్మణం చాభిధాస్యతి ॥౧౯॥ తతస్తయోరపాయే తు శూన్యే సీతాం య
థాసుఖమ్ । నిరాబాధో హరిష్యామి రాహుశ్చంద్రప్రభామివ ॥౨౦॥ తతః పశ్చాత్సుఖం రామే భార్యాహరణకర్శితే । విస్ర
బ్ధః ప్రహరిష్యామి కృతార్థేనాంతరాత్మనా ॥౨౧॥ తస్య రామకథాం శ్రుత్వా మారీచస్య మహాత్మనః । శుష్కం సమభ
వద్వక్త్రం పరిత్రస్తో బభూవ హ ॥౨౨॥ ఓష్ఠౌ పరిలిహన్ శుష్కౌ నేత్రైరనిమిషైరివ । మృతభూత ఇవార్తస్తు రావణం సము
దైక్షత ॥౨౩॥ స రావణం త్రస్తవిషణ్ణచేతా మహావనే రామపరాక్రమజ్ఞః । కృతాంజలిస్తత్త్వమువాచ వాక్యం హితం చ త
స్మై హితమాత్మనశ్చ ॥౨౪॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే షట్త్రింశస్సర్గః. ****************************

తచ్ఛ్రుత్వా రాక్షసేంద్రస్య వాక్యం వాక్యవిశారదః । ప్రత్యువాచ మహాప్రాజ్ఞో మారీచో రాక్షసేశ్వరమ్ ॥
౧ ॥ సులభాః పురుషా రాజన్ సతతం ప్రియవాదినః । అప్రియస్య చ పథ్యస్య వక్తా శ్రోతా చ దుర్లభః ॥౨॥ న నూనం బుధ్యసే
రామం మహావీర్యం గుణాన్వితమ్ । అయుక్తచారశ్చపలో మహేంద్రవరుణోపమమ్ ॥౩॥ అపి స్వస్తి భవేత్తాత సర్వేషాం
భువి రక్షసామ్ । అపి రామో న సంక్రుద్ధః కుర్యాల్లోకమరాక్షసమ్ ॥౪॥ అపి తే జీవితాంతాయ నోత్పన్నా జనకాత్మజా । అ
పి సీతానిమిత్తం చ న భవేద్వ్యసనం మమ ॥౫॥ అపి త్వామీదృశం ప్రాప్య కామవృత్తం నిరంకుశమ్ । న వినశ్యేత్పురీ లంకా త్వ
యా సహ సరాక్షసా ॥౬॥ త్వద్విధః కామవృత్తో హి దుశ్శీలః పాపమంత్రితః । ఆత్మానం స్వజనం రాష్ట్రం స రాజా హంతి దుర్మ
తిః ॥౭॥ న స పిత్రా పరిత్యక్తో నామర్యాదః కథంచన । న లుబ్ధో న చ దుశ్శీలో న చ క్షత్రియపాంసనః ॥౮॥ న చ ధర్మగుణైర్హీనః
కౌసల్యానందవర్ధనః । న తీక్ష్ణో న చ భూతానాం సర్వేషామహితే రతః ॥౯॥ వంచితం పితరం దృష్ట్వా కైకేయ్యా సత్యవాది
నమ్ । కరిష్యామీతి ధర్మాత్మా తతః ప్రవ్రాజితో వనమ్ ॥౧౦॥ కైకేయ్యాః ప్రియకామార్థం పితుర్దశరథస్య చ । హిత్వా
రాజ్యం చ భోగం చ ప్రవిష్టో దండకావనమ్ ॥౧౧॥ న రామః కర్కశస్తాత నావిద్వాన్నాజితేంద్రియః । అనృతం దుశ్శ్రుతం చైవ
నైవ త్వం వక్తుమర్హసి ॥౧౨॥ రామో విగ్రహవాన్ ధర్మస్సాధుస్సత్యపరాక్రమః । రాజా సర్వస్య లోకస్య దేవానాం
మఘవానివ ॥౧౩॥ కథం త్వం తస్య వైదేహీం రక్షితాం స్వేన తేజసా । ఇచ్ఛసి ప్రసభం హర్తుం ప్రభామివ వివస్వతః ॥౧౪॥
శరార్చిషమనాధృష్యం చాపఖడ్గేంధనం రణే । రామాగ్నిం సహసా దీప్తం న ప్రవేష్టుం త్వమర్హసి ॥ ౧౫ ॥ ధనుర్వ్యాదితదీ
ప్తాస్యం శరార్చిషమమర్షణమ్ । చాపపాశధరం వీరం శత్రుసైన్యప్రహారిణమ్ ॥౧౬॥ రాజ్యం సుఖం చ సంత్యజ్య జీవితం చే
ష్టమాత్మనః । నాత్యాసాదయితుం తాత రామాంతకమిహార్హసి ॥౧౭॥ అప్రమేయం హి తత్తేజో యస్య సా జనకాత్మజా ।
న త్వం సమర్థస్తాం హర్తుం రామచాపాశ్రయాం వనే ॥౧౮॥ తస్య సా నరసింహస్య సింహోరస్కస్య భామినీ । ప్రాణే
భ్యోఽపి ప్రియతరా భార్యా నిత్యమనువ్రతా ॥౧౯॥ న సా ధర్షయితుం శక్యా మైథిల్యోజస్వినః ప్రియా । దీప్తస్యేవ హుతా
శస్య శిఖా సీతా సుమధ్యమా ॥౨౦॥ కిముద్యమమిమం వ్యర్థం కృత్వా తే రాక్షసాధిప । దృష్టశ్చేత్త్వం రణే తేన తదంతం తవ జీ
వితమ్ ॥౨౧॥ జీవితం చ సుఖం చైవ రాజ్యం చైవ సుదుర్లభమ్ । యదీచ్ఛసి చిరం భోక్తుం మా కృథా రామవిప్రియమ్ ॥౨౨॥ స
సర్వైస్సచివైస్సార్ధం విభీషణపురోగమైః । మంత్రయిత్వా తు ధర్మిష్ఠైః కృత్వా నిశ్చయమాత్మనః ॥౨౩॥ దోషాణాం చ గు
ణానాం చ సంప్రధార్య బలాబలమ్ । ఆత్మనశ్చ బలం జ్ఞాత్వా రాఘవస్య చ తత్త్వతః ॥౨౪॥ హితం హి తవ నిశ్చిత్య క్షమం త్వం
వక్తుమర్హసి । అహం తు మన్యే తవ న క్షమం రణే సమాగమం కోసలరాజసూనునా । ఇదం హి భూయః శృణు వాక్యము
త్తమం క్షమం చ యుక్తం చ నిశాచరేశ్వర ॥౨౫॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే సప్తత్రింశస్సర్గః. ******************

కదాచిదప్యహం వీర్యాత్పర్యటన్ పృథివీమిమామ్ । బలం నాగసహస్రస్య ధారయన్ పర్వతోపమః ॥౧॥ నీలజీమూ
తసంకాశస్తప్తకాంచనకుండలః । భయం లోకస్య జనయన్ కిరీటీ పరిఘాయుధః ॥౨॥ వ్యచరం దండకారణ్యే ఋషిమాంసా
ని భక్షయన్ । విశ్వామిత్రోఽథ ధర్మాత్మా మద్విత్రస్తో మహామునిః ॥౩॥ స్వయం గత్వా దశరథం నరేంద్రమిదమబ్రవీత్ । అ
ద్య రక్షతు మాం రామః పర్వకాలే సమాహితః ॥౪॥ మారీచాన్మే భయం ఘోరం సముత్పన్నం నరేశ్వర । ఇత్యేవముక్తో ధర్మా
త్మా రాజా దశరథస్తదా ॥౫॥ ప్రత్యువాచ మహాభాగం విశ్వామిత్రం మహామునిమ్ । బాలో ద్వాదశవర్షోఽయమకృతాస్త్రః

శ్చ రాఘవః ||౬|| కామంతు మమయత్ సైన్యం మయా సహ గమిష్యతి | బలేన చతురంగేణ స్వయమేత్య నిశాచరాన్ ||౭||
వధిష్యామి మునిశ్రేష్ఠ శత్రూంస్తే మనసేప్సితాన్ | ఇత్యేవముక్తస్స మునీ రాజానమిదమబ్రవీత్ ||౮|| రామాన్నాన్యద్బలం
లోకే పర్యాప్తం తస్య రక్షసః | దేవతానామపి భవాన్ సమరేష్వభిపాలకః ||౯|| ఆసీత్తవ కృతం కర్మ త్రిలోకవిదితం నృప | కా
మమస్తు మహత్సైన్యం తిష్ఠత్విహ పరంతప ||౧౦|| బాలోప్యేష మహాతేజాస్సమర్థస్తస్య నిగ్రహే | గమిష్యే రామమాదా
య స్వస్తి తేస్తు పరంతప ||౧౧|| ఏవముక్త్వా తు స మునిస్తమాదాయ నృపాత్మజమ్ | జగామ పరమప్రీతో విశ్వామిత్రస్స్వ
మాశ్రమమ్ ||౧౨|| తం తదా దండకారణ్యే యజ్ఞముద్దిశ్య దీక్షితమ్ | బభూవావస్థితో రామశ్చిత్రం విస్ఫారయన్ ధనుః ||౧౩||
అజాతవ్యంజనః శ్రీమాన్ పద్మపత్రనిభేక్షణః | ఏకవస్త్రధరో ధన్వీ శిఖీ కనకమాలయా ||౧౪|| శోభయన్ దండకారణ్యం దీ
ప్తేన స్వేన తేజసా | అదృశ్యత తతో రామో బాలచంద్ర ఇవోదితః ||౧౫|| తతోహం మేఘసంకాశస్తప్తకాంచనకుండలః | బ
లీ దత్తవరో దర్పాదాగతోస్మి తదాశ్రమమ్ ||౧౬|| తేన దృష్టః ప్రవిష్టోహం సహసైవోద్యతాయుధః | మాం తు దృష్ట్వా ధనుస్స
జ్యమసంభ్రాంతశ్చకార సః ||౧౭|| అవజానన్నహం మోహాద్బాలోయమితి రాఘవమ్ | విశ్వామిత్రస్య తాం వేదిమభ్య
ధావం కృతత్వరః ||౧౮|| తేన ముక్తస్తతో బాణశ్శితశ్శత్రునిబర్హణః | తేనాహం త్వాహతః క్షిప్తస్సముద్రే శతయోజనే ||
౧౯ || నేచ్ఛతా తాత మాం హంతుం తదా వీరేణ రక్షితః | రామస్య శరవేగేన నిరస్తోహమచేతనః ||౨౦|| పాతితోహం తదా
తేన గంభీరే సాగరాంభసి | ప్రాప్య సంజ్ఞాం చిరాత్తాత లంకాం ప్రతిగతః పురీమ్ ||౨౧|| ఏవమస్మి తదా ముక్తః సహాయా
స్తు నిపాతితాః | అకృతాస్త్రేణ బాలేన రామేణాక్లిష్టకర్మణా ||౨౨|| తన్మయా వార్యమాణస్త్వం యది రామేణ విగ్రహమ్ |
కరిష్యస్యాపదం ఘోరాం క్షిప్రం ప్రాప్స్యసి రావణ ||౨౩|| క్రీడారతివిధిజ్ఞానాం సమాజోత్సవశాలినామ్ | రక్షసాం చై
వ సంతాపమనర్థం చాహరిష్యసి ||౨౪|| హర్మ్యప్రాసాదసంబాధాం నానారత్నవిభూషితామ్ | ద్రక్ష్యసి త్వం పురీం లం
కాం వినష్టాం మైథిలీకృతే ||౨౫|| అకుర్వంతోపి పాపాని శుచయః పాపసంశ్రయాత్ | పరపాపైర్వినశ్యంతి మత్స్యా నాగ
హ్రదే యథా ||౨౬|| దివ్యచందనదిగ్ధాంగాన్ దివ్యాభరణభూషితాన్ | ద్రక్ష్యస్యభిహతాన్ భూమౌ తవ దోషాత్తు రాక్ష
సాన్ ||౨౭|| హృతదారాన్ సదారాంశ్చ దశ విద్రవతో దిశః | హతశేషానశరణాన్ ద్రక్ష్యసి త్వం నిశాచరాన్ ||౨౮|| శరజా
లపరిక్షిప్తామగ్నిజ్వాలసమావృతామ్ | ప్రదగ్ధభవనాం లంకాం ద్రక్ష్యసి త్వం న సంశయః ||౨౯|| పరదారాభిమర్శాత్తు నా
న్యత్పాపతరం మహత్ | ప్రమదానాం సహస్రాణి తవ రాజన్ పరిగ్రహః ||౩౦|| భవ స్వదారనిరతస్స్వకులం రక్ష రాక్షస |
మానమృద్ధించ రాజ్యంచ జీవితం చేష్టమాత్మనః ||౩౧|| కళత్రాణి చ సౌమ్యాని మిత్రవర్గం తథైవ చ | యదీచ్ఛసి చిరం భో
క్తుం మా కృథా రామవిప్రియమ్ ||౩౨|| నివార్యమాణస్సుహృదా మయా భృశం ప్రసహ్య సీతాం యది ధర్షయిష్యసి | గమి
ష్యసి క్షీణబలస్సబాంధవో యమక్షయం రామశరాత్తజీవితః ||౩౩|| ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే అష్టత్రింశస్సర్గః ******
ఏవమస్మి తదా ముక్తః కథంచిత్తేన సంయుగే | ఇదానీమపి యద్వృత్తం తచ్ఛృణుష్వ నిశాచర ||౧|| రాక్షసాభ్యా
మహం ద్వాభ్యామనిర్విణ్ణస్తథా కృతః | సహితో మృగరూపాభ్యాం ప్రవిష్టో దండకావనమ్ ||౨|| దీప్తజిహ్వో మహాకా
యస్తీక్ష్ణదంష్ట్రో మహాబలః | వ్యచరన్ దండకారణ్యం మాంసభక్షో మహామృగః ||౩|| అగ్నిహోత్రేషు తీర్థేషు చైత్యవృ
క్షేషు రావణ | అత్యంతఘోరో వ్యచరంస్తాపసాన్ సంప్రధర్షయన్ ||౪|| నిహత్య దండకారణ్యే తాపసాన్ ధర్మచారిణః | రు
ధిరాణి పిబంస్తేషాం తదా మాంసాని భక్షయన్ ||౫|| ఋషిమాంసాశనః క్రూరస్త్రాసయన్ వనగోచరాన్ | తథా రుధిరమ
త్తోహం వ్యచరన్ ధర్మదూషకః ||౬|| ఆసాదయం తదా రామం తాపసం ధర్మచారిణమ్ | వైదేహీం చ మహాభాగాం లక్ష్మణం
చ మహారథమ్ ||౭|| తాపసం నియతాహారం సర్వభూతహితే రతమ్ | సోహం వనగతం రామం పరిభూయ మహాబలమ్ ||౮||
తాపసోయమితి జ్ఞాత్వా పూర్వవైరమనుస్మరన్ | అభ్యధావం హి సంక్రుద్ధస్తీక్ష్ణశృంగో మృగాకృతిః ||౯|| జిఘాంసురకృ
తప్రజ్ఞస్తం ప్రహారమనుస్మరన్ | తేన ముక్తాస్త్రయో బాణాశ్శితాశ్శత్రునిబర్హణాః ||౧౦|| వికృష్య బలవచ్చాపం సుప
ర్ణానిలనిస్వనాః | తే బాణా వజ్రసంకాశాస్సుముక్తా రక్తభోజనాః ||౧౧|| ఆజగ్ముస్సహితాస్సర్వే త్రయస్సంనతపర్వణః |
పరాక్రమజ్ఞో రామస్య శరో దృష్టభయః పురా ||౧౨|| సముద్భ్రాంతస్తతో ముక్తస్తావుభౌ రాక్షసౌ హతౌ | శరేణ ముక్తో
రామస్య కథంచిత్ ప్రాప్య జీవితమ్ ||౧౩|| ఇహ ప్రవ్రజితో యుక్తస్తాపసోహం సమాహితః | వృక్షే వృక్షే చ పశ్యామి చీర

కృష్ణాజినాంబరమ్ ॥ ౧౪ ॥ గృహీతధనుషం రామం పాశహస్తమివాంతకమ్ । అపి రామసహస్రాణి భీతః పశ్యామి రావణ ॥ ౧౫ ॥ రామభూతమిదం సర్వమరణ్యం ప్రతిభాతి మే । రామమేవ హి పశ్యామి రహితే రాక్షసాధిప ॥ ౧౬ ॥ దృష్ట్వా స్వప్నగతం రామముద్భ్రమామి విచేతనః । రకారాదీని నామాని రామత్రస్తస్య రావణ ॥ ౧౭ ॥ రత్నాని చ రథాశ్చైవ త్రాసం సంజనయంతి మే । అహం తస్య ప్రభావజ్ఞో న యుద్ధం తేన తే క్షమమ్ ॥ ౧౮ ॥ బలిం వా నముచిం వాపి హన్యాద్ధి రఘునందనః । రణే రామేణ యుద్ధ్యస్వ క్షమాం వా కురు రాక్షస ॥ ౧౯ ॥ న తే రామకథా కార్యా యది మాం ద్రష్టుమిచ్ఛసి । బహవః సాధవో లోకే యుక్తా ధర్మమనుష్ఠితాః ॥ ౨౦ ॥ పరేషామపరాధేన వినష్టాః సపరిచ్ఛదాః । సోఽహం తవాపరాధేన వినశ్యేయం నిశాచర ॥ ౨౧ ॥ కురుష్వ యత్తే క్షమం తత్త్వమహం త్వాం నానుయామి హ । రామశ్చ హి మహాతేజా మహాసత్త్వో మహాబలః ॥ ౨౨ ॥ అపి రాక్షసలోకస్య న భవేదంతకోఽపి సః । యది శూర్పణఖాహేతోర్జనస్థానగతః ఖరః ॥ ౨౩ ॥ అతివృత్తో హతః పూర్వం రామేణాక్లిష్టకర్మణా । అత్ర బ్రూహి యథాతత్త్వం కో రామస్య వ్యతిక్రమః ॥ ౨౪ ॥ ఇదం వచో బంధుహితార్థినా మయా యథోచ్యమానం యది నాభిపత్స్యసే । సబాంధవస్త్యక్ష్యసి జీవితం రణే హతోఽద్య రామేణ శరైరజిహ్మగైః ॥ ౨౫ ॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే - ఏకోనచత్వారింశస్సర్గః **

మారీచేన తు తద్వాక్యం క్షమం యుక్తం నిశాచరః । ఉక్తో న ప్రతిజగ్రాహ మర్తుకామ ఇవౌషధమ్ ॥ ౧ ॥ తం పథ్యహితవక్తారం మారీచం రాక్షసాధిపః । అబ్రవీత్పరుషం వాక్యమయుక్తం కాలచోదితః ॥ ౨ ॥ యత్కిలైతదయుక్తార్థం మారీచ మయి కథ్యతే । వాక్యం నిష్ఫలమత్యర్థముప్తం బీజమివోషరే ॥ ౩ ॥ త్వద్వాక్యైర్న తు మాం శక్యం భేత్తుం రామస్య సంయుగే । పాపశీలస్య మూర్ఖస్య మానుషస్య విశేషతః ॥ ౪ ॥ యస్త్యక్త్వా సుహృదో రాజ్యం మాతరం పితరం తథా । స్త్రీవాక్యం ప్రాకృతం శ్రుత్వా వనమేకపదే గతః ॥ ౫ ॥ అవశ్యం తు మయా తస్య సంయుగే ఖరఘాతినః । ప్రాణైః ప్రియతరా సీతా హర్తవ్యా తవ సన్నిధౌ ॥ ౬ ॥ ఏవం మే నిశ్చితా బుద్ధిర్హృది మారీచ వర్తతే । న వ్యావర్తయితుం శక్యా సేంద్రైరపి సురాసురైః ॥ ౭ ॥ దోషం గుణం వా సంపృష్టస్త్వమేవం వక్తుమర్హసి । అపాయం వాప్యుపాయం వా కార్యస్యాస్య వినిశ్చయే ॥ ౮ ॥ సంపృష్టేన తు వక్తవ్యం సచివేన విపశ్చితా । ఉద్యతాంజలినా రాజ్ఞే య ఇచ్ఛేద్భూతిమాత్మనః ॥ ౯ ॥ వాక్యమప్రతికూలం తు మృదుపూర్వం హితం శుభమ్ । ఉపచారేణ యుక్తం చ వక్తవ్యో వసుధాధిపః ॥ ౧౦ ॥ సావమర్దం తు యద్వాక్యం మారీచ హితముచ్యతే । నాభినందతి తద్రాజా మానార్హో మానవర్జితమ్ ॥ ౧౧ ॥ పంచ రూపాణి రాజానో ధారయంత్యమితౌజసః । అగ్నేరింద్రస్య సోమస్య వరుణస్య యమస్య చ ॥ ౧౨ ॥ ఔష్ణ్యం తథా విక్రమం చ సౌమ్యం దండం ప్రసన్నతామ్ । ధారయంతి మహాత్మానో రాజానః క్షణదాచర ॥ ౧౩ ॥ తస్మాత్సర్వాస్వవస్థాసు మాన్యాః పూజ్యాశ్చ పార్థివాః । త్వం తు ధర్మమవిజ్ఞాయ కేవలం మోహమాస్థితః ॥ ౧౪ ॥ అభ్యాగతం మాం దౌరాత్మ్యాత్పరుషం వక్తుమిచ్ఛసి । గుణదోషౌ న పృచ్ఛామి క్షమం చాత్మని రాక్షస ॥ ౧౫ ॥ మయోక్తం తవ చైతావత్సంప్రత్యమితవిక్రమ । అస్మింస్తు స భవాన్ కృత్యే సాహాయ్యం కర్తుమర్హసి ॥ ౧౬ ॥ శృణు తత్కర్మ సాహాయ్యే యత్కార్యం వచనాన్మమ । సౌవర్ణస్త్వం మృగో భూత్వా చిత్రో రజతబిందుభిః ॥ ౧౭ ॥ ఆశ్రమే తస్య రామస్య సీతాయాః ప్రముఖే చర । ప్రలోభయిత్వా వైదేహీం యథేష్టం గంతుమర్హసి ॥ ౧౮ ॥ త్వాం తు మాయామృగం దృష్ట్వా కాంచనం జాతవిస్మయా । ఆనయైనమితి క్షిప్రం రామం వక్ష్యతి మైథిలీ ॥ ౧౯ ॥ అపక్రాంతే చ కాకుత్స్థే దూరం యాత్వా వ్యుదాహర । హా సీతే లక్ష్మణేత్యేవం రామవాక్యానురూపకమ్ ॥ ౨౦ ॥ తచ్ఛ్రుత్వా రామపదవీం సీతయా చ ప్రచోదితః । అనుగచ్ఛతి సంభ్రాంతః సౌమిత్రిరపి సౌహృదాత్ ॥ ౨౧ ॥ అపక్రాంతే చ కాకుత్స్థే లక్ష్మణే చ యథాసుఖమ్ । ఆనయిష్యామి వైదేహీం సహస్రాక్షః శచీమివ ॥ ౨౨ ॥ ఏవం కృత్వా త్విదం కార్యం యథేష్టం గచ్ఛ రాక్షస । రాజ్యస్యార్ధం ప్రయచ్ఛామి మారీచ తవ సువ్రత ॥ ౨౩ ॥ గచ్ఛ సౌమ్య శివం మార్గం కార్యస్యాస్య వివృద్ధయే । అహం త్వానుగమిష్యామి సరథో దండకావనమ్ ॥ ౨౪ ॥ ప్రాప్య సీతామయుద్ధేన వంచయిత్వా తు రాఘవమ్ । లంకాం ప్రతి గమిష్యామి కృతకార్యః సహ త్వయా ॥ ౨౫ ॥ న చేత్కరోషి మారీచ హన్మి త్వామహమద్య వై । ఏతత్కార్యమవశ్యం మే బలాదపి కరిష్యసి ॥ ౨౬ ॥ రాజ్ఞో హి ప్రతికూలస్థో న జాతు సుఖమేధతే । ఆసాద్య తం జీవితసంశయస్తే మృత్యుర్ధ్రువో హ్యద్య మయా విరుధ్య । ఏతద్యథావత్ప్రతిగృహ్య బుద్ధ్యా యదత్ర పథ్యం కురు తత్తథా త్వమ్ ॥ ౨౭ ॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే - చత్వారింశస్సర్గః ******

ఆజ్ఞప్తో రాజవద్వాక్యం ప్రతికూలం నిశాచరః। అబ్రవీత్పరుషం వాక్యం మారీచో రాక్షసాధిపమ్॥ ౧॥ కేనాయముపదిష్టస్తే వినాశః పాపకర్మణా। సపుత్రస్య సరాష్ట్రస్య సామాత్యస్య నిశాచర॥ ౨॥ కస్త్వయా సుఖినా రాజన్నాభినందతి పాపకృత్। కేనేదముపదిష్టం తే మృత్యుద్వారముపాయతః॥ ౩॥ శత్రవస్తవ సువ్యక్తం హీనవీర్యా నిశాచరాః। ఇచ్ఛంతి త్వాం వినశ్యంతముపరుద్ధం బలీయసా॥ ౪॥ కేనేదముపదిష్టం తే క్షుద్రేణాహితవాదినా। యస్త్వామిచ్ఛతి నశ్యంతం స్వకృతేన నిశాచర॥ ౫॥ వధ్యాః ఖలు న హన్యంతే సచివాస్తవ రావణ। యే త్వాముత్పథమారూఢం న నిగృహ్ణంతి సర్వశః॥ ౬॥ అమాత్యైః కామవృత్తో హి రాజా కాపథమాశ్రితః। నిగ్రాహ్యస్సర్వథా సద్భిర్న నిగ్రాహ్యో నిగృహ్యసే॥ ౭॥ ధర్మమర్థం చ కామం చ యశశ్చ జయతాం వర। స్వామిప్రసాదాత్సచివాః ప్రాప్నువంతి నిశాచర॥ ౮॥ విపర్యయే తు తత్సర్వం వ్యర్థం భవతి రావణ। వ్యసనం స్వామివైగుణ్యాత్ ప్రాప్నువంతీతరే జనాః॥ ౯॥ రాజమూలో హి ధర్మశ్చ జయశ్చ జయతాం వర। తస్మాత్సర్వాస్వవస్థాసు రక్షితవ్యో నరాధిపః॥ ౧౦॥ రాజ్యం పాలయితుం శక్యం న తీక్ష్ణేన నిశాచర। న చాపి ప్రతికూలేన నావినీతేన రాక్షస॥ ౧౧॥ యే తీక్ష్ణమంత్రాస్సచివా భజ్యంతే సహ తేన వై। విషమే తురగాః శీఘ్రా మందసారథయో యథా॥ ౧౨॥ బహవస్సాధవో లోకే యుక్తధర్మమనుష్ఠితాః। పరేషామపరాధేన వినష్టాస్సపరిచ్ఛదాః॥ ౧౩॥ స్వామినా ప్రతికూలేన ప్రజాస్తీక్ష్ణేన రావణ। రక్ష్యమాణా న వర్ధంతే మేషా గోమాయునా యథా॥ ౧౪॥ అవశ్యం వినశిష్యంతి సర్వే రావణ రాక్షసాః। యేషాం త్వం కర్కశో రాజా దుర్బుద్ధిరజితేంద్రియః॥ ౧౫॥ తదిదం కాకతాలీయం ఘోరమాసాదితం మయా। అత్ర కిం శోచనీయస్త్వం ససైన్యో వినశిష్యసి॥ ౧౬॥ మాం నిహత్య తు రామోఽసౌ నచిరాత్త్వాం వధిష్యతి। అనేన కృతకృత్యోఽస్మి మ్రియే యదరిణా హతః॥ ౧౭॥ దర్శనాదేవ రామస్య హతం మామవధారయ। ఆత్మానం చ హతం విద్ధి హృత్వా సీతాం సబాంధవమ్॥ ౧౮॥ ఆనయిష్యసి చేత్సీతామాశ్రమాత్సహితో మయా। నైవ త్వమపి నాహం తే నైవ లంకా న రాక్షసాః॥ ౧౯॥ నివార్యమాణస్తు మయా హితైషిణా న మృష్యసే వాక్యమిదం నిశాచర। పరేతకల్పా హి గతాయుషో నరా హితం న గృహ్ణంతి సుహృద్భిరీరితమ్॥ ౨౦॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే-ఏకచత్వారింశస్సర్గః. ****************

ఏవముక్త్వా తు వచనం మారీచో రావణం తతః। గచ్ఛావేత్యబ్రవీద్దీనో భయాద్రాత్రించరప్రభోః॥ ౧॥ దృష్టశ్చాహం పునస్తేన శరచాపాసిధారిణా। మద్వధోద్యతశస్త్రేణ వినష్టం జీవితం చ మే॥ ౨॥ న హి రామం పరాక్రమ్య జీవన్ప్రతినివర్తతే। వర్తతే ప్రతిరూపోఽసౌ యమదండహతస్య తే॥ ౩॥ కిం ను శక్యం మయా కర్తుమేవం త్వయి దురాత్మని। ఏష గచ్ఛామ్యహం తాత స్వస్తి తేఽస్తు నిశాచర॥ ౪॥ ప్రహృష్టస్త్వభవత్తేన వచనేన స రావణః। పరిష్వజ్య సుసంశ్లిష్టమిదం వచనమబ్రవీత్॥ ౫॥ ఏతచ్ఛౌండీర్యయుక్తం తే మచ్ఛందాదివ భాషితమ్ ఇదానీమసి మారీచః పూర్వమన్యో నిశాచరః॥ ౬॥ ఆరుహ్యతామయం శీఘ్రం ఖగో రత్నవిభూషితః। మయా సహ రథో యుక్తః పిశాచవదనైః ఖరైః॥ ౭॥ ప్రలోభయిత్వా వైదేహీం యథేష్టం గంతుమర్హసి। తాం శూన్యే ప్రసభం సీతామానయిష్యామి జానకీమ్॥ ౮॥ తతో రావణమారీచౌ విమానమివ తం రథమ్। ఆరుహ్య యయతుః శీఘ్రం తస్మాదాశ్రమమండలాత్॥ ౯॥ తత్ర తత్ర తు పశ్యంతౌ పట్టణాని వనాని చ। గిరీంశ్చ సరితస్సర్వా రాష్ట్రాణి నగరాణి చ॥ ౧౦॥ సమేత్య దండకారణ్యం రాఘవస్యాశ్రమం తతః। దదర్శ సహమారీచో రావణో రాక్షసాధిపః॥ ౧౧॥ అవతీర్య రథాత్తస్మాత్తతః కాంచనభూషణాత్। హస్తే గృహీత్వా మారీచం రావణో వాక్యమబ్రవీత్॥ ౧౨॥ ఏతద్రామాశ్రమపదం దృశ్యతే కదళీవృతమ్। క్రియతాం తత్సఖే శీఘ్రం యదర్థం వయమాగతాః॥ ౧౩॥ స రావణవచశ్శ్రుత్వా మారీచో రాక్షసస్తదా। మృగో భూత్వాశ్రమద్వారే రామస్య విచచార హ॥ ౧౪॥ స తు రూపం సమాస్థాయ మహదద్భుతదర్శనమ్। మణిప్రవరశృంగాగ్రస్సితాసితముఖాకృతిః॥ ౧౫॥ రక్తపద్మోత్పలముఖ ఇంద్రనీలోత్పలశ్రవాః। కించిదభ్యున్నతగ్రీవ ఇంద్రనీలదళాధరః॥ ౧౬॥ కుందేందువజ్రసంకాశముదరం చాస్య భాస్వరమ్। మధూకనిభపార్శ్వశ్చ పద్మకింజల్కసన్నిభః॥ ౧౭॥ వైడూర్యసంకాశఖురస్తనుజంఘస్సుసంహతః। ఇంద్రాయుధసవర్ణేన పుచ్ఛేనోర్ధ్వం విరాజితః॥ ౧౮॥ మనోహరస్నిగ్ధవర్ణో రత్నైర్నానావిధైర్వృతః। క్షణేన రాక్షసో జాతో మృగః పరమశోభనః॥ ౧౯॥ వనం ప్రజ్వలయన్రమ్యం రామాశ్రమపదం చ తత్। మనోహరం దర్శనీయం రూపం కృత్వా స రాక్షసః॥ ౨౦॥ ప్రలోభనార్థం వైదేహ్యా నానాధాతువిచిత్రితమ్। విచరన్గచ్ఛతే తస్మాచ్ఛాద్వలాని సమంతతః॥ ౨౧॥ రూప్యైర్బిందుశతైశ్చి

త్రోమూత్వా స ప్రియదర్శనః । విటపానాం కిసలయాన్ భంక్త్వాదన్ విచచార హ ॥ ౨౨ ॥ కదలీగృహకం గత్వా కర్ణికా-
రానితస్తతః । సమాశ్రయన్ మందగతిస్సీతాసందర్శనం తదా ॥ ౨౩ ॥ రాజీవచిత్రపృష్ఠస్స విరరాజ మహామృగః । రామాశ్ర-
మపదాభ్యాశే విచచార యథాసుఖమ్ ॥ ౨౪ ॥ పునర్గత్వా నివృత్తశ్చ విచచార మృగోత్తమః । గత్వా ముహూర్తం త్వర-
యా పునః ప్రతినివర్తతే ॥ ౨౫ ॥ విక్రీడంశ్చ పునర్భూమౌ పునరేవ నిషీదతి । ఆశ్రమద్వారమాగమ్య మృగయూథాని గచ్ఛ-
తి ॥ ౨౬ ॥ మృగయూథైరనుగతః పునరేవ నివర్తతే । సీతాదర్శనమాకాంక్షన్ రాక్షసో మృగతాం గతః ॥ ౨౭ ॥ పరిభ్రమతి చి-
త్రాణి మండలాని వినిష్పతన్ । సముద్వీక్ష్య చ తం సర్వే మృగా హ్యన్యే వనేచరాః ॥ ౨౮ ॥ ఉపాగమ్య సమాఘ్రాయ వి-
ద్రవంతి దిశో దశ । రాక్షసస్సోఽపి తాన్ వన్యాన్ మృగాన్ మృగవధే రతః ॥ ౨౯ ॥ ప్రచ్ఛాదనార్థం భావస్య న భక్షయతి సంస్పృ-
శన్ । తస్మిన్నేవ తతః కాలే వైదేహీ శుభలోచనా ॥ ౩౦ ॥ కుసుమాపచయవ్యగ్రా పాదపానభ్యవర్తత । కర్ణికారానశో-
కాంశ్చ చూతాంశ్చ మదిరేక్షణా ॥ ౩౧ ॥ కుసుమాన్యపచిన్వంతీ చచార రుచిరాననా । అనర్హారణ్యవాసస్య సా తం రత్న-
మయం మృగమ్ ॥ ౩౨ ॥ ముక్తామణివిచిత్రాంగం దదర్శ పరమాంగనా । సా తం రుచిరదంతోష్ఠం రూప్యధాతుతనూరుహమ్ ॥
౩౩ ॥ విస్మయోత్ఫుల్లనయనా సస్నేహం సముదైక్షత । స చ తాం రామదయితాం పశ్యన్ మాయామయో మృగః ॥ ౩౪ ॥ విచ-
చార పునశ్చిత్రం దీపయన్నివ తద్వనమ్ । అదృష్టపూర్వం తం దృష్ట్వా నానారత్నమయం మృగమ్ ॥ ౩౫ ॥ విస్మయం పరమం సీ-
తా జగామ జనకాత్మజా ॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే-ద్విచత్వారింశస్సర్గః. ******************************

సా తం సంప్రేక్ష్య సుశ్రోణీ కుసుమాని విచిన్వతీ । హైమరాజతవర్ణాభ్యాం పార్శ్వాభ్యాముపశోభితమ్ ॥ ౧ ॥ ప్ర-
హృష్టా చానవద్యాంగీ మృష్టహాటకవర్ణినీ । భర్తారమపి చాక్రందల్లక్ష్మణం చాపి సాయుధమ్ ॥ ౨ ॥ తదాహూతౌ నరవ్యా-
ఘ్రౌ వైదేహ్యా రామలక్ష్మణౌ । వీక్షమాణౌ తు తం దేశం తదా దదృశతుర్మృగమ్ ॥ ౩ ॥ శంకమానస్తు తం దృష్ట్వా లక్ష్మణో రా-
మమబ్రవీత్ । తమేవైనమహం మన్యే మారీచం రాక్షసం మృగమ్ ॥ ౪ ॥ చరంతో మృగయాం హృష్టాః పాపేనోపాధినా వ-
నే । అనేన నిహతా రాజన్ రాజానః కామరూపిణా ॥ ౫ ॥ అస్య మాయావిదో మాయామృగరూపమిదం కృతమ్ । భానుమత్పు-
రుషవ్యాఘ్ర గంధర్వపురసన్నిభమ్ ॥ ౬ ॥ మృగో హ్యేవంవిధో రత్నవిచిత్రో నాస్తి రాఘవ । జగత్యాం జగతీనాథ మాయై-
షా హి న సంశయః ॥ ౭ ॥ ఏవం బ్రువాణం కాకుత్స్థం ప్రతివార్య శుచిస్మితా । ఉవాచ సీతా సంహృష్టా ఛద్మనా హృతచేత-
నా ॥ ౮ ॥ ఆర్యపుత్రాభిరామోఽసౌ మృగో హరతి మే మనః । ఆనయైనం మహాబాహో క్రీడార్థం నో భవిష్యతి ॥ ౯ ॥ ఇహా-
శ్రమపదేఽస్మాకం బహవః పుణ్యదర్శనాః । మృగాశ్చరంతి సహితాశ్చమరాస్సృమరాస్తథా ॥ ౧౦ ॥ ఋక్షాః పృషతసం-
ఘాశ్చ వానరాః కిన్నరాస్తథా । విచరంతి మహాబాహో రూపశ్రేష్ఠా మనోహరాః ॥ ౧౧ ॥ న చాస్య సదృశో రాజన్ దృష్టపూ-
ర్వో మృగః పురా । తేజసా క్షమయా దీప్త్యా యథాయం మృగసత్తమః ॥ ౧౨ ॥ నానావర్ణవిచిత్రాంగో రత్నబిందు-
సమాచితః । ద్యోతయన్ వనమవ్యగ్రం శోభతే శశిసన్నిభః ॥ ౧౩ ॥ అహో రూపమహో లక్ష్మీస్స్వరసంపచ్చ శోభనా ।
మృగోఽద్భుతో విచిత్రాంగో హృదయం హరతీవ మే ॥ ౧౪ ॥ యది గ్రహణమభ్యేతి జీవన్నేవ మృగస్తవ । ఆశ్చర్యభూతం భ-
వతి విస్మయం జనయిష్యతి ॥ ౧౫ ॥ సమాప్తవనవాసానాం రాజ్యస్థానాం చ నః పునః । అంతఃపురవిభూషార్థో మృగ ఏష భవి-
ష్యతి ॥ ౧౬ ॥ భరతస్యార్యపుత్రస్య శ్వశ్రూణాం మమ చ ప్రభో । మృగరూపమిదం వ్యక్తం విస్మయం జనయిష్యతి ॥ ౧౭ ॥ జీవన్న-
యది తేఽభ్యేతి గ్రహణం మృగసత్తమః । అజినం నరశార్దూల రుచిరం మే భవిష్యతి ॥ ౧౮ ॥ నిహతస్యాస్య సత్త్వస్య జాంబూన-
దమయత్వచి । శష్పబృస్యాం వినీతాయామిచ్ఛామ్యహముపాసితుమ్ ॥ ౧౯ ॥ కామవృత్తమిదం రౌద్రం స్త్రీణామసదృశం
మతమ్ । వపుషా త్వస్య సత్త్వస్య విస్మయో జనితో మమ ॥ ౨౦ ॥ తేన కాంచనరోమ్ణా తు మణిప్రవరశృంగిణా । తరుణాదిత్య-
వర్ణేన నక్షత్రపథవర్చసా ॥ ౨౧ ॥ బభూవ రాఘవస్యాపి మనో విస్మయమాగతః । ఏవం సీతావచః శ్రుత్వా తం దృష్ట్వా మృ-
గమద్భుతమ్ ॥ ౨౨ ॥ లోభితస్తేన రూపేణ సీతయా చ ప్రచోదితః । ఉవాచ రాఘవో హృష్టో భ్రాతరం లక్ష్మణం వచః ॥ ౨౩ ॥ ప-
శ్య లక్ష్మణ వైదేహ్యాః స్పృహాం మృగగతామిమామ్ । రూపశ్రేష్ఠతయా హ్యేష మృగోఽద్య న భవిష్యతి ॥ ౨౪ ॥ న వనే నందనో-
ద్దేశే న చైత్రరథసంశ్రయే । కుతః పృథివ్యాం సౌమిత్రే యోఽస్య కశ్చిత్సమో మృగః ॥ ౨౫ ॥ ప్రతిలోమానులోమాశ్చ రుచి-
రా రోమరాజయః । శోభంతే మృగమాశ్రిత్య చిత్రాః కనకబిందుభిః ॥ ౨౬ ॥ పశ్యాస్య జృంభమాణస్య దీప్తామగ్నిశిఖోప-

మామ్ । జిహ్వాం ముఖాన్నిస్సరన్తీం మేఘాదివ శతహ్రదామ్ ॥౨౭॥ మసారగల్లర్కముఖశ్శంఖముక్తానిభోదరః । కస్యనా
మాతిరూపాసౌ నమనో లోభయేన్మృగః ॥౨౮॥ కస్య రూపమిదం దృష్ట్వా జాంబూనదమయం ప్రభో । నానారత్నమయం ది
వ్యం నమనో విస్మయం వ్రజేత్ ॥౨౯॥ కిం పునర్మైథిలీ సీతా బాలా నారీ న విస్మయేత్ । మాంసహేతోరపి మృగాన్ విహా
రార్థం చ ధన్వినః ॥౩౦॥ ఘ్నన్తి లక్ష్మణ రాజానో మృగయాయాం మహావనే । ధనాని వ్యవసాయేన విచీయన్తే మహావనే ॥
౩౧॥ ధాతవో వివిధాశ్చాపి మణిరత్నసువర్ణినః । తత్సారమఖిలం నౄణాం ధనం నిచయవర్ధనమ్ ॥౩౨॥ మనసా చిన్తితం
సర్వం యథా శుక్రస్య లక్ష్మణ । అర్థీ యేనార్థకృత్యేన సంవ్రజత్యవిచారయన్ ॥౩౩॥ తమర్థమర్థశాస్త్రజ్ఞః ప్రా
హురర్థ్యాశ్చ లక్ష్మణ । ఏతస్య మృగరత్నస్య పరార్థ్యే కాంచనత్వచి ॥౩౪॥ ఉపవేక్ష్యతి వైదేహీ మయా సహ సుమధ్య
మా । న కాదలీ న ప్రియకీ న ప్రవేణీ న చావికీ ॥౩౫॥ భవేదేతస్య సదృశీ స్పర్శనేనేతి మే మతిః । ఏష చైవ మృగః శ్రీమాన్ య
శ్చ దివ్యో నభశ్చరః ॥౩౬॥ ఉభావేతౌ మృగౌ దివ్యౌ తారామృగమహీమృగౌ । యది వాయం తథా యన్మాం భవేద్వదసి ల
క్ష్మణ ॥౩౭॥ మాయైషా రాక్షసస్యేతి కర్తవ్యోఽస్య వధో మయా । అనేన హి నృశంసేన మారీచేనాకృతాత్మనా ॥౩౮॥ వనే
విచరతా పూర్వం హింసితా మునిపుంగవాః । ఉత్థాయ బహవో యేన మృగయాయాం జనాధిపాః ॥౩౯॥ నిహతాః పరమే
ష్వాసాస్తస్మాద్వధ్యస్త్వయం మృగః । పురస్తాదిహ వాతాపిః పరిభూయ తపస్వినః ॥౪౦॥ ఉదరస్థో ద్విజాన్ హన్తి స్వగ
ర్భోఽశ్వతరీమివ । స కదాచిచ్చిరాల్లోభాదాససాద మహామునిమ్ ॥౪౧॥ అగస్త్యం తేజసా యుక్తం భక్ష్యస్తస్య బభూవ
హ । అభ్యుత్థానే చ యద్రూపం కర్తుకామం సమీక్ష్య తమ్ ॥౪౨॥ ఉత్స్మయిత్వా తు భగవాన్ వాతాపిమిదమబ్రవీత్ ।
త్వయావిగణ్య వాతాపే పరిభూతాశ్చ తేజసా ॥౪౩॥ జీవలోకే ద్విజశ్రేష్ఠాస్తస్మాదసి జరాం గతః । ఏవం తన్న భవేద్రక్షో
వాతాపివల్లక్ష్మణ ॥౪౪॥ మద్విధం యోఽతిమన్యేత ధర్మనిత్యం జితేన్ద్రియమ్ । భవేద్ధతోఽయం వాతాపిరగస్త్యేనేవ మాగ
తః ॥౪౫॥ ఇహ త్వం భవ సన్నద్ధో యన్త్రితో రక్ష మైథిలీమ్ । అస్యామాయత్తమస్మాకం యత్కృత్యం రఘునన్దన ॥౪౬॥ అ
హమేనం వధిష్యామి గ్రహీష్యామ్యథవా మృగమ్ । యావద్గచ్ఛామి సౌమిత్రే మృగమానయితుం ద్రుతమ్ ॥౪౭॥ పశ్య లక్ష్మ
ణ వైదేహీం మృగత్వచి గతస్పృహామ్ । త్వచా ప్రధానయా హ్యేష మృగోఽద్య న భవిష్యతి ॥౪౮॥ అప్రమత్తేన తే భావ్యమా
శ్రమస్థేన సీతయా । యావత్పృషతమేకేన సాయకేన నిహన్మ్యహమ్ ॥౪౯॥ హత్వైతచ్చర్మ చాదాయ శీఘ్రమేష్యామి ల
క్ష్మణ । ప్రదక్షిణేనాతిబలేన పక్షిణా జటాయుషా బుద్ధిమతా చ లక్ష్మణ । భవాప్రమత్తః పరిగృహ్య మైథిలీం ప్రతిక్షణం సర్వ
త ఏవ శంకితః ॥౫౦॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే - త్రిచత్వారింశస్సర్గః. ******************************

తథా తు తం సమాదిశ్య భ్రాతరం రఘునన్దనః । బబన్ధాసిం మహాతేజా జాంబూనదమయత్సరుమ్ ॥౧॥ తతస్త్రివిన
తం చాపమాదాయాత్మవిభూషణమ్ । ఆబధ్య చ కలాపౌ ద్వౌ జగామోదగ్రవిక్రమః ॥౨॥ తం వంచయానో రాజేన్ద్రమాప
తన్తం నిరీక్ష్య వై । బభూవాన్తర్హితస్త్రాసాత్పునస్సన్దర్శనేఽభవత్ ॥౩॥ బద్ధాసిర్ధనురాదాయ ప్రదుద్రావ యతో
మృగః । తం స పశ్యతి రూపేణ ద్యోతమానమివాగ్రతః ॥౪॥ అవేక్ష్యావేక్ష్య ధావన్తం ధనుష్పాణిర్మహావనే । అతివృత్తమి
షోః పాతాల్లోభయానం కదాచన ॥౫॥ శంకితం తు సముద్భ్రాన్తముత్పతన్తమివామ్బరే । దృశ్యమానమదృశ్యం చ వనో
ద్దేశేషు కేషుచిత్ ॥౬॥ ఛిన్నాభ్రైరివ సంవీతం శారదం చన్ద్రమణ్డలమ్ । ముహూర్తాదేవ దదృశే ముహుర్దూరాత్
ప్రకాశతే ॥౭॥ దర్శనాదర్శనేనైవ సోఽపాకర్షత రాఘవమ్ । సుదూరమాశ్రమస్యాస్య మారీచో మృగతాం గతః ॥౮॥ ఆ
సీత్క్రుద్ధస్తు కాకుత్స్థో వివశస్తేన మోహితః । అథావతస్థే సంశ్రాన్తశ్ఛాయామాశ్రిత్య శాద్వలే ॥౯॥ స తమున్మాద
యామాస మృగరూపో నిశాచరః । మృగైః పరివృతో వన్యైరదూరాత్ప్రత్యదృశ్యత ॥౧౦॥ గ్రహీతుకామం దృష్ట్వా తం పు
నరేవాభ్యధావత । తత్క్షణాదేవ సన్త్రాసాత్పునరన్తర్హితోఽభవత్ ॥౧౧॥ పునరేవ తతో దూరాద్వృక్షషణ్డాద్విని
స్సృతమ్ । దృష్ట్వా రామో మహాతేజాస్తం హన్తుం కృతనిశ్చయః ॥౧౨॥ భూయస్తు శరముద్ధృత్య కుపితస్తత్ర రాఘవః ।
సూర్యరశ్మిప్రతీకాశం జ్వలన్తమరిమర్దనః ॥౧౩॥ సన్ధాయ సుదృఢే చాపే వికృష్య బలవద్బలీ । తమేవ మృగముద్దిశ్య శ్వసన్
తమివ పన్నగమ్ ॥౧౪॥ ముమోచ జ్వలితం దీప్తమస్త్రం బ్రహ్మవినిర్మితమ్ । శరీరం మృగరూపస్య వినిర్భిద్య శరోత్తమః ॥
౧౫॥ మారీచస్యైవ హృదయం బిభేదాశనిసన్నిభః । తాలమాత్రమథోత్ప్లుత్య న్యపతత్స శరాతురః ॥౧౬॥ వినదన్ భైరవం

సాదంధరణ్యామల్పజీవితః ధ్రియమాణస్తుమారీచో జహౌ తాం కృత్రిమాం తనుమ్ ॥౧౭॥ స్మృత్వా తద్వచనం రక్షో దధ్యౌ
కేన తు లక్ష్మణమ్ । ఇహ ప్రస్థాపయేత్సీతా తాం శూన్యే తాం రావణోఽహరేత్ ॥౧౮॥ స ప్రాప్తకాలమాజ్ఞాయ చకార చ తత
స్స్వరమ్ । సదృశం రాఘవస్యైవ హా సీతే లక్ష్మణేతి చ ॥౧౯॥ తేన మర్మణి నిర్విద్ధశ్శరేణానుపమేన చ । మృగరూపం తు తం
త్యక్త్వా రాక్షసం రూపమాత్మనః ॥౨౦॥ చక్రే స సుమహాకాయో మారీచో జీవితం త్యజన్ । తతో విచిత్రకేయూరస్సర్వా
భరణభూషితః ॥౨౧॥ హేమమాలీ మహాదంష్ట్రో రాక్షసోఽభూచ్ఛరాహతః । తం దృష్ట్వా పతితం భూమౌ రాక్షసం ఘోరదర్శ
నమ్ ॥౨౨॥ రామో రుధిరసిక్తాంగం వేష్టమానం మహీతలే । జగామ మనసా సీతాం లక్ష్మణస్య వచః స్మరన్ ॥౨౩॥ మారీచ
స్యైవ మాయైషా పూర్వోక్తం లక్ష్మణేన తు । తత్తథా హ్యభవచ్చాద్య మారీచోఽయం మయా హతః ॥౨౪॥ హా సీతే లక్ష్మణేత్యేవ
మాక్రుశ్య తు మహాస్వరమ్ । మమార రాక్షసస్సోఽయం శ్రుత్వా సీతా కథం భవేత్ ॥౨౫॥ లక్ష్మణశ్చ మహాబాహుః కామవ
స్థాం గమిష్యతి । ఇతి సంచింత్య ధర్మాత్మా రామో హృష్టతనూరుహః ॥౨౬॥ తత్ర రామం భయం తీవ్రమావివేశ విషాదజం
రాక్షసం మృగరూపం తం హత్వా శ్రుత్వా చ తత్స్వరమ్ ॥౨౭॥ నిహత్య పృషతం చాన్యం మాంసమాదాయ రాఘవః । త్వర
మాణో జనస్థానం ససారాభిముఖస్తదా ॥౨౮॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే - చతుశ్చత్వారింశస్సర్గః ***********

ఆర్తస్వరం తు తం భర్తుర్విజ్ఞాయ సదృశం వనే । ఉవాచ లక్ష్మణం సీతా గచ్ఛ జానీహి రాఘవమ్ ॥౧॥ నహి మే హృ
దయం స్థానే జీవితం వావతిష్ఠతి । క్రోశతః పరమార్తస్య శ్రుతశ్శబ్దో మయా భృశమ్ ॥౨॥ ఆక్రందమానం తు వనే భ్రాతరం
త్రాతుమర్హసి । తం క్షిప్రమభిధావ త్వం భ్రాతరం శరణైషిణమ్ ॥౩॥ రక్షసాం వశమాపన్నం సింహానామివ గోవృషం
న జగామ తథోక్తస్తు భ్రాతురాజ్ఞాయ శాసనమ్ ॥౪॥ తమువాచ తతస్తత్ర కుపితా జనకాత్మజా । సౌమిత్రే మిత్రరూపేణ
భ్రాతుస్త్వమసి శత్రువత్ ॥౫॥ యస్త్వమస్యామవస్థాయాం భ్రాతరం నాభిపత్స్యసే । ఇచ్ఛసి త్వం వినశ్యంతం రామం
లక్ష్మణ మత్కృతే ॥౬॥ లోభాత్తు మత్కృతే నూనం నానుగచ్ఛసి రాఘవమ్ । వ్యసనం తే ప్రియం మన్యే స్నేహో భ్రా
తరి నాస్తి తే ॥౭॥ తేన తిష్ఠసి విస్రబ్ధస్తమపశ్యన్మహాద్యుతిమ్ । కింహి సంశయమాపన్నే తస్మిన్నిహ మయా భవేత్ ॥౮॥ క
ర్తవ్యమిహ తిష్ఠంత్యా యత్ప్రధానస్త్వమాగతః । ఇతి బ్రువాణాం వైదేహీం బాష్పశోకపరిప్లుతామ్ ॥౯॥ అబ్రవీల్లక్ష్మ
ణస్త్రస్తాం సీతాం మృగవధూమివ । పన్నగాసురగంధర్వదేవమానుషరాక్షసైః ॥౧౦॥ అశక్యస్తవ వైదేహి భర్తా జేతుం
న సంశయః । దేవి దేవమనుష్యేషు గంధర్వేషు పతత్రిషు ॥౧౧॥ రాక్షసేషు పిశాచేషు కిన్నరేషు మృగేషు చ । దానవేషు చ
ఘోరేషు న స విద్యేత శోభనే ॥౧౨॥ యో రామం ప్రతియుధ్యేత సమరే వాసవోపమమ్ । అవధ్యస్సమరే రామో నైవం త్వం
వక్తుమర్హసి ॥౧౩॥ న త్వామస్మిన్వనే హాతుముత్సహే రాఘవం వినా । అనివార్యం బలం తస్య బలైర్బలవతామపి ॥౧౪॥
త్రిభిర్లోకైస్సముద్యుక్తైస్సేశ్వరైరపి సామరైః । హృదయం నిర్వృతం తేఽస్తు సంతాపస్త్యజ్యతామయమ్ ॥౧౫॥ ఆగ
మిష్యతి తే భర్తా శీఘ్రం హత్వా మృగోత్తమమ్ । న చ తస్య స్వరో వ్యక్తం మాయయా కేనచిత్కృతః ॥౧౬॥ గంధర్వన
గరప్రఖ్యా మాయా సా తస్య రక్షసః । న్యాసభూతాసి వైదేహి న్యస్తా మయి మహాత్మనా ॥౧౭॥ రామేణ త్వం వరారోహే
న త్వాం త్యక్తుమిహోత్సహే । కృతవైరాశ్చ వైదేహి వయమేతైర్నిశాచరైః ॥౧౮॥ ఖరస్య నిధనాద్దేవి జనస్థానవధం ప్ర
తి । రాక్షసా వివిధా వాచో విసృజంతి మహావనే ॥౧౯॥ హింసావిహారా వైదేహి న చింతయితుమర్హసి । లక్ష్మణేనైవము
క్తా సా క్రుద్ధా సంరక్తలోచనా ॥౨౦॥ అబ్రవీత్పరుషం వాక్యం లక్ష్మణం సత్యవాదినమ్ । అనార్య కరుణారంభ నృశంస కుల
పాంసన ॥౨౧॥ అహం తవ ప్రియం మన్యే రామస్య వ్యసనం మహత్ । రామస్య వ్యసనం దృష్ట్వా తేనైతాని ప్రభాషసే ॥౨౨॥
నైతచ్చిత్రం సపత్నేషు పాపం లక్ష్మణ యద్భవేత్ । త్వద్విధేషు నృశంసేషు నిత్యం ప్రచ్ఛన్నచారిషు ॥౨౩॥ సుదుష్టస్త్వం వనే
రామమేకమేకోఽనుగచ్ఛసి । మమ హేతోః ప్రతిచ్ఛన్నః ప్రయుక్తో భరతేన వా ॥౨౪॥ తన్న సిధ్యతి సౌమిత్రే తవ వా భరతస్య వా
కథమిందీవరశ్యామం పద్మపత్రనిభేక్షణమ్ ॥౨౫॥ ఉపసంశ్రిత్య భర్తారం కామయేయం పృథగ్జనమ్ । సమక్షం తవ సౌమిత్రే
ప్రాణాంస్త్యక్ష్యే న సంశయః ॥౨౬॥ రామం వినా క్షణమపి న హి జీవామి భూతలే । ఇత్యుక్తః పరుషం వాక్యం సీతయా రో
మహర్షణమ్ ॥౨౭॥ అబ్రవీల్లక్ష్మణస్సీతాం ప్రాంజలిర్విజితేంద్రియః । ఉత్తరం నోత్సహే వక్తుం దైవతం భవతీ మమ ॥
౨౮॥ వాక్యమప్రతిరూపం తు న చిత్రం స్త్రీషు మైథిలి । స్వభావస్త్వేష నారీణామేవం లోకేషు దృశ్యతే ॥౨౯॥ విముక్తధర్మా

శ్చపలాస్తీక్ష్ణా భేదకరాః స్త్రియః । నసహేహీదృశంవాక్యం వైదేహిజనకాత్మజే॥౩౦॥ శ్రోత్రయోరుభయోర్మేఽద్య
తప్తనారాచసన్నిభమ్ । ఉపశృణ్వంతుమేసర్వేసాక్షిభూతావనేచరాః॥౩౧॥ న్యాయవాదీయథాన్యాయముక్తోఽహంప
రుషంత్వయా । ధిక్త్వామద్యప్రణశ్యత్వంయన్మామేవంవిశంకసే॥౩౨॥ స్త్రీత్వందుష్టంస్వభావేనగురువాక్యేవ్యవస్థితమ్
గమిష్యేయత్రకాకుత్స్థఃస్వస్తితేస్తువరాననే॥ ౩౩ ॥ రక్షంతుత్వాంవిశాలాక్షిసమగ్రావనదేవతాః । నిమిత్తానిహి
ఘోరాణియానిప్రాదుర్భవంతిమే ॥ ౩౪ ॥ అపిత్వాంసహరామేణపశ్యేయంపునరాగతః। నపేత్రైవజానామివైదే
హిజనకాత్మజే॥ ౩౫ ॥ లక్ష్మణేనైవముక్తాసారుదంతీజనకాత్మజా । ప్రత్యువాచతతోవాక్యంతీవ్రంబాష్పపరిప్లుతా॥౩౬॥
గోదావరీంప్రవేక్ష్యామివినారామేణలక్ష్మణ।ఆబంధిష్యేఽథవాత్యక్ష్యేవిషమేదేహమాత్మనః ॥౩౭॥పిబామ్యహంవిషంతీ
క్ష్ణంప్రవేక్ష్యామిహుతాశనమ్ । నత్వహంరాఘవాదన్యంకదాపిపురుషంస్పృశే॥౩౮॥ ఇతిలక్ష్మణమాక్రుశ్యసీతాదుఃఖ
సమన్వితా । రురోదదుఃఖశోకాభ్యాముదరంప్రజఘానచ ॥ ౩౯ ॥ తామార్తరూపాంవిమనారుదంతీంసౌమిత్రిరా
లోక్యవిశాలనేత్రామ్।ఆశ్వాసయామాసనచైవభర్తుస్తంభ్రాతరంకించిదువాచసీతా॥ ౪౦॥ తతస్తుసీతామభివా
ద్యలక్ష్మణఃకృతాంజలిఃకించిదభిప్రణమ్యచ । అన్వీక్షమాణోబహుశశ్చమైథిలీంజగామరామస్యసమీపమాత్మవాన్॥
౪౧॥ఇతిశ్రీమదారణ్యకాండే - పంచచత్వారింశస్సర్గః. ************************************

తయాపరుషముక్తస్తుకుపితోరాఘవానుజః । సవికాంక్షన్భృశంరామంప్రతస్థేనచిరాదివ॥౧॥తదాసాద్యద
శగ్రీవఃక్షిప్రమంతరమాస్థితః । అభిచక్రామవైదేహీంపరివ్రాజకరూపధృత్ ॥౨॥ శ్లక్ష్ణకాషాయసంవీతఃశిఖీఛత్రీఉ
పానహీ । వామేచాంసేఽవసజ్యాథశుభేయష్టికమండలూ॥౩॥ పరివ్రాజకరూపేణవైదేహీమన్వవర్తత । తామాససా
దాతిబలోభ్రాతృభ్యాంరహితాంవనే॥ ౪॥ రహితాంచంద్రసూర్యాభ్యాంసంధ్యామివమహత్తమః । తామపశ్యత్తతో
బాలాంరామపత్నీంయశస్వినీమ్॥౫॥ రోహిణీంశశినాహీనాంగ్రహవద్భృశదారుణః । తముగ్రతేజఃకర్మాణంజనస్థాన
రుహాద్రుమాః॥౬॥ సమీక్ష్యనప్రకంపంతేనప్రవాతిచమారుతః । శీఘ్రస్రోతాశ్చతందృష్ట్వావీక్షంతంరక్తలోచనమ్॥
౭॥ స్తిమితంగంతుమారేభేభయాద్గోదావరీనదీ।రామస్యత్వంతరంప్రేప్సుర్దశగ్రీవస్తదంతరే॥౮॥ ఉపతస్థేచవైదేహీం
భిక్షురూపేణరావణః।అభవ్యోభవ్యరూపేణభర్తారమనుశోచతీం॥౯॥అభ్యవర్తతవైదేహీంచిత్రామివశనైశ్చరః।స
పాపోభవ్యరూపేణతృణైఃకూపఇవావృతః॥ ౧౦ ॥ అతిష్ఠత్ప్రేక్ష్యవైదేహీంరామపత్నీంయశస్వినీమ్ । శుభాంరుచిరదం
తోష్ఠీంపూర్ణచంద్రనిభాననామ్॥౧౧॥ ఆసీనాంపర్ణశాలాయాంబాష్పశోకాభిపీడితామ్ । సతాంపద్మపలాశాక్షీంపీ
తకౌశేయవాసినీమ్॥౧౨॥అభ్యగచ్ఛతవైదేహీందుష్టచేతానిశాచరః।సమన్మథశరావిష్టోబ్రహ్మఘోషముదీరయన్॥౧౩॥
అబ్రవీత్ప్రశ్రితంవాక్యంరహితేరాక్షసాధిపః । తాముత్తమాంత్రిలోకానాంపద్మహీనామివశ్రియమ్॥౧౪॥విభ్రాజ
మానాంవపుషారావణఃప్రశశంసహ । కాత్వంకాంచనవర్ణాభేపీతకౌశేయవాసిని॥౧౫॥ కమలానాంశుభాంమాలాంప
ద్మినీవహిబిభ్రతీ హ్రీఃకీర్తిఃశ్రీఃశుభాలక్ష్మీరప్సరావాశుభాననే॥౧౬॥భూతిర్వాత్వంవరారోహేరతిర్వాస్వైరచారి
ణీ సమాఃశిఖరిణఃస్నిగ్ధాఃపాండురాదశనాస్తవ॥౧౭॥ విశాలేవిమలేనేత్రేరక్తాంతేకృష్ణతారకే।విశాలంజఘనంపీనమూ
రూకరికరోపమౌ॥ ౧౮॥ ఏతావుపచితౌవృత్తౌసహితౌసంప్రవల్గితౌ । పీనోన్నతముఖౌకాంతౌస్నిగ్ధతాలఫలోపమౌ॥
౧౯॥ మణిప్రవేకాభరణౌరుచిరౌతేపయోధరౌ । చారుస్మితేచారుదతిచారునేత్రేవిలాసిని॥౨౦॥మనోహరసిమేకాం
తేనదీకూలమివాంభసా । కరాంతమితమధ్యాసిసుకేశీసంహతస్తనీ॥౨౧॥ నైవదేవీనగంధర్వీనయక్షీనచకిన్నరీ । నైవం
రూపామయానారీదృష్టపూర్వామహీతలే॥౨౨॥రూపమగ్ర్యంచలోకేషుసౌకుమార్యంవయశ్చతే । ఇహవాసశ్చకాం
తారేచిత్తమున్మాదయంతిమే॥౨౩॥ సాప్రతిక్రామభద్రంతేనత్వంవస్తుమిహార్హసి । రాక్షసానామయంవాసోఘో
రాణాంకామరూపిణామ్॥ ౨౪॥ ప్రాసాదాగ్రాణిరమ్యాణినగరోపవనానిచ । సంపన్నానిసుగంధీనియుక్తాన్యాచరితుం
త్వయా॥౨౫॥వరంమాల్యంవరంభోజ్యంవరంవస్త్రంచశోభనే। భర్తారంచవరంమన్యేత్వద్యుక్తమసితేక్షణే॥౨౬॥కా
త్వంభవసిరుద్రాణాంమరుతాంవావరాననే । వసూనాంవావరారోహేదేవతాప్రతిభాసిమే॥౨౭॥ నేహగచ్ఛంతిగంధ
ర్వానదేవానచకిన్నరాః।రాక్షసానామయంవాసఃకథంనుత్వమిహాగతా॥ ౨౮॥ ఇహశాఖామృగాస్సింహాద్వీపివ్యాఘ్రమృ

మృగా స్తథా । ఋక్షా స్తరక్షవః కంకాః కథం తేభ్యో న బిభ్యసి ॥ ౨౯ ॥ మదాన్వితానాం ఘోరాణాం కుంజరాణాం తరస్వి
నామ్ । కథమేకా మహారణ్యే న బిభేషి వరాననే ॥ ౩౦ ॥ కాసి కస్య కుతశ్చిత్త్వం కిన్నిమిత్తం చ దండకాన్ । ఏకా చరసి కల్యా
ణి ఘోరాన్ రాక్షససేవితాన్ ॥ ౩౧ ॥ ఇతి ప్రశస్తా వైదేహీ రావణేన మహాత్మనా । ద్విజాతివేషేణ హి తం దృష్ట్వా రావణ
మాగతమ్ ॥ ౩౨ ॥ సర్వైరతిథిసత్కారైః పూజయామాస మైథిలీ । ఉపానీయాసనం పూర్వం పాద్యేనాభినిమంత్ర్య చ ॥
౩౩ ॥ అబ్రవీత్సిద్ధమిత్యేవం తదా తం సౌమ్యదర్శనమ్ । ద్విజాతివేషేణ సమీక్ష్య మైథిలీ సమాగతం పాత్రకుసుంభధారిణమ్ ।
అశక్యముద్వేష్టుముపాయదర్శనాన్న్యమంత్రయద్బ్రాహ్మణవత్తదాంగనా ॥ ౩౪ ॥ ఇయం బృసీ బ్రాహ్మణ కామమాస్య
తామిదం చ పాద్యం ప్రతిగృహ్యతామితి । ఇదం చ సిద్ధం వనజాతముత్తమం త్వదర్థమవ్యగ్రమిహోపభుజ్యతామ్ ॥ ౩౫ ॥
నిమంత్ర్యమాణః ప్రతిపూర్ణభాషిణీం నరేంద్రపత్నీం ప్రసమీక్ష్య మైథిలీమ్ । ప్రసహ్య తస్యా హరణే ధృతం మనస్సమ
ర్పయత్స్వాత్మవధాయ రావణః ॥ ౩౬ ॥ తతస్సువేషం మృగయాగతం పతిం ప్రతీక్షమాణా సహలక్ష్మణం తదా । నిరీక్షమా
ణా హరితం దదర్శ తన్మహద్వనం నైవ తు రామలక్ష్మణౌ ॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే షట్చత్వారింశస్సర్గః ॥ ********

రావణేన తు వైదేహీ తథా పృష్టా జిహీర్షతా । పరివ్రాజకలింగేన శశంసాత్మానమాత్మనా ॥ ౧ ॥ బ్రాహ్మణశ్చా
తిథిశ్చైష అనుక్తో హి శపేత మామ్ । ఇతి ధ్యాత్వా ముహూర్తం తు సీతా వచనమబ్రవీత్ ॥ ౨ ॥ దుహితా జనకస్యాహం మైథి
లస్య మహాత్మనః । సీతా నామ్నాస్మి భద్రం తే రామస్య మహిషీ ద్విజ ॥ ౩ ॥ ఉషిత్వా ద్వాదశ సమా ఇక్ష్వాకూణాం నివేశ
నే । భుంజానా మానుషాన్ భోగాన్ సర్వకామసమృద్ధినీ ॥ ౪ ॥ తతస్త్రయోదశే వర్షే రాజామంత్రయత ప్రభుః । అభి
షేచయితుం రామం సమేతో రాజమంత్రిభిః ॥ ౫ ॥ తస్మిన్సంభ్రియమాణే తు రాఘవస్యాభిషేచనే । కైకేయీ నామ భర్తారం
మమార్యా సాయాచత వరమ్ ॥ ౬ ॥ ప్రతిగృహ్య తు కైకేయీ శ్వశురం సుకృతేన మే । మమ ప్రవ్రాజనం భర్తుర్భరతస్యాభి
షేచనమ్ ॥ ౭ ॥ ద్వావయాచత భర్తారం సత్యసంధం నృపోత్తమమ్ । నాద్య భోక్ష్యే న చ స్వప్స్యే న పాస్యే చ కథంచన ॥
ఏష మే జీవితస్యాంతో రామో యద్యభిషిచ్యతే । ఇతి బ్రువాణాం కైకేయీం శ్వశురో మే స మానదః ॥ ౯ ॥ అయాచతార్థై
రన్వర్థైర్న చ యాచ్ఞాం చకార సా । మమ భర్తా మహాతేజా వయసా పంచవింశకః ॥ ౧౦ ॥ అష్టాదశ హి వర్షాణి మమ జన్మ
ని గణ్యతే । రామేతి ప్రథితో లోకే గుణవాన్ సత్యవాక్ శుచిః ॥ ౧౧ ॥ విశాలాక్షో మహాబాహుస్సర్వభూతహితే రతః । కా
మార్తస్తు మహాతేజాః పితా దశరథస్స్వయమ్ ॥ ౧౨ ॥ కైకేయ్యాః ప్రియకామార్థం తం రామం నాభ్యషేచయత్ । అ
భిషేకాయ తు పితుస్సమీపం రామమాగతమ్ ॥ ౧౩ ॥ కైకేయీ మమ భర్తారమిత్యువాచ ధృతం వచః । తవ పిత్రా సమా
జ్ఞప్తం మమేదం శృణు రాఘవ ॥ ౧౪ ॥ భరతాయ ప్రదాతవ్యమిదం రాజ్యమకంటకమ్ । త్వయా హి ఖలు వస్తవ్యం నవ వర్షాణి
పంచ చ ॥ ౧౫ ॥ వనే ప్రవ్రజ కాకుత్స్థ పితరం మోచయానృతాత్ । తథేత్యుక్త్వా చ తాం రామః కైకేయీమకుతోభయః ॥
౧౬ ॥ చకార తద్వచస్తస్యా మమ భర్తా దృఢవ్రతః । దద్యాన్న ప్రతిగృహ్ణీయాత్సత్యం బ్రూయాన్న చానృతమ్ ॥ ౧౭ ॥
ఏతద్బ్రాహ్మణ రామస్య ధ్రువం వ్రతమనుత్తమమ్ । తస్య భ్రాతా తు వైమాత్రో లక్ష్మణో నామ వీర్యవాన్ ॥ ౧౮ ॥
రామస్య పురుషవ్యాఘ్రస్సహాయస్సమరేఽరిహా । స భ్రాతా లక్ష్మణో నామ ధర్మచారీ దృఢవ్రతః ॥ ౧౯ ॥ అన్వగచ్ఛద్ధను
ష్పాణిః ప్రవ్రజంతం మయా సహ । జటీ తాపసరూపేణ మయా సహ సహానుజః ॥ ౨౦ ॥ ప్రవిష్టో దండకారణ్యం ధర్మనిత్యో
జితేంద్రియః । తే వయం ప్రచ్యుతా రాజ్యాత్కైకేయ్యాస్తు కృతే త్రయః ॥ ౨౧ ॥ విచరామ ద్విజశ్రేష్ఠ వనం గంభీరమోజ
సా । సమాశ్వస ముహూర్తం తు శక్యం వస్తుమిహ త్వయా ॥ ౨౨ ॥ ఆగమిష్యతి మే భర్తా వన్యమాదాయ పుష్కలమ్ । రు
రూన్ గోధాన్ వరాహాంశ్చ హత్వాదాయామిషాన్ బహూన్ ॥ ౨౩ ॥ స త్వం నామ చ గోత్రం చ కులం చాచక్ష్వ తత్త్వ
తః । ఏకశ్చ దండకారణ్యే కిమర్థం చరసి ద్విజ ॥ ౨౪ ॥ ఏవం బ్రువంత్యాం సీతాయాం రామపత్న్యాం మహాబలః । ప్రత్యు
వాచోత్తరం తీవ్రం రావణో రాక్షసాధిపః ॥ ౨౫ ॥ యేన విత్రాసితా లోకాస్సదేవాసురపన్నగాః । అహం తు రావణో నా
మ సీతే రక్షోగణేశ్వరః ॥ ౨౬ ॥ త్వాం తు కాంచనవర్ణాభాం దృష్ట్వా కౌశేయవాసినీమ్ । రతిం స్వకేషు దారేషు నాధిగచ్ఛా
మ్యనిందితే ॥ ౨౭ ॥ బహ్వీనాముత్తమస్త్రీణామాహృతానామితస్తతః । సర్వాసామేవ భద్రం తే మమాగ్రమహిషీ భవ
॥ ౨౮ ॥ లంకా నామ సముద్రస్య మధ్యే మమ మహాపురీ । సాగరేణ పరిక్షిప్తా నివిష్టా నగమూర్ధని ॥ ౨౯ ॥ తత్ర సీతే మయా సా

ర్ణాంవనేషువిహరిష్యసి|నచారణ్యాస్యవాసస్యస్పృహయిష్యసిభామిని||౩౦||పంచదాస్యస్సహస్రాణిసర్వాభరణభూ
షితాః | సీతేపరిచరిష్యంతిభార్యాభవసిమేయది || ౩౧ || రావణేనైవముక్తాతుకుపితాజనకాత్మజా | ప్రత్యువాచానవ
ద్యాంగీతమనాదృత్యరాక్షసమ్||౩౨|| మహాగిరిమివాకంప్యంమహేంద్రసదృశంపతిమ్ | మహోదధిమివాక్షోభ్య
మహంరామమనువ్రతా||౩౩||సర్వలక్షణసంపన్నంన్యగ్రోధపరిమండలమ్| సత్యసంధంమహాభాగమహంరామమ
నువ్రతా||౩౪||మహాబాహుంమహోరస్కంసింహవిక్రాంతగామినమ్ | నృసింహంసింహసంకాశమహంరామమ
నువ్రతా || ౩౫ || పూర్ణచంద్రాననంరామంరాజవత్సంజితేంద్రియమ్ | పృథుకీర్తింమహాత్మానమహంరామమ
నువ్రతా|| ౩౬ || త్వంపునర్జంబుకస్సింహీంమామిహేచ్ఛసిదుర్లభామ్ | నాహంశక్యాత్వయాస్ప్రష్టుమాదిత్యస్యప్ర
భాయథా||౩౭||పాదపాన్కాంచనాన్నూనంబహూన్పశ్యసిమందభాక్ | రాఘవస్యప్రియాంభార్యాంయస్త్వమిచ్ఛ
సిరావణ || ౩౮||క్షుధితస్యహిసింహస్యమృగశత్రోస్తరస్వినః | ఆశీవిషస్యవదనాద్దంష్ట్రామాదాతుమిచ్ఛసి || ౩౯||
మందరంపర్వతశ్రేష్ఠంపాణినాహర్తుమిచ్ఛసి| కాలకూటంవిషంపీత్వాస్వస్తిమాన్గంతుమిచ్ఛసి|| ౪౦|| అక్షిసూచ్యా
ప్రమృజసిజిహ్వయాలేఢిచక్షురమ్|రాఘవస్యప్రియాంభార్యామధిగంతుంత్వమిచ్ఛసి||౪౧||అవసజ్యశిలాంకంఠే
సముద్రంతర్తుమిచ్ఛసి | సూర్యాచంద్రమసౌచోభౌపాణిభ్యాంహర్తుమిచ్ఛసి || ౪౨ || యోరామస్యప్రియాంభా
ర్యాంప్రధర్షయితుమిచ్ఛసి|అగ్నింప్రజ్వలితందృష్ట్వావస్త్రేణాహర్తుమిచ్ఛసి||౪౩||కల్యాణవృత్తాంరామస్యయోభా
ర్యాంహర్తుమిచ్ఛసి|అయోముఖానాంశూలానామగ్రేచరితుమిచ్ఛసి||౪౪||రామస్యసదృశీంభార్యాంయోఽధిగంతుం
త్వమిచ్ఛసి|| యదంతరంసింహసృగాలయోర్వనేయదంతరంస్యందనికాసముద్రయోః | సురాగ్ర్యసౌవీరకయోర్య
దంతరంతదంతరంనైతవరాఘవస్యచ||౪౫||యదంతరంకాంచనసీసలోహయోర్యదంతరంచందనవారిపంకయోః|యదం
తరంహస్తిబిడాలయోర్వనేతదంతరందాశరథేస్తవైవచ||౪౬|| యదంతరంవాయసవైనతేయయోర్యదంతరం మద్గు
మయూరయోరపి|యదంతరంసారసగృధ్రయోర్వనేతదంతరందాశరథేస్తవైవచ||౪౭|| తస్మిన్సహస్రాక్షసమప్ర
భావేరామేస్థితేకార్ముకబాణపాణౌ|హృతాపితేహంనజరాంగమిష్యేవజ్రంయథామక్షికయావగీర్ణమ్||౪౮ || ఇతీవత
ద్వాక్యమదుష్టభావాసుదృష్టముక్త్వారజనీచరంతమ్| గాత్రప్రకంపాద్వ్యథితాబభూవవాతోద్ధతాసాకదలీవతన్వీ||౪౯||
తాం వేపమానాముపలక్ష్యసీతాంసరావణోమృత్యుసమప్రభావః | కులంబలంనామచకర్మచాత్మనఃసమాచచక్షే భ
యకారణార్థమ్||౫౦||ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే-సప్తచత్వారింశస్సర్గః. ****************************

ఏవం బ్రువంత్యాంసీతాయాంసంరబ్ధఃపరుషంవచః| లలాటేభృకుటీంకృత్వారావణఃప్రత్యువాచహ||౧||భ్రా
తావైశ్రవణస్యాహంసాపత్న్యోవరవర్ణిని|రావణోనామభద్రంతేదశగ్రీవఃప్రతాపవాన్||౨|| యస్యదేవాస్సగంధ
ర్వాఃపిశాచపతగోరగాః| విద్రవంతిభయాద్భీతామృత్యోరివసదాప్రజాః||౩|| యేనవైశ్రవణోరాజాద్వైమాత్రః
కారణాంతరే|ద్వంద్వమాసాదితఃక్రోధాద్రణేవిక్రమ్యనిర్జితః||౪|| మద్భయార్తఃపరిత్యజ్యస్వమధిష్ఠానమృద్ధిమత్|
కైలాసంపర్వతశ్రేష్ఠమధ్యాస్తేనరవాహనః||౫||యస్యతత్పుష్పకంనామవిమానంకామగంశుభమ్| వీర్యాదావర్జితం
భద్రేయేనయామివిహాయసమ్||౬||మమసంజాతరోషస్యముఖందృష్ట్వైవమైథిలి|విద్రవంతిపరిత్రస్తాస్సురాశ్శక్రపురో
గమాః || ౭ || యత్రతిష్ఠామ్యహంతత్రమారుతోవాతిశంకితః|తీవ్రాంశుశ్శిశిరాంశుశ్చభయాత్సంపద్యతేరవిః||౮|| ని
ష్కంపపత్రాస్తరవోనద్యశ్చస్తిమితోదకాః|భవంతియత్రయత్రాహంతిష్ఠామిచచరామిచ||౯|| మమపారేసముద్ర
స్యలంకానామపురీశుభా|సంపూర్ణారాక్షసైర్ఘోరైర్యథేంద్రస్యామరావతీ||౧౦|| ప్రాకారేణపరిక్షిప్తాపాండురేణ
విరాజితా|హేమకక్ష్యాపురీరమ్యావైడూర్యమయతోరణా||౧౧||హస్త్యశ్వరథసంబాధాతూర్యనాదవినాదితా|సర్వ
కాలఫలైర్వృక్షైస్సంకులోద్యానశోభితా||౧౨||తత్రత్వంవసతీసీతేరాజపుత్రిమయాసహ | నస్మరిష్యసినారీణాంమా
నుషీణాంమనస్విని||౧౩||భుంజానామానుషాన్భోగాన్దివ్యాంశ్చవరవర్ణిని | నస్మరిష్యసిరామస్యమానుషస్యగతా
యుషః||౧౪||స్థాపయిత్వాప్రియంపుత్రంరాజ్ఞాదశరథేనయః| మందవీర్యస్సుతోజ్యేష్ఠస్తతఃప్రస్థాపితోప్యయమ్||౧౫||
తేనకింభ్రష్టరాజ్యేనరామేణగతచేతసా|కరిష్యసివిశాలాక్షితాపసేనతపస్వినా||౧౬|| యత్తురాక్షసభర్తారంకామా
త్స్వయమిహాగతమ్|నమన్మథశరావిష్టంప్రత్యాఖ్యాతుంత్వమర్హసి|| ౧౭||ప్రత్యాఖ్యాయహిమాంభీరుపరితాపంగమి

ష్యసి । చరణేనాభిహత్యైవ పురూరవసమూర్వశీ ॥౧౮॥ అంగుళ్యా న సమో రామో మమ యుద్ధే స మానుషః । తవ భాగ్యేన
సంప్రాప్తం భజస్వ వరవర్ణిని ॥౧౯॥ ఏవముక్తా తు వైదేహీ క్రుద్ధా సంరక్తలోచనా । అబ్రవీత్పరుషం వాక్యం రహితే
రాక్షసాధిపమ్ ॥౨౦॥ కథం వైశ్రవణం దేవం సర్వభూతనమస్కృతమ్ । భ్రాతరం వ్యపదిశ్య త్వమశుభం కర్తుమిచ్ఛసి ॥
౨౧ ॥ అవశ్యం వినశిష్యన్తి సర్వే రావణ రాక్షసాః । యేషాం త్వం కర్కశో రాజా దుర్బుద్ధిరజితేన్ద్రియః ॥౨౨॥ అపహృత్య
శచీం భార్యాం శక్యమిన్ద్రస్య జీవితుమ్ । న చ రామస్య భార్యాం మామపనీయ తు జీవితుమ్ ॥౨౩॥ జీవేచ్చిరం వజ్రధరస్య హ
స్తాచ్ఛచీం ప్రధృష్యాప్రతిరూపరూపామ్ । న మాదృశీం రాక్షస ధర్షయిత్వా పీతామృతస్యాపి తవాపి మోక్షః ॥ ౨౪ ॥ ఇతి
శ్రీమదారణ్యకాండే అష్టచత్వారింశస్సర్గః ॥**

సీతాయా వచనం శ్రుత్వా దశగ్రీవః ప్రతాపవాన్ । హస్తే హస్తం సమాహత్య చకార సుమహద్వపుః ॥౧॥ స మైథి
లీం పునర్వాక్యం బభాషే చ తతో భృశమ్ । నోన్మత్తయా శ్రుతౌ మన్యే మమ వీర్యపరాక్రమౌ ॥ ౨ ॥ ఉద్వహేయం భుజా
భ్యాం తు మేదినీమంబరే స్థితః । ఆపిబేయం సముద్రం చ హన్యాం మృత్యుం రణే స్థితః ॥౩॥ అర్కం రున్ధ్యాం శరైస్తీక్ష్ణైర్నిర్భిం
ద్యాం హి మహీతలమ్ । కామరూపిణమున్మత్తే పశ్య మాం కామదం పతిమ్ ॥౪॥ ఏవముక్తవతస్తస్య సూర్యకల్పశిఖిప్రభే క్రుద్ధ
స్య హరిపర్యన్తే రక్తే నేత్రే బభూవతుః ॥౫॥ సద్యః సౌమ్యం పరిత్యజ్య భిక్షురూపం చ సంమతమ్ । స్వం రూపం కాలరూపాభం
భేజే వైశ్రవణానుజః ॥౬॥ సంరక్తనయనః శ్రీమాంస్తప్తకాంచనకుండలః । క్రోధేన మహతావిష్టో నీలజీమూతసంనిభః ॥౭॥
దశాస్యః కార్ముకీ బాణీ బభూవ క్షణదాచరః । స పరివ్రాజకచ్ఛద్మ మహాకాయో విహాయ తత్ ॥౮॥ ప్రతిపద్య స్వకం రూ
పం రావణో రాక్షసాధిపః । సంరక్తనయనః క్రోధాజ్జీమూతనిచయప్రభః ॥౯॥ రక్తాంబరధరస్తస్థౌ స్త్రీరత్నం ప్రేక్ష్య మై
థిలీమ్ । స తామసితకేశాంతాం భాస్కరస్య ప్రభామివ ॥౧౦॥ వసనాభరణోపేతాం మైథిలీం రావణోఽబ్రవీత్ । త్రిషు లో
కేషు విఖ్యాతం యది భర్తారమిచ్ఛసి ॥౧౧॥ మామాశ్రయ వరారోహే తవాహం సదృశః పతిః । మాం భజస్వ చిరాయ త్వ
మహం శ్లాఘ్యః ప్రియస్తవ ॥౧౨॥ నైవ చాహం క్వచిద్భద్రే కరిష్యే తవ విప్రియమ్ । త్యజ్యతాం మానుషో భావో మయి భా
వః ప్రణీయతామ్ ॥౧౩॥ రాజ్యాచ్చ్యుతమసిద్ధార్థం రామం పరిమితాయుషమ్ । కైర్గుణైరనురక్తాసి మూఢే పండితమా
నిని ॥౧౪॥ యః స్త్రియా వచనాద్రాజ్యం విహాయ ససుహృజ్జనమ్ । అస్మిన్ వ్యాలానుచరితే వనే వసతి దుర్మతిః ॥౧౫॥ ఇ
త్యుక్త్వా మైథిలీం వాక్యం ప్రియార్హాం ప్రియవాదినీమ్ । అభ్యగచ్ఛత్సుదుష్టాత్మా రాక్షసః కామమోహితః ॥౧౬॥ జగ్రా
హ రావణః సీతాం బుధః ఖే రోహిణీమివ । వామేన సీతాం పద్మాక్షీం మూర్ధజేషు కరేణ సః ॥౧౭॥ ఊర్వోస్తు దక్షిణేనైవ ప
రిజగ్రాహ పాణినా । తం దృష్ట్వా మృత్యుసంకాశం తీక్ష్ణదంష్ట్రం మహాభుజమ్ ॥౧౮॥ ప్రాద్రవన్ గిరిసంకాశం భయార్తా
వనదేవతాః । స చ మాయామయో దివ్యః ఖరయుక్తః ఖరస్వనః ॥౧౯॥ ప్రత్యదృశ్యత హేమాంగో రావణస్య మహారథః । త
తస్తాం పరుషైర్వాక్యైరభితర్జ్య మహాస్వనః ॥౨౦॥ అంకేనాదాయ వైదేహీం రథమారోహయత్తదా । సా గృహీతా విచు
క్రోశ రావణేన యశస్వినీ ॥౨౧॥ రామేతి సీతా దుఃఖార్తా రామం దూరగతం వనే । తామకామాం స కామార్తః పన్నగేం
ద్రవధూమివ ॥౨౨॥ వివేష్టమానామాదాయ ఉత్పపాతాథ రావణః । తతస్సా రాక్షసేంద్రేణ హ్రియమాణా విహాయసా ॥
౨౩ ॥ భృశం చుక్రోశ మత్తేవ భ్రాంతచిత్తా యథాతురా । హా లక్ష్మణ మహాబాహో గురుచిత్తప్రసాదక ॥౨౪॥ హ్రియ
మాణాం న జానీషే రక్షసా మామమర్షిణా । జీవితం సుఖమర్థాంశ్చ ధర్మహేతోః పరిత్యజన్ ॥౨౫॥ హ్రియమాణా
మధర్మేణ మాం రాఘవ న పశ్యసి । నను నామావినీతానాం వినేతాసి పరంతప ॥౨౬॥ కథమేవంవిధం పాపం న త్వం శాధి హి రా
వణమ్ । నను సద్యోఽవినీతస్య దృశ్యతే కర్మణః ఫలమ్ ॥౨౭॥ కాలోఽప్యంగీ భవత్యత్ర సస్యానామివ పక్తయే । స కర్మ కృతవానే
తత్కాలోపహతచేతనః ॥౨౮॥ జీవితాంతకరం ఘోరం రామాద్వ్యసనమాప్నుహి । హంతేదానీం సకామాస్తు కైకేయీ
సహ బాంధవైః ॥౨౯॥ హ్రియేయం ధర్మకామస్య ధర్మపత్నీ యశస్వినః । ఆమంత్రయే జనస్థానే కర్ణికారాన్ సుపుష్పి
తాన్ ॥౩౦॥ క్షిప్రం రామాయ శంసధ్వం సీతాం హరతి రావణః । మాల్యవంతం శిఖరిణం వందే ప్రస్రవణం గిరిమ్ ॥౩౧॥ క్షిప్రం
రామాయ శంస త్వం సీతాం హరతి రావణః । హంససారససంఘుష్టాం వందే గోదావరీం నదీమ్ ॥౩౨॥ క్షిప్రం రామాయ
శంస త్వం సీతాం హరతి రావణః । దైవతాని చ యాన్యస్మిన్ వనే వివిధపాదపే ॥ ౩౩ ॥ నమస్కరోమ్యహం తేభ్యో భర్తుః

శ్శంసంతుమాంహృతామ్।యానికానిచిదప్యత్ర సత్త్వానివివసంత్యుత॥౩౪॥ సర్వాణిశరణంయామిమృగపక్షిగణానపి।
హ్రియమాణాంప్రియాంభర్తుః ప్రాణేభ్యోపిగరీయసీమ్॥౩౫॥ వివశాపహృతాసీతారావణేనేతిశంసత। విదిత్వా
మాంమహాబాహురముత్రాపిమహాబలః॥౩౬॥ఆనేష్యతిపరాక్రమ్యవైవస్వతహృతామపి। సాతదాకరుణావాచోవిల
పంతీసుదుఃఖితా॥౩౭॥వనస్పతిగతంగృధ్రందదర్శాయతలోచనా।సాతముద్వీక్ష్యసుశ్రోణీరావణస్యవశంగతా॥౩౮॥
సమాక్రందద్భయపరాదుఃఖోపహతయాగిరా।జటాయోపశ్యమామార్య హ్రియమాణామనాథవత్॥౩౯॥ అనేనరా
క్షసేంద్రేణకరుణంపాపకర్మణా।నైషవారయితుంశక్యస్తవక్రూరోనిశాచరః॥౪౦॥ సత్త్వవాంజితకాశీచసాయుధ
శ్చైవదుర్మతిః।రామాయతుయథాతత్త్వంజటాయోహరణంమమ॥౪౧॥ లక్ష్మణాయచతత్సర్వమాఖ్యాతవ్యమశేష
తః॥ ఇతిశ్రీమదారణ్యకాండే - ఏకోనపంచాశస్సర్గః॥ *******************************

తంశబ్దమవసుప్తస్తుజటాయురథశుశ్రువే।నిరీక్ష్యరావణంక్షిప్రంవైదేహీంచదదర్శసః॥౧॥ తతఃపర్వతకూటా
భస్తీక్ష్ణతుండఃఖగోత్తమః।వనస్పతిగతఃశ్రీమాన్వ్యాజహారశుభాంగిరమ్॥౨॥ దశగ్రీవస్థితోధర్మేపురాణేసత్యసంశ్ర
యః।జటాయుర్నామనామ్నాహంగృధ్రరాజోమహాబలః॥౩॥రాజాసర్వస్యలోకస్యమహేంద్రవరుణోపమః।లోకా
నాంచహితేయుక్తోరామోదశరథాత్మజః॥౪॥తస్యైషాలోకనాథస్యధర్మపత్నీయశస్వినీ।సీతానామవరారోహాయాం
త్వంహర్తుమిహేచ్ఛసి॥౫॥కథంరాజాస్థితోధర్మేపరదారాన్పరామృశేత్। రక్షణీయావిశేషేణరాజదారామహా
బల॥౬॥నివర్తయమతింనీచాంపరదారాభిమర్శనాత్। నతత్సమాచరేద్ధీరోయత్పరోస్యవిగర్హయేత్॥౭॥యథాత్మన
స్తథాన్యేషాందారారక్ష్యావిమర్శనాత్।ధర్మమర్థంచకామంచశిష్టాశ్శాస్త్రేష్వనాగతమ్॥౮॥వ్యవస్యంతినరాజానం
ధర్మంపౌలస్త్యనందన।రాజాధర్మశ్చకామశ్చద్రవ్యాణాంచోత్తమోనిధిః॥౯॥ ధర్మశ్శుభంవాపాపంవారాజమూలం
ప్రవర్తతే।పాపస్వభావశ్చపలఃకథంత్వంరక్షసాంవర॥౧౦॥ఐశ్వర్యమిహసంప్రాప్తోవిమానమివదుష్కృతీ। కామ
స్వభావోయోయస్యనశక్యఃపరివర్జితుమ్॥౧౧॥నహిదుష్టాత్మనామార్యామావసంత్యాలయేచిరమ్।విషయేవాపురేవా
తేయదారామోమహాబలః॥౧౨॥నాపరాధ్యతిధర్మాత్మాకథంతస్యాపరాధ్యసి। యదిశూర్పణఖాహేతోర్జనస్థానగ
తఃఖరః॥౧౩॥అతివృత్తోహతఃపూర్వంరామేణాక్లిష్టకర్మణా।అత్రబ్రూహియథాతత్త్వంకోరామస్యవ్యతిక్రమః॥౧౪॥
యస్యత్వంలోకనాథస్యభార్యాంహృత్వాగమిష్యసి। క్షిప్రంవిసృజవైదేహీంమాత్వాఘోరేణచక్షుషా॥౧౫॥దహే
ద్దహనభూతేనవృత్రమింద్రాశనిర్యథా।సర్పమాశీవిషంబద్ధ్వావస్త్రాంతేనావబుధ్యసే॥౧౬॥గ్రీవాయాంప్రతిసక్తం
చకాలపాశంనపశ్యసి।సభారస్సౌమ్యభర్తవ్యోయోనరంనావసాదయేత్॥౧౭॥ తదన్నముపభోక్తవ్యంజీర్యతేయదనా
మయమ్।యత్కృత్వానభవేద్ధర్మోనకీర్తిర్నయశోభువి॥౧౮॥శరీరస్యభవేత్ఖేదఃకస్తత్కర్మసమాచరేత్। షష్టిర్వర్ష
సహస్రాణిమమజాతస్యరావణ॥౧౯॥పితృపైతామహంరాజ్యంయథావదనుతిష్ఠతః। వృద్ధోహంత్వంయువాధన్వీసశ
రఃకవచీరథీ॥౨౦॥తథాప్యాదాయవైదేహీంకుశలీనగమిష్యసి।నశక్తస్త్వంబలాద్ధర్తుంవైదేహీంమమపశ్యతః॥౨౧॥
హేతుభిర్న్యాయసంయుక్తైర్ధ్రువాంవేదశ్రుతీమివ।యుధ్యస్వయదిశూరోసిముహూర్తంతిష్ఠరావణ॥౨౨॥శయిష్య
సేహతోభూమౌయథాపూర్వంఖరస్తథా।అసకృత్సంయుగేయేననిహతాదైత్యదానవాః॥౨౩॥నచిరాచ్చీరవాసాస్త్వాం
రామోయుధివధిష్యతి।కింనుశక్యంమయాకర్తుంగతౌదూరంనృపాత్మజౌ॥౨౪॥ క్షిప్రంత్వంనశ్యసేనీచతయోర్భీతోన
సంశయః।నహిమేజీవమానస్యనయిష్యసిశుభామిమామ్॥౨౫॥ సీతాంకమలపత్రాక్షీంరామస్యమహిషీంప్రియామ్।
అవశ్యంతుమయాకార్యంప్రియంతస్యమహాత్మనః॥౨౬॥ జీవితేనాపిరామస్యతథాదశరథస్యచ। తిష్ఠతిష్ఠదశగ్రీవము
హూర్తంపశ్యరావణ॥౨౭॥ యుద్ధాతిథ్యంప్రదాస్యామియావత్ప్రాణాన్నిశాచర। వృంతాదివఫలంత్వాంతుపాతయే
యంరథోత్తమాత్॥౨౮॥ఇతిశ్రీమదారణ్యకాండే-పంచాశస్సర్గః॥ *****************************

ఇత్యుక్తస్యయథాన్యాయంరావణస్యజటాయుషా।క్రుద్ధస్యాగ్నినిభాస్సర్వారేజుర్వింశతిదృష్టయః॥౧॥సంర
క్తనయనఃకోపాత్తప్తకాంచనకుండలః।రాక్షసేంద్రోభిదుద్రావపతగేంద్రమమర్షణః॥౨॥ ససంప్రహారస్తుములస్త
యోస్తస్మిన్మహావనే।బభూవవాతోద్ధతయోర్మేఘయోర్గగనేయథా॥౩॥తద్బభూవాద్భుతంయుద్ధంగృధ్రరాక్షసయో

స్తదా। సవవర్ష మహాబాణైర్వాయువ్యేగాంబుదో యథా ॥ వర్షతో మహాపర్వతమేవరి॥౪॥ తతో నాలీకనారాచైస్తీక్ష్ణాగ్రైశ్చ వికర్ణిభిః। అభ్యవర్ష
న్మహాఘోరైర్గృధ్రరాజం మహాబలః॥౫॥ స తాని శరజాలాని గృధ్రః పత్రరథేశ్వరః। జటాయుః ప్రతిజగ్రాహ రావణా
స్త్రాణి సంయుగే॥౬॥ తస్య తీక్ష్ణనఖాభ్యాం తు చరణాభ్యాం మహాబలః। చకార బహుధా గాత్రే వ్రణాన్ పతగసత్తమః॥౭॥
అథ క్రోధాద్దశగ్రీవో జగ్రాహ దశ మార్గణాన్। మృత్యుదండనిభాన్ ఘోరాన్ శత్రుమర్దనకాంక్షయా॥౮॥ స తై
ర్బాణైర్మహావీర్యః పూర్ణముక్తైరజిహ్మగైః। బిభేద నిశితైస్తీక్ష్ణైర్గృధ్రం ఘోరైః శిలీముఖైః॥౯॥ స రాక్షసరథే ప
శ్యన్ జానకీం బాష్పలోచనామ్। అచింతయిత్వా తాన్ బాణాన్ రాక్షసం సమభిద్రవత్॥౧౦॥ తతోఽస్య సశరం చాపం ము
క్తామణివిభూషితమ్। చరణాభ్యాం మహాతేజా బభంజ పతగేశ్వరః॥౧౧॥ తతోఽన్యద్ధనురాదాయ రావణః క్రోధమూర్ఛి
తః। వవర్ష శరవర్షాణి శతశోఽథ సహస్రశః॥౧౨॥ శరైరావారితస్తస్య సంయుగే పతగేశ్వరః। కులాయముపసంప్రా
ప్తః పక్షీవ ప్రబభౌ తదా॥౧౩॥ స తాని శరవర్షాణి పక్షాభ్యాం చ విధూయ చ। చరణాభ్యాం మహాతేజా బభంజాస్య మహ
ద్ధనుః॥౧౪॥ తచ్చాగ్నిసదృశం దీప్తం రావణస్య శరావరమ్। పక్షాభ్యాం చ మహావీర్యో వ్యాధునోత్పతగేశ్వరః॥౧౫॥ కాంచ
నోరశ్ఛదాన్ దివ్యాన్ పిశాచవదనాన్ ఖరాన్। తాంశ్చాస్య జవసంపన్నాన్ జఘాన సమరే బలీ॥౧౬॥ వరం త్రివేణుసం
పన్నం కామగం పావకార్చిషమ్। మణిహేమవిచిత్రాంగం బభంజ చ మహారథమ్॥౧౭॥ పూర్ణచంద్రప్రతీకాశం ఛత్రం
చ వ్యజనైస్సహ। పాతయామాస వేగేన గ్రాహిభీ రాక్షసైస్సహ॥౧౮॥ సారథేశ్చాస్య వేగేన తుండేనైవ మహచ్ఛిరః। పు
నర్వ్యపాహరచ్ఛ్రీమాన్ పక్షిరాజో మహాబలః॥౧౯॥ స భగ్నధన్వా విరథో హతాశ్వో హతసారథిః। అంకేనాదాయ వై
దేహీం పపాత భువి రావణః॥౨౦॥ దృష్ట్వా నిపతితం భూమౌ రావణం భగ్నవాహనమ్। సాధు సాధ్వితి భూతాని గృధ్రరాజమ
పూజయన్॥౨౧॥ పరిశ్రాంతం తు తం దృష్ట్వా జరయా పక్షియూథపమ్। ఉత్పపాత పునర్హృష్టో మైథిలీం గృహ్య రావణః॥
౨౨॥ తం ప్రహృష్టం నిధాయాంకే గచ్ఛంతం జనకాత్మజామ్। గృధ్రరాజః సముత్పత్య సమభిద్రుత్య రావణమ్॥౨౩॥ సమా
వార్య మహాతేజా జటాయురిదమబ్రవీత్। వజ్రసంస్పర్శబాణస్య భార్యాం రామస్య రావణ॥౨౪॥ అల్పబుద్ధే హరస్యే
నాం వధాయ ఖలు రక్షసామ్। సమిత్రబంధుస్సామాత్యస్సబలస్సపరిచ్ఛదః॥౨౫॥ విషపానం పిబస్యేతత్ పిపాసిత ఇవోదకమ్।
అనుబంధమజానంతః కర్మణామవిచక్షణాః॥౨౬॥ శీఘ్రమేవ వినశ్యంతి యథా త్వం వినశిష్యసి। బద్ధస్త్వం కాలపాశేన క్వ
గతస్తస్య మోక్ష్యసే॥౨౭॥ వధాయ బడిశం గృహ్య సామిషం జలజో యథా। న హి జాతు దురాధర్షౌ కాకుత్స్థౌ తవ రావణ॥
౨౮॥ ధర్షణం చాశ్రమస్యాస్య క్షమిష్యేతే తు రాఘవౌ। యథా త్వయా కృతం కర్మ భీరుణా లోకగర్హితమ్॥౨౯॥
తస్కరాచరితో మార్గో నైష వీరనిషేవితః। యుధ్యస్వ యది శూరోఽసి ముహూర్తం తిష్ఠ రావణ॥౩౦॥ శయిష్యసే హ
తో భూమౌ యథా భ్రాతా ఖరస్తథా। పరేతకాలే పురుషో యత్కర్మ ప్రతిపద్యతే॥౩౧॥ వినాశాయాత్మనోఽధర్మ్యం
ప్రతిపన్నోఽసి కర్మ తత్। పాపానుబంధో వై యస్య కర్మణః కర్మ కో ను తత్॥౩౨॥ కుర్వీత లోకాధిపతిస్స్వయంభూ
ర్భగవానపి। ఏవముక్త్వా శుభం వాక్యం జటాయుస్తస్య రక్షసః॥౩౩॥ నిపపాత భృశం పృష్ఠే దశగ్రీవస్య వీర్యవాన్। తం గృ
హీత్వా నఖైస్తీక్ష్ణైర్విదదార సమంతతః॥౩౪॥ అధిరూఢో గజారోహో యథా స్యాద్దుష్టవారణమ్। విదదార నఖైరస్య
తుండం పృష్ఠే సమర్పయత్॥౩౫॥ కేశాంశ్చోత్పాటయామాస నఖపక్షముఖాయుధః। స తథా గృధ్రరాజేన క్లిశ్యమానో
ముహుర్ముహుః॥౩౬॥ అమర్షస్ఫురితోష్ఠస్సన్ ప్రాకంపత స రావణః। సంపరిష్వజ్య వైదేహీం వామేనాంకేన రావణః॥
౩౭॥ తలేనాభిజఘానాశు జటాయుం క్రోధమూర్ఛితః। జటాయుస్తమభిక్రమ్య తుండేనాస్య ఖగాధిపః॥౩౮॥ వామబా
హూన్ దశ తదా వ్యపాహరదరిందమః। సంఛిన్నబాహోస్సద్యో వై బాహవస్సహసాఽభవన్॥౩౯॥ విషజ్వాలావలీయు
క్తా వల్మీకాదివ పన్నగాః। తతః క్రోధాద్దశగ్రీవస్సీతాముత్సృజ్య రావణః॥౪౦॥ ముష్టిభ్యాం చరణాభ్యాం చ గృధ్రరాజమ
పోథయత్। తతో ముహూర్తం సంగ్రామో బభూవాతులవీర్యయోః॥౪౧॥ రాక్షసానాం చ ముఖ్యస్య పక్షిణాం ప్రవరస్య
చ। తస్య వ్యాయచ్ఛమానస్య రామస్యార్థే స రావణః॥౪౨॥ పక్షౌ పార్శ్వౌ చ పాదౌ చ ఖడ్గముద్ధృత్య సోఽచ్ఛినత్। సం
ఛిన్నపక్షస్సహసా రక్షసా రౌద్రకర్మణా॥౪౩॥ నిపపాత హతో గృధ్రో ధరణ్యామల్పజీవితః। తం దృష్ట్వా పతితం భూమౌ
క్షతజార్ద్రం జటాయుషమ్॥౪౪॥ అభ్యధావత వైదేహీ స్వబంధుమివ దుఃఖితా। తం నీలజీమూతనికాశకల్పం సుపాండురో

రక్షసాముదారవీర్యమ్ । దదర్శ లంకాధిపతిః పృథివ్యాం జటాయుషం శాంతమివాగ్నిదావమ్ ॥౪౫॥ తతస్తు తం పత్రరథం మహీతలే నిపాతితం రావణవేగమర్దితమ్ । పునః పరిష్వజ్య శశిప్రభాననా రురోద సీతా జనకాత్మజా తదా ॥౪౬॥ ఇతి శ్రీమద్రామాయణే ఆరణ్యకాండే ఏకపంచాశస్సర్గః ॥

****

సా తు తారాధిపముఖీ రావణేన సమీక్ష్య తమ్ । గృధ్రరాజం వినిహతం విలలాప సుదుఃఖితా ॥౧॥ ఆలింగ్య గృధ్రం నిహతం రావణేన బలీయసా । విలలాప సుదుఃఖార్తా సీతా శశినిభాననా ॥౨॥ నిమిత్తం లక్షణజ్ఞానం శకునిస్వరదర్శనమ్ । అవశ్యం సుఖదుఃఖేషు నరాణాం ప్రతిదృశ్యతే ॥౩॥ నూనం రామ న జానాసి మహద్వ్యసనమాత్మనః । ధావంతి నూనం కాకుత్స్థ మదర్థం మృగపక్షిణః ॥౪॥ అయం హి పాపచారేణ మాం త్రాతుమభిసంగతః । శేతే వినిహతో భూమౌ మమాభాగ్యాద్విహంగమః ॥౫॥ త్రాహి మామద్య కాకుత్స్థ లక్ష్మణేతి వరాంగనా । సుసంత్రస్తా సమాక్రందచ్ఛృణ్వతాం తు యథాంతికే ॥౬॥ సకృద్రామం పునశ్శ్రుత్వా తథా లక్ష్మణమంగనా । అసకృత్తత్ర వైదేహీ విలలాప ద్విజాంతికే ॥౭॥ తాం క్లిష్టమాల్యాభరణాం విలపంతీమనాథవత్ । అభ్యధావత వైదేహీం రావణో రాక్షసాధిపః ॥౮॥ తాం లతామివ వేష్టంతీమాలింగంతీం మహాద్రుమాన్ । ముంచ ముంచేతి బహుశః ప్రవదన్ రాక్షసాధిపః ॥౯॥ క్రోశంతీం రామ రామేతి రామేణ రహితాం వనే । జీవితాంతాయ కేశేషు జగ్రాహాంతకసన్నిభః ॥౧౦॥ ప్రధర్షితాయాం సీతాయాం బభూవ సచరాచరమ్ । జగత్సర్వమమర్యాదం తమసాంధేన సంవృతమ్ ॥౧౧॥ న వాతి మారుతస్తత్ర నిష్ప్రభోఽభూద్దివాకరః । దృష్ట్వా సీతాం పరామృష్టాం దీనాం దివ్యేన చక్షుషా ॥౧౨॥ కృతం కార్యమితి శ్రీమాన్ వ్యాజహార పితామహః । ప్రహృష్టా వ్యథితాశ్చాసన్ సర్వే తే పరమర్షయః ॥౧౩॥ దృష్ట్వా సీతాం పరామృష్టాం దండకారణ్యవాసినః । రావణస్య వినాశం చ ప్రాప్తం బుద్ధ్వా యదృచ్ఛయా ॥౧౪॥ స తు తాం రామ రామేతి రుదంతీం లక్ష్మణేతి చ । జగామాదాయ చాకాశం రావణో రాక్షసేశ్వరః ॥౧౫॥ తప్తాభరణసర్వాంగీ పీతకౌశేయవాసినీ । రరాజ రాజపుత్రీ తు విద్యుత్సౌదామినీ యథా ॥౧౬॥ ఉద్ధూతేన చ వస్త్రేణ తస్యాః పీతేన రావణః । అధికం ప్రతిబభ్రాజ గిరిర్దీప్త ఇవాగ్నినా ॥౧౭॥ తస్యాః పరమకల్యాణ్యాస్తామ్రాణి సురభీణి చ । పద్మపత్రాణి వైదేహ్యా అభ్యకీర్యంత రావణమ్ ॥౧౮॥ తస్యాః కౌశేయముద్ధూతమాకాశే కనకప్రభమ్ । బభౌ చాదిత్యరాగేణ తామ్రమభ్రమివాతపే ॥౧౯॥ తస్యాస్తత్సునసం వక్త్రమాకాశే రావణాంకగమ్ । న రరాజ వినా రామం వినాళమివ పంకజమ్ ॥౨౦॥ బభూవ జలదం నీలం భిత్త్వా చంద్ర ఇవోదితః । సులలాటం సుకేశాంతం పద్మగర్భాభమవ్రణమ్ ॥౨౧॥ శుక్లైస్సువిమలైర్దంతైః ప్రభావద్భిరలంకృతమ్ । తస్యాస్తద్విమలం వక్త్రమాకాశే రావణాంకగమ్ ॥౨౨॥ రుదితం వ్యపమృష్టాస్రం చంద్రవత్ప్రియదర్శనమ్ । సునాసం చారుతామ్రోష్ఠమాకాశే హాటకప్రభమ్ ॥౨౩॥ రాక్షసేంద్రసమాధూతం తస్యాస్తద్వదనం శుభమ్ । శుశుభే న వినా రామం దివా చంద్ర ఇవోదితః ॥౨౪॥ సా హేమవర్ణా నీలాంగం మైథిలీ రాక్షసాధిపమ్ । శుశుభే కాంచనీ కాంచీ నీలం మణిమివాశ్రితా ॥౨౫॥ సా పద్మగౌరీ హేమాభా రావణం జనకాత్మజా । విద్యుద్ఘనమివావిశ్య శుశుభే తప్తభూషణా ॥౨౬॥ తస్యా భూషణఘోషేణ వైదేహ్యా రాక్షసాధిపః । బభౌ సచపలో నీలస్సఘోష ఇవ తోయదః ॥౨౭॥ ఉత్తమాంగాచ్చ్యుతా తస్యాః పుష్పవృష్టిస్సమంతతః । సీతాయా హ్రియమాణాయాః పపాత ధరణీతలే ॥౨౮॥ సా తు రావణవేగేన పుష్పవృష్టిస్సమంతతః । సమాధూతా దశగ్రీవం పునరేవాభ్యవర్తత ॥౨౯॥ అభ్యవర్తత పుష్పాణాం ధారా వైశ్రవణానుజమ్ । నక్షత్రమాలావిమలా మేరుం నగమివోన్నతమ్ ॥౩౦॥ చరణాన్నూపురం భ్రష్టం వైదేహ్యా రత్నభూషితమ్ । విద్యున్మండలసంకాశం పపాత మధురస్వనమ్ ॥౩౧॥ తరుప్రవాళరక్తా సా నీలాంగం రాక్షసేశ్వరమ్ । ప్రాశోభయత వైదేహీ గజం కక్ష్యేవ కాంచనీ ॥౩౨॥ తాం మహోల్కామివాకాశే దీప్యమానాం స్వతేజసా । జహారాకాశమావిశ్య సీతాం వైశ్రవణానుజః ॥౩౩॥ తస్యాస్తాన్యగ్నివర్ణాని భూషణాని మహీతలే । సఘోషాణ్యవకీర్యంత క్షీణాస్తారా ఇవాంబరాత్ ॥౩౪॥ తస్యాస్స్తనాంతరాద్భ్రష్టో హారస్తారాధిపద్యుతిః । వైదేహ్యా నిపతన్ భాతి గంగేవ గగనాచ్చ్యుతా ॥౩౫॥ ఉత్పాతవాతాభిహతా నానాద్విజగణాయుతాః । మా భైరితి విధూతాగ్రా వ్యాజహ్రురివ పాదపాః ॥౩౬॥ నలిన్యో ధ్వస్తకమలాస్త్రస్తమీనజలేచరాః । సఖీమివ గతోచ్ఛ్వాసామన్వశోచంత మైథిలీమ్ ॥౩౭॥ సమంతాదభిసంపత్య సింహవ్యాఘ్రమృగద్విజాః । అన్వధావంస్తదా రోషాత్సీతాచ్ఛాయానుగామినః ॥౩౮॥ జలప్రపాతాస్రముఖాశ్శృంగైరుచ్ఛ్రితబాహుభిః । సీతాయాం హ్రి

యమానాయాం విక్రోశంతీవ పర్వతాః ॥౩౯॥ హ్రియమాణాం తు వైదేహీం దృష్ట్వా దీనో దివాకరః । ప్రతిధ్వస్తప్రభః
శ్రీమానాసీత్ పాండరమండలః ॥౪౦॥ నాస్తి ధర్మః కుతస్సత్యం నార్జవం నానృశంసతా । యత్ర రామస్య వైదేహీం భా
ర్యాం హరతి రావణః ॥౪౧॥ ఇతి సర్వాణి భూతాని గణశః పర్యదేవయన్ । విత్రస్తకా దీనముఖా రురుదుర్మృగపోతకాః ॥౪౨॥
ఉద్వీక్ష్యోద్వీక్ష్య నయనైరాస్రపాతావిలేక్షణాః । సుప్రవేపితగాత్రాశ్చ బభూవుర్వనదేవతాః ॥౪౩॥ విక్రోశంతీం దృ
ఢం సీతాం దృష్ట్వా దుఃఖం తథాగతామ్ । తాం తు లక్ష్మణ రామేతి క్రోశంతీం మధురస్వరమ్ ॥౪౪॥ అవేక్షమాణాం బహుశో
వైదేహీం ధరణీతలమ్ । స తామాకులకేశాంతాం విప్రమృష్టవిశేషకామ్ ॥౪౫॥ జహారాత్మవినాశాయ దశగ్రీవో మనస్వి
నీమ్ ॥ తతస్తు సా చారుదతీ శుచిస్మితా వినాకృతా బంధుజనేన మైథిలీ । అపశ్యతీ రాఘవలక్ష్మణావుభౌ వివర్ణవక్త్రా భయభా
రపీడితా ॥౪౬॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే - ద్విపంచాశస్సర్గః ॥ **

ఖముత్పతంతం తం దృష్ట్వా మైథిలీ జనకాత్మజా । దుఃఖితా పరమోద్విగ్నా భయే మహతి వర్తినీ ॥౧॥ రోషరోదనతా
మ్రాక్షీ భీమాక్షం రాక్షసాధిపమ్ । రుదంతీ కరుణం సీతా హ్రియమాణేదమబ్రవీత్ ॥౨॥ న వ్యపత్రపసే నీచ కర్మణానే
న రావణ । జ్ఞాత్వా విరహితాం యన్మాం చోరయిత్వా పలాయసే ॥౩॥ త్వయైవ నూనం దుష్టాత్మన్ భీరుణా హర్తుమిచ్ఛతా
మమాపవాహితో భర్తా మృగరూపేణ మాయయా ॥౪॥ యో హి మాముద్యతస్త్రాతుం సోఽప్యయం వినిపాతితః । గృధ్రరా
జః పురాణోఽసౌ శ్వశురస్య సఖా మమ ॥౫॥ పరమం ఖలు తే వీర్యం దృశ్యతే రాక్షసాధమ । విశ్రావ్య నామధేయం హి యుద్ధే
నాపజితా త్వయా ॥౬॥ ఈదృశం గర్హితం కర్మ కథం కృత్వా న లజ్జసే । స్త్రియాశ్చ హరణం నీచ రహితే చ పరస్య చ ॥౭॥
కథయిష్యంతి లోకేషు పురుషాః కర్మ కుత్సితమ్ । సునృశంసమధర్మిష్ఠం తవ శౌండీర్యమానినః ॥౮॥ ధిక్తే శౌర్యం చ సత్త్వం చ
యత్త్వం కథితవాంస్తథా । కులాక్రోశకరం లోకే ధిక్తే చారిత్రమీదృశమ్ ॥౯॥ కిం కర్తుం శక్యమేవం హి యజ్జవేనైవ ధా
వసి । ముహూర్తమపి తిష్ఠస్వ న జీవన్ ప్రతియాస్యసి ॥౧౦॥ న హి చక్షుష్పథం ప్రాప్య తయోః పార్థివపుత్రయోః । స
సైన్యోఽపి సమర్థస్త్వం ముహూర్తమపి జీవితుమ్ ॥౧౧॥ న త్వం తయోః శరస్పర్శం సోఢుం శక్తః కథంచన । వనే ప్రజ్వలి
తస్యేవ స్పర్శమగ్నేర్విహంగమః ॥౧౨॥ సాధు కుర్వాత్మనః పథ్యం సాధు మాం ముంచ రావణ । మత్ప్రధర్షణరుష్టో హి
భ్రాత్రా సహ పతిర్మమ ॥౧౩॥ విధాస్యతి వినాశాయ త్వం మాం యది న ముంచసి । యేన త్వం వ్యవసాయేన బలాన్మాం హ
ర్తుమిచ్ఛసి ॥౧౪॥ వ్యవసాయస్స తే నీచ భవిష్యతి నిరర్థకః । న హ్యహం తమపశ్యంతీ భర్తారం విబుధోపమమ్ ॥౧౫॥ ఉత్స
హే శత్రువశగా ప్రాణాన్ ధారయితుం చిరమ్ । న నూనం చాత్మనః శ్రేయః పథ్యం వా సమవేక్షసే ॥౧౬॥ మృత్యుకాలే
యథా మర్త్యో విపరీతాని సేవతే । ముమూర్షూణాం హి సర్వేషాం యత్పథ్యం తన్న రోచతే ॥౧౭॥ పశ్యామ్యద్య హి కంఠే
త్వాం కాలపాశావపాశితమ్ । యథా చాస్మిన్ భయస్థానే న బిభేషి దశానన ॥౧౮॥ వ్యక్తం హిరణ్మయాన్ హి త్వం సంపశ్య
సి మహీరుహాన్ । నదీం వైతరణీం ఘోరాం రుధిరౌఘప్రవాహినీమ్ ॥౧౯॥ అసిపత్రవనం చైవ భీమం పశ్యసి రావణ । తప్తకాం
చనపుష్పాం చ వైడూర్యప్రవరచ్ఛదామ్ ॥౨౦॥ ద్రక్ష్యసే శాల్మలీం తీక్ష్ణామాయసైః కంటకైశ్చితామ్ । న హి త్వమీదృ
శం కృత్వా తస్యాలీకం మహాత్మనః ॥౨౧॥ చరితుం శక్ష్యసి చిరం విషం పీత్వేవ నిర్ఘృణః । బద్ధస్త్వం కాలపాశేన దుర్నివారే
ణ రావణ ॥౨౨॥ క్వ గతో లప్స్యసే శర్మ భర్తుర్మమ మహాత్మనః । నిమేషాంతరమాత్రేణ వినా భ్రాత్రా మహావనే ॥
౨౩॥ రాక్షసా నిహతా యేన సహస్రాణి చతుర్దశ । స కథం రాఘవో వీరస్సర్వాస్త్రకుశలో బలీ ॥౨౪॥ న త్వాం హన్యా
చ్ఛరైస్తీక్ష్ణైరిష్టభార్యాపహారిణమ్ । ఏతచ్చాన్యచ్చ పరుషం వైదేహీ రావణాంకగా ॥౨౫॥ భయశోకసమావిష్టా కరుణం వి
లలాప హ ॥ తథా భృశార్తాం బహు చైవ భాషిణీం విలాపపూర్వం కరుణం చ భామినీమ్ । జహార పాపః కరుణం వివేష్టతీం నృ
పాత్మజామాగతగాత్రవేపథుమ్ ॥౨౬॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే - త్రిపంచాశస్సర్గః ॥ ************************

హ్రియమాణా తు వైదేహీ కంచిన్నాథమపశ్యతీ । దదర్శ గిరిశృంగస్థాన్ పంచ వానరపుంగవాన్ ॥౧॥ తేషాం మధ్యే విశా
లాక్షీ కౌశేయం కనకప్రభమ్ । ఉత్తరీయం వరారోహా శుభాన్యాభరణాని చ ॥౨॥ ముమోచ యది రామాయ శంసేయురితి
మైథిలీ । వస్త్రముత్సృజ్య తన్మధ్యే నిక్షిప్తం సహభూషణమ్ ॥౩॥ సంభ్రమాత్తు దశగ్రీవస్తత్కర్మ న విబుద్ధవాన్ । పిం
గాక్షాస్తాం విశాలాక్షీం నేత్రైరనిమిషైరివ ॥౪॥ విక్రోశంతీం తదా సీతాం దదృశుర్వానరర్షభాః । స చ పంపామతిక్రమ్య

లంకామభిముఖః పురీమ్॥౫॥ జగామ రుదతీం గృహ్య వైదేహీం రాక్షసేశ్వరః। తాం జహార సుసంహృష్టో రావణో మృత్యుమాత్మనః॥౬॥ ఉత్సంగేనైవ భుజగీం తీక్ష్ణదంష్ట్రాం మహావిషామ్। వనాని సరితః శైలాన్ సరాంసి చ విహాయసా॥౭॥ సక్షిప్రం శలభీవాశు శరశ్చాపాదివచ్యుతః। తిమినక్రనికేతం తు వరుణాలయమక్షయమ్॥౮॥ సరితాం శరణం గత్వా సమతీయాయ సాగరమ్। సంభ్రమాత్పరివృత్తోర్మిరుద్ధమీనమహోరగః॥౯॥ వైదేహ్యాం హ్రియమాణాయాం బభూవ వరుణాలయః। అంతరిక్షగతా వాచస్ససృజుశ్చారణాస్తదా॥౧౦॥ ఏతదంతో దశగ్రీవ ఇతి సిద్ధాస్తదాబ్రువన్। స తు సీతాం వివేష్టంతీమంకేనాదాయ రావణః॥౧౧॥ ప్రవివేశ పురీం లంకాం రూపిణీం మృత్యుమాత్మనః। సోఽభిగమ్య పురీం లంకాం సువిభక్తమహాపథామ్॥౧౨॥ సంరూఢకక్ష్యాం బహుళాం స్వమంతఃపురమావిశత్। తత్ర తామసితాపాంగాం శోకమోహపరాయణామ్॥౧౩॥ నిదధే రావణస్సీతాం మయో మాయామివాసురీమ్। అబ్రవీచ్చ దశగ్రీవః పిశాచీర్ఘోరదర్శనాః॥౧౪॥ యథా నేమాం పుమాన్ స్త్రీ వా సీతాం పశ్యత్యసమ్మతామ్। ముక్తామణిసువర్ణాని వస్త్రాణ్యాభరణాని చ॥౧౫॥ యద్యదిచ్ఛేత్తదేవాస్యా దేయం మచ్ఛందతో యథా। యా చ వక్ష్యతి వైదేహీం వచనం కించిదప్రియమ్॥౧౬॥ అజ్ఞానాద్యది వా జ్ఞానాన్న తస్యా జీవితం ప్రియమ్। తథోక్త్వా రాక్షసీస్తాస్తు రాక్షసేంద్రః ప్రతాపవాన్॥౧౭॥ నిష్క్రమ్యాంతఃపురాత్తస్మాత్కిం కృత్యమితి చింతయన్। దదర్శాష్టౌ మహావీర్యాన్ రాక్షసాన్ పిశితాశనాన్॥౧౮॥ స తాన్ దృష్ట్వా మహావీర్యో వరదానేన మోహితః। ఉవాచైతానిదం వాక్యం ప్రశస్య బలవీర్యతః॥౧౯॥ నానాప్రహరణాః క్షిప్రమితో గచ్ఛత సత్వరాః। జనస్థానం హతస్థానం భూతపూర్వం ఖరాలయమ్॥౨౦॥ తత్రోష్యతాం జనస్థానే శూన్యే నిహతరాక్షసే। పౌరుషం బలమాశ్రిత్య త్రాసముత్సృజ్య దూరతః॥౨౧॥ బలం హి సుమహద్యన్మే జనస్థానే నివేశితమ్। సదూషణఖరం యుద్ధే హతం రామేణ సాయకైః॥౨౨॥ తత్ర క్రోధో మమాపూర్వో ధైర్యస్యోపరి వర్తతే। వైరం చ సుమహజ్జాతం రామం ప్రతి సుదారుణమ్॥౨౩॥ నిర్యాతయితుమిచ్ఛామి తచ్చ వైరమహం రిపోః। న హి లప్స్యామ్యహం నిద్రామహత్వా సంయుగే రిపుమ్॥౨౪॥ తం త్విదానీమహం హత్వా ఖరదూషణఘాతినమ్। రామం శర్మోపలప్స్యామి ధనం లబ్ధ్వేవ నిర్ధనః॥౨౫॥ జనస్థానే వసద్భిస్తు భవద్భీ రామమాశ్రితాః। ప్రవృత్తిరుపనేతవ్యా కిం కరోతీతి తత్త్వతః॥౨౬॥ అప్రమాదాచ్చ గంతవ్యం సర్వైరపి నిశాచరైః। కర్తవ్యశ్చ సదా యత్నో రాఘవస్య వధం ప్రతి॥౨౭॥ యుష్మాకం చ బలజ్ఞోఽహం బహుశో రణమూర్ధని। అతశ్చాస్మిన్ జనస్థానే మయా యూయం నియోజితాః॥౨౮॥ తతః ప్రియం వాక్యముపేత్య రాక్షసా మహార్థమష్టావభివాద్య రావణమ్। విహాయ లంకాం సహితాః ప్రతస్థిరే యతో జనస్థానమలక్ష్యదర్శనాః॥౨౯॥ తతస్తు సీతాముపలభ్య రావణః సుసంప్రహృష్టః ప్రతిగృహ్య మైథిలీమ్। ప్రసజ్య రామేణ చ వైరముత్తమం బభూవ మోహాన్ముదితస్స రాక్షసః॥౩౦॥ ఇతి చతుఃపంచాశస్సర్గః. *****

సందిశ్య రాక్షసాన్ ఘోరాన్ రావణోఽష్టౌ మహాబలాన్। ఆత్మానం బుద్ధివైక్లబ్యాత్కృతకృత్యమమన్యత॥౧॥ స చింతయానో వైదేహీం కామబాణసమర్పితః। ప్రవివేశ గృహం రమ్యం సీతాం ద్రష్టుమభిత్వరన్॥౨॥ స ప్రవిశ్య తు తద్వేశ్మ రావణో రాక్షసాధిపః। అపశ్యద్రాక్షసీమధ్యే సీతాం శోకపరాయణామ్॥౩॥ అశ్రుపూర్ణముఖీం దీనాం శోకభారాభిపీడితామ్। వాయువేగైరివాక్రాంతాం మజ్జంతీం నావమర్ణవే॥౪॥ మృగయూథపరిభ్రష్టాం మృగీం శ్వభిరివావృతామ్। అధోముఖముఖీం సీతామభ్యేత్య చ నిశాచరః॥౫॥ తాం తు శోకవశాం దీనామవశాం రాక్షసాధిపః। స బలాద్దర్శయామాస గృహం దేవగృహోపమమ్॥౬॥ హర్మ్యప్రాసాదసంబాధం స్త్రీసహస్రనిషేవితమ్। నానాపక్షిగణైర్జుష్టం నానారత్నసమన్వితమ్॥౭॥ దాంతకైస్తాపనీయైశ్చ స్ఫాటికై రాజతైరపి। వజ్రవైడూర్యచిత్రైశ్చ స్తంభైర్దృష్టిమనోహరైః॥౮॥ దివ్యదుందుభినిర్హ్రాదం తప్తకాంచనతోరణమ్। సోపానం కాంచనం చిత్రమారురోహ తయా సహ॥౯॥ దాంతికా రాజతాశ్చైవ గవాక్షాః ప్రియదర్శనాః। హేమజాలావృతాశ్చాసంస్తత్ర ప్రాసాదపంక్తయః॥౧౦॥ సుధామణివిచిత్రాణి భూమిభాగాని సర్వశః। దశగ్రీవస్స్వభవనే ప్రాదర్శయత మైథిలీమ్॥౧౧॥ దీర్ఘికాః పుష్కరిణ్యశ్చ నానాపుష్పసమన్వితాః। రావణో దర్శయామాస సీతాం శోకపరాయణామ్॥౧౨॥ దర్శయిత్వా తు వైదేహ్యాః కృత్స్నం తద్భవనోత్తమమ్। ఉవాచ వాక్యం పాపాత్మా సీతాం లోభితుమిచ్ఛయా॥౧౩॥ దశ రాక్షసకోట్యశ్చ ద్వావింశతిరథాపరాః। తేషాం ప్రభురహం సీతే సర్వేషాం భీమకర్మణామ్॥౧౪॥ వర్జయిత్వా జరావృద్ధాన్ బాలాంశ్చ రజనీచరాన్। సహస్ర

మేకమేకస్య సుమహత్కార్యం పురస్సరమ్॥౧౫॥ యదిదం రాజతంత్రం మే త్వయి సర్వం ప్రతిష్ఠితమ్ । జీవితం చ విశాలాక్షి త్వం మే ప్రాణైర్గరీయసీ॥౧౬॥ బహూనాం స్త్రీసహస్రాణాం మమ యోఽసౌ పరిగ్రహః। తాసాం త్వమీశ్వరీ సీతే మమ భార్యా భవ ప్రియే॥౧౭॥ సాధు కిం తేఽన్యయా బుద్ధ్యా రోచయస్వ వచో మమ । భజస్వ మాభితప్తస్య ప్రసాదం కర్తుమర్హసి॥౧౮॥ పరిక్షిప్తా సముద్రేణ లంకేయం శతయోజనా। నేయం ధర్షయితుం శక్యా సేంద్రైరపి సురాసురైః॥ ౧౯ ॥ న దేవేషు న యక్షేషు న గంధర్వేషు నర్షిషు । అహం పశ్యామి లోకేషు యో మే వీర్యసమో భవేత్ ॥ ౨౦॥ రాజ్యభ్రష్టేన దీనేన తాపసేన గతాయుషా। కిం కరిష్యసి రామేణ మానుషేణాల్పతేజసా॥ ౨౧॥ భజస్వ సీతే మామేవ భర్తాహం సదృశస్తవ । యౌవనం హ్యధ్రువం భీరు రమస్వేహ మయా సహ॥౨౨॥ దర్శనే మా కృథా బుద్ధిం రాఘవస్య వరాననే । కాస్య శక్తిరిహాగంతుమపి సీతే మనోరథైః॥ ౨౩॥ న శక్యో వాయురాకాశే పాశైర్బద్ధుం మహాజవః । దీప్యమానస్య వాప్యగ్నేర్గ్రహీతుం విమలాం శిఖామ్॥౨౪॥ త్రయాణామపి లోకానాం న తం పశ్యామి శోభనే। విక్రమేణ నయేద్యస్త్వాం మద్బాహుపరిపాలితామ్॥౨౫॥ లంకాయాం సుమహద్రాజ్యమిదం త్వమనుపాలయ । త్వత్ప్రేష్యా మద్విధాశ్చైవ దేవాశ్చాపి చరాచరాః ॥౨౬॥ అభిషేకోదకక్లిన్నా తుష్టా చ రమయస్వ మామ్। దుష్కృతం యత్పురా కర్మ వనవాసేన తద్గతమ్॥౨౭॥ యశ్చ తే సుకృతో ధర్మస్తస్యేహ ఫలమాప్నుహి। ఇహ మాల్యాని సర్వాణి దివ్యగంధాని మైథిలి॥ ౨౮॥ భూషణాని చ ముఖ్యాని సేవస్వ చ మయా సహ। పుష్పకం నామ సుశ్రోణి భ్రాతుర్వైశ్రవణస్య మే॥౨౯॥ విమానం సూర్యసంకాశం తరసా నిర్జితం మయా। విశాలం రమణీయం చ తద్విమానమనుత్తమమ్॥౩౦॥ తత్ర సీతే మయా సార్ధం విహరస్వ యథాసుఖమ్ । అమలం పద్మసంకాశం వదనం చారుదర్శనమ్॥౩౧॥ శోకార్తం తు వరారోహే న భ్రాజతి వరాననే। ఏవం వదతి తస్మిన్ సా వస్త్రాంతేన వరాంగనా॥౩౨॥ పిధాయేందునిభం సీతా ముఖమశ్రూణ్యవర్తయత్ । ధ్యాయంతీం తామివాస్వస్థాం దీనాం చింతాహతప్రభామ్॥౩౩॥ ఉవాచ వచనం పాపో రావణో రాక్షసేశ్వరః। అలం వ్రీడేన వైదేహి ధర్మలోపకృతేన చ॥ ౩౪॥ ఆర్షోఽయం దైవనిష్యందో యస్త్వామభిగమిష్యతి । ఏతౌ పాదౌ మయా స్నిగ్ధౌ శిరోభిః పరిపీడితౌ॥౩౫॥ ప్రసాదం కురు మే క్షిప్రం వశ్యో దాసోఽహమస్మి తే। ఇమాః శూన్యా మయా వాచః శుష్యమాణేన భాషితాః॥ ౩౬ ॥ న చాపి రావణః కాంచిన్మూర్ధ్నా స్త్రీం ప్రణమేత హ। ఏవముక్త్వా దశగ్రీవో మైథిలీం జనకాత్మజామ్॥౩౭॥ కృతాంతవశమాపన్నో మమేయమితి మన్యతే ॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే పంచపంచాశస్సర్గః॥ ***************************

సా తథోక్తా తు వైదేహీ నిర్భయా శోకకర్శితా । తృణమంతరతః కృత్వా రావణం ప్రత్యభాషత॥౧॥ రాజా దశరథో నామ ధర్మసేతురివాచలః। సత్యసంధః పరిజ్ఞాతో యస్య పుత్రః స రాఘవః॥ ౨॥ రామో నామ స ధర్మాత్మా త్రిషు లోకేషు విశ్రుతః। దీర్ఘబాహుర్విశాలాక్షో దైవతం హి పతిర్మమ॥ ౩॥ ఇక్ష్వాకూణాం కులే జాతః సింహస్కంధో మహాద్యుతిః। లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా యస్తే ప్రాణాన్ హరిష్యతి॥౪॥ ప్రత్యక్షం యద్యహం తస్య త్వయా స్యాం ధర్షితా బలాత్ । శయితా త్వం హతః సంఖ్యే జనస్థానే యథా ఖరః॥౫॥ య ఏతే రాక్షసాః ప్రోక్తా ఘోరరూపా మహాబలాః। రాఘవే నిర్విషాః సర్వే సుపర్ణే పన్నగా యథా॥౬॥ తస్య జ్యావిప్రముక్తాస్తే శరాః కాంచనభూషణాః । శరీరం విధమిష్యంతి గంగాకూలమివోర్మయః॥౭॥ అసురైర్వా సురైర్వా త్వం యద్యవధ్యోఽసి రావణ। ఉత్పాద్య సుమహద్వైరం జీవంస్తస్య న మోక్ష్యసే॥౮॥ స తే జీవితశేషస్య రాఘవోఽంతకరో బలీ । పశోర్యూపగతస్యేవ జీవితం తవ దుర్లభమ్॥౯॥ యది పశ్యేత్స రామస్త్వాం రోషదీప్తేన చక్షుషా। రక్షస్త్వమద్య నిర్దగ్ధో గచ్ఛేః సద్యః పరాభవమ్॥ ౧౦ ॥ యశ్చంద్రం నభసో భూమౌ పాతయేన్నాశయేత వా। సాగరం శోషయేద్వాపి స సీతాం మోచయేదిహ॥౧౧॥ గతాయుస్త్వం గతశ్రీకో గతసత్త్వో గతేంద్రియః। లంకా వైధవ్యసంయుక్తా త్వత్కృతేన భవిష్యతి॥౧౨॥ న తే పాపమిదం కర్మ సుఖోదర్కం భవిష్యతి। యాహం నీతా వినా భావం పతిపార్శ్వాత్త్వయా వనే॥౧౩॥ స హి దైవతసంయుక్తో మమ భర్తా మహాద్యుతిః। నిర్భయో వీర్యమాశ్రిత్య శూన్యే వసతి దండకే॥౧౪॥ స తే దర్పం బలం వీర్యముత్సేకం చ తథావిధమ్। అపనేష్యతి గాత్రేభ్యః శరవర్షేణ సంయుగే॥౧౫॥ యదా వినాశో భూతానాం దృశ్యతే కాలచోదితః। తదా కార్యే ప్రమాద్యంతి నరాః కాలవశం గతాః॥ ౧౬॥ మాం ప్రధృష్య స తే కాలః ప్రాప్తోఽయం రాక్షసాధమ। ఆత్మనో రాక్షసానాం చ వధాయాంతఃపురస్య చ॥ ౧౭॥ న శక్యా యజ్ఞమధ్యస్థా వేదీ స్రు

గ్భాండమండితా। ద్విజాతిమంత్రపూతాం చ చండాలేనాభిమర్శితుమ్॥౧౮॥ తథాహం ధర్మనిత్యస్య ధర్మపత్నీ పతివ్రతా। త్వయా స్ప్రష్టుం న శక్యాస్మి రాక్షసాధమ పాపినా॥౧౯॥ క్రీడంతీ రాజహంసేన పద్మషండేషు నిత్యదా। హంసీ సా తృణషండస్థం కథం పశ్యేత మద్గుకమ్॥౨౦॥ ఇదం శరీరం నిస్సంజ్ఞం బంధ వా ఘాతయస్వ వా। నేదం శరీరం రక్ష్యం మే జీవితం వాపి రాక్షస॥౨౧॥ న హి శక్ష్యామ్యుపక్రోశం పృథివ్యాం దాతుమాత్మనః। ఏవముక్త్వా తు వైదేహీ క్రోధాత్సపరుషం వచః॥౨౨॥ రావణం మైథిలీ తత్ర పునర్నోవాచ కించన। సీతాయా వచనం శ్రుత్వా పరుషం రోమహర్షణమ్॥౨౩॥ ప్రత్యువాచ తతః సీతాం భయసందర్శనం వచః। శృణు మైథిలి మద్వాక్యం మాసాన్ ద్వాదశ భామిని॥౨౪॥ కాలేనానేన నాభ్యేషి యది మాం చారుహాసిని। తతస్త్వాం ప్రాతరాశార్థం సూదాశ్ఛేత్స్యంతి లేశశః॥౨౫॥ ఇత్యుక్త్వా పరుషం వాక్యం రావణః శత్రురావణః। రాక్షసీశ్చ తతః క్రుద్ధ ఇదం వచనమబ్రవీత్॥౨౬॥ శీఘ్రమేవ హి రాక్షస్యో వికృతా ఘోరదర్శనాః। దర్పమస్యా వినేష్యంతు మాంసశోణితభోజనాః॥౨౭॥ వచనాదేవ తాస్తస్య సుఘోరా రాక్షసీగణాః। కృతప్రాంజలయో భూత్వా మైథిలీం పర్యవారయన్॥౨౮॥ స తాః ప్రోవాచ రాజా తు రావణో ఘోరదర్శనః। ప్రచాల్య చరణోత్కర్షైర్దారయన్నివ మేదినీమ్॥౨౯॥ అశోకవనికామధ్యే మైథిలీ నీయతామియమ్। తత్రేయం రక్ష్యతాం గూఢం యుష్మాభిః పరిపాలితా॥౩౦॥ తత్రైనాం తర్జనైర్ఘోరైః పునస్సాంత్వైశ్చ మైథిలీమ్। ఆనయధ్వం వశం సర్వా వన్యాం గజవధూమివ॥౩౧॥ ఇతి ప్రతిసమాదిష్టా రాక్షస్యో రావణేన తాః। అశోకవనికాం జగ్ముర్మైథిలీం ప్రతిగృహ్య తు॥౩౨॥ సర్వకామఫలైర్వృక్షైర్నానాపుష్పఫలైర్వృతామ్। సర్వకాలమదైశ్చాపి ద్విజైస్సముపసేవితామ్॥౩౩॥ సా తు శోకపరీతాంగీ మైథిలీ జనకాత్మజా। రాక్షసీవశమాపన్నా వ్యాఘ్రీణాం హరిణీ యథా॥౩౪॥ శోకేన మహతా గ్రస్తా మైథిలీ జనకాత్మజా। న శర్మ లభతే భీరుః పాశబద్ధా మృగీ యథా॥౩౫॥ న విందతే తత్ర తు శర్మ మైథిలీ విరూపనేత్రాభిరతీవ తర్జితా। పతిం స్మరంతీ దయితం చ దైవతం విచేతనాభూద్భయశోకపీడితా॥౩౬॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే షట్పంచాశస్సర్గః.**************************

రాక్షసం మృగరూపేణ చరంతం కామరూపిణమ్। నిహత్య రామో మారీచం తూర్ణం పథి నివర్తతే॥౧॥ తస్య సంత్వరమాణస్య ద్రష్టుకామస్య మైథిలీమ్। క్రూరస్వనోఽథ గోమాయుర్వినినాదాస్య పృష్ఠతః॥౨॥ స తస్య స్వరమాజ్ఞాయ దారుణం రోమహర్షణమ్। చింతయామాస గోమాయోః స్వరేణ పరిశంకితః॥౩॥ అశుభం బత మన్యేఽహం గోమాయుర్వాశ్యతే యథా। స్వస్తి స్యాదపి వైదేహ్యా రాక్షసైర్భక్షణం వినా॥౪॥ మారీచేన తు విజ్ఞాయ స్వరమాలక్ష్య మామకమ్। విక్రుష్టం మృగరూపేణ లక్ష్మణః శృణుయాద్యది॥౫॥ స సౌమిత్రిః స్వరం శ్రుత్వా తాం చ హిత్వా చ మైథిలీమ్। తయైవ ప్రహితః క్షిప్రం మత్సకాశమిహైష్యతి॥౬॥ రాక్షసైస్సహితైర్నూనం సీతాయా ఈప్సితో వధః। కాంచనశ్చ మృగో భూత్వా వ్యపనీయాశ్రమాత్తు మామ్॥౭॥ దూరం నీత్వా తు మారీచో రాక్షసోఽభూచ్ఛరాహతః। హా లక్ష్మణ హతోఽస్మీతి యద్వాక్యం వ్యాజహార హ॥౮॥ అపి స్వస్తి భవేత్తాభ్యాం రహితాభ్యాం మయా వనే। జనస్థాననిమిత్తం హి కృతవైరోఽస్మి రాక్షసైః॥౯॥ నిమిత్తాని చ ఘోరాణి దృశ్యంతేఽద్య బహూని చ। ఇత్యేవం చింతయన్ రామః శ్రుత్వా గోమాయునిస్స్వనమ్॥౧౦॥ ఆత్మనశ్చాపనయనాన్మృగరూపేణ రక్షసా। నివర్తమానస్త్వరయా జవేనాశ్రమమాత్మనః॥౧౧॥ ఆజగామ జనస్థానం రాఘవః పరిశంకితః। తం దీనమనసో దీనమాసేదుర్మృగపక్షిణః॥౧౨॥ సవ్యం కృత్వా మహాత్మానం ఘోరాంశ్చ ససృజుస్స్వరాన్। తాని దృష్ట్వా నిమిత్తాని మహాఘోరాణి రాఘవః॥౧౩॥ ఆజగామ జనస్థానం చింతయన్నేవ సత్వరః। సీతాం స తు వరారోహాం లక్ష్మణం చ మహాబలమ్॥౧౪॥ న్యవర్తతాథ త్వరితో జవేనాశ్రమమాత్మనః। తతో లక్ష్మణమాయాంతం దదర్శ విగతప్రభమ్॥౧౫॥ తతో విదూరే రామేణ సమీయాయ స లక్ష్మణః। విషణ్ణః సువిషణ్ణేన దుఃఖితో దుఃఖభాగినా॥౧౬॥ సంజగర్హేఽథ తం భ్రాతా జ్యేష్ఠో లక్ష్మణమాగతమ్। విహాయ సీతాం విజనే వనే రాక్షససేవితే॥౧౭॥ గృహీత్వా చ కరం సవ్యం లక్ష్మణం రఘునందనః। ఉవాచ మధురోదర్కమిదం వచనమార్తవత్॥౧౮॥ అహో లక్ష్మణ గర్హ్యం తే కృతం యత్త్వం విహాయ తామ్। సీతామిహాగతః సౌమ్య కచ్చిత్స్వస్తి భవేదిహ॥౧౯॥ న మేఽస్తి సంశయో వీర సర్వథా జనకాత్మజా। వినష్టా భక్షితా వాపి రాక్షసైర్వనచారిభిః॥౨౦॥ అశుభాన్యేవ భూయిష్ఠం యథా ప్రాదుర్భవంతి మే। అపి లక్ష్మణ సీతాయాః సామగ్ర్యం ప్రాప్నుయావహే॥౨౧॥ జీవంత్యాః పురుషవ్యాఘ్ర సుతాయా జనకస్య వై। యథా వై మృగసంఘాశ్చ గోమాయుశ్చ

వభైరవమ్॥౨౨॥వాశ్యం తేశకునాశ్చాపి ప్రదీప్తామభితో దిశమ్।అపిస్వస్తి భవేత్తస్యా రాజపుత్ర్యా మహాబల॥౨౩॥ ఇ
దంహి రక్షో మృగసంనికాశం ప్రలోభ్య మాం దూరమనుప్రయాంతమ్। హతంకథంచిన్మహతా శ్రమేణ స రాక్షసోభూ
న్మ్రియమాణ ఏవ చ॥౨౪॥మనశ్చ మే దీనమిహాప్రహృష్టం చక్షుశ్చ సవ్యం కురుతే వికారమ్।అసంశయం లక్ష్మణ నాస్తి సీతా
హృతా మృతా వా పథి వర్తతే వా॥౨౫॥ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే - సప్తపంచాశస్సర్గః ************************

స దృష్ట్వా లక్ష్మణం దీనం శూన్యే దశరథాత్మజః। పర్యపృచ్ఛత ధర్మాత్మా వైదేహీమాగతం వినా॥౧॥ ప్రస్థితం దం
డకారణ్యం యా మామనుజగామ హ। క్వ సా లక్ష్మణ వైదేహీ యాం హిత్వా త్వమిహాగతః॥౨॥ రాజ్యభ్రష్టస్య దీనస్య దం
డకాన్ పరిధావతః। క్వ సా దుఃఖసహాయా మే వైదేహీ తనుమధ్యమా॥౩॥ యాం వినా నోత్సహే వీర ముహూర్తమపి జీ
వితుమ్। క్వ సా ప్రాణసహాయా మే సీతా సురసుతోపమా॥౪॥ పతిత్వమమరాణాం వా పృథివ్యాశ్చాపి లక్ష్మణ। తాం వి
నా తపనీయాభాం నేచ్ఛేయం జనకాత్మజామ్॥౫॥కచ్చిజ్జీవతి వైదేహీ ప్రాణైః ప్రియతరా మమ। కచ్చిత్ప్రవ్రాజనం సౌ
మ్య న మే మిథ్యా భవిష్యతి॥౬॥ సీతానిమిత్తం సౌమిత్రే మృతే మయి గతే త్వయి। కచ్చిత్సకామా సుఖితా కైకేయీ సా భవి
ష్యతి॥౭॥ సపుత్రరాజ్యాం సిద్ధార్థాం మృతపుత్రా తపస్వినీ। ఉపస్థాస్యతి కౌసల్యా కచ్చిత్సౌమ్య న కైకయీమ్॥౮॥
యది జీవతి వైదేహీ గమిష్యామ్యాశ్రమం పునః। సువృత్తా యది వృత్తా సా ప్రాణాంస్త్యక్ష్యామి లక్ష్మణ॥౯॥ యది మా
మాశ్రమగతం వైదేహీ నాభిభాషతే। పునః ప్రహసితా సీతా వినశిష్యామి లక్ష్మణ॥౧౦॥ బ్రూహి లక్ష్మణ వైదేహీ యది జీ
వతి వా న వా। త్వయి ప్రమత్తే రక్షోభిర్భక్షితా వా తపస్వినీ॥౧౧॥ సుకుమారీ చ బాలా చ నిత్యం చాదుఃఖదర్శినీ। మద్వి
యోగేన వైదేహీ వ్యక్తం శోచతి దుర్మనాః॥౧౨॥సర్వథా రక్షసా తేన జిహ్మేన సుదురాత్మనా। వద లక్ష్మణేత్యుచ్చైస్త
వాపి జనితం భయమ్॥౧౩॥శ్రుతస్తు శంకే వైదేహ్యా స స్వరస్సదృశో మమ। త్రస్తయా ప్రేషితస్త్వం చ ద్రష్టుం మాం శీ
ఘ్రమాగతః॥౧౪॥ సర్వథా తు కృతం కష్టం సీతాముత్సృజతా వనే। ప్రతికర్తుం నృశంసానాం రక్షసాం దత్తమంతరమ్॥
౧౫॥దుఃఖితాః ఖరఘాతేన రాక్షసాః పిశితాశనాః। తైః సీతా నిహతా ఘోరైర్భవిష్యతి న సంశయః॥౧౬॥ అహో ఽస్మి
న్వ్యసనే మగ్నస్సర్వథా శత్రుసూదన। కిం త్విదానీం కరిష్యామి శంకే ప్రాప్తవ్యమీదృశమ్॥౧౭॥ఇతి సీతాం వరారోహాం
చింతయన్నేవ రాఘవః। ఆజగామ జనస్థానం త్వరయా సహలక్ష్మణః॥౧౮॥ విగర్హమాణో ఽనుజమార్తరూపం క్షుధా శ్ర
మాచ్చైవ పిపాసయా చ। వినిశ్వసన్ శుష్కముఖో వివర్ణః ప్రతిశ్రయం ప్రాప్య సమీక్ష్య శూన్యమ్॥౧౯॥ స్వమాశ్ర
మం సంప్రవిగాహ్య వీరో విహారదేశాననుసృత్య కాంశ్చిత్। ఏతత్తదిత్యేవ నివాసభూమౌ ప్రహృష్టరోమా వ్యథితో బ
భూవ॥౨౦॥ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే - అష్టపంచాశస్సర్గః ************************************

అథాశ్రమాదుపావృత్తమంతరా రఘునందనః। పరిపప్రచ్ఛ సౌమిత్రిం రామో దుఃఖార్దితం పునః॥౧॥ తమువాచ
కిమర్థం త్వమాగతో ఽపాస్య మైథిలీమ్। యదా సా తవ విశ్వాసాద్వనే విరహితా మయా॥౨॥ దృష్ట్వైవాభ్యాగతం త్వాం
మే మైథిలీం త్యజ్య లక్ష్మణ। శంకమానం మహత్పాపం యత్సత్యం వ్యథితం మనః॥౩॥ స్ఫురతే నయనం సవ్యం బాహుశ్చ హృద
యం చ మే। దృష్ట్వా లక్ష్మణ దూరే త్వాం సీతావిరహితం పథి॥౪॥ ఏవముక్తస్తు సౌమిత్రిర్లక్ష్మణశ్శుభలక్షణః। భూయో దుః
ఖసమావిష్టో దుఃఖితం రామమబ్రవీత్॥౫॥ న స్వయం కామకారేణ తాం త్యక్త్వాహమిహాగతః। ప్రచోదితస్తయైవోగ్రై
స్త్వత్సకాశమిహాగతః॥౬॥ఆర్యేణేవ పరాక్రుష్టం హా సీతే లక్ష్మణేతి చ। పరిత్రాహీతి యద్వాక్యం మైథిల్యాస్తచ్ఛ్రుతిం
గతమ్॥౭॥సా తమార్తస్వరం శ్రుత్వా తవ స్నేహేన మైథిలీ। గచ్ఛ గచ్ఛేతి మామాహ రుదతీ భయవిహ్వలా॥౮॥ప్రచోద్య
మానేన మయా గచ్ఛేతి బహుశస్తయా। ప్రత్యుక్తా మైథిలీ వాక్యమిదం త్వత్ప్రత్యయాన్వితమ్॥౯॥న తత్పశ్యామ్యహం ర
క్షో యదస్య భయమావహేత్। నివృత్తా భవ నాస్త్యేతత్కేనాప్యేవముదాహృతమ్॥౧౦॥ విగర్హితం చ నీచం చ కథమా
ర్యో ఽభిధాస్యతి। త్రాహీతి వచనం సీతే యస్త్రాయేత్త్రిదశానపి॥౧౧॥కిన్నిమిత్తం తు కేనాపి భ్రాతురాలంబ్య మే స్వరమ్
రాక్షసేనేరితం వాక్యం త్రాహి త్రాహీతి శోభనే॥౧౨॥ న భవత్యా వ్యథా కార్యా కునారీజనసేవితా। అలం వైక్లబ్యమా
లంబ్య స్వస్థా భవ నిరుత్సుకా॥౧౩॥న సో ఽస్తి త్రిషు లోకేషు పుమాన్ వై రాఘవం రణే। జాతో వా జాయమానో వా సంయు
గే యః పరాజయేత్॥౧౪॥అజయ్యో రాఘవో యుద్ధే దేవైః శక్రపురోగమైః। ఏవముక్తా తు వైదేహీ పరిమోహితచేతనా॥

ఉవాచాశ్రూణిముంచంతీదారుణంమామిదంవచః। భావోమయితవాత్యర్థంపాపఏవనివేశితః॥౧౬॥ వినష్టే భ్రాతరి
ప్రాప్తుంనచత్వంమామవాప్స్యసి। సంకేతాద్భరతేనత్వంరామంసమనుగచ్ఛసి॥౧౭॥ క్రోశంతంహియథాత్యర్థం
నైనమభ్యవపద్యసే। రిపుఃప్రచ్ఛన్నచారీత్వంమదర్థమనుగచ్ఛసి॥౧౮॥ రాఘవస్యాంతరంప్రేప్సుస్తథైనంనాభిపద్య
సే। ఏవముక్తోహివైదేహ్యాసంరబ్ధోరక్తలోచనః॥౧౯॥ క్రోధాత్ప్రస్ఫురమాణోష్ఠఆశ్రమాదస్మినిర్గతః। ఏవంబ్రు
వాణంసౌమిత్రింరామస్సంతాపమోహితః॥౨౦॥ అబ్రవీద్దుష్కృతంసౌమ్యతాంవినాయస్త్వమాగతః। జానన్నపిసమ
ర్థంమాంరక్షసాంవినివారణే॥౨౧॥ అనేనక్రోధవాక్యేనమైథిల్యానిస్సృతోభవాన్। నహితేపరితుష్యామిత్యక్త్వాయ
ద్యాసిమైథిలీమ్॥౨౨॥ క్రుద్ధాయాఃపరుషంశ్రుత్వాతాంవిహాయత్వమాగతః। సర్వథాత్వపనీతంతేసీతయాయత్ప్ర
చోదితః॥౨౩॥ క్రోధస్యవశమాపన్నోనాకరోశ్శాసనంమమ। అసౌహిరాక్షసశ్శేతేశరేణాభిహతోమయా॥౨౪॥ మృగ
రూపేణయేనాహమాశ్రమాదపవాహితః। వికృష్యచాపంపరిధాయసాయకంసలీలబాణేనచతాడితోమయా। మార్గీం
తనుంత్యజ్యసవిక్లబస్వరోబభూవకేయూరధరస్సరాక్షసః॥౨౫॥ శరాహతేనైవతదార్తయాగిరాస్వరంమమాలంబ్యసు
దూరసంశ్రవమ్। ఉదాహృతంతద్వచనంసుదారుణంత్వమాగతోయేనవిహాయమైథిలీమ్॥౨౬॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాం
డే - ఏకోనషష్టితమస్సర్గః॥ **

భృశమావ్రజమానస్యతస్యాధోవామలోచనమ్। ప్రాస్ఫురచ్చాస్ఖలద్రామో వేపథుశ్చాస్యజాయతే॥౧॥ ఉపా
లక్ష్యనిమిత్తానిసోఽశుభానిముహుర్ముహుః। అపిక్షేమంనుసీతాయా ఇతివై వ్యాజహారచ॥౨॥ త్వరమాణో జగామాథసీ
తాదర్శనలాలసః। శూన్యమావసథందృష్ట్వాబభూవోద్విగ్నమానసః॥౩॥ ఉద్భ్రమన్నివవేగేనవిక్షిపన్రఘునందనః।
తత్రతత్రోటజస్థానమభివీక్ష్యసమంతతః॥౪॥ దదర్శపర్ణశాలాంచరహితాంసీతయాతదా। శ్రియావిరహితాంధ్వ
స్తాంహేమంతేపద్మినీమివ॥౫॥ రుదంతమివవృక్షైశ్చమ్లానపుష్పమృగద్విజమ్। శ్రియావిహీనంవిధ్వస్తంసంత్యక్తవనదైవ
తమ్॥౬॥ విప్రకీర్ణాజినకుశంవిప్రవిద్ధబృసీకటమ్। దృష్ట్వాశూన్యంనిజస్థానంవిలలాపపునఃపునః॥౭॥ హృతామృతావాన
ష్టావాభక్షితావాభవిష్యతి। నిలీనాప్యథవాభీరురథవావనమాశ్రితా॥౮॥ గతావిచేతుంపుష్పాణిఫలాన్యపిచవాపునః।
అథవాపద్మినీంయాతాజలార్థంవానదీంగతా॥౯॥ యత్నాన్మృగయమాణస్తునాససాదవనేప్రియామ్। శోకరక్తేక్షణ
శ్శోకాదున్మత్తఇవలక్ష్యతే॥౧౦॥ వృక్షాద్వృక్షంప్రధావన్సగిరేశ్చాద్రింనదాన్నదీమ్। బభూవవిలపన్రామశ్శోకపం
కార్ణవప్లుతః॥౧౧॥ అపికచ్చిత్త్వయాదృష్టాసాకదంబప్రియాప్రియా। కదంబయదిజానీషేశంససీతాంశుభాననామ్॥
౧౨॥ స్నిగ్ధపల్లవసంకాశాంపీతకౌశేయవాసినీమ్। శంసస్వయదివాదృష్టాబిల్వబిల్వోపమస్తనీ॥౧౩॥ అథవార్జునశం
సత్వంప్రియాంతామర్జునప్రియామ్। జనకస్యసుతాభీరుర్యదిజీవతివానవా॥౧౪॥ కకుభఃకకుభోరూంతాంవ్యక్తంజానా
తిమైథిలీమ్। లతాపల్లవపుష్పాఢ్యోభాతిహ్యేషవనస్పతిః॥౧౫॥ భ్రమరైరుపగీతశ్చయథాద్రుమవరోహ్యయమ్। ఏషవ్య
క్తంవిజానాతితిలకస్తిలకప్రియామ్॥౧౬॥ అశోకశోకాపనుదశోకోపహతచేతసమ్। త్వన్నామానంకురుక్షిప్రంప్రియా
సందర్శనేనమామ్॥౧౭॥ యదితాలత్వయాదృష్టాపక్వతాలఫలస్తనీ। కథయస్వవరారోహాంకారుణ్యంయదితేమయి॥
౧౮॥ యదిదృష్టాత్వయాసీతాజంబుజాంబూనదప్రభా। ప్రియాంయదివిజానాసినిశ్శంకంకథయస్వమే॥౧౯॥ అహో
త్వంకర్ణికారాద్యసుపుష్పైశ్శోభసేభృశమ్। కర్ణికారప్రియాంసాధ్వీంశంసదృష్టాప్రియాయది॥౨౦॥ చూతనీపమహా
సాలాన్పనసాన్కురవాన్ధవాన్। దాడిమానపితాన్గత్వాదృష్ట్వారామోమహాయశాః॥౨౧॥ మల్లికామాధవీశ్చై
వచంపకాన్కేతకీస్తథా। పృచ్ఛన్రామోవనేభ్రాంతఉన్మత్తఇవలక్ష్యతే॥౨౨॥ అథవామృగశావాక్షీంమృగజానాసి
మైథిలీమ్। మృగవిప్రేక్షణీకాంతామృగీభిస్సహితాభవేత్॥౨౩॥ గజసాగజనాసోరుర్యదిదృష్టాత్వయాభవేత్। తాం
మన్యేవిదితాంతుభ్యమాఖ్యాహివరవారణ॥౨౪॥ శార్దూలయదిసాదృష్టాప్రియాచంద్రనిభాననా। మైథిలీమమవి
స్రబ్ధంకథయస్వనతేభయమ్॥౨౫॥ కింధావసిప్రియేనూనందృష్టాసికమలేక్షణే। వృక్షైరాచ్ఛాద్యచాత్మానంకింమాం
నప్రతిభాషసే॥౨౬॥ తిష్ఠతిష్ఠవరారోహేనతేఽస్తికరుణామయి। నాత్యర్థంహాస్యశీలాసికిమర్థంమాముపేక్షసే॥౨౭॥
పీతకౌశేయకేనాసిసూచితావరవర్ణిని। ధావంత్యపిమయాదృష్టాతిష్ఠయద్యస్తిసౌహృదమ్॥౨౮॥ నైవసానూనమథవా

హింసితా చారుహాసినీ । కృచ్ఛ్రం ప్రాప్తం హి మాం నూనం యథోపేక్షితుమర్హసి ॥ ౧౯ ॥ వ్యక్తం సా భక్షితా బాలా రా
క్షసైః పిశితాశనైః । విభజ్యాంగాని సర్వాణి మయా విరహితా ప్రియా ॥ ౨౦ ॥ నూనం తచ్ఛుభదంతోష్ఠం సునాసం చారుకుం
డలమ్ । పూర్ణచంద్రనిభం గ్రస్తం ముఖం నిష్ప్రభతాం గతమ్ ॥ ౨౧ ॥ సా హి చంపకవర్ణాభా గ్రీవా గ్రైవేయశోభితా ।
కోమలా విలపంత్యాస్తు కాంతాయా భక్షితా శుభా ॥ ౨౨ ॥ నూనం విక్షిప్యమాణౌ తు బాహూ పల్లవకోమలౌ । భక్షితౌ వేప
మానాగ్రౌ సహస్తాభరణాంగదౌ ॥ ౨౩ ॥ మయా విరహితా బాలా రక్షసాం భక్షణాయ వై । సార్థేనైవ పరిత్యక్తా భక్షితా
బహుబాంధవా ॥ ౨౪ ॥ హా లక్ష్మణ మహాబాహో పశ్యసి త్వం ప్రియాం క్వచిత్ । హా ప్రియే క్వ గతా భద్రే హా సీతేతి పునః
పునః ॥ ౨౫ ॥ ఇత్యేవం విలపన్ రామః పరిధావన్ వనాద్వనమ్ । క్వచిదుద్భ్రమతే వేగాత్ క్వచిద్విభ్రమతే బలాత్ ॥ ౨౬ ॥ క్వచి
న్మత్త ఇవాభాతి కాంతాన్వేషణతత్పరః । స వనాని నదీః శైలాన్ గిరిప్రస్రవణాని చ ॥ ౨౭ ॥ కాననాని చ వేగేన భ్రమత్యపరి
సంస్థితః ॥ తథా స గత్వా విపులం మహద్వనం పరీత్య సర్వం త్వథ మైథిలీం ప్రతి । అనిష్ఠితాశస్స చకార మార్గణే పునః ప్రియా
యాః పరమం పరిశ్రమమ్ ॥ ౨౮ ॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే - షష్టితమస్సర్గః ॥ ****************************

దృష్ట్వాశ్రమపదం శూన్యం రామో దశరథాత్మజః । రహితాం పర్ణశాలాం చ విధ్వస్తాన్యాసనాని చ ॥ ౧ ॥ అదృష్ట్వా
తత్ర వైదేహీం సంనిరీక్ష్య చ సర్వశః । ఉవాచ రామః ప్రాక్రుశ్య ప్రగృహ్య రుచిరౌ భుజౌ ॥ ౨ ॥ క్వ ను లక్ష్మణ వైదేహీ కం
వా దేశమితో గతా । కేనాహృతా వా సౌమిత్రే భక్షితా కేన వా ప్రియా ॥ ౩ ॥ వృక్షేణాచ్ఛాద్య యది మాం సీతే హసితుమి
చ్ఛసి । అలం తే హసితేనాద్య మాం భజస్వ సుదుఃఖితమ్ ॥ ౪ ॥ యైస్సహ క్రీడసే సీతే విశ్వస్తైర్మృగపోతకైః । ఏతే హీనాస్త్వ
యా సౌమ్యే ధ్యాయంత్యస్రావిలేక్షణాః ॥ ౫ ॥ సీతయా రహితోఽహం వై న హి జీవామి లక్ష్మణ । వృతం శోకేన మహతా సీ
తాహరణజేన మామ్ ॥ ౬ ॥ పరలోకే మహారాజో నూనం ద్రక్ష్యతి మే పితా । కథం ప్రతిజ్ఞాం సంశ్రుత్య మయా త్వమభియో
జితః ॥ ౭ ॥ అపూరయిత్వా తం కాలం మత్సకాశమిహాగతః । కామవృత్తమనార్యం మాం మృషావాదినమేవ చ ॥ ౮ ॥ ధిక్త్వామితి
పరే లోకే వ్యక్తం వక్ష్యతి మే పితా । వివశం శోకసంతప్తం దీనం భగ్నమనోరథమ్ ॥ ౯ ॥ మామిహోత్సృజ్య కరుణం కీర్తిర్న
రమివానృజుమ్ । క్వ గచ్ఛసి వరారోహే మామోత్సృజ్య సుమధ్యమే ॥ ౧౦ ॥ త్వయా విరహితశ్చాహం మోక్ష్యే జీవితమాత్మ
నః । ఇతీవ విలపన్ రామః సీతాదర్శనలాలసః ॥ ౧౧ ॥ న దదర్శ సుదుఃఖార్తో రాఘవో జనకాత్మజామ్ । అనాసాదయమా
నం తం సీతాం దశరథాత్మజమ్ ॥ ౧౨ ॥ పంకమాసాద్య విపులం సీదంతమివ కుంజరమ్ । లక్ష్మణో రామమత్యర్థమువాచ హిత
కామ్యయా ॥ ౧౩ ॥ మా విషాదం మహాబాహో కురు యత్నం మయా సహ । ఇదం చ హి వనం శూర బహుకందరశోభితమ్ ॥
౧౪ ॥ ప్రియకాననసంచారా వనోన్మత్తేవ మైథిలీ । సా వనం వా ప్రవిష్టా స్యాన్నలినీం వా సుపుష్పితామ్ ॥ ౧౫ ॥ సరితం వాపి సం
ప్రాప్తా మీనవంజులసేవితామ్ । విత్రాసయితుకామా వా లీనా స్యాత్ కాననే క్వచిత్ ॥ ౧౬ ॥ జిజ్ఞాసమానా వైదేహీ
త్వాం మాం చ పురుషర్షభ । తస్యా హ్యన్వేషణే శ్రీమన్ క్షిప్రమేవ యతావహే ॥ ౧౭ ॥ వనం సర్వం విచినువో యత్ర సా జ
నకాత్మజా । మన్యసే యది కాకుత్స్థ మా స్మ శోకే మనః కృథాః ॥ ౧౮ ॥ ఏవముక్తస్తు సౌహార్దాల్లక్ష్మణేన సమాహితః । సహ
సౌమిత్రిణా రామో విచేతుముపచక్రమే ॥ ౧౯ ॥ తౌ వనాని గిరీంశ్చైవ సరితశ్చ సరాంసి చ । నిఖిలేన విచిన్వానౌ సీతాం దశర
థాత్మజౌ ॥ ౨౦ ॥ తస్య శైలస్య సానూని గుహాశ్చ శిఖరాణి చ । నిఖిలేన విచిన్వానౌ నైవ తామభిజగ్మతుః ॥ ౨౧ ॥ విచిత్య సర్వతః
శైలం రామో లక్ష్మణమబ్రవీత్ । నేహ పశ్యామి సౌమిత్రే వైదేహీం పర్వతే శుభామ్ ॥ ౨౨ ॥ తతో దుఃఖాభిసంతప్తో లక్ష్మ
ణో వాక్యమబ్రవీత్ । విచరన్ దండకారణ్యం భ్రాతరం దీప్తతేజసమ్ ॥ ౨౩ ॥ ప్రాప్స్యసి త్వం మహాప్రాజ్ఞ మైథిలీం జనకా
త్మజామ్ । యథా విష్ణుర్మహాబాహుర్బలిం బద్ధ్వా మహీమిమామ్ ॥ ౨౪ ॥ ఏవముక్తస్తు సౌహార్దాల్లక్ష్మణేన స రాఘవః । ఉవా
చ దీనయా వాచా దుఃఖాభిహతచేతనః ॥ ౨౫ ॥ వనం సర్వం సువిచితం పద్మిన్యః ఫుల్లపంకజాః । గిరిశ్చాయం మహాప్రాజ్ఞ బహు
కందరనిర్ఝరః ॥ ౨౬ ॥ న హి పశ్యామి వైదేహీం ప్రాణేభ్యోఽపి గరీయసీమ్ । ఏవం స విలపన్ రామస్సీతాహరణకర్శితః ॥ ౨౭ ॥
దీనశ్శోకసమావిష్టో ముహూర్తం విహ్వలోఽభవత్ । సంతప్తో హ్యవసన్నాంగో గతబుద్ధిర్విచేతనః ॥ ౨౮ ॥ నిషసాదాసనే దీ
నో నిశ్వస్య తు మహామతిః । బహుశస్స తు నిశ్వస్య రామో రాజీవలోచనః ॥ ౨౯ ॥ హా ప్రియేతి విచుక్రోశ బహుశో బాష్పగ
ద్గదః । తం తతస్సాంత్వయామాస లక్ష్మణః ప్రియబాంధవః ॥ ౩౦ ॥ బహుప్రకారం శోకార్తం ప్రశ్రితం ప్రశ్రితాంజలిః । అ

నాధ్యగచ్ఛత తద్వాక్యం లక్ష్మణోష్ఠపుటాచ్చ్యుతమ్॥ ౩౧॥ అపశ్యంస్తాం ప్రియాం సీతాం ప్రాక్రోశత్స పునః పునః ॥ ఇతి
శ్రీమదారణ్యకాండే - ఏకషష్టితమస్సర్గః **

సీతామపశ్యన్ధర్మాత్మా రామో రాజీవలోచనః। విలలాప మహాబాహుః కామోపహతచేతనః॥౧॥ పశ్యన్నివ చ
తాం సీతామపశ్యన్మదనార్దితః। ఉవాచ రాఘవో వాక్యం విలాపాశ్రయదుర్వచః॥౨॥ త్వమశోకస్య శాఖాభిః పుష్ప
ప్రియతయా ప్రియే। ఆవృణోషి శరీరం తే మమ శోకవివర్ధనీ॥ ౩ ॥ కదలీకాండసదృశౌ కదల్యా సంవృతావుభౌ। ఊరూ ప
శ్యామి తే దేవి నాసి శక్తా విగూహితుమ్॥౪॥ కర్ణికారవనం భద్రే హసంతీ దేవి సేవసే। అలం తే పరిహాసేన మమ బాధావ
హేన వై॥౫॥ పరిహాసేన కిం సీతే పరిశ్రాంతస్య మే ప్రియే। అయం స పరిహాసోఽపి సాధు దేవి న రోచతే॥౬॥ విశేషేణాశ్రమ
స్థానే హాసోఽయం న ప్రశస్యతే। అవగచ్ఛామి తే శీలం పరిహాసప్రియం ప్రియే॥౭॥ ఆగచ్ఛ త్వం విశాలాక్షి శూన్యోఽయము
టజస్తవ। సువ్యక్తం రాక్షసైః సీతా భక్షితా వా హృతాపి వా॥౮॥ న హి సా విలపంతం మాముపసంప్రైతి లక్ష్మణ। ఏతాని మృగ
యూథాని సాశ్రునేత్రాణి లక్ష్మణ॥౯॥ శంసంతీవ హి వైదేహీం భక్షితాం రజనీచరైః। హా మమార్యే క్వ యాతాసి హా సా
ధ్వి వరవర్ణిని॥ ౧౦ ॥ హా సకామాద్య కైకేయీ దేవి సాద్య భవిష్యతి। సీతయా సహ నిర్యాతో వినా సీతాముపాగతః॥
౧౧॥ కథం నామ ప్రవేక్ష్యామి శూన్యమంతఃపురం పునః। నిర్వీర్య ఇతి లోకో మాం నిర్దయశ్చేతి వక్ష్యతి॥౧౨॥ కాతరత్వం ప్ర
కాశం హి సీతాపనయనేన మే। నివృత్తవనవాసశ్చ జనకం మిథిలాధిపమ్॥౧౩॥ కుశలం పరిపృచ్ఛంతం కథం శక్ష్యే నిరీక్షితుమ్।
విదేహరాజో నూనం మాం దృష్ట్వా విరహితం త్వయా॥౧౪॥ సుతాస్నేహేన సంతప్తో మోహస్య వశమేష్యతి। అథవా న గమి
ష్యామి పురీం భరతపాలితామ్॥౧౫॥ స్వర్గోఽపి సీతయా హీనః శూన్య ఏవ మతో మమ। తన్మామిహోత్సృజ్య వనే గచ్ఛా
యోధ్యాం పురీం శుభామ్॥౧౬॥ న త్వహం తాం వినా సీతాం జీవేయం హి కథంచన। గాఢమాశ్లిష్య భరతో వాచ్యో మద్వచ
నాత్త్వయా॥౧౭॥ అనుజ్ఞాతోఽసి రామేణ పాలయేతి వసుంధరామ్। అంబా చ మమ కైకేయీ సుమిత్రా చ త్వయా విభో॥
౧౮॥ కౌసల్యా చ యథాన్యాయమభివాద్యా మమాజ్ఞయా। రక్షణీయా ప్రయత్నేన భవతా సూక్తకారిణా॥౧౯॥ సీతా
యాశ్చ వినాశోఽయం మమ చామిత్రకర్శన। విస్తరేణ జనన్యా మే వినివేద్యస్త్వయా భవేత్॥౨౦॥ ఇతి విలపతి రాఘవే సు
దీనే వనముపగమ్య తయా వినా సుకేశ్యా। భయవికలముఖస్తు లక్ష్మణోఽపి వ్యథితమనా భృశమాతురో బభూవ॥౨౧॥ ఇతి శ్రీ
మదారణ్యకాండే - ద్విషష్టితమస్సర్గః **

స రాజపుత్రః ప్రియయా విహీనః శోకేన మోహేన చ పీడ్యమానః। విషాదయన్భ్రాతరమార్తరూపో భూయో వి
షాదం ప్రవివేశ తీవ్రమ్॥౧॥ స లక్ష్మణం శోకవశాభిపన్నం శోకే నిమగ్నో విపులే తు రామః। ఉవాచ వాక్యం వ్యసనానురూప
ముష్ణం వినిశ్వస్య రుదన్సశోకమ్॥౨॥ న మద్విధో దుష్కృతకర్మకారీ మన్యే ద్వితీయోఽస్తి వసుంధరాయామ్। శోకేన శో
కో హి పరంపరాయా మామేతి భిందన్హృదయం మనశ్చ॥ ౩॥ పూర్వం మయా నూనమభీప్సితాని పాపాని కర్మాణ్యసకృ
త్కృతాని। తత్రాయమద్యాపతితో విపాకో దుఃఖేన దుఃఖం యదహం విశామి॥౪॥ రాజ్యప్రణాశః స్వజనైర్వియోగః పి
తుర్వినాశో జననీవియోగః। సర్వాణి మే లక్ష్మణ శోకవేగమాపూరయంతి ప్రవిచింతితాని॥ ౫॥ సర్వం తు దుఃఖం మమ లక్ష్మ
ణేదం శాంతం శరీరే వనమేత్య శూన్యమ్। సీతావియోగాత్పునరప్యుదీర్ణం కాష్ఠైరివాగ్నిస్సహసా ప్రదీప్తః॥౬॥ సా నూన
మార్యా మమ రాక్షసేన హ్యభ్యాహృతా ఖం సముపేత్య భీరుః। అపస్వరం సుస్వరవిప్రలాపా భయేన విక్రందితవత్యభీ
క్ష్ణమ్॥ ౭॥ తౌ లోహితస్య ప్రియదర్శనస్య సదోచితావుత్తమచందనస్య। వృత్తౌ స్తనౌ శోణితపంకదిగ్ధౌ నూనం ప్రియా
యా మమ నాభిభాతః॥౮॥ తచ్ఛ్లక్ష్ణసువ్యక్తమృదుప్రలాపం తస్యా ముఖం కుంచితకేశభారమ్। రక్షోవశం నూనముపాగతా
యా న భ్రాజతే రాహుముఖే యథేందుః ॥ ౯ ॥ తాం హారపాశస్య సదోచితాయా గ్రీవాం ప్రియాయా మమ సువ్రతా
యాః। రక్షాంసి నూనం పరిపీతవంతి విభిద్య శూన్యే రుధిరాశనాని॥౧౦॥ మయా విహీనా విజనే వనే యా రక్షోభిరాహృత్య వి
కృష్యమాణా। నూనం వినాదం కురరీవ దీనా సా ముక్తవత్యాయతకాంతనేత్రా॥ ౧౧॥ అస్మిన్మయా సార్ధముదారశీలా శి
లాతలే పూర్వముపోపవిష్టా। కాంతస్మితా లక్ష్మణ జాతహాసా త్వామాహ సీతా బహువాక్యజాతమ్॥ ౧౨॥ గోదావరీయం
సరితాం వరిష్ఠా ప్రియా ప్రియాయా మమ నిత్యకాలమ్। అప్యత్ర గచ్ఛేదితి చింతయామి నైకాకినీ యాతి హి సా కదాచిత్॥

౧౩ ॥ పద్మానినా పద్మవిశాలనేత్రా పద్మానివానేతుమభిప్రయాతా। తదప్యయుక్తం నహి సా కదాచిన్మయా వినా గచ్ఛతి
పంకజాని ॥౧౪॥ కామన్త్విదం పుష్పితవృక్షషండం నానావిధైః పక్షిగణైరుపేతమ్। వనం ప్రయాతా ను తదప్యయుక్తమే
కాకినీ సాతు బిభేతి భీరుః ॥౧౫॥ ఆదిత్య భో లోకకృతాకృతజ్ఞ లోకస్య సత్యానృతకర్మసాక్షిన్। మమ ప్రియా సా క్వ గతా
హృతా వా శంసస్వ మే శోకవశస్య నిత్యమ్ ॥౧౬॥ లోకేషు సర్వేషు చ నాస్తి కించిద్యత్తే న నిత్యం విదితం భవేత్తత్। శంస
స్వ వాయో కులశాలినీం తాం హృతా మృతా వా పథి వర్తతే వా ॥౧౭॥ ఇతీవ తం శోకవిధేయదేహం రామం విసంజ్ఞం విలపం
తమేవమ్। ఉవాచ సౌమిత్రిరదీనసత్త్వో న్యాయే స్థితః కాలయుతం చ వాక్యమ్ ॥౧౮॥ శోకం విముంచార్య ధృతిం భజస్వ సోత్సా
హతా చాస్తు విమార్గణేఽస్యాః। ఉత్సాహవన్తో హి నరా న లోకే సీదన్తి కర్మస్వతిదుష్కరేషు ॥౧౯॥ ఇతీవ సౌమిత్రిము
దగ్రపౌరుషం బ్రువంతమార్తో రఘువంశవర్ధనః। న చింతయామాస ధృతిం విముక్త్వా పునశ్చ దుఃఖం పునరభ్యుపా
గమత్ ॥౨౦॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే - త్రిషష్టితమస్సర్గః ******************************
స దీనో దీనయా వాచా లక్ష్మణం వాక్యమబ్రవీత్। శీఘ్రం లక్ష్మణ జానీహి గత్వా గోదావరీం నదీమ్ ॥౧॥ అపి గో
దావరీం సీతా పద్మాన్యానయితుం గతా। ఏవముక్తస్తు రామేణ లక్ష్మణః పరవీరహా ॥౨॥ నదీం గోదావరీం రమ్యాం జగామ ల
ఘువిక్రమః। తాం లక్ష్మణస్తీర్థవతీం విచిత్వా రామమబ్రవీత్ ॥౩॥ నైనాం పశ్యామి తీర్థేషు క్రోశతో న శృణోతి మే। కి
న్ను సా దేశమాపన్నా వైదేహీ క్లేశనాశినీ ॥౪॥ న హ్యహం వేద తం దేశం యత్ర సా జనకాత్మజా। లక్ష్మణస్య వచః శ్రుత్వా దీ
నస్సంతాపమోహితః ॥౫॥ రామస్సమభిచక్రామ స్వయం గోదావరీం నదీమ్। స తాముపస్థితో రామః క్వ సీతేత్యేవమ
బ్రవీత్ ॥౬॥ భూతాని రాక్షసేంద్రేణ వధార్హేణ హృతామితి। న తాం శశంసూ రామాయ తథా గోదావరీ నదీ ॥౭॥ తతః ప్ర
చోదితా భూతైశ్శంసాస్మై తాం ప్రియామితి। న తు సాభ్యవదత్సీతాం పృష్టా రామేణ శోచతా ॥౮॥ రావణస్య చ తద్రూపం క
ర్మాణి చ దురాత్మనః। ధ్యాత్వా భయాత్తు వైదేహీం సా నదీ న శశంస తామ్ ॥౯॥ నిరాశస్తు తయా నద్యా సీతాయా దర్శ
నే కృతః। ఉవాచ రామస్సౌమిత్రిం సీతాదర్శనకర్శితః ॥౧౦॥ ఏషా గోదావరీ సౌమ్య కించిన్న ప్రతిభాషతే। కిన్ను లక్ష్మ
ణ వక్ష్యామి సమేత్య జనకం వచః ॥౧౧॥ మాతరం చైవ వైదేహ్యా వినా తామహమప్రియమ్। యా మే రాజ్యవిహీనస్య వనే వ
న్యేన జీవతః ॥౧౨॥ సర్వం వ్యసనయేచ్ఛోకం వైదేహీ క్వ ను సా గతా। జ్ఞాతిపక్షవిహీనస్య రాజపుత్రీమపశ్యతః ॥౧౩॥ మన్యే
దీర్ఘా భవిష్యంతి రాత్రయో మమ జాగ్రతః। మందాకినీం జనస్థానమిమం ప్రస్రవణం గిరిమ్ ॥౧౪॥ సర్వాణ్యనుచరిష్యామి
యది సీతా హి దృశ్యతే। ఏతే మృగా మహావీర్యా మామీక్షంతే ముహుర్ముహుః ॥౧౫॥ వక్తుకామా ఇవ హి మే ఇంగితాన్యు
పలక్షయే। తాంస్తు దృష్ట్వా నరవ్యాఘ్రో రాఘవః ప్రత్యువాచ హ ॥౧౬॥ క్వ సీతేతి నిరీక్షన్వై బాష్పసంరుద్ధయా గిరా। ఏ
వముక్తా నరేంద్రేణ తే మృగాస్సహసోత్థితాః ॥౧౭॥ దక్షిణాభిముఖాస్సర్వే దర్శయంతో నభస్స్థలమ్। మైథిలీ హ్రియమా
ణా సా దిశం యామన్వపద్యత ॥౧౮॥ తేన మార్గేణ ధావంతో నిరీక్షంతే నరాధిపమ్। యేన మార్గం చ భూమిం చ నిరీక్షంతే
స్మ తే మృగాః ॥౧౯॥ పునశ్చ మార్గమిచ్ఛంతో లక్ష్మణేనోపలక్షితాః। తేషాం వచనసర్వస్వం లక్షయామాస చేంగితమ్ ॥
౨౦॥ ఉవాచ లక్ష్మణో జ్యేష్ఠం ధీమాన్ భ్రాతరమార్తవత్। క్వ సీతేతి త్వయా పృష్టా యథేమే సహసోత్థితాః ॥౨౧॥ దర్శ
యంతి క్షితిం చైవ దక్షిణాం చ దిశం మృగాః। సాధు గచ్ఛావహే దేవ దిశమేతాం హి నైరృతిమ్ ॥౨౨॥ యది స్యాదాగమః కశ్చి
దార్యా వా సాథ లక్ష్యతే। బాఢమిత్యేవ కాకుత్స్థః ప్రస్థితో దక్షిణాం దిశమ్ ॥౨౩॥ లక్ష్మణానుగతః శ్రీమాన్ వీక్షమాణో
వసుంధరామ్। ఏవం సంభాషమాణౌ తావన్యోన్యం భ్రాతరావుభౌ ॥౨౪॥ వసుంధరాయాం పతితం పుష్పమార్గమపశ్య
తామ్। తాం పుష్పవృష్టిం పతితాం దృష్ట్వా రామో మహీతలే ॥౨౫॥ ఉవాచ లక్ష్మణం వీరో దుఃఖితో దుఃఖితం వచః। అభిజా
నామి పుష్పాణి తానీమానీహ లక్ష్మణ ॥౨౬॥ పినద్ధానీహ వైదేహ్యా మయా దత్తాని కాననే। మన్యే సూర్యశ్చ వాయుశ్చ మేది
నీ చ యశస్వినీ ॥౨౭॥ అభిరక్షంతి పుష్పాణి ప్రకుర్వంతో మమ ప్రియమ్। ఏవముక్త్వా మహాబాహుర్లక్ష్మణం పురుషర్షభః ॥
౨౮॥ ఉవాచ రామో ధర్మాత్మా గిరిం ప్రస్రవణాకులమ్। కచ్చిత్క్షితిభృతాం నాథ దృష్టా సర్వాంగసుందరీ ॥౨౯॥ రామా ర
మ్యే వనోద్దేశే మయా విరహితా త్వయా। క్రుద్ధోఽబ్రవీద్గిరిం తత్ర సింహః క్షుద్రమృగం యథా ॥౩౦॥ తాం హేమవర్ణాం
హేమాభాం సీతాం దర్శయ పర్వత। యావత్సానూని సర్వాణి న తే విధ్వంసయామ్యహమ్ ॥౩౧॥ ఏవముక్తస్తు రామేణ

ర్వతో మైథిలీం ప్రతి। శంసన్నివతతస్సీతాం నాదర్శయత రాఘవే॥౩౨॥ తతో దాశరథీ రామ ఉవాచ చ శిలోచ్చయమ్। మ
మ బాణాగ్నినిర్దగ్ధో భస్మీభూతో భవిష్యసి॥౩౩॥ అసేవ్యస్సంతతం చైవ నిస్తృణద్రుమపల్లవః। ఇమాం వా సరితం చాద్య
శోషయిష్యామి లక్ష్మణ॥౩౪॥ యది నాఖ్యాతి మే సీతా మార్యాం చంద్రనిభాననామ్। ఏవం స రుషితో రామో దిధక్షన్నివ చ
క్షుషా॥౩౫॥ దదర్శ భూమౌ నిష్క్రాంతం రాక్షసస్య పదం మహత్। త్రస్తాయా రామకాంక్షిణ్యాః ప్రధావంత్యా ఇతస్త
తః॥౩౬॥ రాక్షసేనానువృత్తాయా మైథిల్యాశ్చ పదాన్యథ। స సమీక్ష్య పరిక్రాంతం సీతయా రాక్షసస్య చ॥౩౭॥ భగ్నం
ధనుశ్చ తూణీ చ వికీర్ణం బహుధా రథమ్। సంభ్రాంతహృదయో రామశ్శశంస భ్రాతరం ప్రియమ్॥౩౮॥ పశ్య లక్ష్మణ వై
దేహ్యాశ్శీర్ణాః కనకబిందవః। భూషణానాం హి సౌమిత్రే మాల్యాని వివిధాని చ॥౩౯॥ తప్తబిందునికాశైశ్చ చిత్రైః క్షతజ
బిందుభిః। ఆవృతం పశ్య సౌమిత్రే సర్వతో ధరణీతలమ్॥౪౦॥ మన్యే లక్ష్మణ వైదేహీ రాక్షసైః కామరూపిభిః। భిత్త్వా భి
త్త్వా విభక్తా వా భక్షితా వా భవిష్యతి॥౪౧॥ తస్యా నిమిత్తం వైదేహ్యా ద్వయోర్వివదమానయోః। బభూవ యుద్ధం సౌమి
త్రే ఘోరం రాక్షసయోరిహ॥౪౨॥ ముక్తామణిచితం చేదం తపనీయవిభూషితమ్। ధరణ్యాం పతితం సౌమ్య కస్య భగ్నం
మహద్ధనుః॥౪౩॥ రాక్షసానామిదం వత్స సురాణామథవాపి వా। తరుణాదిత్యసంకాశం వైడూర్యగులికాచితమ్॥౪౪॥ విశీ
ర్ణం పతితం భూమౌ కవచం కస్య కాంచనమ్। ఛత్రం శతశలాకం చ దివ్యమాల్యోపశోభితమ్॥౪౫॥ భగ్నదండమిదం కస్య
భూమౌ సౌమ్య నిపాతితమ్। కాంచనోరశ్ఛదాశ్చేమే పిశాచవదనాః ఖరాః॥౪౬॥ భీమరూపా మహాకాయాః కస్య వా ని
హతా రణే। దీప్తపావకసంకాశో ద్యుతిమాన్ సమరధ్వజః॥౪౭॥ అపవిద్ధశ్చ భగ్నశ్చ కస్య సాంగ్రామికో రథః। రథా
క్షమాత్రా విశిఖాస్తపనీయవిభూషణాః॥౪౮॥ కస్యేమేఽభిహతా బాణాః ప్రకీర్ణా ఘోరకర్మణః। రాక్షసానామిమే వ
త్స సురాణామథవాప్యుత॥౪౯॥ శరావరౌ శరైః పూర్ణౌ విధ్వస్తౌ పశ్య లక్ష్మణ। ప్రతోదాభీశుహస్తో వై కస్యాయం సా
రథిర్హతః॥౫౦॥ సారథిం హతవాన్ కో వా మహాబలపరాక్రమః। కస్యేమౌ పురుషవ్యాఘ్ర శయానౌ నిహతౌ యుధి॥
౫౧॥ చామరగ్రాహిణౌ సౌమ్యసోష్ణీషమణికుండలౌ। పదవీ పురుషస్యైషా వ్యక్తం కస్యాపి రక్షసః॥౫౨॥ వైరం శతగుణం
పశ్య మమేదం జీవితాంతకమ్। సుఘోరహృదయైస్సౌమ్య రాక్షసైః కామరూపిభిః॥౫౩॥ హృతా మృతా వా సీతా హి భక్షి
తా వా తపస్వినీ। న ధర్మస్త్రాయతే సీతాం హ్రియమాణాం మహావనే॥౫౪॥ భక్షితాయాం తు వైదేహ్యాం హృతాయా
మపి లక్ష్మణ। కే హి లోకే ప్రియం కర్తుం శక్తాస్సౌమ్య మమేశ్వరాః॥౫౫॥ కర్తారమపి లోకానాం శూరం కరుణవేదినమ్।
అజ్ఞానాదవమన్యేరన్ సర్వభూతాని లక్ష్మణ॥౫౬॥ మృదుం లోకహితే యుక్తం దాంతం కరుణవేదినమ్। నిర్వీర్య ఇతి మన్యం
తే నూనం మాం త్రిదశేశ్వరాః॥౫౭॥ మాం ప్రాప్య హి గుణో దోషః సంవృత్తః పశ్య లక్ష్మణ। అద్యైవ సర్వభూతానాం ర
క్షసామభవాయ చ॥౫౮॥ సంహృత్యైవ శశిజ్యోత్స్నాం మహాన్ సూర్య ఇవోదితః। సంవృత్త్యైవ గుణాన్ సర్వాన్ మమ
తేజః ప్రకాశతే॥౫౯॥ నైవ యక్షా న గంధర్వా న పిశాచా న రాక్షసాః। కిన్నరా వా మనుష్యా వా సుఖం ప్రాప్స్యంతి లక్ష్మణ॥
౬౦॥ మమాస్త్రబాణసంపూర్ణమాకాశం పశ్య లక్ష్మణ। నిస్సంపాతం కరిష్యామి హ్యద్య త్రైలోక్యచారిణామ్॥౬౧॥
సంనిరుద్ధగ్రహగణమావారితనిశాకరమ్। విప్రమృష్టానలమరుద్భాస్కరద్యుతిసంవృతమ్॥౬౨॥ వినిర్మథితశైలా
గ్రం శుష్యమాణజలాశయమ్। ధ్వస్తద్రుమలతాగుల్మం విప్రణాశితసాగరమ్॥౬౩॥ త్రైలోక్యం తు కరిష్యామి సంయు
క్తం కాలకర్మణా। న తాం కుశలినీం సీతాం ప్రదాస్యంతి మమేశ్వరాః॥౬౪॥ అస్మిన్ముహూర్తే సౌమిత్రే మమ ద్రక్ష్యంతి
విక్రమమ్। నాకాశముత్పతిష్యంతి సర్వభూతాని లక్ష్మణ॥౬౫॥ మమ చాపగుణోన్ముక్తైర్బాణజాలైర్నిరంతరమ్। మర్ది
తం మమ నారాచైర్ధ్వస్తం భ్రాంతమృగద్విజమ్॥౬౬॥ సమాకులమమర్యాదం జగత్పశ్యాద్య లక్ష్మణ। ఆకర్ణపూర్ణైరి
షుభిర్జీవలోకం దురావరైః॥౬౭॥ కరిష్యే మైథిలీహేతోరపిశాచమరాక్షసమ్। మమ రోషప్రయుక్తానాం సాయకానాం
బలం సురాః॥౬౮॥ ద్రక్ష్యంత్యద్య విముక్తానామపి దూరాతిగామినామ్। నైవ దేవా న దైతేయా న పిశాచా న రాక్షసాః॥
౬౯॥ భవిష్యంతి మమ క్రోధాత్ త్రైలోక్యే విప్రణాశితే। దేవదానవయక్షాణాం లోకా యే రక్షసామపి॥౭౦॥ బహుధా
న భవిష్యంతి బాణౌఘైశ్శకలీకృతాః। నిర్మర్యాదానిమాన్ లోకాన్ కరిష్యామ్యద్య సాయకైః॥౭౧॥ హృతాం మృతాం వా
సౌమిత్రే న దాస్యంతి యదీశ్వరాః। యథారూపాం హి వైదేహీం న దాస్యంతి యది ప్రియామ్॥౭౨॥ నాశయామి జగత్సర్వం

త్రైలోక్యంసచరాచరమ్ ।యావద్దర్శనమస్యావై తావత్క్షోభయామిసాయకైః॥౭౩॥ ఇత్యుక్త్వారోషతామ్రాక్షఃస్ఫుర
మాణోష్ఠసంపుటః । వల్కలాజినమాబధ్యజటాభారమబంధయత్ ॥౭౪॥ త్రిపురంజఘ్నుషఃపూర్వంరుద్రస్యేవబభౌత
నుః । లక్ష్మణాదథచాదాయరామోనిష్పీడ్యకార్ముకమ్॥ ౭౫॥ శరమాదాయసందీప్తంఘోరమాశీవిషోపమమ్ । సంద
ధేధనుషిశ్రీమాన్రామఃపరపురంజయః॥౭౬॥యుగాంతాగ్నిరివక్రుద్ధఇదంవచనమబ్రవీత్ । యథాజరాయథామృత్యు
ర్యథాకాలోయథావిధిః॥౭౭॥ నిత్యంనప్రతిహన్యంతేసర్వభూతేషులక్ష్మణ । తథాహంక్రోధసంయుక్తోననివార్యోఽస్మి
సర్వథా॥౭౮॥పురేవమేచారుదతీమనిందితాందిశంతిసీతాంయదినాద్యమైథిలీమ్ । సదేవగంధర్వమనుష్యపన్నగంజగత్స
శైలంపరివర్తయామ్యహమ్॥౭౯॥ ఇతిశ్రీమదారణ్యకాండే - చతుష్షష్టితమస్సర్గః.**********************

తప్యమానంతథారామంసీతాహరణకర్శితమ్ । లోకానామభవేయుక్తంసంవర్తకమివానలమ్॥౧॥ వీక్షమా
ణంధనుస్సజ్యంనిశ్వసంతంపునఃపునః।దగ్ధుకామంజగత్సర్వంయుగాంతేతుయథాహరమ్॥౨॥అదృష్టపూర్వంసంక్రుద్ధందృ
ష్ట్వారామంతులక్ష్మణః।అబ్రవీత్ప్రాంజలిర్వాక్యంముఖేనపరిశుష్యతా॥౩॥పురాభూత్వామృదుర్దాంతస్సర్వభూతహి
తేరతః । నక్రోధవశమాపన్నఃప్రకృతింహాతుమర్హసి॥౪॥ చంద్రేలక్ష్మీఃప్రభాసూర్యేగతిర్వాయౌభువిక్షమా । ఏత
చ్చనియతంసర్వంత్వయిచానుత్తమంయశః॥ ౫॥ ఏకస్యనాపరాధేనలోకాన్హంతుంత్వమర్హసి। నతుజానామికస్యా
యంభగ్నస్సాంగ్రామికోరథః॥ ౬॥ కేనవాకస్యవాహేతోస్సాయుధస్సపరిచ్ఛదః । ఖురనేమిక్షతశ్చాయంసిక్తోరుధిర
బిందుభిః॥ ౭॥ దేశోనివృత్తసంగ్రామఃసుఘోరఃపార్థివాత్మజ । ఏకస్యతువిమర్దోఽయంనద్వయోర్వదతాంవర॥
౮॥నహివృత్తంహిపశ్యామిబలస్యమహతఃపదమ్ । నైకస్యతుకృతేలోకాన్నాశయితుమర్హసి॥౯॥ యుక్తదండాహిమృ
దవఃప్రశాంతావసుధాధిపాః। సదాత్వంసర్వభూతానాంశరణ్యఃపరమాగతిః॥౧౦॥ కోనుదారప్రణాశంతేసాధుమన్యే
తరాఘవ । సరితస్సాగరాశ్శైలాదేవగంధర్వదానవాః॥౧౧ ॥ నాలంతేవిప్రియంకర్తుందీక్షితస్యేవసాధవః। యేనరా
జన్హృతాసీతాతమన్వేషితుమర్హసి॥౧౨॥మద్ద్వితీయోధనుష్పాణిస్సహాయైఃపరమర్షిభిః।సముద్రంచవిచేష్యామః
పర్వతాంశ్చవనానిచ॥౧౩॥గుహాశ్చవివిధాఘోరానదీఃపద్మవనానిచ।దేవగంధర్వలోకాంశ్చవిచేష్యామస్సమాహితాః॥
౧౪॥యావన్నాధిగమిష్యామస్తవభార్యాపహారిణమ్। నచేత్సామ్నాప్రదాస్యంతిపత్నీంతేత్రిదశేశ్వరాః॥౧౫॥ కోస
లేంద్రతతఃపశ్చాత్ప్రాప్తకాలంకరిష్యసి॥ శీలేనసామ్నావినయేనసీతాంనయేననప్రాప్స్యసిచేన్నరేంద్ర । తతస్సము
త్సాదయహేమపుంఖైర్మహేంద్రవజ్రప్రతిమైశ్శరౌఘైః॥౧౬॥ఇతిశ్రీమదారణ్యకాండే - పంచషష్టితమస్సర్గః.**

తంతథాశోకసంతప్తంవిలపంతమనాథవత్ । మోహేనమహతావిష్టంపరిద్యూనమచేతనమ్॥౧ ॥ తతస్సౌమిత్రి
రాశ్వాస్యముహూర్తాదివలక్ష్మణః । రామంసంబోధయామాసచరణౌచాభిపీడయన్ ॥ ౨ ॥ మహతాతపసారామ
మహతాచాపికర్మణా । రాజ్ఞాదశరథేనాసిలబ్ధోఽమృతమివామరైః॥౩॥తవచైవగుణైర్బద్ధస్త్వద్వియోగాన్మహీపతిః।
రాజాదేవత్వమాపన్నోభరతస్యయథాశ్రుతమ్॥౪॥యదిదుఃఖమిదంప్రాప్తంకాకుత్స్థనసహిష్యసే। ప్రాకృతశ్చా
ల్పసత్త్వశ్చఇతరఃకస్సహిష్యతి॥౫॥దుఃఖితోహిభవాన్లోకాంస్తేజసాయదిధక్ష్యతి। ఆర్తాఃప్రజానరవ్యాఘ్రక్వనుయా
స్యంతినిర్వృతిమ్॥ ౬ ॥ లోకస్వభావఏవైషయయాతిర్నహుషాత్మజః । గతశ్శక్రేణసాలోక్యమనయస్తంసమస్పృశ
త్ ॥౭॥మహర్షిర్యోవసిష్ఠస్తుయఃపితుర్నఃపురోహితః।అహ్నాపుత్రశతంజజ్ఞేతథైవాస్యపునర్హతమ్॥౮॥యాచేయం
జగతాంమాతాదేవీలోకనమస్కృతా । అస్యాశ్చచలనంభూమేర్దృశ్యతేసత్యసంశ్రవ॥౯॥యౌధర్మౌజగతాంనేత్రే
యత్రసర్వంప్రతిష్ఠితమ్ । ఆదిత్యచంద్రౌగ్రహణమభ్యుపేతౌమహాబలౌ॥౧౦॥సుమహాంత్యపిభూతానిదేవాశ్చపురు
షర్షభ।నదైవస్యప్రముంచంతిసర్వభూతానిదేహినః॥౧౧ ॥ శక్రాదిష్వపిదేవేషువర్తమానౌనయానయౌ । శ్రూ
యతేనరశార్దూలనత్వంవ్యథితుమర్హసి॥౧౨॥నష్టాయామపివైదేహ్యాంహృతాయామపిచానఘ । శోచితుంనార్హ
సేవీరయథాన్యఃప్రాకృతస్తథా॥౧౩॥త్వద్విధానహిశోచంతిసతతంసమదర్శనాః। సుమహత్స్వపికృచ్ఛ్రేషురామాని
ర్విణ్ణదర్శనాః॥౧౪ ॥ తత్త్వతోహినరశ్రేష్ఠబుద్ధ్యాసమనుచింతయ।బుద్ధ్యాయుక్తామహాప్రాజ్ఞవిజానంతిశుభాశుభే॥
౧౫॥అదృష్టగుణదోషాణామధృతానాంతుకర్మణామ్ । నాంతరేణక్రియాంతేషాంఫలమిష్టంప్రవర్తతే॥౧౬॥మామేవ

వహీపురా రామ త్వామేవ బహుశోఽన్వశాః । అనుశిష్యాద్ధి కో ను త్వామపి సాక్షాద్బృహస్పతిః ॥౧౭॥ బుద్ధిశ్చ తే మహాప్రాజ్ఞ దేవైరపి దురన్వయా । శోకేనాభిప్రసుప్తం తే జ్ఞానం సంబోధయామ్యహమ్ ॥౧౮॥ దివ్యంచ మానుషంచ త్వమాత్మనశ్చ పరాక్రమమ్ । ఇక్ష్వాకువృషభావేక్ష్య యతస్వ ద్విషతాం వధే ॥౧౯॥ కింతే సర్వవినాశేన కృతేన పురుషర్షభ । తమేవ త్వం రిపుం పాపం విజ్ఞాయోద్ధర్తుమర్హసి ॥౨౦॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే - షట్షష్టితమస్సర్గః. ************

పూర్వజేనోక్తమాత్రస్తు లక్ష్మణేన సుభాషితమ్ । సారగ్రాహీ మహాసారం ప్రతిజగ్రాహ రాఘవః ॥౧॥ సంనిగృహ్య మహాబాహుః ప్రవృద్ధం కోపమాత్మనః । అవష్టభ్య ధనుశ్చిత్రం రామో లక్ష్మణమబ్రవీత్ ॥౨॥ కిం కరిష్యావహే వత్స క్వ వా గచ్ఛావ లక్ష్మణ । కేనోపాయేన పశ్యావ సీతామితి విచింతయ ॥౩॥ తం తథా పరితాపార్తం లక్ష్మణో రామమబ్రవీత్ । ఇదమేవ జనస్థానం త్వమన్వేషితుమర్హసి ॥౪॥ రాక్షసైర్బహుభిః కీర్ణం నానాద్రుమలతాయుతమ్ । సంతీహ గిరిదుర్గాణి నిర్దరాః కందరాణి చ ॥౫॥ గుహాశ్చ వివిధా ఘోరా నానామృగగణాకులాః । ఆవాసాః కిన్నరాణాంచ గంధర్వభవనానిచ ॥౬॥ తాని యుక్తో మయా సార్ధం త్వమన్వేషితుమర్హసి । త్వద్విధా బుద్ధిసంపన్నా మహాత్మానో నరర్షభ ॥౭॥ ఆపత్సు న ప్రకంపంతే వాయువేగైరివాచలాః । ఇత్యుక్తస్తద్వనం సర్వం విచచార సలక్ష్మణః ॥౮॥ క్రుద్ధో రామశ్శరం ఘోరం సంధాయ ధనుషి క్షురమ్ । తతః పర్వతకూటాభం మహాభాగం ద్విజోత్తమమ్ ॥౯॥ దదర్శ పతితం భూమౌ క్షతజార్ద్రం జటాయుషమ్ । తం దృష్ట్వా గిరిశృంగాభం రామో లక్ష్మణమబ్రవీత్ ॥౧౦॥ అనేన సీతా వైదేహీ భక్షితా నాత్ర సంశయః । గృధ్రరూపమిదం రక్షో వ్యక్తం భవతి కాననే ॥౧౧॥ భక్షయిత్వా విశాలాక్షీమాస్తే సీతాం యథాసుఖమ్ । ఏనం వధిష్యే దీప్తాగ్రైర్ఘోరైర్బాణైరజిహ్మగైః ॥౧౨॥ ఇత్యుక్త్వాభ్యపతద్గృధ్రం సంధాయ ధనుషి క్షురమ్ । క్రుద్ధో రామస్సముద్రాంతాం కంపయన్నివ మేదినీమ్ ॥౧౩॥ తం దీనం దీనయా వాచా సఫేనం రుధిరం వమన్ । అభ్యభాషత పక్షీ తు రామం దశరథాత్మజమ్ ॥౧౪॥ మాం న మారయ భద్రం తే మ్రియమాణం స్వకర్మణా । యామోషధిమివాయుష్మన్నన్వేషసి మహావనే ॥౧౫॥ సా దేవీ మమ చ ప్రాణో రావణేనోభయం హృతమ్ । త్వయా విరహితా దేవీ లక్ష్మణేన చ రాఘవ ॥౧౬॥ హ్రియమాణా మయా దృష్టా రావణేన బలీయసా । సీతామభ్యవపన్నోఽహం రావణశ్చ రణే మయా ॥౧౭॥ విధ్వంసితరథశ్ఛత్రః పాతితో ధరణీతలే । ఏతత్తస్య ధనుర్భగ్నమేతత్తస్య శరావరమ్ ॥౧౮॥ అయమస్య రథో రామ భగ్నస్సాంగ్రామికో మయా । అయం తు సారథిస్తస్య మత్పక్షనిహతో యుధి ॥౧౯॥ పరిశ్రాంతస్య మే పక్షౌ ఛిత్త్వా ఖడ్గేన రావణః । సీతామాదాయ వైదేహీముత్పపాత విహాయసమ్ ॥౨౦॥ రక్షసా నిహతం పూర్వం న మాం హంతుం త్వమర్హసి । రామస్తస్య తు విజ్ఞాయ బాష్పపూర్ణముఖస్తదా ॥౨౧॥ ద్విగుణీకృతతాపార్తః సీతాసక్తాం ప్రియాం కథామ్ । శ్రుత్వా జటాయుషో వాక్యం రామస్సౌమిత్రిణా సహ ॥౨౨॥ గృధ్రరాజం పరిష్వజ్య పరిత్యజ్య మహద్ధనుః । నిపపాతావశో భూమౌ రురోద సహలక్ష్మణః ॥౨౩॥ ఏకమేకాయనే దుర్గే నిశ్వసంతం కథంచన । సమీక్ష్య దుఃఖితతరో రామస్సౌమిత్రిమబ్రవీత్ ॥౨౪॥ రాజ్యాద్భ్రంశో వనే వాసః సీతా నష్టా ద్విజో హతః । ఈదృశీయం మమాలక్ష్మీర్నిర్దహేదపి పావకమ్ ॥౨౫॥ సంపూర్ణమపి చేదద్య ప్రవిశేయం మహోదధిమ్ । సోఽపి నూనం మమాలక్ష్మ్యా విశుష్యేత్సరితాం పతిః ॥౨౬॥ నాస్త్యభాగ్యతరో లోకే మత్తోఽస్మిన్ సచరాచరే । యేనేయం మహతీ ప్రాప్తా మయా వ్యసనవాగురా ॥౨౭॥ అయం పితృవయస్యో మే గృధ్రరాజో జరాన్వితః । శేతే వినిహతో భూమౌ మమ భాగ్యవిపర్యయాత్ ॥౨౮॥ ఇత్యేవముక్త్వా బహుశో రాఘవస్సహలక్ష్మణః । జటాయుషం చ పస్పర్శ పితృస్నేహం విదర్శయన్ ॥౨౯॥ నికృత్తపక్షం రుధిరావసిక్తం స గృధ్రరాజం పరిరభ్య రామః । క్వ మైథిలీ ప్రాణసమా మమేతి విముచ్య వాచం నిపపాత భూమౌ ॥౩౦॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే - సప్తషష్టితమస్సర్గః. ********************

రామస్సంప్రేక్ష్య తం గృధ్రం భువి రౌద్రేణ పాతితమ్ । సౌమిత్రిం మిత్రసంపన్నమిదం వచనమబ్రవీత్ ॥౧॥ మమాయం నూనమర్థేషు యతమానో విహంగమః । రాక్షసేన హతస్సంఖ్యే ప్రాణాంస్త్యజతి దుస్త్యజాన్ ॥౨॥ అయమస్య శరీరేఽస్మిన్ ప్రాణో లక్ష్మణ విద్యతే । తథాపి స్వరహీనోఽయం విక్లబస్సముదీక్షతే ॥౩॥ జటాయో యది శక్నోషి వాక్యం వ్యాహరితుం పునః । సీతామాఖ్యాహి భద్రం తే వధమాఖ్యాహి చాత్మనః ॥౪॥ కిం నిమిత్తోఽహరత్సీతాం రావణస్తస్య కిం మయా । అపరాధం తు యం దృష్ట్వా రావణేన హృతా ప్రియా ॥౫॥ కథం తచ్చంద్రసంకాశం ముఖమాసీన్మనోహరమ్ । సీతయా

కానిచోక్తానితస్మిన్ కాలేద్విజోత్తమ||౬|| కథంవీర్యఃకథంరూపఃకింకర్మాసచరాక్షసః । క్వచాస్యభవనంతాత బ్రూహి
మేపరిపృచ్ఛతః||౭|| తముద్వీక్ష్యాథదీనాత్మావిలపంతమనంతరమ్। వాచాతిసన్నయారామంజటాయురిదమబ్రవీత్||౮||
హృతాసారాక్షసేంద్రేణరావణేనవిహాయసా । మాయామాస్థాయవిపులాంవాతదుర్దినసంకులామ్||౯|| పరిశ్రాంత
స్యమేతాతపక్షౌఛిత్వాసరాక్షసః।సీతామాదాయవైదేహీంప్రయాతోదక్షిణాందిశమ్||౧౦||ఉపరుంధంతిమేప్రాణా
దృష్టిర్భ్రమతిరాఘవ।పశ్యామివృక్షాన్సౌవర్ణానుశీరకృతమూర్ధజాన్|| ౧౧ || యేనయాతిముహూర్తేనసీతామా
దాయరావణః।విప్రణష్టంధనంక్షిప్రంతత్స్వామీ ప్రతిపద్యతే||౧౨||విందోనామముహూర్తోఽయంసచకాకుత్స్థనాబు
ధత్।త్వత్ప్రియాంజానకీంహృత్వారావణోరాక్షసేశ్వరః||౧౩|ఝషవద్బడిశంగృహ్యక్షిప్రమేవవినశ్యతి।నచత్వయా
వ్యథాకార్యాజనకస్యసుతాంప్రతి||౧౪|| వైదేహ్యారంస్యసేక్షిప్రంహత్వాతంరాక్షసంరణే । అసంమూఢస్యగృధ్ర
స్యరామంప్రత్యనుభాషతః||౧౫||ఆస్యాత్సుస్రావరుధిరంమ్రియమాణస్యసామిషమ్।పుత్రోవిశ్రవసస్సాక్షాద్భ్రా
తావైశ్రవణస్యచ||౧౬||ఇత్యుక్త్వాదుర్లభాన్ప్రాణాన్ముమోచపతగేశ్వరః।బ్రూహిబ్రూహీతిరామస్యబ్రువాణ
స్యకృతాంజలేః||౧౭||త్యక్త్వాశరీరంగృధ్రస్యజగ్ముఃప్రాణావిహాయసమ్।సనిక్షిప్యశిరోభూమౌప్రసార్యచరణౌతదా||
౧౮ || విక్షిప్యచశరీరంస్వంపపాతధరణీతలే।తంగృధ్రంప్రేక్ష్యతామ్రాక్షంగతాసుమచలోపమమ్||౧౯|| రామస్సుబ
హుభిర్దుఃఖైర్దీనస్సౌమిత్రిమబ్రవీత్ ।బహూనిరక్షసాంవాసేవర్షాణివసతాసుఖమ్||౨౦||పక్షిరాజేనవృద్ధేనతాత
మిత్రేణనస్సుఖమ్ । అనేనదండకారణ్యేవిచీర్ణమిహపక్షిణా||౨౧||అనేకవార్షికోయస్తుచిరకాలసముత్థితః। సోఽయ
మద్యహతశ్శేతేకాలోహిదురతిక్రమః||౨౨||పశ్యలక్ష్మణగృధ్రోఽయముపకారీహతశ్చమే। సీతామభ్యవపన్నో వైరా
వణేనబలీయసా||౨౩||గృధ్రరాజ్యంపరిత్యజ్యపిత్రుపైతామహంమహత్ । మమహేతోరయంప్రాణాన్ముమోచపతగే
శ్వరః||౨౪||సీతాహరణజందుఃఖంనమేసౌమ్యతథాగతమ్ । యథావినాశోగృధ్రస్యమత్కృతేచపరంతప|| ౨౫|| సర్వ
త్రఖలుదృశ్యంతేసాధవోధర్మచారిణః।శూరాశ్శరణ్యాస్సౌమిత్రేతిర్యగ్యోనిగతేష్వపి||౨౬|| రాజాదశరథఃశ్రీమాన్
యథామమమహాయశాః। పూజనీయశ్చమాన్యశ్చతథాయంపతగేశ్వరః||౨౭||సౌమిత్రేహరకాష్ఠానినిర్మథిష్యామిపా
వకమ్। గృధ్రరాజందిధక్ష్యామిమత్కృతేనిధనంగతమ్|| ౨౮|| నాథంపతగరాజస్యచితామారోప్యరాఘవః। ఇమందహ
క్ష్యామిసౌమిత్రేహతంరౌద్రేణరక్షసా||౨౯||యాగతిర్యజ్ఞశీలానామాహితాగ్నేశ్చయాగతిః। అపరావర్తినాంయా
చయాచభూమిప్రదాయినామ్||౩౦|| మయాత్వంసమనుజ్ఞాతోగచ్ఛలోకాననుత్తమాన్ । గృధ్రరాజమహాసత్త్వసం
స్కృతశ్చమయాద్విజ||౩౧|| ఏవముక్త్వాచితాందీప్తామారోప్యపతగేశ్వరమ్ । దదాహరామోధర్మాత్మాస్వబంధుమివ
దుఃఖితః||౩౨|| రామోథసహసౌమిత్రిర్వనంగత్వాసవీర్యవాన్।స్థూలాన్హత్వామహారోహీననుతస్తారతంద్విజమ్||
౩౩||రోహిమాంసానిచోత్కృత్యపేశీకృత్యమహాయశాః।శకునాయదదౌరామోరమ్యేహరితశాద్వలే||౩౪||యత్తత్ప్రే
తస్యమర్త్యస్యకథయంతిద్విజాతయః।తత్స్వర్గగమనంతస్యక్షిప్రంరామోజజాపహ||౩౫|| తతోగోదావరీంగత్వా
నదీంనరవరాత్మజౌ।ఉదకంచక్రతుస్తస్మైగృధ్రరాజాయతావుభౌ|| ౩౬ || శాస్త్రదృష్టేనవిధినాజలేగృధ్రాయరాఘ
వౌ। స్నాత్వాతౌగృధ్రరాజాయఉదకంచక్రతుస్తదా||౩౭||సగృధ్రరాజఃకృతవాన్యశస్కరంసుదుష్కరంకర్మరణే
నిపాతితః। మహర్షికల్పేనచసంస్కృతస్తదాజగామపుణ్యాంగతిమాత్మనశ్శుభామ్||౩౮||కృతోదకౌతావపిపక్షిసత్త
మేస్థిరాంచబుద్ధింప్రణిధాయజగ్మతుః। ప్రవేశ్యసీతాధిగమేతతోమనోవనంసురేంద్రావివవిష్ణువాసవౌ||౩౯|| ఇతిశ్రీ
మదారణ్యకాండే - అష్టషష్టితమస్సర్గః. **

కృత్వైవముదకంతస్మైప్రస్థితౌరామలక్ష్మణౌ।అవేక్షంతౌవనేసీతాంపశ్చిమాంజగ్మతుర్దిశమ్||౧||తౌదిశందక్షి
ణాంగత్వాశరచాపాసిధారిణౌ।అవిప్రహతమైక్ష్వాకౌపంథానంప్రతిపేదతుః||౨||గుల్మైర్వృక్షైశ్చబహుభిర్లతాభిశ్చ
ప్రవేష్టితమ్ । ఆవృతంసర్వతోదుర్గంగహనంఘోరదర్శనమ్||౩|| వ్యతిక్రమ్యతువేగేనవ్యాళసింహనిషేవితమ్ । సుభీ
మంతన్మహారణ్యంవ్యతీతాయామహాబలౌ||౪||తతఃపరంజనస్థానాత్త్రిక్రోశంగమ్యరాఘవౌ। క్రౌంచారణ్యంవివిశతు
ర్గహనంతౌమహౌజసౌ||౫|| నానామేఘఘనప్రఖ్యంప్రహృష్టమివసర్వతః । నానాపక్షిగణైర్జుష్టంనానావ్యాళమృ

గైఋతమ్॥౬॥దిదృక్షమాణౌ వైదేహీం తద్వనం తౌ విచిన్వతుః। తత్ర తత్రావతిష్ఠంతౌ సీతాహరణకర్శితౌ॥౭॥ తతః పూ
ర్వేణ తౌ గత్వా త్రిక్రోశం భ్రాతరౌ తదా। క్రౌంచారణ్యమతిక్రమ్య మతంగాశ్రమమంతరా॥౮॥దృష్ట్వా తు తద్వనం ఘో
రం బహుభీమమృగద్విజమ్। నానాసత్వసమాకీర్ణం సర్వం గహనపాదపమ్॥౯॥ దదృశాతే తు తౌ తత్ర దరీం దశరథాత్మ
జౌ। పాతాళసమగంభీరాం తమసా నిత్యసంవృతామ్॥౧౦॥ఆసాద్య తౌ నరవ్యాఘ్రౌ దర్యాస్తస్యా విదూరతః। దదర్శతు
ర్మహారూపాం రాక్షసీం వికృతాననామ్॥౧౧॥ భయదామల్పసత్త్వానాం బీభత్సాం రౌద్రదర్శనామ్। లంబోదరీం తీక్ష్ణ
దంష్ట్రాం కరాలీం పరుషత్వచమ్॥౧౨॥ భక్షయంతీం మృగాన్ భీమాన్ వికటాం ముక్తమూర్ధజామ్। ప్రైక్షేతాం తౌ తత
స్తత్ర భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ॥౧౩॥సా సమాసాద్య తౌ వీరౌ వ్రజంతం భ్రాతురగ్రతః। ఏహి రంస్యావహేత్యుక్త్వా స
మాలంబత లక్ష్మణమ్॥౧౪॥ ఉవాచ చైనం వచనం సౌమిత్రిముపగృహ్య సా। అహం త్వయోముఖీ నామ లబ్ధా తే త్వమసి ప్రి
యః॥౧౫॥నాథ పర్వతకూటేషు నదీనాం పులినేషు చ। ఆయుశ్శేషమిమం వీర త్వం మయా సహ రంస్యసే॥౧౬॥ఏవముక్తస్తు కు
పితః ఖడ్గముద్ధృత్య లక్ష్మణః। కర్ణనాసం స్తనౌ తస్యా నిచకర్తారిసూదనః॥౧౭॥కర్ణనాసే నికృత్తే తు విస్వరం సా వినద్య చ। య
థాగతం ప్రదుద్రావ రాక్షసీ భీమదర్శనా॥ ౧౮ ॥ తస్యాం గతాయాం గహనం విశంతౌ వనమోజసా। ఆసేదతురమిత్ర
ఘ్నౌ భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ॥౧౯॥లక్ష్మణస్తు మహాతేజాస్సత్త్వవాన్ శీలవాన్ శుచిః। అబ్రవీత్ప్రాంజలిర్వాక్యం భ్రా
తరం దీప్తతేజసమ్॥ ౨౦॥ స్పందతే మే దృఢం బాహురుద్విగ్నమివ మే మనః। ప్రాయశశ్చాప్యనిష్టాని నిమిత్తాన్యుపలక్షయే॥
౨౧॥తస్మాత్సజ్జీభవార్య త్వం కురుష్వ వచనం హితమ్। మమైవ హి నిమిత్తాని సద్యశ్శంసంతి సంభ్రమమ్॥౨౨॥ఏష వంజుళకో
నామ పక్షీ పరమదారుణః। ఆవయోర్విజయం యుద్ధే శంసన్నివ వినర్దతి॥౨౩॥తతస్త్వన్వేషతోరేవం సర్వం తద్వనమోజ
సా। సంజజ్ఞే విపులశ్శబ్దః ప్రభంజన్నివ తద్వనమ్॥౨౪॥సువేష్టితమివాత్యర్థం గహనం మాతరిశ్వనా। వనస్య తస్య శబ్దోఽభూ
ద్దివమాపూరయన్నివ॥౨౫॥తం శబ్దం కాంక్షమాణస్తు రామః కక్షే సహానుజః। దదర్శ సుమహాకాయం రాక్షసం విపులోర
సమ్॥౨౬॥ఆసేదతుస్తతస్తత్ర తావుభౌ ప్రముఖే స్థితమ్। వివృద్ధమశిరోగ్రీవం కబంధముదరేముఖమ్॥ ౨౭ ॥ రోమభిర్నిశి
తైస్తీక్ష్ణైర్మహాగిరిమివోచ్ఛ్రితమ్। నీలమేఘనిభం రౌద్రం మేఘస్తనితనిస్స్వనమ్॥౨౮॥ అగ్నిజ్వాలానికాశేన లలాటస్థే
న దీప్యతా। మహాపక్ష్మేణ పింగేన విపులేనాయతేన చ॥౨౯॥ఏకేనోరసి ఘోరేణ నయనేనాశుదర్శినా। మహాదంష్ట్రోపపన్నం
తం లేలిహానం మహాముఖమ్॥౩౦॥భక్షయంతం మహాఘోరానృక్షసింహమృగద్విపాన్। ఘోరౌ భుజౌ వికుర్వాణము
భౌ యోజనమాయతౌ॥ ౩౧॥ కరాభ్యాం వివిధాన్ గృహ్య ఋక్షాన్ పక్షిగణాన్ మృగాన్। ఆకర్షంతం వికర్షంతమనేకాన్మృ
గయూథపాన్॥౩౨॥స్థితమావృత్య పంథానం తయోర్భ్రాత్రోః ప్రపన్నయోః। అథ తౌ సమభిక్రమ్య క్రోశమాత్రే దద
ర్శతుః ॥ ౩౩ ॥ మహాంతం దారుణం భీమం కబంధం భుజసంవృతమ్। కబంధమివ సంస్థానాదతిఘోరప్రదర్శనమ్ ॥ ౩౪ ॥
స మహాబాహురత్యర్థం ప్రసార్య విపులౌ భుజౌ। జగ్రాహ సహితావేవ రాఘవౌ పీడయన్బలాత్ ॥ ౩౫॥ ఖడ్గినౌ దృఢధ
న్వానౌ తిగ్మతేజౌ మహాభుజౌ । భ్రాతరౌ వివశం ప్రాప్తౌ కృష్యమాణౌ మహాబలౌ॥౩౬ ॥ తత్ర ధైర్యేణ శూరస్తు రాఘ
వో నైవ వివ్యథే। బాల్యాదనాశ్రయత్వాచ్చ లక్ష్మణస్త్వతివివ్యథే॥౩౭॥ఉవాచ చ విషణ్ణస్సన్ రాఘవం రాఘవానుజః। ప
శ్య మాం వీర వివశం రాక్షసస్య వశం గతమ్॥౩౮॥ మయైకేన తు నిర్యుక్తః పరిముచ్యస్వ రాఘవ। మాం హి భూతబలిం దత్త్వా ప
లాయస్వ యథాసుఖమ్॥౩౯॥అధిగంతాసి వైదేహీమచిరేణేతి మే మతిః। ప్రతిలభ్య చ కాకుత్స్థ పితృపైతామహీం మహీమ్॥
౪౦ ॥ తత్ర మాం రామ రాజ్యస్థః స్మర్తుమర్హసి సర్వదా । లక్ష్మణేనైవముక్తస్తు రామః సౌమిత్రిమబ్రవీత్ ॥ ౪౧ ॥
మా స్మ త్రాసం కృథా వీర న హి త్వాదృగ్విషీదతి। ఏతస్మిన్నంతరే క్రూరో భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ॥౪౨॥ పప్రచ్ఛ ఘనని
ర్ఘోషః కబంధో దానవోత్తమః। కౌ యువాం వృషభస్కంధౌ మహాఖడ్గధనుర్ధరౌ ॥ ౪౩ ॥ ఘోరం దేశమిమం ప్రాప్తౌ దై
వేన మమ చామిషౌ । వదతం కార్యమిహ వాం కిమర్థం చాగతౌ యువామ్॥ ౪౪॥ ఇమం దేశమనుప్రాప్తౌ క్షుధార్తస్యేహ తి
ష్ఠతః। సచాపబాణఖడ్గౌ చ తీక్ష్ణశృంగావివర్షభౌ ॥ ౪౫ ॥ మమాస్యమనుసంప్రాప్తౌ దుర్లభం జీవితం పునః । తస్య
తద్వచనం శ్రుత్వా కబంధస్య దురాత్మనః॥ ౪౬ ॥ ఉవాచ లక్ష్మణం రామో ముఖేన పరిశుష్యతా । కృచ్ఛ్రాత్కృచ్ఛ్రతరం
ప్రాప్య దారుణం సత్యవిక్రమ॥౪౭॥ వ్యసనం జీవితాంతాయ ప్రాప్తమప్రాప్య తాం ప్రియామ్। కాలస్య సుమహద్వీర్యం

సర్వభూతేషులక్ష్మణ॥౪౮॥ త్వాంచమాంచనరవ్యాఘ్రవ్యసనైఃపశ్యమోహితౌ। నాతిభారోస్తిదైవస్యసర్వభూతేషు
లక్ష్మణ॥౪౯॥ శూరాశ్చబలవంతశ్చకృతాస్త్రాశ్చరణాజిరే। కాలాభిపన్నాస్సీదంతియథావాలుకసేతవః॥౫౦॥ ఇతిబ్రు
వాణోదృఢసత్యవిక్రమోమహాయశాదాశరథిఃప్రతాపవాన్। అవేక్ష్యసౌమిత్రిముదగ్రపౌరుషంస్థిరాంతదాస్వాంమ
తిమాత్మనాకరోత్॥౫౧॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే-ఏకోనసప్తతితమస్సర్గః. ************************

తౌతుతత్రస్థితౌదృష్ట్వాభ్రాతరౌరామలక్ష్మణౌ। బాహుపాశపరిక్షిప్తౌకబంధోవాక్యమబ్రవీత్॥౧॥ తిష్ఠతఃకింను
మాందృష్ట్వాక్షుధార్తంక్షత్రియర్షభౌ। ఆహారార్థంతుసందిష్టౌదైవేనగతచేతసౌ॥౨॥ తచ్ఛ్రుత్వాలక్ష్మణోవాక్యం
ప్రాప్తకాలంహితంతదా। ఉవాచార్తిసమాపన్నోవిక్రమేకృతనిశ్చయః॥౩॥ త్వాంచమాంచపురాతూర్ణమాద
త్తేరాక్షసాధమః। తస్మాదసిభ్యామస్యాశుబాహూఛిందామహేగురూ॥౪॥ భీషణోయంమహాకాయోరాక్షసోభుజవిక్ర
మః। లోకంహ్యతిజితంకృత్వాహ్యావాంహంతుమిహేచ్ఛతి॥౫॥ నిశ్చేష్టానాంవధోరాజన్కుత్సితోజగతీపతే। క్రతుమ
ధ్యోపనీతానాంపశూనామివరాఘవ॥౬॥ ఏతత్సంజల్పితంశ్రుత్వాతయోఃక్రుద్ధస్తురాక్షసః। విదార్యాస్యంతదారౌద్ర
స్తౌభక్షయితుమారభత్॥౭॥ తతస్తౌదేశకాలజ్ఞౌఖడ్గాభ్యామేవరాఘవౌ। అఛిందతాంసుసంహృష్టౌబాహూతస్యాంస
దేశతః॥౮॥ దక్షిణోదక్షిణంబాహుమసక్తమసినాతతః। చిచ్ఛేదరామోవేగేనసవ్యంవీరస్తులక్ష్మణః॥౯॥ సపపాతమహా
బాహుశ్ఛిన్నబాహుర్మహాస్వనః। ఖంచగాంచదిశశ్చైవనాదయన్జలదోయథా॥౧౦॥ సనికృత్తభుజౌదృష్ట్వాశోణితౌ
ఘపరిప్లుతః। దీనఃపప్రచ్ఛతౌవీరౌకాయువామితిదానవః॥౧౧॥ ఇతితస్యబ్రువాణస్యలక్ష్మణశ్శుభలక్షణః। శశంసరాఘవం
తస్యకబంధస్యమహాత్మనః॥౧౨॥ అయమిక్ష్వాకుదాయాదోరామోనామజనైఃశ్రుతః। అస్యైవావరజంవిద్ధిభ్రాతరం
మాంచలక్ష్మణమ్॥౧౩॥ మాత్రాప్రతిహతేరాజ్యేరామఃప్రవ్రాజితోవనమ్। మయాసహచరత్యేషభార్యయాచమహ
ద్వనమ్॥౧౪॥ అస్యదేవప్రభావస్యవసతోవిజనేవనే। రక్షసాపహృతాపత్నీయామిచ్ఛంతావిహాగతౌ॥౧౫॥ త్వంతుకో
వాకిమర్థంవాకబంధసదృశోవనే। ఆస్యేనోరసిదీప్తేనభగ్నజంఘోవిచేష్టసే॥౧౬॥ ఏవముక్తఃకబంధస్తులక్ష్మణేనోత్త
రంవచః। ఉవాచపరమప్రీతస్తదింద్రవచనంస్మరన్॥౧౭॥ స్వాగతంవాంనరవ్యాఘ్రౌదిష్ట్యాపశ్యామిచాప్యహమ్। దిష్ట్యా
చేమౌనికృత్తౌమేయువాభ్యాంబాహుబంధనౌ॥౧౮॥ విరూపంయచ్చమేరూపంప్రాప్తంహ్యవినయాద్యథా। తన్మేశృణు
నరవ్యాఘ్రతత్త్వతశ్శంసతస్తవ॥౧౯॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే-సప్తతితమస్సర్గః. ********************

పురారామమహాబాహోమహాబలపరాక్రమ। రూపమాసీన్మమాచింత్యంత్రిషులోకేషువిశ్రుతమ్॥౧॥ యథా
సోమస్యశక్రస్యసూర్యస్యచయథావపుః। సోహంరూపమిదంకృత్వాలోకవిత్రాసనంమహత్॥౨॥ ఋషీన్వనగతాన్
రామత్రాసయామితతస్తతః। తతఃస్థూలశిరానామమహర్షిఃకోపితోమయా॥౩॥ సంచిన్వన్వివిధంవన్యంరూపేణా
నేనధర్షితః। తేనాహముక్తఃప్రేక్ష్యైవంఘోరశాపాభిధాయినా॥౪॥ ఏతదేవనృశంసంతేరూపమస్తువిగర్హితమ్। స
మయాయాచితఃక్రుద్ధఃశాపస్యాంతోభవేదితి॥౫॥ అభిశాపకృతస్యేతితేనేదంభాషితంవచః। యదాఛిత్త్వాభుజౌరామ
స్త్వాందహేద్విజనేవనే॥౬॥ తదాత్వంప్రాప్స్యసేరూపంస్వమేవవిపులంశుభమ్। శ్రియావిరాజితంపుత్రందనోస్త్వం
విద్ధిలక్ష్మణ॥౭॥ ఇంద్రకోపాదిదంరూపంప్రాప్తమేవంరణాజిరే। అహంహితపసోగ్రేణపితామహమతోషయమ్॥౮॥ దీ
ర్ఘమాయుస్సమేప్రాదాత్తతోమాంవిభ్రమోస్పృశత్। దీర్ఘమాయుర్మయాప్రాప్తంకింమేశక్రఃకరిష్యతి॥౯॥
ఇత్యేవంబుద్ధిమాస్థాయరణేశక్రమధర్షయమ్। తస్యబాహుప్రముక్తేనవజ్రేణశతపర్వణా॥౧౦॥ సక్థినీచశిరశ్చైవశరీ
రేసంప్రవేశితమ్। సమయాయాచ్యమానస్సన్నానయద్యమసాదనమ్॥౧౧॥ పితామహవచస్సత్యంతదస్త్వితిమమాబ్ర
వీత్। అనాహారఃకథంశక్తోభగ్నసక్థిశిరోముఖః॥౧౨॥ వజ్రేణాభిహతఃకాలంసుదీర్ఘమపిజీవితుమ్। ఏవముక్తస్తుమేశక్రో
బాహూయోజనమాయతౌ॥౧౩॥ ప్రాదాదాస్యంచమేకుక్షౌతీక్ష్ణదంష్ట్రమకల్పయత్। సోహంభుజాభ్యాందీర్ఘాభ్యాం
సమాకృష్యవనేచరాన్॥౧౪॥ సింహద్విపమృగవ్యాఘ్రాన్భక్షయామిసమంతతః। సతుమామబ్రవీదింద్రోయదారా
మస్సలక్ష్మణః॥౧౫॥ ఛేత్స్యతేసమరేబాహూతదాస్వర్గంగమిష్యసి। అనేనవపుషాతాతవనేస్మిన్రాజసత్తమ॥౧౬॥ య
ద్యత్పశ్యామిసర్వస్యగ్రహణంసాధురోచయే। అవశ్యంగ్రహణంరామమన్యేహంసముపైష్యతి॥౧౭॥ ఇమాంబుద్ధింపుర

స్మృత్య దేహస్యాస్య కృతశ్రమః। స త్వం రామోఽసి భద్రం తే నాహమన్యేన రాఘవ॥౧౮॥ శక్యో హన్తుం యథాతత్త్వమేవ
ముక్తం మహర్షిణా। అహం హి మతిసాచివ్యం కరిష్యామి నరర్షభ॥౧౯॥ మిత్రం చైవోపదేక్ష్యామి యువాభ్యాం సంస్కృ
తోఽగ్నినా। ఏవముక్తస్తు ధర్మాత్మా దనునా తేన రాఘవః॥౨౦॥ ఇదం జగాద వచనం లక్ష్మణస్యోపశృణ్వతః। రావణేన హృతా భా
ర్యా మమ సీతా యశస్వినీ॥౨౧॥ నిష్క్రాన్తస్య జనస్థానాత్సహ భ్రాత్రా యథాసుఖమ్। నామమాత్రం తు జానామి న రూ
పం తస్య రక్షసః॥౨౨॥ నివాసం వా ప్రభావం వా వయం తస్య న విద్మహే। శోకార్తానామనాథానామేవం విపరిధావతామ్॥
౨౩॥ కారుణ్యం సదృశం కర్తుముపకారే చ వర్తతామ్। కాష్ఠాన్యాదాయ శుష్కాణి కాలే భగ్నాని కుఞ్జరైః॥౨౪॥ ధక్ష్యా
మస్త్వాం వయం వీర శ్వభ్రే మహతి కల్పితే। స త్వం సీతాం సమాచక్ష్వ యేన వా యత్ర వా హృతా॥౨౫॥ కురు కల్యాణమత్య
ర్థం యది జానాసి తత్త్వతః। ఏవముక్తస్తు రామేణ వాక్యం దనురనుత్తమమ్॥౨౬॥ ప్రోవాచ కుశలో వక్తుం వక్తారమపి రా
ఘవమ్। దివ్యమస్తి న మే జ్ఞానం నాభిజానామి మైథిలీమ్॥౨౭॥ యస్తాం జ్ఞాస్యతి తం వక్ష్యే దగ్ధః స్వం రూపమాస్థితః। అదగ్ధస్య
తు విజ్ఞాతుం శక్తిరస్తి న మే ప్రభో॥౨౮॥ రాక్షసం తం మహావీర్యం సీతా యేన హృతా తవ। విజ్ఞానం హి మహద్భ్రష్టం శాపదో
షేణ రాఘవ॥౨౯॥ స్వకృతేన మయా ప్రాప్తం రూపం లోకవిగర్హితమ్। కిన్తు యావన్న యాత్యస్తం సవితా శ్రాన్త
వాహనః॥౩౦॥ తావన్మామవటే క్షిప్త్వా దహ రామ యథావిధి। దగ్ధస్త్వయాహమవటే న్యాయేన రఘునన్దన॥౩౧॥ వక్ష్యామి
తమహం వీర యస్తం జ్ఞాస్యతి రాక్షసమ్। తేన సఖ్యం చ కర్తవ్యం న్యాయ్యవృత్తేన రాఘవ॥౩౨॥ కల్పయిష్యతి తే ప్రీతస్సాహా
య్యం లఘువిక్రమః। న హి తస్యాస్త్యవిజ్ఞాతం త్రిషు లోకేషు రాఘవ॥౩౩॥ సర్వాన్పరిసృతో లోకాన్పురా సౌ కారణాం
తరే॥౩౪॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే ఏకసప్తతితమస్సర్గః॥ ************ ఏవముక్తౌ తు తౌ వీరౌ కబన్ధేన నరేశ్వరౌ।
గిరిప్రదరమాసాద్య పావకం విససర్జతుః॥౧॥ లక్ష్మణస్తు మహోల్కాభిర్జ్వలితాభిస్సమన్తతః। చితామాదీపయామా
స సా ప్రజజ్వాల సర్వతః॥౨॥ తచ్ఛరీరం కబన్ధస్య ఘృతపిణ్డోపమం మహత్। మేదసా పచ్యమానస్య మన్దం దహతి పావ
కః॥౩॥ స విధూయ చితామాశు విధూమోఽగ్నిరివోత్థితః। అరజే వాససీ బిభ్రన్మాలాం దివ్యాం మహాబలః॥౪॥ తతశ్చితాయా
వేగేన భాస్వరో విరజోఽమ్బరః। ఉత్పపాతాశు సంహృష్టః సర్వప్రత్యఙ్గభూషణః॥౫॥ విమానే భాస్వరే తిష్ఠన్హంసయుక్తే
యశస్కరే। ప్రభయా చ మహాతేజా దిశో దశ విరాజయన్॥౬॥ సోఽన్తరిక్షగతో రామం కబన్ధో వాక్యమబ్రవీత్। శృణు రా
ఘవ తత్త్వేన యథా సీతామవాప్స్యసి॥౭॥ రామ షడ్యుక్తయో లోకే యాభిస్సర్వం విమృశ్యతే। పరిమృష్టో దశాన్తేన దశా
భాగేన సేవ్యతే॥౮॥ దశాభాగగతో హీనస్త్వం హి రామ సలక్ష్మణః। యత్కృతే వ్యసనం ప్రాప్తం త్వయా దారప్రధర్ష
ణమ్॥౯॥ తదవశ్యం త్వయా కార్యస్స సుహృత్సుహృదాం వర। అకృత్వా హి న తే సిద్ధిమహం పశ్యామి చిన్తయన్॥౧౦॥ శ్రూ
యతాం రామ వక్ష్యామి సుగ్రీవో నామ వానరః। భ్రాత్రా నిరస్తః క్రుద్ధేన వాలినా శక్రసూనునా॥౧౧॥ ఋశ్యమూకే గిరి
వరే పమ్పాపర్యన్తశోభితే। నివసత్యాత్మవాన్వీరశ్చతుర్భిస్సహ వానరైః॥౧౨॥ వానరేన్ద్రో మహావీర్యస్తేజస్వా చామిత
ప్రభః। సత్యసన్ధో వినీతశ్చ ధృతిమాన్మతిమాన్మహాన్॥౧౩॥ దక్షః ప్రగల్భో ద్యుతిమాన్మహాబలపరాక్రమః। భ్రాత్రా వి
వాసితో రామ రాజ్యహేతోర్మహాబలః॥౧౪॥ స తే సహాయో మిత్రం చ సీతాయాః పరిమార్గణే। భవిష్యతి హి తే రామ
మా చ శోకే మనః కృథాః॥౧౫॥ భవితవ్యం హి యచ్చాపి న తచ్ఛక్యమిహాన్యథా। కర్తుమిక్ష్వాకుశార్దూల కాలో హి దురతి
క్రమః॥౧౬॥ గచ్ఛ శీఘ్రమితో రామ సుగ్రీవం తం మహాబలమ్। వయస్యం తం కురు క్షిప్రమితో గత్వాద్య రాఘవ॥౧౭॥ అ
ద్రోహాయ సమాగమ్య దీప్యమానే విభావసౌ। న చ తే సోఽవమన్తవ్యస్సుగ్రీవో వానరాధిపః॥౧౮॥ కృతజ్ఞః కామరూపీ చ స
హాయార్థీ చ వీర్యవాన్। శక్తౌ హ్యద్య యువాం కర్తుం కార్యం తస్య చికీర్షితమ్॥౧౯॥ కృతార్థో వాకృతార్థో వా కృ
త్యం తవ కరిష్యతి। స ఋక్షరజసః పుత్రః పమ్పామటతి శఙ్కితః॥౨౦॥ భాస్కరస్యౌరసః పుత్రో వాలినా కృతకిల్బిషః। సంని
ధాయాయుధం క్షిప్రమృశ్యమూకాలయం కపిమ్॥౨౧॥ కురు రాఘవ సత్యేన వయస్యం వనచారిణమ్। స హి స్థానాని సర్వా
ణి కార్త్స్న్యేన కపికుఞ్జరః॥౨౨॥ నరమాంసాశినాం లోకే నైపుణ్యాదధిగచ్ఛతి। న తస్యావిదితం లోకే కిఞ్చిదస్తి హి రాఘ
వ॥౨౩॥ యావత్సూర్యః ప్రతపతి సహస్రాంశురరిన్దమ। స నదీర్విపులాఞ్శైలాన్గిరిదుర్గాణి కన్దరాన్॥౨౪॥ అన్వి
ష్య వానరైస్సార్ధం పత్నీం తేఽధిగమిష్యతి। వానరాంశ్చ మహాకాయాన్ప్రేషయిష్యతి రాఘవ॥౨౫॥ దిశో విచేతుం తాం

సీతాంత్వద్విప్రయోగేన శోచతీమ్ ।సజ్ఞాస్యతి వరారోహాంనిర్మలాంరావణాలయే॥ ౨౬ ॥సమేరుశృంగాగ్రగతామనింది
తాం ప్రవిశ్య పాతాళతలేఽపివాశ్రితామ్ ।ప్లవంగమానాంప్రవరస్తవప్రియాంనిహత్యరక్షాంసిపునఃప్రదాస్యతి॥ ౨౭ ॥ఇ
తి శ్రీమదారణ్యకాండే-ద్విసప్తతితమస్సర్గః - ************** విదర్శయిత్వా రామాయసీతాయాః ప్రతిమా
ర్గణే।వాక్యమన్వర్థమర్థజ్ఞః కబంధః పునరబ్రవీత్ ॥౧॥ఏష రామశ్శివః పంథా యత్రైతే పుష్పితా ద్రుమాః।ప్రతీచీం ది
శమాశ్రిత్య ప్రకాశంతే మనోరమాః॥౨॥జంబూప్రియాళుపనసప్లక్షన్యగ్రోధతిందుకాః।అశ్వత్థాః కర్ణికారాశ్చ చూతా
శ్చాన్యేచ పాదపాః॥౩॥ధన్వనా నాగవృక్షాశ్చ తిలకా నక్తమాలకాః।నీలాశోకాః కదంబాశ్చ కరవీరాశ్చ పుష్పితాః ॥౪॥అ
గ్నిముఖ్యా అశోకాశ్చ సురక్తాః పారిభద్రకాః।తానారుహ్యాథవా భూమౌ పాతయిత్వా చ తాన్బలాత్ ॥౫॥ఫలాన్యమృత
కల్పాని భక్షయంతౌ గమిష్యథః।తదతిక్రమ్య కాకుత్స్థ వనం పుష్పితపాదపమ్॥ ౬ ।నందనప్రతిమం చాన్యత్ కురవో హ్యు
త్తరా ఇవ।సర్వకామఫలా వృక్షాః పాదపాస్తు మధుస్రవాః॥౭॥సర్వే చ ఋతవస్తత్ర వనే చైత్రరథే యథా। ఫలభారాన
తాస్తత్ర మహావిటపధారిణః॥౮॥శోభంతే సర్వతస్తత్ర మేఘపర్వతసన్నిభాః।తానారుహ్యాథవా భూమౌ పాతయిత్వా
యథాసుఖమ్॥౯॥ఫలాన్యమృతకల్పాని లక్ష్మణస్తే ప్రదాస్యతి । చంక్రమంతౌ వరాన్ దేశాన్ శైలాచ్ఛైలం వనాద్వనమ్॥
౧౦॥తతః పుష్కరిణీం వీరౌ పంపా నామ గమిష్యథః।అశర్కరామవిభ్రంశాం సమతీర్థామశైవలామ్॥ ౧౧ ॥రామ సం
జాతవాలూకాం కమలోత్పలశాలినీమ్।తత్ర హంసాః ప్లవాః క్రౌంచాః కురరాశ్చైవ రాఘవ॥౧౨॥వల్గుస్వనా నికూజం
తి పంపాసలిలగోచరాః । నోద్విజంతే నరాన్ దృష్ట్వా వధస్యాకోవిదాశ్శుభాః॥ ౧౩ ॥ఘృతపిండోపమాన్ స్థూలాం
స్తాన్ ద్విజాన్ భక్షయిష్యథః।రోహితాన్ వక్రతుండాంశ్చ నలమీనాంశ్చ రాఘవ॥౧౪॥పంపాయామిషుభిర్మత్స్యాన్
హత్వా చాదస్వ రాఘవ।నిస్త్వక్పక్షానయస్తప్తానకృశానేకకంటకాన్॥౧౫॥తవ భక్త్యా సమాసక్తో లక్ష్మణస్సంప్రదా
స్యతి।భృశం తే ఖాదతో మత్స్యాన్ పంపాయాః పుష్పసంచయే ॥౧౬॥పద్మగంధి శివం వారి సుఖశీతమనామయమ్।ఉద్ధృత్య
స తదాక్లిష్టం రౌప్యస్ఫాటికసన్నిభమ్॥౧౭॥అసౌ పుష్కరపర్ణేన లక్ష్మణః పాయయిష్యతి ।స్థూలాన్ గిరిగుహాశయ్యాన్
వరాహాన్ వనచారిణః॥౧౮॥అపాం లోభాదుపావృత్తాన్ వృషభానివ నర్దతః । రూపాన్వితాంశ్చ పంపాయాం ద్రక్ష్యసి
త్వం నరోత్తమ॥౧౯॥సాయాహ్నే విచరన్ రామ విటపాన్ మాల్యధారిణః । శీతోదకం చ పంపాయాం దృష్ట్వా శోకం విహా
స్యసి॥౨౦॥సుమనోభిశ్చితాంస్తత్ర తిలకాన్ నక్తమాలకాన్ । ఉత్పలాని చ ఫుల్లాని పంకజాని చ రాఘవ॥ ౨౧ ॥న తాని కశ్చిన్మా
ల్యాని తత్రారోపయితా నరః । న చ వై మ్లానతాం యాంతి న చ శీర్యంతి రాఘవ॥౨౨॥మతంగశిష్యాస్తత్రాసన్ ఋషయ
స్సుసమాహితాః। తేషాం భారాభితప్తానాం వన్యమాహరతాం గురోః॥౨౩॥యే ప్రపేతుర్మహీం తూర్ణం శరీరాత్స్వే
దబిందవః।తాని జాతాని మాల్యాని మునీనాం తపసా తదా॥౨౪॥ స్వేదబిందుసముత్థాని న వినశ్యంతి రాఘవ । తేషామద్యాపి
తత్రైవ దృశ్యతే పరిచారిణీ॥౨౫॥శ్రమణీ శబరీ నామ కాకుత్స్థ చిరజీవినీ । త్వాం తు ధర్మే స్థితా నిత్యం సర్వభూతనమస్కృ
తమ్॥౨౬॥దృష్ట్వా దేవోపమం రామ స్వర్గలోకం గమిష్యతి।తతస్తద్రామ పంపాయాస్తీరమాశ్రిత్య పశ్చిమమ్ ॥౨౭॥ఆ
శ్రమస్థానమతులం గుహ్యం కాకుత్స్థ పశ్యసి । న తత్రాక్రమితుం నాగాశ్శక్నువంతి తదాశ్రమమ్॥ ౨౮ ॥వివిధాస్తత్ర వై
నాగా వనే తస్మింశ్చ పర్వతే।ఋషేస్తస్య మతంగస్య విధానాత్తచ్చ కాననమ్ ॥౨౯॥ మతంగవనమిత్యేవ విశ్రుతం రఘునం
దన । తస్మిన్నందనసంకాశే దేవారణ్యోపమే వనే॥౩౦॥నానావిహగసంకీర్ణే రంస్యసే రామ నిర్వృతః।ఋశ్యమూకశ్చ
పంపాయాః పురస్తాత్పుష్పితద్రుమః॥౩౧॥సుదుఃఖారోహణో నామ శిశునాగాభిరక్షితః ।ఉదారో బ్రహ్మణా చైవ పూర్వ
కాలే వినిర్మితః॥ ౩౨ ॥ శయానః పురుషో రామ తస్య శైలస్య మూర్ధని । యత్స్వప్నే లభతే విత్తం తత్ప్రబుద్ధోఽధిగచ్ఛతి
౩౩॥న త్వేవ విషమాచారః పాపకర్మాధిరోహతి।యస్తు తం విషమాచారః పాపకర్మాధిరోహతి॥౩౪॥ తత్రైవ ప్రహరంత్యే
నం సుప్తమాదాయ రాక్షసాః।తతోఽపి శిశునాగానామాక్రందః శ్రూయతే మహాన్॥౩౫॥క్రీడతాం రామ పంపాయాం మ
తంగారణ్యవాసినామ్।సిక్తా రుధిరధారాభిస్సంహత్య పరమద్విపాః॥౩౬॥ప్రచరంతి పృథక్కీర్ణా మేఘవర్ణాస్తరస్వినః। తేత
త్ర పీత్వా పానీయం విమలం శీతమవ్యయమ్॥౩౭॥నివృత్తాస్సంవిగాహంతే వనాని వనగోచరాః।ఋక్షాంశ్చ ద్వీపినశ్చై
వ నీలకోమలకప్రభాన్॥౩౮॥రురూనగతభయాంశ్చైవ దృష్ట్వా శోకం త్యజిష్యసి।రామ తస్య తు శైలస్య మహాశోభతే

సహ॥౩౯॥శిలాపిధానా కాకుత్స్థ దుఃఖం చాస్యాః ప్రవేశనమ్। తస్యా గుహాయాః ప్రాగ్ద్వారే మహాన్ శీతోదకో హ్ర
దః॥౪౦॥బహుమూలఫలో రమ్యో నానామృగసమావృతః। తస్యాం వసతి సుగ్రీవశ్చతుర్భిః సహ వానరైః॥ ౪౧ ॥కదా
చిచ్ఛిఖరే తస్య పర్వతస్యావతిష్ఠతి। కబంధస్త్వనుశాస్యైవం తావుభౌ రామలక్ష్మణౌ॥౪౨॥స్రగ్వీ భాస్కరవర్ణాభః ఖే
వ్యరోచత వీర్యవాన్। తం తు ఖస్థం మహాభాగం కబంధం రామలక్ష్మణౌ॥౪౩॥ప్రస్థితౌ త్వం వ్రజస్వేతి వాక్యమూచతురంతి
కే। గమ్యతాం కార్యసిద్ధ్యర్థమితి తావబ్రవీత్స చ॥౪౪॥సుప్రీతౌ తావనుజ్ఞాప్య కబంధః ప్రస్థితస్తదా। స తత్కబంధః ప్ర
తిపద్య రూపం వృతః శ్రియా భాస్కరతుల్యదేహః। నిదర్శయన్ రామమవేక్ష్య ఖస్థః సఖ్యం కురుష్వేతి తదాభ్యువాచ॥
౪౫॥ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే త్రిసప్తతితమస్సర్గః-*********************************

తౌ కబంధేన తం మార్గం పంపాయా దర్శితం వనే। ప్రతస్థతుర్దిశం గృహ్య ప్రతీచీం నృపవరాత్మజౌ॥౧॥తౌ శైలే
ష్వాచితానేకాన్ క్షౌద్రకల్పఫలాన్ ద్రుమాన్। వీక్షంతౌ జగ్మతుర్ద్రష్టుం సుగ్రీవం రామలక్ష్మణౌ॥౨॥కృత్వా చ శైలపృ
ష్ఠే తు తౌ వాసం రామలక్ష్మణౌ। పంపాయాః పశ్చిమం తీరం రాఘవావుపజగ్మతుః॥ ౩ ॥ తౌ పుష్కరిణ్యాః పంపాయాస్తీర
మాసాద్య పశ్చిమమ్। అపశ్యతాం తతస్తత్ర శబర్యా రమ్యమాశ్రమమ్॥ ౪ ॥ తౌ తదాశ్రమమాసాద్య ద్రుమైర్బహుభి
రావృతమ్। సురమ్యమభివీక్షంతౌ శబరీమభ్యుపేయతుః॥౫॥తౌ తు దృష్ట్వా తదా సిద్ధా సముత్థాయ కృతాంజలిః। రామస్య
పాదౌ జగ్రాహ లక్ష్మణస్య చ ధీమతః॥౬॥ పాద్యమాచమనీయం చ సర్వం ప్రాదాద్యథావిధి। తామువాచ తతో రామః
శ్రమణీం సంశితవ్రతామ్॥౭॥కచ్చిత్తే నిర్జితా విఘ్నాః కచ్చిత్తే వర్ధతే తపః। కచ్చిత్తే నియతః క్రోధ ఆహారశ్చ తపోధనే॥
౮॥కచ్చిత్తే నియమాః ప్రాప్తాః కచ్చిత్తే మనసస్సుఖమ్। కచ్చిత్తే గురుశుశ్రూషా సఫలా చారుభాషిణి॥౯॥రామేణ తాప
సీ పృష్టా సా సిద్ధా సిద్ధసంమతా। శశంస శబరీ వృద్ధా రామాయ ప్రత్యుపస్థితా॥౧౦॥అద్య ప్రాప్తా తపస్సిద్ధిస్తవ సందర్శనా
న్మయా। అద్య మే సఫలం తప్తం గురవశ్చ సుపూజితాః॥౧౧॥అద్య మే సఫలం జన్మ స్వర్గశ్చైవ భవిష్యతి। త్వయి దేవవరే రా
మ పూజితే పురుషర్షభ॥౧౨॥తవాహం చక్షుషా సౌమ్య పూతా సౌమ్యేన మానద। గమిష్యామ్యక్షయాన్ లోకాంస్త్వ
త్ప్రసాదాదరిందమ॥౧౩॥చిత్రకూటం త్వయి ప్రాప్తే విమానైరతులప్రభైః। ఇతస్తే దివమారూఢా యానహం పర్యచారి
షమ్॥౧౪॥ తైశ్చాహముక్తా ధర్మజ్ఞైర్మహాభాగైర్మహర్షిభిః। ఆగమిష్యతి తే రామః సుపుణ్యమిమమాశ్రమమ్॥౧౫॥
స తే ప్రతిగృహీతవ్యః సౌమిత్రిసహితోఽతిథిః। తం చ దృష్ట్వా వరాన్ లోకానక్షయాంస్త్వం గమిష్యసి॥౧౬॥మయా తు వివిధం
వన్యం సంచితం పురుషర్షభ। తవార్థే పురుషవ్యాఘ్ర పంపాయాస్తీరసంభవమ్॥౧౭ ॥ఏవముక్తస్స ధర్మాత్మా శబ
ర్యా శబరీమిదమ్। రాఘవః ప్రాహ విజ్ఞానే తాం నిత్యమబహిష్కృతామ్॥౧౮॥దనోస్సకాశాత్తత్త్వేన ప్రభావం తే మహా
త్మనః। శ్రుతం ప్రత్యక్షమిచ్ఛామి సంద్రష్టుం యది మన్యసే॥౧౯॥ఏతత్తు వచనం శ్రుత్వా రామవక్త్రాద్వినిస్సృతమ్। శబ
రీ దర్శయామాస తావుభౌ తద్వనం మహత్॥౨౦॥ పశ్య మేఘఘనప్రఖ్యం మృగపక్షిసమాకులమ్। మతంగవనమిత్యేవ వి
శ్రుతం రఘునందన॥౨౧॥ఇహ తే భావితాత్మానో గురవో మే మహావనే। జుహవాంచక్రిరే తీర్థం మంత్రవన్మంత్రపూజి
తమ్॥౨౨॥ఇయం ప్రత్యక్స్థలీ వేదిర్యత్ర తే మే సుసత్కృతాః। పుష్పోపహారం కుర్వంతి శ్రమాదుద్వేపిభిః కరైః॥ ౨౩ ॥తే
షాం తపః ప్రభావేన పశ్యాద్యాపి రఘూద్వహ। ద్యోతయంతో దిశస్సర్వాః శ్రియా వేద్యోఽతులప్రభాః॥౨౪ ॥అశక్నువద్భి
స్తైర్గంతుముపవాసశ్రమాలసైః। చింతితేఽభ్యాగతాన్ పశ్య సహితాన్ సప్తసాగరాన్॥౨౫॥కృతాభిషేకైస్తైర్న్యస్తా వ
ల్కలాః పాదపేష్విహ। అద్యాపి న విశుష్యంతి ప్రదేశే రఘునందన॥౨౬॥ దేవకార్యాణి కుర్వద్భిర్యానీమాని కృతాని వై। పు
ష్పైః కిసలయైస్సార్ధం మ్లానత్వం నోపయాంతి వై॥౨౭॥కృత్స్నం వనమిదం దృష్టం శ్రోతవ్యం చ శ్రుతం త్వయా। తదిచ్ఛా
మ్యభ్యనుజ్ఞాతా త్యక్ష్యామ్యేతత్కలేబరమ్॥౨౮॥తేషామిచ్ఛామ్యహం గంతుం సమీపం భావితాత్మనామ్। మునీనామాశ్ర
మో యేషామహం చ పరిచారిణీ॥౨౯॥ధర్మిష్ఠం తు వచః శ్రుత్వా రాఘవస్సహలక్ష్మణః। ప్రహర్షమతులం లేభే హ్యాశ్చర్య
మితి తత్త్వతః॥౩౦॥తామువాచ తతో రామః శ్రమణీం సంశితవ్రతామ్। అర్చితోఽహం త్వయా భద్రే గచ్ఛ కామం యథా
సుఖమ్॥౩౧॥ఇత్యుక్తా జటిలా వృద్ధా చీరకృష్ణాజినాంబరా। తస్మిన్ముహూర్తే శబరీ దేహం జీర్ణం జిహాసతీ॥౩౨ ॥అనుజ్ఞా
తా తు రామేణ హుత్వాఽఽత్మానం హుతాశనే। జ్వలత్పావకసంకాశా స్వర్గమేవ జగామ సా॥౩౩॥దివ్యాభరణసంయుక్తా ది

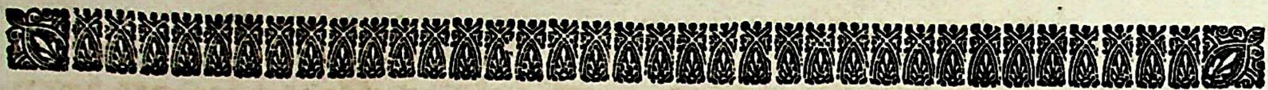
వ్యమాల్యానులేపనా। దివ్యాంబరధరా తత్ర బభూవ ప్రియదర్శనా ॥౩౪॥ విరాజయంతీ తం దేశం విద్యుత్సౌదామినీ యథా
ప్రణమ్య శిరసా రామం స్వర్గతాసుప్రభాననా ॥౩౫॥ యత్ర తే సుకృతాత్మానో విహరంతి మహర్షయః । తత్పుణ్యం శ
బరీస్థానం జగామాత్మసమాధినా ॥౩౬॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే - చతుస్సప్తతితమస్సర్గః - ******************
దివం తు తస్యాం యాతాయాం శబర్యాం స్వేన కర్మణా। లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా చింతయామాస రాఘవః ॥౧॥
స చింతయిత్వా ధర్మాత్మా ప్రభావం తం మహాత్మనామ్। హితకారిణమేకాగ్రం లక్ష్మణం రాఘవోఽబ్రవీత్ ॥౨॥ దృష్టోయమా
శ్రమస్సౌమ్య బహ్వాశ్చర్యో మహాత్మనామ్ । విశ్వస్తమృగశార్దూలో నానావిహగసేవితః ॥౩॥ సప్తానాం చ సముద్రా
ణామేషు తీర్థేషు లక్ష్మణ। ఉపస్పృష్టం చ విధివత్పితరశ్చాపి తర్పితాః ॥౪॥ ప్రణష్టమశుభం యత్తత్కల్యాణం సముపస్థితం
తేన తత్త్వేన హృష్టం మే మనో లక్ష్మణ సంప్రతి ॥౫॥ హృదయే హి నరవ్యాఘ్ర శుభమావిర్భవిష్యతి । తదాగచ్ఛ గమిష్యావః పం
పాం తాం ప్రియదర్శనామ్ ॥౬॥ ఋశ్యమూకో గిరిర్యత్ర నాతిదూరే ప్రకాశతే । యస్మిన్వసతి ధర్మాత్మా సుగ్రీవోంశు
మతస్సుతః ॥౭॥ నిత్యం వాలిభయాత్త్రస్తశ్చతుర్భిస్సహ వానరైః। అభిత్వరే చ తం ద్రష్టుం సుగ్రీవం వానరర్షభమ్ ॥౮॥ త
దధీనం హి మే సౌమ్య సీతాయాః పరిమార్గణమ్ । ఇతి బ్రువాణం తం రామం సౌమిత్రిరిదమబ్రవీత్ ॥౯॥ గచ్ఛావ త్వరితం
తత్ర మమాపి త్వరతే మనః। ఆశ్రమాత్తు తతస్తస్మాన్నిష్క్రమ్య స విశాంపతిః ॥౧౦॥ ఆజగామ తతః పంపాం లక్ష్మణేన మహా
విభుః। సమీక్షమాణః పుష్పాఢ్యం సర్వతో విపులద్రుమమ్ ॥౧౧॥ కోయష్టిభిశ్చార్జునకైశ్శతపత్రైశ్చ కీచకైః। ఏతైశ్చా
న్యైశ్చ వివిధైర్నాదితం తద్వనం మహత్ ॥౧౨॥ స రామో వివిధాన్వృక్షాన్సరాంసి వివిధాని చ । పశ్యన్కామాభిసంత
ప్తో జగామ పరమం హ్రదమ్ ॥౧౩॥ స తమాసాద్య వై రామో దూరాదుదకవాహినమ్ । మతంగసరసం నామ హ్రదం సమవ
గాహత ॥౧౪॥ తతో జగ్మతురవ్యగ్రౌ రాఘవౌ హి సమాగతౌ। స తు శోకసమావిష్టో రామో దశరథాత్మజః ॥౧౫॥ వివేశ నలినీం
పంపాం పంకజైశ్చ సమావృతామ్ । తిలకాశోకపున్నాగవకుళోద్దాలకాశినీమ్ ॥౧౬॥ రమ్యోపవనసంబాధాం పద్మసంపీడి
తోదకామ్। స్ఫటికోపమతోయాఢ్యాం శ్లక్ష్ణవాలుకసేవితామ్ ॥౧౭॥ మత్స్యకచ్ఛపసంబాధాం తీరస్థద్రుమశోభితాం।
సఖీభిరివ యుక్తాభిర్లతాభిరనువేష్టితామ్ ॥౧౮॥ కిన్నరోరగగంధర్వయక్షరాక్షససేవితామ్। నానాద్రుమలతాకీర్ణాం
శీతవారినిధిం శుభాం ॥౧౯॥ పద్మైస్సౌగంధికైస్తామ్రాం శుక్లాం కుముదమండలైః। నీలాం కువలయవ్రాతైర్బహువర్ణాం
కుథామివ ॥౨౦॥ అరవిందోత్పలవతీం పద్మసౌగంధికాయుతామ్ । పుష్పితామ్రవణోపేతాం బర్హిణోద్ఘుష్టనాదితామ్॥
౨౧॥ స తాం దృష్ట్వా తతః పంపాం రామస్సౌమిత్రిణా సహ । విలలాప చ తేజస్వీ కామాద్దశరథాత్మజః ॥౨౨॥ తిలకైర్బీజపూ
రైశ్చ వటైశ్శుక్లద్రుమైస్తథా। పుష్పితైః కరవీరైశ్చ పున్నాగైశ్చ సుపుష్పితైః ॥౨౩॥ మాలతీకుందగుల్మైశ్చ భాండీరైర్ని
చుళైస్తథా । అశోకైస్సప్తపర్ణైశ్చ కేతకైరతిముక్తకైః ॥౨౪॥ అన్యైశ్చ వివిధైర్వృక్షైః ప్రమదేవోపగూహితామ్ । అ
స్యాస్తీరే తు పూర్వోక్తః పర్వతో ధాతుమండితః ॥౨౫॥ ఋశ్యమూక ఇతి ఖ్యాతశ్చిత్రపుష్పితకాననః। హరేరృక్షరజో నా
మ్నః పుత్రస్తస్య మహాత్మనః ॥౨౬॥ అధ్యాస్తే తం మహావీర్యస్సుగ్రీవ ఇతి విశ్రుతః । సుగ్రీవమభిగచ్ఛ త్వం వానరేంద్రం నర
ర్షభ ॥౨౭॥ ఇత్యువాచ పునర్వాక్యం లక్ష్మణం సత్యవిక్రమమ్। రాజ్యభ్రష్టేన దీనేన తస్యామాసక్తచేతసా ॥౨౮॥ కథం మ
యా వినా సీతాం శక్యం లక్ష్మణ జీవితుమ్। ఇత్యేవముక్త్వా మదనాభిపీడితస్స లక్ష్మణం వాక్యమనన్యచేతసమ్ । వివేశ పంపాం
నలినీం మనోరమాం రఘూత్తమశ్శోకవిషాదయంత్రితః ॥౨౯॥ తతో మహద్వర్త్మ చ దూరసంక్రమం క్రమేణ గత్వా ప్రతి
లోకయన్వనమ్। దదర్శ పంపాం శుభదర్శకాననామనేకనానావిధపక్షిసంకులామ్ ॥౩౦॥ ఇత్యార్షే - శ్రీమద్రామా
యణే - ఆదికావ్యే - శ్రీమద్వాల్మీకీయే - చతుర్వింశత్సహస్రికాయాం - సంహితాయాం - శ్రీమదారణ్యకాండే - పం
చసప్తతితమస్సర్గః - **.

శ్రీమదారణ్యకాండపఠనశ్రవణయోః ఫలం-

బ్రహ్మాండపురాణే - సప్తచత్వారింశదుత్తరశతతమే అధ్యాయే.

ఆరణ్యకం తు యః కాండమతిభక్తిసమన్వితః । పఠేద్వా శృణుయాద్వాపి సోమసాయుజ్యమాప్నుయాత్
యదక్షరపదభ్రష్టం మాత్రాహీనం చ యద్భవేత్ । తత్సర్వం క్షమ్యతాం దేవ నారాయణ నమోస్తు తే ॥

ఆరణ్యకాండస్సమాప్తః.

శ్రీమద్రామాయణే కిష్కింధాకాండప్రారంభః.

శ్రీసీతాలక్ష్మణభరతశత్రుఘ్నహనుమత్సమేత-శ్రీరామచంద్రపరబ్రహ్మణేనమః.

స తాం పుష్కరిణీం గత్వా పద్మోత్పలఝషాకులామ్ । రామస్సౌమిత్రిసహితో విలలాపాకులేంద్రియః॥౧॥ తస్య
దృష్ట్వవ తాం హర్షాదింద్రియాణి చకంపిరే। స కామవశమాపన్నస్సౌమిత్రిమిదమబ్రవీత్॥౨॥ సౌమిత్రే శోభతే పంపా వై
డూర్యవిమలోదకా। ఫుల్లపద్మోత్పలవతీ శోభితా వివిధైర్ద్రుమైః॥౩॥ సౌమిత్రే పశ్య పంపాయాః కాననం శుభదర్శనమ్,
యత్ర రాజంతి శైలాభా ద్రుమాస్సశిఖరా ఇవ॥౪॥ మాం తు శోకాభిసంతప్తమాధయః పీడయంతి వై । భరతస్య చ దుఃఖేన
వైదేహ్యా హరణేన చ॥౫॥ శోకార్తస్యాపి మే పంపా శోభతే చిత్రకాననా। వ్యవకీర్ణా బహువిధైః పుష్పైశ్శీతజలా శు
భా॥౬॥ నళినైరపి సంఛన్నా హ్యత్యర్థం శుభదర్శనా। సర్వవ్యాళానుచరితా మృగద్విజసమాకులా॥౭॥ అధికం ప్రతి
భాత్యేతన్నీలపీతం తు శాద్వలమ్। ద్రుమాణాం వివిధైః పుష్పైః పరిస్తోమైరివార్పితమ్॥౮॥ నానాప్రఖ్యాతకుసుమైశ్ఛ
న్నాస్సార్ఘాశిలక్ష్మణ।పుష్పభారసమృద్ధాని శిఖరాణి సమంతతః॥౯॥ లతాభిః పుష్పితాగ్రాభిరుపగూఢాని సర్వతః। సు
ఖానిలోఽయం సౌమిత్రే కాలః ప్రచురమన్మథః॥౧౦॥ గంధవాన్ సురభిర్మాసో జాతపుష్పఫలద్రుమః। పశ్య రూపాణి సౌమి
త్రే వనానాం పుష్పశాలినామ్॥౧౧॥ సృజతాం పుష్పవర్షాణి తోయం తోయముచామివ। ప్రస్తరేషు చ రమ్యేషు వివిధాః
కాననద్రుమాః॥౧౨॥ వాయువేగప్రచలితాః పుష్పైరవకిరంతి గామ్। పతితైః పతమానైశ్చ పాదపస్థైశ్చ మారుతః॥౧౩॥ కు
సుమైః పశ్య సౌమిత్రే క్రీడన్నివ సమంతతః। విక్షిపన్ వివిధాశ్శాఖా నగానాం కుసుమోత్కటాః॥౧౪॥ మారుతశ్చలితస్థానైః
షట్పదైరనుగీయతే। మత్తకోకిలసన్నాదైర్నర్తయన్నివ పాదపాన్॥౧౫॥ శైలకందరనిష్క్రాంతః ప్రగీత ఇవ చానిలః।
తేన విక్షిపతాత్యర్థం పవనేన సమంతతః॥౧౬॥ అమీ సంసక్తశాఖాగ్రా గ్రథితా ఇవ పాదపాః। స ఏష సుఖసంస్పర్శో
వాతి చందనశీతలః॥౧౭॥ గంధమభ్యావహన్ పుణ్యం శ్రమాపనయనోఽనిలః। అమీ పవనవిక్షిప్తా వినదంతీవ పాదపాః॥౧౮॥
షట్పదైరనుకూజంతో వనేషు మధుగంధిషు। గిరిప్రస్థేషు రమ్యేషు పుష్పవద్భిర్మనోహరైః॥౧౯॥ సంసక్తశిఖరాశ్శై
లా విరాజంతే మహాద్రుమైః। పుష్పసంఛన్నశిఖరా మారుతోత్క్షేపచంచలాః॥౨౦॥ అమీ మధుకరోత్తంసాః ప్రగీతా ఇవ
పాదపాః। సుపుష్పితాంస్తు పశ్యైతాన్ కర్ణికారాన్ సమంతతః॥౨౧॥ హాటకప్రతిసంఛన్నాన్నరాన్పీతాంబరానివ। అ
యం వసంతస్సౌమిత్రే నానావిహగనాదితః॥౨౨॥ సీతయా విప్రహీణస్య శోకసందీపనో మమ। మాం హి శోకసమా
క్రాంతం సంతాపయతి మన్మథః॥౨౩॥ హృష్టః ప్రయతమానశ్చ మామాహ్వయతి కోకిలః। ఏష దాత్యూహకో హృష్టో ర
మ్యే మాం వననిర్ఝరే॥౨౪॥ ప్రణదన్మన్మథావిష్టం శోచయిష్యతి లక్ష్మణ। శ్రుత్వైతస్య పురా శబ్దమాశ్రమస్థా మమ ప్రి
యా॥౨౫॥ మామాహూయ ప్రముదితా పరమం ప్రత్యనందత। ఏవం విచిత్రాః పతగా నానారావవిరావిణః॥౨౬॥ వృక్ష
గుల్మలతాః పశ్య సంపతంతి తతస్తతః। విమిశ్రా విహగైః పుంభిరాత్మవ్యూహాభినందితాః॥౨౭॥ భృంగరాజప్రముదితా
స్సౌమిత్రే మధురస్వరాః। అస్యాః కూలే ప్రముదితాశ్శకునాస్సంఘశస్త్విహ॥౨౮॥ దాత్యూహరుతవిక్రందైః పుంస్కో
కిలరుతైరపి। స్వనంతి పాదపాశ్చేమే మమానంగప్రదీపనాః॥౨౯॥ అశోకస్తబకాంగారః షట్పదస్వననిస్స్వనః। మాం హి ప
ల్లవతామ్రార్చిర్వసంతాగ్నిః ప్రధక్ష్యతి॥౩౦॥ న హి తాం సూక్ష్మపక్ష్మాక్షీం సుకేశీం మృదుభాషిణీమ్। అపశ్యతో మే
సౌమిత్రే జీవితేఽస్తి ప్రయోజనమ్॥౩౧॥ అయం హి దయితస్తస్యాః కాలో రుచిరకాననః। కోకిలాకులసీమాంతో దయితా
యా మమానఘ॥౩౨॥ మన్మథాయాససంభూతో వసంతగుణవర్ధితః। అయం మాం ధక్ష్యతి క్షిప్రం శోకాగ్నిర్నచిరాది
వ॥౩౩॥ అపశ్యతస్తాం దయితాం పశ్యతో రుచిరద్రుమాన్। మమాయమాత్మప్రభవో భూయస్త్వముపయాస్యతి॥౩౪॥ అదృ
శ్యమానా వైదేహీ శోకం వర్ధయతే మమ। దృశ్యమానో వసంతశ్చ స్వేదసంసర్గదూషకః॥౩౫॥ మాం హ్యస్య మృగశా

వాక్షీ చింతాశోకబలాత్కృతమ్। సంతాపయతి సౌమిత్రే క్రూరశ్చైత్రవనానిలః ॥౩౬॥ అమీ మయూరాశ్శోభంతే ప్ర
నృత్యంతస్సమంతతః। స్వైః పక్షైః పవనోద్ధూతైర్గవాక్షైః స్ఫాటికైరివ ॥౩౭॥ శిఖినీభిః పరివృతాస్త ఏతే మదమూర్ఛి
తాః। మన్మథాగ్నిపరీతస్య మమ మన్మథవర్ధనాః ॥౩౮॥ పశ్య లక్ష్మణ నృత్యంతం మయూరముపనృత్యతి। శిఖినీ మన్మథార్తై
షా భర్తారం గిరిసానుషు ॥౩౯॥ తామేవ మన్మథావిష్టో మయూరోఽప్యభిధావతి। వితత్య రుచిరౌ పక్షౌ రుతైరుపహసన్నివ ॥
౪౦॥ మయూరస్య వనే నూనం రక్షసా న హృతా ప్రియా। తస్మాన్నృత్యతి రమ్యేషు వనేషు సహ కాంతయా ॥౪౧॥ మమ త్వ
యావనే వాసః పుష్పమాసే సుదుస్సహః। పశ్య లక్ష్మణ సంరాగం తిర్యగ్యోనిగతేష్వపి ॥౪౨॥ యదేషా శిఖినీ కామాద్భ
ర్తారం రమతేంతికే। మామప్యేవం విశాలాక్షీ జానకీ జాతసంభ్రమా ॥౪౩॥ మదనేనాభివర్తేత యది నాపహృతా భ
వేత్। పశ్య లక్ష్మణ పుష్పాణి నిష్ఫలాని భవంతి మే ॥౪౪॥ పుష్పభారసమృద్ధానాం వనానాం శిశిరాత్యయే। రుచిరాణ్యపి పుష్పా
ణి పాదపానామతిశ్రియా ॥౪౫॥ నిష్ఫలాని మహీం యాంతి సమం మధుకరోత్కరైః। నదంతి రావం ముదితాశ్శకునాస్సం
ఘశః కలమ్ ॥౪౬॥ ఆహ్వయంత ఇవాన్యోన్యం కామోన్మాదకరా మమ। వసంతో యది తత్రాపి యత్ర మే వసతి ప్రియా ॥
౪౭॥ నూనం పరవశా సీతా సాపి శోచత్యహం యథా। నూనం న తు వసంతోయం దేశం స్పృశతి యత్ర సా ॥౪౮॥ కథం హ్యా
సితపద్మాక్షీ వర్తయేత్సా మయా వినా। అథవా వర్తతే తత్ర వసంతో యత్ర మే ప్రియా ॥౪౯॥ కిం కరిష్యతి సుశ్రోణీ సా తు
నిర్భర్త్సితా పరైః। శ్యామా పద్మపలాశాక్షీ మృదుపూర్వాభిభాషిణీ ॥౫౦॥ నూనం వసంతమాసాద్య పరిత్యక్ష్యతి జీవితమ్।
దృఢం హి హృదయే బుద్ధిర్మమ సంప్రతి వర్తతే ॥౫౧॥ నాలం వర్తయితుం సీతా సాధ్వీ మద్విరహం గతా। మయి భావ
స్తు వైదేహ్యాస్తత్త్వతో వినివేశితః ॥౫౨॥ మమాపి భావస్సీతాయాం సర్వథా వినివేశితః। ఏష పుష్పవహో వాయుః సు
ఖస్పర్శో హిమావహః ॥౫౩॥ తాం విచింతయతః కాంతాం పావకప్రతిమో మమ। సదా సుఖమహం మన్యే యం పురా స
హ సీతయా ॥౫౪॥ మారుతస్స వినా సీతాం శోకం వర్ధయతే మమ। తాం వినాథ విహంగోసౌ పక్షీ ప్రణదితస్తదా ॥౫౫॥
వాయసః పాదపగతః ప్రహృష్టమభినర్దతి। ఏష వై తత్ర వైదేహ్యా విహగః ప్రతిహారకః ॥౫౬॥ పక్షీ మాం తు విశాలాక్ష్యాస్స
మీపముపనేష్యతి। శృణు లక్ష్మణ సన్నాదం వనే మదవివర్ధనమ్ ॥౫౭॥ పుష్పితాగ్రేషు వృక్షేషు ద్విజానాముపకూజతాం।
విక్షిప్తాం పవనేనైతామసౌ తిలకమంజరీమ్ ॥౫౮॥ షట్పదస్సహసాభ్యేతి మదోద్ధూతామివ ప్రియామ్। కామినామయమ
త్యంతమశోకశ్శోకవర్ధనః ॥౫౯॥ స్తబకైః పవనోత్క్షిప్తైస్తర్జయన్నివ మాం స్థితః। అమీ లక్ష్మణ దృశ్యంతే చూతాః కుసుమ
శాలినః ॥౬౦॥ విభ్రమోత్సిక్తమనసస్సాంగరాగా నరా ఇవ। సౌమిత్రే పశ్య పంపాయాశ్చిత్రాసు వనరాజిషు ॥౬౧॥ కిన్న
రా నరశార్దూల విచరంతి తతస్తతః। ఇమాని శుభగంధీని పశ్య లక్ష్మణ సర్వశః ॥౬౨॥ నలినాని ప్రకాశంతే జలే తరుణసూర్య
వత్। ఏషా ప్రసన్నసలిలా పద్మనీలోత్పలాయుతా ॥౬౩॥ హంసకారండవాకీర్ణా పంపా సౌగంధికాయుతా। జలే తరుణ
సూర్యాభైః షట్పదాహతకేసరైః ॥౬౪॥ పంకజైశ్శోభతే పంపా సమంతాదభిసంవృతా। చక్రవాకయుతా నిత్యం చిత్రప్ర
స్థవనాంతరా ॥౬౫॥ మాతంగమృగయూథైశ్చ శోభతే సలిలార్థిభిః। పవనాహతవేగాభిరూర్మిభిర్విమలేంభసి ॥౬౬॥
పంకజాని విరాజంతే తాడ్యమానాని లక్ష్మణ। పద్మపత్రవిశాలాక్షీం సతతం పంకజప్రియామ్ ॥౬౭॥ అపశ్యతో మే వైదేహీం
జీవితం నాభిరోచయే। అహో కామస్య వామత్వం యో గతామపి దుర్లభామ్ ॥౬౮॥ స్మారయిష్యతి కల్యాణీం కల్యాణత
రవాదినీమ్। శక్యో ధారయితుం కామో భవేదభ్యాగతో మయా ॥౬౯॥ యది భూయో వసంతో మాం న హన్యాత్పుష్పితద్రు
మః। యాని స్మ రమణీయాని తయా సహ భవంతి మే ॥౭౦॥ తాన్యేవారమణీయాని జాయంతే మే తయా వినా। పద్మకోశపలా
శాని ద్రష్టుం దృష్టిర్హి జాయతే ॥౭౧॥ సీతాయా నేత్రకోశాభ్యాం సదృశానీతి లక్ష్మణ। పద్మకేసరసంసృష్టో వృక్షాంత
రవినిస్సృతః ॥౭౨॥ నిశ్శ్వాస ఇవ సీతాయా వాతి వాయుర్మనోహరః। సౌమిత్రే పశ్య పంపాయా దక్షిణే గిరిసానుని ॥౭౩॥
పుష్పితాం కర్ణికారస్య యష్టిం పరమశోభనామ్। అధికం శైలరాజోయం ధాతుభిస్సువిభూషితః ॥౭౪॥ విచిత్రం సృజతే
రేణుం వాయువేగవిఘట్టితమ్। గిరిప్రస్థాస్తు సౌమిత్రే సర్వతస్సంప్రపుష్పితైః ॥౭౫॥ నిష్పత్రైస్సర్వతో రమ్యైః ప్రదీప్తా ఇవ
కింశుకైః। పంపాతీరగతాశ్చేమే సంసక్తా మధుగంధినః ॥౭౬॥ మాలతీమల్లికాషండాః కరవీరాశ్చ పుష్పితాః। కేతక్యస్సింధు
వారాశ్చ వాసంత్యశ్చ సుపుష్పితాః ॥౭౭॥ మాధవ్యో గంధపూర్ణాశ్చ కుందగుల్మాశ్చ సర్వశః। చిరిబిల్వా మధూకాశ్చ వం

జుళ్ళావకుళాస్తథా॥౭౮॥చంపకాస్తిలకాశ్చైవ నాగవృక్షాస్సుపుష్పితాః। నీపాశ్చవరణాశ్చైవ ఖర్జూరాశ్చసుపుష్పి
తాః॥౭౯॥పద్మకాశ్చైవశోభంతే నీలాశోకాశ్చపుష్పితాః। లోధ్రాశ్చగిరిపృష్ఠేషుసింహకేసరపింజరాః॥౮౦॥అంకో
లాశ్చకురంటాశ్చచూర్ణకాః పారిభద్రకాః। చూతాః పాటలయశ్చైవ కోవిదారాశ్చపుష్పితాః॥౮౧॥ముచులిందార్జు
నాశ్చైవదృశ్యంతే గిరిసానుషు। కేతకోద్దాలకాశ్చైవశిరీషాశ్శింశుపాధవాః॥౮౨॥శాల్మల్యః కింశుకాశ్చైవరక్తాః కుర
వకాస్తథా। తినిశా నక్తమాలాశ్చ చందనాస్స్యందనాస్తథా॥౮౩॥పుష్పితాన్పుష్పితాగ్రాభిర్లతాభిః పరివేష్టితాన్।
ద్రుమాన్పశ్యేహ సౌమిత్రే పంపాయా రుచిరాన్బహూన్॥౮౪॥వాతవిక్షిప్తవిటపాన్ యథాసన్నాన్ ద్రుమానిమాన్।
లతాస్సమనువర్తంతే మత్తా ఇవవరస్త్రియః॥౮౫॥పాదపాత్పాదపంగచ్ఛన్ శైలాచ్ఛైలంవనాద్వనమ్। వాతి నైకరసా
స్వాదస్సంమోదిత ఇవానిలః॥౮౬॥కేచిత్పర్యాప్తకుసుమాః పాదపా మధుగంధినః। కేచిన్ముకుళసంవీతాః శ్యామవర్ణా ఇ
వాబభుః॥౮౭॥ఇదంమృష్టమిదంస్వాదు ప్రఫుల్లమిదమిత్యపి। రాగమత్తో మధుకరః కుసుమేష్వవలీయతే॥౮౮॥నిలీయపునరు
త్పత్య సహసాన్యత్ర గచ్ఛతి। మధులుబ్ధో మధుకరః పంపాతీరద్రుమేష్వసౌ॥౮౯॥ఇయంకుసుమసంఘాతైరుపస్తీర్ణాసు
ఖాకృతా। స్వయంనిపతితైర్భూమిశ్శయనప్రస్తరైరివ॥౯౦॥వివిధావివిధైః పుష్పైస్తైరేవనగసానుషు। వికీర్ణైః పీతరక్తా
హి సౌమిత్రే ప్రస్తరాః కృతాః॥౯౧॥హిమాంతే పశ్య సౌమిత్రే వృక్షాణాంపుష్పసంభవమ్। పుష్పమాసేహితరవస్సంఘ
ర్షాదివపుష్పితాః॥౯౨॥ఆహ్వాయంత ఇవాన్యోన్యం నగాష్షట్పదనాదితాః। కుసుమోత్తంసవిటపాశ్శోభంతే బహుల
క్ష్మణ॥౯౩॥ఏష కారండవః పక్షీ విగాహ్య సలిలంశుభమ్। రమతే కాంతయాసార్ధం కామముద్దీపయన్నమ॥౯౪॥మందాకి
న్యాస్తు యదిదంరూపమేతన్మనోహరమ్। స్థానే జగతి విఖ్యాతా గుణాస్తస్యా మనోరమాః॥౯౫॥యదిదృశ్యేత సా సాధ్వీ
యదిచేహ వసేమహి। స్పృహయేయంనశక్రాయ నాయోధ్యాయై రఘూత్తమ॥౯౬॥నహ్యేవంరమణీయేషు శాద్వలేషు
తయా సహ। రమతో మేభవేచ్చింతా నస్పృహాన్యేషు వా భవేత్॥౯౭॥అమీహివివిధైః పుష్పైస్తరవో రుచిరచ్ఛదాః। కా
ననేస్మిన్వినాకాంతాం చిత్తమున్మాదయంతి మే॥౯౮॥పశ్య శీతజలాంచేమాం సౌమిత్రే పుష్కరాయుతామ్। చక్రవాకా
నుచరితాం కారండవనిషేవితామ్॥౯౯॥ప్లవైః క్రౌంచైశ్చ సంపూర్ణాం వరాహమృగసేవితామ్। అధికంశోభతే పంపా
వికూజద్భిర్విహంగమైః॥౧౦౦॥దీపయంతీవ మే కామం వివిధా ముదితా ద్విజాః। శ్యామాంచంద్రముఖీంస్మృత్వా వ్యపస్మ
థో వర్తతే హి మే॥౧౦౧॥పశ్య సానుషు చిత్రేషు మృగీభిస్సహితాన్మృగాన్। మాంపునర్మృగశాబాక్ష్యా వైదేహ్యా విర
హీకృతమ్॥౧౦౨॥వ్యథయంతీవ మే చిత్తం సంచరంతస్తతస్తతః। అస్మిన్సానుని రమ్యే హి మత్తద్విజగణాయుతే॥౧౦౩॥
పశ్యేయం యది తాం కాంతాం తతస్స్వస్తి భవేన్మమ। జీవేయం ఖలు సౌమిత్రే మయా సహ సుమధ్యమా॥౧౦౪॥సే
వతే యది వైదేహీ పంపాయాః పవనం సుఖమ్। పద్మసౌగంధికవహం శివం శోకవినాశనమ్॥౧౦౫॥ధన్యా లక్ష్మణ సేవంతే పం
పోపవనమారుతమ్। శ్యామా పద్మపలాశాక్షీ ప్రియా విరహితా మయా॥౧౦౬॥కథంధారయతి ప్రాణాన్ వివశా జనకా
త్మజా। కిన్నువక్ష్యామి రాజానం ధర్మజ్ఞం సత్యవాదినమ్॥౧౦౭॥సీతాయా జనకం పృష్టః కుశలం జనసంసది। యా మామ
నుగతా మందం పిత్రా ప్రవ్రాజితం వనమ్॥౧౦౮॥సీతా సత్పథమాస్థాయ క్వనుసా వర్తతే ప్రియా। తయా విహీనః కృప
ణః కథంలక్ష్మణ ధారయే॥౧౦౯॥యా మామనుగతా రాజ్యాద్భ్రష్టం విగతచేతసమ్। తచ్చార్వంచితపద్మాక్షం సుగంధి శుభ
మవ్రణమ్॥౧౧౦॥అపశ్యతో ముఖం తస్యాస్సీదతీవ మనో మమ। స్మితహాస్యాంతరయుతం గుణవన్మధురం హితమ్॥౧౧౧॥వై
దేహ్యా వాక్యమతులం కదా శ్రోష్యామి లక్ష్మణ। ప్రాప్య దుఃఖంవనే శ్యామా సా మాం మన్మథకర్శితమ్॥౧౧౨॥నష్టదుఃఖే
వ హృష్టేవ సాధ్వీ సాధ్వభ్యభాషత। కిన్నువక్ష్యామి కౌసల్యామయోధ్యాయాం నృపాత్మజ॥౧౧౩॥క్వసా స్నుషేతి పృ
చ్ఛంతీం కథంచాతి మనస్వినీమ్। గచ్ఛ లక్ష్మణ పశ్య త్వం భరతం భ్రాతృవత్సలమ్॥౧౧౪॥నహ్యహం జీవితుం శక్తస్తామృతే జ
నకాత్మజామ్। ఇతి రామం మహాత్మానం విలపంతమనాథవత్॥౧౧౫॥ఉవాచ లక్ష్మణో భ్రాతా వచనం యుక్తమవ్యయమ్।
సంస్తంభ రామ భద్రం తే మా శుచః పురుషోత్తమ॥౧౧౬॥నేదృశానాం మతిర్మందా భవత్యకలుషాత్మనామ్। స్మృత్వా
వియోగజం దుఃఖం త్యజ స్నేహం ప్రియే జనే॥౧౧౭॥అతిస్నేహపరిష్వంగాద్వర్తిరార్ద్రాపి దహ్యతే। యది గచ్ఛతి పా
తాళం తతో హ్యభ్యధికమేవవా॥౧౧౮॥సర్వథా రావణస్తావన్న భవిష్యతి రాఘవ। ప్రవృత్తిర్లభ్యతాం తావత్తస్య పాపస్య

రతుః సః ||౧౧౯|| తతో హాస్యతి వా సీతాం నిధనం వా గమిష్యతి । యది యాతి దితేర్గర్భం రావణస్సహ సీతయా ||౧౨౦|| తత్రాప్యేనం హనిష్యామి న చేద్దాస్యతి మైథిలీమ్ । స్వాస్థ్యం భద్రం భజస్వార్య త్యజ్యతాం కృపణా మతిః ||౧౨౧|| అర్థో హి నష్టకార్యార్థైర్నాయత్నేనాధిగమ్యతే । ఉత్సాహో బలవానార్య నాస్త్యుత్సాహాత్పరం బలమ్ ||౧౨౨|| సోత్సాహస్యాస్తి లోకేస్మిన్న కించిదపి దుర్లభమ్ । ఉత్సాహవంతః పురుషా నావసీదంతి కర్మసు ||౧౨౩|| ఉత్సాహమాత్రమాశ్రిత్య సీతాం ప్రతిలభేమహి । త్యజ్యతాం కామవృత్తత్వం శోకం సన్న్యస్య పృష్ఠతః ||౧౨౪|| మహాత్మానం కృతాత్మానమాత్మానం నావబుధ్యసే । ఏవం సంబోధితస్తత్ర శోకోపహతచేతనః ||౧౨౫|| న్యస్య శోకం చ మోహం చ తతో ధైర్యముపాగమత్ । సోఽభ్యతిక్రమదవ్యగ్రస్తామచింత్యపరాక్రమః ||౧౨౬|| రామః పంపాం సురుచిరాం రమ్యాం పారిప్లవద్రుమామ్ । అతీత్య రామస్సహసా మహాత్మా సర్వం వనం నిర్ఝరకందరం చ । ఉద్విగ్నచేతాస్సహ లక్ష్మణేన విచార్య దుఃఖోపహతః ప్రతస్థే ||౧౨౭|| తం మత్తమాతంగవిలాసగామీ గచ్ఛంతమవ్యగ్రమనా మహాత్మా । స లక్ష్మణో రాఘవమప్రమత్తో రరక్ష ధర్మేణ బలేన చైవ ||౧౨౮|| తావృశ్యమూకస్య సమీపచారీ చరన్దదర్శాద్భుతదర్శనీయౌ । శాఖామృగాణామధిపస్తరస్వీ వితత్రసే నైవ చిచేష్ట కించిత్ ||౧౨౯|| తతో మహాత్మా గజమందగామీ శాఖామృగస్తత్ర వనే చరంతౌ । దృష్ట్వా విషాదం పరమం జగామ చింతాపరీతో భయభారమగ్నః ||౧౩౦|| తమాశ్రమం పుణ్యసుఖం శరణ్యం సదైవ శాఖామృగసేవితాంతమ్ । త్రస్తాశ్చ దృష్ట్వా హరయోఽభిజగ్ముర్మహౌజసౌ రాఘవలక్ష్మణౌ తౌ ||౧౩౧|| ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే ప్రథమస్సర్గః ****

తౌ తు దృష్ట్వా మహాత్మానౌ భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ । వరాయుధధరౌ వీరౌ సుగ్రీవశ్శంకితోఽభవత్ ||౧|| ఉద్విగ్నహృదయస్సర్వా దిశస్సమవలోకయన్ । న వ్యతిష్ఠత కస్మింశ్చిద్దేశే వానరపుంగవః ||౨|| నైవ చక్రే మనః స్థానే వీక్షమాణో మహాబలౌ । కపేః పరమభీతస్య చిత్తం వ్యవససాద హ ||౩|| చింతయిత్వా స ధర్మాత్మా విమృశ్య గురులాఘవమ్ । సుగ్రీవః పరమోద్విగ్నస్సర్వైరనుచరైస్సహ ||౪|| తతస్స సచివేభ్యస్తు సుగ్రీవః ప్లవగాధిపః । శశంస పరమోద్విగ్నః పశ్యంస్తౌ రామలక్ష్మణౌ ||౫|| ఏతౌ వనమిదం దుర్గం వాలిప్రణిహితౌ ధ్రువమ్ । ఛద్మనా చీరవసనౌ ప్రచరంతావిహాగతౌ ||౬|| తతస్సుగ్రీవసచివా దృష్ట్వా పరమధన్వినౌ । జగ్ముర్గిరితటాత్తస్మాదన్యచ్ఛిఖరముత్తమమ్ ||౭|| తే క్షిప్రమధిగమ్యాథ యూథపా యూథపర్షభమ్ । హరయో వానరశ్రేష్ఠం పరివార్యోపతస్థిరే ||౮|| ఏకమేకాయనగతాః ప్లవమానా గిరేర్గిరిమ్ । ప్రకంపయంతో వేగేన గిరీణాం శిఖరాణ్యపి ||౯|| తతశ్శాఖామృగాస్సర్వే ప్లవమానా మహాబలాః । బభంజుశ్చ నగాంస్తత్ర పుష్పితాన్దుర్గసంశ్రితాన్ ||౧౦|| ఆప్లవంతో హరివరాస్సర్వతస్తం మహాగిరిమ్ । మృగమార్జారశార్దూలాంస్త్రాసయంతో యయుస్తదా ||౧౧|| తతస్సుగ్రీవసచివాః పర్వతేంద్రం సమాశ్రితాః । సంగమ్య కపిముఖ్యేన సర్వే ప్రాంజలయః స్థితాః ||౧౨|| తతస్తం భయసంవిగ్నం వాలికిల్బిషశంకితమ్ । ఉవాచ హనుమాన్వాక్యం సుగ్రీవం వాక్యకోవిదః ||౧౩|| సంభ్రమస్త్యజ్యతామేష సర్వైర్వాలికృతో మహాన్ । మలయోఽయం గిరివరో భయం నేహాస్తి వాలినః ||౧౪|| యస్మాదుద్విగ్నచేతాస్త్వం ప్రద్రుతో హరిపుంగవ । తం క్రూరదర్శనం క్రూరం నేహ పశ్యామి వాలినమ్ ||౧౫|| యస్మాత్తవ భయం సౌమ్య పూర్వజాత్పాపకర్మణః । స నేహ వాలీ దుష్టాత్మా న తే పశ్యామ్యహం భయమ్ ||౧౬|| అహో శాఖామృగత్వం తే వ్యక్తమేవ ప్లవంగమ । లఘుచిత్తతయాత్మానం న స్థాపయసి యో మతౌ ||౧౭|| బుద్ధివిజ్ఞానసంపన్న ఇంగితైస్సర్వమాచర । న హ్యబుద్ధిం గతో రాజా సర్వభూతాని శాస్తి హి ||౧౮|| సుగ్రీవస్తు శుభం వాక్యం శ్రుత్వా సర్వం హనూమతః । తతశ్శుభతరం వాక్యం హనూమంతమువాచ హ ||౧౯|| దీర్ఘబాహూ విశాలాక్షౌ శరచాపాసిధారిణౌ । కస్య న స్యాద్భయం దృష్ట్వా హ్యేతౌ సురసుతోపమౌ ||౨౦|| వాలిప్రణిహితావేతౌ శంకేఽహం పురుషోత్తమౌ । రాజానో బహుమిత్రాశ్చ విశ్వాసో నాత్ర హి క్షమః ||౨౧|| అరయశ్చ మనుష్యేణ విజ్ఞేయాశ్ఛన్నచారిణః । విశ్వస్తానామవిశ్వస్తాశ్ఛిద్రేషు ప్రహరంతి హి ||౨౨|| కృత్యేషు వాలీ మేధావీ రాజానో బహుదర్శనాః । భవంతి పరహంతారస్తే జ్ఞేయాః ప్రాకృతైర్నరైః ||౨౩|| తౌ త్వయా ప్రాకృతేనైవ గత్వా జ్ఞేయౌ ప్లవంగమ । ఇంగితానాం ప్రకారేణ రూపవ్యాభాషణేన చ ||౨౪|| లక్షయస్వ తయోర్భావం ప్రహృష్టమనసౌ యది । విశ్వాసయన్ప్రశంసాభిరింగితైశ్చ పునః పునః ||౨౫|| మమైవాభిముఖః స్థిత్వా పృచ్ఛ త్వం హరిపుంగవ । ప్రయోజనం ప్రవేశస్య వనస్యాస్య ధనుర్ధరౌ ||౨౬|| శుద్ధాత్మానౌ యది త్వేతౌ జానీహి త్వం ప్లవంగమ । వ్యాభాషితైర్వా రూపైర్వా విజ్ఞేయా

స్యాద్దుష్టాదుష్టతా తయోః॥౨౭॥ ఇత్యేవం కపిరాజేన సందిష్టో మారుతాత్మజః। చకార గమనే బుద్ధిం యత్ర తౌ రామలక్ష్మణౌ।
తథేతి సంపూజ్య వచస్తు తస్య తత్కపేస్సుభీతస్య దురాసదస్య చ। మహానుభావో హనుమాన్ యయౌ తదా స యత్ర రా
మోఽతిబలస్సలక్ష్మణః॥౨౯॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే - ద్వితీయస్సర్గః - ***************************
వచో విజ్ఞాయ హనుమాన్ సుగ్రీవస్య మహాత్మనః। పర్వతాదృశ్యమూకాత్తు పుప్లువే యత్ర రాఘవౌ॥౧॥ కపిరూపం ప
రిత్యజ్య హనూమాన్ మారుతాత్మజః। భిక్షురూపం తతో భేజే శఠబుద్ధితయా కపిః॥౨॥ తతస్స హనుమాన్ వాచా శ్లక్ష్ణయా సుమ
నోజ్ఞయా। వినీతవదుపాగమ్య రాఘవౌ ప్రణిపత్య చ॥౩॥ ఆబభాషే తదా వీరౌ యథావత్ ప్రశశంస చ। సంపూజ్య విధివ
ద్వీరో హనూమాన్ మారుతాత్మజః॥౪॥ ఉవాచ కామతో వాక్యం మృదు సత్యపరాక్రమౌ। రాజర్షిదేవప్రతిమౌ తాపసౌ సం
శితవ్రతౌ॥౫॥ దేశం కథమిమం ప్రాప్తౌ భవంతౌ వనచారిణౌ। త్రాసయంతౌ మృగగణానన్యాంశ్చ వనచారిణః॥౬॥ పం
పాతీరరుహాన్ వృక్షాన్ వీక్షమాణౌ సమంతతః। ఇమాం నదీం శుభజలాం శోభయంతౌ తపస్వినౌ॥౭॥ ధైర్యవంతౌ సువర్ణా
భౌ కౌ యువాం చీరవాససౌ। నిశ్శ్వసంతౌ వరభుజౌ పీడయంతావిమాః ప్రజాః॥౮॥ సింహవిప్రేక్షితౌ వీరౌ సింహాతిబలవిక్ర
మౌ। శక్రచాపనిభే చాపే గృహీత్వా శత్రుసూదనౌ॥౯॥ శ్రీమంతౌ రూపసంపన్నౌ వృషభశ్రేష్ఠవిక్రమౌ। హస్తిహస్తోప
మభుజౌ ద్యుతిమంతౌ నరర్షభౌ॥౧౦॥ ప్రభయా పర్వతేంద్రోఽయం యువయోరవభాసితః। రాజ్యార్హావమరప్రఖ్యౌ క
థం దేశమిహాగతౌ॥౧౧॥ పద్మపత్రేక్షణౌ వీరౌ జటామండలధారిణౌ। అన్యోన్యసదృశౌ వీరౌ దేవలోకాదివాగతౌ॥౧౨॥
యదృచ్ఛయేవ సంప్రాప్తౌ చంద్రసూర్యౌ వసుంధరామ్। విశాలవక్షసౌ వీరౌ మానుషౌ దేవరూపిణౌ॥౧౩॥ సింహస్కంధౌ
మహాసత్త్వౌ సమదావివ గోవృషౌ। ఆయతాశ్చ సువృత్తాశ్చ బాహవః పరిఘోపమాః॥౧౪॥ సర్వభూషణభూషార్హాః కిమ
ర్థం న విభూషితాః। ఉభౌ యోగ్యావహం మన్యే రక్షితుం పృథివీమిమామ్॥౧౫॥ ససాగరవనాం కృత్స్నాం వింధ్యమేరువి
భూషితామ్। ఇమే చ ధనుషీ చిత్రే శ్లక్ష్ణే చిత్రానులేపనే॥౧౬॥ ప్రకాశేతే యథేంద్రస్య వజ్రే హేమవిభూషితే। సంపూ
ర్ణా నిశితైర్బాణైస్తూణాశ్చ శుభదర్శనాః॥౧౭॥ జీవితాంతకరైర్ఘోరైశ్శ్వసద్భిరివ పన్నగైః। మహాప్రమాణౌ విపులౌ తప్తహా
టకభూషితౌ॥౧౮॥ ఖడ్గావేతౌ విరాజేతే నిర్ముక్తావివ పన్నగౌ। ఏవం మాం పరిభాషంతం కస్మాద్వై నాభిభాషథః॥౧౯॥ సుగ్రీ
వో నామ ధర్మాత్మా కశ్చిద్వానరయూథపః। వీరో వినికృతో భ్రాత్రా జగద్భ్రమతి దుఃఖితః॥౨౦॥ ప్రాప్తోఽహం ప్రేషితస్తేన సు
గ్రీవేణ మహాత్మనా। రాజ్ఞా వానరముఖ్యానాం హనూమాన్నామ వానరః॥౨౧॥ యువాభ్యాం సహ ధర్మాత్మా సుగ్రీవస్సఖ్య
మిచ్ఛతి। తస్య మాం సచివం విత్తం వానరం పవనాత్మజమ్॥౨౨॥ భిక్షురూపప్రతిచ్ఛన్నం సుగ్రీవప్రియకామ్యయా। ఋశ్య
మూకాదిహ ప్రాప్తం కామగం కామరూపిణమ్॥౨౩॥ ఏవముక్త్వా తు హనుమాంస్తౌ వీరౌ రామలక్ష్మణౌ। వాక్యజ్ఞౌ వాక్యకుశ
లః పునర్నోవాచ కించన॥౨౪॥ ఏతచ్ఛ్రుత్వా వచస్తస్య రామో లక్ష్మణమబ్రవీత్। ప్రహృష్టవదనశ్శ్రీమాన్ భ్రాతరం పా
ర్శ్వతః స్థితమ్॥౨౫॥ సచివోఽయం కపీంద్రస్య సుగ్రీవస్య మహాత్మనః। తమేవ కాంక్షమాణస్య మమాంతికముపాగతః॥౨౬॥
అభిభాషస్వ సౌమిత్రే సుగ్రీవసచివం కపిమ్। వాక్యజ్ఞం మధురైర్వాక్యైస్స్నేహయుక్తమరిందమ॥౨౭॥ నానృగ్వేదవి
నీతస్య నాయజుర్వేదధారిణః। నాసామవేదవిదుషశ్శక్యమేవం ప్రభాషితుమ్॥౨౮॥ నూనం వ్యాకరణం కృత్స్నమనేన బ
హుధా శ్రుతమ్। బహు వ్యాహరతానేన న కించిదపశబ్దితమ్॥౨౯॥ న ముఖే నేత్రయోర్వాపి లలాటే చ భ్రువోస్తథా। అన్యే
ష్వపి చ పర్వేషు దోషస్సంవిదితః క్వచిత్॥౩౦॥ అవిస్తరమసందిగ్ధమవిలంబితమద్రుతమ్। ఉరస్థం కంఠగం వాక్యం వర్త
తే మధ్యమే స్వరే॥౩౧॥ సంస్కారక్రమసంపన్నామద్రుతామవిలంబితామ్। ఉచ్చారయతి కల్యాణీం వాచం హృదయ
హర్షిణీమ్॥౩౨॥ అనయా చిత్రయా వాచా త్రిస్థానవ్యంజనస్థయా। కస్య నారాధ్యతే చిత్తముద్యతాసేరరేరపి॥౩౩॥ ఏ
వంవిధో యస్య దూతో న భవేత్పార్థివస్య తు। సిధ్యంతి హి కథం తస్య కార్యాణాం గతయోఽనఘ॥౩౪॥ ఏవంగుణగణైర్యుక్తా
యస్య స్యుః కార్యసాధకాః। తస్య సిధ్యంతి సర్వార్థా దూతవాక్యప్రచోదితాః॥౩౫॥ ఏవముక్తస్తు సౌమిత్రిస్సుగ్రీవసచి
వం కపిమ్। అభ్యభాషత వాక్యజ్ఞో వాక్యజ్ఞం పవనాత్మజమ్॥౩౬॥ విదితా నౌ గుణా విద్వన్ సుగ్రీవస్య మహాత్మనః। తమేవ చా
వాం మార్గావస్సుగ్రీవం ప్లవగేశ్వరమ్॥౩౭॥ యథా బ్రవీషి హనుమన్ సుగ్రీవవచనాదిహ। తత్తథా హి కరిష్యావో వచనా
త్తవ సత్తమ॥౩౮॥ తత్తస్య వాక్యం నిపుణం నిశమ్య ప్రహృష్టరూపః పవనాత్మజః కపిః। మనస్సమాధాయ జయోపపత్తౌ సఖ్యం

తదాకర్ణమియేవతాభ్యామ్||౩౯||ఇతిశ్రీమత్కిష్కింధాకాండే - తృతీయస్సర్గః . ********************
తతః ప్రహృష్టోహనుమాన్కృత్యవానితితద్వచః| శ్రుత్వామధురసంభాషంసుగ్రీవంమనసాగతః||౧||భవ్యోరా
జ్యాగమస్తస్యసుగ్రీవస్యమహాత్మనః|యదహంకృత్యవాన్ప్రాప్తఃకృత్యంచైతదుపాగతమ్||౨||తతఃపరమసంహృష్టో
హనుమాన్ప్లవగర్షభః| ప్రత్యువాచతతోవాక్యంరామంవాక్యవిశారదః||౩||కిమర్థంత్వంవనంఘోరంపంపాకానన
మండితమ్|ఆగతస్సానుజోదుర్గంనానావ్యాళమృగాయుతమ్||౪||తస్యతద్వచనంశ్రుత్వాలక్ష్మణోరామచోదితః|ఆచ
చక్షేమహాత్మానంరామందశరథాత్మజమ్||౫||రాజాదశరథోనామద్యుతిమాన్ధర్మవత్సలః|చాతుర్వర్ణ్యంస్వధర్మే
ణనిత్యమేవాభ్యపాలయత్||౬||నద్వేష్టావిద్యతేతస్యసచనద్వేష్టికంచన|సచసర్వేషుభూతేషుపితామహఇవాపరః||౭||
అగ్నిష్టోమాదిభిర్యజ్ఞైరిష్టవానాప్తదక్షిణైః|తస్యాయంపూర్వజఃపుత్రోరామోనామజనైఃశ్రుతః||౮||శరణ్యస్సర్వభూ
తానాంపితుర్నిర్దేశపారగః| వీరోదశరథస్యాయంపుత్రాణాంగుణవత్తరః||౯|| రాజలక్షణసంపన్నస్సంయుక్తోరాజ
సంపదా|రాజ్యాద్భ్రష్టోవనేవస్తుంమయాసార్ధమిహాగతః||౧౦||భార్యయాచమహాతేజాస్సీతయానుగతోవశీ| దినక్ష
యేమహాతేజాఃప్రభయేవదివాకరః||౧౧||అహమస్యావరోభ్రాతాగుణైర్దాస్యముపాగతః| కృతజ్ఞస్యబహుజ్ఞస్యల
క్ష్మణోనామనామతః||౧౨||సుఖార్హస్యమహార్హస్యసర్వభూతహితాత్మనః|ఐశ్వర్యేణచహీనస్యవనవాసాశ్రితస్య
చ||౧౩||రక్షసాపహృతాభార్యారహితేకామరూపిణా| తచ్చనజ్ఞాయతేరక్షఃపత్నీయేనాస్యసాహృతా||౧౪||దనుర్నా
మశ్రియఃపుత్రశ్శాపాద్రాక్షసతాంగతః|ఆఖ్యాతస్తేనసుగ్రీవస్సమర్థోవానరర్షభః ||౧౫||సజ్ఞాస్యతిమహావీర్యస్త
వభార్యాపహారిణమ్|ఏవముక్త్వాదనుస్స్వర్గంభ్రాజమానోగతస్సుఖమ్||౧౬||ఏతత్తేసర్వమాఖ్యాతంయాథాతథ్యేనపృ
చ్ఛతః|అహంచైవసరామశ్చసుగ్రీవంశరణంగతౌ||౧౭||ఏషదత్త్వాచవిత్తానిప్రాప్యచానుత్తమంయశః| లోకనాథఃపు
రాభూత్వాసుగ్రీవంనాథమిచ్ఛతి||౧౮||పితాయస్యపురాహ్యాసీచ్ఛరణ్యోధర్మవత్సలః|తస్యపుత్రశ్శరణ్యశ్చసుగ్రీవం
శరణంగతః||౧౯||సర్వలోకస్యధర్మాత్మాశరణ్యశ్శరణంపురా|గురుర్మేరాఘవస్సోయంసుగ్రీవంశరణంగతః ||౨౦||య
స్యప్రసాదేసతతంప్రసీదేయురిమాఃప్రజాః|సరామోవానరేంద్రస్యప్రసాదమభికాంక్షతే||౨౧||యేనసర్వగుణోపే
తాఃపృథివ్యాంసర్వపార్థివాః|మానితాస్సతతంరాజ్ఞాసదాదశరథేనవై|| ౨౨|| తస్యాయంపూర్వజఃపుత్రస్త్రిషులో
కేషువిశ్రుతః| సుగ్రీవంవానరేంద్రంతురామశ్శరణమాగతః||౨౩||శోకాభిభూతేరామేతుశోకార్తేశరణంగతే| క
ర్తుమర్హతిసుగ్రీవఃప్రసాదంహరియూథపః || ౨౪ || ఏవంబ్రువాణంసౌమిత్రింకరుణంసాశ్రులోచనమ్ | హను
మాన్ప్రత్యువాచేదంవాక్యంవాక్యవిశారదః||౨౫||ఈదృశాబుద్ధిసంపన్నాజితక్రోధాజితేంద్రియాః | ద్రష్టవ్యావాన
రేంద్రేణదిష్ట్యాదర్శనమాగతాః||౨౬||సహిరాజ్యాత్పరిభ్రష్టఃకృతవైరశ్చవాలినాహృతదారోవనేత్యక్తోభ్రాత్రా
వినికృతోభృశమ్||౨౭||కరిష్యతిససాహాయ్యంయువయోర్భాస్కరాత్మజః |సుగ్రీవస్సహచాస్మాభిఃసీతాయాఃపరిమా
ర్గణే||౨౮||ఇత్యేవముక్త్వాహనుమాన్శ్లక్ష్ణంమధురయాగిరా |బభాషేసోఽభిగచ్ఛేమసుగ్రీవమితిరాఘవమ్||౨౯||ఏవం
బ్రువాణంధర్మాత్మాహనుమంతంసలక్ష్మణః| ప్రతిపూజ్యయథాన్యాయమిదంప్రోవాచరాఘవమ్|| ౩౦ || కపిఃకథయ
తేహృష్టోయథాయంమారుతాత్మజః|కృత్యవాన్సోఽపిసంప్రాప్తఃకృతకృత్యోఽసిరాఘవ||౩౧||ప్రసన్నముఖవర్ణశ్చవ్య
క్తంహృష్టశ్చభాషతే | నానృతంవక్ష్యతేవీరోహనుమాన్మారుతాత్మజః|| ౩౨ || తతస్సతుమహాప్రాజ్ఞోహనుమాన్మారు
తాత్మజః|జగామాదాయతౌవీరౌహరిరాజాయరాఘవౌ||౩౩||భిక్షురూపంపరిత్యజ్యవానరంరూపమాస్థితః|పృష్ఠమారో
ప్యతౌవీరౌజగామకపికుంజరః || ౩౪ ||సతువిపులయశాఃకపిప్రవీరఃపవనసుతఃకృతకృత్యవత్ప్రహృష్టః| గిరివరమురువిక్ర
మఃప్రయాతస్సశుభమతిస్సహరామలక్ష్మణాభ్యామ్ || ౩౫ || ఇతిశ్రీమత్కిష్కింధాకాండే - చతుర్థస్సర్గః- ****
ఋశ్యమూకాత్తుహనుమాన్గత్వాతుమలయంగిరిమ్ |ఆచచక్షేతదావీరౌకపిరాజాయరాఘవౌ||౧|| అయం
రామోమహాప్రాజ్ఞసంప్రాప్తోదృఢవిక్రమః |లక్ష్మణేనసహభ్రాత్రారామోఽయంసత్యవిక్రమః ||౨|| ఇక్ష్వాకూణాం
కులేజాతోరామోదశరథాత్మజః |ధర్మేనిగదితశ్చైవపితుర్నిర్దేశపారగః ||౩|| తస్యాస్యవసతోఽరణ్యేనియతస్యమహా
త్మనః|రావణేనహృతాభార్యాసత్వాంశరణమాగతః ||౪||రాజసూయాశ్వమేధైశ్చవహ్నిర్యేనాభితర్పితః|దక్షిణాశ్చ

తథోత్సృష్టా గావశ్శతసహస్రశః॥ ౫॥ తపసా సత్యవాక్యేన వసుధా యేన పాలితా । స్త్రీహేతోస్తస్య పుత్రోయం రామ
స్త్వాం శరణం గతః॥ ౬॥ భవతా సఖ్యకామౌ తౌ భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ । ప్రతిగృహ్యార్చయస్వైతౌ పూజనీయతమావుభౌ॥
౭॥ శ్రుత్వా హనుమతో వాక్యం సుగ్రీవో హృష్టమానసః । భయం స రాఘవాద్ఘోరం ప్రజహౌ విగతజ్వరః॥ ౮॥ స కృత్వా
మానుషం రూపం సుగ్రీవః ప్లవగర్షభః । దర్శనీయతమో భూత్వా ప్రీత్యా ప్రోవాచ రాఘవమ్॥ ౯॥ భవాన్ ధర్మవినీతశ్చ
విక్రాన్తస్సర్వవత్సలః । ఆఖ్యాతా వాయుపుత్రేణ తత్త్వతో మే భవద్గుణాః॥ ౧౦॥ తన్మమైవైష సత్కారో లాభశ్చైవోత్త
మః ప్రభో । యత్త్వమిచ్ఛసి సౌహార్దం వానరేణ మయా సహ॥ ౧౧॥ రోచతే యది వా సఖ్యం బాహురేష ప్రసారితః । గృ
హ్యతాం పాణినా పాణిర్మర్యాదా బధ్యతాం ధ్రువా॥ ౧౨॥ ఏతత్తు వచనం శ్రుత్వా సుగ్రీవేణ సుభాషితమ్ । స ప్రహృ
ష్టమనా హస్తం పీడయామాస పాణినా॥ ౧౩॥ హృద్యం సౌహృదమాలంబ్య పర్యష్వజత పీడితమ్ । తతో హనూమాన్ సంత్య
జ్య భిక్షురూపమరిందమః॥ ౧౪॥ కాష్ఠయోస్స్వేన రూపేణ జనయామాస పావకమ్ । దీప్యమానం తతో వహ్నిం పుష్పైరభ్య
ర్చ్య సత్కృతమ్॥ ౧౫॥ తయోర్మధ్యే తు సుప్రీతో నిదధే సుసమాహితః । తతోగ్నిం దీప్యమానం తౌ చక్రతుశ్చ ప్రదక్షిణమ్॥
౧౬॥ సుగ్రీవో రాఘవశ్చైవ వయస్యత్వముపాగతౌ । తతస్సుప్రీతమనసౌ తావుభౌ హరిరాఘవౌ॥ ౧౭॥ అన్యోన్యమభి
వీక్షంతౌ న తృప్తిముపజగ్మతుః । త్వం వయస్యోసి మే హృద్యో హ్యేకం దుఃఖం సుఖం చ నౌ॥ ౧౮॥ సుగ్రీవం రాఘవో వాక్యమి
త్యువాచ ప్రహృష్టవత్ । తతస్సుపర్ణబహుళాం భంక్త్వా శాఖాం సుపుష్పితామ్॥ ౧౯॥ సాలస్యాస్తీర్య సుగ్రీవో నిషసాద స
రాఘవః । లక్ష్మణాయాథ సంహృష్టో హనూమాన్ ప్లవగర్షభః॥ ౨౦॥ శాఖాం చందనవృక్షస్య దదౌ పరమపుష్పితామ్ । తతః
ప్రహృష్టస్సుగ్రీవః శ్లక్ష్ణం మధురయా గిరా॥ ౨౧॥ ప్రత్యువాచ తదా రామం హర్షవ్యాకులలోచనః । అహం వినికృతో రామ
చరామీహ భయార్దితః॥ ౨౨॥ హృతభార్యో వనే త్రస్తో దుర్గమేతదుపాశ్రితః । సోహం త్రస్తో వనే భీతో వసామ్యు
ద్భ్రాంతచేతనః॥ ౨౩॥ వాలినా నికృతో భ్రాత్రా కృతవైరశ్చ రాఘవ । వాలినో మే మహాభాగ భయార్తస్యాభయం కరః॥
౨౪॥ కర్తుమర్హసి కాకుత్స్థ భయం మే న భవేద్యథా । ఏవముక్తస్తు తేజస్వీ ధర్మజ్ఞో ధర్మవత్సలః॥ ౨౫॥ ప్రత్యభాషత కా
కుత్స్థస్సుగ్రీవం ప్రహసన్నివ । ఉపకారఫలం మిత్రం విదితం మే మహాకపే॥ ౨౬॥ వాలినం తం వధిష్యామి తవ భార్యాపహారి
ణమ్ । అమోఘాస్సూర్యసంకాశా మమైతే నిశితాశ్శరాః॥ ౨౭॥ తస్మిన్ వాలిని దుర్వృత్తే నిపతిష్యంతి వేగితాః । కంకపత్రప్రతి
చ్ఛన్నా మహేంద్రాశనిసన్నిభాః॥ ౨౮॥ తీక్ష్ణాగ్రా ఋజుపర్వాణస్సరోషా భుజగా ఇవ । తమద్య వాలినం పశ్య క్రూరై
రాశీవిషోపమైః॥ ౨౯॥ శరైర్వినిహతం భూమౌ వికీర్ణమివ పర్వతమ్ । స తు తద్వచనం శ్రుత్వా రాఘవస్యాత్మనో హితమ్॥
౩౦॥ సుగ్రీవః పరమప్రీతస్సుమహద్వాక్యమబ్రవీత్ । తవ ప్రసాదేన నృసింహ రాఘవ ప్రియాం చ రాజ్యం చ సమాప్ను
యామ్యహమ్ । తథా కురు త్వం నరదేవ వైరిణం యథా నిహంస్యాశు పునర్మమాగ్రజః॥ ౩౧॥ సీతాకపీంద్రక్షణదాచరా
ణాం రాజీవహేమజ్వలనోపమాని । సుగ్రీవరామప్రణయప్రసంగే వామాని నేత్రాణి సమం స్ఫురంతి॥ ౩౨॥ ఇతి శ్రీమద్రామాయణే కి
ష్కింధాకాండే - పంచమస్సర్గః - ************ పునరేవాబ్రవీత్ప్రీతో రాఘవం రఘునందనమ్ । అయమాఖ్యాతి మే
రామ సచివో మంత్రిసత్తమః॥ ౧॥ హనుమాన్ యన్నిమిత్తం త్వం నిర్జనం వనమాగతః । లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా వసతశ్చ
వనే తవ॥ ౨॥ రక్షసాపహృతా భార్యా మైథిలీ జనకాత్మజా । త్వయా వియుక్తా రుదతీ లక్ష్మణేన చ ధీమతా॥ ౩॥ అంతరం ప్రేప్సునా
తేన హత్వా గృధ్రం జటాయుషమ్ । భార్యావియోగజం దుఃఖమచిరాత్త్వం విమోక్ష్యసే॥ ౪॥ అహం తామానయిష్యామి
నష్టాం వేదశ్రుతిమివ । రసాతలే వా వర్తంతీం వర్తంతీం వా నభస్తలే॥ ౫॥ అహమానీయ దాస్యామి తవ భార్యామరిందమ । ఇ
దం తథ్యం మమ వచస్త్వమవేహి చ రాఘవ॥ ౬॥ న శక్యా సా జరయితుమపి సేంద్రైస్సురాసురైః । తవ భార్యా మహాబా
హో భక్ష్యం విషకృతం యథా॥ ౭॥ త్యజ శోకం మహాబాహో తాం కాంతామానయామి తే । అనుమానాత్తు జానామి
మైథిలీ సా న సంశయః॥ ౮॥ హ్రియమాణా మయా దృష్టా రక్షసా క్రూరకర్మణా । క్రోశంతీ రామ రామేతి లక్ష్మణేతి చ వి
స్వరమ్॥ ౯॥ స్ఫురంతీ రావణస్యాంకే పన్నగేంద్రవధూర్యథా । ఆత్మనా పంచమం మాం హి దృష్ట్వా శైలతటే స్థితమ్॥ ౧౦॥ ఉ
త్తరీయం తయా త్యక్తం శుభాన్యాభరణాని చ । తాన్యస్మాభిర్గృహీతాని నిహితాని చ రాఘవ॥ ౧౧॥ ఆనయిష్యామ్యహం
తాని ప్రత్యభిజ్ఞాతుమర్హసి । తమబ్రవీత్తతో రామస్సుగ్రీవం ప్రియవాదినమ్॥ ౧౨॥ ఆనయస్వ సఖే శీఘ్రం కిమర్థం ప్రవి

శంబసే । ఏవముక్తస్తుసుగ్రీవః శైలస్యగహనాంగుహామ్॥౧౩॥ప్రవివేశతతశ్శీఘ్రంరాఘవప్రియకామ్యయా । ఉత్తరీ
యంగృహీత్వాతుశుభాన్యాభరణానిచ॥౧౪॥ఇదంపశ్యేతిరామాయదర్శయామాసవానరః।తతోగృహీత్వాతద్వాసః
శుభాన్యాభరణానిచ॥౧౫॥అభవద్బాష్పసంరుద్ధోనీహారేణేవచంద్రమాః।సీతాస్నేహప్రవృత్తేనసతుబాష్పేణదూషి
తః॥౧౬॥హాప్రియేతిరుదన్ధైర్యముత్సృజ్యన్యపతత్క్షితౌ । హృదికృత్వాతుబహుశస్తమలంకారముత్తమమ్ ॥౧౭॥ నిశ
శ్వాసభృశంసర్పోబిలస్థఇవరోషితః।అవిచ్ఛిన్నాశ్రువేగస్తుసౌమిత్రింవీక్ష్యపార్శ్వతః॥౧౮ ॥పరిదేవయితుందీనంరా
మస్సముపచక్రమే । పశ్యలక్ష్మణవైదేహ్యాసంత్యక్తంహ్రియమాణయా॥౧౯॥ఉత్తరీయమిదంభూమౌశరీరాద్భూష
ణానిచ । శాద్వలిన్యాంధ్రువంభూమ్యాంసీతయాహ్రియమాణయా॥౨౦॥ఉత్సృష్టంభూషణమిదంతథారూపంహిదృ
శ్యతే । ఏవముక్తస్తురామేణలక్ష్మణోవాక్యమబ్రవీత్ ॥౨౧॥నాహంజానామికేయూరేనాహంజానామికుండలే ।నూపు
రేత్వభిజానామినిత్యంపాదాభివందనాత్ ॥౨౨॥ తతస్సరాఘవోదీనస్సుగ్రీవమిదమబ్రవీత్ । బ్రూహిసుగ్రీవకందేశం
హ్రియంతీలక్షితాత్వయా॥ ౨౩ ॥రక్షసారౌద్రరూపేణమమప్రాణైఃప్రియాప్రియా । క్వవావసతితద్రక్షోమహ
ద్వ్యసనదంమమ॥౨౪॥యన్నిమిత్తమహంసర్వాన్నాశయిష్యామిరాక్షసాన్।హరతామైథిలీంయేనమాంచరోషయతా
భృశమ్ ॥ ౨౫ ॥ ఆత్మనోజీవితాంతాయమృత్యుద్వారమపావృతమ్ । మమదయితతరాహృతావనాంతాద్రజనిచరేణవి
మథ్యయేనసా । కథయమమరిపుంత్వమద్యవైప్లవగపతేయమసాదనంనయామి ॥ ౨౬ ॥ ఇతిశ్రీమత్కిష్కింధాకాండే
షష్ఠస్సర్గః. ************* ఏవముక్తస్తుసుగ్రీవోరామేణార్తేనవానరః।అబ్రవీత్ప్రాంజలిర్వాక్యంసబాష్పం
బాష్పగద్గదః॥౧॥ నజానేనిలయంతస్యసర్వథాపాపరక్షసః । సామర్థ్యంవిక్రమంవాపిదౌష్కులేయస్యవాకులమ్॥౨॥
సత్యంతేప్రతిజానామిత్యజశోకమరిందమ।కరిష్యామితథాయత్నంయథాప్రాప్స్యసిమైథిలీమ్॥౩॥ రావణంసగణంహ
త్వాపరితోష్యాత్మపౌరుషమ్।తథాస్మికర్తానచిరాద్యథాప్రీతోభవిష్యసి॥౪॥అలంవైక్లబ్యమాలంబ్యధైర్యమాత్మగతం
స్మర।త్వద్విధానామసదృశమీదృశంవిద్ధిలాఘవమ్॥ ౫॥ మయాపివ్యసనంప్రాప్తంభార్యాహరణజంమహత్ । నచా
హమేవంశోచామినచధైర్యంపరిత్యజే॥౬॥నాహంతామనుశోచామిప్రాకృతోవానరోపిసన్ । మహాత్మాచవినీతశ్చకిం
పునర్ధృతిమాన్భవాన్॥౭॥బాష్పమాపతితంధైర్యాన్నిగృహీతుంత్వమర్హసి। మర్యాదాంసత్వయుక్తానాంధృతింనో
త్స్రష్టుమర్హసి॥౮॥ వ్యసనేవార్థకృచ్ఛ్రేవాభయేవాజీవితాంతగే। విమృశన్వైస్వయాబుద్ధ్యాధృతిమాన్నావసీదతి ॥
౯ ॥ బాలిశస్తునరోనిత్యంవైక్లబ్యంయోనువర్తతే। సమజ్జత్యవశశ్శోకేభారాక్రాంతేవనౌర్జలే॥౧౦॥ ఏషోంజలిర్మ
యాబద్ధఃప్రణయాత్త్వాంప్రసాదయే । పౌరుషంశ్రయశోకస్యనాంతరందాతుమర్హసి॥౧౧॥యేశోకమనువర్తంతేన
తేషాంవిద్యతేసుఖమ్। తేజశ్చక్షీయతేతేషాంనత్వంశోచితుమర్హసి॥ ౧౨॥ శోకేనాభిప్రపన్నస్యజీవితేచాపిసంశయః।
సశోకంత్యజరాజేంద్రధైర్యమాశ్రయకేవలమ్॥౧౩॥హితంవయస్యభావేనబ్రూమినోపదిశామితే । వయస్యతాంపూ
జయన్మేనత్వంశోచితుమర్హసి॥ ౧౪॥ మధురంసాంత్వితస్తేనసుగ్రీవేణసరాఘవః । ముఖమశ్రుపరిక్లిన్నంవస్త్రాంతే
నప్రమార్జయత్ ॥౧౫॥ ప్రకృతిస్థస్తుకాకుత్స్థస్సుగ్రీవవచనాత్ప్రభుః।సంపరిష్వజ్యసుగ్రీవమిదంవచనమబ్రవీత్ ॥౧౬॥
కర్తవ్యంయద్వయస్యేనస్నిగ్ధేనచహితేనచ। అనురూపంచయుక్తంచకృతంసుగ్రీవతత్త్వయా॥౧౭॥ఏషచప్రకృతిస్థో
హమనునీతస్త్వయాసఖే।దుర్లభోహీదృశోబంధురస్మిన్కాలేవిశేషతః॥ ౧౮ ॥ కింతుయత్నస్త్వయాకార్యోమైథి
ల్యాఃపరిమార్గణే।రాక్షసస్యచరౌద్రస్యరావణస్యదురాత్మనః॥౧౯॥మయాచయదనుష్ఠేయంవిస్రబ్ధేనతదుచ్యతామ్।
వర్షాస్వివచసుక్షేత్రేసర్వంసంపద్యతేమయి॥౨౦॥మయాచయదిదంవాక్యమభిమానాత్సమీరితమ్। తత్త్వయాహ
రిశార్దూలతత్త్వమిత్యుపధార్యతామ్॥౨౧॥అనృతంనోక్తపూర్వంమేనచవక్ష్యేకదాచన । ఏతత్తేప్రతిజానామిసత్యే
నైవశపామితే॥౨౨॥తతఃప్రహృష్టస్సుగ్రీవోవానరైస్సచివైస్సహ।రాఘవస్యవచశ్శ్రుత్వాప్రతిజ్ఞాతంవిశేషతః॥౨౩॥
ఏవమేకాంతసంపృక్తౌతతస్తౌనరవానరౌ।ఉభావన్యోన్యసదృశంసుఖందుఃఖంప్రభాషతామ్॥౨౪॥మహానుభావస్యవచో
నిశమ్యహరిర్నరాణామృషభస్యతస్య । కృతంసమేనేహరివీరముఖ్యస్తదాస్వకార్యంహృదయేనవిద్వాన్ ॥ ౨౫ ॥ ఇతి
శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే- సప్తమస్సర్గః. **

పరితుష్టస్తుసుగ్రీవస్తేనవాక్యేనవానరః। లక్ష్మణస్యాగ్రతోరామమిదంవచనమబ్రవీత్ ॥౧॥ సర్వథాహమను
గ్రాహ్యోదేవతానామసంశయః।ఉపపన్నగుణోపేతస్సఖాయస్యభవాన్మమ॥౨॥శక్యంఖలుభవేద్రామసహాయే
నత్వయానఘ।సురరాజ్యమపిప్రాప్తుంస్వరాజ్యంకింపునఃప్రభో॥౩॥సోహంసభాజ్యోబంధూనాంసుహృదాంచైవరా
ఘవ। యస్యాగ్నిసాక్షికంమిత్రంలబ్ధంరాఘవవంశజమ్॥౪॥అహమప్యనురూపస్తేవయస్యోజ్ఞాస్యసేశనైః। నతువక్తుంస
మర్థోహంస్వయమాత్మగతాన్గుణాన్॥౫॥మహాత్మనాంతుభూయిష్ఠంత్వద్విధానాంకృతాత్మనామ్। నిశ్చలాభవతి
ప్రీతిర్ధైర్యమాత్మవతామివ॥౬॥రజతంవాసువర్ణంవావస్త్రాణ్యాభరణానివా। అవిభక్తానిసాధూనామవగచ్ఛంతిసాధ
వః॥౭॥ఆఢ్యోవాపిదరిద్రోవాదుఃఖితస్సుఖితోపివా।నిర్దోషోవాసదోషోవావయస్యఃపరమాగతిః॥౮॥ ధనత్యాగస్సుఖ
త్యాగోదేహత్యాగోపివాపునః।వయస్యార్థేప్రవర్తంతేస్నేహందృష్ట్వాతథావిధమ్॥౯॥ తత్తథేత్యబ్రవీద్రామస్సు
గ్రీవంప్రియవాదినమ్। లక్ష్మణస్యాగ్రతోలక్ష్మ్యావాసవస్యేవధీమతః॥౧౦॥తతోరామంస్థితందృష్ట్వాలక్ష్మణంచమహాబ
లమ్।సుగ్రీవస్సర్వతశ్చక్షుర్వనేలోలమపాతయత్॥౧౧॥ సదదర్శతతస్సాలమవిదూరేహరీశ్వరః। సుపుష్పమీషత్ప
త్రాఢ్యంభ్రమరైరుపశోభితమ్॥౧౨॥తస్యైకాంపర్ణబహులాంభఙ్క్త్వాశాఖాంసుపుష్పితామ్। సాలస్యాస్తీర్యసుగ్రీ
వోనిషసాదసరాఘవః॥౧౩॥తావాసీనౌతతోదృష్ట్వాహనూమానపిలక్ష్మణమ్। సాలశాఖాంసముత్పాట్యవినీతముపవేశ
యత్॥౧౪॥సుఖోపవిష్టంరామంతుప్రసన్నముదధింయథా।ఫలపుష్పసమాకీర్ణేతస్మిన్గిరివరోత్తమే॥౧౫॥తతఃప్రహృ
ష్టస్సుగ్రీవఃశ్లక్ష్ణంమధురయాగిరా।ఉవాచప్రణయాద్రామంహర్షవ్యాకులితాక్షరమ్॥౧౬॥ అహంవినికృతోభ్రా
త్రాచరామ్యేషభయార్దితః। ఋశ్యమూకంగిరివరంహృతభార్యస్సుదుఃఖితః॥౧౭॥సోహంత్రస్తోభయేమగ్నోవసా
మ్యుద్భ్రాంతచేతనః।వాలినానికృతోభ్రాత్రాకృతవైరశ్చరాఘవ॥౧౮॥ వాలినోమేభయార్తస్యసర్వలోకాభ
యంకర।మమాపిత్వమనాథస్యప్రసాదంకర్తుమర్హసి॥౧౯॥ఏవముక్తస్తుతేజస్వీధర్మజ్ఞోధర్మవత్సలః। ప్రత్యువా
చసకాకుత్స్థస్సుగ్రీవంప్రహసన్నివ॥౨౦॥ఉపకారఫలంమిత్రమపకారోరిలక్షణమ్। అద్యైవతంహనిష్యామితవభార్యా
పహారిణమ్॥౨౧॥ఇమేహిమేమహావేగాఃపత్రిణస్తిగ్మతేజసః। కార్తికేయవనోద్భూతాఃశరాహేమవిభూషితాః॥
౨౨॥కంకపత్రప్రతిచ్ఛన్నామహేంద్రాశనిసన్నిభాః।సుపర్వాణస్సుతీక్ష్ణాగ్రాస్సరోషాభుజగాఇవ॥౨౩॥భ్రాతృసం
జ్ఞమమిత్రంతేవాలినంకృతకిల్బిషమ్।శరైర్వినిహతంపశ్యవికీర్ణమివపర్వతమ్॥౨౪॥రాఘవస్యవచఃశ్రుత్వాసుగ్రీవో
వాహినీపతిః। ప్రహర్షమతులంలేభేసాధుసాధ్వితిచాబ్రవీత్॥౨౫॥ రామశోకాభిభూతోహంశోకార్తానాంభవాన్
గతిః। వయస్యఇతికృత్వాహిత్వయ్యహంపరిదేవయే॥౨౬॥ త్వంహిపాణిప్రదానేనవయస్యోమేగ్నిసాక్షికమ్। కృతః
ప్రాణైర్బహుమతస్సత్యేనాపిశపామితే॥౨౭॥ వయస్యఇతికృత్వాచవిస్రబ్ధంప్రవదామ్యహమ్। దుఃఖమంతర్గతం
యన్మేమనోహరతినిత్యశః॥౨౮॥ఏతావదుక్త్వావచనంబాష్పదూషితలోచనః।బాష్పోపహతయావాచానోచ్చైశ్శక్నో
తిభాషితుమ్॥౨౯॥బాష్పవేగంతుసహసానదీవేగమివాగతమ్।ధారయామాసధైర్యేణసుగ్రీవోరామసన్నిధౌ॥౩౦॥ స
న్నిగృహ్యతుతంబాష్పంప్రమృజ్యనయనేశుభే।వినిశ్శ్వస్యచతేజస్వీరాఘవంవాక్యమబ్రవీత్॥౩౧॥పురాహంవాలినారా
మరాజ్యాత్స్వాదవరోపితః। పరుషాణిచసంశ్రావ్యనిర్ధూతోస్మిబలీయసా॥౩౨॥ హృతాభార్యాచమేతేనప్రాణేభ్యో
పిగరీయసీ। సుహృదశ్చమదీయాయేసంయతాబంధనేషుతే॥౩౩॥యత్నవాంశ్చసుదుష్టాత్మామద్వినాశాయరాఘవ। బ
హుశస్తత్ప్రయుక్తాశ్చవానరానిహతామయా॥౩౪॥శంకయాత్వేతయాచేహదృష్ట్వాత్వామపిరాఘవ। నోపసర్పా
మ్యహంభీతోభయేసర్వేహిబిభ్యతి॥౩౫॥ కేవలంహిసహాయామేహనుమత్ప్రముఖాస్త్విమే।అతోహంధారయామ్య
ద్యప్రాణాన్కృచ్ఛ్రగతోపిసన్॥౩౬॥ఏతేహికపయఃస్నిగ్ధామాంరక్షంతిసమంతతః।సహగచ్ఛంతిగంతవ్యేనిత్యంతిష్ఠం
తిచస్థితే॥౩౭॥సంక్షేపస్త్వేషతేరామకిముక్త్వావిస్తరంహితే। సమేజ్యేష్ఠోరిపుర్భ్రాతావాలీవిశ్రుతపౌరుషః॥౩౮॥
తద్వినాశాద్ధిమేదుఃఖంప్రణష్టంస్యాదనంతరమ్।సుఖంమేజీవితంచైవతద్వినాశనిబంధనమ్॥౩౯॥ ఏషమేరామశోకాంతః
శోకార్తేననివేదితః। దుఃఖితస్సుఖితోవాపిసఖ్యుర్నిత్యంసఖాగతిః॥౪౦॥శ్రుత్వైతద్వచనంరామస్సుగ్రీవమిదమబ్ర
వీత్। కింనిమిత్తమభూద్వైరంశ్రోతుమిచ్ఛామితత్త్వతః॥౪౧॥సుఖంహికారణంశ్రుత్వావైరస్యతవవానర।ఆనంతర్యంవి

ధాస్యామిసంప్రధార్యబలాబలమ్||౪౨||బలవాన్హిమమామర్షఃశ్రుత్వాత్వామవమానితమ్| వర్తతేహృదయో
త్కంపీప్రావృడ్వేగఇవాంభసః||౪౩||హృష్టఃకథయవిస్రబ్ధోయావదారోప్యతేధనుః|సృష్టశ్చహిమయాబాణోనిరస్త
శ్చరిపుస్తవ||౪౪||ఏవముక్తస్తుసుగ్రీవఃకాకుత్స్థేనమహాత్మనా|ప్రహర్షమతులంలేభేచతుర్భిస్సహవానరైః||౪౫||త
తఃప్రహృష్టవదనస్సుగ్రీవోలక్ష్మణాగ్రజే|వైరస్యకారణంతత్త్వమాఖ్యాతుముపచక్రమే||కిష్కింధాకాండేఅష్టమస్సర్గః

వాలీనామమమభ్రాతాజ్యేష్ఠశ్శత్రునిషూదనః|పితుర్బహుమతోనిత్యంమమాపిచతథాపురా||౧|| పితర్యుపర
తేస్మాకంజ్యేష్ఠోయమితిమంత్రిభిః|కపీనామీశ్వరోరాజ్యేకృతఃపరమసమ్మతః||౨||రాజ్యంప్రశాసతస్తస్యపితృపైతామ
హంమహత్|అహంసర్వేషుకాలేషుప్రణతఃప్రేష్యవత్స్థితః||౩||మాయావీనామతేజస్వీపూర్వజోదుందుభేస్సుతః||
తేనతస్యమహద్వైరంస్త్రీకృతంవిశ్రుతంపురా||౪||సతుసుప్తజనేరాత్రౌకిష్కింధాద్వారమాగతః|నర్దతిస్మసుసంరబ్ధో
వాలినంచాహ్వయద్రణే||౫||ప్రసుప్తస్తుమమభ్రాతానర్దితంభైరవస్వనమ్| శ్రుత్వానమమృషేవాలీనిష్పపాతజవాత్త
దా||౬||సతువైనిస్సృతఃక్రోధాత్తంహంతుమసురోత్తమమ్|వార్యమాణస్తతఃస్త్రీభిర్మయాచప్రణతాత్మనా||౭||సతుని
ర్ధూయసర్వాన్నోనిర్జగామమహాబలః|తతోహమపిసౌహార్దాన్నిస్సృతోవాలినాసహ||౮|| సతుమేభ్రాతరందృష్ట్వా
మాంచదూరాదవస్థితమ్|అసురోజాతసంత్రాసఃప్రదుద్రావతతోభృశమ్||౯||తస్మిన్ద్రవతిసంత్రస్తేహ్యావాంద్రుత
తరంగతౌ|ప్రకాశశ్చకృతోమార్గశ్చంద్రేణోద్గచ్ఛతాతదా||౧౦|| సతృణైరావృతందుర్గంధరణ్యావివరంమహత్|
ప్రవివేశాసురోవేగాదావామాసాద్యవిష్ఠితౌ||౧౧||తంప్రవిష్టంరిపుందృష్ట్వాబిలంరోషవశంగతః| మాముపాచతదావా
లీవచనంక్షుభితేంద్రియః||౧౨||ఇహత్వంతిష్ఠసుగ్రీవబిలద్వారిసమాహితః|యావత్తత్రప్రవిశ్యాహంనిహన్మిసహసారి
పుమ్||౧౩||మయాత్వేతద్వచఃశ్రుత్వాయాచితస్సపరంతపః| శాపయిత్వాతుమాంపద్భ్యాంప్రవివేశబిలంమహత్||
౧౪||తస్యప్రవిష్టస్యబిలంసాగ్రస్సంవత్సరోగతః| స్థితస్యచమమద్వారిసకాలోవ్యత్యవర్తత||౧౫||అహంతునష్టంజ్ఞా
త్వాతంస్నేహాదాగతసంభ్రమః| భ్రాతరంనచపశ్యామిపాపశంకిచమేమనః||౧౬||అథదీర్ఘస్యకాలస్యబిలాత్త
స్మాద్వినిస్సృతమ్|సఫేనంరుధిరంరక్తమహందృష్ట్వాసుదుఃఖితః||౧౭|| నర్దతామసురాణాంచధ్వనిర్మేశ్రోత్రమా
గతః|నిరస్తస్యచసంగ్రామేక్రోశతోనిస్స్వనోగురోః||౧౮||అహంత్వవగతోబుద్ధ్యాచిహ్నైస్తైర్భ్రాతరంహతమ్|పి
ధాయచబిలద్వారంశిలయాగిరిమాత్రయా||౧౯||శోకార్తశ్చోదకంకృత్వాకిష్కింధామాగతస్సఖే| గూహమానస్య
మేతత్త్వంయత్నతోమంత్రిభిఃశ్రుతమ్||౨౦||తతోహంతైస్సమాగమ్యసమ్మతైరభిషేచితః| రాజ్యంప్రశాసతస్తస్య
న్న్యాయతోమమరాఘవ||౨౧||ఆజగామరిపుంహత్వావాలీతమసురోత్తమమ్|అభిషిక్తంతుమాందృష్ట్వావాలీసంరక్తలో
చనః||౨౨||మదీయాన్మంత్రిణోబద్ధ్వాపరుషంవాక్యమబ్రవీత్| నిగ్రహేపిసమర్థస్యతంపాపంప్రతిరాఘవ||౨౩||న
ప్రావర్తతమేబుద్ధిర్భ్రాతృగౌరవయంత్రితా|హత్వాశత్రుంసమేభ్రాతాప్రవివేశపురంతదా||౨౪||మానయం
స్తుమహాత్మానంయథావచ్చాభ్యవాదయమ్| ఉక్తాశ్చనాశిషస్తేనసంతుష్టేనాంతరాత్మనా||౨౫||నత్వాపాదావహంత
స్యముకుటేనాస్పృశంప్రభో|అపివాలీమమక్రోధాన్నప్రసాదంచకారసః||౨౬|| ఇతికిష్కింధాకాండే- నవమస్సర్గః

తతఃక్రోధసమావిష్టంసంరబ్ధంతముపాగతమ్| అహంప్రసాదయాంచక్రేభ్రాతరంప్రియకామ్యయా||౧||
దిష్ట్యాసికుశలీప్రాప్తోనిహతశ్చత్వయారిపుః| అనాథస్యహిమేనాథస్త్వమేకోనాథనందనః||౨||ఇదంబహుశలాకంతే
పూర్ణచంద్రమివోదితమ్|ఛత్రంసవాలవ్యజనంప్రతీచ్ఛస్వమయోద్యతమ్||౩||ఆర్తశ్చాథబిలద్వారిస్థితస్సంవత్సరం
నృప| దృష్ట్వాచశోణితంద్వారిబిలాచ్చాపిసముత్థితమ్||౪|| శోకసంవిగ్నహృదయోభృశంవ్యాకులితేంద్రియః|అపిధా
యబిలద్వారంశైలశృంగేణతత్తదా||౫||తస్మాద్దేశాదపాక్రమ్యకిష్కింధాంప్రావిశంపునః| విషాదాత్త్విహమాందృ
ష్ట్వాపౌరైర్మంత్రిభిరేవచ||౬||అభిషిక్తోనకామేనతన్మేత్వంక్షంతుమర్హసి|త్వమేవరాజామాన్యార్హస్సదాచాహం
యథాపురా||౭||రాజభావనియోగోయంమయాత్వద్విరహాత్కృతః| సామాత్యపౌరనగరంస్థితంనిహతకంటకమ్||౮||
న్యాసభూతమిదంరాజ్యంతవనిర్యాతయామ్యహమ్|మాచరోషంకృథాస్సౌమ్యమయిశత్రునిబర్హణ||౯||యాచేత్వాం
శిరసారాజన్మయాబద్ధోయమంజలిః|బలాదస్మిసమాగమ్యమంత్రిభిఃపురవాసిభిః||౧౦||రాజభావేనియుక్తోహంశూన్య

వేశజిగీషయా। స్నిగ్ధమేవం బ్రువాణం మాం స తు నిర్భర్త్స్య వానరః॥౧౧॥ ధిక్త్వామితి చ మాముక్త్వా బహు తత్తదువా
చ హ। ప్రకృతీశ్చ సమానీయ మన్త్రిణశ్చైవ సంమతాన్॥౧౨॥ మామాహ సుహృదాం మధ్యే వాక్యం పరమగర్హితమ్। వి
దితం వో యథా రాత్రౌ మాయావీ స మహాసురః॥౧౩॥ మాం సమాహ్వయత క్రూరో యుద్ధకాంక్షీ సుదుర్మతిః। తస్య త
ద్వచనం శ్రుత్వా నిస్సృతోऽహం నృపాలయాత్॥౧౪॥ అనుయాతశ్చ మాం తూర్ణమయం భ్రాతా సుదారుణః। స తు దృ
ష్ట్వైవ మాం రాత్రౌ సద్వితీయం మహాబలః॥౧౫॥ ప్రాద్రవద్భయసంత్రస్తో వీక్ష్యావాం సమనుద్రుతౌ। అనుద్రుతశ్చ వే
గేన ప్రవివేశ మహాబిలమ్॥౧౬॥ తం ప్రవిష్టం విదిత్వా తు సుఘోరం సుమహద్బిలమ్। అయముక్తోऽథ మే భ్రాతా మయా తు క్రూ
రదర్శనః॥౧౭॥ అహత్వా నాస్తి మే శక్తిః ప్రతిగన్తుమితః పురీమ్। బిలద్వారి ప్రతీక్ష త్వం యావదేనం నిహన్మ్యహమ్॥౧౮॥
స్థితోऽయమితి మత్వా తు ప్రవిష్టోऽహం దురాసదమ్। తం చ మే మార్గమాణస్య గతస్సంవత్సరస్తదా॥౧౯॥ స తు దృష్టో మయా
శత్రురనిర్వేదాద్భయావహః। నిహతశ్చ మయా తత్ర సోऽసురో బన్ధుభిస్సహ॥౨౦॥ తస్యాస్యాత్తు ప్రవృత్తేన రుధిరౌఘేణ
తద్బిలమ్। పూర్ణమాసీద్దురాక్రామం స్తనతస్తస్య భూతలే॥౨౧॥ సూదయిత్వా తు తం శత్రుం విక్రాన్తం తమం చ భే
స్సతమ్। నిష్క్రామన్నైవ పశ్యామి బిలస్య పిహితం ముఖమ్॥౨౨॥ విక్రోశమానస్య తు మే సుగ్రీవేతి పునః పునః। యదా ప్ర
తివచో నాస్తి తతోऽహం భృశదుఃఖితః॥౨౩॥ పాదప్రహారైస్తు మయా బహుభిస్తద్విదారితమ్। తతోऽహం తేన నిష్క్రమ్య య
థా పురముపాగతః॥౨౪॥ తత్రానేనాస్మి సంరుద్ధో రాజ్యం ప్రార్థయతాత్మనః। సుగ్రీవేణ నృశంసేన విస్మృత్య భ్రాతృసౌ
హృదమ్॥౨౫॥ ఏవముక్త్వా తు మాం తత్ర వస్త్రేణైకేన వానరః। నిర్వాసయామాస తదా వాలీ విగతసాధ్వసః॥౨౬॥ తేనా
హమపవిద్ధశ్చ హృతదారశ్చ రాఘవ। తద్భయాచ్చ మహీ కృత్స్నా క్రాన్తేయం సవనార్ణవా॥౨౭॥ ఋశ్యమూకం గిరి
వరం భార్యాహరణదుఃఖితః। ప్రవిష్టోऽస్మి దురాధర్షం వాలినః కారణాన్తరే॥౨౮॥ ఏతత్తే సర్వమాఖ్యాతం వైరానుకథనం
మహత్। అనాగసా మయా ప్రాప్తం వ్యసనం పశ్య రాఘవ॥౨౯॥ వాలినస్తు భయార్తస్య సర్వలోకాభయంకర। కర్తుమ
ర్హసి మే వీర ప్రసాదం తస్య నిగ్రహాత్॥౩౦॥ ఏవముక్తస్తు తేజస్వీ ధర్మజ్ఞో ధర్మసంహితమ్। వచనం వక్తుమారేభే సుగ్రీ
వం ప్రహసన్నివ॥౩౧॥ అమోఘాస్సూర్యసంకాశా మమైతే నిశితాశ్శరాః। తస్మిన్వాలిని దుర్వృత్తే నిపతిష్యన్తి వేగితాః॥
౩౨॥ యావత్తం నాభిపశ్యామి తవ భార్యాపహారిణమ్। తావత్స జీవేత్పాపాత్మా వాలీ చారిత్రదూషకః॥౩౩॥ ఆత్మానుమా
నాత్పశ్యామి మగ్నం త్వాం శోకసాగరే। త్వామహం తారయిష్యామి కామం ప్రాప్స్యసి పుష్కలమ్॥౩౪॥ తస్య తద్వచనం
శ్రుత్వా రాఘవస్యాత్మనో హితమ్। సుగ్రీవః పరమప్రీతః సుమహద్వాక్యమబ్రవీత్॥౩౫॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కిన్ధాకాం
డే - దశమస్సర్గః. ************************ రామస్య వచనం శ్రుత్వా హర్షపౌరుషవర్ధనమ్। సుగ్రీవః
పూజయాంచక్రే రాఘవం ప్రశశంస చ॥౧॥ అసంశయం ప్రజ్వలితైస్తీక్ష్ణైర్మర్మాతిగైశ్శరైః। త్వం దహేః కుపితో
లోకాన్యుగాన్త ఇవ భాస్కరః॥౨॥ వాలినః పౌరుషం యత్తద్యచ్చ వీర్యం ధృతిశ్చ యా। తన్మమైకమనాః శ్రుత్వా విధ
త్స్వ యదనన్తరమ్॥౩॥ సముద్రాత్పశ్చిమాత్పూర్వం దక్షిణాదపి చోత్తరమ్। క్రామత్యనుదితే సూర్యే వాలీ వ్యపగతక్ల
మః॥౪॥ అగ్రాణ్యారుహ్య శైలానాం శిఖరాణి మహాన్త్యపి। ఊర్ధ్వముత్క్షిప్య తరసా ప్రతిగృహ్ణాతి వీర్యవాన్॥౫॥ బహవ
స్సారవన్తశ్చ వనేషు వివిధా ద్రుమాః। వాలినా తరసా భగ్నా బలం ప్రథయతాత్మనః॥౬॥ మహిషో దున్దుభిర్నామ కైలాస
శిఖరప్రభః। బలం నాగసహస్రస్య ధారయామాస వీర్యవాన్॥ వీర్యోత్సేకేన దుష్టాత్మా వరదానాచ్చ మోహితః। జగామ
సుమహాకాయస్సముద్రం సరితాం పతిమ్॥౮॥ ఊర్మిమన్తమతిక్రమ్య సాగరం రత్నసంచయమ్। మహ్యం యుద్ధం ప్రయ
చ్ఛేతి తమువాచ మహార్ణవమ్॥౯॥ తతస్సముద్రో ధర్మాత్మా సముత్థాయ మహాబలః। అబ్రవీద్వచనం రాజన్నసురం కాల
చోదితమ్॥౧౦॥ సమర్థో నాస్మి తే దాతుం యుద్ధం యుద్ధవిశారద। శ్రూయతాం చాభిధాస్యామి యస్తే యుద్ధం ప్రదాస్యతి॥
౧౧॥ శైలరాజో మహారణ్యే తపస్విశరణం పరమ్। శంకరశ్వశురో నామ్నా హిమవానితి విశ్రుతః॥౧౨॥ గుహాప్రస్రవణో
పేతో బహుకన్దరనిర్ఝరః। స సమర్థస్తవ ప్రీతిమతులాం కర్తుమాహవే॥౧౩॥ తం భీత ఇతి విజ్ఞాయ సముద్రమసురోత్త
మః। హిమవద్వనమాగచ్ఛచ్ఛరశ్చాపాదివ చ్యుతః॥౧౪॥ తతస్తస్య గిరేశ్శ్వేతా గజేన్ద్రవిపులాశ్శిలాః। చిక్షేప బహుధా
భూమౌ దున్దుభిర్విననాద చ॥౧౫॥ తతశ్శ్వేతామ్బుదాకారస్సౌమ్యః ప్రీతికరాకృతిః। హిమవానబ్రవీద్వాక్యం స్వ ఏవ శిఖ

కే స్థితః॥౧౬॥ క్లేష్టుమర్హసి మాం న త్వం దుందుభే ధర్మవత్సల। రణకర్మస్వకుశలస్తపస్వీ శరణం హ్యహమ్॥౧౭॥ తస్య
తద్వచనం శ్రుత్వా గిరిరాజస్య ధీమతః। ఉవాచ దుందుభిర్వాక్యం రోషాత్సంరక్తలోచనః॥౧౮॥ యది యుద్ధేఽసమర్థస్త్వం
మద్భయాద్వా నిరుద్యమః। తమాచక్ష్వ ప్రదద్యాన్మే యోఽద్య యుద్ధం యుయుత్సతః॥౧౯॥ హిమవానబ్రవీద్వాక్యం శ్రు
త్వా వాక్యవిశారదః। అనుక్తపూర్వం ధర్మాత్మా క్రోధాత్తమసురోత్తమమ్॥౨౦॥ వాలీ నామ మహాప్రాజ్ఞః శక్రతు
ల్యపరాక్రమః। అధ్యాస్తే వానరః శ్రీమాన్ కిష్కింధామతులప్రభామ్॥౨౧॥ స సమర్థో మహాప్రాజ్ఞస్తవ యుద్ధవిశార
దః। ద్వంద్వయుద్ధం మహద్దాతుం నముచేరివ వాసవః॥౨౨॥ తం శీఘ్రమభిగచ్ఛ త్వం యది యుద్ధమిహేచ్ఛసి। స హి దుర్ధ
ర్షణో నిత్యం శూరః సమరకర్మణి॥౨౩॥ శ్రుత్వా హిమవతో వాక్యం క్రోధావిష్టః స దుందుభిః। జగామ తాం పురీం తస్య
కిష్కింధాం వాలినస్తదా॥౨౪॥ ధారయన్మాహిషం రూపం తీక్ష్ణశృంగో భయావహః। ప్రావృషీవ మహామేఘస్తోయ
పూర్ణో నభస్తలే॥౨౫॥ తతస్తు ద్వారమాగత్య కిష్కింధాయా మహాబలః। ననర్ద కంపయన్ భూమిం దుందుభిర్దుందుభి
ర్యథా॥౨౬॥ సమీపస్థాన్ ద్రుమాన్ భంజన్ వసుధాం దారయన్ ఖురైః। విషాణేనోల్లిఖన్ దర్పాత్తద్ద్వారం ద్విరదో య
థా॥౨౭॥ అంతఃపురగతో వాలీ శ్రుత్వా శబ్దమమర్షణః। నిష్పపాత సహ స్త్రీభిస్తారాభిరివ చంద్రమాః॥౨౮॥ మితం వ్య
క్తాక్షరపదం తమువాచాథ దుందుభిమ్। హరీణామీశ్వరో వాలీ సర్వేషాం వనచారిణామ్॥౨౯॥ కిమర్థం నగరద్వారమిదం రు
ద్ధ్వా వినర్దసి। దుందుభే విదితో మేఽసి రక్ష ప్రాణాన్ మహాబల॥౩౦॥ తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా వానరేంద్రస్య ధీమతః। ఉవా
చ దుందుభిర్వాక్యం రోషాత్సంరక్తలోచనః॥౩౧॥ న త్వం స్త్రీసన్నిధౌ వీర వచనం వక్తుమర్హసి। మమ యుద్ధం ప్రయచ్ఛా
ద్య తతో జ్ఞాస్యామి తే బలమ్॥౩౨॥ అథవా ధారయిష్యామి క్రోధమద్య నిశామిమామ్। గృహ్యతాముదయః స్వైరం కామభో
గేషు వానర॥౩౩॥ దీయతాం సంప్రదానం చ పరిష్వజ్య చ వానరాన్। సర్వశాఖామృగేంద్రస్త్వం సంసాదయ సుహృజ్జనమ్॥
౩౪॥ సుదృష్టాం కురు కిష్కింధాం కురుష్వాత్మసమం పురే। క్రీడస్వ చ సహ స్త్రీభిరహం తే దర్పనాశనః॥౩౫॥ యో హి మ
త్తం ప్రమత్తం వా సుప్తం వా రహితం భృశమ్। హన్యాత్స భ్రూణహా లోకే త్వద్విధం మదమోహితమ్॥౩౬॥ స ప్రహస్యా
బ్రవీన్మందం క్రోధాత్తమసురోత్తమమ్। విసృజ్య తాః స్త్రియః సర్వాస్తారాప్రభృతికాస్తదా॥౩౭॥ మత్తోఽయమితి మా
మంస్థా యద్యభీతోఽసి సంయుగే। మదోఽయం సంప్రహారేఽస్మిన్ వీరపానం సమర్థ్యతామ్॥౩౮॥ తమేవముక్త్వా సంక్రుద్ధో
మాలాముత్క్షిప్య కాంచనీమ్। పిత్రా దత్తాం మహేంద్రేణ యుద్ధాయ వ్యవతిష్ఠత॥౩౯॥ విషాణయోర్గృహీత్వా తం దుందు
భిం గిరిసన్నిభమ్। ఆవిధ్యత తదా వాలీ వినదన్ కపికుంజరః॥౪౦॥ వాలీ వ్యాపాతయాంచక్రే ననర్ద చ మహాస్వనమ్। శ్రో
త్రాభ్యామథ రక్తం తు తస్య సుస్రావ పాత్యతః॥౪౧॥ తయోస్తు క్రోధసంరంభాత్పరస్పరజయైషిణోః। యుద్ధం సమభ
వద్ఘోరం దుందుభేర్వానరస్య చ॥౪౨॥ అయుధ్యత తదా వాలీ శక్రతుల్యపరాక్రమః। ముష్టిభిర్జానుభిః పద్భిః శిలాభిః పాదపై
స్తథా॥౪౩॥ పరస్పరం ఘ్నతోస్తత్ర వానరాసురయోస్తదా। ఆసీదసురో యుద్ధే శక్రసూనుర్వ్యవర్ధత॥౪౪॥ వ్యాపా
రవీర్యధైర్యైశ్చ పరిక్షీణం పరాక్రమైః। తం తు దుందుభిముత్పాట్య ధరణ్యామభ్యపాతయత్॥౪౫॥ యుద్ధే ప్రాణహరే త
స్మిన్నిష్పిష్టో దుందుభిస్తదా। పపాత చ మహాకాయః క్షితౌ పంచత్వమాగతః॥౪౬॥ తం తోలయిత్వా బాహుభ్యాం గతస
త్త్వమచేతనమ్। చిక్షేప బలవాన్వాలీ వేగేనైకేన యోజనమ్॥౪౭॥ తస్య వేగప్రవిద్ధస్య వక్త్రాత్క్షతజబిందవః। ప్రపేతు
ర్మారుతోత్క్షిప్తా మతంగస్యాశ్రమం ప్రతి॥౪౮॥ తాన్ దృష్ట్వా పతితాంస్తత్ర మునిః శోణితవిప్రుషః। క్రుద్ధస్తస్య మహాభా
గశ్చింతయామాస కో న్వయమ్॥౪౯॥ యేనాహం సహసా స్పృష్టః శోణితేన దురాత్మనా। కోఽయం దురాత్మా దుర్బుద్ధిరకృ
తాత్మా చ బాలిశః॥౫౦॥ ఇత్యుక్త్వా స వినిష్క్రమ్య దదర్శ మునిపుంగవః। మహిషం పర్వతాకారం గతాసుం పతితం భువి॥౫౧॥
స తు విజ్ఞాయ తపసా వానరేణ కృతం హి తత్। ఉత్ససర్జ మహాశాపం క్షేప్తారం వాలినం ప్రతి॥౫౨॥ ఇహ తేనాప్రవేష్టవ్యం
ప్రవిష్టస్య వధో భవేత్। వనం మత్సంశ్రయం యేన దూషితం రుధిరస్రవైః॥౫౩॥ సంభగ్నాః పాదపాశ్చేమే క్షిపతేహాసు
రీం తనుమ్। సమంతాద్యోజనం పూర్ణమాశ్రమం మామకం యది॥౫౪॥ ఆగమిష్యతి దుర్బుద్ధిర్వ్యక్తం స న భవిష్యతి॥౫౫॥
యే చాపి సచివాస్తస్య సంశ్రితా మామకం వనమ్। న చ తైరిహ వస్తవ్యం శ్రుత్వా యాంతు యథాసుఖమ్॥౫౬॥ యది తేఽపీ
హ తిష్ఠంతి శపిష్యే తానపి ధ్రువమ్। వనేఽస్మిన్మామకే నిత్యం పుత్రవత్పరిరక్షితే॥౫౭॥ పత్రాంకురవినాశాయ ఫలమూలాభ

నాయచ | దివసశ్చాద్యమర్యాదాయం ద్రష్టాస్మి వానరమ్||౫౮||బహువర్షసహస్రాణి స వై శైలో భవిష్యతి | తతస్తే వానరాః శ్రుత్వా గిరం మునిసమీరితామ్||౫౯||నిశ్చక్రముర్వనాత్తస్మాత్తాన్దృష్ట్వా వాల్యథాబ్రవీత్ |కిం భవంతస్సమస్తాశ్చ మతంగవనవాసినః||౬౦||మత్సమీపమనుప్రాప్తా అపి స్వస్తి వనౌకసామ్| తతస్తే కారణం సర్వం తదా శాపం చ వాలినః||౬౧||శశంసుర్వానరాస్సర్వే వాలినే హేమమాలినే|ఏతచ్ఛ్రుత్వా తదా వాలీ వచనం వానరేరితమ్||౬౨||స మహర్షిం తదాసాద్య యాచతే స్మ కృతాంజలిః|మహర్షిస్తమనాదృత్య ప్రవివేశాశ్రమం తదా||౬౩||శాపధారణభీతస్తు వాలీ విహ్వలతాం గతః| తతశ్శాపభయాద్భీత ఋశ్యమూకం మహాగిరిమ్||౬౪||ప్రవేష్టుం నేచ్ఛతి హరిర్ద్రష్టుం వాపి నరేశ్వర| తస్యాప్రవేశం జ్ఞాత్వాహమిదం రామ మహావనమ్||౬౫||విచరామి సహామాత్యో విషాదేన వివర్జితః|ఏషోఽస్థినిచయస్తస్య దుందుభేస్సంప్రకాశతే||౬౬||వీర్యోత్సేకాన్నిరస్తస్య గిరికూటోపమో మహాన్ |ఇమే చ విపులాస్సాలాస్సప్త శాఖావలంబినః||౬౭||యత్రైకం ఘటతే వాలీ నిష్పత్రయితుమోజసా |ఏతదస్యాసమం వీర్యం మయా రామ ప్రకీర్తితమ్||౬౮||కథం తం వాలినం హంతుం సమరే శక్ష్యసే నృప|తథా బ్రువాణం సుగ్రీవం ప్రహసన్ లక్ష్మణోఽబ్రవీత్ ||౬౯||కస్మిన్ కర్మణి నిర్వృత్తే శ్రద్దధ్యా వాలినో వధమ్ | తమువాచాథ సుగ్రీవస్సప్తసాలానిమాన్పురా||౭౦||ఏవమేకైకశో వాలీ వివ్యాధాథ స వాసకృత్ | రామోఽపి దారయేదేషాం బాణేనైకేన చేద్ద్రుమమ్||౭౧ ||వాలినం నిహతం మన్యే దృష్ట్వా రామస్య విక్రమమ్| హతస్య మహిషస్యాస్థి పాదేనైకేన లక్ష్మణ||౭౨||ఉద్యమ్యాథ ప్రక్షిపేచ్చేత్తరసా ద్వే ధనుశ్శతే | ఏవముక్త్వా తు సుగ్రీవో రామం రక్తాంతలోచనమ్||౭౩||ధ్యాత్వా ముహూర్తం కాకుత్స్థం పునరేవ వచోఽబ్రవీత్ | శూరశ్చ శూరఘాతీ చ ప్రఖ్యాతబలపౌరుషః||౭౪||బలవాన్వానరో వాలీ సంయుగేష్వపరాజితః |దృశ్యంతే చాస్య కర్మాణి దుష్కరాణి సురైరపి||౭౫||యాని సంచింత్య భీతోఽహమృశ్యమూకం సమాశ్రితః|తమజయ్యమధృష్యం చ వానరేంద్రమమర్షణమ్||౭౬ ||విచింతయన్న ముంచామి ఋశ్యమూకమహం త్విమమ్ | ఉద్విగ్నశ్శంకితశ్చాపి విచరామి మహావనే||౭౭ ||అనురక్తైస్సహామాత్యైర్హనుమత్ప్రముఖైర్వరైః|ఉపలబ్ధం చ మే శ్లాఘ్యం సన్మిత్రం మిత్రవత్సల||౭౮||త్వామహం పురుషవ్యాఘ్ర హిమవంతమివాశ్రితః|కింతు తస్య బలజ్ఞోఽహం దుర్భ్రాతుర్బలశాలినః||౭౯||అప్రత్యక్షం తు మే వీర్యం సమరే తవ రాఘవ|న ఖల్వహం త్వాం తులయే నావమన్యే న భీషయే||౮౦||కర్మభిస్తస్య భీమైస్తు కాతర్యం జనితం మమ |కామం రాఘవ తే వాణీ ప్రమాణం ధైర్యమాకృతిః||౮౧||సూచయంతి పరం తేజో భస్మచ్ఛన్నమివానలమ్ | తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా సుగ్రీవస్య మహాత్మనః||౮౨||స్మితపూర్వమథో రామః ప్రత్యువాచ హరిం ప్రభుః | యది న ప్రత్యయోఽస్మాసు విక్రమే తవ వానర||౮౩||ప్రత్యయం సమరే శ్లాఘ్యమహముత్పాదయామి తే | ఏవముక్త్వా తు సుగ్రీవం సాంత్వం లక్ష్మణపూర్వజః||౮౪||రాఘవో దుందుభేః కాయం పాదాంగుష్ఠేన లీలయా|తోలయిత్వా మహాబాహుశ్చిక్షేప దశయోజనమ్||౮౫||అసురస్య తనుం శుష్కం పాదాంగుష్ఠేన వీర్యవాన్| క్షిప్తం దృష్ట్వా తతః కాయం సుగ్రీవః పునరబ్రవీత్ ||౮౬||లక్ష్మణస్యాగ్రతో రామమిదం వచనమబ్రవీత్ |ఆర్ద్రస్సమాంసః ప్రత్యగ్రః క్షిప్తః కాయః పురా సఖే | లఘుస్సంప్రతి నిర్మాంసస్తృణభూతశ్చ రాఘవ||౮౭|| పరిశ్రాంతేన మత్తేన భ్రాత్రా మే వాలినా తదా|క్షిప్తమేవం ప్రహర్షేణ భవతా రఘునందన || ౮౮ ||నాత్ర శక్యం బలం జ్ఞాతుం తవ వా తస్య వాధికమ్ | ఆర్ద్రం శుష్కమితి హ్యేతత్సుమహద్రాఘవాంతరమ్||౮౯ ||స ఏవ సంశయస్తాత తవ తస్య చ యద్బలే | సాలమేకం తు నిర్భిద్య భవేద్వ్యక్తిర్బలాబలే || ౯౦ || కృత్వేదం కార్ముకం సజ్యం హస్తిహస్తమివాతతమ్ | ఆకర్ణపూర్ణమాయమ్య విసృజస్వ మహాశరమ్||౯౧||ఇమం హి సాలం ప్రహితస్త్వయా శరో న సంశయోఽత్రాస్తి విదారయిష్యతి | అలం విమర్శేన మమ ప్రియం ధ్రువం కురుష్వ రాజాత్మజ శాపితో మయా||౯౨|| యథా హి తేజస్సు వరస్సదా రవిర్యథా హి శైలో హిమవాన్మహాద్రిషు | యథా చతుష్పాత్సు చ కేసరీ వరస్తథా నరాణామసి విక్రమే వరః||౯౩||

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే - ఏకాదశస్సర్గః - **

ఏతచ్చ వచనం శ్రుత్వా సుగ్రీవేణ సుభాషితమ్| ప్రత్యయార్థం మహాతేజా రామో జగ్రాహ కార్ముకమ్||౧|| స గృహీత్వా ధనుర్ఘోరం శరమేకం చ మానదః| సాలానుద్దిశ్య చిక్షేప జ్యాస్వనైః పూరయన్దిశః||౨|| స విసృష్టో బలవతా బాణస్స్వర్ణపరిష్కృతః| భిత్త్వా సాలాన్గిరిప్రస్థే సప్తభూమిం వివేశ హ|| ౩ || ప్రవిష్టశ్చ ముహూర్తేన రసాం భి

త్వామహాజవః।నిష్పీడ్యచపునస్తూర్ణంస్వస్థానేపునరావిశత్॥ ౪॥ తాన్దృష్ట్వాసప్తనిర్భిన్నాన్సాలాన్వానరపుంగ
వః।రామస్యశరవేగేనవిస్మయంపరమంగతః॥౫॥సమూర్ధ్నాన్యపతద్భూమౌప్రలంబగతభూషణః। సుగ్రీవఃపరమప్రీ
తోరాఘవాయకృతాంజలిః॥౬॥ఇదంచోవాచధర్మజ్ఞంకర్మణాతేనహర్షితః। రామంసర్వాస్త్రవిదుషాంశ్రేష్ఠం
శూరమవస్థితమ్॥౭॥ సేంద్రానపిసురాన్సర్వాంస్త్వంబాణైఃపురుషర్షభ। సమర్థస్సమరేహంతుంకింపునర్వాలి
సంప్రభో॥౮॥యేనసప్తమహాసాలాగిరిర్భూమిశ్చదారితాః। బాణేనైకేనకాకుత్స్థస్స్థాతాతేకోరణాగ్రతః॥౯॥ అద్య
మేవిగతశోకఃప్రీతిరద్యపరామమ।సుహృదంత్వాంసమాసాద్యమహేంద్రవరుణోపమమ్॥ ౧౦॥ తమద్యైవప్రియా
ర్థంమేవైరిణంభ్రాతృరూపిణమ్।వాలినంజహికాకుత్స్థమయాబద్ధోయమంజలిః॥ ౧౧॥ తతోరామఃపరిష్వజ్యసుగ్రీ
వంప్రియదర్శనమ్।ప్రత్యువాచమహాప్రాజ్ఞోలక్ష్మణానుమతంవచః॥౧౨॥ అస్మాద్గచ్ఛేమకిష్కింధాంక్షిప్రంగచ్ఛత్వ
మగ్రతః।గత్వాచాహ్వయసుగ్రీవవాలినంభ్రాతృగంధినమ్॥ ౧౩॥ సర్వేతేత్వరితంగత్వాకిష్కింధాంవాలినఃపురీమ్।
వృక్షైరాత్మానమావృత్యవ్యతిష్ఠన్గహనేవనే॥౧౪॥ సుగ్రీవోవ్యనదద్ఘోరంవాలినోహ్వానకారణాత్। గాఢంపరిహితోవే
గాన్నాదైర్భిందన్నివాంబరమ్॥౧౫॥తంశ్రుత్వానినదంభ్రాతుఃక్రుద్ధోవాలీమహాబలః।నిశ్చక్రామసుసంరబ్ధోభా
స్కరోస్తతటాదివ॥౧౬॥తతస్సుతుములంయుద్ధంవాలిసుగ్రీవయోరభూత్। గగనేగ్రహయోర్ఘోరంబుధాంగారక
యోరివ॥౧౭॥తలైరశనికల్పైశ్చవజ్రకల్పైశ్చముష్టిభిః। జఘ్నతుస్సమరేన్యోన్యంభ్రాతరౌక్రోధమూర్ఛితౌ॥౧౮॥
తతోరామోధనుష్పాణిస్తావుభౌసముదీక్ష్యతు।అన్యోన్యసదృశౌవీరావుభౌదేవావివాశ్వినౌ॥ ౧౯ ॥ యన్నావచ్ఛత్సు
గ్రీవంవాలినంవాపిరాఘవః।తతోనకృతవాన్బుద్ధింమోక్తుమంతకరంశరమ్॥౨౦॥ఏతస్మిన్నంతరేభగ్నస్సుగ్రీవస్తేనవా
లినా।అపశ్యన్రాఘవంనాథమృశ్యమూకంప్రదుద్రువే॥౨౧॥క్లాంతోరుధిరసిక్తాంగఃప్రహారైర్జర్ఝరీకృతః। వాలినా
భిద్రుతఃక్రోధాత్ప్రవివేశమహావనమ్॥౨౨॥తంప్రవిష్టంవనందృష్ట్వావాలీశాపభయార్దితః।ముక్తోహ్యసిత్వమిత్యుక్త్వా
సంనివృత్తోమహాద్యుతిః॥౨౩॥రాఘవోపిసహభ్రాత్రాసహచైవహనూమతా। తదేవవనమాగచ్ఛత్సుగ్రీవోయత్ర
వానరః॥ ౨౪ ॥ తంసమీక్ష్యాగతంరామంసుగ్రీవస్సహలక్ష్మణమ్।హ్రీమాన్దీనమువాచేదంవసుధామవలోకయన్॥
౨౫॥ఆహ్వయస్వేతిమాముక్త్వాదర్శయిత్వాచవిక్రమమ్।వైరిణాఘాతయిత్వాచకిమిదానీంత్వయాకృతమ్॥౨౬॥తా
మేవవేళాంవక్తవ్యంత్వయారాఘవతత్త్వతః।వాలినంననిహన్మీతితతోనాహమితోవ్రజే॥౨౭॥తస్యచైవంబ్రువాణస్య
సుగ్రీవస్యమహాత్మనః।కరుణందీనయావాచారాఘవఃపునరబ్రవీత్॥౨౮॥సుగ్రీవశ్రూయతాంతాతక్రోధశ్చవ్యపనీయ
తామ్।కారణంయేనబాణోయంనమయాసవిసర్జితః॥౨౯॥అలంకారేణవేషేణప్రమాణేనగతేనచ।త్వంచసుగ్రీవవాలీ
చసదృశౌస్థఃపరస్పరమ్॥౩౦॥స్వరేణవర్చసాచైవప్రేక్షితేనచవానర।విక్రమేణచవాక్యైశ్చవ్యక్తింవాంనోపలక్ష
యే॥౩౧॥తతోహంరూపసాదృశ్యాన్మోహితోవానరోత్తమ। నోత్సృజామిమహావేగంశరంశత్రునిబర్హణమ్॥౩౨॥
జీవితాంతకరంఘోరంసాదృశ్యాత్తువిశంకితః।మూలఘాతోనవాస్యాద్ధిద్వయోరపికృతోమయా॥౩౩॥త్వయివీరేవిపన్నే
హిఅజ్ఞానాల్లాఘవాన్మయా।మౌఢ్యంచమమబాల్యంచఖ్యాపితంస్యాద్ధరీశ్వర॥౩౪॥దత్తాభయవధోనామపాతకంమహ
దుచ్యతే। అహంచలక్ష్మణశ్చైవసీతాచవరవర్ణినీ॥౩౫॥త్వదధీనావయంసర్వేవనేస్మిన్శరణంభవాన్। తస్మాద్యుధ్య
స్వభూయస్త్వంమామాశంకీశ్చవానర॥౩౬॥ఏతన్ముహూర్తేనసుగ్రీవపశ్యవాలినమాహవే।నిరస్తమిషుణైకేనవేష్టమా
నంమహీతలే॥౩౭॥అభిజ్ఞానంకురుష్వత్వమాత్మనోవానరేశ్వర। యేనత్వామభిజానీయాంద్వంద్వయుద్ధముపాగతమ్॥
౩౮॥ గజపుష్పీమిమాంఫుల్లాముత్పాట్యశుభలక్షణామ్।కురులక్ష్మణకంఠేస్యసుగ్రీవస్యమహాత్మనః॥౩౯॥ తతోగిరితటే
జాతాముత్పాట్యకుసుమాకులామ్।లక్ష్మణోగజపుష్పీంతాంతస్యకంఠేవ్యసర్జయత్॥౪౦॥సతయాశుశుభేశ్రీమాన్ల
తయాకంఠసక్తయా।విపరీతఇవాకాశేసూర్యోనక్షత్రమాలయా॥౪౧॥ మాలయేవబలాకానాంససంధ్యఇవతోయదః।
విభ్రాజమానోవపుషారామవాక్యసమాహితః॥౪౨॥ జగామసహరామేణకిష్కింధాంవాలిపాలితామ్॥ ఇతిశ్రీమ
త్కిష్కింధాకాండే- ద్వాదశస్సర్గః. ****************** ఋశ్యమూకాత్సధర్మాత్మాకిష్కింధాంలక్ష్మణా
గ్రజః।జగామసహసుగ్రీవోవాలివిక్రమపాలితామ్॥౧॥సముద్యమ్యమహచ్చాపంరామఃకాంచనభూషితమ్। శరాం

శ్చాదిత్యసంకాశాన్ గృహీత్వా రణసాధకాన్ ॥౨॥ అగ్రతస్తు యయౌ తస్య రాఘవస్య మహాత్మనః । సుగ్రీవస్సంహతగ్రీవో లక్ష్మణశ్చ మహాబలః ॥౩॥ పృష్ఠతో హనుమాన్వీరో నలో నీలశ్చ వానరః । తారశ్చైవ మహాతేజా హరియూథపయూథపః ॥౪॥ తే వీక్షమాణా వృక్షాంశ్చ పుష్పభారావలంబినః । ప్రసన్నాంబువహాశ్చైవ సరితస్సాగరంగమాః ॥౫॥ కందరాణి చ శైలాంశ్చ నిర్ఝరాణి గుహాస్తథా । శిఖరాణి చ ముఖ్యాని దరీశ్చ ప్రియదర్శనాః ॥ ౬ ॥ వైడూర్యవిమలైః పర్ణైః పద్మైశ్చాకోశకుట్మలైః । శోభితాన్ సజలాన్ మార్గే తటాకానవలోకయన్ ॥ ౭ ॥ కారండైస్సారసైర్హంసైర్వంజూలైర్జలకుక్కుటైః । చక్రవాకైస్తథా చాన్యైః శకునైరుపనాదితాన్ ॥౮॥ మృదుశష్పాంకురాహారాన్నిర్భయాన్ వనగోచరాన్ । చరతస్సర్వతోపశ్యన్ స్థలీషు హరిణాంస్థితాన్ ॥ ౯ ॥ తటాకవైరిణశ్చాపి శుక్లదంతవిభూషితాన్ । ఘోరానేకచరాన్వన్యాన్ ద్విరదాన్ కూలఘాతినః ॥౧౦॥ మత్తాన్ గిరితటోత్కృష్టాన్ పర్వతానివ జంగమాన్ । వారణాన్వారిదప్రఖ్యాన్మహీరేణుసముక్షితాన్ ॥ ౧౧ ॥ వనే వనచరాంశ్చాన్యాన్ ఖేచరాంశ్చ విహంగమాన్ । పశ్యంతస్త్వరితా జగ్ముస్సుగ్రీవవశవర్తినః ॥౧౨॥ తేషాం తు గచ్ఛతాం తత్ర త్వరితం రఘునందనః । ద్రుమషండం వనం దృష్ట్వా రామస్సుగ్రీవమబ్రవీత్ ॥ ౧౩॥ ఏష మేఘ ఇవాకాశే వృక్షషండః ప్రకాశతే । మేఘసంఘాతవిపులః పర్యంతకదలీవృతః ॥౧౪॥ కిమేతత్ జ్ఞాతుమిచ్ఛామి సఖే కౌతూహలం హి మే । కౌతూహలాపనయనం కర్తుమిచ్ఛామ్యహం త్వయా ॥౧౫॥ తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా రాఘవస్య మహాత్మనః । గచ్ఛన్నేవాచచక్షేథ సుగ్రీవస్తన్మహద్వనమ్ ॥౧౬॥ ఏతద్రాఘవ విస్తీర్ణమాశ్రమం శ్రమనాశనమ్ । ఉద్యానవనసంపన్నం స్వాదుమూలఫలోదకమ్ ॥౧౭॥ అత్ర సప్తజనా నామ మునయస్సంశితవ్రతాః । సప్తైవాసన్నధశ్శీర్షా నియతం జలశాయినః ॥౧౮॥ సప్తరాత్రకృతాహారా వాయునా వనవాసినః । దివం వర్షశతైర్యాతాస్సప్తభిస్సకలేబరాః ॥౧౯॥ తేషామేవం ప్రభావానాం ద్రుమప్రాకారసంవృతమ్ । ఆశ్రమం సుదురాధర్షమపి సేంద్రైస్సురాసురైః ॥ ౨౦ ॥ పక్షిణో వర్జయంత్యేతత్తథాన్యే వనచారిణః । విశంతి మోహాద్యేత్ర నివర్తంతే న తే పునః ॥౨౧॥ విభూషణరవాస్తత్ర శ్రూయంతే సకలాక్షరాః । తూర్యగీతస్వనాశ్చాత్ర గంధో దివ్యశ్చ రాఘవ ॥౨౨॥ త్రేతాగ్నయోపి దీప్యంతే ధూమో హ్యత్ర ప్రకాశతే । వేష్టయన్నివ వృక్షాగ్రాన్ కపోతాంగారుణో ఘనః ॥౨౩॥ ఏతే వృక్షాః ప్రకాశంతే ధూమసంసక్తమస్తకాః । మేఘజాలప్రతిచ్ఛన్నా వైడూర్యగిరయో యథా ॥ ౨౪ ॥ కురు ప్రణామం ధర్మాత్మన్ తాన్ సముద్దిశ్య రాఘవ । లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా ప్రయతస్సంయతాంజలిః ॥ ౨౫॥ ప్రణమంతి హి యే తేషాం మునీనాం భావితాత్మనామ్ । న తేషామశుభం కించిచ్ఛరీరే రామ దృశ్యతే ॥౨౬॥ తతో రామస్సహ భ్రాత్రా లక్ష్మణేన కృతాంజలిః । సముద్దిశ్య మహాత్మానస్తానృషీనభ్యవాదయత్ ॥ ౨౭ ॥ అభివాద్య తు ధర్మాత్మా రామో భ్రాతా చ లక్ష్మణః । సుగ్రీవో వానరాశ్చైవ జగ్ముస్సంహృష్టమానసాః ॥౨౮॥ తే గత్వా దూరమధ్వానం తస్మాత్సప్తజనాశ్రమాత్ । దదృశుస్తాం దురాధర్షాం కిష్కింధాం వాలిపాలితామ్ ॥౨౯॥ తతస్తు రామానుజరామవానరాః ప్రగృహ్య శస్త్రాణ్యుదితాగ్ర్యతేజసః । పురీం సురేశాత్మజవీర్యపాలితాం వధాయ శత్రోః పునరాగతాస్సహ ॥౩౦॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే త్రయోదశస్సర్గః *********************

సర్వే తే త్వరితం గత్వా కిష్కింధాం వాలిపాలితామ్ । వృక్షైరాత్మానమావృత్య వ్యతిష్ఠన్ గహనే వనే ॥౧॥ విచార్య సర్వతో దృష్టిం కాననే కాననప్రియః । సుగ్రీవో విపులగ్రీవః క్రోధమాహారయద్భృశమ్ ॥౨॥ తతస్సనినదం ఘోరం కృత్వా యుద్ధాయ చాహ్వయత్ । పరివారైః పరివృతో నాదైర్భిందన్నివాంబరమ్ ॥౩॥ గర్జన్నివ మహామేఘో వాయువేగపురస్సరః । అథ బాలార్కసదృశో దృప్తసింహగతిస్తదా ॥౪॥ దృష్ట్వా రామం క్రియాదక్షం సుగ్రీవో వాక్యమబ్రవీత్ । హరివాగురయా వ్యాప్తాం తప్తకాంచనతోరణామ్ ॥౫॥ ప్రాప్తాస్స్మ ధ్వజయంత్రాఢ్యాం కిష్కింధాం వాలినః పురీమ్ । ప్రతిజ్ఞా యా త్వయా వీర కృతా వాలివధే పురా ॥౬॥ సఫలాం తాం కురు క్షిప్రం లతాం కాల ఇవాగతః । ఏవముక్తస్తు ధర్మాత్మా సుగ్రీవేణ స రాఘవః ॥౭॥ తమథోవాచ సుగ్రీవం వచనం శత్రుసూదనః । కృతాభిజ్ఞానచిహ్నస్త్వమనయా గజసాహ్వయా ॥౮॥ లక్ష్మణేన సముత్పాట్య ఏషా కంఠే కృతా తవ । శోభసే హ్యధికం వీర లతయా కంఠసక్తయా ॥ ౯ ॥ విపరీత ఇవాకాశే సూర్యో నక్షత్రమాలయా । అద్య వాలిసముత్థం తే భయం వైరం చ వానర ॥౧౦॥ ఏకేనాహం ప్రమోక్ష్యామి బాణమోక్షేణ సంయుగే । మమ దర్శయ సుగ్రీవ వైరిణం భ్రాతృరూపిణమ్ ॥౧౧॥ వాలీ వినిహతో యావద్వనే పాంసుషు వేష్టతే । యది దృష్టిపథం ప్రాప్తో

జీవన్సననివర్తతే॥౧౨॥తతోద్రోషేణమాగచ్ఛేత్సద్యోగర్హేచ్ఛమాభవాన్ । ప్రత్యయంచస త్తతేసాలామయాబాణే
నదారితాః ॥౧౩॥ తేనాపిహిబలేనాద్యవాలినంనిహతంమయా । అనృతంనోక్తపూర్వంమేవీరకృచ్ఛ్రేపితిష్ఠతా॥౧౪॥ ధ
ర్మలోభపరీతేననచవక్ష్యేకథంచన । సఫలాంచకరిష్యామిప్రతిజ్ఞాంజహిసంభ్రమమ్ ॥౧౫॥ ప్రసూతంకలమంక్షేత్రే
వర్షేణేవశతక్రతుః।తదాహ్వాననిమిత్తంత్వంవాలినోహేమమాలినః॥౧౬॥సుగ్రీవకురుతంశబ్దంనిష్పతేద్యేనవానరః।
జితకాశీబలశ్లాఘీత్వయాచాధర్షితఃపురా ॥౧౭॥ నిష్పతిష్యత్యసంగేనవాలీసప్రియసంయుగః । రిపూణాంధర్షణం
శూరామర్షయంతినసంయుగే ॥౧౮॥ జానంతస్తుస్వకంవీర్యంస్త్రీసమక్షంవిశేషతః । సతురామవచఃశ్రుత్వాసుగ్రీ
వోహేమపింగళః॥౧౯॥ననర్దక్రూరనాదేనవినిర్భిందన్నివాంబరమ్ । తస్యశబ్దేనవిత్రస్తాగావోయాంతిహతప్రభాః॥
౨౦॥రాజదోషపరామృష్టాఃకులస్త్రియఇవాకులాః। ద్రవంతిచమృగాశ్శీఘ్రంభగ్నాఇవరణేహయాః॥ ౨౧॥పతంతిచఖ
గాభూమౌక్షీణపుణ్యాఇవగ్రహాః॥తతస్సజీమూతగణప్రణాదోనాదంవ్యముంచత్త్వరయాప్రతీతః। సూర్యాత్మజశ్శౌ
ర్యవివృద్ధతేజాస్సరిత్పతిర్వానిలచంచలోర్మిః॥ ౨౨॥ ఇతిశ్రీమత్కిష్కింధాకాండే - చతుర్దశస్సర్గః**********
అథతస్యనినాదంతుసుగ్రీవస్యమహాత్మనః। శుశ్రావాంతఃపురగతోవాలీభ్రాతురమర్షణః॥ ౧॥శ్రుత్వాతుత
స్యనినదంసర్వభూతప్రకంపనం।మదశ్చైకపదేనష్టఃక్రోధశ్చాపతితోమహాన్॥౨॥ సతురోషపరీతాంగోవాలీసంధ్యా
తపప్రభః। ఉపరక్తఇవాదిత్యస్సద్యోనిష్ప్రభతాంగతః॥౩॥వాలీదంష్ట్రాకరాళస్తుక్రోధాద్దీప్తాగ్నిసన్నిభః। భాత్యుత్ప
తితపద్మాభస్సమృణాళఇవహ్రదః ॥౪॥శబ్దందుర్మర్షణంశ్రుత్వానిష్పపాతతతోహరిః। వేగేనచరణన్యాసైర్దార
యన్నివమేదినీమ్॥౫॥ తంతుతారాపరిష్వజ్యస్నేహాద్దర్శితసౌహృదా।ఉవాచత్రస్తసంభ్రాంతాహితోదర్కమిదంవ
చః॥౬॥సాధుక్రోధమిమంవీరనదీవేగమివాగతమ్।శయనాదుత్థితఃకాల్యంత్యజభుక్తామివస్రజమ్ ॥౭॥కాల్యమేతేనసం
గ్రామంకరిష్యసిచవానర।వీరతేశత్రుబాహుల్యంఫల్గుతావానవిద్యతే॥౮॥సహసాతవనిష్క్రామోమమతావన్నరో
చతే। శ్రూయతాంచాభిధాస్యామియన్నిమిత్తంనివార్యసే॥౯॥పూర్వమాపతితఃక్రోధాత్సత్వామాహ్వయతేయుధి
నిష్పత్యచనిరస్తస్తేహన్యమానోదిశోగతః॥౧౦॥త్వయాతస్యనిరస్తస్యపీడితస్యవిశేషతః। ఇహైత్యపునరాహ్వానంశం
కాంజనయతీవమే॥౧౧॥దర్పశ్చవ్యవసాయశ్చయాదృశస్తస్యనర్దతః। నినాదశ్చాపిసంరంభోనైతదల్పంహికారణమ్॥
౧౨॥నాసహాయమహంమన్యేసుగ్రీవంతమిహాగతమ్।అవష్టబ్ధసహాయశ్చయమాశ్రిత్యైషగర్జతి ॥౧౩॥ ప్రకృత్యాని
పుణశ్చైవబుద్ధిమాంశ్చైవవానరః। అపరీక్షితవీర్యేణసుగ్రీవస్సహనైష్యతి ॥౧౪॥ పూర్వమేవమయావీరశ్రుతంకథ
యతోవచః।అంగదస్యకుమారస్యవక్ష్యామిత్వాహితంవచః॥౧౫॥అంగదస్తుకుమారోయంవనాంతముపనిర్గతః।ప్రవృత్తి
స్తేనకథితాచారైరాప్తైర్నివేదితా ॥౧౬॥ అయోధ్యాధిపతేఃపుత్రౌశూరౌసమరదుర్జయౌ । ఇక్ష్వాకూణాంకులే
జాతౌప్రథితౌరామలక్ష్మణౌ ॥౧౭॥ సుగ్రీవప్రియకామార్థంప్రాప్తౌతత్రదురాసదౌ।తవభ్రాతుర్హివిఖ్యాతస్స
హాయోరణకర్కశః॥౧౮॥రామఃపరబలామర్దీయుగాంతాగ్నిరివోత్థితః। నివాసవృక్షస్సాధూనామాపన్నానాంపరా
గతిః॥౧౯॥ఆర్తానాంసంశ్రయశ్చైవయశసశ్చైకభాజనమ్।జ్ఞానవిజ్ఞానసంపన్నోనిదేశేనిరతఃపితుః॥౨౦॥ ధాతూ
నామివశైలేంద్రోగుణానామాకరోమహాన్।తత్క్షమంనవిరోధస్తేసహతేనమహాత్మనా॥౨౧॥ దుర్జయేనాప్రమేయేనరా
మేణరణకర్మసు। శూరవక్ష్యామితేకించిన్నచేచ్ఛామ్యభ్యసూయితుమ్॥౨౨॥ శ్రూయతాంక్రియతాంచైవతథ్యంవక్ష్యా
మియద్ధితమ్। యౌవరాజ్యేనసుగ్రీవంతూర్ణంసాధ్వభిషేచయ॥౨౩॥విగ్రహంమాకృథావీరభ్రాత్రారాజన్బలీయ
సా। అహంహితేక్షమంమన్యేతవరామేణసౌహృదమ్॥౨౪॥సుగ్రీవేణచసంప్రీతింవైరముత్సృజ్యదూరతః। లాలనీయో
హితేభ్రాతాయవీయానేషవానరః॥౨౫॥తత్రవాసన్నిధిస్థోవాసర్వథాబంధురేవతే।నహితేనసమంబంధుంభువిపశ్యా
మికంచన॥౨౬॥దానమానాదిసత్కారైఃకురుష్వప్రత్యనంతరమ్। వైరమేతత్సముత్సృజ్యతవపార్శ్వేసతిష్ఠతు॥౨౭॥సు
గ్రీవోవిపులగ్రీవస్తవబంధుస్సదామతః। భ్రాతృసౌహృదమాలంబనాన్యాగతిరిహాస్తితే॥౨౮॥యదితేమత్ప్రియంకా
ర్యంయదిచావైషిమాంహితామ్ । యాచ్యమానఃప్రయత్నేనసాధువాక్యంకురుష్వమే॥౨౯॥ప్రసీదపథ్యంశృణుజల్పితం
హిమేనరోషమేవానువిధాతుమర్హసి।క్షమోహితేకోసలరాజసూనునానవిగ్రహశ్శక్రసమానతేజసా॥ ౩౦॥ తథా

హితారాహితమేవవాక్యంతంవాలినంపథ్యమిదంబభాషే । నరోచతేతద్వచనంహితస్యకాలాభిపన్నస్యవినాశకాలే ॥
౩౧॥ఇతిశ్రీమత్కిష్కింధాకాండే- పంచదశస్సర్గః-**
తామేవంబ్రువతీంతారాంతారాధిపనిభాననామ్।వాలీనిర్భర్త్సయామాసవచనంచేదమబ్రవీత్ ॥౧॥గర్జతోస్యచసం
రంభంభ్రాతుశ్శత్రోర్విశేషతః।మర్షయిష్యామ్యహంకేనకారణేనవరాననే॥౨॥అధర్షితానాంశూరాణాంసమరే
ష్వనివర్తినామ్।ధర్షణామర్షణంభీరుమరణాదతిరిచ్యతే॥౩॥సోఢుంనచసమర్థోహంయుద్ధకామస్యసంయుగే।సుగ్రీవస్య
చసంరంభంహీనగ్రీవస్యగర్జతః॥౪॥నచకార్యోవిషాదస్తేరాఘవంప్రతిమత్కృతే।ధర్మజ్ఞశ్చకృతజ్ఞశ్చకథంపాపంకరిష్య
తి॥౫॥నివర్తస్వసహస్త్రీభిఃకథంభూయోనుగచ్ఛసి।సౌహృదందర్శితంతారేమయిభక్తిఃకృతాత్వయా॥౬॥ప్రతియో
త్స్యామ్యహంగత్వాసుగ్రీవస్యహిసంభ్రమమ్ । దర్పంచాస్యాపనేష్యామినచప్రాణైర్విమోక్ష్యతే॥౭॥అహంహ్యా
జౌస్థితస్యాస్యకరిష్యామియథేప్సితమ్।వృక్షైర్ముష్టిప్రహారైశ్చపీడితఃప్రతియాస్యతి॥౮॥నమేగర్వితమాయస్తంసహి
ష్యతిదురాత్మవాన్ ।కృతంతారేసహాయత్వంసౌహృదందర్శితంమయి॥౯॥శాపితాసిమమప్రాణైర్నివర్తస్వజయేన
చ । అహంజిత్వానివర్తిష్యేతమహంభ్రాతరంరణే॥౧౦॥తంతుతారాపరిష్వజ్యవాలినంప్రియవాదినీ । చకారరుదతీ
మందందక్షిణాసాప్రదక్షిణమ్॥౧౧॥తతఃస్వస్త్యయనంకృత్వామంత్రవద్విజయైషిణీ। అంతఃపురంసహస్త్రీభిఃప్రవిష్టా
శోకమోహితా॥౧౨॥ప్రవిష్టాయాంతుతారాయాంసహస్త్రీభిస్స్వమాలయమ్। నగరాన్నిర్యయౌక్రుద్ధోమహాసర్ప
ఇవశ్వసన్॥౧౩॥ సనిశ్శ్వస్యమహాతేజావాలీపరమరోషణః । సర్వతశ్చారయన్దృష్టింశత్రుదర్శనకాంక్షయా॥ ౧౪॥
సదదర్శతతశ్శ్రీమాన్సుగ్రీవంహేమపింగళమ్।సుసంవీతమవష్టబ్ధందీప్యమానమివానలమ్॥ ౧౫ ॥ సతందృష్ట్వామహావీ
ర్యఃసుగ్రీవంపర్యవస్థితమ్।గాఢంపరిదధేవాసోవాలీపరమరోషణః॥౧౬॥సవాలీగాఢసంవీతోముష్టిముద్యమ్యవీర్యవాన్
సుగ్రీవమేవాభిముఖోయయౌయోద్ధుంకృతక్షణః॥౧౭॥ శ్లిష్టముష్టింసముద్యమ్యసంరబ్ధతరమాగతః । సుగ్రీవోఽపిసము
ద్దిశ్యవాలినంహేమమాలినం॥౧౮॥తంవాలీక్రోధతామ్రాక్షస్సుగ్రీవంరణపండితమ్।ఆపతంతంమహావేగమిదంవచనమ
బ్రవీత్ ॥౧౯॥ ఏషముష్టిర్మయాబద్ధోగాఢస్సన్నిహితాంగుళిః । మయావేగవిముక్తస్తేప్రాణానాదాయయాస్యతి ॥
౨౦॥ఏవముక్తస్తుసుగ్రీవఃక్రుద్ధోవాలినమబ్రవీత్ ।తవైవచాహరన్ప్రాణాన్ముష్టిఃపతతుమూర్ధని॥ ౨౧॥ తాడితస్తే
నసంక్రుద్ధస్సమభిక్రమ్యవేగితః।అభవచ్ఛోణితోద్గారీసోత్పీడఇవపర్వతః॥౨౨॥ సుగ్రీవేణతునిస్సంగంసాలముత్పాట్యతే
జసా।గాత్రేష్వభిహతోవాలీవజ్రేణేవమహాగిరిః॥౨౩॥సతువాలీప్రచలితస్సాలతాడనవిహ్వలః।గురుభారసమాక్రాం
తాసార్థనౌరివసాగరే॥౨౪॥తౌభీమబలవిక్రాంతౌసుపర్ణసమవేగినౌ।ప్రవృద్ధౌఘోరవపుషౌచంద్రసూర్యావివాంబరే॥
౨౫ ॥ పరస్పరమమిత్రఘ్నౌఛిద్రాన్వేషణతత్పరౌ।తతోవర్ధతవాలీతుబలవీర్యసమన్వితః॥౨౬॥ సూర్యపుత్రోమహా
వీర్యఃసుగ్రీవఃపరిహీయతే।వాలినాభగ్నదర్పస్తుసుగ్రీవోమందవిక్రమః॥ ౨౭॥ వాలినంప్రతిసామర్షోదర్శయామాస
లాఘవమ్।వృక్షైస్సశాఖైశ్శిఖరైర్వజ్రకోటినిభైర్నఖైః॥౨౮॥ముష్టిభిర్జానుభిఃపద్భిర్బాహుభిశ్చపునఃపునః । తయో
ర్యుద్ధమభూద్ఘోరంవృత్రవాసవయోరివ॥౨౯॥తౌశోణితాక్తౌయుధ్యేతాంవానరౌవనచారిణౌ । మేఘావివమహాశబ్దైస్తర్జ
యానౌపరస్పరమ్॥౩౦॥హీయమానమథోపశ్యత్సుగ్రీవంవానరేశ్వరమ్ । వీక్షమాణందిశశ్చైవరాఘవస్సముహుర్ము
హుః॥౩౧॥తతోరామోమహాతేజాఆర్తందృష్ట్వాహరీశ్వరమ్।శరంచవీక్షతేవీరోవాలినోవధకారణాత్॥౩౨॥ తతోధను
షిసంధాయశరమాశీవిషోపమమ్।పూరయామాసతచ్చాపంకాలచక్రమివాంతకః॥౩౩॥తస్యజ్యాతలఘోషేణత్రస్తాః
పత్రరథేశ్వరాః। ప్రదుద్రువుర్మృగాశ్చైవయుగాంతఇవమోహితాః॥ ౩౪॥ ముక్తస్తువజ్రనిర్ఘోషఃప్రదీప్తాశనిసన్ని
భః। రాఘవేణమహాబాణోవాలివక్షసిపాతితః॥౩౫॥తతస్తేనమహాతేజావీర్యోత్సిక్తఃకపీశ్వరః। వేగేనాభిహతోవాలీని
పపాతమహీతలే॥౩౬॥ఇంద్రధ్వజఇవోద్ధూతఃపౌర్ణమాస్యాంమహీతలే। ఆశ్వయుక్సమయేమాసిగతశ్రీకోవిచేతనః॥
౩౭ ॥ నరోత్తమఃకాలయుగాంతకోపమంశరోత్తమంకాంచనరౌప్యభూషితమ్। ససర్జదీప్తంతమమిత్రమర్దనంసధూ
మమగ్నింముఖతోయథాహరః॥౩౮॥అథోక్షితశ్శోణితతోయవిస్రవైస్సుపుష్పితాశోకఇవానలోద్ధతః। విచేతనోవాస
వసూనురాహవేవిభ్రంశితేంద్రధ్వజవత్క్షితింగతః॥౩౯॥ఇతిశ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-షోడశస్సర్గః ************

తతశ్శరేణాభిహతో రామేణ రణకర్కశః। పపాత సహసా వాలీ నికృత్త ఇవ పాదపః॥౧॥ స భూమౌ న్యస్తసర్వాంగ
స్తప్తకాంచనభూషణః। అపతద్దేవరాజస్య ముక్తరశ్మిరివ ధ్వజః॥౨॥ తస్మిన్నిపతితే భూమౌ వానరాణాం గణేశ్వరే। నష్టచం
ద్రమివ వ్యోమ న వ్యరాజత భూతలమ్॥౩॥ భూమౌ నిపతితస్యాపి తస్య దేహం మహాత్మనః। న శ్రీర్జహాతి న ప్రాణా న తేజో
న పరాక్రమః॥౪॥ శక్రదత్తా వరా మాలా కాంచనీ వజ్రభూషితా। దధార హరిముఖ్యస్య ప్రాణాంస్తేజః శ్రియం చ సా॥౫॥
స తయా మాలయా వీరో హైమయా హరియూథపః। సంధ్యానుగతపర్యంతః పయోధర ఇవాభవత్॥౬॥ తస్య మాలా చ దే
హశ్చ మర్మఘాతీ చ యశ్శరః। త్రిధేవ రచితా లక్ష్మీః పతితస్యాపి శోభతే॥౭॥ తదస్త్రం తస్య వీరస్య స్వర్గమార్గప్రభా
వనమ్। రామబాణాసనక్షిప్తమావహత్పరమాం గతిమ్॥౮॥ తం తదా పతితం సంఖ్యే గతార్చిషమివానలమ్। బహుమాన్య
చ తం వీరం వీక్షమాణం శనైరివ॥౯॥ యయాతిమివ పుణ్యాంతే దేవలోకాత్పరిచ్యుతమ్। ఆదిత్యమివ కాలేన యుగాంతే భువి
పాతితమ్॥౧౦॥ మహేంద్రమివ దుర్ధర్షం మహేంద్రమివ దుస్సహమ్। మహేంద్రపుత్రం పతితం వాలినం హేమమాలి
నమ్॥౧౧॥ సింహోరస్కం మహాబాహుం దీప్తాస్యం హరిలోచనమ్। లక్ష్మణానుగతో రామో దదర్శోపససర్ప చ॥౧౨
తం దృష్ట్వా రాఘవం వాలీ లక్ష్మణం చ మహాబలమ్। అబ్రవీత్ప్రశ్రితం వాక్యం పరుషం ధర్మసంయుతమ్॥౧౩॥ త్వం నరాధి
పతేః పుత్రః ప్రథితః ప్రియదర్శనః। కులీనస్సత్త్వసంపన్నస్తేజస్వీ చరితవ్రతః॥౧౪॥ పరాఙ్ముఖవధం కృత్వా కో ను ప్రా
ప్తస్త్వయా గుణః। యదహం యుద్ధసంరబ్ధశ్శరేణోరసి తాడితః॥౧౫॥ రామః కరుణవేదీ చ ప్రజానాం చ హితే రతః। సాను
క్రోశో జితోత్సాహస్సమయజ్ఞో దృఢవ్రతః॥౧౬॥ ఇతి తే సర్వభూతాని కథయంతి యశో భువి। దమశ్శమః క్షమా ధర్మో
ధృతిస్సత్యం పరాక్రమః॥౧౭॥ పార్థివానాం గుణా రాజన్ దండశ్చాప్యపరాధిషు। తాన్గుణాన్సంప్రధార్యాహమ
గ్ర్యం చాభిజనం తవ॥౧౮॥ తారయా ప్రతిషిద్ధోపి సుగ్రీవేణ సమాగతః। న మామన్యేన సంరబ్ధం ప్రమత్తం యోద్ధుమ
ర్హసి॥౧౯॥ ఇతి మే బుద్ధిరుత్పన్నా బభూవాదర్శనే తవ। న త్వాం వినిహతాత్మానం ధర్మధ్వజమధార్మికమ్॥౨౦॥ జానే
పాపసమాచారం తృణైః కూపమివావృతమ్। సతాం వేషధరం పాపం ప్రచ్ఛన్నమివ పావకమ్॥౨౧॥ నాహం త్వామభిజా
నామి ధర్మచ్ఛద్మాభిసంవృతమ్। విషయే వా పురే వా తే యదా నాపకరోమ్యహమ్॥౨౨॥ న చ త్వామవజానే చ కస్మాత్త్వం
హంస్యకిల్బిషమ్। ఫలమూలాశినం నిత్యం వానరం వనగోచరమ్॥౨౩॥ మామిహాప్రతియుధ్యంతమన్యేన చ సమాగతమ్।
త్వం నరాధిపతేః పుత్రః ప్రతీతః ప్రియదర్శనః॥౨౪॥ లింగమప్యస్తి తే రాజన్ దృశ్యతే ధర్మసంహితమ్। కః క్షత్రియకులే
జాతః శ్రుతవాన్నష్టసంశయః॥౨౫॥ ధర్మలింగప్రతిచ్ఛన్నః క్రూరం కర్మ సమాచరేత్। రామ రాజకులే జాతో ధర్మ
వానితి విశ్రుతః॥౨౬॥ అభవ్యో భవ్యరూపేణ కిమర్థం పరిధావసి। సామ దానం క్షమా ధర్మః సత్యం ధృతిపరాక్రమౌ॥౨౭॥
పార్థివానాం గుణా రాజన్ దండశ్చాప్యపరాధిషు। వయం వనచరా రామ మృగా మూలఫలాశనాః॥౨౮॥ ఏషా ప్రకృతిరస్మా
కం పురుషస్త్వం నరేశ్వరః। భూమిర్హిరణ్యం రౌప్యం చ విగ్రహే కారణాని చ॥౨౯॥ అత్ర కస్తే వనే లోభో మదీయేషు ఫలే
షు వా। నయశ్చ వినయశ్చోభౌ నిగ్రహానుగ్రహావపి॥౩౦॥ రాజవృత్తిరసంకీర్ణా న నృపాః కామవృత్తయః। త్వం తు కామప్రధా
నశ్చ కోపనశ్చానవస్థితః॥౩౧॥ రాజవృత్తైశ్చ సంకీర్ణః శరాసనపరాయణః। న తేస్త్యపచితిర్ధర్మే నార్థే బుద్ధిరవస్థితా
॥౩౨॥ ఇంద్రియైః కామవృత్తస్సన్ కృష్యసే మనుజేశ్వర। హత్వా బాణేన కాకుత్స్థ మామిహానపరాధినమ్॥౩౩॥ కిం వక్ష్యసి
సతాం మధ్యే కర్మ కృత్వా జుగుప్సితమ్। రాజహా బ్రహ్మహా గోఘ్నశ్చోరః ప్రాణివధే రతః॥౩౪॥ నాస్తికః పరివేత్తా చ
సర్వే నిరయగామినః। సూచకశ్చ కదర్యశ్చ మిత్రఘ్నో గురుతల్పగః॥౩౫॥ లోకం పాపాత్మనామేతే గచ్ఛంతే నాత్ర సం
శయః। అధార్యం చర్మ మే సద్భీ రోమాణ్యస్థి చ వర్జితమ్॥౩౬॥ అభక్ష్యాణి చ మాంసాని త్వద్విధైర్ధర్మచారిభిః। పం
చ పంచనఖా భక్ష్యా బ్రహ్మక్షత్రేణ రాఘవ॥౩౭॥ శల్యకశ్శ్వావిధో గోధా శశః కూర్మశ్చ పంచమః। చర్మ చాస్థి చ మే రాజన్
న స్పృశంతి మనీషిణః॥౩౮॥ అభక్ష్యాణి చ మాంసాని సోహం పంచనఖో హతః। తారయా వాక్యముక్తోహం సత్యం సర్వజ్ఞ
యా హితమ్॥౩౯॥ తదతిక్రమ్య మోహేన కాలస్య వశమాగతః। త్వయా నాథేన కాకుత్స్థ న సనాథా వసుంధరా॥౪౦॥ ప్ర
మదా శీలసంపన్నా ధూర్తేన పతినా యథా। శఠో నైకృతికః క్షుద్రో మిథ్యాప్రశ్రితమానసః॥౪౧॥ కథం దశరథేన త్వం జా
తః పాపో మహాత్మనా। ఛిన్నచారిత్రకక్ష్యేణ సతాం ధర్మాతివర్తినా॥౪౨॥ త్యక్తధర్మాంకుశేనాహం నిహతో రామహ

స్తినా। అశుభంచాప్యయుక్తంచ సతాంచైవ విగర్హితమ్॥౪౩॥ వక్ష్యసే చేదృశం కృత్వా సద్భిస్సహ సమాగతః। ఉతాసీనే షుయోస్మాసు విక్రమస్తే ప్రకాశితః॥౪౪॥ అపకారిషు తం రాజన్నహి పశ్యామి విక్రమమ్। దృశ్యమానస్తు యుధ్యేథా మయా యుధి నృపాత్మజ॥౪౫॥ అద్య వైవస్వతం దేవం పశ్యేస్త్వం నిహతో మయా। త్వయాదృశ్యేన తు రణే నిహతోఽహం దురాసదః॥ ప్రసుప్తః పన్నగేనేవ నరః పానవశం గతః। మామేవ యది పూర్వం త్వమేతదర్థమచోదయః॥౪౭॥ మైథిలీమహమేకాహ్నా తవ చానీతవాన్భవేత్। రాక్షసంచ దురాత్మానం తవ భార్యాపహారిణమ్॥౪౮॥ సుగ్రీవప్రియకామేన యత్కృతేఽస్మి హతస్త్వయా। కంఠే బద్ధ్వా ప్రదద్యాం తే నిహతం రావణం రణే॥౪౯॥ న్యస్తాం సాగరతోయే వా పాతాలే వాపి మైథిలీమ్। ఆనయేయం తవాదేశాచ్ఛ్వేతామశ్వతరీమివ॥౫౦॥ యుక్తం యత్ప్రాప్నుయాద్రాజ్యం సుగ్రీవస్స్వర్గతే మయి। అయుక్తం యదధర్మేణ త్వయాహం నిహతో రణే॥౫౧॥ కామమేవంవిధో లోకః కాలేన వినియుజ్యతే। క్షమం చేద్భవతా ప్రాప్తముత్తరం సాధు చింత్యతామ్॥౫౨॥ ఇత్యేవముక్త్వా పరిశుష్కవక్త్రః శరాభిఘాతాద్వ్యథితో మహాత్మా। సమీక్ష్య రామం రవిసన్నికాశం తూష్ణీం బభూవామరరాజసూనుః॥౫౩॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే - సప్తదశస్సర్గః - *************

ఇత్యుక్తః ప్రశ్రితం వాక్యం ధర్మార్థసహితం హితమ్। పరుషం వాలినా రామో నిహతేన విచేతసా॥౧॥ తం నిష్ప్రభమివాదిత్యం ముక్తతోయమివాంబుదమ్। ఉక్తవాక్యం హరిశ్రేష్ఠముపశాంతమివానలమ్॥౨॥ ధర్మార్థగుణసంపన్నం హరీశ్వరమనుత్తమమ్। అధిక్షిప్తస్తదా రామః పశ్చాద్వాలినమబ్రవీత్॥౩॥ ధర్మమర్థంచ కామంచ సమయంచాపి లౌకికమ్। అవిజ్ఞాయ కథం బాల్యాన్మామిహాద్య విగర్హసే॥౪॥ అపృష్ట్వా బుద్ధిసంపన్నాన్వృద్ధానాచార్యసమ్మతాన్। సౌమ్య వానరచాపల్యాత్కిం మాం వక్తుమిహేచ్ఛసి॥౫॥ ఇక్ష్వాకూణామియం భూమిః సశైలవనకాననా। మృగపక్షిమనుష్యాణాం నిగ్రహప్రగ్రహావపి॥౬॥ తాం పాలయతి ధర్మాత్మా భరతస్సత్యవాగృజుః। ధర్మకామార్థతత్త్వజ్ఞో నిగ్రహానుగ్రహే రతః॥౭॥ నయశ్చ వినయశ్చోభౌ యస్మిన్సత్యంచ సుస్థితమ్। విక్రమశ్చ యథాదృష్టస్స రాజా దేశకాలవిత్॥౮॥ తస్య ధర్మకృతాదేశా వయమన్యేచ పార్థివాః। చరామో వసుధాం కృత్స్నాం ధర్మసంతానమిచ్ఛవః॥౯॥ తస్మిన్నృపతిశార్దూలే భరతే ధర్మవత్సలే। పాలయత్యఖిలాం భూమిం కశ్చరేద్ధర్మనిగ్రహమ్॥౧౦॥ తే వయం ధర్మవిభ్రష్టం స్వధర్మే పరమే స్థితాః। భరతాజ్ఞాం పురస్కృత్య నిగృహ్ణీమో యథావిధి॥౧౧॥ త్వం తు సంక్లిష్టధర్మా చ కర్మణా చ విగర్హితః। కామతంత్రప్రధానశ్చ న స్థితో రాజవర్త్మని॥౧౨॥ జ్యేష్ఠో భ్రాతా పితా చైవ యశ్చ విద్యాం ప్రయచ్ఛతి। త్రయస్తే పితరో జ్ఞేయా ధర్మే పథి హి వర్తినః॥౧౩ యవీయానాత్మనః పుత్రశ్శిష్యశ్చాపి గుణోదితః। పుత్రవత్తే త్రయశ్చింత్యా ధర్మశ్చేదత్ర కారణమ్॥౧౪॥ సూక్ష్మః పరమదుర్జ్ఞేయస్సతాం ధర్మః ప్లవంగమ। హృదిస్థస్సర్వభూతానామాత్మా వేద శుభాశుభే॥౧౫॥ చపలశ్చపలైస్సార్ధం వానరైరకృతాత్మభిః। జాత్యంధ ఇవ జాత్యంధైర్మంత్రయన్ద్రక్ష్యసే ను కిమ్॥౧౬॥ అహం తు వ్యక్తతామస్య వచనస్య బ్రవీమి తే। నహి మాం కేవలం రోషాత్త్వం విగర్హితుమర్హసి॥౧౭॥ తదేతత్కారణం పశ్య యదర్థం త్వం మయా హతః। భ్రాతుర్వర్తసి భార్యాయాం త్యక్త్వా ధర్మం సనాతనమ్॥౧౮॥ అస్య త్వం ధరమాణస్య సుగ్రీవస్య మహాత్మనః। రుమాయాం వర్తసే కామాత్స్నుషాయాం పాపకర్మకృత్॥౧౯॥ తద్వ్యతీతస్య తే ధర్మాత్కామవృత్తస్య వానర। భ్రాతృభార్యావమర్శేఽస్మిన్దండోయం ప్రతిపాదితః॥౨౦॥ నహి ధర్మవిరుద్ధస్య లోకవృత్తాదపేయుషః। దండాదన్యత్ర పశ్యామి నిగ్రహం హరియూథప॥౨౧॥ నహి తే మర్షయే పాపం క్షత్రియోఽహం కులోద్భవః। ఔరసీం భగినీం వాపి భార్యాం చాప్యనుజస్య యః॥౨౨॥ ప్రచరేత నరః కామాత్తస్య దండో వధః స్మృతః। భరతస్తు మహీపాలో వయం త్వాదేశవర్తినః॥౨౩॥ త్వం తు ధర్మాదతిక్రాంతః కథం శక్యముపేక్షితుమ్। గురుధర్మవ్యతిక్రాంతం ప్రాజ్ఞో ధర్మేణ పాలయన్॥౨౪॥ భరతః కామవృత్తానాం నిగ్రహే పర్యవస్థితః। వయం తు భరతాదేశవిధిం కృత్వా హరీశ్వర॥౨౫॥ త్వద్విధాన్భిన్నమర్యాదాన్నియంతుం పర్యవస్థితాః। సుగ్రీవేణ చ మే సఖ్యం భరతేన యథా తథా॥౨౬॥ దారరాజ్యనిమిత్తంచ నిశ్శ్రేయసి రతస్స మే। ప్రతిజ్ఞాచ మయా దత్తా తదా వానరసన్నిధౌ॥౨౭॥ ప్రతిజ్ఞాచ కథం శక్యా మద్విధేనానవేక్షితుమ్। తదేభిః కారణైస్సర్వైర్మహద్భిర్ధర్మసంహితైః॥౨౮॥ శాసనం తవ యద్యుక్తం తద్భవాననుమన్యతామ్। సర్వథా ధర్మ ఇత్యేవ ద్రష్టవ్యస్తవ నిగ్రహః॥౨౯॥ వయస్యస్యాపి కర్తవ్యం ధర్మమేవానుపశ్యతః। శక్యం త్వయాపి తత్కార్యం ధర్మమేవానుపశ్యతా॥౩౦॥ శ్రూయతే మనునా గీతౌ శ్లోకౌ చారి

త్రవత్సలౌ।గృహీత్వాధర్మకుశలైస్తత్తథాచరితంమహే॥౩౧॥రాజభిర్ధృతదండాస్తుకృత్వాపాపానిమానవాః। నిర్మ
లాస్స్వర్గమాయాంతిసంతస్సుకృతినోయథా॥౩౨॥శాసనాద్వావిమోక్షాద్వాస్తేనస్స్తేయాద్విముచ్యతే। రాజాత్వ
శాసన్పాపస్యతదవాప్నోతికిల్బిషమ్॥౩౩॥ఆర్యేణమమమాంధాత్రావ్యసనంఘోరమీప్సితమ్।శ్రమణేనకృతేపాపే
యథాపాపంకృతంత్వయా॥౩౪॥అన్యైరపికృతంపాపంప్రమత్తైర్వసుధాధిపైః।ప్రాయశ్చిత్తంచకుర్వంతితేనతచ్ఛా
మ్యతేరజః॥౩౫॥ తదలంపరితాపేనధర్మతఃపరికల్పితః। వధోవానరశార్దూలనవయంస్వవశేస్థితాః॥౩౬॥శృణుచాప్య
పరంభూయఃకారణంహరిపుంగవ। యచ్ఛ్రుత్వాహేతుమద్వీరనమన్యుంకర్తుమర్హసి॥౩౭॥నమేతత్రమనస్తాపోనమ
న్యుర్హరియూథప।వాగురాభిశ్చపాశైశ్చకూటైశ్చవివిధైర్నరాః॥౩౮॥ప్రతిచ్ఛన్నాశ్చదృశ్యాశ్చగృహ్ణంతిసుబహూ
న్మృగాన్। ప్రధావితాన్వావిత్రస్తాన్విస్రబ్ధాంశ్చాపినిష్ఠితాన్॥ ౩౯॥ ప్రమత్తానప్రమత్తాన్వానరామాంసార్థినోభృ
శమ్।విధ్యంతివిముఖాంశ్చాపినచదోషోత్రవిద్యతే॥౪౦॥యాంతిరాజర్షయశ్చాత్రమృగయాంధర్మకోవిదాః।తస్మా
త్త్వంనిహతోయుద్ధేమయాబాణేనవానర॥౪౧॥అయుధ్యన్ప్రతియుధ్యన్వాయస్మాచ్ఛాఖామృగోహ్యసి।దుర్లభస్యచ
ధర్మస్యజీవితస్యశుభస్యచ॥౪౨॥రాజానోవానరశ్రేష్ఠప్రదాతారోనసంశయః।తాన్నహింస్యాన్నచాక్రోశేన్నా
క్షిపేన్నాప్రియంవదేత్॥౪౩॥దేవామానుషరూపేణచరంత్యేతేమహీతలే।త్వంతుధర్మమవిజ్ఞాయకేవలంరోషమాస్థి
తః॥౪౪॥ప్రదూషయసిమాంధర్మేపితృపైతామహేస్థితమ్।ఏవముక్తస్తురామేణవాలీప్రవ్యథితోభృశమ్॥౪౫॥నదోషం
రాఘవేదధ్యౌధర్మేఽధిగతనిశ్చయః।ప్రత్యువాచతతోరామంప్రాంజలిర్వానరేశ్వరః॥౪౬॥యత్త్వమాత్థనరశ్రేష్ఠత
దేవంనాత్రసంశయః। ప్రతివక్తుంప్రకృష్టేహినాపకృష్టస్తుశక్నుయాత్॥౪౭॥యదయుక్తంమయాపూర్వంప్రమాదా
దుక్తమప్రియమ్।తత్రాపిఖలుమేదోషంకర్తుంనార్హసిరాఘవ॥౪౮॥త్వంహిదృష్టార్థతత్వజ్ఞఃప్రజానాంచహి
తేరతః। కార్యకారణసిద్ధౌతేప్రసన్నాబుద్ధిరవ్యయా॥౪౯॥మామప్యవగతంధర్మాద్వ్యతిక్రాంతపురస్కృతమ్। ధర్మ
సంహితయావాచాధర్మజ్ఞపరిపాలయ॥౫౦॥బాష్పసంరుద్ధకంఠస్తువాలీసార్తరవశ్శనైః। ఉవాచరామంసంప్రే
క్ష్యపంకలగ్నఇవద్విపః॥౫౧॥నత్వాత్మానమహంశోచేనతారాంనచబాంధవాన్। యథాపుత్రంగుణశ్రేష్ఠమంగదంకన
కాంగదమ్॥౫౨॥సమమాదర్శనాద్దీనోబాల్యాత్ప్రభృతిలాలితః।తటాకఇవపీతాంబురుపశోషంగమిష్యతి॥౫౩॥ బాల
శ్చాకృతబుద్ధిశ్చఏకపుత్రశ్చమేప్రియః।తారేయోరామభవతారక్షణీయోమహాబలః॥ ౫౪॥సుగ్రీవేచాంగదేచైవవిధ
త్స్వమతిముత్తమామ్। త్వంహిశాస్తాచగోప్తాచకార్యాకార్యవిధౌస్థితః॥౫౫॥యాతేనరపతేవృత్తిర్భరతేలక్ష్మణేచ
యా। సుగ్రీవేచాంగదేరాజంస్తాంత్వమాధాతుమర్హసి॥౫౬॥మద్దోషకృతదోషాంతాంయథాతారాంతపస్వినీమ్।సు
గ్రీవోనావమన్యేతతథావస్థాతుమర్హసి॥౫౭॥త్వయాహ్యనుగృహీతేనరాజ్యంశక్యముపాసితుమ్।త్వద్వశేవర్తమా
నేనతవచిత్తానువర్తినా॥౫౮॥శక్యందివంచార్జయితుంవసుధాంచాపిశాసితుమ్।త్వత్తోహంవధమాకాంక్షన్వార్యమా
ణోపితారయా॥౫౯॥సుగ్రీవేణసహభ్రాత్రాద్వంద్వయుద్ధముపాగతః। ఇత్యుక్త్వాసన్నతోరామంవిరరామహరీశ్వ
రః॥౬౦॥సతమాశ్వాసయద్రామోవాలినంవ్యక్తదర్శనమ్।సామసంపన్నయావాచాధర్మతత్వార్థయుక్తయా॥
౬౧॥నసంతాపస్త్వయాకార్యఏతదర్థంప్లవంగమ। నవయంభవతాచింత్యానాప్యాత్మాహరిసత్తమ॥౬౨॥వయంభవ
ద్విశేషేణధర్మతఃకృతనిశ్చయాః।దండ్యేయఃపాతయేద్దండందండ్యోయశ్చాపిదండ్యతే॥౬౩॥కార్యకారణసిద్ధార్థా
వుభౌతౌనావసీదతః।తద్భవాన్దండసంయోగాదస్మాద్విగతకల్మషః॥౬౪॥గతస్స్వాంప్రకృతింధర్మ్యాంధర్మదృష్టే
నవర్త్మనా।త్యజశోకంచమోహంచభయంచహృదయేస్థితమ్॥౬౫॥త్వయావిధానంహర్యగ్ర్యనశక్యమతివర్తితుమ్।య
థాత్వయ్యంగదోనిత్యంవర్తతేవానరేశ్వర॥౬౬॥తథావర్తేతసుగ్రీవేమయిచాపినసంశయః।సతస్యవాక్యంమధురం
మహాత్మనఃసమాహితంధర్మపథానువర్తినః॥౬౭॥ నిశమ్యరామస్యరణావమర్దినోవచస్సుయుక్తంనిజగాదవానరః।
శరాభితప్తేనవిచేతసామయాప్రదూషితస్త్వంయదజానతాప్రభో॥౬౮॥ఇదంమహేంద్రోపమవిక్రమప్రసాదిత
స్త్వంక్షమమేనరేశ్వర॥ ఇతిశ్రీమత్కిష్కింధాకాండే - అష్టాదశస్సర్గః - ************************
సవానరమహారాజశ్శయానశ్శరవిక్షతః। ప్రత్యుక్తోహేతుమద్వాక్యైర్నోత్తరంప్రత్యపద్యత॥౧॥అశ్మభిఃప్ర

విభిన్నాంగః పాదపైరాహతో భృశమ్। రామబాణేన చాక్రాంతో జీవితాంతే ముమోహ సః॥౨॥ తం భార్యా బాణమోక్షేణ
రామదత్తేన సంయుగే। హతం ప్లవగశార్దూలం తారా శుశ్రావ వాలినమ్॥౩॥ సా సపుత్రా ప్రియం శ్రుత్వా వధం భర్తు
స్సుదారుణమ్। నిష్పపాత భృశం త్రస్తా వివిధాద్గిరిగహ్వరాత్॥౪॥ యే త్వంగదపరీవారా వానరా భీమవిక్రమాః। తే సకా
ర్ముకమాలోక్య రామం త్రస్తాః ప్రదుద్రువుః॥౫॥ సా దదర్శ తతస్త్రస్తాన్ హరీనాపతతో భృశమ్। యూథాదివ పరిభ్రష్టా
న్మృగాన్నిహతయూథపాన్॥౬॥ తానువాచ సమాసాద్య దుఃఖితాన్ దుఃఖితా సతీ। రామవిత్రాసితాన్ సర్వాననుబ
ద్ధానివేషుభిః॥౭॥ వానరా రాజసింహస్య యస్య యూయం పురస్సరాః। తం విహాయ సుసంత్రస్తాః కస్మాద్ద్రవథ దుర్గతాః॥౮॥
రాజ్యహేతోస్స చేద్భ్రాతా భ్రాత్రా రౌద్రేణ పాతితః। రామేణ ప్రహితైః రౌద్రైర్మార్గణైర్దూరపాతిభిః॥౯॥ క
పిపత్న్యా వచః శ్రుత్వా కపయః కామరూపిణః। ప్రాప్తకాలమవిశ్లిష్టమూచుర్వచనమంగనామ్॥౧౦॥ జీవపుత్రే నివర్త
స్వ పుత్రం రక్షస్వ చాంగదమ్। అంతకో రామరూపేణ హత్వా నయతి వాలినమ్॥౧౧॥ క్షిప్తాన్ వృక్షాన్ సమావిధ్య విపు
లాశ్చ శిలాస్తథా। వాలీ వజ్రసమైర్బాణై రామేణ వినిపాతితః॥౧౨॥ అభిద్రుతమిదం సర్వం విద్రుతం ప్రసృతం బలమ్। అ
స్మిన్ ప్లవగశార్దూలే హతే శక్రసమప్రభే॥౧౩॥ రక్ష్యతాం నగరద్వారమంగదశ్చాభిషిచ్యతామ్। పదస్థం వాలినః పుత్రం
భజిష్యంతి ప్లవంగమాః॥౧౪॥ అథవా రుచిరం స్థానమిహ తే రుచిరాననే। ఆవిశంతి హి దుర్గాణి క్షిప్రమన్యాని వానరాః॥౧౫॥
అభార్యాస్సహభార్యాశ్చ సంత్యత్ర వనచారిణః। లుబ్ధేభ్యో విప్రయుక్తేభ్యస్తేభ్యో నస్తుములం భయమ్॥౧౬॥ అల్పాంతరగ
తానాం తు శ్రుత్వా వచనమంగనా। ఆత్మనః ప్రతిరూపం సా బభాషే చారుహాసినీ॥౧౭॥ పుత్రేణ మమ కిం కార్యం కిం రాజ్యేన
కిమాత్మనా। కపిసింహే మహాభాగే తస్మిన్ భర్తరి నశ్యతి॥౧౮॥ పాదమూలం గమిష్యామి తస్యైవాహం మహాత్మనః।
యోఽసౌ రామప్రయుక్తేన శరేణ వినిపాతితః॥౧౯॥ ఏవముక్త్వా ప్రదుద్రావ రుదంతీ శోకకర్శితా। శిరశ్చోరశ్చ బాహు
భ్యాం దుఃఖేన సమభిఘ్నతీ॥౨౦॥ ఆవ్రజంతీ దదర్శాథ పతిం నిపతితం భువి। హంతారం దానవేంద్రాణాం సమరేష్వనివర్తి
నామ్॥౨౧॥ క్షేప్తారం పర్వతేంద్రాణాం వజ్రాణామివ వాసవమ్। మహావాతసమావిష్టం మహామేఘౌఘనిస్వనమ్॥౨౨॥
శక్రతుల్యపరాక్రాంతం వృష్ట్వేవోపరతం ఘనమ్। నర్దంతం నర్దతాం భీమం శూరం శూరేణ పాతితమ్॥౨౩॥ శార్దూ
లేనామిషస్యార్థే మృగరాజం యథా హతమ్। అర్చితం సర్వలోకస్య సపతాకం సవేదికమ్॥౨౪॥ నాగహేతోస్సుపర్ణేన
చైత్యమున్మథితం యథా। అవష్టభ్యావతిష్ఠంతం దదర్శ ధనురుత్తమమ్॥౨౫॥ రామం రామానుజం చైవ భర్తుశ్చైవానుజం శుభా। తానతీత్య సమాసాద్య భర్తారం నిహతం రణే॥౨౬॥ సమీక్ష్య వ్యథితా భూమౌ సంభ్రాంతా నిపపాత హ। సు
ప్త్వేవ పునరుత్థాయ ఆర్యపుత్రేతి క్రోశతీ॥౨౭॥ రురోద సా పతిం దృష్ట్వా సందితం మృత్యుదామభిః। తామవేక్ష్య తు సుగ్రీ
వః క్రోశంతీం కురరీమివ॥౨౮॥ విషాదమగమత్కష్టం దృష్ట్వా చాంగదమాగతమ్॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే ఏ
కోనవింశస్సర్గః

****

రామచాపవిసృష్టేన శరేణాంతకరేణ తమ్। దృష్ట్వా వినిహతం భూమౌ తారా తారాధిపాననా॥౧॥ సమాసాద్య చ
భర్తారం పర్యష్వజత భామినీ। ఇషుణాభిహతం దృష్ట్వా వాలినం కుంజరోపమమ్॥౨॥ వానరేంద్రం మహేంద్రాభం శో
కసంతాపమానసా। తారా తరుమివోన్మూలం పర్యదేవయదాతురా॥౩॥ రణే దారుణవిక్రాంత ప్రవీర ప్లవతాం వర। కిం దీనా
మపురోభాగామద్య త్వం నాభిభాషసే॥౪॥ ఉత్తిష్ఠ హరిశార్దూల భజస్వ శయనోత్తమమ్। నైవంవిధాశ్శేరతే హి భూ
మౌ నృపతిసత్తమాః॥౫॥ అతీవ ఖలు తే కాంతా వసుధా వసుధాధిప। గతాసురపి యాం గాత్రైర్మాం విహాయ నిషేవసే॥౬॥
వ్యక్తమన్యా త్వయా వీర ధర్మతస్సంప్రవర్తినా। కిష్కింధేవ పురీ రమ్యా స్వర్గమార్గే వినిర్మితా॥౭॥ యాన్యస్మాభి
స్త్వయా సార్ధం వనేషు మధుగంధిషు। విహృతాని త్వయా కాలే తేషాముపరమః కృతః॥౮॥ నిరానందా నిరాశాహం నిమ
గ్నా శోకసాగరే। త్వయి పంచత్వమాపన్నే మహాయూథపయూథపే॥౯॥ హృదయం సుస్థిరం మహ్యం దృష్ట్వా వినిహతం భువి।
యన్న శోకాభిసంతప్తం స్ఫుటతేఽద్య సహస్రధా॥౧౦॥ సుగ్రీవస్య త్వయా భార్యా హృతా స చ వివాసితః। యత్తు తస్య త్వ
యా వ్యుష్టిః ప్రాప్తేయం ప్లవగాధిప॥౧౧॥ నిశ్శ్రేయసపరా మోహాత్త్వయా చాహం విగర్హితా। యైషాబ్రువం హితం
వాక్యం వానరేంద్రహితైషిణీ॥౧౨॥ రూపయౌవనదృప్తానాం దక్షిణానాం చ మానద। నూనమప్సరసామార్య చిత్తాని ప్ర

మతిష్యసి॥౧౩॥ కాలోనిస్సంశయంనూనంజీవితాంతకర స్తవ।బలాద్యేనావపన్నోసి సుగ్రీవస్యావశో వశమ్॥౧౪॥ వైధ
వ్యంశోకసంతాపంకృపణంకృపణాసతీ। అదుఃఖోపచితాపూర్వం వర్తయిష్యామ్యనాథవత్॥౧౫॥ లాలితశ్చాంగదోవీర
స్సుకుమారస్సుఖోచితః।వత్స్యతె కామవస్థాంమేపితృవ్యే క్రోధమూర్ఛితే॥౧౬॥ కురుష్వపితరంపుత్ర సుదృష్టంధర్మవ
త్సలమ్।దుర్లభందర్శనంవత్స తవతస్యభవిష్యతి॥౧౭॥ సాసమాసాద్యభర్తారంపర్యష్వజతభామినీ। ఇషుణాభిహతం
దృష్ట్వా వాలినంవజ్రతోపమమ్॥౧౮॥ సమాశ్వాసయపుత్రంత్వం సందేశంసందిశస్వచ। మూర్ధ్నిచైనంసమాఘ్రాయ
ప్రవాసంప్రస్థితోహ్యసి॥౧౯॥ రామేణహిమహత్కర్మకృతంత్వామభినిఘ్నతా।ఆనృణ్యంతుగతంతస్యసుగ్రీవస్యప్ర
తిశ్రవే॥౨౦॥ సకామోభవసుగ్రీవరుమాంత్వంప్రతిపత్స్యసే।భుంక్ష్వరాజ్యమనుద్విగ్నశ్శస్తోభ్రాతారిపుస్తవ॥౨౧॥
కింమామేవంవిలపతీంప్రేమ్ణాత్వంనాభిభాషసే। ఇమాః పశ్యవరాబహ్వీర్భార్యాస్తేవానరేశ్వర॥౨౨॥ తస్యావిలపితం
శ్రుత్వావానర్యస్సర్వతశ్చతాః। పరిగృహ్యాంగదందీనందుఃఖార్తాఃపర్యదేవయన్॥౨౩॥ కిమంగదంసాంగదవీరబా
హోవిహాయయాస్యద్యచిరప్రవాసమ్। నయుక్తమేవంగుణసన్నికృష్టంవిహాయపుత్రంప్రియపుత్రగంతుమ్॥౨౪॥
కిసుప్రియంతేప్రియచారువేషమయాకృతంనాథసుతేనవాతే। సహాంగదాంమాంసవిహాయవీరయత్ప్రస్థితోదీర్ఘమి
తఃప్రవాసమ్॥౨౫॥ యద్యప్రియంకించిదసంప్రధార్యకృతంమయాస్యాత్తవదీర్ఘబాహో। క్షమస్వమేతద్ధరివంశ
నాథవ్రజామిమూర్ధ్నాతవవీరపాదౌ॥౨౬॥ తథాతుతారాకరుణంరుదంతీభర్తుస్సమీపేసహవానరీభిః। వ్యవస్యత
ప్రాయముపోపవేష్టుమనింద్యవర్ణాభువియత్రవాలీ॥౨౭॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-వింశస్సర్గః॥ **********
తతోనిపతితాంతారాంచ్యుతాంతారామివాంబరాత్। శనైరాశ్వాసయామాసహనూమాన్హరియూథపః॥
౧॥ గుణదోషకృతంజంతుఃస్వకర్మఫలహేతుకమ్। అవ్యగ్రస్తదవాప్నోతిసర్వంప్రేత్యశుభాశుభమ్॥౨॥ శోచ్యాశో
చసికంశోచ్యందీనందీనానుకంపసే। కస్యకోవానుశోచ్యోస్తిదేహేస్మిన్బుద్బుదోపమే॥౩॥ అంగదస్తుకుమారోయంద్ర
ష్టవ్యోజీవపుత్రయా। ఆయత్యాంచవిధేయానిసమర్థాన్యస్యచింతయ॥౪॥ జానాస్యనియతామేవంభూతానామాగతిం
గతిమ్। తస్మాచ్ఛుభంహికర్తవ్యంపండితేనైహలౌకికమ్॥౫॥ యస్మిన్హరిసహస్రాణిప్రయుతాన్యర్బుదానిచ।వర్త
యంతికృతాంశానిసోయందిష్టాంతమాగతః॥౬॥ యదయంన్యాయదృష్టార్థస్సామదానక్షమాపరః। గతోధర్మజితాం
భూమింనైనంశోచితుమర్హసి॥౭॥ సర్వేహిహరిశార్దూలాఃపుత్రశ్చాయంతవాంగదః। హర్యృక్షపతిరాజ్యంచత్వ
త్సనాథమనిందితే॥౮॥ తావిమౌశోకసంతాపౌశనైఃప్రేరయభామిని। త్వయాపరిగృహీతోయమంగదశ్శాస్తుమేదినీమ్॥
౯॥ సంతతిశ్చయథాదృష్టాకృత్యంయచ్చాపిసాంప్రతమ్। రాజ్ఞస్తత్క్రియతాంతావదేషకాలస్యనిశ్చయః॥౧౦॥ సంస్కా
ర్యోహరిరాజశ్చఅంగదశ్చాభిషిచ్యతామ్। సింహాసనగతంపుత్రంపశ్యంతీశాంతిమేష్యసి॥౧౧॥ సాతస్యవచనంశ్రుత్వా
భర్తృవ్యసనపీడితా। అబ్రవీదుత్తరంతారాహనూమంతమవస్థితమ్॥౧౨॥ అంగదప్రతిరూపాణాంపుత్రాణామేకతశ్శ
తమ్। హతస్యాప్యస్యవీరస్యగాత్రసంశ్లేషణంవరమ్॥౧౩॥ నచాహంహరిరాజస్యప్రభవామ్యంగదస్యవా। పితృవ్యస్త
స్యసుగ్రీవస్సర్వకార్యేష్వనంతరః॥౧౪॥ నహ్యేషాబుద్ధిరాస్థేయాహనూమన్నంగదంప్రతి। పితాహిబంధుఃపుత్రస్యన
మాతాహరిసత్తమ॥౧౫॥ నహిమమహరిరాజసంశ్రయాత్క్షమతరమస్తిపరత్రచేహవాపి। అభిముఖహతవీరసేవితంశ
యనమిదంమమసేవితుంక్షమమ్॥౧౬॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-ఏకవింశస్సర్గః॥ ********************
వీక్షమాణస్తుమందాసుస్సర్వతోమందముచ్ఛ్వసన్। ఆదావేవతుసుగ్రీవందదర్శత్వాత్మజాగ్రతః॥౧॥ తంప్రా
ప్తవిజయంవాలీసుగ్రీవంప్లవగేశ్వరః। ఆభాష్యవ్యక్తయావాచాసస్నేహమిదమబ్రవీత్॥౨॥ సుగ్రీవదోషేణనమాంగం
తుమర్హసికిల్బిషాత్। కృష్యమాణంభవిష్యేణబుద్ధిమోహేనమాంబలాత్॥౩॥ యుగపద్విహితంతాతనమన్యేసుఖమా
వయోః। సౌహార్దంభ్రాతృయుక్తంహితదిదంతాతనాన్యథా॥౪॥ ప్రతిపద్యత్వమద్యైవరాజ్యమేషాంవనౌకసామ్। మా
మప్యద్యైవగచ్ఛంతంవిద్ధివైవస్వతక్షయమ్॥౫॥ జీవితంచహిరాజ్యంచశ్రియంచవిపులామిమామ్। ప్రజహామ్యేషవై
తూర్ణంమహచ్చాగర్హితంయశః॥౬॥ అస్యాంత్వహమవస్థాయాంవీరవక్ష్యామియద్వచః। యద్యప్యసుకరంరాజన్కర్తు
మేవతదర్హసి॥౭॥ సుఖార్హంసుఖసంవృద్ధంబాలమేనమబాలిశమ్। బాష్పపూర్ణముఖంపశ్యభూమౌపతితమంగదమ్॥

౮॥ మమప్రాణైఃప్రియతరంపుత్రంపుత్రమివౌరసమ్।మయాహీనమహీనార్థంసర్వతఃపరిపాలయ॥౯॥ త్వమేవా
స్యహిదాతాచపరిత్రాతాచసర్వశః। భయేష్వభయదశ్చైవయథాహంప్లవగేశ్వర॥ ౧౦॥ ఏషతారాత్మజశ్శ్రీమాం
స్త్వయాతుల్యపరాక్రమః।రక్షసాంతువధేతేషామగ్రతస్తేభవిష్యతి॥౧౧॥అనురూపాణికర్మాణివిక్రమ్యబలవాన్రణే।
కరిష్యత్యేషతారేయస్తరస్వీతరుణోఽంగదః॥ ౧౨॥సుషేణదుహితాచేయమర్థసూక్ష్మవినిశ్చయే। ఔత్పాతికేచవివిధే
సర్వతఃపరినిష్ఠితా॥౧౩॥యదేషాసాధ్వితిబ్రూయాత్కార్యంతన్ముక్తసంశయమ్। నహితారామతంకించిదన్యథాపరివ
ర్తతే॥౧౪॥రాఘవస్యచతేకార్యంకర్తవ్యమవిశంకయా।స్యాదధర్మోహ్యకరణేత్వాంచహింస్యాద్విమానితః॥౧౫॥ ఇ
మాంచమాలామాధత్స్వదివ్యాంసుగ్రీవకాంచనీమ్।ఉదారాశ్రీఃస్థితాహ్యస్యాంసంప్రజహ్యాన్మృతేమయి॥౧౬॥ఇత్యే
వముక్తస్సుగ్రీవోవాలినాభ్రాతృసౌహృదాత్।హర్షంత్యక్త్వాపునర్దీనోగ్రహగ్రస్తఇవోడురాట్॥ ౧౭॥ తద్వా
లివచనాచ్ఛాంతఃకుర్వన్యుక్తమతంద్రితః।జగ్రాహసోఽభ్యనుజ్ఞాతోమాలాంతాంచైవకాంచనీమ్॥౧౮॥తాంమాలాం
కాంచనీందత్త్వావాలీదృష్ట్వాత్మజంస్థితమ్।సంసిద్ధఃప్రేత్యభావాయస్నేహాదంగదమబ్రవీత్॥౧౯॥ దేశకాలౌభజస్వా
ద్యక్షమమాణఃప్రియాప్రియే।సుఖదుఃఖసహఃకాలేసుగ్రీవవశగోభవ॥ ౨౦॥ యథాహిత్వంమహాబాహోలాలిత
స్సతతంమయా।నతథావర్తమానంత్వాంసుగ్రీవోబహుమన్యతే॥౨౧॥ మాస్యామిత్రైర్గతంగచ్ఛేర్మాశత్రుభిరరింద
మ।భర్తురర్థపరోదాంతస్సుగ్రీవవశగోభవ॥౨౨॥ నచాతిప్రణయఃకార్యఃకర్తవ్యోఽప్రణయశ్చతే । ఉభయంహిమ
హాదోషస్తస్మాదంతరదృగ్భవ॥౨౩॥ఇత్యుక్త్వాథవివృత్తాక్షశ్శరసంపీడితోభృశమ్।వివృతైర్దశనైర్భీమైర్బభూవో
త్క్రాంతజీవితః॥౨౪॥తతోవిచుక్రుశుస్తత్రవానరాహతయూథపాః। పరిదేవయమానాస్తేసర్వేప్లవగపుంగవాః॥౨౫॥
కిష్కింధాహ్యద్యశూన్యాసీత్స్వర్గతేవానరాధిపే।ఉద్యానానిచశూన్యానిపర్వతాఃకాననానిచ॥౨౬॥ హతేప్లవగశా
ర్దూలేనిష్ప్రభావానరాఃకృతాః।యస్యవేగేనమహతాకాననానివనానిచ॥ ౨౭ ॥ పుష్పౌఘేనానుబధ్యంతేకరిష్యతిత
దద్యకః।యేనదత్తంమహద్యుద్ధంగంధర్వస్యమహాత్మనః॥ ౨౮ ॥ గోలభస్యమహాబాహోర్దశవర్షాణిపంచచ। నైవ
రాత్రౌనదివసేతద్యుద్ధముపశామ్యతి॥౨౯॥తతస్తుషోడశేవర్షేగోలభోవినిపాతితః। హత్వాతందుర్వినీతంతువాలీదం
ష్ట్రాకరాళవాన్॥౩౦॥సర్వాభయకరోఽస్మాకంకథమేషనిపాతితః। హతేతువీరేప్లవగాధిపేతదాప్లవంగమాస్తత్రనశ
ర్మలేభిరే।వనేచరాస్సింహయుతేమహావనేయథాహిగావోనిహతేగవాంపతౌ॥ ౩౧॥ తతస్తుతారావ్యసనార్ణవాప్లు
తామృతస్యభర్తుర్వదనంసమీక్ష్యసా।జగామభూమింపరిరభ్యవాలినంమహాద్రుమంఛిన్నమివాశ్రితాలతా॥ ౩౨॥
ఇతిశ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-ద్వావింశస్సర్గః**
తతస్సముపజిఘ్రంతీకపిరాజస్యతన్ముఖమ్।పతింలోకాచ్చ్యుతంతారామృతంవచనమబ్రవీత్॥౧॥ శేషేత్వంవి
షమేదుఃఖమకృత్వావచనంమమ।ఉపలోపచితేవీరసుదుఃఖేవసుధాతలే॥౨॥మత్తఃప్రియతరానూనంవానరేంద్రమహీ
తవ। శేషేహితాంపరిష్వజ్యమాంచనప్రతిభాషసే॥౩॥సుగ్రీవస్యవశంప్రాప్తోవిధిరేషభవత్యహో। సుగ్రీవఏవవి
క్రాంతోవీరసాహసికప్రియ॥౪॥ఋక్షవానరముఖ్యాస్త్వాంబలినంపర్యుపాసతే।ఏషాంవిలపితంకృచ్ఛ్రమంగదస్యచశోచ
తః॥౫॥మమచేషాంగిరంశ్రుత్వాకింత్వంనప్రతిబుధ్యసే। ఇదంతచ్ఛూరశయనంయత్రశేషేహతోయుధి॥౬॥శాయితా
నిహతాయత్రత్వయైవరిపవఃపురా।విశుద్ధసత్త్వాభిజనప్రియయుద్ధమమప్రియ॥౭॥మామనాథాంవిహాయైకాంగతస్త్వ
మసిమానద।శూరాయనప్రదాతవ్యాకన్యాఖలువిపశ్చితా॥౮॥శూరభార్యాంహతాంపశ్యసద్యోమాంవిధవాంకృతామ్
అవభగ్నశ్చమేమానోభగ్నామేశాశ్వతీగతిః॥౯॥అగాధేచనిమగ్నాస్మివిపులేశోకసాగరే।అశ్మసారమయంనూనమిదం
మేహృదయందృఢం॥౧౦॥భర్తారంనిహతందృష్ట్వాయన్నాద్యశతధాగతం।సుహృచ్చైవహిభర్తాచప్రకృత్యామమ
చప్రియః॥౧౧॥ఆహవేచపరాక్రాంతశ్శూరఃపంచత్వమాగతః।పతిహీనాతుయానారీకామంభవతుపుత్రిణీ॥ ౧౨॥ ధన
ధాన్యైస్సుపూర్ణాపివిధవేత్యుచ్యతేజనైః।స్వగాత్రప్రభవేవీరశేషేరుధిరమండలే॥౧౩॥క్రిమిరాగపరిస్తోమేత్వమేవం
శయనేయథా। రేణుశోణితసంవీతంగాత్రంతవసమంతతః॥౧౪॥పరిరబ్ధుంనశక్నోమిభుజాభ్యాంప్లవగర్షభ। కృతకృ
త్యోఽద్యసుగ్రీవోవైరేఽస్మిన్నతిదారుణే॥౧౫॥యస్యరామవిముక్తేనహృతమేకేషుణాభయం। శరేణహృదిలగ్నేనగాత్ర

సంస్పర్శనేతవ॥౧౬॥ వార్యామి త్వాం నిరీక్షంతీ త్వయి పంచత్వమాగతే। ఉద్బవర్హ శరం నీలస్తస్య గాత్రగతం తదా॥
౧౭॥ గిరిగహ్వరసంలీనం దీప్తమాశీవిషం యథా। తస్య నిష్కృష్యమాణస్య బాణస్య చ బభౌ ద్యుతిః॥౧౮॥ అస్తమస్తకసం
రుద్ధో రశ్మిర్దినకరాదివ। పేతుః క్షతజధారాస్తు వ్రణేభ్యస్తస్య సర్వశః॥౧౯॥ తామ్రగైరికసంపృక్తా ధారా ఇవ ధరాధరా
త్। అవకీర్ణం విమార్జంతీ భర్తారం రణరేణునా॥౨౦॥ అస్రైర్నయనజైః శూరం సిషేచాస్త్రసమాహతమ్। రుధిరోక్షి
తసర్వాంగం దృష్ట్వా వినిహతం పతిమ్॥౨౧॥ ఉవాచ తారా పింగాక్షం పుత్రమంగదమంగనా। అవస్థాం పశ్చిమాం పశ్య పితుః
పుత్ర సుదారుణామ్॥౨౨॥ సంప్రసక్తస్య వైరస్య గతోఽంతః పాపకర్మణా। బాలసూర్యోదయతనుం ప్రయాంతం యమ
సాదనమ్॥౨౩॥ అభివాదయ రాజానం పితరం పుత్ర మానదమ్। ఏవముక్తః సముత్థాయ జగ్రాహ చరణౌ పితుః॥ ౨౪॥ భుజా
భ్యాం పీనవృత్తాభ్యామంగదోఽహమితి బ్రువన్। అభివాదయమానం త్వామంగదం త్వం యథా పురా॥౨౫॥ దీర్ఘాయుర్భవ
వపుత్రేతి కిమర్థం నాభిభాషసే। అహం పుత్రసహాయా త్వాముపాసే గతచేతసమ్॥౨౬॥ సింహేన నిహతం సద్యో గౌస్స
వత్సేవ గోవృషమ్। ఇష్ట్వా సంగ్రామయజ్ఞేన రామబాణమహాంభసి॥౨౭॥ అస్మిన్నవభృథే స్నాతః కథం పత్న్యా మయా వి
నా। యా దత్తా దేవరాజేన తవ తుష్టేన సంయుగే॥౨౮॥ శాతకుంభమయీం మాలాం తాం తే పశ్యామి నేహ కిమ్। రాజశ్రీ
ర్న జహాతి త్వాం గతాసుమపి మానద॥౨౯॥ సూర్యస్యావర్తమానస్య శైలరాజమివ ప్రభా॥ న మే వచః పథ్యమిదం త్వయా
కృతం న చాస్మి శక్తా వినివారణే తవ॥౩౦॥ హతా సపుత్రాస్మి హతేన సంయుగే సహ త్వయా శ్రీర్విజహాతి మామిహ॥ ఇతి
శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే - త్రయోవింశస్సర్గః- ********************************

తాం చాశ్రువేగేన దురాసదేన త్వభిప్లుతాం శోకమహార్ణవేన। పశ్యంస్తదా వాల్యనుజస్తరస్వీ భ్రాతుర్వధేనా
ప్రతిమేన తేపే॥౧॥ స బాష్పపూర్ణేన ముఖేన వీక్ష్య క్షణేన నిర్విణ్ణమనా మనస్వీ। జగామ రామస్య శనైస్సమీపం భృత్యై
ర్వృతస్సంపరిదూయమానః॥౨॥ స తం సమాసాద్య గృహీతచాపముదాత్తమాశీవిషతుల్యబాణమ్। యశస్వినం లక్షణలక్షి
తాంగమవస్థితం రాఘవమిత్యువాచ॥౩॥ యథాప్రతిజ్ఞాతమిదం నరేంద్ర కృతం త్వయా దృష్టఫలం చ కర్మ। మమాద్య భో
గేషు నరేంద్రపుత్ర మనో నివృత్తం సహ జీవితేన॥౪॥ అస్యాం మహిష్యాం తు భృశం రుదంత్యాం పురేఽతివిక్రోశతి దుఃఖ
తప్తే। హతేఽగ్రజే సంశయితేఽంగదే చ న రామ రాజ్యే రమతే మనో మే॥౫॥ క్రోధాదమర్షాదతివిప్రధర్షాద్భ్రాతుర్వధో
మేఽనుమతః పురస్తాత్। హతే త్విదానీం హరియూథపేఽస్మిన్ సుతీవ్రమిక్ష్వాకుకుమార తప్స్యే॥౬॥ శ్రేయోఽద్య మన్యే మమ శై
లముఖ్యే తస్మిన్నివాసశ్చిరమృశ్యమూకే। యథా తథా వర్తయతః స్వవృత్త్యా నేమం నిహత్య త్రిదివస్య లాభః॥౭॥ న త్వాం జి
ఘాంసామి చరేతి యన్మామయం మహాత్మా మతిమానువాచ। తస్యైవ తద్రామ వచోఽనురూపమిదం పునః కర్మ చ మేఽనురూ
పమ్॥౮॥ భ్రాతా కథం నామ మహాగుణస్య భ్రాతుర్వధం రాఘవ రోచయేత। రాజ్యస్య దుఃఖస్య చ వీర సారం న చింతయన్కా
మపురస్కృతస్సన్॥౯॥ వధో హి మే మతో నాసీత్స్వమాహాత్మ్యవ్యతిక్రమాత్। మమాసీద్బుద్ధిదౌరాత్మ్యాత్ప్రాణ
హారీ వ్యతిక్రమః॥౧౦॥ ద్రుమశాఖావభగ్నోఽహం ముహూర్తం పరినిష్టనన్। సాంత్వయిత్వా త్వనేనోక్తో న పునః కర్తుమ
ర్హసి॥౧౧॥ భ్రాతృత్వమార్యభావశ్చ ధర్మశ్చానేన రక్షితః। మయా క్రోధశ్చ కామశ్చ కపిత్వం చ ప్రదర్శితమ్॥౧౨॥
అచింతనీయం పరివర్జనీయమనీప్సనీయం స్వనపేక్షణీయమ్। ప్రాప్తోఽస్మి పాప్మానమిమం నరేంద్ర భ్రాతుర్వధాత్త్వా
ష్ట్రవధాదివేంద్రః॥౧౩॥ పాప్మానమింద్రస్య మహీజలం చ వృక్షాశ్చ కామం జగృహుః స్త్రియశ్చ। కో నామ పాప్మానమి
మం క్షమేత శాఖామృగస్య ప్రతిపత్తుమిచ్ఛన్॥ ౧౪॥ నార్హామి సంమానమిమం ప్రజానాం న యౌవరాజ్యం కుత ఏవ రా
జ్యమ్। అధర్మయుక్తం కులనాశయుక్తమేవంవిధం రాఘవ కర్మ కృత్వా॥౧౫॥ పాపస్య కర్తాస్మి విగర్హితస్య క్షుద్రస్య
లోకాపకృతస్య చైవ। శోకో మహాన్మామభివర్తతేఽయం వృష్టేర్యథా నిమ్నమివాంబువేగః॥౧౬॥ సోదర్యఘాతాపరగా
త్రవాలస్సంతాపహస్తాక్షిశిరోవిషాణః। ఏనోమయో మామభిహంతి హస్తీ దృప్తో నదీకూలమివ ప్రవృద్ధః॥౧౭॥ అంహో బతా
బతేదం నృవరావిషహ్యం నివర్తతే మే హృది సాధువృత్తమ్। వివర్ణమగ్నౌ పరితప్యమానం కిట్టం యథా రాఘవ జాతరూపమ్॥
౧౮॥ మహాబలానాం హరియూథపానామిదం కులం రాఘవ మన్నిమిత్తమ్। అస్యాంగదస్యాపి చ శోకతాపాదర్ధస్థితప్రా
ణమితీవ మన్యే॥౧౯॥ సుతస్సులభ్యస్సుజనస్సుభవ్యః కుతస్తు పుత్రస్సదృశోఽంగదేన। న చాపి విద్యేత స వీర దేశో యస్మిన్భవే

తో౽సి నరసన్నికర్షః ॥౨౦॥ యద్యప్యంగదో౽పి రవరార్హో జీవేజ్జీవేచ్చ మాతా పరిపాలనార్థం । వినాపి పుత్రం పరితాపదీనా తారా న జీవేదితి నిశ్చితం మే ॥౨౧॥ సో౽హం ప్రవేక్ష్యామ్యతిదీప్తమగ్నిం భ్రాత్రా చ పుత్రేణ చ సఖ్యమిచ్ఛన్ । ఇమే విచేష్యంతి హరిప్రవీరాః సీతాం నిదేశే తవ వర్తమానాః ॥౨౨॥ కృత్స్నం తు తే సేత్స్యతి కార్యమేతన్మయ్యప్యతీతే మనుజేంద్రపుత్ర । కులస్య హంతారమజీవనార్హం రామాను జానీహి కృతాగసం మామ్ ॥౨౩॥ ఇత్యేవమార్తస్య రఘుప్రవీరః శ్రుత్వా వచో వాలిజఘన్యజస్య । సంజాతబాష్పః పరవీరహంతా రామో ముహూర్తం విమనా బభూవ ॥౨౪॥ తస్మిన్ క్షణే౽భీక్ష్ణమవేక్షమాణః క్షితిక్షమావాన్ భువనస్య గోప్తా । రామో రుదంతీం వ్యసనే నిమగ్నాం సముత్సుకః సో౽థ దదర్శ తారామ్ ॥౨౫॥ తాం చారునేత్రాం కపిసింహనాథాం పతిం సమాశ్లిష్య తదా శయానామ్ । ఉత్థాపయామాసురదీనసత్త్వాం మంత్రిప్రధానాః కపివీరపత్నీమ్ ॥౨౬॥ సా విస్ఫురంతీ పరిరభ్యమాణా భర్తుః సకాశాదపనీయమానా । దదర్శ రామం శరచాపపాణిం స్వతేజసా సూర్యమివ జ్వలంతమ్ ॥౨౭॥ సుసంవృతం పార్థివలక్షణైశ్చ తం చారునేత్రం మృగశావనేత్రా । అదృష్టపూర్వం పురుషప్రధానమయం స కాకుత్స్థ ఇతి ప్రజజ్ఞే ॥౨౮॥ తస్యేంద్రకల్పస్య దురాసదస్య మహానుభావస్య సమీపమార్యా ఆర్తాతితూర్ణం వ్యసనాభిపన్నా జగామ తారా పరివిహ్వలంతీ ॥౨౯॥ సా తం సమాసాద్య విశుద్ధసత్త్వం శోకేన సంభ్రాంతశరీరభావా । మనస్వినీ వాక్యమువాచ తారా రామం రణోత్కర్షణలబ్ధలక్ష్యమ్ ॥౩౦॥ త్వమప్రమేయశ్చ దురాసదశ్చ జితేంద్రియశ్చోత్తమధార్మికశ్చ । అక్షయ్యకీర్తిశ్చ విచక్షణశ్చ క్షితిక్షమావాన్ క్షతజోపమాక్షః ॥౩౧॥ త్వమాత్తబాణాసనబాణపాణిర్మహాబలః సంహననోపపన్నః । మనుష్యదేహాభ్యుదయం విహాయ దివ్యేన దేహాభ్యుదయేన యుక్తః ॥౩౨॥ యేనైకబాణేన హతః ప్రియో మే తేనైవ మాం త్వం జహి సాయకేన । గతా గమిష్యామి సమీపమస్య న మామృతే రామ రమేత వాలీ ॥౩౩॥ స్వర్గే౽పి పద్మామలపత్రనేత్ర సమేత్య సంప్రేక్ష్య చ మామపశ్యన్ । న హ్యేష ఉచ్చావచతామ్రచూడా విచిత్రవేషాప్సరసో౽భజిష్యత్ ॥౩౪॥ స్వర్గే౽పి శోకం చ వివర్ణతాం చ మయా వినా ప్రాప్స్యతి వీర వాలీ । రమ్యే నగేంద్రస్య తటావకాశే విదేహకన్యారహితో యథా త్వమ్ ॥౩౫॥ త్వం వేత్థ యావద్వనితావిహీనః ప్రాప్నోతి దుఃఖం పురుషః కుమారః । తత్త్వం ప్రజానన్ జహి మాం న వాలీ దుఃఖం మమాదర్శనజం భజేత ॥౩౬॥ యచ్చాపి మన్యేత భవాన్మహాత్మా స్త్రీఘాతదోషో న భవేత్తు మహ్యమ్ । ఆత్మేయమస్యేతి చ మాం జహి త్వం న స్త్రీవధః స్యాన్మనుజేంద్రపుత్ర ॥౩౭॥ శాస్త్రప్రయోగాద్వివిధాశ్చ వేదాదనన్యరూపాః పురుషస్య దారాః । దారప్రదానాన్న హి దానమన్యత్ ప్రదృశ్యతే జ్ఞానవతాం హి లోకే ॥౩౮॥ త్వం చాపి మాం తస్య మమ ప్రియస్య ప్రదాస్యసే ధర్మమవేక్ష్య వీర । అనేన దానేన న లప్స్యసే త్వమధర్మయోగం మమ వీరఘాతాత్ ॥౩౯॥ ఆర్తామనాథామపనీయమానామేవంవిధామర్హసి మాం నిహంతుమ్ । అహం హి మాతంగవిలాసగామినా ప్లవంగమానామృషభేణ ధీమతా ॥౪౦॥ వినా వరార్హోత్తమహేమమాలినా చిరం న శక్ష్యామి నరేంద్ర జీవితుం । ఇత్యేవముక్తస్తు విభుర్మహాత్మా తారాం సమాశ్వాస్య హితం బభాషే ॥౪౧॥ మా వీరభార్యే విమతిం కురుష్వ లోకో హి సర్వో విహితో విధాత్రా । తం చైవ సర్వం సుఖదుఃఖయోగం లోకో౽బ్రవీత్తేన కృతం విధాత్రా ॥౪౨॥ త్రయో౽పి లోకా విహితం విధానం నాతిక్రమంతే వశగా హి తస్య । ప్రీతిం పరాం ప్రాప్స్యసి తాం తథైవ పుత్రస్తు తే ప్రాప్స్యతి యౌవరాజ్యమ్ ॥౪౩॥ ధాత్రా విధానం విహితం తథైవ న శూరపత్న్యః పరిదేవయంతి । ఆశ్వాసితా తేన తు రాఘవేణ ప్రభావయుక్తేన పరంతపేన ॥౪౪॥ సా వీరపత్నీ ధ్వనతా ముఖేన సువేషరూపా విరరామ తారా ॥ ఇతి కిష్కింధాకాండే చతుర్వింశస్సర్గః ॥

సుగ్రీవం చైవ తారాం చ సాంగదాం సహలక్ష్మణః । సమానశోకః కాకుత్స్థః సాంత్వయన్నిదమబ్రవీత్ ॥౧॥ న శోకపరితాపేన శ్రేయసా యుజ్యతే మృతః । యదత్రానంతరం కార్యం తత్సమాధాతుమర్హథ ॥౨॥ లోకవృత్తమనుష్ఠేయం కృతం వో బాష్పమోక్షణమ్ । న కాలాదుత్తరం కించిత్కర్మ శక్యముపాసితుమ్ ॥౩॥ నియతిః కారణం లోకే నియతిః కర్మసాధనమ్ । నియతిః సర్వభూతానాం నియోగేష్విహ కారణమ్ ॥౪॥ న కర్తా కస్యచిత్కశ్చిన్నియోగే చాపి నేశ్వరః । స్వభావే వర్తతే లోకస్తస్య కాలః పరాయణమ్ ॥౫॥ న కాలః కాలమత్యేతి న కాలః పరిహీయతే । స్వభావం చ సమాసాద్య న కశ్చిదతివర్తతే ॥౬॥ న కాలస్యాస్తి బంధుత్వం న హేతుర్న పరాక్రమః । న మిత్రజ్ఞాతిసంబంధః కారణం నాత్మనో వశః ॥౭॥ కింతు కాలపరిణామో ద్రష్టవ్యః సాధు పశ్యతా । ధర్మశ్చార్థశ్చ కామశ్చ కాలక్రమసమాహితాః ॥౮॥ ఇతః స్వాం ప్రకృతిం వాలీ గతః

ప్రాప్తః క్రియాఫలమ్ ధర్మకామార్థసంయోగైః పవిత్రం ప్లవగేశ్వరః॥ ౯॥ స్వధర్మస్య చ సంయోగాజ్జితస్తేన మహా
త్మనా। స్వర్గః పరిగృహీతశ్చ ప్రాణానపరిరక్షతా॥౧౦॥ ఏషా వై నియతిః శ్రేష్ఠా యాం గతో హరియూథపః। తదలం పరితా
పేన ప్రాప్తకాలముపాస్యతామ్॥౧౧॥ వచనాంతే తు రామస్య లక్ష్మణః పరవీరహా। అవదత్ ప్రశ్రితం వాక్యం సుగ్రీవం గత
చేతసమ్॥౧౨॥ కురు త్వమస్య సుగ్రీవ ప్రేతకార్యమనంతరమ్। తారాంగదాభ్యాం సహితో వాలినో దహనం ప్రతి॥౧౩॥
సమాజ్ఞాపయ కాష్ఠాని శుష్కాణి చ బహూని చ। చందనాదీని దివ్యాని వాలిసంస్కారకారణాత్॥౧౪॥ సమాశ్వాసయ చై
నం త్వమంగదం దీనచేతసమ్। మా భూర్బాలిశబుద్ధిస్త్వం త్వదధీనమిదం పురమ్॥౧౫॥ అంగదస్త్వానయేన్మాల్యం వస్త్రాణి
వివిధాని చ। ఘృతం తైలమథో గంధాన్యచ్చాత్ర సమనంతరమ్॥౧౬॥ త్వం తార శిబికాం శీఘ్రమాదాయాగచ్ఛ సంభ్రమా
త్। త్వరా గుణవతీ యుక్తా హ్యస్మిన్ కాలే విశేషతః॥౧౭॥ సజ్జీభవంతు ప్లవగాః శిబికావహనోచితాః। సమర్థా బలినశ్చైవ
నిర్హరిష్యంతి వాలినమ్॥౧౮॥ ఏవముక్త్వా తు సుగ్రీవం సుమిత్రానందవర్ధనః। తస్థౌ భ్రాతృసమీపస్థో లక్ష్మణః పరవీరహా॥
౧౯॥ లక్ష్మణస్య వచః శ్రుత్వా తారస్సంభ్రాంతమానసః। ప్రవివేశ గుహాం శీఘ్రం శిబికాసక్తమానసః॥౨౦॥ ఆదాయ శి
బికాం తారస్స తు పర్యాపతత్పునః। వానరైరుహ్యమానాం తాం శూరైరుద్వహనోచితైః॥ ౨౧॥ దివ్యాం భద్రాసన
యుతాం శిబికాం స్యందనోపమామ్। పక్షికర్మభిరాచిత్రాం ద్రుమకర్మవిభూషితామ్॥౨౨॥ ఆస్థితాం చిత్రపజ్క్తిభిస్సుని
విష్టాం సమంతతః। విమానమివ సిద్ధానాం జాలవాతాయనాయుతామ్॥౨౩॥ సునియుక్తాం విశాలాం చ సుకృతాం విశ్వకర్మ
ణా। దారుపర్వతకోపేతాం చారుకర్మపరిష్కృతామ్॥౨౪॥ వరాభరణహారైశ్చ చిత్రమాల్యోపశోభితామ్। గుహాగ
హనసంఛన్నాం రక్తచందనరూషితామ్॥౨౫॥ పుష్పౌఘైస్సమభిచ్ఛన్నాం పద్మమాలాభిరేవ చ। తరుణాదిత్యవర్ణాభి
ర్భ్రాజమానాభిరావృతామ్॥౨౬॥ ఈదృశీం శిబికాం దృష్ట్వా రామో లక్ష్మణమబ్రవీత్। క్షిప్రం వినీయతాం వాలీ ప్రేతకా
ర్యం విధీయతామ్॥౨౭॥ తతో వాలినముద్యమ్య సుగ్రీవశ్శిబికాం తదా। ఆరోపయత విక్రోశన్నంగదేన సహైవ తు॥౨౮॥ ఆరో
ప్య శిబికాం చైవ వాలినం గతజీవితమ్। అలంకారైశ్చ వివిధైర్మాల్యైర్వస్త్రైశ్చ భూషితమ్॥౨౯॥ ఆజ్ఞాపయత్తదా రాజా
సుగ్రీవః ప్లవగేశ్వరః। ఔర్ధ్వదైహికమార్యస్య క్రియతామనుకూలతః॥౩౦॥ విశ్రాణయంతో రత్నాని వివిధాని బహూ
న్యపి। అగ్రతః ప్లవగా యాంతు శిబికా సమనంతరమ్॥౩౧॥ రాజ్ఞామృద్ధివిశేషా హి దృశ్యంతే భువి యాదృశాః। తాదృశం వా
లినః క్షిప్రం ప్రాకుర్వన్నౌర్ధ్వదైహికమ్॥౩౨॥ అంగదం పరిగృహ్యాశు తారాప్రభృతయస్తదా। క్రోశంతః ప్రయయు
స్సర్వే వానరా హతబాంధవాః॥౩౩॥ తతః ప్రణిహితాస్సర్వా వానర్యోఽస్య వశానుగాః। చుక్రుశుర్వీర వీరేతి భూయః క్రో
శంతి తాః స్త్రియః॥౩౪॥ తారాప్రభృతయస్సర్వా వానర్యో హరియూథపాః। అనుజగ్ముర్హి భర్తారం క్రోశంత్యః కరు
ణస్వనాః॥౩౫॥ తాసాం రుదితశబ్దేన వానరీణాం వనాంతరే। వనాని గిరయస్సర్వే విక్రోశంతీవ సర్వశః॥ ౩౬ ॥ పులినే గిరిన
ద్యాస్తు వివిక్తే జలసంవృతే। చితాం చక్రుస్సుబహవో వానరాశ్శోకకర్శితాః॥ ౩౭ ॥ అవరోప్య తతః స్కంధాచ్ఛిబికాం వ
హనోచితాః। తస్థురేకాంతమాశ్రిత్య సర్వే శోకసమన్వితాః॥౩౮॥ తతస్తారా పతిం దృష్ట్వా శిబికాతలశాయినమ్। ఆరోప్యాం
కే శిరస్తస్య విలలాప సుదుఃఖితా॥౩౯॥ హా వానరమహారాజ హా నాథ మమ వత్సల। హా మహార్హ మహాబాహో హా మ
మ ప్రియ పశ్య మామ్॥౪౦॥ జనం న పశ్యసీమం త్వం కస్మాచ్ఛోకాభిపీడితమ్। ప్రహృష్టమివ తే వక్త్రం గతాసోరపి మానద॥౪౧॥
అస్తార్కసమవర్ణం చ లక్ష్యతే జీవతో యథా। ఏష త్వాం రామరూపేణ కాలః కర్షతి వానర॥౪౨॥ యేన స్మ విధవాస్సర్వాః
కృతా ఏకేషుణా వనే। ఇమాస్తాస్తవ రాజేంద్ర వానర్యో వల్లభాస్సదా॥ ౪౩ ॥ పాదైర్వికృష్టమధ్వానమాగతాః కిం న బుధ్య
సే। తవేష్టా నను నామైతా భార్యాశ్చంద్రనిభాననాః॥౪౪॥ ఇదానీం నేక్షసే కస్మాత్సుగ్రీవం ప్లవగేశ్వరమ్। ఏతే హి సచివా
రాజంస్తారాప్రభృతయస్తవ॥౪౫॥ పురవాసిజనశ్చాయం పరివార్యాసతేఽనఘ। విసర్జయైనాన్ ప్లవగాన్ యథోచితమ
రిందమ॥౪౬॥ తతః క్రీడామహే సర్వా వనేషు మదనోత్కటాః। ఏవం విలపతీం తారాం పతిశోకపరిప్లుతామ్॥ ౪౭ ॥ ఉత్థాప
యంతి స్మ తదా వానర్యశ్శోకకర్శితాః। సుగ్రీవేణ తతస్సార్ధమంగదః పితరం రుదన్॥ ౪౮॥ చితామారోపయామాస శో
కేనాభిహతేంద్రియః। తతోఽగ్నిం విధివద్దత్త్వా సోఽపసవ్యం చకార హ॥౪౯॥ పితరం దీర్ఘమధ్వానం ప్రస్థితం వ్యాకులేంద్రి
యః। సంస్కృత్య వాలినం తే తు విధిపూర్వం ప్లవంగమాః॥౫౦॥ ఆజగ్మురుదకం కర్తుం నదీం శీతజలాం శివామ్। తతస్తే స

సహితాస్తత్రహ్యంగదంస్థాప్యచాగ్రతః ॥ ౫౧ ॥ సుగ్రీవతారాసహితాఃసిషిచుర్వాలినేజలమ్ । సుగ్రీవేణైవదీనే
నదీనోభూత్వామహాబలః ॥౫౨॥ సమానశోకఃకాకుత్స్థఃప్రేతకార్యాణ్యకారయత్ ॥ తతస్తంవాలినమగ్ర్యపౌరు
షంప్రకాశమిక్ష్వాకువరేషుణాహతమ్ । ప్రదీప్యదీప్తాగ్నిసమౌజసంతదాసలక్ష్మణంరామముపేయివాన్హరిః ॥౫౩ ॥
ఇతిశ్రీమత్కిష్కింధాకాండే - పంచవింశస్సర్గః. **

తతశ్శోకాభిసంతప్తంసుగ్రీవంక్లిన్నవాససమ్ । శాఖామృగమహామాత్రాఃపరివార్యోపతస్థిరే ॥౧ ॥అభిగమ్యమ
హాబాహుంరామమక్లిష్టకారిణం । స్థితాఃప్రాంజలయస్సర్వేపితామహమివర్షయః ॥౨ ॥తతఃకాంచనశైలాభస్తరుణా
ర్కనిభాననః ।అబ్రవీత్ ప్రాంజలిర్వాక్యంహనూమాన్మారుతాత్మజః ॥౩ ॥భవత్ప్రసాదాత్సుగ్రీవఃపితృపైతామహం
మహత్ । వానరాణాంసుదుష్ప్రాపంప్రాప్తోరాజ్యమిదంప్రభో ॥ ౪ ॥ భవతాసమనుజ్ఞాతఃప్రవిశ్యనగరంశుభం । సం
విధాస్యతికార్యాణిసర్వాణిససుహృజ్జనః ॥ ౫ ॥ స్నాతోయంవివిధైర్గంధైరౌషధైశ్చ యథావిధి । అర్చయి
ష్యతిరత్నైశ్చమాల్యైశ్చత్వాంవిశేషతః ॥ ౬ ॥ ఇమాంగిరిగుహాంరమ్యామభిగంతుమితోర్హసి । కురుష్వస్వామిసం
బంధంవానరాన్సంప్రహర్షయన్ ॥ ౭ ॥ ఏవముక్తోహనుమతారాఘవఃపరవీరహా । ప్రత్యువాచహనూమంతంబుద్ధి
మాన్వాక్యకోవిదః ॥ ౮ ॥ చతుర్దశసమాస్సౌమ్య గ్రామంవాయదివాపురమ్ । నప్రవేక్ష్యామిహనుమన్పి
తుర్నిర్దేశపాలకః ॥ ౯ ॥ సుసమృద్ధాంగుహాంరమ్యాంసుగ్రీవోవానరర్షభః । ప్రవిష్టోవిధివద్వీరఃక్షిప్రంరాజ్యేభి
షిచ్యతామ్ ॥౧౦ ॥ఏవముక్త్వాహనూమంతంరామస్సుగ్రీవమబ్రవీత్ । వృత్తజ్ఞోవృత్తసంపన్నముదారబలవిక్రమమ్ ॥
౧౧॥ఇమమప్యంగదంవీరయౌవరాజ్యేభిషేచయ । జ్యేష్ఠస్యససుతోజ్యేష్ఠస్సదృశోవిక్రమేణతే ॥౧౨॥అంగదోయమదీనా
త్మాయౌవరాజ్యస్యభాజనమ్ ।పూర్వోయంవార్షికోమాసః శ్రావణస్సలిలాగమః ॥౧౩॥ప్రవృత్తాస్సౌమ్యచత్వారో
మాసావార్షికసంజ్ఞికాః ।నాయముద్యోగసమయఃప్రవిశత్వంపురీంశుభామ్ ॥౧౪॥అస్మిన్వత్స్యామ్యహం సౌమ్యపర్వ
తేసహలక్ష్మణః । ఇయంగిరిగుహారమ్యావిశాలాయుక్తమారుతా ॥౧౫॥ప్రభూతసలిలాసౌమ్యప్రభూతకమలోత్పలా ।
కార్తికేసమనుప్రాప్తేత్వంరావణవధేయత ॥౧౬॥ఏషనస్సమయస్సౌమ్యప్రవిశత్వంస్వమాలయం ।అభిషించస్వరాజ్యే
చసుహృదస్సంప్రహర్షయ ॥౧౭ ॥ఇతిరామాభ్యనుజ్ఞాతస్సుగ్రీవోవానరాధిపః । ప్రవివేశపురీంరమ్యాంకిష్కింధాంవా
లిపాలితాం ॥౧౮॥తంవానరసహస్రాణిప్రవిష్టంవానరేశ్వరం । అభివాద్యప్రవిష్టానిసర్వతఃపర్యవారయన్ ॥౧౯॥ తతః
ప్రకృతయస్సర్వాదృష్ట్వాహరిగణేశ్వరం ।ప్రణమ్యమూర్ధ్నాపతితావసుధాయాంసమాహితాః ॥౨౦॥ సుగ్రీవఃప్రకృ
తీస్సర్వాఃసంభాష్యోత్థాప్యవీర్యవాన్ ।భ్రాతురంతఃపురంసౌమ్యంప్రవివేశమహాబలః ॥౨౧ ॥ ప్రవిశ్యత్వభినిష్క్రాంతం
సుగ్రీవంప్లవగేశ్వరం । అభ్యషించంతసుహృదఃసహస్రాక్షమివామరాః ॥౨౨॥తస్యపాండరమాజహ్రుశ్ఛత్రంహేమ
పరిష్కృతం । శుక్లేచవాలవ్యజనేహేమదండేయశస్కరే ॥౨౩॥తథాసర్వాణిరత్నానిసర్వబీజౌషధీరపి । సక్షీరాణాం
చవృక్షాణాంప్రరోహాన్కుసుమానిచ ॥౨౪ ॥శుక్లానిచైవవస్త్రాణిశ్వేతంచైవానులేపనం । సుగంధీనిచమాల్యానిస్థలజా
న్యంబుజానిచ ॥౨౫॥చందనానిచదివ్యానిగంధాంశ్చవివిధాన్బహూన్ ।అక్షతంజాతరూపంచప్రియంగుమధుసర్పిషీ ॥
౨౬ ॥ దధిచర్మచవైయాఘ్రంవరాహేచాప్యుపానహౌ । సమాలంభనమాదాయరోచనాంసమనశ్శిలాం ॥౨౭॥ఆ
జగ్ముస్తత్రముదితావరాః కన్యాస్తుషోడశ ।తతస్తేవానరశ్రేష్ఠంయథాకాలంయథావిధి ॥౨౮॥రత్నైర్వస్త్రైశ్చభక్ష్యైశ్చ
తోషయిత్వాద్విజర్షభాన్ । తతఃకుశపరిస్తీర్ణంసమిద్ధంజాతవేదసం ॥౨౯॥మంత్రపూతేనహవిషాహుత్వామంత్రవి
దోజనాః । తతోహేమప్రతిష్ఠానేవరాస్తరణసంవృతే ॥౩౦ ॥ప్రాసాదశిఖరేరమ్యేచిత్రమాల్యోపశోభితే । ప్రాఙ్ము
ఖైర్వివిధైర్మంత్రైస్స్థాపయిత్వావరాసనే ॥౩౧॥నదీనదేభ్యస్సంహృత్యతీర్థేభ్యశ్చసమంతతః । ఆహృత్యచసముద్రే
భ్యస్సర్వేభ్యోవానరర్షభాః ॥౩౨॥ అపఃకనకకుంభేషునిధాయవిమలాశ్శుభాః । శుభైర్వృషభశృంగైశ్చకలశైశ్చా
పికాంచనైః ॥౩౩॥ శాస్త్రదృష్టేనవిధినామహర్షివిహితేనచ । గజోగవాక్షోగవయఃశరభోగంధమాదనః ॥౩౪॥మైంద
శ్చద్వివిదశ్చైవహనూమాన్జాంబవాన్నలః ।అభ్యషించంతసుగ్రీవంప్రసన్నేనసుగంధినా ॥౩౫॥ సలిలేనసహస్రాక్షం
వసవోవాసవంయథా । అభిషిక్తేతుసుగ్రీవేసర్వేవానరపుంగవాః ॥ ౩౬ ॥ప్రచుక్రుశుర్మహాత్మానోహృష్టాస్తత్రస

హప్రశ్రశః। రామస్యతువచఃకుర్వన్ సుగ్రీవోహరిపుంగవః॥౩౭॥ అంగదంసంపరిష్వజ్యయౌవరాజ్యేఽభ్యషేచయత్। అంగ
దేచాభిషిక్తేతుసానుక్రోశాః ప్లవంగమాః॥౩౮॥ సాధుసాధ్వితిసుగ్రీవం మహాత్మానోఽభ్యపూజయన్। రామంచైవమహా
త్మానంలక్ష్మణంచపునఃపునః॥౩౯॥ ప్రీతాశ్చతుష్టువుస్సర్వే తాదృశేతత్రవర్తని। హృష్టపుష్టజనాకీర్ణా పతాకాధ్వజ
శోభితా॥౪౦॥ బభూవనగరీరమ్యా కిష్కింధాగిరిగహ్వరే। నివేద్యరామాయతదా మహాత్మనేమహాభిషేకంకపివాహినీప
తిః। రుమాంచభార్యాంప్రతిలభ్యవీర్యవానవాపరాజ్యంత్రిదశాధిపోయథా॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-షడ్వింశస్సర్గః
అభిషిక్తేతుసుగ్రీవే ప్రవిష్టేవానరేగుహామ్। ఆజగామసహభ్రాత్రా రామఃప్రస్రవణంగిరిమ్॥౧॥ శార్దూల
మృగసంఘుష్టంసింహైర్భీమరవైర్వృతమ్। నానాగుల్మలతాగూఢంబహుపాదపసంకులమ్॥౨॥ ఋక్షవానరగోపు
చ్ఛైర్మార్జారైశ్చనిషేవితమ్। మేఘరాశినిభంశైలంనిత్యంశుచిజలాశ్రయమ్॥౩॥ తస్యశైలస్యశిఖరే మహతీమాయ
తాంగుహామ్। ప్రత్యగృహ్ణతవాసార్థంరామస్సౌమిత్రిణాసహ॥౪॥ కృత్వాచసమయంసౌమ్యస్సుగ్రీవేణసహానఘః।
కాలయుక్తంమహద్వాక్యమువాచరఘునందనః॥౫॥ వినీతంభ్రాతరంభ్రాతాలక్ష్మణంలక్ష్మివర్ధనమ్। ఇయంగిరిగుహార
మ్యావిశాలాయుక్తమారుతా॥౬॥ అస్యాంవత్స్యామిసౌమిత్రే వర్షరాత్రమరిందమ। గిరిశృంగమిదంరమ్యమున్నతం
పార్థివాత్మజ॥౭॥ శ్వేతాభిఃకృష్ణతామ్రాభిశ్శిలాభిరుపశోభితమ్। నానాధాతుసమాకీర్ణందరీనిర్ఝరశోభితమ్॥౮॥
వివిధైర్వృక్షషండైశ్చచారుచిత్రలతావృతమ్। నానావిహగసంఘుష్టంమయూరరవనాదితమ్॥౯॥ మాలతీకుందగుల్మైశ్చ
సింధువారకురంటకైః। కదంబార్జునసర్జైశ్చపుష్పితైరుపశోభితమ్॥౧౦॥ ఇయంచనలినీరమ్యాఫుల్లపంకజమండితా।
నాతిదూరేగుహాయానౌభవిష్యతినృపాత్మజ॥౧౧॥ ప్రాగుదక్ప్రవణేదేశేగుహాసాధుభవిష్యతి। పశ్చాచ్చైవోన్నతా
సౌమ్యనివాతేయంభవిష్యతి॥౧౨॥ గుహాద్వారేచసౌమిత్రే శిలాసమతలాశుభా। శ్లక్ష్ణాచైవాయతాచైవభిన్నాంజనచ
యోపమా॥౧౩॥ గిరిశృంగమిదంతాతపశ్యచోత్తరతశ్శుభమ్। భిన్నాంజనచయాకారమంభోధరమివోత్థితమ్॥౧౪॥ దక్షిణ
స్యామపిదిశిస్థితంశ్వేతమివాపరమ్। కైలాసశిఖరప్రఖ్యంనానాధాతువిభూషితమ్॥౧౫॥ ప్రాచీనవాహినీంచైవనదీం
భృశమకర్దమామ్। గుహాయాఃపూర్వతఃపశ్యత్రికూటేజాహ్నవీమివ॥౧౬॥ చంపకైస్తిలకైస్తాలైస్తమాలైరతిముక్త
కైః। పద్మకైస్సరలైశ్చైవఅశోకైశ్చైవశోభితామ్॥౧౭॥ వానీరైస్తినిశైశ్చైవవకుళైః కేతకైర్ధవైః। హింతాలైస్తిరి
టైర్నీపైర్వేత్రకైఃకృతమాలకైః॥౧౮॥ తీరజైశ్శోభితాభాతినానారూపైస్తతస్తతః। వసనాభరణోపేతాప్రమదేవా
భ్యలంకృతా॥౧౯॥ శతశఃపక్షిసంఘైశ్చనానానినదనాదితా। ఏకైకమనురక్తైశ్చచక్రవాకైరలంకృతా॥౨౦॥ పులినైరతి
రమ్యైశ్చహంససారససేవితైః। ప్రహసంతీవభాత్యేషానారీసర్వవిభూషితా॥౨౧॥ క్వచిన్నీలోత్పలచ్ఛన్నాభాతిర
క్తోత్పలైఃక్వచిత్। క్వచిదాభాతిశుక్లైశ్చదివ్యైఃకుముదకుట్మలైః॥౨౨॥ పారిప్లవశతైర్జుష్టాబర్హిణక్రౌంచనాదితా।
రమణీయానదీసౌమ్యమునిసంఘైర్నిషేవితా॥౨౩॥ పశ్యచందనవృక్షాణాంపంక్తీస్సురచితాఇవ। కకుభానాంచదృశ్యంతే
మనసైవోదితాస్సమమ్॥౨౪॥ అహోసురమణీయోఽయందేశశ్శత్రునిషూదన। దృఢంరంస్యావసౌమిత్రే సాధ్వత్రనివ
సావహే॥౨౫॥ ఇతశ్చనాతిదూరేసాకిష్కింధాచిత్రకాననా। సుగ్రీవస్యపురీరమ్యాభవిష్యతినృపాత్మజ॥౨౬॥ గీతవాది
త్రనిర్ఘోషఃశ్రూయతేజయతాంవర। నర్దతాంవానరాణాంచమృదంగాడంబరైస్సహ॥౨౭॥ లబ్ధ్వాభార్యాంకపివ
రఃప్రాప్యరాజ్యంసుహృద్వృతః। ధ్రువంనందతిసుగ్రీవస్సంప్రాప్యమహతీంశ్రియమ్॥౨౮॥ ఇత్యుక్త్వాన్యవసత్తత్రరా
ఘవస్సహలక్ష్మణః। బహుదృశ్యదరీకుంజేతస్మిన్ప్రస్రవణేగిరౌ॥౨౯॥ సుసుఖేఽపిబహుద్రవ్యేతస్మిన్హిధరణీధరే। వసత
స్తస్యరామస్యరతిరల్పాపినాభవత్॥౩౦॥ హృతాంహిభార్యాంస్మరతఃప్రాణేభ్యోఽపిగరీయసీమ్। ఉదయాభ్యుదితం
దృష్ట్వాశశాంకంచవిశేషతః॥౩౧॥ ఆవివేశనతంనిద్రానిశాసుశయనంగతమ్। తత్సముత్థేనశోకేనబాష్పోపహతచేతసమ్॥
౩౨॥ తంశోచమానంకాకుత్స్థంనిత్యంశోకపరాయణమ్। తుల్యదుఃఖోఽబ్రవీద్భ్రాతాలక్ష్మణోఽనునయన్వచః॥౩౩॥ అలం
వీరవ్యథాంగత్వానత్వంశోచితుమర్హసి। శోచతోవ్యవసీదంతిసర్వార్థావిదితంహితే॥౩౪॥ భవాన్క్రియాపరోలో
కేభవాన్దైవపరాయణః। ఆస్తికోధర్మశీలశ్చవ్యవసాయీచరాఘవ॥౩౫॥ నహ్యవ్యవసితశ్శత్రుంరాక్షసంతంవిశేష
తః। సమర్థస్త్వంరణేహంతుంవిక్రమైర్జిహ్మకారిణమ్॥౩౬॥ సమున్మూలయశోకంత్వంవ్యవసాయంస్థిరంకురు। తతస్సప

రివాంతంనిష్ఫలంకురురాఘవసమ్॥౩౭॥పృథివీమపికాకుత్స్థససాగరవనాచలామ్। పరివర్తయితుంశక్తఃకింపునారా
వణంరణే॥౩౮॥శరత్కాలంప్రతీక్షస్వప్రావృట్కాలోఽయమాగతః।తతస్సరాష్ట్రంసగణంరావణంత్వంవధిష్యసి॥౩౯॥అ
హంతుఖలుతేవీర్యంప్రసుప్తంప్రతిబోధయే।దీప్తైరాహుతిభిఃకాలేభస్మచ్ఛన్నమివానలమ్ ॥ ౪౦ ॥ లక్ష్మణస్యతుతద్వా
క్యంప్రతిపూజ్యహితంశుభమ్।రాఘవస్సుహృదంస్నిగ్ధమిదంవచనమబ్రవీత్॥౪౧॥వాచ్యంయదనురక్తేనస్నిగ్ధేనచహి
తేనచ।సత్యవిక్రమయుక్తేనతదుక్తంలక్ష్మణత్వయా॥౪౨॥ఏషశోకఃపరిత్యక్తఃసర్వకార్యావసాదకః। విక్రమేష్వప్రతి
హతంతేజఃప్రోత్సాహయామ్యహమ్॥౪౩॥శరత్కాలంప్రతీక్షిష్యేస్థితోఽస్మివచనేతవ।సుగ్రీవస్యనదీనాంచప్రసాదమ
నుపాలయన్॥౪౪॥ఉపకారేణవీరస్తుప్రతికారేణయుజ్యతే। అకృతజ్ఞోఽప్రతికృతోహంతిసత్త్వవతాంమనః॥౪౫॥ అథైవ
ముక్తఃప్రణిధాయలక్ష్మణఃకృతాంజలిస్తత్ప్రతిపూజ్యభాషితమ్। ఉవాచరామంస్వభిరామదర్శనంప్రదర్శయన్ద
ర్శనమాత్మనశ్శుభమ్॥౪౬॥యథోక్తమేతత్తవసర్వమీప్సితంనరేంద్రకర్తానచిరాద్ధరీశ్వరః। శరత్ప్రతీక్షఃక్షమతా
మిమంభవాన్జలప్రపాతంరిపునిగ్రహేధృతః॥౪౭॥నియమ్యకోపంప్రతిపాల్యతాంశరత్క్షమస్వమాసాంశ్చతురోమ
యాసహ।వసాచలేఽస్మిన్మృగరాజసేవితేసంవర్ధయన్శత్రువధేసముద్యతః॥ ౪౮॥ ఇతిశ్రీమత్కిష్కింధాకాండే - స
ప్తవింశస్సర్గః ***************** సతదావాలినంహత్వాసుగ్రీవమభిషిచ్యచ। వసన్మాల్యవతఃపృష్ఠేరామోల
క్ష్మణమబ్రవీత్॥౧॥అయంసకాలస్సంప్రాప్తస్సమయోఽద్యజలాగమః।సంపశ్యత్వంనభోమేఘైస్సంవృతంగిరిసన్నిభైః
॥౨॥ నవమాసధృతంగర్భంభాస్కరస్యగభస్తిభిః।పీత్వారసంసముద్రాణాంద్యౌఃప్రసూతేరసాయనమ్॥౩॥ శక్యమంబ
రమారుహ్యమేఘసోపానపంక్తిభిః।కుటజార్జునమాలాభిరలంకర్తుందివాకరమ్॥౪॥ సంధ్యారాగోత్థితైస్తామ్రైరంతే
ష్వధికపాండరైః। స్నిగ్ధైరభ్రపటచ్ఛేదైర్బద్ధవ్రణమివాంబరమ్॥౫॥మందమారుతనిశ్వాసంసంధ్యాచందనరంజితమ్।
ఆపాండుజలదంభాతికామాతురమివాంబరమ్॥౬॥ఏషాధర్మపరిక్లిష్టానవవారిపరిప్లుతా । సీతేవశోకసంతప్తామహీబా
ష్పంవిముంచతి॥౭॥మేఘోదరవినిర్ముక్తాఃకల్హారసుఖశీతలాః। శక్యమంజలిభిఃపాతుంవాతాఃకేతకిగంధినః॥౮॥ ఏషఫు
ల్లార్జునశ్శైలఃకేతకైరధివాసితః।సుగ్రీవఇవశాంతారిర్ధారాభిరభిషిచ్యతే॥౯॥మేఘకృష్ణాజినధరాధారాయజ్ఞోపవీ
తినః। మారుతాపూరితగుహాఃప్రాధీతాఇవపర్వతాః॥౧౦॥ కశాభిరివహైమాభిర్విద్యుద్భిరివతాడితమ్।అంతస్స్తనితని
ర్ఘోషంసవేదనమివాంబరమ్॥౧౧॥చంచచ్చంద్రకరస్పర్శహర్షోన్మీలితతారకా। అహోరాగవతీసంధ్యాజహాతి
స్వయమంబరమ్॥౧౨॥నీలమేఘాశ్రితావిద్యుత్స్ఫురంతీప్రతిభాతిమా।స్ఫురంతీరావణస్యాంకేవైదేహీవతపస్వినీ॥౧౩॥
ఇమాస్తామన్మథవతాంహితాఃప్రతిహతాదిశః।అనులిప్తాఇవఘనైర్నష్టగ్రహనిశాకరాః॥ ౧౪ ॥ క్వచిద్బాష్పాభిసంరు
ద్ధాన్వర్షాగమసముత్సుకాన్।కుటజాన్పశ్యసౌమిత్రేపుష్పితాన్గిరిసానుషు॥౧౫॥ మమశోకాభిభూతస్యకామసందీ
పనాన్స్థితాన్॥ రజఃప్రశాంతంసహిమోఽద్యవాయుర్నిదాఘదోషప్రసరాఃప్రశాంతాః। స్థితాహియాత్రావసుధా
ధిపానాంప్రవాసినోయాంతినరాస్స్వదేశాన్॥౧౬॥సంప్రస్థితామానసవాసలుబ్ధాఃప్రియాన్వితాస్సంప్రతిచక్రవా
కాః। అభీక్ష్ణవర్షోదకవిక్షతేషుయానానిమార్గేషునసంపతంతి॥౧౭॥క్వచిత్ప్రకాశంక్వచిదప్రకాశంనభఃప్రకీర్ణాం
బుధరంవిభాతి। క్వచిత్క్వచిత్పర్వతసంనిరుద్ధంరూపంయథాశాంతమహార్ణవస్య॥ ౧౮॥వ్యామిశ్రితంసర్జకదంబపు
ష్పైర్నవంజలంపర్వతధాతుతామ్రమ్। మయూరకేకాభిరనుప్రయాతంశైలాపగాశ్శీఘ్రతరంవహంతి ॥ ౧౯ ॥ ర
సాకులంషట్పదసన్నికాశంప్రభుజ్యతేజంబుఫలంప్రకామమ్। అనేకవర్ణంపవనావధూతంభూమౌపతత్యామ్రఫలం
విపక్వమ్॥౨౦॥విద్యుత్పతాకాస్సబలాకమాలాఃశైలేంద్రకూటాకృతిసన్నికాశాః। గర్జంతిమేఘాస్సముదీర్ణనాదా
మత్తాగజేంద్రాఇవసంయుగస్థాః॥ ౨౧ ॥ వర్షోదకాప్యాయితశాద్వలానిప్రవృత్తనృత్తోత్సవబర్హిణాని। వనానిని
ర్వృష్టబలాహకానిపశ్యాపరాహ్ణేష్వధికంవిభాంతి॥ ౨౨॥ సముద్వహంతఃసలిలాతిభారంబలాకినోవారిధరానదంతః।
మహత్సుశృంగేషుమహీధరాణాంవిశ్రమ్యవిశ్రమ్యపునఃప్రయాంతి ॥ ౨౩ ॥ మేఘాభికామాపరిసంపతంతీసంమోది
తాభాతిబలాకపంక్తిః।వాతావధూతావరపౌండరీకీలంబేవమాలారచితాంబరస్య॥ ౨౪ ॥ బాలేంద్రగోపాంతరచిత్రి
తేనవిభాతిభూమిర్నవశాద్వలేన। గాత్రానువృత్తేనశుకప్రభేణనారీవలాక్షోక్షితకంబలేన ॥ ౨౫ ॥ నిద్రాశ

నైః కేశవమభ్యుపైతి ద్రుతం నదీ సాగరమభ్యుపైతి । హృష్టా బలాకా ఘనమభ్యుపైతి కాంతా సకామా ప్రియమభ్యుపైతి॥
౨౫॥ జాతా వనాంతాశ్శిఖిసుప్రనృత్తా జాతాః కదంబాస్సకదంబశాఖాః । జాతా వృషా గోషు సమానకామా జాతా
మహీ సస్యవనాభిరామా ॥ ౨౬ ॥ వహంతి వర్షంతి నదంతి భాంతి ధ్యాయంతి నృత్యంతి సమాశ్వసంతి । నద్యో ఘనా మత్త
గజా వనాంతాః ప్రియావిహీనాశ్శిఖినః ప్లవంగాః ॥ ౨౭ ॥ ప్రహర్షితాః కేతకపుష్పగంధమాఘ్రాయ హృష్టా
వననిర్ఝరేషు । ప్రపాతశబ్దాకులితా గజేంద్రాస్సార్ధం మయూరైస్సమదా నదంతి॥ ౨౮॥ ధారానిపాతై
రభిహన్యమానాః కదంబశాఖాసు విలంబమానాః । క్షణార్జితం పుష్పరసావగాఢం శనైర్మదం షట్చరణాస్త్యజంతి ॥ ౩౦ ॥
అంగారచూర్ణోత్కరసన్నికాశైః ఫలైస్సుపర్యాప్తరసైస్సమృద్ధైః । జంబూద్రుమాణాం ప్రవిభాంతి శాఖా నిలీయమానా
ఇవ షట్పదౌఘైః॥ ౩౧॥ తటిత్పతాకాభిరలంకృతానాముదీర్ణగంభీరమహారవాణామ్ । విభాంతి రూపాణి బలాహకానాం
రణోద్యతానామివ వారణానామ్॥ ౩౨॥ మార్గానుగశ్శైలవనానుసారీ సంప్రస్థితో మేఘరవం నిశమ్య । యుద్ధాభికామః
ప్రతినాగశంకీ మత్తో గజేంద్రః ప్రతిసన్నివృత్తః॥ ౩౩ ॥ క్వచిత్ ప్రగీతా ఇవ షట్పదౌఘైః క్వచిత్ ప్రనృత్తా ఇవ నీలకంఠైః ।
క్వచిత్ ప్రమత్తా ఇవ వారణేంద్రైర్విభాంత్యనేకాశ్రయిణో వనాంతాః॥ ౩౪ ॥ కదంబసర్జార్జునకందలాఢ్యా వనాం
తభూమిర్నవవారిపూర్ణా । మయూరమత్తాభిరుతప్రనృత్తైరాపానభూమిప్రతిమా విభాతి॥ ౩౫॥ ముక్తాసకాశం సలిలం ప
తద్వై సునిర్మలం పత్రపుటేషు లగ్నమ్ । హృష్టా వివర్ణచ్ఛదనా విహంగాస్సురేంద్రదత్తం తృషితాః పిబంతి ॥ ౩౬ ॥ ష
ట్పాదతంత్రీమధురాభిధానం ప్లవంగమోదీరితకంఠతాలమ్ । ఆవిష్కృతం మేఘమృదంగనాదైర్వనేషు సంగీతమివ ప్రవృ
త్తమ్॥ ౩౭॥ క్వచిత్ప్రనృత్తైః క్వచిదున్నదద్భిః క్వచిచ్చ వృక్షాగ్రనిషణ్ణకాయైః । వ్యాలంబబర్హాభరణైర్మయూరైర్వనే
షు సంగీతమివ ప్రవృత్తమ్॥ ౩౮॥ స్వనైర్ఘనానాం ప్లవగాః ప్రబుద్ధా విహాయ నిద్రాం చిరసన్నిరుద్ధామ్ । అనేకరూపా
కృతివర్ణనాదా నవాంబుధారాభిహతా నదంతి ॥ ౩౯ ॥ నద్యస్సముద్వాహితచక్రవాకాస్తటాని శీర్ణాన్యపవాహయి
త్వా । దృప్తా నవప్రాభృతపూర్ణభోగా ద్రుతం స్వభర్తారముపోపయాంతి॥ ౪౦ ॥ నీలేషు నీలాః ప్రవిభాంతి సక్తా మే
ఘేషు మేఘా నవవారిపూర్ణాః దవాగ్నిదగ్ధేషు దవాగ్నిదగ్ధాః శైలేషు శైలా ఇవ బద్ధమూలాః॥ ౪౧॥ ప్రహృష్టసన్నాదితబ
ర్హిణాని సశక్రగోపాకులశాద్వలాని । చరంతి నీపార్జునవాసితాని గజాస్సురమ్యాణి వనాంతరాణి॥ ౪౨॥ నవాంబుధారాహ
తకేసరాణి ద్రుతం పరిత్యజ్య సరోరుహాణి । కదంబపుష్పాణి సకేసరాణి నవాని హృష్టా భ్రమరాః పతంతి॥ ౪౩॥ మత్తా గజేం
ద్రా ముదితా గవేంద్రా వనేషు విశ్రాంతతరా మృగేంద్రాః । రమ్యా నగేంద్రా నిభృతా నరేంద్రాః ప్రక్రీడితో వారిధరైః
సురేంద్రః॥ ౪౪॥ మేఘాస్సముద్భూతసముద్రనాదా మహాబలౌఘైర్గగనావలంబాః । నదీస్తటాకాని సరాంసి వాపీర్మహీం
చ కృత్స్నామపవాహయంతి॥ ౪౫॥ వర్షప్రవేగా విపులాః పతంతి ప్రవాంతి వాతాస్సముదీర్ణఘోషాః । ప్రణష్టకూలాః
ప్రవహంతి శీఘ్రం నద్యో జలైర్విప్రతిపన్నమార్గాః॥ ౪౬॥ నరైర్నరేంద్రా ఇవ పర్వతేంద్రాస్సురేంద్రదత్తైః పవనో
పనీతైః । ఘనాంబుకుంభైరభిషిచ్యమానా రూపం శ్రియం స్వామివ దర్శయంతి॥ ౪౭॥ ఘనోపగూఢం గగనం సతారం న
భాస్కరో దర్శనమభ్యుపైతి । నవైర్జలౌఘైర్ధరణీ వితృప్తా తమోవిలిప్తా న దిశః ప్రకాశాః॥ ౪౮॥ మహాంతి కూటాని మహీ
ధరాణాం ధారాభిధౌతాన్యధికం విభాంతి । మహాప్రమాణైర్విపులైః ప్రపాతైర్ముక్తాకలాపైరివ లంబమానైః॥ ౪౯॥ శై
లోపలప్రస్థలమానవేగాః శైలోత్తమానాం విపులాః ప్రపాతాః । గుహాసు సన్నాదితబర్హిణాసు హారా వికీర్యంత ఇవా
వభాంతి॥ ౫౦॥ శీఘ్రప్రవేగా విపులాః ప్రపాతా నిర్ధౌతశృంగోపతలా గిరీణామ్ । ముక్తాకలాపప్రతిమాః పతంతో మహా
గుహోత్సంగతలైర్ధ్రియంతే॥ ౫౧॥ సురతామర్దవిచ్ఛిన్నాః స్వర్గస్త్రీహారమౌక్తికాః । పతంతీ వాతులా దిక్షు తో
యధారాస్సమంతతః॥ ౫౨॥ నిలీయమానైర్విహగైర్నిమీలద్భిశ్చ పంకజైః । వికసంత్యా చ మాలత్యా గతోఽస్తం జ్ఞాయతే
రవిః॥ ౫౩ ॥ వృత్తా యాత్రా నరేంద్రాణాం సేనా ప్రతినివర్తతే । వైరాణి చైవ మార్గాశ్చ సలిలేన సమీకృతాః॥ ౫౪॥
మాసి ప్రౌష్ఠపదే బ్రహ్మ బ్రాహ్మణానాం వివక్షతామ్ । అయమధ్యాయసమయస్సామగానాముపస్థితః॥ ౫౫॥ నివృత్తకర్మా
యతనో నూనం సంచితసంచయః । ఆషాఢీమభ్యుపగతో భరతః కోసలాధిపః॥ ౫౬॥ నూనమాపూర్యమాణాయాస్సరయ్వా
వర్ధతే రయః । మాం సమీక్ష్య సమాయాంతమయోధ్యాయా ఇవ స్వనః॥ ౫౭॥ ఇమాః స్ఫీతగుణా వర్షాస్సుగ్రీవస్సుఖమ

శ్నుతే।విజితారిస్సదారశ్చ రాజ్యేమహతిచస్థితః॥౫౮॥అహంతుహృతదారశ్చ రాజ్యాచ్చమహతశ్చ్యుతః।నదీకూలమివ క్లిన్నామవసీదామిలక్ష్మణ॥౫౯॥శోకశ్చమమవిస్తీర్ణోవర్షాశ్చభృశదుర్గమాః।రావణశ్చమహాఞ్ఛత్రురపారంప్రతిభాతిమే॥౬౦॥అయాత్రాంచైవదృష్ట్వేమాంమార్గాంశ్చభృశదుర్గమాన్।ప్రణతేచైవసుగ్రీవేనమయాకించిదీరితమ్॥౬౧॥అపిచాతిపరిక్లిష్టంచిరాద్దారైస్సమాగతమ్।ఆత్మకార్యగరీయస్త్వాద్వక్తుంనేచ్ఛామివానరమ్॥౬౨॥స్వయమేవహివిశ్రమ్యజ్ఞాత్వాకాలముపాగతమ్।ఉపకారంచసుగ్రీవోవేత్స్యతేనాత్రసంశయః॥౬౩॥తస్మాత్కాలప్రతీక్షోఽహంస్థితోస్మిశుభలక్షణ।సుగ్రీవస్యనదీనాంచప్రసాదమనుపాలయన్॥౬౪॥ఉపకారేణవీరోహిప్రతికారేణయుజ్యతే। అకృతజ్ఞోప్రతికృతోహంతిసత్త్వవతాంమనః॥౬౫॥తమేవముక్తఃప్రణిధాయలక్ష్మణఃకృతాంజలిస్తత్ ప్రతిపూజ్యభాషితమ్। ఉవాచరామంస్వభిరామదర్శనంప్రదర్శయన్దర్శనమాత్మనశ్శుభమ్॥౬౬॥యథోక్తమేతత్తవసర్వమీప్సితంనరేంద్రకర్తానచిరాద్ధరీశ్వరః। శరత్ ప్రతీక్షఃక్షమతామిమంభవాన్జలప్రపాతంరిపునిగ్రహేధృతః॥౬౭॥ ఇతిశ్రీమత్కిష్కింధాకాండే - అష్టావింశస్సర్గః - **

సమీక్ష్యవిమలంవ్యోమగతవిద్యుద్బలాహకమ్।సారసారవసంఘుష్టంరమ్యజ్యోత్స్నానులేపనమ్॥౧॥సమృద్ధార్థంచసుగ్రీవంమందధర్మార్థసంగ్రహమ్।అత్యర్థమసతాంమార్గమేకాంతగతమానసమ్॥౨॥నివృత్తకార్యంసిద్ధార్థంప్రమదాభిరతంసదా।ప్రాప్తవంతమభిప్రేతాన్సర్వానేవమనోరథాన్॥ ౩ ॥ స్వాంచపత్నీమభిప్రేతాంతారాంచాపిసమీప్సితామ్। విహరంతమహోరాత్రంకృతార్థంవిగతజ్వరమ్॥౪॥ క్రీడంతమివదేవేశంనందనేప్సరసాంగణైః।మంత్రిషున్యస్తకార్యంచమంత్రిణామనవేక్షకమ్॥౫॥ఉత్పన్నరాజ్యసందేశంకామవృత్తమవస్థితమ్।నిశ్చితార్థోర్థతత్త్వజ్ఞఃకాలధర్మవిశేషవిత్॥౬॥ప్రసాద్యవాక్యైర్మధురైర్హేతుమద్భిర్మనోరమైః। వాక్యవిద్వాక్యతత్త్వజ్ఞంహరీశంమారుతాత్మజః॥౭॥హితంతత్త్వంచపథ్యంచసామధర్మార్థనీతిమత్। ప్రణయప్రీతిసంయుక్తంవిశ్వాసకృతనిశ్చయమ్॥౮॥హరీశ్వరముపాగమ్యహనుమాన్వాక్యమబ్రవీత్।ప్రాప్తంరాజ్యంయశశ్చైవకౌలీశ్రీరభివర్ధితా॥౯॥మిత్రాణాంసంగ్రహశ్శేషస్తంభవాన్కర్తుమర్హతి।యోహిమిత్రేషుకాలజ్ఞస్సతతంసాధువర్తతే॥౧౦॥తస్యరాజ్యంచకీర్తిశ్చప్రతాపశ్చాభివర్ధతే।యస్యకోశశ్చదండశ్చమిత్రాణ్యాత్మాచభూమిప॥౧౧॥ సమవేతానిసర్వాణిసరాజ్యంమహదశ్నుతే । తద్భవాన్వృత్తసంపన్నఃస్థితఃపథినిరత్యయే॥౧౨॥ మిత్రార్థమభినీతార్థంయథావత్కర్తుమర్హతి।సంత్యజ్యసర్వకార్యాణిమిత్రార్థేయోనువర్తతే॥౧౩॥సంభ్రమాద్ధికృతోత్సాహస్సోనర్థైర్నావరుధ్యతే।యస్తుకాలవ్యతీతేషుమిత్రకార్యేషువర్తతే॥౧౪॥సకృత్వామహతోప్యర్థాన్నమిత్రార్థేనయుజ్యతే।యదిదంవీరకార్యంనోమిత్రకార్యమరిందమ॥౧౫॥క్రియతాంరాఘవస్యైతద్వైదేహ్యాఃపరిమార్గణమ్।తదిదంవీరకార్యంతేకాలాతీతమరిందమ॥ ౧౬ ॥నచకాలమతీతంతేనివేదయతికాలవిత్ । త్వరమాణోపిసన్ప్రాజ్ఞస్తవరాజన్వశానుగః॥౧౭॥కులస్యహేతుఃస్ఫీతస్యదీర్ఘబంధుశ్చరాఘవః।అప్రమేయప్రభావశ్చస్వయంచాప్రతిమోగుణైః॥౧౮॥తస్యత్వంకురువైకార్యంపూర్వంతేనకృతంతవ।హరీశ్వరహరిశ్రేష్ఠానాజ్ఞాపయితుమర్హసి॥౧౯॥నహితావద్భవేత్కాలోవ్యతీతశ్చోదనాదృతే।చోదితస్యహికార్యస్యభవేత్కాలవ్యతిక్రమః॥౨౦॥అకర్తురపికార్యస్యభవాన్కర్తాహరీశ్వర।కింపునఃప్రతికర్తుస్తేరాజ్యేనచధనేనచ॥౨౧॥శక్తిమానసివిక్రాంతోవానరర్క్షగణేశ్వర।కర్తుందాశరథేఃప్రీతిమాజ్ఞాయాంకిన్నసజ్జసే॥౨౨॥కామంఖలుశరైశ్శక్తస్సురాసురమహోరగాన్।వశేదాశరథిఃకర్తుంత్వత్ప్రతిజ్ఞాంహికాంక్షతే॥౨౩॥ప్రాణత్యాగావిశంకేనకృతంతేనతవప్రియమ్ ।తస్యమార్గామవైదేహీంపృథివ్యామపిచాంబరే॥౨౪॥నదేవానచగంధర్వానాసురానమరుద్గణాః ।నచయక్షాభయంతస్యకుర్యుఃకిముతరాక్షసాః॥౨౫॥తదేవంశక్తియుక్తస్యపూర్వంప్రియకృతస్తవ। రామస్యార్హసిపింగేశకర్తుంసర్వాత్మనాప్రియమ్॥౨౬॥నాధస్తాదవనౌనాప్సుగతిర్నోపరిచాంబరే। కస్యచిత్సజ్జతేస్మాకంకపీశ్వరతవాజ్ఞయా॥౨౭॥తదాజ్ఞాపయకఃకింతేకృతేవసతుకుత్రచిత్।హరయోహ్యప్రధృష్యాస్తేసంతికోట్యగ్రతోనఘ॥౨౮॥తస్యతద్వచనంశ్రుత్వాకాలేసాధునివేదితమ్ । సుగ్రీవస్సత్త్వసంపన్నశ్చకారమతిముత్తమామ్॥౨౯॥ససందిదేశాభిమతంనీలంనిత్యకృతోద్యమమ్ ।దిక్షుసర్వాసుసర్వేషాంసైన్యానాముపసంగ్రహే॥౩౦॥

'యథా సేనా సమగ్రం మే యూథపాలాశ్చ సర్వశః । సమాగచ్ఛంత్యసంగేన సేనాగ్రాణి తథా కురు ॥౩౧॥ యే త్వంతపా
లాః ప్లవగాః శీఘ్రా వ్యవసాయినః । సమానయంతు తే సైన్యం త్వరితం శాసనాన్మమ ॥౩౨॥ స్వయం చానంతరం సైన్యం భ
వానేవానుపశ్యతు । త్రిపంచరాత్రాదూర్ధ్వం యః ప్రాప్నుయాన్నేహ వానరః ॥౩౩॥ తస్య ప్రాణాంతికో దండో
నాత్ర కార్యా విచారణా । హరీంశ్చ వృద్ధానుపయాతు సాంగదో భవాన్మమాజ్ఞామధికృత్య నిశ్చితామ్ । ఇతి వ్యవస్థాం హరిపుం
గవేశ్వరో విధాయ వేశ్మ ప్రవివేశ వీర్యవాన్ ॥౩౪॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే - ఏకోనత్రింశస్సర్గః. *******
గుహాం ప్రవిష్టే సుగ్రీవే విముక్తే గగనే ఘనైః । వర్షరాత్రోషితో రామః కామశోకాభిపీడితః ॥౧॥ పాండరం
గగనం దృష్ట్వా విమలం చంద్రమండలమ్ । శారదీం రజనీం చైవ దృష్ట్వా జ్యోత్స్నానులేపనామ్ ॥౨॥ కామవృత్తం చ సుగ్రీవం
నష్టాం చ జనకాత్మజామ్ । బుద్ధ్వా కాలమతీతం చ ముమోహ పరమాతురః ॥౩॥ స తు సంజ్ఞాముపాగమ్య ముహూర్తాన్మతి
మాన్ పునః । మనస్స్థామపి వైదేహీం చింతయామాస రాఘవః ॥౪॥ ఆసీనః పర్వతస్యాగ్రే హేమధాతువిభూషితే । శారదం
గగనం దృష్ట్వా జగామ మనసా ప్రియామ్ ॥౫॥ దృష్ట్వా చ విమలం వ్యోమ గతవిద్యుద్బలాహకమ్ । సారసారవసంఘుష్టం వి
లలాపార్తయా గిరా ॥౬॥ సారసారవసన్నాదైస్సారసారావనాదినీ । యాశ్రమే రమతే బాలా సాద్య మే రమతే కథమ్ ॥౭॥
పుష్పితాంశ్చాసనాన్ దృష్ట్వా కాంచనానివ నిర్మలాన్ । కథం సా రమతే బాలా పశ్యంతీ మామపశ్యతీ ॥౮॥ యా పురా కల
హంసానాం స్వరేణ కలభాషిణీ । బుధ్యతే చారుసర్వాంగీ సాద్య మే బుధ్యతే కథమ్ ॥౯॥ నిస్స్వనం చక్రవాకానాం నిశమ్య స
హచారిణామ్ । పుండరీకవిశాలాక్షీ కథమేషా భవిష్యతి ॥౧౦॥ సరాంసి సరితో వాపీః కాననాని వనాని చ । తాం వినా మృగశా
వాక్షీం చరన్నాద్య సుఖం లభే ॥౧౧॥ అపి తాం మద్వియోగాచ్చ సౌకుమార్యాచ్చ భామినీమ్ । న మారం పీడయేత్కామశ్శరద్గు
ణనిరంతరః ॥౧౨॥ ఏవమాది నరశ్రేష్ఠో విలలాప నృపాత్మజః । విహంగ ఇవ సారంగస్సలిలం త్రిదశేశ్వరాత్ ॥౧౩॥ తతశ్చంచూ
ర్య రమ్యేషు ఫలార్థీ గిరిసానుషు । దదర్శ పర్యుపావృత్తో లక్ష్మీవాన్ లక్ష్మణోఽగ్రజమ్ ॥౧౪॥ తం చింతయా దుస్సహయా పరీ
తం విసంజ్ఞమేకం విజనే మనస్వీ । భ్రాతుర్విషాదాత్పరితాపదీనస్సమీక్ష్య సౌమిత్రిరువాచ రామమ్ ॥౧౫॥ కిమార్య కా
మస్య వశంగతేన కిమాత్మపౌరుష్యపరాభవేన । అయం యదా సంహ్రియతే సమాధిః కిమత్ర యోగేన నివర్తితేన ॥౧౬॥
క్రియాభియోగం మనసః ప్రసాదం సమాధియోగానుగతం చ కాలమ్ । సహాయసామర్థ్యమదీనసత్త్వస్స్వకర్మహేతుం
చ కురుష్వ హేతుమ్ ॥౧౭॥ న జానకీ మానవవంశనాథ త్వయా సనాథా సులభా పరేణ । న చాగ్నిచూడాం జ్వలితాముపేత్య న
దహ్యతే వీరవరార్హ కశ్చిత్ ॥౧౮॥ సలక్షణం లక్ష్మణమప్రధృష్యం స్వభావజం వాక్యమువాచ రామః । హితం చ పథ్యం చ న
యప్రసక్తం ససామధర్మార్థసమాహితం చ ॥౧౯॥ నిస్సంశయం కార్యమవేక్షితవ్యం క్రియావిశేషో హ్యనువర్తితవ్యః ।
న తు ప్రవృద్ధస్య దురాసదస్య కుమార కార్యస్య ఫలం న చింత్యమ్ ॥౨౦॥ అథ పద్మపలాశాక్షీం మైథిలీమనుచింతయన్ । ఉవా
చ లక్ష్మణం రామో ముఖేన పరిశుష్యతా ॥౨౧॥ తర్పయిత్వా సహస్రాక్షస్సలిలేన వసుంధరామ్ । నిర్వర్తయిత్వా సస్యాని
కృతకర్మా వ్యవస్థితః ॥౨౨॥ స్నిగ్ధగంభీరనిర్ఘోషాః శైలద్రుమపురోగమాః । విసృజ్య సలిలం మేఘాః పరిశ్రాంతా నృ
పాత్మజ ॥౨౩॥ నీలోత్పలదళశ్యామాః శ్యామీకృత్వా దిశో దశ । విమదా ఇవ మాతంగాః శాంతవేగాః పయోధరాః ॥౨౪॥ జ
లగర్భా మహావేగాః కుటజార్జునగంధినః । చరిత్వా విరతాస్సౌమ్య వృష్టివాతాస్సముద్యతాః ॥౨౫॥ ఘనానాం వారణా
నాం చ మయూరాణాం చ లక్ష్మణ । నాదః ప్రస్రవణానాం చ ప్రశాంతస్సహసానఘ ॥౨౬॥ అభివృష్టా మహామేఘైర్నిర్మలాశ్చిత్రసా
నవః । అనులిప్తా ఇవాభాంతి గిరయశ్చిత్రరశ్మిభిః ॥౨౭॥ దర్శయంతి శరన్నద్యః పులినాని శనైశ్శనైః । నవసంగ
మసవ్రీడా జఘనానీవ యోషితః ॥౨౮॥ శాఖాసు సప్తచ్ఛదపాదపానాం ప్రభాసు తారార్కనిశాకరాణామ్ । లీలాసు చై
వోత్తమవారణానాం శ్రియం విభజ్యాద్య శరత్ప్రవృత్తా ॥౨౯॥ సంప్రత్యనేకాశ్రయచిత్రశోభా లక్ష్మీశ్శరత్కాలగుణో
పనీతా । సూర్యాగ్రహస్తప్రతిబోధితేషు పద్మాకరేష్వభ్యధికం విభాతి ॥౩౦॥ సప్తచ్ఛదానాం కుసుమోపగంధీ షట్పా
దబృందైరనుగీయమానః । మత్తద్విపానాం పవనానుసారీ దర్పం వనేష్వభ్యధికం కరోతి ॥౩౧॥ అభ్యాగతైశ్చారువిశాలప
క్షైస్సరఃప్రియైః పద్మరజోవకీర్ణైః । మహానదీనాం పులినోపయాతైః క్రీడంతి హంసాస్సహచక్రవాకైః ॥౩౨॥ మదప్రగ
ల్భేషు చ వారణేషు గవాం సమూహేషు చ దర్పితేషు । ప్రసన్నతోయాసు చ నిమ్నగాసు విభాతి లక్ష్మీర్బహుధా విభక్తా

౩౩॥నభస్సమీక్ష్యాంబుధరైర్విముక్తంవిముక్తబర్హాభరణావనేషు।ప్రియాస్వసక్తావినివృత్తశోభాగతోత్సవాధ్యా
నపరామయూరాః॥౩౪॥మనోజ్ఞగంధైఃప్రియకైరనల్పైఃపుష్పాతిభారావనతాగ్రశాఖైః।సువర్ణగౌరైర్నయనాభి
రామైరుద్యోతితానీవవనాంతరాణి॥౩౫॥ప్రియాన్వితానాంనలినీప్రియాణాంవనేరతానాంకుసుమోద్ధతానాం।మదో
త్కటానాంమదలాలసానాంగజోత్తమానాంగతయోద్యమందాః॥౩౬॥వ్యభ్రంనభశ్శస్త్రవిధౌతవర్ణంకృశప్రవా
హానినదీజలాని। కల్హారశీతాఃపవనాఃప్రవాంతితమోవిముక్తాశ్చదిశఃప్రకాశాః॥౩౭॥ సూర్యాతపక్రామణనష్టపంకా
భూమిస్సముత్పాదితసాంద్రరేణుః। అన్యోన్యవైరాభిరుషాయుతానాముద్యోగకాలోద్యనరాధిపానామ్॥౩౮॥శరద్గు
ణాప్యాయితరూపశోభాఃప్రహర్షితాఃపాంసుసముక్షితాంగాః। మదోత్కటాస్సంప్రతియుద్ధలుబ్ధావృషాగవాంమ
ధ్యగతానదంతి॥ ౩౯॥ సమన్మథంతీవ్రగతానురాగాఃకులాన్వితంమందగతింకరిణ్యః। మదాన్వితంసంపరివార్యయాం
తంవనేషుభర్తారమనుప్రయాంతి॥౪౦॥త్యక్త్వావరాణ్యాత్మవిభూషణానిబర్హాణితీరోపగతానదీనామ్।నిర్భర్త్స్యమా
నాఇవసారసౌఘైఃప్రయాంతిదీనావిమదామయూరాః॥౪౧॥విత్రాస్యకారండవచక్రవాకాన్మహారవైర్భిన్న
కటాగజేంద్రాః।సరస్సుబద్ధాంబుజభూషణేషువిక్షోభ్యవిక్షోభ్యజలంపిబంతి॥౪౨॥వ్యపేతపంకాసుసవాలుకాసుప్రస
న్నతోయాసుసగోకులాసు। ససారసారావవినాదితాసునదీషుహృష్టానిపతంతిహంసాః॥౪౩॥నదీఘనప్రస్రవణోద
కానామతిప్రవృద్ధానిలబర్హిణానామ్।ప్లవంగమానాంచగతోత్సవానాంద్రుతంరవాస్సంప్రతిసంప్రణష్టాః॥౪౪॥ అనే
కవర్ణాస్సువినష్టకాయానవోదితేష్వంబుధరేషునష్టాః।క్షుధార్దితాఘోరవిషాబిలేభ్యశ్చిరోషితావిప్రసరంతిస
ర్పాః॥౪౫॥శాత్రిశ్శశాంకోదితసౌమ్యవక్త్రాతారాగణోన్మీలితచారునేత్రా।జ్యోత్స్నాంశుకప్రావరణావిభాతినా
రీవశుక్లాంశుకసంవృతాంగీ॥౪౬॥విపక్వశాలిప్రసవానిభుక్త్వాప్రహర్షితాసారసచారుపంక్తిః।నభస్సమాక్రామతి
శీఘ్రవేగావాతావధూతాగ్రథితేవమాలా॥౪౭॥సుప్తైకహంసంకుముదైరుపేతంమహాహ్రదస్థంసలిలంవిభాతి।ఘనై
ర్విముక్తంనిశిపూర్ణచంద్రంతారాగణాకీర్ణమివాంతరిక్షమ్॥ ౪౮ ॥ ప్రకీర్ణహంసాకులమేఖలానాంప్రబుద్ధపద్మో
త్పలమాలినీనామ్। వాప్యుత్తమానామధికాద్యలక్ష్మీర్వరాంగనానామివభూషితానామ్॥౪౯॥వేణుస్వనవ్యంజితతూ
ర్యమిశ్రఃప్రత్యూషకాలేనిలసంప్రవృత్తః।సమ్మూర్ఛితోగర్గరగోవృషాణామన్యోన్యమాపూరయతీవశబ్దః॥౫౦॥న
వైర్నదీనాంకుసుమప్రభాసైర్వ్యాధూయమానైర్మృదుమారుతేన।ధౌతామలక్షౌమపటప్రకాశైఃకూలానికాశైరుప
శోభితాని॥౫౧॥ వనప్రచండామధుపానశౌండాఃప్రియాన్వితాష్షట్చరణాఃప్రహృష్టాః। వనేషుమత్తాఃపవనానుయా
త్రాంకుర్వంతిపద్మాసనరేణుగౌరాః॥ ౫౨॥ జలంప్రసన్నంకుముదఃప్రహాసఃక్రౌంచస్వనంశాలివనంవిపక్వమ్।మృదు
శ్చవాయుర్విమలశ్చచంద్రశ్శంసంతివర్షవ్యపనీతకాలమ్॥౫౩॥మీనోపసందర్శితమేఖలానాంనదీవధూనాంగతయో
ద్యమందాః। కాంతోపభుక్తాలసగామినీనాంప్రభాతకాలేష్వివకామినీనామ్॥౫౪॥ సచక్రవాకానిసశైవలానికాశై
ర్దుకూలైరివసంవృతాని।సపత్రలేఖానిసరోచనానివధూముఖానీవనదీముఖాని॥ ౫౫ ॥ ప్రఫుల్లబాణాసనచిత్రితేషుప్ర
హృష్టషట్పాదనికూజితేషు।గృహీతచాపోద్యతచండదండఃప్రచండచారోద్యవనేషుకామః॥౫౬॥ లోకంసువృష్ట్యాపరితో
షయిత్వానదీస్తటాకానిచపూరయిత్వా। నిష్పన్నసస్యాంవసుధాంచకృత్వాత్యక్త్వానభస్తోయధరాఃప్రణష్టాః॥ ౫౭ ॥
ప్రసన్నసలిలాస్సౌమ్యకురరీభిర్వినాదితాః।చక్రవాకగణాకీర్ణావిభాంతిసలిలాశయాః॥౫౮॥ అన్యోన్యబద్ధవైరాణాం
జిగీషూణాంనృపాత్మజ।ఉద్యోగసమయస్సౌమ్యపార్థివానాముపస్థితః॥౫౯॥ఇయంసాప్రథమాయాత్రాపార్థివా
నాంనృపాత్మజ।నచపశ్యామిసుగ్రీవముద్యోగంవాతథావిధమ్॥౬౦॥చత్వారోవార్షికామాసాగతావర్షశతోపమాః
మమశోకాభిభూతస్యసౌమ్యసీతామపశ్యతః॥౬౧॥చక్రవాకీవభర్తారంపృష్ఠతోనుగతావనమ్। విషమందండకారణ్య
ముద్యానమివచాగతా॥౬౨॥ప్రియావిహీనేదుఃఖార్తేహృతరాజ్యేవివాసితే।కృపాంనకురుతేరాజాసుగ్రీవోమయిలక్ష్మ
ణ॥౬౩॥అనాథోహృతదారోయంవాలినాచవిధర్షితః। దీనోదూరగృహఃకామీమాంచైవశరణంగతః॥౬౪॥ ఇత్యేతైః
కారణైస్సౌమ్యసుగ్రీవస్యదురాత్మనః।అహంవానరరాజస్యపరిభూతఃపరంతప॥ ౬౫॥సకాలంపరిసంఖ్యాయసీతాయాః
పరిమార్గణే।కృతార్థస్సమయంకృత్వాదుర్మతిర్నావబుధ్యతే॥౬౬॥ త్వంప్రవిశ్యచకిష్కింధాంబ్రూహివానరపుంగ

వమ్। మూర్ఖం గ్రామ్యసుఖే సక్తం సుగ్రీవం వచనాన్మమ॥౬౭॥ అధికానాముపపన్నానాం పూర్వం చాప్యుపకారిణామ్ ఆశాం సంశ్రుత్య యో హంతి స లోకే పురుషాధమః॥౬౮॥ శుభం వా యది వా పాపం యో హి వాక్యముదీరితమ్। సత్యేన ప్రతిగృహ్ణాతి స వీరః పురుషోత్తమః॥౬౯॥ కృతార్థా హ్యకృతార్థానాం మిత్రాణాం న భవంతి యే। తాన్మృతానపి క్రవ్యాదాః కృతఘ్నాన్నోపభుంజతే॥౭౦॥ నూనం కాంచనపృష్ఠస్య వికృష్టస్య మయా రణే। ద్రష్టుమిచ్ఛతి చాపస్య రూపం విద్యుద్గణోపమమ్॥౭౧॥ ఘోరం జ్యాతలనిర్ఘోషం క్రుద్ధస్య మమ సంయుగే। నిర్ఘోషమివ వజ్రస్య పునస్సంశ్రోతుమిచ్ఛతి॥౭౨॥ కామమేవం గతే తస్య పరిజ్ఞాతే పరాక్రమే। త్వత్సహాయస్య మే వీర న చింతా స్యాన్నృపాత్మజ॥౭౩॥ యదర్థమయమారంభః కృతః పరపురంజయ। సమయం నాభిజానాతి కృతార్థః ప్లవగేశ్వరః॥౭౪॥ వర్షాసమయకాలం తు ప్రతిజ్ఞాయ హరీశ్వరః। వ్యతీతాంశ్చతురో మాసాన్విహరన్నావబుధ్యతే॥౭౫॥ సామాత్యపరిషత్క్రీడన్పానమేవోపసేవతే। శోకదీనేషు నాస్మాసు సుగ్రీవః కురుతే దయామ్॥౭౬॥ ఉచ్యతాం గచ్ఛ సుగ్రీవస్త్వయా వత్స మహాబల। మమ రోషస్య యద్రూపం బ్రూయాశ్చైనమిదం వచః॥౭౭॥ న చ సంకుచితః పంథా యేన వాలీ హతో గతః। సమయే తిష్ఠ సుగ్రీవ మా వాలిపథమన్వగాః॥౭౮॥ ఏక ఏవ రణే వాలీ శరేణ నిహతో మయా। త్వాం తు సత్యాదతిక్రాంతం హనిష్యామి సబాంధవమ్॥౭౯॥ తదేవం విహితే కార్యే యద్ధితం పురుషర్షభ। తత్తద్బ్రూహి నరశ్రేష్ఠ త్వర కాలవ్యతిక్రమః॥౮౦॥ కురుష్వ సత్యం మయి వానరేశ్వర ప్రతిశ్రుతం ధర్మమవేక్ష్య శాశ్వతమ్। మా వాలినం ప్రేత్య గతో యమక్షయం త్వమద్య పశ్యేర్మమ చోదితైశ్శరైః॥౮౧॥ స పూర్వజం తీవ్రవివృద్ధకోపం లాలప్యమానం ప్రసమీక్ష్య దీనమ్। చకార తీవ్రాం మతిముగ్రతేజా హరీశ్వరే మానవవంశనాథః॥౮౨॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే - త్రింశస్సర్గః. ******************************

స కామినం దీనమదీనసత్త్వం శోకాభిపన్నం సముదీర్ణకోపమ్। నరేంద్రసూనుర్నరదేవపుత్రం రామానుజః పూర్వజమిత్యువాచ॥౧॥ న వానరః స్థాస్యతి సాధువృత్తే న మంస్యతే కర్మఫలానుషంగాన్। న భోక్ష్యతే వానరరాజ్యలక్ష్మీం తథా హి నాభిక్రమతేఽస్య బుద్ధిః॥౨॥ మతిక్షయాద్గ్రామ్యసుఖేషు సక్తస్తవ ప్రసాదాప్రతికారబుద్ధిః। హతోఽగ్రజం పశ్యతు వీర వాలినం న రాజ్యమేవం విగుణస్య దేయమ్॥౩॥ న ధారయే కోపముదీర్ణవేగం నిహన్మి సుగ్రీవమసత్యమద్య। హరిప్రవీరైస్సహ వాలిపుత్రో నరేంద్రపుత్ర్యా విచయం కరోతు॥౪॥ తమాత్తబాణాసనముత్పతంతం నివేదితార్థం రణచండకోపమ్। ఉవాచ రామః పరవీరహంతా స్వవేక్షితం సానునయం చ వాక్యమ్॥౫॥ న హి వై త్వద్విధో లోకే పాపమేవం సమాచరేత్। పాపమార్యేణ యో హంతి స వీరః పురుషోత్తమః॥౬॥ నేదమద్య త్వయా గ్రాహ్యం సాధువృత్తేన లక్ష్మణ। తాం ప్రీతిమనువర్తస్వ పూర్వవృత్తం చ సంగతమ్॥౭॥ సామోపహితయా వాచా రూక్షాణి పరివర్జయన్। వక్తుమర్హసి సుగ్రీవం వ్యతీతం కాలపర్యయే॥౮॥ సోఽగ్రజేనానుశిష్టార్థో యథావత్పురుషర్షభః। ప్రవివేశ పురీం వీరో లక్ష్మణః పరవీరహా॥౯॥ తతశ్శుభమతిః ప్రాజ్ఞో భ్రాతుః ప్రియహితే రతః। లక్ష్మణః ప్రతిసంరబ్ధో జగామ భవనం కపేః॥౧౦॥ శక్రబాణాసనప్రఖ్యం ధనుః కాలాంతకోపమః। ప్రగృహ్య గిరిశృంగాభం మందరస్సానుమానివ॥౧౧॥ యథోక్తకారీ వచనముత్తరం చైవ సోత్తరమ్। బృహస్పతిసమో బుద్ధ్యా మత్వా రామానుజస్తథా॥౧౨॥ కామక్రోధసముత్థేన భ్రాతుః కోపాగ్నినా వృతః। ప్రభంజన ఇవాప్రీతః ప్రయయౌ లక్ష్మణస్తదా॥౧౩॥ సాలతాలాశ్వకర్ణాంశ్చ తరసా పాతయన్బహూన్। పర్యస్యన్గిరికూటాని ద్రుమానన్యాంశ్చ వేగతః॥౧౪॥ శిలాశ్చ శకలీకుర్వన్పద్భ్యాం గజ ఇవాశుగః। దూరమేకపదం త్యక్త్వా యయౌ కార్యవశాద్ద్రుతమ్॥౧౫॥ తామపశ్యద్బలాకీర్ణాం హరిరాజమహాపురీమ్। దుర్గామిక్ష్వాకుశార్దూలః కిష్కింధాం గిరిసంకటే॥౧౬॥ రోషాత్ప్రస్ఫురమాణోష్ఠస్సుగ్రీవం ప్రతి లక్ష్మణః। దదర్శ వానరాన్భీమాన్కిష్కింధాయా బహిశ్చరాన్॥౧౭॥ తం దృష్ట్వా వానరాస్సర్వే లక్ష్మణం పురుషర్షభమ్। శైలశృంగాణి శతశః ప్రవృద్ధాంశ్చ మహీరుహాన్॥౧౮॥ జగృహుః కుంజరప్రఖ్యా వానరాః పర్వతాంతరే। తాన్గృహీతప్రహరణాన్హరీన్దృష్ట్వా తు లక్ష్మణః॥౧౯॥ బభూవ ద్విగుణం క్రుద్ధో బహ్వింధన ఇవానలః। తం తే భయపరీతాంగాః క్రుద్ధం దృష్ట్వా ప్లవంగమాః॥౨౦॥ కాలమృత్యుయుగాంతాభం శతశో విద్రుతా దిశః। తతస్సుగ్రీవభవనం ప్రవిశ్య హరిపుంగవాః॥౨౧॥ క్రోధమాగమనం చైవ లక్ష్మణస్య న్యవేదయన్। తారయా సహితః కామీ సక్తః కపివృషో రహః॥౨౨॥ న తేషాం కపివీరాణాం శుశ్రావ వచనం తదా। తతస్సచివసందిష్టా హరయో రోమ

ధర్షణాః॥౨౩॥ గిరికుంజరమేఘాభా నగర్యా నిర్యయుస్తదా। నఖదంష్ట్రాయుధా ఘోరాః సర్వే వికృతదర్శనాః॥౨౪॥ స
ర్వే శార్దూలదర్పాశ్చ సర్వే చ వికృతాననాః। దశనాగబలాః కేచిత్కేచిద్దశగుణోత్తరాః॥౨౫॥ కేచిన్నాగసహస్రస్య బ
భూవుస్తుల్యవిక్రమాః। సంతి చౌఘబలాః కేచిత్కేచిద్వాయుబలోత్తరాః॥౨౬॥ అప్రమేయబలాః కేచిత్తత్రాసన్ హ
రిపుంగవాః। తేన వానరసైన్యేన సుగ్రీవస్య మహాత్మనః॥౨౭॥ తతో ద్వారాణి సర్వాణి యువరాజో మహాబలః। అభ్యధా
వతమర్ధ్షో నక్షత్రాణీవ చంద్రమాః॥౨౮॥ కృత్వా సింహః కపిభిర్వ్యాప్తాం ప్రమహాసైన్యమహాబలైః। అపశ్యల్లక్ష్మణః క్రు
ద్ధః కిష్కింధాం తామరాసదామ్॥౨౯॥ తతస్తే హరయస్సర్వే ప్రాకారపరిఘాంతరాత్। నిష్క్రమ్యోదగ్రసత్త్వాస్తు
తస్థురావిష్కృతం తదా॥౩౦॥ సుగ్రీవస్య ప్రమాదం చ పూర్వజం చార్తమాత్మవాన్। బుద్ధ్వా కోపవశం వీరః పునరేవ జ
గామ సః॥౩౧॥ స దీర్ఘోష్ణమహోచ్ఛ్వాసః కోపసంరక్తలోచనః। బభూవ నరశార్దూలస్సధూమ ఇవ పావకః॥౩౨॥ బాణశ
ల్యస్ఫురజ్జిహ్వస్సాయకాసనభోగవాన్। స్వతేజోవిషసంఘాతః పంచాస్య ఇవ పన్నగః॥౩౩॥ తం దీప్తమివ కాలాగ్నిం
నాగేంద్రమివ కోపితమ్। సమాసాద్యాంగదస్త్రాసాద్విషాదమగమద్భృశమ్॥౩౪॥ సోఽంగదం రోషతామ్రాక్షః సందిదే
శ మహాయశాః। సుగ్రీవః కథ్యతాం వత్స మమాగమనమిత్యుత॥౩౫॥ ఏష రామానుజః ప్రాప్తస్త్వత్సకాశమరిందమః।
భ్రాతుర్వ్యసనసంతప్తో ద్వారి తిష్ఠతి లక్ష్మణః॥౩౬॥ తస్య వాక్యం యది రుచిః క్రియతాం సాధు వానర। ఇత్యుక్త్వా శీఘ్రమాగ
చ్ఛ వత్స వాక్యమరిందమ॥౩౭॥ లక్ష్మణస్య వచః శ్రుత్వా శోకావిష్టోఽంగదోఽబ్రవీత్। పితుస్సమీపమాగమ్య సౌమిత్రిరయ
మాగతః॥౩౮॥ అథాంగదస్తస్య వచో నిశమ్య సంభ్రాంతభావః పరిదీనవక్త్రః। నిపత్య తూర్ణం నృపతేస్తరస్వీ తతః కుమార
శ్చరణౌ వవందే॥౩౯॥ సంగృహ్య పాదౌ పితురగ్ర్యతేజా జగ్రాహ మాతుః పునరేవ పాదౌ। పాదౌ రుమాయాశ్చ నిపీడయి
త్వా నివేదయామాస తతస్తదర్థమ్॥౪౦॥ స నిద్రాగ్లానిసంవీతో వానరో న విబుద్ధవాన్। బభూవ మదమత్తశ్చ మదనేన చ
మోహితః॥౪౧॥ తతః కిలకిలాం చక్రుర్లక్ష్మణం ప్రేక్ష్య వానరాః। ప్రసాదయంతస్తం క్రుద్ధం భయమోహితచేతసః॥౪౨॥
తే మహౌఘనిభం దృష్ట్వా వజ్రాశనిసమస్వనమ్। సింహనాదం సమం చక్రుర్లక్ష్మణస్య సమీపతః॥౪౩॥ తేన శబ్దేన మహ
తా ప్రత్యబుధ్యత వానరః। మదవిహ్వలతామ్రాక్షో వ్యాకులస్రగ్విభూషణః॥౪౪॥ అథాంగదవచశ్శ్రుత్వా తేనైవ చ స
మాగతౌ। మంత్రిణౌ వానరేంద్రస్య సమ్మతౌ దారదర్శినౌ॥౪౫॥ ప్లక్షశ్చైవ ప్రభావశ్చ మంత్రిణావర్థధర్మయోః। వ
క్తుముచ్చావచం ప్రాప్తం లక్ష్మణం తౌ శశంసతుః॥౪౬॥ ప్రసాదయిత్వా సుగ్రీవం వచనైస్సామనిశ్చితైః। ఆసీనం పర్యుపా
సీనౌ యథా శక్రం మరుత్పతిమ్॥౪౭॥ సత్యసంధౌ మహాభాగౌ భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ। వయస్యభావం సంప్రాప్తౌ రా
జ్యార్హౌ రాజ్యదాయినౌ॥౪౮॥ తయోరేకో ధనుష్పాణిర్ద్వారి తిష్ఠతి లక్ష్మణః। యస్య భీతాః ప్రవేపంతో నాదాన్ ముం
చంతి వానరాః॥౪౯॥ స ఏష రాఘవభ్రాతా లక్ష్మణో వాక్యసారథిః। వ్యవసాయరథః ప్రాప్తస్తస్య రామస్య శాసనా
త్॥౫౦॥ అయం చ దయితో రాజన్ తారాయాస్తనయోఽంగదః। లక్ష్మణేన సకాశం తే ప్రేషితస్త్వరయాఽనఘ॥౫౧॥ సోఽయం
రోషపరీతాక్షో ద్వారి తిష్ఠతి వీర్యవాన్। వానరాన్ వానరపతే చక్షుషా నిర్దహన్నివ॥౫౨॥ తస్య మూర్ధ్నా ప్రణమ్య త్వం
సపుత్రస్సహబంధుభిః। గచ్ఛ శీఘ్రం మహారాజ రోషో హ్యస్య నివర్త్యతామ్॥౫౩॥ యదాహ రామో ధర్మాత్మా తత్కు
రుష్వ సమాహితః। రాజంస్తిష్ఠస్వ సమయే భవ సత్యప్రతిశ్రవః॥౫౪॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే ఏకత్రింశస్సర్గః॥

అంగదస్య వచః శ్రుత్వా సుగ్రీవస్సచివైస్సహ। లక్ష్మణం కుపితం శ్రుత్వా ముమోచాసనమాత్మవాన్॥౧॥ స చ
తానబ్రవీద్వాక్యం నిశ్చిత్య గురులాఘవమ్। మంత్రజ్ఞాన్ మంత్రకుశలో మంత్రేషు పరినిష్ఠితాన్॥౨॥ న మే దుర్వ్యాహృ
తం కించిన్నాపి మే దురనుష్ఠితమ్। లక్ష్మణో రాఘవభ్రాతా క్రుద్ధః కిమితి చింతయే॥౩॥ అసుహృద్భిర్మమామిత్రైర్నిత్య
మంతరదర్శిభిః। మమ దోషానసంభూతాన్ శ్రావితో రాఘవానుజః॥౪॥ అత్ర తావద్యథాబుద్ధి సర్వైరేవ యథావిధి। భా
వస్య నిశ్చయస్తావద్విజ్ఞేయో నిపుణం శనైః॥౫॥ న ఖల్వస్తి మమ త్రాసో లక్ష్మణాన్నాపి రాఘవాత్। మిత్రం త్వస్థానకు
పితం జనయత్యేవ సంభ్రమమ్॥౬॥ సర్వథా సుకరం మిత్రం దుష్కరం పరిపాలనమ్। అనిత్యత్వాత్తు చిత్తానాం ప్రీతిరల్పేఽపి భి
ద్యతే॥౭॥ అతో నిమిత్తం త్రస్తోఽహం రామేణ తు మహాత్మనా। యన్మమోపకృతం శక్యం ప్రతికర్తుం న తన్మయా॥౮॥ సుగ్రీవే
ణైవముక్తస్తు హనుమాన్ హరిపుంగవః। ఉవాచ స్వేన తర్కేణ మధ్యే వానరమంత్రిణామ్॥౯॥ సర్వథా నైతదాశ్చర్యం య

స్త్వం హరిగణేశ్వర। నష్టస్మరసి సుస్నిగ్ధముపకారం కృతం శుభమ్॥౧౦॥ రాఘవేణ తు వీరేణ భయముత్సృజ్య దూరతః। త్వ
త్ప్రియార్థం హతో వాలీ శక్రతుల్యపరాక్రమః॥౧౧॥ సర్వథా ప్రణయాత్ క్రుద్ధో రాఘవో నాత్ర సంశయః। భ్రాత
రం సంప్రహితవాన్ లక్ష్మణం లక్ష్మివర్ధనమ్॥౧౨॥ త్వం ప్రమత్తో న జానీషే కాలం కాలవిదాం వర। ఫుల్లసప్తచ్ఛదశ్యామా
ప్రవృత్తా తు శరచ్ఛివా॥౧౩॥ నిర్మలగ్రహనక్షత్రా ద్యౌః ప్రణష్టబలాహకా। ప్రసన్నాశ్చ దిశస్సర్వాస్సరితశ్చ సరాంసి
చ॥౧౪॥ ప్రాప్తముద్యోగకాలం తు నావైషి హరిపుంగవ। త్వం ప్రమత్త ఇతి వ్యక్తం లక్ష్మణోయమిహాగతః॥౧౫॥ ఆర్తస్య
హృతదారస్య పరుషం పురుషాంతరాత్। వచనం మర్షణీయం తే రాఘవస్య మహాత్మనః॥౧౬॥ కృతాపరాధస్య హి తే నాన్య
త్పశ్యామ్యహం క్షమమ్। అంతరేణాంజలిం బద్ధ్వా లక్ష్మణస్య ప్రసాదనాత్॥౧౭॥ నియుక్తైర్మంత్రిభిర్వాచ్యో ఽవశ్యం
పార్థివో హితమ్। అత ఏవ భయం త్యక్త్వా బ్రవీమ్యవధృతం వచః॥౧౮॥ అభిక్రుద్ధస్సమర్థో హి చాపముద్యమ్య రాఘవః। స
దేవాసురగంధర్వం వశే స్థాపయితుం జగత్॥౧౯॥ న స క్షమః కోపయితుం యః ప్రసాద్య పునర్భవేత్। పూర్వోపకారం స్మ
రతా కృతజ్ఞేన విశేషతః॥౨౦॥ తస్య మూర్ధ్నా ప్రణమ్య త్వం సపుత్రస్ససుహృజ్జనః। రాజం స్తిష్ఠ స్వసమయే భర్తుర్భార్యేవ
తద్వశే॥౨౧॥ న రామరామానుజశాసనం త్వయా కపీంద్ర యుక్తం మనసాప్యపోహితుమ్। మనో హి తే జ్ఞాస్యతి మాను
షం బలం స రాఘవస్యాస్య సురేంద్రవర్చసః॥౨౨॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే ద్వాత్రింశస్సర్గః। **********

అథ ప్రతిసమాదిష్టో లక్ష్మణః పరవీరహా। ప్రవివేశ గుహాం ఘోరాం కిష్కింధాం రామశాసనాత్॥౧॥ ద్వారస్థా హ
రయస్తత్ర మహాకాయా మహాబలాః। బభూవుర్లక్ష్మణం దృష్ట్వా సర్వే ప్రాంజలయః స్థితాః॥౨॥ నిశ్శ్వసంతం తు తం దృ
ష్ట్వా క్రుద్ధం దశరథాత్మజమ్। బభూవుర్హరయస్త్రస్తా న చైనం పర్యవారయన్॥౩॥ స తాం రత్నమయీం శ్రీమాన్ దివ్యాం
పుష్పితకాననామ్। రమ్యాం రత్నసమాకీర్ణాం దదర్శ మహతీం గుహామ్॥౪॥ హర్మ్యప్రాసాదసంబాధాం నానాపణ్యో
పశోభితామ్। సర్వకామఫలైర్వృక్షైః పుష్పితైరుపశోభితామ్॥౫॥ దేవగంధర్వపుత్రైశ్చ వానరైః కామరూపిభిః। దివ్య
మాల్యాంబరధరైశ్శోభితాం ప్రియదర్శనైః॥౬॥ చందనాగరుపద్మానాం గంధైస్సురభిగంధినామ్। మైరేయాణాం మధూ
నాం చ సంమోదితమహాపథామ్॥౭॥ వింధ్యమేరుగిరిప్రఖ్యైః ప్రాసాదైశ్చ విభూషితామ్। దదర్శ గిరినద్యశ్చ విమలాస్త
త్ర రాఘవః॥౮॥ అంగదస్య గృహం రమ్యం మైందస్య ద్వివిదస్య చ। గవయస్య గవాక్షస్య గజస్య శరభస్య చ॥౯॥ విద్యున్మాలే
శ్చ సంపాతేస్సూర్యాక్షస్య హనూమతః। వీరబాహోస్సుబాహోశ్చ నలస్య చ మహాత్మనః॥౧౦॥ కుముదస్య సుషేణ
స్య తారజాంబవతోస్తథా। దధివక్త్రస్య నీలస్య సుపాటలసునేత్రయోః॥౧౧॥ ఏతేషాం కపిముఖ్యానాం రాజమార్గే మహా
త్మనామ్। దదర్శ గృహముఖ్యాని మహాసారాణి లక్ష్మణః॥౧౨॥ పాండరాభ్రప్రకాశాని దివ్యమాల్యయుతాని చ। ప్రభూతధన
ధాన్యాని స్త్రీరత్నైశ్శోభితాని చ॥౧౩॥ పాండరేణ తు శైలేన పరిక్షిప్తం దురాసదమ్। వానరేంద్రగృహం రమ్యం మహేం
ద్రసదనోపమమ్॥౧౪॥ శుక్లైః ప్రాసాదశిఖరైః కైలాసశిఖరోపమైః। సర్వకామఫలైర్వృక్షైః పుష్పితైరుపశోభితమ్॥
౧౫॥ మహేంద్రదత్తైశ్శ్రీమద్భిర్నీలజీమూతసన్నిభైః। దివ్యపుష్పఫలైర్వృక్షైశ్శీతచ్ఛాయైర్మనోరమైః॥౧౬॥ హరిభి
స్సంవృతద్వారం బలిభిశ్శస్త్రపాణిభిః। దివ్యమాల్యావృతం శుభ్రం తప్తకాంచనతోరణమ్॥౧౭॥ సుగ్రీవస్య గృహం రమ్యం
ప్రవివేశ మహాబలః। అవార్యమాణస్సౌమిత్రిర్మహాభ్రమివ భాస్కరః॥౧౮॥ స సప్త కక్ష్యా ధర్మాత్మా నానాజనసమాకు
లాః। ప్రవిశ్య సుమహద్గుప్తం దదర్శాంతఃపురం మహత్॥౧౯॥ హైమరాజతపర్యంకైర్బహుభిశ్చ వరాసనైః। మహార్హా
స్తరణోపేతైస్తత్ర తత్రోపశోభితమ్॥౨౦॥ ప్రవిశన్నేవ సతతం శుశ్రావ మధురస్వనమ్। తంత్రీగీతసమాకీర్ణం సమగీ
తపదాక్షరమ్॥౨౧॥ బహ్వీశ్చ వివిధాకారా రూపయౌవనగర్వితాః। స్త్రియస్సుగ్రీవభవనే దదర్శ స మహాబలః॥౨౨॥ దృష్ట్వాభి
జనసంపన్నాశ్చిత్రమాల్యకృతస్రజః। ఫలమాల్యకృతవ్యగ్రా భూషణోత్తమభూషితాః॥౨౩॥ నాతృప్తాన్నాపి చా
వ్యగ్రాన్నానుదాత్తపరిచ్ఛదాన్। సుగ్రీవానుచరాంశ్చాపి లక్షయామాస లక్ష్మణః॥౨౪॥ కూజితం నూపురాణాం చ కాం
చీనాం నినదం తథా। స నిశమ్య తతశ్శ్రీమాన్ సౌమిత్రిర్లజ్జితోఽభవత్॥౨౫॥ రోషవేగప్రకుపితః శ్రుత్వా చాభరణస్వనమ్।
చకార జ్యాస్వనం వీరో దిశశ్శబ్దేన పూరయన్॥౨౬॥ చారిత్రేణ మహాబాహురపకృష్టస్స లక్ష్మణః। తస్థావేకాంతమాశ్రిత్య
రామకోపసమన్వితః॥౨౭॥ తేన చాపస్వనేనాథ సుగ్రీవః ప్లవగాధిపః। విజ్ఞాయాగమనం త్రస్తస్సంచచాల వరాసనాత్॥

౨౮ ॥ అంగదేన యథా మహ్యం పురస్తాత్ప్రతివేదితమ్ । సువ్యక్తమేష సంప్రాప్తస్సౌమిత్రిర్భ్రాతృవత్సలః ॥౨౯॥ అంగ
దేన సమాఖ్యాతం జ్యాస్వనేన చ వానరః । బుబుధే లక్ష్మణం ప్రాప్తం ముఖం చాస్య వ్యశుష్యత ॥౩౦॥ తతస్తారాం హరిశ్రే
ష్ఠస్సుగ్రీవః ప్రియదర్శనామ్ । ఉవాచ హితమవ్యగ్రస్త్రాససంభ్రాంతమానసః ॥౩౧॥ కిన్ను తత్కారణం సుభ్రు ప్రకృత్యా
మృదుమానసః । సరోష ఇవ సంప్రాప్తో యేనాయం రాఘవానుజః ॥౩౨॥ కిం పశ్యసి కుమారస్య రోషస్థానమనిందితే । న ఖల్వ
కారణే కోపమాహరేన్నరసత్తమః ॥౩౩॥ యదస్య కృతమస్మాభిర్బుధ్యసే కించిదప్రియమ్ । తద్బుద్ధ్యా సంప్రధార్యాశు క్షి
ప్రమర్హసి భాషితుమ్ ॥ ౩౪ ॥ అథవా స్వయమేవైనం ద్రష్టుమర్హసి భాషితుమ్ । వచనైస్సాంత్వయుక్తైశ్చ ప్రసాద
యితుమర్హసి ॥౩౫॥ త్వద్దర్శనవిశుద్ధాత్మా న స కోపం కరిష్యతి । న హి స్త్రీషు మహాత్మానః క్వచిత్కుర్వంతి దారుణమ్ ॥
౩౬ ॥ త్వయా సాంత్వైరుపాక్రాంతం ప్రసన్నేంద్రియమానసమ్ । తతః కమలపత్రాక్షం ద్రక్ష్యామ్యహమరిందమమ్ ॥
౩౭॥ సా ప్రస్ఖలంతీ మదవిహ్వలాక్షీ ప్రలంబకాంచీగుణహేమసూత్రా । సలక్షణా లక్ష్మణసన్నిధానం జగామ తారా నమి
తాంగయష్టిః ॥౩౮॥ స తాం సమీక్ష్యైవ హరీశపత్నీం తస్థావుదాసీనతయా మహాత్మా । అవాఙ్ముఖోఽభూన్మనుజేంద్రపుత్రః
స్త్రీసన్నికర్షాద్వినివృత్తకోపః ॥౩౯॥ సా పానయోగాద్వినివృత్తలజ్జా దృష్టిప్రసాదాచ్చ నరేంద్రసూనోః । ఉవాచ తా
రా ప్రణయప్రగల్భం వాక్యం మహార్థం పరిసాంత్వపూర్వమ్ ॥౪౦॥ కిం కోపమూలం మనుజేంద్రపుత్ర కస్తే న సంతిష్ఠతి వా
ఙ్నిదేశే । కశ్శుష్కవృక్షం వనమాపతంతం దవాగ్నిమాసీదతి నిర్విశంకః ॥౪౧॥ స తస్యా వచనం శ్రుత్వా సాంత్వపూర్వమ
శంకితః । భూయః ప్రణయదృష్టార్థం లక్ష్మణో వాక్యమబ్రవీత్ ॥౪౨॥ కిమయం కామవృత్తస్తే లుప్తధర్మార్థసంగ్రహః ।
భర్తా భర్తృహితే యుక్తే న చైనమవబుధ్యసే ॥౪౩॥ న చింతయతి రాజ్యార్థం నాస్మాన్ శోకపరాయణాన్ । సామాత్యప
రిషత్తారే పానమేవోపసేవతే ॥౪౪॥ సమాసాంశ్చతురః కృత్వా ప్రమాణం ప్లవగేశ్వరః । వ్యతీతాంస్తాన్మదవ్యగ్రో విహ
రన్నావబుధ్యతే ॥౪౫॥ న హి ధర్మార్థసిద్ధ్యర్థం పానమేవం ప్రశస్యతే । పానాదర్థశ్చ ధర్మశ్చ కామశ్చ పరిహీయతే ॥
౪౬॥ ధర్మలోపో మహాంస్తావత్కృతే హ్యప్రతికుర్వతః । అర్థలోపశ్చ మిత్రస్య నాశే గుణవతో మహాన్ ॥౪౭॥ మిత్రం హ్య
ర్థగుణశ్రేష్ఠం సత్యధర్మపరాయణమ్ । తద్ద్వయం తు పరిత్యక్తం న తు ధర్మే వ్యవస్థితమ్ ॥౪౮॥ తదేవం ప్రస్తుతే కార్యే కార్య
మస్మాభిరుత్తరమ్ । యత్కార్యం కార్యతత్త్వజ్ఞే తదుదాహర్తుమర్హసి ॥౪౯॥ సా తస్య ధర్మార్థసమాధియుక్తం నిశమ్య
వాక్యం మధురస్వభావమ్ । తారా గతార్థే మనుజేంద్రకార్యే విశ్వాసయుక్తం తమువాచ భూయః ॥౫౦॥ న కోపకాలః క్షి
తిపాలపుత్ర న చాపి కోపః స్వజనే విధేయః । త్వదర్థకామస్య జనస్య తస్య ప్రమాదమప్యర్హసి వీర సోఢుమ్ ॥౫౧॥ కో
పం కథం నామ గుణప్రకృష్టః కుమార కుర్యాదపకృష్టసత్త్వే । కస్త్వద్విధః కోపవశం హి గచ్ఛేత్సత్త్వావరుద్ధస్తపసః ప్రసూ
తిః ॥౫౨॥ జానామి రోషం హరివీరబంధోర్జానామి కార్యస్య చ కాలసంగమ్ । జానామి కార్యం త్వయి యత్కృతం నస్తచ్చా
పి జానామి యదత్ర కార్యమ్ ॥౫౩॥ తచ్చాపి జానామి యథావిషహ్యం బలం నరశ్రేష్ఠ శరీరజస్య । జానామి యస్మింశ్చ జనేవ
బద్ధం కామేన సుగ్రీవమసత్యమద్య ॥౫౪॥ న కామతంత్రే తవ బుద్ధిరస్తి త్వం వై యథా మన్యువశం ప్రపన్నః । న దేశకాలౌ హి
న చార్థధర్మావవేక్షతే కామరతిర్మనుష్యః ॥౫౫॥ తం కామవృత్తం మమ సన్నికృష్టం కామాభియోగాచ్చ నివృత్తలజ్జమ్ ।
క్షమస్వ తావత్పరవీరహంతస్త్వద్భ్రాతరం వానరవంశనాథమ్ ॥౫౬॥ మహర్షయో ధర్మతపోభికామాః కామానురా
గాః ప్రతిబద్ధమోహాః । అయం ప్రకృత్యా చపలః కపిస్తు కథం న సజ్జేత సుఖేషు రాజా ॥౫౭॥ ఇత్యేవముక్త్వా వచనం మహార్థం
సా వానరీ లక్ష్మణమప్రమేయమ్ । పునస్సఖేలం మదవిహ్వలం చ భర్తుర్హితం వాక్యమిదం బభాషే ॥౫౮॥ ఉద్యోగస్తు చిరా
జ్ఞప్తస్సుగ్రీవేణ నరోత్తమ । కామస్యాపి విధేయేన తవార్థప్రతిసాధనే ॥౫౯॥ ఆగతా హి మహావీర్యా హరయః కామరూపిణః
కోటీశతసహస్రాణి నానానగనివాసినః ॥౬౦॥ తదాగచ్ఛ మహాబాహో చారిత్రం రక్షితం త్వయా । అచ్ఛలం మిత్రభా
వేన సతాం దారావలోకనమ్ ॥౬౧॥ తారయా చాభ్యనుజ్ఞాతస్త్వరయా చాపి చోదితః । ప్రవివేశ మహాబాహురభ్యంతర
మరిందమః ॥౬౨॥ తతస్సుగ్రీవమాసీనం కాంచనే పరమాసనే । మహార్హాస్తరణోపేతే దదర్శాదిత్యసన్నిభమ్ ॥౬౩॥ ది
వ్యాభరణచిత్రాంగం దివ్యరూపం యశస్వినమ్ । దివ్యమాల్యాంబరధరం మహేంద్రమివ దుర్జయమ్ ॥౬౪॥ దివ్యాభరణమా
ల్యాభిః ప్రమదాభిస్సమావృతమ్ । లక్ష్మణః పరవీరఘ్నో రామకోపాభిపీడితః ॥౬౫॥ సంరబ్ధతరరక్తాక్షో బభూవాంతకసన్ని

భః॥రుమాంతువీరఃపరిరభ్య గాఢంవరాసనస్థోవరహేమవర్ణః। దదర్శ సౌమిత్రిమదీనసత్త్వంవిశాలనేత్రస్సువిశాలనేత్రం॥
౬౬ ॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-త్రయస్త్రింశస్సర్గః. ************************************
తమప్రతిహతంక్రుద్ధంప్రవిష్టంపురుషర్షభమ్ । సుగ్రీవోలక్ష్మణందృష్ట్వాబభూవవ్యథితేంద్రియః॥౧ ॥క్రుద్ధంని
శ్శ్వసమానంతంప్రదీప్తమివ తేజసా । భ్రాతుర్వ్యసనసంతప్తందృష్ట్వాదశరథాత్మజమ్ ॥ ౨ ॥ఉత్పపాతహరిశ్రేష్ఠోహి
త్వాసౌవర్ణమాసనమ్ । మహాన్మహేంద్రస్యయథాస్వలంకృతఇవధ్వజః॥ ౩॥ ఉత్పతంతమనూత్పేతూ రుమాప్రభృత
యఃస్త్రియః। సుగ్రీవంగగనేపూర్ణచంద్రంతారాగణాఇవ॥౪॥సంరక్తనయనశ్శ్రీమాన్విచచాలకృతాంజలిః । బభూ
వావస్థితస్తత్రకల్పవృక్షోమహానివ॥౫॥రుమాద్వితీయంసుగ్రీవంనారీమధ్యగతంస్థితమ్ ।అబ్రవీల్లక్ష్మణఃక్రుద్ధఃసతారం
శశినంయథా॥౬॥సత్త్వాభిజనసంపన్నస్సానుక్రోశోజితేంద్రియః।కృతజ్ఞస్సత్యవాదీచరాజాలోకేమహీయతే॥౭॥య
స్తురాజాస్థితోధర్మేమిత్రాణాముపకారిణామ్।మిథ్యాప్రతిజ్ఞాంకురుతేకోనృశంసతరస్తతః॥౮॥శతమశ్వానృతేహం
తిసహస్రంచగవానృతే । ఆత్మానంస్వజనంహంతిపురుషఃపురుషానృతే॥౯॥పూర్వంకృతార్థోమిత్రాణాంనతత్ప్ర
తికరోతియః।కృతఘ్నస్సర్వభూతానాంసవధ్యఃప్లవగేశ్వర॥౧౦॥గీతోయంబ్రహ్మణాశ్లోకస్సర్వలోకనమస్కృతః ।దృ
ష్ట్వాకృతఘ్నంక్రుద్ధేనతంనిబోధప్లవంగమ॥౧౧ ॥గోఘ్నేచైవసురాపేచచోరేభగ్నవ్రతేతథా।నిష్కృతిర్విహితా
సద్భిఃకృతఘ్నేనాస్తినిష్కృతిః॥ ౧౨॥అనార్యస్త్వంకృతఘ్నశ్చమిథ్యావాదీచవానర ।పూర్వంకృతార్థోరామస్యన
తత్ ప్రతికరోషియత్ ॥౧౩॥ననునామకృతార్థేనత్వయారామస్యవానర ।సీతాయామార్గణేయత్నఃకర్తవ్యఃకృత
మిచ్ఛతా॥౧౪॥సత్వంగ్రామ్యేషుభోగేషుసక్తోమిథ్యాప్రతిశ్రవః।నత్వాంరామోవిజానీతేసర్పంమండూకరావిణమ్
౧౫॥మహాభాగేనరామేణపాపఃకరుణవేదినా । హరీణాంప్రాపితోరాజ్యంత్వందురాత్మామహాత్మనా॥౧౬॥కృతంచే
న్నాభిజానీషేరామస్యాక్లిష్టకర్మణః।సద్యస్త్వంనిశితైర్బాణైర్హతోద్రక్ష్యసివాలినమ్॥౧౭॥నచసంకుచితఃపంథా
యేనవాలీహతోగతః।సమయేతిష్ఠసుగ్రీవమావాలిపథమన్వగాః॥౧౮॥ననూనమిక్ష్వాకువరస్యకార్ముకాచ్చ్యుతాన్శ
రాన్పశ్యసివజ్రసన్నిభాన్ ।తతస్సుఖంనామనిషేవసేసుఖీనరామకార్యంమనసాప్యవేక్షసే॥౧౯॥ఇతి శ్రీమత్కిష్కిం
ధాకాండే - చతుస్త్రింశస్సర్గః - ****************** తథాబ్రువాణంసౌమిత్రింప్రదీప్తమివతేజసా। అబ్ర
వీల్లక్ష్మణంతారాతారాధిపనిభాననా॥౧॥నైవంలక్ష్మణవక్తవ్యోనాయంపరుషమర్హతి ।హరీణామీశ్వరశ్శ్రోతుంతవవ
క్త్రాద్విశేషతః॥౨॥నైవాకృతజ్ఞస్సుగ్రీవోనశఠోనాపిదారుణః । నైవానృతకథోవీరనజిహ్మశ్చకపీశ్వరః॥౩॥ఉపకారంకృ
తంవీరోనాప్యయంవిస్మృతఃకపిః ।రామేణవీరసుగ్రీవోయదన్యైర్దుష్కరంరణే॥౪॥రామప్రసాదాత్కీర్తించకపిరా
జ్యంచశాశ్వతమ్। ప్రాప్తవానిహసుగ్రీవోరుమాంమాంచపరంతప॥౫॥సుదుఃఖంశయితఃపూర్వంప్రాప్యేదంసుఖము
త్తమమ్। ప్రాప్తకాలంనజానీతేవిశ్వామిత్రోయథామునిః॥౬॥ఘృతాచ్యాంకిలసంసక్తోదశవర్షాణిలక్ష్మణ।అహో
మన్యతధర్మాత్మావిశ్వామిత్రోమహామునిః॥౭॥సహిప్రాప్తంనజానీతేకాలంకాలవిదాంవరః ।విశ్వామిత్రోమహాతే
జాఃకింపునర్యఃపృథగ్జనః ॥౮॥ దేహధర్మంగతస్యాస్యపరిశ్రాంతస్యలక్ష్మణ । అవితృప్తస్యకామేషురామఃక్షంతుమిహా
ర్హతి॥౯॥నచరోషవశంతాతగంతుమర్హసిలక్ష్మణ । నిశ్చయార్థమవిజ్ఞాయసహసాప్రాకృతోయథా ॥౧౦॥సత్త్వ
యుక్తాహిపురుషాస్త్వద్విధాఃపురుషర్షభ ।అవిమృశ్యనరోషస్యసహసాయాంతివశ్యతామ్॥౧౧॥ప్రసాదయేత్వాంధ
ర్మజ్ఞసుగ్రీవార్థేసమాహితా । మహాన్రోషసముత్పన్నస్సంరంభస్త్యజ్యతామయమ్॥ ౧౨॥రుమాంమాంకపిరా
జ్యంచధనధాన్యవసూనిచ ।రామప్రియార్థంసుగ్రీవస్త్యజేదితిమతిర్మమ॥౧౩॥ సమానేష్యతిసుగ్రీవస్సీతయాసహ
రాఘవమ్।శశాంకమివరోహిణ్యానిహత్వారావణంరణే॥౧౪॥శతకోటిసహస్రాణిలంకాయాంకిలరక్షసామ్ ।అయు
తానిచషట్త్రింశత్సహస్రాణిశతానిచ॥౧౫॥అహత్వాతాంశ్చదుర్ధర్షాన్రాక్షసాన్కామరూపిణః ।నశక్యోరా
వణోహంతుంయేనసామైథిలీహృతా॥౧౬॥తేనశక్యారణేహంతుమసహాయేనలక్ష్మణ ।రావణఃక్రూరకర్మాచసుగ్రీవే
ణవిశేషతః॥౧౭॥ఏవమాఖ్యాతవాన్వాలీసహ్యభిజ్ఞోహరీశ్వరః ।ఆగమస్తునమేవ్యక్తఃశ్రవాత్తస్మాద్బ్రవీమ్యహమ్॥౧౮॥
త్వత్సహాయనిమిత్తంవై ప్రేషితాహరిపుంగవాః । ఆనేతుంవానరాన్యుద్ధేసుబహూన్హరియూథపాన్ ॥౧౯॥తాం

శ్చ ప్రతీక్షమాణోయం విక్రాంతాన్ సుమహాబలాన్ । రాఘవస్యార్థసిద్ధ్యర్థం న నిర్యాతి హరీశ్వరః ॥౨౦॥ కృతా తు
సంస్థా సౌమిత్రే సుగ్రీవేణ యథాపురా । అద్య తైర్వానరైస్సర్వైరాగంతవ్యం మహాబలైః ॥౨౧॥ ఋక్షకోటిసహస్రా
ణి గోలాంగూలశతాని చ । అద్య త్వాముపయాస్యంతి జహి కోపమరిందమ ॥౨౨॥ కోట్యోనేకాస్తు కాకుత్స్థ కపీనాం దీప్త
తేజసామ్ ॥ తవ హి ముఖమిదం నిరీక్ష్య కోపాత్ క్షతజనిభే నయనే నిరీక్షమాణాః । హరివరవనితా న యాంతి శాంతిం ప్రథ
మభయస్య హి శంకితాః స్మ సర్వాః ॥౨౩॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే - పంచత్రింశస్సర్గః - *************

ఇత్యుక్తస్తారయా వాక్యం ప్రశ్రితం ధర్మసంహితమ్ । మృదుస్వభావస్సౌమిత్రిః ప్రతిజగ్రాహ తద్వచః ॥౧॥ త
స్మిన్ ప్రతిగృహీతే తు వాక్యే హరిగణేశ్వరః । లక్ష్మణాత్సుమహత్త్రాసం వస్త్రం క్లిన్నమివాత్యజత్ ॥౨॥ తతః కంఠగతం మా
ల్యం చిత్రం బహుగుణం మహత్ । చిచ్ఛేద విమదశ్చాసీత్సుగ్రీవో వానరేశ్వరః ॥౩॥ స లక్ష్మణం భీమబలం సర్వవానరసత్తమః ।
అబ్రవీత్ ప్రశ్రితం వాక్యం సుగ్రీవస్సంప్రహర్షయన్ ॥౪॥ ప్రణష్టా శ్రీశ్చ కీర్తిశ్చ కపిరాజ్యం చ శాశ్వతమ్ । రామప్రసా
దాత్సౌమిత్రే పునః ప్రాప్తమిదం మయా ॥౫॥ కశ్శక్తస్తస్య దేవస్య ఖ్యాతస్య స్వేన కర్మణా । తాదృశం విక్రమం వీర ప్ర
తికర్తుమరిందమ ॥౬॥ సీతాం ప్రాప్స్యతి ధర్మాత్మా వధిష్యతి చ రావణమ్ । సహాయమాత్రేణ మయా రాఘవస్స్వేన తే
జసా ॥౭॥ సాహాయ్యకృత్యం కిం తస్య యేన సప్త మహాద్రుమాః । శైలశ్చ వసుధా చైవ బాణేనైకేన దారితాః ॥౮॥ ధనుర్వి
స్ఫారమాణస్య యస్య శబ్దేన లక్ష్మణ । సశైలా కంపితా భూమిస్సహాయైస్తస్య కిన్ను వై ॥౯॥ అనుయాత్రాం నరేంద్రస్య కరి
ష్యేహం నరర్షభ । గచ్ఛతో రావణం హంతుం వైరిణం సపురస్సరమ్ ॥౧౦॥ యది కించిదతిక్రాంతం విశ్వాసాత్ ప్రణ
యేన వా । ప్రేష్యస్య క్షమితవ్యం మే న కశ్చిన్నాపరాధ్యతి ॥౧౧॥ ఇతి తస్య బ్రువాణస్య సుగ్రీవస్య మహాత్మనః । అభవల్ల
క్ష్మణః ప్రీతః ప్రేమ్ణా చైవమువాచ హ ॥౧౨॥ సర్వథా హి మమ భ్రాతా సనాథో వానరేశ్వర । త్వయా నాథేన సుగ్రీవ ప్ర
శ్రితేన విశేషతః ॥౧౩॥ యస్తే ప్రభావస్సుగ్రీవ యచ్చ తే శౌచముత్తమమ్ । అర్హస్త్వం కపిరాజ్యస్య శ్రియం భోక్తుమ
నుత్తమామ్ ॥౧౪॥ సహాయేన చ సుగ్రీవ త్వయా రామః ప్రతాపవాన్ । వధిష్యతి రణే శత్రూనచిరాన్నాత్ర సంశయః ॥
౧౫॥ ధర్మజ్ఞస్య కృతజ్ఞస్య సంగ్రామేష్వనివర్తినః । ఉపపన్నం చ యుక్తం చ సుగ్రీవ తవ భాషితమ్ ॥౧౬॥ దోషజ్ఞస్సతి
సామర్థ్యే కోన్యో భాషితుమర్హతి । వర్జయిత్వా మమ జ్యేష్ఠం త్వాం చ వానరసత్తమ ॥౧౭॥ సదృశశ్చాసి రామస్య వి
క్రమేణ బలేన చ । సహాయో దైవతైర్దత్తశ్చిరాయ హరిపుంగవ ॥౧౮॥ కింతు శీఘ్రమితో వీర నిష్క్రామ త్వం మయా స
హ । సాంత్వయ స్వవయస్యం త్వం భార్యాహరణకర్శితమ్ ॥౧౯॥ యచ్చ శోకాభిభూతస్య శ్రుత్వా రామస్య భాషితమ్ । మ
యా త్వం పరుషాణ్యుక్తస్తచ్చ త్వం క్షంతుమర్హసి ॥౨౦॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే - షట్త్రింశస్సర్గః - *****

ఏవముక్తస్తు సుగ్రీవో లక్ష్మణేన మహాత్మనా । హనూమంతం స్థితం పార్శ్వే సచివం త్విదమబ్రవీత్ ॥౧॥ మహేంద్ర
హిమవద్వింధ్యకైలాసశిఖరేషు చ । మందరే పాండుశిఖరే పంచశైలేషు యే స్థితాః ॥౨॥ తరుణాదిత్యవర్ణేషు భ్రాజమానే
షు సర్వతః । పర్వతేషు సముద్రాంతే పశ్చిమాయాం తు యే దిశి ॥౩॥ ఆదిత్యభవనే చైవ గిరౌ సంధ్యాభ్రసన్నిభే । ప
ద్మతాళవనం భీమం సంశ్రితా హరిపుంగవాః ॥౪॥ అంజనాంబుదసంకాశాః కుంజరప్రతిమౌజసః । అంజనే పర్వతే చైవ యే
వసంతి ప్లవంగమాః ॥౫॥ మనశ్శిలాగుహావాసా వానరాః కనకప్రభాః । మేరుపార్శ్వగతాశ్చైవ యే ధూమ్రగిరిసం
శ్రితాః ॥౬॥ తరుణాదిత్యవర్ణాశ్చ పర్వతే చ మహారుణే । పిబంతో మధుమైరేయం భీమవేగాః ప్లవంగమాః ॥౭॥ వనేషు చ సుర
మ్యేషు సుగంధిషు మహత్సు చ । తాపసానాం చ రమ్యేషు వనాంతేషు సమంతతః ॥౮॥ తాంస్తాంస్త్వమానయ క్షిప్రం పృథి
వ్యాం సర్వవానరాన్ । సామదానాదిభిస్సర్వైరాశు ప్రేషయ వానరాన్ ॥౯॥ ప్రేషితాః ప్రథమం యే చ మయా దూతా
మహాజవాః । త్వరణార్థం తు భూయస్త్వం హరీన్ సంప్రేషయాపరాన్ ॥౧౦॥ యే ప్రసక్తాశ్చ కామేషు దీర్ఘసూత్రా
శ్చ వానరాః । ఇహానయస్వ తాన్ సర్వాన్ శీఘ్రం తు మమ శాసనాత్ ॥౧౧॥ అహోభిర్దశభిర్యే హి నాగచ్ఛంతి మమా
జ్ఞయా । హంతవ్యాస్తే దురాత్మానో రాజశాసనదూషకాః ॥౧౨॥ శతాన్యథ సహస్రాణాం కోట్యశ్చ మమ శాసనాత్ । ప్ర
యాంతు కపిసింహానాం దిశో మమ మతే స్థితాః ॥౧౩॥ మేఘపర్వతసంకాశాశ్ఛాదయంత ఇవాంబరమ్ । ఘోరరూపాః కపి
శ్రేష్ఠా యాంతు మచ్ఛాసనాదితః ॥౧౪॥ తే గతిజ్ఞా గతిం గత్వా పృథివ్యాం సర్వవానరాః । ఆనయంతు హరీన్ సర్వాంస్త్వ

రితాశ్చాసనాన్మమ॥౧౫॥ తస్య వానరరాజస్య శ్రుత్వా వాయుసుతో వచః। దిశస్సర్వాస్సువిక్రాంతాన్ ప్రేషయామా
స వానరాన్॥౧౬॥ తే పదం విష్ణువిక్రాంతం పతత్త్రిజ్యోతిరధ్వగాః। ప్రయాతాః ప్రహితా రాజ్ఞా హరయస్తత్క్షణేన వై॥
౧౭॥ తే సముద్రేషు గిరిషు వనేషు చ సరస్సు చ। వానరా వానరాన్ సర్వాన్ రామహేతోరచోదయన్॥ ౧౮ ॥ మృత్యుకా
లోపమస్యాజ్ఞాం రాజరాజస్య వానరాః। సుగ్రీవస్యాయయుః శ్రుత్వా సుగ్రీవభయదర్శినః ॥౧౯॥ తతస్తేఽఞ్జనసం
కాశా గిరేస్తస్మాన్మహాజవాః। తిస్రః కోట్యః ప్లవంగానాం నిర్యయుర్యత్ర రాఘవః॥ ౨౦॥ అస్తం గచ్ఛతి యత్రార్కస్త
స్మిన్ గిరివరే స్థితాః। తప్తహేమమహాభాసస్తస్మాత్ కోట్యో దశ చ్యుతాః॥౨౧॥ కైలాసశిఖరేభ్యశ్చ సింహకేసరవర్చసాం
తతః కోటిసహస్రాణి వానరాణాముపాగమన్॥౨౨॥ ఫలమూలేన జీవంతో హిమవంతముపాశ్రితాః। తేషాం కోటిస
హస్రాణాం సహస్రం సమవర్తత॥౨౩॥ అంగారకసమానానాం భీమానాం భీమకర్మణామ్। వింధ్యాద్వానరకోటీ
నాం సహస్రాణ్యపతన్ ద్రుతమ్॥౨౪॥ క్షీరోదవేలానిలయాస్తమాలవనవాసినః। నారికేళాశనాశ్చైవ తేషాం సంఖ్యా న
విద్యతే॥౨౫॥ వనేభ్యో గహ్వరేభ్యశ్చ సరిద్భ్యశ్చ మహాజవాః। ఆగచ్ఛద్వానరీ సేనా పిబంతీవ దివాకరమ్॥౨౬॥ యే తు త్వ
రయితుం యాతా వానరాస్సర్వవానరాన్। తే వీరా హిమవచ్ఛైలం దదృశుస్తం మహాద్రుమమ్॥౨౭॥ తస్మిన్ గిరివరే ర
మ్యే యజ్ఞో మాహేశ్వరః పురా। సర్వదేవమనస్తోషో బభౌ దివ్యో మనోహరః॥ ౨౮ ॥ అన్ననిష్యందజాతాని మూలాని చ ఫ
లాని చ। అమృతస్వాదుకల్పాని దదృశుస్తత్ర వానరాః॥౨౯॥ తదన్నసంభవం దివ్యం ఫలమూలం మనోహరమ్। యః కశ్చిత్స
కృదశ్నాతి మాసం భవతి తర్పితః॥౩౦॥ తాని మూలాని దివ్యాని ఫలాని చ ఫలాశనాః। ఔషధాని చ దివ్యాని జగృహుర్హరి
యూథపాః॥౩౧॥ తస్మాచ్చ యజ్ఞాయతనాత్ పుష్పాణి సురభీణి చ। ఆనిన్యుర్వానరా గత్వా సుగ్రీవప్రియకారణాత్ ॥౩౨॥
తే తు సర్వే హరివరాః పృథివ్యాం సర్వవానరాన్। సంచోదయిత్వా త్వరితం యూథానాం జగ్మురగ్రతః॥౩౩॥ తే తు తేన ము
హూర్తేన యూథపాశ్శీఘ్రగామినః। కిష్కింధాం త్వరయా ప్రాప్తాస్సుగ్రీవో యత్ర వానరః॥౩౪॥ తే గృహీత్వౌషధీ
స్సర్వాః ఫలం మూలం చ వానరాః। తం ప్రతిగ్రాహయామాసుర్వచనం చేదమబ్రువన్॥౩౫॥ సర్వే పరిగతాశ్శైలాస్సము
ద్రాశ్చ వనాని చ। పృథివ్యాం వానరాస్సర్వే శాసనాదుపయాంతి తే॥౩౬॥ ఏవం శ్రుత్వా తతో హృష్టస్సుగ్రీవః ప్లవగాధిపః
ప్రతిజగ్రాహ తత్ప్రీతస్తేషాం సర్వముపాయనమ్॥౩౭॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే సప్తత్రింశస్సర్గః ********

ప్రతిగృహ్య చ తత్సర్వముపాయనముపాహృతమ్। వానరాన్ సాంత్వయిత్వా చ సర్వానేవ వ్యసర్జయత్ ॥౧॥ వి
సర్జయిత్వా స హరీన్ శూరాంస్తాన్ కృతకర్మణః। మేనే కృతార్థమాత్మానం రాఘవం చ మహాబలమ్॥౨॥ స లక్ష్మణో
భీమబలం సర్వవానరసత్తమమ్। అబ్రవీత్ ప్రశ్రితం వాక్యం సుగ్రీవం సంప్రహర్షయన్॥౩॥ కిష్కింధాయా వినిష్క్రామ
యది తే సౌమ్య రోచతే। తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా లక్ష్మణస్య సుభాషితమ్॥౪॥ సుగ్రీవః పరమప్రీతో వాక్యమేతదువాచ హ।
ఏవం భవతు గచ్ఛావః స్థేయం త్వచ్ఛాసనే మయా॥౫॥ తమేవముక్త్వా సుగ్రీవో లక్ష్మణం శుభలక్షణమ్। విసర్జయామాస త
దా తారామన్యాశ్చ యోషితః॥౬॥ ఏతేత్యుచ్చైర్హరివరాన్ సుగ్రీవస్సముదాహరత్। తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా హ
రయశ్శీఘ్రమాయయుః॥౭॥ బద్ధాంజలిపుటాస్సర్వే యే స్యుః స్త్రీదర్శనక్షమాః। తానువాచ తతః ప్రాప్తాన్ రాజార్క
సదృశప్రభః॥౮॥ ఉపస్థాపయత క్షిప్రం శిబికాం మమ వానరాః। శ్రుత్వా తు వచనం తస్య హరయశ్శీఘ్రవిక్రమాః॥౯॥ సము
పస్థాపయామాసుశ్శిబికాం ప్రియదర్శనామ్। తాముపస్థాపితాం దృష్ట్వా శిబికాం వానరాధిపః॥౧౦॥ లక్ష్మణారుహ్యతాం శీ
ఘ్రమితి సౌమిత్రిమబ్రవీత్। ఇత్యుక్త్వా కాంచనం యానం సుగ్రీవస్సూర్యసన్నిభమ్॥౧౧॥ బృహద్భిర్హరిభిర్యుక్తమారు
రోహ సలక్ష్మణః। పాండురేణాతపత్రేణ ధ్రియమాణేన మూర్ధని॥౧౨॥ శుక్లైశ్చ వాలవ్యజనైర్ధూయమానైస్సమంత
తః। శంఖభేరీనినాదైశ్చ హరిభిశ్చాభినందితః॥౧౩॥ నిర్యయౌ ప్రాప్య సుగ్రీవో రాజ్యశ్రియమనుత్తమామ్। స వానరశతై
స్తీక్ష్ణైర్బహుభిశ్శస్త్రపాణిభిః॥౧౪॥ పరికీర్ణో యయౌ తత్ర యత్ర రామో వ్యవస్థితః। స తం దేశమనుప్రాప్య శ్రేష్ఠం
రామనిషేవితమ్॥ ౧౫॥ అవాతరన్మహాతేజాశ్శిబికాయాస్సలక్ష్మణః। ఆసాద్య చ తతో రామం కృతాంజలిపుటోఽభవత్ ॥
౧౬॥ కృతాంజలౌ స్థితే తస్మిన్ వానరాశ్చాభవంస్తదా। ఉత్ఫుల్లతాంజలిపద్మాస్తే సుగ్రీవస్య సమంతతః॥౧౭॥ తటాకమివ తం దృ

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ష్ట్వా రామః కుడ్మలపంకజమ్ వానరాణాం మహత్సైన్యం సుగ్రీవే ప్రీతిమానభూత్ ॥౧౮॥ పాదయోః పతితం మూర్ధ్నా తముత్థా
ప్య హరీశ్వరమ్ ప్రేమ్ణా చ బహుమానాచ్చ రాఘవః పరిషస్వజే ॥౧౯॥ పరిష్వజ్య చ ధర్మాత్మా నిషీదేతి తతో బ్రు
వీత్ తం నిషణ్ణం తతో దృష్ట్వా క్షితౌ రామో బ్రవీద్వచః ॥౨౦॥ ధర్మమర్థం చ కామం చ యస్తు కాలే నిషేవతే విభజ్య సత
తం వీర స రాజా హరిసత్తమ ॥౨౧॥ హిత్వా ధర్మం తథార్థం చ కామం యస్తు నిషేవతే స వృక్షాగ్రే యథా సుప్తః పతితః
ప్రతిబుధ్యతే ॥౨౨॥ అమిత్రాణాం వధే యుక్తో మిత్రాణాం సంగ్రహే రతః త్రివర్గఫలభోక్తా తు రాజా ధర్మేణ యు
జ్యతే ॥౨౩॥ ఉద్యోగసమయస్త్వేష ప్రాప్తః శత్రువినాశన సంచింత్యతాం హి పింగేశ హరిభిస్సహ మంత్రిభిః ॥౨౪॥ ఏవము
క్తస్తు సుగ్రీవో రామం వచనమబ్రవీత్ ప్రణష్టా శ్రీశ్చ కీర్తిశ్చ కపిరాజ్యం చ శాశ్వతమ్ ॥౨౫॥ త్వత్ప్రసాదాన్మహాబా
హో పునః ప్రాప్తమిదం మయా తవ దేవ ప్రసాదాచ్చ భ్రాతుశ్చ జయతాం వర ॥౨౬॥ కృతం న ప్రతికుర్యాద్యః పురుషా
ణాం స దూషకః ఏతే వానరముఖ్యాశ్చ శతశశ్శత్రుసూదన ॥౨౭॥ ప్రాప్తాశ్చాదాయ బలినః పృథివ్యాం సర్వవానరాన్
ఋక్షాశ్చావహితాశ్శూరా గోలాంగూలాశ్చ రాఘవ ॥౨౮॥ కాంతారవనదుర్గాణామభిజ్ఞా ఘోరదర్శనాః దేవగం
ధర్వపుత్రాశ్చ వానరాః కామరూపిణః ॥౨౯॥ స్వైస్స్వైః పరివృతాస్సైన్యైర్వర్తంతే పథి రాఘవ శతైశ్శతసహస్రై
శ్చ కోటిభిశ్చ ప్లవంగమాః ॥౩౦॥ అయుతైశ్చావృతా వీరాశ్శంకుభిశ్చ పరంతప అర్బుదైరర్బుదశతైర్మధ్యైరంత్యై
శ్చ వానరాః ॥౩౧॥ సముద్రైశ్చ పరార్ధైశ్చ హరయో హరియూథపాః ఆగమిష్యంతి తే రాజన్ మహేంద్రసమవిక్ర
మాః ॥౩౨॥ మేరుమందరసంకాశా వింధ్యమేరుకృతాలయాః తే త్వామభిగమిష్యంతి రాక్షసం యే సబాంధవమ్ ॥౩౩॥ ని
హత్య రావణం సంఖ్యే హ్యానయిష్యంతి మైథిలీమ్ తతస్తముద్యోగమవేక్ష్య బుద్ధిమాన్ హరిప్రవీరస్య నిదేశవర్తినః బభూ
వ హర్షాద్వసుధాధిపాత్మజః ప్రబుద్ధనీలోత్పలతుల్యదర్శనః ॥౩౪॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే అష్టత్రింశస్సర్గః

ఇతి బ్రువాణం సుగ్రీవం రామో ధర్మభృతాం వరః బాహుభ్యాం సంపరిష్వజ్య ప్రత్యువాచ కృతాంజలిమ్ ॥౧॥
యదింద్రో వర్షతే వర్షం న తచ్చిత్రం భవేత్క్వచిత్ ఆదిత్యో వా సహస్రాంశుః కుర్యాద్వితిమిరం నభః ॥౨॥ చంద్ర
మా రశ్మిభిః కుర్యాత్పృథివీం సౌమ్య నిర్మలామ్ త్వద్విధో వాపి మిత్రాణాం ప్రతికుర్యాత్పరంతప ॥౩॥ ఏవం త్వయి న తచ్చి
త్రం భవేద్యత్సౌమ్య శోభనమ్ జానామ్యహం త్వాం సుగ్రీవ సతతం ప్రియవాదినమ్ ॥౪॥ త్వత్సనాథస్సఖే సంఖ్యే జేతా
స్మి సకలానరీన్ త్వమేవ మే సుహృన్మిత్రం సాహాయ్యం కర్తుమర్హసి ॥౫॥ జహారాత్మవినాశాయ వైదేహీం రాక్షసాధ
మః వంచయిత్వా తు పౌలోమీమనుహ్లాదో యథా శచీమ్ ॥౬॥ నచిరాత్తం హనిష్యామి రావణం నిశితైశ్శరైః పౌ
లోమ్యాః పితరం దృప్తం శతక్రతురివాహవే ॥౭॥ ఏతస్మిన్నంతరే చైవ రజస్సమభివర్తత ఉష్ణాం తీవ్రాం సహ
స్రాంశోశ్ఛాదయద్గగనే ప్రభామ్ దిశః పర్యాకులాశ్చాసన్ రజసా తేన మూర్ఛితాః చచాల చ మహీ సర్వా సశైల
వనకాననా ॥౯॥ తతో నగేంద్రసంకాశైస్తీక్ష్ణదంష్ట్రైర్మహాబలైః కృత్స్నా సంఛాదితా భూమిరసంఖ్యేయైః ప్లవం
గమైః ॥౧౦॥ నిమేషాంతరమాత్రేణ తతస్తైర్హరియూథపైః కోటీశతపరీవారైః కామరూపిభిరావృతా ॥౧౧॥
నాదేయైః పార్వతీయైశ్చ సాముద్రైశ్చ మహాబలైః హరిభిర్మేఘనిర్హ్రాదైరన్యైశ్చ వనచారిభిః ॥౧౨॥ తరుణాదిత్య
వర్ణైశ్చ శశిగౌరైశ్చ వానరైః పద్మకేసరవర్ణైశ్చ శ్వేతైర్మేరుకృతాలయైః ॥౧౩॥ కోటీసహస్రైర్దశభిశ్శ్రీమాన్
పరివృతస్తదా వీరశ్శతబలిర్నామ వానరః ప్రత్యదృశ్యత ॥౧౪॥ తతః కాంచనశైలాభస్తారాయా వీర్యవాన్ పితా అ
నేకైర్దశసాహస్రైః కోటిభిః ప్రత్యదృశ్యత ॥౧౫॥ తథాపరేణ కోటీనాం సహస్రేణ సమన్వితః పితా రుమాయాః
సంప్రాప్తస్సుగ్రీవశ్వశురో విభుః ॥౧౬॥ పద్మకేసరసంకాశస్తరుణార్కనిభాననః బుద్ధిమాన్వానరశ్రేష్ఠస్సర్వవాన
రసత్తమః ॥౧౭॥ అనీకైర్బహుసాహస్రైర్వానరాణాం సమన్వితః పితా హనుమతః శ్రీమాన్ కేసరీ ప్రత్యదృశ్యత ॥౧౮॥
గోలాంగూలమహారాజో గవాక్షో భీమవిక్రమః వృతః కోటిసహస్రేణ వానరాణామదృశ్యత ॥౧౯॥ ఋక్షాణాం భీ
మవేగానాం ధూమ్రశ్శత్రునిబర్హణః వృతః కోటిసహస్రాభ్యాం ద్వాభ్యాం సమభివర్తత ॥౨౦॥ మహాచలనిభై
ర్ఘోరైః పనసో నామ యూథపః ఆజగామ మహావీర్యస్తిసృభిః కోటిభిర్వృతః ॥౨౧॥ నీలాంజనచయాకారో నీలో నా
మాథ యూథపః అదృశ్యత మహాకాయః కోటిభిర్దశభిర్వృతః ॥౨౨॥ తతః కాంచనశైలాభో గవయో నామ యూథపః ఆ

ఉగామసమహావీర్యః కోటిభిః పంచభిర్వృతః ॥౨౩॥ దరీముఖశ్చ బలవాన్యూథపోఽభ్యాయయౌ తదా । వృతః కోటిసహస్రేణ సుగ్రీవం సముపస్థితః ॥౨౪॥ మైందశ్చ ద్వివిదశ్చోభావశ్విపుత్రౌ మహాబలౌ । కోటికోటిసహస్రేణ వానరాణామదృశ్యతామ్ ॥౨౫॥ గజశ్చ బలవాన్వీరః కోటిభిస్తిసృభిర్వృతః । ఋక్షరాజో మహాతేజా జాంబవాన్నామ నామతః ॥౨౬॥ కోటిభిర్దశభిః ప్రాప్తస్సుగ్రీవస్య వశే స్థితః । రుమణ్వాన్నామ విక్రాంతో వానరో వానరేశ్వరమ్ ॥౨౭॥ ఆయయౌ బలవాంస్తూర్ణం కోటీశతసమావృతః । తతః కోటిసహస్రాణాం సహస్రేణ శతేన చ ॥౨౮॥ పృష్ఠతోఽనుగతః ప్రాప్తో హరిభిర్గంధమాదనః । తతః పద్మసహస్రేణ వృతశ్శంఖశతేన చ ॥౨౯॥ యువరాజోఽంగదః ప్రాప్తః పితృతుల్యపరాక్రమః । తతస్తారాద్యుతిస్తారో హరిర్భీమపరాక్రమః ॥౩౦॥ పంచభిర్హరికోటీభిర్దూరతః ప్రత్యదృశ్యత । ఇంద్రజానుః కపిర్వీరో యూథపః ప్రత్యదృశ్యత ॥౩౧॥ ఏకాదశానాం కోటీనామీశ్వరస్తైశ్చ సంవృతః । తతో రంభస్త్వనుప్రాప్తస్తరుణాదిత్యసన్నిభః ॥౩౨॥ అయుతేనావృతశ్చైవ సహస్రేణాయుతేన చ । తతో యూథపతిర్వీరో దుర్ముఖో నామ వానరః ॥౩౩॥ ప్రత్యదృశ్యత కోటిభ్యాం ద్వాభ్యాం పరివృతో బలీ । కైలాసశిఖరాకారైర్వానరైర్భీమవిక్రమైః ॥౩౪॥ వృతః కోటిసహస్రేణ హనూమాన్ప్రత్యదృశ్యత । నలశ్చాపి మహావీర్యస్సంవృతో ద్రుమవాసిభిః ॥౩౫॥ కోటీశతేన సంప్రాప్తస్సహస్రేణ శతేన చ । తతో దధిముఖః శ్రీమాన్కోటిభిర్దశభిర్వృతః ॥౩౬॥ సంప్రాప్తోఽభినదంస్తస్య సుగ్రీవస్య మహాత్మనః । శరభః కుముదో వహ్నిర్వానరో రంహ ఏవ చ ॥౩౭॥ ఏతే చాన్యే చ బహవో వానరాః కామరూపిణః । ఆవృత్య పృథివీం సర్వాం పర్వతాంశ్చ వనాని చ ॥౩౮॥ యూథపాస్సమనుప్రాప్తా యేషాం సంఖ్యా న విద్యతే । ఆగతాశ్చ విశిష్టాశ్చ పృథివ్యాం సర్వవానరాః ॥౩౯॥ ఆప్లవంతః ప్లవంతశ్చ గర్జంతశ్చ ప్లవంగమాః । అభ్యవర్తంత సుగ్రీవం సూర్యమభ్రగణా ఇవ ॥౪౦॥ కుర్వాణా బహుశబ్దాంశ్చ ప్రహృష్టా బాహుశాలినః । శిరోభిర్వానరేంద్రాయ సుగ్రీవాయ న్యవేదయన్ ॥౪౧॥ అపరే వానరశ్రేష్ఠాస్సంయమ్య చ యథోచితమ్ । సుగ్రీవేణ సమాగమ్య స్థితాః ప్రాంజలయస్తదా ॥౪౨॥ సుగ్రీవస్త్వరితో రామే సర్వాంస్తాన్వానరర్షభాన్ । నివేదయిత్వా ధర్మజ్ఞః స్థితః ప్రాంజలిరబ్రవీత్ ॥౪౩॥ యథాసుఖం పర్వతనిర్ఝరేషు వనేషు సర్వేషు చ వానరేంద్రాః । నివేశయిత్వా విధివద్బలాని బలం బలజ్ఞః ప్రతిపత్తుమీష్టే ॥౪౪॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే ఏకోనచత్వారింశస్సర్గః ॥

అథ రాజా సమృద్ధార్థస్సుగ్రీవః ప్లవగేశ్వరః । ఉవాచ నరశార్దూలం రామం పరబలార్దనమ్ ॥౧॥ ఆగతా వినివిష్టాశ్చ బలినః కామరూపిణః । వానరా వానరేంద్రా మే యే మద్విషయవాసినః ॥౨॥ త ఇమే బహువిక్రాంతైర్హరిభిర్భీమవిక్రమైః । ఆగతా వానరా ఘోరా దైత్యదానవసన్నిభాః ॥౩॥ ఖ్యాతకర్మాపదానాశ్చ బలవంతో జితక్లమాః । పరాక్రమేషు విఖ్యాతా వ్యవసాయేషు చోత్తమాః ॥౪॥ పృథివ్యంబుచరా రామ నానానగనివాసినః । కోట్యగ్రశ ఇమే ప్రాప్తా వానరాస్తవ కింకరాః ॥౫॥ నిదేశవర్తినస్సర్వే సర్వే గురుహితే రతాః । అభిప్రేతమనుష్ఠాతుం తవ శక్ష్యంత్యరిందమ ॥౬॥ త ఇమే బహుసాహస్రైరనీకైర్భీమవిక్రమైః । యన్మన్యసే నరవ్యాఘ్ర ప్రాప్తకాలం తదుచ్యతామ్ ॥౭॥ తత్సైన్యం వశయుక్తం మామాజ్ఞాపయితుమర్హసి । కామమేషామిదం కార్యం విదితం మమ తత్త్వతః ॥౮॥ తథాపి తు యథాతత్త్వమాజ్ఞాపయితుమర్హసి । ఇతి బ్రువాణం సుగ్రీవం రామో దశరథాత్మజః ॥౯॥ బాహుభ్యాం సంపరిష్వజ్య ఇదం వచనమబ్రవీత్ । జ్ఞాయతాం సౌమ్య వైదేహీ యది జీవతి వా న వా ॥౧౦॥ స చ దేశో మహాప్రాజ్ఞ యస్మిన్వసతి రావణః । అధిగమ్య తు వైదేహీం నిలయం రావణస్య చ ॥౧౧॥ ప్రాప్తకాలం విధాస్యామి తస్మిన్కాలే సహ త్వయా । నాహమస్మిన్ప్రభుః కార్యే వానరేంద్ర న లక్ష్మణః ॥౧౨॥ త్వమస్య హేతుః కార్యస్య ప్రభుశ్చ ప్లవగేశ్వర । త్వమేవాజ్ఞాపయ విభో మమ కార్యవినిశ్చయమ్ ॥౧౩॥ త్వం హి జానాసి యత్కార్యం మమ వీర న సంశయః । సుహృద్ద్వితీయో విక్రాంతః ప్రాజ్ఞః కాలవిశేషవిత్ ॥౧౪॥ భవానస్మద్ధితే యుక్తస్సుహృదాప్తోఽర్థవిత్తమః । ఏవముక్తస్తు సుగ్రీవో వినతం నామ యూథపమ్ ॥౧౫॥ అబ్రవీద్రామసాన్నిధ్యే లక్ష్మణస్య చ ధీమతః । శైలాభం మేఘనిర్ఘోషమూర్జితం ప్లవగేశ్వరమ్ ॥౧౬॥ సోమసూర్యాత్మజైస్సార్ధం వానరైర్వానరోత్తమ । దేశకాలనయైర్యుక్తః కార్యాకార్యవినిశ్చయే ॥౧౭॥ వృతశ్శతసహస్రేణ వానరాణాం తరస్వినామ్ । అధిగచ్ఛ దిశం పూర్వాం సశైలవనకాననామ్ ॥౧౮॥ తత్ర సీతాం చ వైదేహీం నిలయం రావణస్య చ । మార్గధ్వం గిరిశృంగేషు వనేషు చ నదీషు చ ॥౧౯॥ నదీం భాగీరథీం రమ్యాం సరయూం కౌశికీం తథా । కాలిందీం యమునాం రమ్యాం యామునం చ మహాగిరిమ్ ॥౨౦॥ సరస్వతీం చ

సింధుం చ శోణం మణినిభోదకమ్ । మహీం కాలమహీం చైవ శైలకాననశోభితామ్ ॥ ౨౧ ॥ బ్రహ్మమాలాన్విదేహాంశ్చ మాళ
వాన్కాశికోసలాన్ । మాగధాంశ్చ మహాగ్రామాన్పుండ్రాన్వంగాంస్తథైవ చ ॥ ౨౨ ॥ పత్తనం కోశకారాణాం భూమిం చ
రజతాకరామ్ । సర్వమేతద్విచేతవ్యం మార్గయద్భిస్తతస్తతః ॥ ౨౩ ॥ రామస్య దయితాం భార్యాం సీతాం దశరథస్ను
షామ్ । సముద్రమవగాఢాంశ్చ పర్వతాన్పత్తనాని చ ॥ ౨౪ ॥ మందరస్య చ యే కోటిం సంశ్రితాః కేచిదాయతామ్ ।
కర్ణప్రావరణాశ్చైవ తథా చాప్యోష్ఠకర్ణకాః ॥ ౨౫ ॥ ఘోరలోహముఖాశ్చైవ జవనాశ్చైవ ధావకాః । అక్షయా బ
లవంతశ్చ పురుషాః పురుషాదకాః ॥ ౨౬ ॥ కిరాతాః కర్ణచూడాశ్చ హేమాంగాః ప్రియదర్శనాః । ఆమమీనాశనాస్తత్ర కి
రాతా ద్వీపవాసినః ॥ ౨౭ ॥ అంతర్జలచరా ఘోరా నరవ్యాఘ్రా ఇతి శ్రుతాః । ఏతేషామాలయాస్సర్వే విచేయాః కామ
రూపిణః ॥ ౨౮ ॥ గిరిభిర్యే చ గమ్యంతే ప్లవనేన ప్లవనేన చ । రత్నవంతం యవద్వీపం సప్తరాజ్యోపశోభితమ్ ॥ ౨౯ ॥ సువర్ణరూప్య
కం చైవ సువర్ణాకరమండితమ్ । యవద్వీపమతిక్రమ్య శిశిరో నామ పర్వతః ॥ ౩౦ ॥ దివం స్పృశతి శృంగేణ దేవదానవసేవితః ।
ఏతేషాం గిరిదుర్గేషు ప్రపాతేషు వనేషు చ ॥ ౩౧ ॥ మార్గధ్వం సహితాస్సర్వే రామపత్నీం యశస్వినీమ్ । తతో నిత్యజలం
భీమమగాధం శీఘ్రగామినమ్ ॥ ౩౨ ॥ గత్వా పారం సముద్రస్య సిద్ధచారణసేవితమ్ । తస్య తీర్థేషు రమ్యేషు విచిత్రేషు వ
నేషు చ ॥ ౩౩ ॥ రావణస్సహ వైదేహ్యా మార్గితవ్యస్తతస్తతః । పర్వతప్రభవా నద్యస్సురమ్యా బహునిష్కుటాః ॥ ౩౪ ॥ మా
ర్గితవ్యా దరీమంతః పర్వతాశ్చ వనాని చ । తతస్సముద్రద్వీపాంశ్చ సుభీమాన్ ద్రష్టుమర్హథ ॥ ౩౫ ॥ ఊర్మిమంతం మ
హారౌద్రం క్రోశంతమనిలోద్ధతమ్ । తత్రాసురా మహాకాయాశ్ఛాయాం గృహ్ణంతి నిత్యశః ॥ ౩౬ ॥ బ్రహ్మణా సమనుజ్ఞా
తా దీర్ఘకాలం బుభుక్షితాః । తం కాలమేఘప్రతిమం మహోరగనిషేవితమ్ ॥ ౩౭ ॥ అభిగమ్య మహానాదం తీర్థేనైవ మ
హోదధిమ్ । తతో రక్తజలం భీమం లోహితం నామ సాగరమ్ ॥ ౩౮ ॥ గతా ద్రక్ష్యథ తాం చైవ బృహతీం కూటశాల్మలిమ్ । గృ
హం చ వైనతేయస్య నానారత్నవిభూషితమ్ ॥ ౩౯ ॥ తత్ర కైలాససంకాశం విహితం విశ్వకర్మణా । తత్ర శైలనిభా భీమా
మందేహా నామ రాక్షసాః ॥ ౪౦ ॥ శైలశృంగేషు లంబంతే నానారూపా భయావహాః । తే పతంతి జలే నిత్యం సూర్యస్యోదయ
నం ప్రతి ॥ ౪౧ ॥ నిహతా బ్రహ్మతేజోభిరహన్యహని రాక్షసాః । అభితప్తాశ్చ సూర్యేణ లంబంతే స్మ పునః పునః ॥ ౪౨ ॥ తతః పాం
డరమేఘాభం క్షీరోదం నామ సాగరమ్ । గతా ద్రక్ష్యథ దుర్ధర్షా ముక్తాహారమివోర్మిభిః ॥ ౪౩ ॥ తస్య మధ్యే మహాశ్వే
త ఋషభో నామ పర్వతః । దివ్యగంధైః కుసుమితై రాజతైశ్చ నగైర్వృతః ॥ ౪౪ ॥ సరశ్చ రాజతైః పద్మైర్జ్వలితైర్హేమకే
సరైః । నామ్నా సుదర్శనం నామ రాజహంసైస్సమాకులమ్ ॥ ౪౫ ॥ విబుధాశ్చారణా యక్షాః కిన్నరాస్సాప్సరోగణాః । హృ
ష్టాస్సమభిగచ్ఛంతి నళినీం తాం రిరంసవః ॥ ౪౬ ॥ క్షీరోదం సమతిక్రమ్య తతో ద్రక్ష్యథ వానరాః । జలోదం సాగరశ్రేష్ఠం సర్వ
భూతభయావహమ్ ॥ ౪౭ ॥ తత్ర తత్కోపజం తేజః కృతం హయముఖం మహత్ । అస్యాహుస్తన్మహావేగమోదనం సచరా
చరమ్ ॥ ౪౮ ॥ తత్ర విక్రోశతాం నాదో భూతానాం సాగరౌకసామ్ । శ్రూయతే చ సమర్థానాం దృష్ట్వా తద్బడబాముఖమ్ ॥
౪౯ ॥ స్వాదూదస్యోత్తరే దేశే యోజనాని త్రయోదశ । జాతరూపశిలో నామ మహాన్కనకపర్వతః ॥ ౫౦ ॥ తత్ర చంద్రప్రతీ
కాశం పన్నగం ధరణీధరమ్ । పద్మపత్రవిశాలాక్షం తతో ద్రక్ష్యథ వానరాః ॥ ౫౧ ॥ ఆసీనం పర్వతస్యాగ్రే సర్వభూతనమస్కృ
తమ్ । సహస్రశిరసం దేవమనంతం నీలవాససమ్ ॥ ౫౨ ॥ త్రిశిరాః కాంచనః కేతుస్తాలస్తస్య మహాత్మనః । స్థాపితః పర్వత
స్యాగ్రే విరాజతి సవేదికః ॥ ౫౩ ॥ పూర్వస్యాం దిశి నిర్మాణం కృతం తత్త్రిదశేశ్వరైః । తతః పరం హేమమయః శ్రీమానుద
యపర్వతః ॥ ౫౪ ॥ తస్య కోటిర్దివం స్పృష్ట్వా శతయోజనమాయతా । జాతరూపమయీ దివ్యా విరాజతి సవేదికా ॥ ౫౫ ॥ సా
లైస్తాలైస్తమాలైశ్చ కర్ణికారైశ్చ పుష్పితైః । జాతరూపమయైర్దివ్యైశ్శోభతే సూర్యసన్నిభైః ॥ ౫౬ ॥ తత్ర యోజన
విస్తారముచ్ఛ్రితం దశయోజనమ్ । శృంగం సౌమనసం నామ జాతరూపమయం ధ్రువమ్ ॥ ౫౭ ॥ తత్ర పూర్వం పదం కృత్వా పు
రా విష్ణుస్త్రివిక్రమే । ద్వితీయం శిఖరే మేరోశ్చకార పురుషోత్తమః ॥ ౫౮ ॥ ఉత్తరేణ పరిక్రమ్య జంబూద్వీపం దివాకరః । దృ
శ్యో భవతి భూయిష్ఠం శిఖరం తన్మహోచ్ఛ్రితమ్ ॥ ౫౯ ॥ తత్ర వైఖానసా నామ వాలఖిల్యా మహర్షయః । ప్రకాశమా
నా దృశ్యంతే సూర్యవర్ణాస్తపస్వినః ॥ ౬౦ ॥ అయం సుదర్శనో ద్వీపః పురో యస్య ప్రకాశతే । యస్మింస్తేజశ్చ చక్షుశ్చ స
ర్వప్రాణభృతామపి ॥ ౬౧ ॥ శైలస్య తస్య శృంగేషు కందరేషు వనేషు చ । రావణస్సహ వైదేహ్యా మార్గితవ్యస్తతస్తతః

౬౨॥ కాంచనస్య చ శైలస్య సూర్యస్య చ మహాత్మనః । ఆవిష్టా తేజసా సంధ్యా పూర్వా రక్తా ప్రకాశతే ॥౬౩॥ పూర్వమేత
త్కృతం ద్వారం పృథివ్యా భువనస్య చ । సూర్యస్యోదయనం చైవ పూర్వా హ్యేషా దిగుచ్యతే ॥౬౪॥ తత్ర పర్వతపృష్ఠేషు ని
ర్ఝరేషు గుహాసు చ । రావణస్సహ వైదేహ్యా మార్గితవ్యోపి శేషతః ॥౬౫॥ తతః పరమగమ్యా స్యాద్దిక్పూర్వా త్రిదశావృ
తా । రహితా సూర్యచంద్రాభ్యామదృశ్యా తిమిరావృతా ॥౬౬॥ శైలేషు తేషు సర్వేషు కందరేషు వనేషు చ । యే చ నోక్తా
మయా దేశాః సేయా తేషు జానకీ ॥౬౭॥ ఏతావద్వానరైశ్శక్యం గంతుం వానరపుంగవాః । అభాస్కరమమర్యాదం న జానీ
మస్తతః పరమ్ ॥౬౮॥ అభిగమ్య తు వైదేహీం నిలయం రావణస్య చ । మాసే పూర్ణే నివర్తధ్వముదయం ప్రాప్య పర్వతమ్ ॥
౬౯॥ ఊర్ధ్వం మాసాన్న వస్తవ్యం వసన్వధ్యో భవేన్మమ । సిద్ధార్థాస్సంనివర్తధ్వమధిగమ్య చ మైథిలీమ్ ॥౭౦॥ మహేం
ద్రకాంతాం వనషండమండితాం దిశం చరిత్వా నిపుణేన వానరాః । అవాప్య సీతాం రఘువంశజప్రియాం తతో నివృత్తాస్సు
ఖినో భవిష్యథ ॥౭౧॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే - చత్వారింశస్సర్గః . ****************************

తతః ప్రస్థాప్య సుగ్రీవస్తన్మహద్వానరం బలమ్ । దక్షిణాం ప్రేషయామాస వానరానభిలక్షితాన్ ॥౧॥ నీలమగ్నిసు
తం చైవ హనూమంతం చ వానరమ్ । పితామహసుతం చైవ జాంబవంతం మహాకపిమ్ ॥౨॥ సుహోత్రం చ శరారిం చ శరగు
ల్మం తథైవ చ । గజం గవాక్షం గవయం సుషేణం వృషభం తథా ॥౩॥ మైందం చ ద్వివిదం చైవ విజయం గంధమాదనమ్ । ఉల్కా
ముఖమసంగం చ హుతాశనసుతావుభౌ ॥౪॥ అంగదప్రముఖాన్వీరాన్వీరః కపిగణేశ్వరః । వేగవిక్రమసంపన్నాన్సందిదేశ
విశేషవిత్ ॥౫॥ తేషామగ్రేసరం చైవ మహద్బలమసంగమమ్ । విధాయ హరివీరాణామాదిశద్దక్షిణాం దిశమ్ ॥౬॥ యే కేచన
సముద్దేశాస్తస్యాం దిశి సుదుర్గమాః । కపీశః కపిముఖ్యానాం స తేషాం తానుదాహరత్ ॥౭॥ సహస్రశిరసం వింధ్యం నానా
ద్రుమలతాయుతమ్ । నర్మదాం చ నదీం దుర్గాం మహోరగనిషేవితామ్ ॥౮॥ తతో భాగవతీం రమ్యాం కృష్ణవేణీం మహానదీం
వరదాం చ మహాభాగాం మహోరగనిషేవితామ్ ॥౯॥ మేఖలాముత్కలాం చైవ దశార్ణనగరాణ్యపి । అబ్రువంతీం బ్రువం
తీం చ సర్వమేవానుపశ్యత ॥౧౦॥ విదర్భానృషికాంశ్చైవ రమ్యాన్మాహిషకానపి । తథా వత్సాన్కళింగాంశ్చ కాశికాం
శ్చ సమంతతః ॥౧౧॥ అన్విష్య దండకారణ్యం సపర్వతనదీగుహమ్ । నదీం గోదావరీం చైవ సర్వమేవానుపశ్యత ॥౧౨॥ తథైవాం
ధ్రాంశ్చ పుండ్రాంశ్చ చోళాన్పాండ్యాన్సకేరళాన్ । అయోముఖశ్చ గంతవ్యః పర్వతో ధాతుమండితః ॥౧౩॥ విచిత్రశి
ఖరః శ్రీమాంశ్చిత్రపుష్పితకాననః । సచందనవనోద్దేశో మార్గితవ్యో మహాగిరిః ॥౧౪॥ తతస్తామాపగాం దివ్యాం ప్రస
న్నసలిలాం శివామ్ । తత్ర ద్రక్ష్యథ కావేరీం విహృతామప్సరోగణైః ॥౧౫॥ తస్యాసీనం నగస్యాగ్రే మలయస్య మహౌజసః ।
ద్రక్ష్యథాదిత్యసంకాశమగస్త్యమృషిసత్తమమ్ ॥౧౬॥ తతస్తేనాభ్యనుజ్ఞాతాః ప్రసన్నేన మహాత్మనా । తామ్రపర్ణీం
గ్రాహజుష్టాం తరిష్యథ మహానదీమ్ ॥౧౭॥ సా చందనవనైర్దివ్యైః ప్రచ్ఛన్నా ద్వీపశాలినీ । కాంతేవ యువతిః కాంతం స
ముద్రమవగాహతే ॥౧౮॥ తతో హేమమయం దివ్యం ముక్తామణివిభూషితమ్ । యుక్తం కవాటం పాండ్యానాం గతా ద్రక్ష్య
థ వానరాః ॥౧౯॥ తతస్సముద్రమాసాద్య సంప్రధార్యార్థనిశ్చయః । అగస్త్యేనాంతరే తత్ర సాగరే వినివేశితః ॥౨౦॥ చి
త్రనానానగః శ్రీమాన్మహేంద్రః పర్వతోత్తమః । జాతరూపమయః శ్రీమానవగాఢో మహార్ణవమ్ ॥౨౧॥ నానావిధై
ర్నగైస్సర్వైర్లతాభిశ్చోపశోభితమ్ । దేవర్షియక్షప్రవరైరప్సరోభిశ్చ సేవితమ్ ॥౨౨॥ సిద్ధచారణసంఘైశ్చ ప్రకీర్ణం
సుమనోహరమ్ । తముపైతి సహస్రాక్షస్సదా పర్వసు పర్వసు ॥౨౩॥ ద్వీపస్తస్యాపరే పారే శతయోజనమాయతః । అగ
మ్యో మానుషైర్దీప్తస్తం మార్గధ్వం సమంతతః ॥౨౪॥ తత్ర సర్వాత్మనా సీతా మార్గితవ్యా విశేషతః । స హి దేశస్తు వ
ధ్యస్య రావణస్య దురాత్మనః ॥౨౫॥ రాక్షసాధిపతేర్వాసస్సహస్రాక్షసమద్యుతేః । దక్షిణస్య సముద్రస్య మధ్యే తస్య తు
రాక్షసీ ॥౨౬॥ అంగారకేతి విఖ్యాతా ఛాయామాకృష్య భోజినీ । ఏవం నిస్సంశయాన్కృత్వా సంశయాన్నష్టసంశయాః ॥
౨౭॥ మృగయధ్వం నరేంద్రస్య పత్నీమమితతేజసః । తమతిక్రమ్య లక్ష్మీవాన్సముద్రే శతయోజనే ॥౨౮॥ గిరిః పుష్పితకో
నామ సిద్ధచారణసేవితః । చంద్రసూర్యాంశుసంకాశస్సాగరాంబుసమావృతః ॥౨౯॥ భ్రాజతే విపులైశ్శృంగైరంబరం వి
లిఖన్నివ । తస్యైకం కాంచనం శృంగం సేవతే యం దివాకరః ॥౩౦॥ శ్వేతం రాజతమేకం చ సేవతే యం నిశాకరః । న తం కృత
ఘ్నాః పశ్యంతి న నృశంసా న నాస్తికాః ॥౩౧॥ ప్రణమ్య శిరసా శైలం తం విమార్గత వానరాః । తమతిక్రమ్య దుర్ధర్షాస్సూ

ర్యవాన్నామపర్వతః ॥౩౨॥ అధ్వనా దుర్విగాహేన యోజనాని చతుర్దశ । తత స్తమప్యతిక్రమ్య వైద్యుతో నామ పర్వతః ॥౩౩॥ సర్వకామఫలైర్వృక్షైస్సర్వకాలమనోహరైః । తత్ర భుక్త్వా మహార్హాణి మూలాని చ ఫలాని చ ॥౩౪॥ మధూని పీత్వా ముఖ్యాని పరం గచ్ఛత వానరాః । తత్ర నేత్రమనఃకాంతః కుంజరో నామ పర్వతః ॥౩౫॥ అగస్త్యభవనం యత్ర నిర్మితం విశ్వకర్మణా । తత్ర యోజనవిస్తారముచ్ఛ్రితం దశ యోజనమ్ ॥౩౬॥ శరణం కాంచనం దివ్యం నానారత్నైః భూషితమ్ । తత్ర భోగవతీ నామ సర్పాణామాలయః పురీ ॥౩౭॥ విశాలకక్ష్యా దుర్ధర్షా సర్వతః పరిరక్షితా । రక్షితా పన్నగైర్ఘోరై స్తీక్ష్ణదంష్ట్రైర్మహావిషైః ॥౩౮॥ సర్పరాజో మహాప్రాజ్ఞో యస్యాం వసతి వాసుకిః । నిర్యాయ మార్గితవ్యా చ సా చ భోగవతీ పురీ ॥౩౯॥ తత్ర చానంతరా దేశా యే కేచన సుసంవృతాః । తం దేశం సమతిక్రమ్య మహానృషభ సంస్థితః ॥౪౦॥ సర్వరత్నమయః శ్రీమానృషభో నామ పర్వతః । గోశీర్షకం చ పద్మం చ హరిశ్యామం చ చందనమ్ ॥౪౧॥ దివ్యముత్పద్యతే యత్ర తచ్చైవాగ్నిసమప్రభమ్ । న తు తచ్చందనం దృష్ట్వా స్ప్రష్టవ్యం చ కదాచన ॥౪౨॥ రోహితా నామ గంధర్వా ఘోరా రక్షంతి తద్వనమ్ । తత్ర గంధర్వపతయః పంచ సూర్యసమప్రభాః ॥౪౩॥ శైలూషో గ్రామణీః శ్రీపశ్శుభ్రో బభ్రుస్తథైవ చ । రవిసోమాగ్నివపుషాం నివాసః పుణ్యకర్మణామ్ ॥౪౪॥ అంతే పృథివ్యా దుర్ధర్షాస్తత్ర స్వర్గజితః స్థితాః । తతః పరం న గంతవ్యః పితృలోకస్సుదారుణః ॥౪౫॥ రాజధానీ యమస్యైషా కష్టేన తమసావృతా । ఏతావదేవ యుష్మాభిర్వీరా వానరపుంగవాః ॥౪౬॥ శక్యం విచేతుం గంతుం వా నాతో గతిమతాం గతిః । సర్వమేతత్సమాలోక్య యచ్చాన్యదపి దృశ్యతే ॥౪౭॥ గతిం విదిత్వా వైదేహ్యాస్సంనివర్తితుమర్హథ । యస్తు మాసాన్నివృత్తోఽగ్రే దృష్టా సీతేతి వక్ష్యతి ॥౪౮॥ మత్తుల్యవిభవో భోగైస్సుఖం స విహరిష్యతి । తతః ప్రియతరో నాస్తి మమ ప్రాణాద్విశేషతః ॥౪౯॥ కృతాపరాధో బహుశో మమ బంధుర్భవిష్యతి ॥ అమితబలపరాక్రమా భవంతో విపులగుణేషు కులేషు చ ప్రసూతాః । మనుజపతిసుతాం యథా లభధ్వం తదధిగుణం పురుషార్థమారభధ్వమ్ ॥౫౦॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే - ఏకచత్వారింశస్సర్గః-**********************

అథ ప్రస్థాప్య సుగ్రీవస్తాన్హరీన్దక్షిణాం దిశమ్ । అబ్రవీన్మేఘసంకాశం సుషేణం నామ యూథపమ్ ॥౧॥ తారాయాః పితరం రాజా శ్వశురం భీమవిక్రమమ్ । అబ్రవీత్ప్రాంజలిర్వాక్యమభిగమ్య ప్రణమ్య చ ॥౨॥ మహర్షిపుత్రం మారీచమర్చిష్మంతం మహాకపిమ్ । వృతం కపివరైశ్శూరైర్మహేంద్రసదృశద్యుతిమ్ ॥౩॥ బుద్ధివిక్రమసంపన్నం వైనతేయసమద్యుతిమ్ । మరీచిపుత్రాన్మారీచానర్చిర్మాలాన్మహాబలాన్ ॥౪॥ ఋషిపుత్రాంశ్చ తాన్సర్వాన్ప్రతీచీమాదిశద్దిశమ్ । ద్వాభ్యాం శతసహస్రాభ్యాం కపీనాం కపిసత్తమాః ॥౫॥ సుషేణప్రముఖా యూయం వైదేహీం పరిమార్గథ । సురాష్ట్రాన్సహబాహ్లీకాన్శూరాభీరాంస్తథైవ చ ॥౬॥ స్ఫీతాన్జనపదాన్రమ్యాన్విపులాని పురాణి చ । పున్నాగగహనం కుక్షిం వకుళోద్దాలకాకులమ్ ॥౭॥ తథా కేతకషండాంశ్చ మార్గధ్వం హరియూథపాః । ప్రత్యక్స్రోతోగమాశ్చైవ నద్యశ్శీతజలాశ్శివాః ॥౮॥ తాపసానామరణ్యాని కాంతారగిరయశ్చ యే । తతః స్థలీం మరుప్రాయామత్యుచ్చశిరసశ్శిలాః ॥౯॥ గిరిజాలావృతాం దుర్గాం మార్గిత్వా పశ్చిమాం దిశమ్ । తతః పశ్చిమమాసాద్య సముద్రం ద్రష్టుమర్హథ ॥౧౦॥ తిమినక్రాయుతజలమక్షోభ్యమథ వానరాః । తతః కేతకషండేషు తమాలగహనేషు చ ॥౧౧॥ కపయో విహరిష్యంతి నారికేళవనేషు చ । తత్ర సీతాం చ మార్గధ్వం నిలయం రావణస్య చ ॥౧౨॥ వేలాతటనివిష్టేషు పర్వతేషు వనేషు చ । మురచీపత్తనం చైవ రమ్యం చైవ జటీపురమ్ ॥౧౩॥ అవంతీమంగలోపాం చ తథా చాలక్షితం వనమ్ । రాష్ట్రాణి చ విశాలాని పత్తనాని తతస్తతః ॥౧౪॥ సింధుసాగరయోశ్చైవ సంగమే తత్ర పర్వతః । మహాన్హేమగిరిర్నామ శతశృంగో మహాద్రుమః ॥౧౫॥ తత్ర ప్రస్థేషు రమ్యేషు సింహాః పక్షగమాః స్థితాః । తిమిమత్స్యగజాంశ్చైవ నీడాన్యారోపయంతి తే ॥౧౬॥ తాని నీడాని సింహానాం గిరిశృంగగతాశ్చ యే । దృప్తాస్తృప్తాశ్చ మాతంగాస్తోయదస్వననిస్వనాః ॥౧౭॥ విచరంతి విశాలేస్మిన్తోయపూర్ణే సమంతతః । తస్య శృంగం దివస్పర్శం కాంచనం చిత్రపాదపమ్ ॥౧౮॥ సర్వమాశు విచేతవ్యం కపిభిః కామరూపిభిః । కోటిం తత్ర సముద్రే తు కాంచనీం శతయోజనామ్ ॥౧౯॥ దుర్దర్శాం పారియాత్రస్య గతాం ద్రక్ష్యథ వానరాః । కోట్యస్తత్ర చతుర్వింశద్గంధర్వాణాం తరస్వినామ్ ॥౨౦॥ వసంత్యగ్నినికాశానాం ఘోరాణాం కామరూపిణామ్ । పావకార్చిః ప్రతీకాశాస్సమవేతాస్సహస్రశః ॥౨౧॥ నాత్యాసాదయితవ్యాస్తే వానరైర్భీమవిక్రమైః । నాదేయం చ ఫలం తస్మాద్దేశాత్కించిత్ప్లవంగమైః ॥౨౨॥

దురాసదా హి తే వీరాస్సత్త్వవంతో మహాబలాః । ఫలమూలాని తే తత్ర రక్షంతే భీమవిక్రమాః ॥ ౨౩ ॥ తత్ర యత్నశ్చ కర్త
వ్యో మార్గితవ్యా చ జానకీ । న హి తేభ్యో భయం కించిత్కపిత్వమనువర్తతామ్ ॥ ౨౪ ॥ తత్ర వైడూర్యవర్ణాభో వజ్రసంస్థా
నసంస్థితః । నానాద్రుమలతాకీర్ణో వజ్రో నామ మహాగిరిః ॥ ౨౫ ॥ శ్రీమాన్ సముదితస్తత్ర యోజనానాం శతం సమమ్ । గుహా
స్తత్ర విచేతవ్యాః ప్రయత్నేన ప్లవంగమాః ॥ ౨౬ ॥ చతుర్భాగే సముద్రస్య చక్రవాన్నామ పర్వతః । తత్ర చక్రం సహస్రా
రం నిర్మితం విశ్వకర్మణా ॥ ౨౭ ॥ తత్ర పంచజనం హత్వా హయగ్రీవం చ దానవమ్ । ఆజహార తతశ్చక్రం శంఖం చ పురుషోత్త
మః ॥ ౨౮ ॥ తత్ర సానుషు చిత్రేషు విశాలాసు గుహాసు చ । రావణస్సహ వైదేహ్యా మార్గితవ్యస్తతస్తతః ॥ ౨౯ ॥
తమతిక్రమ్య శైలేంద్రం కాంచనాంతరనిర్దరః । యోజనానాం చతుష్షష్టిర్వరాహో నామ పర్వతః ॥ ౩౦ ॥ సువర్ణశృం
గస్సుశ్రీమానగాధే వరుణాలయే । తత్ర ప్రాగ్జ్యోతిషం నామ జాతరూపమయం పురమ్ ॥ ౩౧ ॥ తస్మిన్వసతి దుష్టాత్మా నరకో
నామ దానవః । తత్ర సానుషు చిత్రేషు విశాలాసు గుహాసు చ ॥ ౩౨ ॥ రావణస్సహ వైదేహ్యా మార్గితవ్యస్తతస్తతః । తమతి
క్రమ్య శైలేంద్రం కాంచనాంతరనిర్దరః ॥ ౩౩ ॥ పర్వతస్సర్వసౌవర్ణో ధారాప్రస్రవణాయుతః । తం గజాశ్చ వరాహాశ్చ
సింహా వ్యాఘ్రాశ్చ సర్వతః ॥ ౩౪ ॥ అభిగర్జంతి సతతం తేన శబ్దేన దర్పితాః । యస్మిన్ హరిహయః శ్రీమాన్ మహేంద్రః పా
కశాసనః ॥ ౩౫ ॥ అభిషిక్తస్సురై రాజా మేఘవాన్నామ పర్వతః । తమతిక్రమ్య శైలేంద్రం మహేంద్రపరిపాలితమ్ ॥ ౩౬ ॥
షష్టిం గిరిసహస్రాణి కాంచనాని గమిష్యథ । తరుణాదిత్యవర్ణాని భ్రాజమానాని సర్వతః ॥ ౩౭ ॥ జాతరూపమయైర్వృ
క్షైశ్శోభితాని సుపుష్పితైః । తేషాం మధ్యే స్థితో రాజా మేరురుత్తమపర్వతః ॥ ౩౮ ॥ ఆదిత్యేన ప్రసన్నేన శైలో దత్తవరః పు
రా । తేనైవముక్తశ్శైలేంద్రస్సర్వ ఏవ త్వదాశ్రయాః ॥ ౩౯ ॥ మత్ప్రసాదాద్భవిష్యంతి దివా రాత్రౌ చ కాంచనాః । త్వయి
యే చాపి వత్స్యంతి దేవగంధర్వదానవాః ॥ ౪౦ ॥ తే భవిష్యంతి రక్తాశ్చ ప్రభయా కాంచనప్రభాః । విశ్వేదేవాశ్చ మరుతో వస
వశ్చ దివౌకసః ॥ ౪౧ ॥ ఆగమ్య పశ్చిమాం సంధ్యాం మేరుముత్తమపర్వతమ్ । ఆదిత్యముపతిష్ఠంతి తైశ్చ సూర్యోఽభిపూజితః ॥
౪౨ ॥ అదృశ్యస్సర్వభూతానామస్తం గచ్ఛతి పర్వతమ్ । యోజనానాం సహస్రాణి దశ తాని దివాకరః ॥ ౪౩ ॥ ముహూర్తా
ర్ధేన తం శీఘ్రమభియాతి శిలోచ్చయమ్ । శృంగే తస్య మహద్దివ్యం భవనం సూర్యసన్నిభమ్ ॥ ౪౪ ॥ ప్రాసాదగణసంబా
ధం విహితం విశ్వకర్మణా । శోభితం తరుభిశ్చిత్రైర్నానాపక్షిసమాకులైః ॥ ౪౫ ॥ నికేతః పాశహస్తస్య వరుణస్య మహాత్మ
నః । అంతరా మేరుమస్తం చ తాలో దశశిరో మహాన్ ॥ ౪౬ ॥ జాతరూపమయశ్శ్రీమాన్ భ్రాజతే చిత్రవేదికః । తేషు సర్వేషు
దుర్గేషు సరస్సు చ సరిత్సు చ ॥ ౪౭ ॥ రావణస్సహ వైదేహ్యా మార్గితవ్యస్తతస్తతః । యత్ర తిష్ఠతి ధర్మజ్ఞస్తపసా స్వేన భా
వితః ॥ ౪౮ ॥ మేరుసావర్ణిరిత్యేవ ఖ్యాతో వై బ్రహ్మణా సమః । ప్రష్టవ్యో మేరుసావర్ణిర్మహర్షిస్సూర్యసన్నిభః ॥ ౪౯ ॥
ప్రణమ్య శిరసా భూమౌ ప్రవృత్తిం మైథిలీం ప్రతి । ఏతావజ్జీవలోకస్య భాస్కరో రజనీక్షయే ॥ ౫౦ ॥ కృత్వా వితిమిరం సర్వమ
స్తం గచ్ఛతి పర్వతమ్ । ఏతావద్వానరైశ్శక్యం గంతుం వానరపుంగవాః ॥ ౫౧ ॥ అభాస్కరమమర్యాదం న జానీమస్తతః పరమ్ ।
అధిగమ్య తు వైదేహీం నిలయం రావణస్య చ ॥ ౫౨ ॥ అస్తం పర్వతమాసాద్య పూర్ణే మాసే నివర్తత । ఊర్ధ్వం మాసాన్న వ
స్తవ్యం వసన్వధ్యో భవేన్మమ ॥ ౫౩ ॥ సహైవ శూరో యుష్మాభిశ్శ్వశురో మే గమిష్యతి । శ్రోతవ్యం సర్వమేతస్య భవద్భిర్దిష్ట
కారిభిః ॥ ౫౪ ॥ గురురేష మహాబాహుశ్శ్వశురో మే మహాబలః । భవంతశ్చాపి విక్రాంతాః ప్రమాణం సర్వకర్మసు ॥ ౫౫ ॥
ప్రమాణమేనం సంస్థాప్య పశ్యధ్వం పశ్చిమాం దిశమ్ । భవంతః పరిపశ్యంతు యథా దృశ్యేత జానకీ ॥ ౫౬ ॥ దృష్టాయాం తు నరేం
ద్రస్య పత్న్యామమితతేజసః । కృతకృత్యా భవిష్యామః కృతస్య ప్రతికర్మణా ॥ ౫౭ ॥ అతోఽన్యదపి యత్కించిత్కార్యస్యా
స్య హితం భవేత్ । సంప్రధార్య భవద్భిశ్చ దేశకాలార్థసంహితమ్ ॥ ౫౮ ॥ తతస్సుషేణప్రముఖాః ప్లవంగమాః సుగ్రీవవా
క్యం నిపుణం నిశమ్య । ఆమంత్ర్య సర్వే ప్లవగాధిపం తే జగ్ముర్దిశం తే వరుణాభిగుప్తామ్ ॥ ౫౯ ॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాం
డే ద్విచత్వారింశస్సర్గః *************** తతస్సందిశ్య సుగ్రీవశ్శ్వశురం పశ్చిమాం దిశమ్ । వీరం శతవలిం నామ
వానరం వానరర్షభః ॥ ౧ ॥ ఉవాచ రాజా ధర్మజ్ఞస్సర్వవానరసత్తమమ్ । వాక్యమాత్మహితం చైవ రామస్య చ హితం తథా ॥
౨ ॥ వృతశ్శతసహస్రేణ త్వద్విధానాం వనౌకసామ్ । వైవస్వతసుతైస్సార్ధం ప్రాతిష్ఠస్వ స్వమంత్రిభిః ॥ ౩ ॥ దిశం హ్యు
దీచీం విక్రాంతాం హిమశైలావతంసకామ్ । సర్వతః పరిమార్గధ్వం రామపత్నీమనిందితామ్ ॥ ౪ ॥ అస్మిన్ కార్యే వినివృ

త్వైకృతే దాశరథేః ప్రియే। ఋణాన్ముక్తా భవిష్యామః కృతార్థార్థవిదాం వరాః ॥౫॥ కృతం హి ప్రియమస్మాకం రాఘవేణ మ-
హాత్మనా। తస్య చేత్ప్రతికారోఽస్తి సఫలం జీవితం భవేత్ ॥౬॥ అర్థినః కార్యనిర్వృత్తిమకర్తురపి యశ్చరేత్। తస్య స్యాత్స-
ఫలం జన్మ కింపునః పూర్వకారిణః ॥౭॥ ఏతాం బుద్ధిమవస్థాయ దృశ్యతే జానకీ యథా। తథా భవద్భిః కర్తవ్యమస్మత్ప్రియహి-
తైషిణః ॥౮॥ అయం హి సర్వభూతానాం మాన్యస్తు నరసత్తమః। అస్మాసు చాగతప్రీతీ రామః పరపురంజయః ॥౯॥ ఇమాని వన-
దుర్గాణి నద్యః శైలాంతరాణి చ। భవంతః పరిమార్గంతు బుద్ధివిక్రమసంపదా ॥౧౦॥ తథా మ్లేచ్ఛాన్పులిందాంశ్చ శూరసే-
నాంస్తథైవ చ। ప్రస్థలాన్భరతాంశ్చైవ కురూంశ్చ సహ మద్రకైః ॥౧౧॥ కాంభోజాన్యవనాంశ్చైవ శకానారట్టకా-
నపి। బాహ్లీకానృషికాంశ్చైవ పౌరవానథ టంకణాన్ ॥౧౨॥ చీనాన్పరమచీనాంశ్చ నీహారాంశ్చ పునః పునః। అన్విష్య దర-
దాంశ్చైవ హిమవంతం తథైవ చ ॥౧౩॥ లోధ్రపద్మకషండేషు దేవదారువనేషు చ। రావణః సహ వైదేహ్యా మార్గితవ్యస్త-
తస్తతః ॥౧౪॥ తతః సోమాశ్రమం గత్వా దేవగంధర్వసేవితమ్। కాలం నామ మహాసానుం పర్వతం తం గమిష్యథ ॥౧౫॥ మహా-
త్సు తస్య శైలస్య నిర్దరేషు గుహాసు చ। విచిన్వత మహాభాగాం రామపత్నీం తతస్తతః ॥౧౬॥ తమతిక్రమ్య శైలేంద్రం హే-
మగర్భం మహాగిరిమ్। తతః సుదర్శనం నామ గంతుమర్హథ పర్వతమ్ ॥౧౭॥ తతో దేవసఖో నామ పర్వతః పతగాలయః। నా-
నాపక్షిగణాకీర్ణో వివిధద్రుమభూషితః ॥౧౮॥ తస్య కాననషండేషు నిర్ఝరేషు గుహాసు చ। విచిన్వత మహాభాగాం రామ-
పత్నీం యశస్వినీమ్ ॥౧౯॥ తమతిక్రమ్య చాకాశం సర్వతః శతయోజనమ్। అపర్వతనదీవృక్షం సర్వసత్త్వవివర్జితమ్ ॥౨౦॥
తం తు శీఘ్రమతిక్రమ్య కాంతారం రోమహర్షణమ్। కైలాసం పాండురం శైలం ప్రాప్య హృష్టా భవిష్యథ ॥౨౧॥ తత్ర పాం-
డరమేఘాభం జాంబూనదపరిష్కృతమ్। కుబేరభవనం దివ్యం నిర్మితం విశ్వకర్మణా ॥౨౨॥ విశాలా నలినీ యత్ర ప్రభూత-
కమలోత్పలా। హంసకారండవాకీర్ణా హ్యప్సరోగణసేవితా ॥౨౩॥ తత్ర వైశ్రవణో రాజా సర్వభూతనమస్కృతః। ధన-
దో రమతే శ్రీమాన్గుహ్యకైః సహ యక్షరాట్ ॥౨౪॥ తస్య చంద్రనికాశేషు పర్వతేషు గుహాసు చ। రావణః సహ వైదే-
హ్యా మార్గితవ్యస్తతస్తతః ॥౨౫॥ క్రౌంచం తు గిరిమాసాద్య బిలం తస్య సుదుర్గమమ్। అప్రమత్తైః ప్రవేష్టవ్యం దుష్ప్రవే-
శం హి తత్స్మృతమ్ ॥౨౬॥ వసంతి హి మహాత్మానస్తత్ర సూర్యసమప్రభాః। దేవైరప్యర్చితాస్సమ్యగ్దేవరూపా మహ-
ర్షయః ॥౨౭॥ క్రౌంచస్యాస్య గుహాశ్చాన్యాః సానూని శిఖరాణి చ। నిర్దరాశ్చ నితంబాశ్చ విచేతవ్యాస్తతస్తతః ॥౨౮॥
క్రౌంచస్య శిఖరం చాపి నిరీక్ష్య చ తతస్తతః। అవృక్షం కామశైలం చ మానసం విహగాలయమ్ ॥ ౨౯ ॥ న గతిస్తత్ర
భూతానాం దేవదానవరక్షసామ్। స చ సర్వైర్విచేతవ్యః ససానుప్రస్థభూధరః ॥౩౦॥ క్రౌంచం గిరిమతిక్రమ్య మైనాకో
నామ పర్వతః। మయస్య భవనం తత్ర దానవస్య స్వయంకృతమ్ ॥౩౧॥ మైనాకస్తు విచేతవ్యః ససానుప్రస్థకందరః। స్త్రీణామ-
శ్వముఖీనాం తు నికేతాస్తత్ర తత్ర తు ॥౩౨॥ తం దేశం సమతిక్రమ్య ఆశ్రమం సిద్ధసేవితమ్। సిద్ధా వైఖానసాస్తత్ర వాలఖి-
ల్యాశ్చ తాపసాః ॥౩౩॥ వంద్యాస్తే తు తపస్సిద్ధాస్తపసా వీతకల్మషాః। ప్రష్టవ్యాశ్చాపి సీతాయాః ప్రవృత్తిం వినయాన్వితైః ॥
౩౪॥ హేమపుష్కరసంఛన్నం తస్మిన్వైఖానసం సరః। తరుణాదిత్యసంకాశైర్హంసైర్విచరితం శుభైః ॥౩౫॥ ఔపవా-
హ్యః కుబేరస్య సార్వభౌమ ఇతి స్మృతః। గజః పర్యేతి తం దేశం సదా సహ కరేణుభిః ॥౩౬॥ తత్సరస్సమతిక్రమ్య నష్టచంద్ర-
దివాకరమ్। అనక్షత్రగణం వ్యోమ నిష్పయోదమనాదిమత్ ॥ ౩౭ ॥ గభస్తిభిరివార్కస్య స తు దేశః ప్రకాశతే। విశ్రా-
మ్యద్భిస్తపస్సిద్ధైర్దేవకల్పైః స్వయంప్రభైః ॥ ౩౮ ॥ తం తు దేశమతిక్రమ్య శైలోదా నామ నిమ్నగా। ఉభయోస్తీర-
యోస్తస్యాః కీచకా నామ వేణవః ॥౩౯॥ తే నయంతి పరం తీరం సిద్ధాన్ప్రత్యానయంతి చ। ఉత్తరాః కురవస్తత్ర కృతపుణ్య-
ప్రతిశ్రయాః ॥౪౦॥ తే చ కాంచనపద్మాభాః పద్మినీభిః కృతోదకాః। నీలవైడూర్యపత్రాఢ్యా నద్యస్తత్ర సహస్రశః ॥
౪౧॥ రక్తోత్పలవనైశ్చాత్ర మండితాశ్చ హిరణ్మయైః। తరుణాదిత్యసదృశైర్భాంతి తత్ర జలాశయాః ॥౪౨॥ మహార్హమణి-
పత్రైశ్చ కాంచనప్రభకేసరైః। నీలోత్పలవనైశ్చిత్రైస్స దేశస్సర్వతో వృతః ॥౪౩॥ నిస్తులాభిశ్చ ముక్తాభిర్మణిభిశ్చ మ-
హాధనైః। ఉద్ధూతపులినాస్తత్ర జాతరూపైశ్చ నిమ్నగాః ॥౪౪॥ సర్వరత్నమయైశ్చిత్రైరవగాఢా నగోత్తమైః। జాత-
రూపమయైశ్చాపి హుతాశనసమప్రభైః ॥౪౫॥ నిత్యపుష్పఫలాస్తత్ర నగాః పత్రరథాకులాః। దివ్యగంధరసస్పర్శాః స-
ర్వాన్కామాన్స్రవంతి తే ॥౪౬॥ నానాకారాణి వాసాంసి ఫలంత్యన్యే నగోత్తమాః। ముక్తావైడూర్యచిత్రాణి భూష-

ణానితథైవచ॥౪౭॥ స్త్రీణాంచాప్యనురూపాణిపురుషాణాంతథైవచ। సర్వర్తుసుఖసేవ్యానిఫలంత్యన్యేనగోత్తమాః॥
౪౮॥ మహార్హాణివిచిత్రాణిహైమాన్యన్యేనగోత్తమాః। ఫలంతిశయనీయానిచిత్రాస్తరణవంతిచ॥౪౯॥ మనఃకాంతా
నిమాల్యానిఫలంత్యత్రాపరేద్రుమాః। పానానిచమహార్హాణిభక్ష్యాణివివిధానిచ॥౫౦॥ స్త్రియశ్చగుణసంపన్నారూ
పయౌవనలక్షితాః। గంధర్వాఃకిన్నరాస్సిద్ధానాగావిద్యాధరాస్తథా॥౫౧॥ రమంతేసహితాస్తత్రనారీభిర్భాస్కరప్ర
భాః। సర్వేసుకృతకర్మాణస్సర్వేరతిపరాయణాః॥౫౨॥ సర్వేకామార్థసహితావసంతిసహయోషితః। గీతవాదిత్ర
నిర్ఘోషస్సోత్కృష్టహసితస్వనః॥౫౩॥ శ్రూయతేసతతంతత్రసర్వభూతమనోహరః। తత్రనాముదితఃకశ్చిన్నాస్తిక
శ్చిదసత్ప్రియః॥౫౪॥ అహన్యహనివర్ధంతేగుణాస్తత్రమనోరమాః। సమతిక్రమ్యతందేశముత్తరఃపయసాంనిధిః॥
౫౫॥ తత్రసోమగిరిర్నామమధ్యేహేమమయోమహాన్। ఇంద్రలోకగతాయేచబ్రహ్మలోకగతాశ్చయే॥౫౬॥ దేవా
స్తంసమవేక్షంతేగిరిరాజందివంగతమ్। సతుదేశోవిసూర్యోపితస్యభాసాప్రకాశతే॥౫౭॥ సూర్యలక్ష్మ్యాభివిజ్ఞేయస్తప
తేవవివస్వతా। భగవానపివిశ్వాత్మాశంభురేకాదశాత్మకః॥౫౮॥ బ్రహ్మావసతిదేవేశోబ్రహ్మర్షిపరివారితః। కథంచనన
గంతవ్యంకురూణాముత్తరేణవః॥౫౯॥ అన్యేషామపిభూతానాంనాతిక్రామతివైగతిః। సహిసోమగిరిర్నామదేవానా
మపిదుర్గమః॥౬౦॥ తమాలోక్యతతఃక్షిప్రముపావర్తితుమర్హథ। ఏతావద్వానరైశ్శక్యంగంతుంవానరపుంగవాః॥
౬౧॥ అభాస్కరమమర్యాదంనజానీమస్తతఃపరమ్। సర్వమేతద్విచేతవ్యంయన్మయాపరికీర్తితమ్॥౬౨॥ యదన్యదపినో
క్తంచతత్రాపిక్రియతాంమతిః॥ తతఃకృతందాశరథేర్మహత్ప్రియంమహత్తరంచాపితతోమమప్రియమ్। కృతం
భవిష్యత్యనిలానలోపమావిదేహజాదర్శనజేనకర్మణా॥౬౩॥ తతఃకృతార్థాస్సహితాస్సబాంధవామయార్చితా
స్సర్వగుణైర్మనోరమైః। చరిష్యథోర్వీంప్రతిశాంతశత్రవస్సహప్రియాభూతధరాఃప్లవంగమాః॥౬౪॥ ఇతిశ్రీమత్కి
ష్కింధాకాండే-త్రిచత్వారింశస్సర్గః-************** విశేషేణతుసుగ్రీవోహనూమత్యర్థముక్తవాన్। సహిత
స్మిన్హరిశ్రేష్ఠేనిశ్చితార్థోర్థసాధనే॥౧॥ అబ్రవీచ్చహనూమంతంవిక్రాంతమనిలాత్మజమ్। సుగ్రీవఃపరమప్రీతఃప్ర
భుస్సర్వవనౌకసామ్॥౨॥ నభూమౌనాంతరిక్షేవానాంబరేనామరాలయే। నాప్సువాగతిసంగంతేపశ్యామిహరిపుంగవ॥
౩॥ సాసురాస్సహగంధర్వాస్సనాగనరదేవతాః। విదితాస్సర్వలోకాస్తేససాగరధరాధరాః॥౪॥ గతిర్వేగశ్చతేజశ్చలా
ఘవంచమహాకపే। పితుస్తేసదృశంవీరమారుతస్యమహౌజసః॥౫॥ తేజసావాపితేభూతంసమంభువినవిద్యతే। తద్యథాల
భ్యతేసీతాతత్త్వమేవానుచింతయ॥౬॥ త్వయ్యేవహనుమన్నస్తిబలంబుద్ధిఃపరాక్రమః। దేశకాలానువృత్తిశ్చనయశ్చన
యపండిత॥౭॥ తతఃకార్యసమాసంగమవగమ్యహనూమతి। విదిత్వాహనుమంతంచచింతయామాసరాఘవః॥౮॥ సర్వథా
నిశ్చితార్థోయంహనూమతిహరీశ్వరః। నిశ్చితార్థకరశ్చాపిహనూమాన్కార్యసాధనే॥౯॥ తదేవంప్రస్థితస్యాస్యపరి
జ్ఞాతస్యకర్మభిః। భర్త్రాపరిగృహీతస్యధ్రువఃకార్యఫలోదయః॥౧౦॥ తంసమీక్ష్యమహాతేజావ్యవసాయోత్తరం
హరిమ్। కృతార్థఇవసంవృత్తఃప్రహృష్టేంద్రియమానసః॥౧౧॥ దదౌతస్యతతఃప్రీతఃస్వనామాంకోపశోభితమ్। అం
గుళీయమభిజ్ఞానంరాజపుత్రఃపరంతపః॥౧౨॥ అనేనత్వాంహరిశ్రేష్ఠచిహ్నేనజనకాత్మజా। మత్సకాశాదనుప్రాప్త
మనుద్విగ్నానుపశ్యతి॥౧౩॥ వ్యవసాయశ్చతేవీరసత్త్వయుక్తశ్చవిక్రమః। సుగ్రీవస్యచసందేశస్సిద్ధింకథయతీవమే॥౧౪॥
సతంగృహ్యహరిశ్రేష్ఠఃస్థాప్యమూర్ధ్నికృతాంజలిః। వందిత్వాచరణౌచైవప్రస్థితఃప్లవగోత్తమః॥౧౫॥ సతత్ప్రకర్ష
న్హరిణాంబలంమహద్బభూవవీరఃపవనాత్మజఃకపిః। గతాంబుదేవ్యోమ్నివిశుద్ధమండలశ్శశీవనక్షత్రగణోపశోభితః॥౧౬॥
అతిబలబలమాశ్రితస్తవాహంహరివరవిక్రమవిక్రమైరనల్పైః। పవనసుతయథాభిగమ్యతేసాజనకసుతాహనుమంస్త
థాకురుష్వ॥౧౭॥ ఇతిశ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-చతుశ్చత్వారింశస్సర్గః-**************************
సర్వాంశ్చాహూయసుగ్రీవఃప్లవగాన్ప్లవగర్షభః। సమస్తానబ్రవీద్భూయోరామకార్యార్థసిద్ధయే॥౧॥ ఏవ
మేతద్విచేతవ్యంయన్మయాపరికీర్తితమ్। తదుగ్రశాసనంభర్తుర్విజ్ఞాయహరిపుంగవాః॥౨॥ శలభాఇవసంఛాద్యమేది
నీంసంప్రతస్థిరే। రామఃప్రస్రవణేతస్మిన్న్యవసత్సహలక్ష్మణః॥౩॥ ప్రతీక్షమాణస్తంమాసంయస్సీతాధిగమేకృతః। ఉత్త
రాంతుదిశంరమ్యాంగిరిరాజసమావృతామ్॥౪॥ ప్రతస్థేసహసావీరోహరిశ్శతవలిస్తదా। పూర్వాందిశంప్రతియయౌవిన

తో హరియూథపః॥౫॥ తారాంగదాదిసహితః ప్లవగో మారుతాత్మజః। అగస్త్యచరితామాశాం దక్షిణాం హరియూథపః॥౬॥
పశ్చిమాం తు దిశం ఘోరాం సుషేణః ప్లవగేశ్వరః। ప్రతస్థే హరిశార్దూలో దిశం వరుణపాలితామ్॥౭॥ తతస్సర్వా దిశో రా
జా చోదయిత్వా యథాతథమ్। కపిసేనాపతీన్ముఖ్యాన్ముమోద సుఖితస్సుఖమ్॥౮॥ ఏవం సంచోదితాస్సర్వే రాజ్ఞా వానరయూథ
పాః। స్వాం స్వాం దిశమభిప్రేత్య త్వరితాస్సంప్రతస్థిరే॥౯॥ ఆనయిష్యామహే సీతాం హనిష్యామశ్చ రావణమ్। నదంత
శ్చోన్నదంతశ్చ గర్జంతశ్చ ప్లవంగమాః॥౧౦॥ క్ష్వేళంతో ధావమానాశ్చ వినదంతో మహాబలాః। అహమేకో హనిష్యామి
ప్రాప్తం రావణమాహవే॥౧౧॥ తతశ్చోన్మథ్య సహసా హరిష్యే జనకాత్మజామ్। వేపమానాం శ్రమేణాద్య భవద్భిః స్థీయ
తామితి॥౧౨॥ ఏక ఏవాహరిష్యామి పాతాళాదపి జానకీమ్। విధమిష్యామ్యహం వృక్షాన్ పాతయిష్యామ్యహం గిరీన్॥౧౩॥ ధ
రణీం దారయిష్యామి క్షోభయిష్యామి సాగరాన్। అహం యోజనసంఖ్యాయాః ప్లవితా నాత్ర సంశయః॥౧౪॥ శతం యోజ
నసంఖ్యాయాశ్శతం సమధికం హ్యహమ్। భూతలే సాగరే వాపి శైలేషు చ వనేషు చ॥౧౫॥ పాతాళస్యాపి వా మధ్యే న మమా
చ్ఛిద్యతే గతిః। ఇత్యేకైకం తదా తత్ర వానరా బలదర్పితాః॥౧౬॥ ఊచుశ్చ వచనం తత్ర హరిరాజస్య సన్నిధౌ॥ ఇతి శ్రీమ
త్కిష్కింధాకాండే - పంచచత్వారింశస్సర్గః - *************** గతేషు వానరేంద్రేషు రామస్సుగ్రీవమబ్ర
వీత్। కథం భవాన్ విజానీతే సర్వం వై మండలం భువః॥౧॥ సుగ్రీవస్తు తతో రామమువాచ ప్రణతాత్మవాన్। శ్రూయతాం
సర్వమాఖ్యాస్యే విస్తరేణ నరర్షభ॥౨॥ యదా తు దుందుభిం నామ దానవం మహిషాకృతిమ్। పరికాలయతే వాలీ మలయం
ప్రతి పర్వతమ్॥౩॥ తదా వివేశ మహిషో మలయస్య గుహాం ప్రతి। వివేశ వాలీ తత్రాపి మలయం తజ్జిఘాంసయా॥౪॥ తతోఽహం
తత్ర నిక్షిప్తో గుహాద్వారి వినీతవత్। న చ నిష్క్రామతే వాలీ తదా సంవత్సరే గతే॥౫॥ తతః క్షతజవేగేన ఆపుపూరే తథా బిలమ్।
తతోఽహం విస్మితో దృష్ట్వా భ్రాతృశోకవిషార్దితః॥౬॥ తదాఽహం కృతబుద్ధిస్తు సువ్యక్తం నిహతో గురుః। ఇతి విభ్రాంతచిత్తేన
కార్యాకార్యమజానతా॥౭॥ శిలా పర్వతసంకాశా బిలద్వారి మయా వృతా। అశక్నువన్ నిష్క్రమితుం మహిషో వినశేదితి॥
౮॥ తతోఽహమాగాం కిష్కింధాం నిరాశస్తస్య జీవితే। రాజ్యం చ సుమహత్ ప్రాప్తం తారయా రుమయా సహ॥౯॥ మిత్రై
శ్చ సహితస్తత్ర వసామి విగతజ్వరః। ఆజగామ తతో వాలీ హత్వా తం దానవర్షభమ్॥౧౦॥ తతోఽహమదదాం రాజ్యం గౌరవా
ద్భయయంత్రితః। స మాం జిఘాంసుర్దుష్టాత్మా వాలీ ప్రవ్యథితేంద్రియః॥౧౧॥ పరికాలయతే క్రోధాద్ధావంతం సచివై
స్సహ। తతోఽహం వాలినా తేన సానుబంధః ప్రధావితః॥౧౨॥ నదీశ్చ వివిధాః పశ్యన్ వనాని నగరాణి చ। ఆదర్శతలసంకాశా
తతో వై పృథివీ మయా॥౧౩॥ అలాతచక్రప్రతిమా దృష్టా గోష్పదవత్తదా। పూర్వాం దిశం తతో గత్వా పశ్యామి వివిధాన్
ద్రుమాన్॥౧౪॥ పర్వతాంశ్చ నదీ రమ్యాస్సరాంసి వివిధాని చ। ఉదయం తత్ర పశ్యామి పర్వతం ధాతుమండితమ్॥౧౫॥ క్షీరో
దం సాగరం చైవ నిత్యమప్సరసాలయమ్। పరికాలయమానస్తు వాలినాఽభిద్రుతస్తదా॥౧౬॥ పునరావృత్య సహసా ప్రస్థితోఽహం
తదా విభో। పునరావర్తమానస్తు వాలినాఽభిద్రుతో ద్రుతమ్॥౧౭॥ దిశస్తస్యాస్తతో భూయః ప్రస్థితో దక్షిణాం దిశమ్। విం
ధ్యపాదపసంకీర్ణాం చందనద్రుమభూషితామ్॥౧౮॥ ద్రుమశైలాంస్తతః పశ్యన్ భూయో దక్షిణతోఽపరామ్। పశ్చిమాం తు ది
శం ప్రాప్తో వాలినా సమభిద్రుతః॥౧౯॥ సంపశ్యన్ వివిధాన్ దేశానస్తం చ గిరిసత్తమమ్। ప్రాప్య చాస్తం గిరిశ్రేష్ఠముత్త
రాం సంప్రధావితః॥౨౦॥ హిమవంతం చ మేరుం చ సముద్రం చ యథోత్తమమ్। యదా న విందే శరణం వాలినా సమభి
ద్రుతః॥౨౧॥ తదా మాం బుద్ధిసంపన్నో హనూమాన్ వాక్యమబ్రవీత్। ఇదానీం మే స్మృతం రాజన్ యథా వాలీ హరీశ్వ
రః॥౨౨॥ మతంగేన తదా శప్తో హ్యస్మిన్నాశ్రమమండలే। ప్రవిశేద్యది వై వాలీ మూర్ధాఽస్య శతధా భవేత్॥౨౩॥ తత్ర
వాసస్సుఖోఽస్మాకం నిరుద్విగ్నో భవిష్యతి। తతః పర్వతమాసాద్య ఋశ్యమూకం నృపాత్మజ॥౨౪॥ న వివేశ తదా వాలీ
మతంగస్య భయాత్తదా। ఏవం మయా తదా రాజన్ ప్రత్యక్షముపలక్షితమ్॥౨౫॥ పృథివీమండలం కృత్స్నం గుహామ
స్మ్యాగతస్తతః॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే - షట్చత్వారింశస్సర్గః - ****************************
దర్శనార్థం తు వైదేహ్యాస్సర్వతః కపియూథపాః। వ్యాదిష్టాః కపిరాజేన యథోక్తం జగ్మురంజసా॥౧॥ తే సరాంసి
సరిత్కక్షాన్ గ్రామాంశ్చ నగరాణి చ। నదీదుర్గాంస్తదా శైలాన్విచిన్వంతి సమంతతః॥౨॥ సుగ్రీవేణ సమాఖ్యాతా
స్సర్వే వానరయూథపాః। ప్రదేశాన్ప్రవిచిన్వంతి సశైలవనకాననాన్॥౩॥ విచిత్య దివసం సర్వే సీతాధిగమనే ధృతాః। స

మాయాంతిస్మమేదిన్యాంనిశాకాలేషువానరాః॥౪॥సర్వర్తుకాంశ్చదేశేషువానరాస్సఫలద్రుమాన్। ఆసాద్యరజనీం
శయ్యాంచక్రుస్సర్వేష్వహస్సుతే॥౫॥తదహఃప్రథమంకృత్వామాసేప్రస్రవణంగతాః। కపిరాజేనసంగమ్యనిరాశాః
కపియూథపాః॥౬॥విచిత్యతుదిశంపూర్వాంయథోక్తాంసచివైస్సహ।అదృష్ట్వావినతస్సీతామాజగామమహాబలః॥౭॥ ఉ
త్తరాంచదిశంసర్వాంవిచిత్యసమహాకపిః।ఆగతస్సహసైన్యేనవీరశ్శతవలిస్తదా॥౮॥ సుషేణఃపశ్చిమామాశాంవిచిత్యస
హవానరైః।సమేత్యమాసేసంపూర్ణేసుగ్రీవముపచక్రమే॥౯॥తంప్రస్రవణపృష్ఠస్థంసమాసాద్యాభివాద్యచ।ఆసీనం
సహరామేణసుగ్రీవమిదమబ్రువన్॥౧౦॥విచితాఃపర్వతాస్సర్వేవనానిగహనానిచ। నిమ్నగాస్సాగరాంతాశ్చసర్వే
జనపదాశ్చయే॥౧౧॥గుహాశ్చవిచితాస్సర్వాస్త్వయాయాఃపరికీర్తితాః। విచితాశ్చమహాగుల్మాలతావితతసంతతాః॥
౧౨॥ గహనేషుచదేశేషుదుర్గేషువిషమేషుచ।సత్త్వాన్యతిప్రమాణానివిచితానిహతానిచ॥ ౧౩॥ యేచైవగహనాదే
శావిచితాస్తేపునఃపునః।ఉదారసత్త్వాభిజనోమహాత్మాసమైథిలీంద్రక్ష్యతివానరేంద్రః। దిశంతుయామేవగతాతుసీ
తాతామాస్థితోవాయుసుతోహనూమాన్॥౧౪॥ఇతిశ్రీమత్కిష్కింధాకాండేసప్తచత్వారింశస్సర్గః*********

సహతారాంగదాభ్యాంతుగత్వాసహనుమాన్కపిః।సుగ్రీవేణయథోద్దిష్టంతందేశముపచక్రమే॥౧॥ సతుదూర
ముపాగమ్యసర్వైస్తైఃకపిసత్తమైః।విచినోతిస్మవింధ్యస్యగుహాశ్చగహనానిచ॥౨॥ పర్వతాగ్రాన్నదీదుర్గాన్సరాం
సివిపులాన్ద్రుమాన్।వృక్షషండాంశ్చవివిధాన్పర్వతాన్ఘనపాదపాన్॥౩॥అన్వేషమాణాస్తేసర్వేవానరాస్సర్వతో
దిశమ్। నసీతాందదృశుర్వీరామైథిలీంజనకాత్మజామ్॥౪॥ తేభక్షయంతోమూలానిఫలానివివిధానిచ। అన్వేషమాణాదు
ర్ధర్షాన్న్యవసంస్తత్రతత్రహ॥౫॥నచదేశోదురన్వేష్యోగుహాగహనవాన్మహాన్। నిర్జనంనిర్జలంశూన్యంగహనంరో
మహర్షణమ్॥౬॥త్యక్త్వాతుతంతదాదేశంసర్వేవైహరియూథపాః। తాదృశాన్యప్యరణ్యానివిచిత్యభృశపీడితాః॥౭॥ దే
శమన్యందురాధర్షంవివిశుశ్చాకుతోభయాః। యత్రవంధ్యఫలావృక్షావిపుష్పాఃపర్ణవర్జితాః॥౮॥ నిస్తోయాస్సరితో
యత్రమూలంయత్రసుదుర్లభమ్। నసంతిమహిషాయత్రనమృగానచహస్తినః॥౯॥ శార్దూలాఃపక్షిణోవాపియేచా
న్యేవనగోచరాః।నచాత్రవృక్షానౌషధ్యోనలతానాపివీరుధః॥ ౧౦ ॥స్నిగ్ధపత్రాఃస్థలేయత్రపద్మిన్యఃఫుల్లపంకజాః।
ప్రేక్షణీయాస్సుగంధాశ్చభ్రమరైశ్చవివర్జితాః॥౧౧॥కండుర్నామమహాభాగస్సత్యవాదీతపోధనః। మహర్షిఃపర
మామర్షీనియమైర్దుష్ప్రధర్షణః॥౧౨॥తస్యతస్మిన్వనేపుత్రోబాలష్షోడశవార్షికః। ప్రణష్టోజీవితాంతాయక్రు
ద్ధస్తత్రమహామునిః॥౧౩॥తేనధర్మాత్మనాశప్తంకృత్స్నంతత్రమహద్వనమ్।అశరణ్యందురాధర్షంమృగపక్షివివర్జి
తమ్॥౧౪॥తస్యతేకాననాంతాంశ్చగిరీణాంకందరాణిచ।ప్రభవాణినదీనాంచవిచిన్వంతిసమాహితాః॥౧౫॥తత్రచాపిమ
హాత్మానోనాపశ్యన్జనకాత్మజామ్। హర్తారంరావణంవాపిసుగ్రీవప్రియకారిణః॥ ౧౬॥ తేప్రవిశ్యాశుతంభీమంల
తాగుల్మసమావృతమ్।దదృశుఃక్రూరకర్మాణమసురంనిర్భయంవనే॥౧౭॥తందృష్ట్వావానరాఘోరంస్థితంశైలమివాప
రమ్। గాఢంపరిహితాస్సర్వేదృష్ట్వాతంపర్వతోపమమ్॥౧౮॥సోపితాన్వానరాన్సర్వాన్నష్టాస్తేత్యబ్రవీద్బలీ।అభ్యధా
వతసంక్రుద్ధోముష్టిముద్యమ్యసంహితమ్ ॥ ౧౯ ॥ తమాపతంతంసహసావాలిపుత్రోంగదస్తదా।రావణోయమితిజ్ఞా
త్వాతలేనాభిజఘానహ॥౨౦॥సవాలిపుత్రాభిహతోవక్త్రాచ్ఛోణితముద్వమన్। అసురోభ్యపతద్భూమౌపర్యస్తఇవప
ర్వతః॥౨౧॥తేపితస్మిన్నిరుచ్ఛ్వాసేవానరాజితకాశినః।వ్యచిన్వన్ప్రాయశస్తత్రసర్వంతద్గిరిగహ్వరమ్॥౨౨॥విచితం
తుతతఃకృత్వాసర్వేతేకాననంపునః।అన్యదేవాపరంఘోరంవివిశుర్గిరిగహ్వరమ్॥౨౩॥తేవిచిత్యపునఃఖిన్నావినిష్పత్య
సమాగతాః।ఏకాంతేవృక్షమూలేతునిషేదుర్దీనమానసాః॥౨౪॥ఇతిశ్రీమత్కిష్కింధాకాండేఅష్టచత్వారింశస్సర్గః

అథాంగదస్తదాసర్వాన్వానరానిదమబ్రవీత్।పరిశ్రాంతోమహాప్రాజ్ఞస్సమాశ్వాస్యశనైర్వచః॥౧॥ వనాని
గిరయోనద్యోదుర్గాణిగహనానిచ।దర్యోగిరిగుహాశ్చైవవిచితానస్సమంతతః॥౨॥ తత్రతత్రసహాస్మాభిర్జానకీనచదృ
శ్యతే।తద్వారక్షోహృతాయేనసీతాసురసుతోపమా॥౩॥కాలశ్చనోమహాన్యాతస్సుగ్రీవశ్చోగ్రశాసనః।తస్మాద్భవం
తస్సహితావిచిన్వంతుసమంతతః॥౪॥ విహాయతంద్రీంశోకంచనిద్రాంచైవసముత్థితామ్ । విచిన్వధ్వంయథాసీతాంప
శ్యామోజనకాత్మజామ్॥౫॥అనిర్వేదంచదాక్ష్యంచమనసశ్చాపరాజయః।కార్యసిద్ధికరాణ్యాహుస్తస్మాదేతద్బ్రవీమ్య

హామ్॥౬॥ అద్యాపి తద్వనం దుర్గం విచిన్వంతు వనౌకసః। ఖేదం త్యక్త్వా పునస్సర్వైర్వనమేతద్విచీయతామ్॥౭॥ అవశ్యం
క్రియమాణస్య దృశ్యతే కర్మణః ఫలమ్। అలం నిర్వేదమాగమ్య న హి నో మీలనం క్షమమ్॥౮॥ సుగ్రీవః కోపనో రాజా తీక్ష్ణ
దండశ్చ వానరః। భేత్తవ్యం తస్య సతతం రామస్య చ మహాత్మనః॥౯॥ హితార్థమేతదుక్తం వః క్రియతాం యది రోచతే। ఉ
చ్యతాం వా క్షమం యన్నస్సర్వేషామేవ వానరాః॥౧౦॥ అంగదస్య వచః శ్రుత్వా వచనం గంధమాదనః। ఉవాచ వ్యక్తయా
వాచా పిపాసాశ్రమఖిన్నయా॥౧౧॥ సదృశం ఖలు వో వాక్యమంగదో యదువాచ హ। హితం చైవానుకూలం చ క్రియతా
మస్య భాషితమ్॥౧౨॥ పునర్మార్గామహే శైలాన్కందరాంశ్చ నదీస్తథా। కాననాని చ శూన్యాని గిరిప్రస్రవణాని చ॥౧౩
యథోద్దిష్టాని సర్వాణి సుగ్రీవేణ మహాత్మనా। విచిన్వంతు వనం సర్వే గిరిదుర్గాణి సర్వశః॥౧౪॥ తతస్సముత్థాయ పునర్వా
నరాస్తే మహాబలాః। వింధ్యకాననసంకీర్ణాం విచేరుర్దక్షిణాం దిశమ్॥౧౫॥ తే శారదాభ్రప్రతిమం శ్రీమద్రజతపర్వ
తమ్। శృంగవంతం దరీమంతమధిరుహ్య చ వానరాః॥౧౬॥ తత్ర లోధ్రవనం రమ్యం సప్తపర్ణవనాని చ। వ్యచిన్వంస్తే హరివ
రాస్సీతాదర్శనకాంక్షిణః॥౧౭॥ తస్యాగ్రమధిరూఢాస్తే శ్రాంతా విపులవిక్రమాః। న పశ్యంతి స్మ వైదేహీం రామస్య మ
హిషీం ప్రియామ్॥౧౮॥ తే తు దృష్టిగతం కృత్వా తం శైలం బహుకందరమ్। అవారోహంత హరయో వీక్షమాణాస్సమంతతః॥
౧౯॥ అవరుహ్య తతో భూమిం శ్రాంతా విగతచేతసః। స్థిత్వా ముహూర్తం తత్రాథ వృక్షమూలముపాశ్రితాః॥౨౦॥ తే
ముహూర్తం సమాశ్వస్తాః కించిద్భగ్నపరిశ్రమాః। పునరేవోద్యతాః కృత్స్నాం మార్గితుం దక్షిణాం దిశమ్॥౨౧॥ హనూ
మత్ప్రముఖాస్తే తు ప్రస్థితాః ప్లవగర్షభాః। వింధ్యమేవాదితస్తావద్విచేరుస్తే తతస్తతః॥౨౨॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాం
డే ఏకోనపంచాశస్సర్గః ***************

సహ తారాంగదాభ్యాం తు సంగమ్య హనుమాన్కపిః। విచినోతి స్మ
వింధ్యస్య గుహాశ్చ గహనాని చ॥౧॥ సింహశార్దూలజుష్టేషు శిలాశ్చ సరితస్తథా। విషమేషు నగేంద్రస్య మహాప్రస్రవణే
షు చ॥౨॥ ఆసేదుస్తస్య శైలస్య కోటిం దక్షిణపశ్చిమామ్। తేషాం తత్రైవ వసతాం స కాలో వ్యత్యవర్తత॥౩॥ స హి దేశో
దురన్వేష్యో గుహాగహనవాన్మహాన్। తత్ర వాయుసుతస్సర్వం విచినోతి స్మ పర్వతమ్॥౪॥ పరస్పరేణ హనుమానన్యోన్యస్యా
విదూరతః। గజో గవాక్షో గవయశ్శరభో గంధమాదనః॥౫॥ మైందశ్చ ద్వివిదశ్చైవ సుషేణో జాంబవాన్నలః। అంగదో యు
వరాజశ్చ తారశ్చ వనగోచరః॥౬॥ గిరిజాలావృతాన్దేశాన్మార్గిత్వా దక్షిణాం దిశమ్। విచిన్వంతస్తతస్తత్ర దదృశు
ర్వివృతం బిలమ్॥౭॥ దుర్గమృక్షబిలం నామ దానవేనాభిరక్షితమ్। క్షుత్పిపాసాపరీతాశ్చ శ్రాంతాశ్చ సలిలార్థినః॥౮॥
అవకీర్ణం లతావృక్షైర్దదృశుస్తే మహాబిలమ్। తతః క్రౌంచాశ్చ హంసాశ్చ సారసాశ్చాభినిష్క్రమన్॥౯॥ జలార్ద్రా
శ్చక్రవాకాశ్చ రక్తాంగాః పద్మరేణుభిః। తతస్తద్బిలమాసాద్య సుగంధి దురతిక్రమమ్॥౧౦॥ విస్మయవ్యగ్రమనసో బభూవు
ర్వానరర్షభాః। సంజాతపరిశంకాస్తే తద్బిలం ప్లవగోత్తమాః॥౧౧॥ అభ్యపద్యంత సంహృష్టాస్తేజోవంతో మహాబలాః।
నానాసత్త్వసమాకీర్ణం దైత్యేంద్రనిలయోపమమ్॥౧౨॥ దుర్దర్శమతిఘోరం చ దుర్విగాహం చ సర్వశః। తతః పర్వత
కూటాభో హనూమాన్పవనాత్మజః॥౧౩॥ అబ్రవీద్వానరాన్సర్వాన్కాంతారవనకోవిదః। గిరిజాలావృతాన్దేశాన్
మార్గిత్వా దక్షిణాం దిశమ్॥౧౪॥ వయం సర్వే పరిశ్రాంతా న చ పశ్యామ మైథిలీమ్। అస్మాచ్చాపి బిలాద్ధంసాః క్రౌంచాశ్చ
సహ సారసైః॥౧౫॥ జలార్ద్రాశ్చక్రవాకాశ్చ నిష్పతంతి స్మ సర్వతః। నూనం సలిలవానత్ర కూపో వా యది వా హ్రదః॥
౧౬॥ తథా చేమే బిలద్వారే స్నిగ్ధాస్తిష్ఠంతి పాదపాః। ఇత్యుక్త్వా తద్బిలం సర్వే వివిశుస్తిమిరావృతమ్॥౧౭॥ అచంద్రసూ
ర్యం హరయో దదృశూ రోమహర్షణమ్। నిశామ్య తస్మాత్సింహాంశ్చ తాంస్తాంశ్చ మృగపక్షిణః॥౧౮॥ ప్రవిష్టా హరిశార్దూ
లా బిలం తిమిరసంవృతమ్। న తేషాం సజ్జతే చక్షుర్న తేజో న పరాక్రమః॥౧౯॥ వాయోరివ గతిస్తేషాం దృష్టిస్తమసి వర్త
తే। తే ప్రవిష్టాస్తు వేగేన తద్బిలం కపికుంజరాః॥౨౦॥ ప్రకాశమభిరామం చ దదృశుర్దేశముత్తమమ్। తతస్తస్మిన్బిలే దుర్గే
నానాపాదపసంకులే॥౨౧॥ అన్యోన్యం సంపరిష్వజ్య జగ్ముర్యోజనమంతరమ్। తే నష్టసంజ్ఞాస్తృషితాస్సంభ్రాంతాస్స
లిలార్థినః॥౨౨॥ పరిపేతుర్బిలే తస్మిన్కంచిత్కాలమతంద్రితాః। తే కృశా దీనవదనాః పరిశ్రాంతాః ప్లవంగమాః॥౨౩॥
ఆలోకం దదృశుర్వీరా నిరాశా జీవితే తదా। తతస్తం దేశమాగమ్య సౌమ్యం వితిమిరం వనమ్॥౨౪॥ దదృశుః కాంచనాన్వృ
క్షాందీప్తవైశ్వానరప్రభాన్। సాలాంస్తాలాంశ్చ పున్నాగాన్కకుభాన్వంజులాంధవాన్॥౨౫॥ చంపకాన్నాగవృ

తాంశ్చ కర్ణికారాంశ్చ పుష్పితాన్ । స్తబకైః కాంచనైశ్చిత్రై రక్తైః కిసలయైస్తథా ॥౨౬॥ ఆపీడైశ్చ లతాభిశ్చ హేమాభరణభూషితాన్ । తరుణాదిత్యసంకాశాన్ వైడూర్యకృతవేదికాన్ ॥౨౭॥ విభ్రాజమానాన్ వపుషా పాదపాంశ్చ హిరణ్మయాన్ । నీలవైడూర్యవర్ణాశ్చ పద్మినీః పతగావృతాః ॥౨౮॥ మహద్భిః కాంచనైః పద్మైర్వృతా బాలార్కసన్నిభైః । జాతరూపమయైర్మత్స్యైర్మహద్భిశ్చ సకచ్ఛపైః ॥౨౯॥ నలినీస్తత్ర దదృశుః ప్రసన్నసలిలావృతాః । కాంచనాని విమానాని రాజతాని తథైవ చ ॥౩౦॥ తపనీయగవాక్షాణి ముక్తాజాలావృతాని చ । హైమరాజతభౌమాని వైడూర్యమణిమంతి చ ॥౩౧॥ దదృశుస్తత్ర హరయో గృహముఖ్యాని సర్వశః । పుష్పితాన్ ఫలినో వృక్షాన్ ప్రవాళమణిసన్నిభాన్ ॥౩౨॥ కాంచనభ్రమరాంశ్చైవ మధూని చ సమంతతః । మణికాంచనచిత్రాణి శయనాన్యాసనాని చ ॥౩౩॥ మహార్హాణి చ యానాని దదృశుస్తే సమంతతః । హైమరాజతకాంస్యానాం భాజనానాం చ సంచయాన్ ॥౩౪॥ అగరూణాం చ దివ్యానాం చందనానాం చ సంచయాన్ । శుచీన్యభ్యవహార్యాణి మూలాని చ ఫలాని చ ॥౩౫॥ మహార్హాణి చ పానాని మధూని రసవంతి చ । దివ్యానామంబరాణాం చ మహార్హాణాం చ సంచయాన్ ॥౩౬॥ కంబళానాం చ చిత్రాణామజినానాం చ సంచయాన్ । తత్ర తత్ర చ విన్యస్తాన్ దీప్తాన్ వైశ్వానరప్రభాన్ ॥౩౭॥ దదృశుర్వానరాశ్శుభ్రాన్ జాతరూపస్య సంచయాన్ । తత్ర తత్ర విచిన్వంతో బిలే తస్మిన్ మహాబలాః ॥౩౮॥ దదృశుర్వానరాశ్శూరాః స్త్రియం కాంచిదదూరతః । తాం దృష్ట్వా భృశసంత్రస్తాశ్చీరకృష్ణాజినాంబరామ్ ॥౩౯॥ తాపసీం నియతాహారాం జ్వలంతీమివ తేజసా । విస్మితా హరయస్తత్ర వ్యవతిష్ఠంత సర్వశః ॥౪౦॥ తతో హనూమాన్ గిరిసన్నికాశః కృతాంజలిస్తామభివాద్య వృద్ధామ్ । పప్రచ్ఛ కా త్వం భవనం బిలం చ రత్నాని చేమాని వదస్వ కస్య ॥౪౧॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే - పంచాశస్సర్గః ***********************************

ఇత్యుక్త్వా హనుమాంస్తత్ర పునః కృష్ణాజినాంబరామ్ । అబ్రవీత్తాం మహాభాగాం తాపసీం ధర్మచారిణీమ్ ॥౧॥ ఇదం ప్రవిష్టాస్సహసా బిలం తిమిరసంవృతమ్ । క్షుత్పిపాసాపరిశ్రాంతాః పరిఖిన్నాశ్చ సర్వశః ॥౨॥ మహద్ధరణ్యా వివరం ప్రవిష్టాః స్మ పిపాసితాః । ఇమాంస్త్వేవంవిధాన్ భావాన్ వివిధానద్భుతోపమాన్ ॥౩॥ దృష్ట్వా వయం ప్రవ్యథితాః సంభ్రాంతా నష్టచేతసః । కస్యైతే కాంచనా వృక్షాస్తరుణాదిత్యసన్నిభాః ॥౪॥ శుచీన్యభ్యవహార్యాణి మూలాని చ ఫలాని చ । కాంచనాని విమానాని రాజతాని గృహాణి చ ॥౫॥ తపనీయగవాక్షాణి మణిజాలావృతాని చ । పుష్పితాః ఫలవంతశ్చ పుణ్యాస్సురభిగంధినః ॥౬॥ ఇమే జాంబూనదమయాః పాదపాః కస్య తేజసా । కాంచనాని చ పద్మాని జాతాని విమలే జలే ॥౭॥ కథం మత్స్యాశ్చ సౌవర్ణాశ్చరంతి సహ కచ్ఛపైః । ఆత్మనస్త్వనుభావాద్వా కస్య చైతత్తపోబలమ్ ॥౮॥ అజానతాం నస్సర్వేషాం సర్వమాఖ్యాతుమర్హసి । ఏవముక్తా హనుమతా తాపసీ ధర్మచారిణీ ॥౯॥ ప్రత్యువాచ హనూమంతం సర్వభూతహితే రతా । మయో నామ మహాతేజా మాయావీ దానవర్షభః ॥౧౦॥ తేనేదం నిర్మితం సర్వం మాయయా కాంచనం వనమ్ । పురా దానవముఖ్యానాం విశ్వకర్మా బభూవ హ ॥౧౧॥ యేనేదం కాంచనం దివ్యం నిర్మితం భవనోత్తమమ్ । స తు వర్షసహస్రాణి తపస్తప్త్వా మహావనే ॥౧౨॥ పితామహాద్వరం లేభే సర్వమౌశనసం ధనమ్ । వనం విధాయ బలవాన్ సర్వకామేశ్వరస్తదా ॥౧౩॥ ఉవాస సుఖితః కాలం కంచిదస్మిన్ మహావనే । తమప్సరసి హేమాయాం సక్తం దానవపుంగవమ్ ॥౧౪॥ విక్రమ్యైవాశనిం గృహ్య జఘానేశః పురందరః । ఇదం చ బ్రహ్మణా దత్తం హేమాయై వనముత్తమమ్ ॥౧౫॥ శాశ్వతాః కామభోగాశ్చ గృహం చేదం హిరణ్మయమ్ । దుహితా మేరుసావర్ణేరహం తస్యాస్స్వయంప్రభా ॥౧౬॥ ఇదం రక్షామి భవనం హేమాయా వానరోత్తమ । మమ ప్రియసఖీ హేమా నృత్తగీతవిశారదా ॥౧౭॥ తయా దత్తవరా చాస్మి రక్షామి భవనోత్తమమ్ । కిం కార్యం కస్య వా హేతోః కాంతారాణి ప్రపశ్యథ ॥౧౮॥ కథం చేదం వనం దుర్గం యుష్మాభిరుపలక్షితమ్ । ఇమాన్యభ్యవహార్యాణి మూలాని చ ఫలాని చ ॥౧౯॥ భుక్త్వా పీత్వా చ పానీయం సర్వం మే వక్తుమర్హథ । ఏవముక్తే శుభే వాక్యే తాపస్యా ధర్మసంహితే ॥౨౦॥ హనూమాన్ హరిశార్దూలః ప్రత్యువాచ స్వయంప్రభామ్ । అధీనాః స్మ త్వదర్థే చ స్మర ధర్మమనుత్తమమ్ ॥౨౧॥ మ్రియమాణాన్నిరాహారాన్ సంజీవయ తపోధనే । తచ్ఛ్రుత్వా వచనం తస్య తాపసీ ధర్మచారిణీ ॥౨౨॥ ఆదాయ ఫలమూలాని వివిధాన్యుపజహార సా । ప్రతిగృహ్య తు తే తస్యాస్తథా వింధ్యవనేచరాః ॥౨౩॥ క్షుధార్తా భక్షయామాసుః ప్రశశంసుస్తపోధనామ్ ॥౨౪॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే - ఏకపంచాశస్సర్గః - *********************

అథతానబ్రవీత్సర్వాన్విశ్రాంతాన్హరిపుంగవాన్ । ఇదంవచనమేకాగ్రా తాపసీధర్మచారిణీ॥౧॥వానరా
యదివఃఖేదఃప్రణష్టఃఫలభక్షణాత్ ।యదిచైతన్మయాశ్రావ్యంశ్రోతుమిచ్ఛామి తాంకథామ్॥౨॥ తస్యాస్తద్వచనంశ్రు
త్వాహనూమాన్మారుతాత్మజః।ఆర్జవేనయథాతత్త్వమాఖ్యాతుముపచక్రమే॥౩॥రాజాసర్వస్యలోకస్యమహేంద్రవ
రుణోపమః । రామోదాశరథిశ్శ్రీమాన్ప్రవిష్టోదండకావనమ్॥౪॥లక్ష్మణేనసహభ్రాత్రావైదేహ్యాచాపిభార్యయా।త
స్యభార్యాజనస్థానాద్రావణేనహృతాబలాత్ ॥౫॥ వీరస్తస్యసఖారాజ్ఞస్సుగ్రీవోనామవానరః । రాజావానరముఖ్యా
నాంయేనప్రస్థాపితావయమ్॥౬॥అగస్త్యచరితామాశాందక్షిణాంయమరక్షితామ్। సహైభిర్వానరైర్ఘోరైరంగద
ప్రముఖైర్వయమ్॥౭॥రావణంసహితాస్సర్వేరాక్షసంకామరూపిణమ్ । సీతయాసహవైదేహ్యామార్గధ్వమితిచోది
తాః॥౮॥విచేతుంచవయంసర్వేసమగ్రాందక్షిణాందిశమ్ । వయంబుభుక్షితాస్సర్వేవృక్షమూలముపాశ్రితాః॥౯॥వివ
ర్ణవదనాస్సర్వేసర్వేధ్యానపరాయణాః।నాధిగచ్ఛామహేపారంమగ్నాశ్చింతామహార్ణవే॥౧౦ ॥చారయంతస్తత
శ్చక్షుర్దృష్టవంతోవయంబిలమ్। లతాపాదపసంఛన్నంతిమిరేణసమావృతమ్॥౧౧॥అస్మాద్ధంసాజలక్లిన్నాఃపక్షైస్సలిల
రేణుభిః। కురరాస్సారసాశ్చైవనిష్పతంతిపతత్రిణః॥౧౨॥సాధ్వత్రప్రవిశామేతిమయాతూక్తాఃప్లవంగమాః। తేషామపి
హిసర్వేషామనుమానముపాగతమ్॥౧౩॥గచ్ఛామప్రవిశామేతిభర్తృకార్యత్వరాన్వితాః। తతోగాఢంనిపతితాగృహ్య
హస్తౌపరస్పరమ్॥౧౪॥ఇదంప్రవిష్టాస్సహసాబిలంతిమిరసంవృతమ్ ।ఏతన్నఃకార్యమేతేనకృత్యేనవయమాగతాః॥౧౫॥
త్వాంచైవోపగతాస్సర్వేపరిద్యూనాబుభుక్షితాః। ఆతిథ్యంధర్మదత్తానిమూలానిచఫలానిచ॥౧౬॥అస్మాభిరుపభుక్తాని
బుభుక్షాపరిపీడితైః।యత్త్వయారక్షితాస్సర్వేమ్రియమాణాబుభుక్షయా॥౧౭॥బ్రూహిప్రత్యుపకారార్థంకింతేకు
ర్వంతువానరాః । ఏవముక్తాతుసర్వజ్ఞావానరైస్తైస్స్వయంప్రభా ॥ ౧౮ ॥ ప్రత్యువాచతతస్సర్వానిదంవానరయూథ
పాన్ । సర్వేషాంపరితుష్టాస్మివానరాణాంతరస్వినామ్॥౧౯ ॥చరంత్యామమధర్మేణనకార్యమిహకేనచిత్ ॥౨౦॥ ఇతి
శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే - ద్విపంచాశస్సర్గః - ***********************************

ఏవముక్తశ్శుభంవాక్యంతాపస్యాధర్మసంహితమ్। ఉవాచహనుమాన్వాక్యంతామనిందితలోచనామ్॥౧॥శరణంత్వాం
ప్రపన్నాఃస్మస్సర్వేవైధర్మచారిణీమ్।యఃకృతస్సమయోస్మాకంసుగ్రీవేణమహాత్మనా॥౨॥ సతుకాలోవ్యతిక్రాంతో
వనేనుహాతివర్తతామ్ | సాత్వమస్మాద్బిలాద్ఘోరాదుత్తారయితుమర్హసి॥౩॥ తస్మాత్సుగ్రీవవచనాదతిక్రాంతాన్గ
తాయుషః । త్రాతుమర్హసినస్సర్వాన్సుగ్రీవభయకర్శితాన్॥౪॥మహచ్చకార్యమస్మాభిఃకర్తవ్యంధర్మచారిణి । త
చ్చాపినకృతంకార్యమస్మాభిరిహవాసిభిః॥౫॥ఏవముక్తాహనుమతాతాపసీవాక్యమబ్రవీత్ । జీవతాదుష్కరంమన్యేప్ర
విష్టేననివర్తితుమ్॥ ౬॥ తపసస్తుప్రభావేననియమోపార్జితేనచ | సర్వానేవబిలాదస్మాత్తారయిష్యామివానరాన్ ॥
౭॥ నిమీలయతచక్షూంషిసర్వేవానరపుంగవాః। నహినిష్క్రమితుంశక్యమనిమీలితలోచ
నైః॥౮॥ తతోనిమీలితాస్సర్వేసుకుమారాంగుళైఃకరైః। సహసాపిదధుర్దృష్టింహృష్టాగమనకాం
క్షయా ॥ ౯ ॥ వానరాస్తుమహాత్మానోహస్తరుద్ధముఖాస్తదా । నిమేషాంతరమాత్రేణబిలాదుత్తారితాస్తయా ॥
౧౦॥తతస్తాన్వానరాన్సర్వాంస్తాపసీధర్మచారిణీ।నిస్సృతాన్విషమాత్తస్మాత్సమాశ్వాస్యేదమబ్రవీత్॥౧౧ ॥ ఏష
వింధ్యోగిరిఃశ్రీమాన్నానాద్రుమలతాకులః । ఏషప్రస్రవణశ్శైలస్సాగరోయంమహోదధిః॥౧౨॥ స్వస్తివోస్తుగమి
ష్యామిభవనంవానరర్షభాః।ఇత్యుక్త్వాతద్బిలంశ్రీమత్ ప్రవివేశస్వయంప్రభా॥౧౩॥ తతస్తేదదృశుర్ఘోరంసాగరంవ
రుణాలయమ్।అపారమభిగర్జంతంఘోరైరూర్మిభిరాకులమ్॥౧౪॥మయస్యమాయావిహితంగిరిదుర్గంవిచిన్వతామ్।
తేషాంమాసోవ్యతిక్రాంతోయోరాజ్ఞాసమయఃకృతః॥౧౫॥వింధ్యస్యతుగిరేఃపాదేసంప్రపుష్పితపాదపే।ఉపవిశ్యమ
హాత్మానశ్చింతామాపేదిరేతదా॥౧౬॥తతఃపుష్పాతిభారాగ్రాంల్లతాశతసమాకులాన్।ద్రుమాన్వాసంతికాన్దృష్ట్వా
బభూవుర్భయశంకితాః॥ ౧౭॥తేవసంతమనుప్రాప్తంప్రతిబుద్ధ్వాపరస్పరమ్।నష్టసందేశకాలార్థానిపేతుర్ధరణీత
లే॥౧౮ ॥తతస్తాన్కపివృద్ధాంస్తుశిష్టాంశ్చైవవనౌకసామ్।వాచామధురయాభాష్యయథావదనుమాన్యచ॥౧౯॥సతుసింహ
వృషస్కంధఃపీనాయతభుజఃకపిః ।యువరాజోమహాప్రాజ్ఞఅంగదోవాక్యమబ్రవీత్ ॥౨౦॥ శాసనాత్కపిరాజస్యయే

చ సర్వే వినిర్గతాః । మాసే పూర్ణే బిలస్థానాం హరయః కిం న బుధ్యత ॥౨౧॥ వయమాశ్వయుజే మాసే కాలసంఖ్యావ్యవ
స్థితాః । ప్రస్థితాస్సోఽపి చాతీతః కిమతః కార్యముచ్యతామ్ ॥ ౨౨ ॥ భవంతః ప్రత్యయం ప్రాప్తా నీతిమార్గవిశారదాః । హి
తేష్వభిరతా భర్తుర్నిసృష్టాస్సర్వకర్మసు ॥౨౩॥ కర్మస్వప్రతిమాస్సర్వే దిక్షు విశ్రుతపౌరుషాః । మాం పురస్కృత్య
నిర్యాతాః పింగాక్షపతిచోదితాః ॥౨౪॥ ఇదానీమకృతార్థానాం మర్తవ్యం నాత్ర సంశయః । హరిరాజస్య సందేశమకృ
త్వా కస్సుఖీ భవేత్ ॥౨౫॥ తస్మిన్నతీతే కాలే తు సుగ్రీవేణ కృతే స్వయమ్ । ప్రాయోపవేశనం యుక్తం సర్వేషాం చ వనౌక
సామ్ ॥ ౨౬ ॥ తీక్ష్ణః ప్రకృత్యా సుగ్రీవః స్వామిభావే వ్యవస్థితః । న క్షమిష్యతి నస్సర్వానపరాధకృతో గతాన్ ॥౨౭॥ అప్రవృ
త్తౌ చ సీతాయాః పాపమేవ కరిష్యతి । తస్మాత్ క్షమమిహాద్యైవ గంతుం ప్రాయోపవేశనమ్ ॥ ౨౮ ॥ త్యక్త్వా దారాంశ్చ
పుత్రాంశ్చ ధనాని చ గృహాణి చ । ధ్రువం నో హింసతే రాజా సర్వాన్ ప్రతిగతానితః ॥౨౯॥ వధేనాప్రతిరూపేణ శ్రేయాన్
మృత్యురిహైవ నః । న చాహం యౌవరాజ్యేన సుగ్రీవేణాభిషేచితః ॥౩౦॥ నరేంద్రేణాభిషిక్తోఽస్మి రామేణాక్లిష్టకర్మణా ।
స పూర్వం బద్ధవైరో మాం రాజా దృష్ట్వా వ్యతిక్రమమ్ ॥౩౧॥ ఘాతయిష్యతి దండేన తీక్ష్ణేన కృతనిశ్చయః । కిం మే సుహృద్భి
ర్వ్యసనం పశ్యద్భిర్జీవితాంతరే ॥౩౨॥ ఇహైవ ప్రాయమాసిష్యే పుణ్యే సాగరరోధసి । ఏతచ్ఛ్రుత్వా కుమారేణ యువ
రాజేన భాషితమ్ ॥౩౩॥ సర్వే తే వానరశ్రేష్ఠాః కరుణం వాక్యమబ్రువన్ । తీక్ష్ణః ప్రకృత్యా సుగ్రీవః ప్రియాసక్తశ్చ రాఘవః ॥
౩౪॥ సమీక్ష్యాకృతకార్యాంస్తు తస్మింస్తు సమయే గతే । అదృష్టాయాం తు వైదేహ్యాం దృష్ట్వా చైవ సమాగతాన్ ॥౩౫॥ రాఘ
వప్రియకామాయ ఘాతయిష్యత్యసంశయః । న క్షమం చాపరాద్ధానాం గమనం స్వామిపార్శ్వతః ॥ ౩౬ ॥ ఇహైవ సీతామ
న్విష్య ప్రవృత్తిముపలభ్య వా । నో చేద్గచ్ఛామ తం వీరం గమిష్యామో యమక్షయమ్ ॥౩౭॥ ప్లవంగమానాం తు భయార్ది
తానాం శ్రుత్వా వచస్తార ఇదం బభాషే । అలం విషాదేన బిలం ప్రవిశ్య వసామ సర్వే యది రోచతే వః ॥ ౩౮ ॥ ఇదం హి మా
యావిహితం సుదుర్గమం ప్రభూతవృక్షోదకభోజ్యపేయమ్ । ఇహాస్తి నో నైవ భయం పురందరాన్న రాఘవాద్వానరరా
జతో వా ॥౩౯॥ శ్రుత్వాంగదస్యాపి వచోఽనుకూలమూచుశ్చ సర్వే హరయః ప్రతీతాః । యథా న హింస్యేమ తథా విధానమస
క్తమద్యైవ విధీయతాం నః ॥౪౦॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే- త్రిపంచాశస్సర్గః.*************************

తథా బ్రువతి తారే తు తారాధిపతివర్చసి । అథ మేనే హృతం రాజ్యం హనుమానంగదేన తత్ ॥౧॥ బుద్ధ్యా హ్యష్టాం
గయా యుక్తం చతుర్బలసమన్వితమ్ । చతుర్దశగుణం మేనే హనుమాన్వాలినస్సుతమ్ ॥౨॥ ఆపూర్యమాణం శశ్వచ్చ తే
జోబలపరాక్రమైః । శశినం శుక్లపక్షాదౌ వర్ధమానమివ శ్రియా ॥౩॥ బృహస్పతిసమం బుద్ధ్యా విక్రమే సదృశం పితుః । శు
శ్రూషమాణం తారస్య గురోరివ పురందరమ్ ॥౪॥ భర్తురర్థే పరిశ్రాంతం సర్వశాస్త్రవిదాం వరమ్ । అభిసంధాతుమారే
భే హనూమానంగదం తతః ॥౫॥ స చతుర్ణాముపాయానాం తృతీయముపవర్ణయన్ । భేదయామాస తాన్ సర్వాన్ వాన
రాన్ వాక్యసంపదా ॥౬॥ తేషు సర్వేషు భిన్నేషు తతోఽభీషయదంగదమ్ । భీషణైర్బహుభిర్వాక్యైః కోపోపాయసమన్వి
తైః ॥౭॥ త్వం సమర్థతరః పిత్రా యుద్ధే తారేయ వై ధురమ్ । దృఢం ధారయితుం శక్తః కపిరాజ్యం యథా పితా ॥౮॥ నిత్యమస్థి
రచిత్తా హి కపయో హరిపుంగవ । నాజ్ఞాప్యం విషహిష్యంతి పుత్రదారాన్ వినా త్వయా ॥౯॥ త్వాం నైతే హ్యనుయుంజేయుః
ప్రత్యక్షం ప్రవదామి తే । యథాయం జాంబవాన్నీలః సుహోత్రశ్చ మహాకపిః ॥౧౦॥ న హ్యహం త ఇమే సర్వే సామదా
నాదిభిర్గుణైః । దండేన వా త్వయా శక్యాస్సుగ్రీవాదపకర్షితుమ్ ॥౧౧॥ విగృహ్యాసనమప్యాహుర్దుర్బలేన బలీయసః ।
ఆత్మరక్షాకరస్తస్మాన్న విగృహ్ణీత దుర్బలః ॥ ౧౨ ॥ యాం చేమాం మన్యసే ధాత్రీమేతద్బిలమితి శ్రుతమ్ । ఏతల్లక్ష్మణబా
ణానామీషత్కార్యం విదారణే ॥౧౩॥ స్వల్పం హి కృతమింద్రేణ క్షిపతా హ్యశనిం పురా । లక్ష్మణో నిశితైర్బాణైర్భింద్యా
త్పత్రపుటం యథా ॥౧౪॥ లక్ష్మణస్య తు నారాచా బహవస్సంతి తద్విధాః । వజ్రాశనిసమస్పర్శా గిరీణామపి దారణాః ॥౧౫॥
అవస్థానే యదైవ త్వమాసిష్యసి పరంతప । తదైవ హరయస్సర్వే త్యక్ష్యంతి కృతనిశ్చయాః ॥౧౬॥ స్మరంతః పుత్రదారాణాం
నిత్యోద్విగ్నా బుభుక్షితాః । ఖేదితా దుఃఖశయ్యాభిస్త్వాం కరిష్యంతి పృష్ఠతః ॥౧౭॥ స త్వం హీనస్సుహృద్భిశ్చ హితకామైశ్చ
బంధుభిః । తృణాదపి భృశోద్విగ్నః స్పందమానాద్భవిష్యసి ॥౧౮॥ న చ జాతు న హింస్యుస్త్వాం ఘోరా లక్ష్మణసాయకాః । అ
పవృత్తం జిఘాంసంతో మహావేగా దురాసదాః ॥౧౯॥ అస్మాభిస్తు గతం సార్ధం వినీతవదుపస్థితమ్ । ఆనుపూర్వ్యాత్తు సుగ్రీ

వోరాజ్యే త్వాం స్థాపయిష్యతి॥౨౦॥ ధర్మకామః పితృవ్యస్తే ప్రీతికామో దృఢవ్రతః। శుచిస్సత్యప్రతిజ్ఞశ్చ న త్వాం జాతు జి
ఘాంసతి॥౨౧॥ ప్రియకామశ్చ తే మాతుస్తదర్థం చాస్య జీవితమ్। తస్యాపత్యం చ నాస్త్యన్యత్తస్మాదంగద గమ్యతామ్॥౨౨॥
ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-చతుఃపంచాశస్సర్గః *************** శ్రుత్వా హనుమతో వాక్యం ప్రశ్రితం ధర్మ
సంహితమ్। స్వామిసత్కారసంయుక్తమంగదో వాక్యమబ్రవీత్॥౧॥ స్థైర్యమాత్మమనశ్శౌచమానృశంస్యమథార్జవమ్।
విక్రమశ్చైవ ధైర్యం చ సుగ్రీవే నోపపద్యతే॥౨॥ భ్రాతుర్జ్యేష్ఠస్య యో భార్యాం జీవతో మహిషీం ప్రియామ్। ధర్మేణ మా
తరం యస్తు స్వీకరోతి జుగుప్సితః॥౩॥ కథం స ధర్మం జానీతే యేన భ్రాత్రా మహాత్మనా। యుద్ధాయాభినియుక్తేన బిలస్య పి
హితం ముఖమ్॥౪॥ సత్యాత్పాణిగృహీతశ్చ కృతకర్మా మహాయశాః। విస్మృతో రాఘవో యేన స కస్య తు కృతం స్మరేత్॥౫॥ ల
క్ష్మణస్య భయాద్యేన నాధర్మభయభీరుణా। ఆదిష్టా మార్గితుం సీతా ధర్మమస్మిన్ కథం భవేత్॥౬॥ అస్మిన్ పాపే కృత
ఘ్నే తు స్మృతిహీనే చలాత్మని। ఆర్యః కో విశ్వసేజ్జాతు తత్కులీనో జిజీవిషుః॥౭॥ రాజ్యే పుత్రః ప్రతిష్ఠాప్యస్సగుణో నిర్గు
ణోఽపి వా। కథం శత్రుకులీనం మాం సుగ్రీవో జీవయిష్యతి॥౮॥ భిన్నమంత్రోఽపరాద్ధశ్చ హీనశక్తిః కథం హ్యహమ్। కిష్కిం
ధాం ప్రాప్య జీవేయమనాథ ఇవ దుర్బలః॥౯॥ ఉపాంశుదండేన హి మాం బంధనేనోపపాదయేత్। శఠః క్రూరో నృశం
సశ్చ సుగ్రీవో రాజ్యకారణాత్॥౧౦॥ బంధనాచ్చావసాదాన్మే శ్రేయః ప్రాయోపవేశనమ్। అనుజానీత మాం సర్వే గృ
హం గచ్ఛంతు వానరాః॥౧౧॥ అహం వః ప్రతిజానామి నాగమిష్యామ్యహం పురీమ్। ఇహైవ ప్రాయమాసిష్యే శ్రేయో
మరణమేవ మే॥౧౨॥ అభివాదనపూర్వం తు రాఘవౌ బలశాలినౌ। వాచ్యౌ మద్వచనాద్వీరౌ కుశలం రఘుపుంగవౌ॥౧౩॥
అభివాదనపూర్వం తు రాజా కుశలమేవ చ। వాచ్యః పితా యవీయాన్మే సుగ్రీవో వానరేశ్వరః॥౧౪॥ ఆరోగ్యపూర్వం కుశలం
వాచ్యా మాతా రుమా చ మే। మాతరం చైవ మే తారామాశ్వాసయితుమర్హథ॥౧౫॥ ప్రకృత్యా ప్రియపుత్రా సా సాను
క్రోశా తపస్వినీ। వినష్టమిహ మాం శ్రుత్వా వ్యక్తం హాస్యతి జీవితమ్॥౧౬॥ ఏతావదుక్త్వా వచనం వృద్ధాంస్తానభివాద్య చ।
వివేశ చాంగదో భూమౌ రుదన్ దర్భేషు దుర్మనాః॥౧౭॥ తస్య సంవిశతస్తత్ర రుదంతో వానరర్షభాః। నయనేభ్యః ప్ర
ముముచురుష్ణం వై వారి దుఃఖితాః॥౧౮॥ సుగ్రీవం చైవ నిందంతః ప్రశంసంతశ్చ వాలినమ్। పరివార్యాంగదం సర్వే వ్యవసన్
ప్రాయమాసితుమ్॥౧౯॥ మతం తద్వాలిపుత్రస్య విజ్ఞాయ ప్లవగర్షభాః। ఉపస్పృశ్యోదకం సర్వే ప్రాఙ్ముఖాస్సము
పావిశన్॥౨౦॥ దక్షిణాగ్రేషు దర్భేషు ఉదక్తీరం సమాశ్రితాః। ముమూర్షవో హరిశ్రేష్ఠా ఏతత్ క్షమమితి స్మ హ॥౨౧॥
రామస్య వనవాసం చ క్షయం దశరథస్య చ। జనస్థానవధం చైవ వధం చైవ జటాయుషః॥౨౨॥ హరణం చైవ వైదేహ్యా వాలిన
శ్చ వధం రణే। రామకోపం చ వదతాం హరీణాం భయమాగతమ్॥౨౩॥ స సంవిశద్భిర్బహుభిర్మహీధరో మహాద్రికూట
ప్రతిమైః ప్లవంగమైః। బభూవ సన్నాదితనిర్ఝరాంతరో భృశం నదద్భిర్జలదైరివోల్బణైః॥౨౪॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధా
కాండే - పంచపంచాశస్సర్గః. **

ఉపవిష్టాస్తు తే సర్వే యస్మిన్ ప్రాయం గిరిస్థలే। హరయో గృధ్రరాజశ్చ తం దేశముపచక్రమే॥౧॥ సంపాతిర్నా
మ నామ్నా తు చిరంజీవీ విహంగమః। భ్రాతా జటాయుషః శ్రీమాన్ ప్రఖ్యాతబలపౌరుషః॥౨॥ కందరాదభినిష్క్రమ్య స
వింధ్యస్య మహాగిరేః। ఉపవిష్టాన్ హరీన్ దృష్ట్వా హృష్టాత్మా గిరమబ్రవీత్॥౩॥ విధిః కిల నరం లోకే విధానేనానువర్తతే।
యథాయం విహితో భక్ష్యశ్చిరాన్మహ్యముపాగతః॥౪॥ పరంపరాణాం భక్షిష్యే వానరాణాం మృతం మృతమ్। ఉవాచేదం
వచః పక్షీ తాన్నిరీక్ష్య ప్లవంగమాన్॥౫॥ తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా భక్ష్యలుబ్ధస్య పక్షిణః। అంగదః పరమాయత్తో హనూమంత
మథాబ్రవీత్॥౬॥ పశ్య సీతాపదేశేన సాక్షాద్వైవస్వతో యమః। ఇమం దేశమనుప్రాప్తో వానరాణాం విపత్తయే॥౭॥ రా
మస్య న కృతం కార్యం రాజ్ఞో న చ వచః కృతమ్। హరీణామియమజ్ఞాతా విపత్తిస్సహసాగతా॥౮॥ వైదేహ్యాః ప్రియకామేన కృ
తం కర్మ జటాయుషా। గృధ్రరాజేన యత్తత్ర శ్రుతం వస్తదశేషతః॥౯॥ తథా సర్వాణి భూతాని తిర్యగ్యోనిగతాన్యపి।
ప్రియం కుర్వంతి రామస్య త్యక్త్వా ప్రాణాన్ యథా వయమ్॥౧౦॥ అన్యోన్యముపకుర్వంతి స్నేహకారుణ్యయంత్రి
తాః। తతస్తేనోపకారార్థం త్యజతాత్మానమాత్మనా॥౧౧॥ ప్రియం కృతం హి రామస్య ధర్మజ్ఞేన జటాయుషా। రాఘ
వార్థే పరిశ్రాంతా వయం సంత్యక్తజీవితాః॥౧౨॥ కాంతారాణి ప్రపన్నాః స్మ న చ పశ్యామ మైథిలీమ్। స సుఖీ గృధ్రరా

జస్తు రావణేన హతో రణే ॥ ౧౩ ॥ ముక్తశ్చ సుగ్రీవభయాద్గతశ్చ పరమాం గతిమ్ । జటాయుషో వినాశేన రాజ్ఞో దశరథస్య చ ॥
౧౪ ॥ హరణేన చ వైదేహ్యాః సంశయం హరయో గతాః । రామలక్ష్మణయోర్వాసమరణ్యే సహ సీతయా ॥ ౧౫ ॥ రాఘవస్య చ
బాణేన వాలినశ్చ తథా వధః । రామకోపాదశేషాణాం రాక్షసానాం తథా వధః ॥ ౧౬ ॥ కైకేయ్యా వరదానేన ఇదం హి వికృ
తం కృతమ్ ॥ తదసుఖమనుకీర్తితం వచో భువి పతితాంశ్చ సమీక్ష్య వానరాన్ । భృశచలితమతిర్మహామతిః కృపణముదా
హృతవాన్స గృధ్రరాట్ ॥ ౧౭ ॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే - షట్పంచాశస్సర్గః - ******************

తతః శ్రుత్వా తదా వాక్యమంగదస్య ముఖోద్గతమ్ । అబ్రవీద్వచనం గృధ్రస్తీక్ష్ణతుండో మహాస్వనః ॥ ౧ ॥ కోఽయం గి
రా ఘోషయతి ప్రాణైః ప్రియతమస్య మే । జటాయుషో వధం భ్రాతుః కంపయన్నివ మే మనః ॥ ౨ ॥ కథమాసీజ్జనస్థానే యుద్ధం
రాక్షసగృధ్రయోః । నామధేయమిదం భ్రాతుశ్చిరస్యాద్య మయా శ్రుతమ్ ॥ ౩ ॥ ఇచ్ఛేయం గిరిదుర్గాచ్చ భవద్భిరవతారి
తుమ్ । యవీయసో గుణజ్ఞస్య శ్లాఘనీయస్య విక్రమైః ॥ ౪ ॥ అతిదీర్ఘస్య కాలస్య తుష్టోఽస్మి పరికీర్తనాత్ । తదిచ్ఛేయమహం
శ్రోతుం వినాశం వానరర్షభాః ॥ ౫ ॥ భ్రాతుర్జటాయుషస్తస్య జనస్థాననివాసినః । తస్యైవ చ మమ భ్రాతుస్సఖా దశర
థః కథమ్ ॥ ౬ ॥ యస్య రామః ప్రియః పుత్రో జ్యేష్ఠో గురుజనప్రియః । సూర్యాంశుదగ్ధపక్షత్వాన్న శక్నోమ్యుపసర్పితుమ్ ॥
౭ ॥ ఇచ్ఛేయం పర్వతాదస్మాదవతర్తుమరిందమాః । శోకాద్భ్రష్టస్వరమపి శ్రుత్వా తే హరియూథపాః ॥ ౮ ॥ శ్రద్దధుర్నైవ
తద్వాక్యం కర్మణా తస్య శంకితాః । తే ప్రాయముపవిష్టాస్తు దృష్ట్వా గృధ్రం ప్లవంగమాః ॥ ౯ ॥ చక్రుర్బుద్ధిం తదా రౌద్రాం
సర్వాన్నో భక్షయిష్యతి । సర్వథా ప్రాయమాసీనాన్యది నో భక్షయిష్యతి ॥ ౧౦ ॥ కృతకృత్యా భవిష్యామః క్షిప్రం
సిద్ధిమితో గతాః । ఏతాం బుద్ధిం తతశ్చక్రుస్సర్వే తే వానరర్షభాః ॥ ౧౧ ॥ అవతార్య గిరేశ్శృంగాత్ గృధ్రమాహాంగద
స్తదా । బభూవర్క్షరజా నామ వానరేంద్రః ప్రతాపవాన్ ॥ ౧౨ ॥ మమార్యః పార్థివః పక్షిన్ ధార్మికస్తస్య చాత్మజౌ । సు
గ్రీవశ్చైవ వాలీ చ పుత్రావోఘబలావుభౌ ॥ ౧౩ ॥ లోకే విశ్రుతకర్మాభూద్రాజా వాలీ పితా మమ । రాజా కృత్స్నస్య జ
గత ఇక్ష్వాకూణాం మహారథః ॥ ౧౪ ॥ రామో దాశరథిః శ్రీమాన్ప్రవిష్టో దండకావనమ్ । లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా వైదేహ్యా
చాపి భార్యయా ॥ ౧౫ ॥ పితుర్నిర్దేశనిరతో ధర్మ్యం పంథానమాశ్రితః । తస్య భార్యా జనస్థానాద్రావణేన హృతా బలాత్ ।
॥ ౧౬ ॥ రామస్య చ పితుర్మిత్రం జటాయుర్నామ గృధ్రరాట్ । దదర్శ సీతాం వైదేహీం హ్రియమాణాం విహాయసా ॥
౧౭ ॥ రావణం విరథం కృత్వా స్థాపయిత్వా చ మైథిలీమ్ । పరిశ్రాంతశ్చ వృద్ధశ్చ రావణేన హతో రణే ॥ ౧౮ ॥ ఏవం గృధ్రో హత
స్తేన రావణేన బలీయసా । సంస్కృతశ్చాపి రామేణ గతశ్చ గతిముత్తమామ్ ॥ ౧౯ ॥ తతో మమ పితృవ్యేణ సుగ్రీవేణ మహాత్మ
నా । చకార రాఘవస్సఖ్యం సోఽవధీత్పితరం మమ ॥ ౨౦ ॥ మమ పిత్రా విరుద్ధో హి సుగ్రీవస్సచివైస్సహ । నిహత్య వాలినం రా
మస్తతస్తమభిషేచయత్ ॥ ౨౧ ॥ స రాజ్యే స్థాపితస్తేన సుగ్రీవో వానరాధిపః । రాజా వానరముఖ్యానాం యేన ప్రస్థాపితా వ
యమ్ ॥ ౨౨ ॥ ఏవం రామప్రయుక్తాస్తు మార్గమాణాస్తతస్తతః । వైదేహీం నాధిగచ్ఛామో రాత్రౌ సూర్యప్రభామివ ॥ ౨౩
॥ తే వయం దండకారణ్యం విచిత్య సుసమాహితాః । అజ్ఞానాత్తు ప్రవిష్టాః స్మ ధరణ్యా వివృతం బిలమ్ ॥ ౨౪ ॥ మయస్య మాయావి
హితం తద్బిలం చ విచిన్వతామ్ । వ్యతీతస్తత్ర నో మాసో యో రాజ్ఞా సమయః కృతః ॥ ౨౫ ॥ తే వయం కపిరాజస్య సర్వే వచన
కారిణః । కృతాం సంస్థామతిక్రాంతా భయాత్ప్రాయముపాస్మహే ॥ ౨౬ ॥ క్రుద్ధే తస్మింస్తు కాకుత్స్థే సుగ్రీవే చ సలక్ష్మ
ణే । గతానామపి సర్వేషాం తత్ర నో నాస్తి జీవితమ్ ॥ ౨౭ ॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే - సప్తపంచాశస్సర్గః - ******

ఇత్యుక్తః కరుణం వాక్యం వానరైస్త్యక్తజీవితైః । సబాష్పో వానరాన్గృధ్రః ప్రత్యువాచ మహాస్వనః ॥ ౧ ॥ య
వీయాన్మమ స భ్రాతా జటాయుర్నామ వానరాః । యమాఖ్యాత హతం యుద్ధే రావణేన బలీయసా ॥ ౨ ॥ వృద్ధభావాదపక్ష
త్వాచ్ఛృణ్వంస్తదపి మర్షయే । నహి మే శక్తిరస్త్యద్య భ్రాతుర్వైరవిమోక్షణే ॥ ౩ ॥ పురా వృత్రవధే వృత్తే పరస్పరజయై
షిణౌ । ఆదిత్యముపయాతౌ స్వో జ్వలంతం రశ్మిమాలినమ్ ॥ ౪ ॥ ఆవృత్యాకాశమార్గేణ జవేన స్మ గతౌ భృశమ్ । మధ్యం ప్రా
ప్తే తు సూర్యే తు జటాయురవసీదతి ॥ ౫ ॥ తమహం భ్రాతరం దృష్ట్వా సూర్యరశ్మిభిరర్దితమ్ । పక్షాభ్యాం ఛాదయామాస
స్నేహాత్పరమవిహ్వలః ॥ ౬ ॥ నిర్దగ్ధపక్షః పతితో వింధ్యేఽహం వానరర్షభాః । అహమస్మిన్న తు భ్రాతుః ప్రవృత్తిముపలక్ష
యే ॥ ౭ ॥ జటాయుషస్త్వేవముక్తో భ్రాత్రా సంపాతినా తదా । యువరాజో మహాప్రాజ్ఞః ప్రత్యువాచాంగదస్తదా ॥ ౮ ॥

జటాయుషో యది భ్రాతా శ్రుతం తే గదితం మయా | ఆఖ్యాహి యది జానాసి నిలయం తస్య రక్షసః ||౯|| అదీర్ఘదర్శినం తం
వై రావణం రాక్షసాధిపమ్ | అంతికే యది వా దూరే యది జానాసి శంస నః ||౧౦|| తతోఽబ్రవీన్మహాతేజా జ్యేష్ఠో భ్రాతా జటా
యుషః | ఆత్మానురూపం వచనం వానరాన్సంప్రహర్షయన్ ||౧౧|| నిర్దగ్ధపక్షో గృధ్రోఽహం హీనవీర్యః ప్లవంగమాః | వా
ఙ్మాత్రేణ తు రామస్య కరిష్యే సాహ్యముత్తమమ్ ||౧౨|| జానామి వారుణాఁల్లోకాన్విష్ణోస్త్రైవిక్రమానపి | మహాసురవిమ
ర్దాన్వాప్యమృతస్య చ మంథనమ్ ||౧౩|| రామస్య యదిదం కార్యం కర్తవ్యం ప్రథమం మయా | జరయా చ హృతం తేజః
ప్రాణాశ్చ శిథిలా మమ ||౧౪|| తరుణీ రూపసంపన్నా సర్వాభరణభూషితా | హ్రియమాణా మయా దృష్టా రావణేన దు
రాత్మనా ||౧౫|| క్రోశంతీ రామ రామేతి లక్ష్మణేతి చ భామినీ | భూషణాన్యపవిధ్యంతీ గాత్రాణి చ విధూన్వతీ ||౧౬|| సూర్య
ప్రభేవ శైలాగ్రే తస్యాః కౌశేయముత్తమమ్ | అసితే రాక్షసే భాతి యథా వా తటిదంబుదే ||౧౭|| తాం తు సీతామహం మన్యే
రామస్య పరికీర్తనాత్ | శ్రూయతాం మే కథయతో నిలయం తస్య రక్షసః ||౧౮|| పుత్రో విశ్రవసస్సాక్షాద్భ్రాతా వై
శ్రవణస్య చ | అధ్యాస్తే నగరీం లంకాం రావణో నామ రాక్షసః ||౧౯|| ఇతో ద్వీపే సముద్రస్య సంపూర్ణే శతయోజనే | త
స్మిన్లంకాపురీ రమ్యా నిర్మితా విశ్వకర్మణా ||౨౦|| జాంబూనదమయైర్ద్వారైశ్చిత్రైః కాంచనవేదికైః | ప్రాకారేణా
ర్కవర్ణేన మహతా సుసమావృతా ||౨౧|| తస్యాం వసతి వైదేహీ దీనా కౌశేయవాసినీ | రావణాంతఃపురే రుద్ధా రాక్షసీభి
స్సురక్షితా ||౨౨|| జనకస్యాత్మజాం రాజ్ఞస్తత్ర ద్రక్ష్యథ మైథిలీమ్ | లంకాయామథ గుప్తాయాం సాగరేణ సమంతతః ||౨౩||
సంప్రాప్య సాగరస్యాంతం సంపూర్ణం శతయోజనమ్ | ఆసాద్య దక్షిణం తీరం తతో ద్రక్ష్యథ రావణమ్ ||౨౪|| తత్రైవ త్వ
రితాః క్షిప్రం విక్రమధ్వం ప్లవంగమాః | జ్ఞానేన ఖలు పశ్యామి దృష్ట్వా ప్రత్యాగమిష్యథ ||౨౫|| ఆద్యః పంథాః కులింగానాం
యే చాన్యే ధాన్యజీవినః | ద్వితీయో బలిభోజానాం యే చ వృక్షఫలాశినః ||౨౬|| భాసాస్తృతీయం గచ్ఛంతి క్రౌంచాశ్చ కుర
రైస్సహ | శ్యేనాశ్చతుర్థం గచ్ఛంతి గృధ్రా గచ్ఛంతి పంచమమ్ ||౨౭|| బలవీర్యోపపన్నానాం రూపయౌవనశాలి
నామ్ | షష్ఠస్తు పంథా హంసానాం వైనతేయగతిః పరా ||౨౮|| వైనతేయాచ్చ నో జన్మ సర్వేషాం వానరర్షభాః | గర్హి
తం తు కృతం కర్మ యేన స్మ పిశితాశినా ||౨౯|| ప్రతికార్యం చ మే తస్య వైరం భ్రాతుః కృతం భవేత్ | ఇహస్థోఽహం ప్రపశ్యా
మి రావణం జానకీం తథా ||౩౦|| అస్మాకమపి సౌపర్ణం దివ్యం చక్షుర్బలం తథా | తస్మాదాహారవీర్యేణ నిసర్గేణ చ వాన
రాః ||౩౧|| ఆయోజనశతాత్సాగ్రాద్వయం పశ్యామ నిత్యశః | అస్మాకం విహితా వృత్తిర్నిసర్గేణ చ దూరతః ||౩౨|| విహి
తా పాదమూలే తు వృత్తిశ్చరణయోధినామ్ | ఉపాయో దృశ్యతాం కశ్చిల్లంఘనే లవణాంభసః ||౩౩|| అభిగమ్య తు వైదేహీం
సమృద్ధార్థా భవిష్యథ | సముద్రం నేతుమిచ్ఛామి భవద్భిర్వరుణాలయమ్ ||౩౪|| ప్రదాస్యామ్యుదకం భ్రాతుః స్వర్గత
స్య మహాత్మనః | తతో నీత్వా తు తం దేశం తీరే నదనదీపతేః ||౩౫|| నిర్దగ్ధపక్షం సంపాతిం వానరాస్సుమహౌజసః | పునః
ప్రత్యానయిత్వా చ తం దేశం పతగేశ్వరమ్ ||౩౬|| బభూవుర్వానరా హృష్టాః ప్రవృత్తిముపలభ్య తే || ఇతి శ్రీమత్కి-
ష్కింధాకాండే - అష్టపంచాశస్సర్గః - **

****

తతస్తదమృతాస్వాదం గృధ్రరాజేన భాషితమ్ | నిశమ్య చాభవన్హృష్టాస్తే చ వై ప్లవగర్షభాః ||౧|| జాంబవా
న్వానరశ్రేష్ఠస్సహ సర్వైః ప్లవంగమైః | భూతలాత్సహసోత్థాయ గృధ్రరాజానమబ్రవీత్ ||౨|| క్వ సీతా కేన వా దృష్టా
కో వా హరతి మైథిలీమ్ | తదాఖ్యాతు భవాన్సర్వం గతిర్భవ వనౌకసామ్ ||౩|| కో దాశరథిబాణానాం వజ్రవేగనిపాతి
నామ్ | స్వయం లక్ష్మణముక్తానాం న చింతయతి విక్రమమ్ ||౪|| స హరీన్ప్రీతిసంయుక్తాన్సీతాశ్రుతిసమాహితాన్ | పునరా
శ్వాసయన్ప్రీత ఇదం వచనమబ్రవీత్ ||౫|| శ్రూయతామిహ వైదేహ్యా యథా మే హరణం శ్రుతమ్ | యేన చాపి మమాఖ్యా
తం యత్ర వాఽఽయతలోచనా ||౬|| అహమస్మిన్గిరౌ దుర్గే బహుయోజనమాయతే | చిరాన్నిపతితో వృద్ధః క్షీణప్రాణపరా
క్రమః ||౭|| తం మామేవంగతం పుత్రః సుపార్శ్వో నామ నామతః | ఆహారేణ యథాకాలం బిభర్తి పతతాం వరః ||౮|| తీక్ష్ణకా
మాస్తు గంధర్వాస్తీక్ష్ణకోపా భుజంగమాః | మృగాణాం తు భయం తీక్ష్ణం తతస్తీక్ష్ణక్షుధా వయమ్ ||౯|| స కదాచిత్క్షుధార్తస్య
మమాహారాభికాంక్షిణః | గతసూర్యేఽహని ప్రాప్తో మమ పుత్రో హ్యనామిషః ||౧౦|| స మయాఽఽహారసంరోధాత్పీడితః ప్రీతివర్ధనః | అనుమాన్య యథా
తత్త్వమిదం వచనమబ్రవీత్ ||౧౧|| స మయాఽఽహారసంరోధాత్పీడితః ప్రీతివర్ధనః | అనుమాన్య

థాతత్త్వమిదం వచనమబ్రవీత్ ॥౧౨॥ అహం తాత యథాకాలమామిషార్థీ ఖమాప్లుతః । మహేంద్రస్య గిరేర్ద్వారమావృత్య చ సమాశ్రితః ॥౧౩॥ తతస్సత్త్వసహస్రాణాం సాగరాంతరచారిణామ్ । పంథానమేకో ఽధ్యవసం సన్నిరోద్ధుమవాఙ్ముఖః ॥౧౪॥ తత్ర కశ్చిన్మయా దృష్టస్సూర్యోదయసమప్రభామ్ । స్త్రియమాదాయ గచ్ఛన్వై భిన్నాంజనచయప్రభః ॥౧౫॥ సో ఽహమభ్యవహారార్థీ తౌ దృష్ట్వా కృతనిశ్చయః । తేన సామ్నా వినీతేన పంథానమనుయాచితః ॥౧౬॥ నహి సామోపపన్నానాం ప్రహర్తా విద్యతే క్వచిత్ । నీచేష్వపి జనః కశ్చిత్కిమంగ బత మద్విధః ॥౧౭॥ సయాతస్తేజసా వ్యోమ సంక్షిపన్నివ వేగతః । అథాహం ఖచరైర్భూతైరభిగమ్య సభాజితః ॥౧౮॥ దిష్ట్యా జీవసి తాతేతి హ్యబ్రువన్మాం మహర్షయః । కథంచిత్సకళత్రో ఽసౌ గతస్తే స్వస్త్యసంశయమ్ ॥౧౯॥ ఏవముక్తస్తతో ఽహం తైస్సిద్ధైః పరమశోభనైః । సచ మే రావణో రాజా రక్షసాం ప్రతివేదితః ॥౨౦॥ హరన్దాశరథేర్భార్యాం రామస్య జనకాత్మజామ్ । భ్రష్టాభరణకౌశేయాం శోకవేగపరాజితామ్ ॥౨౧॥ రామలక్ష్మణయోర్నామ క్రోశంతీం ముక్తమూర్ధజామ్ । ఏష కాలాత్యయస్తావదితి కాలవిదాం వరః ॥౨౨॥ ఏతమర్థం సమగ్రం మే సుపార్శ్వః ప్రత్యవేదయత్ । తచ్ఛ్రుత్వాపి హి మే బుద్ధిర్నాసీత్కాచిత్పరాక్రమే ॥౨౩॥ అపక్షో హి కథం పక్షీ కర్మ కించిదుపక్రమే । యత్తు శక్యం మయా కర్తుం వాగ్బుద్ధిగుణవర్తినా ॥౨౪॥ శ్రూయతాం తత్ప్రవక్ష్యామి భవతాం పౌరుషాశ్రయమ్ । వాఙ్మతిభ్యాం తు సర్వేషాం కరిష్యామి ప్రియం హి వః ॥౨౫॥ యద్ధి దాశరథేః కార్యం మమ తన్నాత్ర సంశయః । తే భవంతో మతిశ్రేష్ఠా బలవంతో మనస్వినః ॥౨౬॥ ప్రేషితాః కపిరాజేన దేవైరపి దురాసదాః । రామలక్ష్మణబాణాశ్చ నిశితాః కంకపత్రిణః ॥౨౭॥ త్రయాణామపి లోకానాం పర్యాప్తాస్త్రాణనిగ్రహే । కామం ఖలు దశగ్రీవస్తేజోబలసమన్వితః ॥౨౮॥ భవతాం తు సమర్థానాం న కించిదపి దుష్కరమ్ । తదలం కాలసంగేన క్రియతాం బుద్ధినిశ్చయః ॥౨౯॥ నహి కర్మసు సజ్జంతే బుద్ధిమంతో భవద్విధాః ॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే ఏకోనషష్టితమస్సర్గః ****************

తతః కృతోదకం స్నాతం తం గృధ్రం హరియూథపాః । ఉపవిష్టా గిరౌ దుర్గే పరివార్య సమంతతః ॥౧॥ తమంగదముపాసీనం తైస్సర్వైర్హరిభిర్వృతమ్ । జనితప్రత్యయో హర్షాత్సంపాతిః పునరబ్రవీత్ ॥౨॥ కృత్వా నిశ్శబ్దమేకాగ్రాః శృణ్వంతు హరయో మమ । తత్త్వం సంకీర్తయిష్యామి యథా జానామి మైథిలీమ్ ॥౩॥ అస్య వింధ్యస్య శిఖరే పతితో ఽస్మి పురా వనే । సూర్యాతపపరీతాంగో నిర్దగ్ధస్సూర్యరశ్మిభిః ॥౪॥ లబ్ధసంజ్ఞస్తు షడ్రాత్రాద్వివశో విహ్వలన్నివ । వీక్షమాణో దిశస్సర్వా నాభిజానామి కించన ॥౫॥ తతస్తు సాగరం శైలాన్నదీస్సర్వాస్సరాంసి చ । వనాన్యుదధివేలాం చ సమీక్ష్య మతిరాగమత్ ॥౬॥ హృష్టపక్షిగణాకీర్ణః కందరాంతరకూటవాన్ । దక్షిణస్యోదధేస్తీరే వింధ్యో ఽయమితి నిశ్చితః ॥౭॥ ఆసీచ్చాత్రాశ్రమం పుణ్యం సురైరపి సుపూజితమ్ । ఋషిర్నిశాకరో నామ యస్మిన్నుగ్రతపా హ్యభూత్ ॥౮॥ అష్టౌ వర్షసహస్రాణి తేనాస్మిన్నృషిణా వినా । వసతో మమ ధర్మజ్ఞస్స్వర్గతే తు నిశాకరే ॥౯॥ అవతీర్య చ వింధ్యాగ్రాత్కృచ్ఛ్రేణ విషమాచ్ఛనైః । తీక్ష్ణదర్భాం వసుమతీం దుఃఖేన పునరాగతః ॥౧౦॥ తమృషిం ద్రష్టుకామో ఽస్మి దుఃఖేనాభ్యాగతో భృశమ్ । జటాయుషా మయా చైవ బహుశో ఽభిగతో హి సః ॥౧౧॥ తస్యాశ్రమపదాభ్యాశే వవుర్వాతాస్సుగంధినః । వృక్షో నాపుష్పితః కశ్చిదఫలో వా న విద్యతే ॥౧౨॥ ఉపేత్య చాశ్రమం పుణ్యం వృక్షమూలముపాశ్రితః । ద్రష్టుకామః ప్రతీక్షే ఽహం భగవంతం నిశాకరమ్ ॥౧౩॥ అథాపశ్యమదూరస్థమృషిం జ్వలితతేజసమ్ । కృతాభిషేకం దుర్ధర్షముపావృత్తముదఙ్ముఖమ్ ॥౧౪॥ తమృక్షాస్సృమరా వ్యాఘ్రాస్సింహా నాగాస్సరీసృపాః । పరివార్యోపగచ్ఛంతి ధాతారం ప్రాణినో యథా ॥౧౫॥ తతః ప్రాప్తమృషిం జ్ఞాత్వా తాని సత్త్వాని వై యయుః । ప్రవిష్టే రాజని యథా సర్వం సామాత్యకం బలమ్ ॥౧౬॥ ఋషిస్తు దృష్ట్వా మాం ప్రీతః ప్రవిష్టశ్చాశ్రమం పునః । ముహూర్తమాత్రాన్నిష్క్రమ్య తతః కార్యమపృచ్ఛత ॥౧౭॥ సౌమ్య వైకల్యతాం దృష్ట్వా రోమ్ణాం తే నావగమ్యతే । అగ్నిదగ్ధావిమౌ పక్షౌ త్వక్చైవ వ్రణితా తవ ॥౧౮॥ గృధ్రౌ ద్వౌ దృష్టపూర్వౌ మే మాతరిశ్వసమౌ జవే । గృధ్రాణాం చైవ రాజానౌ భ్రాతరౌ కామరూపిణౌ ॥౧౯॥ జ్యేష్ఠో హి త్వం తు సంపాతే జటాయురనుజస్తవ । మానుషం రూపమాస్థాయ గృహ్ణీతాం చరణౌ మమ ॥౨౦॥ కిం తే వ్యాధిసముత్థానం పక్షయోః పతనం కథమ్ । దండో వాయం కృతః కేన సర్వమాఖ్యాహి పృచ్ఛతః ॥౨౧॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే షష్టితమస్సర్గః ************************

తతస్తద్దారుణం కర్మ దుష్కరం సాహసాత్కృతమ్ । ఆచచక్షే మునేస్సర్వం సూర్యానుగమనం తదా ॥౧॥ భగ

వర్ణప్రణయుక్తత్వాల్లజ్జయావ్యాకులేంద్రియః।పరిశ్రాంతోనశక్నోమివచనంప్రతిభాషితుమ్॥ ౨॥ అహంచైవజటా
యుశ్చసంఘర్షాద్దర్పమోహితౌ।ఆకాశంపతితౌవీరౌజిజ్ఞాసంతౌపరాక్రమమ్॥౩॥కైలాసశిఖరేబద్ధ్వామునీనామగ్ర
తఃపణమ్।రవిస్స్యాదనుయాతవ్యోయావదస్తంమహాగిరిమ్॥౪॥ అథావాంయుగపత్ప్రాప్తావపశ్యావమహీతలే। రథచ
క్రప్రమాణానినగరాణిపృథక్పృథక్॥౫॥క్వచిద్వాదిత్రఘోషాంశ్చబ్రహ్మఘోషాంశ్చశుశ్రువః। గాయంతీశ్చాంగనా
బహ్వీఃపశ్యావోరక్తవాససః॥౬॥తూర్ణముత్పత్యచాకాశమాదిత్యపథమాశ్రితౌ।ఆవామాలోకయావస్తద్వనంశాద్వ
లసన్నిభమ్॥౭॥ఉపలైరివసంఛన్నాదృశ్యతేభూశ్శిలోచ్చయైః। ఆపగాభిశ్చసంవీతాసూత్రైరివవసుంధరా॥౮॥ హిమ
వాంశ్చైవవింధ్యశ్చమేరుశ్చసుమహాగిరిః।భూతలేసంప్రకాశంతేనాగాఇవజలాశయే॥౯॥తీవ్రస్స్వేదశ్చఖేదశ్చభ
యంచాసీత్తదావయోః।సమావిశతిమోహశ్చమోహాన్మూర్ఛాతిదారుణా॥౧౦॥నదిగ్విజ్ఞాయతేయామ్యానాగ్నేయీ
నచవారుణీ।యుగాంతేనియతోలోకోహతోదగ్ధఇవాగ్నినా॥౧౧॥మనశ్చమేహతంభూయస్సన్నివర్త్యతుసంశ్రయమ్।
యత్నేనమహతాహ్యస్మిన్పునస్సంధాయచక్షుషీ॥౧౨॥యత్నేనమహతాభూయోరవిస్సమవలోకితః। తుల్యఃపృథ్వీ
ప్రమాణేనభాస్కరఃప్రతిభాతినౌ॥౧౩॥జటాయుర్మామనాపృచ్ఛ్యనిపపాతమహీంతతః। తందృష్ట్వాతూర్ణమాకా
శాదాత్మానంముక్తవానహమ్॥౧౪॥పక్షాభ్యాంచమయాగుప్తోజటాయుర్నప్రదహ్యత।ప్రమాదాత్తత్రనిర్దగ్ధఃపతన్వా
యుపథాదహమ్॥౧౫॥ఆశంకేతంనిపతితంజనస్థానేజటాయుషమ్।అహంతుపతితోవింధ్యేదగ్ధపక్షోజడీకృతః॥౧౬॥రాజ్యే
నహీనోభ్రాత్రాచపక్షాభ్యాంవిక్రమేణచ। సర్వథామర్తుమేవేచ్ఛన్పతిష్యేశిఖరాద్గిరేః॥౧౭॥ ఇతిశ్రీమత్కి
ష్కింధాకాండే-ఏకషష్టితమస్సర్గః- **

ఏవముక్త్వామునిశ్రేష్ఠమరుదందుఃఖితోభృశమ్।అథధ్యాత్వాముహూర్తంతుభగవానిదమబ్రవీత్॥౧॥పక్షౌచ
తేప్రపక్షౌచపునరన్యౌభవిష్యతః।చక్షుషీచైవప్రాణాశ్చవిక్రమంచబలంచతే॥౨॥పురాణేనమహత్కార్యంభవిష్యతి
మయాశ్రుతమ్।దృష్టంమేతపసాచైవశ్రుత్వాచవిదితంమమ॥౩॥ రాజాదశరథోనామకశ్చిదిక్ష్వాకువర్ధనః। తస్యపు
త్రోమహాతేజారామోనామభవిష్యతి॥౪॥అరణ్యంచసహభ్రాత్రాలక్ష్మణేనగమిష్యతి। తస్మిన్నర్థేనియుక్తస్సన్పి
త్రాసత్యపరాక్రమః॥౫॥ నైరృతోరావణోనామతస్యభార్యాంహరిష్యతి। రాక్షసేంద్రోజనస్థానాదవధ్యస్సురదాన
వైః॥౬॥సాచకామైఃప్రలోభ్యంతీభక్ష్యైర్భోజ్యైశ్చమైథిలీ। నభోక్ష్యతిమహాభాగాదుఃఖమగ్నాయశస్వినీ॥౭॥ పర
మాన్నంతువైదేహ్యాజ్ఞాత్వాదాస్యతివాసవః। యదన్నమమృతప్రఖ్యంసురాణామపిదుర్లభమ్॥౮॥ తదన్నంమైథిలీ
ప్రాప్యవిజ్ఞాయేంద్రాదిదంత్వితి। అగ్రముద్ధృత్యరామాయభూతలేనిర్వపిష్యతి॥౯॥యదిజీవతిమేభర్తాలక్ష్మణేనస
హప్రభుః।దేవత్వంగచ్ఛతోర్వాపితయోరన్నమిదంత్వితి॥౧౦॥ఏష్యంత్యన్వేషకాస్తస్యారామదూతాఃప్లవంగమాః। ఆ
ఖ్యేయారామమహిషీత్వయాతేభ్యోవిహంగమ॥౧౧॥సర్వథాహినగంతవ్యమీదృశఃక్వగమిష్యసి।దేశకాలౌప్రతీక్షస్వ
పక్షౌత్వంప్రతిపత్స్యసే॥౧౨॥నోత్సహేయమహంకర్తుమద్యైవత్వాంసపక్షకమ్। ఇహస్థస్త్వంతులోకానాంహి
తంకార్యంకరిష్యసి॥౧౩॥త్వయాపిఖలుతత్కార్యంతయోశ్చనృపపుత్రయోః। బ్రాహ్మణానాంసురాణాంచమునీనాం
వాసవస్యచ॥౧౪॥ఇచ్ఛామ్యహమపిద్రష్టుంభ్రాతరౌరామలక్ష్మణౌ। నేచ్ఛేచిరంధారయితుంప్రాణాంస్త్యక్ష్యేకళేబ
రమ్॥౧౫॥మహర్షిస్త్వబ్రవీదేవందృష్టతత్త్వార్థదర్శనః॥ఇతిశ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-ద్విషష్టితమస్సర్గః *******

ఏతైరన్యైశ్చబహుభిర్వాక్యైర్వాక్యవిదాంవరః।మాంప్రశస్యాభ్యనుజ్ఞాప్యప్రవిష్టస్సస్వమాశ్రమమ్॥౧॥కం
దరాత్తువిసర్పిత్వాపర్వతస్యశనైశ్శనైః। అహంవింధ్యంసమారుహ్యభవతఃప్రతిపాలయే॥౨॥ అద్యత్వేతస్యకాలస్య
సాగ్రంవర్షశతంగతమ్।దేశకాలప్రతీక్షోఽస్మిహృదికృత్వామునేర్వచః॥౩॥ మహాప్రస్థానమాసాద్యస్వర్గతేతునిశాక
రే।మాంనిర్దహతిసంతాపోవితర్కైర్బహుభిర్వృతమ్॥౪॥ఉత్థితాంమరణేబుద్ధింమునివాక్యైర్నివర్తయే।బుద్ధిర్యాతేన
మేదత్తాప్రాణానాంరక్షణాయతు॥౫॥సామేపనయతేదుఃఖందీప్తేవాగ్నిశిఖాతమః। బుధ్యతాచమయావీర్యంరావణస్య
దురాత్మనః॥౬॥పుత్రస్సంతర్జితోవాగ్భిర్నత్రాతామైథిలీకథమ్। తస్యావిలపితంశ్రుత్వాతౌచసీతావినాకృతౌ॥౭॥
నమేదశరథస్నేహాత్పుత్రేణోత్థాపితంప్రియమ్।తస్యత్వేవంబ్రువాణస్యసంహతైర్వానరైస్సహ॥౮॥ ఉత్పేతతుస్త

డావతౌ సమతుం వనచారిణాం। స దృష్ట్వా స్వాం తనుం పక్షైరుద్గతైరరుణచ్ఛదైః ॥౯॥ ప్రహర్షమతులం లేభే వానరాంశ్చే
దమబ్రవీత్। ఋషేర్నిశాకరస్యైవ ప్రభావాదమితాత్మనః ॥౧౦॥ ఆదిత్యరశ్మినిర్దగ్ధౌ పక్షౌ మే పునరుత్థితౌ। యౌవనే వ
ర్తమానస్య మమాసీద్యః పరాక్రమః ॥౧౧॥ తమేవాద్యానుగచ్ఛామి బలం పౌరుషమేవ చ। సర్వథా క్రియతాం యత్నః సీ
తామధిగమిష్యథ ॥౧౨॥ పక్షలాభో మమాయం వః సిద్ధిప్రత్యయకారకః। ఇత్యుక్త్వా స హరీన్ సర్వాన్ సంపాతిః పతగోత్త
మః ॥౧౩॥ ఉత్పపాత గిరేశ్శృంగాజ్జిజ్ఞాసుః ఖగమో గతిమ్। తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా ప్రీతిసంహృష్టమానసాః ॥౧౪॥ బభూ
వుర్హరిశార్దూలా విక్రమాభ్యుదయోన్ముఖాః। అథ పవనసమానవిక్రమాః ప్లవగవరాః ప్రతిలబ్ధపౌరుషాః। అభిజిదభిము
ఖాదిశం యయుర్జనకసుతాపరిమార్గణోన్ముఖాః ॥౧౫॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే - త్రిషష్టితమస్సర్గః-*****

ఆఖ్యాతా గృధ్రరాజేన సముత్పత్య ప్లవంగమాః। సంగతాః ప్రీతిసంయుక్తా వినేదుస్సింహవిక్రమాః ॥౧॥ సంపాతే
ర్వచనం శ్రుత్వా హరయో రావణక్షయమ్। హృష్టాస్సాగరమాజగ్ముః సీతాదర్శనకాంక్షిణః ॥౨॥ అభిగమ్య తు తం దేశం ద
దృశుర్భీమవిక్రమాః। కృత్స్నం లోకస్య మహతః ప్రతిబింబమివ స్థితమ్ ॥౩॥ దక్షిణస్య సముద్రస్య సమాసాద్యోత్తరాం ది
శమ్। సన్నివేశం తతశ్చక్రుర్హరివీరా మహాబలాః ॥౪॥ సత్త్వైర్మహద్భిర్వికృతైః క్రీడద్భిర్విమలే జలే। వ్యాత్తాస్యైస్సు
మహాకాయైరూర్మిభిశ్చ సమాకులమ్ ॥౫॥ ప్రసుప్తమివ చాన్యత్ర క్రీడంతమివ చాన్యతః। క్వచిత్పర్వతమాత్రైశ్చ జలరా
శిభిరావృతమ్ ॥౬॥ సంకులం దానవేంద్రైశ్చ పాతాలతలవాసిభిః। రోమహర్షకరం దృష్ట్వా విషేదుః కపికుంజరాః ॥౭॥ ఆ
కాశమివ దుష్పారం సాగరం ప్రేక్ష్య వానరాః। విషేదుస్సహసా సర్వే కథం కార్యమితి బ్రువన్ ॥౮॥ విషణ్ణాం వాహినీం దృ
ష్ట్వా సాగరస్య నిరీక్షణాత్। ఆశ్వాసయామాస హరీన్ భయార్తాన్ హరిసత్తమః ॥౯॥ తాన్విషాదేన మహతా విషణ్ణాన్
వానరర్షభాన్। ఉవాచ మతిమాన్కాలే వాలిసూనుర్మహాబలః ॥ ౧౦ ॥ న విషాదే మనః కార్యం విషాదో దోష
సత్తమః। విషాదో హంతి పురుషం బాలం క్రుద్ధ ఇవోరగః ॥ ౧౧ ॥ యో విషాదం ప్రసహతే విక్రమే పర్యుపస్థితే। తేజసా త
స్య హీనస్య పురుషార్థో న సిద్ధ్యతి ॥౧౨॥ తస్యాం రాత్ర్యాం వ్యతీతాయామంగదో వానరైస్సహ। హరివృద్ధైస్సమాగమ్య
పునర్మంత్రమమంత్రయత్ ॥౧౩॥ సా వానరాణాం ధ్వజినీ పరివార్యాంగదం బభౌ। వాసవం పరివార్యేవ మరుతాం వాహి
నీ స్థితా ॥౧౪॥ కోఽన్యస్తాం వానరీం సేనాం శక్తస్స్తంభయితుం భవేత్। అన్యత్ర వాలితనయాదన్యత్ర చ హనూమతః ॥౧౫॥ త
తస్తాన్ హరివృద్ధాంశ్చ తచ్చ సైన్యమరిందమః। అనుమాన్యాంగదః శ్రీమాన్వాక్యమర్థవదబ్రవీత్ ॥౧౬॥ క ఇదానీం మహా
తేజా లంఘయిష్యతి సాగరమ్। కః కరిష్యతి సుగ్రీవం సత్యసంధమరిందమమ్ ॥౧౭॥ కో వీరో యోజనశతం లంఘయేత ప్లవం
గమాః। ఇమాంశ్చ యూథపాన్ సర్వాన్ మోక్షయేత్కో మహాభయాత్ ॥౧౮॥ కస్య ప్రభావాద్దారాంశ్చ పుత్రాంశ్చై
వ గృహాణి చ। ఇతో నివృత్తాః పశ్యేమ సిద్ధార్థాస్సుఖినో వయమ్ ॥౧౯॥ కస్య ప్రసాదాద్రామం చ లక్ష్మణం చ మహాబలమ్। అ
భిగచ్ఛేమ సంహృష్టాస్సుగ్రీవం చ మహాబలమ్ ॥౨౦॥ యది కశ్చిత్సమర్థో వస్సాగరప్లవనే హరిః। స దదాత్విహ నశ్శీఘ్రం పు
ణ్యామభయదక్షిణామ్ ॥౨౧॥ అంగదస్య వచః శ్రుత్వా న కశ్చిత్కించిదబ్రవీత్। స్తిమితేవాభవత్సర్వా తత్ర సా హరివా
హినీ ॥౨౨॥ పునరేవాంగదః ప్రాహ తాన్ హరీన్ హరిసత్తమః। సర్వే బలవతాం శ్రేష్ఠా భవంతో దృఢవిక్రమాః ॥౨౩॥ వ్య
పదేశ్యకులే జాతాః పూజితాశ్చాప్యభీక్ష్ణశః। న హి వో గమనే సంగః కదాచిత్కస్యచిత్క్వచిత్ ॥౨౪॥ బ్రువధ్వం యస్య
యా శక్తిః ప్లవనే ప్లవగర్షభాః ॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే - చతుష్షష్టితమస్సర్గః - ****************

తతోఽంగదవచః శ్రుత్వా సర్వే తే వానరోత్తమాః। స్వం స్వం గతౌ సముత్సాహమాహుస్తత్ర యథాక్రమమ్ ॥౧॥
గజో గవాక్షో గవయశ్శరభో గంధమాదనః। మైందశ్చ ద్వివిదశ్చైవ సుషేణో జాంబవాంస్తథా ॥౨॥ ఆబభాషే గజస్తత్ర
ప్లవేయం దశ యోజనమ్। గవాక్షో యోజనాన్యాహ గమిష్యామీతి వింశతిమ్ ॥౩॥ గవయో వానరస్తత్ర వానరాంస్తానువా
చ హ। త్రింశతం తు గమిష్యామి యోజనానాం ప్లవంగమాః ॥౪॥ శరభో వానరస్తత్ర వానరాంస్తానువాచ హ। చత్వారింశ
ద్గమిష్యామి యోజనానాం ప్లవంగమాః ॥౫॥ వానరస్తు మహాతేజా అబ్రవీద్గంధమాదనః। యోజనానాం గమిష్యామి పంచాశ
త్తు న సంశయః ॥౬॥ మైందస్తు వానరస్తత్ర వానరాంస్తానువాచ హ। యోజనానాం పరం షష్టిమహం ప్లవితుముత్సహే ॥౭॥ త
తస్తత్ర మహాతేజా ద్వివిదః ప్రత్యభాషత। గమిష్యామి న సందేహస్సప్తతిం యోజనాన్యహమ్ ॥౮॥ సుషేణస్తు మహాతేజాః

ప్రోక్తవాన్కపిసత్తమాః। అశీతిం ప్రతిజానేహం యోజనానాం పరాక్రమే॥౯॥ తేషాం కథయతాం తత్ర సర్వాంస్తానను
మాన్య చ। తతో వృద్ధతరస్తేషాం జాంబవాన్ప్రత్యభాషత॥౧౦॥ పూర్వమస్మాకమప్యాసీత్కశ్చిద్గతిపరాక్రమః। తే వయం వ
యసః పారమనుప్రాప్తాస్స్మ సాంప్రతమ్॥౧౧॥ కింతు నైవం గతే శక్యమిదం కార్యముపేక్షితుమ్। యదర్థం కపిరాజశ్చ రా
మశ్చ కృతనిశ్చయౌ॥౧౨॥ సాంప్రతం కాలభేదేన యా గతిస్తాం నిబోధత। నవతిం యోజనానాం తు గమిష్యామి న సంశయః॥
౧౩॥ తాంస్తు సర్వాన్హరిశ్రేష్ఠాన్జాంబవాన్పునరబ్రవీత్। న ఖల్వేతావదేవాసీద్గమనే మే పరాక్రమః॥౧౪॥ మయా
మహాబలేశ్చైవ యజ్ఞే విష్ణుస్సనాతనః। ప్రదక్షిణీకృతః పూర్వం క్రమమాణస్త్రివిక్రమమ్॥౧౫॥ స ఇదానీమహం వృద్ధః ప్ల
వనే మందవిక్రమః। యౌవనే చ తదాసీన్మే బలమప్రతిమం పరైః॥౧౬॥ సంప్రత్యేతావతీం శక్తిం గమనే తర్కయామ్యహమ్।
నైతావతా చ సంసిద్ధిః కార్యస్యాస్య భవిష్యతి॥౧౭॥ అథోత్తరముదారార్థమబ్రవీదంగదస్తదా। అనుమాన్య మహాప్రా
జ్ఞం జాంబవంతం మహాకపిః॥౧౮॥ అహమేతద్గమిష్యామి యోజనానాం శతం మహత్। నివర్తనే తు మే శక్తిస్స్యాన్న వేతి న ని
శ్చితా॥౧౯॥ తమువాచ హరిశ్రేష్ఠం జాంబవాన్వాక్యకోవిదః। జ్ఞాయతే గమనే శక్తిస్తవ హర్యృక్షసత్తమ॥౨౦॥ కామం
శతసహస్రం వా న హ్యేష విధిరుచ్యతే। యోజనానాం భవాన్శక్తో గంతుం ప్రతినివర్తితుమ్॥౨౧॥ న హి ప్రేషయితా తా
త స్వామీ ప్రేష్యః కథంచన। భవతాయం జనస్సర్వః ప్రేష్యః ప్లవగసత్తమ॥౨౨॥ భవాన్కళత్రమస్మాకం స్వామిభావే
వ్యవస్థితః। స్వామీ కళత్రం సైన్యస్య గతిరేషా పరంతప॥౨౩॥ తస్మాత్కళత్రవత్తాత ప్రతిపాల్యస్సదా భవాన్। అపి చై త
స్య కార్యస్య భవాన్మూలమరిందమ॥౨౪॥ మూలమర్థస్య సంరక్ష్యమేష కార్యవిదాం నయః। మూలే హి సతి సిధ్యంతి గుణాః
పుష్పఫలాదయః॥౨౫॥ తద్భవానస్య కార్యస్య సాధకస్సత్యవిక్రమః। బుద్ధివిక్రమసంపన్నో హేతురత్ర పరంతప॥౨౬॥ గు
రుశ్చ గురుపుత్రశ్చ త్వం హి నః కపిసత్తమ। భవంతమాశ్రిత్య వయం సమర్థా హ్యర్థసాధనే॥౨౭॥ ఉక్తవాక్యం మహా
ప్రాజ్ఞం జాంబవంతం మహాకపిః। ప్రత్యువాచోత్తరం వాక్యం వాలిసూనురథాంగదః॥౨౮॥ యది నాహం గమిష్యామి నా
న్యో వానరపుంగవః। పునః ఖల్విదమస్మాభిః కార్యం ప్రాయోపవేశనమ్॥౨౯॥ న హ్యకృత్వా హరిపతేస్సందేశం తస్య ధీమ
తః। తత్రాపి గత్వా ప్రాణానాం పశ్యామి పరిరక్షణమ్॥౩౦॥ స హి ప్రసాదే చాత్యర్థం కోపే చ హరిరీశ్వరః। అతీత్య త
స్య సందేశం వినాశో గమనే భవేత్॥౩౧॥ తద్యథా హ్యస్య కార్యస్య న భవత్యన్యథా గతిః। తద్భవానేవ దృష్టార్థస్సంచింత
యితుమర్హతి॥౩౨॥ సోంగదేన తదా వీరః ప్రత్యుక్తః ప్లవగర్షభః। జాంబవానుత్తరం వాక్యం ప్రోవాచేదం తతోంగ
దమ్॥౩౩॥ అస్య తే వీర కార్యస్య న కించిత్పరిహీయతే। ఏష సంచోదయామ్యేనం యః కార్యం సాధయిష్యతి॥౩౪॥ తతః ప్రతీ
తం ప్లవతాం వరిష్ఠమేకాంతమాశ్రిత్య సుఖోపవిష్టమ్। సంచోదయామాస హరిప్రవీరో హరిప్రవీరం హనుమంతమేవ॥౩౫॥
ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే పంచషష్టితమస్సర్గః **

అనేకశతసాహస్రీం విషణ్ణాం హరివాహినీమ్। జాంబవాన్సముదీక్ష్యైవం హనూమంతమథాబ్రవీత్॥౧॥ వీర వాన
రలోకస్య సర్వశాస్త్రవిశారద। తూష్ణీమేకాంతమాశ్రిత్య హనూమన్కిం న జల్పసి॥౨॥ హనూమన్హరిరాజస్య సుగ్రీవ
స్య సమో హ్యసి। రామలక్ష్మణయోశ్చాపి తేజసా చ బలేన చ॥౩॥ అరిష్టనేమినః పుత్రో వైనతేయో మహాబలః। గరుత్మానితి వి
ఖ్యాత ఉత్తమస్సర్వపక్షిణామ్॥౪॥ బహుశో హి మయా దృష్టస్సాగరే స మహాబలః। భుజగానుద్ధరన్పక్షీ మహావేగో మహా
యశాః॥౫॥ పక్షయోర్యద్బలం తస్య తావద్భుజబలం తవ। విక్రమశ్చాపి వేగశ్చ న తే తేనావహీయతే॥౬॥ బలం బుద్ధిశ్చ తేజ
శ్చ సత్త్వం చ హరిపుంగవ। విశిష్టం సర్వభూతేషు కిమాత్మానం న బుధ్యసే॥౭॥ అప్సరాప్సరసాం శ్రేష్ఠా విఖ్యాతా పుంజికస్థలా।
అంజనేతి పరిఖ్యాతా పత్నీ కేసరిణో హరేః॥౮॥ విఖ్యాతా త్రిషు లోకేషు రూపేణాప్రతిమా భువి। అభిశాపాదభూత్తాత వా
నరీ కామరూపిణీ॥౯॥ దుహితా వానరేంద్రస్య కుంజరస్య మహాత్మనః। కపిత్వే చారుసర్వాంగీ కదాచిత్కామరూపిణీ॥౧౦॥
మానుషం విగ్రహం కృత్వా రూపయౌవనశాలినీ। విచిత్రమాల్యాభరణా కదాచిత్క్షౌమవాసినీ॥౧౧॥ అచరత్పర్వతస్యాగ్రే
ప్రావృడంబుదసన్నిభే। తస్యా వస్త్రం విశాలాక్ష్యాః పీతం రక్తదశం శుభమ్॥౧౨॥ స్థితాయాః పర్వతస్యాగ్రే మారుతోపహ
రచ్ఛనైః। స దదర్శ తతస్తస్యా వృత్తావూరూ సుసంహతౌ॥౧౩॥ స్తనౌ చ పీనౌ సహితౌ సుజాతం చారు చాననమ్। తాం
విశాలాయతశ్రోణీం తనుమధ్యాం యశస్వినీమ్॥౧౪॥ దృష్ట్వైవ శుభసర్వాంగీం పవనః కామమోహితః। స తాం భుజాభ్యాం

దీర్ఘాభ్యాంపర్యష్వజతమారుతః॥౧౫॥మన్మథావిష్టసర్వాంగోగతాత్మాతామనిందితామ్। సాతుతత్రైవసంభ్రాం
తానువృత్త్వావాక్యమబ్రవీత్॥౧౬॥ ఏకపత్నీవ్రతమిదంకోనాశయితుమిచ్ఛతి। అంజనాయావచశ్శ్రుత్వామారు
తఃప్రత్యభాషత॥౧౭॥నత్వాంహింసామిసుశ్రోణిమాభూత్తేసుభగేభయమ్। మనసాస్మిగతోయత్త్వాంపరిష్వజ్యయశ
స్వినీమ్॥౧౮॥ వీర్యవాన్బుద్ధిసంపన్నస్తవపుత్రోభవిష్యతి। మహాసత్వోమహాతేజామహాబలపరాక్రమః॥౧౯॥
లంఘనేప్లవనేచైవభవిష్యతిహిమత్సమః।ఏవముక్తాతతస్తుష్టాజననీతేమహాకపే॥౨౦॥గుహాయాంత్వాంమహాబాహో
ప్రజజ్ఞేప్లవగర్షభ।అభ్యుత్థితంతతస్సూర్యంబాలోదృష్ట్వామహావనే॥౨౧॥ఫలంచేతిజిఘృక్షుస్త్వముత్ప్లుత్యాభ్యప
తోదివమ్।శతానిత్రీణిగత్వాథయోజనానాంమహాకపే॥౨౨॥తేజసాతస్యనిర్ధూతోనవిషాదంగతస్తతః। తావదాపతత
స్తూర్ణమంతరిక్షంమహాకపే॥౨౩॥క్షిప్తమింద్రేణతేవజ్రంక్రోధావిష్టేనధీమతా। తతశ్శైలాగ్రశిఖరేవామోహ
నురభజ్యత॥౨౪॥తతోహివామధేయంతేహనూమానితికీర్త్యతే। తతస్త్వాంనిహతందృష్ట్వావాయుర్గంధవహస్స్వ
యం॥౨౫॥ త్రైలోక్యేభృశసంక్రుద్ధోనవవౌవైప్రభంజనః।సంభ్రాంతాశ్చసురాస్సర్వేత్రైలోక్యేక్షోభితేసతి॥౨౬॥
ప్రసాదయంతిసంక్రుద్ధంమారుతంభువనేశ్వరాః। ప్రసాదితేచపవనేబ్రహ్మాతుభ్యంవరందదౌ॥౨౭॥ అశస్త్రవధ్య
తాంతాతసమరేసత్యవిక్రమ।వజ్రస్యచనిపాతేనవిరుజంత్వాంసమీక్ష్యచ॥౨౮॥సహస్రనేత్రఃప్రీతాత్మాదదౌ
తేవరముత్తమమ్।స్వచ్ఛందతశ్చమరణంతేభూయాదితివైప్రభో॥౨౯॥సత్వంకేసరిణఃపుత్రఃక్షేత్రజోభీమవిక్రమః।
మారుతస్యౌరసఃపుత్రస్తేజసాచాపితత్సమః॥౩౦॥ త్వంహివాయుసుతోవత్సప్లవనేచాపితత్సమః। వయమద్యగతప్రా
ణాభవాన్నస్త్రాతుసాంప్రతమ్॥౩౧॥ దాక్ష్యవిక్రమసంపన్నఃపక్షిరాజఇవాపరః। త్రివిక్రమేమయాతాతసశైల
వనకాననా॥౩౨॥త్రిస్సప్తకృత్వఃపృథివీపరిక్రాంతాప్రదక్షిణమ్।తథాచౌషధయోస్మాభిస్సంచితాదేవశాసనాత్॥౩౩
నిష్పన్నమమృతంయాభిస్తదాసీన్నోమహద్బలమ్।సఇదానీమహంవృద్ధఃపరిహీనపరాక్రమః॥౩౪॥సాంప్రతంకాలమ
స్మాకంభవాన్సర్వగుణాన్వితః।తద్విజృంభస్వవిక్రాంతఃప్లవతాముత్తమోహ్యసి॥౩౫॥త్వద్వీర్యంద్రష్టుకామేయం
సర్వావానరవాహినీ। ఉత్తిష్ఠహరిశార్దూలలంఘయస్వమహార్ణవమ్॥౩౬॥పరాహిసర్వభూతానాంహనూమన్
యాగతిస్తవ। విషణ్ణాహరయస్సర్వేహనూమన్కిముపేక్షసే॥౩౭॥విక్రమస్వమహావేగోవిష్ణుస్త్రీన్విక్రమానివ॥త
తస్తువైజాంబవతాప్రచోదితఃప్రతీతవేగఃపవనాత్మజఃకపిః। ప్రహర్షయంస్తాంహరివీరవాహినీంచకారరూపంపవనాత్మ
జస్తదా॥౩౮॥ ఇతిశ్రీమత్కిష్కింధాకాండే - షట్షష్టితమస్సర్గః. ***************************

తందృష్ట్వాజృంభమాణంతేక్రమితుంశతయోజనమ్। వీర్యేణాపూర్యమాణంచసహసావానరోత్తమమ్॥౧॥ స
హసాశోకముత్సృజ్యప్రహర్షేణసమన్వితాః। వినేదుస్తుష్టువుశ్చాపిహనూమంతంమహాబలమ్॥౨॥ త్రివిక్రమకృతో
త్సాహంనారాయణమివప్రజాః।సంస్తూయమానోహనుమాన్వ్యవర్ధతమహాబలః॥౩॥ సమావిధ్యచలాంగూలంహ
ర్షాచ్చబలమేయివాన్।తస్యసంస్తూయమానస్యవృద్ధైర్వానరపుంగవైః॥౪॥ తేజసాపూర్యమాణస్యరూపమాసీదనుత్త
మమ్।యథావిజృంభతేసింహోవివృద్ధోగిరిగహ్వరే॥౫॥మారుతస్యౌరసఃపుత్రస్తథాసంప్రతిజృంభతే। అశోభతము
ఖంతస్యజృంభమాణస్యధీమతః॥౬॥ అంబరీషోపమందీప్తంవిధూమఇవపావకః। హరీణాముత్థితోమధ్యాత్సంప్రహృష్టత
నూరుహః॥౭॥అభివాద్యహరీన్వృద్ధాన్హనూమానిదమబ్రవీత్।ఆరుజన్పర్వతాగ్రాణిహుతాశనసఖోనిలః॥౮॥ బల
వానప్రమేయశ్చవాయురాకాశగోచరః।తస్యాహంశీఘ్రవేగస్యశీఘ్రగస్యమహాత్మనః॥౯॥ మారుతస్యౌరసఃపుత్రః
ప్లవనేనాస్తిమత్సమః।ఉత్సహేయంహివిస్తీర్ణమాలిఖంతమివాంబరమ్॥౧౦॥మేరుంగిరిమసంగేనపరిగంతుంసహస్ర
శః।బాహువేగప్రసన్నేనసాగరేణాహముత్సహే॥౧౧॥సమాప్లావయితుంలోకంసపర్వతనదీహ్రదమ్। మమోరుజంఘ
వేగేనభవిష్యతిసముత్థితః॥౧౨॥సముచ్ఛ్రితమహాగ్రాహఃసముద్రోవరుణాలయః। పన్నగాశనమాకాశేపతంతంపక్షి
సేవితే॥౧౩॥వైనతేయమహంశక్తఃపరిగంతుంసహస్రశః।ఉదయాత్ప్రస్థితంవాపిజ్వలంతంరశ్మిమాలినమ్॥౧౪॥అనస్త
మితమాదిత్యమభిగంతుంసముత్సహే। పృథివ్యాదక్షిణంతావదుత్తరంగంతుముత్సహే॥౧౫॥తతోభూమిమసంస్పృష్ట్వా
పునరాగంతుముత్సహే।ప్రవేగేనైవమహతాభీమేనప్లవగర్షభాః॥౧౬॥ఉత్సహేయమతిక్రాంతుంసర్వానాకాశగో

చరాః। సాగరాన్ శోషయిష్యామి దారయిష్యామి మేదినీమ్॥౧౭॥ పర్వతాన్ చూర్ణయిష్యామి ప్లవమానః ప్లవంగమాః।
హరిష్యామ్యూరువేగేన ప్లవమానః ప్లవంగమాః॥౧౮॥ లతానాం వివిధం పుష్పం పాదపానాం చ సర్వశః। అనుయాస్యంతి
మామద్య ప్లవమానం విహాయసా॥౧౯॥ భవిష్యతి హి మే పంథా స్వాతేః పంథా ఇవాంబరే। చరంతం ఘోరమాకాశముత్ప
తిష్యంతమేవ వా॥౨౦॥ ద్రక్ష్యంతి నిపతిష్యంతం సర్వభూతాని వానరాః। మహామేఘప్రతీకాశం మాం చ ద్రక్ష్యథ ప్లవంగ
మాః॥౨౧॥ దివమావృత్య గచ్ఛంతం గ్రసమానమివాంబరమ్। విధమిష్యామి జీమూతాన్ కంపయిష్యామి పర్వతాన్॥౨౨॥ సా
గరం క్షోభయిష్యామి ప్లవమానస్సమాహితః। వైనతేయస్య వా శక్తిర్మమ వా మారుతస్య వా॥౨౩॥ ఋతే సుపర్ణరా
జానం మారుతం వా మహాబలమ్। న తద్భూతం ప్రపశ్యామి యన్మాం ప్లుతమనువ్రజేత్॥౨౪॥ నిమేషాంతరమాత్రేణ నిరాలం
బనమంబరమ్। సహసా నిపతిష్యామి ఘనాద్విద్యుదివోత్థితా॥౨౫॥ భవిష్యతి హి మే రూపం ప్లవమానస్య సాగరే। విష్ణోః ప్రక్ర
మమాణస్య తదా త్రీన్ విక్రమానివ॥౨౬॥ బుద్ధ్యా చాహం ప్రపశ్యామి మనశ్చేష్టా చ మే తథా। అహం ద్రక్ష్యామి వైదేహీం
ప్రమోదధ్వం ప్లవంగమాః॥౨౭॥ మారుతస్య సమో వేగే గరుడస్య సమో జవే। అయుతం యోజనానాం తు గమిష్యామీతి
మే మతిః॥౨౮॥ వాసవస్య సవజ్రస్య బ్రహ్మణో వా స్వయంభువః। విక్రమ్య సహసా హస్తాదమృతం తదిహానయే॥౨౯॥ లం
కాం వాపి సముత్క్షిప్య గచ్ఛేయమితి మే మతిః। తమేవం వానరశ్రేష్ఠం గర్జంతమమితౌజసమ్॥౩౦॥ ప్రహృష్టా హరయస్త
త్ర సముదైక్షంత విస్మితాః। తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా జ్ఞాతీనాం శోకనాశనమ్॥౩౧॥ ఉవాచ పరిసంహృష్టో జాంబవాన్ హ
రిసత్తమః। వీర కేసరిణః పుత్ర హనూమన్మారుతాత్మజ॥౩౨॥ జ్ఞాతీనాం విపులశ్శోకస్త్వయా తాత వినాశితః। తవ కల్యాణ
రుచయః కపిముఖ్యాస్సమాగతాః॥౩౩॥ మంగళం కార్యసిద్ధ్యర్థం కరిష్యంతి సమాహితాః। ఋషీణాం చ ప్రసాదేన కపి
వృద్ధమతేన చ॥౩౪॥ గురూణాం చ ప్రసాదేన సంప్లవస్వ మహార్ణవమ్। స్థాస్యామశ్చైకపాదేన యావదాగమనం తవ॥
౩౫॥ త్వద్గతాని చ సర్వేషాం జీవితాని వనౌకసామ్। తతస్తు హరిశార్దూలస్తానువాచ వనౌకసః॥౩౬॥ నేయం మమ మహీ వే
గం లంఘనే ధారయిష్యతి। ఏతానీహ నగస్యాస్య శిలాసంకటశాలినః॥౩౭॥ శిఖరాణి మహేంద్రస్య స్థిరాణి చ మహాంతి చ।
ఏష వేగం కరిష్యామి మహేంద్రశిఖరేష్వహమ్॥౩౮॥ నానాద్రుమవికీర్ణేషు ధాతునిష్యందశోభిషు। ఏతాని మమ వేగం హి
శిఖరాణి మహాంతి చ॥౩౯॥ ప్లవతో ధారయిష్యంతి యోజనానామితశ్శతమ్। తతస్తం మారుతప్రఖ్యస్స హరిర్మారుతాత్మ
జః॥౪౦॥ ఆరురోహ నగశ్రేష్ఠం మహేంద్రమరిమర్దనః। వృతం నానావిధైః వృక్షైర్మృగసేవితశాద్వలమ్॥౪౧॥ లతాకుసు
మసంబాధం నిత్యపుష్పఫలద్రుమమ్। సింహశార్దూలచరితం మత్తమాతంగసేవితమ్॥౪౨॥ మత్తద్విజగణోద్ఘుష్టం సలి
లోత్పీడసంకులమ్। మహద్భిరుచ్ఛ్రితం శృంగైర్మహేంద్రం స మహాబలః॥౪౩॥ విచచార హరిశ్రేష్ఠో మహేంద్రసమవి
క్రమః। పాదాభ్యాం పీడితస్తేన మహాశైలో మహాత్మనా॥౪౪॥ రరాజ సింహాభిహతో మహాన్మత్త ఇవ ద్విపః। ముమోచ సలి
లోత్పీడాన్ విప్రకీర్ణశిలోచ్చయః॥౪౫॥ విత్రస్తమృగమాతంగః ప్రకంపితమహాద్రుమః। నాగగంధర్వమిథునైః పానసం
సర్గకర్కశైః॥౪౬॥ ఉత్పతద్భిర్విహంగైశ్చ విద్యాధరగణైరపి। త్యజ్యమానమహాసానుస్సంనిలీనమహోరగః॥౪౭॥ చ
లశృంగశిలోద్ఘాతస్తదాభూత్స మహాగిరిః। నిశ్వసద్భిస్తదా తైస్తు భుజంగైరర్ధనిస్సృతైః॥౪౮॥ సపతాక ఇవాభాతి స త
దా ధరణీధరః। ఋషిభిస్త్రాససంభ్రాంతైస్త్యజ్యమానశ్శిలోచ్చయః॥౪౯॥ సీదన్మహతి కాంతారే సార్థహీన ఇవాధ్వ
గః॥ స వేగవాన్ వేగసమాహితాత్మా హరిప్రవీరః పరవీరహంతా। మనస్సమాధాయ మహానుభావో జగామ లంకాం మన
సా మనస్వీ॥౫౦॥ ఇత్యార్షే - శ్రీమద్రామాయణే - ఆదికావ్యే - శ్రీమద్వాల్మీకీయే - చతుర్వింశత్సహస్రికాయాం - సం
హితాయాం - శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే - సప్తషష్టితమస్సర్గః.**********************************

కిష్కింధాకాండపఠనశ్రవణయోః ఫలమ్.

బ్రహ్మాండపురాణే - సప్తచత్వారింశదుత్తరశతతమే - అధ్యాయే -

కిష్కింధాఖ్యమిమం శృణ్వన్ పఠన్ వాపి విధానతః। ఇహ సంపూజితస్సర్వైరంతే బ్రహ్మణి లీయతే॥

కిష్కింధాకాండస్సమాప్తః.

శ్రీమద్రామాయణే సుందరకాండః ప్రారంభః

శ్రీసీతాలక్ష్మణభరతశత్రుఘ్నహనుమత్సమేత శ్రీరామచంద్రపరబ్రహ్మణే నమః

తతో రావణనీతాయాస్సీతాయాశ్శత్రుకర్శనః। ఇయేష పదమన్వేష్టుం చారణాచరితే పథి ॥౧॥ దుష్కరం నిష్ప్రతిద్వంద్వం చికీర్షన్కర్మ వానరః। సముదగ్రశిరోగ్రీవో గవాం పతిరివాబభౌ ॥౨॥ అథ వైడూర్యవర్ణేషు శాద్వలేషు మహాబలః। ధీరస్సలిలకల్పేషు విచచార యథాసుఖమ్ ॥౩॥ ద్విజాన్విత్రాసయంధీమానురసా పాదపాన్హరన్। మృగాంశ్చ సుబహూన్నిఘ్నన్ప్రవృద్ధ ఇవ కేసరీ ॥౪॥ నీలలోహితమాంజిష్ఠపత్రవర్ణైస్సితాసితైః। స్వభావవిహితైశ్చిత్రైర్ధాతుభిస్సమలంకృతమ్ ॥౫॥ కామరూపిభిరావిష్టమభీక్ష్ణం సపరిచ్ఛదైః। యక్షకిన్నరగంధర్వైర్దేవకల్పైశ్చ పన్నగైః ॥౬॥ స తస్య గిరివర్యస్య తలే నాగవరాయుతే। తిష్ఠన్కపివరస్తత్ర హ్రదే నాగ ఇవాబభౌ ॥౭॥ స సూర్యాయ మహేంద్రాయ పవనాయ స్వయంభువే। భూతేభ్యశ్చాంజలిం కృత్వా చకార గమనే మతిమ్ ॥౮॥ అంజలిం ప్రాఙ్ముఖః కృత్వా పవనాయాత్మయోనయే। తతోభివవృధే గంతుం దక్షిణో దక్షిణాం దిశమ్ ॥౯॥ ప్లవంగప్రవరైర్దృష్టః ప్లవనే కృతనిశ్చయః। వవృధే రామవృద్ధ్యర్థం సముద్ర ఇవ పర్వసు ॥౧౦॥ నిష్ప్రమాణశరీరస్సన్ లిలంఘయిషురర్ణవమ్। బాహుభ్యాం పీడయామాస చరణాభ్యాం చ పర్వతమ్ ॥౧౧॥ స చచాలాచలశ్చారు ముహూర్తం కపిపీడితః। తరూణాం పుష్పితాగ్రాణాం సర్వం పుష్పమశాతయత్ ॥౧౨॥ తేన పాదపముక్తేన పుష్పౌఘేణ సుగంధినా। సర్వతస్సంవృతశ్శైలో బభౌ పుష్పమయో యథా ॥౧౩॥ తేన చోత్తమవీర్యేణ పీడ్యమానస్స పర్వతః। సలిలం సంప్రసుస్రావ మదం మత్త ఇవ ద్విపః ॥౧౪॥ పీడ్యమానస్తు బలినా మహేంద్రస్తేన పర్వతః। రీతీర్నిర్వర్తయామాస కాంచనాంజనరాజతీః ॥౧౫॥ ముమోచ చ శిలాశ్శైలో విశాలాస్సమనశ్శిలాః। మధ్యమేనార్చిషా జుష్టో ధూమరాజీరివానలః ॥౧౬॥ గిరిణా పీడ్యమానేన పీడ్యమానాని సర్వతః। గుహాగతాని భూతాని వినేదుర్వికృతైస్స్వరైః ॥౧౭॥ స మహాసత్త్వసన్నాదశ్శైలపీడానిమిత్తజః। పృథివీం పూరయామాస దిశశ్చోపవనాని చ ॥౧౮॥ శిరోభిః పృథుభిస్సర్పా వ్యక్తస్వస్తికలక్షణైః। వమంతః పావకం ఘోరం దదంశుర్దశనైశ్శిలాః ॥౧౯॥ తాస్తదా సవిషైర్దష్టాః కుపితైస్తైర్మహాశిలాః। జజ్వలుః పావకోద్దీప్తా బిభిదుశ్చ సహస్రధా ॥౨౦॥ యాని చౌషధజాలాని తస్మింజాతాని పర్వతే। విషఘ్నాన్యపి నాగానాం న శేకుశ్శమితుం విషమ్ ॥౨౧॥ భిద్యతేయం గిరిర్భూతైరితి మత్వా తపస్వినః। త్రస్తా విద్యాధరాస్తస్మాదుత్పేతుః స్త్రీగణైస్సహ ॥౨౨॥ పానభూమిగతం హిత్వా హైమమాసవభాజనమ్। పాత్రాణి చ మహార్హాణి కరకాంశ్చ హిరణ్మయాన్ ॥౨౩॥ లేహ్యానుచ్చావచాన్భక్ష్యాన్మాంసాని వివిధాని చ। ఆర్షభాణి చ చర్మాణి ఖడ్గాంశ్చ కనకత్సరూన్ ॥౨౪॥ కృతకంఠగుణాః క్షీబా రక్తమాల్యానులేపనాః। రక్తాక్షాః పుష్కరాక్షాశ్చ గగనం ప్రతిపేదిరే ॥౨౫॥ హారనూపురకేయూరపారిహార్యధరాః స్త్రియః। విస్మితాస్సస్మితాస్తస్థురాకాశే రమణైస్సహ ॥౨౬॥ దర్శయంతో మహావిద్యాం విద్యాధరమహర్షయః। విస్మితాస్తస్థురాకాశే వీక్షాంచక్రుశ్చ పర్వతమ్ ॥౨౭॥ శుశ్రువుశ్చ తదా శబ్దమృషీణాం భావితాత్మనామ్। చారణానాం చ సిద్ధానాం స్థితానాం విమలేంబరే ॥౨౮॥ ఏష పర్వతసంకాశో హనూమాన్మారుతాత్మజః। తితీర్షతి మహావేగస్సముద్రం మకరాలయమ్ ॥౨౯॥ రామార్థం వానరార్థం చ చికీర్షన్కర్మ దుష్కరమ్। సముద్రస్య పరం పారం దుష్ప్రాపం ప్రాప్తుమిచ్ఛతి ॥౩౦॥ ఇతి విద్యాధరాః శ్రుత్వా వచస్తేషాం తపస్వినామ్। తమప్రమేయం దదృశుః పర్వతే వానరర్షభమ్ ॥౩౧॥ దుధువే చ స రోమాణి చకంపే చాచలోపమః। ననాద సుమహానాదం సుమహానివ తోయదః ॥౩౨॥ ఆనుపూర్వ్యేణ వృత్తం చ లాంగూలం రోమభిశ్చితమ్। ఉత్పతిష్యన్విచిక్షేప పక్షిరాజ ఇవోరగమ్ ॥౩౩॥ తస్య లాంగూలమావిద్ధమతివేగస్య పృష్ఠతః। దదృశే గరుడేనేవ హ్రియమాణో మహోరగః ॥౩౪॥ బాహూ సంస్తంభయామాస మహాపరిఘసన్నిభౌ। ససాద చ కపిః కట్యాం చరణౌ సంచుకోచ చ ॥౩౫॥ సంహృత్య చ భుజౌ శ్రీమాంస్తథైవ చ శిరోధరామ్। తేజస్సత్త్వం తథా వీర్యమావివేశ స వీర్యవాన్ ॥౩౬॥ మార్గమాలోకయన్దూరాదూర్ధ్వం ప్రణిహితేక్షణః। రురోధ హృదయే ప్రాణా నా

కాశమవలోకయన్॥౩౭॥ పద్భ్యాం దృఢమవస్థానం కృత్వా స కపికుంజరః। నికుంచ్య కర్ణౌ హనుమానుత్పతిష్యన్ మహాబలః॥
౩౮॥ వానరాన్ వానరశ్రేష్ఠ ఇదం వచనమబ్రవీత్। యథా రాఘవనిర్ముక్తః శరశ్శ్వసనవిక్రమః॥ ౩౯ ॥ గచ్ఛేత్తద్వద్గమి
ష్యామి లంకాం రావణపాలితామ్। నహి ద్రక్ష్యామి యది తాం లంకాయాం జనకాత్మజామ్॥౪౦॥ అనేనైవ హి వేగేన గమిష్యామి
సురాలయమ్। యది వా త్రిదివే సీతాం న ద్రక్ష్యామ్యకృతశ్రమః॥౪౧॥ బధ్వా రాక్షసరాజానమానయిష్యామి రావణమ్। స
ర్వథా కృతకార్యోఽహమేష్యామి సహ సీతయా॥౪౨॥ ఆనయిష్యామి వా లంకాం సముత్పాట్య స రావణామ్। ఏవముక్త్వా తు హ
నుమాన్ వానరాన్ వానరర్షభః॥౪౩॥ ఉత్పపాతాథ వేగేన వేగవానవిచారయన్। సుపర్ణమివ చాత్మానం మేనే స కపికుంజ
రః॥౪౪॥ సముత్పతతి తస్మింస్తు వేగాత్తే నగరోహిణః। సంహృత్య విటపాన్ సర్వాన్ సముత్పేతుస్సమంతతః॥౪౫॥ సమత్త
కోయష్టిమకాన్ పాదపాన్ పుష్పశాలినః। ఉద్వహన్నూరువేగేన జగామ విమలేఽంబరే॥౪౬॥ ఊరువేగోద్ధతా వృక్షా ము
హూర్తం కపిమన్వయుః। ప్రస్థితం దీర్ఘమధ్వానం స్వబంధుమివ బాంధవాః॥౪౭॥ తమూరువేగోన్మథితాస్సాలాశ్చాన్యే
నగోత్తమాః। అనుజగ్ముర్హనూమంతం సైన్యా ఇవ మహీపతిమ్॥౪౮॥ సుపుష్పితాగ్రైర్బహుభిః పాదపైరన్వితః కపిః।
హనుమాన్ పర్వతాకారో బభూవాద్భుతదర్శనః॥ ౪౯ ॥ సారవంతోఽథ యే వృక్షా న్యమజ్జన్ లవణాంభసి। భయాదివ మ
హేంద్రస్య పర్వతా వరుణాలయే॥౫౦॥ స నానాకుసుమైః కీర్ణః కపిస్సాంకురకోరకైః। శుశుభే మేఘసంకాశః ఖద్యోతై
రివ పర్వతః॥౫౧॥ విముక్తాస్తస్య వేగేన ముక్త్వా పుష్పాణి తే ద్రుమాః। అవశీర్యంత సలిలే నివృత్తాస్సుహృదో యథా॥౫౨॥ ల
ఘుత్వేనోపపన్నం తద్విచిత్రం సాగరేఽపతత్। ద్రుమాణాం వివిధం పుష్పం కపివాయుసమీరితమ్॥౫౩॥ తారాశతమివా
కాశం ప్రబభౌ చ మహార్ణవః। పుష్పౌఘేణానుబద్ధేన నానావర్ణేన వానరః॥౫౪॥ బభౌ మేఘ ఇవాకాశే విద్యుద్గణవిభూషి
తః। తస్య వేగసమాధూతైః పుష్పైస్తోయమదృశ్యత॥౫౫॥ తారాభిరభిరామాభిరుదితాభిరివాంబరమ్। తస్యాంబరగతౌ
బాహూ దదృశాతే ప్రసారితౌ॥ ౫౬ ॥ పర్వతాగ్రాద్వినిష్క్రాంతౌ పంచాస్యావివ పన్నగౌ। పిబన్నివ బభౌ శ్రీమాన్ సో
ర్మిమాలం మహార్ణవమ్॥౫౭॥ పిపాసురివ చాకాశం దదృశే స మహాకపిః। తస్య విద్యుత్ప్రభాకారే వాయుమార్గానుసారిణః॥
౫౮॥ నయనే విప్రకాశేతే పర్వతస్థావివానలౌ। పింగే పింగాక్షముఖ్యస్య బృహతీ పరిమండలే॥౫౯॥ చక్షుషీ సంప్రకాశేతే
చంద్రసూర్యావివోదితౌ। ముఖం నాసికయా తస్య తామ్రయా తామ్రమాబభౌ॥౬౦॥ సంధ్యయా సమభిస్పృష్టం
యథా సూర్యస్య మండలమ్। లాంగూలం చ సమావిద్ధం ప్లవమానస్య శోభతే॥ ౬౧॥ అంబరే వాయుపుత్రస్య శక్రధ్వ
జ ఇవోచ్ఛ్రితః। లాంగూలచక్రేణ మహాన్ శుక్లదంష్ట్రోఽనిలాత్మజః॥౬౨॥ వ్యరాజత మహాప్రాజ్ఞః పరివేషీవ భాస్కరః।
స్ఫిగ్దేశేనాభితామ్రేణ రరాజ స మహాకపిః॥౬౩॥ మహతా దారితేనేవ గిరిర్గైరికధాతునా। తస్య వానరసింహస్య ప్లవమా
నస్య సాగరమ్॥ ౬౪ ॥ కక్షాంతరగతో వాయుర్జీమూత ఇవ గర్జతి। ఖే యథా నిపతత్యుల్కా హ్యుత్తరాంతాద్వినిస్సృతా॥
దృశ్యతే సానుబంధా చ తథా స కపికుంజరః। పతత్పతంగసంకాశో వ్యాయతశ్శుశుభే కపిః॥ ౬౬ ॥ ప్రవృద్ధ ఇవ మాతంగః క
క్ష్యయా బధ్యమానయా। ఉపరిష్టాచ్ఛరీరేణ ఛాయయా చావగాఢయా॥౬౭॥ సాగరే మారుతావిష్టా నౌరివాసీత్తదా కపిః।
యం యం దేశం సముద్రస్య జగామ స మహాకపిః॥౬౮॥ స స తస్యోరువేగేన సోన్మాద ఇవ లక్ష్యతే। సాగరస్యోర్మిజాలాని
ఉరసా శైలవర్ష్మణా॥౬౯॥ అభిఘ్నంస్తు మహావేగః పుప్లువే స మహాకపిః। కపివాతశ్చ బలవాన్ మేఘవాతశ్చ నిస్సృతః॥
౭౦॥ సాగరం భీమనిర్ఘోషం కంపయామాసతుర్భృశమ్। వికర్షన్నూర్మిజాలాని బృహంతి లవణాంభసి॥౭౧॥ పుప్లువే
కపిశార్దూలో వికిరన్నివ రోదసీ। మేరుమందరసంకాశానుద్ధతాన్ స మహార్ణవే॥ ౭౨॥ అత్యక్రామన్మహావేగస్తరం
గాన్ గణయన్నివ। తస్య వేగసముద్ధుష్టం జలం సజలదం తదా॥౭౩॥ అంబరస్థం విబభ్రాజ శారదాభ్రమివాతతమ్। తిమిన
క్రఝషాః కూర్మా దృశ్యంతే వివృతాస్తదా॥౭౪॥ వస్త్రాపకర్షణేనేవ శరీరాణి శరీరిణామ్। ప్లవమానం సమీక్ష్యాథ భుజం
గాస్సాగరాలయాః॥౭౫॥ వ్యోమ్ని తం కపిశార్దూలం సుపర్ణ ఇతి మేనిరే। దశయోజనవిస్తీర్ణా త్రింశద్యోజనమాయ
తా॥౭౬॥ ఛాయా వానరసింహస్య జలే చారుతరాభవత్। శ్వేతాభ్రఘనరాజీవ వాయుపుత్రానుగామినీ॥౭౭॥ తస్య సా
శుశుభే ఛాయా వితతా లవణాంభసి। శుశుభే స మహాతేజా మహాకాయో మహాకపిః॥౭౮॥ వాయుమార్గే నిరాలంబే పక్ష
వానివ పర్వతః। యేనాసౌ యాతి బలవాన్ వేగేన కపికుంజరః॥౭౯॥ తేన మార్గేణ సహసా ద్రోణీకృత ఇవార్ణవః। ఆపా

తేన పక్షిసంఘానాం పక్షిరాజ ఇవ ప్రజః॥౮౦॥హనూమాన్మేఘజాలాని ప్రకర్షన్మారుతో యథా। ప్రవిశన్నభ్రజాలాని
నిష్పతంశ్చ పునః పునః॥౮౧॥ ప్రచ్ఛన్నశ్చ ప్రకాశశ్చ చంద్రమా ఇవ లక్ష్యతే। పాండరారుణవర్ణాని నీలమాంజిష్ఠకాని చ
౮౨॥ కపినాకృష్యమాణాని మహాభ్రాణి చకాశిరే। ప్లవమానం తు తం దృష్ట్వా ప్లవంగం త్వరితం తదా॥౮౩॥ వవర్షుః పుష్ప
వర్షాణి దేవగంధర్వచారణాః। తతాప న హి తం సూర్యః ప్లవంతం వానరేశ్వరమ్॥౮౪॥ సిషేవే చ తదా వాయూ రామకా
ర్యార్థసిద్ధయే। ఋషయస్తుష్టువుశ్చైనం ప్లవమానం విహాయసా॥౮౫॥ జగుశ్చ దేవగంధర్వాః ప్రశంసంతో మహౌజ
సమ్। నాగాశ్చ తుష్టువుర్యక్షా రక్షాంసి విబుధాః ఖగాః॥ ౮౬॥ప్రేక్ష్యాకాశే కపివరం సహసా విగతక్లమమ్। తస్మిన్ప్లవగ
శార్దూలే ప్లవమానే హనూమతి॥౮౭॥ఇక్ష్వాకుకులమానార్థీ చింతయామాస సాగరః। సాహాయ్యం వానరేంద్రస్య య
ది నాహం హనూమతః॥౮౮॥ కరిష్యామి భవిష్యామి సర్వవాచ్యో వివక్షతామ్। అహమిక్ష్వాకునాథేన సగరేణ వివర్ధితః॥
౮౯॥ఇక్ష్వాకుసచివశ్చాయం నావసీదితుమర్హతి।తథా మయా విధాతవ్యం విశ్రమేత యథా కపిః॥ ౯౦॥ శేషం చ మయి వి
శ్రాంతస్సుఖేనాతిపతిష్యతి। ఇతి కృత్వా మతిం సాధ్వీం సముద్రశ్ఛన్నమంభసి॥౯౧॥ హిరణ్యనాభం మైనాకమువాచ గిరి
సత్తమమ్। త్వమిహాసురసంఘానాం పాతాళతలవాసినామ్॥౯౨॥ దేవరాజ్ఞా గిరిశ్రేష్ఠ పరిఘస్సన్నివేశితః। త్వమేషాం జా
తవీర్యాణాం పునరేవోత్పతిష్యతామ్॥౯౩॥ పాతాళస్యాప్రమేయస్య ద్వారమావృత్య తిష్ఠసి। తిర్యగూర్ధ్వమధశ్చైవ
శక్తిస్తే శైల వర్ధితుమ్॥౯౪॥తస్మాత్సంచోదయామి త్వాముత్తిష్ఠ త్వం నగోత్తమ। స ఏష కపిశార్దూలస్త్వాముపర్యేతి
వీర్యవాన్॥౯౫॥హనూమాన్ రామకార్యార్థం భీమకర్మా ఖమాప్లుతః। అస్య సాహ్యం మయా కార్యమిక్ష్వాకుకులవర్తి
నః॥౯౬॥ మమ హీక్ష్వాకవః పూజ్యాః పరం పూజ్యతమాస్తవ। కురు సాచివ్యమస్మాకం న నః కార్యమతిక్రమేత్॥ ౯౭॥ కర్త
వ్యమకృతం కార్యం సతాం మన్యుముదీరయేత్। సలిలాదూర్ధ్వముత్తిష్ఠ తిష్ఠత్వేష కపిస్త్వయి॥౯౮॥ అస్మాకమతిథిశ్చైవ
పూజ్యశ్చ ప్లవతాం వరః। చామీకరమహానాభ దేవగంధర్వసేవిత॥ ౯౯॥ హనూమాంస్త్వయి విశ్రాంతస్తతశ్శేషం గమి
ష్యతి। స ఏష కపిశార్దూలస్త్వాముపైష్యతి వీర్యవాన్॥౧౦౦॥కాకుత్స్థస్యానృశంస్యం చ మైథిల్యాశ్చ వివాసనమ్। శ్రమం
చ ప్లవగేంద్రస్య సమీక్ష్యోత్థాతుమర్హసి॥౧౦౧॥ హిరణ్యనాభో మైనాకో నిశమ్య లవణాంభసః। ఉత్పపాత జలాత్తూ
ర్ణం మహాద్రుమలతాయుతః॥౧౦౨॥ స సాగరజలం భిత్త్వా బభూవాభ్యుత్థితస్తదా। యథా జలధరం భిత్త్వా దీప్తరశ్మిర్ది
వాకరః॥౧౦౩॥స మహాత్మా ముహూర్తేన పర్వతస్సలిలావృతః। దర్శయామాస శృంగాణి సాగరేణ నియోజితః॥౧౦౪॥
శాతకుంభమయైశ్శృంగైస్సకిన్నరమహోరగైః। ఆదిత్యోదయసంకాశైరాలిఖద్భిరివాంబరమ్॥౧౦౫॥తస్య జాంబూ
నదమయైః శృంగైస్సద్యస్సముత్థితైః। ఆకాశం శస్త్రసంకాశమభవత్కాంచనప్రభమ్॥ ౧౦౬ ॥జాతరూపమయైశ్శృం
గైర్భ్రాజమానైస్స్వయంప్రభైః। ఆదిత్యోదయసంకాశస్సోఽభవద్గిరిసత్తమః॥౧౦౭॥ తముత్థితమసంగేన హనూమాన
గ్రతః స్థితమ్। మధ్యే లవణతోయస్య విఘ్నోఽయమితి నిశ్చితః॥౧౦౮॥స తముచ్ఛ్రితమత్యర్థం మహావేగో మహాకపిః। ఉ
రసా పాతయామాస జీమూతమివ మారుతః॥౧౦౯॥స తదా పాతితస్తేన కపినా పర్వతోత్తమః। బుద్ధ్వా తస్య కపేర్వేగం జ
హర్ష చ ననంద చ॥౧౧౦॥ తమాకాశగతం వీరమాకాశే సముపస్థితః। ప్రీతో హృష్టమనా వాక్యమబ్రవీత్పర్వతః కపిమ్॥
౧౧౧॥మానుషం ధారయన్రూపమాత్మనశ్శిఖరే స్థితః। దుష్కరం కృతవాన్ కర్మ త్వమిదం వానరోత్తమ॥ ౧౧౨॥ నిపత్య
మమ శృంగేషు విశ్రమస్వ యథాసుఖమ్। రాఘవస్య కులే జాతైరుదధిః పరివర్ధితః॥ ౧౧౩॥ స త్వాం రామహితే యుక్తం
ప్రత్యర్చయతి సాగరః। కృతే చ ప్రతికర్తవ్యమేష ధర్మస్సనాతనః॥౧౧౪॥సోఽయం తత్ప్రతికారార్థీ త్వత్తస్సమ్మానమ
ర్హతి। తిష్ఠ త్వం హరిశార్దూల విశ్రమ్య మయి గమ్యతామ్॥౧౧౫॥ త్వన్నిమిత్తమనేనాహం బహుమానాత్ప్రచోదితః।
యోజనానాం శతం చాపి కపిరేష సమాప్లుతః॥౧౧౬॥తవ సానుషు విశ్రాంతశ్శేషం ప్రక్రమతామితి। తదిదం గంధవత్స్వా
దు కందమూలఫలం బహు॥౧౧౭॥తదాస్వాద్య హరిశ్రేష్ఠ విశ్రాంతోఽనుగమిష్యసి। అస్మాకమపి సంబంధః కపిముఖ్య త్వయా
స్తి వై॥౧౧౮॥ప్రఖ్యాతస్త్రిషు లోకేషు మహాగుణపరిగ్రహః। వేగవంతః ప్లవంతో యే ప్లవగా మారుతాత్మజ॥ ౧౧౯॥ తే
షాం ముఖ్యతమం మన్యే త్వామహం కపికుంజర। అతిథిః కిల పూజార్హః ప్రాకృతోఽపి విజానతా॥ ౧౨౦॥ ధర్మం జిజ్ఞాస
మానేన కింపునస్త్వాదృశో మహాన్। త్వం హి దేవవరిష్ఠస్య మారుతస్య మహాత్మనః॥ ౧౨౧॥ పుత్రస్తస్యైవ వేగేన సదృశః కపి

కుంజర। పూజితే త్వయి ధర్మజ్ఞ పూజాం ప్రాప్నోతి మారుతః॥ ౧౨౨॥ తస్మాత్త్వం పూజనీయో మే శృణు చాప్యత్ర కార
ణమ్। పూర్వం కృతయుగే తాత పర్వతాః పక్షిణోఽభవన్॥౧౨౩॥ తేఽభిజగ్ముర్దిశస్సర్వా గరుడానిలవేగినః। తతస్తేషు ప్రయా
తేషు దేవసంఘాస్సహర్షిభిః॥ ౧౨౪॥ భూతాని చ భయం జగ్ముస్తేషాం పతనశంకయా। తతః క్రుద్ధస్సహస్రాక్షః పర్వతా
నాం శతక్రతుః॥ ౧౨౫॥ పక్షాంశ్చిచ్ఛేద వజ్రేణ తత్ర తత్ర సహస్రశః। స మాముపాగతః క్రుద్ధో వజ్రముద్యమ్య దేవరాట్॥
౧౨౬॥ తతోఽహం సహసా క్షిప్తః శ్వసనేన మహాత్మనా। అస్మిన్ లవణతోయే చ ప్రక్షిప్తః ప్లవగోత్తమ॥ ౧౨౭॥ గుప్తపక్షస
మగ్రశ్చ తవ పిత్రాభిరక్షితః। తతోఽహం మానయామి త్వాం మాన్యో హి మమ మారుతః॥ ౧౨౮॥ త్వయా మే హ్యేష సంబం
ధః కపిముఖ్య మహాగుణః। అస్మిన్నేవంగతే కార్యే సాగరస్య మమైవ చ॥ ౧౨౯॥ ప్రీతిం ప్రీతమనాః కర్తుం త్వమర్హసి
మహాకపే। శ్రమం మోక్షయ పూజాం చ గృహాణ కపిసత్తమ॥ ౧౩౦॥ ప్రీతిం చ బహుమన్యస్వ ప్రీతోఽస్మి తవ దర్శనాత్। ఏ
వముక్తః కపిశ్రేష్ఠస్తం నగోత్తమమబ్రవీత్॥ ౧౩౧॥ ప్రీతోఽస్మి కృతమాతిథ్యం మన్యురేషోఽపనీయతామ్। త్వరతే కార్యకా
లో మే అహశ్చాప్యతివర్తతే॥ ౧౩౨॥ ప్రతిజ్ఞా చ మయా దత్తా న స్థాతవ్యమిహాంతరే। ఇత్యుక్త్వా పాణినా శైలమాలభ్య
హరిపుంగవః॥ ౧౩౩॥ జగామాకాశమావిశ్య వీర్యవాన్ ప్రహసన్నివ। స పర్వతసముద్రాభ్యాం బహుమానాదవేక్షితః॥
౧౩౪॥ పూజితశ్చోపపన్నాభిరాశీర్భిరనిలాత్మజః। అథోర్ధ్వం దూరముత్పత్య హిత్వా శైలమహార్ణవౌ॥ ౧౩౫॥ పితుః
పంథానమాసాద్య జగామ విమలేఽంబరే। తతశ్చోర్ధ్వగతిం ప్రాప్య గిరిం తమవలోకయన్॥ ౧౩౬॥ వాయుసూనుర్నిరా
లంబే జగామ విమలేఽంబరే। తద్ద్వితీయం హనుమతో దృష్ట్వా కర్మ సుదుష్కరమ్॥ ౧౩౭॥ ప్రశశంసుస్సురాస్సర్వే సిద్ధాశ్చ
పరమర్షయః। దేవతాశ్చాభవన్ హృష్టాస్తత్రస్థాస్తస్య కర్మణా॥ ౧౩౮॥ కాంచనస్య సునాభస్య సహస్రాక్షశ్చ వాస
వః। ఉవాచ వచనం ధీమాన్ పరితోషాత్సగద్గదమ్॥ ౧౩౯॥ సునాభం పర్వతశ్రేష్ఠం స్వయమేవ శచీపతిః। హిరణ్యనాభ శై
లేంద్ర పరితుష్టోఽస్మి తే భృశమ్॥ ౧౪౦॥ అభయం తే ప్రయచ్ఛామి తిష్ఠ సౌమ్య యథాసుఖమ్। సాహ్యం కృతం తే సుమహద్వి
క్రాంతస్య హనూమతః॥ ౧౪౧॥ క్రమతో యోజనశతం నిర్భయస్య భయే సతి। రామస్యైష హి దౌత్యేన యాతి దాశరథే
ర్హరిః॥ ౧౪౨॥ సత్క్రియాం కుర్వతా తస్య తోషితోఽస్మి దృఢం త్వయా। తతః ప్రహర్షమగమద్విపులం పర్వతోత్తమః॥
౧౪౩॥ దేవతానాం పతిం దృష్ట్వా పరితుష్టం శతక్రతుమ్। స వై దత్తవరశ్శైలో బభూవావస్థితస్తదా॥ ౧౪౪॥ హనూమాంశ్చ
ముహూర్తేన వ్యతిచక్రామ సాగరమ్। తతో దేవాస్సగంధర్వాస్సిద్ధాశ్చ పరమర్షయః॥ ౧౪౫॥ అబ్రువన్ సూర్యసంకా
శాం సురసాం నాగమాతరమ్। అయం వాతాత్మజః శ్రీమాన్ ప్లవతే సాగరోపరి॥ ౧౪౬॥ హనూమాన్నామ తస్య త్వం ము
హూర్తం విఘ్నమాచర। రాక్షసం రూపమాస్థాయ సుఘోరం పర్వతోపమమ్॥ ౧౪౭॥ దంష్ట్రాకరాళం పింగాక్షం వక్త్రం
కృత్వా నభస్సమమ్। బలమిచ్ఛామహే జ్ఞాతుం భూయశ్చాస్య పరాక్రమమ్॥ ౧౪౮॥ త్వాం విజేష్యత్యుపాయేన విషాదం వా
గమిష్యతి। ఏవముక్తా తు సా దేవీ దైవతైరభిసత్కృతా॥ ౧౪౯॥ సముద్రమధ్యే సురసా బిభ్రతీ రాక్షసం వపుః। వికృతం చ
విరూపం చ సర్వస్య చ భయావహమ్॥ ౧౫౦॥ ప్లవమానం హనూమంతమావృత్యేదమువాచ హ। మమ భక్షః ప్రదిష్టస్త్వ
మీశ్వరైర్వానరర్షభ॥ ౧౫౧॥ అహం త్వాం భక్షయిష్యామి ప్రవిశేదం మమాననమ్। ఏవముక్తస్సురసయా ప్రాంజలి
ర్వానరర్షభః॥ ౧౫౨॥ ప్రహృష్టవదనః శ్రీమానిదం వచనమబ్రవీత్। రామో దాశరథిర్నామ ప్రవిష్టో దండకావనమ్॥
౧౫౩॥ లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా వైదేహ్యా చాపి భార్యయా। అన్యకార్యవిషక్తస్య బద్ధవైరస్య రాక్షసైః॥ ౧౫౪॥ తస్య సీ
తా హృతా భార్యా రావణేన యశస్వినీ। తస్యాస్సకాశం దూతోఽహం గమిష్యే రామశాసనాత్॥ ౧౫౫॥ కర్తుమర్హసి రా
మస్య సాహ్యం విషయవాసిని। అథవా మైథిలీం దృష్ట్వా రామం చాక్లిష్టకారిణమ్॥ ౧౫౬॥ ఆగమిష్యామి తే వక్త్రం సత్యం ప్రతి
శృణోమి తే। ఏవముక్తా హనుమతా సురసా కామరూపిణీ॥ ౧౫౭॥ అబ్రవీన్నాతివర్తేత కశ్చిదేష వరో మమ। తం ప్రయాం
తం సముద్వీక్ష్య సురసా వాక్యమబ్రవీత్॥ ౧౫౮॥ బలం జిజ్ఞాసమానా వై నాగమాతా హనూమతః। ప్రవిశ్య వదనం మేఽద్య గం
తవ్యం వానరోత్తమ॥ ౧౫౯॥ వర ఏష పురా దత్తో మమ ధాత్రేతి సత్వరా। వ్యాదాయ వక్త్రం విపులం స్థితా సా మారుతేః పు
రః॥ ౧౬౦॥ ఏవముక్తస్సురసయా క్రుద్ధో వానరపుంగవః। అబ్రవీత్కురు వై వక్త్రం యేన మాం విషహిష్యసే॥ ౧౬౧॥ ఇత్యు
క్త్వా సురసాం క్రుద్ధో దశయోజనమాయతః। దశయోజనవిస్తారో బభూవ హనుమాంస్తదా॥ ౧౬౨॥ తం దృష్ట్వా మేఘసం

కాశం దశయోజనమాయతమ్। చకార సురసాప్యాస్యం వింశద్యోజనమాయతమ్॥౧౬౩॥ తాం దృష్ట్వా విస్తృతాస్యాం తు
వాయుపుత్రస్సుబుద్ధిమాన్। హనూమాంస్తు తతః క్రుద్ధస్త్రింశద్యోజనమాయతః॥౧౬౪॥ చకార సురసా వక్త్రం చత్వారిం
శత్తథోత్తరమ్। బభూవ హనుమాన్వీరః పంచాశద్యోజనోచ్ఛ్రితః॥౧౬౫॥ చకార సురసా వక్త్రం షష్టియోజనమాయ
తమ్। తథైవ హనుమాన్వీరస్సప్తతీయోజనోచ్ఛ్రితః॥౧౬౬॥ చకార సురసా వక్త్రమశీతీయోజనాయతమ్। హనూమా
నచలప్రఖ్యో నవతీయోజనోచ్ఛ్రితః॥౧౬౭॥ చకార సురసా వక్త్రం శతయోజనమాయతమ్। తద్దృష్ట్వా వ్యాదితం వక్త్రం
వాయుపుత్రస్సుబుద్ధిమాన్॥౧౬౮॥ దీర్ఘజిహ్వం సురసయా సుఘోరం నరకోపమమ్। సంక్షిప్యాత్మనః కాయం జీమూ
త ఇవ మారుతిః॥౧౬౯॥ తస్మిన్ముహూర్తే హనుమాన్బభూవాంగుష్ఠమాత్రకః। సోఽభిపత్యాశు తద్వక్త్రం నిష్పత్య చ
మహాబలః॥౧౭౦॥ అంతరిక్షే స్థితశ్శ్రీమానిదం వచనమబ్రవీత్। ప్రవిష్టోఽస్మి హి తే వక్త్రం దాక్షాయణి నమోఽస్తు తే॥
౧౭౧॥ గమిష్యే యత్ర వైదేహీ సత్యశ్చాసీద్వరస్తవ। తం దృష్ట్వా వదనాన్ముక్తం చంద్రం రాహుముఖాదివ॥౧౭౨॥ అబ్రవీ
త్సురసా దేవీ స్వేన రూపేణ వానరమ్। అర్థసిద్ధ్యై హరిశ్రేష్ఠ గచ్ఛ సౌమ్య యథాసుఖమ్॥౧౭౩॥ సమానయస్వ వైదేహీం
రాఘవేణ మహాత్మనా। తత్తృతీయం హనుమతో దృష్ట్వా కర్మ సుదుష్కరమ్॥౧౭౪॥ సాధు సాధ్వితి భూతాని ప్రశశంసుస్త
దా హరిమ్। స సాగరమనాధృష్యమభ్యేత్య వరుణాలయమ్॥౧౭౫॥ జగామాకాశమావిశ్య వేగేన గరుడోపమః। సేవితే వారిధా
రాభిః పతగైశ్చ నిషేవితే॥౧౭౬॥ చరితే కైశికాచార్యైరైరావతనిషేవితే। సింహకుంజరశార్దూలపతగోరగవాహ
నైః॥౧౭౭॥ విమానైస్సంపతద్భిశ్చ విమలైస్సమలంకృతే। వజ్రాశనిసమాఘాతైః పావకైరుపశోభితే॥ ౧౭౮ ॥ కృతపు
ణ్యైర్మహాభాగైస్స్వర్గజిద్భిరలంకృతే। వహతా హవ్యమత్యంతం సేవితే చిత్రభానునా॥ ౧౭౯ ॥ గ్రహనక్షత్రచం
ద్రార్కతారాగణవిభూషితే। మహర్షిగణగంధర్వనాగయక్షసమాకులే॥౧౮౦॥ వివిక్తే విమలే విశ్వే విశ్వావసునిషేవి
తే। దేవరాజగజాక్రాంతే చంద్రసూర్యపథే శివే॥౧౮౧॥ వితానే జీవలోకస్య వితతే బ్రహ్మనిర్మితే। బహుశస్సేవితే వీ
రైర్విద్యాధరగణైర్వరైః॥౧౮౨॥ జగామ వాయుమార్గే చ గరుత్మానివ మారుతిః। హనూమాన్మేఘజాలాని ప్రకర్ష
న్మారుతో యథా॥౧౮౩॥ కాలాగరుసవర్ణాని నీలరక్తసితాని చ। కపినాకృష్యమాణాని మహాభ్రాణి చకాశిరే॥ ౧౮౪॥ ప్ర
విశన్నభ్రజాలాని నిష్పతంశ్చ పునః పునః। ప్రావృషీందురివాభాతి నిష్పతన్ప్రవిశంస్తదా॥౧౮౫॥ సదృశ్యమానస్సర్వ
త్ర హనూమాన్మారుతాత్మజః। భేజేఽంబరం నిరాలంబం లంబపక్ష ఇవాద్రిరాట్॥౧౮౬॥ ప్లవమానం తు తం దృష్ట్వా సింహి
కా నామ రాక్షసీ। మనసా చింతయామాస ప్రవృద్ధా కామరూపిణీ॥ ౧౮౭॥ అద్య దీర్ఘస్య కాలస్య భవిష్యామ్యహమాశి
తా। ఇదం హి మే మహత్సత్త్వం చిరస్య వశమాగతమ్ ॥ ౧౮౮ ॥ ఇతి సంచింత్య మనసా ఛాయామస్య సమాక్షిపత్ । ఛాయా
యాం సంగృహీతాయాం చింతయామాస వానరః॥౧౮౯॥ సమాక్షిప్తోఽస్మి సహసా పంగూకృతపరాక్రమః। ప్రతిలోమేన
వాతేన మహానౌరివ సాగరే॥౧౯౦॥ తిర్యగూర్ధ్వమధశ్చైవ వీక్షమాణస్తతః కపిః। దదర్శ చ మహత్సత్త్వముత్థితం లవణాం
భసి ॥ ౧౯౧ ॥ తద్దృష్ట్వా చింతయామాస మారుతిర్వికృతాననమ్ । కపిరాజేన కథితం సత్త్వమద్భుతదర్శనమ్ ॥ ౧౯౨ ॥
ఛాయాగ్రాహి మహావీర్యం తదిదం నాత్ర సంశయః। స తాం బుద్ధ్వార్థతత్త్వేన సింహికాం మతిమాన్కపిః॥౧౯౩॥ వ్యవ
ర్ధత మహాకాయః ప్రావృషీవ వలాహకః। సా తస్య కాయముద్వీక్ష్య వర్ధమానం మహాకపేః ॥ ౧౯౪ ॥ వక్త్రం ప్రసార
యామాస పాతాళాంతరసన్నిభమ్। ఘనరాజీవ గర్జంతీ వానరం సమభిద్రవత్ ॥ ౧౯౫॥ స దదర్శ తతస్తస్యా వివృతం
సుమహన్ముఖమ్। కాయమాత్రం చ మేధావీ మర్మాణి చ మహాకపిః॥౧౯౬॥ స తస్యా వివృతే వక్త్రే వజ్రసంహననః కపిః। సం
క్షిప్య ముహురాత్మానం నిష్పపాత మహాబలః॥౧౯౭॥ ఆస్యే తస్యా నిమజ్జంతం దదృశుస్సిద్ధచారణాః। గ్రస్యమానం యథా
చంద్రం పూర్ణం పర్వణి రాహుణా॥౧౯౮॥ తతస్తస్యా నఖైస్తీక్ష్ణైర్మర్మాణ్యుత్కృత్య వానరః। ఉత్పపాతాథ వేగేన మ
నస్సంపాతవిక్రమః ॥ ౧౯౯ ॥ తాం తు దృష్ట్వా స ధృత్యా చ దాక్షిణ్యేన నిపాత్య చ। స కపిప్రవరో వేగాద్వవృధే పునరాత్మ
వాన్ ॥ ౨౦౦ ॥ హృతహృత్సా హనుమతా పపాత లవణాంభసి। తాం హతాం వానరేణాశు పతితాం వీక్ష్య సింహికామ్॥ ౨౦౧
భూతాన్యాకాశచారీణి తమూచుః ప్లవగర్షభమ్। భీమమద్య కృతం కర్మ మహత్సత్త్వం త్వయా హతమ్॥ ౨౦౨ ॥ సాధయా
ర్థమభిప్రేతమరిష్టం గచ్ఛ మారుతే। యస్య త్వేతాని చత్వారి వానరేంద్ర యథా తవ॥ ౨౦౩॥ ధృతిర్దృష్టిర్మతిర్దాక్ష్యం

స్వకర్మణా న సీదతి। స తైస్సంభావితః పూజ్యః ప్రతిపన్నప్రయోజనః॥౨౦౪॥ జగామాకాశమావిశ్య పన్నగాశనవత్కపిః। ప్రాప్తభూయిష్ఠపారస్తు సర్వతః ప్రతిలోకయన్॥౨౦౫॥ యోజనానాం శతస్యాంతే వనరాజిం దదర్శ సః। దదర్శ చ పతన్నేవ వివిధద్రుమభూషితమ్॥౨౦౬॥ ద్వీపం శాఖామృగశ్రేష్ఠో మలయోపవనాని చ। సాగరం సాగరానూపం సాగరానూపజాన్ ద్రుమాన్॥౨౦౭॥ సాగరస్య చ పత్నీనాం ముఖాన్యపి విలోకయన్। స మహామేఘసంకాశం సమీక్ష్యాత్మానమాత్మవాన్॥౨౦౮॥ నిరుంధంతమివాకాశం చకార మతిమాన్మతిమ్। కాయవృద్ధిం ప్రవేగం చ మమ దృష్ట్వైవ రాక్షసాః॥౨౦౯॥ మయి కౌతూహలం కుర్యురితి మేనే మహాకపిః। తతశ్శరీరం సంక్షిప్య తన్మహీధరసన్నిభమ్॥౨౧౦॥ పునః ప్రకృతిమాపేదే వీతమోహ ఇవాత్మవాన్। తద్రూపమతిసంక్షిప్య హనుమాన్ప్రకృతౌ స్థితః॥౨౧౧॥ త్రీన్క్రమానివ విక్రమ్య బలివీర్యహరో హరిః॥ స చారునానావిధరూపధారీ పరం సమాసాద్య సముద్రతీరమ్। పరైరశక్యః ప్రతిపన్నరూపస్సమీక్షితాత్మా సమవేక్షితార్థః॥౨౧౨॥ తతస్స లంబస్య గిరేస్సమృద్ధే విచిత్రకూటే నిపపాత కూటే। సకేతకోద్దాలకనారికేలే మహాద్రికూటప్రతిమో మహాత్మా॥౨౧౩॥ తతస్తు సంప్రాప్య సముద్రతీరం సమీక్ష్య లంకాం గిరివర్యమూర్ధ్ని। కపిస్తు తస్మిన్నిపపాత పర్వతే విధూయ రూపం వ్యథయన్మృగద్విజాన్॥౨౧౪॥ స సాగరం దానవపన్నగాయుతం బలేన విక్రమ్య మహోర్మిమాలినమ్। నిపత్య తీరే చ మహోదధేస్తదా దదర్శ లంకామమరావతీమివ॥ ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - ప్రథమస్సర్గః ॥

స సాగరమనాధృష్యమతిక్రమ్య మహాబలః। త్రికూటశిఖరే లంకాం స్థితాం స్వస్థో దదర్శ హ॥౧॥ తతః పాదపముక్తేన పుష్పవర్షేణ వీర్యవాన్। అభివృష్టః స్థితస్తత్ర బభౌ పుష్పమయో యథా॥౨॥ యోజనానాం శతం శ్రీమాంస్తీర్త్వాప్యుత్తమవిక్రమః। అనిశ్వసన్కపిస్తత్ర న గ్లానిమధిగచ్ఛతి॥౩॥ శతాన్యహం యోజనానాం క్రమేయం సుబహూన్యపి। కిం పునస్సాగరస్యాంతం సంఖ్యాతం శతయోజనమ్॥౪॥ స తు వీర్యవతాం శ్రేష్ఠః ప్లవతామపి చోత్తమః। జగామ వేగవాన్ లంకాం లంఘయిత్వా మహోదధిమ్॥౫॥ శాద్వలాని చ నీలాని గంధవంతి వనాని చ। పుష్పవంతి చ మధ్యేన జగామ నగవంతి చ॥౬॥ శైలాంశ్చ తరుసంఛన్నాన్వనరాజీశ్చ పుష్పితాః। అభిచక్రామ తేజస్వీ హనూమాన్మారుతాత్మజః॥౭॥ స తస్మిన్నచలే తిష్ఠన్వనాన్యుపవనాని చ। స నగాగ్రే చ తాం లంకాం దదర్శ పవనాత్మజః॥౮॥ సరళాన్కర్ణికారాంశ్చ ఖర్జూరాంశ్చ సుపుష్పితాన్। ప్రియాళాన్ముచులిందాంశ్చ కుటజాన్కేతకానపి॥౯॥ ప్రియంగూన్గంధపూర్ణాంశ్చ నీపాన్సప్తచ్ఛదానపి। అసనాన్కోవిదారాంశ్చ కరవీరాంశ్చ పుష్పితాన్॥౧౦॥ పుష్పభారావనద్ధాంశ్చ తథా ముకుళితానపి। పాదపాన్విహగాకీర్ణాన్పవనోద్ధూతమస్తకాన్॥౧౧॥ హంసకారండవాకీర్ణా వాపీః పద్మోత్పలాయుతాః। ఆక్రీడాన్వివిధాన్రమ్యాన్వివిధాంశ్చ జలాశయాన్॥౧౨॥ సంతతాన్వివిధైర్వృక్షైస్సర్వర్తుఫలపుష్పితైః। ఉద్యానాని చ రమ్యాణి దదర్శ కపికుంజరః॥౧౩॥ సమాసాద్య చ లక్ష్మీవాన్ లంకాం రావణపాలితామ్। పరిఘాభిస్సపద్మాభిస్సోత్పలాభిరలంకృతామ్॥౧౪॥ సీతాపహరణార్థేన రావణేన సురక్షితామ్। సమంతాద్విచరద్భిశ్చ రాక్షసైరుగ్రధన్విభిః॥౧౫॥ కాంచనేనావృతాం రమ్యాం ప్రాకారేణ మహాపురీమ్। గృహైశ్చ గిరిసంకాశైశ్శారదాంబుదసన్నిభైః॥౧౬॥ పాండరాభిః ప్రతోళీభిరుచ్చాభిరభిసంవృతామ్। అట్టాలకశతాకీర్ణాం పతాకాధ్వజమాలినీమ్॥౧౭॥ తోరణైః కాంచనైర్దివ్యైర్లతాపఙ్క్తివిచిత్రితైః। దదర్శ హనుమాన్ లంకాం దివి దేవపురీమివ॥౧౮॥ గిరిమూర్ధ్ని స్థితాం లంకాం పాండరైర్భవనైశ్శుభైః। దదర్శ స కపిశ్రేష్ఠః పురమాకాశగం యథా॥౧౯॥ పాలితాం రాక్షసేంద్రేణ నిర్మితాం విశ్వకర్మణా। ప్లవమానామివాకాశే దదర్శ హనుమాన్పురీమ్॥౨౦॥ వప్రప్రాకారజఘనాం విపులాంబునవాంబరామ్। శతఘ్నీశూలకేశాంతామట్టాలకవతంసకామ్॥౨౧॥ మనసేవ కృతాం లంకాం నిర్మితాం విశ్వకర్మణా। ద్వారముత్తరమాసాద్య చింతయామాస వానరః॥౨౨॥ కైలాసశిఖరప్రఖ్యామాలిఖంతీమివాంబరమ్। డీయమానామివాకాశముచ్ఛ్రితైర్భవనోత్తమైః॥౨౩॥ సంపూర్ణాం రాక్షసైర్ఘోరైర్నాగైర్భోగవతీమివ। అచింత్యాం సుకృతప్రఖ్యాం కుబేరాధ్యుషితాం పురా॥౨౪॥ దంష్ట్రిభిర్బహుభిశ్శూరైశ్శూలపట్టసపాణిభిః। రక్షితాం రాక్షసైర్ఘోరైర్గుహామాశీవిషైరివ॥౨౫॥ తస్యాశ్చ మహతీం గుప్తిం సాగరం చ నిరీక్ష్య సః। రావణం చ రిపుం ఘోరం చింతయామాస వానరః॥౨౬॥ ఆగత్యాపీహ హరయో భవిష్యంతి నిరర్థకాః। న హి యుద్ధేన వై లంకా శక్యా జేతుం సురైరపి॥౨౭॥ ఇమాం తు విషమాం దుర్గాం లంకాం రావణపాలితామ్। ప్రాప్యాపి స మహాబాహుః కిం కరి

వ్యతిరాఘవః॥౨౮॥అవకాశోనసాంత్వస్యరాక్షసేష్వభిగమ్యతే।నదానస్యనభేదస్యనైవయుద్ధస్యదృశ్యతే॥౨౯॥ చతు
ర్ణామేవహిగతిర్వానరాణాంమహాత్మనామ్ । వాలిపుత్రస్యనీలస్యమమరాజ్ఞశ్చధీమతః॥ ౩౦ ॥యావజ్జానామివైదే
హీంయదిజీవతివానవా।తత్రైవచింతయిష్యామిదృష్ట్వాతాంజనకాత్మజామ్॥౩౧॥తతస్సచింతయామాసముహూర్తంక
పికుంజరః।గిరిశృంగేస్థితస్తస్మిన్రామస్యాభ్యుదయేరతః॥౩౨॥అనేనరూపేణమయానశక్యారక్షసాంపురీ। ప్రవేష్టుంరా
క్షసైర్గుప్తాక్రూరైర్బలసమన్వితైః॥౩౩॥ఉగ్రౌజసోమహావీర్యాబలవంతశ్చరాక్షసాః। వంచనీయామయాసర్వే
జానకీంపరిమార్గతా॥౩౪॥లక్ష్యాలక్ష్యేణరూపేణరాత్రౌలంకాపురీమయా। ప్రవేష్టుంప్రాప్తకాలంమేకృత్యంసాధ
యితుంమహత్॥౩౫॥తాంపురీంతాదృశీందృష్ట్వాదురాధర్షాంసురైరపి।హనూమాంశ్చింతయామాసవినిశ్వస్యముహు
ర్ముహుః॥౩౬॥కేనోపాయేనపశ్యేయంమైథిలీంజనకాత్మజామ్।అదృష్టోరాక్షసేంద్రేణరావణేనదురాత్మనా॥౩౭॥నవి
నశ్యేత్కథంకార్యంరామస్యవిదితాత్మనః। ఏకామేకశ్చపశ్యేయంరహితేజనకాత్మజామ్॥౩౮॥భూతాశ్చార్థావిపద్యం
తేదేశకాలవిరోధితాః।విక్లబందూతమాసాద్యతమస్సూర్యోదయేయథా॥౩౯॥అర్థానర్థాంతరేబుద్ధిర్నిశ్చితాపినశో
భతే। ఘాతయంతిహికార్యాణిదూతాఃపండితమానినః॥౪౦॥నవినశ్యేత్కథంకార్యంవైక్లబ్యంనకథంభవేత్। లంఘనం
చసముద్రస్యకథన్నువృథాభవేత్॥౪౧॥మయిదృష్టేతురక్షోభీరామస్యవిదితాత్మనః। భవేద్వ్యర్థమిదంకార్యంరా
వణానర్థమిచ్ఛతః॥౪౨॥నహిశక్యంక్వచిత్స్థాతుమవిజ్ఞాతేనరాక్షసైః।అపిరాక్షసరూపేణకిముతాన్యేనకేనచిత్॥౪౩॥
వాయురప్యత్రనజ్ఞాతశ్చరేదితిమతిర్మమ। నహ్యస్త్యవిదితంకించిద్రాక్షసానాంబలీయసామ్॥౪౪॥ఇహైవయదితిష్ఠా
మిస్వేనరూపేణసంవృతః।వినాశముపయాస్యామిభర్తురర్థశ్చహీయతే॥౪౫॥తదహంస్వేనరూపేణరజన్యాంహ్ర
స్వతాంగతః। లంకామభిపతిష్యామిరాఘవస్యార్థసిద్ధయే॥౪౬॥రావణస్యపురీంరాత్రౌప్రవిశ్యసుదురాసదామ్। విచి
న్వన్భవనంసర్వంద్రక్ష్యామిజనకాత్మజామ్॥౪౭॥ఇతిసంచింత్యహనుమాన్సూర్యస్యాస్తమయంకపిః।ఆచకాంక్షేతదా
వీరోవైదేహ్యాదర్శనోత్సుకః॥౪౮॥సూర్యేచాస్తంగతేరాత్రౌదేహంసంక్షిప్యమారుతిః।వృషదంశకమాత్రస్సన్బభూ
వాద్భుతదర్శనః॥౪౯॥ప్రదోషకాలేహనుమాంస్తూర్ణముత్ప్లుత్యవీర్యవాన్ ।ప్రవివేశపురీంరమ్యాంసువిభక్తమహాప
థామ్॥౫౦॥ప్రాసాదమాలాలలితాం స్తంభైఃకాంచనరాజతైః। శాతకుంభమయైర్జాలైర్గంధర్వనగరోపమామ్॥
౫౧॥సప్తభౌమాష్టభౌమైశ్చసదదర్శమహాపురీమ్।తలైఃస్ఫాటికసంకీర్ణైఃకార్తస్వరవిభూషితైః॥౫౨॥వైడూర్యమ
ణిచిత్రైశ్చముక్తాజాలవిరాజితైః।తలైశ్శుశుభిరేతానిభవనాన్యత్రరక్షసామ్॥౫౩॥కాంచనానివిచిత్రాణితోరణానిచ
రక్షసామ్।లంకాముద్యోతయామాసుస్సర్వతస్సమలంకృతామ్॥౫౪॥అచింత్యామద్భుతాకారాందృష్ట్వాలంకాంమహాక
పిః। ఆసీద్విషణ్ణోహృష్టశ్చవైదేహ్యాదర్శనోత్సుకః॥౫౫॥సపాండరోద్విద్ధవిమానమాలినీంమహార్హజాంబూనదజా
లతోరణామ్। యశస్వినీంరావణబాహుపాలితాంక్షపాచరైర్భీమబలైస్సమావృతామ్॥ ౫౬॥ చంద్రోపిసాచివ్యమి
వాస్యకుర్వంస్తారాగణైర్మధ్యగతోవిరాజన్ । జ్యోత్స్నావితానేనవితత్యలోకముత్తిష్ఠతేనైకసహస్రరశ్మిః॥౫౭॥
శంఖప్రభంక్షీరమృణాళవర్ణముద్గచ్ఛమానంవ్యవభాసమానమ్। దదర్శచంద్రంసహరిప్రవీరఃపోప్లూయమానంస
రసీవహంసమ్॥౫౮॥ఇతిశ్రీమత్సుదకారండే-ద్వితీయస్సర్గః. ********************************

సలంబశిఖరేలంబేలంబతోయదసన్నిభే।సత్త్వమాస్థాయమేధావీహనుమాన్మారుతాత్మజః॥౧॥నిశిలంకాంమహా
సత్త్వోవివేశకపికుంజరః।రమ్యకాననతోయాఢ్యాంపురీంరావణపాలితామ్॥౨॥ శారదాంబుధరప్రఖ్యైర్భవనైరుపశో
భితామ్। సాగరోపమనిర్ఘోషాంసాగరానిలసేవితామ్॥౩॥సుపుష్టబలసంఘుష్టాంయథైవవిటపావతీమ్।చారుతోరణని
ర్యూహాంపాండరద్వారతోరణామ్॥౪॥భుజగాచరితాంగుప్తాంశుభాంభోగవతీమివ।తాంసవిద్యుద్ఘనాకీర్ణాంజ్యోతి
ర్మార్గనిషేవితామ్॥౫॥చండమారుతనిర్హ్రాదాంయథేంద్రస్యామరావతీమ్। శాతకుంభేనమహతాప్రాకారేణాభి
సంవృతామ్॥౬॥కింకిణీజాలఘోషాభిఃపతాకాభిరలంకృతామ్। ఆసాద్యసహసాహృష్టఃప్రాకారమభిపేదివాన్॥౭॥వి
స్మయావిష్టహృదయఃపురీమాలోక్యసర్వతః।జాంబూనదమయైర్ద్వారైర్వైడూర్యకృతవేదికైః॥౮॥వజ్రస్ఫటికముక్తా
భిర్మణికుట్టిమభూషితైః। తప్తహాటకనిర్యూహైరాజతామలపాండరైః॥౯॥వైడూర్యకృతసోపానైఃస్ఫాటికాంతర

పాంసుభిః । చారుసంజననోపేతైః ఖమివోత్పతితైః శుభైః ॥౧౦॥ క్రౌంచబర్హిణసంఘుష్టైః రాజహంసనిషేవితైః
తూర్యాభరణనిర్ఘోషైః సర్వతః ప్రతినాదితామ్ ॥౧౧॥ వస్వౌకసారాప్రతిమాం సమీక్ష్య నగరీం తతః । ఖమివోత్పతి
తాం లంకాం జహర్ష హనుమాన్ కపిః ॥౧౨॥ తాం సమీక్ష్య పురీం రమ్యాం రాక్షసాధిపతేశ్శుభామ్ । అనుత్తమామృద్ధియు
క్తాం చింతయామాస వీర్యవాన్ ॥౧౩॥ నేయమన్యేన నగరీ శక్యా ధర్షయితుం బలాత్ । రక్షితా రావణబలైరుద్యతాయుధ
ధారిభిః ॥౧౪॥ కుముదాంగదయోర్వాపి సుషేణస్య మహాకపేః । ప్రసిద్ధేయం భవేద్భూమిర్మైందద్వివిదయోరపి ॥౧౫॥ వి
వస్వతస్తనూజస్య హరేశ్చ కుశపర్వణః । ఋక్షస్య కేతుమాలస్య మమ చైవ గతిర్భవేత్ ॥౧౬॥ సమీక్ష్య తు మహాబా
హూ రాఘవస్య పరాక్రమమ్ । లక్ష్మణస్య చ విక్రాంతమభవత్ ప్రీతిమాన్ కపిః ॥౧౭॥ తాం రత్నవసనోపేతాం కోష్ఠా
గారావతంసకామ్ । యంత్రాగారస్తనీమృద్ధాం ప్రమదామివ భూషితామ్ ॥౧౮॥ తాం నష్టతిమిరాం దీప్తైర్భాస్వరైశ్చ
మహాగ్రహైః । నగరీం రాక్షసేంద్రస్య దదర్శ స మహాకపిః ॥౧౯॥ అథ సా హరిశార్దూలం ప్రవిశంతం మహాబలమ్ । నగరీ
స్వేన రూపేణ దదర్శ పవనాత్మజమ్ ॥౨౦॥ సా తం హరివరం దృష్ట్వా లంకా రావణపాలితా । స్వయమేవోత్థితా తత్ర వికృతా
ననదర్శనా ॥౨౧॥ పురస్తాత్కపివర్యస్య వాయుసూనోరతిష్ఠత । ముంచమానా మహానాదమబ్రవీత్పవనాత్మజమ్ ॥౨౨॥ క
స్త్వం కేన చ కార్యేణ ఇహ ప్రాప్తో వనాలయ । కథయస్వేహ యత్తత్త్వం యావత్ ప్రాణా ధరిష్యసి ॥౨౩॥ న శక్యా ఖల్వి
యం లంకా ప్రవేష్టుం వానర త్వయా । రక్షితా రావణబలైరభిగుప్తా సమంతతః ॥౨౪॥ అథ తామబ్రవీద్వీరో హనుమానగ్ర
తః స్థితామ్ । కథయిష్యామి తే తత్త్వం యన్మాం త్వం పరిపృచ్ఛసి ॥౨౫॥ కా త్వం విరూపనయనా పురద్వారేఽవతిష్ఠసి । కిమర్థం చా
పి మాం రుద్ధ్వా నిర్భర్త్సయసి దారుణా ॥౨౬॥ హనుమద్వచనం శ్రుత్వా లంకా సా కామరూపిణీ । ఉవాచ వచనం క్రుద్ధా
పరుషం పవనాత్మజమ్ ॥౨౭॥ అహం రాక్షసరాజస్య రావణస్య మహాత్మనః । ఆజ్ఞాప్రతీక్షా దుర్ధర్షా రక్షామి నగరీమిమామ్ ॥
౨౮॥ న శక్యా మామవజ్ఞాయ ప్రవేష్టుం నగరీ త్వయా । అద్య ప్రాణైః పరిత్యక్తః స్వప్స్యసే నిహతో మయా ॥౨౯॥ అహం
హి నగరీ లంకా స్వయమేవ ప్లవంగమ । సర్వతః పరిరక్షామి హ్యేతత్తే కథితం మయా ॥౩౦॥ లంకాయా వచనం శ్రుత్వా
హనుమాన్మారుతాత్మజః । యత్నవాన్ స హరిశ్రేష్ఠః స్థితః శైల ఇవాపరః ॥౩౧॥ స తాం స్త్రీరూపవికృతాం దృష్ట్వా వానర
పుంగవః । ఆబభాషేఽథ మేధావీ సత్త్వవాన్ ప్లవగర్షభః ॥౩౨॥ ద్రక్ష్యామి నగరీం లంకాం సాట్టప్రాకారతోరణామ్ । తదర్థ
మిహ సంప్రాప్తః పరం కౌతూహలం హి మే ॥౩౩॥ వనాన్యుపవనానీహ లంకాయాః కాననాని చ । సర్వతో గృహముఖ్యాని
ద్రష్టుమాగమనం హి మే ॥౩౪॥ తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా లంకా సా కామరూపిణీ । భూయ ఏవ పునర్వాక్యం బభాషే పరుషా
క్షరమ్ ॥౩౫॥ మామనిర్జిత్య దుర్బుద్ధే రాక్షసేశ్వరపాలితా । న శక్యా హ్యద్య తే ద్రష్టుం పురీయం వానరాధమ ॥౩౬॥ తతః
స కపిశార్దూలస్తామువాచ నిశాచరీమ్ । దృష్ట్వా పురీమిమాం భద్రే పునర్యాస్యే యథాగతమ్ ॥౩౭॥ తతః కృత్వా మహానా
దం సా వై లంకా భయావహమ్ । తలేన వానరశ్రేష్ఠం తాడయామాస వేగితా ॥౩౮॥ తతః స కపిశార్దూలో లంకయా
తాడితో భృశమ్ । ననాద సుమహానాదం వీర్యవాన్ పవనాత్మజః ॥౩౯॥ తతః సంవర్తయామాస వామహస్తస్య సోఽంగులీః ।
ముష్టినాభిజఘానైనాం హనుమాన్ క్రోధమూర్ఛితః ॥౪౦॥ స్త్రీ చేతి మన్యమానేన నాతిక్రోధః స్వయంకృతః । సా తు తే
న ప్రహారేణ విహ్వలాంగీ నిశాచరీ ॥౪౧॥ పపాత సహసా భూమౌ వికృతాననదర్శనా । తతస్తు హనుమాన్ ప్రాజ్ఞస్తాం దృ
ష్ట్వా వినిపాతితామ్ ॥౪౨॥ కృపాం చకార తేజస్వీ మన్యమానః స్త్రియం తు తామ్ । తతో వై భృశసంవిగ్నా లంకా సా గద్గదా
క్షరమ్ ॥౪౩॥ ఉవాచాగర్వితం వాక్యం హనుమంతం ప్లవంగమమ్ । ప్రసీద సుమహాబాహో త్రాయస్వ హరిసత్తమ ॥౪౪॥
సమయే సౌమ్య తిష్ఠంతి సత్త్వవంతో మహాబలాః । అహం తు నగరీ లంకా స్వయమేవ ప్లవంగమ ॥౪౫॥ నిర్జితాహం త్వయా
వీర విక్రమేణ మహాబల । ఇదం తు తథ్యం శృణు వై బ్రువంత్యా మే హరీశ్వర ॥౪౬॥ స్వయంభువా పురా దత్తం వరదానం యథా
మమ । యదా త్వాం వానరః కశ్చిద్విక్రమాద్వశమానయేత్ ॥౪౭॥ తదా త్వయా హి విజ్ఞేయం రక్షసాం భయమాగతమ్ । స
హి మే సౌమ్య సమయః ప్రాప్తోఽద్య తవ దర్శనాత్ ॥౪౮॥ స్వయంభూవిహితస్సత్యో న తస్యాస్తి వ్యతిక్రమః । సీతానిమిత్తం
రాజ్ఞస్తు రావణస్య దురాత్మనః ॥౪౯॥ రక్షసాం చైవ సర్వేషాం వినాశస్సముపాగతః । తత్ ప్రవిశ్య హరిశ్రేష్ఠ పురీం రావణ
పాలితామ్ ॥౫౦॥ విధత్స్వ సర్వకార్యాణి యాని యానీహ వాంఛసి ॥ ప్రవిశ్య శాపోపహతాం హరీశ్వరశ్శుభాం పురీం రా

తుసమఖ్యాపాలితామ్| యదృచ్ఛయాత్వాంజనకాత్మజాంసతీంవిమార్గణసర్వత్రగతోయథాసుఖమ్ ||౫౧ || ఇతిశ్రీమ
త్సుందరకాండే - తృతీయస్సర్గః . **

సనిర్జిత్యపురీంశ్రేష్ఠాంలంకాంతాంకామరూపిణీమ్|విక్రమేణమహాతేజాహనూమాన్కపిసత్తమః||౧||అద్వా
రేణమహాబాహుఃప్రాకారమభిపుప్లువే| ప్రవిశ్యనగరీంలంకాంకపిరాజహితంకరః||౨||చక్రేథపాదంసవ్యంచశత్రూ
ణాంసతుమూర్ధని| ప్రవిష్టస్సత్వసంపన్నోనిశాయాంమారుతాత్మజః|| ౩ ||సమహాపథమాస్థాయముక్తాపుష్పవిరాజి
తమ్| తతస్తుతాంపురీంలంకాంరమ్యామభియయౌకపిః||౪||హసితోత్కృష్టనినదైస్తూర్యఘోషపురస్సరైః| వజ్రాంకు
శనికాశైశ్చవజ్రజాలవిభూషితైః||౫||గృహమేఘైఃపురీరమ్యాబభాసేద్యౌరివాంబుదైః|ప్రజజ్వాలతదాలంకారక్షో
గణగృహైశ్శుభైః||౬||సితాభ్రసదృశైశ్చిత్రైఃపద్మస్వస్తికసంస్థితైః| వర్ధమానగృహైశ్చాపిసర్వతస్సువిభూషితా||
౭||(గృహముఖ్యైఃపురీరమ్యాబభాసేద్యౌరివాంబుదైః|తాంచిత్రమాల్యాభరణాంకపిరాజహితంకరః||౮||రాఘవార్థం
చరన్శ్రీమాన్దదర్శచననందచ| భవనాద్భవనంగచ్ఛన్దదర్శపవనాత్మజః||౯ ||వివిధాకృతిరూపాణిభవనానితతస్త
తః| శుశ్రావమధురంగీతంత్రిస్థానస్వరభూషితమ్||౧౦|| స్త్రీణాంమదసమృద్ధానాందివిచాప్సరసామివ|శుశ్రావకాం
చీనినదంనూపురాణాంచనిస్స్వనమ్||౧౧||సోపాననినదాంశ్చైవభవనేషుమహాత్మనామ్|ఆస్ఫోటితనినాదాంశ్చక్ష్వేళి
తాంశ్చతతస్తతః||౧౨||శుశ్రావజపతాంతత్రమంత్రాన్రక్షోగృహేషువై|స్వాధ్యాయనిరతాంశ్చైవయాతుధా
నాన్దదర్శసః||౧౩ ||రావణస్తవసంయుక్తాన్గర్జతోరాక్షసానపి|రాజమార్గంసమావృత్యస్థితంరక్షోబలంమహత్ ||
౧౪||దదర్శమధ్యమేగుల్మేరావణస్యచరాన్బహూన్ | దీక్షితాన్జటిలాన్ముండాన్గోజినాంబరవాససః||౧౫||ద
ర్భముష్టిప్రహరణానగ్నికుండాయుధాంస్తథా|కూటముద్గరపాణీంశ్చదండాయుధధరానపి||౧౬ ||ఏకాక్షానేకకర్ణాం
శ్చచలలంబపయోధరాన్|కరాళాన్భుగ్నవక్త్రాంశ్చవికటాన్వామనాంస్తథా||౧౭||ధన్వినఃఖడ్గినశ్చైవశతఘ్నీముస
లాయుధాన్|శక్తివృక్షాయుధాంశ్చైవపట్టసాశనిధారిణః||౧౮||క్షేపణీపాశహస్తాంశ్చదదర్శసమహాకపిః |పరిఘోత్త
మహస్తాంశ్చవిచిత్రకవచోజ్జ్వలాన్||౧౯||నాతిస్థూలాన్నాతికృశాన్నాతిదీర్ఘాతిహ్రస్వకాన్|నాతిగౌరాన్నాతికృ
ష్ణాన్నాతికుబ్జాన్నవామనాన్||౨౦||విరూపాన్బహురూపాంశ్చసురూపాంశ్చసువర్చసః| ధ్వజీనఃపతాకినశ్చైవదద
ర్శవివిధాయుధాన్||౨౧||స్రగ్విణస్త్వనులిప్తాంశ్చవరాభరణభూషితాన్ | నానావేషసమాయుక్తాన్యథాస్వైరగ
తాన్బహూన్||౨౨ ||తీక్ష్ణశూలధరాంశ్చైవవజ్రిణశ్చమహాబలాన్|శతసాహస్రమవ్యగ్రమారక్షంమధ్యమంకపిః||
౨౩||రక్షోధిపతినిర్దిష్టందదర్శాంతఃపురాగ్రతః| సతదాతద్గృహందృష్ట్వామహాహాటకతోరణమ్||౨౪||రాక్షసేంద్ర
స్యవిఖ్యాతమద్రిమూర్ధ్నిప్రతిష్ఠితమ్|పుండరీకావతంసాభిఃపరిఘాభిస్సమావృతమ్||౨౫||ప్రాకారావృతమత్యర్థం
దదర్శసమహాకపిః| త్రివిష్టపనిభందివ్యందివ్యనాదనినాదితమ్||౨౬||వాజిహేషితసంఘుష్టంనాదితంభూషణైస్తథా | ర
థైర్యానైర్విమానైశ్చతథాభూతైర్హయైశ్శుభైః||౨౭||వారణైశ్చచతుర్దంతైశ్శ్వేతాభ్రనిచయోపమైః| భూ
షితంరుచిరద్వారంమత్తైశ్చమృగపక్షిభిః||౨౮||రక్షితంసుమహావీర్యైర్యాతుధానైస్సహస్రశః|రాక్షసాధిపతేర్గుప్త
మావివేశగృహంకపిః||౨౯||సహేమజాంబూనదచక్రవాళంమహార్హముక్తామణిభూషితాంతమ్| పరార్ధ్యకాలాగ
రుచందనాక్తంసరావణాంతఃపురమావివేశ||౩౦||ఇతిశ్రీమత్సుందరకాండే - చతుర్థస్సర్గః . ***************

తతస్సమధ్యంగతమంశుమంతంజ్యోత్స్నావితానంమహదుద్వమంతమ్ |దదర్శధీమాన్దివిభానుమంతంగో
ష్ఠేవృషంమత్తమివభ్రమంతమ్||౧||లోకస్యపాపానివినాశయంతంమహోదధించాపిసమేధయంతమ్| భూతానిస
ర్వాణివిరాజయంతందదర్శశీతాంశుమథాభియాంతమ్||౨||యాభాతిలక్ష్మీర్భువిమందరస్థాతథాప్రదోషేషుచసాగ
రస్థా| తథైవతోయేషుచపుష్కరస్థారరాజసాచారునిశాకరస్థా||౩ ||హంసోయథారాజతపంజరస్థఃసింహోయథా
మందరకందరస్థః|వీరోయథాగర్వితకుంజరస్థశ్చంద్రోపిబభ్రాజతథాంబరస్థః||౪||స్థితఃకకుద్మానివతీక్ష్ణశృంగోమహా
చలశ్శ్వేతఇవోచ్చశృంగః| హస్తీవజాంబూనదబద్ధశృంగోరరాజచంద్రఃపరిపూర్ణశృంగః||౫||వినష్టశీతాంబుతుషార
పంకోమహాగ్రహగ్రాహవినష్టపంకః| ప్రకాశలక్ష్మ్యాశ్రయనిర్మలాంకోరరాజచంద్రోభగవాన్శశాంకః||౬||

శిలాతలం ప్రాప్య యథా మృగేంద్రో మహారణం ప్రాప్య యథా గజేంద్రః । రాజ్యం సమాసాద్య యథా నరేంద్రస్తథా
ప్రకాశో విరరాజ చంద్రః ॥౭॥ ప్రకాశచంద్రోదయనష్టదోషః ప్రవృత్తరక్షఃపిశితాశదోషః । రామాభిరామేరితచిత్తదో
షః స్వర్గప్రకాశో భగవాన్ ప్రదోషః ॥౮॥ తంత్రీస్వనాః కర్ణసుఖాః ప్రవృత్తాః స్వపంతి నార్యః పతిభిస్సువృత్తాః । నక్తం
చరాశ్చాపి తథా ప్రవృత్తా విహర్తుమత్యద్భుతరౌద్రవృత్తాః ॥౯॥ మత్తప్రమత్తాని సమాకులాని రథాశ్వభద్రాసనసం
కులాని । వీరశ్రియా చాపి సమాకులాని దదర్శ ధీమాన్ స కపిః కులాని ॥౧౦॥ పరస్పరం చాధికమాక్షిపంతి భుజాంశ్చ పీనాన
ధినిక్షిపంతి । మత్తప్రలాపానధికం క్షిపంతి మత్తాని చాన్యోన్యమధిక్షిపంతి ॥౧౧॥ రక్షాంసి వక్షాంసి చ విక్షిపంతి గాత్రాణి
కాంతాసు చ విక్షిపంతి । రూపాణి చిత్రాణి చ విక్షిపంతి దృఢాని చాపాని చ విక్షిపంతి ॥౧౨॥ దదర్శ కాంతాశ్చ సమాలపంత్య
స్తథాపరాస్తత్ర పునః స్వపంత్యః । సురూపవక్త్రాశ్చ తథా హసంత్యః క్రుద్ధాః పరాశ్చాపి వినిశ్వసంత్యః ॥ ౧౩ ॥ మ
హాగజైశ్చాపి తథా నదద్భిస్సుపూజితైశ్చాపి తథా సుసద్భిః । రాజవీరైశ్చ వినిశ్వసద్భిర్హ్రదో భుజంగైరివ నిశ్వసద్భిః
॥౧౪॥ బుద్ధిప్రధానాన్ రుచిరాభిధానాన్ సంశ్రద్ధధానాన్ జగతః ప్రధానాన్ । నానావిధానాన్ రుచిరాభిధానాన్ దదర్శ
తస్యాం పురి యాతుధానాన్ ॥ ౧౫ ॥ ననంద దృష్ట్వా స చ తాన్ సురూపాన్ నానావిధానాత్మగుణానురూపాన్ । విద్యోతమా
నాన్ స తదానురూపాన్ దదర్శ కాంశ్చిచ్చ పునర్విరూపాన్ ॥౧౬॥ తతో వరార్హాస్సువిశుద్ధభావాస్తేషాం స్త్రియస్తత్ర మ
హానుభావాః । ప్రియేషు పానేషు చ సక్తభావా దదర్శ తారా ఇవ సుప్రభావాః ॥ ౧౭ ॥ శ్రియా జ్వలంతీస్త్రపయోప
గూఢా నిశీథకాలే రమణోపగూఢాః । దదర్శ కాశ్చిత్ ప్రమదోపగూఢా యథా విహంగాః కుసుమోపగూఢాః ॥ ౧౮ ॥ అన్యాః
పునర్హర్మ్యతలోపవిష్టాస్తత్ర ప్రియాంకేషు సుఖోపవిష్టాః । భర్తుః ప్రియా ధర్మపరా నివిష్టా దదర్శ ధీమాన్ మదనా
భివిష్టాః ॥౧౯॥ అప్రావృతాః కాంచనరాజివర్ణాః కాశ్చిత్పరార్ధ్యాస్తపనీయవర్ణాః । పునశ్చ కాశ్చిచ్ఛశలక్ష్మవర్ణాః
కాంతప్రహీణా రుచిరాంగవర్ణాః ॥౨౦॥ తతః ప్రియాన్ ప్రాప్య మనోభిరామాన్ సుప్రీతియుక్తాః ప్రసమీక్ష్య రామాః ।
గృహేషు హృష్టాః పరమాభిరామా హరిప్రవీరస్స దదర్శ రామాః ॥౨౧॥ చంద్రప్రకాశాశ్చ హి వక్త్రమాలా వక్రాక్షిప
క్ష్మాశ్చ సునేత్రమాలాః । విభూషణానాం చ దదర్శ మాలాశ్శతహ్రదానామివ చారుమాలాః ॥౨౨॥ న త్వేవ సీతాం పరమా
భిజాతాం పథి స్థితే రాజకులే ప్రజాతామ్ । లతాం ప్రఫుల్లామివ సాధుజాతాం దదర్శ తన్వీం మనసాభిజాతామ్ ॥
౨౩ ॥ సనాతనే వర్త్మని సన్నివిష్టాం రామేక్షణాం తాం మదనాభివిష్టామ్ । భర్తుర్మనః శ్రీమదనుప్రవిష్టాం స్త్రీభ్యో వరా
భ్యశ్చ సదా విశిష్టామ్ ॥౨౪॥ ఉష్ణార్దితాం సానుసృతాస్రకంఠీం పురా వరార్హోత్తమనిష్కకంఠీమ్ । సుజాతపక్ష్మా
మభిరక్తకంఠీం వనే ప్రనృత్తామివ నీలకంఠీమ్ ॥౨౫॥ అవ్యక్తరేఖామివ చంద్రరేఖాం పాంసుప్రదిగ్ధామివ హేమరేఖామ్ । క్ష
తప్రరూఢామివ బాణరేఖాం వాయుప్రభిన్నామివ మేఘరేఖామ్ ॥౨౬॥ సీతామపశ్యన్ మనుజేశ్వరస్య రామస్య పత్నీం వద
తాం వరస్య । బభూవ దుఃఖాభిహతశ్చిరస్య ప్లవంగమో మంద ఇవాచిరస్య ॥౨౭॥ ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే పంచమస్సర్గః ॥

స నికామం విమానేషు విషణ్ణః కామరూపధృక్ । విచచార పునర్లంకాం లాఘవేన సమన్వితః ॥ ౧ ॥ ఆససాదాథ ల
క్ష్మీవాన్ రాక్షసేంద్రనివేశనమ్ । ప్రాకారేణార్కవర్ణేన భాస్వరేణాభిసంవృతమ్ ॥౨॥ రక్షితం రాక్షసైర్ఘోరైః సిం
హైరివ మహద్వనమ్ । సమీక్షమాణో భవనం చకాశే కపికుంజరః ॥౩॥ రూప్యకోపహితైశ్చిత్రైస్తోరణైర్హేమభూషి
తైః । విచిత్రాభిశ్చ కక్ష్యాభిర్ద్వారైశ్చ రుచిరైర్వృతమ్ ॥౪॥ గజాస్థితైర్మహామాత్రైః శూరైశ్చ విగతశ్రమైః । ఉపస్థి
తమసంహార్యైర్హయైః స్యందనయాయిభిః ॥౫॥ సింహవ్యాఘ్రతనుత్రాణైర్దాంతకాంచనరాజతైః । ఘోషవద్భిర్వి
చిత్రైశ్చ సదా విచరితం రథైః ॥౬॥ బహురత్నసమాకీర్ణం పరార్ధ్యాసనభాజనమ్ । మహారథసమావాసం మహారథమహా
సనమ్ ॥౭॥ దృశ్యైశ్చ పరమోదారైస్తైస్తైశ్చ మృగపక్షిభిః । వివిధైర్బహుసాహస్రైః పరిపూర్ణం సమంతతః ॥౮॥ వినీతై
రంతపాలైశ్చ రక్షోభిశ్చ సురక్షితమ్ । ముఖ్యాభిశ్చ వరస్త్రీభిః పరిపూర్ణం సమంతతః ॥ ౯ ॥ ముదితప్రమదారత్నం రాక్ష
సేంద్రనివేశనమ్ । వరాభరణసంహ్రాదైః సముద్రస్వననిస్వనమ్ ॥ ౧౦ ॥ తద్రాజగుణసంపన్నం ముఖ్యైశ్చాగరుచంద
నైః । మహాజనైః సమాకీర్ణం సింహైరివ మహద్వనమ్ ॥౧౧॥ భేరీమృదంగాభిరుతం శంఖఘోషవినాదితమ్ । నిత్యార్చితం
పర్వహుతం పూజితం రాక్షసైస్సదా ॥౧౨॥ సముద్రమివ గంభీరం సముద్రమివ నిస్వనమ్ । మహాత్మనో మహద్వేశ్మ మహా

రత్నపరిచ్ఛదమ్॥౧౩॥మహారత్నసమాకీర్ణం దదర్శ స మహాకపిః। విరాజమానం వపుషా గజాశ్వరథసంకులమ్॥౧౪॥లం
కాభరణమిత్యేవ సోఽమన్యత మహాకపిః। చచార హనుమాంస్తత్ర రావణస్య సమీపతః॥౧౫॥గృహాద్గృహం రాక్షసానాము
ద్యానాని చ వానరః। వీక్షమాణో హ్యసంత్రస్తః ప్రాసాదాంశ్చ చచార సః॥౧౬॥అవప్లుత్య మహావేగః ప్రహస్తస్య నివేశ
నమ్। తతోఽన్యత్పుప్లువే వేశ్మ మహాపార్శ్వస్య వీర్యవాన్॥౧౭॥అథ మేఘప్రతీకాశం కుంభకర్ణనివేశనమ్। విభీషణస్య చ
తదా పుప్లువే స మహాకపిః॥౧౮॥మహోదరస్య చ గృహం విరూపాక్షస్య చైవ హి। విద్యుజ్జిహ్వస్య భవనం విద్యున్మాలేస్త
థైవ చ॥౧౯॥వజ్రదంష్ట్రస్య తథా పుప్లువే స మహాకపిః। శుకస్య చ మహాతేజాః సారణస్య చ ధీమతః॥ ౨౦॥ తథా చేంద్రజి
తో వేశ్మ జగామ హరియూథపః। జంబుమాలేః సుమాలేశ్చ జగామ హరిసత్తమః॥ ౨౧॥ రశ్మికేతోశ్చ భవనం సూర్యశత్రో
స్తథైవ చ। వజ్రకాయస్య చ తథా పుప్లువే స మహాకపిః॥౨౨॥ధూమ్రాక్షస్య చ సంపాతేర్భవనం మారుతాత్మజః। విద్యు
ద్రూపస్య భీమస్య ఘనస్య విఘనస్య చ॥ ౨౩॥ శుకనాసస్య వక్రస్య శఠస్య వికటస్య చ। బ్రహ్మకర్ణస్య దంష్ట్రస్య రోమశ
స్య చ రక్షసః॥౨౪॥యుద్ధోన్మత్తస్య మత్తస్య ధ్వజగ్రీవస్య నాదినః। విద్యుజ్జిహ్వేంద్రజిహ్వానాం తథా హస్తిముఖస్య చ॥
౨౫॥ కరాళస్య పిశాచస్య శోణితాక్షస్య చైవ హి। క్రమమాణః క్రమేణైవ హనుమాన్మారుతాత్మజః॥ ౨౬॥ తేషు తేషు
మహార్హేషు భవనేషు మహాయశాః। తేషామృద్ధిమతామృద్ధిం దదర్శ స మహాకపిః॥౨౭॥ సర్వేషాం సమతిక్రమ్య భవ
నాని సమంతతః। ఆససాదాథ లక్ష్మీవాన్రాక్షసేంద్రనివేశనమ్॥౨౮॥రావణస్యోపశాయిన్యో దదర్శ హరిసత్తమః। విచ
రన్హరిశార్దూలో రాక్షసీర్వికృతేక్షణాః॥౨౯॥శూలముద్గరహస్తాశ్చ శక్తితోమరధారిణీః। దదర్శ వివిధాన్గుల్మాం
స్తస్య రక్షఃపతేర్గృహే॥౩౦॥రాక్షసాంశ్చ మహాకాయాన్నానాప్రహరణోద్యతాన్। రక్తాన్ శ్వేతాన్ సితాంశ్చైవ
హరీంశ్చాపి మహాజవాన్॥౩౧॥కులీనాన్ రూపసంపన్నాన్ గజాన్ పరగజారుజాన్। నిష్ఠితాన్ గజశిక్షాయామైరావతస
మాన్యుధి॥ ౩౨॥ నిహంతౄన్ పరసైన్యానాం గృహే తస్మిన్ దదర్శ సః। క్షరతశ్చ యథా మేఘాన్ స్రవతశ్చ యథా గి
రీన్॥౩౩॥మేఘస్తనితనిర్ఘోషాన్ దుర్ధర్షాన్ సమరే పరైః। సహస్రం వాహినీస్తత్ర జాంబూనదపరిష్కృతాః॥౩౪॥
హేమజాలపరిచ్ఛన్నాస్తరుణాదిత్యసన్నిభాః। దదర్శ రాక్షసేంద్రస్య రావణస్య నివేశనే॥౩౫॥శిబికా వివిధాకారాః స
కపిర్మారుతాత్మజః। లతాగృహాణి చిత్రాణి చిత్రశాలాగృహాణి చ॥౩౬॥క్రీడాగృహాణి చాన్యాని దారుపర్వతకానపి।
కామస్య గృహకం రమ్యం దివాగృహకమేవ చ॥౩౭॥ దదర్శ రాక్షసేంద్రస్య రావణస్య నివేశనే। స మందరగిరిప్రఖ్యం మ
యూరస్థానసంకులమ్॥౩౮॥ధ్వజయష్టిభిరాకీర్ణం దదర్శ భవనోత్తమమ్। అనేకరత్నసంకీర్ణం నిధిజాలం సమంతతః॥
౩౯॥ధీరనిష్ఠితకర్మాంతం గృహం భూతపతేరివ। అర్చిర్భిశ్చాపి రత్నానాం తేజసా రావణస్య చ॥ ౪౦॥ విరరాజాథ తద్వే
శ్మ రశ్మిమానివ రశ్మిభిః। జాంబూనదమయాన్యేవ శయనాన్యాసనాని చ॥౪౧॥భాజనాని చ ముఖ్యాని దదర్శ హరియూథపః।
మధ్వాసవకృతక్లేదం మణిభాజనసంకులమ్॥౪౨॥మనోరమమసంబాధం కుబేరభవనం యథా। నూపురాణాం చ ఘోషేణ
కాంచీనాం నినదేన చ॥౪౩॥మృదంగతలఘోషైశ్చ ఘోషవద్భిర్వినాదితమ్। ప్రాసాదసంఘాతయుతం స్త్రీరత్నశతసం
కులమ్॥౪౪॥సువ్యూఢకక్ష్యం హనుమాన్ ప్రవివేశ మహాగృహమ్॥ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే షష్ఠస్సర్గః. **********

స వేశ్మజాలం బలవాన్ దదర్శ వ్యాసక్తవైడూర్యసువర్ణజాలమ్। యథా మహత్ప్రావృషి మేఘజాలం విద్యుత్పి
నద్ధం సవిహంగజాలమ్॥౧॥నివేశనానాం వివిధాశ్చ శాలాః ప్రధానశంఖాయుధచాపశాలాః। మనోహరాశ్చాపి పునర్విశా
లా దదర్శ వేశ్మాద్రిషు చంద్రశాలాః॥౨॥గృహాణి నానావసురాజితాని దేవాసురైశ్చాపి సుపూజితాని। సర్వైశ్చ దోషైః
పరివర్జితాని కపిర్దదర్శ స్వబలార్జితాని॥౩॥తాని ప్రయత్నాభిసమాహితాని మయేన సాక్షాదివ నిర్మితాని। మహీ
తలే సర్వగుణోత్తరాణి దదర్శ లంకాధిపతేర్గృహాణి॥ ౪ ॥ తతో దదర్శోచ్ఛ్రితమేఘరూపం మనోహరం కాంచనచారు
రూపమ్। రక్షోఽధిపస్యాత్మబలానురూపం గృహోత్తమం హ్యప్రతిరూపరూపమ్॥ ౫ ॥ మహీతలే స్వర్గమివ ప్రకీర్ణం
శ్రియా జ్వలంతం బహురత్నకీర్ణమ్। నానాతరూణాం కుసుమావకీర్ణం గిరేరివాగ్రం రజసావకీర్ణమ్॥౬॥నారీప్రవేకై
రివ వాహ్యమానం తటిద్భిరంభోదవదర్చ్యమానమ్। హంసప్రవేకైరివ వాహ్యమానం శ్రియా యుతం ఖే సుకృతాం విమా
నమ్॥౭॥ యథా నగాగ్రం బహుధాతుచిత్రం యథా నభశ్చ గ్రహచంద్రచిత్రమ్। దదర్శ యుక్తీకృతమేఘచిత్రం విమా

నరత్నంబహురత్నచిత్రమ్॥౭॥ మహీకృతాపర్వతరాజిపూర్ణా శైలాఃకృతావృక్షవితానపూర్ణాః। వృక్షాఃకృతాః పుష్పవితానపూర్ణాఃపుష్పంకృతంకేసరపత్రపూర్ణమ్॥౮॥ కృతానివేశ్మానిచపాండురాణితథాసుపుష్పాణ్యపిపుష్కరాణి। పునశ్చపద్మానిసకేసరాణిధన్యానిచిత్రాణితథావనాని॥౯॥పుష్పాహ్వయంనామవిరాజమానంరత్నప్రభాభిశ్చవివర్ధమానమ్। వేశ్మోత్తమానామపిచోచ్చమానంమహాకపేస్తత్రమహావిమానమ్॥౧౦॥కృతాశ్చవైడూర్యమయావిహంగారూప్యప్రవాళైశ్చతథావిహంగాః। చిత్రాశ్చనానావసుభిర్భుజంగాజాత్యానురూపాస్తురగాశ్శుభాంగాః॥౧౧॥ ప్రవాళజాంబూనదపుష్పపక్షాస్సలీలమావర్జితజిహ్మపక్షాః। కామస్యసాక్షాదివభాంతిపక్షాః కృతావిహంగాస్సుముఖాస్సుపక్షాః॥౧౨॥నియుజ్యమానాస్తుగజాస్సుహస్తాస్సకేసరాశ్చోత్పలపత్రహస్తాః। బభూవదేవీచకృతాసుహస్తాలక్ష్మీస్తథాపద్మినిపద్మహస్తా॥౧౩॥ఇతీవతద్గృహమభిగమ్యశోభనంసవిస్మయోనగమివచారుశోభనమ్। పునశ్చతత్పరమసుగంధిసుందరంహిమాత్యయేనగమివచారుకందరమ్॥౧౪॥ తతస్సతాంకపిరభిపత్యపూజితాంచరన్పురీందశముఖబాహుపాలితామ్। అదృశ్యతాంజనకసుతాంసుపూజితాంసుదుఃఖితాంపతిగుణవేగనిర్జితామ్॥౧౫॥ తతస్తదాబహువిధభావితాత్మనఃకృతాత్మనోజనకసుతాంసువర్త్మనః। అపశ్యతోభవదతిదుఃఖితంమనస్సుచక్షుషఃప్రవిచరతోమహాత్మనః॥౧౬॥ఇతిశ్రీమత్సుందరకాండే-సప్తమస్సర్గః ************************************

సతస్యమధ్యేభవనస్యసంస్థితంమహద్విమానంమణివజ్రచిత్రితమ్। ప్రతప్తజాంబూనదజాలకృత్రిమందదర్శవీరఃపవనాత్మజఃకపిః॥౧॥తదప్రమేయాప్రతికారకృత్రిమంకృతంస్వయంసాధ్వితివిశ్వకర్మణా। దివంగతంవాయుపథఃప్రతిష్ఠితంవ్యరాజతాదిత్యపథస్యలక్ష్మవత్॥౨॥ నతత్రకించిన్నకృతంప్రయత్నతోనతత్రకించిన్నమహార్హరత్నవత్। నతేవిశేషానియతాస్సురేష్వపినతత్రకించిన్నమహావిశేషవత్॥౩॥ తపస్సమాధానపరాక్రమార్జితంమనస్సమాధానవిచారచారిణమ్। అనేకసంస్థానవిశేషనిర్మితంతతస్తతస్తుల్యవిశేషదర్శనమ్॥౪॥ మనస్సమాధాయతుశీఘ్రగామినందురావరంమారుతతుల్యగామినమ్। మహాత్మనాంపుణ్యకృతాంమహర్ధినాంయశస్వినామగ్ర్యముదామివాలయమ్॥౫॥విశేషమాలంబ్యవిశేషసంస్థితంవిచిత్రకూటంబహుకూటమండితమ్। మనోభిరామంశరదిందునిర్మలంవిచిత్రకూటంశిఖరంగిరేర్యథా॥౬॥వహంతియంకుండలశోభితాననామహాశనావ్యోమచరానిశాచరాః। వివృత్తవిధ్వస్తవిశాలలోచనామహాజవాభూతగణాస్సహస్రశః॥౭॥వసంతపుష్పోత్కరచారుదర్శనంవసంతమాసాదపికాంతదర్శనమ్। సపుష్పకంతత్రవిమానముత్తమందదర్శతద్వానరవీరసత్తమః॥౮॥ఇతిశ్రీమత్సుందరకాండే-అష్టమస్సర్గః **************

తస్యాలయవరిష్ఠస్యమధ్యేవిపులమాయతమ్। దదర్శభవనశ్రేష్ఠంహనూమాన్మారుతాత్మజః॥౧॥అర్ధయోజనవిస్తీర్ణమాయతంయోజనంహితత్। భవనంరాక్షసేంద్రస్యబహుప్రాసాదసంకులమ్॥౨॥మార్గమాణస్తువైదేహీంసీతామాయతలోచనామ్। సర్వతఃపరిచక్రామహనూమానరిసూదనః॥౩॥ఉత్తమంరాక్షసావాసంహనూమానవలోకయన్। ఆససాదాథలక్ష్మీవాన్రాక్షసేంద్రనివేశనమ్॥౪॥చతుర్విషాణైర్ద్విరదైస్త్రివిషాణైస్తథైవచ। పరిక్షిప్తమసంబాధంరక్ష్యమాణముదాయుధైః॥౫॥ రాక్షసీభిశ్చపత్నీభీరావణస్యనివేశనమ్। ఆహృతాభిశ్చవిక్రమ్యరాజకన్యాభిరావృతమ్॥౬॥తన్నక్రమకరాకీర్ణంతిమింగిలఝషాకులమ్। వాయువేగసమాధూతంపన్నగైరివసాగరమ్॥౭॥యాహివైశ్రవణేలక్ష్మీర్యాచంద్రేహరివాహనే। సారావణగృహేసర్వానిత్యమేవానపాయినీ॥౮॥యాచరాజ్ఞఃకుబేరస్యయమస్యవరుణస్యచ। తాదృశీతద్విశిష్టావాఋద్ధీరక్షోగృహేష్విహ॥౯॥తస్యహర్మ్యస్యమధ్యస్థంవేశ్మచాన్యత్సునిర్మితమ్। బహునిర్యూహసంకీర్ణందదర్శపవనాత్మజః॥౧౦॥బ్రహ్మణోర్థేకృతందివ్యందివియద్విశ్వకర్మణా। విమానంపుష్పకంనామసర్వరత్నవిభూషితమ్॥౧౧॥పరేణతపసాలేభేయత్కుబేరఃపితామహాత్। కుబేరమోజసాజిత్వాలేభేతద్రాక్షసేశ్వరః॥౧౨॥ఈహామృగసమాయుక్తైఃకార్తస్వరవిభూషితైః। సుకృతైరాజతస్తంభైఃప్రదీప్తమివచశ్రియా॥౧౩॥మేరుమందరసంకాశైరుల్లిఖద్భిరివాంబరమ్। కూటాగారైశ్శుభాకారైస్సర్వతస్సమలంకృతమ్॥౧౪॥ జ్వలనార్కప్రతీకాశంసుకృతంవిశ్వకర్మణా। హేమసోపానసంయుక్తంచారుప్రవరవేదికమ్॥౧౫॥జాలవాతాయనైర్యుక్తంకాంచనైస్స్ఫాటికైరపి। ఇంద్రనీలమహానీలమణిప్రవరవేదికమ్॥౧౬॥విద్రుమేణవిచిత్రేణమణిభిశ్చమహాధనైః।

నిస్తులాభిశ్చ ముక్తాభిస్తలేనాభివిరాజితమ్॥౧౭॥ చందనేన చ రక్తేన తపనీయనిభేన చ। సుపుణ్యగంధినా యుక్తమాదిత్యతరు
ణోపమమ్॥౧౮॥ కూటాగారైర్వరాకారైర్వివిధైస్సమలంకృతమ్। విమానం పుష్పకం దివ్యమారురోహ మహాకపిః॥౧౯॥
తత్రస్థస్స తదా గంధం పానభక్ష్యాన్నసంభవమ్। దివ్యం సమ్మూర్ఛితం జిఘ్రద్రూపవంతమివానిలమ్॥౨౦॥ స గంధస్తం
మహాసత్త్వం బంధుర్బంధుమివోత్తమమ్। ఇత ఏహీత్యువాచేవ తత్ర యత్ర స రావణః॥౨౧॥ తతస్తాం ప్రస్థితశ్శాలాం దద
ర్శ మహతీం శుభామ్। రావణస్య మనఃకాంతాం కాంతామివ వరస్త్రియమ్॥౨౨॥ మణిసోపానవికృతాం హేమజాలవిభూ
షితామ్। స్ఫాటికైరావృతతలాం దంతాంతరితరూపికామ్॥౨౩॥ ముక్తాభిశ్చ ప్రవాళైశ్చ రూప్యచామీకరైరపి। విభూషితాం
మణిస్తంభైస్సుబహుస్తంభభూషితామ్॥౨౪॥ సమైరృజుభిరత్యుచ్చైస్సమంతాత్సువిభూషితైః। స్తంభైః పక్షైరి
వాత్యుచ్చైర్దివం సంప్రస్థితామివ॥౨౫॥ మహత్యా కుథయాఽఽస్తీర్ణాం పృథివీలక్షణాంకయా। పృథివీమివ విస్తీర్ణాం స
రాష్ట్రగృహమాలినీమ్॥౨౬॥ నాదితాం మత్తవిహగైర్దివ్యగంధాధివాసితామ్। పరార్ధ్యాస్తరణోపేతాం రక్షోఽధిపని
షేవితామ్॥౨౭॥ ధూమ్రామగరుధూపేన విమలాం హంసపాండురామ్। చిత్రాం పుష్పోపహారేణ కల్మాషీమివ సుప్ర
భామ్॥౨౮॥ మనస్సంహ్లాదజననీం వర్ణస్యాపి ప్రసాదినీమ్। తాం శోకనాశినీం దివ్యాం శ్రియస్సంజననీమివ॥౨౯॥ ఇంద్రి
యాణీంద్రియార్థైరివ పంచ పంచభిరుత్తమైః। తర్పయామాస మాతేవ తదా రావణపాలితా॥౩౦॥ స్వర్గోఽయం దేవ
లోకోఽయమింద్రస్యేయం పురీ భవేత్। సిద్ధిర్వేయం పరా హి స్యాదిత్యమన్యత మారుతిః॥౩౧॥ ప్రధ్యాయత ఇవాపశ్యత్ప్ర
దీపాంస్తత్ర కాంచనాన్। ధూర్తానివ మహాధూర్తైర్దేవనేన పరాజితాన్॥౩౨॥ దీపానాం చ ప్రకాశేన తేజసా రావ
ణస్య చ। అర్చిర్భిర్భూషణానాం చ ప్రదీప్తేత్యభ్యమన్యత॥౩౩॥ తతోఽపశ్యత్కుథాసీనం నానావర్ణాంబరస్రజమ్। సహస్రం
వరనారీణాం నానావేషవిభూషితమ్॥౩౪॥ పరివృత్తేఽర్ధరాత్రే తు పాననిద్రావశంగతమ్। క్రీడిత్వోపరతం రాత్రౌ సుష్వా
ప బలవత్తదా॥౩౫॥ తత్ప్రసుప్తం విరురుచే నిశ్శబ్దాంతరభూషణమ్। నిశ్శబ్దహంసభ్రమరం యథా పద్మవనం మహత్॥౩౬॥
తాసాం సంవృతదంతాని మీలితాక్షాణి మారుతిః। అపశ్యత్పద్మగంధీని వదనాని సుయోషితామ్॥౩౭॥ ప్రబుద్ధానీవ పద్మాని తా
సాం భూత్వా క్షపాక్షయే। పునస్సంవృతపత్రాణి రాత్రావివ బభుస్తదా॥౩౮॥ ఇమాని ముఖపద్మాని నియతం మత్తషట్ప
దాః। అంబుజానీవ ఫుల్లాని ప్రార్థయంతి పునః పునః॥౩౯॥ ఇతి చామన్యత శ్రీమానుపపత్త్యా మహాకపిః। మేనే హి గుణత
స్తాని సమాని సలిలోద్భవైః॥౪౦॥ సా తస్య శుశుభే శాలా తాభిః స్త్రీభిర్విరాజితా। శారదీవ ప్రసన్నా ద్యౌస్తారాభిరభిశో
భితా॥౪౧॥ స చ తాభిః పరివృతశ్శుశుభే రాక్షసాధిపః। యథా హ్యుడుపతిశ్శ్రీమాంస్తారాభిరభిసంవృతః॥౪౨॥ యాశ్చ్య
వంతేఽంబరాత్తారాః పుణ్యశేషసమావృతాః। ఇమాస్తాస్సంగతాః కృత్స్నా ఇతి మేనే హరిస్తదా॥౪౩॥ తారాణామివ సు
వ్యక్తం మహతీనాం శుభార్చిషామ్। ప్రభావర్ణప్రసాదాశ్చ విరేజుస్తత్ర యోషితామ్॥౪౪॥ వ్యావృత్తగురుపీనస్ర
క్ప్రకీర్ణవరభూషణాః। పానవ్యాయామకాలేషు నిద్రాపహృతచేతసః॥౪౫॥ వ్యావృత్తతిలకాః కాశ్చిత్కాశ్చిదు
ద్భ్రాంతనూపురాః। పార్శ్వే గలితహారాశ్చ కాశ్చిత్పరమయోషితః॥౪౬॥ ముక్తాహారావృతాశ్చాన్యాః కాశ్చిద్విస్రస్త
వాససః। వ్యావిద్ధరశనాదామాః కిశోర్య ఇవ వాహితాః॥౪౭॥ సుకుండలధరాశ్చాన్యా విచ్ఛిన్నమృదితస్రజః। గజేంద్రమృ
దితాః ఫుల్లా లతా ఇవ మహావనే॥౪౮॥ చంద్రాంశుకిరణాభాశ్చ హారాః కాసాంచిదుత్కటాః। హంసా ఇవ బభుస్సుప్తాస్స
్తనమధ్యేషు యోషితామ్॥౪౯॥ అపరాసాం చ వైడూర్యాః కాదంబా ఇవ పక్షిణః। హేమసూత్రాణి చాన్యాసాం చక్రవా
కా ఇవాభవన్॥౫౦॥ హంసకారండవాకీర్ణాశ్చక్రవాకోపశోభితాః। ఆపగా ఇవ తా రేజుర్జఘనైః పులినైరివ॥౫౧॥ కిం
కిణీజాలసంకోశాస్తా హైమవిపులాంబుజాః। భావగ్రాహా యశస్తీరాస్సుప్తా నద్య ఇవాబభుః॥౫౨॥ మృదుష్వంగేషు కా
సాంచిత్కుచాగ్రేషు చ సంస్థితాః। బభూవుర్భూషణానీవ శుభా భూషణరాజయః॥౫౩॥ అంశుకాంతాశ్చ కాసాంచిన్ము
ఖమారుతకంపితాః। ఉపర్యుపరి వక్త్రాణాం వ్యాధూయంతే పునః పునః॥౫౪॥ తాః పతాకా ఇవోద్ధూతాః పత్నీనాం రుచిరప్ర
భాః। నానావర్ణసువర్ణానాం వక్త్రమూలేషు రేజిరే॥౫౫॥ వవల్గుశ్చాత్ర కాసాంచిత్కుండలాని శుభార్చిషామ్। ముఖ
మారుతసంసర్గాన్మందం మందం సుయోషితామ్॥౫౬॥ శర్కరాసవగంధైశ్చ ప్రకృత్యా సురభిస్సుఖః। తాసాం వదనని
శ్శ్వాసస్సిషేవే రావణం తదా॥౫౭॥ రావణాననశంకాశ్చ కాశ్చిద్రావణయోషితః। ముఖాని స్మ సపత్నీనాముపాజి

ఘ్రాం పునఃపునః॥౫౮॥అత్యర్థంసక్తమనసోరావణేతావరస్త్రియః। అస్వతంత్రాస్సపత్నీనాంప్రియమేవాచరంస్త
దా॥౫౯॥బాహూనుపనిధాయాన్యాఃపారిహార్యవిభూషితాః। అంశుకానిచరమ్యాణిప్రమదాస్తత్రశిశ్యిరే॥౬౦॥అ
న్యావక్షసిచాన్యస్యాస్తస్యాఃకాశ్చిత్పునర్భుజమ్।అపరాత్వంకమన్యస్యాస్తస్యాశ్చాప్యపరాభుజౌ॥౬౧॥ఊరుపార్శ్వ
కటీపృష్ఠమన్యోన్యస్యసమాశ్రితాః।పరస్పరనివిష్టాంగ్యోమదస్నేహవశానుగాః॥౬౨॥అన్యోన్యభుజసూత్రేణస్త్రీ
మాలాగ్రథితాహిసా।మాలేవగ్రథితాసూత్రేశుశుభేమత్తషట్పదా॥౬౩॥లతానాంమాధవేమాసిఫుల్లానాంవాయు
సేవనాత్।అన్యోన్యమాలాగ్రథితంసంసక్తకుసుమోచ్చయమ్॥౬౪॥వ్యతివేష్టితసుస్కంధమన్యోన్యభ్రమరాకులమ్।
ఆసీద్వనమివోద్ధూతంస్త్రీవనంరావణస్యతత్॥౬౫॥ఉచితేష్వపిసువ్యక్తంనతాసాంయోషితాంతదా।వివేకశ్శక్యఆధా
తుంభూషణాంగాంబరస్రజామ్॥౬౬॥రావణేసుఖసంవిష్టేతాఃస్త్రియోవివిధప్రభాః। జ్వలంతఃకాంచనాదీపాఃప్రై
క్షంతానిమిషాఇవ॥౬౭॥రాజర్షిపితృదైత్యానాంగంధర్వాణాంచయోషితః।రాక్షసానాంచయాఃకన్యాస్తస్యకామవ
శంగతాః॥౬౮॥యుద్ధకామేనతాస్సర్వారావణేనహృతాఃస్త్రియః।సమదామదనేనైవమోహితాఃకాశ్చిదాగతాః॥౬౯॥
నతత్రకాచిత్ప్రమదాప్రసహ్యవీర్యోపపన్నేనగుణేనలబ్ధా। నచాన్యకామాపినచాన్యపూర్వావినావరార్హాంజనకా
త్మజాంతామ్॥౭౦॥నచాకులీనానచహీనరూపానాదక్షిణానానుపచారయుక్తా।భార్యాభవత్తస్యనహీనసత్త్వానచాపి
కాంతస్యనకామనీయా॥౭౧॥బభూవబుద్ధిస్తుహరీశ్వరస్యయదీదృశీరాఘవధర్మపత్నీ।ఇమాయథారాక్షసరాజభా
ర్యాస్సుజాతమస్యేతిహిసాధుబుద్ధేః॥౭౨॥పునశ్చసోఽచింతయదార్తరూపోధ్రువంవిశిష్టాగుణతోహిసీతా।అథాయమ
స్యాంకృతవాన్మహాత్మాలంకేశ్వరఃకష్టమనార్యకర్మ॥౭౩॥ఇతిశ్రీమత్సుందరకాండే - నవమస్సర్గః - *********

తత్రదివ్యోపమంముఖ్యంస్ఫాటికంరత్నభూషితమ్।అవేక్షమాణోహనుమాన్దదర్శశయనాసనమ్॥౧॥దాం
తకాంచనచిత్రాంగైర్వైడూర్యైశ్చవరాసనైః।మహార్హాస్తరణోపేతైరుపపన్నంమహాధనైః॥౨॥తస్యచైకతమే
దేశేసోఽగ్ర్యమాలావిభూషితమ్।దదర్శపాండురంఛత్రంతారాధిపతిసన్నిభమ్॥౩॥జాతరూపపరిక్షిప్తంచిత్రభానుస
మప్రభమ్।అశోకమాలావితతందదర్శపరమాసనమ్॥౪॥ వాలవ్యజనహస్తాభిర్వీజ్యమానంసమంతతః।గంధైశ్చవివిధై
ర్జుష్టంవరధూపేనధూపితమ్॥౫॥పరమాస్తరణాస్తీర్ణమావికాజినసంవృతమ్।దామభిర్వరమాల్యానాంసమంతాదు
పశోభితమ్॥౬॥తస్మిన్జీమూతసంకాశంప్రదీప్తోత్తమకుండలమ్।లోహితాక్షంమహాబాహుంమహారజతవాససమ్॥౭॥
లోహితేనానులిప్తాంగంచందనేనసుగంధినా।సంధ్యారక్తమివాకాశేతోయదంసతటిద్గణమ్॥౮॥వృతమాభరణైర్ది
వ్యైస్సురూపంకామరూపిణమ్।సవృక్షవనగుల్మాఢ్యంప్రసుప్తమివమందరమ్॥౯॥క్రీడిత్వోపరతంరాత్రౌవరాభరణ
భూషితమ్।ప్రియంరాక్షసకన్యానాంరాక్షసానాంసుఖావహమ్॥౧౦॥పీత్వాప్యుపరతంచాపిదదర్శసమహాకపిః। భా
స్వరేశయనేవీరంప్రసుప్తంరాక్షసాధిపమ్॥౧౧॥నిశ్శ్వసంతంయథానాగంరావణంవానరర్షభః।ఆసాద్యపరమోద్వి
గ్నస్సోఽపాసర్పత్సుభీతవత్॥౧౨॥అథారోహణమాసాద్యవేదికాంతరమాశ్రితః।సుప్తంరాక్షసశార్దూలంప్రేక్షతే
స్మమహాకపిః॥౧౩॥శుశుభేరాక్షసేంద్రస్యస్వపతశ్శయనోత్తమమ్।గంధహస్తినిసంవిష్టేయథాప్రస్రవణంమహత్॥
౧౪॥కాంచనాంగదసన్నద్ధౌదదర్శసమహాత్మనః।విక్షిప్తౌరాక్షసేంద్రస్యభుజావింద్రధ్వజోపమౌ॥౧౫॥ ఐరావతవిషా
ణాగ్రైరాపీడనకృతవ్రణౌ।వజ్రోల్లిఖితపీనాంసౌవిష్ణుచక్రపరిక్షతౌ॥౧౬॥ పీనౌసమసుజాతాంసౌసంగతౌబలసంయు
తౌ।సులక్షణనఖాంగుష్ఠౌస్వంగులీతలలక్షితౌ॥౧౭॥సంహతౌపరిఘాకారౌవృత్తౌకరికరోపమౌ।విక్షిప్తౌశయనేశుభ్రేపంచ
శీర్షావివోరగౌ॥౧౮॥శశక్షతజకల్పేనసుశీతేనసుగంధినా।చందనేనపరార్ధ్యేనస్వనులిప్తౌస్వలంకృతౌ॥౧౯॥ ఉత్తమ
స్త్రీవిమృదితౌగంధోత్తమనిషేవితౌ।యక్షపన్నగగంధర్వదేవదానవరావిణౌ॥౨౦॥ దదర్శసకపిస్తస్యబాహూశయన
సంస్థితౌ। మందరస్యాంతరేసుప్తౌమహాహీరుషితావివ॥౨౧॥తాభ్యాంసపరిపూర్ణాభ్యాంభుజాభ్యాంరాక్షసేశ్వరః
శుశుభేఽచలసంకాశశ్శృంగాభ్యామివమందరః॥౨౨॥చూతపున్నాగసురభిర్వకుళోత్తమసంయుతః। మృష్టాన్నరససం
యుక్తఃపానగంధపురస్సరః॥౨౩॥ తస్యరాక్షససింహస్యనిశ్చక్రామమహాముఖాత్ । శయానస్యవినిశ్శ్వాసఃపూర
యన్నివతద్గృహమ్॥౨౪॥ముక్తామణివిచిత్రేణకాంచనేనవిరాజితమ్।మకుటేనాపవృత్తేనకుండలోజ్జ్వలితాననమ్॥౨౫॥

రక్తచందనదిగ్ధేనతథాహారేణశోభినా।పీనాయతవిశాలేనవక్షసాభివిరాజితమ్॥ ౨౬॥ పాండరేణాపవిద్ధేనక్షౌమేణక్షతజేక్షణమ్।మహార్హేణసుసంవీతంపీతేనోత్తమవాససా॥౨౭॥మాషరాశిప్రతీకాశంనిశ్శ్వసంతంభుజంగవత్। గాంగేమహతితోయాంతేప్రసుప్తమివకుంజరమ్॥౨౮॥చతుర్భిఃకాంచనైర్దీపైర్దీప్యమానచతుర్దిశమ్। ప్రకాశీకృతసర్వాంగంమేఘంవిద్యుద్గణైరివ॥౨౯॥పాదమూలగతాశ్చాపిదదర్శసుమహాత్మనః। పత్నీస్సప్రియభార్యస్యతస్యరక్షఃపతేర్గృహే॥౩౦॥శశిప్రకాశవదనాశ్చారుకుండలభూషితాః। అమ్లానమాల్యాభరణాదదర్శహరియూథపః॥౩౧॥ నృత్తవాదిత్రకుశలారాక్షసేంద్రభుజాంకగాః।వరాభరణధారిణ్యోనిషణ్ణాదదృశేహరిః॥ ౩౨॥ వజ్రవైడూర్యగర్భాణిశ్రవణాంతేషుయోషితామ్।దదర్శతాపనీయానికుండలాన్యంగదానిచ॥౩౩॥తాసాంచంద్రోపమైర్వక్త్రైశ్శుభైర్లలితకుండలైః। విరరాజవిమానంతన్నభస్తారాగణైరివ॥ ౩౪॥ మదవ్యాయామఖిన్నాస్తారాక్షసేంద్రస్యయోషితః। తేషుతేష్వవకాశేషుప్రసుప్తాస్తనుమధ్యమాః॥౩౫॥అంగహారైస్తథైవాన్యాకోమలైర్నృత్తశాలినీ। విన్యస్తశుభసర్వాంగీప్రసుప్తావరవర్ణినీ॥౩౬॥కాచిద్వీణాంపరిష్వజ్యప్రసుప్తాసంప్రకాశతే। మహానదీప్రకీర్ణేవనలినీపోతమాశ్రితా॥౩౭॥అన్యాకక్షగతేనైవమడ్డుకేనాసితేక్షణా।ప్రసుప్తాభామినీభాతిబాలపుత్రేవవత్సలా ॥ ౩౮ ॥ పటహంచారుసర్వాంగీపీడ్యశేతేశుభస్తనీ।చిరస్యరమణంలబ్ధ్వాపరిష్వజ్యేవభామినీ॥౩౯॥కాచిద్వంశంపరిష్వజ్యసుప్తాకమలలోచనా। రహఃప్రియతమంగృహ్యసకామేవచకామినీ॥౪౦॥విపంచీంపరిగృహ్యాన్యానియతానృత్తశాలినీ। నిద్రావశమనుప్రాప్తాసహకాంతేవభామినీ॥౪౧॥అన్యాకనకసంకాశైర్మృదుపీనైర్మనోరమైః। మృదంగంపరిపీడ్యాంగైః ప్రసుప్తామత్తలోచనా॥౪౨॥భుజపార్శ్వాంతరస్థేనకక్షగేణకృశోదరీ।పణవేనసహానింద్యాసుప్తామదకృతశ్రమా॥౪౩॥ డిండిమంపరిగృహ్యాన్యాతథైవాసక్తడిండిమా । ప్రసుప్తాతరుణంవత్సముపగూహ్యేవభామినీ ॥ ౪౪ ॥ కాచిదాడంబరంనారీభుజసంయోగపీడితమ్।కృత్వాకమలపత్రాక్షీప్రసుప్తామదమోహితా॥ ౪౫॥ కలశీమపవిధ్యాన్యాప్రసుప్తాభాతిభామినీ । వసంతేపుష్పశబలామాలేవపరిమార్జితా॥౪౬॥ పాణిభ్యాంచకుచౌకాచిత్సువర్ణకలశోపమౌ । ఉపగూహ్యాబలాసుప్తానిద్రాబలపరాజితా॥౪౭॥అన్యాకమలపత్రాక్షీపూర్ణేందుసదృశాననా।అన్యామాలింగ్యసుశ్రోణీంప్రసుప్తామదవిహ్వలా॥౪౮॥ఆతోద్యానివిచిత్రాణిపరిష్వజ్యవరస్త్రియః।నిపీడ్యచకుచైస్సుప్తాఃకామిన్యఃకాముకానివ॥ ౪౯ ॥ తాసామేకాంతవిన్యస్తేశయానాంశయనేశుభే।దదర్శరూపసంపన్నామపరాంసకపిస్త్రియమ్॥ ౫౦॥ ముక్తామణిసమాయుక్తైర్భూషణైస్సువిభూషితామ్।విభూషయంతీమివతత్స్వశ్రియాభవనోత్తమమ్॥ ౫౧॥ గౌరీంకనకవర్ణాంగీమిష్టామంతఃపురేశ్వరీమ్।కపిర్మందోదరీంతత్రశయానాంచారురూపిణీమ్॥౫౨॥సతాందృష్ట్వామహాబాహుర్భూషితాంమారుతాత్మజః।తర్కయామాససీతేతిరూపయౌవనసంపదా॥౫౩॥హర్షేణమహతాయుక్తోననందహరియూథపః। ఆస్ఫోటయామాసచుచుంబపుచ్ఛంననందచిక్రీడజగౌజగామ। స్తంభానరోహన్నిపపాతభూమావిదర్శయన్స్వాంప్రకృతింకపీనామ్॥౫౪॥ఇతిశ్రీమత్సుందరకాండే-దశమస్సర్గః ********************************

అవధూయచతాంబుద్ధింబభూవావస్థితస్తదా।జగామచాపరాంచింతాంసీతాంప్రతిమహాకపిః॥౧॥ నరామేణవియుక్తాసాస్వప్తుమర్హతిభామినీ।నభోక్తుంనాప్యలంకర్తుంనపానముపసేవితుమ్॥౨॥ నాన్యంనరముపస్థాతుంసురాణామపిచేశ్వరమ్।నహిరామసమఃకశ్చిద్విద్యతేత్రిదశేష్వపి॥౩॥అన్యేయమితినిశ్చిత్యపానభూమౌచచారసః।క్రీడితేనాపరాఃక్లాంతాగీతేనచతథాపరాః॥౪॥నృత్తేనచాపరాఃక్లాంతాఃపానవిప్రహతాస్తథా। మురవేషుమృదంగేషుపీఠికాసుచసంస్థితాః॥౫॥తథాస్తరణముఖ్యేషుసంవిష్టాశ్చాపరాస్స్త్రియః। అంగనానాంసహస్రేణభూషితేనవిభూషణైః॥ ౬॥ రూపసల్లాపశీలేనయుక్తగీతార్థభాషిణా।దేశకాలాభియుక్తేనయుక్తవాక్యాభిధాయినా॥౭॥రతాభిరతసంసుప్తందదర్శహరియూథపః। తాసాంమధ్యేమహాబాహుశ్శుశుభేరాక్షసేశ్వరః॥౮॥ గోష్ఠేమహతిముఖ్యానాంగవాంమధ్యేయథావృషః।సరాక్షసేంద్రశ్శుశుభేతాభిఃపరివృతస్స్వయమ్॥౯॥ కరేణుభిర్యథారణ్యేపరికీర్ణోమహాద్విపః। సర్వకామైరుపేతాంచపానభూమింమహాత్మనః॥౧౦॥దదర్శహరిశార్దూలస్తస్యరక్షఃపతేర్గృహే । మృగాణాంమహిషాణాంచవరాహాణాంచభాగశః॥౧౧॥తత్రన్యస్తానిమాంసానిపానభూమౌదదర్శసః।రౌక్మేషుచవిశాలేషుభాజనేష్వర్ధభక్షి

తాన్॥౧౨॥దదర్శ హరిశార్దూలో మయూరాన్ కుక్కుటాంస్తథా । వరాహవార్ధ్రాణసకాన్దధిసౌవర్చలాయు
తాన్॥౧౩॥శల్యాన్ మృగమయూరాంశ్చ హనుమానన్వవైక్షత । క్రకరాన్వివిధాన్సిద్ధాంశ్చ కోరానర్ధభక్షితాన్॥
౧౪॥మహిషానేకశల్యాంశ్చ ఛాగాంశ్చ కృతనిష్ఠితాన్। లేహ్యానుచ్చావచాన్ పేయాన్ భోజ్యాని వివిధాని చ॥౧౫॥తథా
మ్లలవణోత్తంసైర్వివిధైరాగషాడబైః।హారనూపురకేయూరైరపవిద్ధైర్మహాధనైః॥౧౬॥పానభాజనవిక్షిప్తైః ఫలైశ్చ వి
విధైరపి।కృతపుష్పోపహారా భూరధికం పుష్యతి శ్రియమ్॥౧౭॥తత్ర తత్ర చ విన్యస్తైః సుశ్లిష్టైః శయనాసనైః । పానభూమి
ర్వినా వహ్నిం ప్రదీప్తేవోపలక్ష్యతే॥౧౮॥బహుప్రకారైర్వివిధైర్వరసంస్కారసంస్కృతైః ।మాంసైః కుశలసంయుక్తైః
పానభూమిగతైః పృథక్॥౧౯॥దివ్యాః ప్రసన్నా వివిధాః సురాః కృతసురా అపి। శర్కరాసవమాధ్వీకపుష్పాసవఫలాస
వాః॥౨౦॥వాసచూర్ణైశ్చ వివిధైర్మృష్టాస్తైస్తైః పృథక్ పృథక్ । సంతతా శుశుభే భూమిర్మాల్యైశ్చ బహుసంస్థితైః॥
౨౧॥హిరణ్మయైశ్చ వివిధైర్భాజనైః స్ఫాటికైరపి।జాంబూనదమయైశ్చాన్యైః కరకైరభిసంవృతా॥౨౨॥రాజతేషు చ
కుంభేషు జాంబూనదమయేషు చ।పానశ్రేష్ఠం తదా భూరి కపిస్తత్ర దదర్శ సః॥౨౩॥సోఽపశ్యచ్ఛాతకుంభాని శీధోర్మణిమ
యాని చ । రాజతాని చ పూర్ణాని భాజనాని మహాకపిః॥౨౪॥క్వచిదర్ధావశేషాణి క్వచిత్పీతాని సర్వశః।క్వచిన్నైవ ప్ర
పీతాని పానాని స దదర్శ హ॥౨౫॥క్వచిద్భక్ష్యాంశ్చ వివిధాన్ క్వచిత్పానాని భాగశః।క్వచిదన్నావశేషాణి పశ్యన్వై విచ
చార హ॥౨౬॥క్వచిత్ప్రభిన్నైః కరకైః క్వచిదాలోలితైర్ఘటైః।క్వచిత్సంపృక్తమాల్యాని జలాని చ ఫలాని చ॥౨౭॥శయనా
న్యత్ర నారీణాం శుభ్రాణి బహుధా పునః। పరస్పరం సమాశ్లిష్య కాశ్చిత్సుప్తా వరాంగనాః॥౨౮॥కాశ్చిచ్చ వస్త్రమన్యస్యా
స్స్వపంత్యాః పరిధాయ చ।ఆహృత్య చాబలాస్సుప్తా నిద్రాబలపరాజితాః॥౨౯॥తాసాముచ్ఛ్వాసవాతేన వస్త్రం మా
ల్యం చ గాత్రజం। నాత్యర్థం స్పందతే చిత్రం ప్రాప్య మందమివానిలం॥౩౦॥చందనస్య చ శీతస్య శీధోర్మధురసస్య చ । వివిధస్య
చ మాల్యస్య ధూపస్య వివిధస్య చ॥౩౧॥బహుధా మారుతస్తత్ర గంధం వివిధముద్వహన్ । రసానాం చందనానాం చ ధూపా
నాం చైవ మూర్ఛితః॥౩౨॥ప్రవవౌ సురభిర్గంధో విమానే పుష్పకే తదా।శ్యామావదాతాస్తత్రాన్యాః కాశ్చిత్కృష్ణా వరాం
గనాః॥౩౩॥కాశ్చిత్కాంచనవర్ణాంగ్యః ప్రమదా రాక్షసాలయే।తాసాం నిద్రావశత్వాచ్చ మదనేన విమూర్ఛితం॥౩౪॥పద్మి
నీనాం ప్రసుప్తానాం రూపమాసీద్యథైవ హి।ఏవం సర్వమశేషేణ రావణాంతఃపురం కపిః॥౩౫॥దదర్శ సుమహాతేజా న దదర్శ
చ జానకీం। నిరీక్షమాణశ్చ తదా తాః స్త్రియస్స మహాకపిః॥౩౬॥జగామ మహతీం చింతాం ధర్మసాధ్వసశంకితః। పరదారావ
రోధస్య ప్రసుప్తస్య నిరీక్షణం॥౩౭॥ఇదం ఖలు మమాత్యర్థం ధర్మలోపం కరిష్యతి।నహి మే పరదారాణాం దృష్టిర్విషయవర్తినీ॥
అయం చాత్ర మయా దృష్టః పరదారపరిగ్రహః। తస్య ప్రాదురభూచ్చింతా పునరన్యా మనస్వినః॥౩౯॥నిశ్చితైకాంతచిత్త
స్య కార్యనిశ్చయదర్శినీ। కామం దృష్టా మయా సర్వా విశ్వస్తా రావణస్త్రియః॥౪౦॥నహి మే మనసః కించిద్వైకృత్యముప
పద్యతే । మనో హి హేతుస్సర్వేషామింద్రియాణాం ప్రవర్తనే॥౪౧॥శుభాశుభాస్వవస్థాసు తచ్చ మే సువ్యవస్థితమ్॥
నాన్యత్ర హి మయా శక్యా వైదేహీ పరిమార్గితుమ్॥౪౨॥స్త్రియో హి స్త్రీషు దృశ్యంతే సదా సంపరిమార్గణే। యస్య
సత్త్వస్య యా యోనిస్తస్యాం తత్పరిమార్గ్యతే॥౪౩॥నశక్యా ప్రమదా నష్టా మృగీషు పరిమార్గితుమ్। తదిదం మార్గితం
తావచ్ఛుద్ధేన మనసా మయా॥౪౪॥రావణాంతఃపురం సర్వం దృశ్యతే న చ జానకీ। దేవగంధర్వకన్యాశ్చ నాగకన్యాశ్చ వీర్య
వాన్॥౪౫॥అవేక్షమాణో హనుమాన్నైవాపశ్యత జానకీమ్।తామపశ్యన్ కపిస్తత్ర పశ్యంశ్చాన్యా వరస్త్రియః॥౪౬॥అ
పక్రమ్య తదా వీరః ప్రధ్యాతుముపచక్రమే।సభూయస్తు పరం శ్రీమాన్మారుతిర్యత్నమాస్థితః॥౪౭॥ఆపానభూమిముత్సృ
జ్య తద్విచేతుం ప్రచక్రమే॥ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే-ఏకాదశస్సర్గః. ******************************

స తస్య మధ్యే భవనస్య మారుతిర్లతాగృహాంశ్చిత్రగృహాన్నిశాగృహాన్। జగామ సీతాం ప్రతిదర్శనోత్సుకో
న చైవ తాం పశ్యతి చారుదర్శనామ్॥౧॥స చింతయామాస తతో మహాకపిః ప్రియాముపశ్యన్ రఘునందనస్య తామ్।ధ్రువం
హి సీతా మ్రియతే యథా న మే విచిన్వతో దర్శనమేతి మైథిలీ॥౨॥సా రాక్షసానాం ప్రవరేణ జానకీ స్వశీలసంరక్షణతత్పరా
సతీ। అనేన నూనం ప్రతిదుష్టకర్మణా హతా భవేదార్యపథే పరే స్థితా॥౩॥ విరూపరూపా వికృతా వివర్ణసో మహాననా దీర్ఘ

విరూపదర్శనాః।సమీక్ష్యసారాక్షసరాజయోషితోభయాద్వినష్టాజనకేశ్వరాత్మజా||౪||సీతామదృష్ట్వాహ్యనవాప్య
పౌరుషంవిహృత్యకాలంసహవానరైశ్చిరమ్ । నమేస్తిసుగ్రీవసమీపగాగతిస్సుతీక్ష్ణదండోబలవాంశ్చవానరః||౫||దృష్ట
మంతఃపురంసర్వందృష్ట్వారావణయోషితః । నసీతాదృశ్యతేసాధ్వీవృథాజాతోమమశ్రమః||౬|| కిన్నుమాంవానరాస్స
ర్వేగతంవక్ష్యంతిసంగతాః । గత్వాతత్రత్వయావీరకింకృతంతద్వదస్వనః||౭|| అదృష్ట్వాకింప్రవక్ష్యామితామహంజన
కాత్మజామ్।ధ్రువంప్రాయముపైష్యంతికాలస్యవ్యతివర్తనే||౮||కింవావక్ష్యంతివృద్ధశ్చజాంబవానంగదశ్చసః। గతం
పారంసముద్రస్యవానరాశ్చసమాగతాః||౯|| అనిర్వేదశ్శ్రియోమూలమనిర్వేదఃపరంసుఖమ్ । అనిర్వేదోహిసతతం
సర్వార్థేషుప్రవర్తకః||౧౦||కరోతిసఫలంజంతోఃకర్మయత్తత్కరోతిసః।తస్మాదనిర్వేదకృతంయత్నంచేష్టేహము
త్తమమ్|| ౧౧|| భూయస్తావద్విచేష్యామిదేశాన్రావణపాలితాన్।ఆపానశాలావిచితాస్తథాపుష్పగృహాణిచ||౧౨||చి
త్రశాలాశ్చవిచితాభూయఃక్రీడాగృహాణిచ । నిష్కుటాంతరరథ్యాశ్చవిమానానిచసర్వశః||౧౩||ఇతిసంచింత్యభూ
యోపివిచేతుముపచక్రమే।భూమీగృహాంశ్చైత్యగృహాన్గృహాతిగృహకానపి ||౧౪||ఉత్పతన్నిపతంశ్చాపితిష్ఠన్గచ్ఛన్పు
నఃపునః।అపావృణ్వంశ్చద్వారాణికవాటాన్యవఘాటయన్||౧౫||ప్రవిశన్నిష్పతంశ్చాపిప్రపతన్నుత్పతన్నపి । సర్వ
మప్యవకాశంసవిచచారమహాకపిః||౧౬||చతురంగులమాత్రోపినావకాశస్సవిద్యతే । రావణాంతఃపురేతస్మిన్యంకపి
ర్నజగామసః||౧౭||ప్రాకారాంతరరథ్యాశ్చవేదికాశ్చైత్యసంశ్రయాః।దీర్ఘికాఃపుష్కరిణ్యశ్చసర్వంతేనావలో
కితమ్||౧౮||రాక్షస్యోవివిధాకారావిరూపావికృతాస్తథా । దృష్టాహనుమతాతత్రనతుసాజనకాత్మజా||౧౯||రూపేణా
ప్రతిమాలోకేవరావిద్యాధరస్త్రియః। దృష్టాహనుమతాతత్రనతురాఘవనందినీ||౨౦|| నాగకన్యావరారోహాఃపూర్ణ
చంద్రనిభాననాః।దృష్టాహనుమతాతత్రనతుసీతాసుమధ్యమా||౨౧||ప్రమథ్యరాక్షసేంద్రేణనాగకన్యాబలాద్ధృతాః।
దృష్టాహనుమతాతత్రనసాజనకనందినీ||౨౨||సోపశ్యంస్తాంమహాబాహుఃపశ్యంశ్చాన్యావరస్త్రియః । విషసాదముహు
ర్ధీమాన్హనూమాన్మారుతాత్మజః||౨౩||ఉద్యోగంవానరేంద్రాణాంప్లవనంసాగరస్యచ।వ్యర్థంవీక్ష్యానిలసుతశ్చిం
తాంపునరుపాగమత్ ||౨౪||అవతీర్యవిమానాచ్చహనుమాన్మారుతాత్మజః। చింతాముపజగామాథశోకోపహతచేతనః||
౨౫|| ఇతిశ్రీమత్సుందరకాండే - ద్వాదశస్సర్గః - ********************************

విమానాత్తుసుసంక్రమ్యప్రాకారంహరియూథపః।హనూమాన్వేగవానాసీద్యథావిద్యుద్ఘనాంతరే||౧|| సంపరి
క్రమ్యహనూమాన్రావణస్యనివేశనాత్ ।అదృష్ట్వాజానకీంసీతామబ్రవీద్వచనంకపిః||౨||భూయిష్ఠంలోళితాలంకారామ
స్యచరతాప్రియమ్।నహిపశ్యామివైదేహీంసీతాంసర్వాంగశోభనామ్||౩||పల్వలానితటాకానిసరాంసిసరితస్తథా।న
ద్యోనూపవనాంతాశ్చదుర్గాశ్చధరణీధరాః||౪||లోళితావసుధాసర్వానతుపశ్యామిజానకీమ్ । ఇహసంపాతినాసీతా
రావణస్యనివేశనే||౫||ఆఖ్యాతాగృధ్రరాజేననచపశ్యామితామహమ్।కిన్నుసీతాథవైదేహీమైథిలీజనకాత్మజా||౬||ఉపతి
ష్ఠేతవివశారావణందుష్టచారిణమ్।క్షిప్రముత్పతతోమన్యేసీతామాదాయరక్షసః||౭||బిభ్యతోరామబాణానామంతరా
పతితాభవేత్ ।అథవాహ్రియమాణాయాఃపథిసిద్ధనిషేవితే||౮||మన్యేపతితమార్యాయాహృదయంప్రేక్ష్యసాగరమ్।
రావణస్యోరువేగేనభుజాభ్యాంపీడితేనచ||౯||తయామన్యేవిశాలాక్ష్యాత్యక్తంజీవితమార్యయా ।ఉపర్యుపరివాసూనం
సాగరంక్రమతస్తదా||౧౦||విచేష్టమానాపతితాసముద్రేజనకాత్మజా ।అహోక్షుద్రేణవానేనరక్షంతీశీలమాత్మనః
౧౧||అబంధుర్భక్షితాసీతారావణేనతపస్వినీ।అథవారాక్షసేంద్రస్యపత్నీభిరసితేక్షణా||౧౨||అదుష్టాదుష్టభావాభిర్భ
క్షితాసాభవిష్యతి।సంపూర్ణచంద్రప్రతిమంపద్మపత్రనిభేక్షణమ్||౧౩||రామస్యధ్యాయతీవక్త్రంపంచత్వంకృపణాగ
తా । హారామలక్ష్మణేత్యేవంహాయోధ్యేచేతిమైథిలీ||౧౪||విలప్యబహువైదేహీన్యస్తదేహాభవిష్యతి।అథవానిహితామ
న్యేరావణస్యనివేశనే||౧౫||నూనంలాలప్యతేసీతాపంజరస్థేవశారికా।జనకస్యసుతాసీతారామపత్నీసుమధ్యమా||౧౬||
కథముత్పలపత్రాక్షీరావణస్యవశంవ్రజేత్ ।వినష్టావాప్రణష్టావామృతావాజనకాత్మజా||౧౭|| రామస్యప్రియభార్య
స్యననివేదయితుంక్షమమ్।నివేద్యమానేదోషస్స్యాద్దోషస్స్యాదనివేదనే||౧౮||కథంనుఖలుకర్తవ్యంవిషమంప్రతిభాతి
మే । అస్మిన్నేవంగతేకార్యేప్రాప్తకాలంక్షమంచకిమ్||౧౯||భవేదితిమతంభూయోహనుమాన్ప్రవిచారయత్ ।యది

సీతామదృష్ట్వాహంవానరేంద్రపురీమితః॥౨౦॥గమిష్యామితతఃకోమేపురుషార్థోభవిష్యతి।మమేదంలంఘనంవ్యర్థం
సాగరస్యభవిష్యతి॥౨౧॥ప్రవేశశ్చైవలంకాయారాక్షసానాంచదర్శనమ్। కింమాంవక్ష్యతిసుగ్రీవోహరయోవాస
మాగతాః॥౨౨॥ కిష్కింధాంసమనుప్రాప్తంతౌవాదశరథాత్మజౌ। గత్వాతుయదికాకుత్స్థంవక్ష్యామిపరమప్రియ
మ్॥౨౩॥నదృష్టేతిమయాసీతాతతస్త్యక్ష్యతిజీవితమ్।పరుషందారుణంక్రూరంతీక్ష్ణమింద్రియతాపనమ్॥౨౪॥సీతానిమి
త్తందుర్వాక్యంశ్రుత్వాసనభవిష్యతి।తంతుకృచ్ఛ్రగతందృష్ట్వాపంచత్వగతమానసమ్॥౨౫॥భృశానురక్తోమేధావీనభ
విష్యతిలక్ష్మణః।వినష్టౌభ్రాతరౌశ్రుత్వాభరతోపిమరిష్యతి॥౨౬॥భరతంచమృతందృష్ట్వాశత్రుఘ్నోనభవిష్యతి।పుత్రా
న్మృతాన్సమీక్ష్యాథనభవిష్యంతిమాతరః॥౨౭॥కౌసల్యాచసుమిత్రాచకైకేయీచనసంశయః।కృతజ్ఞస్సత్యసంధ
శ్చసుగ్రీవఃప్లవగాధిపః॥౨౮॥రామంతథాగతందృష్ట్వాతతస్త్యక్ష్యతిజీవితమ్।దుర్మనావ్యథితాదీనానిరానందాతపస్వి
నీ॥౨౯॥పీడితాభర్తృశోకేనరుమాత్యక్ష్యతిజీవితమ్।వాలిజేనతుదుఃఖేనపీడితాశోకకర్శితా॥౩౦॥పంచత్వంచగతే
రాజ్ఞితారాపినభవిష్యతి।మాతాపిత్రోర్వినాశేనసుగ్రీవవ్యసనేనచ॥౩౧॥కుమారోఽంగదఃకస్మాద్ధారయిష్యతిజీవితం।
భర్తృజేనతుదుఃఖేనహ్యభిభూతావనౌకసః॥౩౨॥శిరాంస్యభిహనిష్యంతితలైర్ముష్టిభిరేవచ।సాంత్వేనానుప్రదానేన
మానేనచయశస్వినా॥౩౩॥లాలితాఃకపిరాజేనప్రాణాంస్త్యక్ష్యంతివానరాః।నవనేషునశైలేషుననిరోధేషువాపునః॥
౩౪॥ క్రీడామనుభవిష్యంతిసమేత్యకపికుంజరాః। సపుత్రదారాస్సామాత్యాభర్తృవ్యసనపీడితాః॥౩౫॥శైలాగ్రే
భ్యఃపతిష్యంతిసమేత్యవిషమేషుచ। విషముద్బంధనంవాపిప్రవేశంజ్వలనస్యవా॥౩౬॥ఉపవాసమథోశస్త్రంప్రచరి
ష్యంతివానరాః। ఘోరమారోదనంమన్యేగతేమయిభవిష్యతి॥౩౭॥ఇక్ష్వాకుకులనాశశ్చనాశశ్చైవవనౌకసామ్। సో
హంనైవగమిష్యామికిష్కింధాంనగరీమితః॥౩౮॥నచశక్ష్యామ్యహంద్రష్టుంసుగ్రీవంమైథిలీంవినా।మయ్యగచ్ఛతిచేహ
స్థేధర్మాత్మానౌమహారథౌ॥౩౯॥ఆశయాతౌధరిష్యేతేవానరాశ్చమనస్వినః। హస్తాదానోముఖాదానోనియతోవృ
క్షమూలికః॥౪౦॥వానప్రస్థోభవిష్యామిహ్యదృష్ట్వాజనకాత్మజామ్।సాగరానూపజేదేశేబహుమూలఫలోదకే॥ ౪౧॥ చి
తాంకృత్వాప్రవేక్ష్యామిసమిద్ధమరణీసుతమ్। ఉపవిష్టస్యవాసమ్యగ్లింగినంసాధయిష్యతః॥౪౨॥శరీరంభక్షయిష్యంతి
వాయసాశ్శ్వాపదానిచ।ఇదంమహర్షిభిర్దృష్టంనిర్యాణమితిమేమతిః॥ ౪౩॥ సమ్యగాపఃప్రవేక్ష్యామినచేత్పశ్యామి
జానకీమ్।సుజాతమూలాసుభగాకీర్తిమాలాయశస్వినీ॥ ౪౪॥ప్రభగ్నాచిరరాత్రీయంమమసీతామపశ్యతః। తాపసో
వాభవిష్యామినియతోవృక్షమూలికః॥ ౪౫ ॥ నేతఃప్రతిగమిష్యామితామదృష్ట్వాసితేక్షణామ్। యదీతఃప్రతిగచ్ఛామిసీ
తామనధిగమ్యతామ్॥౪౬॥అంగదస్సహతైస్సర్వైర్వానరైర్నభవిష్యతి। వినాశేబహవోదోషాజీవన్భద్రాణిపశ్య
తి॥౪౭॥తస్మాత్ప్రాణాన్ధరిష్యామిధ్రువోజీవితసంగమః। ఏవంబహువిధందుఃఖంమనసాధారయన్ముహుః॥౪౮॥నాధ్య
గచ్ఛత్తదాపారంశోకస్యకపికుంజరః।రావణంవావధిష్యామిదశగ్రీవంమహాబలమ్॥ ౪౯ ॥ కామమస్తుహృతాసీతాప్ర
త్యాచీర్ణంభవిష్యతి।అథవైనంసముత్క్షిప్యఉపర్యుపరిసాగరమ్॥౫౦॥రామాయోపహరిష్యామిపశుంపశుపతేరివ। ఇతి
చింతాంసమాపన్నస్సీతామనధిగమ్యతామ్॥౫౧॥ ధ్యానశోకపరీతాత్మాచింతయామాసవానరః। యావత్సీతాంహిప
శ్యామిరామపత్నీంయశస్వినీమ్॥౫౨॥తావదేతాంపురీంలంకాంవిచినోమిపునఃపునః। సంపాతివచనాచ్చాపిరామంయ
ద్యానయామ్యహమ్॥౫౩॥అపశ్యన్రాఘవోభార్యాంనిర్దహేత్సర్వవానరాన్।ఇహైవనియతాహారోవత్స్యామినియ
తేంద్రియః॥ ౫౪॥ నమత్కృతేవినశ్యేయుస్సర్వేతేనరవానరాః। అశోకవనికాచేయందృశ్యతేయామహాద్రుమా॥
౫౫॥ఇమామధిగమిష్యామినహీయంవిచితామయా।వసూన్రుద్రాంస్తథాదిత్యానశ్వినౌమరుతోపిచ॥౫౬॥ నమస్కృ
త్వాగమిష్యామిరక్షసాంశోకవర్ధనః।జిత్వాతురాక్షసాన్సర్వానిక్ష్వాకుకులనందినీమ్॥౫౭॥సంప్రదాస్యామిరామా
యయథాసిద్ధింతపస్వినే।సముహూర్తమివధ్యాత్వాచింతావగ్రథితేంద్రియః॥౫౮॥ఉదతిష్ఠన్మహాతేజాహనుమాన్మా
రుతాత్మజః॥ నమోస్తురామాయసలక్ష్మణాయదేవ్యైచతస్యైజనకాత్మజాయై। నమోస్తురుద్రేంద్రయమానిలేభ్యోన
మోస్తుచంద్రార్కమరుద్గణేభ్యః।సతేభ్యస్తునమస్కృత్వాసుగ్రీవాయచమారుతిః॥ ౬౦ ॥ దిశస్సర్వాస్సమాలోక్య
హ్యశోకవనికాంప్రతి।సగత్వామనసాపూర్వమశోకవనికాంశుభామ్॥౬౧॥ఉత్తరంచింతయామాసవానరోమారుతా

త్మజః। ధ్రువం తు రక్షోబహుశో భవిష్యతి వనాకులా ||౬౨|| అశోకవనికా చింత్యా సర్వసంస్కారసంస్కృతా । రక్షిణశ్చా
త్ర విహితా నూనం రక్షంతి పాదపాన్ ||౬౩|| భగవానపి సర్వాత్మా నాతిక్షోభం ప్రవాతి వై । సంక్షిప్తోఽయం మయాత్మా
చ రామార్థే రావణస్య చ ||౬౪|| సిద్ధిం మే సంవిధాస్యంతి దేవాస్సర్షిగణాస్త్విహ । బ్రహ్మా స్వయంభూర్భగవాన్ దే
వాశ్చైవ దిశంతు మే ||౬౫|| సిద్ధిమగ్నిశ్చ వాయుశ్చ పురుహూతశ్చ వజ్రభృత్ । వరుణః పాశహస్తశ్చ సోమాదిత్యౌ తథై
వ చ ||౬౬|| అశ్వినౌ చ మహాత్మానౌ మరుతశ్శర్వ ఏవ చ । సిద్ధిం సర్వాణి భూతాని భూతానాం చైవ యః ప్రభుః ||౬౭|| దాస్యం
తి మమ యే చాన్యే హ్యదృష్టాః పథి గోచరాః । తదున్నసం పాండురదంతమవ్రణం శుచిస్మితం పద్మపలాశలోచనమ్ । ద్రక్ష్యే
తదార్యా వదనం కదా న్వహం ప్రసన్నతారాధిపతుల్యదర్శనమ్ ||౬౮|| క్షుద్రేణ పాపేన నృశంసకర్మణా సుదా
రుణాలంకృతవేషధారిణా । బలాభిభూతా హ్యబలా తపస్వినీ కథన్ను మే దృష్టిపథేఽద్య సా భవేత్ ||౬౯|| ఇతి శ్రీమత్సుం
దరకాండే - త్రయోదశస్సర్గః । **

స ముహూర్తమివ ధ్యాత్వా మనసా చాధిగమ్య తామ్ । అవప్లుతో మహాతేజాః ప్రాకారం తస్య వేశ్మనః ||౧|| స
తు సంహృష్టసర్వాంగః ప్రాకారస్థో మహాకపిః । పుష్పితాగ్రాన్వసంతాదౌ దదర్శ వివిధాన్ ద్రుమాన్ ||౨|| సాలానశో
కాన్ భవ్యాంశ్చ చంపకాంశ్చ సుపుష్పితాన్ । ఉద్దాలకాన్నాగవృక్షాంశ్చూతాన్ కపిముఖానపి ||౩|| అథామ్రవణసంఛ
న్నాం లతాశతసమావృతామ్ । జ్యాముక్త ఇవ నారాచః పుప్లువే వృక్షవాటికామ్ ||౪|| స ప్రవిశ్య విచిత్రాం తాం విహగైరభి
నాదితామ్ । రాజతైః కాంచనైశ్చైవ పాదపైస్సర్వతో వృతామ్ ||౫|| విహగైర్మృగసంఘైశ్చ విచిత్రాం చిత్రకాననా
మ్ । ఉదితాదిత్యసంకాశాం దదర్శ హనుమాన్ కపిః ||౬|| వృతాం నానావిధైర్వృక్షైః పుష్పోపగఫలోపగైః । కోకిలైర్భృం
గరాజైశ్చ మత్తైర్నిత్యనిషేవితామ్ ||౭|| ప్రహృష్టమనుజే కాలే మృగపక్షిసమాకులే । మత్తబర్హిణసంఘుష్టాం నానాద్వి
జగణాయుతామ్ ||౮|| మార్గమాణో వరారోహాం రాజపుత్రీమనిందితామ్ । సుఖప్రసుప్తాన్ విహగాన్ బోధయామాస
వానరః ||౯|| ఉత్పతద్భిర్ద్విజగణైః పక్షైస్సాలాస్సమాహతాః । అనేకవర్ణా వివిధా ముముచుః పుష్పవృష్టయః ||౧౦||
పుష్పావకీర్ణశ్శుశుభే హనుమాన్ మారుతాత్మజః । అశోకవనికామధ్యే యథా పుష్పమయో గిరిః ||౧౧|| దిశస్సర్వాః ప్రధా
వంతం వృక్షషండగతం కపిమ్ । దృష్ట్వా సర్వాణి భూతాని వసంత ఇతి మేనిరే ||౧౨|| వృక్షేభ్యః పతితైః పుష్పైరవకీర్ణా పృథ
గ్విధైః । రరాజ వసుధా తత్ర ప్రమదేవ విభూషితా ||౧౩|| తరస్వినా తే తరవస్తరసాభిప్రకంపితాః । కుసుమాని విచిత్రాణి స
సృజుః కపినా తదా ||౧౪|| నిర్ధూతపత్రశిఖరాః శీర్ణపుష్పఫలా ద్రుమాః । నిక్షిప్తవస్త్రాభరణా ధూర్తా ఇవ పరాజితాః ||
౧౫|| హనూమతా వేగవతా కంపితాస్తే నగోత్తమాః । పుష్పపర్ణఫలాన్యాశు ముముచుః పుష్పశాలినః ||౧౬|| విహంగసం
ఘైర్హీనాస్తే స్కంధమాత్రాశ్రయా ద్రుమాః । బభూవురగమాస్సర్వే మారుతేనేవ నిర్ధుతాః ||౧౭|| నిర్ధూతకేశీ
యువతిర్యథా మృదితవర్ణకా । నిష్పీతశుభదంతోష్ఠీ నఖైర్దంతైశ్చ విక్షతా ||౧౮|| తథా లాంగూలహస్తైశ్చ చరణాభ్యాం
చ మర్దితా । బభూవాశోకవనికా ప్రభగ్నవరపాదపా ||౧౯|| మహాలతానాం దామాని వ్యధమత్తరసా కపిః । యథా ప్రా
వృషి వింధ్యస్య మేఘజాలాని మారుతః ||౨౦|| స తత్ర మణిభూమీశ్చ రాజతీశ్చ మనోరమాః । తథా కాంచనభూమీశ్చ దద
ర్శ విచరన్ కపిః ||౨౧|| వాపీశ్చ వివిధాకారాః పూర్ణాః పరమవారిణా । మహార్హైర్మణిసోపానైరుపపన్నాస్తతస్త
తః ||౨౨|| ముక్తాప్రవాళసికతాః స్ఫాటికాంతరకుట్టిమాః । కాంచనైస్తరుభిశ్చిత్రైస్తీరజైరుపశోభితాః ||౨౩|| ఫుల్లపద్మో
త్పలవనాశ్చక్రవాకోపకూజితాః । నత్యూహరుతసంఘుష్టా హంససారసనాదితాః ||౨౪|| దీర్ఘాభిర్ద్రుమయుక్తాభిస్స
రిద్భిశ్చ సమంతతః । అమృతోపమతోయాభిశ్శివాభిరుపసంస్కృతాః ||౨౫|| లతాశతైరవతతాస్సంతానకుసుమావృ
తాః । నానాగుల్మావృతఘనాః కరవీరకృతాంతరాః ||౨౬|| తతోఽంబుధరసంకాశం ప్రవృద్ధశిఖరం గిరిమ్ । విచిత్రకూటం కూటై
శ్చ సర్వతః పరివారితమ్ ||౨౭|| శిలాగృహైరవతతం నానావృక్షైస్సమావృతమ్ । దదర్శ హరిశార్దూలో రమ్యం జగతి పర్వ
తమ్ ||౨౮|| దదర్శ చ నగాత్తస్మాన్నదీం నిపతితాం కపిః । అంకాదివ సముత్పత్య ప్రియస్య పతితాం ప్రియామ్ ||౨౯|| జలే ని
పతితాగ్రైశ్చ పాదపైరుపశోభితామ్ । వార్యమాణామివ క్రుద్ధాం ప్రమదాం ప్రియబంధుభిః ||౩౦|| పునరావృత్తతోయాం
చ దదర్శ స మహాకపిః । ప్రసన్నామివ కాంతస్య కాంతాం పునరుపస్థితామ్ ||౩౧|| తస్యాదూరాత్స పద్మిన్యో నానాద్విజ

గణాయుతాః। దదర్శ హరిశార్దూలో హనూమాన్మారుతాత్మజః॥ ౩౨॥ కృత్రిమాం దీర్ఘికాం చాపి పూర్ణాం శీతేన వారి
ణా। మణిప్రవరసోపానాం ముక్తాసికతశోభితామ్॥ ౩౩॥ వివిధైర్మృగసంఘైశ్చ విచిత్రాం చిత్రకాననామ్। ప్రాసాదై
స్సుమహద్భిశ్చ నిర్మితైర్విశ్వకర్మణా॥ ౩౪॥ కాననైః కృత్రిమైశ్చాపి సర్వతస్సమలంకృతామ్। యే కేచిత్పాదపాస్తత్ర
పుష్పోపగఫలోపగాః॥ ౩౫॥ సచ్ఛత్రాస్సవితర్దీకాస్సర్వే సౌవర్ణవేదికాః। లతాప్రతానైర్బహుభిః పర్ణైశ్చ బహు
భిర్వృతామ్॥ ౩౬॥ కాంచనీం శింశుపామేకాం దదర్శ హనుమాన్ కపిః। వృతాం హేమమయీభిస్తు వేదికాభిస్సమంతతః॥
౩౭॥ సోఽపశ్యద్భూమిభాగాంశ్చ గర్తప్రస్రవణాని చ। సువర్ణవృక్షానపరాన్ దదర్శ శిఖిసన్నిభాన్॥ ౩౮॥ తేషాం ద్రు
మాణాం ప్రభయా మేరోరివ దివాకరః। అమన్యత తదా వీరః కాంచనోఽస్మీతి వానరః॥ ౩౯॥ తాం కాంచనైస్తరుగణైర్మా
రుతేన చ వీజితామ్। కింకిణీశతనిర్ఘోషాం దృష్ట్వా విస్మయమాగమత్॥ ౪౦॥ సపుష్పితాగ్రాం రుచిరాం తరుణాంకురప
ల్లవామ్। తామారుహ్య మహాబాహుశ్శింశుపాం పర్ణసంవృతామ్॥ ౪౧॥ ఇతో ద్రక్ష్యామి వైదేహీం రామదర్శనలాల
సామ్। ఇతశ్చేతశ్చ దుఃఖార్తాం సంపతంతీం యదృచ్ఛయా॥ ౪౨॥ అశోకవనికా చేయం దృఢం రమ్యా దురాత్మనః। చంపకై
శ్చందనైశ్చాపి వకులైశ్చ విభూషితా॥ ౪౩॥ ఇయం చ నళినీ రమ్యా ద్విజసంఘనిషేవితా। ఇమాం సా రామమహిషీ నూన
మేష్యతి జానకీ॥ ౪౪॥ సా రామా రామమహిషీ రాఘవస్య ప్రియా సతీ। వనసంచారకుశలా నూనమేష్యతి జానకీ॥ ౪౫॥ అథ
వా మృగశాబాక్షీ వనస్యాస్య విచక్షణా। వనమేష్యతి సార్యేహ రామచింతానుకర్శితా॥ ౪౬॥ రామశోకాభిసంతప్తా సా
దేవీ వామలోచనా। వనవాసరతా నిత్యమేష్యతే వనచారిణీ॥ ౪౭॥ వనేచరాణాం సతతం నూనం స్పృహయతే పురా। రా
మస్య దయితా భార్యా జనకస్య సుతా సతీ॥ ౪౮॥ సంధ్యాకాలమనాశ్శ్యామా ధ్రువమేష్యతి జానకీ। నదీం చేమాం శివజలాం
సంధ్యార్థే వరవర్ణినీ॥ ౪౯॥ తస్యాశ్చాప్యనురూపేయమశోకవనికా శుభా। శుభా యా పార్థివేంద్రస్య పత్నీ రామస్య
సమ్మతా॥ ౫౦॥ యది జీవతి సా దేవీ తారాధిపనిభాననా। ఆగమిష్యతి సావశ్యమిమాం శివజలాం నదీమ్॥ ౫౧॥ ఏవం తు మత్వా
హనుమాన్మహాత్మా ప్రతీక్షమాణో మనుజేంద్రపత్నీమ్। అవేక్షమాణశ్చ దదర్శ సర్వం సుపుష్పితే పర్ణఘనే నిలీనః॥ ౫౨॥
ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - చతుర్దశస్సర్గః. **

స వీక్షమాణస్తత్రస్థో మార్గమాణశ్చ మైథిలీమ్। అవేక్షమాణశ్చ మహీం సర్వాం తామన్వవైక్షత॥ ౧॥ సంతాన
కలతాభిశ్చ పాదపైరుపశోభితామ్। దివ్యగంధరసోపేతాం సర్వతస్సమలంకృతామ్॥ ౨॥ తాం స నందనసంకాశాం మృగప
క్షిభిరావృతామ్। హర్మ్యప్రాసాదసంబాధాం కోకిలాకులనిస్స్వనామ్॥ ౩॥ కాంచనోత్పలపద్మాభిర్వాపీభిరుపశోభి
తామ్। బహ్వాసనకుథోపేతాం బహుభూమిగృహాయుతామ్॥ ౪॥ సర్వర్తుకుసుమై రమ్యాం ఫలవద్భిశ్చ పాదపైః। పుష్పి
తానామశోకానాం శ్రియా సూర్యోదయప్రభామ్॥ ౫॥ ప్రదీప్తామివ తత్రస్థో మారుతిస్సముదైక్షత। నిష్పత్రశాఖాం విహ
గైః క్రియమాణామివాసకృత్॥ ౬॥ వినిష్పతద్భిశ్శతశశ్చిత్రైః పుష్పావతంసకైః। ఆమూలపుష్పనిచితైరశోకైశ్శోకనాశ
నైః॥ ౭॥ పుష్పభారాతిభారైశ్చ స్పృశద్భిరివ మేదినీమ్। కర్ణికారైః కుసుమితైః కింశుకైశ్చ సుపుష్పితైః॥ ౮॥ స దేశః ప్ర
భయా తేషాం ప్రదీప్త ఇవ సర్వతః। పున్నాగాస్సప్తపర్ణాశ్చ చంపకోద్దాలకాస్తథా॥ ౯॥ వివృద్ధమూలా బహవశ్శోభంతే
స్మ సుపుష్పితాః। శాతకుంభనిభాః కేచిత్కేచిదగ్నిశిఖోపమాః॥ ౧౦॥ నీలాంజననిభాః కేచిత్తత్రాశోకాస్సహస్రశః। నంద
నం వివిధోద్యానం చిత్రం చైత్రరథం యథా॥ ౧౧॥ అతివృత్తమివాచింత్యం దివ్యం రమ్యం శ్రియావృతమ్। ద్వితీయమివ చాకా
శం పుష్పజ్యోతిర్గణాయుతమ్॥ ౧౨॥ పుష్పరత్నశతైశ్చిత్రం పంచమం సాగరం యథా। సర్వర్తుపుష్పైర్నిచితం పాదపై
ర్మధుగంధిభిః॥ ౧౩॥ నానానినాదైరుద్యానం రమ్యం మృగగణైర్ద్విజైః। అనేకగంధప్రవహం పుణ్యగంధం మనోరమమ్॥
౧౪॥ శైలేంద్రమివ గంధాఢ్యం ద్వితీయం గంధమాదనమ్। అశోకవనికాయాం తు తస్యాం వానరపుంగవః॥ ౧౫॥ స దదర్శా
విదూరస్థం చైత్యప్రాసాదముచ్ఛ్రితమ్। మధ్యే స్తంభసహస్రేణ స్థితం కైలాసపాండురమ్॥ ౧౬॥ ప్రవాళకృతసోపా
నం తప్తకాంచనవేదికమ్। ముష్ణంతమివ చక్షూంషి ద్యోతమానమివ శ్రియా॥ ౧౭॥ విమలం ప్రాంశుభావత్వాదుల్లిఖంతమి
వాంబరమ్। తతో మలినసంవీతాం రాక్షసీభిస్సమావృతామ్॥ ౧౮॥ ఉపవాసకృశాం దీనాం నిశ్శ్వసంతీం పునః పునః। దదర్శ
శుక్లపక్షాదౌ చంద్రరేఖామివామలామ్॥ ౧౯॥ మందప్రఖ్యాయమానేన రూపేణ రుచిరప్రభామ్। పినద్ధాం ధూమజాలేన

ఖామివవిభావసోః॥౨౦॥పీతేనైకేనసంవీతాంక్లిష్టేనోత్తమవాససా।సపంకామనలంకారాంవిపద్మామివపద్మినీం॥౨౧॥
వ్రీళితాందుఃఖసంతప్తాంపరిమ్లానాంతపస్వినీం। గ్రహేణాంగారకేణేవపీడితామివరోహిణీం॥౨౨॥ అశ్రుపూర్ణము
ఖీందీనాంకృశామనశనేనచ।శోకధ్యానపరాందీనాంనిత్యందుఃఖపరాయణాం॥౨౩॥ప్రియంజనమపశ్యంతీంపశ్యంతీంరాక్ష
సీగణమ్।స్వగణేనమృగీంహీనాంశ్వగణాభివృతామివ॥౨౪॥నీలనాగాభయావేణ్యాజఘనంగతయైకయా।నీలయానీర
దాపాయేవనరాజ్యామహీమివ॥౨౫॥సుఖార్హాందుఃఖసంతప్తాంవ్యసనానామకోవిదామ్। తాంసమీక్ష్యవిశాలాక్షీమధి
కంమలినాంకృశామ్॥౨౬॥తర్కయామాససీతేతికారణైరుపపాదిభిః।హ్రియమాణాతదాతేనరక్షసాకామరూపిణా॥
౨౭॥ యథారూపాహిదృష్టావైతథారూపేయమంగనా।పూర్ణచంద్రాననాంసుభ్రూంచారువృత్తపయోధరామ్॥
౨౮॥ కుర్వంతీంప్రభయాదేవీంసర్వావితిమిరాదిశః।తాంనీలకేశీంబింబోష్ఠీంసుమధ్యాంసుప్రతిష్ఠితామ్॥౨౯॥ సీతాం
పద్మపలాశాక్షీంమన్మథస్యరతింయథా।ఇష్టాంసర్వస్యజగతఃపూర్ణచంద్రప్రభామివ॥౩౦॥భూమౌసుతనుమాసీనాంని
యతామివతాపసీమ్।నిశ్శ్వాసబహుళాంభీరుంభుజగేంద్రవధూమివ॥ ౩౧॥ శోకజాలేనమహతావితతేనసరాజతీం।
సంసక్తాంధూమజాలేనశిఖామివవిభావసోః॥ ౩౨॥ తాంస్మృతీమివసందిగ్ధామృద్ధింనిపతితామివ। విహతామివచశ్రద్ధా
మాశాంప్రతిహతామివ ॥ ౩౩ ॥ సోపసర్గాంయథాసిద్ధింబుద్ధింసకలుషామివ। అభూతేనాపవాదేనకీర్తింనిపతి
తామివ ॥ ౩౪ ॥ రామోపరోధవ్యథితాంరక్షోహరణకర్శితామ్ । అబలాంమృగశాబాక్షీంవీక్షమాణాంతతస్తతః॥
౩౫ ॥ బాష్పాంబుపరిపూర్ణేనకృష్ణవక్రాక్షిపక్ష్మణా। వదనేనాప్రసన్నేననిశ్శ్వసంతీంపునఃపునః ॥ ౩౬ ॥ మలపంకధ
రాందీనాంమండనార్హామమండితామ్।ప్రభాంనక్షత్రరాజస్యకాలమేఘైరివావృతామ్॥౩౭॥ తస్యసందిదిహేబుద్ధి
ర్ముహుస్సీతాంనిరీక్ష్యతు।ఆమ్నాయానామయోగేనవిద్యాంప్రశిథిలామివ॥ ౩౮॥ దుఃఖేనబుబుధేసీతాంహనూమాన
నలంకృతామ్। సంస్కారేణయథాహీనాంవాచమర్థాంతరంగతాం॥౩౯॥తాంసమీక్ష్యవిశాలాక్షీంరాజపుత్రీమనింది
తాం। తర్కయామాససీతేతికారణైరుపపాదిభిః॥౪౦॥వైదేహ్యాయానిచాంగేషుతదారామోన్వకీర్తయత్।తాన్యా
భరణజాలానిశాఖాశోభీన్యలక్షయత్॥౪౧॥సుకృతౌకర్ణవేష్టౌచశ్వదంష్ట్రౌచసుసంస్థితౌ। మణివిద్రుమచిత్రాణిహ
స్తేష్వాభరణానిచ॥౪౨॥శ్యామానిచిరయుక్తత్వాత్తథాసంస్థానవంతిచ। తాన్యేవైతానిమన్యేహంయానిరామోన్వకీ
ర్తయత్॥౪౩॥తత్రయాన్యవహీనానితాన్యహంనోపలక్షయే।యాన్యస్యానావహీనానితానీమానినసంశయః॥ ౪౪ ॥
పీతంకనకపట్టాభంస్రస్తంతద్వసనంశుభం। ఉత్తరీయంనగాసక్తంతదాదృష్టంప్లవంగమైః॥ ౪౫॥ భూషణానిచముఖ్యా
నిదృష్టానిధరణీతలే।అనయైవాపవిద్ధానిస్వనవంతిమహాంతిచ॥౪౬॥ఇదంచిరగృహీతత్వాద్వసనంక్లిష్టవత్తరం।తథాపినూ
నంతద్వర్ణంతథాశ్రీమద్యథేతరత్॥౪౭॥ఇయంకనకవర్ణాంగీరామస్యమహిషీప్రియా। ప్రణష్టాపిసతీయాస్యమనసో
నప్రణశ్యతి॥౪౮॥ఇయంసాయత్కృతేరామశ్చతుర్భిఃపరితప్యతే। కారుణ్యేనానృశంస్యేనశోకేనమదనేనచ॥౪౯॥ స్త్రీ
ప్రణష్టేతికారుణ్యాదాశ్రితేత్యానృశంస్యతః। పత్నీనష్టేతిశోకేనప్రియేతిమదనేనచ॥ ౫౦॥ అస్యాదేవ్యాయథారూప
మంగప్రత్యంగసౌష్ఠవం।రామస్యచయథారూపంతస్యేయమసితేక్షణా॥౫౧॥ అస్యాదేవ్యామనస్తస్మింస్తస్యచాస్యాం
ప్రతిష్ఠితం। తేనేయంసచధర్మాత్మాముహూర్తమపిజీవతి॥౫౨॥దుష్కరంకృతవాన్రామోహీనోయదనయాప్రభుః।
ధారయత్యాత్మనోదేహంనశోకేనావసీదతి॥౫౩॥దుష్కరంకురుతేరామోయఇమాంమత్తకాశినీం। సీతాంవినామహా
బాహుర్ముహూర్తమపిజీవతి॥ ౫౪॥ ఏవంసీతాంతదాదృష్ట్వాహృష్టఃపవనసంభవః। జగామమనసారామంప్రశశంస
చతంప్రభుం॥౫౫॥ఇతిశ్రీమత్సుందరకాండే-పంచదశస్సర్గః. ******************************

ప్రశస్యతుప్రశస్తవ్యాంసీతాంతాంహరిపుంగవః। గుణాభిరామంరామంచపునశ్చింతాపరోభవత్॥ ౧॥ సము
హూర్తమివధ్యాత్వాబాష్పపర్యాకులేక్షణః। సీతామాశ్రిత్యతేజస్వీహనుమాన్విలలాపహ॥ ౨ ॥మాన్యాగురువినీత
స్యలక్ష్మణస్యగురుప్రియా। యదిసీతాపిదుఃఖార్తాకాలోహిదురతిక్రమః॥ ౩ ॥రామస్యవ్యవసాయజ్ఞాలక్ష్మణస్యచధీ
మతః।నాత్యర్థంక్షుభ్యతేదేవీగంగేవజలదాగమే॥౪॥తుల్యశీలవయోవృత్తాంతుల్యాభిజనలక్షణాం। రాఘవోర్హతివైదే
హీంతంచేయమసితేక్షణా॥ ౫ ॥తాందృష్ట్వానవహేమాభాంలోకకాంతామివశ్రియం। జగామమనసారామంవచనం

చేవముప్రపీత్ ॥ ౬ ॥ అస్యా హేతోర్విశాలాక్ష్యా హతో వాలీ మహాబలః । రావణప్రతిమోవీర్యే కబంధశ్చ నిపాతితః ॥ ౭ ॥
విరాధశ్చ హతస్సంఖ్యే రాక్షసో భీమవిక్రమః । వనే రామేణ విక్రమ్య మహేంద్రేణేవ శంబరః ॥ ౮ ॥ చతుర్దశసహస్రాణి
రక్షసాం భీమకర్మణాం । నిహతాని జనస్థానే శరైరగ్నిశిఖోపమైః ॥ ౯ ॥ ఖరశ్చ నిహతస్సంఖ్యే త్రిశిరాశ్చ నిపాతితః । దూ
షణశ్చ మహాతేజా రామేణ విదితాత్మనా ॥ ౧౦ ॥ ఐశ్వర్యం వానరాణాం చ దుర్లభం వాలిపాలితం । అస్యా నిమిత్తే సుగ్రీవః
ప్రాప్తవాన్ లోకసత్కృతం ॥ ౧౧ ॥ సాగరశ్చ మయా క్రాంతః శ్రీమాన్నదనదీపతిః । అస్యా హేతోర్విశాలాక్ష్యాః పురీ
చేయం నిరీక్షితా ॥ ౧౨ ॥ యది రామస్సముద్రాంతాం మేదినీం పరివర్తయేత్ । అస్యాః కృతే జగచ్చాపి యుక్తమిత్యేవ మే
మతిః ॥ ౧౩ ॥ రాజ్యం వా త్రిషు లోకేషు సీతా వా జనకాత్మజా । త్రైలోక్యరాజ్యం సకలం సీతాయా నాప్నుయాత్కలాం ॥ ౧౪
ఇయం సా ధర్మశీలస్య మైథిలస్య మహాత్మనః । సుతా జనకరాజస్య సీతా భర్తృదృఢవ్రతా ॥ ౧౫ ॥ ఉత్థితా మేదినీం భిత్త్వా
క్షేత్రే హలముఖక్షతే । పద్మరేణునిభైః కీర్ణా శుభైః కేదారపాంసుభిః ॥ ౧౬ ॥ విక్రాంతస్యార్యశీలస్య సంయుగేష్వనివర్తి
నః । స్నుషా దశరథస్యైషా జ్యేష్ఠా రాజ్ఞో యశస్వినీ ॥ ౧౭ ॥ ధర్మజ్ఞస్య కృతజ్ఞస్య రామస్య విదితాత్మనః । ఇయం సా దయి
తా భార్యా రాక్షసీవశమాగతా ॥ ౧౮ ॥ సర్వాన్ భోగాన్ పరిత్యజ్య భర్తృస్నేహబలాత్కృతా । అచింతయిత్వా దుఃఖాని
ప్రవిష్టా నిర్జనం వనమ్ ॥ ౧౯ ॥ సంతుష్టా ఫలమూలేన భర్తృశుశ్రూషణే రతా । యా పరాం భజతే ప్రీతిం వనేపి భవనే య
థా ॥ ౨౦ ॥ సేయం కనకవర్ణాంగీ నిత్యం సుస్మితభాషిణీ । సహతే యాతనామేతామనర్థానామభాగినీ ॥ ౨౧ ॥ ఇమాం తు శీ
లసంపన్నాం ద్రష్టుమర్హతి రాఘవః । రావణేన ప్రమథితాం ప్రపామివ పిపాసితః ॥ ౨౨ ॥ అస్యా నూనం పునర్లాభాద్రాఘ
వః ప్రీతిమేష్యతి । రాజా రాజ్యపరిభ్రష్టః పునః ప్రాప్యేవ మేదినీమ్ ॥ ౨౩ ॥ కామభోగైః పరిత్యక్తా హీనా బంధుజనేన చ ।
ధారయత్యాత్మనో దేహం తత్సమాగమకాంక్షిణీ ॥ ౨౪ ॥ నైషా పశ్యతి రాక్షస్యో నేమాన్ పుష్పఫలద్రుమాన్ । ఏకస్థహృ
దయా నూనం రామమేవానుపశ్యతి ॥ ౨౫ ॥ భర్తా నామ పరం నార్యా భూషణం భూషణాదపి । ఏషా తు రహితా తేన భూష
ణార్హా న శోభతే ॥ ౨౬ ॥ దుష్కరం కురుతే రామో హీనో యదనయా ప్రభుః । ధారయత్యాత్మనో దేహం న దుఃఖేనావసీ
దతి ॥ ౨౭ ॥ ఇమామసితకేశాంతాం శతపత్రనిభేక్షణాం । సుఖార్హాం దుఃఖితాం దృష్ట్వా మమాపి వ్యథితం మనః ॥ ౨౮ ॥ క్షి
తిక్షమా పుష్కరసన్నిభాక్షీ యా రక్షితా రాఘవలక్ష్మణాభ్యాం । సా రాక్షసీభిర్వికృతేక్షణాభిస్సంరక్ష్యతే సంప్రతి వృక్ష
మూలే ॥ ౨౯ ॥ హిమహతనలినీవ నష్టశోభా వ్యసనపరంపరయాతిపీడ్యమానా । సహచరరహితేవ చక్రవాకీ జనకసుతా కృ
పణాం దశాం ప్రపన్నా ॥ ౩౦ ॥ అస్యా హి పుష్పావనతాగ్రశాఖాః శోకం దృఢం వై జనయంత్యశోకాః । హిమవ్యపాయేన చ
మందరశ్మిరభ్యుత్థితో నైకసహస్రరశ్మిః ॥ ౩౧ ॥ ఇత్యేవమర్థం కపిరన్వవేక్ష్య సీతేయమిత్యేవ నివిష్టబుద్ధిః । సంశ్రిత్య తస్మి
న్నిషసాద వృక్షే బలీ హరీణామృషభస్తరస్వీ ॥ ౩౨ ॥ ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - షోడశస్సర్గః ******************
తతః కుముదషండాభో నిర్మలో నిర్మలం స్వయమ్ । ప్రజగామ నభశ్చంద్రో హంసో నీలమివోదకం ॥ ౧ ॥ సాచివ్యమివ కుర్వన్
స ప్రభయా నిర్మలప్రభః । చంద్రమా రశ్మిభిశ్శీతైస్సిషేవే పవనాత్మజమ్ ॥ ౨ ॥ స దదర్శ తతస్సీతాం పూర్ణచంద్రనిభాన
నామ్ । శోకభారైరివ న్యస్తాం భారైర్నావమివాంభసి ॥ ౩ ॥ దిదృక్షమాణో వైదేహీం హనూమాన్ మారుతాత్మజః । స దదర్శా
విదూరస్థా రాక్షసీర్ఘోరదర్శనాః ॥ ౪ ॥ ఏకాక్షీమేకకర్ణాం చ కర్ణప్రావరణాం తథా । అకర్ణాం శంకుకర్ణాం చ మస్తకోచ్ఛ్వా
సనాసికాం ॥ ౫ ॥ అతికాయోత్తమాంగీం చ తనుదీర్ఘశిరోధరాం । ధ్వస్తకేశీం తథాకేశీం కేశకంబళధారిణీం ॥ ౬ ॥ లంబకర్ణల
లాటాం చ లంబోదరపయోధరాం । లంబోష్ఠీం చుబుకోష్ఠీం చ లంబాస్యాం లంబజానుకాం ॥ ౭ ॥ హ్రస్వాం దీర్ఘాం తథా కుబ్జాం
వికటాం వామనాం తథా । కరాళాం భుగ్నవక్త్రాం చ పింగాక్షీం వికృతాననాం ॥ ౮ ॥ వికృతాః పింగళాః కాళీః క్రోధనాః కల
హప్రియాః । కాలాయసమహాశూలకూటముద్గరధారిణీః ॥ ౯ ॥ వరాహమృగశార్దూలమహిషాజశివాముఖీః । గజోష్ట్రహయ
పాదీశ్చ నిఖాతశిరసోపరాః ॥ ౧౦ ॥ ఏకహస్తైకపాదాశ్చ ఖరకర్ణ్యశ్వకర్ణికాః । గోకర్ణీర్హస్తికర్ణీశ్చ హరికర్ణీస్తథాపరాః ॥
అనాసా అతినాసాశ్చ తిర్యఙ్నాసా వినాసికాః । గజసన్నిభనాసాశ్చ లలాటోచ్ఛ్వాసనాసికాః ॥ ౧౨ ॥ హస్తిపాదా మ
హాపాదా గోపాదాః పాదచూళికాః । అతిమాత్రశిరోగ్రీవా అతిమాత్రకుచోదరీః ॥ ౧౩ ॥ అతిమాత్రాస్యనేత్రాశ్చ దీ
ర్ఘజిహ్వానఖాస్తథా । అజాముఖీర్హస్తిముఖీర్గోముఖీస్సూకరీముఖీః ॥ ౧౪ ॥ హయోష్ట్రఖరవక్త్రాశ్చ రాక్షసీర్ఘోరా

రదర్శనాః । శూలముద్గరహస్తాశ్చ క్రోధనాః కలహప్రియాః ॥౧౫॥ కరాళా ధూమ్రకేశీశ్చ రాక్షసీర్వికృతాననాః । పి
బన్తీస్సతతం పానం సదా మాంససురాప్రియాః ॥౧౬॥ మాంసశోణితదిగ్ధాంగీర్మాంసశోణితభోజనాః । తా దదర్శ కపి
శ్రేష్ఠో రోమహర్షణదర్శనాః ॥౧౭॥ స్కన్ధవన్తముపాసీనాః పరివార్య వనస్పతిమ్ । తస్యాధస్తాచ్చ తాం దేవీం రాజపుత్రీ
మనిందితామ్ ॥౧౮॥ లక్షయామాస లక్ష్మీవాన్ హనుమాన్ జనకాత్మజామ్ । నిష్ప్రభాం శోకసంతప్తాం మలసంకులమూ
ర్ధజామ్ ॥౧౯॥ క్షీణపుణ్యాం చ్యుతాం భూమౌ తారాం నిపతితామివ । చారిత్రవ్యపదేశాఢ్యాం భర్తృదర్శనదుర్గతామ్
॥౨౦॥ భూషణైరుత్తమైర్హీనాం భర్తృవాత్సల్యభూషణామ్ । రాక్షసాధిపసంరుద్ధాం బంధుభిశ్చ వినాకృతామ్ ॥౨౧॥ వి
యూథాం సింహసంరుద్ధాం బద్ధాం గజవధూమివ । చంద్రరేఖాం పయోదాంతే శారదాభ్రైరివావృతామ్ ॥౨౨॥ క్లిష్టరూపా
మసంస్పర్శాదయుక్తామివ వల్లకీమ్ । సీతాం భర్తృవశే యుక్తామయుక్తాం రాక్షసీవశే ॥౨౩॥ అశోకవనికామధ్యే శోకసాగ
రమాప్లుతామ్ । తాభిః పరివృతాం తత్ర సగ్రహామివ రోహిణీమ్ ॥౨౪॥ దదర్శ హనుమాన్ దేవీం లతామకుసుమామివ । సా మ
లేన చ దిగ్ధాంగీ వపుషా చాప్యలంకృతా ॥౨౫॥ మృణాలీ పంకదిగ్ధేవ విభాతి న విభాతి చ । మలినేన తు వస్త్రేణ పరిక్లిష్టేన భామినీమ్
॥౨౬॥ సంవృతాం మృగశాబాక్షీం దదర్శ హనుమాన్ కపిః । తాం దేవీం దీనవదనామదీనాం భర్తృతేజసా ॥౨౭॥ రక్షితాం స్వే
న శీలేన సీతామసితలోచనామ్ । తాం దృష్ట్వా హనుమాన్ సీతాం మృగశాబనిభేక్షణామ్ ॥౨౮॥ మృగకన్యామివ త్రస్తాం వీక్ష
మాణాం సమంతతః । దహంతీమివ నిశ్శ్వాసైర్వృక్షాన్ పల్లవధారిణః ॥౨౯॥ సంఘాతమివ శోకానాం దుఃఖస్యోర్మిమివోత్థి
తామ్ । తాం క్షమాం సువిభక్తాంగీం వినాభరణశోభినీమ్ ॥౩౦॥ ప్రహర్షమతులం లేభే మారుతిః ప్రేక్ష్య మైథిలీమ్ । హర్షజా
ని చ సోఽశ్రూణి తాం దృష్ట్వా మదిరేక్షణామ్ ॥ ముమోచ హనుమాంస్తత్ర నమశ్చక్రే చ రాఘవమ్ ॥౩౧॥ నమస్కృత్వా స రా
మాయ లక్ష్మణాయ చ వీర్యవాన్ । సీతాదర్శనసంహృష్టో హనుమాన్ సంవృతోఽభవత్ ॥౩౨॥ సుందరకాండే సప్తదశస్సర్గః
తథా విప్రేక్షమాణస్య వనం పుష్పితపాదపమ్ । విచిన్వతశ్చ వైదేహీం కించిచ్ఛేషా నిశాఽభవత్ ॥౧॥ షడంగవేదవిదు
షాం క్రతుప్రవరయాజినామ్ । శుశ్రావ బ్రహ్మఘోషాంశ్చ విరాత్రే బ్రహ్మరక్షసామ్ ॥౨॥ అథ మంగళవాదిత్రైశ్శబ్దైః శ్రో
త్రమనోహరైః । ప్రాబుధ్యత మహాబాహుర్దశగ్రీవో మహాబలః ॥౩॥ విబుధ్య తు యథాకాలం రాక్షసేంద్రః ప్రతాప
వాన్ । స్రస్తమాల్యాంబరధరో వైదేహీమన్వచింతయత్ ॥౪॥ భృశం నియుక్తస్తస్యాం చ మదనేన మదోత్కటః । న స తం
రాక్షసః కామం శశాకాత్మని గూహితుమ్ ॥౫॥ స సర్వాభరణైర్యుక్తో బిభ్రచ్ఛ్రియమనుత్తమామ్ । తాం నగైర్బహుభిర్జు
ష్టాం సర్వపుష్పఫలోపగైః ॥౬॥ వృతాం పుష్కరిణీభిశ్చ నానాపుష్పోపశోభితామ్ । సదామదైశ్చ విహగైర్విచిత్రాం పర
మాద్భుతామ్ ॥౭॥ ఈహామృగైశ్చ వివిధైర్జుష్టాం దృష్టిమనోహరైః । వీథీస్సంప్రేక్షమాణశ్చ మణికాంచనతోరణాః ॥
౮॥ నానామృగగణాకీర్ణాం ఫలైః ప్రపతితైర్వృతామ్ । అశోకవనికామేవ ప్రావిశత్సంతతద్రుమామ్ ॥౯॥ అంగనాశతమా
త్రం తు తం వ్రజంతమనువ్రజత్ । మహేంద్రమివ పౌలస్త్యం దేవగంధర్వయోషితః ॥ ౧౦ ॥ దీపికాః కాంచనీః కాశ్చిజ్జగృ
హుస్తత్ర యోషితః । వాలవ్యజనహస్తాశ్చ తాలవృంతాని చాపరాః ॥ ౧౧ ॥ కాంచనైరపి భృంగారైర్జహ్రుస్స
లిలమగ్రతః । మండలాగ్రాన్బృసీంశ్చైవ గృహ్యాన్యాః పృష్ఠతో యయుః ॥ ౧౨ ॥ కాచిద్రత్నమయీం స్థాలీం పూ
ర్ణాం పానస్య భామినీ । దక్షిణా దక్షిణేనైవ తదా జగ్రాహ పాణినా ॥ ౧౩॥ రాజహంసప్రతీకాశం ఛత్రం పూర్ణశశిప్ర
భమ్ । సౌవర్ణదండమపరా గృహీత్వా పృష్ఠతో యయౌ ॥౧౪॥ నిద్రామదపరీతాక్ష్యో రావణస్యోత్తమాః స్త్రియః । అను
జగ్ముః పతిం వీరం ఘనం విద్యుల్లతా ఇవ ॥౧౫॥ వ్యావిద్ధహారకేయూరాస్సమామృదితవర్ణకాః । సమాగలితకేశాంతాస్స
స్వేదవదనాస్తథా ॥ ౧౬॥ ఘూర్ణంత్యో మదశేషేణ నిద్రయా చ శుభాననాః । స్వేదక్లిష్టాంగకుసుమాస్సుమాల్యాకుల
మూర్ధజాః ॥౧౭॥ ప్రయాంతం నైరృతపతిం నార్యో మదిరలోచనాః । బహుమానాచ్చ కామాచ్చ ప్రియభార్యాస్త
మన్వయుః ॥౧౮॥ స చ కామపరాధీనః పతిస్తాసాం మహాబలః । సీతాసక్తమనా మందో మదాంచితగతిర్బభౌ ॥౧౯॥ తతః కాం
చీనినాదం చ నూపురాణాం చ నిస్స్వనమ్ । శుశ్రావ పరమస్త్రీణాం స కపిర్మారుతాత్మజః ॥౨౦॥ తం చాప్రతిమకర్మాణమ
చింత్యబలపౌరుషమ్ । ద్వారదేశమనుప్రాప్తం దదర్శ హనుమాన్ కపిః ॥౨౧॥ దీపికాభిరనేకాభిస్సమంతాదవభాసితమ్ ।
గంధతైలావసిక్తాభిర్ధ్రియమాణాభిరగ్రతః ॥౨౨॥ కామదర్పమదైర్యుక్తం జిహ్మతామ్రాయతేక్షణమ్ । సమక్షమివ కం

దర్పమపవిద్ధశరాసనమ్ ॥ ౨౩ ॥ మథితామృతఫేనాభమరజోవస్త్రముత్తమమ్ । సలీలమనుకర్షంతం విముక్తం సక్తమంగ
దే ॥ ౨౪ ॥ తం పత్రవిటపే లీనః పత్రపుష్పఘనావృతః । సమీపమివ సంక్రాంతం నిధ్యాతుముపచక్రమే ॥ ౨౫ ॥ అవేక్షమాణస్తు
తతో దదర్శ కపికుంజరః । రూపయౌవనసంపన్నా రావణస్య వరస్త్రియః ॥ ౨౬ ॥ తాభిః పరివృతో రాజా సురూపాభిర్మహా
యశాః । తన్మృగద్విజసంఘుష్టం ప్రవిష్టః ప్రమదావనమ్ ॥ ౨౭ ॥ క్షీబో విచిత్రాభరణశ్శంకుకర్ణో మహాబలః । తేన విశ్రవ
సః పుత్రస్స దృష్టో రాక్షసాధిపః ॥ ౨౮ ॥ వృతః పరమనారీభిస్తారాభిరివ చంద్రమాః । తం దదర్శ మహాతేజాస్తేజోవంతం మహా
కపిః ॥ ౨౯ ॥ రావణోఽయం మహాబాహురితి సంచింత్య వానరః । అవప్లుతో మహాతేజా హనూమాన్మారుతాత్మజః ॥ ౩౦ ॥ స తథా
ప్యుగ్రతేజాస్సన్నిర్ధూతస్తస్య తేజసా । పత్రగుహ్యాంతరే సక్తో హనుమాన్ సంవృతోఽభవత్ ॥ ౩౧ ॥ స తామసితకేశాం
తాం సుశ్రోణీం సంహతస్తనీమ్ । దిదృక్షురసితాపాంగాముపావర్తత రావణః ॥ ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే అష్టాదశస్సర్గః

తస్మిన్నేవ తతః కాలే రాజపుత్రీ త్వనిందితా । రూపయౌవనసంపన్నం భూషణోత్తమభూషితమ్ ॥ ౧ ॥ తతో దృష్ట్వై
వ వైదేహీ రావణం రాక్షసాధిపమ్ । ప్రావేపత వరారోహా ప్రవాతే కదలీ యథా ॥ ౨ ॥ ఆచ్ఛాద్యోదరమూరుభ్యాం బాహు
భ్యాం చ పయోధరౌ । ఉపవిష్టా విశాలాక్షీ రుదంతీ వరవర్ణినీ ॥ ౩ ॥ దశగ్రీవస్తు వైదేహీం రక్షితాం రాక్షసీగణైః । దదర్శ
సీతాం దుఃఖార్తాం నావం సన్నామివార్ణవే ॥ ౪ ॥ అసంవృతాయామాసీనాం ధరణ్యాం సంశితవ్రతామ్ । ఛిన్నాం ప్రపతి
తాం భూమౌ శాఖామివ వనస్పతేః ॥ ౫ ॥ మలమండనదిగ్ధాంగీం మండనార్హామమండితామ్ । మృణాలీ పంకదిగ్ధేవ విభాతి
న విభాతి చ ॥ ౬ ॥ సమీపం రాజసింహస్య రామస్య విదితాత్మనః । సంకల్పహయసంయుక్తైర్యాంతీమివ మనోరథైః ॥ ౭ ॥ శు
ష్యంతీం రుదతీమేకాం ధ్యానశోకపరాయణామ్ । దుఃఖస్యాంతమపశ్యంతీం రామాం రామమనువ్రతామ్ ॥ ౮ ॥ వేష్టమా
నాం తథావిష్టాం పన్నగేంద్రవధూమివ । ధూప్యమానాం గ్రహేణేవ రోహిణీం ధూమకేతునా ॥ ౯ ॥ వృత్తశీలకులే జాతా
మాచారవతి ధార్మికే । పునస్సంస్కారమాపన్నాం జాతామివ చ దుష్కులే ॥ ౧౦ ॥ అభూతేనాపవాదేన కీర్తిం నిపతితామి
వ । ఆమ్నాయానామయోగేన విద్యాం ప్రశిథిలామివ ॥ ౧౧ ॥ సన్నామివ మహాకీర్తిం శ్రద్ధామివ విమానితామ్ । పూజామి
వ పరిక్షీణామాశాం ప్రతిహతామివ ॥ ౧౨ ॥ ఆయతీమివ విధ్వస్తామాజ్ఞాం ప్రతిహతామివ । దీప్తామివ దిశం కాలే పూజామప
హృతామివ ॥ ౧౩ ॥ పద్మినీమివ విధ్వస్తాం హతశూరాం చమూమివ । ప్రభామివ తమోధ్వస్తాముపక్షీణామివాపగామ్ ॥ ౧౪ ॥ వే
దీమివ పరామృష్టాం శాంతామగ్నిశిఖామివ । పౌర్ణమాసీమివ నిశాం రాహుగ్రస్తేందుమండలామ్ ॥ ౧౫ ॥ ఉత్కృష్టపర్ణక
మలాం విత్రాసితవిహంగమామ్ । హస్తిహస్తపరామృష్టామాకులాం పద్మినీమివ ॥ ౧౬ ॥ పతిశోకాతురాం శుష్కాం నదీం వి
స్రావితామివ । పరయా మృజయా హీనాం కృష్ణపక్షనిశామివ ॥ ౧౭ ॥ సుకుమారీం సుజాతాంగీం రత్నగర్భగృహోచితా
మ్ । తప్యమానామివోష్ణేన మృణాలీమచిరోద్ధృతామ్ ॥ ౧౮ ॥ గృహీతామాళితాం స్తంభే యూథపేన వినాకృతామ్ । నిశ్శ్వసంతీం
సుదుఃఖార్తాం గజరాజవధూమివ ॥ ౧౯ ॥ ఏకయా దీర్ఘయా వేణ్యా శోభమానామయత్నతః । నీలయా నీరదాపాయే వన
రాజ్యా మహీమివ ॥ ౨౦ ॥ ఉపవాసేన శోకేన ధ్యానేన చ భయేన చ । పరిక్షీణాం కృశాం దీనామల్పాహారాం తపోధనామ్ ॥ ౨౧ ॥
ఆయాచమానాం దుఃఖార్తాం ప్రాంజలిం దేవతామివ । భావేన రఘుముఖ్యస్య దశగ్రీవపరాభవమ్ ॥ ౨౨ ॥ సమీక్షమా
ణాం రుదతీమనిందితాం సుపక్ష్మతామ్రాయతశుక్లలోచనామ్ । అనువ్రతాం రామమతీవ మైథిలీం ప్రలోభయామాస వధా
య రావణః ॥ ౨౩ ॥ ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే ఏకోనవింశస్సర్గః *************************************

స తాం పతివ్రతాం దీనాం నిరానందాం తపస్వినీమ్ । సాకారైర్మధురైర్వాక్యైర్న్యదర్శయత రావణః ॥ ౧ ॥
మాం దృష్ట్వా నాగనాసోరు గూహమానా స్తనోదరమ్ । అదర్శనమివాత్మానం భయాన్నేతుం త్వమిచ్ఛసి ॥ ౨ ॥ కామయే
త్వాం విశాలాక్షి బహుమన్యస్వ మాం ప్రియే । సర్వాంగగుణసంపన్నే సర్వలోకమనోహరే ॥ ౩ ॥ నేహ కేచిన్మనుష్యా వా
రాక్షసాః కామరూపిణః । వ్యపసర్పతు తే సీతే భయం మత్తస్సముత్థితమ్ ॥ ౪ ॥ స్వధర్మో రక్షసాం భీరు సర్వథైవ న సంశ
యః । గమనం వా పరస్త్రీణాం హరణం సంప్రమథ్య వా ॥ ౫ ॥ ఏవం చైతదకామాం తు న త్వాం స్ప్రక్ష్యామి మైథిలి । కామం కా
మశ్శరీరే మే యథాకామం ప్రవర్తతామ్ ॥ ౬ ॥ దేవి నేహ భయం కార్యం మయి విశ్వసిహి ప్రియే । ప్రణయస్వ చ తత్త్వేన మైవం
భూశ్శోకలాలసా ॥ ౭ ॥ ఏకవేణీ ధరాశయ్యా ధ్యానం మలినమంబరమ్ । అస్థానేఽప్యుపవాసశ్చ నైతాన్యౌపయికాని తే ॥ ౮ ॥

విచిత్రాణి చ మాల్యాని చందనాన్యగరూణి చ । వివిధాని చ వాసాంసి దివ్యాన్యాభరణాని చ ॥౯॥ మహార్హాణి చ పానాని శ
యనాన్యాసనాని చ । గీతం నృత్తం చ వాద్యం చ లభ మాం ప్రాప్య మైథిలి ॥౧౦॥ స్త్రీరత్నమసి మైవం భూః కురు గాత్రేషు
భూషణమ్ । మాం ప్రాప్య హి కథం ను స్యాస్త్వమనర్హా సువిగ్రహే ॥౧౧॥ ఇదం తే చారు సంజాతం యౌవనం వ్యతివర్త
తే । యదతీతం పునర్నైతి స్రోతః శీఘ్రమపామివ ॥౧౨॥ త్వాం కృత్వోపరతో మన్యే రూపకర్తా స విశ్వసృక్ । న హి
రూపోపమా త్వన్యా తవాస్తి శుభదర్శనే ॥౧౩॥ త్వాం సమాసాద్య వైదేహి రూపయౌవనశాలినీమ్ । కః పుమానతివర్తే
త సాక్షాదపి పితామహః ॥౧౪॥ యద్యత్పశ్యామి తే గాత్రం శీతాంశుసదృశాననే । తస్మింస్తస్మిన్ పృథుశ్రోణి చక్షుర్మమ
నిబధ్యతే ॥౧౫॥ భవ మైథిలి భార్యా మే మోహమేనం విసర్జయ । బహ్వీనాముత్తమస్త్రీణామాహృతానామితస్తతః ॥౧౬॥
సర్వాసామేవ భద్రం తే మమాగ్రమహిషీ భవ । లోకేభ్యో యాని రత్నాని సంప్రమథ్యాహృతాని వై ॥౧౭॥ తాని మే భీరు
సర్వాణి రాజ్యం చైతదహం చ తే । విజిత్య పృథివీం సర్వాం నానానగరమాలినీమ్ ॥౧౮॥ జనకాయ ప్రదాస్యామి తవ హేతో
ర్విలాసిని । నేహ పశ్యామి లోకేఽన్యం యో మే ప్రతిబలో భవేత్ ॥౧౯॥ పశ్య మే సుమహద్వీర్యమప్రతిద్వంద్వమాహవే । అస
కృత్సంయుగే భగ్నా మయా విమృదితధ్వజాః ॥౨౦॥ అశక్తాః ప్రత్యనీకేషు స్థాతుం మమ సురాసురాః । ఇచ్ఛయా క్రియతామ
ద్య ప్రతికర్మ తవోత్తమమ్ ॥౨౧॥ సప్రభాణ్యవసజ్జంతాం తవాంగే భూషణాని చ । సాధు పశ్యామి తే రూపం సంయుక్తం ప్ర
తికర్మణా ॥౨౨॥ ప్రతికర్మాభిసంయుక్తా దాక్షిణ్యేన వరాననే । భుంక్ష్వ భోగాన్ యథాకామం పిబ భీరు రమస్వ చ ॥౨౩॥ య
థేష్టం చ ప్రయచ్ఛ త్వం పృథివీం వా ధనాని చ । లలస్వ మయి విస్రబ్ధా ధృష్టమాజ్ఞాపయస్వ చ ॥౨౪॥ మత్ప్రసాదాల్లలంత్యా
శ్చ లలంతాం బాంధవాస్తవ । ఋద్ధిం మమానుపశ్య త్వం శ్రియం భద్రే యశశ్చ మే ॥౨౫॥ కిం కరిష్యసి రామేణ సుభగే చీర
వాససా । నిక్షిప్తవిజయో రామో గతశ్రీర్వనగోచరః ॥౨౬॥ వ్రతీ స్థండిలశాయీ చ శంకే జీవతి వా న వా । న హి వైదేహి
రామస్త్వాం ద్రష్టుం వాప్యుపలప్స్యతే ॥౨౭॥ పురోబలాకైరసితైర్మేఘైర్జ్యోత్స్నామివావృతామ్ । న చాపి మమ హస్తా
త్త్వాం ప్రాప్తుమర్హతి రాఘవః ॥౨౮॥ హిరణ్యకశిపుః కీర్తిమింద్రహస్తగతామివ । చారుస్మితే చారుదతి చారునేత్రే విలా
సిని ॥౨౯॥ మనో హరసి మే భీరు సుపర్ణః పన్నగం యథా । క్లిష్టకౌశేయవసనాం తన్వీమప్యనలంకృతామ్ ॥౩౦॥ త్వాం దృ
ష్ట్వా స్వేషు దారేషు రతిం నోపలభామ్యహమ్ । అంతఃపురనివాసిన్యః స్త్రియస్సర్వగుణాన్వితాః ॥౩౧॥ యావంత్యో మమ
సర్వాసామైశ్వర్యం కురు జానకి । మమ హ్యసితకేశాంతే త్రైలోక్యప్రవరాస్స్త్రియః ॥౩౨॥ తాస్త్వాం పరిచరిష్యంతి శ్రి
యమప్సరసో యథా । యాని వైశ్రవణే సుభ్రు రత్నాని చ ధనాని చ ॥౩౩॥ తాని లోకాంశ్చ సుశ్రోణి మాం చ భుంక్ష్వ యథా
సుఖమ్ । న రామస్తపసా దేవి న బలేన న విక్రమైః ॥౩౪॥ న ధనేన మయా తుల్యస్తేజసా యశసాపి వా । పిబ విహర రమస్వ భుఙ్
క్ష్వ భోగాన్ ధననిచయం ప్రదిశామి మేదినీం చ । మయి లల లలనే యథాసుఖం త్వం త్వయి చ సమేత్య లలంతు బాంధవాస్తే ॥
౩౫॥ కుసుమితతరుజాలసంతతాని భ్రమరయుతాని సముద్రతీరజాని । కనకవిమలహారభూషితాంగి విహర మయా సహ
భీరు కాననాని ॥౩౬॥ ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే వింశస్సర్గః. ****************************

తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా సీతా రౌద్రస్య రక్షసః । ఆర్తా దీనస్వరా దీనం ప్రత్యువాచ శనైర్వచః ॥౧॥ దుఃఖార్తా
రుదతీ సీతా వేపమానా తపస్వినీ । చింతయంతీ వరారోహా పతిమేవ పతివ్రతా ॥౨॥ తృణమంతరతః కృత్వా ప్రత్యువాచ శుచి
స్మితా । నివర్తయ మనో మత్తః స్వజనే క్రియతాం మనః ॥౩॥ న మాం ప్రార్థయితుం యుక్తం సుసిద్ధిమివ పాపకృత్ ।
అకార్యం న మయా కార్యమేకపత్న్యా విగర్హితమ్ ॥౪॥ కులం సంప్రాప్తయా పుణ్యం కులే మహతి జాతయా । ఏవము
క్త్వా తు వైదేహీ రావణం తం యశస్వినీ ॥౫॥ రాక్షసం పృష్ఠతః కృత్వా భూయో వచనమబ్రవీత్ । నాహమౌపయికీ భార్యా ప
రభార్యా సతీ తవ ॥౬॥ సాధు ధర్మమవేక్షస్వ సాధు సాధువ్రతం చర । యథా తవ తథాన్యేషాం దారా రక్ష్యా నిశాచర ॥౭॥ ఆ
త్మానముపమాం కృత్వా స్వేషు దారేషు రమ్యతామ్ । అతుష్టం స్వేషు దారేషు చపలం చలితేంద్రియమ్ ॥౮॥ నయంతి నికృ
తప్రజ్ఞం పరదారాః పరాభవమ్ । ఇహ సంతో న వా సంతి సతో వా నానువర్తసే ॥౯॥ తథా హి విపరీతా తే బుద్ధిరాచారవర్జితా ।
వచో మిథ్యాప్రణీతాత్మా పథ్యముక్తం విచక్షణైః ॥౧౦॥ రాక్షసానామభావాయ త్వం వా న ప్రతిపద్యసే । అకృతాత్మాన
మాసాద్య రాజానమనయే రతమ్ ॥౧౧॥ సమృద్ధాని వినశ్యంతి రాష్ట్రాణి నగరాణి చ । తథేయం త్వాం సమాసాద్య లంకా రత్నౌ

ఘసంకులా॥౧౨॥అపరాధాత్తవైకస్య నచిరాద్వినశిష్యతి । స్వకృతైర్హన్యమానస్య రావణాదీర్ఘదర్శినః॥౧౩॥అభి
నందంతి భూతాని వినాశే పాపకర్మణః । ఏవం త్వాం పాపకర్మాణం వక్ష్యంతి నికృతా జనాః॥ ౧౪ ॥దిష్ట్యైతద్వ్యసనం
ప్రాప్తో రౌద్ర ఇత్యేవ హర్షితాః । శక్యా లోభయితుం నాహమైశ్వర్యేణ ధనేన వా॥౧౫ ॥అనన్యా రాఘవేణాహం భా
స్కరేణ ప్రభా యథా । ఉపధాయ భుజం తస్య లోకనాథస్య సత్కృతమ్॥ ౧౬ ॥కథం నామోపధాస్యామి భుజమన్యస్య కస్య
చిత్ ।అహమౌపయికీ భార్యా తస్యైవ వసుధాపతేః॥౧౭॥వ్రతస్నాతస్య విప్రస్య విద్యేవ విదితాత్మనః।సాధు రావణ రా
మేణ మాం సమానయ దుఃఖితామ్॥౧౮॥వనే వాశితయా సార్ధం కరేణ్వేవ గజాధిపం ।మిత్రమౌపయికం కర్తుం రామః స్థా
నం పరీప్సతా॥౧౯ ॥వధం చానిచ్ఛతా ఘోరం త్వయాసౌ పురుషర్షభః।విదితస్స హి ధర్మజ్ఞశ్శరణాగతవత్సలః॥౨౦॥ తేన
మైత్రీ భవతు తే యది జీవితుమిచ్ఛసి।ప్రసాదయస్వ త్వం చైనం శరణాగతవత్సలమ్॥౨౧॥మాం చాస్మై ప్రయతో భూత్వా ని
ర్యాతయితుమర్హసి । ఏవం హి తే భవేత్స్వస్తి సంప్రదాయ రఘూత్తమే॥ ౨౨ ॥అన్యథా త్వం హి కుర్వాణో వధం ప్రా
ప్స్యసి రావణ । వర్జయేద్వజ్రముత్సృష్టం వర్జయేదంతకశ్చిరమ్॥౨౩॥ త్వద్విధం తు న సంక్రుద్ధో లోకనాథస్స రాఘవః॥
రామస్య ధనుషశ్శబ్దం శ్రోష్యసి త్వం మహాస్వనమ్॥౨౪॥శతక్రతువిసృష్టస్య నిర్ఘోషమశనేరివ।ఇహ శీఘ్రం సుపర్వా
ణో జ్వలితాస్యా ఇవోరగాః॥౨౫॥ఇషవో నిపతిష్యంతి రామలక్ష్మణలక్షణాః।రక్షాంసి పరినిఘ్నంతః పుర్యామస్యాం సమం
తతః॥౨౬॥అసంపాతం కరిష్యంతి పతంతః కంకవాససః।రాక్షసేంద్ర మహాసర్పాన్ స రామగరుడో మహాన్॥౨౭ ॥ఉద్ధరి
ష్యతి వేగేన వైనతేయ ఇవోరగాన్ । అపనేష్యతి మాం భర్తా త్వత్తశ్శీఘ్రమరిందమః॥౨౮॥అసురేభ్యశ్శ్రియం దీప్తాం వి
ష్ణుస్త్రిభిరివ క్రమైః।జనస్థానే హతస్థానే నిహతే రక్షసాం బలే ॥౨౯॥అశక్తేన త్వయా రక్షః కృతమేతదసాధు వై । ఆశ్ర
మం తు తయోశ్శూన్యం ప్రవిశ్య నరసింహయోః॥౩౦॥ గోచరం గతయోర్భ్రాత్రోరపనీతా త్వయాధమ।నహి గంధము
పాఘ్రాయ రామలక్ష్మణయోస్త్వయా॥౩౧॥శక్యం సందర్శనే స్థాతుం శునా శార్దూలయోరివ ।తస్య తే విగ్రహే తా
భ్యాం యుగగ్రహణమస్థిరమ్॥౩౨ ॥వృత్రస్యేవేంద్రబాహుభ్యాం బాహోరేకస్య నిగ్రహః । క్షిప్రం తవ స నాథో మే
రామస్సౌమిత్రిణా సహ॥ ౩౩ ॥తోయమల్పమివాదిత్యః ప్రాణానాదాస్యతే శరైః॥ గిరిం కుబేరస్య గతోపధాయ వాస
భాం గతో వా వరుణస్య రాజ్ఞః । అసంశయం దాశరథేర్న మోక్ష్యసే మహాద్రుమః కాలహతోశనేరివ ॥ ౩౪ ॥ ఇతి శ్రీమ
త్సుందరకాండే - ఏకవింశస్సర్గః । **

సీతాయా వచనం శ్రుత్వా పరుషం రాక్షసాధిపః । ప్రత్యువాచ తతస్సీతాం విప్రియం ప్రియదర్శనామ్॥౧ ॥య
థా యథా సాంత్వయితా వశ్యః స్త్రీణాం తథా తథా । యథా యథా ప్రియం వక్తా పరిభూతస్తథా తథా॥౨॥సన్నియచ్ఛతి
మే క్రోధం త్వయి కామస్సముత్థితః ।ద్రవతో మార్గమాసాద్య హయానివ సుసారథిః ॥౩॥ వామః కామో మనుష్యాణాం
యస్మిన్ కిల నిబధ్యతే।జనే తస్మిం స్త్వనుక్రోశః స్నేహశ్చ కిల జాయతే॥౪ ॥ఏతస్మాత్కారణాన్న త్వాం ఘాతయామి వరాన
నే। వధార్హమవమానార్హం మిథ్యాప్రవ్రజితే రతామ్॥౫॥పరుషాణీహ వాక్యాని యాని యాని బ్రవీషి మామ్ । తే
షు తేషు వధో యుక్తస్తవ మైథిలి దారుణః॥౬॥ఏవముక్త్వా తు వైదేహీం రావణో రాక్షసాధిపః। క్రోధసంరంభసంయుక్త
స్సీతాముత్తరమబ్రవీత్ ॥ ౭॥ద్వౌ మాసౌ రక్షితవ్యౌ మే యోవధిస్తే మయా కృతః।తతశ్శయనమారోహ మమ త్వం వరవర్ణి
ని॥౮॥ఊర్ధ్వం ద్వాభ్యాం తు మాసాభ్యాం భర్తారం మామనిచ్ఛతీమ్ । మమ త్వాం ప్రాతరాశార్థమారభంతే మహా
నసే॥౯॥తాం తర్జ్యమానాం సంప్రేక్ష్య రాక్షసేంద్రేణ జానకీమ్ । దేవగంధర్వకన్యాస్తా విషేదుర్వికృతేక్షణాః॥ ౧౦ ॥
ఓష్ఠప్రకారైరపరా వక్త్రనేత్రైస్తథాపరాః।సీతామాశ్వాసయామాసు స్తర్జితాం తేన రక్షసా॥౧౧॥ తాభిరాశ్వాసి
తా సీతా రావణం రాక్షసాధిపమ్।ఉవాచాత్మహితం వాక్యం వృత్తశౌండీర్యగర్వితమ్॥౧౨॥నూనం న తే జనః కశ్చిదస్తి నిశ్శ్రే
యసే స్థితః । నివారయతి యో న త్వాం కర్మణోస్మాద్విగర్హితాత్ ॥ ౧౩॥ మాం హి ధర్మాత్మనః పత్నీం శచీమివ శచీప
తేః।త్వదన్యస్త్రిషు లోకేషు ప్రార్థయేన్మనసాపి కః॥౧౪॥రాక్షసాధమ రామస్య భార్యామమితతేజసః । ఉక్తవానసి
యత్పాపం క్వ గతస్తస్య మోక్ష్యసే॥౧౫॥యథా దృప్తశ్చ మాతంగశ్శశశ్చ సహితో వనే తథా ద్విరదవద్రామస్త్వం నీచ
శశవత్స్మృతః॥౧౬॥స త్వమిక్ష్వాకునాథం వై క్షిపన్నిహ న లజ్జసే।చక్షుషోర్విషయం తస్య న తావదుపగచ్ఛసి॥ ౧౭॥ ఇమే

తేనయనే క్రూరే విరూపే కృష్ణపింగళే। క్షితౌ న పతితే కస్మాన్మామనార్య నిరీక్షతః॥౧౮॥ తస్య ధర్మాత్మనః పత్నీం స్నుషాం ద
శరథస్య చ। కథం వ్యాహరతో మాం తే న జిహ్వా వ్యవశీర్యతే॥౧౯॥ అసందేశాత్తు రామస్య తపసశ్చానుపాలనాత్। న త్వాం
కుర్మి దశగ్రీవ భస్మ భస్మార్హ తేజసా॥౨౦॥ నాపహర్తుమహం శక్యా త్వయా రామస్య ధీమతః। విధిస్తవ వధార్థాయ
విహితో నాత్ర సంశయః॥౨౧॥ శూరేణ ధనదభ్రాత్రా బలైస్సముదితేన చ। అపోహ్య రామం కస్మాద్ధి దారచౌర్యం త్వ
యా కృతమ్॥౨౨॥ సీతాయా వచనం శ్రుత్వా రావణో రాక్షసాధిపః। వివృత్య నయనే క్రూరే జానకీమన్వవైక్షత॥౨౩॥ నీల
జీమూతసంకాశో మహాభుజశిరోధరః। సింహసత్త్వగతిశ్శ్రీమాన్ దీప్తజిహ్వోగ్రలోచనః॥౨౪॥ చలాగ్రమకుటప్రాంశు
శ్చిత్రమాల్యానులేపనః। రక్తమాల్యాంబరధరస్తప్తాంగదవిభూషణః॥౨౫॥ శ్రోణీసూత్రేణ మహతా మేచకేన సుసంవృ
తః। అమృతోత్పాదనద్ధేన భుజగేనేవ మందరః॥౨౬॥ తాభ్యాం సపరిపూర్ణాభ్యాం భుజాభ్యాం రాక్షసేశ్వరః। శుశుభే చల
సంకాశశ్శృంగాభ్యామివ మందరః॥౨౭॥ తరుణాదిత్యవర్ణాభ్యాం కుండలాభ్యాం విభూషితః। రక్తపల్లవపుష్పాభ్యామ
శోకాభ్యామివాచలః॥౨౮॥ స కల్పవృక్షప్రతిమో వసంత ఇవ మూర్తిమాన్। శ్మశానచైత్యప్రతిమో భూషితోఽపి భయం
కరః॥౨౯॥ అవేక్షమాణో వైదేహీం కోపసంరక్తలోచనః। ఉవాచ రావణస్సీతాం భుజంగ ఇవ నిశ్శ్వసన్॥౩౦॥ అనయే
నాభిసంపన్నమర్థహీనమనువ్రతే। నాశయామ్యహమద్య త్వాం సూర్యస్సంధ్యామివౌజసా॥౩౧॥ ఇత్యుక్త్వా మైథిలీం రా
జా రావణశ్శత్రురావణః। సందిదేశ తతస్సర్వా రాక్షసీర్ఘోరదర్శనాః॥౩౨॥ ఏకాక్షీమేకకర్ణాం చ కర్ణప్రావరణాం త
థా। గోకర్ణీం హస్తికర్ణీం చ లంబకర్ణీమకర్ణికామ్॥౩౩॥ హస్తిపాద్యశ్వపాద్యౌ చ గోపాదీం పాదచూలికామ్। ఏకాక్షీ
మేకపాదీం చ పృథుపాదీమపాదికామ్॥౩౪॥ అతిమాత్రశిరోగ్రీవామతిమాత్రకుచోదరీమ్। అతిమాత్రాస్యనేత్రాం చ
దీర్ఘజిహ్వామజిహ్వికామ్॥౩౫॥ అనాసికాం సింహముఖీం గోముఖీం సూకరీముఖీమ్। యథా మద్వశగా సీతా క్షిప్రం భ
వతి జానకీ॥౩౬॥ తథా కురుత రాక్షస్యస్సర్వాః క్షిప్రం సమేత్య చ। ప్రతిలోమానులోమైశ్చ సామదానాదిభేదనైః॥౩౭॥
ఆవర్జయత వైదేహీం దండస్యోద్యమనేన చ। ఇతి ప్రతిసమాదిశ్య రాక్షసేంద్రః పునః పునః॥౩౮॥ కామమన్యుపరీతాత్మా
జానకీం పర్యతర్జయత్। ఉపగమ్య తతః క్షిప్రం రాక్షసీ ధాన్యమాలినీ॥౩౯॥ పరిష్వజ్య దశగ్రీవమిదం వచనమబ్రవీత్। మ
యా క్రీడ మహారాజ సీతయా కిం తవానయా॥౪౦॥ వివర్ణయా కృపణయా మానుష్యా రాక్షసేశ్వర। నూనమస్యా మహా
రాజ న దివ్యాన్ భోగసత్తమాన్॥౪౧॥ విదధాత్యమరశ్రేష్ఠస్తవ బాహుబలార్జితాన్। అకామాం కామయానస్య శరీర
ముపతప్యతే॥౪౨॥ ఇచ్ఛంతీం కామయానస్య ప్రీతిర్భవతి శోభనా। ఏవముక్తస్తు రాక్షస్యా సముత్క్షిప్తస్తతో బలీ॥౪౩॥ ప్ర
హసన్మేఘసంకాశో రాక్షసస్స న్యవర్తత। ప్రస్థితస్స దశగ్రీవః కంపయన్నివ మేదినీమ్॥౪౪॥ జ్వలద్భాస్కరవర్ణాభం ప్ర
వివేశ నివేశనమ్। దేవగంధర్వకన్యాశ్చ నాగకన్యాశ్చ సర్వతః॥౪౫॥ పరివార్య దశగ్రీవం వివిశుస్తద్గృహోత్తమమ్। స
మైథిలీం ధర్మపరామవస్థితాం ప్రవేపమానాం పరిభర్త్స్య రావణః। విహాయ సీతాం మదనేన మోహితస్స్వమేవ వేశ్మ
ప్రవివేశ భాస్వరమ్॥౪౬॥ ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే ద్వావింశస్సర్గః ****************************

ఇత్యుక్త్వా మైథిలీం రాజా రావణశ్శత్రురావణః। సందిశ్య చ తతస్సర్వా రాక్షసీర్నిర్జగామ హ॥౧॥ నిష్క్రాంతే
రాక్షసేంద్రే తు పునరంతఃపురం గతే। రాక్షస్యో భీమరూపాస్తాస్సీతాం సమభిదుద్రువుః॥౨॥ తతస్సీతాముపాగమ్య రాక్ష
స్యః క్రోధమూర్ఛితాః। పరం పరుషయా వాచా వైదేహీమిదమబ్రువన్॥౩॥ పౌలస్త్యస్య వరిష్ఠస్య రావణస్య మహాత్మ
నః। దశగ్రీవస్య భార్యాత్వం సీతే న బహుమన్యసే॥౪॥ తతస్త్వేకజటా నామ రాక్షసీ వాక్యమబ్రవీత్। ఆమంత్ర్య క్రోధతా
మ్రాక్షీ సీతాం కరతలోదరీమ్॥౫॥ ప్రజాపతీనాం షణ్ణాం తు చతుర్థో యః ప్రజాపతిః। మానసో బ్రహ్మణః పుత్రః పులస్త్య ఇ
తి విశ్రుతః॥౬॥ పులస్త్యస్య తు తేజస్వీ మహర్షిర్మానసస్సుతః। నామ్నా స విశ్రవా నామ ప్రజాపతిసమప్రభః॥౭॥ తస్య
పుత్రో విశాలాక్షి రావణశ్శత్రురావణః। తస్య త్వం రాక్షసేంద్రస్య భార్యా భవితుమర్హసి॥౮॥ మయోక్తం చారుస
ర్వాంగి వాక్యం కిం నానుమన్యసే। తతో హరిజటా నామ రాక్షసీ వాక్యమబ్రవీత్॥౯॥ వివర్త్య నయనే కోపాన్మార్జారస
దృశేక్షణా। యేన దేవాస్త్రయస్త్రింశద్దేవరాజశ్చ నిర్జితాః॥౧౦॥ తస్య త్వం రాక్షసేంద్రస్య భార్యా భవితుమర్హసి।
తతస్తు ప్రఘసా నామ రాక్షసీ క్రోధమూర్ఛితా॥౧౧॥ భర్త్సయంతీ తదా ఘోరమిదం వచనమబ్రవీత్। వీర్యోత్సిక్తస్య

శూరస్యసంగ్రామేష్వనివర్తినః॥౧౨॥ బలినోవీర్యయుక్తస్యభార్యాత్వంకింనలప్స్యసే। ప్రియాంబహుమతాంభా
ర్యాంత్యక్త్వారాజామహాబలః॥౧౩॥ సర్వాసాంచమహాభాగాంత్వాముపైష్యతిరావణః। సమృద్ధంస్త్రీసహస్రేణనా
నారత్నోపశోభితమ్॥౧౪॥అంతఃపురంసముత్సృజ్యత్వాముపైష్యతిరావణః। అన్యాతువికటానామరాక్షసీవాక్యమబ్ర
వీత్॥౧౫॥అసకృద్దైవతాయుద్ధేనాగగంధర్వదానవాః।నిర్జితాస్సమరేయేనసతేపార్శ్వముపాగతః॥౧౬॥తస్యసర్వస
మృద్ధస్యరావణస్యమహాత్మనః। కిమద్యరాక్షసేంద్రస్యభార్యాత్వంనేచ్ఛసేధమే॥౧౭॥ తతస్తుదుర్ముఖీనామరాక్ష
సీవాక్యమబ్రవీత్।యస్యసూర్యోనతపతిభీతోయస్యచమారుతః॥౧౮॥నవాతిస్మాయతాపాంగేకింత్వంతస్యనతిష్ఠసి। పు
ష్పవృష్టించతరవోముముచుర్యస్యవైభయాత్॥౧౯॥శైలాశ్చసుభ్రూపానీయంజలదాశ్చయదేచ్ఛతి। తస్యనైఋ
తరాజస్యరాజరాజస్యభామిని॥౨౦॥కింత్వంనకురుషేబుద్ధింభార్యార్థేరావణస్యహి। సాధుతేతత్త్వతోదేవికథితంసా
ధుభామిని॥౨౧॥గృహాణసుస్మితేవాక్యమన్యథానభవిష్యసి॥ఇతిశ్రీమత్సుందరకాండే-త్రయోవింశస్సర్గః. ******

తతస్సీతాముపాగమ్యరాక్షస్యోవికృతాననాః।పరుషంపరుషానార్యఊచుస్తాంవాక్యమప్రియమ్॥౧॥ కింత్వమం
తఃపురేసీతేసర్వభూతమనోహరే।మహార్హశయనోపేతేనవాసమనుమన్యసే॥౨॥మానుషీమానుషస్యైవభార్యా
త్వంబహుమన్యసే।ప్రత్యాహరమనోరామాన్నత్వంజాతుభవిష్యసి॥౩॥ త్రైలోక్యవసుభోక్తారంరావణంరాక్షసే
శ్వరమ్।భర్తారముపసంగమ్యవిహరస్వయథాసుఖమ్॥౪॥మానుషీమానుషంతంతురామమిచ్ఛసిశోభనే।రాజ్యాద్భ్ర
ష్టమసిద్ధార్థంవిక్లబంత్వమనిందితే॥౫॥రాక్షసీనాంవచశ్శ్రుత్వాసీతాపద్మనిభేక్షణా।నేత్రాభ్యామశ్రుపూర్ణాభ్యా
మిదంవచనమబ్రవీత్॥౬॥యదిదంలోకవిద్విష్టముదాహరథసంగతాః।నైతన్మనసివాక్యంమేకిల్బిషంప్రతిభాతివః॥౭॥న
మానుషీరాక్షసస్యభార్యాభవితుమర్హతి।కామంఖాదతమాంసర్వానకరిష్యామివోవచః॥౮॥దీనోవారాజ్యహీనోవా
వాయోమేభర్తాసమేగురుః।తంనిత్యమనురక్తాస్మియథాసూర్యంసువర్చలా॥౯॥ యథాశచీమహాభాగాశక్రంసముపతి
ష్ఠతి। అరుంధతీవసిష్ఠంచరోహిణీశశినంయథా॥౧౦॥లోపాముద్రాయథాగస్త్యంసుకన్యాచ్యవనంయథా। సావిత్రీస
త్యవంతంచకపిలంశ్రీమతీయథా॥౧౧॥సౌదాసంమదయంతీవకేశినీసగరంయథా। నైషధందమయంతీవభైమీపతిమనువ్ర
తా॥౧౨॥తథాహమిక్ష్వాకువరంరామంపతిమనువ్రతా। సీతాయావచనంశ్రుత్వారాక్షస్యఃక్రోధమూర్ఛితాః॥౧౩॥
భర్త్సయంతిస్మపరుషైర్వాక్యైరావణచోదితాః। అవలీనస్సనిర్వాక్యోహనుమాన్శింశుపాద్రుమే॥౧౪॥ సీతాంసంత
ర్జయంతీస్తారాక్షసీరశృణోత్కపిః।తామభిక్రమ్యసంక్రుద్ధావేపమానాంసమంతతః॥౧౫॥భృశంసంలిలిహుర్దీప్తాన్
ప్రలంబాన్దశనచ్ఛదాన్।ఊచుశ్చపరమక్రుద్ధాఃప్రగృహ్యాశుపరశ్వధాన్॥౧౬॥నేయమర్హతిభర్తారంరావణంరాక్ష
సాధిపమ్। తంభర్త్స్యమానాభీమాభీరాక్షసీభిర్వరాననా॥౧౭॥సాబాష్పమపమార్జంతీశింశుపాంతాముపాగమత్।
తతస్తాంశింశుపాంసీతారాక్షసీభిస్సమావృతా॥౧౮॥ అభిగమ్యవిశాలాక్షీతస్థౌశోకపరిప్లుతా। తాంకృశాందీనవదనాం
మలినాంబరధారిణీమ్॥౧౯॥భర్త్సయాంచక్రిరేసీతాంరాక్షస్యస్తాంసమంతతః। తతస్తాంవినతానామరాక్షసీభీమద
ర్శనా॥౨౦॥అబ్రవీత్కుపితాకారాకరాళానిర్ణతోదరీ।సీతేపర్యాప్తమేతావద్భర్తుస్స్నేహోనిదర్శితః॥౨౧॥స
ర్వత్రాతికృతంభద్రేవ్యసనాయోపకల్పతే । పరితుష్టాస్మిభద్రంతేమానుషస్తేకృతోవిధిః॥౨౨॥మమాపితువచఃపథ్యం
బ్రువంత్యాఃకురుమైథిలి।రావణంభజభర్తారంభర్తారంసర్వరక్షసామ్॥౨౩॥విక్రాంతంరూపవంతంచసురేశమివ
వాసవమ్। దక్షిణంత్యాగశీలంచసర్వస్యప్రియదర్శనమ్॥ ౨౪॥మానుషంకృపణంరామంత్యక్త్వారావణమాశ్రయ। ది
వ్యాంగరాగావైదేహిదివ్యాభరణభూషితా॥౨౫॥అద్యప్రభృతిసర్వేషాంలోకానామీశ్వరీభవ। అగ్నేస్స్వాహాయ
థాదేవీశచీవేంద్రస్యశోభనే॥౨౬॥కింతేరామేణవైదేహికృపణేనగతాయుషా।ఏతదుక్తంచమేవాక్యంయదిత్వంనకరి
ష్యసి॥౨౭॥అస్మిన్ముహూర్తేసర్వాస్త్వాంభక్షయిష్యామహేవయమ్।అన్యాతువికటానామలంబమానపయోధరా॥౨౮॥
అబ్రవీత్కుపితాసీతాంముష్టిముద్యమ్యగర్జతీ।బహూన్యప్రియరూపాణివచనానిసుదుర్మతే॥౨౯॥అనుక్రోశాన్మృ
దుత్వాచ్చసోఢానితవమైథిలి।నచనఃకురుషేవాక్యంహితంకాలపురస్కృతమ్॥౩౦॥ఆనీతాసిసముద్రస్యపారమన్యైర్దు
రాసదమ్। రావణాంతఃపురంఘోరంప్రవిష్టాచాసిమైథిలి॥౩౧॥రావణస్యగృహేరుద్ధామస్మాభిస్తుసురక్షితా।నత్వాం

శక్తః పరిత్రాతుమపి సాక్షాత్పురందరః ॥౩౨॥ కురుష్వ హితవాదిన్యా వచనం మమ మైథిలి । అలమశ్రుప్రపాతేన త్యజ శో-
కమనర్థకమ్ ॥౩౩॥ భజ ప్రీతిం ప్రహర్షం చ త్యజైతాం నిత్యదైన్యతామ్ । సీతే రాక్షసరాజేన సహ క్రీడ యథాసుఖమ్ ॥
౩౪ ॥ జానాసి హి యథా భీరు స్త్రీణాం యౌవనమధ్రువమ్ । యావన్న తే వ్యతిక్రామేత్తావత్సుఖమవాప్నుహి ॥ ౩౫॥ ఉ-
ద్యానాని చ రమ్యాణి పర్వతోపవనాని చ । సహ రాక్షసరాజేన చర త్వం మదిరేక్షణే ॥౩౬॥ స్త్రీసహస్రాణి తే సప్త వశే స్థా-
స్యంతి సుందరి । రావణం భజ భర్తారం భర్తారం సర్వరక్షసామ్ ॥౩౭॥ ఉత్పాట్య వా తే హృదయం భక్షయిష్యామి మైథి-
లి । యది మే వ్యాహృతం వాక్యం న యథావత్కరిష్యసి ॥౩౮॥ తతశ్చండోదరీ నామ రాక్షసీ క్రోధమూర్ఛితా । భ్రామ-
యంతీ మహచ్ఛూలమిదం వచనమబ్రవీత్ ॥౩౯॥ ఇమాం హరిణలోలాక్షీం త్రాసోత్కంపిపయోధరామ్ । రావణేన హృ-
తాం దృష్ట్వా దౌహృదో మే మహానభూత్ ॥౪౦॥ యకృత్ ప్లీహమథోత్పీడం హృదయం చ సబంధనమ్ । ఆంత్రాణ్యపి తథా
శీర్షం ఖాదేయమితి మే మతిః ॥౪౧॥ తతస్తు ప్రఘసా నామ రాక్షసీ వాక్యమబ్రవీత్ । కంఠమస్యా నృశంసాయాః పీడయా-
మ కిమాస్యతే ॥౪౨॥ నివేద్యతాం తతో రాజ్ఞే మానుషీ సా మృతేతి హ । నాత్ర కశ్చన సందేహః ఖాదయేతి స వక్ష్యతి ॥౪౩॥ తత-
స్త్వజాముఖీ నామ రాక్షసీ వాక్యమబ్రవీత్ । విశస్యేమాం తతస్సర్వాస్సమాన్ కురుత పీలుకాన్ ॥ ౪౪ ॥ విభజామ తత-
స్సర్వా వివాదో మే న రోచతే । పేయమానీయతాం క్షిప్రం లేహ్యముచ్చావచం బహు ॥ ౪౫॥ తతశ్శూర్పణఖా నామ రాక్ష-
సీ వాక్యమబ్రవీత్ । అజాముఖ్యా యదుక్తం హి తదేవ మమ రోచతే ॥౪౬॥ సురా చానీయతాం క్షిప్రం సర్వశోకవినాశినీ ।
మానుషం మాంసమాస్వాద్య నృత్యామోఽథ నికుంభిలామ్ ॥౪౭॥ ఏవం సంభర్త్స్యమానా సా సీతా సురసుతోపమా । రాక్ష-
సీభిస్సుఘోరాభిర్ధైర్యముత్సృజ్య రోదితి ॥౪౮॥ ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే-చతుర్వింశస్సర్గః. ***************

తథా తాసాం వదంతీనాం పరుషం దారుణం బహు । రాక్షసీనామసౌమ్యానాం రురోద జనకాత్మజా ॥౧॥ ఏవముక్తా-
తు వైదేహీ రాక్షసీభిర్మనస్వినీ । ఉవాచ పరమత్రస్తా బాష్పగద్గదయా గిరా ॥ ౨॥ న మానుషీ రాక్షసస్య భార్యా భవితు-
మర్హతి । కామం ఖాదత మాం సర్వా న కరిష్యామి వో వచః ॥౩॥ సా రాక్షసీమధ్యగతా సీతా సురసుతోపమా । న శర్మ లేభే
దుఃఖార్తా రావణేన చ తర్జితా ॥౪॥ వేపతే స్మాధికం సీతా విశంతీవాంగమాత్మనః । వనే యూథపరిభ్రష్టా మృగీ కోకైరివా-
ర్దితా ॥౫॥ సా త్వశోకస్య విపులాం శాఖామాలంబ్య పుష్పితామ్ । చింతయామాస శోకేన భర్తారం భగ్నమానసా ॥౬॥
సా స్నాపయంతీ విపులౌ స్తనౌ నేత్రజలస్రవైః । చింతయంతీ న శోకస్య తదాంతమధిగచ్ఛతి ॥ ౭ ॥ సా వేపమానా పతితా ప్ర-
వాతే కదలీ యథా । రాక్షసీనాం భయత్రస్తా వివర్ణవదనాభవత్ ॥ ౮॥ తస్యాస్సా దీర్ఘవిపులా వేపంత్యాస్సీతయా తదా ।
దదృశే కంపినీ వేణీ వ్యాలీవ పరిసర్పతీ ॥౯॥ సా నిశ్శ్వసంతీ దుఃఖార్తా శోకోపహతచేతనా । ఆర్తా వ్యసృజదశ్రూణి మై-
థిలీ విలలాప హ ॥౧౦॥ హా రామేతి చ దుఃఖార్తా హా పునర్లక్ష్మణేతి చ । హా శ్వశ్రు మమ కౌసల్యే హా సుమిత్రేతి భామినీ ॥
౧౧ ॥ లోకప్రవాదస్సత్యోఽయం పండితైస్సముదాహృతః । అకాలే దుర్లభో మృత్యుః స్త్రియా వా పురుషస్య వా ॥౧౨॥
యత్రాహమేవం క్రూరాభీ రాక్షసీభిరిహార్దితా । జీవామి హీనా రామేణ ముహూర్తమపి దుఃఖితా ॥౧౩॥ ఏషాల్పపు-
ణ్యా కృపణా వినశిష్యామ్యనాథవత్ । సముద్రమధ్యే నౌః పూర్ణా వాయువేగైరివాహతా ॥ ౧౪॥ భర్తారం తమపశ్యంతీ
రాక్షసీవశమాగతా । సీదామి ఖలు శోకేన కూలం తోయహతం యథా ॥౧౫॥ తం పద్మదళపత్రాక్షం సింహవిక్రాంతగామి-
నమ్ । ధన్యాః పశ్యంతి మే నాథం కృతజ్ఞం ప్రియవాదినమ్ ॥౧౬॥ సర్వథా తేన హీనాయా రామేణ విదితాత్మనా । తీక్ష్ణం విషమి-
వాస్వాద్య దుర్లభం మమ జీవితమ్ ॥౧౭॥ కీదృశం తు మయా పాపం పురా జన్మాంతరే కృతమ్ । యేనేదం ప్రాప్యతే దుఃఖం
మయా ఘోరం సుదారుణమ్ ॥౧౮॥ జీవితం త్యక్తుమిచ్ఛామి శోకేన మహతావృతా । రాక్షసీభిశ్చ రక్ష్యంత్యా రామో నాసా-
ద్యతే మయా ॥౧౯॥ ధిగస్తు ఖలు మానుష్యం ధిగస్తు పరవశ్యతామ్ । న శక్యం యత్పరిత్యక్తుమాత్మచ్ఛందేన జీవితమ్ ॥౨౦॥ ఇతి
శ్రీమత్సుందరకాండే-పంచవింశస్సర్గః. *************************************

ప్రసక్తాశ్రుముఖీత్యేవం బ్రువంతీ జనకాత్మజా । అధోముఖముఖీ బాలా విలప్తుముపచక్రమే ॥౧॥ ఉన్మత్తేవ ప్రమత్తే-
వ భ్రాంతచిత్తేవ శోచతీ । ఉపావృత్తా కిశోరీవ విచేష్టంతీ మహీతలే ॥౨॥ రాఘవస్య ప్రమత్తస్య రక్షసా కామరూపిణా । రా-
వణేన ప్రమథ్యాహమానీతా క్రోశతీ బలాత్ ॥౩॥ రాక్షసీవశమాపన్నా భర్త్స్యమానా సుదారుణమ్ । చింతయంతీ సుదుః-

భర్త్రానాహంజీవితుముత్సహే॥ ౪॥ నహిమేజీవితేనార్థో నైవార్థైర్నచభూషణైః। వసంత్యారాక్షసీమధ్యేవినా
రామంమహారథమ్॥ ౫॥ అశ్మసారమిదంనూనమథవాప్యజరామరమ్। హృదయంమమయేనేదంనదుఃఖేనావశీర్యతే॥ ౬॥ ధి
ఙ్మామనార్యామసతీంయాహంతేనవినాకృతా। ముహూర్తమపిరక్షామిజీవితంపాపజీవితా॥ ౭॥ కాచమేజీవితేశ్రద్ధా
సుఖేవాతంప్రియంవినా। భర్తారంసాగరాంతాయావసుధాయాఃప్రియంవదమ్॥ ౮॥ భిద్యతాంభక్ష్యతాంవాపిశరీరం
విసృజామ్యహమ్। నచాప్యహంచిరందుఃఖంసహేయంప్రియవర్జితా॥ ౯॥ చరణేనాపిసవ్యేననస్పృశేయంనిశాచరమ్
రావణంకింపునరహంకామయేయంవిగర్హితమ్॥ ౧౦॥ ప్రత్యాఖ్యాతంనజానాతినాత్మానంనాత్మనఃకులమ్। యోనృశం
సస్వభావేనమాంప్రార్థయితుమిచ్ఛతి॥ ౧౧॥ ఛిన్నాభిన్నావిభక్తావాదీప్తేవాగ్నౌప్రదీపితా। రావణంనోపతిష్ఠే
యంకింప్రలాపేనవశ్చిరమ్॥ ౧౨॥ ఖ్యాతఃప్రాజ్ఞఃకృతజ్ఞశ్చసానుక్రోశశ్చరాఘవః। సద్వృత్తోనిరనుక్రోశశ్శంకేమద్భా
గ్యసంక్షయాత్॥ ౧౩॥ రాక్షసానాంసహస్రాణిజనస్థానేచతుర్దశ। యేనైకేననిరస్తానిసమాంకింనాభిపద్యతే॥ ౧౪॥
నిరుద్ధారావణేనాహమల్పవీర్యేణరక్షసా। సమర్థఃఖలుమేభర్తారావణంహంతుమాహవే॥ ౧౫॥ విరాధోదండకారణ్యే
యేనరాక్షసపుంగవః। రణేరామేణనిహతస్సమాంకింనాభిపద్యతే॥ ౧౬॥ కామంమధ్యేసముద్రస్యలంకేయందుష్ప్రధ
ర్షణా। నతురాఘవబాణానాంగతిరోధీహవిద్యతే॥ ౧౭॥ కిన్నుతత్కారణంయేనరామోదృఢపరాక్రమః। రక్షసాపహృ
తాంభార్యామిష్టాంనాభ్యవపద్యతే॥ ౧౮॥ ఇహస్థాంమాంనజానీతేశంకేలక్ష్మణపూర్వజః। జానన్నపిహితేజస్వీధర్షణం
మర్షయిష్యతి॥ ౧౯॥ హృతేతియోఽధిగత్వామాంరాఘవాయనివేదయేత్। గృధ్రరాజోఽపిసరణేరావణేననిపాతితః॥ ౨౦
కృతంకర్మమహత్తేనమాంతథాభ్యవపద్యతా। తిష్ఠతారావణద్వంద్వేవృద్ధేనాపిజటాయుషా॥ ౨౧ ॥ యదిమామిహజా
నీయాద్వర్తమానాంసరాఘవః। అద్యబాణైరభిక్రుద్ధఃకుర్యాల్లోకమరాక్షసమ్॥ ౨౨॥ విధమేచ్చపురీంలంకాంశోషయే
చ్చమహోదధిమ్। రావణస్యచనీచస్యకీర్తింనామచనాశయేత్॥ ౨౩॥ తతోనిహతనాథానాంరాక్షసీనాంగృహేగృ
హే। యథాహమేవంరుదతీతథాభూయోనసంశయః॥ ౨౪॥ అన్విష్యరాక్షసాంలంకాంకుర్యాద్రామస్సలక్ష్మణః। న
హితాభ్యాంరిపుర్దృష్టోముహూర్తమపిజీవతి॥ ౨౫॥ చితాధూమాకులపథాగృధ్రమండలసంకులా। అచిరేణతులంకే
యంశ్మశానసదృశీభవేత్॥ ౨౬॥ అచిరేణైవకాలేనప్రాప్స్యామ్యేవమనోరథమ్। దుష్ప్రస్థానోఽయమాఖ్యాతిసర్వేషాం
వోవిపర్యయమ్॥ ౨౭॥ యాదృశానీహదృశ్యంతేలంకాయామశుభానివై। అచిరేణతుకాలేనభవిష్యతిహతప్రభా॥ ౨౮॥
నూనంలంకాహతేపాపేరావణేరాక్షసాధమే। శోషంయాస్యతిదుర్ధర్షాప్రమదావిధవాయథా॥ ౨౯॥ పుణ్యోత్సవ
సముత్థాచనష్టభర్త్రీసరాక్షసీ। భవిష్యతిపురీలంకానష్టభర్త్రీయథాంగనా॥ ౩౦ ॥ నూనంరాక్షసకన్యానాంరుదంతీ
నాంగృహేగృహే। శ్రోష్యామినచిరాదేవదుఃఖార్తానామిహధ్వనిమ్॥ ౩౧॥ సాంధకారాహతద్యోతాహతరాక్షసపుం
గవా। భవిష్యతిపురీలంకానిర్దగ్ధారామసాయకైః॥ ౩౨॥ యదినామసశూరోమాంరామోరక్తాంతలోచనః। జానీయా
ద్వర్తమానాంహిరావణస్యనివేశనే॥ ౩౩॥ అనేనతునృశంసేనరావణేనాధమేనమే। సమయోయస్తునిర్దిష్టస్తస్యకా
లోఽయమాగతః॥ ౩౪॥ అకార్యంయేనజానంతినైరృతాఃపాపకారిణః। అధర్మాత్తుమహోత్పాతోభవిష్యతిహి
సాంప్రతమ్॥ ౩౫॥ నైతేధర్మంవిజానంతిరాక్షసాఃపిశితాశనాః। ధ్రువంమాంప్రాతరాశార్థేరాక్షసఃకల్పయిష్యతి॥
౩౬ ॥ సాహంకథంకరిష్యామితంవినాప్రియదర్శనమ్। రామంరక్తాంతనయనమపశ్యంతీసుదుఃఖితా॥ ౩౭॥ యదికశ్చిత్ప్ర
దాతామేవిషస్యాద్యభవేదిహ। క్షిప్రంవైవస్వతందేవంపశ్యేయంపతినావినా ॥ ౩౮ ॥ నాజానాజ్జీవతీంరామస్సమాంల
క్ష్మణపూర్వజః। జానంతౌతౌనకుర్యాతాంనోర్వ్యాంహిమమమార్గణమ్॥ ౩౯॥ నూనంమమైవశోకేనసవీరోలక్ష్మణా
గ్రజః। దేవలోకమితోయాతస్త్యక్త్వాదేహంమహీతలే॥ ౪౦॥ ధన్యాదేవాస్సగంధర్వాస్సిద్ధాశ్చపరమర్షయః। మమప
శ్యంతియేనాథంరామంరాజీవలోచనమ్॥ ౪౧॥ అథవానహితస్యార్థోధర్మకామస్యధీమతః। మయారామస్యరాజర్షే
ర్భార్యయాపరమాత్మనః॥ ౪౨॥ దృశ్యమానేభవేత్ప్రీతిస్సౌహృదంనాస్త్యపశ్యతః। నాశయంతికృతఘ్నాస్తునరామో
నాశయిష్యతి॥ ౪౩॥ కిన్నుమేనగుణాఃకేచిత్కింవాభాగ్యక్షయోమమ। యాహంసీదామిరామేణహీనాముఖ్యేనభామినీ॥
౪౪ ॥ శ్రేయోమేజీవితాన్మర్తుంవిహీనాయామహాత్మనః। రామాదక్లిష్టచారిత్రాచ్ఛూరాచ్ఛత్రునిబర్హణాత్॥ ౪౫॥

అథవాన్యస్తశస్త్రౌతౌవనేమూలఫలాశినౌ। భ్రాతరౌహినరశ్రేష్ఠౌసంవృత్తౌవనగోచరౌ॥౪౬॥ అథవారాక్షసేంద్రే
ణరావణేనదురాత్మనా। ఛద్మనాఘాతితౌశూరౌ భ్రాతరౌరామలక్ష్మణౌ॥౪౭॥ సాహమేవంగతేకాలేమర్తుమిచ్ఛామిస
ర్వథా।నచమేవిహితోమృత్యురస్మిన్దుఃఖేపివర్తతి॥౪౮॥ధన్యాఃఖలుమహాత్మానోమునయస్త్యక్తకిల్బిషాః।జితాత్మా
నోమహాభాగాయేషాంనస్తఃప్రియాప్రియే॥౪౯॥ప్రియాన్నసంభవేద్దుఃఖమప్రియాదధికంభయమ్। తాభ్యాంహి
యేవియుజ్యంతేనమస్తేషాంమహాత్మనామ్ ॥౫౦॥ సాహంత్యక్తాప్రియార్హేణరామేణవిదితాత్మనా। ప్రాణాంస్త్య
క్ష్యామిపాపస్యరావణస్యగతావశమ్॥౫౧॥ఇతిశ్రీమత్సుందరకాండే - షడ్వింశస్సర్గః. ******************

ఇత్యుక్తాస్సీతయాఘోరారాక్షస్యఃక్రోధమూర్ఛితాః।కాశ్చిజ్జగ్ముస్తదాఖ్యాతుంరావణస్యతరస్వినః ॥౧॥తత
స్సీతాముపాగమ్యరాక్షస్యోఘోరదర్శనాః। పునఃపరుషమేకార్థమనర్థార్థమథాబ్రువన్॥౨॥అద్యేదానీంతవానా
ర్యేసీతేపాపవినిశ్చయే।రాక్షస్యోభక్షయిష్యంతిమాంసమేతద్యథాసుఖమ్॥౩ ॥సీతాంతాభిరనార్యాభిర్దృష్ట్వాసంత
ర్జితాంతదా।రాక్షసీత్రిజటావృద్ధాశయానావాక్యమబ్రవీత్ ॥౪॥ఆత్మానంఖాదతానార్యానసీతాంభక్షయిష్యథ।జన
కస్యసుతామిష్టాంస్నుషాందశరథస్యచ॥౫ ॥స్వప్నోహ్యద్యమయాదృష్టోదారుణోరోమహర్షణః। రాక్షసానామభా
వాయభర్తురస్యాభవాయచ॥౬॥ఏవముక్తాస్త్రిజటయారాక్షస్యఃక్రోధమూర్ఛితాః।సర్వాఏవాబ్రువన్భీతాస్త్రి
జటాంతామిదంవచః॥౭॥కథయస్వత్వయాదృష్టఃస్వప్నోయంకీదృశోనిశి। తాసాంశ్రుత్వాతువచనంరాక్షసీనాంము
ఖాచ్చ్యుతమ్॥౮॥ఉవాచవచనంకాలేత్రిజటాస్వప్నసంశ్రితమ్ । గజదంతమయీందివ్యాంశిబికామంతరిక్షగామ్॥౯॥
యుక్తాంహంససహస్రేణస్వయమాస్థాయరాఘవః।శుక్లమాల్యాంబరధరోలక్ష్మణేనసమాగతః॥౧౦॥స్వప్నేచాద్యమ
యాదృష్టాసీతాశుక్లాంబరావృతా।సాగరేణపరిక్షిప్తంశ్వేతంపర్వతమాస్థితా॥౧౧॥రామేణసంగతాసీతాభాస్కరేణ
ప్రభాయథా।రాఘవశ్చమయాదృష్టశ్చతుర్దంతంమహాగజమ్॥౧౨॥ఆరూఢశ్శైలసంకాశంచచారసహలక్ష్మణః। తత
స్తౌనరశార్దూలౌదీప్యమానౌస్వతేజసా॥౧౩॥శుక్లమాల్యాంబరధరౌజానకీంపర్యుపస్థితౌ । తతస్తస్యనగస్యాగ్రేహ్యా
కాశస్థస్యదంతినః॥౧౪ ॥భర్త్రాపరిగృహీతస్యజానకీస్కంధమాశ్రితా। భర్తురంకాత్సముత్పత్యతతఃకమలలోచ
నా॥౧౫॥చంద్రసూర్యౌమయాదృష్టౌపాణినాపరిమార్జతీ।తతస్తాభ్యాంకుమారాభ్యామాస్థితస్సగజోత్తమః॥౧౬॥సీత
యాచవిశాలాక్ష్యాలంకాయాఉపరిస్థితః।పాండురర్షభయుక్తేనరథేనాష్టయుజాస్వయమ్॥ఇహోపయాతఃకాకుత్
స్థస్సీతయాసహభార్యయా।లక్ష్మణేనసహభ్రాత్రాసీతయాసహవీర్యవాన్॥౧౮॥ఆరుహ్యపుష్పకందివ్యంవిమానంసూ
ర్యసన్నిభం।ఉత్తరాందిశమాలోక్యజగామపురుషోత్తమః॥౧౯॥ఏవంస్వప్నేమయాదృష్టోరామోవిష్ణుపరాక్రమః। ల
క్ష్మణేనసహభ్రాత్రాసీతయాసహరాఘవః॥౨౦ ॥నహిరామోమహాతేజాశ్శక్యోజేతుంసురాసురైః।రాక్షసైర్వాపి
చాన్యైర్వాస్వర్గఃపాపజనైరివ॥౨౧॥రావణశ్చమయాదృష్టఃక్షితౌతైలసముక్షితః।రక్తవాసాఃపిబన్మత్తఃకరవీరకృత
స్రజః॥౨౨॥విమానాత్పుష్పకాదద్యరావణఃపతితోభువి। కృష్యమాణఃస్త్రియాదృష్టోముండఃకృష్ణాంబరఃపునః॥౨౩॥రథే
నఖరయుక్తేనరక్తమాల్యానులేపనః। పిబంస్తైలంహసన్నృత్యన్భ్రాంతచిత్తాకులేంద్రియః॥౨౪ ॥గర్దభేనయయౌశీ
ఘ్రందక్షిణాందిశమాస్థితః।పునరేవమయాదృష్టోరావణోరాక్షసేశ్వరః॥౨౫॥పతితోవాక్శిరాభూమౌగర్దభాద్భయ
మోహితః। సహసోత్థాయసంభ్రాంతోభయార్తోమదవిహ్వలః॥ ౨౬ ॥ఉన్మత్తఇవదిగ్వాసాదుర్వాక్యంప్రలపన్బ
హు।దుర్గంధందుస్సహంఘోరంతిమిరంనరకోపమమ్॥౨౭॥మలపంకంప్రవిశ్యాశుమగ్నస్తత్రసరావణః।కంఠేబద్ధ్వా
దశగ్రీవంప్రమదారక్తవాసినీ॥౨౮॥కాలీకర్దమలిప్తాంగీదిశంయామ్యాంప్రకర్షతి। ఏవంతత్రమయాదృష్టఃకుంభక
ర్ణోనిశాచరః॥౨౯ ॥రావణస్యసుతాస్సర్వేదృష్టాస్తైలసముక్షితాః। వరాహేణదశగ్రీవశ్శింశుమారేణచేంద్రజిత్॥
౩౦॥ఉష్ట్రేణకుంభకర్ణశ్చప్రయాతోదక్షిణాందిశమ్।ఏకస్తత్రమయాదృష్టశ్శ్వేతచ్ఛత్రోవిభీషణః॥౩౧ ॥శుక్లమా
ల్యాంబరధరశ్శుక్లగంధానులేపనః।శంఖదుందుభినిర్ఘోషైర్నృత్తగీతైరలంకృతః॥౩౨॥ఆరుహ్యశైలసంకాశంమేఘ
స్తనితనిస్స్వనమ్। చతుర్దంతంగజందివ్యమాస్తేతత్రవిభీషణః॥౩౩ ॥చతుర్భిస్సచివైస్సార్థంవైహాయసముపస్థితః।
సమాజశ్చమయాదృష్టోగీతవాదిత్రనిస్స్వనః॥౩౪॥పిబతాంరక్తమాల్యానాంరక్షసాంరక్తవాససామ్ । లంకాచేయం

పురీ రమ్యా సవాజిరథకుంజరా॥౩౫॥ సాగరే పతితా దృష్టా భగ్నగోపురతోరణా। లంకా దృష్టా మయా స్వప్నే రావణేనా
భిరక్షితా॥౩౬॥ దగ్ధా రామస్య దూతేన వానరేణ తరస్వినా। పీత్వా తైలం ప్రనృత్తాశ్చ ప్రహసంత్యో మహాస్వనాః॥౩౭॥
లంకాయాం భస్మరూక్షాయాం ప్రవిష్టా రాక్షసస్త్రియః। కుంభకర్ణాదయశ్చేమే సర్వే రాక్షసపుంగవాః॥౩౮॥ రక్తం ని
వసనం గృహ్య ప్రవిష్టా గోమయహ్రదే। అపగచ్ఛత నశ్యధ్వం సీతామాప స రాఘవః॥ ౩౯ ॥ ఘాతయేత్పరమామర్షీ స
ర్వైస్సార్ధం హి రాక్షసైః। ప్రియాం బహుమతాం భార్యాం వనవాసమనువ్రతామ్॥౪౦॥ భర్త్సితాం తర్జితాం వాపి
నానుమంస్యతి రాఘవః। తదలం క్రూరవాక్యైర్వస్సాంత్వమేవాభిధీయతామ్॥ ౪౧॥ అభియాచామ వైదేహీమేతద్ధి మ
మ రోచతే। యస్యా మేవంవిధస్స్వప్నో దుఃఖితాయాం ప్రదృశ్యతే॥౪౨॥ సా దుఃఖైర్వివిధైర్ముక్తా ప్రియం ప్రాప్నోత్యను
త్తమమ్। భర్త్సితామపి యాచధ్వం రాక్షస్యః కిం వివక్షయా॥౪౩॥ రాఘవాద్ధి భయం ఘోరం రాక్షసానాముపస్థితమ్।
ప్రణిపాతప్రసన్నా హి మైథిలీ జనకాత్మజా॥౪౪॥ అలమేషా పరిత్రాతుం రాక్షస్యో మహతో భయాత్। అపి చాస్యా విశాలా
క్ష్యా న కించిదుపలక్షయే॥౪౫॥ విరూపమపి చాంగేషు సుసూక్ష్మమపి లక్షణమ్। ఛాయావైగుణ్యమాత్రం తు శంకే దుఃఖముపస్థి
తమ్॥ ౪౬॥ అదుఃఖార్హామిమాం దేవీం వైహాయసముపస్థితామ్। అర్థసిద్ధిం తు వైదేహ్యాః పశ్యామ్యహముపస్థితామ్॥
౪౭॥ రాక్షసేంద్రవినాశం చ విజయం రాఘవస్య చ। నిమిత్తభూతమేతత్తు శ్రోతుమస్యా మహత్ప్రియమ్॥౪౮॥ దృశ్యతే
చ స్ఫురచ్చక్షుః పద్మపత్రమివాయతమ్। ఈషచ్చ హృషితో వాస్యా దక్షిణాయా హ్యదక్షిణః॥౪౯॥ అకస్మాదేవ వైదేహ్యా
బాహురేకః ప్రకంపతే। కరేణుహస్తప్రతిమస్సవ్యశ్చోరురనుత్తమః॥ ౫౦ ॥ వేపమానస్సూచయతి రాఘవం పురతః స్థితమ్।
పక్షీ చ శాఖానిలయః ప్రవిష్టః పునః పునశ్చోత్తమసాంత్వవాదీ॥౫౧॥ సుస్వాగతాం వాచముదీరయానః పునః పునశ్చోదయ
తీవ హృష్టః॥ ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే-సప్తవింశస్సర్గః- ************************************

సా రాక్షసేంద్రస్య వచో నిశమ్య తద్రావణస్యాప్రియమప్రియార్తా। సీతా వితత్రాస యథా వనాంతే సిం
హాభిపన్నా గజరాజకన్యా॥౧॥ సా రాక్షసీమధ్యగతా చ భీరుర్వాగ్భిర్భృశం రావణతర్జితా చ। కాంతారమధ్యే విజనే వి
సృష్టా బాలేవ కన్యా విలలాప సీతా॥౨॥ సత్యం బతేదం ప్రవదంతి లోకే నాకాలమృత్యుర్భవతీతి సంతః। యత్రాహమేవం
పరిభర్త్స్యమానా జీవామి కించిత్క్షణమప్యపుణ్యా॥౩॥ సుఖాద్విహీనం బహుదుఃఖపూర్ణమిదం తు నూనం హృదయం స్థి
రం మే। విశీర్యతే యన్న సహస్రధాద్య వజ్రాహతం శృంగమివాచలస్య॥౪॥ నైవాస్తి దోషం మమ నూనమత్ర వధ్యాహ
మస్యాప్రియదర్శనస్య। భావం న చాస్యాహమనుప్రదాతుమలం ద్విజో మంత్రమివాద్విజాయ॥౫॥ నూనం మమాంగా
న్యచిరాదనార్యశ్శస్త్రైశ్శితైశ్ఛేత్స్యతి రాక్షసేంద్రః। తస్మిన్ననాగచ్ఛతి లోకనాథే గర్భస్థజంతోరివ శల్యకృంతః॥ ౬ ॥
దుఃఖం బతేదం మమ దుఃఖితాయా మాసౌ చిరాయాధిగమిష్యతో ద్వౌ। బద్ధస్య వధ్యస్య తథా నిశాంతే రాజాపరాధాది
వ తస్కరస్య॥౭॥ హా రామ హా లక్ష్మణ హా సుమిత్రే హా రామమాతస్సహ మే జనన్యా। ఏషా విపద్యామ్యహమల్పభాగ్యా
మహార్ణవే నౌరివ మూఢవాతా॥౮॥ తరస్వినౌ ధారయతా మృగస్య సత్త్వేన రూపం మనుజేంద్రపుత్రౌ। నూనం విశస్తౌ మ
మ కారణాత్తౌ సింహర్షభౌ ద్వావివ వైద్యుతేన॥౯॥ నూనం స కాలో మృగరూపధారీ మామల్పభాగ్యాం లులుభే తదానీమ్।
యత్రార్యపుత్రం విససర్జ మూఢా రామానుజం లక్ష్మణపూర్వజం చ ॥౧౦ ॥ హా రామ సత్యవ్రత దీర్ఘబాహో హా
పూర్ణచంద్రప్రతిమానవక్త్ర। హా జీవలోకస్య హితః ప్రియశ్చ వధ్యాం న మాం వేత్సి హి రాక్షసానామ్॥౧౧॥ అనన్యదైవ
త్వమియం క్షమా చ భూమౌ చ శయ్యా నియమశ్చ ధర్మే। పతివ్రతాత్వం విఫలం మమేదం కృతం కృతఘ్నేష్వివ మానుషా
ణామ్॥౧౨॥ మోఘో హి ధర్మశ్చరితో మయాయం తథైకపత్నీత్వమిదం నిరర్థమ్। యా త్వాం న పశ్యామి కృశా వివర్ణా
హీనా త్వయా సంగమనే నిరాశా॥౧౩॥ పితుర్నిదేశం నియమేన కృత్వా వనాన్నివృత్తశ్చరితవ్రతశ్చ। స్త్రీభిస్తు మన్యే వి
పులేక్షణాభిస్త్వం రంస్యసే వీతభయః కృతార్థః॥౧౪॥ అహం తు రామ త్వయి జాతకామా చిరం వినాశాయ నిబద్ధభావా। మో
ఘం చరిత్వాథ తపోవ్రతం చ త్యక్ష్యామి ధిగ్జీవితమల్పభాగ్యా॥౧౫॥ సా జీవితం క్షిప్రమహం త్యజేయం విషేణ శస్త్రేణ శితేన
వాపి। విషస్య దాతా న హి మేఽస్తి కశ్చిచ్ఛస్త్రస్య వా వేశ్మని రాక్షసస్య॥ ౧౬ ॥ ఇతీవ దేవీ బహుధా విలప్య సర్వాత్మనా రా
మమనుస్మరంతీ। ప్రవేపమానా పరిశుష్కవక్త్రా నగోత్తమం పుష్పితమాససాద॥౧౭॥ శోకాభితప్తా బహుధా విచింత్య

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

సీతాథ వేణ్యుద్గ్రథనం గృహీత్వా । ఉద్బధ్య వేణ్యుద్గ్రథనేన శీఘ్రమహం గమిష్యామి యమస్య మూలం ॥౧౮॥ ఉపస్థితా సా మృ
దుసర్వగాత్రీ శాఖాం గృహీత్వాథ నగస్య తస్య । తస్యాస్తు రామం ప్రవిచింతయంత్యా రామానుజం స్వం చ కులం శుభాం
గ్యాః ॥౧౯॥ శోకానిమిత్తాని తథా బహూని ధైర్యార్జితాని ప్రవరాణి లోకే । ప్రాదుర్నిమిత్తాని తదా బభూవుః పురాపి సి
ద్ధాన్యుపలక్షితాని ॥ ౨౦॥ ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే-అష్టావింశస్సర్గః- ***************************

తథాగతాం తాం వ్యథితామనిందితాం వ్యపేతహర్షాం పరిదీనమానసామ్ । శుభాం నిమిత్తాని శుభాని భేజిరే నరం
శ్రియా జుష్టమివోపజీవినః ॥౧॥ తస్యాశ్శుభం వామమరాళపక్ష్మ రాజీవృతం శుక్లవిశాలకృష్ణమ్ । ప్రాస్పందతైకం నయ
నం సుకేశ్యా మీనాహతం పద్మమివాభితామ్రమ్ ॥౨॥ భుజశ్చ చార్వంచితపీనవృత్తః పరార్ధ్యకాలాగరుచందనార్హః । అ
నుత్తమేనాధ్యుషితః ప్రియేణ చిరేణ వామస్సమవేపతాశు ॥౩॥ గజేంద్రహస్తప్రతిమశ్చ పీనస్తయోర్ద్వయోస్సంహతయో
స్సుజాతః । ప్రస్పందమానః పునరూరురస్యా రామం పురస్తాత్ స్థితమాచచక్షే ॥౪॥ శుభం పునర్హేమసమానవర్ణమీష
ద్రజోధ్వస్తమివామలాక్ష్యాః । వాసస్స్థితాయాశ్శిఖరాగ్రదంత్యాః కించిత్పరిస్రంసత చారుగాత్ర్యాః ॥౫॥ ఏతైర్ని
మిత్తైరపరైశ్చ సుభ్రూస్సంబోధితా ప్రాగపి సాధుసిద్ధైః । వాతాతపక్లాంతమివ ప్రణష్టం వర్షేణ బీజం ప్రతిసంజహర్ష ॥
౬॥ తస్యాః పునర్బింబఫలాధరోష్ఠం స్వక్షిభ్రుకేశాంతమరాళపక్ష్మ । వక్త్రం బభాసే సితశుక్లదంష్ట్రం రాహోర్ముఖా
చ్చంద్ర ఇవ ప్రముక్తః ॥౭॥ సా వీతశోకా వ్యపనీతతంద్రీ శాంతజ్వరా హర్షవివృద్ధసత్త్వా । అశోభతార్యా వదనేన శుక్లే శీ
తాంశునా రాత్రిరివోదితేన ॥౮॥ ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే-ఏకోనత్రింశస్సర్గః- ***************************

హనుమానపి విశ్రాంతస్సర్వం శుశ్రావ తత్త్వతః । సీతాయాస్త్రిజటాయాశ్చ రాక్షసీనాం చ తర్జనమ్ ॥౧॥ అవేక్ష
మాణస్తాం దేవీం దేవతామివ నందనే । తతో బహువిధాం చింతాం చింతయామాస వానరః ॥౨॥ యాం కపీనాం సహస్రాణి
సుబహూన్యయుతాని చ । దిక్షు సర్వాసు మార్గంతే సేయమాసాదితా మయా ॥౩॥ చారేణ తు సుయుక్తేన శత్రోశ్శక్తిమ
వేక్షతా । గూఢేన చరతా తావదవేక్షితమిదం మయా ॥౪॥ రాక్షసానాం విశేషశ్చ పురీ చేయమవేక్షితా । రాక్షసాధిపతేరస్య
ప్రభావో రావణస్య చ ॥౫॥ యుక్తం తస్యాప్రమేయస్య సర్వసత్త్వదయావతః । సమాశ్వాసయితుం భార్యాం పతిదర్శన
కాంక్షిణీమ్ ॥౬॥ అహమాశ్వాసయామ్యేనాం పూర్ణచంద్రనిభాననామ్ । అదృష్టదుఃఖాం దుఃఖార్తాం దుఃఖస్యాంతమ
గచ్ఛతీమ్ ॥ ౭ ॥ యద్యప్యహమిమాం దేవీం శోకోపహతచేతనామ్ । అనాశ్వాస్య గమిష్యామి దోషవద్గమనం భవేత్ ॥ ౮ ॥
గతే హి మయి తత్రేయం రాజపుత్రీ యశస్వినీ । పరిత్రాణమవిందంతీ జానకీ జీవితం త్యజేత్ ॥ ౯॥ మయా చ స మహాబాహుః
పూర్ణచంద్రనిభాననః । సమాశ్వాసయితుం న్యాయ్యస్సీతాదర్శనలాలసః ॥ ౧౦ ॥ నిశాచరీణాం ప్రత్యక్షమనర్హం
చాపి భాషణం । కథం ను ఖలు కర్తవ్యమిదం కృచ్ఛ్రగతో హ్యహమ్ ॥౧౧॥ అనేన రాత్రిశేషేణ యది నాశ్వాస్యతే మయా । సర్వ
థా నాస్తి సందేహః పరిత్యక్ష్యతి జీవితమ్ ॥౧౨॥ రామశ్చ యది పృచ్ఛేన్మాం కిం మాం సీతాబ్రవీద్వచః । కిమహం తం ప్రతిబ్రూ
యామసంభాష్య సుమధ్యమామ్ ॥౧౩॥ సీతాసందేశరహితం మామితస్త్వరయా గతమ్ । నిర్దహేదపి కాకుత్స్థః క్రుద్ధ
స్తీవ్రేణ చక్షుషా ॥౧౪॥ యది చోద్యోజయిష్యామి భర్తారం రామకారణాత్ । వ్యర్థమాగమనం తస్య ససైన్యస్య భవిష్య
తి ॥౧౫॥ అంతరం త్వహమాసాద్య రాక్షసీనామిహ స్థితః । శనైరాశ్వాసయిష్యామి సంతాపబహులామిమాం ॥౧౬॥ అహం
త్వతితనుశ్చైవ వానరశ్చ విశేషతః । వాచం చోదాహరిష్యామి మానుషీమిహ సంస్కృతామ్ ॥౧౭॥ యది వాచం ప్రదాస్యా
మి ద్విజాతిరివ సంస్కృతామ్ । రావణం మన్యమానా మాం సీతా భీతా భవిష్యతి ॥ ౧౮ ॥ వానరస్య విశేషేణ కథం స్యాదభి
భాషణమ్ । అవశ్యమేవ వక్తవ్యం మానుషం వాక్యమర్థవత్ ॥౧౯॥ మయా సాంత్వయితుం శక్యా నాన్యథేయమనిందితా ।
సేయమాలోక్య మే రూపం జానకీ భాషితం తథా ॥౨౦॥ రక్షోభిస్త్రాసితా పూర్వం భూయస్త్రాసం గమిష్యతి । తతో జాతపరి
త్రాసా శబ్దం కుర్యాన్మనస్వినీ ॥౨౧॥ జానమానా విశాలాక్షీ రావణం కామరూపిణమ్ । సీతయా చ కృతే శబ్దే సహసా రాక్షసీ
గణః ॥౨౨॥ నానాప్రహరణో ఘోరస్సమేయాదంతకోపమః । తతో మాం సంపరిక్షిప్య సర్వతో వికృతాననాః ॥ ౨౩॥ వధే చ
గ్రహణే చైవ కుర్యుర్యత్నం యథాబలమ్ । గృహ్య శాఖాః ప్రశాఖాశ్చ స్కంధాంశ్చోత్తమశాఖినామ్ ॥౨౪॥ దృష్ట్వా విపరిధా
వంతం భవేయుర్భయశంకితాః । మమ రూపం చ సంప్రేక్ష్య వనే విచరతో మహత్ ॥౨౫॥ రాక్షస్యో భయవిత్రస్తా భవేయు

వికృతాననాః । తతః కుర్యుస్సమాహ్వానం రాక్షస్యో రక్షసామపి ॥౨౬॥ రాక్షసేంద్రనియుక్తానాం రాక్షసేంద్రనివేశనే ।
తే శూలశక్తినిస్త్రింశవివిధాయుధపాణయః ॥౨౭॥ ఆపతేయుర్విమర్దేఽస్మిన్ వేగేనోద్విగ్నకారిణః । సంరుద్ధస్తైస్తు పరి
తో విధమన్ రక్షసాం బలమ్ ॥౨౮॥ శక్నుయాన్న తు సంప్రాప్తుం పరం పారం మహోదధేః । మాం వా గృహ్ణీయురాప్లుత్య
బహవశ్శీఘ్రకారిణః ॥౨౯॥ స్యాదియం చాగృహీతార్థా మమ చ గ్రహణం భవేత్ । హింసాభిరుచయో హింస్యురిమాం
వా జనకాత్మజామ్ ॥౩౦॥ విపన్నం స్యాత్తతః కార్యం రామసుగ్రీవయోరిదమ్ । ఉద్దేశే నష్టమార్గేఽస్మిన్ రాక్షసైః పరివారితే
౩౧॥ సాగరేణ పరిక్షిప్తే గుప్తే వసతి జానకీ । విశస్తే వా గృహీతే వా రక్షోభిర్మయి సంయుగే ॥౩౨॥ నాన్యం పశ్యామి రామస్య
సహాయం కార్యసాధనే । విమృశంశ్చ న పశ్యామి యో హతే మయి వానరః ॥ ౩౩॥ శతయోజనవిస్తీర్ణం లంఘయేత మహో
దధిమ్ । కామం హంతుం సమర్థోఽస్మి సహస్రాణ్యపి రక్షసామ్ ॥౩౪॥ న తు శక్ష్యామి సంప్రాప్తుం పరం పారం మహోదధేః
అసత్యాని చ యుద్ధాని సంశయో మే న రోచతే ॥౩౫॥ కశ్చ నిస్సంశయం కార్యం కుర్యాత్ప్రాజ్ఞస్ససంశయమ్ । ప్రాణత్యాగ
శ్చ వైదేహ్యా భవేదనభిభాషణే ॥ ౩౬ ॥ ఏష దోషో మహాన్ హి స్యాన్మమ సీతాభిభాషణే । భూతాశ్చార్థా వినశ్యంతి దేశకా
లవిరోధితాః ॥౩౭॥ విక్లబం దూతమాసాద్య తమస్సూర్యోదయే యథా । అర్థానర్థాంతరే బుద్ధిర్నిశ్చితాపి న శోభతే ॥౩౮॥
ఘాతయంతి హి కార్యాణి దూతాః పండితమానినః । న వినశ్యేత్కథం కార్యం వైక్లబ్యం న కథం భవేత్ ॥౩౯॥ లంఘనం చ సము
ద్రస్య కథం ను న వృథా భవేత్ । కథం ను ఖలు వాక్యం మే శృణుయాన్నోద్విజేత వా ॥౪౦॥ ఇతి సంచింత్య హనుమాంశ్చకార
మతిమాన్మతిమ్ । రామమక్లిష్టకర్మాణం స్వబంధుమనుకీర్తయన్ ॥౪౧॥ నైనాముద్వేజయిష్యామి తద్బంధుగతమానసామ్ ।
ఇక్ష్వాకూణాం వరిష్ఠస్య రామస్య విదితాత్మనః ॥ ౪౨॥ శుభాని ధర్మయుక్తాని వచనాని సమర్పయన్ । శ్రావయిష్యామి స
ర్వాణి మధురాం ప్రబ్రువన్ గిరమ్ ॥౪౩॥ శ్రద్ధాస్యతి యథా హీయం తథా సర్వం సమాదధే ॥ ఇతి స బహువిధం మహానుభా
వో జగతిపతేః ప్రమదామవేక్షమాణః । మధురమవితథం జగాద వాక్యం ద్రుమవిటపాంతరమాస్థితో హనూమాన్ ॥ ౪౫ ॥
ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - త్రింశస్సర్గః **
ఏవం బహువిధాం చింతాం చింతయిత్వా మహాకపిః । సంశ్రవే మధురం వాక్యం వైదేహ్యా వ్యాజహార హ ॥౧॥ రాజా దశరథో
నామ రథకుంజరవాజిమాన్ । పుణ్యశీలో మహాకీర్తిరృజురాసీన్మహాయశాః ॥ ౨॥ రాజర్షీణాం గుణశ్రేష్ఠస్తపసా చ
ర్షిభిస్సమః । చక్రవర్తికులే జాతః పురందరసమో బలే ॥౩॥ అహింసారతిరక్షుద్రో ఘృణీ సత్యపరాక్రమః । ముఖ్యశ్చే
క్ష్వాకువంశస్య లక్ష్మీవాన్ లక్ష్మివర్ధనః ॥౪॥ పార్థివవ్యంజనైర్యుక్తః పృథుశ్రీః పార్థివర్షభః । పృథివ్యాం చతురంతా
యాం విశ్రుతస్సుఖదస్సుఖీ ॥౫॥ తస్య పుత్రః ప్రియో జ్యేష్ఠస్తారాధిపనిభాననః । రామో నామ విశేషజ్ఞః శ్రేష్ఠస్సర్వధనుష్మ
తామ్ ॥౬॥ రక్షితా స్వస్య ధర్మస్య స్వజనస్య చ రక్షితా । రక్షితా జీవలోకస్య ధర్మస్య చ పరంతపః ॥౭ ॥ తస్య సత్యాభిసం
ధస్య వృద్ధస్య వచనాత్పితుః । సభార్యస్సహ చ భ్రాత్రా వీరః ప్రవ్రాజితో వనమ్ ॥౮ ॥ తేన తత్ర మహారణ్యే మృగయాం పరి
ధావతా । రాక్షసా నిహతాశ్శూరా బహవః కామరూపిణః ॥౯॥ జనస్థానవధం శ్రుత్వా హతౌ చ ఖరదూషణౌ । తతస్త్వమ
ర్షాపహృతా జానకీ రావణేన తు ॥౧౦॥ వంచయిత్వా వనే రామం మృగరూపేణ మాయయా । స మార్గమాణస్తాం దేవీం రా
మస్సీతామనిందితామ్ ॥౧౧॥ ఆససాద వనే మిత్రం సుగ్రీవం నామ వానరమ్ । తతస్స వాలినం హత్వా రామః పరపురంజయః ॥
౧౨॥ ప్రాయచ్ఛత్కపిరాజ్యం తత్సుగ్రీవాయ మహాబలః । సుగ్రీవేణాపి సందిష్టా హరయః కామరూపిణః ॥ ౧౩॥ దిక్షు స
ర్వాసు తాం దేవీం విచిన్వంతి సహస్రశః । అహం సంపాతివచనాచ్ఛతయోజనమాయతమ్ ॥౧౪॥ అస్యా హేతోర్విశాలా
క్ష్యాస్సాగరం వేగవాన్ ప్లుతః । యథారూపాం యథావర్ణాం యథాలక్ష్మీం చ నిశ్చితామ్ ॥౧౫॥ అశ్రౌషం రాఘవస్యాహం
సేయమాసాదితా మయా । విరరామైవముక్త్వాసౌ వాచం వానరపుంగవః ॥౧౬॥ జానకీ చాపి తచ్ఛ్రుత్వా విస్మయం పరమం
గతా । తతస్సా వక్రకేశాంతా సుకేశీ కేశసంవృతమ్ ॥౧౭॥ ఉన్నమ్య వదనం భీరుశ్శింశుపావృక్షమైక్షత । నిశమ్య సీతా వచ
నం కపేశ్చ దిశశ్చ సర్వాః ప్రదిశశ్చ వీక్ష్య ॥౧౮॥ స్వయం ప్రహర్షం పరమం జగామ సర్వాత్మనా రామమనుస్మరంతీ । సా
తిర్యగూర్ధ్వం చ తథాప్యధస్తాన్నిరీక్షమాణా తమచింత్యబుద్ధిమ్ ॥౧౯॥ దదర్శ పింగాధిపతేరమాత్యం వాతాత్మజం సూర్య
మివోదయస్థమ్ ॥౨౦॥ ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - ఏకత్రింశస్సర్గః . ******************************

తతశ్శాఖాంతరేలీనం దృష్ట్వా చలితమానసా । వేష్టితార్జునవస్త్రం తం విద్యుత్సంఘాతపింగళమ్॥౧॥ సాదదర్శక
పింతత్రప్రశ్రితం ప్రియవాదినమ్। ఫుల్లాశోకోత్కరాభాసం తప్తచామీకరేక్షణమ్॥౨॥ మైథిలీ చింతయామాస విస్మయం ప
రమంగతా। అహో భీమమిదం రూపం వానరస్య దురాసదమ్॥౩॥ దుర్నిరీక్షమితి జ్ఞాత్వా పునరేవ ముమోహ సా। విలలాప
భృశం సీతా కరుణం భయమోహితా॥౪॥ రామ రామేతి దుఃఖార్తా లక్ష్మణేతి చ భామినీ । రురోద బహుధా సీతా మందం
మందస్వరా సతీ॥౫॥ సా తం దృష్ట్వా హరిశ్రేష్ఠం వినీతవదుపస్థితమ్। మైథిలీ చింతయామాస స్వప్నోఽయమితి భామినీ॥౬॥ సా
వీక్షమాణా పృథుభుగ్నవక్త్రం శాఖామృగేంద్రస్య యథోక్తకారమ్। దదర్శ పింగాధిపతేరమాత్యం వాతాత్మజం బుద్ధిమ
తాం వరిష్ఠమ్॥౭॥ సా తం సమీక్ష్యైవ భృశం విసంజ్ఞా గతాసుకల్పేవ బభూవ సీతా। చిరేణ సంజ్ఞాం ప్రతిలభ్య భూయో విచింత
యామాస విశాలనేత్రా॥౮॥ స్వప్నో మయాయం వికృతోఽద్య దృష్టశ్శాఖామృగశ్శాస్త్రగణైర్నిషిద్ధః। స్వస్త్యస్తు రామా
య సలక్ష్మణాయ తథా పితుర్మే జనకస్య రాజ్ఞః॥౯॥ స్వప్నోఽపి నాయం నహి మేఽస్తి నిద్రా శోకేన దుఃఖేన చ పీడితాయాః। సు
ఖం హి మే నాస్తి యతోఽస్మి హీనా తేనేందుపూర్ణప్రతిమాననేన॥౧౦॥ రామేతి రామేతి సదైవ బుద్ధ్యా విచింత్య వాచా బ్రు
వతీ తమేవ। తస్యానురూపాం చ కథాం తమర్థమేవం ప్రపశ్యామి తథా శృణోమి॥౧౧॥ అహం హి తస్యాద్య మనోభవేన సం
పీడితా తద్గతసర్వభావా। విచింతయంతీ సతతం తమేవ తథైవ పశ్యామి తథా శృణోమి॥౧౨॥ మనోరథస్స్యాదితి చింతయా
మి తథాపి బుద్ధ్యా చ వితర్కయామి । కిం కారణం తస్య హి నాస్తి రూపం సువ్యక్తరూపశ్చ వదత్యయం మామ్॥ ౧౩ ॥ నమోఽస్తు
వాచస్పతయే సవజ్రిణే స్వయంభువే చైవ హుతాశనాయ చ । అనేన చోక్తం యదిదం మమాగ్రతో వనౌకసా తచ్చ తథా
స్తు నాన్యథా॥౧౪॥ ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - ద్వాత్రింశస్సర్గః ********************************
సోఽవతీర్య ద్రుమాత్తస్మాద్విద్రుమప్రతిమాననః। వినీతవేషః కృపణః ప్రణిపత్యోపసృత్య చ॥ ౧ ॥ తామబ్రవీన్మహా
తేజా హనూమాన్మారుతాత్మజః। శిరస్యంజలిమాధాయ సీతాం మధురయా గిరా॥౨॥ కా ను పద్మపలాశాక్షీ క్లిష్టకౌశేయవా
సినీ । ద్రుమస్య శాఖామాలంబ్య తిష్ఠసి త్వమనిందితే॥౩॥ కిమర్థం తవ నేత్రాభ్యాం వారి స్రవతి శోకజమ్। పుండరీకపలా
శాభ్యాం విప్రకీర్ణమివోదకమ్॥౪॥ సురాణామసురాణాం వా నాగగంధర్వరక్షసాం। యక్షాణాం కిన్నరాణాం వా కా త్వం
భవసి శోభనే॥౫॥ కా త్వం భవసి రుద్రాణాం మరుతాం వా వరాననే । వసూనాం వా వరారోహే దేవతా ప్రతిభాసి మే॥౬॥
కిన్ను చంద్రమసా హీనా పతితా విబుధాలయాత్ । రోహిణీ జ్యోతిషాం శ్రేష్ఠా శ్రేష్ఠా సర్వగుణాన్వితా॥ ౭ ॥ కా త్వం భవసి క
ల్యాణి త్వమనిందితలోచనే । కోపాద్వా యది వా మోహాద్భర్తారమసితేక్షణే॥౮॥ వసిష్ఠం కోపయిత్వా త్వం నాసి క
ల్యాణ్యరుంధతీ। కో ను పుత్రః పితా భ్రాతా భర్తా వా తే సుమధ్యమే॥౯॥ అస్మాల్లోకాదముం లోకం గతం త్వమనుశోచసి।
రోదనాదతినిశ్శ్వాసాద్భూమిసంస్పర్శనాదపి॥౧౦॥ న త్వాం దేవీమహం మన్యే రాజ్ఞస్సంజ్ఞావధారణాత్ । వ్యంజనాని చ
తే యాని లక్షణాని చ లక్షయే॥౧౧॥ మహిషీ భూమిపాలస్య రాజకన్యాసి మే మతా । రావణేన జనస్థానాద్బలాదపహృతా
యది॥౧౨॥ సీతా త్వమసి భద్రం తే తన్మమాచక్ష్వ పృచ్ఛతః। యథా హి తవ వై దైన్యం రూపం చాప్యతిమానుషమ్॥ ౧౩॥ తప
సా చాన్వితో వేషస్త్వం రామమహిషీ ధ్రువమ్ । సా తస్య వచనం శ్రుత్వా రామకీర్తనహర్షితా॥౧౪॥ ఉవాచ వాక్యం
వైదేహీ హనుమంతం ద్రుమాశ్రితమ్। పృథివ్యాం రాజసింహానాం ముఖ్యస్య విదితాత్మనః॥౧౫॥ స్నుషా దశరథస్యాహం శ
త్రుసైన్యప్రతాపినః। దుహితా జనకస్యాహం వైదేహస్య మహాత్మనః॥ ౧౬॥ సీతేతి నామ నామ్నాహం భార్యా రామస్య
ధీమతః। సమా ద్వాదశ తత్రాహం రాఘవస్య నివేశనే॥౧౭॥ భుంజానా మానుషాన్భోగాన్సర్వకామసమృద్ధినీ । తత్ర
త్రయోదశే వర్షే రాజ్యే చేక్ష్వాకునందనమ్॥౧౮॥ అభిషేచయితుం రాజా సోపాధ్యాయః ప్రచక్రమే । తస్మిన్సంభ్రి
యమాణే తు రాఘవస్యాభిషేచనే॥ ౧౯॥ కైకేయీ నామ భర్తారం దేవీ వచనమబ్రవీత్ । న పిబేయం న ఖాదేయం ప్రత్య
హం మమ భోజనమ్॥౨౦॥ ఏష మే జీవితస్యాంతో రామో యద్యభిషిచ్యతే। యత్తదుక్తం త్వయా వాక్యం ప్రీత్యా నృపతిస
త్తమ॥౨౧॥ తచ్చేన్న వితథం కార్యం వనం గచ్ఛతు రాఘవః । స రాజా సత్యవాగ్దేవ్యా వరదానమనుస్మరన్॥౨౨॥ ముమో
హ వచనం శ్రుత్వా కైకేయ్యాః క్రూరమప్రియమ్। తతస్తు స్థవిరో రాజా సత్యధర్మే వ్యవస్థితః॥౨౩॥ జ్యేష్ఠం యశస్వినం పు
త్రం రుదన్రాజ్యమయాచత। స పితుర్వచనం శ్రీమానభిషేకాత్పరం ప్రియమ్॥౨౪॥ మనసా పూర్వమాసాద్య వాచా ప్ర

తిగృహీతవాన్ । దద్యాన్న ప్రతిగృహ్ణీయాన్న బ్రూయాత్కించిదప్రియమ్ ॥ ౨౫ ॥ అపిజీవితహేతోర్వా రామస్సత్యప
రాక్రమః । సవిహాయోత్తరీయాణి మహార్హాణి మహాయశాః ॥ ౨౬ ॥ విసృజ్య మనసా రాజ్యం జనన్యై మాం సమాదిశత్ । సా
హం తస్యాగ్రతస్తూర్ణం ప్రస్థితా వనచారిణీ ॥ ౨౭ ॥ నహి మే తేన హీనాయా వాసస్స్వర్గేపి రోచతే । ప్రాగేవ తు మహాభా
గస్సౌమిత్రిర్మిత్రనందనః ॥ ౨౮ ॥ పూర్వజస్యానుయాత్రార్థే ద్రుమచీరైరలంకృతః । తే వయం భర్తురాదేశం బహుమా
న్య దృఢవ్రతాః ॥ ౨౯ ॥ ప్రవిష్టాస్స్మ పురాదృష్టం వనం గంభీరదర్శనమ్ । వసతో దండకారణ్యే తస్యాహమమితౌజసః ॥ ౩౦ ॥ ర
క్షసాపహృతా భార్యా రావణేన దురాత్మనా । ద్వౌ మాసౌ తేన మే కాలో జీవితానుగ్రహః కృతః ॥ ౩౧ ॥ ఊర్ధ్వం ద్వాభ్యాం
తు మాసాభ్యాం తతస్త్యక్ష్యామి జీవితమ్ ॥ ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే త్రయస్త్రింశస్సర్గః. ****************
తస్యాస్తద్వచనం శ్రుత్వా హనుమాన్ హరియూథపః । దుఃఖాద్దుఃఖాభిభూతాయాస్సాంత్వముత్తరమబ్రవీత్ ॥ ౧ ॥ అ
హం రామస్య సందేశాద్దేవి దూతస్తవాగతః । వైదేహి కుశలీ రామస్త్వాం చ కౌశలమబ్రవీత్ ॥ ౨ ॥ యో బ్రాహ్మమస్త్రం
వేదాంశ్చ వేద వేదవిదాం వరః । స త్వాం దాశరథీ రామో దేవి కౌశలమబ్రవీత్ ॥ ౩ ॥ లక్ష్మణశ్చ మహాతేజా భర్తుస్తేనుచ
రః ప్రియః । కృతవాన్ శోకసంతప్తశ్శిరసా తేభివాదనమ్ ॥ ౪ ॥ సా తయోః కుశలం దేవీ నిశమ్య నరసింహయోః । ప్రీతిసంహృ
ష్టసర్వాంగీ హనుమంతమథాబ్రవీత్ ॥ ౫ ॥ కల్యాణీ బత గాథేయం లౌకికీ ప్రతిభాతి మా । ఏతి జీవంతమానందో నరం వర్ష
శతాదపి ॥ ౬ ॥ తయా సమాగతే తస్మిన్ ప్రీతిరుత్పాదితాద్భుతా । పరస్పరేణ చాలాపం విశ్వస్తౌ తౌ ప్రచక్రతుః ॥ ౭ ॥ తస్యా
స్తద్వచనం శ్రుత్వా హనుమాన్ హరియూథపః । సీతాయాశ్శోకదీనాయాస్సమీపముపచక్రమే ॥ ౮ ॥ యథా యథా సమీ
పం స హనుమానుపసర్పతి । తథా తథా రావణం సా తం సీతా పరిశంకతే ॥ ౯ ॥ అహో ధిగ్దుష్కృతమిదం కథితం హి యదస్య మే
రూపాంతరముపాగమ్య స ఏవాయం హి రావణః ॥ ౧౦ ॥ తామశోకస్య శాఖాం సా విముక్త్వా శోకకర్శితా । తస్యామేవానవ
ద్యాంగీ ధరణ్యాం సముపావిశత్ ॥ ౧౧ ॥ హనుమానపి దుఃఖార్తాం తాం దృష్ట్వా భయమోహితామ్ । అవందత మహాబా
హుస్తతస్తాం జనకాత్మజామ్ ॥ ౧౨ ॥ సా చైనం భయవిత్రస్తా భూయో నైవాభ్యుదైక్షత । తం దృష్ట్వా వందమానం తు సీతా
శశినిభాననా ॥ ౧౩ ॥ అబ్రవీద్దీర్ఘముచ్ఛ్వస్య వానరం మధురస్వరా । మాయాం ప్రవిష్టో మాయావీ యది త్వం రావణ
స్స్వయమ్ ॥ ౧౪ ॥ ఉత్పాదయసి మే భూయస్సంతాపం తన్న శోభనమ్ । స్వం పరిత్యజ్య రూపం యః పరివ్రాజకరూపధృత్ ॥
౧౫ ॥ జనస్థానే మయా దృష్టస్త్వం స ఏవాసి రావణః । ఉపవాసకృశాం దీనాం కామరూప నిశాచర ॥ ౧౬ ॥ సంతాపయసి మాం
భూయస్సంతప్తాం తన్న శోభనమ్ । అథవా నైతదేవం హి యన్మయా పరిశంకితమ్ ॥ ౧౭ ॥ మనసో హి మమ ప్రీతిరుత్పన్నా తవ
దర్శనాత్ । యది రామస్య దూతస్త్వమాగతో భద్రమస్తు తే ॥ ౧౮ ॥ పృచ్ఛామి త్వాం హరిశ్రేష్ఠ ప్రియా రామకథా హి మే
గుణాన్ రామస్య కథయ ప్రియస్య మమ వానర ॥ ౧౯ ॥ చిత్తం హరసి మే సౌమ్య నదీకూలం యథా రయః । అహో స్వప్నస్య
సుఖతా యాహమేవం చిరాహృతా ॥ ౨౦ ॥ ప్రేషితం నామ పశ్యామి రాఘవేణ వనౌకసమ్ । స్వప్నేపి యద్యహం వీరం రా
ఘవం సహలక్ష్మణమ్ ॥ ౨౧ ॥ పశ్యేయం నావసీదేయం స్వప్నోపి మమ మత్సరీ । నాహం స్వప్నమిమం మన్యే స్వప్నే దృష్ట్వా
హి వానరమ్ ॥ ౨౨ ॥ న శక్యోభ్యుదయః ప్రాప్తుం ప్రాప్తశ్చాభ్యుదయో మమ । కిన్ను స్యాచ్చిత్తమోహోయం భవేద్వా
తగతిస్త్వియమ్ ॥ ౨౩ ॥ ఉన్మాదజో వికారో వా స్యాదియం మృగతృష్ణికా । అథవా నాయమున్మాదో మోహోప్యున్మాదల
క్షణః ॥ ౨౪ ॥ సంబుధ్యే చాహమాత్మానమిమం చాపి వనౌకసమ్ । ఇత్యేవం బహుధా సీతా సంప్రధార్య బలాబలమ్ ॥ ౨౫ ॥ రక్ష
సాం కామరూపత్వాన్మేనే తం రాక్షసాధిపమ్ । ఏతాం బుద్ధిం తదా కృత్వా సీతా సా తనుమధ్యమా ॥ ౨౬ ॥ న ప్రతివ్యాజహారా
థ వానరం జనకాత్మజా । సీతాయాశ్చింతితం బుద్ధ్వా హనుమాన్మారుతాత్మజః ॥ ౨౭ ॥ శ్రోత్రానుకూలైర్వచనైస్తదా
తాం సంప్రహర్షయత్ । ఆదిత్య ఇవ తేజస్వీ లోకకాంతశ్శశీ యథా ॥ ౨౮ ॥ రాజా సర్వస్య లోకస్య దేవో వైశ్రవణో య
థా । విక్రమేణోపపన్నశ్చ యథా విష్ణుర్మహాయశాః ॥ ౨౯ ॥ సత్యవాదీ మధురవాగ్దేవో వాచస్పతిర్యథా । రూపవాన్ సుభ
గశ్శ్రీమాన్ కందర్ప ఇవ మూర్తిమాన్ ॥ ౩౦ ॥ స్థానక్రోధః ప్రహర్తా చ శ్రేష్ఠో లోకే మహారథః । బాహుచ్ఛాయామవ
ష్టబ్ధో యస్య లోకో మహాత్మనః ॥ ౩౧ ॥ అపకృష్యాశ్రమపదాన్మృగరూపేణ రాఘవమ్ । శూన్యే యేనాపనీతాసి తస్య ద్రక్ష్య
సి యత్ఫలమ్ ॥ ౩౨ ॥ నచిరాద్రావణం సంఖ్యే యో వధిష్యతి వీర్యవాన్ । రోషప్రముక్తైరిషుభిర్జ్వలద్భిరివ పావకైః ॥ ౩౩ ॥ తే

నాహం ప్రేషితో దూతస్త్వత్సకాశమిహాగతః। త్వద్వియోగేన దుఃఖార్తస్స త్వాం కౌశలమబ్రవీత్ ॥౩౪॥ లక్ష్మణశ్చ మ
హాతేజాస్సుమిత్రానందవర్ధనః। అభివాద్య మహాబాహుస్సోఽపి కౌశలమబ్రవీత్ ॥౩౫॥ రామస్య చ సఖా దేవి సుగ్రీవో
నామ వానరః। రాజా వానరముఖ్యానాం స త్వాం కౌశలమబ్రవీత్ ॥౩౬॥ నిత్యం స్మరతి రామస్త్వాం ససుగ్రీవస్సలక్ష్మణః। ది
ష్ట్యా జీవతి వైదేహి రాక్షసీవశమాగతా ॥౩౭॥ నచిరాద్ద్రక్ష్యసే రామం లక్ష్మణం చ మహాబలం। మధ్యే వానరకోటీనాం సుగ్రీ
వం చామితౌజసమ్ ॥౩౮॥ అహం సుగ్రీవసచివో హనుమాన్నామ వానరః। ప్రవిష్టో నగరీం లంకాం లంఘయిత్వా మహో
దధిమ్ ॥౩౯॥ కృత్వా మూర్ధ్ని పదన్యాసం రావణస్య దురాత్మనః। త్వాం ద్రష్టుముపయాతోఽహం సమాశ్రిత్య పరాక్రమమ్ ॥
౪౦॥ నాహమస్మి తథా దేవి యథా మామవగచ్ఛసి। విశంకా త్యజ్యతామేషా శ్రద్ధత్స్వ వదతో మమ ॥౪౧॥ ఇతి శ్రీమత్సుందర
కాండే - చతుస్త్రింశస్సర్గః - **

తాం తు రామకథాం శ్రుత్వా వైదేహీ వానరర్షభాత్। ఉవాచ వచనం సాంత్వమిదం మధురయా గిరా ॥౧॥ క్వ తే
రామేణ సంసర్గః కథం జానాసి లక్ష్మణమ్। వానరాణాం నరాణాం చ కథమాసీత్సమాగమః ॥౨॥ యాని రామస్య లింగాని ల
క్ష్మణస్య చ వానర। తాని భూయస్సమాచక్ష్వ న మాం శోకస్సమావిశేత్ ॥౩॥ కీదృశం తస్య సంస్థానం రూపం రామస్య కీదృశమ్
కథమూరూ కథం బాహూ లక్ష్మణస్య చ శంస మే ॥౪॥ ఏవముక్తస్తు వైదేహ్యా హనుమాన్మారుతాత్మజః। తతో రామం యథా
తత్త్వమాఖ్యాతుముపచక్రమే ॥౫॥ జానంతీ బత దిష్ట్యా మాం వైదేహి పరిపృచ్ఛసి। భర్తుః కమలపత్రాక్షి సంస్థానం లక్ష్మణ
స్య చ ॥౬॥ యాని రామస్య చిహ్నాని లక్ష్మణస్య చ యాని వై। లక్షితాని విశాలాక్షి వదతశ్శృణు తాని మే ॥౭॥ రామః కమలప
త్రాక్షస్సర్వసత్త్వమనోహరః। రూపదాక్షిణ్యసంపన్నః ప్రసూతో జనకాత్మజే ॥౮॥ తేజసాదిత్యసంకాశః క్షమయా పృ
థివీసమః। బృహస్పతిసమో బుద్ధ్యా యశసా వాసవోపమః ॥౯॥ రక్షితా జీవలోకస్య స్వజనస్యాభిరక్షితా। రక్షితా స్వస్య
వృత్తస్య ధర్మస్య చ పరంతపః ॥౧౦॥ రామో భామిని లోకస్య చాతుర్వర్ణ్యస్య రక్షితా। మర్యాదానాం చ లోకస్య కర్తా
కారయితా చ సః ॥౧౧॥ అర్చిష్మానర్చితోఽత్యర్థం బ్రహ్మచర్యవ్రతే స్థితః। సాధూనాముపకారజ్ఞః ప్రచారజ్ఞశ్చ కర్మణాం ॥
౧౨॥ రాజవిద్యావినీతశ్చ బ్రాహ్మణానాముపాసితా। శ్రుతవాన్శీలసంపన్నో వినీతశ్చ పరంతపః ॥౧౩॥ యజుర్వేదవినీత
శ్చ వేదవిద్భిస్సుపూజితః। ధనుర్వేదే చ వేదేషు వేదాంగేషు చ నిష్ఠితః ॥౧౪॥ విపులాంసో మహాబాహుః కంబుగ్రీవశ్శుభాననః।
గూఢజత్రుస్సుతామ్రాక్షో రామో దేవి జనైశ్శ్రుతః ॥౧౫॥ దుందుభిస్వననిర్ఘోషస్స్నిగ్ధవర్ణః ప్రతాపవాన్। సమ
స్సమవిభక్తాంగో వర్ణం శ్యామం సమాశ్రితః ॥౧౬॥ త్రిస్థిరస్త్రిప్రలంబశ్చ త్రిసమస్త్రిషు చోన్నతః। త్రితామ్రస్త్రిషు చ
స్నిగ్ధో గంభీరస్త్రిషు నిత్యశః ॥౧౭॥ త్రివలీవాంస్త్ర్యవనతశ్చతుర్వ్యంగస్త్రిశీర్షవాన్। చతుష్కలశ్చతుర్లేఖశ్చతు
ష్కిష్కుశ్చతుస్సమః ॥౧౮॥ చతుర్దశసమద్వంద్వశ్చతుర్దంష్ట్రశ్చతుర్గతిః। మహోష్ఠహనునాసశ్చ పంచస్నిగ్ధో
ఽష్టవంశవాన్ ॥౧౯॥ దశపద్మో దశబృహత్త్రిభిర్వ్యాప్తో ద్విశుక్లవాన్। షడున్నతో నవతనుస్త్రిభిర్వ్యాప్నోతి రాఘవః ॥౨౦॥
సత్యధర్మపరశ్శ్రీమాన్ సంగ్రహానుగ్రహే రతః। దేశకాలవిభాగజ్ఞస్సర్వలోకప్రియంవదః ॥౨౧॥ భ్రాతా చ తస్య
ద్వైమాత్రస్సౌమిత్రిరపరాజితః। అనురాగేణ రూపేణ గుణైశ్చైవ తథావిధః ॥౨౨॥ తావుభౌ నరశార్దూలౌ త్వద్దర్శనస
ముత్సుకౌ। విచిన్వంతౌ మహీం కృత్స్నామస్మాభిరభిసంగతౌ ॥౨౩॥ త్వామేవ మార్గమాణౌ తౌ విచరంతౌ వసుంధరాం। ద
దర్శతుర్మృగపతిం పూర్వజేనావరోపితం ॥౨౪॥ ఋశ్యమూకస్య పృష్ఠే తు బహుపాదపసంకులే। భ్రాతుర్భయార్త
మాసీనం సుగ్రీవం ప్రియదర్శనం ॥౨౫॥ వయం తు హరిరాజం తం సుగ్రీవం సత్యసంగరం। పరిచర్యామహే రాజ్యాత్పూ
ర్వజేనావరోపితం ॥౨౬॥ తతస్తౌ చీరవసనౌ ధనుః ప్రవరధారిణౌ। ఋశ్యమూకస్య శైలస్య రమ్యం దేశముపాగతౌ ॥౨౭॥
స తౌ దృష్ట్వా నరవ్యాఘ్రౌ ధన్వినౌ వానరర్షభః। అవప్లుతో గిరేస్తస్య శిఖరం భయమోహితః ॥౨౮॥ తతస్స శిఖరే తస్మిన్వా
నరేంద్రో వ్యవస్థితః। తయోస్సమీపం మామేవ ప్రేషయామాస సత్వరమ్ ॥౨౯॥ తావహం పురుషవ్యాఘ్రౌ సుగ్రీవవ
చనాత్ప్రభూ। రూపలక్షణసంపన్నౌ కృతాంజలిరుపస్థితః ॥౩౦॥ తౌ పరిజ్ఞాతతత్త్వార్థౌ మయా ప్రీతిసమన్వితౌ। పృష్ఠమా
రోప్య తం దేశం ప్రాపితౌ పురుషర్షభౌ ॥౩౧॥ నివేదితౌ చ తత్త్వేన సుగ్రీవాయ మహాత్మనే। తయోరన్యోన్యసల్లాపా
ద్భృశం ప్రీతిరజాయత ॥ ౩౨ ॥ తతస్తౌ ప్రీతిసంపన్నౌ హరీశ్వరనరేశ్వరౌ। పరస్పరకృతాశ్వాసౌ కథయా పూర్వవృత్త

యా॥౩౩॥ తతస్స సాంత్వయామాస సుగ్రీవం లక్ష్మణాగ్రజః। స్త్రీహేతోర్వాలినా భ్రాత్రా నిరస్తమురుతేజసా॥౩౪॥
తతస్త్వన్నాశజం శోకం రామస్యాక్లిష్టకర్మణః। లక్ష్మణో వానరేంద్రాయ సుగ్రీవాయ న్యవేదయత్ ॥౩౫॥ స శ్రు
త్వా వానరేంద్రస్తు లక్ష్మణేనేరితం వచః। తదాసీన్నిష్ప్రభోఽత్యర్థం గ్రహగ్రస్త ఇవాంశుమాన్॥౩౬॥ తతస్త్వద్గాత్ర
శోభీని రక్షసా హ్రియమాణయా। యాన్యాభరణజాలాని పాతితాని మహీతలే॥౩౭॥ తాని సర్వాణి రామాయ ఆనీయ
హరియూథపాః। సంహృష్టా దర్శయామాసుర్గతిం తు న విదుస్తవ॥౩౮॥ తాని రామాయ దత్తాని మయైవోపహృతాని చ।
స్వనవంత్యవకీర్ణాని తస్మిన్విగతచేతసి॥౩౯॥ తాన్యంకే దర్శనీయాని కృత్వా బహువిధం తవ। తేన దేవప్రకాశేన దేవేన ప
రిదేవితమ్॥౪౦॥ పశ్యతస్తాని రుదతస్తామ్యతశ్చ పునః పునః। ప్రాదీపయన్ దాశరథేస్తాని శోకహుతాశనమ్॥౪౧॥ శయితం చ
చిరం తేన దుఃఖార్తేన మహాత్మనా। మయాపి వివిధైర్వాక్యైః కృచ్ఛ్రాదుత్థాపితః పునః॥౪౨॥ తాని దృష్ట్వా మహాబాహు
ర్దర్శయిత్వా ముహుర్ముహుః। రాఘవస్సహసౌమిత్రిస్సుగ్రీవే సన్న్యవేదయత్॥౪౩॥ స తవాదర్శనాదార్యే రాఘ
వః పరితప్యతే। మహతా జ్వలతా నిత్యమగ్నినేవాగ్నిపర్వతః॥౪౪॥ త్వత్కృతే తమనిద్రా చ శోకశ్చింతా చ రాఘవమ్। తా
పయంతి మహాత్మానమగ్న్యగారమివాగ్నయః॥౪౫॥ తవాదర్శనశోకేన రాఘవః ప్రవిచాల్యతే। మహతా భూమికంపేన
మహానివ శిలోచ్చయః॥౪౬॥ కాననాని సురమ్యాణి నదీః ప్రస్రవణాని చ। చరన్న రతిమాప్నోతి త్వామపశ్యన్నృపాత్మజే॥
౪౭॥ స త్వాం మనుజశార్దూలః క్షిప్రం ప్రాప్స్యతి రాఘవః। సమిత్రబాంధవం హత్వా రావణం జనకాత్మజే॥౪౮॥ సహి
తౌ రామసుగ్రీవావుభావకురుతాం తదా। సమయం వాలినం హంతుం తవ చాన్వేషణం తథా॥౪౯॥ తతస్తాభ్యాం కుమారా
భ్యాం వీరాభ్యాం స హరీశ్వరః। కిష్కింధాం సముపాగమ్య వాలీ యుద్ధే నిపాతితః॥౫౦॥ తతో నిహత్య తరసా రామో వాలిన
మాహవే। సర్వేషాం హరిసంఘానాం సుగ్రీవమకరోత్పతిమ్॥౫౧॥ రామసుగ్రీవయోరైక్యం దేవ్యేవం సమజాయత। హను
మంతం చ మాం విద్ధి తయోర్దూతమిహాగతమ్॥౫౨॥ స్వరాజ్యం ప్రాప్య సుగ్రీవస్సమానీయ హరీశ్వరాన్। త్వదర్థం ప్రే
షయామాస దిశో దశ మహాబలాన్॥౫౩॥ ఆదిష్టా వానరేంద్రేణ సుగ్రీవేణ మహౌజసా। అద్రిరాజప్రతీకాశాస్సర్వతః ప్ర
స్థితా మహీమ్॥౫౪॥ తతస్తే మార్గమాణా వై సుగ్రీవవచనాతురాః। చరంతి వసుధాం కృత్స్నాం వయమన్యే చ వానరాః॥
౫౫॥ అంగదో నామ లక్ష్మీవాన్ వాలిసూనుర్మహాబలః। ప్రస్థితః కపిశార్దూలస్త్రిభాగబలసంవృతః॥౫౬॥ తేషాం నో విప్రణ
ష్టానాం వింధ్యే పర్వతసత్తమే। భృశం శోకపరీతానామహోరాత్రగణా గతాః॥౫౭॥ తే వయం కార్యనైరాశ్యాత్కాలస్యా
తిక్రమేణ చ। భయాచ్చ కపిరాజస్య ప్రాణాంస్త్యక్తుం వ్యవస్థితాః॥౫౮॥ విచిత్య వనదుర్గాణి గిరిప్రస్రవణాని చ। అనాసా
ద్య పదం దేవ్యాః ప్రాణాంస్త్యక్తుం సముద్యతాః॥౫౯॥ దృష్ట్వా ప్రాయోపవిష్టాంశ్చ సర్వాన్వానరపుంగవాన్। భృశం
శోకార్ణవే మగ్నః పర్యదేవయదంగదః॥౬౦॥ తవ నాశం చ వైదేహి వాలినశ్చ వధం తథా। ప్రాయోపవేశమస్మాకం మరణం
చ జటాయుషః॥౬౧॥ తేషాం నస్స్వామిసందేశాన్నిరాశానాం ముమూర్షతామ్। కార్యహేతోరివాయాతశ్శకునిర్వీర్యవా
న్మహాన్॥౬౨॥ గృధ్రరాజస్య సోదర్యస్సంపాతిర్నామ గృధ్రరాట్। శ్రుత్వా భ్రాతృవధం కోపాదిదం వచనమబ్రవీత్॥
యవీయాన్ కేన మే భ్రాతా హతః క్వ చ నిపాతితః। ఏతదాఖ్యాతుమిచ్ఛామి భవద్భిర్వానరోత్తమాః॥౬౪॥ అంగదోఽకథ
యత్తస్య జనస్థానే మహద్వధమ్। రక్షసా భీమరూపేణ త్వాముద్దిశ్య యథాతథమ్॥౬౫॥ జటాయుషో వధం శ్రుత్వా దుఃఖిత
స్సోఽరుణాత్మజః। త్వాం శశంస వరారోహే వసంతీం రావణాలయే॥౬౬॥ తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా సంపాతేః ప్రీతివర్ధ
నమ్। అంగదప్రముఖాస్తూర్ణం తతస్సంప్రస్థితా వయమ్॥౬౭॥ వింధ్యాదుత్థాయ సంప్రాప్తాస్సాగరస్యాంతముత్తరమ్।
త్వద్దర్శనకృతోత్సాహా హృష్టాః పుష్టాః ప్లవంగమాః॥౬౮॥ అంగదప్రముఖాస్సర్వే వేలోపాంతముపస్థితాః। చింతాం జగ్ముః
పునర్భీతాస్త్వద్దర్శనసముత్సుకాః॥౬౯॥ అథాహం హరిసైన్యస్య సాగరం ప్రేక్ష్య సీదతః। వ్యవధూయ భయం తీవ్రం యో
జనానాం శతం ప్లుతః॥౭౦॥ లంకా చాపి మయా రాత్రౌ ప్రవిష్టా రాక్షసాకులా। రావణశ్చ మయా దృష్టస్త్వం చ శోకపరిప్లు
తా॥౭౧॥ ఏతత్తే సర్వమాఖ్యాతం యథావృత్తమనిందితే। అభిభాషస్వ మాం దేవి దూతో దాశరథేరహమ్॥౭౨॥ త్వం మాం
రామకృతోద్యోగం త్వన్నిమిత్తమిహాగతమ్। సుగ్రీవసచివం దేవి బుధ్యస్వ పవనాత్మజమ్॥౭౩॥ కుశలీ తవ కాకుత్స్థస్సర్వ
శస్త్రభృతాం వరః। గురోరారాధనే యుక్తో లక్ష్మణశ్చ సులక్షణః॥౭౪॥ తస్య వీర్యవతో దేవి భర్తుస్తవ హితే రతః। అహమే

కస్తస్సంప్రాప్తస్సుగ్రీవవచనాదిహ॥౭౫॥మయేయమసహాయేనచరతాకామరూపిణా।దక్షిణాదిగనుక్రాంతాత్వన్మా
ర్గవిచయైషిణా॥౭౬॥దిష్ట్యాహంహరిసైన్యానాంత్వాంనాశమనుశోచతామ్।అపనేష్యామిసంతాపంతవాభిగమశంస
నాత్॥౭౭॥దిష్ట్యాహిమమనవ్యర్థందేవిసాగరలంఘనమ్।ప్రాప్స్యామ్యహమిదందిష్ట్యాత్వద్దర్శనకృతంయశః॥౭౮॥రా
ఘవశ్చమహావీర్యఃక్షిప్రంత్వామభిపత్స్యతే।సమిత్రబాంధవంహత్వారావణంరాక్షసాధిపమ్॥౭౯॥మాల్యవాన్నామ
వైదేహిగిరీణాముత్తమోగిరిః।తతోగచ్ఛతిగోకర్ణంపర్వతంకేసరీహరిః॥౮౦॥సచదేవర్షిభిర్దిష్టఃపితామమమహా
కపిః।తీర్థేనదీపతేఃపుణ్యేశంబసాదనముద్ధరత్॥౮౧॥తస్యాహంహరిణఃక్షేత్రేజాతోవాతేనమైథిలి।హనుమానితివి
ఖ్యాతోలోకేస్వేనైవకర్మణా॥౮౨॥విశ్వాసార్థంతువైదేహిభర్తురుక్తామయాగుణాః।అచిరాద్రాఘవోదేవిత్వా
మితోనయితానఘ॥౮౩॥ఏవంవిశ్వాసితాసీతాహేతుభిశ్శోకకర్శితా।ఉపపన్నైరభిజ్ఞానైర్దూతంతమవగచ్ఛతి॥
౮౪॥అతులంచగతాహర్షంప్రహర్షేణచజానకీ।నేత్రాభ్యాంవక్రపక్ష్మాభ్యాంమమోచానందజంజలమ్॥౮౫॥చా
రుతద్వదనంతస్యాస్తామ్రశుక్లాయతేక్షణమ్।అశోభతవిశాలాక్ష్యారాహుముక్తఇవోడురాట్॥౮౬॥హనుమంతంకపిం
వ్యక్తంమన్యతేనాన్యథేతిసా।అథోవాచహనూమాంస్తాముత్తరంప్రియదర్శనామ్॥౮౭॥ఏతత్తేసర్వమాఖ్యాతంసమా
శ్వసిహిమైథిలి।కింకరోమికథంవాతేరోచతేప్రతియామ్యహమ్॥౮౮॥హతేసురేసంయతిశంబసాదనేకపిప్రవీరేణమహ
ర్షిచోదనాత్।తతోస్మివాయుప్రభవోహిమైథిలిప్రభావతస్తత్ప్రతిమశ్చవానరః॥౮౯॥ఇతిపంచత్రింశస్సర్గః॥***

భూయఏవమహాతేజాహనుమాన్మారుతాత్మజః।అబ్రవీత్ప్రశ్రితంవాక్యంసీతాప్రత్యయకారణాత్॥౧॥వాన
రోహంమహాభాగేదూతోరామస్యధీమతః।రామనామాంకితంచేదంపశ్యదేవ్యంగులీయకమ్॥౨॥ప్రత్యయార్థంతవా
నీతంతేనదత్తంమహాత్మనా।సమాశ్వసిహిభద్రంతేక్షీణదుఃఖఫలాహ్యసి॥౩॥గృహీత్వాప్రేక్షమాణాసాభర్తుఃకరవి
భూషణమ్।భర్తారమివసంప్రాప్తాజానకీముదితాభవత్॥౪॥చారుతద్వదనంతస్యాస్తామ్రశుక్లాయతేక్షణమ్।అశోభ
తవిశాలాక్ష్యారాహుముక్తఇవోడురాట్॥౫॥తతస్సాహ్రీమతీబాలాభర్తృసందేశహర్షితా।పరితుష్టాప్రియంకృ
త్వాప్రశశంసమహాకపిమ్॥౬॥విక్రాంతస్త్వంసమర్థస్త్వంప్రాజ్ఞస్త్వంవానరోత్తమ।యేనేదంరాక్షసపదంత్వ
యైకేనప్రధర్షితమ్॥౭॥శతయోజనవిస్తీర్ణస్సాగరోమకరాలయః।విక్రమశ్లాఘనీయేనక్రమతాగోష్పదీకృతః॥౮॥
నహిత్వాంప్రాకృతంమన్యేవానరంవానరర్షభ।యస్యతేనాస్తిసంత్రాసోరావణాన్నాపిసంభ్రమః॥౯॥అర్హసే
చకపిశ్రేష్ఠమయాసమభిభాషితుమ్।యద్యపిప్రేషితస్తేనరామేణవిదితాత్మనా॥౧౦॥ప్రేషయిష్యతిదుర్ధర్షోరా
మోనహ్యపరీక్షితమ్।పరాక్రమమవిజ్ఞాయమత్సకాశంవిశేషతః॥౧౧॥దిష్ట్యాచకుశలీరామోధర్మాత్మాసత్యసంగరః।ల
క్ష్మణశ్చమహాతేజాస్సుమిత్రానందవర్ధనః॥౧౨॥కుశలీయదికాకుత్స్థఃకింనుసాగరమేఖలామ్।మహీందహతికోపేన
యుగాంతాగ్నిరివోత్థితః॥౧౩॥అథవాశక్తిమంతౌతౌసురాణామపినిగ్రహే।మమైవతుననుఃఖానామస్తిమన్యేవిపర్యయః॥
౧౪॥కచ్చిన్నవ్యథతేరామఃకచ్చిన్నపరితప్యతే।ఉత్తరాణిచకార్యాణికురుతేపురుషోత్తమః॥౧౫॥కచ్చిన్నదీనస్సంభ్రాం
తఃకార్యేషుచనముహ్యతి।కచ్చిత్పురుషకార్యాణికురుతేనృపతేస్సుతః॥౧౬॥ద్వివిధంత్రివిధోపాయముపాయమపిసేవతే।
విజిగీషుస్సుహృత్కచ్చిన్మిత్రేషుచపరంతపః॥౧౭॥కచ్చిన్మిత్రాణిలభతేమిత్రైశ్చాప్యభిగమ్యతే।కచ్చిత్కల్యాణమిత్రశ్చ
మిత్రైశ్చాపిపురస్కృతః॥౧౮॥కచ్చిదాశాస్తిదేవానాంప్రసాదంపార్థివాత్మజః।కచ్చిత్పురుషకారంచదైవంచప్రతిప
ద్యతే॥౧౯॥కచ్చిన్నవిగతస్నేహఃప్రవాసాన్మయిరాఘవః।కచ్చిన్మాంవ్యసనాదస్మాన్మోక్షయిష్యతివానర॥
౨౦॥సుఖానాముచితోనిత్యమసుఖానామనోచితః।దుఃఖముత్తరమాసాద్యకచ్చిద్రామోనసీదతి॥౨౧॥
కౌసల్యాయాస్తథాకచ్చిత్సుమిత్రాయాస్తథైవచ।అభీక్ష్ణంశ్రూయతేకచ్చిత్కుశలంభరతస్యచ॥౨౨॥
మన్నిమిత్తేనమానార్హఃకచ్చిచ్ఛోకేనరాఘవః।కచ్చిన్నాన్యమనారామఃకచ్చిన్మాంతారయిష్యతి॥౨౩॥
కచ్చిదక్షౌహిణీంభీమాంభరతోభ్రాతృవత్సలః।ధ్వజినీంమంత్రిభిర్గుప్తాంప్రేషయిష్యతిమత్కృతే॥
౨౪॥వానరాధిపతిఃశ్రీమాన్సుగ్రీవఃకచ్చిదేష్యతి।మత్కృతేహరిభిర్వీరైర్వృతోదంతనఖాయుధైః॥౨౫॥
కచ్చిచ్చలక్ష్మణశ్శూరస్సుమిత్రానందవర్ధనః।అస్త్రవిచ్ఛరజాలేనరాక్షసాన్విధమిష్యతి॥౨౬॥

రౌద్రేణ కచ్చిదస్త్రేణ జ్వలతా నిహతం రణే । ద్రక్ష్యామ్యల్పేన కాలేన రావణం ససుహృజ్జనమ్ ॥౨౭॥ కచ్చిన్న తద్ధేమసమానవర్ణం తస్యాననం పద్మసమానగంధి । మయా వినా శుష్యతి శోకదీనం జలక్షయే పద్మమివాతపేన ॥౨౮॥ ధర్మాపదేశాత్త్యజతశ్చ రాజ్యం మాం చాప్యరణ్యం నయతః పదాతేః । నాసీద్వ్యథా యస్య న భీర్న శోకః కచ్చిచ్చ ధైర్యం హృదయే కరోతి ॥౨౯॥ న చాస్య మాతా న పితా చ నాన్యః స్నేహాద్విశిష్టోఽస్తి మయా సమో వా । తావత్త్వహం దూత జిజీవిషేయం యావత్ప్రవృత్తిం శృణుయాం ప్రియస్య ॥౩౦॥ ఇతీవ దేవీ వచనం మహార్థం తం వానరేంద్రం మధురార్థముక్త్వా । శ్రోతుం పునస్తస్య వచోఽభిరామం రామార్థయుక్తం విరరామ రామా ॥౩౧॥ సీతాయా వచనం శ్రుత్వా మారుతిర్భీమవిక్రమః । శిరస్యంజలిమాధాయ వాక్యముత్తరమబ్రవీత్ ॥౩౨॥ న త్వామిహస్థాం జానీతే రామః కమలలోచనే । తేన త్వాం నానయత్యాశు శచీమివ పురందరః ॥౩౩॥ శ్రుత్వైవ తు వచో మహ్యం క్షిప్రమేష్యతి రాఘవః । చమూం ప్రకర్షన్మహతీం హర్యృక్షగణసంకులామ్ ॥ ౩౪॥ విష్టంభయిత్వా బాణౌఘైరక్షోభ్యం వరుణాలయమ్ । కరిష్యతి పురీం లంకాం కాకుత్స్థః శాంతరాక్షసామ్ ॥౩౫॥ తత్ర యద్యంతరా మృత్యుర్యది దేవాస్సహాసురాః । స్థాస్యంతి పథి రామస్య స తానపి వధిష్యతి ॥౩౬॥ తవాదర్శనజేనార్యే శోకేన స పరిప్లుతః । న శర్మ లభతే రామస్సింహార్దిత ఇవ ద్విపః ॥౩౭॥ మలయేన చ వింధ్యేన మేరుణా మందరేణ చ । దర్దురేణ చ తే దేవి శపే మూలఫలేన చ ॥౩౮॥ యథా సునయనం వల్గు బింబోష్ఠం చారుకుండలమ్ । ముఖం ద్రక్ష్యసి రామస్య పూర్ణచంద్రమివోదితమ్ ॥౩౯॥ క్షిప్రం ద్రక్ష్యసి వైదేహి రామం ప్రస్రవణే గిరౌ । శతక్రతుమివాసీనం నాకపృష్ఠస్య మూర్ధని ॥ ౪౦ ॥ న మాంసం రాఘవో భుంక్తే న చాపి మధు సేవతే । వన్యం సువిహితం నిత్యం భక్తమశ్నాతి పంచమమ్ ॥౪౧॥ నైవ దంశాన్న మశకాన్న కీటాన్న సరీసృపాన్ । రాఘవోఽపనయేద్గాత్రాత్త్వద్గతేనాంతరాత్మనా ॥౪౨॥ నిత్యం ధ్యానపరో రామో నిత్యం శోకపరాయణః । నాన్యచ్చింతయతే కించిత్స తు కామవశం గతః ॥౪౩॥ అనిద్రస్సతతం రామస్సుప్తోఽపి చ నరోత్తమః । సీతేతి మధురాం వాణీం వ్యాహరన్ప్రతిబుధ్యతే ॥౪౪॥ దృష్ట్వా ఫలం వా పుష్పం వా యద్వాన్యత్సుమనోహరమ్ । బహుశో హా ప్రియేత్యేవం శ్వసంస్త్వామభిభాషతే ॥౪౫॥ స దేవి నిత్యం పరితప్యమానస్త్వామేవ సీతేత్యభిభాషమాణః । ధృతవ్రతో రాజసుతో మహాత్మా తవైవ లాభాయ కృతప్రయత్నః ॥౪౬॥ సా రామసంకీర్తనవీతశోకా రామస్య శోకేన సమానశోకా । శరన్ముఖే సాంబుదశేషచంద్రా నిశేవ వైదేహసుతా బభూవ ॥౪౭॥ ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - షట్త్రింశస్సర్గః-**********౦**********

సీతా తద్వచనం శ్రుత్వా పూర్ణచంద్రనిభాననా । హనూమంతమువాచేదం ధర్మార్థసహితం వచః ॥౧॥ అమృతం విషసంసృష్టం త్వయా వానర భాషితమ్ । యచ్చ నాన్యమనా రామో యచ్చ శోకపరాయణః ॥౨॥ ఐశ్వర్యే వా సువిస్తీర్ణే వ్యసనే వా సుదారుణే । రజ్జ్వేవ పురుషం బద్ధ్వా కృతాంతః పరికర్షతి ॥౩॥ విధిర్నూనమసంహార్యః ప్రాణినాం ప్లవగోత్తమ । సౌమిత్రిం మాం చ రామం చ వ్యసనైః పశ్య మోహితాన్ ॥౪॥ శోకస్యాస్య కదా పారం రాఘవోఽధిగమిష్యతి । ప్లవమానః పరిశ్రాంతో హతనౌస్సాగరే యథా ॥౫॥ రాక్షసానాం వధం కృత్వా సూదయిత్వా చ రావణమ్ । లంకామున్మూలితాం కృత్వా కదా ద్రక్ష్యతి మాం పతిః ॥ ౬ ॥ స వాచ్యస్సంత్వరస్వేతి యావదేవ న పూర్యతే । అయం సంవత్సరః కాలస్తావద్ధి మమ జీవితమ్ ॥ ౭ ॥ వర్తతే దశమో మాసో ద్వౌ తు శేషౌ ప్లవంగమ । రావణేన నృశంసేన సమయో యః కృతో మమ ॥ ౮ ॥ విభీషణేన చ భ్రాత్రా మమ నిర్యాతనం ప్రతి । అనునీతః ప్రయత్నేన న చ తత్కురుతే మతిమ్ ॥ ౯ ॥ మమ ప్రతిప్రదానం హి రావణస్య న రోచతే । రావణం మార్గతే సంఖ్యే మృత్యుః కాలవశం గతమ్ ॥౧౦॥ జ్యేష్ఠా కన్యానలా నామ విభీషణసుతా కపే । తయా మమేదమాఖ్యాతం మాత్రా ప్రహితయా స్వయమ్ ॥ ౧౧॥ అసంశయం హరిశ్రేష్ఠ క్షిప్రం మాం ప్రాప్స్యతే పతిః । అంతరాత్మా హి మే శుద్ధస్తస్మింశ్చ బహవో గుణాః ॥౧౨॥ ఉత్సాహః పౌరుషం సత్త్వమానృశంస్యం కృతజ్ఞతా । విక్రమశ్చ ప్రభావశ్చ సంతి వానర రాఘవే ॥౧౩॥ చతుర్దశ సహస్రాణి రాక్షసానాం జఘాన యః । జనస్థానే వినా భ్రాత్రా శత్రుః కస్తస్య నోద్విజేత్ ॥౧౪॥ న స శక్యస్తులయితుం వ్యసనైః పురుషర్షభః । అహం తస్య ప్రభావజ్ఞా శక్రస్యేవ పులోమజా ॥౧౫॥ శరజాలాంశుమాన్ శూరః కపే రామదివాకరః । శత్రురక్షోమయం తోయముపశోషం నయిష్యతి ॥౧౬॥ ఇతి సంజల్పమానాం తాం రామార్థే శోకకర్శితామ్ । అశ్రుసంపూర్ణనయనామువాచ వచనం కపిః ॥౧౭॥ శ్రుత్వైవ తు వచో మహ్యం క్షిప్రమేష్యతి రాఘవః । చమూం ప్రకర్షన్మహతీం హర్యృక్షగణసంకులామ్ ॥౧౮॥ అథవా మోచయిష్యామి త్వామ

దైన్యవదనానే।అస్మాద్దుఃఖాదుపారోహమమపృష్ఠమనిందితే॥19॥ త్వాంతుపృష్ఠగతాంకృత్వాసంతరిష్యామిసాగరమ్।
శక్తిరస్తిహిమేవోఢుంలంకామపిసరావణామ్॥20॥అహంప్రస్రవణస్థాయరాఘవాయాద్యమైథిలి। ప్రాపయిష్యామి
శక్రాయహవ్యంహుతమివానలః॥21॥ద్రక్ష్యస్యద్యైవవైదేహిరాఘవంసహలక్ష్మణమ్। వ్యవసాయసమాయుక్తంవి
ష్ణుందైత్యవధేయథా॥22॥త్వద్దర్శనకృతోత్సాహమాశ్రమస్థంమహాబలమ్।పురందరమివాసీనంనాగరాజస్యమూర్ధ
ని॥23॥పృష్ఠమారోహమేదేవిమావికాంక్షస్వశోభనే। యోగమన్విచ్ఛరామేణశశాంకేనేవరోహిణీ॥24॥ కథయంతీ
వచంద్రేణసూర్యేణచమహార్చిషా।మత్పృష్ఠమధిరుహ్యత్వంతరాకాశమహార్ణవౌ॥ 25 ॥ నహిమేసంప్రయాతస్య
త్వామితోనయతోఙ్గనే।అనుగంతుంగతింశక్తాస్సర్వేలంకానివాసినః॥ 26 ॥ యథైవాహమిహప్రాప్తస్తథైవాహమ
సంశయః।యాస్యామిపశ్యవైదేహిత్వాముద్యమ్యవిహాయసమ్॥27॥ మైథిలీతుహరిశ్రేష్ఠాచ్ఛ్రుత్వావచనమద్భుతమ్।
హర్షవిస్మితసర్వాంగీహనుమంతమథాబ్రవీత్ ॥28॥హనుమన్దూరమధ్వానంకథంమాంవోఢుమిచ్ఛసి। తదేవఖలు
తేమన్యేకపిత్వంహరియూథప॥29॥ కథంవాల్పశరీరస్త్వంమామితోనేతుమిచ్ఛసి।సకాశంమానవేంద్రస్యభర్తుర్మే
ప్లవగర్షభ॥30॥ సీతాయావచనంశ్రుత్వాహనుమాన్మారుతాత్మజః। చింతయామాసలక్ష్మీవాన్నవంపరిభవంకృతమ్॥
31॥ నమేజానాతిసత్త్వంవాప్రభావంవాసితేక్షణా।తస్మాత్పశ్యతువైదేహీయద్రూపంమమకామతః॥32॥ఇతిసంచిం
త్యహనుమాంస్తదాప్లవగసత్తమః। దర్శయామాసవైదేహ్యాస్స్వరూపమరిమర్దనః॥33॥సతస్మాత్పాదపాద్ధీమానా
ప్లుత్యప్లవగర్షభః।తతోవర్ధితుమారేభేసీతాప్రత్యయకారణాత్॥34॥మేరుమందరసంకాశోబభౌదీప్తానలప్రభః। అ
గ్రతోవ్యవతస్థేచసీతాయావానరోత్తమః॥35॥హరిఃపర్వతసంకాశస్తామ్రవక్త్రోమహాబలః। వజ్రదంష్ట్రనఖోభీమో
వైదేహీమిదమబ్రవీత్॥36॥ సపర్వతవనోద్దేశాంసాట్టప్రాకారతోరణామ్।లంకామిమాంసనాథాంవానయితుంశక్తి
రస్తిమే॥37॥తదవస్థాప్యతాంబుద్ధిరలందేవివికాంక్షయా। విశోకంకురువైదేహిరాఘవంసహలక్ష్మణమ్॥ 38 ॥ తందృ
ష్ట్వాభీమసంకాశమువాచజనకాత్మజా।పద్మపత్రవిశాలాక్షీమారుతస్యౌరసంసుతమ్॥39॥ తవసత్త్వంబలంచైవవిజానా
మిమహాకపే।వాయోరివగతించాపితేజశ్చాగ్నేరివాద్భుతమ్॥ 40॥ప్రాకృతోన్యఃకథంచేమాంభూమిమాగంతుమర్హ
తి।ఉదధేరప్రమేయస్యపారంవానరపుంగవ॥41॥జానామిగమనేశక్తింనయనేచాపితేమమ। అవశ్యంసంప్రధార్యాశు
కార్యసిద్ధిర్మహాత్మనః॥42॥అయుక్తంతుకపిశ్రేష్ఠమమగంతుంత్వయానఘ। వాయువేగసవేగస్యవేగోమాంమోహ
యేత్తవ॥43॥అహమాకాశమాపన్నాహ్యుపర్యుపరిసాగరమ్।ప్రపతేయంహితేపృష్ఠాద్భయాద్వేగేనగచ్ఛతః॥44॥ పతి
తాసాగరేచాహంతిమినక్రఝషాకులే।భవేయమాశువివశాయాదసామన్నముత్తమమ్॥45॥ నచశక్ష్యేత్వయాసార్ధం
గంతుంశత్రువినాశన।కళత్రవతిసందేహస్త్వయ్యపిస్యాదసంశయమ్॥ 46॥హ్రియమాణాంతుమాందృష్ట్వారాక్షసా
భీమవిక్రమాః। అనుగచ్ఛేయురాదిష్టారావణేనదురాత్మనా॥47॥తైస్త్వంపరివృతశ్శూరైశ్శూలముద్గరపాణిభిః। భవే
స్త్వంసంశయంప్రాప్తోమయావీరకళత్రవాన్॥48॥ సాయుధాబహవోవ్యోమ్నిరాక్షసాస్త్వంనిరాయుధః। కథంశ
క్ష్యసిసంయాతుంమాంచైవపరిరక్షితుమ్॥49॥యుధ్యమానస్యరక్షోభిస్తవతైఃక్రూరకర్మభిః। ప్రపతేయంహితేపృ
ష్ఠాద్భయార్తాకపిసత్తమ॥50॥అథరక్షాంసిభీమానిమహాంతిబలవంతిచ।కథంచిత్సాంపరాయేత్వాంజయేయుఃకపిసత్త
మ॥51॥అథవాయుధ్యమానస్యపతేయంవిముఖస్యతే।పతితాంచగృహీత్వామాంనయేయుఃపాపరాక్షసాః॥52॥ మాం
వాహరేయుస్త్వద్ధస్తాద్విశసేయురథాపివా। అవ్యవస్థౌహిదృశ్యేతేయుద్ధేజయపరాజయౌ ॥ 53 ॥ అహంవాపివిపద్యే
యంరక్షోభిరభితర్జితా।త్వత్ప్రయత్నోహరిశ్రేష్ఠభవేన్నిష్ఫలఏవతు॥54॥కామంత్వమసిపర్యాప్తోనిహంతుంసర్వరా
క్షసాన్।రాఘవస్యయశోహీయేత్త్వయాశస్తైస్తురాక్షసైః॥55॥ అథవాదాయరక్షాంసిన్యసేయుస్సంవృతేహిమామ్
యత్రతేనాభిజానీయుర్హరయోనాపిరాఘవౌ॥56॥ఆరంభస్తుమదర్థోయంతతస్తవనిరర్థకః। త్వయాహిసహరా
మస్యమహానాగమనేగుణః॥57॥మయిజీవితమాయత్తంరాఘవస్యమహాత్మనః। భ్రాతృణాంచమహాబాహోతవ
రాజకులస్యచ॥58॥ తౌనిరాశౌమదర్థంతుశోకసంతాపకర్శితౌ। సహసర్వర్క్షహరిభిస్త్యక్ష్యతఃప్రాణసంగ్ర
హమ్॥59॥భర్తృభక్తింపురస్కృత్యరామాదన్యస్యవానర।నస్పృశామిశరీరంతుపుంసోవానరపుంగవ॥60॥యదహం

గాత్రసంస్పర్శం రావణస్య బలాద్గతా । అనీశా కిం కరిష్యామి నాథా వివశా సతీ ॥ ౬౧ ॥ యది రామో దశగ్రీవమిహ హ
త్వా సబాంధవమ్ । మామితో గృహ్య గచ్ఛేత తత్తస్య సదృశం భవేత్ ॥ ౬౨ ॥ శ్రుతా హి దృష్టాశ్చ మయా పరాక్రమా మహా
త్మనస్తస్య రణావమర్దినః । న దేవగంధర్వభుజంగరాక్షసా భవంతి రామేణ సమా హి సంయుగే ॥ ౬౩ ॥ సమీక్ష్య తం సంయ
తి చిత్రకార్ముకం మహాబలం వాసవతుల్యవిక్రమమ్ । సలక్ష్మణం కో విషహేత రాఘవం హుతాశనం దీప్తమివానిలేరి
తమ్ ॥ ౬౪ ॥ సలక్ష్మణం రాఘవమాజిమర్దనం దిశాగజం మత్తమివ వ్యవస్థితమ్ । సహేత కో వానరముఖ్య సంయుగే యుగాం
తసూర్యప్రతిమం శరార్చిషమ్ ॥ ౬౫ ॥ స మే హరిశ్రేష్ఠ సలక్ష్మణం పతిం సయూథపం క్షిప్రమిహోపపాదయ । చిరాయ రా
మం ప్రతి శోకకర్శితాం కురుష్వ మాం వానరముఖ్య హర్షితామ్ ॥ ౬౬ ॥ ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - సప్తత్రింశస్సర్గః. ***

తతస్స కపిశార్దూలస్తేన వాక్యేన హర్షితః । సీతామువాచ తచ్ఛ్రుత్వా వాక్యం వాక్యవిశారదః ॥ ౧ ॥ యుక్తరూ
పం త్వయా దేవి భాషితం శుభదర్శనే । సదృశం స్త్రీస్వభావస్య సాధ్వీనాం వినయస్య చ ॥ ౨ ॥ స్త్రీత్వం న తు సమర్థం హి
సాగరం వ్యతివర్తితుమ్ । మామధిష్ఠాయ విస్తీర్ణం శతయోజనమాయతమ్ ॥ ౩ ॥ ద్వితీయం కారణం యచ్చ బ్రవీషి వినయా
న్వితే । రామాదన్యస్య నార్హామి సంస్పర్శమితి జానకి ॥ ౪ ॥ ఏతత్తే దేవి సదృశం పత్న్యాస్తస్య మహాత్మనః । కా హ్యన్యా త్వా
మృతే దేవి బ్రూయాద్వచనమీదృశమ్ ॥ ౫ ॥ శ్రోష్యతే చైవ కాకుత్స్థస్సర్వం నిరవశేషతః । చేష్టితం యత్త్వయా దేవి భాషి
తం మమ చాగ్రతః ॥ ౬ ॥ కారణైర్బహుభిర్దేవి రామప్రియచికీర్షయా । స్నేహప్రస్కన్నమనసా మయైతత్సముదీరి
తమ్ ॥ ౭ ॥ లంకాయా దుష్ప్రవేశత్వాద్దుస్తరత్వాన్మహోదధేః । సామర్థ్యాదాత్మనశ్చైవ మయైతత్సముదీరితమ్ ॥ ౮ ॥
ఇచ్ఛామి త్వాం సమానేతుమద్యైవ రఘుబంధునా । గురుస్నేహేన భక్త్యా చ నాన్యథైతదుదాహృతమ్ ॥ ౯ ॥ యది నోత్స
హసే యాతుం మయా సార్ధమనిందితే । అభిజ్ఞానం ప్రయచ్ఛ త్వం జానీయాద్రాఘవో హి యత్ ॥ ౧౦ ॥ ఏవముక్తా హను
మతా సీతా సురసుతోపమా । ఉవాచ వచనం మందం బాష్పప్రగ్రథితాక్షరమ్ ॥ ౧౧ ॥ ఇదం శ్రేష్ఠమభిజ్ఞానం బ్రూయా
స్త్వం తు మమ ప్రియమ్ । శైలస్య చిత్రకూటస్య పాదే పూర్వోత్తరే పురా ॥ ౧౨ ॥ తాపసాశ్రమవాసిన్యాః ప్రాజ్యమూల
ఫలోదకే । తస్మిన్ సిద్ధాశ్రమే దేశే మందాకిన్యా హ్యదూరతః ॥ ౧౩ ॥ తస్యోపవనషండేషు నానాపుష్పసుగంధిషు । విహృత్య
సలిలక్లిన్నా తవాంకే సముపావిశమ్ ॥ ౧౪ ॥ తతో మాంససమాసక్తో వాయసః పర్యతుండయత్ । తమహం లోష్టముద్యమ్య
వారయామి స్మ వాయసమ్ ॥ ౧౫ ॥ దారయన్ స చ మాం కాకస్తత్రైవ పరిలీయతే । న చాప్యుపారమన్మాంసాద్భక్షార్థీ బలి
భోజనః ॥ ౧౬ ॥ ఉత్కర్షంత్యాం చ రశనాం క్రుద్ధాయాం మయి పక్షిణి । స్రస్యమానే చ వసనే తతో దృష్టా త్వయా హ్యహమ్
॥ ౧౭ ॥ త్వయాపహసితా చాహం క్రుద్ధా సంలజ్జితా తదా । భక్షగృధ్నేన కాకేన దారితా త్వాముపాగతా ॥ ౧౮ ॥ ఆసీనస్య చ
తే శ్రాంతా పునరుత్సంగమావిశమ్ । క్రుధ్యంతీ చ ప్రహృష్టేన త్వయాహం పరిసాంత్వితా ॥ ౧౯ ॥ బాష్పపూర్ణముఖీ మం
దం చక్షుషీ పరిమార్జతీ । లక్షితాహం త్వయా నాథ వాయసేన ప్రకోపితా ॥ ౨౦ ॥ పరిశ్రమాత్ప్రసుప్తా చ రాఘవాంకే
ప్యహం చిరమ్ । పర్యాయేణ ప్రసుప్తశ్చ మమాంకే భరతాగ్రజః ॥ ౨౧ ॥ స తత్ర పునరేవాథ వాయసస్సముపాగమత్ । తత
స్సుప్తప్రబుద్ధాం మాం రామస్యాంకాత్సముత్థితామ్ ॥ ౨౨ ॥ వాయసస్సహసాగమ్య విదదార స్తనాంతరే । పునః పునరథోత్ప
త్య విదదార స మాం భృశమ్ ॥ ౨౩ ॥ తతస్సముక్షితో రామో ముక్తైశ్శోణితబిందుభిః । వాయసేన తతస్తేన బలవత్క్లిశ్యమాన
యా ॥ ౨౪ ॥ స మయా బోధితశ్శ్రీమాన్ సుఖసుప్తః పరంతపః । స మాం దృష్ట్వా మహాబాహుర్వితున్నాం స్తనయోస్త
దా ॥ ౨౫ ॥ ఆశీవిష ఇవ క్రుద్ధశ్శ్వసన్ వాక్యమభాషత । కేన తే నాగనాసోరు విక్షతం వై స్తనాంతరమ్ ॥ ౨౬ ॥ కః
క్రీడతి సరోషేణ పంచవక్త్రేణ భోగినా । వీక్షమాణస్తతస్తం వై వాయసం సముదైక్షత ॥ ౨౭ ॥ నఖైస్సరుధిరైస్తీ
క్ష్ణైర్మామేవాభిముఖం స్థితమ్ । పుత్రః కిల స శక్రస్య వాయసః పతతాం వరః ॥ ౨౮ ॥ ధరాంతరగతశ్శీఘ్రం పవన
స్య గతౌ సమః । తతస్తస్మిన్మహాబాహుః కోపసంవర్తితేక్షణః ॥ ౨౯ ॥ వాయసే కృతవాన్ క్రూరాం మతిం మతి
మతాం వరః । స దర్భం సంస్తరాద్గృహ్య బ్రాహ్మేణాస్త్రేణ యోజయత్ ॥ ౩౦ ॥ స దీప్త ఇవ కాలాగ్నిర్జజ్వాలా
భిముఖో ద్విజమ్ । స తం ప్రదీప్తం చిక్షేప దర్భం తం వాయసం ప్రతి ॥ ౩౧ ॥ తతస్తం వాయసం దర్భస్సోంబరేను
జగామ హ । అనుసృష్టస్తదా కాకో జగామ వివిధాం గతిమ్ ॥ ౩౨ ॥ లోకకామ ఇమం లోకం సర్వం వై విచచార హ ।

సపిత్రా చ పరిత్యక్తస్సురైశ్చ సమహర్షిభిః ॥ ౩౩ ॥ త్రీఁల్లోకాన్ సంపరిక్రమ్య తమేవ శరణం గతః । స తం ని
పతితం భూమౌ శరణ్యశ్శరణాగతమ్ ॥ ౩౪ ॥ వధార్హమపి కాకుత్స్థః కృపయా పర్యపాలయత్ । న శర్మ లబ్ధ్వా లోకే
షు తమేవ శరణం గతః ॥ ౩౫ ॥ పరిద్యూనం విషణ్ణం చ స తమాయాన్తమబ్రవీత్ । మోఘం కర్తుం న శక్యం తు బ్రాహ్మమ
స్త్రం తదుచ్యతామ్ ॥ ౩౬ ॥ హినస్తు దక్షిణాక్షి త్వచ్ఛర ఇత్యథ సోఽబ్రవీత్ । తతస్తస్యాక్షి కాకస్య హినస్తి స్మ స దక్షిణమ్ ॥ ౩౭ ॥
దత్త్వా స దక్షిణం నేత్రం ప్రాణేభ్యః పరిరక్షితః । స రామాయ నమస్కృత్వా రాజ్ఞే దశరథాయ చ ॥ ౩౮ ॥ విసృష్టస్తేన వీరేణ
ప్రతిపేదే స్వమాలయమ్ । మత్కృతే కాకమాత్రే తు బ్రహ్మాస్త్రం సముదీరితమ్ ॥ ౩౯ ॥ కస్మాద్యో మాం హరేత్త్వత్తః క్షమ
సే తం మహీపతే । స కురుష్వ మహోత్సాహః కృపాం మయి నరర్షభ ॥ ౪౦ ॥ త్వయా నాథవతీ నాథ హ్యనాథేవ హి దృశ్య
తే । ఆనృశంస్యం పరో ధర్మస్త్వత్త ఏవ మయా శ్రుతః ॥ ౪౧ ॥ జానామి త్వాం మహావీర్యం మహోత్సాహం మహాబలమ్ ।
అపారపారమక్షోభ్యం గాంభీర్యాత్సాగరోపమమ్ ॥ ౪౨ ॥ భర్తారం ససముద్రాయా ధరణ్యా వాసవోపమమ్ । ఏవ
మస్త్రవిదాం శ్రేష్ఠస్సత్యవాన్ బలవానపి ॥ ౪౩ ॥ కిమర్థమస్త్రం రక్షస్సు న యోజయతి రాఘవః । న నాగా నాపి గన్ధర్వా
నాసురా న మరుద్గణాః ॥ ౪౪ ॥ రామస్య సమరే వేగం శక్తాః ప్రతిసమాధితుమ్ । తస్య వీర్యవతః కశ్చిద్యద్యస్తి మయి సంభ్రమః ॥
౪౫ ॥ కిమర్థం న శరైస్తీక్ష్ణైః క్షయం నయతి రాక్షసాన్ । భ్రాతురాదేశమాదాయ లక్ష్మణో వా పరన్తపః ॥ ౪౬ ॥ కస్య హేతో
ర్న మాం వీరః పరిత్రాతి మహాబలః । యది తౌ పురుషవ్యాఘ్రౌ వాయ్వగ్నిసమతేజసౌ ॥ ౪౭ ॥ సురాణామపి దుర్ధర్షౌ కిమ
ర్థం మాముపేక్షతః । మమైవ దుష్కృతం కిఞ్చిన్మహదస్తి న సంశయః ॥ ౪౮ ॥ సమర్థావపి తౌ యన్మాం నావేక్షేతే పరన్తపౌ ।
వైదేహ్యా వచనం శ్రుత్వా కరుణం సాశ్రుభాషితమ్ ॥ ౪౯ ॥ అథాబ్రవీన్మహాతేజా హనుమాన్మారుతాత్మజః । త్వచ్ఛోకవి
ముఖో రామో దేవి సత్యేన మే శపే ॥ ౫౦ ॥ రామే దుఃఖాభిపన్నే చ లక్ష్మణః పరితప్యతే । కథంచిద్భవతీ దృష్టా న కాలః పరిశోచి
తుమ్ ॥ ౫౧ ॥ ఇమం ముహూర్తం దుఃఖానాం ద్రక్ష్యస్యన్తమనిన్దితే । తావుభౌ పురుషవ్యాఘ్రౌ రాజపుత్రౌ మహాబలౌ ॥
౫౨ ॥ త్వద్దర్శనకృతోత్సాహౌ లఙ్కాం భస్మీకరిష్యతః । హత్వా చ సమరే క్రూరం రావణం సహబాన్ధవమ్ ॥ ౫౩ ॥ రాఘవ
స్త్వాం విశాలాక్షి నేష్యతి స్వాం పురీం ప్రతి । బ్రూహి యద్రాఘవో వాచ్యో లక్ష్మణశ్చ మహాబలః ॥ ౫౪ ॥ సుగ్రీవో వాపి తేజ
స్వీ హరయోఽపి సమాగతాః । ఇత్యుక్తవతి తస్మింశ్చ సీతా సురసుతోపమా ॥ ౫౫ ॥ ఉవాచ శోకసన్తప్తా హనుమన్తం ప్లవఙ్గ
మమ్ । కౌసల్యా లోకభర్తారం సుషువే యం మనస్వినీ ॥ ౫౬ ॥ తం మమార్థే సుఖం పృచ్ఛ శిరసా చాభివాదయ । స్రజశ్చ సర్వర
త్నాని ప్రియా యాశ్చ వరాఙ్గనాః ॥ ౫౭ ॥ ఐశ్వర్యం చ విశాలాయాం పృథివ్యామపి దుర్లభమ్ । పితరం మాతరం చైవ సంమా
న్యాభిప్రసాద్య చ ॥ అనుప్రవ్రజితో రామం సుమిత్రా యేన సుప్రజాః । ఆనుకూల్యేన ధర్మాత్మా త్యక్త్వా సుఖమనుత్తమమ్
॥ ౫౯ ॥ అనుగచ్ఛతి కాకుత్స్థం భ్రాతరం పాలయన్వనే । సింహస్కన్ధో మహాబాహుర్మనస్వీ ప్రియదర్శనః ॥ ౬౦ ॥ పితృవద్వ
ర్తతే రామే మాతృవన్మాం సమాచరన్ । హ్రియమాణాం తదా వీరో న తు మాం వేద లక్ష్మణః ॥ ౬౧ ॥ వృద్ధోపసేవీ లక్ష్మీవాన్
శక్తో న బహుభాషితా । రాజపుత్రః ప్రియః శ్రేష్ఠస్సదృశః శ్వశురస్య మే ॥ ౬౨ ॥ మమ ప్రియతరో నిత్యం భ్రాతా రామస్య ల
క్ష్మణః । నియుక్తో ధురి యస్యాం తు తాముద్వహతి వీర్యవాన్ ॥ ౬౩ ॥ యం దృష్ట్వా రాఘవో నైవ వృత్తమార్యమనుస్మరేత్ । స
మమార్థాయ కుశలం వక్తవ్యో వచనాన్మమ ॥ ౬౪ ॥ మృదుర్నిత్యం శుచిర్దక్షః ప్రియో రామస్య లక్ష్మణః । యథా హి వాన
రశ్రేష్ఠ దుఃఖక్షయకరో భవేత్ ॥ ౬౫ ॥ త్వమస్మిన్కార్యనిర్యోగే ప్రమాణం హరిసత్తమ । రాఘవస్త్వత్సమారమ్భాన్మయి
యత్నపరో భవేత్ ॥ ౬౬ ॥ ఇదం బ్రూయాశ్చ మే నాథం శూరం రామం పునః పునః । జీవితం ధారయిష్యామి మాసం దశరథాత్మ
జ ॥ ౬౭ ॥ ఊర్ధ్వం మాసాన్న జీవేయం సత్యేనాహం బ్రవీమి తే । రావణేనోపరుద్ధాం మాం నికృత్యా పాపకర్మణా ॥ ౬౮ ॥
త్రాతుమర్హసి వీర త్వం పాతాళాదివ కౌశికీమ్ । తతో వస్త్రగతం ముక్త్వా దివ్యం చూడామణిం శుభమ్ ॥ ౬౯ ॥ ప్రదేయో
రాఘవాయేతి సీతా హనుమతే దదౌ । ప్రతిగృహ్య తతో వీరో మణిరత్నమనుత్తమమ్ ॥ ౭౦ ॥ అఙ్గుల్యా యోజయామాస న
హ్యస్య ప్రాభవద్భుజః । మణిరత్నం కపివరః ప్రతిగృహ్యాభివాద్య చ ॥ ౭౧ ॥ సీతాం ప్రదక్షిణం కృత్వా ప్రణతః పార్శ్వతస్స్థి
తః । హర్షేణ మహతా యుక్తస్సీతాదర్శనజేన సః ॥ ౭౨ ॥ హృదయేన గతో రామం శరీరేణ తు విష్ఠితః ॥ మణివరముపగృహ్య
తం మహార్హం జనకనృపాత్మజయా ధృతం ప్రభావాత్ । గిరిరివ పవనావధూతముక్తస్సుఖితమనాః ప్రతిసంక్రమం ప్రపేదే

దే ॥ ౭౪॥ ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - అష్టత్రింశస్సర్గః - ********************************
మణిం దత్వా తతస్సీతా హనుమంతమథాబ్రవీత్ ।అభిజ్ఞానమభిజ్ఞాతమేతద్రామస్య తత్వతః॥౧॥మణింతు దృష్ట్వా
రామో వై త్రయాణాం సంస్మరిష్యతి।వీరో జనన్యా మమ చ రాజ్ఞో దశరథస్య చ॥౨॥సభూయస్త్వం సముత్సాహే చోదితో
హరిసత్తమ।అస్మిన్ కార్యసమారంభే ప్రచింతయ యదుత్తరం॥౩॥త్వమస్మిన్ కార్యనిర్యోగే ప్రమాణం హరిసత్తమ।హను
మన్యత్నమాస్థాయ దుఃఖక్షయకరో భవ॥౪॥తస్య చింతయతో యత్నో దుఃఖక్షయకరో భవేత్ ।సతథేతి ప్రతిజ్ఞాయ మారుతి
ర్భీమవిక్రమః॥౫॥శిరసావంద్య వైదేహీం గమనాయోపచక్రమే।జ్ఞాత్వా సంప్రస్థితం దేవీ వానరం మారుతాత్మజమ్॥౬॥
బాష్పగద్గదయా వాచా మైథిలీ వాక్యమబ్రవీత్ ।కుశలం హనుమన్ బ్రూయాస్సహితౌ రామలక్ష్మణౌ॥౭॥సుగ్రీవంచ సహా
మాత్యం వృద్ధాన్ సర్వాంశ్చ వానరాన్।బ్రూయాస్త్వం వానరశ్రేష్ఠ కుశలం ధర్మసంహితమ్॥౮॥ యథా స చ మహాబా
హుర్మాం తారయతి రాఘవః।అస్మాద్దుఃఖాంబుసంరోధాత్త్వం సమాధాతుమర్హసి॥౯॥జీవంతీం మాం యథా రామస్సం
భావయతి కీర్తిమాన్ । తత్తథా హనుమన్వాచ్యం వాచా ధర్మమవాప్నుహి॥౧౦॥నిత్యముత్సాహయుక్తాశ్చ వాచశ్శ్రు
త్వా త్వయేరితాః। వర్ధిష్యతే దాశరథేః పౌరుషం మదవాప్తయే॥ ౧౧ ॥ మత్సందేశయుతా వాచస్త్వత్తశ్శ్రుత్వైవ
రాఘవః।పరాక్రమవిధిం వీరో విధివత్సంవిధాస్యతి॥౧౨॥సీతాయా వచనం శ్రుత్వా హనుమాన్మారుతాత్మజః ।శిరస్యంజలి
మాధాయ వాక్యముత్తరమబ్రవీత్ ॥౧౩॥ క్షిప్రమేష్యతి కాకుత్స్థో హర్యృక్షప్రవరైర్వృతః ।యస్తే యుధి విజిత్యారీన్ శో
కం వ్యపనయిష్యతి॥౧౪॥నహి పశ్యామి మర్త్యేషు నాసురేషు సురేషు వా। యస్తస్య క్షిపతో బాణాన్ స్థాతుముత్సహతేఽగ్ర
తః॥౧౫॥ అప్యర్కమపి పర్జన్యమపి వైవస్వతం యమమ్।సహి సోఢుం రణే శక్తస్తవ హేతోర్విశేషతః॥౧౬॥సహి సాగరప
ర్యంతాం మహీం శాసితుమీహతే। త్వన్నిమిత్తో హి రామస్య జయో జనకనందిని॥౧౭॥తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా సమ్యక్స
త్యం సుభాషితమ్ । జానకీ బహు మేనేఽథ వచనం చేదమబ్రవీత్ ॥౧౮॥ తతస్తం ప్రస్థితం సీతా వీక్షమాణా పునః పునః ।భర్తృ
స్నేహాన్వితం వాక్యం సౌహార్దాదనుమానయత్ ॥౧౯॥యది వా మన్యసే వీర వసైకాహమరిందమ।కస్మింశ్చిత్సంవృతే దేశే
విశ్రాంతశ్శ్వో గమిష్యసి॥౨౦॥మమ చేదల్పభాగ్యాయాస్సాన్నిధ్యాత్తవ వానర। అస్య శోకస్య మహతో ముహూర్తం
మోక్షణం భవేత్ ॥౨౧॥గతే హి హరిశార్దూల పునరాగమనాయ తు । ప్రాణానామపి సందేహో మమ స్యాన్నాత్ర
సంశయః॥౨౨॥తవాదర్శనజశ్శోకో భూయో మాం పరితాపయేత్ ।దుఃఖాద్దుఃఖపరామృష్టాం దీపయన్నివ వానర॥౨౩॥అ
యం చ వీర సందేహస్తిష్ఠతీవ మమాగ్రతః । సుమహాంస్త్వత్సహాయేషు హర్యృక్షేషు హరీశ్వర॥౨౪॥ కథం ను ఖలు దుష్పా
రం తరిష్యంతి మహోదధిమ్ । తాని హర్యృక్షసైన్యాని తౌ వా నరవరాత్మజౌ॥ ౨౫॥త్రయాణామేవ భూతానాం సాగర
స్యాస్య లంఘనే।శక్తిస్స్యాద్వైనతేయస్య తవ వా మారుతస్య వా॥౨౬॥తదస్మిన్ కార్యనిర్యోగే వీరైవం దురతిక్రమే। కిం
పశ్యసి సమాధానం త్వం హి కార్యవిదాం వరః॥౨౭॥కామమస్య త్వమేవైకః కార్యస్య పరిసాధనే। పర్యాప్తః పరవీరఘ్న య
శస్యస్తే ఫలోదయః॥౨౮॥బలైస్సమగ్రైర్యది మాం రావణం జిత్య సంయుగే। విజయీ స్వపురీం యాయాత్తత్తు మే స్యాద్య
శస్కరమ్॥ ౨౯॥ శరైస్తు సంకులాం కృత్వా లంకాం పరబలార్దనః।మాం నయేద్యది కాకుత్స్థస్తత్తస్య సదృశం భవేత్ ॥౩౦
తద్యథా తస్య విక్రాంతమనురూపం మహాత్మనః।భవేదాహవశూరస్య తథా త్వముపపాదయ॥౩౧॥ తదర్థోపహితం వా
క్యం సహితం హేతుసంహితమ్।నిశమ్య హనుమాన్ శేషం వాక్యముత్తరమబ్రవీత్ ॥౩౨॥దేవి హర్యృక్షసైన్యానామీశ్వ
రః ప్లవతాం వరః।సుగ్రీవస్సత్వసంపన్నస్తవార్థే కృతనిశ్చయః॥౩౩॥స వానరసహస్రాణాం కోటిభిరభిసంవృతః।క్షిప్ర
మేష్యతి వైదేహి రాక్షసానాం నిబర్హణః॥౩౪॥తస్య విక్రమసంపన్నాస్సత్వవంతో మహాబలాః।మనస్సంకల్పసంపాతా
నిదేశే హరయస్స్థితాః॥౩౫॥యేషాం నోపరి నాధస్తాన్న తిర్యక్సజ్జతే గతిః ।న చ కర్మసు సీదంతి మహత్స్వమిత తేజసః॥౩౬॥
అసకృత్తైర్మహోత్సాహైస్ససాగరధరాధరా । ప్రదక్షిణీకృతా భూమిర్వాయుమార్గానుసారిభిః ॥౩౭॥ మద్విశి
ష్టాశ్చ తుల్యాశ్చ సంతి తత్ర వనౌకసః। మత్తః ప్రత్యవరః కశ్చిన్నాస్తి సుగ్రీవసన్నిధౌ ॥౩౮॥అహం తావదిహ ప్రాప్తః కిం
పునస్తే మహాబలాః।నహి ప్రకృష్టాః ప్రేష్యంతే ప్రేష్యంతే హీతరే జనాః॥౩౯॥తదలం పరితాపేన దేవి శోకో వ్యపైతు తే ।ఏ
కోత్పాతేన తే లంకామేష్యంతి హరియూథపాః॥౪౦॥మమ పృష్ఠగతౌ తౌ చ చంద్రసూర్యావివోదితౌ।త్వత్సకాశం మహాస

సత్త్వాన్నృసింహోవాగమిష్యతః॥౪౧॥తతోవీరౌనరవరౌసహితౌరామలక్ష్మణౌ । ఆగమ్యనగరీంలంకాంసాయకైర్విధమి
ష్యతః॥౪౨॥సగణంరావణంహత్వారాఘవోరఘునందనః । త్వామాదాయవరారోహేస్వపురంప్రతియాస్యతి॥౪౩॥త
దాశ్వసిహిభద్రంతేభవత్వంకాలకాంక్షిణీ ।నచిరాద్ద్రక్ష్యసేరామంప్రజ్వలంతమివానలమ్॥ ౪౪ ॥ నిహతేరాక్షసేం
ద్రేస్మిన్సపుత్రామాత్యబాంధవే। త్వంసమేష్యసిరామేణశశాంకేనేవరోహిణీ॥౪౫॥క్షిప్రంత్వందేవిశోకస్యపారం
యాస్యసిమైథిలి। రావణంచైవరామేణనిహతంద్రక్ష్యసేచిరాత్ ॥౪౬॥ఏవమాశ్వాస్యవైదేహీంహనుమాన్మారుతాత్మజః
గమనాయమతింకృత్వావైదేహీంపునరబ్రవీత్ ॥౪౭॥తమరిఘ్నంకృతాత్మానంక్షిప్రంద్రక్ష్యసిరాఘవమ్ । లక్ష్మణంచ
ధనుష్పాణింలంకాద్వారముపస్థితమ్ ॥౪౮॥నఖదంష్ట్రాయుధాన్వీరాన్సింహశార్దూలవిక్రమాన్ ।వానరాన్వారణేం
ద్రాభాన్క్షిప్రంద్రక్ష్యసిసంగతాన్॥౪౯॥శైలాంబుదనికాశానాంలంకామలయసానుషు । నర్దతాంకపిముఖ్యానా
మార్యేయూథాన్యనేకశః॥ ౫౦ ॥సతుమర్మణిఘోరేణతాడితోమన్మథేషుణా । నశర్మలభతేరామస్సింహార్దితఇవ
ద్విపః॥౫౧॥మారుదోదేవిశోకేనమాభూత్తేమనసోప్రియమ్।శచీవపత్యాశక్రేణభర్త్రానాథవతీహ్యసి॥౫౨॥రామా
ద్విశిష్టఃకోన్యోస్తికశ్చిత్సౌమిత్రిణాసమః।అగ్నిమారుతకల్పౌతౌభ్రాతరౌతవసంశ్రయౌ॥౫౩॥నాస్మింశ్చిరంవత్స్య
సిదేవిదేశేరక్షోగణైరధ్యుషితేతిరౌద్రే । నతేచిరాదాగమనంప్రియస్యక్షమస్వమత్సంగమకాలమాత్రమ్ ॥ ౫౪ ॥ఇతి
శ్రీమత్సుందరకాండే - ఏకోనచత్వారింశస్సర్గః - **

శ్రుత్వాతువచనంతస్యవాయుసూనోర్మహాత్మనః । ఉవాచాత్మహితంవాక్యంసీతాసురసుతోపమా॥౧॥త్వాం
దృష్ట్వాప్రియవక్తారంసంప్రహృష్యామివానర।అర్ధసంజాతసస్యేవవృష్టింప్రాప్యవసుంధరా ॥౨॥ యథాతంపురుష
వ్యాఘ్రంగాత్రైశ్శోకాభికర్శితైః । సంస్పృశేయంసకామాహంతథాకురుదయాంమయి॥౩॥అభిజ్ఞానంచరామస్యద
త్త్వాహరిగణోత్తమ ।క్షిప్తామిషీకాంకాకస్యకోపాదేకాక్షిశాతనీమ్॥౪ ॥మనశ్శిలాయాస్తిలకోగండపార్శ్వేనివేశి
తః। త్వయాప్రణష్టేతిలకేతంకిలస్మర్తుమర్హసి॥౫॥సవీర్యవాన్కథంసీతాంహృతాంసమనుమన్యసే । వసంతీంరక్ష
సాంమధ్యేమహేంద్రవరుణోపమః॥౬॥ఏషచూడామణిర్దివ్యోమయాసుపరిరక్షితః।ఏతందృష్ట్వాప్రహృష్యామివ్యసనే
త్వామివానఘ॥౭॥ఏషనిర్యాతితశ్శ్రీమాన్మయాతేవారిసంభవః । అతఃపరంనశక్ష్యామిజీవితుంశోకలాలసా॥౮॥అస
హ్యానిచదుఃఖానివాచశ్చహృదయచ్ఛిదః ।రాక్షసీనాంసుఘోరాణాంత్వత్కృతేమర్షయామ్యహమ్॥౯॥ధారయిష్యా
మిమాసంతుజీవితంశత్రుసూదన । మాసాదూర్ధ్వంనజీవిష్యేత్వయాహీనానృపాత్మజ॥ ౧౦ ॥ఘోరోరాక్షసరాజో
యందృష్టిశ్చనసుఖామయి।త్వాంచశ్రుత్వావిపద్యంతంనజీవేయమహంక్షణమ్॥౧౧॥ వైదేహ్యావచనంశ్రుత్వాకరుణం
సాశ్రుభాషితమ్ । అథాబ్రవీన్మహాతేజాహనూమాన్మారుతాత్మజః॥౧౨ ॥త్వచ్ఛోకవిముఖోరామోదేవిసత్యేనతేశపే
రామేదుఃఖాభిభూతేతులక్ష్మణఃపరితప్యతే ॥౧౩ ॥కథంచిద్భవతీదృష్టానకాలఃపరిశోచితుమ్ । ఇమంముహూర్తందుఃఖా
నామంతంద్రక్ష్యసిభామిని॥౧౪ ॥తావుభౌపురుషవ్యాఘ్రౌరాజపుత్రావరిందమౌ । త్వద్దర్శనకృతోత్సాహౌలంకాం
భస్మీకరిష్యతః॥౧౫॥హత్వాతుసమరేక్రూరంరావణంసహబాంధవమ్ । రాఘవస్త్వాంవిశాలాక్షిస్వాంపురీంప్రాప
యిష్యతః॥౧౬॥యత్తురామోవిజానీయాదభిజ్ఞానమనిందితే । ప్రీతిసంజననంతస్యభూయస్త్వందాతుమర్హసి ॥౧౭॥
సాబ్రవీద్దత్తమేవేతిమయాభిజ్ఞానముత్తమమ్।ఏతదేవహిరామస్యదృష్ట్వామత్కేశభూషణమ్॥౧౮॥ శ్రద్ధేయంహనుమ
న్వాక్యంతవవీరభవిష్యతి । సతంమణివరంగృహ్యశ్రీమాన్ప్లవగసత్తమః॥౧౯॥ప్రణమ్యశిరసాదేవీంగమనాయోపచక్ర
మే । తముత్పాతకృతోత్సాహమవేక్ష్యహరిపుంగవమ్॥౨౦ ॥వర్ధమానంమహావేగమువాచజనకాత్మజా।అశ్రుపూర్ణ
ముఖీదీనాబాష్పగద్గదయాగిరా॥౨౧॥హనుమన్సింహసంకాశౌభ్రాతరౌరామలక్ష్మణౌ । సుగ్రీవంచసహామాత్యంస
ర్వాన్బ్రూయాహ్యనామయమ్॥౨౨॥యథాచసమహాబాహుర్మాంతారయతిరాఘవః।అస్మాద్దుఃఖాంబుసంరోధాత్త్వంస
మాధాతుమర్హసి॥౨౩॥ ఇమంచతీవ్రంమమశోకవేగంరక్షోభిరేభిఃపరిభర్త్సనంచ।బ్రూయాస్తురామస్యగతస్సమీ
పంశివశ్చతేధ్వాస్తుహరిప్రవీర॥౨౪॥సరాజపుత్ర్యాప్రతివేదితార్థఃకపిఃకృతార్థఃపరిహృష్టచేతాః।అల్పావశేషంప్ర
సమీక్ష్యకార్యందిశంహ్యుదీచీంమనసాజగామ॥౨౫॥ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - చత్వారింశస్సర్గః. ************

సచవాగ్భిః ప్రశస్తాభిర్గమిష్యన్పూజితస్తయా। తస్మాద్దేశాదపక్రమ్య చింతయామాసవానరః॥౧॥అల్పశేషమిదం
కార్యం దృష్టేయమసితేక్షణా। త్రీనుపాయానతిక్రమ్య చతుర్థ ఇహలక్ష్యతే॥౨॥నసామరక్షస్సుగుణాయకల్పతే నదా
నమర్థోపచితేషుయుజ్యతే।నభేదసాధ్యాబలదర్పితాజనాః పరాక్రమస్త్వేవమమేహరోచతే॥౩॥ నచాస్య కార్యస్యప
రాక్రమాదృతే వినిశ్చయః కశ్చిదిహోపపద్యతే। హతప్రవీరాహిరణే హిరాక్షసాః కథంచిదీయుర్యదిహాద్యమార్ద
వమ్॥౪॥ కార్యేకర్మణినిర్దిష్టో యోబహూన్యపిసాధయేత్। పూర్వకార్యావిరోధేనస కార్యంకర్తుమర్హతి॥౫॥న
హ్యేకస్సాధకోహేతుః స్వల్పస్యాపీహకర్మణః। యోహ్యర్థంబహుధావేదససమర్థోఽర్థసాధనే॥౬॥ ఇహైవతావ
త్కృతనిశ్చయోహ్యహంయదివ్రజేయంప్లవగేశ్వరాలయమ్। పరాత్మసంమర్దవిశేషతత్త్వవిత్తతఃకృతంస్యాన్మమభ
ర్తృశాసనమ్॥౭॥కథన్నుఖల్వద్యభవేత్సుఖాగతంప్రసహ్యయుద్ధంమమరాక్షసైస్సహ। తథైవఖల్వాత్మబలంచసారవ
త్సంమానయేన్మాంచరణేదశాననః॥౮॥తతస్సమాసాద్యరణేదశాననంసమంత్రివర్గంసబలప్రయాయినమ్।హృదిస్థితంత
స్యమతంబలంచవై సుఖేనమత్వాహమితఃపునర్వ్రజే॥౯॥ఇదమస్యనృశంసస్యనందనోపమముత్తమమ్। వనంనేత్రమ
నఃకాంతంనానాద్రుమలతాయుతమ్॥౧౦॥ఇదంవిధ్వంసయిష్యామిశుష్కంవనమివానలః। అస్మిన్భగ్నేతతఃకోపంకరి
ష్యతిదశాననః॥౧౧॥తతోమహత్సాశ్వమహారథద్విపంబలంసమాదేక్ష్యతిరాక్షసాధిపః। త్రిశూలకాలాయసపట్టసాయు
ధంతతోమహద్యుద్ధమిదంభవిష్యతి॥౧౨॥అహంతుతైస్సంయతిచండవిక్రమైస్సమేత్యరక్షోభిరసహ్యవిక్రమః। నిహత్య
తద్రావణచోదితంబలంసుఖంగమిష్యామికపీశ్వరాలయమ్॥౧౩॥తతోమారుతవత్క్రుద్ధోమారుతిర్భీమవిక్రమః।ఊరు
వేగేనమహతాద్రుమాన్క్షేప్తుమథారభత్॥౧౪॥తతస్తుహనుమాన్వీరోబభంజప్రమదావనమ్। మత్తద్విజసమాఘు
ష్టంనానాద్రుమలతాయుతమ్॥౧౫॥తద్వనంమథితైర్వృక్షైర్భిన్నైశ్చసలిలాశయైః। చూర్ణితైఃపర్వతాగ్రైశ్చబ
భూవాప్రియదర్శనమ్॥౧౬॥నానాశకుంతవిరుతైఃప్రభిన్నైస్సలిలాశయైః।తామ్రైఃకిసలయైఃక్లాంతైఃక్లాంతద్రుమల
తాయుతమ్॥౧౭॥నబభౌతద్వనంతత్రదావానలహతంయథా।వ్యాకులావరణారేజుర్విహ్వలాఇవతాలతాః॥౧౮॥లతా
గృహైశ్చిత్రగృహైశ్చనాశితైర్మహోరగైర్వ్యాలమృగైశ్చనిర్ధుతైః।శిలాగృహైరున్మథితైస్తథాగృహైఃప్రణష్ట
రూపంతదభూన్మహద్వనమ్॥౧౯॥సావిహ్వలాశోకలతాప్రతానావనస్థలీశోకలతాప్రతానా। జాతాదశాస్యప్రమదా
వనస్యకపేర్బలాద్ధిప్రమదావనస్య॥౨౦॥స తస్యకృత్వార్థపతేర్మహాకపిర్మహద్వ్యలీకంమనసోమహాత్మనః।యు
యుత్సురేకోబహుభిర్మహాబలైశ్శ్రియాజ్వలంస్తోరణమాస్థితఃకపిః॥౨౧॥ఇతిశ్రీమత్సుందరకాండే-ఏకచత్వారింశస్సర్గః.

తతఃపక్షినినాదేనవృక్షభంగస్వనేనచ।బభూవుస్త్రాససంభ్రాంతాస్సర్వేలంకానివాసినః॥౧॥విద్రుతాశ్చభ
యత్రస్తావినేదుర్మృగపక్షిణః।రక్షసాంచనిమిత్తానిక్రూరాణిప్రతిపేదిరే॥౨॥తతోగతాయాంనిద్రాయాంరాక్షస్యో
వికృతాననాః।తద్వనందదృశుర్భగ్నంతంచవీరంమహాకపిమ్॥౩॥సతాదృష్ట్వామహాబాహుర్మహాసత్త్వోమహాబలః।
చకారసుమహద్రూపంరాక్షసీనాంభయావహమ్॥౪॥తతస్తంగిరిసంకాశమతికాయంమహాబలమ్।రాక్షస్యోవానరం
దృష్ట్వాపప్రచ్ఛుర్జనకాత్మజామ్॥౫॥ కోఽయంకస్యకుతోవాయంకిన్నిమిత్తమిహాగతః। కథంత్వయాసహానేనసంవా
దఃకృతఇత్యుత॥౬॥ ఆచక్ష్వనోవిశాలాక్షిమాభూత్తేసుభగేభయమ్। సంవాదమసితాపాంగేత్వయాకింకృతవాన
యమ్॥౭॥అథాబ్రవీత్తదాసాధ్వీసీతాసర్వాంగసుందరీ। రక్షసాంభీమరూపాణాంవిజ్ఞానేమమకాగతిః॥౮॥యూయమే
వాభిజానీతయోఽయంయద్వాకరిష్యతి।అహిరేవహ్యహేఃపాదాన్విజానాతినసంశయః॥౯॥అహమప్యస్యభీతాస్మినై
నంజానామికోన్వయమ్।వేద్మిరాక్షసమేవైనంకామరూపిణమాగతమ్॥౧౦॥వైదేహ్యావచనంశ్రుత్వారాక్షస్యోవిద్రు
తాదిశః।స్థితాఃకాశ్చిద్గతాఃకాశ్చిద్రావణాయనివేదితుమ్॥౧౧॥రావణస్యసమీపేతురాక్షస్యోవికృతాననాః।విరూపం
వానరంభీమమాఖ్యాతుముపచక్రముః॥౧౨॥అశోకవనికామధ్యేరాజన్భీమవపుఃకపిః। సీతయాకృతసంవాదస్తిష్ఠత్యమి
తవిక్రమః॥౧౩॥నచతంజానకీసీతాహరింహరిణలోచనా।అస్మాభిర్బహుధాపృష్టానివేదయితుమిచ్ఛతి॥౧౪॥వాసవస్య
భవేద్దూతోదూతోవైశ్రవణస్యవా।ప్రేషితోవాపిరామేణసీతాన్వేషణకాంక్షయా॥౧౫॥తేనత్వద్భుతరూపేణయత్త
త్తవమనోహరమ్।నానామృగగణాకీర్ణంప్రమృష్టంప్రమదావనమ్॥౧౬॥నతత్రకశ్చిదుద్దేశోయస్తేననవినాశితః। యత్ర

సా జానకీ సీతా స తేన న వినాశితః॥౧౭॥ జానకీరక్షణార్థం వా శ్రమాద్వా నోపలభ్యతే। అథవా కశ్శ్రమస్తస్య సైవ తేనాభిరక్షితా॥౧౮॥ చారుపల్లవపుష్పాఢ్యం యం సీతా స్వయమాస్థితా। ప్రవృద్ధశ్శింశుపావృక్షస్స చ తేనాభిరక్షితః॥౧౯॥ తస్యోగ్రరూపస్యోగ్ర త్వం దండమాజ్ఞాతుమర్హసి। సీతా సంభాషితా యేన తద్వనం చ వినాశితమ్॥౨౦॥ మనఃపరిగృహీతాం తాం తవ రక్షోగణేశ్వర। కస్సీతామభిభాషేత యో న స్యాత్త్యక్తజీవితః॥౨౧॥ రాక్షసీనాం వచశ్శ్రుత్వా రావణో రాక్షసేశ్వరః। హుతాగ్నిరివ జజ్వాల కోపసంవర్తితేక్షణః॥౨౨॥ తస్య క్రుద్ధస్య నేత్రాభ్యాం ప్రాపతన్నాస్రబిందవః। దీప్తాభ్యామివ దీపాభ్యాం సార్చిషస్స్నేహబిందవః॥౨౩॥ ఆత్మనస్సదృశాంఛూరాన్ కింకరాన్నామ రాక్షసాన్। వ్యాదిదేశ మహాతేజా నిగ్రహార్థం హనూమతః॥౨౪॥ తేషామశీతిసాహస్రం కింకరాణాం తరస్వినామ్। నిర్యయుర్భవనాత్తస్మాత్కూటముద్గరపాణయః॥౨౫॥ మహోదరా మహాదంష్ట్రా ఘోరరూపా మహాబలాః। యుద్ధాభిమనసస్సర్వే హనుమద్గ్రహణోన్ముఖాః॥౨౬॥ తే కపిం తం సమాసాద్య తోరణస్థమవస్థితమ్। అభిపేతుర్మహావేగాః పతంగా ఇవ పావకమ్॥౨౭॥ తే గదాభిర్విచిత్రాభిః పరిఘైః కాంచనాంగదైః। ఆజఘ్నుర్వానరశ్రేష్ఠం శరైశ్చాదిత్యసన్నిభైః॥౨౮॥ ముద్గరైః పట్టసైశ్శూలైః ప్రాసతోమరశక్తిభిః। పరివార్య హనూమంతం సహసా తస్థురగ్రతః॥౨౯॥ హనుమానపి తేజస్వీ శ్రీమాన్పర్వతసన్నిభః। క్షితావావిధ్య లాంగూలం ననాద చ మహాస్వనమ్॥౩౦॥ స భూత్వా సుమహాకాయో హనుమాన్మారుతాత్మజః। ధృష్టమాస్ఫోటయామాస లంకాం శబ్దేన పూరయన్॥౩౧॥ తస్యాస్ఫోటితశబ్దేన మహతా సానునాదినా। పేతుర్విహంగా గగనాదుచ్చైశ్చేదమఘోషయత్॥౩౨॥ జయత్యతిబలో రామో లక్ష్మణశ్చ మహాబలః। రాజా జయతి సుగ్రీవో రాఘవేణాభిపాలితః॥౩౩॥ దాసోఽహం కోసలేంద్రస్య రామస్యాక్లిష్టకర్మణః। హనుమాంఛత్రుసైన్యానాం నిహంతా మారుతాత్మజః॥౩౪॥ న రావణసహస్రం మే యుద్ధే ప్రతిబలం భవేత్। శిలాభిస్తు ప్రహరతః పాదపైశ్చ సహస్రశః॥౩౫॥ అర్దయిత్వా పురీం లంకామభివాద్య చ మైథిలీమ్। సమృద్ధార్థో గమిష్యామి మిషతాం సర్వరక్షసామ్॥౩౬॥ తస్య సన్నాదశబ్దేన తేఽభవన్భయశంకితాః। దదృశుశ్చ హనూమంతం సంధ్యామేఘమివోన్నతమ్॥౩౭॥ స్వామిసందేశనిశ్శంకాస్తతస్తే రాక్షసాః కపిమ్। చిత్రైః ప్రహరణైర్భీమైరభిపేతుస్తతస్తతః॥౩౮॥ స తైః పరివృతశ్శూరైస్సర్వతస్స మహాబలః। ఆససాదాయసం భీమం పరిఘం తోరణాశ్రితమ్॥౩౯॥ స తం పరిఘమాదాయ జఘాన రజనీచరాన్। స పన్నగమివాదాయ స్ఫురంతం వినతాసుతః॥౪౦॥ విచచారాంబరే వీరః పరిగృహ్య చ మారుతిః। స హత్వా రాక్షసాన్వీరాన్కింకరాన్మారుతాత్మజః॥౪౧॥ యుద్ధకాంక్షీ పునర్వీరస్తోరణం సముపాశ్రితః। తతస్తస్మాద్భయాన్ముక్తాః కతిచిత్తత్ర రాక్షసాః॥౪౨॥ నిహతాన్కింకరాన్సర్వాన్రావణాయ న్యవేదయన్॥ స రాక్షసానాం నిహతం మహద్బలం నిశమ్య రాజా పరివృత్తలోచనః। సమాదిదేశాప్రతిమం పరాక్రమే ప్రహస్తపుత్రం సమరే సుదుర్జయమ్॥౪౩॥ ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే ద్విచత్వారింశస్సర్గః. *****

తతస్స కింకరాన్హత్వా హనుమాంధ్యానమాస్థితః। వనం భగ్నం మయా చైత్యప్రాసాదో న వినాశితః॥౧॥ తస్మాత్ప్రాసాదమప్యేవం భీమం విధ్వంసయామ్యహమ్। ఇతి సంచింత్య మనసా హనుమాందర్శయన్బలమ్॥౨॥ చైత్యప్రాసాదమాప్లుత్య మేరుశృంగమివోన్నతమ్। ఆరురోహ కపిశ్రేష్ఠో హనుమాన్మారుతాత్మజః॥౩॥ ఆరుహ్య గిరిసంకాశం ప్రాసాదం హరియూథపః। బభౌ స సుమహాతేజాః ప్రతిసూర్య ఇవోదితః॥౪॥ సంప్రధృష్య చ దుర్ధర్షం చైత్యప్రాసాదముత్తమమ్। హనుమాన్ప్రజ్వలంల్లక్ష్మ్యా పారియాత్రోపమోఽభవత్॥౫॥ స భూత్వా సుమహాకాయః ప్రభావాన్మారుతాత్మజః। ధృష్టమాస్ఫోటయామాస లంకాం శబ్దేన పూరయన్॥౬॥ తస్యాస్ఫోటితశబ్దేన మహతా శ్రోత్రఘాతినా। పేతుర్విహంగమాస్తత్ర చైత్యపాలాశ్చ మోహితాః॥౭॥ అస్త్రవిజ్జయతాం రామో లక్ష్మణశ్చ మహాబలః। రాజా జయతి సుగ్రీవో రాఘవేణాభిపాలితః॥౮॥ దాసోఽహం కోసలేంద్రస్య రామస్యాక్లిష్టకర్మణః। హనుమాంఛత్రుసైన్యానాం నిహంతా మారుతాత్మజః॥౯॥ న రావణసహస్రం మే యుద్ధే ప్రతిబలం భవేత్। శిలాభిస్తు ప్రహరతః పాదపైశ్చ సహస్రశః॥౧౦॥ అర్దయిత్వా పురీం లంకామభివాద్య చ మైథిలీమ్। సమృద్ధార్థో గమిష్యామి మిషతాం సర్వరక్షసామ్॥౧౧॥ ఏవముక్త్వా విమానస్థశ్చైత్యస్థాన్హరియూథపః। ననాద భీమనిర్హ్రాదో రక్షసాం జనయన్భయమ్॥౧౨॥ తేన శబ్దేన మహతా చైత్యపాలాశ్శతం యయుః। గృహీత్వా వివిధానస్త్రాన్ప్రాసాన్ఖడ్గాన్పరశ్వధాన్॥౧౩॥ విసృజంతో మహాకాయా మారుతిం ప

ర్యవారయన్। తేగదాభిర్విచిత్రాభిః పరిఘైః కాంచనాంగదైః ॥౧౪॥ ఆజఘ్నుర్వానరశ్రేష్ఠం బాణైశ్చాదిత్యసన్నిభైః। ఆవర్త ఇవ గంగాయాస్తోయస్య విపులో మహాన్ ॥౧౫॥ పరిక్షిప్య హరిశ్రేష్ఠం సబభౌ రక్షసాం గణః। తతో వాతాత్మజః క్రుద్ధో భీమరూపం సమాస్థితః ॥౧౬॥ ప్రాసాదస్య మహాంతస్య స్తంభం హేమపరిష్కృతమ్। ఉత్పాటయిత్వా వేగేన హనుమాన్పవనాత్మజః ॥౧౭॥ తతస్తం భ్రామయామాస శతధారం మహాబలః। తత్ర చాగ్నిస్సమభవత్ప్రాసాదశ్చాప్యదహ్యత ॥౧౮॥ దహ్యమానం తతో దృష్ట్వా ప్రాసాదం హరియూథపః। స రాక్షసశతం హత్వా వజ్రేణేంద్ర ఇవాసురాన్ ॥౧౯॥ అంతరిక్షే స్థితశ్శ్రీమానిదం వచనమబ్రవీత్। మాదృశానాం సహస్రాణి విసృష్టాని మహాత్మనామ్ ॥౨౦॥ బలినాం వానరేంద్రాణాం సుగ్రీవవశవర్తినామ్। అటంతి వసుధాం కృత్స్నాం వయమన్యే చ వానరాః ॥౨౧॥ దశనాగబలాః కేచిత్కేచిద్దశగుణోత్తరాః। కేచిన్నాగసహస్రస్య బభూవుస్తుల్యవిక్రమాః ॥౨౨॥ సంతి చౌఘబలాః కేచిత్కేచిద్వాయుబలోపమాః। అప్రమేయబలాశ్చాన్యే తత్రాసన్హరియూథపాః ॥౨౩॥ ఈదృగ్విధైస్తు హరిభిర్వృతో దంతనఖాయుధైః। శతైశ్శతసహస్రైశ్చ కోటీభిరయుతైరపి ॥౨౪॥ ఆగమిష్యతి సుగ్రీవస్సర్వేషాం వో నిషూదనః। నేయమస్తి పురీ లంకా న యూయం న చ రావణః ॥౨౫॥ యస్మాదిక్ష్వాకునాథేన బద్ధం వైరం మహాత్మనా॥ ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే-త్రిచత్వారింశస్సర్గః.**********

సందిష్టో రాక్షసేంద్రేణ ప్రహస్తస్య సుతో బలీ। జంబుమాలీ మహాదంష్ట్రో నిర్జగామ ధనుర్ధరః ॥౧॥ రక్తమాల్యాంబరధరః స్రగ్వీ రుచిరకుండలః। మహాన్వివృత్తనయనశ్చండస్సమరదుర్జయః ॥౨॥ ధనుశ్శక్రధనుఃప్రఖ్యం మహద్రుచిరసాయకమ్ ॥౩॥ తస్య విస్ఫారఘోషేణ ధనుషో మహతా దిశః। ప్రదిశశ్చ నభశ్చైవ సహసా సమపూర్యత ॥౪॥ రథేన ఖరయుక్తేన తమాగతముదీక్ష్య సః। హనుమాన్వేగసంపన్నో జహర్ష చ ననాద చ ॥౫॥ తం తోరణవిటంకస్థం హనుమంతం మహాకపిం। జంబుమాలీ మహాబాహుర్వివ్యాధ నిశితైశ్శరైః ॥౬॥ అర్ధచంద్రేణ వదనే శిరస్యేకేన కర్ణినా। బాహ్వోర్వివ్యాధ నారాచైర్దశభిస్తం కపీశ్వరమ్ ॥౭॥ తస్య తచ్ఛుశుభే తామ్రం శరేణాభిహతం ముఖమ్। శరదీవాంబుజం ఫుల్లం విద్ధం భాస్కరరశ్మినా ॥౮॥ తత్తస్య రక్తం రక్తేన రంజితం శుశుభే ముఖమ్। యథాకాశే మహాపద్మం సిక్తం చందనబిందుభిః ॥౯॥ చుకోప బాణాభిహతో రాక్షసస్య మహాకపిః। తతః పార్శ్వేఽతివిపులాం దదర్శ మహతీం శిలామ్ ॥౧౦॥ తరసా తాం సముత్పాట్య చిక్షేప బలవద్బలీ। తాం శరైర్దశభిః క్రుద్ధస్తాడయామాస రాక్షసః ॥౧౧॥ విపన్నం కర్మ తద్దృష్ట్వా హనుమాంశ్చండవిక్రమః। సాలం విపులముత్పాట్య భ్రామయామాస వీర్యవాన్ ॥౧౨॥ భ్రామయంతం కపిం దృష్ట్వా సాలవృక్షం మహాబలమ్। చిక్షేప సుబహూన్బాణాన్జంబుమాలీ మహాబలః ॥౧౩॥ సాలం చతుర్భిశ్చిచ్ఛేద వానరం పంచభిర్భుజే। ఉరస్యేకేన బాణేన దశభిస్తు స్తనాంతరే ॥౧౪॥ స శరైః పూరితతనుః క్రోధేన మహతా వృతః। తమేవ పరిఘం గృహ్య భ్రామయామాస వేగితః ॥౧౫॥ అతివేగోఽతివేగేన భ్రామయిత్వా బలోత్కటః। పరిఘం పాతయామాస జంబుమాలేర్మహోరసి ॥౧౬॥ తస్య చైవ శిరో నాస్తి న బాహూ న చ జానునీ। న ధనుర్న రథో నాశ్వాస్తత్రాదృశ్యంత నేషవః ॥౧౭॥ స హతస్తరసా తేన జంబుమాలీ మహాబలః। పపాత నిహతో భూమౌ చూర్ణితాంగవిభూషణః ॥౧౮॥ జంబుమాలించ నిహతం కింకరాంశ్చ మహాబలాన్। చుక్రోధ రావణశ్శ్రుత్వా కోపసంరక్తలోచనః ॥౧౯॥ స రోషసంవర్తితతామ్రలోచనః ప్రహస్తపుత్రే నిహతే మహాబలే। అమాత్యపుత్రానతివీర్యవిక్రమాన్ సమాదిదేశాశు నిశాచరేశ్వరః ॥౨౦॥ ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే-చతుశ్చత్వారింశస్సర్గః

తతస్తే రాక్షసేంద్రేణ చోదితా మంత్రిణస్సుతాః। నిర్యయుర్భవనాత్తస్మాత్సప్త సప్తార్చివర్చసః ॥౧॥ మహాబలపరీవారా ధనుష్మంతో మహాబలాః। కృతాస్త్రాస్త్రవిదాం శ్రేష్ఠాః పరస్పరజయైషిణః ॥౨॥ హేమజాలపరిక్షిప్తైర్ధ్వజవద్భిః పతాకిభిః। తోయదస్వననిర్ఘోషైర్వాజియుక్తైర్మహారథైః ॥౩॥ తప్తకాంచనచిత్రాణి చాపాన్యమితవిక్రమాః। విస్ఫారయంతస్సంహృష్టాస్తటిత్వంత ఇవాంబుదాః ॥౪॥ జనన్యస్తు తతస్తేషాం విదిత్వా కింకరాన్హతాన్। బభూవుశ్శోకసంభ్రాంతాస్సబాంధవసుహృజ్జనాః ॥౫॥ తే పరస్పరసంఘర్షాత్తప్తకాంచనభూషణాః। అభిపేతుర్హనూమంతం తోరణస్థమవస్థితమ్ ॥౬॥ సృజంతో బాణవృష్టిం తే రథగర్జితనిస్స్వనాః। వృష్టిమంత ఇవాంభోదా విచేరుర్నైరృతాంబుదాః ॥౭॥ అవకీర్ణస్తతస్తాభిర్హనుమాన్శరవృష్టిభిః। అభవత్సంవృతాకారశ్శైలరాడివ వృష్టిభిః ॥౮॥ స శరాన్మోఘయామాస తేషామాశుచరః కపిః। రథవేగం చ వీరాణాం విచరన్విమలేంబరే ॥౯॥ స తైః క్రీడన్ధనుష్మద్భిర్వ్యోమ్ని వీరః ప్రకా

శతే।ధనుష్మద్భిర్యథా మేఘైర్మారుతః ప్రభురంబరే॥౧౦॥సకృత్వా నినదం ఘోరం త్రాసయంస్తాం మహాచమూమ్।చకా
రహనుమాన్వేగం తేషు రక్షస్సు వీర్యవాన్॥౧౧॥తలేనాభ్యహనత్కాంశ్చిత్పాదైః కాంశ్చిత్పరంతపః। ముష్టినాభ్యహన
త్కాంశ్చిన్నఖైః కాంశ్చిద్వ్యదారయత్॥౧౨॥ప్రమమాథోరసా కాంశ్చిదూరుభ్యామపరాన్కపిః। కేచిత్తస్యనినాదేన
తత్రైవ పతితా భువి॥౧౩॥తతస్తేష్వవసన్నేషు భూమౌ నిపతితేషు చ। తత్సైన్యమగమత్సర్వం దిశో దశ భయార్దితమ్॥
౧౪॥వినేదుర్విస్వరం నాగా నిపేతుర్భువి వాజినః।భగ్ననీడధ్వజచ్ఛత్రైర్భూశ్చ కీర్ణాభవద్రథైః॥౧౫॥స్రవతా రుధి
రేణాథ స్రవంత్యో దర్శితాః పథి। వివిధైశ్చ స్వరైర్లంకా ననాద వికృతం తదా॥౧౬॥స తాన్ప్రవృద్ధాన్వినిహత్య రాక్ష
సాన్మహాబలశ్చండపరాక్రమః కపిః। యయుత్సురన్యైః పునరేవ రాక్షసైస్తమేవ వీరోఽభిజగామ తోరణమ్॥౧౭॥ఇతి
శ్రీమత్సుందరకాండే - పంచచత్వారింశస్సర్గః - **********************************
హతాన్మంత్రిసుతాన్బుద్ధ్వా వానరేణ మహాత్మనా। రావణస్సంవృతాకారశ్చకార మతిముత్తమామ్॥౧॥స విరూపాక్ష
యూపాక్షౌ దుర్ధరం చైవ రాక్షసమ్। ప్రఘసం భాసకర్ణం చ పంచ సేనాగ్రనాయకాన్॥౨॥ సందిదేశ దశగ్రీవో వీరా
న్నయవిశారదాన్।హనుమద్గ్రహణవ్యగ్రాన్వాయువేగసమాన్యుధి॥౩॥యాత సేనాగ్రగాస్సర్వే మహాబలపరిగ్రహాః
సవాజిరథమాతంగాస్స కపిశ్శాస్యతామితి॥౪॥యత్తైశ్చ ఖలు భావ్యం స్యాత్తమాసాద్య వనాలయమ్।కర్మ చాపి సమా
ధేయం దేశకాలవిరోధినమ్॥౫॥న హ్యహం తం కపిం మన్యే కర్మణా ప్రతితర్కయన్।సర్వథా తన్మహద్భూతం మహాబలపరి
గ్రహమ్॥౬॥భవేదింద్రేణ వా సృష్టమస్మదర్థం తపోబలాత్।సనాగయక్షగంధర్వా దేవాసురమహర్షయః॥౭॥యుష్మా
భిస్సహితైస్సర్వైర్మయా సహ వినిర్జితాః। తైరవశ్యం విధాతవ్యం వ్యలీకం కించిదేవ నః॥౮॥తదేవ నాత్ర సందేహః ప్ర
సహ్య పరిగృహ్యతామ్। నావమాన్యో భవద్భిశ్చ హరిర్ధీరపరాక్రమః॥౯॥దృష్టా హి హరయః పూర్వం మయా విపులవిక్ర
మాః। వాలీ చ సహ సుగ్రీవో జాంబవాంశ్చ మహాబలః॥౧౦॥నీలస్సేనాపతిశ్చైవ యే చాన్యే ద్వివిదాదయః। నైవం తేషాం
గతిర్భీమా న తేజో న పరాక్రమః॥౧౧॥ న మతిర్న బలోత్సాహౌ న రూపపరికల్పనమ్। మహత్సత్త్వమిదం జ్ఞేయం కపిరూపం
వ్యవస్థితమ్॥౧౨॥ప్రయత్నం మహదాస్థాయ క్రియతామస్య నిగ్రహః। కామం లోకాస్త్రయస్సేంద్రాస్ససురాసురమా
నవాః॥౧౩॥భవతామగ్రతస్స్థాతుం న పర్యాప్తా రణాజిరే। తథాపి తు నయజ్ఞేన జయమాకాంక్షతా రణే॥౧౪॥ ఆత్మా రక్ష్యః
ప్రయత్నేన యుద్ధసిద్ధిర్హి చంచలా। తే స్వామివచనం సర్వే ప్రతిగృహ్య మహౌజసః॥౧౫॥ సముత్పేతుర్మహావేగా హు
తాశసమతేజసః। రథైర్మత్తైశ్చ మాతంగైర్వాజిభిశ్చ మహాజవైః॥౧౬॥శస్త్రైశ్చ వివిధైస్తీక్ష్ణైస్సర్వైశ్చోపచితా బ
లైః। తతస్తం దదృశుర్వీరా దీప్యమానం మహాకపిమ్॥౧౭॥రశ్మిమంతమివోద్యంతం స్వతేజోరశ్మిమాలినమ్। తోరణస్థం
మహోత్సాహం మహాసత్త్వం మహాబలమ్॥౧౮॥మహామతిం మహావేగం మహాకాయం మహాబలమ్।తం సమీక్ష్యైవ తే స
ర్వే దిక్షు సర్వాస్స్వవస్థితాః॥౧౯॥తైస్తైః ప్రహరణైర్భీమైరభిపేతుస్తతస్తతః। తస్య పంచాయసాస్తీక్ష్ణాశ్శితాః పీతము
ఖాశ్శరాః॥౨౦॥శిరస్యుత్పలపత్రాభా దుర్ధరేణ నిపాతితాః।స తైః పంచభిరావిద్ధశ్శరైశ్శిరసి వానరః॥౨౧॥ఉత్పపాత నద
న్వ్యోమ్ని దిశో దశ వినాదయన్।తతస్తు దుర్ధరో వీరస్సరథస్సజ్యకార్ముకః॥౨౨॥కిరన్ శరశతైస్తీక్ష్ణైరభిపేదే మహాబలః।
సకపిర్వారయామాస తం వ్యోమ్ని శరవర్షిణమ్॥౨౩॥వృష్టిమంతం పయోదాంతే పయోదమివ మారుతః।అర్ద్యమానస్త
తస్తేన దుర్ధరేణానిలాత్మజః॥౨౪॥చకార కదనం భూయో వ్యవర్ధత చ వేగవాన్।స దూరం సహసోత్పత్య దుర్ధరస్య రథే
హరిః॥౨౫॥నిపపాత మహావేగో విద్యుద్రాశిర్గిరావివ।తతస్సమథితాష్టాశ్వం రథం భగ్నాక్షకూబరమ్॥౨౬॥ విహాయ
న్యపతద్భూమౌ దుర్ధరస్త్యక్తజీవితః।తం విరూపాక్షయూపాక్షౌ దృష్ట్వా నిపతితం భువి॥౨౭॥సంజాతరోషౌ దుర్ధర్షా
వుత్పేతతురరిందమౌ। స తాభ్యాం సహసోత్పత్య విష్ఠితో విమలేఽంబరే॥౨౮॥ ముద్గరాభ్యాం మహాబాహుర్వక్షస్యభిహ
తః కపిః। తయోర్వేగవతోర్వేగం వినిహత్య మహాబలః॥౨౯॥ నిపపాత పునర్భూమౌ సుపర్ణసమవిక్రమః। స సాలవృ
క్షమాసాద్య తముత్పాట్య చ వానరః॥౩౦॥తావుభౌ రాక్షసౌ వీరౌ జఘాన పవనాత్మజః।తతస్తాంస్త్రీన్హతాన్జ్ఞాత్వా వా
నరేణ తరస్వినా॥౩౧॥ అభిపేదే మహావేగః ప్రసహ్య ప్రఘసో హరిమ్। భాసకర్ణశ్చ సంక్రుద్ధశ్శూలమాదాయ వీర్య
వాన్॥౩౨॥ఏకతః కపిశార్దూలం యశస్వినమవస్థితమ్।పట్టసేన శితాగ్రేణ ప్రఘసః ప్రత్యయోధయత్॥ ౩౩॥ భాసక

ణశ్చశూలేనరాక్షసఃకపిసత్తమమ్। సతాభ్యాంవిక్షతైర్గాత్రైరసృగ్దిగ్ధతనూరుహః॥౩౪॥అభవద్వానరఃక్రుద్ధో బా
లసూర్యసమప్రభః।సముత్పాట్యగిరేశ్శృంగంసమృగవ్యాళపాదపమ్॥౩౫॥జఘానహనుమాన్వీరోరాక్షసౌకపికుంజరః
తతస్తేష్వవసన్నేషు సేనాపతిషుపంచసు ॥౩౬॥ బలంతదవశేషంచ నాశయామాసవానరః। అశ్వైరశ్వాన్గజైర్నా
గాన్యోధైర్యోధాన్రథైరథాన్॥౩౭॥సకపిర్నాశయామాససహస్రాక్షఇవాసురాన్।హతైర్నాగైశ్చతురగైర్భ
గ్నాక్షైశ్చమహారథైః॥౩౮॥హతైశ్చరాక్షసైర్భూమీరుద్ధమార్గాసమంతతః। తతఃకపిస్తాన్ధ్వజినీపతీన్రణేనిహత్య
వీరాన్సబలాన్సవాహనాన్॥౩౯॥సమీక్ష్యవీరఃప్రతిగృహ్యతోరణంకృతక్షణఃకాలఇవప్రజాక్షయే ॥ ఇతిశ్రీమత్సుం
దరకాండే - షట్చత్వారింశస్సర్గః. **

సేనాపతీన్పంచసతుప్రమాపితాన్హనూమతాసానుచరాన్సవాహనాన్। సమీక్ష్యరాజాసమరోద్ధతోన్ము
ఖంకుమారమక్షంప్రసమైక్షతాగ్రతః॥౧॥సతస్యదృష్ట్యర్పణసంప్రచోదితఃప్రతాపవాన్కాంచనచిత్రకార్ముకః। స
ముత్పపాతాథసదస్యుదీరితోద్విజాతిముఖ్యైర్హవిషేవపావకః॥౨॥తతోమహద్బాలదివాకరప్రభంప్రతప్తజాంబూ
నదజాలసంతతమ్। రథంసమాస్థాయయయౌసవీర్యవాన్మహాహరింతంప్రతినైరృతర్షభః॥౩॥తతస్తపస్సంగ్ర
హసంచయార్జితంప్రతప్తజాంబూనదజాలశోభితమ్। పతాకినంరత్నవిభూషితధ్వజంమనోజవాష్టాశ్వవరైస్సుయో
జితమ్॥౪॥సురాసురాధృష్యమసంగచారిణంరవిప్రభంవ్యోమచరంసమాహితమ్। సతూణమష్టాసినిబద్ధబంధురంయథా
క్రమావేశితశక్తితోమరమ్॥౫॥ విరాజమానంప్రతిపూర్ణవస్తునాసహేమదామ్నాశశిసూర్యవర్చసా। దివాకరా
భంరథమాస్థితస్తతస్సనిర్జగామామరతుల్యవిక్రమః॥ ౬ ॥ సపూరయన్ఖంచమహీంచసాచలాంతురంగమాతంగమ
హారథస్వనైః। బలైస్సమేతైస్సహితోరణస్థితంసమర్థమాసీనముపాగమత్కపిమ్॥౭॥ సతంసమాసాద్యహరింహరీక్ష
ణోయుగాంతకాలాగ్నిమివప్రజాక్షయే। అవస్థితంవిస్మితజాతసంభ్రమస్సమైక్షతాక్షోబహుమానచక్షుషా॥౮॥సత
స్యవేగంచకపేర్మహాత్మనఃపరాక్రమంచారిషుపార్థివాత్మజః। విధారయన్స్వంచబలంమహాబలోహిమక్షయేసూ
ర్యఇవాభివర్ధతే॥౯॥ సజాతమన్యుఃప్రసమీక్ష్యవిక్రమంస్థిరంస్థిరస్సంయతిదుర్నివారణమ్। సమాహితాత్మాహను
మంతమాహవేప్రచోదయామాసశరైస్త్రిభిశ్శితైః॥౧౦॥తతఃకపింతంప్రసమీక్ష్యగర్వితంజితశ్రమంశత్రుపరాజయో
ర్జితమ్। అవైక్షతాక్షస్సముదీర్ణమానసఃసబాణపాణిఃప్రగృహీతకార్ముకః॥ ౧౧॥ సహేమనిష్కాంగదచారుకుండ
లస్సమాససాదాశుపరాక్రమఃకపిమ్। తయోర్బభూవాప్రతిమస్సమాగమస్సురాసురాణామపిసంభ్రమప్రదః॥౧౨
॥రరాసభూమిర్నతతాపభానుమాన్వవౌనవాయుఃప్రచచాలచాచలః। కపేఃకుమారస్యచవీక్ష్యసంయుగంననాదచద్యౌ
రుదధిశ్చచుక్షుభే॥౧౩॥తతస్సవీరస్సుముఖాన్పతత్రిణస్సువర్ణపుంఖాన్సవిషానివోరగాన్। సమాధిసంయోగవిమోక్ష
తత్త్వవిచ్ఛరానథత్రీన్కపిమూర్ధ్న్యపాతయత్॥౧౪॥సతైశ్శరైర్మూర్ధ్నిసమంనిపాతితైఃక్షరన్నసృగ్దిగ్ధవివృత్త
లోచనః। నవోదితాదిత్యనిభశ్శరాంశుమాన్వ్యరాజతాదిత్యఇవాంశుమాలికః॥౧౫॥తతస్సపింగాధిపమంత్రిసత్తమస్స
మీక్ష్యతంరాజవరాత్మజంరణే। ఉదగ్రచిత్రాయుధచిత్రకార్ముకంజహర్షచాపూర్యతచాహవోన్ముఖః॥౧౬॥సమం
దరాగ్రస్థఇవాంశుమాలీకోపవివృద్ధకోపోబలవీర్యసంయుతః। కుమారమక్షంసబలంసవాహనందదాహనేత్రాగ్నిమ
రీచిభిస్తదా॥౧౭॥తతస్సబాణాసనచిత్రకార్ముకశ్శరప్రవర్షోయుధిరాక్షసాంబుదః। శరాన్ముమోచాశుహరీశ్వరాచ
లేవలాహకోవృష్టిమివాచలోత్తమే॥ ౧౮॥ తతఃకపిస్తంరణచండవిక్రమంవివృద్ధతేజోబలవీర్యసంయుతమ్। కుమార
మక్షంప్రసమీక్ష్యసంయుగేననాదహర్షాద్ఘనతుల్యవిక్రమః॥౧౯॥ సబాలభావాద్యుధివీర్యదర్పితఃప్రవృద్ధమన్యుః
క్షతజోపమేక్షణః। సమాససాదాప్రతిమంకపింరణేగజోమహాకూపమివావృతంతృణైః॥౨౦॥సతేనబాణైఃప్రసభంని
పాతితైశ్చకారనాదంఘననాదనిస్స్వనః। సముత్పపాతాశునభస్సమారుతిర్భుజోరువిక్షేపణఘోరదర్శనః॥౨౧॥సము
త్పతంతంసమభిద్రవద్బలీసరాక్షసానాంప్రవరఃప్రతాపవాన్। రథీరథిశ్రేష్ఠతమఃకిరన్శరైఃపయోధరశ్శైలమివాశ్మ
వృష్టిభిః॥౨౨॥సతాన్శరాంస్తస్యహరిర్విమోక్షయంశ్చచారవీరఃపథివాయుసేవితే। శరాంతరేమారుతవద్వినిష్పతన్
మనోజవస్సంయతిచండవిక్రమః॥౨౩॥తమాత్తబాణాసనమాహవోన్ముఖంఖమాస్తృణంతంవిశిఖైశ్శరోత్తమైః। అవై

క్షతాక్షం బహుమానచక్షుషా జగామ చింతాం చ స మారుతాత్మజః ॥౨౪॥ తతశ్శరైర్భిన్నభుజాంతరః కపిః కుమారవీరేణ మహాత్మనా నదన్ । మహాభుజః కర్మవిశేషతత్త్వవిద్విచింతయామాస రణే పరాక్రమమ్ ॥౨౫॥ అబాలవద్బాలదివాకరప్రభః కరోత్యయం కర్మ మహన్మహాబలః । న చాస్య సర్వాహవకర్మశోభినః ప్రమాపణే మే మతిరత్ర జాయతే ॥౨౬॥ అయం మహాత్మా చ మహాంశ్చ వీర్యతః సమాహితశ్చాతిసహశ్చ సంయుగే । అసంశయం కర్మగుణోదయాదయం సనాగయక్షైర్మునిభిశ్చ పూజితః ॥౨౭॥ పరాక్రమోత్సాహవివృద్ధమానసస్సమీక్షతే మాం ప్రముఖాగతస్థితః । పరాక్రమో హ్యస్య మనాంసి కంపయేత్ సురాసురాణామపి శీఘ్రగామినః ॥౨౮॥ న ఖల్వయం నాభిభవేదుపేక్షితః పరాక్రమో హ్యస్య రణే వివర్ధతే । ప్రమాపణం త్వేవ మమాస్య రోచతే న వర్ధమానోఽగ్నిరుపేక్షితుం క్షమః ॥౨౯॥ ఇతి ప్రవేగం తు పరస్య తర్కయన్ స్వకర్మయోగం చ విధాయ వీర్యవాన్ । చకార వేగం తు మహాబలస్తదా మతిం చ చక్రేఽస్య వధే మహాకపిః ॥౩౦॥ స తస్య తానష్ట హయాన్మహాజవాన్ సమాహితాన్ భారసహాన్ వివర్తనే । జఘాన వీరః పథి వాయుసేవితే తలప్రహారైః పవనాత్మజః కపిః ॥౩౧॥ తతస్తలేనాభిహతో మహారథః స తస్య పింగాధిపమంత్రినిర్జితః । ప్రభగ్ననీడః పరిముక్తకూబరః పపాత భూమౌ హతవాజిరంబరాత్ ॥౩౨॥ స తం పరిత్యజ్య మహారథో రథం సకార్ముకః ఖడ్గధరః ఖముత్పతన్ । తపోభియోగాదృషిరుగ్రవీర్యవాన్ విహాయ దేహం మరుతామివాలయమ్ ॥౩౩॥ తతః కపిస్తం విచరంతమంబరే పతత్రిరాజానిలసిద్ధసేవితే । సమేత్య తం మారుతతుల్యవిక్రమః క్రమేణ జగ్రాహ స పాదయోర్దృఢమ్ ॥౩౪॥ స తం సమావిధ్య సహస్రశః కపిర్మహోరగం గృహ్య ఇవాండజేశ్వరః । ముమోచ వేగాత్పితృతుల్యవిక్రమో మహీతలే సంయతి వానరోత్తమః ॥౩౫॥ స భగ్నబాహూరుకటీశిరోధరః క్షరన్నసృఙ్నిర్మథితాస్థిలోచనః । సభగ్నసంధిః ప్రవికీర్ణబంధనో హతః క్షితౌ వాయుసుతేన రాక్షసః ॥౩౬॥ మహాకపిర్భూమితలే నిపీడ్య తం చకార రక్షోధిపతేర్మహద్భయమ్ । మహర్షిభిశ్చక్రచరైర్మహావ్రతైస్సమేత్య భూతైశ్చ సయక్షపన్నగైః ॥౩౭॥ సురైశ్చ సేంద్రైర్భృశజాతవిస్మయైర్హతే కుమారే స కపిర్నిరీక్షితః । నిహత్య తం వజ్రిసుతోపమప్రభం కుమారమక్షం క్షతజోపమేక్షణమ్ ॥౩౮॥ తమేవ వీరోఽభిజగామ తోరణం కృతక్షణః కాల ఇవ ప్రజాక్షయే ॥౩౯॥ ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే సప్తచత్వారింశస్సర్గః ****************************

తతస్స రక్షోధిపతిర్మహాత్మా హనూమతాక్షే నిహతే కుమారే । మనస్సమాధాయ తదేంద్రకల్పం సమాదిదేశేంద్రజితం సరోషమ్ ॥౧॥ త్వమస్త్రవిచ్ఛస్త్రవిదాం వరిష్ఠస్సురాసురాణామపి శోకదాతా । సురేషు సేంద్రేషు చ దృష్టకర్మా పితామహారాధనసంచితాస్త్రః ॥౨॥ తవాస్త్రబలమాసాద్య నాసురా న మరుద్గణాః । న శేకుస్సమరే స్థాతుం సురేశ్వరసమాశ్రితాః ॥౩॥ న కశ్చిత్త్రిషు లోకేషు సంయుగే న గతశ్రమః । భుజవీర్యాభిగుప్తశ్చ తపసా చాభిరక్షితః ॥౪॥ దేశకాలవిభాగజ్ఞస్త్వమేవ మతిసత్తమః । న తేఽస్త్యశక్యం సమరేషు కర్మణా న తేఽస్త్యకార్యం మతిపూర్వమంత్రణే ॥౫॥ న సోఽస్తి కశ్చిత్త్రిషు సంగ్రహేషు వై న వేద యస్తేఽస్త్రబలం బలం చ తే । మమానురూపం తపసో బలం చ తే పరాక్రమశ్చాస్త్రబలం చ సంయుగే ॥౬॥ న త్వాం సమాసాద్య రణావమర్దే మనః శ్రమం గచ్ఛతి నిశ్చితార్థం ॥ నిహతాః కింకరాస్సర్వే జంబుమాలీ చ రాక్షసః ॥౭॥ అమాత్యపుత్రా వీరాశ్చ పంచ సేనాగ్రయాయినః । బలాని సుసమృద్ధాని సాశ్వనాగరథాని చ ॥౮॥ సహోదరస్తే దయితః కుమారోఽక్షశ్చ సూదితః । న హి తేష్వేవ మే సారో యస్త్వయ్యరినిషూదన ॥౯॥ ఇదం హి దృష్ట్వా మతిమన్మహచ్చ బలం కపేః ప్రభావం చ పరాక్రమం చ । త్వమాత్మనశ్చాపి సమీక్ష్య సారం కురుష్వ వేగం స్వబలానురూపమ్ ॥౧౦॥ బలావమర్దస్త్వయి సన్నికృష్టే యథా గతే శామ్యతి శాంతశత్రౌ । తథా సమీక్ష్యాత్మబలం పరం చ సమారభస్వాస్త్రవిదాం వరిష్ఠ ॥౧౧॥ న వీర సేనాగణశో చ్యవంతి న వజ్రమాదాయ విశాలసారమ్ । న మారుతస్యాస్య గతేః ప్రమాణం న చాగ్నికల్పః కరణేన హంతుమ్ ॥౧౨॥ తమేవమర్థం ప్రసమీక్ష్య సమ్యక్ స్వకర్మసామ్యాద్ధి సమాహితాత్మా । స్మరంశ్చ దివ్యం ధనుషోఽస్త్రవీర్యం వ్రజాక్షతం కర్మ సమారభస్వ ॥౧౩॥ న ఖల్వియం మతిశ్శ్రేష్ఠా యత్త్వాం సంప్రేషయామ్యహమ్ । ఇయం చ రాజధర్మాణాం క్షత్రస్య చ మతిర్మతా ॥౧౪॥ నానాశస్త్రైశ్చ సంగ్రామే వైశారద్యమరిందమ । అవశ్యమేవ యోద్ధవ్యం కామ్యశ్చ విజయో రణే ॥౧౫॥ తతః పితుస్తద్వచనం నిశమ్య ప్రదక్షిణం దక్షసుతప్రభావః । చకార భర్తారమదీనసత్త్వో రణాయ వీరః ప్రతిపన్నబుద్ధిః ॥౧౬॥ తతస్తైస్స్వగణైరిష్టైరింద్రజిత్ప్రతిపూజితః । యుద్ధోద్ధతః కృతోత్సాహస్సంగ్రామం ప్రత్యపద్యత ॥౧౭॥ శ్రీమాన్పద్మపలాశాక్షో రా

తుసాధిపతేస్సుతః।నిర్జగామమహాతేజాస్సముద్రఇవపర్వసు॥౧౮॥ సపక్షిరాజోపమతుల్యవేగైర్వ్యాళైశ్చతుర్భిస్సి
తతీక్ష్ణదంష్ట్రైః।రథంసమాయుక్తమసంగవేగంసమారురోహేంద్రజిదింద్రకల్పః॥౧౯॥ సరథీధన్వినాంశ్రేష్ఠశ్శస్త్రజ్ఞో
స్త్రవిదాంవరః।రథేనాభియయౌక్షిప్రంహనుమాన్యత్రసోభవత్ ॥౨౦॥సతస్యరథనిర్ఘోషంజ్యాస్వనంకార్ముకస్య
చ।నిశమ్యహరివీరోసౌసంప్రహృష్టతరోభవత్ ॥౨౧॥సుమహచ్చాపమాదాయశితశల్యాంశ్చసాయకాన్ ।హనుమంత
మభిప్రేత్యజగామరణపండితః॥౨౨॥తస్మింస్తతస్సంయతిజాతహర్షేరణాయనిర్గచ్ఛతిబాణపాణౌ।దిశశ్చసర్వాఃకలు
షాబభూవుర్మృగాశ్చరౌద్రాబహుధావినేదుః॥ ౨౩ ॥ సమాగతాస్తత్రతునాగయక్షామహర్షయశ్చక్రచరాశ్చసి
ద్ధాః। నభస్సమావృత్యచపక్షిసంఘావినేదురుచ్చైఃపరమప్రహృష్టాః॥౨౪॥ ఆయాంతంసరథందృష్ట్వాతూర్ణమింద్రజి
తంకపిః। విననాదమహానాదంవ్యవర్ధతచవేగవాన్॥౨౫॥ఇంద్రజిత్తురథందివ్యమాస్థితశ్చిత్రకార్ముకః ।ధనుర్విస్ఫార
యామాసతటిదూర్జితనిస్స్వనమ్॥౨౬॥తతస్సమేతావతితీక్ష్ణవేగౌమహాబలౌతౌరణనిర్విశంకౌ। కపిశ్చరక్షోధిపతేశ్చ
పుత్రస్సురాసురేంద్రావివబద్ధవైరౌ॥౨౭॥సతస్యవీరస్యమహారథస్యధనుష్మతస్సంయతిసంమతస్య।శరప్రవేగంవ్యహన
త్ప్రవృద్ధశ్చచారమార్గేపితురప్రమేయే ॥ ౨౮॥ తతశ్శరానాయతతీక్ష్ణశల్యాన్సుపత్రిణఃకాంచనచిత్రపుంఖాన్ । ము
మోచవీరఃపరవీరహంతాసుసన్నతాన్వజ్రనిపాతవేగాన్॥ ౨౯ ॥ తతస్తుతత్స్యందననిస్స్వనంచమృదంగభేరీపటహస్వ
నంచ। వికృష్యమాణస్యచకార్ముకస్యనిశమ్యఘోషంపునరుత్పపాత॥ ౩౦ ॥శరాణామంతరేష్వాశువ్యవర్తతమహాక
పిః। హరిస్తస్యాభిలక్ష్యస్యమోఘయన్లక్ష్యసంగ్రహమ్ ॥౩౧॥శరాణామగ్రతస్తస్యపునస్సమభివర్తత । ప్రసార్య
హస్తౌహనుమానుత్పపాతానిలాత్మజః॥ ౩౨॥ తావుభౌవేగసంపన్నౌరణకర్మవిశారదౌ । సర్వభూతమనోగ్రాహి
చక్రతుర్యుద్ధముత్తమమ్॥౩౩॥హనూమతోవేదనరాక్షసోంతరంనమారుతిస్తస్యమహాత్మనోంతరమ్ । పరస్పరంనిర్విష
హౌబభూవతుస్సమేత్యతౌదేవసమానవిక్రమౌ॥౩౪॥తతస్తులక్ష్యేసవిహన్యమానేశరేష్వమోఘేషుచసంపతత్సు । జ
గామచింతాంమహతీంమహాత్మాసమాధిసంయోగసమాహితాత్మా ॥ ౩౫ ॥తతోమతింరాక్షసరాజసూనుశ్చకారత
స్మిన్హరివీరముఖ్యే ।అవధ్యతాంతస్యకపేస్సమీక్ష్యకథంనిగచ్ఛేదితినిగ్రహార్థమ్॥౩౬॥తతఃపైతామహంవీరస్సోస్త్ర
మస్త్రవిదాంవరః।సందధేసుమహాతేజాస్తంహరిప్రవరంప్రతి॥౩౭॥ అవధ్యోయమితిజ్ఞాత్వాతమస్త్రేణాస్త్రతత్వవిత్
నిజగ్రాహమహాబాహుర్మారుతాత్మజమింద్రజిత్ ॥౩౮॥తేనబద్ధస్తతోస్త్రేణరాక్షసేనసవానరః । అభవన్నిర్విచేష్ట
శ్చపపాతచమహీతలే ॥౩౯॥ తతోథబుద్ధ్వాసతదాస్త్రబంధంప్రభోఃప్రభావాద్విగతాత్మవేగః । పితామహానుగ్రహ
మాత్మనశ్చవిచింతయామాసహరిప్రవీరః॥౪౦॥ తతస్స్వాయంభువైర్మంత్రైర్బ్రహ్మాస్త్రమభిమంత్రితమ్ । హనూ
మాంశ్చింతయామాసవరదానంపితామహాత్ ॥ ౪౧॥ నమేస్త్రబంధస్యచశక్తిరస్తివిమోక్షణేలోకగురోఃప్రభావాత్ ।
ఇత్యేవమత్వావిహితోస్త్రబంధోమయాత్మయోనేరనువర్తితవ్యః॥౪౨ ॥ సవీర్యమస్త్రస్యకపిర్విచార్యపితామహానుగ్ర
హమాత్మనశ్చ।విమోక్షశక్తింపరిచింతయిత్వాపితామహాజ్ఞామనువర్తతేస్మ॥ ౪౩॥అస్త్రేణాపిహిబద్ధస్యభయంమమన
జాయతే । పితామహమహేంద్రాభ్యాంరక్షితస్యానిలేనచ॥౪౪॥గ్రహణేచాపిరక్షోభిర్మహాన్మేగుణదర్శనః । రాక్ష
సేంద్రేణసంవాదస్తస్మాద్గృహ్ణంతుమాంపరే॥౪౫ ॥సనిశ్చితార్థఃపరవీరహంతాసమీక్ష్యకారీవినివృత్తచేష్టః । పరైః
ప్రసహ్యాభిగతైర్నిగృహ్యననాదతైస్తైఃపరిభత్స్యమానః॥౪౬॥తతస్తంరాక్షసాదృష్ట్వానిర్విచేష్టమరిందమమ్ ।బబం
ధుశ్శణవల్కైశ్చద్రుమచీరైశ్చసంహతైః॥౪౭ ॥సరోచయామాసపరైశ్చబంధనంప్రసహ్యవీరైరభినిగ్రహంచ । కౌ
తూహలాన్మాంయదిరాక్షసేంద్రోద్రష్టుంవ్యవస్యేదితినిశ్చితార్థః॥౪౮॥సబద్ధస్తేనవల్కేనవిముక్తోస్త్రేణవీర్యవాన్ ।
అస్త్రబంధస్సచాన్యంహినబంధమనువర్తతే ॥ ౪౯ ॥అథేంద్రజిత్తుద్రుమచీరబద్ధంవిచార్యవీరఃకపిసత్తమంతమ్ ।విము
క్తమస్త్రేణజగామచింతాంనాన్యేనబద్ధోహ్యనువర్తతేస్త్రమ్॥ ౫౦ ॥అహోమహత్కర్మకృతంనిరర్థకంనరాక్ష
సైర్మంత్రగతిర్విమృష్టా । పునశ్చనాస్త్రేవిహతేస్త్రమన్యత్ప్రవర్తతేసంశయితాస్స్మసర్వే ॥ ౫౧ ॥ అస్త్రేణహను
మాన్ముక్తోనాత్మానమవబుధ్యత । కృష్యమాణస్తురక్షోభిస్తైశ్చబంధైర్నిపీడితః ॥ ౫౨ ॥హన్యమానస్తతఃక్రూరైరాక్ష
సైఃకాష్ఠముష్టిభిః । సమీపంరాక్షసేంద్రస్యప్రాకృష్యతసవానరః॥౫౩ ॥అథేంద్రజిత్తంప్రసమీక్ష్యముక్తమస్త్రే

ణబద్ధం ద్రుమషీరసూత్రైః । వ్యదర్శయత్ తత్ర మహాబలం తం హరిప్రవీరం సగణాయ రాజ్ఞే ॥ ౫౪ ॥ తం మత్తమివ మాతం
గం బద్ధం కపివరోత్తమమ్ । రాక్షసా రాక్షసేన్ద్రాయ రావణాయ న్యవేదయన్ ॥ ౫౫ ॥ కోఽయం కస్య కుతో వాఽత్ర కిం కార్యం
కో వ్యపాశ్రయః । ఇతి రాక్షసవీరాణాం తత్ర సంజజ్ఞిరే కథాః ॥ ౫౬ ॥ హన్యతాం దహ్యతాం వాపి భక్ష్యతామితి చాపరే । రా
క్షసాస్తత్ర సంక్రుద్ధాః పరస్పరమథాబ్రువన్ ॥ ౫౭ ॥ అతీత్య మార్గం సహసా మహాత్మా స తత్ర రక్షోధిపపాదమూ
లే । దదర్శ రాజ్ఞః పరిచారవృద్ధాన్ గృహం మహారత్నవిభూషితం చ ॥ ౫౮ ॥ స దదర్శ మహాతేజా రావణః కపిసత్తమమ్ । ర
క్షోభిర్వికృతాకారైః కృష్యమాణమితస్తతః ॥ ౫౯ ॥ రాక్షసాధిపతిం చాపి దదర్శ కపిసత్తమః । తేజోబలసమాయుక్తం త
పన్తమివ భాస్కరమ్ ॥ ౬౦ ॥ స రోషసంవర్తితతామ్రదృష్టిర్దశాననస్తం కపిమన్వవేక్ష్య । అథోపవిష్టాన్ కులశీలవృద్ధాన్
సమాదిశత్తం ప్రతి మన్త్రిముఖ్యాన్ ॥ ౬౧ ॥ యథాక్రమం తైస్స కపిర్విపృష్టః కార్యార్థమర్థస్య చ మూలమాదౌ । నివేద
యామాస హరీశ్వరస్య దూతస్సకాశాదహమాగతోఽస్మి ॥ ౬౨ ॥ ఇతి శ్రీమత్సున్దరకాణ్డే అష్టచత్వారింశస్సర్గః ॥ *****

తతస్స కర్మణా తస్య విస్మితో భీమవిక్రమః । హనుమాన్ క్రోధతామ్రాక్షో రక్షోధిపమవైక్షత ॥ ౧ ॥ భ్రాజమా
నం మహార్హేణ కాఞ్చనేన విరాజతా । ముక్తాజాలావృతేనాథ మకుటేన మహాద్యుతిమ్ ॥ ౨ ॥ వజ్రసంయోగసంయుక్తైర్మ
హార్హమణివిగ్రహైః । హైమైరాభరణైశ్చిత్రైర్మనసేవ ప్రకల్పితైః ॥ ౩ ॥ మహార్హక్షౌమసంవీతం రక్తచన్దనరూషి
తమ్ । స్వనులిప్తం విచిత్రాభిర్వివిధాభిశ్చ భక్తిభిః ॥ ౪ ॥ వివృతైర్దర్శనీయైశ్చ రక్తాక్షైర్భీమదర్శనైః । దీప్తతీక్ష్ణమహాదం
ష్ట్రైః ప్రలమ్బదశనచ్ఛదైః ॥ ౫ ॥ శిరోభిర్దశభిర్వీరం భ్రాజమానం మహౌజసమ్ । నానావ్యాలసమాకీర్ణైశ్శిఖరైరివ మన్ద
రమ్ ॥ ౬ ॥ నీలాఞ్జనచయప్రఖ్యం హారేణోరసి రాజతా । పూర్ణచన్ద్రాభవక్త్రేణ సబలాకమివామ్బుదమ్ ॥ ౭ ॥ బా
హుభిర్బద్ధకేయూరైశ్చన్దనోత్తమరూషితైః । భ్రాజమానాఙ్గదైః పీనైః పఞ్చశీర్షైరివోరగైః ॥ ౮ ॥ మహతి స్ఫాటి
కే చిత్రే రత్నసంయోగసంస్కృతే । ఉత్తమాస్తరణాస్తీర్ణే సూపవిష్టం వరాసనే ॥ ౯ ॥ అలఙ్కృతాభిరత్యర్థం ప్రమదాభి
స్సమన్తతః । వాలవ్యజనహస్తాభిరారాత్సముపసేవితమ్ ॥ ౧౦ ॥ దుర్ధరేణ ప్రహస్తేన మహాపార్శ్వేన రక్షసా । మన్త్రిభి
ర్మన్త్రతత్త్వజ్ఞైర్నికుమ్భేన చ మన్త్రిణా ॥ ౧౧ ॥ సుఖోపవిష్టం రక్షోభిశ్చతుర్భిర్బలదర్పితైః । కృత్స్నః పరివృతో లోకశ్చతు
ర్భిరివ సాగరైః ॥ ౧౨ ॥ మన్త్రిభిర్మన్త్రతత్త్వజ్ఞైరన్యైశ్చ శుభబుద్ధిభిః । అన్వాస్యమానం రక్షోభిస్సురైరివ సురేశ్వరమ్ ॥
౧౩ ॥ అపశ్యద్రాక్షసపతిం హనుమానతితేజసమ్ । విష్ఠితం మేరుశిఖరే సతోయమివ తోయదమ్ ॥ ౧౪ ॥ స తైస్సమ్పీడ్యమానో
ఽపి రక్షోభిర్భీమవిక్రమైః । విస్మయం పరమం గత్వా రక్షోధిపమవైక్షత ॥ ౧౫ ॥ భ్రాజమానం తతో దృష్ట్వా హనుమాన్ రాక్ష
సేశ్వరమ్ । మనసా చిన్తయామాస తేజసా తస్య మోహితః ॥ ౧౬ ॥ అహో రూపమహో ధైర్యమహో సత్త్వమ
హో ద్యుతిః । అహో రాక్షసరాజస్య సర్వలక్షణయుక్తతా ॥ ౧౭ ॥ యద్యధర్మో న బలవాన్ స్యాదయం రాక్షసేశ్వ
రః । స్యాదయం సురలోకస్య సశక్రస్యాపి రక్షితా ॥ ౧౮ ॥ అస్య క్రూరైర్నృశంసైశ్చ కర్మభిర్లోకకుత్సితైః । తేన బిభ్యతి ఖ
ల్వస్మాల్లోకాస్సామరదానవాః ॥ ౧౯ ॥ అయం హ్యుత్సహతే క్రుద్ధః కర్తుమేకార్ణవం జగత్ । ఇతి చిన్తాం బహువిధామకరో
న్మతిమాన్ హరిః ॥ ౨౦ ॥ దృష్ట్వా రాక్షసరాజస్య ప్రభావమమితౌజసః ॥ ఇతి శ్రీమత్సున్దరకాణ్డే ఏకోనపఞ్చాశస్సర్గః ॥ *

తముద్వీక్ష్య మహాబాహుః పిఙ్గాక్షం పురతస్స్థితమ్ । కోపేన మహతావిష్టో రావణో లోకరావణః ॥ ౧ ॥ శఙ్కాహ
తాత్మా దధ్యౌ స కపీన్ద్రం తేజసావృతమ్ । కిమేష భగవాన్నన్దీ భవేత్సాక్షాదిహాగతః ॥ ౨ ॥ యేన శప్తోఽస్మి కైలాసే మయా
సఞ్చాలితే పురా । సోఽయం వానరమూర్తిస్స్యాత్ కిం స్విద్బాణోఽపి వాసురః ॥ ౩ ॥ స రాజా రోషతామ్రాక్షః ప్రహస్తం
మన్త్రిసత్తమమ్ । కాలయుక్తమువాచేదం వచో విపులమర్థవత్ ॥ ౪ ॥ దురాత్మా పృచ్ఛ్యతామేష కుతః కిం వాస్య కారణమ్ ।
వనభఙ్గే చ కోఽస్యార్థో రాక్షసీనాం చ తర్జనే ॥ ౫ ॥ మత్పురీమప్రధృష్యాం వాగమనే కిం ప్రయోజనమ్ । ఆయోధనే వా కిం
కార్యం పృచ్ఛ్యతామేష దుర్మతిః ॥ ౬ ॥ రావణస్య వచశ్శ్రుత్వా ప్రహస్తో వాక్యమబ్రవీత్ । సమాశ్వసిహి భద్రం తే న భీః
కార్యా త్వయా కపే ॥ ౭ ॥ యది తావత్త్వమిన్ద్రేణ ప్రేషితో రావణాలయమ్ । తత్త్వమాఖ్యాహి మా భూత్తే భయం వానర
మోక్ష్యసే ॥ ౮ ॥ యది వైశ్రవణస్య త్వం యమస్య వరుణస్య చ । చారరూపమిదం కృత్వా ప్రవిష్టో నః పురీమిమామ్ ॥ ౯ ॥ విష్ణు

నా ప్రేషితో వాపి దూతో విజయకాంక్షిణా। నహి తే వానరం తేజో రూపమాత్రం తు వానరమ్॥౧౦॥ తత్త్వతః కథయస్వా
ద్య తతో వానర మోక్ష్యసే। అనృతం వదతశ్చాపి దుర్లభం తవ జీవితమ్॥ ౧౧ ॥ అథవా యన్నిమిత్తం తే ప్రవేశో రావణాల
యే। ఏవముక్తో హరిశ్రేష్ఠస్తదా రక్షోగణేశ్వరమ్॥౧౨॥ అబ్రవీన్నాస్మి శక్రస్య యమస్య వరుణస్య వా। ధనదేన న మే స
ఖ్యం విష్ణునా నాస్మి చోదితః॥౧౩॥ జాతిరేవ మమ త్వేషా వానరోఽహమిహాగతః। దర్శనే రాక్షసేంద్రస్య దుర్లభే తదిదం
మయా॥౧౪॥ వనం రాక్షసరాజస్య దర్శనార్థే వినాశితమ్। తతస్తే రాక్షసాః ప్రాప్తా బలినో యుద్ధకాంక్షిణః॥౧౫॥ ర
క్షణార్థం తు దేహస్య ప్రతియుద్ధా మయా రణే। అస్త్రపాశైర్న శక్యోఽహం బద్ధుం దేవాసురైరపి॥౧౬॥ పితామహాదేవ
వరో మమాప్యేషోఽభ్యుపాగతః। రాజానం ద్రష్టుకామేన మయాస్త్రమనువర్తితమ్॥౧౭॥ విముక్తో హ్యహమస్త్రేణ రాక్ష
సైస్త్వభిపీడితః। కేనచిద్రాజకార్యేణ సంప్రాప్తోఽస్మి తవాంతికమ్॥౧౮॥ దూతోఽహమితి విజ్ఞేయో రాఘవస్యామితౌజ
సః। శ్రూయతాం చాపి వచనం మమ పథ్యమిదం ప్రభో॥౧౯॥ ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - పంచాశస్సర్గః. ******

తం సమీక్ష్య మహాసత్త్వం సత్త్వవాన్ హరిసత్తమః। వాక్యమర్థవదవ్యగ్రస్తమువాచ దశాననమ్॥౧॥ అహం సు
గ్రీవసందేశాదిహ ప్రాప్తస్తవాలయమ్। రాక్షసేంద్ర హరీశస్త్వాం భ్రాతా కుశలమబ్రవీత్॥౨॥ భ్రాతుశ్శృణు సమా
దేశం సుగ్రీవస్య మహాత్మనః। ధర్మార్థోపహితం వాక్యమిహ చాముత్ర చ క్షమమ్॥౩॥ రాజా దశరథో నామ రథకుంజర
వాజిమాన్। పితేవ బంధుర్లోకస్య సురేశ్వరసమద్యుతిః॥౪॥ జ్యేష్ఠస్తస్య మహాబాహుః పుత్రః ప్రియకరః ప్రభుః। పితుర్ని
దేశాన్నిష్క్రాంతః ప్రవిష్టో దండకావనమ్॥౫॥ లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా సీతయా చాపి భార్యయా। రామో నామ మహాతే
జా ధర్మ్యం పంథానమాశ్రితః॥౬॥ తస్య భార్యా వనే నష్టా సీతా పతిమనువ్రతా। వైదేహస్య సుతా రాజ్ఞో జనకస్య మహాత్మ
నః॥౭॥ స మార్గమాణస్తాం దేవీం రాజపుత్రస్సహానుజః। ఋశ్యమూకమనుప్రాప్తస్సుగ్రీవేణ సమాగతః॥౮॥ తస్య తేన
ప్రతిజ్ఞాతం సీతాయాః పరిమార్గణమ్। సుగ్రీవస్యాపి రామేణ హరిరాజ్యం నివేదితమ్॥౯॥ తతస్తేన మృధే హత్వా రాజపుత్రే
ణ వాలినమ్। సుగ్రీవస్స్థాపితో రాజ్యే హర్యృక్షాణాం గణేశ్వరః॥౧౦॥ త్వయా విజ్ఞాతపూర్వశ్చ వాలీ వానరపుంగవః। రామే
ణ నిహతస్సంఖ్యే శరేణైకేన వానరః॥౧౧॥ స సీతామార్గణే వ్యగ్రస్సుగ్రీవస్సత్యసంగరః। హరీన్ సంప్రేషయామాస దిశ
స్సర్వా హరీశ్వరః॥౧౨॥ తాం హరీణాం సహస్రాణి శతాని నియుతాని చ। దిక్షు సర్వాసు మార్గంతే హ్యధశ్చోపరి చాంబరే॥
వైనతేయసమాః కేచిత్కేచిత్తత్రానిలోపమాః। అసంగగతయశ్శీఘ్రా హరివీరా మహాబలాః॥౧౪॥ అహం తు హను
మాన్నామ మారుతస్యౌరసస్సుతః। సీతాయాస్తు కృతే తూర్ణం శతయోజనమాయతమ్॥౧౫॥ సముద్రం లంఘయిత్వైవ
తాం దిదృక్షురిహాగతః। భ్రమతా చ మయా దృష్టా గృహే తే జనకాత్మజా॥౧౬॥ తద్భవాన్ దృష్టధర్మార్థస్తపఃకృతపరి
గ్రహః। పరదారాన్మహాప్రాజ్ఞ నోపరోద్ధుం త్వమర్హసి॥౧౭॥ నహి ధర్మవిరుద్ధేషు బహ్వపాయేషు కర్మసు। మూ
లఘాతిషు సజ్జంతే బుద్ధిమంతో భవద్విధాః॥౧౮॥ కశ్చ లక్ష్మణముక్తానాం రామకోపానువర్తినామ్। శరాణామగ్రతః స్థా
తుం శక్తో దేవాసురేష్వపి॥౧౯॥ న చాపి త్రిషు లోకేషు రాజన్విద్యేత కశ్చన। రాఘవస్య వ్యలీకం యః కృత్వా సుఖమవాప్ను
యాత్॥౨౦॥ తత్త్రికాలహితం వాక్యం ధర్మ్యమర్థానుబంధి చ। మన్యస్వ నరదేవాయ జానకీ ప్రతిదీయతామ్॥౨౧॥ దృష్టా
హీయం మయా దేవీ లబ్ధం యదిహ దుర్లభమ్। ఉత్తరం కర్మ యచ్ఛేషం నిమిత్తం తత్ర రాఘవః॥౨౨॥ లక్షితేయం మయా
సీతా తథా శోకపరాయణా। గృహ్య యాం నాభిజానాసి పంచాస్యామివ పన్నగీమ్॥౨౩॥ నేయం జరయితుం శక్యా సాసురై
రమరైరపి। విషసంసృష్టమత్యర్థం భుక్తమన్నమివౌజసా॥ ౨౪ ॥ తపస్సంతాపలబ్ధస్తే యోఽయం ధర్మపరిగ్రహః। న స
నాశయితుం న్యాయ్య ఆత్మప్రాణపరిగ్రహః॥౨౫॥ అవధ్యతాం తపోభిర్యాం భవాన్ సమనుపశ్యతి। ఆత్మనస్సాసురైర్దే
వైర్హేతుస్తత్రాప్యయం మహాన్ ॥౨౬॥ సుగ్రీవో న హి దేవోఽయం నాసురో న తు దానవః। న రాక్షసో న గంధర్వో న య
క్షో న పన్నగః॥౨౭॥ తస్మాత్ప్రాణపరిత్రాణం కథం రాజన్ కరిష్యసి। న తు ధర్మోపసంహారమధర్మఫలసంహితమ్॥
తదేవ ఫలమన్వేతి ధర్మశ్చాధర్మనాశనః। ప్రాప్తం ధర్మఫలం తావద్భవతా నాత్ర సంశయః॥ ౨౯ ॥ ఫలమస్యా
ప్యధర్మస్య క్షిప్రమేవ ప్రపత్స్యసే। జనస్థానవధం బుద్ధ్వా బుద్ధ్వా వాలివధం తథా ॥౩౦॥ రామసుగ్రీవసఖ్యం చ బుధ్యస్వ
హితమాత్మనః। కామం ఖల్వహమప్యేకస్సవాజిరథకుంజరామ్ ॥౩౧॥ లంకాం నాశయితుం శక్తస్తస్యైష తు న నిశ్చయః।

రామేణహిప్రతిజ్ఞాతంహర్యృక్షగణసన్నిధౌ॥౩౨॥ ఉత్సాదనమమిత్రాణాంసీతాయైస్తుప్రధర్షితా। అపకుర్వన్హి
రామస్యసాక్షాదపిపురందరః॥౩౩॥నసుఖంప్రాప్నుయాదన్యఃకింపునస్త్వద్విధోజనః।యాంసీతేత్యభిజానాసియేయం
తిష్ఠతితేవశే॥౩౪॥ కాళరాత్రీతితాంవిద్ధిసర్వలంకావినాశినీం। తదలంకాలపాశేనసీతావిగ్రహరూపిణా॥౩౫॥స్వయం
స్కంధావసక్తేనక్షమమాత్మనిచింత్యతాం।సీతాయాస్తేజసాదగ్ధాంరామకోపప్రపీడితాం॥౩౬॥ దహ్యమానామిమాం
పశ్యపురీంసాట్టప్రతోళికాం।స్వానిమిత్రాణిమంత్రీంశ్చజ్ఞాతీన్భ్రాతౄన్సుతాన్హితాన్॥౩౭॥ భోగాన్దారాం
శ్చలంకాంచమావినాశముపానయ। సత్యంరాక్షసరాజేంద్రశృణుష్వవచనంమమ॥౩౮॥రామదాసస్యదూతస్యవాన
రస్యవిశేషతః। సర్వాన్లోకాన్సుసంహృత్యసభూతాన్సచరాచరాన్॥౩౯॥ పునరేవతథాస్రష్టుంశక్తోరామోమ
హాయశాః। దేవాసురనరేంద్రేషుయక్షరక్షోగణేషుచ॥౪౦॥విద్యాధరేషుసర్వేషుగంధర్వేషూరగేషుచ। సిద్ధేషుకిన్న
రేంద్రేషుపతత్రిషుచసర్వతః॥౪౧॥సర్వభూతేషుసర్వత్రసర్వకాలేషునాస్తిసః। యోరామంప్రతియుధ్యేతవిష్ణుతు
ల్యపరాక్రమం॥౪౨॥సర్వలోకేశ్వరస్యైవంకృత్వావిప్రియముత్తమం। రామస్యరాజసింహస్యదుర్లభంతవజీవితం॥
౪౩॥దేవాశ్చదైత్యాశ్చనిశాచరేంద్రగంధర్వవిద్యాధరనాగయక్షాః।రామస్యలోకత్రయనాయకస్యస్థాతుంనశక్తాస్స
మరేషుసర్వే॥౪౪॥బ్రహ్మాస్వయంభూశ్చతురాననోవారుద్రస్త్రినేత్రస్త్రిపురాంతకోవా। ఇంద్రోమహేంద్రస్సుర
నాయకోవాత్రాతుంనశక్తాయుధిరామవధ్యం॥౪౫॥ససౌష్ఠవోపేతమదీనవాదినఃకపేర్నిశమ్యాప్రతిమోఽప్రియంవచః
దశాననఃకోపవివృత్తలోచనస్సమాదిశత్తస్యవధంమహాకపేః॥౪౬॥ఇతిశ్రీమత్సుందరకాండే - ఏకపంచాశస్సర్గః ***

తస్యతద్వచనంశ్రుత్వావానరస్యమహాత్మనః।ఆజ్ఞాపయద్వధంతస్యరావణఃక్రోధమూర్ఛితః॥౧॥వధేతస్యస
మాజ్ఞప్తేరావణేనదురాత్మనా।నివేదితవతోదౌత్యంనానుమేనేవిభీషణః॥౨॥ తంరక్షోధిపతింక్రుద్ధంతచ్చకార్యముపస్థితం
విదిత్వాచింతయామాసకార్యంకార్యవిధౌస్థితః॥౩॥నిశ్చితార్థస్తతస్సామ్నాపూజ్యంశత్రుజిదగ్రజమ్। ఉవాచహిత
మత్యర్థంవాక్యంవాక్యవిశారదః॥౪॥క్షమస్వరోషంత్యజరాక్షసేంద్రప్రసీదమేవాక్యమిదంశృణుష్వ।వధంనకుర్వంతిప
రావరజ్ఞాదూతస్యసంతోవసుధాధిపేంద్రాః॥౫॥ రాజధర్మవిరుద్ధంచలోకవృత్తేశ్చగర్హితం। తవచాసదృశంవీరక
పేరస్యప్రమాపణం॥౬॥ధర్మజ్ఞశ్చకృతజ్ఞశ్చరాజధర్మవిశారదః। పరావరజ్ఞోభూతానాంత్వమేవపరమార్థవిత్॥
౭॥గృహ్యంతేయదిరోషేణత్వాదృశోఽపివిపశ్చితః। తతశ్శాస్త్రవిపశ్చిత్త్వంశ్రమఏవహికేవలమ్॥౮॥తస్మాత్ప్రసీదశత్రు
ఘ్నరాక్షసేంద్రదురాసద। యుక్తాయుక్తంవినిశ్చిత్యదూతదండోవిధీయతాం॥౯॥ విభీషణవచశ్శ్రుత్వారావణోరాక్ష
సేశ్వరః। రోషేణమహతావిష్టోవాక్యముత్తరమబ్రవీత్॥౧౦॥నపాపానాంవధేపాపంవిద్యతేశత్రుసూదన। తస్మాదే
నంవధిష్యామివానరంపాపచారిణం॥౧౧॥అధర్మమూలంబహుదోషయుక్తమనార్యజుష్టంవచనంనిశమ్య। ఉవాచవా
క్యంపరమార్థతత్త్వంవిభీషణోబుద్ధిమతాంవరిష్ఠః॥౧౨॥ ప్రసీదలంకేశ్వరరాక్షసేంద్రధర్మార్థయుక్తంవచనంశృణు
ష్వ। దూతానవధ్యాన్సమయేషురాజన్సర్వేషుసర్వత్రవదంతిసంతః॥౧౩॥ అసంశయంశత్రురయంప్రవృద్ధఃకృతంహ్య
నేనాప్రియమప్రమేయం। నదూతవధ్యాంప్రవదంతిసంతోదూతస్యదృష్టాబహవోహిదండాః॥౧౪॥వైరూప్యమంగేషుక
శాభిఘాతోమౌండ్యంతథాలక్షణసంనిపాతః। ఏతాన్హిదూతేప్రవదంతిదండాన్వధస్తుదూతస్యనసశ్రుతోఽపి॥౧౫॥
కథంచధర్మార్థవినీతబుద్ధిఃపరావరప్రత్యయనిశ్చితార్థః। భవద్విధఃకోపవశేహితిష్ఠేత్కోపంనగచ్ఛంతిహిసత్త్వవం
తః॥౧౬॥నధర్మవాదేనచలోకవృత్తేనశాస్త్రబుద్ధిగ్రహణేషుచాపి। విద్యేతకశ్చిత్తవవీరతుల్యస్త్వంహ్యుత్తమస్సర్వ
సురాసురాణాం॥౧౭॥నచాప్యస్యకపేర్ఘాతేకంచిత్పశ్యామ్యహంగుణం। తేష్వయంపాత్యతాందండోయైరయంప్రేషి
తఃకపిః॥౧౮॥సాధుర్వాయదివాసాధుఃపరైరేషసమర్పితః। బ్రువన్పరార్థంపరవాన్నదూతోవధమర్హతి॥౧౯॥అ
పిచాస్మిన్హతేరాజన్నాన్యంపశ్యామిఖేచరం। ఇహయఃపునరాగచ్ఛేత్పరంపారంమహోదధేః॥౨౦॥ తస్మాన్నాస్య
వధేయత్నఃకార్యఃపరపురంజయ। భవాన్సేంద్రేషుదేవేషుయత్నమాస్థాతుమర్హతి॥౨౧॥అస్మిన్వినష్టేనహిదూతమ
న్యంపశ్యామియస్తౌనరరాజపుత్రౌ। యుద్ధాయయుద్ధప్రియమర్దనీతావుద్యోజయేద్దీర్ఘపథావరుద్ధౌ॥౨౨॥పరాక్ర
మోత్సాహమనస్వినాంచసురాసురాణామపిదుర్జయేన। త్వయామనోనందననైరృతానాంయుద్ధాయతిర్నాశ

యితుం నయుక్తా ॥౨౩॥ హితాశ్చ శూరాశ్చ సమాహితాశ్చ కులేషు జాతాశ్చ మహాగుణేషు । మనస్వినశ్శస్త్రభృతాం వరి
ష్ఠాః కోట్యగ్రశస్తే సుభృతాశ్చ యోధాః ॥౨౪॥ తదేకదేశేన బలస్య తావత్ కేచిత్తవాదేశకృతోఽభియాంతు । తౌ రాజపు
త్రౌ వినిగృహ్య మూఢౌ పరేషు తే భావయితుం ప్రభావమ్ ॥౨౫॥ నిశాచరాణామధిపోఽనుజస్య విభీషణస్యోత్తమవాక్యమిష్టం ।
జగ్రాహ బుద్ధ్యా సురలోకశత్రుర్మహాబలో రాక్షసరాజముఖ్యః ॥౨౬॥ ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే ద్విపంచాశస్సర్గః.

తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా దశగ్రీవో మహాబలః । దేశకాలహితం వాక్యం భ్రాతురుత్తరమబ్రవీత్ ॥౧॥ సమ్యగుక్తం
హి భవతా దూతవధ్యా విగర్హితా । అవశ్యం తు వధాదన్యః క్రియతామస్య నిగ్రహః ॥౨॥ కపీనాం కిల లాంగూలమిష్టం భవతి
భూషణం । తదస్య దీప్యతాం శీఘ్రం తేన దగ్ధేన గచ్ఛతు ॥౩॥ తతః పశ్యంత్విమం దీనమంగవైరూప్యకర్శితం । సమిత్రజ్ఞాతయ
స్సర్వే బాంధవాస్ససుహృజ్జనాః ॥౪॥ ఆజ్ఞాపయద్రాక్షసేంద్రః పురం సర్వం సచత్వరం । లాంగూలేన ప్రదీప్తేన రక్షోభిః ప
రిణీయతాం ॥౫॥ తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా రాక్షసాః కోపకర్శితాః । వేష్టయంతి స్మ లాంగూలం జీర్ణైః కార్పాసకైః ప
టైః ॥౬॥ సంవేష్ట్యమానే లాంగూలే వ్యవర్ధత మహాకపిః । శుష్కమింధనమాసాద్య వనేష్వివ హుతాశనః ॥౭॥ తైలేన పరి
షిచ్యాథ తేఽగ్నిం తత్రాభ్యపాతయన్ । లాంగూలేన ప్రదీప్తేన రాక్షసాంస్తానపాతయత్ ॥౮॥ రోషామర్షపరీతాత్మా బా
లసూర్యసమాననః । లాంగూలం సంప్రదీప్తం తు ద్రష్టుం తస్య హనూమతః ॥౯॥ సహస్త్రీబాలవృద్ధాశ్చ జగ్ముః ప్రీతా నిశాచ
రాః । స భూయస్సంగతైః క్రూరై రాక్షసైర్హరిసత్తమః ॥౧౦॥ నిబద్ధః కృతవాన్ వీరస్తత్కాలసదృశీం మతిం । కామం ఖ
లు న మే శక్తా నిబద్ధస్యాపి రాక్షసాః ॥౧౧॥ ఛిత్త్వా పాశాన్ సముత్పత్య హన్యామహమిమాన్ పునః । యది భర్తుర్హితార్థా
య చరంతం భర్తృశాసనాత్ ॥౧౨॥ బధ్నంత్యేతే దురాత్మానో న తు మే నిష్కృతిః కృతా । సర్వేషామేవ పర్యాప్తో రాక్ష
సానామహం యుధి ॥౧౩॥ కింతు రామస్య ప్రీత్యర్థం విషహిష్యేఽహమీదృశమ్ । లంకా చారయితవ్యా వై పునరేవ భవేదితి ॥౧౪॥
రాత్రౌ న హి సుదృష్టా మే దుర్గకర్మవిధానతః । అవశ్యమేవ ద్రష్టవ్యా మయా లంకా నిశాక్షయే ॥౧౫॥ కామం బద్ధస్య మే
భూయః పుచ్ఛస్యోద్దీపనేన చ । పీడాం కుర్వంతు రక్షాంసి న మేఽస్తి మనసః శ్రమః ॥౧౬॥ తతస్తే సంవృతాకారం సత్త్వవంతం మ
హాకపిం । పరిగృహ్య యయుర్హృష్టా రాక్షసాః కపికుంజరం ॥౧౭॥ శంఖభేరీనినాదైస్తం ఘోషయంతస్స్వకర్మభిః । రా
క్షసాః క్రూరకర్మాణశ్చారయంతి స్మ తాం పురీం ॥౧౮॥ అన్వీయమానో రక్షోభిర్యయౌ సుఖమరిందమః । హనుమాం
శ్చారయామాస రాక్షసానాం మహాపురీం ॥౧౯॥ అథాపశ్యద్విమానాని విచిత్రాణి మహాకపిః । సంవృతాన్ భూమిభా
గాంశ్చ సువిభక్తాంశ్చ చత్వరాన్ ॥౨౦॥ వీథీశ్చ గృహసంబాధాః కపిశ్శృంగాటకాని చ । తథా రథ్యోపరథ్యాశ్చ తథైవ గృ
హకాంతరాన్ ॥౨౧॥ గృహాంశ్చ మేఘసంకాశాన్ దదర్శ పవనాత్మజః । చత్వరేషు చతుష్కేషు రాజమార్గే తథైవ చ ॥
౨౨॥ ఘోషయంతి కపిం సర్వే చారీక ఇతి రాక్షసాః । స్త్రీబాలవృద్ధా నిర్జగ్ముస్తత్ర తత్ర కుతూహలాత్ ॥౨౩॥ తం ప్రదీపిత
లాంగూలం హనుమంతం దిదృక్షవః । దీప్యమానే తతస్తస్య లాంగూలాగ్రే హనూమతః ॥౨౪॥ రాక్షస్యస్తా విరూపాక్ష్య
శ్శంసుర్దేవ్యాస్తదప్రియమ్ । యస్త్వయా కృతసంవాదస్సీతే తామ్రముఖః కపిః ॥౨౫॥ లాంగూలేన ప్రదీప్తేన స ఏష పరి
ణీయతే । శ్రుత్వా తద్వచనం క్రూరమాత్మాపహరణోపమమ్ ॥౨౬॥ వైదేహీ శోకసంతప్తా హుతాశనముపాగమత్ । మంగ
ళాభిముఖీ తస్య సా తదాసీన్మహాకపేః ॥౨౭॥ ఉపతస్థే విశాలాక్షీ ప్రయతా హవ్యవాహనం । యద్యస్తి పతిశుశ్రూషా యద్య
స్తి చరితం తపః ॥౨౮॥ యది వా త్వేకపత్నీత్వం శీతో భవ హనూమతః । యది కశ్చిదనుక్రోశస్తస్య మయ్యస్తి ధీమతః । యది వా
భాగ్యశేషో మే శీతో భవ హనూమతః ॥౨౯॥ యది మాం వృత్తసంపన్నాం తత్సమాగమలాలసాం । స విజానాతి ధర్మాత్మా శీతో
భవ హనూమతః ॥౩౦॥ యది మాం తారయేదార్యస్సుగ్రీవస్సత్యసంగరః । అస్మాద్దుఃఖాంబుసంరోధాచ్ఛీతో భవ హనూమతః
॥౩౧॥ తతస్తీక్ష్ణార్చిరవ్యగ్రః ప్రదక్షిణశిఖోఽనలః । జజ్వాల మృగశాబాక్ష్యాశ్శంసన్నివ శివం కపేః ॥౩౨॥ హనుమజ్జనకశ్చా
పి పుచ్ఛానలయుతోఽనిలః । వవౌ స్వాస్థ్యకరో దేవ్యాః ప్రాలేయానిలశీతలః ॥౩౩॥ దహ్యమానే చ లాంగూలే చింతయామాస
వానరః । ప్రదీప్తోఽగ్నిరయం కస్మాన్న మాం దహతి సర్వతః ॥౩౪॥ దృశ్యతే చ మహాజ్వాలః కరోతి న చ మే రుజమ్ । శిశిరస్యేవ సం
పాతో లాంగూలాగ్రే ప్రతిష్ఠితః । అథవా తదిదం వ్యక్తం యద్దృష్టం ప్లవతా మయా ॥౩౫॥ రామప్రభావాదాశ్చర్యం పర్వత
స్సరితాం పతౌ । యది తావత్సముద్రస్య మైనాకస్య చ ధీమతః ॥౩౬॥ రామార్థం సంభ్రమస్తాదృక్కిమగ్నిర్న కరిష్యతి ।
సీతాయాశ్చానృశంస్యేన తేజసా రాఘవస్య చ ॥౩౭॥ పితుశ్చ మమ సఖ్యేన న మాం దహతి పావకః । భూయస్స చింతయామా

సముపాత్తాంకపికుంజరః॥ ౩౮॥ ఉత్పపాతాథ వేగేన ననాద చ మహాకపిః। పురద్వారం తతశ్శ్రీమాన్ శైలశృంగమివోన్నతమ్॥౩౯॥విభక్తరక్షస్సంబాధమాససాదానిలాత్మజః।సభూత్వా శైలసంకాశః క్షణేన పునరాత్మవాన్॥ ౪౦॥ హ్రస్వతాం పరమాం ప్రాప్తో బంధనాన్యవశాతయత్ ।విముక్తశ్చాభవచ్ఛ్రీమాన్ పునః పర్వతసన్నిభః॥౪౧॥ వీక్షమాణశ్చ దదృశే పరిఘం తోరణాశ్రితమ్।సతంగృహ్య మహాబాహుః కాలాయసపరిష్కృతమ్॥౪౨॥రక్షిణస్తాన్ పునస్సర్వాన్ సూదయామాస మారుతిః॥ స తాన్నిహత్వా రణచండవిక్రమస్సమీక్షమాణః పునరేవ లంకామ్। ప్రదీప్తలాంగూలకృతార్చిమాలీ ప్రకాశతాదిత్య ఇవార్చిమాలీ॥౪౩॥ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే త్రిపంచాశస్సర్గః॥**********************

వీక్షమాణస్తతో లంకాం కపిః కృతమనోరథః। వర్ధమానసముత్సాహః కార్యశేషమచింతయత్॥౧॥కిన్ను ఖల్వవశిష్టం మే కర్తవ్యమిహ సాంప్రతమ్ ।యదేషాం రక్షసాం భూయస్సంతాపజననం భవేత్॥౨॥ వనం తావత్ప్రమథితం ప్రకృష్టా రాక్షసా హతాః।బలైకదేశః క్షపితశ్శేషం దుర్గవినాశనమ్ ॥౩॥ దుర్గే వినాశితే కర్మ భవేత్సుఖపరిశ్రమమ్। అల్పయత్నేన కార్యేస్మిన్ మమ స్యాత్సఫలశ్శ్రమః॥౪॥యో హ్యయం మమ లాంగూలే దీప్యతే హవ్యవాహనః।అస్య సంతర్పణం న్యాయ్యం కర్తుమేభిర్గృహోత్తమైః॥౫॥తతః ప్రదీప్తలాంగూలస్సవిద్యుదివ తోయదః। భవనాగ్రేషు లంకాయా విచచార మహాకపిః॥ ౬॥ గృహాద్గృహం రాక్షసానాముద్యానాని చ వానరః। వీక్షమాణో హ్యసంత్రస్తః ప్రాసాదాంశ్చ చచార సః॥౭॥అవప్లుత్య మహావేగః ప్రహస్తస్య నివేశనమ్।అగ్నిం తత్ర స నిక్షిప్య శ్వసనేన సమో బలీ॥౮॥తతోన్యత్పుప్లువే వేశ్మ మహాపార్శ్వస్య వీర్యవాన్। ముమోచ హనుమానగ్నిం కాలానలశిఖోపమమ్॥ ౯॥ వజ్రదంష్ట్రస్య చ తదా పుప్లువే స మహాకపిః।శుకస్య చ మహాతేజాస్సారణస్య చ ధీమతః॥౧౦॥తథా చేంద్రజితో వేశ్మ దదాహ హరియూథపః। జంబుమాలేస్సుమాలేశ్చ దదాహ భవనం తతః॥౧౧॥ రశ్మికేతోశ్చ భవనం సూర్యశత్రోస్తథైవ చ। హ్రస్వకర్ణస్య దంష్ట్రస్య రోమశస్య చ రక్షసః॥౧౨॥యుద్ధోన్మత్తస్య మత్తస్య ధ్వజగ్రీవస్య రక్షసః। విద్యుజ్జిహ్వస్య ఘోరస్య తథా హస్తిముఖస్య చ ॥౧౩॥కరాళస్య పిశాచస్య శోణితాక్షస్య చైవ హి।కుంభకర్ణస్య భవనం మకరాక్షస్య చైవ హి॥౧౪॥యజ్ఞశత్రోశ్చ భవనం బ్రహ్మశత్రోస్తథైవ చ।నరాంతకస్య కుంభస్య నికుంభస్య దురాత్మనః॥౧౫॥వర్జయిత్వా మహాతేజా విభీషణగృహం ప్రతి।క్రమమాణః క్రమేణైవ దదాహ హరిపుంగవః॥౧౬॥ తేషు తేషు మహార్హేషు భవనేషు మహాయశాః। గృహేష్వృద్ధిమతామృద్ధిం దదాహ స మహాకపిః॥౧౭॥ సర్వేషాం సమతిక్రమ్య రాక్షసేంద్రస్య వీర్యవాన్। ఆససాదాథ లక్ష్మీవాన్ రావణస్య నివేశనమ్॥౧౮॥తతస్తస్మిన్ గృహే ముఖ్యే నానారత్నవిభూషితే। మేరుమందరసంకాశే సర్వమంగళశోభితే॥౧౯ ॥ ప్రదీప్తమగ్నిముత్సృజ్య లాంగూలాగ్రే ప్రతిష్ఠితమ్।ననాద హనుమాన్వీరో యుగాంతజలదో యథా॥ ౨౦॥ శ్వసనేన చ సంయోగాదతివేగో మహాబలః। కాలాగ్నిరివ జజ్వాల ప్రావర్ధత హుతాశనః॥ ౨౧॥ ప్రదీప్తమగ్నిం పవనస్తేషు వేశ్మస్వచారయత్।అభూచ్ఛ్వసనసంయోగాదతివేగో హుతాశనః॥ ౨౨॥ తాని కాంచనజాలాని ముక్తామణిమయాని చ।భవనాన్యవశీర్యంత రత్నవంతి మహాంతి చ॥౨౩॥ తాని భగ్నవిమానాని నిపేతుర్వసుధాతలే। భవనానీవ సిద్ధానామంబరాత్పుణ్యసంక్షయే॥౨౪॥సంజజ్ఞే తుములశ్శబ్దో రాక్షసానాం ప్రధావతామ్। స్వగృహస్య పరిత్రాణే భగ్నోత్సాహోజ్ఝితశ్రియామ్॥౨౫॥నూనమేషోగ్నిరాయాతః కపిరూపేణ హా ఇతి। క్రందంత్యస్సహసా పేతుస్స్తనంధయధరాః స్త్రియః॥౨౬॥కాశ్చిదగ్నిపరీతేభ్యో హర్మ్యేభ్యో ముక్తమూర్ధజాః।పతంత్యో రేజిరేభ్రేభ్యస్సౌదామిన్య ఇవాంబరాత్ ॥౨౭ ॥ వజ్రవిద్రుమవైడూర్యముక్తారజతసంహితాన్।విచిత్రాన్ భవనాన్ ధాతూన్ స్యందమానాన్ దదర్శ సః॥౨౮॥నాగ్నిస్తృప్యతి కాష్ఠానాం తృణానాం హరియూథపః।నాగ్నేర్నాపి విశస్తానాం రాక్షసానాం వసుంధరా॥౨౯॥క్వచిత్కింశుకసంకాశాః క్వచిచ్ఛాల్మలిసన్నిభాః। క్వచిత్కుంకుమసంకాశాశ్శిఖా వహ్నేశ్చకాశిరే॥౩౦॥ హనూమతా వేగవతా వానరేణ మహాత్మనా।లంకాపురం ప్రదగ్ధం తద్రుద్రేణ త్రిపురం యథా॥౩౧॥తతస్తు లంకాపురపర్వతాగ్రే సముత్థితో భీమపరాక్రమోగ్నిః। ప్రసార్య చూడావలయం ప్రదీప్తో హనూమతా వేగవతా విసృష్టః॥౩౨॥యుగాంతకాలానలతుల్యవేగస్సమారుతోగ్నిర్వవృధే దివిస్పృక్। విధూమరశ్మిర్భవనేషు సక్తో రక్షశ్శరీరాజ్యసమర్పితార్చిః॥ ౩౩॥ ఆదిత్యకోటీసదృశస్సుతేజా లంకాం సమస్తాం పరివార్య తిష్ఠన్।శబ్దైరనేకైరశనిప్రరూఢైర్భిందన్నివాండం ప్రబభౌ మహాగ్నిః॥౩౪॥త

తాంబరాభాస్సర్వతః ప్రవృద్ధా గూఢాః ప్రభాః కింశుకపుష్పచూడాః। నిర్వాణధూమాకులరాజయశ్చ నీలోత్పలాభాః ప్రచకా
శిరేఽభ్రాః॥ ౩౫॥ వజ్రీ మహేంద్రస్త్రిదశేశ్వరో వా సాక్షాద్యమో వా వరుణోఽనిలో వా। రుద్రోఽగ్నిరర్కో ధనదశ్చ సో
మో న వానరోఽయం స్వయమేవ కాలః॥౩౬॥ కిం బ్రహ్మణస్సర్వపితామహస్య సర్వస్య ధాతుశ్చతురాననస్య। ఇహాగతో వా
నరరూపధారీ రక్షోపసంహారకరః ప్రకోపః॥౩౭॥ కిం వైష్ణవం వా కపిరూపమేత్య రక్షోవినాశాయ పరం సుతేజః। అనంత
మవ్యక్తమచింత్యమేకం స్వమాయయా సాంప్రతమాగతం వా॥ ౩౮॥ ఇత్యేవమూచుర్బహవో విశిష్టా రక్షోగణాస్తత్ర
సమేత్య సర్వే। సప్రాణిసంఘాం సగృహాం సవృక్షాం దగ్ధాం పురీం తాం సహసా సమీక్ష్య॥౩౯॥ తతస్తు లంకా సహసా ప్ర
దగ్ధా సరాక్షసా సాశ్వరథా సనాగా। సపక్షిసంఘా సమృగా సవృక్షా రురోద దీనా తుములం సశబ్దమ్॥౪౦॥ హా తాత హా పు
త్రక కాంత మిత్ర హా జీవితం భోగయుతం సుపుణ్యమ్। రక్షోభిరేవం బహుధా బ్రువద్భిశ్శబ్దః కృతో ఘోరతరస్సుభీమః॥౪౧॥
హుతాశనజ్వాలసమావృతా సా హతప్రవీరా పరివృత్తయోధా। హనూమతః క్రోధబలాభిభూతా బభూవ శాపోపహతేవ
లంకా॥౪౨॥ స సంభ్రమత్రస్తవిషణ్ణరాక్షసాం సముజ్జ్వలజ్జ్వాలహుతాశనాంకితామ్। దదర్శ లంకాం హనుమాన్మ
హామనాః స్వయంభుకోపోపహతామివావనిమ్॥ ౪౩॥ భంక్త్వా వనం పాదపరత్నసంకులం హత్వా తు రక్షాంసి మహాంతి
సంయుగే। దగ్ధ్వా పురీం తాం గృహరత్నమాలినీం తస్థౌ హనూమాన్పవనాత్మజః కపిః॥౪౪॥ త్రికూటశృంగాగ్రతలే విచిత్రే
ప్రతిష్ఠితో వానరరాజసింహః। ప్రదీప్తలాంగూలకృతార్చిమాలీ వ్యరాజతాదిత్య ఇవాంశుమాలీ॥౪౫॥ స రాక్షసాంస్తాన్
సుబహూంశ్చ హత్వా వనం చ భంక్త్వా బహుపాదపం తత్। విసృజ్య రక్షోభవనేషు చాగ్నిం జగామ రామం మనసా మహా
త్మా॥౪౬॥ తతస్తం వానరవీరముఖ్యం మహాబలం మారుతతుల్యవేగమ్। మహామతిం వాయుసుతం వరిష్ఠం ప్రతుష్టువుర్దేవ
గణాశ్చ సర్వే॥౪౭॥ భంక్త్వా వనం మహాతేజా హత్వా రక్షాంసి సంయుగే। దగ్ధ్వా లంకాపురీం రమ్యాం రరాజ స మహాక
పిః॥౪౮॥ తత్ర దేవాస్సగంధర్వాస్సిద్ధాశ్చ పరమర్షయః। దృష్ట్వా లంకాం ప్రదగ్ధాం తాం విస్మయం పరమం గతాః ॥౪౯॥
తం దృష్ట్వా వానరశ్రేష్ఠం హనుమంతం మహాకపిమ్। కాలాగ్నిరితి సంచింత్య సర్వభూతాని తత్రసుః॥౫౦॥ దేవాశ్చ సర్వే
మునిపుంగవాశ్చ గంధర్వవిద్యాధరనాగయక్షాః। భూతాని సర్వాణి మహాంతి తత్ర జగ్ముః పరాం ప్రీతిమతుల్యరూపామ్॥
౫౧॥ ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే-చతుఃపంచాశస్సర్గః-**

లంకాం సమస్తాం సందీప్య లాంగూలాగ్నిం మహాబలః। నిర్వాపయామాస తదా సముద్రే హరిసత్తమః॥౧॥ సందీ
ప్యమానాం విధ్వస్తాం త్రస్తరక్షోగణాం పురీమ్। అవేక్ష్య హనుమాన్ లంకాం చింతయామాస వానరః॥౨॥ తస్యాభూత్సుమ
హాంస్త్రాసః కుత్సా చాత్మన్యజాయత। లంకాం ప్రదహతా కర్మ కింస్విత్కృతమిదం మయా॥౩॥ ధన్యాస్తే పురుషశ్రేష్ఠా యే
బుద్ధ్యా కోపముత్థితమ్। నిరుంధంతి మహాత్మానో దీప్తమగ్నిమివాంభసా॥౪॥ క్రుద్ధః పాపం న కుర్యాత్కః క్రుద్ధో హన్యాద్గు
రూనపి। క్రుద్ధః పరుషయా వాచా నరస్సాధూనధిక్షిపేత్॥౫॥ వాచ్యావాచ్యం ప్రకుపితో న విజానాతి కర్హిచిత్। నాకార్య
మస్తి క్రుద్ధస్య నావాచ్యం విద్యతే క్వచిత్॥౬॥ యస్సముత్పతితం క్రోధం క్షమయైవ నిరస్యతి। యథోరగస్త్వచం జీర్ణాం
స వై పురుష ఉచ్యతే॥ ౭ ॥ ధిగస్తు మాం సుదుర్బుద్ధిం నిర్లజ్జం పాపకృత్తమమ్। అచింతయిత్వా తాం సీతామగ్నిదం స్వామి
ఘాతకమ్॥౮॥ యది దగ్ధా త్వియం లంకా నూనమార్యాపి జానకీ। దగ్ధా తేన మయా భర్తుర్హతం కార్యమజానతా॥ ౯ ॥ య
దర్థమయమారంభస్తత్కార్యమవసాదితమ్। మయా హి దహతా లంకాం న సీతా పరిరక్షితా॥౧౦॥ ఈషత్కార్యమిదం
కార్యం కృతమాసీన్న సంశయః। తస్య క్రోధాభిభూతేన మయా మూలక్షయః కృతః॥౧౧॥ వినష్టా జానకీ నూనం న హ్యదగ్ధః ప్ర
దృశ్యతే। లంకాయాః కశ్చిదుద్దేశస్సర్వా భస్మీకృతా పురీ॥౧౨॥ యది తద్విహతం కార్యం మమ ప్రజ్ఞావిపర్యయాత్। ఇహై
వ ప్రాణసన్న్యాసో మమాపి హ్యద్య రోచతే॥౧౩॥ కిమగ్నౌ నిపతామ్యద్య ఆహోస్విద్బడబాముఖే। శరీరమాహో స
త్త్వానాం దద్మి సాగరవాసినామ్॥౧౪॥ కథం హి జీవతా శక్యో మయా ద్రష్టుం హరీశ్వరః। తౌ వా పురుషశార్దూలౌ కార్యస
ర్వస్వఘాతినా॥౧౫॥ మయా ఖలు తదేవేదం రోషదోషాత్ప్రదర్శితమ్। ప్రథితం త్రిషు లోకేషు కపిత్వమనవస్థితమ్॥౧౬॥ ధి
గస్తు రాజసం భావమనీశమనవస్థితమ్। ఈశ్వరేణాపి యద్రాగాన్మయా సీతా న రక్షితా॥౧౭॥ వినష్టాయాం తు సీతాయాం
తావుభౌ వినశిష్యతః। తయోర్వినాశే సుగ్రీవస్సబంధుర్వినశిష్యతి॥౧౮॥ ఏతదేవ వచశ్శ్రుత్వా భరతో భ్రాతృవత్సలః। ధ

మహాత్మా సహ శత్రుఘ్నః కథం శక్ష్యతి జీవితుమ్ ॥ ౧౯ ॥ ఇక్ష్వాకువంశే ధర్మిష్ఠే గతే నాశమసంశయమ్ । భవిష్యంతి ప్రజాః సర్వాశ్శోకసంతాపపీడితాః ॥ ౨౦ ॥ తదహం భాగ్యరహితో లుప్తధర్మార్థసంగ్రహః । రోషదోషపరీతాత్మా వ్యక్తం లోకవినాశనః ॥ ౨౧ ॥ ఇతి చింతయత స్తస్య నిమిత్తాన్యుపపేదిరే । పూర్వమప్యుపలబ్ధాని సాక్షాత్పునరచింతయత్ ॥ ౨౨ ॥ అథవా చారుసర్వాంగీ రక్షితా స్వేన తేజసా । న నశిష్యతి కల్యాణీ నాగ్నిరగ్నౌ ప్రవర్తతే ॥ ౨౩ ॥ న హి ధర్మాత్మన స్తస్య భార్యామమితతేజసః । స్వచారిత్రాభిగుప్తాం తాం స్ప్రష్టుమర్హతి పావకః ॥ ౨౪ ॥ నూనం రామప్రభావేన వైదేహ్యాస్సుకృతేన చ । యస్మాందహనకర్మాయం నాదహద్ధవ్యవాహనః ॥ ౨౫ ॥ త్రయాణాం భరతాదీనాం భ్రాతౄణాం దేవతా చ యా । రామస్య చ మనఃకాంతా సా కథం వినశిష్యతి ॥ ౨౬ ॥ యద్వా దహనకర్మాయం సర్వత్ర ప్రభురవ్యయః । న మే దహతి లాంగూలం కథమార్యాం ప్రధక్ష్యతి ॥ ౨౭ ॥ పునశ్చాచింతయత్తత్ర హనుమాన్విస్మిత స్తదా । హిరణ్యనాభస్య గిరే ర్జలమధ్యే ప్రదర్శనమ్ ॥ ౨౮ ॥ తపసా సత్యవాక్యేన అనన్యత్వాచ్చ భర్తరి । అపి సా నిర్దహేదగ్నిం న తామగ్నిః ప్రధక్ష్యతి ॥ ౨౯ ॥ స తథా చింతయం స్తత్ర దేవ్యా ధర్మపరిగ్రహమ్ । శుశ్రావ హనుమాన్వాక్యం చారణానాం మహాత్మనామ్ ॥ ౩౦ ॥ అహో ఖలు కృతం కర్మ దుష్కరం హి హనూమతా । అగ్నిం విసృజతా తీక్ష్ణం భీమం రాక్షసవేశ్మని ॥ ౩౧ ॥ ప్రపలాయితరక్షస్స్త్రీబాలవృద్ధసమాకులా । జనకోలాహలాధ్మాతా క్రందంతీవాద్రికందరైః ॥ ౩౨ ॥ దగ్ధేయం నగరీ సర్వా సాట్టప్రాకారతోరణా । జానకీ న చ దగ్ధేతి విస్మయోద్భుత ఏవ నః ॥ ౩౩ ॥ స నిమిత్తైశ్చ దృష్టార్థైః కారణైశ్చ మహాగుణైః । ఋషివాక్యైశ్చ హనుమానభవత్ప్రీతమానసః ॥ ౩౪ ॥ తతః కపిః ప్రాప్తమనోరథార్థస్తామక్షతాం రాజసుతాం విదిత్వా । ప్రత్యక్షతస్తాం పునరేవ దృష్ట్వా ప్రతిప్రయాణాయ మతిం చకార ॥ ౩౫ ॥ ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - పంచపంచాశస్సర్గః - ******************

తతస్తు శింశుపామూలే జానకీం పర్యవస్థితామ్ । అభివాద్యాబ్రవీద్దిష్ట్యా పశ్యామి త్వామిహాక్షతామ్ ॥ ౧ ॥ తత స్తం ప్రస్థితం సీతా వీక్షమాణా పునః పునః । భర్తృస్నేహాన్వితం వాక్యం హనూమంతమభాషత ॥ ౨ ॥ కామమస్య త్వమేవైకః కార్యస్య పరిసాధనే । పర్యాప్తః పరవీరఘ్న యశస్యస్తే బలోదయః ॥ ౩ ॥ శరైస్తు సంకులాం కృత్వా లంకాం పరబలార్దనః । మాం నయేద్యది కాకుత్స్థ స్తత్తస్య సదృశం భవేత్ ॥ ౪ ॥ తద్యథా తస్య విక్రాంతమనురూపం మహాత్మనః । భవత్యాహవశూరస్య తథా త్వముపపాదయ ॥ ౫ ॥ తదర్థోపహితం వాక్యం ప్రశ్రితం హేతుసంహితమ్ । నిశమ్య హనుమాం స్తస్యా వాక్యముత్తరమబ్రవీత్ ॥ ౬ ॥ క్షిప్రమేష్యతి కాకుత్స్థో హర్యృక్షప్రవరైర్వృతః । యస్తే యుధి విజిత్యారీన్ శోకం వ్యపనయిష్యతి ॥ ౭ ॥ ఏవమాశ్వాస్య వైదేహీం హనుమాన్మారుతాత్మజః । గమనాయ మతిం కృత్వా వైదేహీమభ్యవాదయత్ ॥ ౮ ॥ తతస్స కపిశార్దూలస్స్వామిసందర్శనోత్సుకః । ఆరురోహ గిరిశ్రేష్ఠమరిష్టమరిమర్దనః ॥ ౯ ॥ తుంగపద్మకజుష్టాభిర్నీలాభిర్వనరాజిభిః । సోత్తరీయమివాంభోదైశ్శృంగాంతరవిలంబిభిః ॥ ౧౦ ॥ బోధ్యమానమివ ప్రీత్యా దివాకరకరైశ్శుభైః । ఉన్మిషంతమివోద్ధూతైర్లోచనైరివ ధాతుభిః ॥ ౧౧ ॥ తోయౌఘనిస్స్వనైర్మంద్రైః ప్రాధీతమివ పర్వతమ్ । ప్రగీతమివ విస్పష్టైర్నానాప్రస్రవణస్వనైః ॥ ౧౨ ॥ దేవదారుభిరత్యుచ్చైరూర్ధ్వబాహుమివ స్థితమ్ । ప్రపాతజలనిర్ఘోషైః ప్రాక్రుష్టమివ సర్వతః ॥ ౧౩ ॥ వేపమానమివ శ్యామైః కంపమానైశ్శరద్వనైః । వేణుభిర్మారుతోద్ధూతైః కూజంతమివ కీచకైః ॥ ౧౪ ॥ నిశ్శ్వసంతమివామర్షాద్ఘోరైరాశీవిషోత్తమైః । నీహారకృతగంభీరైర్ధ్యాయంతమివ గహ్వరైః ॥ ౧౫ ॥ మేఘపాదనిభైః పాదైః ప్రక్రాంతమివ సర్వతః । జృంభమాణమివాకాశే శిఖరైరభ్రమాలిభిః । కూటైశ్చ బహుధాకీర్ణైశ్శోభితం బహుకందరైః । సాలతాలాశ్వకర్ణైశ్చ వంశైశ్చ బహుభిర్వృతమ్ ॥ ౧౭ ॥ లతావితానైర్వితతైః పుష్పవద్భిరలంకృతమ్ । నానామృగగణాకీర్ణం ధాతునిష్యందభూషితమ్ ॥ ౧౮ ॥ బహుప్రస్రవణోపేతం శిలాసంచయసంకటమ్ । మహర్షియక్షగంధర్వకిన్నరోరగసేవితమ్ ॥ ౧౯ ॥ లతాపాదపసంఘాతం సింహాధ్యుషితకందరమ్ । వ్యాఘ్రసంఘసమాకీర్ణం స్వాదుమూలఫలద్రుమమ్ ॥ ౨౦ ॥ తమారురోహ హనుమాన్పర్వతం పవనాత్మజః । రామదర్శనశీఘ్రేణ ప్రహర్షేణాభిచోదితః ॥ ౨౧ ॥ తేన పాదతలాక్రాంతా రమ్యేషు గిరిసానుషు । సఘోషాస్సమశీర్యంత శిలాశ్చూర్ణీకృతా స్తతః ॥ ౨౨ ॥ స తమారుహ్య శైలేంద్రం వ్యవర్ధత మహాకపిః । దక్షిణాదుత్తరం పారం ప్రార్థయన్లవణాంభసః ॥ ౨౩ ॥ అధిరుహ్య తతో వీరః పర్వతం పవనాత్మజః । దదర్శ సాగరం భీమం మీనోరగనిషేవితమ్ ॥ ౨౪ ॥ స మారుత ఇవాకాశం మారుతస్యాత్మసంభవః । ప్రపేదే

హరిశార్దూలో దక్షిణాదుత్తరాం దిశమ్॥౨౪॥ స తదా పీడితస్తేన కపినా పర్వతోత్తమః। రరాస సహ తైర్భూతైః ప్రవిశ
న్వసుధాతలమ్॥౨౫॥ కంపమానైశ్చ శిఖరైః పతద్భిరపి చ ద్రుమైః। తస్యోరువేగాన్మథితాః పాదపాః పుష్పశాలినః॥౨౬॥ ని
పేతుర్భూతలే రుగ్ణాశ్శక్రాయుధహతా ఇవ। కందరాంతరసంస్థానాం పీడితానాం మహౌజసామ్॥౨౭॥ సింహానాం నిన
దో భీమో నభో భిందన్సశుశ్రువే। త్రస్తవ్యావృత్తవసనా వ్యాకులీకృతభూషణాః॥౨౮॥ విద్యాధర్యస్సముత్పేతుస్సహ
సా ధరణీధరాత్। అతిప్రమాణా బలినో దీప్తజిహ్వా మహావిషాః॥౨౯॥ నిపీడితశిరోగ్రీవా వ్యవేష్టంత మహాహయః। కిన్న
రోరగగంధర్వయక్షవిద్యాధరాస్తదా॥౩౦॥ పీడితం తం నగవరం త్యక్త్వా గగనమాస్థితాః। స చ భూమిధరశ్శ్రీమాన్బలినా
తేన పీడితః॥౩౧॥ సవృక్షశిఖరోదగ్రః ప్రవివేశ రసాతలమ్। దశయోజనవిస్తారస్త్రింశద్యోజనముచ్ఛ్రితః॥౩౨॥ ధరణ్యాం స
మతాం యాతస్స బభూవ ధరాధరః। స లిలంఘయిషుర్భీమం సలీలం లవణార్ణవమ్॥౩౩॥ కల్లోలాస్ఫాలవేలాంతముత్ప
పాత నభో హరిః॥ ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - షట్పంచాశస్సర్గః - ******************************

స చంద్రకుముదం రమ్యం సార్కకారండవం శుభమ్। తిష్యశ్రవణకాదంబమభ్రశైవలశాద్వలమ్॥౧॥ పు
నర్వసుమహామీనం లోహితాంగమహాగ్రహమ్। ఐరావతమహాద్వీపం స్వాతీహంసవిలోలితమ్॥౨॥ వాతసంఘాతజా
తోర్మిచంద్రాంశుశిశిరాంబుమత్। భుజంగయక్షగంధర్వప్రబుద్ధకమలోత్పలమ్॥౩॥ హనుమాన్మారుతగతిర్మ
హానౌరివ సాగరమ్। అపారమపరిశ్రాంతః పుప్లువే గగనార్ణవమ్॥౪॥ గ్రసమాన ఇవాకాశం తారాధిపమివోల్లిఖన్।
హరన్నివ సనక్షత్రం గగనం సార్కమండలమ్॥౫॥ మారుతస్యాత్మజశ్శ్రీమాన్కపిర్వ్యోమచరో మహాన్। హనుమాన్మే
ఘజాలాని వికర్షన్నివ గచ్ఛతి॥౬॥ పాండరారుణవర్ణాని నీలమాంజిష్ఠకాని చ। హరితారుణవర్ణాని మహాభ్రాణి చకా
శిరే॥౭॥ ప్రవిశన్నభ్రజాలాని నిష్పతంశ్చ పునః పునః। ప్రచ్ఛన్నశ్చ ప్రకాశశ్చ చంద్రమా ఇవ లక్ష్యతే॥౮॥ వివిధాభ్రఘ
నాపన్నగోచరో ధవళాంబరః। దృశ్యాదృశ్యతనుర్వీరస్తదా చంద్రాయతేంబరే॥౯॥ తార్క్ష్యాయమాణో గగనే బ
భాసే వాయునందనః। దారయన్మేఘబృందాని నిష్పతంశ్చ పునః పునః॥౧౦॥ నదన్నాదేన మహతా మేఘస్వనమహాస్వనః।
ప్రవరాన్రాక్షసాన్హత్వా నామ విశ్రావ్య చాత్మనః॥౧౧॥ ఆకులాం నగరీం కృత్వా వ్యథయిత్వా చ రావణమ్। అర్దయి
త్వా బలం ఘోరం వైదేహీమభివాద్య చ॥౧౨॥ ఆజగామ మహాతేజాః పునర్మధ్యేన సాగరమ్। పర్వతేంద్రం సునాభం చ స
ముపస్పృశ్య వీర్యవాన్॥౧౩॥ జ్యాముక్త ఇవ నారాచో మహావేగోభ్యుపాగతః। స కించిదనుసంప్రాప్తస్సమాలోక్య
మహాగిరిమ్॥౧౪॥ మహేంద్రం మేఘసంకాశం ననాద హరిపుంగవః। స పూరయామాస కపిర్దిశో దశ సమంతతః॥౧౫॥ న
దన్నాదేన మహతా మేఘస్వనమహాస్వనః। స తం దేశమనుప్రాప్తస్సుహృద్దర్శనలాలసః॥౧౬॥ ననాద హరిశార్దూలో
లాంగూలం చాప్యకంపయత్। తస్య నానద్యమానస్య సుపర్ణచరితే పథి॥౧౭॥ ఫలతీవాస్య ఘోషేణ గగనం సార్కమండ
లమ్। యే తు తత్రోత్తరే తీరే సముద్రస్య మహాబలాః॥౧౮॥ పూర్వం సంవిష్ఠితాశ్శూరా వాయుపుత్రదిదృక్షవః। మహతో వా
యునున్నస్య తోయదస్యేవ గర్జితమ్॥౧౯॥ శుశ్రువుస్తే తదా ఘోషమూరువేగం హనూమతః। తే దీనమనసస్సర్వే శు
శ్రువుః కాననౌకసః॥ వానరేంద్రస్య నిర్ఘోషం పర్జన్యనినదోపమమ్। నిశమ్య నదతో నాదం వానరాస్తే సమంతతః॥౨౧॥
బభూవురుత్సుకాస్సర్వే సుహృద్దర్శనకాంక్షిణః। జాంబవాన్స హరిశ్రేష్ఠః ప్రీతిసంహృష్టమానసః॥౨౨॥ ఉపామంత్ర్య
హరీన్సర్వానిదం వచనమబ్రవీత్। సర్వథా కృతకార్యోసౌ హనూమాన్నాత్ర సంశయః॥౨౩॥ న హ్యస్యాకృతకార్యస్య
నాద ఏవంవిధో భవేత్। తస్య బాహూరువేగం చ నినాదం చ మహాత్మనః॥౨౪॥ నిశమ్య హరయో హృష్టాస్సముత్పేతుస్తత
స్తతః। తే నగాగ్రాన్నగాగ్రాణి శిఖరాచ్ఛిఖరాణి చ॥౨౫॥ ప్రహృష్టాస్సమపద్యంత హనూమంతం దిదృక్షవః। తే ప్రీ
తాః పాదపాగ్రేషు గృహ్య శాఖాస్సువిష్ఠితాః॥౨౬॥ వాసాంసీవ ప్రశాఖాశ్చ సమావిధ్యంత వానరాః। గిరిగహ్వరసంలీనో
యథా గర్జతి మారుతః॥౨౭॥ ఏవం జగర్జ బలవాన్హనూమాన్మారుతాత్మజః। తమభ్రఘనసంకాశమాపతంతం మహాక
పిమ్॥౨౮॥ దృష్ట్వా తే వానరాస్సర్వే తస్థుః ప్రాంజలయస్తదా। తతస్తు వేగవాంస్తస్య గిరేర్గిరినిభః కపిః॥౨౯॥ నిపపా
త మహేంద్రస్య శిఖరే పాదపాకులే। హర్షేణాపూర్యమాణోసౌ రమ్యే పర్వతనిర్ఝరే॥౩౦॥ ఛిన్నపక్ష ఇవాకాశాత్ప
పాత ధరణీధరః। తతస్తే ప్రీతమనసస్సర్వే వానరపుంగవాః॥౩౧॥ హనూమంతం మహాత్మానం పరివార్యోపతస్థిరే। పరివా

ర్యూచ తేసర్వే పరాం ప్రీతిముపాగతాః॥౩౨॥ప్రహృష్టవదనాస్సర్వే తమరోగముపాగతమ్। ఉపాయనానిచాదాయమూ
లానిచఫలానిచ॥౩౩॥ ప్రత్యర్చయన్ హరిశ్రేష్ఠం హరయో మారుతాత్మజం। హనుమాంస్తుగురూన్ వృద్ధాన్ జాంబవత్
ప్రముఖాం స్తదా॥౩౪॥కుమారమంగదం చైవసోవందత మహాకపిః। సతాభ్యాం పూజితః పూజ్యః కపిభిశ్చ ప్రసాదితః॥౩౫॥
దృష్టా సీతేతి విక్రాంతస్సంక్షేపేణన్యవేదయత్।నిషసాదచ హస్తేనగృహీత్వా వాలినస్సుతమ్॥ ౩౬॥రమణీయే వనోద్దేశే
మహేంద్రస్యగిరే స్తదా।హనూమానబ్రవీత్ పృష్టస్తదా తాన్వానరర్షభాన్॥౩౭॥ అశోకవనికాసంస్థా దృష్టా సా జనకా
త్మజా।రక్ష్యమాణా సుఘోరాభీ రాక్షసీభిరనిందితా॥౩౮॥ఏకవేణీధరా బాలా రామదర్శనలాలసా।ఉపవాసపరిశ్రాం
తా జటిలా మలినా కృశా॥ ౩౯॥ తతో దృష్టేతి వచనం మహార్థమమృతోపమమ్। నిశమ్య మారుతేస్సర్వే ముదితా వానరా
స్తదా॥౪౦॥క్ష్వేళంత్యన్యే నదంత్యన్యే గర్జంత్యన్యే మహాబలాః।చక్రుః కిలకిలామన్యే ప్రతిగర్జంతి చాపరే॥౪౧॥ కేచిదు
చ్ఛ్రితలాంగూలాః ప్రహృష్టాః కపికుంజరాః। అంచితాయతదీర్ఘాణి లాంగూలాని ప్రవివ్యధుః॥౪౨॥ అపరే చ హనూమం
తం వానరా వారణోపమమ్। ఆప్లుత్య గిరిశృంగేభ్యస్సంస్పృశంతిస్మ హర్షితాః॥౪౩॥ ఉక్తవాక్యం హనూమంతమంగ
దస్తమథాబ్రవీత్।సర్వేషాం హరివీరాణాం మధ్యే వచనముత్తమమ్॥౪౪॥సత్త్వే వీర్యే న తే కశ్చిత్సమో వానర విద్యతే। య
దవప్లుత్య విస్తీర్ణం సాగరం పునరాగతః॥౪౫॥అహో స్వామిని తే భక్తిరహో వీర్యమహో ధృతిః। దిష్ట్యా దృష్టా త్వ
యా దేవీ రామపత్నీ యశస్వినీ॥౪౬॥దిష్ట్యా త్యక్ష్యతి కాకుత్స్థశ్శోకం సీతావియోగజమ్। తతోంగదం హనూమంతం జాం
బవంతం చ వానరాః॥ ౪౭ ॥ పరివార్య ప్రముదితా భేజిరే విపులాశ్శిలాః। శ్రోతుకామాస్సముద్రస్య లంఘనం వానరోత్త
మాః॥౪౮॥దర్శనం చాపి లంకాయాస్సీతాయా రావణస్య చ। తస్థుః ప్రాంజలయస్సర్వే హనుమద్వదనోన్ముఖాః॥౪౯॥
తస్థౌ తత్రాంగదశ్శ్రీమాన్ వానరైర్బహుభిర్వృతః।ఉపాస్యమానో విబుధైర్దివి దేవపతిర్యథా॥౫౦॥ హనూమతా కీ
ర్తిమతా యశస్వినా తథాంగదేనాంగదబద్ధబాహునా। ముదా తదాధ్యాసితమున్నతం మహన్మహీధరాగ్రం జ్వలితం శ్రి
యాభవత్॥౫౧॥ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే-సప్తపంచాశస్సర్గః ******************************

తతస్తస్య గిరేశ్శృంగే మహేంద్రస్య మహాబలాః।హనుమత్ప్రముఖాః ప్రీతిం హరయో జగ్మురుత్తమామ్॥౧॥తం
తతః ప్రీతిసంహృష్టః ప్రీతిమంతం మహాకపిమ్। జాంబవాన్ కార్యవృత్తాంతమపృచ్ఛదనిలాత్మజమ్ ॥ ౨ ॥ కథం దృష్టా త్వ
యా దేవీ కథం వా తత్ర వర్తతే।తస్యాం వా స కథం వృత్తః క్రూరకర్మా దశాననః॥౩॥తత్త్వతస్సర్వమేతన్నః ప్రబ్రూహి
త్వం మహాకపే।శ్రుతార్థాశ్చింతయిష్యామో భూయః కార్యవినిశ్చయమ్॥ ౪॥ యశ్చార్థస్తత్ర వక్తవ్యో గతైరస్మాభి
రాత్మవాన్।రక్షితవ్యం చ యత్తత్ర తద్భవాన్వ్యాకరోతు నః॥౫॥సనియుక్తస్తతస్తేన సంప్రహృష్టతనూరుహః। ప్రణమ్య
శిరసా దేవ్యై సీతాయై ప్రత్యభాషత॥౬॥ప్రత్యక్షమేవ భవతాం మహేంద్రాగ్రాత్ఖమాప్లుతః। ఉదధేర్దక్షిణం పారం
కాంక్షమాణస్సమాహితః॥౭॥ గచ్ఛతశ్చ హి మే ఘోరం విఘ్నరూపమివాభవత్ । కాంచనం శిఖరం దివ్యం పశ్యామి సుమ
నోహరమ్॥౮॥స్థితం పంథానమావృత్య మేనే విఘ్నం చ తం నగమ్।ఉపసంగమ్య తం దివ్యం కాంచనం నగసత్తమమ్॥౯॥ కృ
తా మే మనసా బుద్ధిర్భేత్తవ్యోయం మయేతి చ।ప్రహతం చ మయా తస్య లాంగూలేన మహాగిరేః॥౧౦॥ శిఖరం సూర్యసం
కాశం వ్యశీర్యత సహస్రధా।వ్యవసాయం చ తం బుద్ధ్వా స హోవాచ మహాగిరిః॥౧౧॥పుత్రేతి మధురాం వాణీం మనః ప్ర
హ్లాదయన్నివ।పితృవ్యం చాపి మాం విద్ధి సఖాయం మాతరిశ్వనః॥౧౨॥మైనాకమితి విఖ్యాతం నివసంతం మహోదధౌ।పక్ష
వంతః పురా పుత్ర బభూవుః పర్వతోత్తమాః॥౧౩॥ ఛందతః పృథివీం చేరుర్బాధమానాస్సమంతతః। శ్రుత్వా నగానాం చ
రితం మహేంద్రః పాకశాసనః॥౧౪॥ చిచ్ఛేద భగవాన్ పక్షాన్ వజ్రేణైషాం సహస్రశః।అహం తు మోక్షితస్తస్మాత్తవ పి
త్రా మహాత్మనా॥౧౫॥మారుతేన తదా వత్స ప్రక్షిప్తోస్మి మహార్ణవే। రామస్య చ మయా సాహ్యే వర్తితవ్యమరిందమ॥
౧౬ ॥ రామో ధర్మభృతాం శ్రేష్ఠో మహేంద్రసమవిక్రమః।ఏతచ్ఛ్రుత్వా వచస్తస్య మైనాకస్య మహాత్మనః॥౧౭॥ కా
ర్యమావేద్య తు గిరేరుద్యతం చ మనో మమ। తేన చాహమనుజ్ఞాతో మైనాకేన మహాత్మనా॥౧౮॥స చాప్యంతర్హితశ్శై
లో మానుషేణ వపుష్మతా।శరీరేణ మహాశైలశ్శైలేన చ మహోదధౌ॥౧౯॥ ఉత్తమం జవమాస్థాయ శేషం పంథానమా
స్థితః।తతోహం సుచిరం కాలం వేగేనాభ్యగమం పథి॥౨౦॥ తతః పశ్యామ్యహం దేవీం సురసాం నాగమాతరమ్। సముద్రమ

ష్యేసాదేవీవచనంమామభాషత॥౨౧॥ మమభక్షఃప్రదిష్టస్త్వమమరైర్హరిసత్తమ । అతస్త్వాంభక్షయిష్యామివిహిత
స్త్వంచిరస్యమే॥౨౨॥ఏవముక్తస్సురసయాప్రాంజలిఃప్రణతస్స్థితః।వివర్ణవదనోభూత్వావాక్యంచేదముదీరయమ్
॥౨౩॥ రామోదాశరథిశ్శ్రీమాన్ప్రవిష్టోదండకావనమ్।లక్ష్మణేనసహభ్రాత్రాసీతయాచపరంతపః॥౨౪॥ తస్యసీతా
హృతాభార్యారావణేనదురాత్మనా।తస్యాస్సకాశందూతోహంగమిష్యేరామశాసనాత్॥౨౫॥కర్తుమర్హసిరామ
స్యసాహాయ్యంవిషయేసతీ । అథవామైథిలీందృష్ట్వారామంచాక్లిష్టకారిణమ్॥౨౬॥ఆగమిష్యామితేవక్త్రంసత్యంప్రతిశృ
ణోమితే।ఏవముక్తామయాసాతుసురసాకామరూపిణీ॥౨౭॥ అబ్రవీన్నాతివర్తేతకశ్చిదేషవరోమమ।ఏవముక్తస్సురస
యాదశయోజనమాయతః॥౨౮॥ తతోర్ధగుణవిస్తారోబభూవాహంక్షణేనతు । మత్ప్రమాణానురూపంచవ్యాదితంతు
ముఖంతయా॥౨౯॥తద్దృష్ట్వావ్యాదితంచాస్యంహ్రస్వంహ్యకరవంవపుః। తస్మిన్ముహూర్తేచపునర్బభూవాంగుష్ఠమా
త్రకః॥౩౦॥అభిపత్యాశుతద్వక్త్రంనిర్గతోహంతతఃక్షణాత్ ।అబ్రవీత్సురసాదేవీస్వేనరూపేణమాంపునః॥౩౧॥ అర్థ
సిద్ధ్యైహరిశ్రేష్ఠగచ్ఛసౌమ్యయథాసుఖమ్ । సమానయచవైదేహీంరాఘవేణమహాత్మనా ॥౩౨॥ సుఖీభవమహాబా
హోప్రీతాస్మితవవానర।తతోహంసాధుసాధ్వీతిసర్వభూతైఃప్రశంసితః॥౩౩॥ తతోంతరిక్షంవిపులంప్లుతోహంగరు
డోయథా । ఛాయామేనిగృహీతాచనచపశ్యామికించన॥౩౪॥ సోహంవిగతవేగస్తుదిశోదశవిలోకయన్ । నకించిత్తత్రప
శ్యామియేనమేపహృతాగతిః॥౩౫॥తతోమేబుద్ధిరుత్పన్నాకిన్నామగగనేమమ।ఈదృశోవిఘ్నఉత్పన్నోరూపంయత్రప్ర
దృశ్యతే॥౩౬॥ అధోభాగేనమేదృష్టిశ్శోచతాపాతితామయా । తతోద్రాక్షమహంభీమాంరాక్షసీంసలిలేశయామ్ ॥
౩౭॥ ప్రహస్యచమహానాదముక్తోహంభీమయాతయా।అవస్థితమసంభ్రాంతమిదంవాక్యమశోభనమ్॥౩౮॥ క్వాసిగం
తామహాకాయక్షుధితాయామమేప్సితః।భక్షఃప్రీణయమేదేహంచిరమాహారవర్జితమ్॥ ౩౯॥ బాఢమిత్యేవతాంవా
ణీంప్రత్యగృహ్ణామహంతతః।ఆస్యప్రమాణాదధికంతస్యాఃకాయమపూరయమ్॥ ౪౦॥ తస్యాశ్చాస్యంమహద్భీమంవర్ధ
తేమమభక్షణే।నచమాంసాతుబుబుధేమమవావికృతంకృతమ్॥౪౧॥ తతోహంవిపులంరూపంసంక్షిప్యనిమిషాంతరాత్ ।
తస్యాహృదయమాదాయప్రపతామినభస్స్థలమ్॥౪౨॥సావిసృష్టభుజాభీమాపపాతలవణాంభసి। మయాపర్వతసంకా
శానికృత్తహృదయాసతీ॥౪౩॥శృణోమిఖగతానాంచసిద్ధానాంచారణైస్సహ । రాక్షసీసింహికాభీమాక్షిప్రంహనుమ
తాహతా॥౪౪॥తాంహత్వాపునరేవాహంకృత్యమాత్యయికంస్మరన్ । గత్వాచాహంమహాధ్వానంపశ్యామినగమండి
తమ్॥౪౫॥దక్షిణంతీరముదధేర్లంకాయత్రచసాపురీ।అస్తందినకరేయాతేరక్షసాంనిలయంపురమ్॥ ౪౬॥ ప్రవిష్టోహమ
విజ్ఞాతోరక్షోభిర్భీమవిక్రమైః।తత్రప్రవిశతశ్చాపికల్పాంతఘనసన్నిభా॥ ౪౭॥ అట్టహాసంవిముంచంతీనారీకాప్యుత్థితా
పురః । జిఘాంసంతీంతతస్తాంతుజ్వలదగ్నిశిరోరుహామ్॥ ౪౮॥ సవ్యముష్టిప్రహారేణపరాజిత్యసుభైరవామ్।ప్రదోషకా
లేప్రవిశంభీతయాహంతయోదితః॥౪౯॥ అహంలంకాపురీవీరనిర్జితావిక్రమేణతే । యస్మాత్తస్మాద్విజేతాసిసర్వర
క్షాంస్యశేషతః॥౫౦॥ తత్రాహంసర్వరాత్రంతువిచిన్వన్జనకాత్మజామ్ । రావణాంతఃపురగతోనచాపశ్యంసుమధ్య
మామ్॥౫౧॥తతస్సీతామపశ్యంస్తురావణస్యనివేశనే।శోకసాగరమాసాద్యనపారముపలక్షయే॥౫౨॥ శోచతాచమయా
దృష్టంప్రాకారేణసమావృతమ్।కాంచనేనవికృష్టేనగృహోపవనముత్తమమ్॥ ౫౩॥ సప్రాకారమవప్లుత్యపశ్యామి
బహుపాదపమ్।అశోకవనికామధ్యేశింశుపాపాదపోమహాన్॥౫౪॥తమారుహ్యచపశ్యామికాంచనంకదలీవనమ్। అదూ
రేశింశుపావృక్షాత్పశ్యామివరవర్ణినీమ్॥ ౫౫॥ శ్యామాంకమలపత్రాక్షీముపవాసకృశాననామ్ । తదేకవాసస్సంవీ
తాంరజోధ్వస్తశిరోరుహామ్॥౫౬॥శోకసంతాపదీనాంగీంసీతాంభర్తృహితేస్థితామ్।రాక్షసీభిర్విరూపాభిఃక్రూరా
భిరభిసంవృతామ్॥౫౭॥ మాంసశోణితభక్షాభిర్వ్యాఘ్రీభిర్హరిణీమివ।సామయారాక్షసీమధ్యేతర్జ్యమానాము
హుర్ముహుః॥౫౮॥ఏకవేణీధరాదీనాభర్తృచింతాపరాయణా।భూమిశయ్యావివర్ణాంగీపద్మినీవహిమాగమే॥౫౯॥రా
వణాద్వినివృత్తార్థామర్తవ్యకృతనిశ్చయా।కథంచిన్మృగశాబాక్షీతూర్ణమాసాదితామయా॥౬౦॥తాందృష్ట్వాతాదృ
శీంనారీంరామపత్నీంయశస్వినీమ్।తత్రైవశింశుపావృక్షేపశ్యన్నహమవస్థితః॥ ౬౧॥తతోహలహలాశబ్దంకాంచీనూపు
రమిశ్రితమ్।శృణోమ్యధికగంభీరంరావణస్యనివేశనే॥౬౨॥ తతోహంపరమోద్విగ్నస్స్వంరూపంప్రతిసంహరన్ । త

తైర్విశింశుపావృక్షే పక్షీవగహనేస్థితః॥ ౬౩ ॥తతో రావణదారాశ్చ రావణశ్చమహాబలః । తం దేశం సమనుప్రాప్తాయ
త్రసీతాభవత్ స్థితా॥ ౬౪ ॥తం దృష్ట్వాథవరారోహా సీతా రక్షోగణేశ్వరమ్। సంకుచ్యోరూ స్తనౌపీనౌ బాహుభ్యాం పరిరభ్య
చ॥ ౬౫ ॥విత్రస్తాం పరమోద్విగ్నాం వీక్షమాణాం తతస్తతః । త్రాణం కించిదపశ్యంతీం వేపమానాం తపస్వినీమ్॥ ౬౬ ॥ తా
మువాచ దశగ్రీవస్సీతాం పరమదుఃఖితామ్।అవాక్ఛిరాః ప్రపతితో బహుమన్యస్వ మామితి॥ ౬౭ ॥ యది చేత్త్వం తు దర్పా
న్మాం నాభినందసి గర్వితే। ద్వౌమాసావంతరం సీతే పాస్యామి రుధిరం తవ॥ ౬౮ ॥ ఏతచ్ఛ్రుత్వా వచస్తస్య రావణస్య దురా
త్మనః । ఉవాచ పరమక్రుద్ధా సీతా వచనముత్తమమ్॥ ౬౯ ॥రాక్షసాధమ రామస్య భార్యామమితతేజసః। ఇక్ష్వాకుకుల
నాథస్య స్నుషాం దశరథస్య చ ॥ ౭౦ ॥ అవాచ్యం వదతో జిహ్వా కథం న పతితా తవ। కించిద్వీర్యం తవానార్య యో మాం భ
ర్తురసన్నిధౌ॥ ౭౧ ॥అపహృత్యాగతః పాప తేనాదృష్టో మహాత్మనా। న త్వం రామస్య సదృశో దాస్యే ప్యస్య న యుజ్యసే॥
యజ్ఞీయస్సత్యవాదీ చ రణశ్లాఘీ చ రాఘవః।జానక్యా పరుషం వాక్యమేవముక్తో దశాననః॥ ౭౩ ॥జజ్వాల సహసా కోపాచ్చి
తాస్థ ఇవ పావకః।వివృత్య నయనే క్రూరే ముష్టిముద్యమ్య దక్షిణమ్॥ ౭౪ ॥ మైథిలీం హంతుమారబ్ధః స్త్రీభిర్హాహాకృతం త
దా । స్త్రీణాం మధ్యాత్సముత్పత్య తస్య భార్యా దురాత్మనః॥ ౭౫ ॥వరా మండోదరీ నామ తయా స ప్రతిషేధితః।ఉక్తశ్చ మ
ధురాం వాణీం తయా స మదనార్దితః॥ ౭౬ ॥సీతయా తవ కిం కార్యం మహేంద్ర సమవిక్రమ । దేవగంధర్వకన్యాభిర్యక్షక
న్యాభిరేవ చ॥ ౭౭ ॥సార్ధం ప్రభో రమస్వేహ సీతయా కిం కరిష్యసి । తతస్తాభిస్సమేతాభిర్నారీభిస్స మహాబలః॥ ౭౮ ॥ప్ర
సాద్య సహసా నీతో భవనం స్వం నిశాచరః । యాతే తస్మిన్ దశగ్రీవే రాక్షస్యో వికృతాననాః॥ ౭౯ ॥సీతాం నిర్భర్త్సయా
మాసుర్వాక్యైః క్రూరైస్సుదారుణైః ।తృణవద్భాషితం తాసాం గణయామాస జానకీ॥ ౮౦ ॥గర్జితం చ తదా తాసాం సీ
తాం ప్రాప్య నిరర్థకమ్ ।వృథాగర్జితనిశ్చేష్టా రాక్షస్యః పిశితాశనాః॥ ౮౧ ॥ రావణాయ శశంసుస్తాస్సీతాధ్యవసితం మ
హత్ ।తతస్తాస్సహితాస్సర్వా విహతాశా నిరుద్యమాః॥ ౮౨ ॥ పరిక్లిష్య సమంతాత్తాం నిద్రావశముపాగతాః।తాసు చైవ
ప్రసుప్తాసు సీతా భర్తృహితే రతా॥ ౮౩ ॥ విలప్య కరుణం దీనా ప్రశుశోచ సుదుఃఖితా । తాసాం మధ్యాత్సముత్థాయ త్రిజ
టా వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౮౪ ॥ఆత్మానం ఖాదత క్షిప్రం న సీతా వినశిష్యతి । జనకస్యాత్మజా సాధ్వీ స్నుషా దశరథస్య చ॥ ౮౫ ॥ స్వ
ప్నో హ్యద్య మయా దృష్టో దారుణో రోమహర్షణః ।రక్షసాం చ వినాశాయ భర్తురస్యా జయాయ చ॥ ౮౬ ॥అలమస్మాద్ప
రిత్రాతుం రాఘవాద్రాక్షసీగణమ్ । అభియాచామ వైదేహీమేతద్ధి మమ రోచతే॥ ౮౭ ॥యస్యా హ్యేవంవిధస్స్వప్నో
దుఃఖితాయాః ప్రదృశ్యతే।సా దుఃఖైర్వివిధైర్ముక్తా సుఖమాప్నోత్యనుత్తమమ్॥ ౮౮ ॥ ప్రణిపాతప్రసన్నా హి మైథిలీ
జనకాత్మజా।తతస్సా హ్రీమతీ బాలా భర్తుర్విజయహర్షితా॥ ౮౯ ॥అవోచద్యది తత్తథ్యం భవేయం శరణం హి వః ।తాం
చాహం తాదృశీం దృష్ట్వా సీతాయా దారుణాం దశామ్॥ ౯౦ ॥చింతయామాస విక్రాంతో న చ మే నిర్వృతం మనః।సంభాష
ణార్థం చ మయా జానక్యాశ్చింతితో విధిః॥ ౯౧ ॥ఇక్ష్వాకూణాం హి వంశస్తు తతో మమ పురస్కృతః । శ్రుత్వా తు గదితాం
వాచం రాజర్షిగణపూజితామ్॥ ౯౨ ॥కస్త్వం కేన కథం చేహ ప్రాప్తో వానరపుంగవ।కా చ రామేణ తే ప్రీతిస్తన్మే శంసితు
మర్హసి॥ ౯౩ ॥తస్యాస్తద్వచనం శ్రుత్వా హ్యహమప్యబ్రువం వచః । దేవి రామస్య భర్తుస్తే సహాయో భీమవిక్రమః ॥
౯౪ ॥సుగ్రీవో నామ విక్రాంతో వానరేంద్రో మహాబలః । తస్య మాం విద్ధి భృత్యం త్వం హనుమంతమిహాగతమ్॥ ౯౫ ॥భ
ర్త్రాహం ప్రేషితస్తుభ్యం రామేణాక్లిష్టకర్మణా।ఇదం చ పురుషవ్యాఘ్రః శ్రీమాన్ దాశరథిస్స్వయమ్॥ ౯౬ ॥అంగులీ
యమభిజ్ఞానమదాత్తుభ్యం యశస్విని।తదిచ్ఛామి త్వయాజ్ఞప్తం దేవి కింకరవాణ్యహమ్ ॥ ౯౭ ॥ రామలక్ష్మణయోః పా
ర్శ్వం నయామి త్వాం కిముత్తరమ్।ఏతచ్ఛ్రుత్వా విదిత్వా చ సీతా జనకనందినీ॥ ౯౮ ॥ఆహ రావణముత్సాద్య రాఘవో మాం
నయత్వితి।ప్రణమ్య శిరసా దేవీమహమార్యామనిందితామ్॥ ౯౯ ॥రాఘవస్య మనోహ్లాదమభిజ్ఞానమయాచిషమ్। అథ మా
మబ్రవీత్సీతా గృహ్యతామయముత్తమః॥ ౧౦౦ ॥మణిర్యేన మహాబాహూ రామస్త్వాం బహుమన్యతే।ఇత్యుక్త్వా తు వరా
రోహా మణిప్రవరమచ్యుతమ్॥ ౧౦౧ ॥ప్రాయచ్ఛత్పరమోద్విగ్నా వాచా మాం సందిదేశ హ।తతస్తస్యై ప్రణమ్యాహం
రాజపుత్ర్యై సమాహితః॥ ౧౦౨ ॥ప్రదక్షిణం పరిక్రామమిహాభ్యుద్గతమానసః। ఉక్తోహం పునరేవేదం నిశ్చిత్య మనసా త
యా॥ ౧౦౩ ॥హనుమన్మమ వృత్తాంతం వక్తుమర్హసి రాఘవే। యథా శ్రుత్వైవ నచిరాత్తావుభౌ రామలక్ష్మణౌ॥ ౧౦౪ ॥

సుగ్రీవసహితౌ వీరావుపేయాతాం తథా కురు। యద్యన్యథా భవేదేతద్ద్వౌ మాసౌ జీవితం మమ॥౧౦౫॥ సమాం ద్రక్ష్యసి కా
కుత్స్థో మ్రియే సాహమనాథవత్। తచ్ఛ్రుత్వా కరుణం వాక్యం క్రోధో మామభ్యవర్తత॥౧౦౬॥ ఉత్తరం చ మయా దృ
ష్టం కార్యశేషమనన్తరమ్। తతోఽవర్ధత మే కాయస్తదా పర్వతసన్నిభః॥౧౦౭॥ యుద్ధకాంక్షీ వనం తచ్చ వినాశయితు
మారభే। తద్భగ్నం వనషణ్డం తు భ్రాన్తత్రస్తమృగద్విజమ్॥ ప్రతిబుద్ధా నిరీక్షన్తే రాక్షస్యో వికృతాననాః। మాం చ దృ
ష్ట్వా వనే తస్మిన్ సమాగమ్య తతస్తతః॥౧౦౯॥ తాస్సమభ్యాగతాః క్షిప్రం రావణాయాచచక్షిరే। రాజన్ వనమిదం దుర్గం
తవ భగ్నం దురాత్మనా॥౧౧౦॥ వానరేణ హ్యవిజ్ఞాయ తవ వీర్యం మహాబల। దుర్బుద్ధేస్తస్య రాజేన్ద్ర తవ విప్రియకారిణః॥
౧౧౧॥ వధమాజ్ఞాపయ క్షిప్రం యథాసౌ విలయం వ్రజేత్। తచ్ఛ్రుత్వా రాక్షసేన్ద్రేణ విసృష్టా భృశదుర్జయాః॥౧౧౨॥ రా
క్షసాః కింకరా నామ రావణస్య మనోనుగాః। తేషామశీతిసాహస్రం శూలముద్గరపాణినామ్॥ మయా తస్మిన్ వనోద్దేశే ప
రిఘేణ నిషూదితమ్। తేషాం తు హతశేషా యే తే గత్వా లఘువిక్రమాః॥౧౧౪॥ నిహతం చ మహత్సైన్యం రావణాయాచచ
క్షిరే। తతో మే బుద్ధిరుత్పన్నా చైత్యప్రాసాదమాక్రమమ్॥౧౧౫॥ తత్రస్థాన్ రాక్షసాన్ హత్వా శతం స్తమ్భేన వై పునః।
లలామభూతో లంకాయాస్స వై విధ్వంసితో మయా॥౧౧౬॥ తతః ప్రహస్తస్య సుతం జమ్బుమాలినమాదిశత్। రాక్షసైర్బ
హుభిస్సార్ధం ఘోరరూపైర్భయానకైః॥౧౧౭॥ తమహం బలసమ్పన్నం రాక్షసం రణకోవిదమ్। పరిఘేణాతిఘోరేణ
సూదయామి సహానుగమ్॥౧౧౮॥ తచ్ఛ్రుత్వా రాక్షసేన్ద్రస్తు మన్త్రిపుత్రాన్ మహాబలాన్। పదాతిబలసమ్పన్నాన్ ప్రే
షయామాస రావణః॥౧౧౯॥ పరిఘేణైవ తాన్ సర్వాన్ నయామి యమసాదనమ్। మన్త్రిపుత్రాన్ హతాంఛ్రుత్వా సమ
రే లఘువిక్రమాన్॥౧౨౦॥ పంచ సేనాగ్రగాన్ శూరాన్ ప్రేషయామాస రావణః। తానహం సహ సైన్యాన్ వై సర్వానే
వాభ్యసూదయమ్॥౧౨౧॥ తతః పునర్దశగ్రీవః పుత్రమక్షం మహాబలమ్। బహుభీ రాక్షసైస్సార్ధం ప్రేషయామాస రావ
ణః॥౧౨౨॥ తం తు మన్దోదరీపుత్రం కుమారం రణపణ్డితమ్। సహసా ఖం సముత్క్రాన్తం పాదయోశ్చ గృహీతవాన్
॥౧౨౩॥ చర్మాసినం శతగుణం భ్రామయిత్వా వ్యపేషయమ్। తమక్షమాగతం భగ్నం నిశమ్య స దశాననః॥౧౨౪॥ తత
ఇన్ద్రజితం నామ ద్వితీయం రావణస్సుతమ్। వ్యాదిదేశ సుసంక్రుద్ధో బలినం యుద్ధదుర్మదమ్॥౧౨౫॥ తస్యాప్యహం బలం స
ర్వం తం చ రాక్షసపుంగవమ్। నష్టౌజసం రణే కృత్వా పరం హర్షముపాగమమ్॥౧౨౬॥ మహతాపి మహాబాహుః ప్రత్యయేన
మహాబలః। ప్రేషితో రావణేనైవ సహ వీరైర్మదోత్కటైః॥౧౨౭॥ సోఽవిషహ్యం హి మాం బుద్ధ్వా స్వబలం చావమర్ది
తమ్। బ్రాహ్మేణాస్త్రేణ స తు మాం ప్రాబధ్నాచ్చాతివేగితః॥౧౨౮॥ రజ్జుభిశ్చాభిబధ్నన్తి తతో మాం తత్ర రాక్షసాః। రా
వణస్య సమీపం చ గృహీత్వా మాముపానయన్॥౧౨౯॥ దృష్ట్వా సమ్భాషితశ్చాహం రావణేన దురాత్మనా। పృష్టశ్చ లంకాగ
మనం రాక్షసానాం చ తం వధమ్॥౧౩౦॥ తత్సర్వం చ మయా తత్ర సీతార్థమితి జల్పితమ్। అస్యాహం దర్శనాకాంక్షీ ప్రాప్త
స్త్వద్భవనం విభో॥౧౩౧॥ మారుతస్యౌరసః పుత్రో వానరో హనుమానహమ్। రామదూతం చ మాం విద్ధి సుగ్రీవసచివం క
పిమ్॥౧౩౨॥ సోఽహం దూత్యేన రామస్య త్వత్సకాశమిహాగతః। సుగ్రీవశ్చ మహాతేజాస్స త్వాం కుశలమబ్రవీత్॥౧౩౩॥ ధర్మా
ర్థకామసహితం హితం పథ్యమువాచ చ। వసతో ఋశ్యమూకే మే పర్వతే విపులద్రుమే॥౧౩౪॥ రాఘవో రణవిక్రాన్తో
మిత్రత్వం సముపాగతః। తేన మే కథితం రాజ్ఞా భార్యా మే రక్షసా హృతా॥౧౩౫॥ తత్ర సాహాయ్యమస్మాకం కార్యం సర్వా
త్మనా త్వయా। మయా చ కథితం తస్మై వాలినశ్చ వధం ప్రతి॥౧౩౬॥ తత్ర సాహాయ్యహేతోర్మే సమయం కర్తుమర్హసి।
వాలినా హృతరాజ్యేన సుగ్రీవేణ మహాప్రభుః॥౧౩౭॥ చక్రేఽగ్నిసాక్షికం సఖ్యం రాఘవస్సహలక్ష్మణః। తేన వాలినముత్పా
ట్య శరేణైకేన సంయుగే॥౧౩౮॥ వానరాణాం మహారాజః కృతస్స ప్లవతాం ప్రభుః। తస్య సాహాయ్యమస్మాభిః కార్యం స
ర్వాత్మనా త్విహ॥౧౩౯॥ తేన ప్రస్థాపితస్తుభ్యం సమీపమిహ ధర్మతః। క్షిప్రమానీయతాం సీతా దీయతాం రాఘవాయ
చ॥౧౪౦॥ యావన్న హరయో వీరా విధమన్తి బలం తవ। వానరాణాం ప్రభావో హి న కేన విదితః పురా॥౧౪౧॥ దేవతానాం
సకాశం చ యే గచ్ఛన్తి నిమన్త్రితాః। ఇతి వానరరాజస్త్వామాహేత్యభిహితో మయా॥౧౪౨॥ మామైక్షత తతః క్రుద్ధశ్చ
క్షుషా ప్రదహన్నివ। తేన వధ్యోఽహమాజ్ఞప్తో రక్షసా రౌద్రకర్మణా॥౧౪౩॥ మత్ప్రభావమవిజ్ఞాయ రావణేన దురాత్మనా। త
తో విభీషణో నామ తస్య భ్రాతా మహామతిః॥౧౪౪॥ తేన రాక్షసరాజోఽసౌ యాచితో మమ కారణాత్। నైవం రాక్షసశ్రే

దూరాత్త్యజ్యతా మేష నిశ్చయః॥౧౪౫॥ రాజశాస్త్రవ్యపేతో హి మార్గస్సంసేవ్యతే త్వయా । దూతవధ్యా న దృష్టా హి రాజశాస్త్రేషు రాక్షస॥౧౪౬॥ దూతేన వేదితవ్యం చ యథార్థం హితవాదినా । సుమహత్యపరాధేఽపి దూతస్యాతులవిక్రమ॥౧౪౭॥ విరూపకరణం దృష్టం న వధోఽస్తీతి శాస్త్రతః। విభీషణేనైవముక్తో రావణస్సందిదేశ తాన్॥౧౪౮॥ రాక్షసా ఏతదేవాస్య లాంగూలం దహ్యతామితి । తతస్తస్య వచశ్శ్రుత్వా మమ పుచ్ఛం సమంతతః॥౧౪౯॥ వేష్టితం శణవల్కైశ్చ జీర్ణైః కార్పాసజైః పటైః। రాక్షసాస్సిద్ధసన్నాహాస్తతస్తే చండవిక్రమాః॥ ౧౫౦ ॥ తదాదహ్యంత మే పుచ్ఛం నిఘ్నంతః కాష్ఠముష్టిభిః । బద్ధస్య బహుభిః పాశైర్యంత్రితస్య చ రాక్షసైః॥౧౫౧॥ తతస్తే రాక్షసాశ్శూరా బద్ధం మామగ్నిసంవృతమ్। అఘోషయన్ రాజమార్గే నగరద్వారమాగతాః॥౧౫౨॥ తతోఽహం సుమహద్రూపం సంక్షిప్య పునరాత్మనః । విమోచయిత్వా తం బంధం ప్రకృతిస్థస్స్థితః పునః॥౧౫౩॥ ఆయసం పరిఘం గృహ్య తాని రక్షాంస్యసూదయమ్। తతస్తన్నగరద్వారం వేగేనాప్లుతవానహమ్॥౧౫౪॥ పుచ్ఛేన చ ప్రదీప్తేన తాం పురీం సాట్టగోపురామ్ । దహామ్యహమసంభ్రాంతో యుగాంతాగ్నిరివ ప్రజాః॥౧౫౫॥ వినష్టా జానకీ వ్యక్తం న హ్యదగ్ధః ప్రదృశ్యతే। లంకాయాం కశ్చిదుద్దేశస్సర్వా భస్మీకృతా పురీ॥ దహతా చ మయా లంకాం దగ్ధా సీతా న సంశయః । రామస్య హి మహత్కార్యం మయేదం వితథీకృతమ్॥౧౫౬॥ ఇతి శోకసమావిష్టశ్చింతామహముపాగతః। అథాహం వాచమశ్రౌషం చారణానాం శుభాక్షరామ్॥౧౫౭॥ జానకీ న చ దగ్ధేతి విస్మయోదంతభాషితామ్। తతో మే బుద్ధిరుత్పన్నా శ్రుత్వా తామద్భుతాం గిరమ్॥౧౫౮॥ అదగ్ధా జానకీత్యేవం నిమిత్తైశ్చోపలక్షితా । దీప్యమానే తు లాంగూలే న మాం దహతి పావకః॥౧౬౦॥ హృదయం చ ప్రహృష్టం మే వాతాస్సురభిగంధినః । తైర్నిమిత్తైశ్చ దృష్టార్థైః కారణైశ్చ మహాగుణైః॥౧౬౧॥ ఋషివాక్యైశ్చ సిద్ధార్థైరభవం హృష్టమానసః। పునర్దృష్ట్వా చ వైదేహీం విసృష్టశ్చ తయా పునః॥ ౧౬౨॥ తతః పర్వతమాసాద్య తత్రారిష్టమహం పునః । ప్రతిప్లవనమారేభే యుష్మద్దర్శనకాంక్షయా॥౧౬౩॥ తతః పవనచంద్రార్కసిద్ధగంధర్వసేవితమ్। పంథానమహమాక్రమ్య భవతో దృష్టవానిహ॥౧౬౪॥ రాఘవస్య ప్రభావేన భవతాం చైవ తేజసా। సుగ్రీవస్య చ కార్యార్థం మయా సర్వమనుష్ఠితమ్॥ ౧౬౫॥ ఏతత్సర్వం మయా తత్ర యథావదుపపాదితమ్। అత్ర యన్న కృతం శేషం తత్సర్వం క్రియతామితి॥౧౬౬॥ ఇతి సుందరకాండే - అష్టపంచాశస్సర్గః

ఏతదాఖ్యాయ తత్సర్వం హనుమాన్మారుతాత్మజః। భూయస్సముపచక్రామ వచనం వక్తుముత్తరమ్॥ ౧॥ సఫలో రాఘవోద్యోగస్సుగ్రీవస్య చ సంభ్రమః। శీలమాసాద్య సీతాయా మమ చ ప్రవణం మనః॥౨॥ తపసా ధారయేల్లోకాన్ క్రుద్ధో వా నిర్దహేదపి। సర్వథాతిప్రవృద్ధోఽసౌ రావణో రాక్షసాధిపః ॥౩॥ తస్య తాం స్పృశతో గాత్రం తపసా న వినాశితమ్। న తదగ్నిశిఖా కుర్యాత్సంస్పృష్టా పాణినా సతీ॥౪॥ జనకస్యాత్మజా కుర్యాద్యత్క్రోధకలుషీకృతా । జాంబవత్ప్రముఖాన్ సర్వాననుజ్ఞాప్య మహాహరీన్॥౫॥ అస్మిన్నేవంగతే కార్యే భవతాం చ నివేదితే। న్యాయ్యం స్మ సహ వైదేహ్యా ద్రష్టుం తౌ పార్థివాత్మజౌ॥౬॥ అహమేకోఽపి పర్యాప్తస్సరాక్షసగణాం పురీమ్। తాం లంకాం తరసా హంతుం రావణం చ మహాబలమ్॥౭॥ కిం పునస్సహితో వీరైర్బలవద్భిః కృతాత్మభిః। కృతాస్త్రైః ప్లవగైశ్శూరైర్భవద్భిర్విజయైషిభిః॥ ౮॥ అహం తు రావణం యుద్ధే ససైన్యం సపురస్సరమ్ । సహపుత్త్రం వధిష్యామి సహోదరయుతం యుధి॥౯॥ బ్రాహ్మమైంద్రం చ రౌద్రం చ వాయవ్యం వారుణం తథా। యది శక్రజితోఽస్త్రాణి దుర్నిరీక్షాణి సంయుగే॥౧౦॥ తాన్యహం విధమిష్యామి నిహనిష్యామి రాక్షసాన్। భవతామభ్యనుజ్ఞాతో విక్రమో మే రుణద్ధి తమ్॥౧౧॥ మయాతులా విసృష్టా హి శైలవృష్టిర్నిరంతరా। దేవానపి రణే హన్యాత్కిం పునస్తాన్నిశాచరాన్॥౧౨॥ సాగరోఽప్యతియాద్వేలాం మందరః ప్రచలేదపి। న జాంబవంతం సమరే కంపయేదరివాహినీ॥౧౩॥ సర్వరాక్షససంఘానాం రాక్షసా యే చ పూర్వకాః। అలమేకో వినాశాయ వీరో వాలిసుతః కపిః॥౧౪॥ పనసస్యోరువేగేన నీలస్య చ మహాత్మనః। మందరోఽప్యవశీర్యేత కిం పునర్యుధి రాక్షసాః॥౧౫॥ సదేవాసురయక్షేషు గంధర్వోరగపక్షిషు। మైందస్య ప్రతియోద్ధారం శంసత ద్వివిదస్య వా॥ ౧౬॥ అశ్విపుత్త్రౌ మహాభాగావేతౌ ప్లవగసత్తమౌ । ఏతయోః ప్రతియోద్ధారం న పశ్యామి రణాజిరే॥౧౭॥ పితామహవరోత్సేకాత్పరమం దర్పమాస్థితౌ। అమృతప్రాశినావేతౌ సర్వవానరసత్తమౌ॥౧౮॥ అశ్వినోర్మాననార్థం హి సర్వలోకపితామహః। సర్వావధ్యత్వమతులమనయోర్దత్తవాన్పురా॥౧౯॥ వరోత్సేకేన మత్తౌ చ ప్రమథ్య మహతీం చమూమ్। సురాణామమృతం వీరౌ పీతవంతౌ ప్లవంగమౌ॥ ౨౦ ॥ ఏ

తావేవహి సంప్రధ్వస్తాసవాజిరథకుంజరామ్ । లంకాం నాశయితుం శక్తాస్సర్వే తిష్ఠంతు వానరాః ॥౨౧॥ మయైవ నిహతా లం
కాదగ్ధా భస్మీకృతా పునః । రాజమార్గేషు సర్వత్ర నామ విశ్రావితం మయా ॥ ౨౨॥ జయత్యతిబలో రామో లక్ష్మణశ్చ మ
హాబలః । రాజా జయతి సుగ్రీవో రాఘవేణాభిపాలితః ॥౨౩॥ అహం కోసలరాజస్య దాసః పవనసంభవః । హనుమానితి స
ర్వత్ర నామ విశ్రావితం మయా ॥౨౪॥ అశోకవనికామధ్యే రావణస్య దురాత్మనః । అధస్తాచ్ఛింశుపావృక్షే సాధ్వీ కరుణమా
స్థితా ॥౨౫॥ రాక్షసీభిః పరివృతా శోకసంతాపకర్శితా । మేఘలేఖాపరివృతా చంద్రలేఖేవ నిష్ప్రభా ॥౨౬॥ అచింతయంతీ
వైదేహీ రావణం బలదర్పితమ్ । పతివ్రతా చ సుశ్రోణీ అవష్టబ్ధా చ జానకీ ॥౨౭॥ అనురక్తా హి వైదేహీ రామం సర్వాత్మనా
శుభా । అనన్యచిత్తా రామే చ పౌలోమీవ పురందరే ॥౨౮॥ తదేకవాససంవీతా రజోధ్వస్తా తథైవ చ । శోకసంతాపదీనాంగీ
సీతా భర్తృహితే రతా ॥౨౯॥ సా మయా రాక్షసీమధ్యే తర్జ్యమానా ముహుర్ముహుః । రాక్షసీభిర్విరూపాభిర్దృష్టా హి
ప్రమదావనే ॥౩౦॥ ఏకవేణీధరా దీనా భర్తృచింతాపరాయణా । అధశ్శయ్యా వివర్ణాంగీ పద్మినీవ హిమాగమే ॥౩౧॥ రావ
ణాద్వినివృత్తార్థా మర్తవ్యకృతనిశ్చయా । కథంచిన్మృగశాబాక్షీ విశ్వాసముపపాదితా ॥౩౨॥ తతస్సంభాషితా చైవ సర్వ
మర్థం చ దర్శితా । రామసుగ్రీవసఖ్యం చ శ్రుత్వా ప్రీతిముపాగతా ॥౩౩॥ నియతస్సముదాచారో భక్తిర్భర్తరి చోత్త
మా । యన్న హంతి దశగ్రీవం స మహాత్మా కృతాగసమ్ ॥౩౪॥ నిమిత్తమాత్రం రామస్తు వధే తస్య భవిష్యతి । సా ప్రకృత్యైవ
తన్వంగీ తద్వియోగాచ్చ కర్శితా ॥౩౫॥ ప్రతిపత్పాఠశీలస్య విద్యేవ తనుతాం గతా । ఏవమాస్తే మహాభాగా సీతా శోకపరా
యణా ॥౩౬॥ యదత్ర ప్రతికర్తవ్యం తత్సర్వముపపద్యతామ్ ॥ ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - ఏకోనషష్టితమస్సర్గః - *****

తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా వాలిసూనురభాషత । అయుక్తం తు వినా దేవీం దృష్టవద్భిశ్చ వానరాః ॥౧॥ సమీపం గంతుమ
స్మాభీ రాఘవస్య మహాత్మనః । దృష్టా దేవీ న చానీతా ఇతి తత్ర నివేదనమ్ ॥౨॥ అయుక్తమివ పశ్యామి భవద్భిః ఖ్యాతవిక్రమైః । న
హి నః ప్లవనే కశ్చిన్నాపి కశ్చిత్పరాక్రమే ॥౩॥ తుల్యస్సామరదైత్యేషు లోకేషు హరిసత్తమాః । తేష్వేవం హతవీరేషు రా
క్షసేషు హనూమతా ॥౪॥ కిమన్యదత్ర కర్తవ్యం గృహీత్వా యామ జానకీమ్ । తమేవం కృతసంకల్పం జాంబవాన్ హరిసత్త
మః ॥౫॥ ఉవాచ పరమప్రీతో వాక్యమర్థవదర్థవిత్ ॥ న తావదేషా మతిరక్షమా నో యథా భవాన్ పశ్యతి రాజపుత్ర ॥౬॥
యథా తు రామస్య మతిర్నివిష్టా తథా భవాన్ పశ్యతు కార్యసిద్ధిమ్ ॥ ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - షష్టితమస్సర్గః - ****

తతో జాంబవతో వాక్యమగృహ్ణంత వనౌకసః । అంగదప్రముఖా వీరా హనుమాంశ్చ మహాకపిః ॥౧॥ ప్రీతిమంతస్తత
స్సర్వే వాయుపుత్రపురస్సరాః । మహేంద్రాద్రిం పరిత్యజ్య పుప్లువుః ప్లవగర్షభాః ॥౨॥ మేరుమందరసంకాశా మత్తా ఇవ
మహాగజాః । ఛాదయంత ఇవాకాశం మహాకాయా మహాబలాః ॥౩॥ సభాజ్యమానం భూతైస్తమాత్మవంతం మహాబలమ్ । హ
నూమంతం మహావేగం వహంత ఇవ దృష్టిభిః ॥౪॥ రాఘవే చార్థనిర్వృత్తిం కర్తుం చ పరమం యశః । సమాధాయ సమృద్ధా
ర్థాః కర్మసిద్ధిభిరున్నతాః ॥౫॥ ప్రియాఖ్యానోన్ముఖాస్సర్వే సర్వే యుద్ధాభినందినః । సర్వే రామప్రతీకారే నిశ్చితార్థా
మనస్వినః ॥౬॥ ప్లవమానాః ఖమాప్లుత్య తతస్తే కాననౌకసః । నందనోపమమాసేదుర్వనం ద్రుమలతాయుతమ్ ॥౭॥ యత్త
న్మధువనం నామ సుగ్రీవస్యాభిరక్షితమ్ । అధృష్యం సర్వభూతానాం సర్వభూతమనోహరమ్ ॥౮॥ యద్రక్షతి మహావీర్యస్స
దా దధిముఖః కపిః । మాతులః కపిముఖ్యస్య సుగ్రీవస్య మహాత్మనః ॥౯॥ తే తద్వనముపాగమ్య బభూవుః పరమోత్కటాః । వా
నరా వానరేంద్రస్య మనః కాంతతమం మహత్ ॥౧౦॥ తతస్తే వానరా హృష్టా దృష్ట్వా మధువనం మహత్ । కుమారమభ్యయా
చంత మధూని మధుపింగళాః ॥౧౧॥ తతః కుమారస్తాన్ వృద్ధాన్ జాంబవత్ప్రముఖాన్ కపీన్ । అనుమాన్య దదౌ తేషాం నిసర్గం
మధుభక్షణే ॥౧౨॥ తతశ్చానుమతాస్సర్వే సంప్రహృష్టా వనౌకసః । ముదితాః ప్రేరితాశ్చాపి ప్రనృత్యంతోభవంస్తతః ॥
౧౩॥ గాయంతి కేచిత్ప్రణమంతి కేచిన్నృత్యంతి కేచిత్ప్రహసంతి కేచిత్ । పతంతి కేచిద్విచరంతి కేచిత్ ప్లవంతి కేచిత్ప్రలపం
తి కేచిత్ ॥౧౪॥ పరస్పరం కేచిదుపాశ్రయంతే పరస్పరం కేచిదుపాక్రమంతే । పరస్పరం కేచిదుపబ్రువంతే పరస్పరం కేచిదు
పారమంతే ॥౧౫॥ ద్రుమాద్ద్రుమం కేచిదభిద్రవంతే క్షితౌ నగాగ్రాన్నిపతంతి కేచిత్ । మహీతలాత్కేచిదుదీర్ణవేగా
మహాద్రుమాగ్రాణ్యభిసంపతంతి ॥౧౬॥ గాయంతమన్యః ప్రహసన్నుపైతి హసంతమన్యః ప్రహసన్నుపైతి । రుదంతమ
న్యః ప్రరుదన్నుపైతి నుదంతమన్యః ప్రణుదన్నుపైతి ॥౧౭॥ సమాకులం తత్కపిసైన్యమాసీన్మధుప్రపానోత్కటసత్త్వచేష్టం

నచాత్రకశ్చిన్నబభూవమత్తోనచాత్రకశ్చిన్నబభూవతృప్తః॥౧౮॥తతోవనంతత్పరిభక్ష్యమాణంద్రుమాంశ్చవిధ్వంసిత
పత్రపుష్పాన్।సమీక్ష్యకోపాద్దధివక్త్రనామానివారయామాసకపిఃకపీంస్తాన్॥౧౯॥సతైఃప్రవృద్ధైఃపరిభర్త్స్యమా
నోవనస్యగోప్తాహరివీరవృద్ధః।చకారభూయోమతిముగ్రతేజావనస్యరక్షాంప్రతివానరేభ్యః॥౨౦॥ఉవాచకాంశ్చిత్ప
రుషాణిధృష్టమసక్తమన్యాంశ్చతలైర్జఘాన।సమేత్యకైశ్చిత్కలహంచకారతథైవసామ్నోపజగామకాంశ్చిత్॥౨౧॥
సతైర్మదాత్సంపరివార్యవాక్యైర్బలాచ్చతేనప్రతివార్యమాణైః।ప్రధర్షితస్త్యక్తభయైస్సమేత్యప్రకృష్యతే
చాప్యనవేక్ష్యదోషమ్॥౨౨॥నఖైస్తుదంతోదశనైర్దశంతస్తలైశ్చపాదైశ్చసమాపయంతః।మదాత్కపింతంకపయస్స
మగ్రామహావనంనిర్విషయంచచక్రుః॥౨౩॥ఇతిశ్రీమత్సుందరకాండే - ఏకషష్టితమస్సర్గః - *************
తానువాచహరిశ్రేష్ఠోహనుమాన్వానరర్షభః।అవ్యగ్రమనసోయూయంమధుసేవతవానరాః॥౧॥అహమావారయిష్యా
మియుష్మాకంపరిపంథినః।శ్రుత్వాహనుమతోవాక్యంహరీణాంప్రవరోఙ్గదః॥౨॥ప్రత్యువాచప్రసన్నాత్మాపిబంతుహర
యోమధు।అవశ్యంకృతకార్యస్యవాక్యంహనుమతోమయా॥౩॥అకార్యమపికర్తవ్యంకిమంగపునరీదృశమ్।అంగదస్యము
ఖాచ్ఛ్రుత్వావచనంవానరర్షభాః॥౪॥సాధుసాధ్వితిసంహృష్టావానరాఃప్రత్యపూజయన్।పూజయిత్వాంగదంసర్వే
వానరావానరర్షభమ్॥౫॥జగ్ముర్మధువనంయత్రనదీవేగఇవద్రుమమ్।తేప్రవిష్టామధువనంపాలానాక్రమ్యవీర్యతః
॥౬॥అతిసర్గాచ్చపటవోదృష్ట్వాశ్రుత్వాచమైథిలీమ్।పపుస్సర్వేమధుతదారసవత్ఫలమాదదుః॥౭॥ఉత్పత్యచతతస్సర్వే
వనపాలాన్సమాగతాన్।తాడయంతిస్మశతశస్సక్తాన్మధువనేతదా॥౮॥మధూనిద్రోణమాత్రాణిబాహుభిఃపరిగృ
హ్యతే।పిబంతిసహితాస్సర్వేనిఘ్నంతిస్మతథాపరే॥౯॥కేచిత్పీత్వాపవిధ్యంతిమధూనిమధుపింగళాః।మధూచ్ఛిష్టేనకేచి
చ్చజఘ్నురన్యోన్యముత్కటాః॥౧౦॥అపరేవృక్షమూలేతుశాఖాంగృహ్యవ్యవస్థితాః।అత్యర్థంచమదగ్లానాఃపర్ణాన్యా
స్తీర్యశేరతే॥౧౧॥ఉన్మత్తభూతాఃప్లవగామధుమత్తాశ్చహృష్టవత్।క్షిపంతిచతదాన్యోన్యంస్ఖలంతిచతథాపరే॥౧౨॥కే
చిత్క్ష్వేళాంప్రకుర్వంతికేచిత్కూజంతిహృష్టవత్।హరయోమధునామత్తాఃకేచిత్సుప్తామహీతలే॥౧౩॥కృత్వాకేచిద్ధ
సంత్యన్యేకేచిత్కుర్వంతిచేతరత్।కృత్వాకేచిద్వదంత్యన్యేకేచిద్బుధ్యంతిచేతరత్॥౧౪॥యేప్యత్రమధుపాలాస్స్యుః
ప్రేష్యాదధిముఖస్యతు।తేపితైర్వానరైర్భీమైఃప్రతిషిద్ధాదిశోగతాః॥౧౫॥జానుభిస్తుప్రకృష్టాశ్చదేవమార్గంప్రద
ర్శితాః।అబ్రువన్పరమోద్విగ్నాగత్వాదధిముఖంవచః॥౧౬॥హనూమతాదత్తవరైర్హతంమధువనంబలాత్।వయం
చజానుభిఃకృష్టాదేవమార్గంచదర్శితాః॥౧౭॥తతోదధిముఖఃక్రుద్ధోవనపస్తత్రవానరః।హతంమధువనంశ్రుత్వాసాం
త్వయామాసతాన్హరీన్॥౧౮॥ఇహాగచ్ఛతగచ్ఛామోవానరాన్బలదర్పితాన్।బలేనవారయిష్యామోమధుభక్షయ
తోవయమ్॥౧౯॥శ్రుత్వాదధిముఖస్యేదంవచనంవానరర్షభాః।పునర్వీరామధువనంతేనైవసహసాయయుః॥౨౦॥మ
ధ్యేచైషాందధిముఖఃప్రగృహ్యతరసాతరుమ్।సమభ్యధావద్వేగేనతేచసర్వేప్లవంగమాః॥౨౧॥తేశిలాఃపాదపాంశ్చా
పిపర్వతాంశ్చాపివానరాః।గృహీత్వాభ్యగమన్క్రుద్ధాయత్రతేకపికుంజరాః॥౨౨॥తేస్వామివచనంవీరాహృదయేష్వవ
సజ్యతత్।త్వరయాహ్యభ్యధావంతసాలతాలశిలాయుధాః॥౨౩॥వృక్షస్థాంశ్చతలస్థాంశ్చవానరాన్బలదర్పితాన్।
అభ్యక్రామంస్తతోవీరాఃపాలాస్తత్రసహస్రశః॥౨౪॥అథదృష్ట్వాదధిముఖంక్రుద్ధంవానరపుంగవాః।అభ్యధావంతవే
గేనహనుమత్ప్రముఖాస్తదా॥౨౫॥తంసవృక్షంమహాబాహుమాపతంతంమహాబలమ్।ఆర్యకంప్రాహరత్తత్రబాహు
భ్యాంకుపితోఙ్గదః॥౨౬॥మదాంధశ్చనవేదైనమార్యకోయంమమేతిసః।అథైనంనిష్పిపేషాశువేగవద్వసుధాతలే॥౨౭
సభగ్నబాహూరుభుజోవిహ్వలశ్శోణితోక్షితః।ముమోహసహసావీరోముహూర్తంకపికుంజరః॥౨౮॥ససమాశ్వా
స్యసహసాసంక్రుద్ధోరాజమాతులః।వానరాన్వారయామాసదండేనమధుమోహితాన్॥౨౯॥సకథంచిద్విముక్తస్తై
ర్వానరైర్వానరర్షభః।ఉవాచైకాంతమాశ్రిత్యభృత్యాన్స్వాన్సముపాగతాన్॥౩౦॥ఏతేతిష్ఠంతుగచ్ఛామోభ
ర్తానోయత్రవానరః।సుగ్రీవోవిపులగ్రీవస్సహరామేణతిష్ఠతి॥౩౧॥సర్వంచైవాంగదేదోషంశ్రావయిష్యామిపా
ర్థివే।అమర్షీవచనంశ్రుత్వాఘాతయిష్యతివానరాన్॥౩౨॥ఇష్టంమధువనంహ్యేతత్సుగ్రీవస్యమహాత్మనః।పితృపై
తామహందివ్యందేవైరపిదురాసదమ్॥౩౩॥సవానరానిమాన్సర్వాన్మధులుబ్ధాన్గతాయుషః।ఘాతయిష్యతిదండేన

సుగ్రీవస్యసుహృజ్జనాః॥౩౪॥వధ్యా హ్యేతే దురాత్మానోనృపాజ్ఞాపరిభావినః।అమర్షప్రభవో రోషస్సఫలో నో భవి
ష్యతి॥౩౫॥ఏవముక్త్వా దధిముఖో వనపాలాన్ మహాబలః।జగామ సహసోత్పత్య వనపాలైస్సమన్వితః॥౩౬॥నిమేషాంతర
మాత్రేణ సహి ప్రాప్తో వనాలయః। సహస్రాంశుసుతో ధీమాన్ సుగ్రీవో యత్ర వానరః॥౩౭॥రామం చ లక్ష్మణం చైవ
దృష్ట్వా సుగ్రీవమేవ చ।సమప్రతిష్ఠాం జగతీమాకాశాన్నిపపాత హ॥౩౮॥సనిపత్య మహావీర్యస్సర్వైస్తైః పరివారితః।హరి
ర్దధిముఖః పాలైః పాలానాం పరమేశ్వరః॥౩౯॥సదీనవదనో భూత్వా కృత్వా శిరసి చాంజలిమ్। సుగ్రీవస్యాశు తౌ మూ
ర్ధ్నా చరణౌ ప్రత్యపీడయత్॥౪౦॥ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - ద్విషష్టితమస్సర్గః - ********************
తతో మూర్ధ్నా నిపతితం వానరం వానరర్షభః। దృష్ట్వైవోద్విగ్నహృదయో వాక్యమేతదువాచ హ॥౧॥ఉత్తిష్ఠోత్తిష్ఠ కస్మా
త్త్వం పాదయోః పతితో మమ।అభయం తే భవేద్వీర సర్వమేవాభిధీయతామ్॥౨॥సతు విశ్వాసితస్తేన సుగ్రీవేణ మహాత్మ
నా।ఉత్థాయ సుమహాప్రాజ్ఞో వాక్యం దధిముఖోఽబ్రవీత్॥౩॥నైవర్క్షరజసా రాజన్ న త్వయా నాపి వాలినా। వనం నిసృష్ట
పూర్వం హి భక్షితం తచ్చ వానరైః॥౪॥ఏభిః ప్రధర్షితాశ్చైవ వానరా వనరక్షిభిః। మధూన్యచింతయిత్వేమాన్ భక్షయం
తి పిబంతి చ॥౫॥ శిష్టమత్రాపవిధ్యంతి భక్షయంతి తథాపరే।నివార్యమాణాస్తే సర్వే భ్రువౌ వై దర్శయంతి హి॥౬॥ ఇమే
హి సంరబ్ధతరాస్తథా తైస్సంప్రధర్షితాః। వారయంతో వనాత్తస్మాత్ క్రుద్ధైర్వానరపుంగవైః॥౭॥తతస్తైర్బహుభిర్వీ
రైర్వానరైర్వానరర్షభ। సంరక్తనయనైః క్రోధాద్ధరయః ప్రవిచాలితాః॥౮॥పాణిభిర్నిహతాః కేచిత్కేచిజ్జానుభిరా
హతాః।ప్రకృష్టాశ్చ యథాకామం దేవమార్గం చ దర్శితాః॥౯॥ఏవమేతే హతాశ్శూరాస్త్వయి తిష్ఠతి భర్తరి।కృత్స్నం
మధువనం చైవ ప్రకామం తైః ప్రభక్ష్యతే॥౧౦॥ఏవం విజ్ఞాప్యమానం తం సుగ్రీవం వానరర్షభమ్।అపృచ్ఛత్తం మహాప్రా
జ్ఞో లక్ష్మణః పరవీరహా॥౧౧॥కిమయం వానరో రాజన్ వనపః ప్రత్యుపస్థితః।కం చార్థమభినిర్దిశ్య దుఃఖితో వాక్యమబ్రవీత్॥
౧౨॥ ఏవముక్తస్తు సుగ్రీవో లక్ష్మణేన మహాత్మనా।లక్ష్మణం ప్రత్యువాచేదం వాక్యం వాక్యవిశారదః॥౧౩॥ ఆర్య లక్ష్మణ సం
ప్రాహ వీరో దధిముఖః కపిః। అంగదప్రముఖైర్వీరైర్భక్షితం మధు వానరైః॥౧౪॥ విచిత్య దక్షిణామాశామాగతైర్హరి
పుంగవైః।నైషామకృతకృత్యానామీదృశస్స్యాదుపక్రమః॥౧౫॥ఆగతైశ్చ ప్రమథితం యథా మధువనం హి తైః। ధర్షి
తం చ వనం సర్వం భక్షితం మధు వానరైః॥౧౬॥వనం యదాభిపన్నం తైస్సాధితం కర్మ వానరైః। దృష్టా దేవీ న సందేహో
న చాన్యేన హనూమతా॥౧౭॥న హ్యన్యః సాధనే హేతుః కర్మణోఽస్య హనూమతః। కార్యసిద్ధిర్మతిశ్చైవ తస్మిన్ వానర
పుంగవే॥౧౮॥వ్యవసాయశ్చ వీర్యం చ శ్రుతం చాపి ప్రతిష్ఠితమ్। జాంబవాన్ యత్ర నేతా స్యాదంగదశ్చ మహాబలః॥౧౯॥ హ
నూమాంశ్చాప్యధిష్ఠాతా న తత్ర గతిరన్యథా।అంగదప్రముఖైర్వీరైర్హతం మధువనం కిల॥౨౦॥ వారయంతశ్చ సహితా
స్తథా జానుభిరాహతాః। ఏతమర్థమయం ప్రాప్తో వక్తుం మధురవాగిహ॥౨౧॥నామ్నా దధిముఖో నామ హరిః ప్రఖ్యా
తవిక్రమః।దృష్టా సీతా మహాబాహో సౌమిత్రే పశ్య తత్త్వతః॥౨౨॥అభిగమ్య తథా సర్వే పిబంతి మధు వానరాః।న చాప్య
దృష్ట్వా వైదేహీం విశ్రుతాః పురుషర్షభ॥౨౩॥వనం దత్తవరం దివ్యం ధర్షయేయుర్వనౌకసః। తతః ప్రహృష్టో ధర్మా
త్మా లక్ష్మణస్సహ రాఘవః॥ ౨౪॥శ్రుత్వా కర్ణసుఖాం వాణీం సుగ్రీవవదనాచ్చ్యుతామ్।ప్రాహృష్యత భృశం రామో ల
క్ష్మణశ్చ మహాబలః॥౨౫॥శ్రుత్వా దధిముఖస్యేదం సుగ్రీవస్తు ప్రహృష్య చ।వనపాలం పునర్వాక్యం సుగ్రీవః ప్రత్యభా
షత॥౨౬॥ప్రీతోఽస్మి సోఽహం యద్భుక్తం వనం తైః కృతకర్మభిః। మర్షితం మర్షణీయం చ చేష్టితం కృతకర్మణామ్॥౨౭॥ఇ
చ్ఛామి శీఘ్రం హనుమత్ప్రధానాన్ శాఖామృగాంస్తాన్ మృగరాజదర్పాన్।ద్రష్టుం కృతార్థాన్ సహ రాఘవాభ్యాం
శ్రోతుం చ సీతాధిగమే ప్రయత్నమ్॥౨౮॥ప్రీతిస్ఫీతాక్షౌ సంప్రహృష్టౌ కుమారౌ దృష్ట్వా సిద్ధార్థౌ వానరాణాం చ రా
జా। అంగైస్సంహృష్టైః కర్మసిద్ధిం విదిత్వా బాహ్వోరాసన్నాం సోఽతిమాత్రం ననంద॥౨౯॥ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే-
త్రిషష్టితమస్సర్గః *************** సుగ్రీవేణైవముక్తస్తు హృష్టో దధిముఖః కపిః। రాఘవం లక్ష్మణం చైవ సుగ్రీ
వం చాభ్యవాదయత్॥౧॥స ప్రణమ్య చ సుగ్రీవం రాఘవౌ చ మహాబలౌ। వానరైః సహితైశ్శూరైర్దివమేవోత్పపాత
హ॥౨॥స యథైవాగతః పూర్వం తథైవ త్వరితం గతః।నిపత్య గగనాద్భూమౌ తద్వనం ప్రవివేశ హ॥౩॥స ప్రవిష్టో మధువనం

దదర్శ హరియూథపాన్ । విమదానుత్థితాన్ సర్వాన్ మేహమానాన్ మధూదకమ్ ॥ ౪ ॥ స తానుపాగమద్వీరో బద్ధ్వా కర
పుటాంజలిమ్ । ఉవాచ వచనం శ్లక్ష్ణమిదం హృష్టవదంగదమ్ ॥ ౫ ॥ సౌమ్య రోషో న కర్తవ్యో యదేభిరభివారితమ్ । అజ్ఞానా ద్ర
క్షిభిః క్రోధాద్భవంతః ప్రతిషేధితాః ॥ ౬ ॥ యువరాజస్త్వమీశశ్చ వనస్యాస్య మహాబల । మౌర్ఖ్యాత్పూర్వం కృతో దోష
స్తం భవాన్ క్షంతుమర్హతి ॥ ౭ ॥ ఆఖ్యాతం హి మయా గత్వా పితృవ్యస్య తవానఘ । ఇహోపయాతం సర్వేషామేతే
షాం వనచారిణామ్ ॥ ౮ ॥ స త్వదాగమనం శ్రుత్వా సహైభిర్హరియూథపైః । ప్రహృష్టో న తు రుష్టోఽసౌ వనం శ్రుత్వా ప్రధ
ర్షితమ్ ॥ ౯ ॥ ప్రహృష్టో మాం పితృవ్యస్తే సుగ్రీవో వానరేశ్వరః । శీఘ్రం ప్రేషయ సర్వాంస్తానితి హోవాచ పార్థివః ॥
౧౦ ॥ శ్రుత్వా దధిముఖస్యేదం వచనం శ్లక్ష్ణమంగదః । అబ్రవీత్తాన్ హరిశ్రేష్ఠో వాక్యం వాక్యవిశారదః ॥ ౧౧ ॥ శంకే శ్రుతో
ఽయం వృత్తాంతో రామేణ హరియూథపాః । తత్ క్షమం నేహ నః స్థాతుం కృతే కార్యే పరంతపాః ॥ ౧౨ ॥ పీత్వా మధు యథా
కామం విశ్రాంతా వనచారిణః । కిం శేషం గమనం తత్ర సుగ్రీవో యత్ర మే గురుః ॥ ౧౩ ॥ సర్వే యథా మాం వక్ష్యంతి సమేత్య
హరియూథపాః । తథాస్మి కర్తా కర్తవ్యే భవద్భిః పరవానహమ్ ॥ ౧౪ ॥ నాజ్ఞాపయితుమీశోఽహం యువరాజోఽస్మి య
ద్యపి । అయుక్తం కృతకర్మాణో యూయం ధర్షయితుం మయా ॥ ౧౫ ॥ బ్రువతశ్చాంగదస్యైవం శ్రుత్వా వచనమవ్యయమ్ ।
ప్రహృష్టమనసో వాక్యమిదమూచుర్వనౌకసః ॥ ౧౬ ॥ ఏవం వక్ష్యతి కో రాజన్ ప్రభుః సన్ వానరర్షభ । ఐశ్వర్యమదమత్తో
హి సర్వోఽహమితి మన్యతే ॥ ౧౭ ॥ తవ చేదం సుసదృశం వాక్యం నాన్యస్య కస్యచిత్ । సన్నతిర్హి తవాఖ్యాతి భవిష్యచ్ఛుభ
భాగ్యతామ్ ॥ ౧౮ ॥ సర్వే వయమపి ప్రాప్తాస్తత్ర గంతుం కృతక్షణాః । స యత్ర హరివీరాణాం సుగ్రీవః పతిరవ్యయః ॥ ౧౯ ॥
త్వయా హ్యనుక్తైర్హరిభిర్నైవ శక్యం పదాత్పదమ్ । క్వచిద్గంతుం హరిశ్రేష్ఠ బ్రూమః సత్యమిదం తు తే ॥ ౨౦ ॥ ఏవం తు వద
తాం తేషామంగదః ప్రత్యభాషత । బాఢం గచ్ఛామ ఇత్యుక్త్వా హ్యుత్పపాత మహీతలాత్ ॥ ౨౧ ॥ ఉత్పతంతమనూత్పేతుః స
ర్వే తే హరియూథపాః । కృత్వాకాశం నిరాకాశం యంత్రోత్క్షిప్తా ఇవాచలాః ॥ ౨౨ ॥ తేఽంబరం సహసోత్పత్య వేగవంతః ప్ల
వంగమాః । వినదంతో మహానాదం ఘనా వాతేరితా యథా ॥ ౨౩ ॥ అంగదే హ్యననుప్రాప్తే సుగ్రీవో వానరాధిపః । ఉవాచ
శోకోపహతం రామం కమలలోచనమ్ ॥ ౨౪ ॥ సమాశ్వసిహి భద్రం తే దృష్టా దేవీ న సంశయః । నాగంతుమిహ శక్యం తై ర
తీతే సమయే హి నః ॥ ౨౫ ॥ న మత్సకాశమాగచ్ఛేత్ కృత్యే హి వినిపాతితే । యువరాజో మహాబాహుః ప్లవతాం ప్రవరోఽంగ
దః ॥ ౨౬ ॥ యద్యప్యకృతకృత్యానామీదృశః స్యాదుపక్రమః । భవేత్స దీనవదనో భ్రాంతవిప్లుతమానసః ॥ ౨౭ ॥ పితృపైతా
మహం చైతత్పూర్వకైరభిరక్షితమ్ । న మే మధువనం హన్యాదహృష్టః ప్లవగేశ్వరః ॥ ౨౮ ॥ కౌసల్యా సుప్రజా రామ సమా
శ్వసిహి సువ్రత । దృష్టా దేవీ న సందేహో న చాన్యేన హనూమతా ॥ ౨౯ ॥ న హ్యన్యః కర్మణో హేతుః సాధనేఽస్య హనూమ
తః । హనూమతి హి సిద్ధిశ్చ మతిశ్చ మతిసత్తమ ॥ ౩౦ ॥ వ్యవసాయశ్చ వీర్యం చ సూర్యే తేజ ఇవ ధ్రువమ్ । జాంబవాన్యత్ర నే
తా స్యాదంగదశ్చ బలేశ్వరః ॥ ౩౧ ॥ హనూమాంశ్చాప్యధిష్ఠాతా న తత్ర గతిరన్యథా । మా భూశ్చింతాసమాయుక్తః సంప్ర
త్యమితవిక్రమ ॥ ౩౨ ॥ తతః కిలకిలాశబ్దం శుశ్రావాసన్నమంబరే । హనుమత్కర్మదృప్తానాం నర్దతాం కాననౌకసామ్ ॥
౩౩ ॥ కిష్కింధాముపయాతానాం సిద్ధిం కథయతామివ । తతః శ్రుత్వా నినాదం తం కపీనాం కపిసత్తమః ॥ ౩౪ ॥ ఆయతాంచిత
లాంగూలః సోఽభవద్ధృష్టమానసః । ఆజగ్ముస్తేఽపి హరయో రామదర్శనకాంక్షిణః ॥ ౩౫ ॥ అంగదం పురతః కృత్వా హనూమం
తం చ వానరమ్ । తేఽంగదప్రముఖా వీరాః ప్రహృష్టాశ్చ ముదాన్వితాః ॥ ౩౬ ॥ నిపేతుర్హరిరాజస్య సమీపే రాఘవస్య చ ।
హనూమాంశ్చ మహాబాహుః ప్రణమ్య శిరసా తతః ॥ ౩౭ ॥ నియతామక్షతాం దేవీం రాఘవాయ న్యవేదయత్ । నిశ్చితార్థ
స్తతస్తస్మిన్ సుగ్రీవః పవనాత్మజే ॥ ౩౮ ॥ లక్ష్మణః ప్రీతిమాన్ ప్రీతం బహుమానాదవైక్షత । ప్రీత్యా చ రమమాణోఽథ రా
ఘవః పరవీరహా ॥ ౩౯ ॥ బహుమానేన మహతా హనూమంతమవైక్షత ॥ ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే-చతుష్షష్టితమస్సర్గః. *

తతః ప్రస్రవణం శైలం తే గత్వా చిత్రకాననమ్ । ప్రణమ్య శిరసా రామం లక్ష్మణం చ మహాబలమ్ ॥ ౧ ॥ యువరాజం పు
రస్కృత్య సుగ్రీవమభివాద్య చ । ప్రవృత్తిమథ సీతాయాః ప్రవక్తుముపచక్రముః ॥ ౨ ॥ రావణాంతఃపురే రోధం రాక్షసీభి
శ్చ తర్జనమ్ । రామే సమనురాగం చ యశ్చాయం సమయః కృతః ॥ ౩ ॥ ఏతదాఖ్యాంతి తే సర్వే హరయో రామసన్నిధౌ ।
వైదేహీమక్షతాం శ్రుత్వా రామస్తూత్తరమబ్రవీత్ ॥ ౪ ॥ క్వ సీతా వర్తతే దేవీ కథం చ మయి వర్తతే । ఏతన్మే సర్వమాఖ్యా

తవైదేహీం ప్రతివానరాః ||౫|| రామస్యగదితం శ్రుత్వా హరయో రామసన్నిధౌ । చోదయంతి హనూమంతం సీతావృ
త్తాంతకోవిదమ్ ||౬|| శ్రుత్వాతువచనం తేషాం హనూమాన్మారుతాత్మజః । ప్రణమ్య శిరసా దేవ్యై సీతాయై తాం దిశం
ప్రతి ||౭|| ఉవాచ వాక్యం వాక్యజ్ఞస్సీతాయా దర్శనం యథా। సముద్రం లంఘయిత్వాహం శతయోజనమాయతమ్ ||౮|| అ
గచ్ఛం జానకీం సీతాం మార్గమాణో దిదృక్షయా। తత్ర లంకేతి నగరీ రావణస్య దురాత్మనః ||౯|| దక్షిణస్య సముద్రస్య తీరే
వసతి దక్షిణే। తత్ర దృష్టా మయా సీతా రావణాంతఃపురే సతీ ||౧౦|| సన్న్యస్య త్వయి జీవంతీ రామా రామ మనోరథమ్ । దృ
ష్టా మే రాక్షసీమధ్యే తర్జ్యమానా ముహుర్ముహుః ||౧౧|| రాక్షసీభిర్విరూపాభీ రక్షితా ప్రమదావనే । దుఃఖమాసాద్య
తే దేవీ తథాదుఃఖోచితా సతీ ||౧౨|| రావణాంతఃపురే రుద్ధా రాక్షసీభిస్సురక్షితా। ఏకవేణీధరా దీనా త్వయి చింతాపరాయ
ణా ||౧౩|| అధశ్శయ్యా వివర్ణాంగీ పద్మినీవ హిమాగమే। రావణాద్వినివృత్తార్థా మర్తవ్యకృతనిశ్చయా ||౧౪|| దేవీ కథం
చిత్కాకుత్స్థ త్వన్మనా మార్గితా మయా । ఇక్ష్వాకువంశవిఖ్యాతిం శనైః కీర్తయతానఘ ||౧౫|| సా మయా నరశార్దూ
లవిశ్వాసముపపాదితా। తతస్సంభాషితా దేవీ సర్వమర్థం చ దర్శితా ||౧౬|| రామసుగ్రీవసఖ్యం చ శ్రుత్వా ప్రీతిము
పాగతా। నియతస్సముదాచారో భక్తిశ్చాస్యాస్తథా త్వయి ||౧౭|| ఏవం మయా మహాభాగా దృష్టా జనకనందినీ । ఉగ్రేణ త
పసా యుక్తా త్వద్భక్త్యా పురుషర్షభ ||౧౮|| అభిజ్ఞానం చ మే దత్తం యథావృత్తం తవాంతికే। చిత్రకూటే మహాప్రాజ్ఞ వా
యసం ప్రతి రాఘవ ||౧౯|| విజ్ఞాప్యశ్చ నరవ్యాఘ్రో రామో వాయుసుత త్వయా। అఖిలేనేహ యద్దృష్టమితి మామాహ జా
నకీ ||౨౦|| అయం చాస్మై ప్రదాతవ్యో యత్నాత్సుపరిరక్షితః । బ్రువతా వచనాన్యేవం సుగ్రీవస్యోపశృణ్వతః ||౨౧|| ఏష చూ
డామణిశ్శ్రీమాన్మయా సుపరిరక్షితః । మనశ్శిలాయాస్తిలకో గండపార్శ్వే నివేశితః ||౨౨|| త్వయా ప్రణష్టే తిలకే తం కి
ల స్మర్తుమర్హసి। ఏష నిర్యాతితశ్శ్రీమాన్మయా తే వారిసంభవః ||౨౩|| ఏతం దృష్ట్వా ప్రమోదిష్యే వ్యసనే త్వామివాన
ఘ। జీవితం ధారయిష్యామి మాసం దశరథాత్మజ ||౨౪|| ఊర్ధ్వం మాసాన్న జీవేయం రక్షసాం వశమాగతా। ఇతి మామబ్ర
వీత్సీతా కృశాంగీ ధర్మచారిణీ ||౨౫|| రావణాంతఃపురే రుద్ధా మృగీవోత్ఫుల్లలోచనా। ఏతదేవ మయాఖ్యాతం సర్వం రాఘ
వ యద్యథా ||౨౬|| సర్వథా సాగరజలే సంతారః ప్రవిధీయతామ్ ॥ తౌ జాతాశ్వాసౌ రాజపుత్రౌ విదిత్వా తచ్చాభిజ్ఞానం
రాఘవాయ ప్రదాయ । దేవ్యా చాఖ్యాతం సర్వమేవానుపూర్వ్యాద్వాచా సంపూర్ణం వాయుపుత్రశ్శశంస ||౨౭||
ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే-పంచషష్టితమస్సర్గః *************************************

ఏవముక్తో హనుమతా రామో దశరథాత్మజః। తం మణిం హృదయే కృత్వా ప్రరురోద సలక్ష్మణః ||౧|| తం తు దృష్ట్వా మణి
శ్రేష్ఠం రాఘవశ్శోకకర్శితః। నేత్రాభ్యామశ్రుపూర్ణాభ్యాం సుగ్రీవమిదమబ్రవీత్ ||౨|| యథైవ ధేనుస్స్రవతి స్నేహా
ద్వత్సస్య వత్సలా। తథా మమాపి హృదయం మణిరత్నస్య దర్శనాత్ ||౩|| మణిరత్నమిదం దత్తం వైదేహ్యాశ్శ్వశురేణ మే। వ
ధూకాలే యథా బద్ధమధికం మూర్ధ్ని శోభతే ||౪|| అయం హి జలసంభూతో మణిస్సజ్జనపూజితః। యజ్ఞే పరమతుష్టేన దత్తశ్శ
క్రేణ ధీమతా ||౫|| ఇమం దృష్ట్వా మణిశ్రేష్ఠం యథా తాతస్య దర్శనమ్। అద్యాస్మ్యవగతస్సౌమ్య వైదేహస్య తథా విభోః ||
౬|| అయం హి శోభతే తస్యాః ప్రియాయా మూర్ధ్ని మే మణిః । అస్యాద్య దర్శనేనాహం ప్రాప్తాం తామివ చింతయే ||౭||
కిమాహ సీతా వైదేహీ బ్రూహి సౌమ్య పునః పునః । పిపాసుమివ తోయేన సించంతీ వాక్యవారిణా ||౮|| ఇతస్తు కిం దుఃఖతరం
యదిమం వారిసంభవమ్ । మణిం పశ్యామి సౌమిత్రే వైదేహీమాగతం వినా ||౯|| చిరం జీవతి వైదేహీ యది మాసం ధరిష్యతి
క్షణం సౌమ్య న జీవేయం వినా తామసితేక్షణామ్ ||౧౦|| నయ మామపి తం దేశం యత్ర దృష్టా మమ ప్రియా । న తిష్ఠేయం క్షణ
మపి ప్రవృత్తిముపలభ్య చ ||౧౧|| కథం సా మమ సుశ్రోణీ భీరుభీరుస్సతీ సదా । భయావహానాం ఘోరాణాం మధ్యే తిష్ఠతి ర
క్షసామ్ ||౧౨|| శారదస్తిమిరోన్ముక్తో నూనం చంద్ర ఇవాంబుదైః । ఆవృతం వదనం తస్యా న విరాజతి రాక్షసైః ||౧౩|| కిమా
హ సీతా హనుమంస్తత్త్వతః కథయాద్య మే । ఏతేన ఖలు జీవిష్యే భేషజేనాతురో యథా ||౧౪|| మధురా మధురాలాపా కి
మాహ మమ భామినీ। మద్విహీనా వరారోహా హనుమన్కథయస్వ మే ||౧౫|| ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - షట్షష్టితమ
స్సర్గః ************************ ఏవముక్తస్తు హనుమాన్రాఘవేణ మహాత్మనా। సీతయా భాషితం సర్వం న్య
వేదయత రాఘవే ||౧|| ఇదముక్తవతీ దేవీ జానకీ పురుషర్షభ। పూర్వవృత్తమభిజ్ఞానం చిత్రకూటే యథాతథమ్ ||౨|| సుఖ

సుప్తా త్వయా సార్థం జానకీ పూర్వముత్థితా । వాయసస్సహసోత్పత్య విరరాద స్తనాంతరే ॥౩॥ పర్యాయేణ చ సుప్తస్త్వం
దేవ్యంకే భరతాగ్రజ । పునశ్చ కిల పక్షీ స దేవ్యా జనయతి వ్యథామ్ ॥౪॥ పునః పునరుపాగమ్య విరరాద భృశం కిల । తతస్త్వం బో
ధితస్తస్యాః శోణితేన సముక్షితః ॥౫॥ వాయసేన చ తేనైవ సతతం బాధ్యమానయా । బోధితః కిల దేవ్యా త్వం సుఖసుప్తః ప
రంతప ॥౬॥ తాం తు దృష్ట్వా మహాబాహో దారితాం చ స్తనాంతరే । ఆశీవిష ఇవ క్రుద్ధో నిశ్శ్వసన్నభ్యభాషథాః ॥౭॥ న
ఖాగ్రైః కేన తే భీరు దారితం తు స్తనాంతరమ్ । కః క్రీడతి సరోషేణ పంచవక్త్రేణ భోగినా ॥౮॥ నిరీక్షమాణస్సహసా వా
యసం సమవైక్షథాః । నఖైస్సరుధిరైస్తీక్ష్ణైస్తామేవాభిముఖం స్థితమ్ ॥ ౯ ॥ సుతః కిల స శక్రస్య వాయసః పతతాం వరః
ధరాంతరచరశ్శీఘ్రం పవనస్య గతౌ సమః ॥౧౦ ॥ తతస్తస్మిన్మహాబాహో కోపసంవర్తితేక్షణః । వాయసే త్వం కృ
థాః క్రూరాం మతిం మతిమతాం వర ॥౧౧॥ స దర్భం సంస్తరాద్గృహ్య బ్రహ్మాస్త్రేణ హ్యయోజయః । స దీప్త ఇవ కాలాగ్ని
ర్జజ్వాలాభిముఖః ఖగమ్ ॥౧౨॥ క్షిప్తవాంస్త్వం ప్రదీప్తం హి దర్భం తం వాయసం ప్రతి । తతస్తు వాయసం దీప్తః స దర్భోఽను
జగామ హ ॥౧౩॥ స పిత్రా చ పరిత్యక్తః సురైశ్చ సమహర్షిభిః । త్రీన్ లోకాన్ సంపరిక్రమ్య త్రాతారం నాధిగచ్ఛతి ॥
౧౪॥ పునరేవాగతస్త్రస్తస్త్వత్సకాశమరిందమ । స తం నిపతితం భూమౌ శరణ్యశ్శరణాగతమ్ ॥౧౫॥ వధార్హమపి కాకు
త్స్థ కృపయా పర్యపాలయః । మోఘమస్త్రం న శక్యం తు కర్తుమిత్యేవ రాఘవ ॥౧౬॥ భవాంస్తస్యాక్షి కాకస్య హినస్తి
స్మ స దక్షిణమ్ । రామ త్వాం స నమస్కృత్య రాజ్ఞే దశరథాయ చ ॥౧౭॥ విసృష్టస్తు తదా కాకః ప్రతిపేదే స్వమాలయమ్ ।
ఏవమస్త్రవిదాం శ్రేష్ఠః సత్త్వవాన్ శీలవానపి ॥ ౧౮ ॥ కిమర్థమస్త్రం రక్షస్సు న యోజయతి రాఘవః । న నాగా నా
పి గంధర్వా నాసురా న మరుద్గణాః ॥ ౧౯ ॥ న చ సర్వే రణే శక్తా రామం ప్రతి సమాసితుమ్ । తస్య వీర్యవతః కశ్చి
ద్యద్యస్తి మయి సంభ్రమః ॥ ౨౦ ॥ క్షిప్రం సునిశితైర్బాణైర్హన్యతాం యుధి రావణః । భ్రాతురాదేశమాజ్ఞా
య లక్ష్మణో వా పరంతపః ॥ ౨౧ ॥ స కిమర్థం నరవరో న మాం రక్షతి రాఘవః । శక్తౌ తౌ పురుషవ్యాఘ్రౌ వాయ్వ
గ్నిసమతేజసౌ ॥ ౨౨ ॥ సురాణామపి దుర్ధర్షౌ కిమర్థం మాముపేక్షతః । మమైవ దుష్కృతం కించిన్మహదస్తి న సం
శయః ॥౨౩॥ సమర్థావపి సహితౌ యన్మాం నావేక్షతే పరంతపౌ । వైదేహ్యా వచనం శ్రుత్వా కరుణం సాశ్రు భాషితమ్ ॥౨౪॥
పునరప్యహమార్యాం తామిదం వచనమబ్రువమ్ । త్వచ్ఛోకవిముఖో రామో దేవి సత్యేన తే శపే ॥౨౫॥ రామే దుఃఖాభిభూ
తే తు లక్ష్మణః పరితప్యతే । కథంచిద్భవతీ దృష్టా న కాలః పరిశోచితుమ్ ॥౨౬॥ అస్మిన్ముహూర్తే దుఃఖానామంతం ద్రక్ష్యసి
భామిని । తావుభౌ నరశార్దూలౌ రాజపుత్రావనిందితౌ ॥౨౭॥ త్వద్దర్శనకృతోత్సాహౌ లంకాం భస్మీకరిష్యతః । హ
త్వా చ సమరే క్రూరం రావణం సహబాంధవమ్ ॥౨౮॥ రాఘవస్త్వాం వరారోహే స్వాం పురీం నయతే ధ్రువమ్ । యత్తు రా
మో విజానీయాదభిజ్ఞానమనిందితే ॥౨౯॥ ప్రీతిసంజననం తస్య ప్రదాతుం త్వమిహార్హసి । సాభివీక్ష్య దిశస్సర్వా వేణ్యుద్గ్ర
థనముత్తమమ్ ॥౩౦॥ ముక్త్వా వస్త్రాద్దదౌ మహ్యం మణిమేతం మహాబల । ప్రతిగృహ్య మణిం దివ్యం తవ హేతో రఘూద్వహ
౩౧॥ శిరసా తాం ప్రణమ్యార్యామహమాగమనే త్వరే । గమనే చ కృతోత్సాహమవేక్ష్య వరవర్ణినీ ॥౩౨॥ వివర్ధమానం
చ హి మామువాచ జనకాత్మజా । అశ్రుపూర్ణముఖీ దీనా బాష్పసందిగ్ధభాషిణీ ॥౩౩ ॥ మమోత్పతనసంభ్రాంతా శోక
వేగసమాహతా । హనుమన్సింహసంకాశౌ ఉభౌ తౌ రామలక్ష్మణౌ ॥ ౩౪ ॥ సుగ్రీవం చ సహామాత్యం సర్వాన్ బ్రూ
యా హ్యనామయమ్ । యథా చ స మహాబాహుర్మాం తారయతి రాఘవః ॥౩౫॥ అస్మాద్దుఃఖాంబుసంరోధాత్త్వం సమా
ధాతుమర్హసి । ఇమం చ తీవ్రం మమ శోకవేగం రక్షోభిరేభిః పరిభర్త్సనం చ ॥ ౩౬ ॥ బ్రూయాస్తు రామస్య గతస్సమీపం
శివశ్చ తేఽధ్వాస్తు హరిప్రవీర । ఏతత్తవార్యా నృపరాజసింహ సీతా వచః ప్రాహ విషాదపూర్వమ్ । ఏతచ్చ బుద్ధ్వా గదితం మ
యా త్వం శ్రద్ధత్స్వ సీతాం కుశలాం సమగ్రామ్ ॥౩౭॥ ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - సప్తషష్టితమస్సర్గః ॥ ****** *

అథాహముత్తరం దేవ్యా పునరుక్తస్ససంభ్రమః । తవ స్నేహాన్నరవ్యాఘ్ర సౌహార్దాదనుమాన్య వై ॥౧॥ ఏవం బ
హువిధం వాచ్యో రామో దాశరథిస్త్వయా । యథా మామాప్నుయాచ్ఛీఘ్రం హత్వా రావణమాహవే ॥౨॥ యది వా మ
న్యసే వీర వసైకాహమరిందమ । కస్మింశ్చిత్సంవృతే దేశే విశ్రాంతశ్శ్వో గమిష్యసి ॥౩॥ మమ చాప్యల్పభాగ్యాయాస్సాన్ని
ధ్యాత్తవ వీర్యవన్ । అస్య శోకవిపాకస్య ముహూర్తం స్యాద్విమోక్షణమ్ ॥౪॥౫ గతే హి త్వయి విక్రాంతే పునరాగమనా

యువై । ప్రాణానామపి సందేహో మమ స్యాన్నాత్ర సంశయః ॥ ౫ ॥ తవాదర్శనజశ్శోకో భూయో మాం పరితాప
యేత్ । దుఃఖాద్దుఃఖపరాభూతాం దుర్గతాం దుఃఖభాగినీమ్ ॥ ౬ ॥ అయం చ వీర సందేహస్తిష్ఠతీవ మమాగ్రతః । సుమహాం
స్త్వత్సహాయేషు హర్యృక్షేషు హరీశ్వర ॥ ౭ ॥ కథం ను ఖలు దుష్పారం తరిష్యంతి మహోదధిమ్ । తాని హర్యృక్షసైన్యాని
తౌ వా నరవరాత్మజౌ ॥ ౮ ॥ త్రయాణామేవ భూతానాం సాగరస్యాస్య లంఘనే । శక్తిస్స్యాద్వైనతేయస్య తవ వా మారుతస్య
వా ॥ ౯ ॥ తదస్మిన్ కార్యనిర్యోగే వీరైవం దురతిక్రమే । కిం పశ్యసి సమాధానం బ్రూహి కార్యవిదాం వర ॥ ౧౦ ॥ కామమస్య త్వ
మేవైకః కార్యస్య పరిసాధనే । పర్యాప్తః పరవీరఘ్న యశస్యస్తే ఫలోదయః ॥ ౧౧ ॥ బలైస్సమగ్రైర్యది మాం హత్వా రావ
ణమాహవే । విజయీ స్వాం పురీం రామో నయేత్ తత్స్యాద్యశస్కరమ్ ॥ ౧౨ ॥ యథాహం తస్య వీరస్య వనాదుపధినా హృతా ।
రక్షసా తద్భయాదేవ తథా నార్హతి రాఘవః ॥ ౧౩ ॥ బలైస్తు సంకులాం కృత్వా లంకాం పరబలార్దనః । మాం నయేద్యది కాకు
త్స్థస్తత్తస్య సదృశం భవేత్ ॥ ౧౪ ॥ తద్యథా తస్య విక్రాంతమనురూపం మహాత్మనః । భవత్యాహవశూరస్య తథా త్వముప
పాదయ ॥ ౧౫ ॥ తదర్థోపహితం వాక్యం ప్రశ్రితం హేతుసంహితమ్ । నిశమ్యాహం తతశ్శేషం వాక్యముత్తరమబ్రువమ్ ॥
౧౬ ॥ దేవి హర్యృక్షసైన్యానామీశ్వరః ప్లవతాం వరః । సుగ్రీవస్సత్త్వసంపన్నస్తవార్థే కృతనిశ్చయః ॥ ౧౭ ॥ తస్య విక్రమ
సంపన్నాస్సత్త్వవంతో మహాబలాః । మనస్సంకల్పసంపాతా నిదేశే హరయః స్థితాః ॥ ౧౮ ॥ యేషాం నోపరి నాధస్తాన్న తిర్యక్స
జ్జతే గతిః । న చ కర్మసు సీదంతి మహత్స్వమితతేజసః ॥ ౧౯ ॥ అసకృత్తైర్మహాభాగైర్వానరైర్బలదర్పితైః । ప్రదక్షిణీ
కృతా భూమిర్వాయుమార్గానుసారిభిః ॥ ౨౦ ॥ మద్విశిష్టాశ్చ తుల్యాశ్చ సంతి తత్ర వనౌకసః । మత్తః ప్రత్యవరః కశ్చిన్నా
స్తి సుగ్రీవసన్నిధౌ ॥ ౨౧ ॥ అహం తావదిహ ప్రాప్తః కిం పునస్తే మహాబలాః । న హి ప్రకృష్టాః ప్రేష్యంతే ప్రేష్యంతే హీతరే
జనాః ॥ ౨౨ ॥ తదలం పరితాపేన దేవి మన్యుర్వ్యపైతు తే । ఏకోత్పాతేన వై లంకామేష్యంతి హరియూథపాః ॥ ౨౩ ॥ మమ పృష్ఠ
గతౌ తౌ చ చంద్రసూర్యావివోదితౌ । త్వత్సకాశం మహాభాగే నృసింహావాగమిష్యతః ॥ ౨౪ ॥ అరిఘ్నం సింహసంకాశం క్షి
ప్రం ద్రక్ష్యసి రాఘవమ్ । లక్ష్మణం చ ధనుష్పాణిం లంకాద్వారముపస్థితమ్ ॥ ౨౫ ॥ నఖదంష్ట్రాయుధాన్ వీరాన్ సింహశార్దూ
లవిక్రమాన్ । వానరాన్ వారణేంద్రాభాన్ క్షిప్రం ద్రక్ష్యసి సంగతాన్ ॥ ౨౬ ॥ శైలాంబుదనికాశానాం లంకామలయ
సానుషు । నర్దతాం కపిముఖ్యానామచిరాచ్ఛ్రోష్యసి స్వనమ్ ॥ ౨౭ ॥ నివృత్తవనవాసం చ త్వయా సార్ధమరిందమమ్ । అ
భిషిక్తమయోధ్యాయాం క్షిప్రం ద్రక్ష్యసి రాఘవమ్ ॥ ౨౮ ॥ తతో మయా వాగ్భిరదీనభాషిణా శివాభిరిష్టాభిరభిప్రసాది
తా । జగామ శాంతిం మమ మైథిలాత్మజా తవాపి శోకేన తదాభిపీడితా ॥ ౨౯ ॥ **************************

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే-ఆదికావ్యే-శ్రీమద్వాల్మీకీయే-చతుర్వింశత్సహస్రికాయాం సంహితాయామ్

శ్రీమత్సుందరకాండే - అష్టషష్టితమస్సర్గః -

శ్రీమత్సుందరకాండపఠనశ్రవణయోః ఫలమ్

బ్రహ్మాండపురాణే-సప్తచత్వారింశదుత్తరశతతమేఽధ్యాయే

కాండస్య సుందరాఖ్యస్య శ్రవణాత్పఠనాదపి । మాం ప్రాప్నుయాజ్జగద్ధేతుం నాత్ర సందేహ ఇష్యతే ॥

సుందరకాండస్సమాప్తః.

శ్రీమద్రామాయణే - యుద్ధకాండప్రారంభః.

శ్రీసీతాలక్ష్మణభరతశత్రుఘ్నహనుమత్సమేత - శ్రీరామచంద్రపరబ్రహ్మణేనమః.

శ్రుత్వాహనుమతోవాక్యంయథావదనుభాషితమ్ । రామఃప్రీతిసమాయుక్తోవాక్యముత్తరమబ్రవీత్ ॥౧॥ కృ
తంహనుమతాకార్యంసుమహద్భువిదుష్కరమ్।మనసాపియదన్యేననశక్యంధరణీతలే॥౨॥నహితంపరిపశ్యామియస్తరేత
మహార్ణవమ్ । అన్యత్రగరుడాద్వాయోరన్యత్ర చహనూమతః॥౩॥దేవదానవయక్షాణాంగంధర్వోరగరక్షసామ్ । అ
ప్రధృష్యాంపురీంలంకాంరావణేనసురక్షితామ్॥౪॥యోవీర్యబలసంపన్నోద్విపద్భిరనివారితః।ప్రవిష్టస్సత్త్వమాశ్రిత్యజీ
వన్కోనామనిష్క్రమేత్ ॥౫॥ కోవిశేత్సుదురాధర్షాంరాక్షసైశ్చసురక్షితామ్ । యోవీర్యబలసంపన్నోనసమ
స్స్యాద్ధనూమతః॥౬॥భృత్యకార్యంహనుమతాసుగ్రీవస్యకృతంమహత్ । ఏవంవిధాయస్వబలంసదృశంవిక్రమస్యచ ॥
౭॥యోహిభృత్యోనియుక్తస్సన్భర్త్రాకర్మణిదుష్కరే।కుర్యాత్తదనురాగేణతమాహుఃపురుషోత్తమమ్॥౮॥ నియు
క్తోయఃపరంకార్యంనకుర్యాన్నృపతేఃప్రియమ్ । భృత్యోయుక్తస్సమర్థశ్చతమాహుర్మధ్యమంనరమ్॥౯॥నియుక్తోనృ
పతేఃకార్యంనకుర్యాద్యస్సమాహితః।భృత్యోయుక్తస్సమర్థశ్చతమాహుఃపురుషాధమమ్॥౧౦॥తన్నియోగేనియుక్తేన
కృతంకృత్యంహనూమతా । నచాత్మాలఘుతాంనీతస్సుగ్రీవశ్చాపితోషితః॥౧౧॥అహంచరఘువంశశ్చలక్ష్మణశ్చమహాబ
లః।వైదేహ్యాదర్శనేనాద్యధర్మతఃపరిరక్షితాః॥౧౨॥ఇదంతుమమదీనస్యమనోభూయఃప్రకర్షతి।యదిహాస్యప్రియా
ఖ్యాతుర్నకుర్మిసదృశంప్రియమ్॥౧౩॥ఏషసర్వస్వభూతస్తుపరిష్వంగోహనూమతః । మయాకాలమిమంప్రాప్యద
త్తస్తుసుమహాత్మనః॥౧౪॥ ఇత్యుక్త్వాప్రీతిహృష్టాంగోరామస్తంపరిషస్వజే । హనుమంతంమహాత్మానంకృతకార్యముపాగ
తమ్॥౧౫॥ధ్యాత్వాపునరువాచేదంవచనంరఘునందనః।హరీణామీశ్వరస్యైవసుగ్రీవస్యోపశృణ్వతః॥౧౬॥సర్వథాసుకృ
తంతావత్సీతాయాఃపరిమార్గణమ్।సాగరంతుసమాసాద్యపునర్నష్టంమనోమమ॥౧౭॥కథంనామసముద్రస్యదుష్పార
స్యమహాంభసః।హరయోదక్షిణంపారంగమిష్యంతిసమాహితాః॥౧౮॥యద్యప్యేషతువృత్తాంతోవైదేహ్యాగదితోమమ
సముద్రపారగమనేహరీణాంకిమివోత్తరమ్॥౧౯॥ఇత్యుక్త్వాశోకసంభ్రాంతోరామశ్శత్రునిబర్హణః।హనుమంతంమ
హాబాహుస్తతోధ్యానముపాగమత్ ॥౨౦॥ఇతిశ్రీమద్యుద్ధకాండే-ప్రథమస్సర్గః-*********************

తంతుశోకపరిద్యూనంరామందశరథాత్మజమ్। ఉవాచవచనంశ్రీమాన్సుగ్రీవశ్శోకనాశనమ్॥౧॥ కింత్వంసంత
ప్యసేవీరయథాన్యఃప్రాకృతస్తథా।మైవంభూస్త్యజసంతాపంకృతఘ్నఇవసౌహృదమ్ ॥౨॥ సంతాపస్యచతేస్థానంన
హిపశ్యామిరాఘవ।ప్రవృత్తావుపలబ్ధాయాంజ్ఞాతేచనిలయేరిపోః॥ ౩ ॥మతిమాంశ్శాస్త్రవిత్ప్రాజ్ఞఃపండితశ్చాసిరా
ఘవ।త్యజేమాంపాపికాంబుద్ధింకృతాత్మేవార్థదూషిణీమ్॥౪॥సముద్రంలంఘయిత్వాతుమహానక్రసమాకులమ్ । లం
కామారోహయిష్యామోహనిష్యామశ్చతేరిపుమ్॥౫॥ నిరుత్సాహస్యదీనస్యశోకపర్యాకులాత్మనః। సర్వార్థావ్యవసీదం
తివ్యసనంచాధిగచ్ఛతి॥౬॥ఇమేశూరాస్సమర్థాశ్చసర్వేనోహరియూథపాః । త్వత్ప్రియార్థంకృతోత్సాహాఃప్రవేష్టు
మపిపావకమ్॥౭॥ఏషాంహర్షేణజానామితర్కశ్చాస్మిన్దృఢోమమ। విక్రమేణసమానేష్యేసీతాంహత్వాయథారి
పుమ్॥౮॥రావణంపాపకర్మాణంతథాత్వంకర్తుమర్హసి। సేతురత్రయథాబధ్యేతయథాపశ్యేమతాంపురీమ్॥౯॥ తస్య
రాక్షసరాజస్యతథాత్వంకురురాఘవ।దృష్ట్వాతాంతుపురీంలంకాంత్రికూటశిఖరేస్థితామ్॥ ౧౦ ॥ హతంచరావణంయు
ద్ధేదర్శనాదవధారయ।అబధ్వాసాగరేసేతుంఘోరేనువరుణాలయే॥౧౧॥లంకానమర్దితుంశక్యాసేంద్రైరపిసురాసు
రైః। సేతుర్బద్ధస్సముద్రేచయావల్లంకాసమీపతః॥౧౨॥సర్వంతీర్ణంచవైసైన్యంజితమిత్యవధార్యతామ్।ఇమేహిస
మరేశూరాహరయఃకామరూపిణః॥౧౩॥శక్తాలంకాంసమానేతుంసముత్పాట్యసరాక్షసామ్।తదలంవిక్లబాబుద్ధీరాజన్

సర్వార్థనాశినీ॥ ౧౪॥ పురుషస్యహిలోకేస్మిన్ శోకశ్శౌర్యాపకర్షణః । యత్తుకార్యంమనుష్యేణశౌండీర్యమవలంబ
తా॥౧౫॥అస్మిన్కాలేమహాప్రాజ్ఞసత్త్వమాతిష్ఠతేజసా । శూరాణాంహిమనుష్యాణాంత్వద్విధానాంమహాత్మనామ్॥
౧౬॥ వినష్టేవాప్రణష్టేవాశోకస్సర్వార్థనాశనః।త్వంతుబుద్ధిమతాంశ్రేష్ఠస్సర్వశాస్త్రార్థకోవిదః॥౧౭॥మద్విధైః
సచివైస్సార్థమరింజేతుమిహార్హసి।నహిపశ్యామ్యహంకంచిత్త్రిషులోకేషురాఘవ॥౧౮॥గృహీతధనుషోయస్తేతిష్ఠే
దభిముఖోరణే।వానరేషుసమాసక్తంనతేకార్యంవిపత్స్యతే॥౧౯॥అచిరాద్ద్రక్ష్యసేసీతాంతీర్త్వాసాగరమక్షయమ్।త
దలంశోకమాలంబ్యక్రోధమాలంబభూపతే॥౨౦॥నిశ్చేష్టాఃక్షత్రియామందాస్సర్వేచండస్యబిభ్యతి । లంఘనార్థంచ
ఘోరస్యసముద్రస్యనదీపతేః॥౨౧॥సహాస్మాభిరిహోపేతస్సూక్ష్మబుద్ధిర్విచారయ। లంఘితేతస్యతైస్సైన్యంజితమి
త్యుపధారయ॥ ౨౨ ॥ సర్వంతీర్ణంచమేసైన్యంజితమిత్యుపధారయ । ఇమేహిహరయశ్శూరాస్సమరేకామరూపిణః॥
౨౩॥తానరీన్విధమిష్యంతిశిలాపాదపవృష్టిభిః।కథంచిత్సంతరిష్యామస్తేవయంవరుణాలయమ్॥ ౨౪ ॥ హతమిత్యేవతంమ
న్యేయుద్ధేసమితినందన।కిముక్త్వాబహుధాచాపిసర్వథావిజయీభవాన్॥౨౫॥నిమిత్తానిచపశ్యామిమనోమేసంప్రహృ
ష్యతి॥ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే-ద్వితీయస్సర్గః **

సుగ్రీవస్యవచశ్శ్రుత్వాహేతుమత్పరమార్థవిత్ । ప్రతిజగ్రాహకాకుత్స్థోహనూమంతమథాబ్రవీత్ ॥౧॥త
పసాసేతుబంధేనసాగరోచ్ఛోషణేనవా।సర్వథాసుసమర్థోస్మిసాగరస్యాస్యలంఘనే॥౨॥కతిదుర్గాణిదుర్గాయాం
లంకాయాంబ్రూహితానిమే।జ్ఞాతుమిచ్ఛామితత్సర్వందర్శనాదివవానర॥౩॥బలస్యపరిమాణంచద్వారదుర్గక్రియా
మపి । గుప్తికర్మచలంకాయారక్షసాంసదనానిచ॥౪॥యథాసుఖంయథావచ్చలంకాయామసిదృష్టవాన్।సర్వమా
చక్ష్వతత్త్వేనసర్వథాకుశలోహ్యసి॥ ౫॥శ్రుత్వారామస్యవచనంహనూమాన్మారుతాత్మజః । వాక్యంవాక్యవిదాంశ్రే
ష్ఠోరామంపునరథాబ్రవీత్॥౬॥శ్రూయతాంసర్వమాఖ్యాస్యేదుర్గకర్మవిధానతః। గుప్తాపురీయథాలంకారక్షితాచ
యథాబలైః॥౭॥రాక్షసాశ్చయథాస్నిగ్ధారావణస్యచతేజసా । పరాంసమృద్ధింలంకాయాస్సాగరస్యచభీమతామ్॥౮॥
విభాగంచబలౌఘస్యనిర్దేశంవాహనస్యచ।ఏవముక్త్వాకపిశ్రేష్ఠఃకథయామాసతత్త్వతః॥ ౯ ॥ హృష్టప్రముదితాలంకా
మత్తద్విపసమాకులా।మహతీరథసంపూర్ణారక్షోగణసమాకులా॥ ౧౦॥ వాజిభిశ్చసుసంపూర్ణాసాపురీదుర్గమాప
రైః।దృఢబద్ధకవాటానిమహాపరిఘవంతిచ॥ ౧౧॥ ద్వారాణివిపులాన్యస్యాశ్చత్వారిసుమహాంతిచ । తత్రేషూపలయం
త్రాణిబలవంతిమహాంతిచ॥౧౨॥ఆగతంప్రతిసైన్యంతైస్తత్రప్రతినివార్యతే।ద్వారేషుసంస్కృతాభీమాఃకాలాయస
మయాశ్శితాః॥౧౩॥శతశోరచితావీరైశ్శతఘ్న్యోరక్షసాంగణైః।సౌవర్ణశ్చమహాంస్తస్యాఃప్రాకారోదుష్ప్రధర్ష
ణః॥౧౪॥మణివిద్రుమవైడూర్యముక్తావిరచితాంతరః। సర్వతశ్చమహాభీమాశ్శీతతోయవహాశ్శుభాః ॥ ౧౫ ॥ అగాధా
గ్రాహవత్యశ్చపరిఖామీనసేవితాః।ద్వారేషుతాసాంచత్వారస్సంక్రమాఃపరమాయతాః॥౧౬॥ యంత్రైరుపేతా
బహుభిర్మహద్భిర్గృహపంక్తిభిః। త్రాయంతేసంక్రమాస్తత్రపరసైన్యాగమేసతి॥ ౧౭॥ యంత్రైస్తైరవకీర్యంతేపరి
ఖాసుసమంతతః।ఏకస్త్వకంప్యోబలవాన్సంక్రమస్సుమహాదృఢః॥౧౮॥ కాంచనైర్బహుభిస్స్తంభైర్వేదికాభిశ్చశో
భితః।స్వయంప్రకృతిసంపన్నోయుయుత్సూరామరావణః॥౧౯॥ఉత్థితశ్చాప్రమత్తశ్చబలానామనుదర్శనే।లంకాపు
నర్నిరాలంబాదేవదుర్గాభయావహా॥౨౦॥ నాదేయంపార్వతంవాన్యంకృత్రిమంచచతుర్విధమ్ । స్థితాపారేసముద్ర
స్యదూరపారస్యరాఘవ॥౨౧॥నౌపథోపిచనాస్త్యత్రనిరాదేశశ్చసర్వతః। శైలాగ్రేరచితాదుర్గాసాపూర్దేవపు
రోపమా॥౨౨॥వాజివారణసంపూర్ణాలంకాపరమదుర్జయా।పరిఘాశ్చశతఘ్న్యశ్చయంత్రాణివివిధానిచ॥౨౩॥ శో
భయంతిపురీంలంకాంరావణస్యదురాత్మనః। అయుతంరక్షసామత్రపూర్వద్వారంసమాశ్రితమ్॥౨౪॥ చర్మఖడ్గధరాస్స
ర్వేతథాసర్వాస్త్రకోవిదాః।నియుతంరక్షసామత్రదక్షిణద్వారమాశ్రితమ్ ॥ ౨౫ ॥ చతురంగేణసైన్యేనయోధాస్త
త్రాప్యనుత్తమాః।ప్రయుతంరక్షసామత్రపశ్చిమద్వారమాశ్రితమ్॥౨౬॥శూలహస్తాదురాధర్షాస్సర్వేఖడ్గాగ్రయో
ధినః।నియుతంరక్షసామత్రఉత్తరద్వారమాశ్రితమ్॥౨౭॥రథినశ్చాశ్వవాహాశ్చకులపుత్రాస్సుపూజితాః। శతశోథస
హస్రాణిమధ్యమంస్కంధమాశ్రితాః॥౨౮॥యాతుధానాదురాధర్షాస్సాగ్రకోటీచరక్షసామ్। బలైకదేశఃక్షపితః

రాక్షసానాంమహాత్మనామ్॥౨౯॥తేమయాసంక్రమాభగ్నాఃపరిఖాశ్చావపూరితాః।దగ్ధాచనగరీలంకాప్రాకారా
శ్చావసాదితాః॥౩౦॥యేనకేనచమార్గేణతరామవరుణాలయమ్।హతేతినగరీలంకావానరైరవధార్యతామ్॥౩౧॥అంగ
దోద్వివిదోమైందోజాంబవాన్పనసోనలః।నీలస్సేనాపతిశ్చైవబలశేషేణకింతవ॥౩౨॥ప్లవమానాహిగత్వాతాంరావణ
స్యమహాపురీమ్।సపర్వతవనాంభిత్త్వాసఖాతాంసప్రతోరణామ్॥౩౩॥ సప్రాకారాంసభవనామానయిష్యంతిరాఘ
వ।ఏవమాజ్ఞాపయక్షిప్రంబలానాంసర్వసంగ్రహమ్॥౩౪॥ముహూర్తేనతుయుక్తేనప్రస్థానమభిరోచయ॥ ఇతిశ్రీమ
ద్యుద్ధకాండే-తృతీయస్సర్గః- **
శ్రుత్వాహనుమతోవాక్యంయథావదనుపూర్వశః। తతోబ్రవీన్మహాతేజారామస్సత్యపరాక్రమః॥౧॥యాంని
వేదయసేలంకాంపురీంభీమస్యరక్షసః।క్షిప్రమేనాంమథిష్యామిసత్యమేతద్బ్రవీమితే॥౨॥అస్మిన్ముహూర్తేసుగ్రీవప్ర
యాణమభిరోచయే। యుక్తోముహూర్తోవిజయః ప్రాప్తోమధ్యం దివాకరః॥ ౩ ॥ సీతాంహృత్వాతు మేజాతు
క్వాసౌయాస్యతియాస్యతః। సీతాశ్రుత్వాభియానంమే ఆశామేష్యతిజీవితే ॥ ౪ ॥ జీవితాంతేమృతంస్పృష్ట్వా
పీత్వావిషమివాతురః। ఉత్తరాఫల్గునీహ్యద్యశ్వస్తుహస్తేనయోక్ష్యతే ॥ ౫ ॥ అభిప్రయామసుగ్రీవ సర్వానీకస
మావృతాః। నిమిత్తానిచ ధన్యాని యాని ప్రాదుర్భవంతిచ ॥ ౬ ॥ నిహత్య రావణం సీతామానయిష్యామి జాన
కీమ్। ఉపరిష్టాద్ధినయనంస్ఫురమాణమిదంమమ॥ ౭॥ విజయంసమనుప్రాప్తంశంసతీవమనోరథమ్।తతోవానరరాజే
నలక్ష్మణేనచపూజితః॥౮॥ఉవాచరామోధర్మాత్మాపునరప్యర్థకోవిదః।అగ్రేయాతుబలస్యాస్యనీలోమార్గమవే
క్షితుమ్॥౯॥వృతశ్శతసహస్రేణవానరాణాంతరస్వినామ్।ఫలమూలవతానీలశీతకాననవారిణా॥౧౦॥పథామధుమతా
చాశుసేనాంసేనాపతేనయ।దూషయేయుర్దురాత్మానఃపథిమూలఫలోదకమ్॥౧౧॥రాక్షసాఃపరిరక్షేథాస్తేభ్యస్త్వంని
త్యముద్యతః।నిమ్నేషువనదుర్గేషువనేషుచవనౌకసః॥౧౨॥అభిప్లుత్యాభిపశ్యేయుఃపరేషాంనిహితంబలమ్ ।యచ్చఫల్గు
బలంకించిత్తదత్రైవోపయుజ్యతామ్॥౧౩॥ఏతద్ధికృత్యంఘోరంనోవిక్రమేణప్రయుజ్యతామ్।సాగరౌఘనిభంభీమమ
గ్రానీకంమహాబలాః॥౧౪॥కపిసింహాఃప్రకర్షంతుశతశోథసహస్రశః।గజశ్చగిరిసంకాశోగవయశ్చమహాబలః॥౧౫॥
గవాక్షశ్చాగ్రతోయాంతుగవాందృప్తాఇవర్షభాః।యాతువానరవాహిన్యావానరఃప్లవతాంవరః॥౧౬॥పాలయన్ద
క్షిణంపార్శ్వమృషభోవానరర్షభః।గంధహస్తీవదుర్ధర్షస్తరస్వీగంధమాదనః॥౧౭॥యాతువానరవాహిన్యాస్స
వ్యంపార్శ్వమధిష్ఠితః। యాస్యామిబలమధ్యేహంబలౌఘమభిహర్షయన్॥౧౮॥అధిరుహ్యహనూమంతమైరావతమి
వేశ్వరః।అంగదేనైషసంయాతులక్ష్మణశ్చాంతకోపమః॥౧౯॥సార్వభౌమేననాగేనద్రవిణాధిపతిర్యథా।జాంబవాంశ్చ
సుషేణశ్చవేగదర్శీచవానరః॥౨౦॥ఋక్షరాజోమహాసత్త్వఃకుక్షింరక్షంతుతేత్రయః।రాఘవస్యవచఃశ్రుత్వాసుగ్రీ
వోవాహినీపతిః॥౨౧॥వ్యాదిదేశమహావీర్యాన్వానరాన్వానరర్షభః।తేవానరగణాస్సర్వేసముత్పత్యయుయుత్సవః॥
౨౨॥గుహాభ్యశ్శిఖరేభ్యశ్చఆశుపుప్లువిరేతదా।తతోవానరరాజేనలక్ష్మణేనచపూజితః॥౨౩॥జగామరామోధర్మాత్మా
ససైన్యోదక్షిణాందిశమ్।శతైశ్శతసహస్రైశ్చకోటీభిరయుతైరపి॥౨౪॥వారణాభైశ్చహరిభిర్యయౌపరివృతస్తదా ।తం
యాంతమనుయాతిస్మమహతీహరివాహినీ॥౨౫॥హృష్టాఃప్రముదితాస్సర్వేసుగ్రీవేణాభిపాలితాః। ఆప్లవంతఃప్లవంత
శ్చగర్జంతశ్చప్లవంగమాః॥౨౬॥క్ష్వేళంతోధావమానాస్తేజగ్ముర్వైదక్షిణాందిశమ్ ।భక్షయంతస్సుగంధీనిమధూనిచ
ఫలానిచ॥౨౭॥ఉద్వహంతోమహావృక్షాన్మంజరీపుంజధారిణః।అన్యోన్యంసహసాదృప్తానిర్వహంతిక్షిపంతిచ ॥౨౮॥పతత
శ్చోత్పతంత్యన్యేపాతయంత్యపరేపరాన్।రావణోనోనిహంతవ్యస్సర్వేచరజనీచరాః॥౨౯॥ ఇతిగర్జంతిహరయోరా
ఘవస్యసమీపతః।పురస్తాదృషభోవీరోనీలఃకుముదఏవచ॥౩౦॥పంథానంశోధయంతిస్మవానరైర్బహుభిస్సహ ।మధ్యే
తురాజాసుగ్రీవోరామోలక్ష్మణఏవచ॥౩౧॥బహుభిర్బలిభిర్భీమైర్వృతాశ్శత్రునిబర్హణాః।కపిశ్శతవలిర్వీరఃకో
టీభిర్దశభిర్వృతః॥౩౨॥సర్వామేకోహ్యవష్టభ్యరరక్షహరివాహినీమ్। కోటీశతపరీవారఃకేసరీపనసోగజః॥౩౩॥అర్క
శ్చాతిబలఃపార్శ్వమేకంతస్యాభిరక్షతి। సుషేణోజాంబవాంశ్చైవఋక్షైశ్చబహుభిర్వృతౌ॥౩౪॥సుగ్రీవంపురతః
కృత్వాజఘనంసంరరక్షతుః।తేషాంసేనాపతిర్వీరోనీలోవానరపుంగవః॥౩౫॥సంపతన్పతతాంశ్రేష్ఠస్తద్బలంపర్యపా

లయత్ । దరీముఖః ప్రజంఘశ్చ రంభోఽథ రభసః కపిః॥౩౬॥ సర్వతశ్చ యయుర్వీరా స్త్వరయంతః ప్లవంగమాః । ఏవం తే
హరిశార్దూలా గచ్ఛంతో బలదర్పితాః॥౩౭॥ అపశ్యంస్తే గిరిశ్రేష్ఠం సహ్యం ద్రుమలతాయుతమ్ । సరాంసి చ సుఫుల్లాని
తటాకాని వనాని చ॥౩౮॥ రామస్య శాసనం జ్ఞాత్వా భీమకోపస్య భీతవత్ । వర్జయన్నగరాభ్యాశాం స్తథా జనపదానపి॥
౩౯॥ సాగరౌఘనిభం భీమం తద్వానరబలం మహత్ । ఉత్ససర్ప మహాఘోషం భీమఘోష ఇవార్ణవః॥౪౦॥ తస్య దాశర
థేః పార్శ్వే శూరాస్తే కపికుంజరాః । తూర్ణమాపుప్లువుస్సర్వే సదశ్వా ఇవ చోదితాః ॥౪౧॥ కపిభ్యాముహ్యమానౌ తౌ
శుశుభాతే నరోత్తమౌ । మహద్భ్యామివ సంస్పృష్టౌ గ్రహాభ్యాం చంద్రభాస్కరౌ ॥౪౨॥ తతో వానరరాజేన లక్ష్మణేన చ
పూజితః । జగామ రామో ధర్మాత్మా ససైన్యో దక్షిణాం దిశమ్॥౪౩॥ తమంగదగతో రామం లక్ష్మణశ్శుభయా గిరా । ఉ
వాచ పరిపూర్ణార్థః స్మృతిమాన్ప్రతిభానవాన్ ॥౪౪॥ హృతామవాప్య వైదేహీం క్షిప్రం హత్వా చ రావణమ్ । సమృ
ద్ధార్థస్సమృద్ధార్థామయోధ్యాం ప్రతియాస్యసి॥౪౫॥ మహాంతి చ నిమిత్తాని దివి భూమౌ చ రాఘవ । శుభాని తవ పశ్యామి స
ర్వాణ్యేవార్థసిద్ధయే॥౪౬॥ అను వాతి శుభో వాయుస్సేనాం మృదుహితస్సుఖః । పూర్ణవల్గుస్వరాశ్చేమే ప్రవదంతి మృ
గద్విజాః॥౪౭॥ ప్రసన్నాశ్చ దిశస్సర్వా విమలశ్చ దివాకరః । ఉశనాశ్చ ప్రసన్నార్చిరను త్వాం భార్గవో గతః॥౪౮॥ బ్ర
హ్మరాశిర్విశుద్ధశ్చ శుద్ధాశ్చ పరమర్షయః । అర్చిష్మంతః ప్రకాశంతే ధ్రువం సర్వే ప్రదక్షిణమ్॥౪౯॥ త్రిశంకుర్విమలో
భాతి రాజర్షిస్సపురోహితః । పితామహవరోఽస్మాకమిక్ష్వాకూణాం మహాత్మనామ్॥౫౦॥ విమలే చ ప్రకాశేతే విశాఖే నిరు
పద్రవే । నక్షత్రం పరమస్మాకమిక్ష్వాకూణాం మహాత్మనామ్॥౫౧ ॥ నైరృతం నైరృతానాం చ నక్షత్రమభిపీడ్యతే । మూ
లో మూలవతా స్పృష్టో ధూప్యతే ధూమకేతునా॥౫౨॥ సర్వం చైతద్వినాశాయ రాక్షసానాముపస్థితమ్ । కాలే కాలగృహీ
తానాం నక్షత్రం గ్రహపీడితమ్॥౫౩॥ ప్రసన్నాస్సురసాశ్చాపో వనాని ఫలవంతి చ । ప్రవాంత్యభ్యధికం గంధా యథర్తు
కుసుమద్రుమాః॥ ౫౪ ॥ వ్యూఢాని కపిసైన్యాని ప్రకాశంతేఽధికం ప్రభో । దేవానామివ సైన్యాని సంగ్రామే తారకామ
యే॥౫౫॥ ఏవమార్య సమీక్ష్యైతాన్ప్రీతో భవితుమర్హసి । ఇతి భ్రాతరమాశ్వాస్య హృష్టస్సౌమిత్రిరబ్రవీత్ ॥౫౬॥ అథా
వృత్య మహీం కృత్స్నాం జగామ మహతీ చమూః । ఋక్షవానరశార్దూలైర్నఖదంష్ట్రాయుధైర్వృతా॥౫౭॥ కరాగ్రై
శ్చరణాగ్రైశ్చ వానరైరుత్థితం రజః । భీమమంతర్దధే లోకం నివార్య సవితుః ప్రభామ్॥౫౮॥ సపర్వతవనాకాశాం దక్షిణాం
హరివాహినీ । ఛాదయంతీ యయౌ భీమా ద్యామివాంబుదసంతతిః॥౫౯॥ ఉత్తరంత్యాం చ సేనాయాం సతతం బహుయో
జనమ్ । నదీస్రోతాంసి సర్వాణి సస్యందుర్విపరీతవత్ ॥౬౦॥ సరాంసి విమలాంభాంసి ద్రుమాకీర్ణాంశ్చ పర్వతాన్ । స
మాన్భూమిప్రదేశాంశ్చ వనాని ఫలవంతి చ॥౬౧॥ మధ్యేన చ సమంతాచ్చ తిర్యక్చాధశ్చ సావిశత్ । సమావృత్య మహీం కృ
త్స్నాం జగామ మహతీ చమూః॥౬౨॥ తే హృష్టమనసస్సర్వే జగ్ముర్మారుతరంహసః । హరయో రాఘవస్యార్థే సమారో
పితవిక్రమాః॥౬౩॥ హర్షవీర్యబలోద్రేకాన్ దర్శయంతః పరస్పరమ్ । యౌవనోత్సేకజాన్దర్పాన్ వివిధాంశ్చక్రు
రధ్వని॥౬౪॥ తత్ర కేచిద్ద్రుతం జగ్మురుత్పేతుశ్చ తథాపరే । కేచిత్కిలకిలాం చక్రుర్వానరా వనగోచరాః॥౬౫॥ ప్రాస్ఫో
టయంశ్చ పుచ్ఛాని సన్నిజఘ్నుః పదాన్యపి । భుజాన్విక్షిప్య శైలాంశ్చ ద్రుమానన్యే బభంజిరే॥౬౬॥ ఆరోహంతశ్చ శృంగా
ణి గిరీణాం గిరిగోచరాః । మహానాదాన్విముంచంతి క్ష్వేళామన్యే ప్రచక్రిరే॥౬౭ ॥ ఊరువేగైశ్చ మమృదుర్లతాజాలా
న్యనేకశః । జృంభమాణాశ్చ విక్రాంతా విచిక్రీడుశ్శిలాద్రుమైః॥౬౮॥ శతైశ్శతసహస్రైశ్చ కోటీభిశ్చ సహస్రశః । వా
నరాణాం తు ఘోరాణాం యూథైః పరివృతా మహీ॥౬౯॥ సా స్మ యాతి దివారాత్రం మహతీ హరివాహినీ । హృష్టాః ప్రముది
తాస్సర్వే సుగ్రీవేణాభిరక్షితాః॥౭౦ ॥ వానరాస్త్వరితం యాంతి సర్వే యుద్ధాభినందినః । ముమోక్షయిషవస్సీతాం ము
హూర్తం క్వాపి నాసత॥౭౧॥ తతః పాదపసంబాధం నానామృగసమాయుతం । సహ్యపర్వతమాసేదుర్మలయం చ మ
హీధరమ్॥౭౨॥ కాననాని విచిత్రాణి నదీప్రస్రవణాని చ । పశ్యన్నతియయౌ రామః సహ్యస్య మలయస్య చ॥ ౭౩ ॥ చంప
కాంస్తిలకాంశ్చూతానశోకాన్సింధువారకాన్ । కరవీరాంశ్చ తినిశాన్ భంజంతి స్మ ప్లవంగమాః॥౭౪॥ అంకోలాంశ్చ క
రంజాంశ్చ ప్లక్షన్యగ్రోధతిందుకాన్ । జంబూకామలకాన్నీపాన్ భంజంతి స్మ ప్లవంగమాః॥౭౫॥ ప్రస్తరేషు చ రమ్యేషు వి
విధాః కాననద్రుమాః । వాయువేగప్రచలితాః పుష్పైరవకిరంతి తాన్॥౭౬॥ మారుతస్సుఖసంస్పర్శో వాతి చందనశీతలః ।

షట్పదైరనుకూజద్భిర్వనేషు మధుగంధిషు ॥౭౭॥ అధికం శైలరాజస్తు ధాతుభిస్సువిభూషితః । ధాతుభ్యః పుష్పితో రేణుర్వాయువేగవిఘట్టితః ॥౭౮॥ సుమహద్వానరానీకం ఛాదయామాస సర్వతః । గిరిప్రస్థేషు రమ్యేషు సర్వతస్సంప్రపుష్పితాః ॥౭౯॥ కేతక్యస్సిందువారాశ్చ వాసంత్యశ్చ మనోరమాః । మాధవ్యో గంధపూర్ణాశ్చ కుందకుంజాశ్చ పుష్పితాః ॥౮౦॥ చిరిబిల్వా మధూకాశ్చ వకుళాః ప్రియకాస్తథా । స్ఫూర్జకాస్తిలకాశ్చైవ నాగవృక్షాశ్చ పుష్పితాః ॥౮౧॥ చూతాః పాటలయశ్చైవ కోవిదారాశ్చ పుష్పితాః । ముచిలిందార్జునాశ్చైవ శింశుపాః కుటజాస్తథా ॥౮౨॥ ధవాశ్శాల్మలయశ్చైవ రక్తాః కురవకాస్తథా । హింతాలాస్తినిశాశ్చైవ చూర్ణకాదీపకాస్తథా ॥౮౩॥ నీలాశోకాశ్చ వరుణా అంకోలాః పద్మకాస్తథా । ప్లవమానైః ప్లవంగైస్తు సర్వే పర్యాకులీకృతాః ॥౮౪॥ వాప్యస్తస్మిన్ గిరౌ శీతాః పల్వలాని తథైవ చ । చక్రవాకానుచరితాః కారండవనిషేవితాః ॥౮౫॥ ప్లవైః క్రౌంచైశ్చ సంకీర్ణా వరాహమృగసేవితాః । ఋక్షైస్తరక్షుభిస్సింహైశ్శార్దూలైశ్చ భయావహైః ॥౮౬॥ వ్యాళైశ్చ బహుభిర్భీమైస్సేవ్యమానాస్సమంతతః । పద్మైస్సౌగంధికైః ఫుల్లైః కుముదైశ్చోత్పలైస్తథా ॥౮౭॥ వారిజైర్వివిధైః పుష్పై రమ్యాస్తత్ర జలాశయాః । తస్య సానుషు కూజంతి నానాద్విజగణాస్తథా ॥౮౮॥ స్నాత్వా పీత్వోదకాన్యత్ర జలే క్రీడంతి వానరాః । అన్యోన్యం ప్లావయంతి స్మ శైలమారుహ్య వానరాః ॥౮౯॥ ఫలాన్యమృతగంధీని మూలాని కుసుమాని చ । బుభుజుర్వానరాస్తత్ర పాదపానాం బలోత్కటాః ॥౯౦॥ ద్రోణమాత్రప్రమాణాని లంబమానాని వానరాః । యయుః పిబంతో హృష్టాస్తే మధూని మధుపింగళాః ॥౯౧॥ పాదపానవభంజంతో వికర్షంతస్తథా లతాః । విధమంతో గిరివరాన్ ప్రయయుః ప్లవగర్షభాః ॥౯౨॥ వృక్షేభ్యోఽన్యే తు కపయో నర్దంతో మధుదర్పితాః । అన్యే వృక్షాన్ ప్రపద్యంతే ప్రపతంత్యపి చాపరే ॥౯౩॥ బభూవ వసుధా తైస్తు సంపూర్ణా హరియూథపైః । యథా కలమకేదారైః పక్వైరివ వసుంధరా ॥౯౪॥ మహేంద్రమథ సంప్రాప్య రామో రాజీవలోచనః । అధ్యారోహన్మహాబాహుశ్శిఖరం ద్రుమభూషితమ్ ॥౯౫॥ తతశ్శిఖరమారుహ్య రామో దశరథాత్మజః । కూర్మమీనసమాకీర్ణమపశ్యత్సలిలాకరమ్ ॥౯౬॥ తే సహ్యం సమతిక్రమ్య మలయం చ మహాగిరిమ్ । ఆసేదురానుపూర్వ్యేణ సముద్రం భీమనిస్స్వనమ్ ॥౯౭॥ అవరుహ్య జగామాశు వేలావనమనుత్తమమ్ । రామో రమయతాం శ్రేష్ఠస్ససుగ్రీవస్సలక్ష్మణః ॥౯౮॥ అథ ధౌతోపలతలాం తోయౌఘైస్సహసోత్థితైః । వేలామాసాద్య విపులాం రామో వచనమబ్రవీత్ ॥౯౯॥ ఏతే వయమనుప్రాప్తాస్సుగ్రీవ వరుణాలయమ్ । ఇహేదానీం విచింతా సా యా నః పూర్వం సముత్థితా ॥౧౦౦॥ అతః పరమగమ్యోఽయం సాగరస్సరితాం పతిః । న చాయమనుపాయేన శక్యస్తరితుమర్ణవః ॥౧౦౧॥ తదిహైవ నివేశోఽస్తు మంత్రః ప్రస్తూయతామితి । యథేదం వానరబలం పరం పారమవాప్నుయాత్ ॥౧౦౨॥ ఇతీవ స మహాబాహుస్సీతాహరణకర్శితః । రామస్సాగరమాసాద్య వాసమాజ్ఞాపయత్తదా ॥౧౦౩॥ సర్వాస్సేనా నివేశ్యంతాం వేలాయాం హరిపుంగవ । సంప్రాప్తో మంత్రకాలో నస్సాగరస్యాస్య లంఘనే ॥౧౦౪॥ స్వాం స్వాం సేనాం సముత్సృజ్య మా చ కశ్చిత్కుతో వ్రజేత్ । గచ్ఛంతు వానరాశ్శూరా జ్ఞేయం ఛన్నం బలం చ నః ॥౧౦౫॥ రామస్య వచనం శ్రుత్వా సుగ్రీవస్సహలక్ష్మణః । సేనాం న్యవేశయత్తీరే సాగరస్య ద్రుమాయుతే ॥౧౦౬॥ విరరాజ సమీపస్థం సాగరస్య చ తద్బలమ్ । మధుపాండుజలః శ్రీమాన్ ద్వితీయ ఇవ సాగరః ॥౧౦౭॥ వేలావనముపాగమ్య తతస్తే హరిపుంగవాః । వినివిష్టాః పరం పారం కాంక్షమాణా మహోదధేః ॥౧౦౮॥ తేషాం నివిశమానానాం సైన్యసన్నాహనిస్స్వనః । అంతర్ధాయ మహానాదమర్ణవస్య ప్రశుశ్రువే ॥౧౦౯॥ సా వానరాణాం ధ్వజినీ సుగ్రీవేణాభిపాలితా । త్రిధా నివిష్టా మహతీ రామస్యార్థపరాభవత్ ॥౧౧౦॥ సా మహార్ణవమాసాద్య హృష్టా వానరవాహినీ । వాయువేగసమాధూతం పశ్యమానా మహార్ణవమ్ ॥౧౧౧॥ దూరపారమసంబాధం రక్షోగణనిషేవితమ్ । పశ్యంతో వరుణావాసం నిషేదుర్హరియూథపాః ॥౧౧౨॥ చండనక్రగ్రాహం ఘోరం క్షపాదౌ దివసక్షయే । హసంతమివ ఫేనౌఘైర్నృత్యంతమివ చోర్మిభిః ॥౧౧౩॥ చంద్రోదయసమాధూతం ప్రతిచంద్రసమాకులమ్ । పినష్టీవ తరంగాగ్రైరర్ణవః ఫేనచందనమ్ ॥౧౧౪॥ తదాదాయ కరైరిందుర్లింపతీవ దిగంగనాః । చండానిలమహాగ్రాహైః కీర్ణం తిమితిమింగిలైః ॥౧౧౫॥ దీప్తభోగైరివాకీర్ణం భుజంగైర్భుజగాలయం అవగాఢం మహాసత్త్వైర్నానాశైలసమాకులమ్ ॥౧౧౬॥ సముద్రం దుర్గమార్గం తమగాధమసురాలయమ్ । మకరైర్నాగభోగైశ్చ విగాఢా వాతలోలితాః ॥౧౧౭॥ ఉత్పేతుశ్చ నిపేతుశ్చ ప్రవృద్ధా జలరాశయః । అగ్నిచూర్ణమివావిద్ధం క్షా

స్వరాంబుమహోరగమ్॥౧౧౮॥సురారివిషయం ఘోరం పాతాళవిషమం సదా। సాగరం చాంబరప్రఖ్యమంబరం సాగరోపమమ్॥౧౧౯॥సాగరం చాంబరం చేతి నిర్విశేషమదృశ్యత। సంపృక్తం నభసా హ్యంభస్సంపృక్తం చ నభోంభసా॥౧౨౦॥ తాదృగ్రూపే స్మ దృశ్యేతే తారారత్నసమాకులే। సముత్పతితమేఘస్య వీచిమాలాకులస్య చ॥౧౨౧॥ విశేషో న ద్వయోరాసీత్సాగరస్యాంబరస్య చ। అన్యోన్యమాహతాస్సక్తాస్సస్వనుర్భీమనిస్వనాః॥౧౨౨॥ ఊర్మయస్సింధురాజస్య మహాభేర్య ఇవాహవే। రత్నౌఘజలసన్నాదం విషక్తమివ వాయునా॥౧౨౩॥ ఉత్పతంతమివ క్రుద్ధం యాదోగణసమాకులమ్। దదృశుస్తే మహాత్మానో వాతాహతమపాంపతిమ్॥౧౨౪॥ అనిలోద్ధూతమాకాశే ప్రవల్గంతమివోర్మిభిః। తతో విస్మయమాపన్నా దదృశుర్హరయస్తదా॥౧౨౫॥ భ్రాంతోర్మిజలసన్నాదం ప్రలోలమివ సాగరమ్॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - చతుర్థస్సర్గః. ******************

సా తు నీలేన విధివత్స్వారక్షా సుసమాహితా। సాగరస్యోత్తరే తీరే సాధు సేనా నివేశితా॥౧॥ మైందశ్చ ద్వివిదశ్చోభౌ తత్ర వానరపుంగవౌ। విచేరతుశ్చ తాం సేనాం రక్షార్థం సర్వతో దిశః॥౨॥ నివిష్టాయాం తు సేనాయాం తీరే నదనదీపతేః। పార్శ్వస్థం లక్ష్మణం దృష్ట్వా రామో వచనమబ్రవీత్॥౩॥ శోకశ్చ కిల కాలేన గచ్ఛతా హ్యపగచ్ఛతి। మమ చాపశ్యతః కాంతామహన్యహని వర్ధతే॥౪॥ న మే దుఃఖం ప్రియా దూరే న మే దుఃఖం హృతేతి వా। ఏతదేవానుశోచామి వయోఽస్యా హ్యతివర్తతే॥౫॥ వాహి వాత యతః కాంతా తాం స్పృష్ట్వా మామపి స్పృశ। త్వయి మే గాత్రసంస్పర్శశ్చంద్రే దృష్టిసమాగమః॥౬॥ తన్మే దహతి గాత్రాణి విషం పీతమివాశయే। హా నాథేతి ప్రియా సా మాం హ్రియమాణా యదబ్రవీత్॥౭॥ తద్వియోగేంధనవతా తచ్చింతావిపులార్చిషా। రాత్రిందివం శరీరం మే దహ్యతే మదనాగ్నినా॥౮॥ అవగాహ్యార్ణవం స్వప్స్యే సౌమిత్రే భవతా వినా। కథంచిత్ప్రజ్వలన్కామస్సమాసుప్తం జలే దహేత్॥౯॥ బహ్వేతత్కామయానస్య శక్యమేతేన జీవితుమ్। యదహం సా చ వామోరూరేకాం ధరణిమాశ్రితౌ॥౧౦॥ కేదారస్యేవ కేదారస్సోదకస్య నిరూదకః। ఉపస్నేహేన జీవామి జీవంతీం యచ్ఛృణోమి తామ్॥౧౧॥ కదా ను ఖలు సుశ్రోణీం శతపత్రాయతేక్షణామ్। విజిత్య శత్రూన్ ద్రక్ష్యామి సీతాం స్ఫీతామివ శ్రియమ్॥౧౨॥ కదా ను చారుబింబోష్ఠం తస్యాః పద్మమివాననమ్। ఈషదున్నమ్య పాస్యామి రసాయనమివాతురః॥౧౩॥ తస్యాస్తు సంహతౌ పీనౌ స్తనౌ తాళఫలోపమౌ। కదా ను ఖలు సోత్కంపౌ శ్లిష్యంత్యా మాం భజిష్యతః॥౧౪॥ సా నూనమసితాపాంగీ రక్షోమధ్యగతా సతీ। మన్నాథా నాథహీనేవ త్రాతారం నాధిగచ్ఛతి॥౧౫॥ కథం జనకరాజస్య దుహితా సా మమ ప్రియా। రాక్షసీమధ్యగా శేతే స్నుషా దశరథస్య చ॥౧౬॥ కదాఽవిక్షోభ్య రక్షాంసి సా విధూయోత్పతిష్యతి। విధూయ జలదాన్నీలాన్ శశిరేఖా శరత్స్వివ॥౧౭॥ స్వభావతనుకా నూనం శోకేనానశనేన చ। భూయస్తనుతరా సీతా దేశకాలవిపర్యయాత్॥౧౮॥ కదా ను రాక్షసేంద్రస్య నిధాయోరసి సాయకాన్। సీతాం ప్రత్యాహరిష్యామి శోకముత్సృజ్య మానసమ్॥౧౯॥ కదా ను ఖలు మాం సాధ్వీ సీతాఽమరసుతోపమా। సోత్కంఠా కంఠమాలంబ్య మోక్ష్యత్యానందజం పయః॥౨౦॥ కదా శోకమిమం ఘోరం మైథిలీవిప్రయోగజమ్। సహసా విప్రమోక్ష్యామి వాసశ్శుక్లేతరం యథా॥౨౧॥ ఏవం విలపతస్తస్య తత్ర రామస్య ధీమతః। దినక్షయాన్మందరుచిర్భాస్కరోఽస్తముపాగమత్॥౨౨॥ ఆశ్వాసితో లక్ష్మణేన రామస్సంధ్యాముపాసత। స్మరన్కమలపత్రాక్షీం సీతాం శోకాకులీకృతః॥౨౩॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - పంచమస్సర్గః - **

లంకాయాం తు కృతం కర్మ ఘోరం దృష్ట్వా భయావహమ్। రాక్షసేంద్రో హనుమతా శక్రేణేవ మహాత్మనా॥౧॥ అబ్రవీద్రాక్షసాన్సర్వాన్ హ్రియా కించిదవాఙ్ముఖః। ధర్షితా చ ప్రవిష్టా చ లంకా దుష్ప్రసహా పురీ॥౨॥ తేన వానరమాత్రేణ దృష్టా సీతా చ జానకీ। ప్రాసాదో ధర్షితశ్చైత్యః ప్రవరా రాక్షసా హతాః॥౩॥ ఆవిలా చ పురీ లంకా సర్వా హనుమతా కృతా। కిం కరిష్యామి భద్రం వః కిం వా యుక్తమనంతరమ్॥౪॥ ఉచ్యతాం నస్సమర్థం యత్కృతం చ సుకృతం భవేత్। మంత్రమూలం హి విజయం ప్రాహురార్యా మనస్వినః॥౫॥ తస్మాద్వై రోచయే మంత్రం రామం ప్రతి మహాబలాః। త్రివిధాః పురుషా లోకే ఉత్తమాధమమధ్యమాః॥౬॥ తేషాం తు సమవేతానాం గుణదోషౌ వదామ్యహమ్। మంత్రిభిర్హితసంయుక్తైస్సమర్థైర్మంత్రనిర్ణయే॥౭॥ మిత్రైర్వాపి సమానార్థైర్బాంధవైరపి వా హితైః। సహితో మంత్రయిత్వా యః కర్మారంభాన్ప్రవర్తయేత్॥౮॥ దైవే చ కురుతే యత్నం తమాహుః పురుషోత్తమమ్। ఏకోఽర్థం విమృశేదేకో ధర్మే ప్రకు

రుతే మనః ॥౯॥ ఏకః కార్యాణి కురుతే తమాహుర్మధ్యమం నరమ్ । గుణదోషావనిశ్చిత్య త్యక్త్వా దైవవ్యపాశ్రయమ్ ॥౧౦॥
కరిష్యామీతి యః కార్యముపేక్షేత్స నరాధమః । యథేమే పురుషా నిత్యముత్తమాధమమధ్యమాః ॥౧౧॥ ఏవం మన్త్రా
హి విజ్ఞేయా ఉత్తమాధమమధ్యమాః । ఐకమత్యముపాగమ్య శాస్త్రదృష్టేన చక్షుషా ॥౧౨॥ మన్త్రిణో యత్ర నిరతా
స్తమాహుర్మన్త్రముత్తమమ్ । బహ్వ్యోపి మతయో గత్వా మన్త్రిణో హ్యర్థనిర్ణయే ॥౧౩॥ పునర్యత్రైకతాం
ప్రాప్తాస్స మన్త్రో మధ్యమస్స్మృతః । అన్యోన్యం మతిమాస్థాయ యత్ర సంప్రతిభాష్యతే ॥౧౪॥ న చైకమత్యే శ్రేయో
ఽస్తి మన్త్రస్సోధమ ఉచ్యతే । తస్మాత్సుమన్త్రితం సాధు భవన్తో మతిసత్తమాః ॥౧౫॥ కార్యం సంప్రతిపద్యన్తామేత
త్కృత్యతమం మమ । వానరాణాం హి వీరాణాం సహస్రైః పరివారితః ॥౧౬॥ రామోభ్యేతి పురీం లంకామస్మాకముపరోధ
కః । తరిష్యతి చ సువ్యక్తం రాఘవస్సాగరం సుఖమ్ ॥౧౭॥ తరసా యుక్తరూపేణ సానుజస్సబలానుగః । సముద్రముచ్ఛోషయ
తి వీర్యేణాన్యత్కరోతి వా ॥౧౮॥ అస్మిన్నేవంగతే కార్యే విరోధే వానరైస్సహ । హితం పురే చ సైన్యే చ సర్వం సమ్మన్త్ర్య
తాం మమ ॥౧౯॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - షష్ఠస్సర్గః ******************************
ఇత్యుక్తా రాక్షసేన్ద్రేణ రాక్షసాస్తే మహాబలాః । ఊచుః ప్రాంజలయస్సర్వే రావణం రాక్షసేశ్వరమ్ ॥౧॥ ద్వి
షత్పక్షమవిజ్ఞాయ నీతిబాహ్యాస్త్వబుద్ధయః । అవిజ్ఞాయాత్మపక్షం చ రాజానం భీషయన్తి హి ॥౨॥ రాజన్పరిఘశక్త్యృష్టి
శూలపట్టససంకులమ్ । సుమహన్నో బలం కస్మాద్విషాదం భజతే భవాన్ ॥౩॥ త్వయా భోగవతీం గత్వా నిర్జితాః పన్నగా
యుధి । కైలాసశిఖరావాసీ యక్షైర్బహుభిరావృతః ॥౪॥ సుమహత్కదనం కృత్వా వశ్యస్తే ధనదః కృతః । స మహేశ్వరస
ఖ్యేన శ్లాఘమానస్త్వయా విభో ॥౫॥ నిర్జితస్సమరే రోషాల్లోకపాలో మహాబలః । వినిహత్య చ యక్షౌఘాన్విక్షోభ్య చ వి
గృహ్య చ ॥౬॥ త్వయా కైలాసశిఖరాద్విమానమిదమాహృతమ్ । మయేన దానవేన్ద్రేణ త్వద్భయాత్సఖ్యమిచ్ఛతా ॥౭॥
దుహితా తవ భార్యార్థే దత్తా రాక్షసపుంగవ । దానవేన్ద్రో మధుర్నామ వీర్యోత్సిక్తో దురాసదః ॥౮॥ విగృహ్య వశమానీ
తః కుంభీనస్యాస్సుఖావహః । నిర్జితాస్తే మహాబాహో నాగా గత్వా రసాతలమ్ ॥౯॥ వాసుకిస్తక్షకశ్శంఖో జటీ చ వశ
మాహృతాః । అక్షయా బలవన్తశ్చ శూరా లబ్ధవరాః పునః ॥౧౦॥ త్వయా సంవత్సరం యుద్ధ్వా సమరే దానవా విభో । స్వబ
లం సముపాశ్రిత్య నీతా వశమరిన్దమ ॥౧౧॥ మాయాశ్చాధిగతాస్తత్ర బహ్వ్యో వై రాక్షసాధిప । నిర్జితాస్సమరే
రోషాల్లోకపాలా మహాబలాః ॥౧౨॥ దేవలోకమితో గత్వా శక్రశ్చాపి వినిర్జితః । శూరాశ్చ బలవన్తశ్చ వరుణస్య సుతా
రణే ॥౧౩॥ నిర్జితాస్తే మహాబాహో చతుర్విధబలానుగాః । మృత్యుదణ్డమహాగ్రాహం శాల్మలిద్రుమబాడబమ్ ॥౧౪॥
కాలపాశమహావీచిం యమకింకరపన్నగమ్ । అవగాహ్య త్వయా రాజన్యమస్య బలసాగరమ్ ॥౧౫॥ జయశ్చ విపులః ప్రా
ప్తో మృత్యుశ్చ ప్రతిషేధితః । సుయుద్ధేన చ తే సర్వే లోకాస్తత్ర సుతోషితాః ॥౧౬॥ క్షత్రియైర్బహుభిర్వీరైః శక్రతుల్యప
రాక్రమైః । ఆసీద్వసుమతీ పూర్ణా మహద్భిరివ పాదపైః ॥౧౭॥ తేషాం వీర్యగుణోత్సాహైర్న సమో రాఘవో రణే । ప్రస
హ్య తే త్వయా రాజన్హతాః పరమదుర్జయాః ॥౧౮॥ తిష్ఠ వా కిం మహారాజ శ్రమేణ తవ వానరాన్ । అయమేకో మహా
బాహురిన్ద్రజిత్క్షపయిష్యతి ॥౧౯॥ అనేన హి మహారాజ మాహేశ్వరమనుత్తమమ్ । ఇష్ట్వా యజ్ఞం వరో లబ్ధో లోకే పర
మదుర్లభః ॥౨౦॥ శక్తితోమరమీనం చ వినికీర్ణాన్త్రశైవలమ్ । గజకచ్ఛపసంబాధమశ్వమణ్డూకసంకులమ్ ॥౨౧॥ రు
ద్రాదిత్యమహాగ్రాహం మరుద్వసుమహోరగమ్ । రథాశ్వగజతోయౌఘం పదాతిపులినం మహత్ ॥౨౨॥ అనేన హి స
మాసాద్య దేవానాం బలసాగరమ్ । గృహీతో దేవరాజశ్చ లంకాం చాపి ప్రవేశితః ॥౨౩॥ పితామహనియోగాచ్చ ముక్తశ్శం
బరవృత్రహా । గతస్త్రివిష్టపం రాజన్సర్వదేవనమస్కృతః ॥౨౪॥ తమేవ త్వం మహారాజ విసృజేన్ద్రజితం సుతమ్ । యా
వద్వానరసేనాం తాం సరామాం నయతి క్షయమ్ ॥౨౫॥ రాజన్నాపదయుక్తేయమాగతా ప్రాకృతాజ్జనాత్ । హృది నైవ
త్వయా కార్యా త్వం వధిష్యసి రాఘవమ్ ॥౨౬॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - సప్తమస్సర్గః ************************
తతో నీలామ్బుదనిభః ప్రహస్తో నామ రాక్షసః । అబ్రవీత్ప్రాంజలిర్వాక్యం శూరస్సేనాపతిస్తదా ॥౧॥ దేవదాన
వగన్ధర్వాః పిశాచపతగోరగాః । న త్వాం ధర్షయితుం శక్తాః కిం పునర్వానరా రణే ॥౨॥ సర్వే ప్రమత్తా విశ్వస్తా వంచితా
స్స్మ హనూమతా । న హి మే జీవతో గచ్ఛేజ్జీవన్స వనగోచరః ॥౩॥ సర్వాం సాగరపర్యన్తాం సశైలవనకాననామ్ । కరోమ్య

వానరాంభూమిమాజ్ఞాపయతుమాంభవాన్॥౪॥రక్షాంసైవవిధాస్యామివానరాన్రజనీచర।నాగమిష్యతితేదుఃఖంకించి
దాత్మాపరాధజమ్॥౫॥అబ్రవీత్తుసుసంక్రుద్ధోదుర్ముఖోనామరాక్షసః।ఇదంనక్షమణీయంహిసర్వేషాంనఃప్రధర్షణమ్
౬॥ అయంపరిభవోభూయఃపురస్యాంతఃపురస్యచ। శ్రీమతోరాక్షసేంద్రస్యవానరేణప్రధర్షణమ్ ॥ ౭ ॥ అస్మిన్ము
హూర్తేహత్వైకోనివర్తిష్యామివానరాన్।ప్రవిష్టాన్సాగరంభీమమంబరంవారసాతలమ్॥౮॥తతోబ్రవీత్సుసంక్రు
ద్ధోవజ్రదంష్ట్రోమహాబలః। ప్రగృహ్యపరిఘంఘోరంమాంసశోణితరూషితమ్॥౯॥ కింవోహనుమతాకార్యంకృపణేనతప
స్వినా।రామేతిష్ఠతిదుర్ధర్షేససుగ్రీవేసలక్ష్మణే॥ ౧౦॥ అద్యరామంససుగ్రీవంపరిఘేణసలక్ష్మణమ్। ఆగమిష్యామి
హత్వైకోవిక్షోభ్యహరివాహినీమ్॥౧౧॥ఇదంమమాపరంవాక్యంశృణురాజన్యదీచ్ఛసి। ఉపాయకుశలోహ్యేవ
జయేచ్ఛత్రూనతంద్రితః॥౧౨॥కామరూపధరాశ్శూరాస్సుభీమాభీమదర్శనాః। రాక్షసావైసహస్రాణిరాక్షసాధిప
నిశ్చితాః॥౧౩॥ కాకుత్స్థముపసంగమ్యబిభ్రతోమానుషంవపుః। సర్వేహ్యసంభ్రమాభూత్వాబ్రువంతురఘుసత్త
మమ్॥౧౪॥ప్రేషితాభరతేనస్మభ్రాత్రాతవయవీయసా।తవాగమనముద్దిశ్యకృత్యమాత్యయికంత్వితి॥ ౧౫॥ సహిసే
నాంసముత్థాప్యక్షిప్రమేవోపయాస్యతి। తతోవయమితస్తూర్ణంశూలశక్తిగదాధరాః॥ ౧౬॥ చాపబాణాసిహస్తాశ్చ
త్వరితాస్తత్రయామహ।ఆకాశేగణశఃస్థిత్వాహత్వాతాంహరివాహినీమ్॥ ౧౭॥ అశ్మశస్త్రమహావృష్ట్యాప్రాపయా
మయమక్షయమ్।ఏవంచేదుపసర్పేతామనయంరామలక్ష్మణౌ॥౧౮॥అవశ్యమపనీతేనజహతామేవజీవితమ్। కౌంభకర్ణి
స్తతోవీరోనికుంభోనామవీర్యవాన్॥౧౯॥అబ్రవీత్పరమక్రుద్ధోరావణంలోకరావణమ్।సర్వేభవంతస్తిష్ఠంతుమహారా
జేనసంగతాః॥౨౦॥అహమేకోహనిష్యామిరాఘవంసహలక్ష్మణమ్। సుగ్రీవంసహనూమంతంసర్వానేవచవానరాన్
౨౧ ॥ తతోవజ్రహనుర్నామరాక్షసఃపర్వతోపమః।క్రుద్ధఃపరిలిహన్సృక్కిణీజిహ్వయావాక్యమబ్రవీత్॥౨౨॥స్వైరం
కుర్వంతుకార్యాణిభవంతోవిగతజ్వరాః। ఏకోహంభక్షయిష్యామితాన్సర్వాన్హరియూథపాన్॥౨౩॥ స్వస్థాఃక్రీ
డంతునిశ్చింతాఃపిబంతోమధువారుణీమ్।అహమేకోవధిష్యామిసుగ్రీవంసహలక్ష్మణమ్॥౨౪॥అంగదంచహనూమంతం
రామంచరణకుంజరమ్॥ఇతిశ్రీమద్యుద్ధకాండే-అష్టమస్సర్గః ***********************************

తతోనికుంభోరభసస్సూర్యశత్రుర్మహాబలః।సుప్తఘ్నోయజ్ఞహారక్షోమహాపార్శ్వోమహోదరః॥౧॥అ
గ్నికేతుశ్చదుర్ధర్షోరశ్మికేతుశ్చరాక్షసః। ఇంద్రజిచ్చమహాతేజాబలవాన్రావణాత్మజః॥ ౨ ॥ ప్రహస్తోథవిరూపా
క్షోవజ్రదంష్ట్రోమహాబలః।ధూమ్రాక్షశ్చాతికాయశ్చదుర్ముఖశ్చైవరాక్షసః॥ ౩ ॥ పరిఘాన్పట్టసాన్ప్రాసాన్శక్తి
శూలపరశ్వధాన్।చాపానిచసబాణానిఖడ్గాంశ్చవిపులాన్శితాన్॥౪॥ప్రగృహ్యపరమక్రుద్ధాస్సముత్పత్యచరాక్షసాః
అబ్రువన్రావణంసర్వేప్రదీప్తాఇవపావకాః॥౫॥అద్యరామంవధిష్యామస్సుగ్రీవంచసలక్ష్మణమ్।కృపణంచహనూమం
తంలంకాయేనప్రధర్షితా ॥౬॥ తాన్గృహీతాయుధాన్సర్వాన్వారయిత్వావిభీషణః। అబ్రవీత్ప్రాంజలిర్వాక్యం
పునఃప్రత్యుపవేశ్యతాన్॥౭॥అప్యుపాయైస్త్రిభిస్తాతయోర్థఃప్రాప్తుంనశక్యతే।తస్యవిక్రమకాలాంస్తాన్యుక్తానాహు
ర్మనీషిణః॥౮॥ప్రమత్తేష్వభియుక్తేషుదైవేనప్రహతేషుచ।విక్రమాస్తాతసిధ్యంతిపరీక్ష్యవిధినాకృతాః॥ ౯ ॥ అప్రమ
త్తంకథంతంతువిజిగీషుంబలేస్థితమ్।జితరోషందురాధర్షంప్రధర్షయితుమిచ్ఛథ॥ ౧౦॥ సముద్రంలంఘయిత్వాతు
ఘోరంనదనదీపతిమ్।కృతంహనుమతాకర్మదుష్కరంతర్కయేతకః॥౧౧॥బలాన్యపరిమేయానివీర్యాణిచనిశాచరాః।
పరేషాంసహసావజ్ఞానకర్తవ్యాకథంచన॥౧౨॥కిన్నురాక్షసరాజస్యరామేణాపకృతంపురా। ఆజహారజనస్థానాద్యస్య
భార్యాంయశస్వినః॥౧౩॥ఖరోయద్యతివృత్తస్తురామేణనిహతోరణే। అవశ్యంప్రాణినాంప్రాణారక్షితవ్యాయథాబ
లమ్॥౧౪॥అయశస్యమనాయుష్యంపరదారాభిమర్శనమ్।అర్థక్షయకరంఘోరంపాపస్యచపునర్భవమ్॥ ౧౫॥ ఏతన్నిమి
త్తంవైదేహీభయంనస్సుమహద్భవేత్। ఆహృతాసాపరిత్యాజ్యాకలహార్థేకృతేనకిమ్॥౧౬॥నన్నఃక్షమంవీర్యవతాతేనధ
ర్మానువర్తినా।వైరంనిరర్థకంకర్తుందీయతామస్యమైథిలీ॥ ౧౭॥ యావన్నసగజాంసాశ్వాంబహురత్నసమాకు
లామ్। పురీందారయతేబాణైర్దీయతామస్యమైథిలీ॥౧౮ ॥యావత్సుఘోరామహతీదుర్ధర్షాహరివాహినీ। నావ
స్కందతినోలంకాంతావత్సీతాప్రదీయతామ్॥౧౯॥వినశ్యేద్ధిపురీలంకాశూరాస్సర్వేచరాక్షసాః। రామస్యదయితా

పత్నీనస్స్వాయంయదిదీయతే॥౨౦॥ ప్రసాదయేత్వాంబంధుత్వాత్కురుష్వవచనంమమ। హితంతథ్యమహంబ్రూమిదీయ
తామస్యమైథిలీ॥౨౧॥ పురాశరత్సూర్యమరీచిసన్నిభాన్నవాగ్రపుంఖాన్సుదృఢాన్నృపాత్మజః। సృజత్యమోఘాన్విశి
ఖాన్వధాయతేప్రదీయతాందాశరథాయమైథిలీ॥౨౨॥ త్యజస్వకోపంసుఖధర్మనాశనంభజస్వధర్మంరతికీర్తివర్ధ
నమ్। ప్రసీదజీవేమసపుత్రబాంధవాః ప్రదీయతాందాశరథాయమైథిలీ॥౨౩॥ విభీషణవచఃశ్రుత్వారావణోరాక్షసే
శ్వరః। విసర్జయిత్వాతాన్సర్వాన్ప్రవివేశస్వకంగృహమ్॥౨౪॥ ఇతిశ్రీమద్యుద్ధకాండే-నవమస్సర్గః. ********

తతఃప్రత్యుషసిప్రాప్తేప్రాప్తధర్మార్థనిశ్చయః। రాక్షసాధిపతేర్వేశ్మభీమకర్మావిభీషణః॥౧॥ శైలాగ్ర
చయసంకాశంశైలశృంగమివోన్నతమ్। సువిభక్తమహాకక్ష్యంమహాజనపరిగ్రహమ్॥౨॥ మతిమద్భిర్మహామాత్రైరనుర
క్తైరధిష్ఠితమ్। రాక్షసైశ్చాప్తపర్యాప్తైస్సర్వతఃపరిరక్షితమ్॥౩॥ మత్తమాతంగనిశ్వాసైర్వ్యాకులీకృతమారుతమ్। శంఖ
ఘోషమహాఘోషంతూర్యసన్నాదనాదితమ్॥౪॥ ప్రమదాజనసంబాధంప్రజల్పితమహాపథమ్। తప్తకాంచననిర్యూహం
భూషణోత్తమభూషితమ్॥౫॥ గంధర్వాణామివావాసమాలయంమరుతామివ। రత్నసంచయసంబాధంభవనంభోగి
నామివ॥౬॥ తంమహాభ్రమివాదిత్యస్తేజోవిస్తృతరశ్మివాన్। అగ్రజస్యాలయంవీరఃప్రవివేశమహాద్యుతిః॥౭॥ పుణ్యాన్
పుణ్యాహఘోషాంశ్చవేదవిద్భిరుదాహృతాన్। శుశ్రావసుమహాతేజాభ్రాతుర్విజయసంశ్రితాన్॥౮॥ పూజితాంస్తి
లపాత్రైశ్చసర్పిర్భిస్సుమనోక్షతైః। మంత్రవేదవిదోవిప్రాన్దదర్శసుమహాబలః॥౯॥ సపూజ్యమానోరక్షోభిర్దీ
ప్యమానస్స్వతేజసా। ఆసనస్థంమహాబాహుర్వవందేధనదానుజమ్॥౧౦॥ సరాజదృష్టిసంపన్నమాసనంహేమభూషి
తమ్। జగామసముదాచారంప్రయుజ్యాచారకోవిదః॥౧౧॥ సరావణంమహాత్మానంవిజనేమంత్రిసన్నిధౌ। ఉవాచహిత
మత్యర్థంవచనంహేతునిశ్చితమ్॥౧౨॥ ప్రసాద్యభ్రాతరంజ్యేష్ఠంసాంత్వేనోపస్థితక్రమః। దేశకాలార్థసంవాదీ
దృష్టలోకపరావరః॥౧౩॥ యదాప్రభృతివైదేహీసంప్రాప్తేమాంపురీంతవ। తదాప్రభృతిదృశ్యంతేనిమిత్తాన్యశుభాని
నః॥౧౪॥ సస్ఫులింగస్సధూమార్చిస్సధూమకలుషోదయః। మంత్రసంధుక్షితోప్యగ్నిర్నసమ్యగభివర్ధతే॥౧౫॥ అగ్నిష్ఠే
ష్వగ్నిశాలాసుతథాబ్రహ్మస్థలీషుచ। సరీసృపాశ్చదృశ్యంతేహవ్యేషుచపిపీలికాః॥౧౬॥ గవాంపయాంసిస్కన్నానివి
మదావీరకుంజరాః। దీనమశ్వాఃప్రహేషంతేనచగ్రాసాభినందినః॥౧౭॥ ఖరోష్ట్రాశ్వతరారాజన్భిన్నరోమాఃస్రవం
తినః। నస్వభావేవతిష్ఠంతేవిధానైరపిచింతితాః॥౧౮॥ వాయసాస్సంఘశఃక్రూరావ్యాహరంతిసమంతతః। సమవేతా
శ్చదృశ్యంతేవిమానాగ్రేషుసంఘశః॥౧౯॥ గృధ్రాశ్చపరిలీయంతేపురీముపరిపిండితాః। ఉపపన్నాశ్చసంధ్యేద్వేవ్యా
హరంత్యశివంశివాః॥౨౦॥ క్రవ్యాదానాంమృగాణాంచపురద్వారేషుసంఘశః। శ్రూయంతేవిపులాఘోషాస్సవిస్ఫూ
ర్జథునిస్వనాః॥౨౧॥ తదేవంప్రస్తుతేకార్యేప్రాయశ్చిత్తమిదంక్షమమ్। రోచతేయదివైదేహీరాఘవాయప్రదీయ
తామ్॥౨౨॥ ఇదంచయదివామోహాల్లోభాద్వావ్యాహృతంమయా। తత్రాపిచమహారాజనదోషంకర్తుమర్హసి॥
౨౩॥ అయంచదోషస్సర్వస్యజనస్యాస్యోపలక్ష్యతే। రక్షసాంరాక్షసీనాంచపురస్యాంతఃపురస్యచ॥౨౪॥ శ్రావణేచాస్య
మంత్రస్యనివృత్తాస్సర్వమంత్రిణః। అవశ్యంచమయావాచ్యంయద్దృష్టమపివాశ్రుతమ్॥౨౫॥ సంప్రధార్యయథాన్యా
యంతద్భవాన్కర్తుమర్హతి। ఇతిస్మమంత్రిణాంమధ్యేభ్రాతాభ్రాతరమూచివాన్॥౨౬॥ రావణంరాక్షసశ్రేష్ఠం
పథ్యమేతద్విభీషణః। హితంమహార్థంమృదుహేతుసంహితంవ్యతీతకాలాయతిసంప్రతిక్షమమ్। నిశమ్యతద్వాక్యము
పస్థితజ్వరఃప్రసంగవానుత్తరమేతదబ్రవీత్॥౨౭॥ భయంనపశ్యామికుతశ్చిదప్యహంనరాఘవఃప్రాప్స్యతిజాతుమైథి
లీమ్। సురైస్సహేంద్రైరపిసంగతఃకథంమమాగ్రతఃస్థాస్యతిలక్ష్మణాగ్రజః॥౨౮॥ ఇతీదముక్త్వాసురసైన్యనాశనోమహా
బలస్సంయతిచండవిక్రమః। దశాననోభ్రాతరమాప్తవాదినంవిసర్జయామాసతదావిభీషణమ్॥౨౯॥ ఇతిశ్రీమద్యు
ద్ధకాండే-దశమస్సర్గః ************* సబభూవకృశోరాజామైథిలీకామమోహితః। అసంమానాచ్చసుహృదాం
పాపఃపాపేనకర్మణా॥౧॥ అతీతసమయేకాలేతస్మిన్వైయుధిరావణః। అమాత్యైశ్చసుహృద్భిశ్చప్రాప్తకాలమమన్య
త॥౨॥ సహేమజాలవితతంమణివిద్రుమభూషితమ్। ఉపగమ్యవినీతాశ్వమారురోహమహారథమ్॥౩॥ తమాస్థాయరథశ్రే
ష్ఠంమహామేఘసమస్వనమ్। ప్రయయౌరాక్షసశ్రేష్ఠోదశగ్రీవస్సభాంప్రతి॥౪॥ అసిచర్మధరాయోధాస్సర్వాయుధ

ధరాస్తథా। రాక్షసా రాక్షసేంద్రస్య పురస్తాత్సంప్రతస్థిరే॥౫॥ నానావికృతవేషాశ్చ నానాభూషణభూషితాః। పార్శ్వతః
పృష్ఠతశ్చైనం పరివార్య యయుస్తదా॥౬॥ రథైశ్చాతిరథాశ్శీఘ్రం మత్తైశ్చ వరవారణైః। అనూత్పేతుర్దశగ్రీవమా
క్రీడద్భిశ్చ వాజిభిః॥౭॥ గదాపరిఘహస్తాశ్చ శక్తితోమరపాణయః। పరశ్వధధరాశ్చాన్యే తథాన్యే శూలపాణయః॥౮॥ త
తస్తూర్యసహస్రాణాం సంజజ్ఞే నిస్వనో మహాన్। తుములశ్శంఖశబ్దశ్చ సభాం గచ్ఛతి రావణే॥౯॥ స నేమిఘోషేణ మ
హాన్ సహసాభివినాదయన్। రాజమార్గం శ్రియా జుష్టం ప్రతిపేదే మహారథః॥౧౦॥ విమలం చాతపత్రాణాం ప్రగృహీత
మశోభత। పాండరం రాక్షసేంద్రస్య పూర్ణస్తారాధిపో యథా॥౧౧॥ హేమమంజరిగర్భే చ శుద్ధస్ఫటికవిగ్రహే। చామ
రవ్యజనే చాస్య రేజతుస్సవ్యదక్షిణే॥౧౨॥ తే కృతాంజలయస్సర్వే రథస్థం పృథివీస్థితాః। రాక్షసా రాక్షసశ్రేష్ఠం శిరోభి
స్తం వవందిరే॥౧౩॥ రాక్షసైస్స్తూయమానస్సన్ జయాశీర్భిరరిందమః। ఆససాద మహాతేజాస్సభాం సువిరచితాం శుభామ్॥
౧౪॥ సువర్ణరజతస్థూణాం విశుద్ధస్ఫటికాంతరామ్। విరాజమానో వపుషా రుక్మపట్టోత్తరచ్ఛదామ్॥౧౫॥ తాం పిశాచశ
తైష్షడ్భిరభిగుప్తాం సదా శుభామ్। ప్రవివేశ మహాతేజాస్సుకృతాం విశ్వకర్మణా॥౧౬॥ తస్యాం తు వైడూర్యమయం ప్రి
యకాజినసంవృతమ్। మహత్సోపాశ్రయం భేజే రావణః పరమాసనమ్॥౧౭॥ తతశ్శశాసేశ్వరవద్దూతాన్ లఘుపరాక్ర
మాన్। సమానయత మే క్షిప్రమిహైతాన్ రాక్షసానితి॥౧౮॥ కృత్యమస్తి మహజ్జాతం సమర్థ్యమిహ నో భవేత్। రాక్ష
సాస్తద్వచశ్శ్రుత్వా లంకాయాం పరిచక్రముః॥౧౯॥ అనుగేహమవస్థాయ విహారశయనేషు చ। ఉద్యానేషు చ గత్వాంసి చో
దయంతో హ్యభీతవత్॥౨౦॥ తే రథాన్ రుచిరానేకే దృప్తానేకే పృథగ్ఘయాన్। గజానేకేఽధిరురుహుర్జగ్ముశ్చైకే పదా
తయః॥౨౧॥ సా పురీ పరమాకీర్ణా రథకుంజరవాజిభిః। సంపతద్భిర్విరురుచే గరుత్మద్భిరివాంబరమ్॥౨౨॥ తే వాహనాన్యవ
స్థాప్య యానాని వివిధాని చ। సభాం పద్భిః ప్రవివిశుస్సింహా గిరిగుహామివ॥౨౩॥ రాజ్ఞః పాదౌ గృహీత్వా తు రాజ్ఞా తే ప్రతి
పూజితాః। పీఠేష్వన్యే బృసీష్వన్యే భూమౌ కేచిదుపావిశన్॥౨౪॥ తే సమేత్య సభాయాం వై రాక్షసా రాజశాసనాత్।
యథార్హముపతస్థుస్తే రావణం రాక్షసాధిపమ్॥౨౫॥ మంత్రిణశ్చ యథాముఖ్యా నిశ్చయార్థేషు పండితాః। అ
మాత్యాశ్చ గుణోపేతాస్సర్వజ్ఞా బుద్ధిదర్శనాః॥౨౬॥ సమేయుస్తత్ర శతశశ్శూరాశ్చ బహవస్తదా। సభాయాం హే
మవర్ణాయాం సర్వార్థస్య సుఖాయ వై॥౨౭॥ రమ్యాయాం రాక్షసేంద్రస్య సమేయుస్తత్ర సంఘశః। రాక్షసా రాక్ష
సశ్రేష్ఠం పరివార్యోపతస్థిరే॥౨౮॥ తతో మహాత్మా విపులం సుయుగ్యం వరం రథం హేమవిచిత్రితాంగమ్। శుభం సమాస్థా
య యయౌ యశస్వీ విభీషణస్సంసదమగ్రజస్య॥౨౯॥ స పూర్వజాయావరజశ్శశంస నామాథ పశ్చాచ్చరణౌ వవందే। శు
కః ప్రహస్తశ్చ తథైవ తేభ్యో దదౌ యథార్హం పృథగాసనాని॥౩౦॥ సువర్ణనానామణిభూషణానాం సువాససాం సం
సది రాక్షసానామ్। తేషాం పరార్ధ్యాగరుచందనానాం స్రజాం చ గంధాశ్చ వవుస్సమంతాత్॥౩౧॥ న చుక్రుశుర్నానృత
మాహ కశ్చిత్సభాసదో నైవ జజల్పురుచ్చైః। సంసిద్ధార్థాస్సర్వ ఏవోగ్రవీర్యా భర్తుస్సర్వే తేభ్యపశ్యన్ముఖాని॥౩౨॥
స రావణశ్శస్త్రభృతాం మనస్వినాం మహాబలానాం సమితౌ మనస్వీ। తస్యాం సభాయాం ప్రభయా చకాశే మధ్యే వ
సూనామివ వజ్రహస్తః॥౩౩॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - ఏకాదశస్సర్గః - ****************************

స తాం పరిషదం కృత్స్నాం సమీక్ష్య సమితింజయః। ప్రచోదయామాస తదా ప్రహస్తం వాహినీపతిమ్॥౧॥ సేనా
పతే యథా తే స్యుః కృతవిద్యాశ్చతుర్విధాః। యోధా నగరరక్షాయాం తథా వ్యాదేష్టుమర్హసి॥౨॥ స ప్రహస్తః ప్రణీ
తాత్మా చికీర్షన్ రాజశాసనమ్। వినిక్షిప్య బలం సర్వం బహిరంతశ్చ మందిరే॥౩॥ తతో వినిక్షిప్య బలం పృథఙ్నగరగుప్తయే।
ప్రహస్తః ప్రముఖే రాజ్ఞో నిషసాద జగాద చ॥౪॥ నిహితం బహిరంతశ్చ బలం బలవతస్తవ। కురుష్వావిమనాః క్షిప్రం యదభిప్రే
తమస్తి తే॥౫॥ ప్రహస్తవచనం శ్రుత్వా రాజా రాజ్యహితే రతః। సుఖేప్సుస్సుహృదాం మధ్యే వ్యాజహార స రావణః॥౬॥ ప్రి
యాప్రియే సుఖం దుఃఖం లాభాలాభౌ హితాహితే। ధర్మకామార్థకృచ్ఛ్రేషు యూయమర్హథ వేదితుమ్॥౭॥ సర్వకృత్యా
ని యుష్మాభిస్సమారబ్ధాని సర్వదా। మంత్రకర్మనియుక్తాని న జాతు విఫలాని మే॥౮॥ ససోమగ్రహనక్షత్రైర్మరుద్భిరివ
వాసవః। భవద్భిరహమత్యర్థం వృతశ్శ్రియమవాప్నుయామ్॥౯॥ అహం తు ఖలు సర్వాన్వస్సమర్థయితుముద్యతః। కుం
భకర్ణస్య తు స్వప్నాన్నేమమర్థమవేదయమ్॥౧౦॥ అయం హి సుప్తష్షణ్మాసాన్ కుంభకర్ణో మహాబలః। సర్వశస్త్ర

శ్రుత్వా తాం ముఖ్యస్సభ ఇదానీముపస్థితః॥౧౧॥ఇయం చ దండకారణ్యాద్రామస్య మహిషీ ప్రియా। రక్షోభిశ్చరితాద్దేశాదానీ
తా జనకాత్మజా॥౧౨॥సా మే న శయ్యామారోఢుమిచ్ఛత్యలసగామినీ। త్రిషు లోకేషు చాన్యా మే న సీతాసదృశీ మతా॥౧౩॥
తనుమధ్యా పృథుశ్రోణీ శారదేందునిభాననా। హేమబింబనిభా సౌమ్యా మాయేవ మయనిర్మితా॥౧౪॥సులోహితతలౌ
శ్లక్ష్ణౌ చరణౌ సుప్రతిష్ఠితౌ। దృష్ట్వా తామ్రనఖౌ తస్యా దీప్యతే మే శరీరజః॥౧౫॥హుతాగ్నేరర్చిసంకాశామేనాం సౌ
రీమివ ప్రభామ్। దృష్ట్వా సీతాం విశాలాక్షీం కామస్య వశమేయివాన్॥౧౬॥ఉన్నసం వదనం వల్గు విపులం చారులోచనమ్। ప
శ్యం స్తదా వశ స్తస్యాః కామస్య వశమేయివాన్॥౧౭॥ క్రోధహర్షసమానేన దుర్వర్ణకరణేన చ। శోకసంతాపనిత్యే
న కామేన కలుషీకృతః॥౧౮॥సా తు సంవత్సరం కాలం మామయాచత భామినీ। ప్రతీక్షమాణా భర్తారం రామమాయత
లోచనా॥౧౯॥తన్మయా చారునేత్రాయాః ప్రతిజ్ఞాతం వచశ్శుభమ్। శ్రాంతోఽహం సతతం కామాద్యాతో హయ ఇవా
ధ్వని॥౨౦॥కథం సాగరమక్షోభ్యముత్తరంతి వనౌకసః। బహుసత్త్వసమాకీర్ణం తౌ వా దశరథాత్మజౌ॥౨౧॥అథవా కపినై
కేన కృతం నః కదనం మహత్। దుర్జ్ఞేయాః కార్యగతయో బ్రూత యస్య యథామతి॥౨౨॥మానుషాన్మే భయం నాస్తి తథా
పి తు విమృశ్యతామ్। తదా దేవాసురే యుద్ధే యుష్మాభిస్సహితో జయమ్॥౨౩॥తే మే భవంతశ్చ తథా సుగ్రీవప్రముఖా హ
రీన్। పరే పారే సముద్రస్య పురస్కృత్య నృపాత్మజౌ॥౨౪॥సీతాయాః పదవీం జ్ఞాత్వా సంప్రాప్తౌ వరుణాలయమ్। అదే
యా చ యథా సీతా వధ్యౌ దశరథాత్మజౌ॥౨౫॥భవద్భిర్మంత్ర్యతాం మంత్రస్సునీతం చాభిధీయతామ్। న హి శక్తిం ప్రప
శ్యామి జగత్యన్యస్య కస్యచిత్॥౨౬॥సాగరం వానరైస్తీర్త్వా నిశ్చయేన జయో మమ। తస్య కామపరీతస్య నిశమ్య పరిదేవి
తమ్॥౨౭॥కుంభకర్ణః ప్రసుక్రోధవచనం చేదమబ్రవీత్। సంప్రధార్యైవ తత్కార్యం కరణీయం త్వయా విభో॥౨౮॥
ప్రసహ్యామి సహామాత్యైస్సర్వమేవ యథాతథమ్। యదా తు రామస్య సలక్ష్మణస్య ప్రసహ్య సీతా ఖలు సా ఇహాహృతా।
సకృత్సమీక్ష్యైవ సునిశ్చితం తదా భజేత చిత్తం యమునేవ యామునమ్॥౨౯॥సర్వమేతన్మహారాజ కృతమప్రతిమం తవ।
విధీయేత సహాస్మాభిరాదావేవాస్య కర్మణః॥౩౦॥న్యాయేన రాజకార్యాణి యః కరోతి దశానన। న స సంతప్యతే పశ్చాన్ని
శ్చితార్థమతిర్నృపః॥౩౧॥అనుపాయేన కర్మాణి విపరీతాని యాని చ। క్రియమాణాని దుష్యంతి హవీంష్యప్రయతేష్వి
వ॥౩౨॥ యః పశ్చాత్పూర్వకార్యాణి కర్మాణ్యభిచికీర్షతి। పూర్వం చాపరకార్యాణి న స వేద నయానయౌ॥౩౩॥చపల
స్య తు కృత్యేషు ప్రసమీక్ష్యాధికం బలమ్। క్షిప్రమన్యే ప్రపద్యంతే క్రౌంచస్య ఖమివ ద్విజాః॥౩౪॥త్వయేదం మహదార
బ్ధం కార్యమప్రతిచింతితమ్। దిష్ట్యా త్వాం నావధీద్రామో విషమిశ్రమివామిషమ్॥౩౫॥తస్మాత్త్వయా సమారబ్ధం కర్మ
హ్యప్రతిమం పరైః। అహం సమీకరిష్యామి హత్వా శత్రూంస్తవానఘ॥౩౬॥అహముత్సాదయిష్యామి శత్రూంస్తవ వి
శాంపతే। యది శక్రవివస్వంతౌ యది పావకమారుతౌ॥౩౭॥తావహం యోధయిష్యామి కుబేరవరుణావపి। గిరిమాత్రశరీర
స్య మహాపరిఘయోధినః॥౩౮॥నర్దతస్తీక్ష్ణదంష్ట్రస్య బిభియాద్వై పురందరః। పునర్మాం స ద్వితీయేన శరేణ నిహనిష్య
తి॥౩౯॥తతోఽహం తస్య పాస్యామి రుధిరం కామమాశ్వస। వధేన వై దాశరథేస్సుఖావహం జయం తవాహర్తుమహం యతి
ష్యే। హత్వా చ రామం సహ లక్ష్మణేన ఖాదామి సర్వాన్ హరియూథముఖ్యాన్॥౪౦॥రమస్వ కామం పిబ చాగ్ర్యవారు
ణీం కురుష్వ కార్యాణి హితాని విజ్వరః। మయా తు రామే గమితే యమక్షయం చిరాయ సీతా వశగా భవిష్యతి॥౪౧॥ఇతి శ్రీ
మద్యుద్ధకాండే - ద్వాదశస్సర్గః - ********************** రావణం క్రుద్ధమాజ్ఞాయ మహాపార్శ్వో మహాబలః।
ముహూర్తమనుసంచింత్య ప్రాంజలిర్వాక్యమబ్రవీత్॥౧॥యః ఖల్వపి వనం ప్రాప్య మృగవ్యాలసమాకులమ్। న పిబే
న్మధు సంప్రాప్య స నరో బాలిశో భవేత్॥౨॥ఈశ్వరస్యేశ్వరః కోఽస్తి తవ శత్రునిబర్హణ। రమస్వ సహ వైదేహ్యా శత్రూ
నాక్రమ్య మూర్ధని॥౩॥బలాత్కుక్కుటవృత్తేన వర్తయస్వ మహాబల। ఆక్రమ్యాక్రమ్య సీతాం వై తాం భుంక్ష్వ చర
మస్వ చ॥౪॥ లబ్ధకామస్య తే పశ్చాదాగమిష్యతి చేద్భయమ్। ప్రాప్తమప్రాప్తకాలం వా సర్వం ప్రతిసహిష్య
సి॥౫॥కుంభకర్ణస్సహాస్మాభిరింద్రజిచ్చ మహాబలః। ప్రతిషేధయితుం శక్తౌ సవజ్రమపి వజ్రిణమ్॥౬॥ఉపప్రదానం సాం
త్వం వా భేదం వా కుశలైః కృతమ్। సమతిక్రమ్య దండేన సిద్ధిమర్థేషు రోచయ॥౭॥ఇహ ప్రాప్తాన్వయం సర్వాన్ శత్రూం
స్తవ మహాబల। వశే శస్త్రప్రతాపేన కరిష్యామో న సంశయః॥౮॥ఏవముక్తస్తదా రాజా మహాపార్శ్వేన రావణః। తస్య

సంపూజయన్వాక్యమిదంవచనమబ్రవీత్ ॥౯॥ మహాపార్శ్వనిబోధత్వంరహస్యంకించిదాత్మనః। చిరవృత్తంతదాఖ్యాస్యేయదవాప్తంమయాపురా ॥౧౦॥ పితామహస్యభవనంగచ్ఛంతీంపుంజికస్థలామ్। చంచూర్యమాణామద్రాక్షమాకాశేగ్నిశిఖామివ ॥౧౧॥ సాప్రసహ్యమయాభుక్తాకృతావివసనాతతః। స్వయంభూభవనంప్రాప్తాలోలితానళినీయథా ॥౧౨॥ తచ్చతస్యతదామన్యేజ్ఞాతమాసీన్మహాత్మనః। అథసంకుపితోదేవోమామిదంవాక్యమబ్రవీత్ ॥౧౩॥ అద్యప్రభృతియామన్యాంబలాన్నారీంగమిష్యసి। తదాతేశతధామూర్ధాఫలిష్యతినసంశయః ॥౧౪॥ ఇత్యహంతస్యశాపస్యభీతఃప్రసభమేవతామ్। నారోపయేబలాత్సీతాంవైదేహీంశయనేశుభే ॥౧౫॥ సాగరస్యేవమేవేగోమారుతస్యేవమేగతిః। నైతద్దాశరథిర్వేదహ్యాసాదయతితేనమామ్ ॥౧౬॥ కోహిసింహమివాసీనంసుప్తంగిరిగుహాశయే। క్రుద్ధంమృత్యుమివాసీనంసంప్రబోధయితుమిచ్ఛతి ॥౧౭॥ నమత్తోనిశితాన్బాణాన్ద్విజిహ్వానివపన్నగాన్। రామఃపశ్యతిసంగ్రామేతేనమామభిగచ్ఛతి ॥౧౮॥ క్షిప్రంవజ్రోపమైర్బాణైశ్శతధాకార్ముకచ్యుతైః। రామమాదీపయిష్యామిఉల్కాభిరివకుంజరమ్ ॥౧౯॥ తచ్చాస్యబలమాదాస్యేబలేనమహతావృతః। ఉదయన్సవితాకాలేనక్షత్రాణామివప్రభామ్ ॥౨౦॥ నవాసవేనాపిసహస్రచక్షుషాయథాస్మిశక్యోవరుణేనవాపునః। యథాత్వియంబాహుబలేననిర్జితాపురీపురావైశ్రవణేనపాలితా ॥౨౧॥

ఇతిశ్రీమద్యుద్ధకాండే - త్రయోదశస్సర్గః . **

నిశాచరేంద్రస్యనిశమ్యవాక్యంసకుంభకర్ణస్యచగర్జితాని। విభీషణోరాక్షసరాజముఖ్యమువాచవాక్యంహితమర్థయుక్తమ్ ॥౧॥ వృతోహిబాహ్వంతరభోగరాశిశ్చింతావిషస్సుస్మితతీక్ష్ణదంష్ట్రః। పంచాంగులీపంచశిరోతికాయస్సీతామహాహిస్తవకేనరాజన్ ॥౨॥ యావన్నలంకాంసమభిద్రవంతి ... పురాశరత్సూర్యమరీచిసన్నిభాన్సువర్ణపుంఖాన్సుదృఢాన్నృపాత్మజః। సృజత్యమోఘాన్విశిఖాన్వధాయతేప్రదీయతాందాశరథాయమైథిలీ ॥౩॥ యావన్నలంకాంసమభిద్రవంతివలీముఖాఃపర్వతకూటమాత్రాః। దంష్ట్రాయుధాశ్చైవనఖాయుధాశ్చప్రదీయతాందాశరథాయమైథిలీ ॥౪॥ యావన్నగృహ్ణంతిశిరాంసిబాణారామేరితారాక్షసపుంగవానామ్। వజ్రోపమావాయుసమానవేగాఃప్రదీయతాందాశరథాయమైథిలీ ॥౫॥ నకుంభకర్ణేంద్రజితౌనరాజంస్తథామహాపార్శ్వమహోదరౌవా। నికుంభకుంభౌచతథాతికాయఃస్థాతుంనశక్తాయుధిరాఘవస్య ॥౬॥ జీవంస్తురామస్యనమోక్ష్యసేత్వంగుప్తస్సవిత్రాప్యథవామరుద్భిః। నవాసవస్యాంకగతోనమృత్యోర్నభోనపాతాళమనుప్రవిష్టః ॥౭॥ నిశమ్యవాక్యంతువిభీషణస్యతతఃప్రహస్తోవచనంబభాషే। ననోభయంవిద్మనదైవతేభ్యోనదానవేభ్యోహ్యథవాకదాచిత్ ॥౮॥ నయక్షగంధర్వమహోరగేభ్యోభయంనసంఖ్యేపతగోత్తమేభ్యః। కథన్నురామాద్భవితాభయన్నోనరేంద్రపుత్రాత్సమరేకదాచిత్ ॥౯॥ ప్రహస్తవాక్యంత్వహితంనిశమ్యవిభీషణోరాజహితానుకాంక్షీ। తతోమహార్థంవచనంబభాషేధర్మార్థకామేషునివిష్టబుద్ధిః ॥౧౦॥ ప్రహస్తరాజాచమహోదరశ్చత్వంకుంభకర్ణశ్చయథార్థజాతమ్। బ్రవీథరామంప్రతితన్నశక్యంయథాగతిఃస్వర్గమధర్మబుద్ధేః ॥౧౧॥ వధస్తురామస్యమయాత్వయావాప్రహస్తసర్వైరపిరాక్షసైర్వా। కథంభవేదర్థవిశారదస్యమహార్ణవంతర్తుమివాప్లవస్య ॥౧౨॥ ధర్మప్రధానస్యమహారథస్యఇక్ష్వాకువంశప్రభవస్యరాజ్ఞః। ప్రహస్తదేవాశ్చతథావిధస్యకృత్యేషుశక్తస్యభవంతిమూఢాః ॥౧౩॥ తీక్ష్ణానయావత్తవకంకపత్రాదురాసదారాఘవవిప్రముక్తాః। భిత్త్వాశరీరంప్రవిశంతిబాణాఃప్రహస్తతేనైవవికత్థసేత్వమ్ ॥౧౪॥ భిత్త్వానయావత్ప్రవిశంతికాయంప్రాణాంతకాస్తేశనితుల్యవేగాః। శితాశ్శరారాఘవవిప్రముక్తాఃప్రహస్తతేనైవవికత్థసేత్వమ్ ॥౧౫॥ నరావణోనాతిబలస్త్రిశీర్షోనకుంభకర్ణస్యసుతోనికుంభః। నచేంద్రజిద్దాశరథింప్రసోఢుంత్వంవారణేశక్రసమంసమర్థాః ॥౧౬॥ దేవాంతకోవాపినరాంతకోవాతథాతికాయోతిరథోమహాత్మా। అకంపనశ్చాద్రిసమానసారఃస్థాతుంనశక్తాయుధిరాఘవస్య ॥౧౭॥ అయంహిరాజావ్యసనాభిభూతోమిత్రైరమిత్రప్రతిమైర్భవద్భిః। అన్వాస్యతేరాక్షసనాశనార్థేతీక్ష్ణఃప్రకృత్యాహ్యసమీక్ష్యకారీ ॥౧౮॥ అనంతభోగేనసహస్రమూర్ధ్నానాగేనభీమేనమహాబలేన। బలాత్పరిక్షిప్తమిమంభవంతోరాజానముత్క్షిప్యవిమోచయంతు ॥౧౯॥ యావద్ధికేశగ్రహణంసుహృద్భిస్సమేత్యసర్వైఃపరిపూర్ణకామైః। నిగృహ్యరాజాపరిరక్షితవ్యోభూతైర్యథాభీమబలైర్గృహీతః ॥౨౦॥ సువారిణారాఘవసాగరేణప్రచ్ఛాద్యమానస్తరసాభవద్భిః। యుక్తస్త్వయంతార

ముఖంసమేత్య కాకుత్‌స్థపాతాళముఖేపతన్తి సః॥౨౦॥ఇదంపురస్యాస్యసురాక్షసస్య రాజ్ఞశ్చపథ్యంససుహృజ్జనస్య।స
మ్యక్పపివాక్యంస్వమతంబ్రవీమినరేంద్రపుత్రాయదదామపత్నీమ్॥ ౨౧ ॥పరస్యవీర్యంస్వబలంచబుద్ధ్వాస్థానంక్షయం
చైవతథైవవృద్ధిమ్ । తథాస్వపక్షేప్యనుమృశ్యబుద్ధ్యావదేత్ క్షమంస్వామిహితంచమంత్రీ॥౨౨॥ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే-
చతుర్దశస్సర్గః ************* బృహస్పతేస్తుల్యమతేర్వచ స్తన్నిశమ్యయత్నేనవిభీషణస్య।తతోమహాత్మా వ
చనంబభాషేతత్రేంద్రజిన్నైరృతయోధముఖ్యః॥౧॥కింనామతేతాతకనిష్ఠవాక్యమనర్థకంచైవసుభీతవచ్చ।అస్మిన్కు
లేయోపిభవేన్నజాతస్సోపీదృశంనైవవదేన్నకుర్యాత్॥ ౨ ॥సత్త్వేనవీర్యేణపరాక్రమేణశౌర్యేణధైర్యేణచతేజసాచ ।
ఏకఃకులేస్మిన్పురుషోవిముక్తోవిభీషణస్తాతకనిష్ఠఏషః॥౩॥కిన్నామతౌరాక్షసరాజపుత్రావస్మాకమేకేనహిరాక్షసేన।
సుప్రాకృతేనాపిరణేనిహంతుంశక్యౌకుతోభీషయసేస్మభీరో॥౪॥ త్రిలోకనాథోననుదేవరాజశ్శక్రోమయాభూమితలే
నివిష్టః।భయార్దితాశ్చాపిదిశఃప్రపన్నాస్సర్వేతథాదేవగణాస్సమగ్రాః॥౫॥ఐరావతోవిస్వరమున్నదన్సనిపాతి
తోభూమితలేమయాతు।వికృష్యదంతౌతుమయాప్రసహ్యవిత్రాసితాదేవగణాస్సమగ్రాః॥౬॥సోహంసురాణామపి
దర్పహంతాదైత్యోత్తమానామపిశోకదాతా । కథంనరేంద్రాత్మజయోర్నశక్తోమనుష్యయోఃప్రాకృతయోస్సువీ
ర్యః॥౭॥అథేంద్రకల్పస్యదురాసదస్యమహౌజసస్తద్వచనంనిశమ్య ।తతోమహార్థంవచనంబభాషేవిభీషణశ్శస్త్రభృ
తాంవరిష్ఠః॥౮॥నతాతమంత్రేతవనిశ్చయోస్తిబాలస్త్వమద్యాప్యవిపక్వబుద్ధిః। తస్మాత్త్వయాప్యాత్మవినాశనాయవ
చోర్థహీనంబహువిప్రలప్తమ్॥౯॥పుత్రప్రవాదేనతురావణస్యత్వమింద్రజిన్మిత్రముఖోసిశత్రుః । యస్యేదృశంరా
ఘవతోవినాశంనిశమ్యమోహాదనుమన్యసేత్వమ్॥౧౦॥త్వమేవవధ్యశ్చసుదుర్మతిశ్చసచాపివధ్యోయఇహానయత్త్వాం
బాలందృఢంసాహసికంచయోద్యప్రావేశయన్మంత్రకృతాంసమీపమ్॥ ౧౧ ॥మూఢఃప్రగల్భోవినయోపపన్నస్తీక్ష్ణ
స్వభావోల్పమతిర్దురాత్మా।మూర్ఖస్త్వమత్యంతసుదుర్మతిశ్చత్వమింద్రజిద్బాలతయాబ్రవీషి॥౧౨॥కోహిబ్రహ్మ
దండప్రతిమప్రకాశానర్చిష్మతఃకాలనికాశరూపాన్ ।సహేతబాణాన్యమదండకల్పాన్సమక్షముక్తాన్యుధిరాఘ
వేణ॥౧౩॥ధనానిరత్నానివిభూషణానివాసాంసిదివ్యానిమణీంశ్చచిత్రాన్ । సీతాంచరామాయనివేద్యదేవీంవసేమ
రాజన్నిహవీతశోకాః ॥౧౪॥ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - పంచదశస్సర్గః - ******************************

సునివిష్టంహితంవాక్యముక్తవంతంవిభీషణమ్।అబ్రవీత్పరుషంవాక్యంరావణఃకాలచోదితః॥౧॥వసేత్సహసపత్నేన
సక్రుద్ధేనాశీవిషేణవా । నతుమిత్రప్రవాదేనసంవసేచ్ఛత్రుసేవినా॥౨॥జానామిశీలంజ్ఞాతీనాంసర్వలోకేషురాక్షస।
హృష్యంతివ్యసనేష్వేతేజ్ఞాతీనాంజ్ఞాతయస్సదా॥౩॥ప్రధానంసాధకంవైద్యంధర్మశీలంచరాక్షస।జ్ఞాతయోహ్యవమ
న్యంతేశూరంపరిభవంతిచ॥౪॥నిత్యమన్యోన్యసంహృష్టావ్యసనేష్వాతతాయినః।ప్రచ్ఛన్నహృదయాఘోరాజ్ఞాతయస్తు
భయావహాః॥౫॥శ్రూయంతేహస్తిభిర్గీతాఃశ్లోకాఃపద్మవనేక్వచిత్ ।పాశహస్తాన్నరాన్దృష్ట్వాశృణుతాన్గదతోమ
మ॥౬॥నాగ్నిర్నాన్యానిశస్త్రాణినపాశాభయావహాః । ఘోరాఃస్వార్థప్రయుక్తాస్తుజ్ఞాతయోనోభయావహాః॥
౭॥ఉపాయమేతేవక్ష్యంతిగ్రహణేనాత్రసంశయః।కృత్స్నాద్భయాత్ జ్ఞాతిభయంసుకష్టంవిదితంచనః॥౮॥విద్యతేగో
షుసంపన్నంవిద్యతేబ్రాహ్మణేదమః। విద్యతేస్త్రీషుచాపల్యంవిద్యతేజ్ఞాతితోభయమ్॥౯॥తతోనేష్టమిదంసౌమ్యయద
హంలోకసత్కృతః।ఐశ్వర్యేణాభిజాతశ్చరిపూణాంమూర్ధ్న్యవస్థితః॥౧౦॥యథాపుష్కరపత్రేషుపతితాస్తోయబిందవః
దవః।నశ్లేషముపగచ్ఛంతితథానార్యేషుసౌహృదమ్॥౧౧॥యథాపూర్వంగజఃస్నాత్వాగృహ్యహస్తేనవైరజః। దూష
యత్యాత్మనోదేహంతథానార్యేషుసౌహృదమ్॥ ౧౨ ॥యథామధుకరస్తర్షాద్రసంవిందన్నసజ్జతే।కుసుమేషుప్రఫు
ల్లేషుతథానార్యేషుసౌహృదమ్॥౧౩॥యథాశరదిమేఘానాంసించతామపిగర్జతామ్ । నభవత్యంబుసంక్లేదస్తథానా
ర్యేషుసౌహృదమ్॥౧౪॥అన్యస్త్వేవంవిధంబ్రూయాద్వాక్యమేతన్నిశాచర ।అస్మిన్ముహూర్తేనభవేత్త్వాంతుధిక్కుల
పాంసనమ్॥౧౫॥ఇత్యుక్తఃపరుషంవాక్యంన్యాయవాదీవిభీషణః ।ఉత్పపాతగదాపాణిశ్చతుర్భిస్సహరాక్షసైః॥౧౬॥
అబ్రవీచ్చతదావాక్యంజాతక్రోధోవిభీషణః।అంతరిక్షగతఃశ్రీమాన్భ్రాతరంరాక్షసాధిపమ్॥౧౭॥సత్వంభ్రాతాసి
మేరాజన్ బ్రూహిమాంయద్యదిచ్ఛసి।జ్యేష్ఠోమాన్యఃపితృసమోనచధర్మపథేస్థితః॥౧౮॥ఇదంతుపరుషంవాక్యంనక్ష

సుహృత్త్వంతవ।సునీతంహితకామేనవాక్యముక్తందశానన॥౧౯॥నగృహ్ణంత్యకృతాత్మానఃకాలస్యవశమాగతాః।సులభాఃపురుషారాజన్సతతంప్రియవాదినః॥౨౦॥అప్రియస్యతుపథ్యస్యవక్తాశ్రోతాచదుర్లభః।బద్ధంకాలస్యపాశేనసర్వభూతాపహారిణా॥౨౧॥ననశ్యంతముపేక్షేయంప్రదీప్తంశరణంయథా।దీప్తపావకసంకాశైశ్శితైఃకాంచనభూషణైః।౨౨॥నత్వామిచ్ఛామ్యహంద్రష్టుంరామేణనిహతంశరైః।శూరాశ్చబలవంతశ్చకృతాస్త్రాశ్చరణాజిరే॥౨౩॥కాలాభిపన్నాస్సీదంతియథావాలుకసేతవః।తన్మర్షయతుయచ్చోక్తంగురుత్వాద్ధితమిచ్ఛతా॥౨౪॥ఆత్మానంసర్వథారక్షపురీంచేమాంసరాక్షసామ్।స్వస్తితేస్తుగమిష్యామిసుఖీభవమయావినా॥౨౫॥నూనంనతేరావణకశ్చిదస్తిరక్షోనికాశేషుసుహృత్సభావా।హితోపదేశస్యసమంత్రవక్తాయోవారయేత్త్వాంస్వయమేవపాపాత్॥౨౬॥నివార్యమాణస్యమయాహితైషిణానరోచతేతేవచనంనిశాచర।పరేతకల్పాహిగతాయుషోనరాహితంనగృహ్ణంతిసుహృద్భిరీరితమ్॥౨౭॥ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - షోడశస్సర్గః - **

ఇత్యుక్త్వాపరుషంవాక్యంరావణంరావణానుజః।ఆజగామముహూర్తేనయత్రరామస్సలక్ష్మణః॥౧॥తంమేరుశిఖరాకారందీప్తామివశతహ్రదామ్।గగనస్థంమహీస్థాస్తేదదృశుస్సర్వవానరాః॥౨॥సహిమేఘాచలప్రఖ్యోమహేంద్రసమవిక్రమః।సర్వాయుధధరోవీరోదివ్యాభరణభూషితః॥౩॥యేచాప్యనుచరాస్తస్యచత్వారోభీమవిక్రమాః।తేపిసర్వాయుధోపేతాభూషణైశ్చాపిభూషితాః॥౪॥తమాత్మపంచమందృష్ట్వాసుగ్రీవోవానరాధిపః।వానరైస్సహదుర్ధర్షశ్చింతయామాసబుద్ధిమాన్॥౫॥చింతయిత్వాముహూర్తంతువానరాంస్తానువాచహ।హనూమత్ప్రముఖాన్సర్వానిదంవచనముత్తమమ్॥౬॥ఏషసర్వాయుధోపేతశ్చతుర్భిస్సహరాక్షసైః।రాక్షసోభ్యేతిపశ్యధ్వమస్మాన్హంతుంనసంశయః॥౭॥సుగ్రీవస్యవచఃశ్రుత్వాసర్వేతేవానరోత్తమాః।సాలానుద్యమ్యశైలాంశ్చఇదంవచనమబ్రువన్॥౮॥శీఘ్రంవ్యాదిశనోరాజన్వధాయైషాందురాత్మనామ్।నిపతంతుహతాశ్చైతేధరణ్యామల్పతేజసః॥౯॥తేషాంసంభాషమాణానామన్యోన్యంసవిభీషణః।ఉత్తరంతీరమాసాద్యఖస్థఏవవ్యతిష్ఠత॥౧౦॥ఉవాచచమహాప్రాజ్ఞస్స్వరేణమహతామహాన్।సుగ్రీవంతాంశ్చసంప్రేక్ష్యసర్వాన్వానరయూథపాన్॥౧౧॥రావణోనామదుర్వృత్తోరాక్షసోరాక్షసేశ్వరః।తస్యాహమనుజోభ్రాతావిభీషణఇతిశ్రుతః॥౧౨॥తేనసీతాజనస్థానాద్ధృతాహత్వాజటాయుషమ్।రుద్ధాచవివశాదీనారాక్షసీభిస్సురక్షితా॥౧౩॥తమహంహేతుభిర్వాక్యైర్వివిధైశ్చన్యదర్శయమ్।సాధునిర్యాత్యతాంసీతారామాయేతిపునఃపునః॥౧౪॥సచనప్రతిజగ్రాహరావణఃకాలచోదితః।ఉచ్యమానంహితంవాక్యంవిపరీతఇవౌషధమ్॥౧౫॥సోహంపరుషితస్తేనదాసవచ్చావమానితః।త్యక్త్వాపుత్రాంశ్చదారాంశ్చరాఘవంశరణంగతః॥౧౬॥సర్వలోకశరణ్యాయరాఘవాయమహాత్మనే।నివేదయతమాంక్షిప్రంవిభీషణముపస్థితమ్॥౧౭॥ఏతత్తువచనంశ్రుత్వాసుగ్రీవోలఘువిక్రమః।లక్ష్మణస్యాగ్రతోరామంసంరబ్ధమిదమబ్రవీత్॥౧౮॥రావణస్యానుజోభ్రాతావిభీషణఇతిశ్రుతః।చతుర్భిస్సహరక్షోభిర్భవంతంశరణంగతః॥౧౯॥మంత్రేవ్యూహేనయేచారేయుక్తోభవితుమర్హసి।వానరాణాంచభద్రంతేపరేషాంచపరంతప॥౨౦॥అంతర్ధానగతాహ్యేతేరాక్షసాఃకామరూపిణః।శూరాశ్చనికృతిజ్ఞాశ్చతేషుజాతునవిశ్వసేత్॥౨౧॥ప్రణిధీరాక్షసేంద్రస్యరావణస్యభవేదయమ్।అనుప్రవిశ్యసోస్మాసుభేదంకుర్యాన్నసంశయః॥౨౨॥అథవాస్వయమేవైషఛిద్రమాసాద్యబుద్ధిమాన్।అనుప్రవిశ్యవిశ్వస్తేకదాచిత్ప్రహరేదపి॥౨౩॥మిత్రాటవీబలంచైవమౌలంభృత్యబలంతథా।సర్వమేతద్బలంగ్రాహ్యంవర్జయిత్వాద్విషద్బలమ్॥౨౪॥ప్రకృత్యారాక్షసేంద్రస్యభ్రాతామిత్రస్యతేప్రభో।ఆగతశ్చరిపోఃపక్షాత్కథమస్మిన్హివిశ్వసేత్॥౨౫॥రావణేనప్రణిహితంతమవేహివిభీషణమ్।తస్యాహంనిగ్రహంమన్యేక్షమంక్షమవతాంవర॥౨౬॥రాక్షసోజిహ్మయాబుద్ధ్యాసందిష్టోయముపాగతః।ప్రహర్తుంమాయయాఛన్నోవిశ్వస్తేత్వయిరాఘవ॥౨౭॥ప్రవిష్టశ్శత్రుసైన్యంహిప్రాప్తశ్శత్రురతర్కితః।నిహన్యాదంతరంలబ్ధ్వాఉలూకఇవవాయసాన్॥౨౮॥వధ్యతామేషదండేనతీవ్రేణసచివైస్సహ।రావణస్యనృశంసస్యభ్రాతాహ్యేషవిభీషణః॥౨౯॥ఏవముక్త్వాతుతంరామంసంరబ్ధోవాహినీపతిః।వాక్యజ్ఞోవాక్యకుశలంతతోమౌనముపాగమత్॥౩౦॥సుగ్రీవస్యతుతద్వాక్యంశ్రుత్వారామోమహాయశాః।సమీపస్థానువాచేదంహనూమత్ప్రముఖాన్హరీన్॥౩౧॥యదుక్తంకపిరాజేనరావణావ

ఠజం ప్రతి। వాక్యం హేతుమదత్యర్థం భవద్భిరపి తచ్ఛ్రుతమ్॥౩౧॥ సుహృదా హ్యర్థకృచ్ఛ్రేషు యుక్తం బుద్ధిమతా సతా।
సమర్థేనాపి సందేష్టుం శాశ్వతీం భూతిమిచ్ఛతా॥౩౨॥ ఇత్యేవం పరిపృష్టాస్తే స్వం స్వం మతమతంద్రితాః। సోపచారం తదా
రామమూచుర్హితచికీర్షవః॥౩౩॥ అజ్ఞాతం నాస్తి తే కించిత్త్రిషు లోకేషు రాఘవ। ఆత్మానం పూజయన్ రామ పృచ్ఛస్య
స్మాన్ సుహృత్తయా॥౩౪॥ త్వం హి సత్యవ్రతశ్శూరో ధార్మికో దృఢవిక్రమః। పరీక్ష్యకారీ స్మృతిమాన్నిసృష్టాత్మా సు
హృత్సు చ॥౩౫॥ తస్మాదేకైకశస్తావద్బ్రువంతు సచివాస్తవ। హేతుతో మతిసంపన్నాస్సమర్థాశ్చ పునః పునః॥౩౬॥ ఇ
త్యుక్తే రాఘవాయాథ మతిమానంగదోऽగ్రతః। విభీషణపరీక్షార్థమువాచ వచనం హరిః॥౩౭॥ శత్రోస్సకాశాత్సంప్రా
ప్తస్సర్వథా శంక్య ఏవ హి। విశ్వాసయోగ్యస్సహసా న కర్తవ్యో విభీషణః॥౩౮॥ ఛాదయిత్వాత్మభావం హి చరంతి శఠబుద్ధ
యః। ప్రహరంతి చ రంధ్రేషు సోऽనర్థస్సుమహాన్ భవేత్॥౪౦॥ అర్థానర్థౌ వినిశ్చిత్య వ్యవసాయం భజేత హ। గుణత
స్సంగ్రహం కుర్యాద్దోషతస్తు విసర్జయేత్॥౪౧॥ యది దోషో మహాంస్తస్మిన్ స్త్యజ్యతామవిశంకితమ్। గుణాన్వాపి బహూన్
జ్ఞాత్వా సంగ్రహః క్రియతాం నృప॥౪౨॥ శరభస్త్వథ నిశ్చిత్య సార్థం వచనమబ్రవీత్। క్షిప్రమస్మిన్నరవ్యాఘ్ర చారః ప్ర
తివిధీయతామ్॥౪౩॥ ప్రణిధాయ హి చారేణ యథావత్సూక్ష్మబుద్ధినా। పరీక్ష్య చ తతః కార్యో యథాన్యాయం పరిగ్రహః॥
౪౪॥ జాంబవాంస్త్వథ సంప్రేక్ష్య శాస్త్రబుద్ధ్యా విచక్షణః। వాక్యం విజ్ఞాపయామాస గుణవద్దోషవర్జితమ్॥౪౫॥ బద్ధవై
రాచ్చ పాపాచ్చ రాక్షసేంద్రాద్విభీషణః। అదేశకాలే సంప్రాప్తస్సర్వథా శంక్యతామయమ్॥౪౬॥ తతో మైందస్తు సం
ప్రేక్ష్య నయాపనయకోవిదః। వాక్యం వచనసంపన్నో బభాషే హేతుముత్తరమ్॥౪౭॥ వచనం రామ తస్యైష రావణ
స్య విభీషణః। పృచ్ఛ్యతాం మధురేణాయం శనైర్నరవరేశ్వర॥౪౮॥ భావమస్య తు విజ్ఞాయ తతస్తత్త్వం కరిష్యసి। యది దు
ష్టో న దుష్టో వా బుద్ధిపూర్వం నరర్షభ॥౪౯॥ అథ సంస్కారసంపన్నో హనూమాన్ సచివోత్తమః। ఉవాచ వచనం శ్లక్ష్ణమర్థ
వన్మధురం లఘు॥౫౦॥ న భవంతం మతిశ్రేష్ఠం సమర్థం వదతాం వరమ్। అతిశాయయితుం శక్తో బృహస్పతిరపి బ్రువన్॥౫౧
న వాదాన్నాపి సంఘర్షాన్నాధిక్యాన్న చ కామతః। వక్ష్యామి వచనం రాజన్ యథార్థం రామ గౌరవాత్॥౫౨॥ అర్థా
నర్థనిమిత్తం హి యదుక్తం సచివైస్తవ। తత్ర దోషం ప్రపశ్యామి క్రియా న హ్యుపపద్యతే॥౫౩॥ ఋతే నియోగాత్సామ
ర్థ్యమవబోద్ధుం న శక్యతే। సహసా వినియోగో హి దోషవత్ప్రతిభాతి మే॥౫౪॥ చారప్రణిహితం యుక్తం యదుక్తం స
చివైస్తవ। అర్థస్యాసంభవాత్తత్ర కారణం నోపపద్యతే॥౫౫॥ అదేశకాలే సంప్రాప్త ఇత్యయం యద్విభీషణః। వివక్షా
తత్ర మేऽస్తీయం తాం నిబోధ యథామతి॥౫౬॥ స ఏష దేశః కాలశ్చ భవతీహ యథా తథా। పురుషాత్పురుషం ప్రాప్య తథా
దోషగుణావపి॥౫౭॥ దౌరాత్మ్యం రావణే దృష్ట్వా విక్రమం చ తథా త్వయి। యుక్తమాగమనం తస్య సదృశం తస్య బుద్ధితః॥
౫౮॥ అజ్ఞాతరూపైః పురుషైస్స రాజన్ పృచ్ఛ్యతామితి। యదుక్తమత్ర మే ప్రేక్షా కాచిదస్తి సమీక్షితా॥౫౯॥ పృచ్ఛ్యమా
నో విశంకేత సహసా బుద్ధిమాన్ వచః। తత్ర మిత్రం ప్రదుష్యేత మిథ్యాపృష్టం సుఖాగతమ్॥౬౦॥ అశక్యస్సహసా రాజన్
భావో వేత్తుం పరస్య వై। అంతస్స్వభావైర్గీతైస్తైర్నైపుణ్యం పశ్యతా భృశమ్॥౬౧॥ న త్వస్య బ్రువతో జాతు లక్ష్యతే దు
ష్టభావతా। ప్రసన్నం వదనం చాపి తస్మాన్మే నాస్తి సంశయః॥౬౨॥ అశంకితమతిస్స్వస్థో న శఠః పరిసర్పతి। న చాస్య దు
ష్టా వాక్చాపి తస్మాన్నాస్తీహ సంశయః॥౬౩॥ ఆకారశ్ఛాద్యమానోऽపి న శక్యో వినిగూహితుమ్। బలాద్ధి వివృణోత్యేవ భావమంత
ర్గతం నృణామ్॥౬౪॥ దేశకాలోపపన్నం చ కార్యం కార్యవిదాం వర। సఫలం కురుతే క్షిప్రం ప్రయోగేణాభిసంహితమ్॥౬౫॥
ఉద్యోగం తవ సంప్రేక్ష్య మిథ్యావృత్తం చ రావణమ్। వాలినశ్చ వధం శ్రుత్వా సుగ్రీవం చాభిషేచితమ్॥౬౬॥ రాజ్యం
ప్రార్థయమానశ్చ బుద్ధిపూర్వమిహాగతః। ఏతావత్తు పురస్కృత్య యుజ్యతే తత్ర సంగ్రహః॥౬౭॥ యథాశక్తి మయా
యోక్తం తు రాక్షసస్యార్జవం ప్రతి। త్వం ప్రమాణం తు శేషస్య శ్రుత్వా బుద్ధిమతాం వర॥౬౮॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాం
డే - సప్తదశస్సర్గః. **

అథ రామః ప్రసన్నాత్మా శ్రుత్వా వాయుసుతస్య హ। ప్రత్యభాషత దుర్ధర్షః శ్రుతవానాత్మని స్థితమ్॥౧॥
మమాపి తు వివక్షాస్తి కాచిత్ప్రతి విభీషణమ్। శ్రోతుమిచ్ఛామి తత్సర్వం భవద్భిః శ్రేయసి స్థితైః॥౨॥ మిత్రభావేన సం
ప్రాప్తం న త్యజేయం కథంచన। దోషో యద్యపి తస్య స్యాత్సతామేతదగర్హితమ్॥౩॥ సుగ్రీవస్త్వథ తద్వాక్యమాభాష్య చ

విమృశ్య చ । తతశ్శుభతరం వాక్యమువాచ హరిపుంగవః ॥౪॥ సుదుష్టో వాప్యదుష్టో వా కిమేష రజనీచరః । ఈదృశం వ్యసనం
ప్రాప్తం భ్రాతరం యః పరిత్యజేత్ ॥౫॥ కో నామ స భవేత్తస్య యమేష న పరిత్యజేత్ । వానరాధిపతేర్వాక్యం శ్రుత్వా స
ర్వానుదీక్ష్య చ ॥౬॥ ఈషదుత్స్మయమానస్తు లక్ష్మణం పుణ్యలక్షణమ్ । ఇతి హోవాచ కాకుత్స్థో వాక్యం సత్యపరాక్ర
మః ॥౭॥ అనధీత్య చ శాస్త్రాణి వృద్ధాననుపసేవ్య చ । న శక్యమీదృశం వక్తుం యదువాచ హరీశ్వరః ॥౮॥ అస్తి సూక్ష్మతరం కించి
ద్యదత్ర ప్రతిభాతి మే । ప్రత్యక్షం లౌకికం వాపి విద్యతే సర్వరాజసు ॥౯॥ అమిత్రాస్తత్కులీనాశ్చ ప్రాతిదేశ్యాశ్చ కీర్తి
తాః । వ్యసనేషు ప్రహర్తారస్తస్మాదయమిహాగతః ॥౧౦॥ అపాపాస్తత్కులీనాశ్చ మానయంతి స్వకాన్హితాన్ । ఏష ప్రా
యో నరేంద్రాణాం శంకనీయస్తు శోభనః ॥౧౧॥ యస్తు దోషస్త్వయా ప్రోక్తో హ్యాదానేఽరిబలస్య చ । తత్ర తే కీర్తయిష్యా
మి యథాశాస్త్రమిదం శృణు ॥౧౨॥ న వయం తత్కులీనాశ్చ రాజ్యకాంక్షీ చ రాక్షసః । పండితా హి భవిష్యంతి తస్మాద్గ్రా
హ్యో విభీషణః ॥౧౩॥ అవ్యగ్రాశ్చ ప్రహృష్టాశ్చ న భవిష్యంతి సంగతాః । ప్రవాదశ్చ మహానేష తతోఽస్య భయమాగతమ్ ॥
౧౪॥ ఇతి భేదం గమిష్యంతి తస్మాద్గ్రాహ్యో విభీషణః । న సర్వే భ్రాతరస్తాత భవంతి భరతోపమాః ॥౧౫॥ మద్విధా వా పితుః
పుత్రాస్సుహృదో వా భవద్విధాః । ఏవముక్తస్తు రామేణ సుగ్రీవస్సహలక్ష్మణః ॥౧౬॥ ఉత్థాయేదం మహాప్రాజ్ఞః ప్రణతో
వాక్యమబ్రవీత్ । రావణేన ప్రణిహితం తమవేహి విభీషణమ్ ॥౧౭॥ తస్యాహం నిగ్రహం మన్యే క్షమం క్షమవతాం వర । రాక్ష
సో జిహ్మయా బుద్ధ్యా సందిష్టోఽయమిహాగతః ॥౧౮॥ ప్రహర్తుం త్వయి విశ్వస్తే ప్రచ్ఛన్నో మయి వాఽనఘ । లక్ష్మణే వా మహా
బాహో స వధ్యస్సచివైస్సహ ॥౧౯॥ రావణస్య నృశంసస్య భ్రాతా హ్యేష విభీషణః । ఏవముక్త్వా రఘుశ్రేష్ఠం సుగ్రీ
వో వాహినీపతిః ॥౨౦॥ వాక్యజ్ఞో వాక్యకుశలం తతో మౌనముపాగమత్ । సుగ్రీవస్య తు తద్వాక్యం రామశ్శ్రుత్వా వి
మృశ్య చ ॥౨౧॥ తతశ్శుభతరం వాక్యమువాచ హరిపుంగవమ్ । సుదుష్టో వాప్యదుష్టో వా కిమేష రజనీచరః ॥౨౨॥ సూ
క్ష్మమప్యహితం కర్తుం మమాశక్తః కథంచన । పిశాచాన్దానవాన్యక్షాన్పృథివ్యాం చైవ రాక్షసాన్ ॥౨౩॥ అంగు
ల్యగ్రేణ తాన్హన్యామిచ్ఛన్హరిగణేశ్వర । శ్రూయతే హి కపోతేన శత్రుశ్శరణమాగతః ॥౨౪॥ అర్చితశ్చ యథాన్యా
యం స్వైశ్చ మాంసైర్నిమంత్రితః । స హి తం ప్రతిజగ్రాహ భార్యాహర్తారమాగతమ్ ॥౨౫॥ కపోతో వానరశ్రే
ష్ఠ కిం పునర్మద్విధో జనః । ఋషేః కణ్వస్య పుత్రేణ కండునా పరమర్షిణా ॥౨౬॥ శృణు గాథాం పురా గీ
తాం ధర్మిష్ఠాం సత్యవాదినా । బద్ధాంజలిపుటం దీనం యాచంతం శరణాగతమ్ ॥౨౭॥ న హన్యాదానృశంస్యార్థమపి శ
త్రుం పరంతప । ఆర్తో వా యది వా దృప్తః పరేషాం శరణాగతః ॥౨౮॥ అరిః ప్రాణాన్పరిత్యజ్య రక్షితవ్యః కృతాత్మనా । స
చేద్భయాద్వా మోహాద్వా కామాద్వాపి న రక్షతి ॥౨౯॥ స్వయా శక్త్యా యథాసత్త్వం తత్పాపం లోకగర్హితమ్ । వినష్టః
పశ్యతస్తస్యారక్షిణశ్శరణాగతః ॥౩౦॥ ఆదాయ సుకృతం తస్య సర్వం గచ్ఛేదరక్షితః । ఏవం దోషో మహానత్ర ప్రపన్నా
నామరక్షణే ॥౩౧॥ అస్వర్గ్యం చాయశస్యం చ బలవీర్యవినాశనమ్ । కరిష్యామి యథార్థం తు కండోర్వచనముత్తమమ్ ॥
౩౨॥ ధర్మిష్ఠం చ యశస్యం చ స్వర్గ్యం స్యాత్తు ఫలోదయమ్ । సకృదేవ ప్రపన్నాయ తవాస్మీతి చ యాచతే ॥౩౩॥ అభ
యం సర్వభూతేభ్యో దదామ్యేతద్వ్రతం మమ । ఆనయైనం హరిశ్రేష్ఠ దత్తమస్యాభయం మయా ॥౩౪॥ విభీషణో వా సు
గ్రీవ యది వా రావణః స్వయమ్ । రామస్య తు వచశ్శ్రుత్వా సుగ్రీవః ప్లవగేశ్వరః ॥౩౫॥ ప్రత్యభాషత కాకుత్స్థం సౌహార్దే
నాభిచోదితః । కిమత్ర చిత్రం ధర్మజ్ఞ లోకనాథ సుఖావహ ॥౩౬॥ యత్త్వమార్యం ప్రభాషేథాస్సత్త్వవాన్సత్పథే స్థి
తః । మమ చాప్యంతరాత్మాయం శుద్ధం వేత్తి విభీషణమ్ ॥౩౭॥ అనుమానాచ్చ భావాచ్చ సర్వతస్సుపరీక్షితః । తస్మాత్క్షి
ప్రం సహాస్మాభిస్తుల్యో భవతు రాఘవ ॥౩౮॥ విభీషణో మహాప్రాజ్ఞస్సఖిత్వం చాభ్యుపైతు నః । తతస్తు సుగ్రీవవచో ని
శమ్య తద్ధరీశ్వరేణాభిహితం నరేశ్వరః । విభీషణేనాశు జగామ సంగమం పతత్రిరాజేన యథా పురందరః ॥౩౯॥ ఇతి శ్రీమ
ద్యుద్ధకాండే- అష్టాదశస్సర్గః. **

రాఘవేణాభయే దత్తే సన్నతో రావణానుజః । విభీషణో మహాప్రాజ్ఞో భూమిం సమవలోకయన్ ॥౧॥ ఖాత్పపాతావనిం
హృష్టో భక్తైరనుచరైస్సహ । స తు రామస్య ధర్మాత్మా నిపపాత విభీషణః ॥౨॥ పాదయోశ్శరణాన్వేషీ చతుర్భిస్సహ రాక్ష
సైః । అబ్రవీచ్చ తదా రామం వాక్యం తత్ర విభీషణః ॥౩॥ ధర్మ్యయుక్తం చ యుక్తం చ సాంప్రతం సంప్రహర్షణమ్ । అనుజో రా

వణస్యాహం తేనచాస్మ్యవమానితః ॥౪॥ భవంతం సర్వభూతానాం శరణ్యం శరణాగతః । పరిత్యక్తామయాలంకా మిత్రాణి
చధనానిచ ॥౫॥ భవద్గతం మేరాజ్యంచ జీవితంచ సుఖానిచ। తస్యతద్వచనం శ్రుత్వా రామోవచనమబ్రవీత్ ॥౬॥ వచసా
సాంత్వయిత్వైనం లోచనాభ్యాం పిబన్నివ। ఆఖ్యాహి మమ తత్త్వేన రాక్షసానాం బలాబలమ్॥ ౭॥ ఏవముక్తస్తదా రక్షో రా
మేణాక్లిష్టకర్మణా । రావణస్య బలం సర్వమాఖ్యాతుముపచక్రమే ॥౮॥ అవధ్యస్సర్వదేవానాం గంధర్వాసురరక్షసామ్ ।
రాజపుత్ర దశగ్రీవో వరదానాత్స్వయంభువః ॥౯॥ రావణానంతరో భ్రాతా మమజ్యేష్ఠశ్చ వీర్యవాన్ । కుంభకర్ణో మ
హాతేజాశ్శక్రప్రతిబలో యుధి ॥౧౦॥ రామ సేనాపతిస్తస్య ప్రహస్తో యదివా శ్రుతః । కైలాసే యేన సంగ్రామే మాణి
భద్రః పరాజితః ॥౧౧॥ బద్ధగోధాంగులిత్రాణ అవధ్యకవచో యుధి। ధనురాదాయ తిష్ఠన్ సఅదృశ్యో భవతీంద్రజిత్ ॥౧౨॥
సంగ్రామసమయవ్యూహే తర్పయిత్వా హుతాశనమ్। అంతర్ధానగతశ్శత్రూ నింద్రజిద్ధంతి రాఘవ ॥౧౩॥ మహోదా
దరమహాపార్శ్వౌ రాక్షసశ్చాప్యకంపనః । అనీకస్థాస్తు తస్యైతే లోకపాలసమా యుధి ॥౧౪॥ దశకోటిసహస్రాణి రక్ష
సాం కామరూపిణామ్ । మాంసశోణితభక్షాణాం లంకాపురనివాసినామ్ ॥౧౫॥ స తైస్తు సహితో రాజా లోకపాలాన
యోధయత్ । సహ దేవైస్తు తే భగ్నా రావణేన మహాత్మనా ॥౧౬॥ విభీషణవచః శ్రుత్వా రామో దృఢపరాక్రమః । అన్వీ
క్ష్య మనసా సర్వమిదం వచనమబ్రవీత్ ॥౧౭॥ యాని కర్మాపదానాని రావణస్య విభీషణ । ఆఖ్యాతాని చ తత్త్వేన హ్యవగ
చ్ఛామి తాన్యహమ్ ॥౧౮॥ అహం హత్వా దశగ్రీవం సప్రహస్తం సబాంధవమ్ । రాజానం త్వాం కరిష్యామి సత్యమేతద్
బ్రవీమి తే ॥౧౯॥ రసాతలం వా ప్రవిశేత్పాతాళం వాపి రావణః । పితామహసకాశం వా న మే జీవన్విమోక్ష్యతే ॥౨౦॥ అ
హత్వా రావణం సంఖ్యే సపుత్రబలబాంధవమ్ । అయోధ్యాం న ప్రవేక్ష్యామి త్రిభిస్తైర్భ్రాతృభిశ్శపే ॥౨౧॥ శ్రుత్వాతు
వచనం తస్య రామస్యాక్లిష్టకర్మణః। శిరసా వంద్య ధర్మాత్మా వక్తుమేవోపచక్రమే ॥౨౨॥ రాక్షసానాం వధే సాహ్యం లం
కాయాశ్చ ప్రధర్షణే । కరిష్యామి యథాప్రాణం ప్రవేక్ష్యామి చ వాహినీమ్ ॥౨౩॥ ఇతి బ్రువాణం రామస్తు పరిష్వజ్య వి
భీషణమ్ । అబ్రవీల్లక్ష్మణం ప్రీతస్సముద్రాజ్జలమానయ ॥౨౪॥ తేనచేమం మహాప్రాజ్ఞమభిషించ విభీషణమ్ । రాజానం
రక్షసాం క్షిప్రం ప్రసన్నే మయి మానద ॥౨౫॥ ఏవముక్తస్తు సౌమిత్రిరభ్యషించద్విభీషణమ్ । మధ్యే వానరముఖ్యానాం రా
జానం రాజశాసనాత్ ॥౨౬॥ తం ప్రసాదం తు రామస్య దృష్ట్వా సద్యః ప్లవంగమాః । ప్రచుక్రుశుర్మహాత్మానం సాధు సా
ధ్వితి చాబ్రువన్ ॥౨౭॥ అథాబ్రవీద్ధనూమాంశ్చ సుగ్రీవశ్చ విభీషణమ్ । కథం సాగరమక్షోభ్యం తరామ వరుణాలయమ్ ॥
౨౮॥ సైన్యైః పరివృతాస్సర్వే వానరాణాం మహౌజసామ్ । ఉపాయైరధిగచ్ఛామో యథా నదనదీపతిమ్ ॥౨౯॥ తరామ త
రసా సర్వే ససైన్యా వరుణాలయమ్ । ఏవముక్తస్తు ధర్మాత్మా ప్రత్యువాచ విభీషణః ॥౩౦॥ సముద్రం రాఘవో రాజా శర
ణం గంతుమర్హతి । నిఖాతస్సగరేణాయమప్రమేయో మహోదధిః ॥౩౧॥ కర్తుమర్హతి రామస్య జ్ఞాతేః కార్యం మ
హోదధిః । ఏవం విభీషణేనోక్తే రాక్షసేన విపశ్చితా ॥౩౨॥ ఆజగామాథ సుగ్రీవో యత్ర రామస్సలక్ష్మణః । తతశ్చా
ఖ్యాతుమారేభే విభీషణవచశ్శుభమ్ ॥౩౩॥ సుగ్రీవో విపులగ్రీవస్సాగరస్యోపవేశనమ్ । ప్రకృత్యా ధర్మశీలస్య రాఘవ
స్యాప్యరోచత ॥౩౪॥ స లక్ష్మణం మహాతేజాస్సుగ్రీవం చ హరీశ్వరమ్ । సత్క్రియార్థం క్రియాదక్షః స్మితపూర్వమువా
చహ ॥౩౫॥ విభీషణస్య మంత్రోయం మమ లక్ష్మణ రోచతే । బ్రూహి త్వం సహ సుగ్రీవ స్తవాపి యది రోచతే ॥౩౬॥ సుగ్రీవః
పండితో నిత్యం భవాన్మంత్రవిచక్షణః । ఉభాభ్యాం సంప్రధార్యార్థం రోచతే యత్తదుచ్యతామ్ ॥౩౭॥ ఏవముక్తౌ తు
తౌ వీరావుభౌ సుగ్రీవలక్ష్మణౌ । సముదాచారసంయుక్తమిదం వచనమూచతుః ॥౩౮॥ కిమర్థం నో నరవ్యాఘ్ర న రోచిష్య
తే రాఘవ । విభీషణేన యచ్చోక్తమస్మిన్ కాలే సుఖావహమ్ ॥౩౯॥ అబద్ధ్వా సాగరే సేతుం ఘోరేఽస్మిన్ వరుణాలయే । లం
కా నాసాదితుం శక్యా సేంద్రైరపి సురాసురైః ॥౪౦॥ విభీషణస్య శూరస్య యథార్థం క్రియతాం వచః। అలం కాలాత్యయం
కృత్వా సముద్రోయం నియుజ్యతామ్ ॥౪౧॥ యథా సైన్యేన గచ్ఛామ పురీం రావణపాలితామ్ । ఏవముక్తః కుశాస్తీర్ణే తీ
రే నదనదీపతేః ॥౪౨॥ సంవివేశ తదా రామో వేద్యామివ హుతాశనః ॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - ఏకోనవింశస్సర్గః ***

తతో నివిష్టాం ధ్వజినీం సుగ్రీవేణాభిపాలితామ్ । దదర్శ రాక్షసోభ్యేత్య శార్దూలో నామ వీర్యవాన్ ॥౧॥ చారో
రాక్షసరాజస్య రావణస్య మహాత్మనః । తాం దృష్ట్వా సర్వతో వ్యగ్రం ప్రతిగమ్య స రాక్షసః ॥౨॥ ప్రవిశ్య లంకాం వేగేన రా

వణాం వాక్యమబ్రవీత్ । ఏష వానరఋక్షౌఘో లంకాం సమభివర్తతే ॥౩॥ అగాధశ్చాప్రమేయశ్చ ద్వితీయ ఇవ సాగరః ।
పుత్రౌ దశరథస్యేమౌ భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ ॥౪॥ ఉత్తమాయుధసంపన్నౌ సీతాయాః పదమాగతౌ । ఏతౌ సాగరమాసా
ద్య సన్నివిష్టౌ మహాద్యుతీ ॥౫॥ బలమాకాశమావృత్య సర్వతో దశయోజనమ్ । తత్త్వభూతం మహారాజ క్షిప్రం వేదితుమర్హసి
॥౬॥ తవ దూతా మహారాజ క్షిప్రమర్హన్త్యవేక్షితుమ్ । ఉపప్రదానం సాంత్వం వా భేదో వాత్ర ప్రయుజ్యతామ్ ॥౭॥
శార్దూలస్య వచః శ్రుత్వా రావణో రాక్షసేశ్వరః । ఉవాచ సహసా వ్యగ్రస్సంప్రధార్యార్థమాత్మనః ॥౮॥ శుకం నా
మ తదా రక్షో వాక్యమర్థవిదాం వరమ్ । సుగ్రీవం బ్రూహి గత్వా త్వం రాజానం వచనాన్మమ ॥౯॥ యథాసందేశమక్లీబం
శ్లక్ష్ణయా పరయా గిరా ॥ త్వం వై మహారాజకులే ప్రసూతో మహాబలశ్చర్క్షరజస్సుతశ్చ । న కశ్చిదర్థస్తవ నాస్త్యనర్థ
స్తథాపి మే భ్రాతృసమో హరీశ ॥౧౦॥ అహం యద్యహరం భార్యాం రాజపుత్రస్య ధీమతః । కిం తత్ర తవ సుగ్రీవ కిష్కిం
ధాం ప్రతిగమ్యతామ్ ॥౧౧॥ న హీయం హరిభిర్లంకా శక్యా ప్రాప్తుం కథంచన । దేవైరపి సగంధర్వైః కిం పునర్నరవానరైః
॥౧౨॥ స తథా రాక్షసేంద్రేణ సందిష్టో రజనీచరః । శుకో విహంగమో భూత్వా తూర్ణమాప్లుత్య చాంబరమ్ ॥౧౩॥ స గత్వా
దూరమధ్వానముపర్యుపరి సాగరమ్ । సంస్థితో హ్యంబరే వాక్యం సుగ్రీవమిదమబ్రవీత్ ॥౧౪॥ సర్వముక్తం యథాదిష్టం రా
వణేన దురాత్మనా । తం ప్రాపయంతం వచనం తూర్ణమాప్లుత్య వానరాః ॥౧౫॥ ప్రాపద్యంత దివం క్షిప్రం లోప్తుం హంతుం
చ ముష్టిభిః । స తైః ప్లవంగైః ప్రసభం నిగృహీతో నిశాచరః ॥౧౬॥ గగనాద్భూతలే చాశు పరిగృహ్యావపాతితః । వానరైః పీడ్య
మానస్తు శుకో వచనమబ్రవీత్ ॥౧౭॥ న దూతాన్ ఘ్నంతి కాకుత్స్థ వార్యంతాం సాధు వానరాః । యస్తు హిత్వా మతం భ
ర్తుః స్వమతం సంప్రభాషతే ॥౧౮॥ అనుక్తవాదీ దూతస్స న దూతో వధమర్హతి । శుకస్య వచనం శ్రుత్వా రామస్సంప
రిదేవితమ్ ॥౧౯॥ ఉవాచ మా వధిష్టేతి ఘ్నతశ్శాఖామృగర్షభాన్ । స చ పత్రలఘుర్భూత్వా హరిభిర్దర్శితే భయే ॥౨౦॥
అంతరిక్షస్థితో భూత్వా పునర్వచనమబ్రవీత్ । సుగ్రీవ సత్త్వసంపన్న మహాబలపరాక్రమ ॥౨౧॥ కిం మయా ఖలు వక్తవ్యో
రావణో లోకరావణః । స త్వం కథయ భద్రం తే గమిష్యామి స్వమాలయమ్ ॥౨౨॥ స ఏవముక్తః ప్లవగాధిపస్తదా ప్లవంగ
మానామృషభో మహాబలః । ఉవాచ వాక్యం రజనీచరస్య చారం శుకం తూర్ణమదీనసత్త్వః ॥౨౩॥ న మేఽసి మిత్రం న తథాను
కంప్యో న చోపకర్తాసి న మే ప్రియోఽసి । అరిశ్చ రామస్య సహానుబంధస్స మేఽసి వాలీవ వధార్హ వధ్యః ॥౨౪॥ నిహన్మ్యహం
త్వాం ససుతం సబాంధవం సజ్ఞాతివర్గం రజనీచరేశ । లంకాం చ సర్వాం మహతా బలేన క్షిప్రం కరిష్యామి సమేత్య భస్మ ॥
౨౫॥ న మోక్ష్యసే రావణ రాఘవేణ సురైస్సహేంద్రైరపి మూఢ గుప్తః । అంతర్హితస్సూర్యపథం గతో వా తథైవ పాతా
ళమనుప్రవిష్టః ॥౨౬॥ (గిరీశపాదాంబుజసంగతో వాపి తామహస్యాపి గృహం గతో వా ॥) తస్య తే త్రిషు లోకేషు న పిశాచం
న రాక్షసమ్ । త్రాతారమనుపశ్యామి న గంధర్వం న చాసురమ్ ॥౨౭॥ అవధీస్త్వం జరావృద్ధం గృధ్రరాజం జటాయుషమ్ । కి
న్ను తే రామసాన్నిధ్యే సకాశే లక్ష్మణస్య వా ॥౨౮॥ హృతా సీతా విశాలాక్షీ యాం త్వం గృహ్య న బుధ్యసే । మహాబలం మ
హాత్మానం దుర్ధర్షమమరైరపి ॥౨౯॥ న బుధ్యసే రఘుశ్రేష్ఠం యస్తే ప్రాణాన్ హరిష్యతి । తతోఽబ్రవీద్వాలిసుతస్త్వం
గదో హరిసత్తమః ॥౩౦॥ నాయం దూతో మహారాజ చారికః ప్రతిభాతి మే । తులితం హి బలం సర్వమనేనాత్రైవ తిష్ఠతా ॥
౩౧॥ గృహ్యతాం మా గమల్లంకామేతద్ధి మమ రోచతే । తతో రాజ్ఞా సమాదిష్టాః సముత్ప్లుత్య వలీముఖాః ॥౩౨॥ జగృహుశ్చ బ
బంధుశ్చ విలపంతమనాథవత్ । శుకస్తు వానరైస్తత్ర తత్ర తైస్సంప్రపీడితః ॥౩౩॥ వ్యాక్రోశత మహాత్మానం రామం ద
శరథాత్మజమ్ । లుప్యేతే మే బలాత్పక్షౌ భిద్యేతే చ తథాక్షిణీ ॥౩౪॥ యాం చ రాత్రిం మరిష్యామి జీవే రాత్రిం చ యామహం
ఏతస్మిన్నంతరే కాలే యన్మయా హ్యశుభం కృతమ్ ॥౩౫॥ సర్వం తదుపపద్యేథా జహ్యాం చేద్యది జీవితమ్ । నాఘాతయత్త
దా రామః శ్రుత్వా తత్పరిదేవనమ్ ॥౩౬॥ వానరానబ్రవీద్రామో ముచ్యతాం దూత ఆగతః ॥ ఇతి యుద్ధకాండే వింశస్సర్గః

తతస్సాగరవేలాయాం దర్భానాస్తీర్య రాఘవః । అంజలిం ప్రాఙ్ముఖః కృత్వా ప్రతిశిశ్యే మహోదధేః ॥౧॥ బా
హుం భుజగభోగాభముపధాయారిసూదనః । జాతరూపమయైశ్చైవ భూషణైర్భూషితం పురా ॥౨॥ వరకాంచనకేయూ
రముక్తాప్రవరభూషణైః । భుజైః పరమనారీణామభిమృష్టమనేకధా ॥౩॥ చందనాగరుభిశ్చైవ పురస్తాదధివాసితమ్ । బాల
సూర్యప్రతీకాశైశ్చందనైరుపశోభితమ్ ॥౪॥ శయనే చోత్తమాంగేన సీతాయాశ్శోభితం పురా । తక్షకస్యేవ సంభోగం గంగా

గాజలనిషేవితమ్॥౫॥సంయుగేయుగసంకాశంశత్రూణాంశోకవర్ధనమ్।సుహృదానందనందీర్ఘంసాగరాంతవ్యపా
శ్రయమ్॥౬॥అస్యతాచపునస్సవ్యంజ్యాఘాతవిహతత్వచమ్। దక్షిణోదక్షిణంబాహుంమహాపరిఘసన్నిభమ్॥౭॥ గో
సహస్రప్రదాతారముపధాయభుజోత్తమమ్।అద్యమేమరణంవాథతరణంసాగరస్యవా ॥౮॥ ఇతిరామోమతింకృత్వా
మహాబాహుర్మహోదధిమ్। అధిశిశ్యేసవిధివత్ప్రయతోనియతోమునిః॥౯॥ తస్యరామస్యసుప్తస్యకుశాస్తీర్ణేమహీ
తలే।నియమాదప్రమత్తస్యనిశాస్తిస్రోతిచక్రముః॥౧౦॥సత్రిరాత్రోషితస్తత్రనయజ్ఞోధర్మవత్సలః।ఉపాస్తసతదా,
రామస్సాగరంసరితాంపతిమ్॥౧౧॥నచదర్శయతేమందస్తదారామస్యసాగరః। ప్రయతేనాపిరామేణయథార్హమ
భిపూజితః॥౧౨॥సముద్రస్యతతఃక్రుద్ధోరామోరక్తాంతలోచనః। సమీపస్థమువాచేదంలక్ష్మణంశుభలక్షణమ్॥౧౩॥అవ
లేపస్సముద్రస్యనదర్శయతియత్స్వయమ్ । ప్రశమశ్చక్షమాచైవఆర్జవంప్రియవాదితా॥౧౪॥అసామర్థ్యంఫలంత్యే
తేనిర్గుణేషుసతాంగుణాః।ఆత్మప్రశంసినందుష్టంధృష్టంవిపరిధావకమ్॥౧౫॥సర్వత్రోత్సృష్టదండంచలోకస్సత్కురు
తేనరమ్।నసామ్నాశక్యతేకీర్తిర్నసామ్నాశక్యతేయశః॥౧౬॥ప్రాప్తుంలక్ష్మణలోకేస్మిన్జయోవారణమూర్ధని। అ
ద్యమద్బాణనిర్భిన్నైర్మకరైర్మకరాలయమ్॥౧౭॥నిరుద్ధతోయంసౌమిత్రేప్లవద్భిఃపశ్యసర్వతః। మహాభోగాంశ్చమ
త్స్యానాంకరిణాంచకరానిహ॥౧౮॥భోగాంశ్చపశ్యనాగానాంమయాభిన్నానిలక్ష్మణ। సశంఖశుక్తికాజాలంస
మీనమకరంశరైః॥౧౯॥అద్యయుద్ధేనమహతాసముద్రంపరిశోషయే। క్షమయాహిసమాయుక్తంమామయంమకరాల
యః॥౨౦॥అసమర్థంవిజానాతిధిక్క్షమామీదృశేజనే। నదర్శయతిసామ్నామేసాగరోరూపమాత్మనః॥ ౨౧॥ చాపమాన
యసౌమిత్రేశరాంశ్చాశీవిషోపమాన్।సాగరంశోషయిష్యామిపద్భ్యాంయాంతుప్లవంగమాః॥౨౨॥ అద్యాక్షోభ్యమపి
క్రుద్ధఃక్షోభయిష్యామిసాగరమ్ । వేలాసుకృతమర్యాదంసహసోర్మిసమాకులమ్॥౨౩॥ నిర్మర్యాదంకరిష్యామిసాయ
కైర్వరుణాలయమ్। మహార్ణవంక్షోభయిష్యేమహానక్రసమాకులమ్॥౨౪॥ఏవముక్త్వాధనుష్పాణిఃక్రోధవిస్ఫారితేక్ష
ణః।బభూవరామోదుర్ధర్షోయుగాంతాగ్నిరివజ్వలన్॥౨౫॥ సంపీడ్యచధనుర్ఘోరంకంపయిత్వాశరైర్జగత్ । ము
మోచవిశిఖానుగ్రాన్వజ్రానివశతక్రతుః॥౨౬॥తేజ్వలంతోమహావేగాస్తేజసాసాయకోత్తమాః। ప్రవిశంతిసము
ద్రస్యసలిలంత్రస్తపన్నగమ్॥౨౭॥తతోవేగస్సముద్రస్యసనక్రమకరోమహాన్ । సంబభూవమహాఘోరస్సమారుతరవ
స్తదా॥౨౮॥మహోర్మిమాలావితతశ్శంఖశుక్తిసమాకులః।సధూమపరివృత్తోర్మిస్సహసాసీన్మహోదధిః॥౨౯॥వ్య
థితాఃపన్నగాశ్చాసన్దీప్తాస్యాదీప్తలోచనాః। దానవాశ్చమహావీర్యాఃపాతాళతలవాసినః॥౩౦॥ఊర్మయస్సింధు
రాజస్యసనక్రమకరాస్తదా।వింధ్యమందరసంకాశాస్సముత్పేతుస్సహస్రశః॥౩౧॥ఆఘూర్ణితతరంగౌఘస్సంభ్రాం
తోరగరాక్షసః।ఉద్వర్తితమహాగ్రాహస్సంవృత్తస్సలిలాశయః॥౩౨॥తతస్తుతంరాఘవముగ్రవేగంప్రకర్షమాణం
ధనురప్రమేయమ్।సౌమిత్రిరుత్పత్యవినిశ్వసంతంమామేతిచోక్త్వాధనురాలలంబే॥౩౩॥ఇతియుద్ధకాండే-ఏకవింశస్సర్గః-

అథోవాచరఘుశ్రేష్ఠస్సాగరందారుణంవచః। అద్యత్వాంశోషయిష్యామిసపాతాళంమహార్ణవ॥౧॥శరనిర్ద
గ్ధతోయస్యపరిశుష్కస్యసాగర।మయాశోషితసత్వస్యపాంసురుత్పద్యతేమహాన్॥ ౨॥ మత్కార్ముకవిసృష్టేనశరవర్షే
ణసాగర। పారంతేద్యగమిష్యంతిపద్భిరేవప్లవంగమాః॥౩॥విచిన్వన్నాభిజానాసిపౌరుషంనాపివిక్రమమ్। దానవాలయ
సంతాపంమత్తోనావగమిష్యసి॥ ౪॥బ్రాహ్మేణాస్త్రేణసంయోజ్యబ్రహ్మదండనిభంశరమ్ । సంయోజ్యధనుషిశ్రేష్ఠే
విచకర్షమహాబలః॥౫॥తస్మిన్వికృష్టేసహసారాఘవేణశరాసనే। రోదసీసంపఫాలేవపర్వతాశ్చచకంపిరే॥౬॥ తమ
శ్చలోకమావవ్రేదిశశ్చనచకాశిరే।పరిచుక్షుభిరేచాశుసరాంసిసరితస్తదా॥౭॥ తిర్యక్చసహనక్షత్రైస్సంగతౌచంద్ర
భాస్కరౌ।భాస్కరాంశుభిరాదీప్తంతమసాచసమావృతమ్॥౮॥ప్రచకాశేతదాకాశముల్కాశతవిదీపితమ్।అంతరిక్షా
చ్చనిర్ఘాతానిర్జగ్మురతులస్వనాః॥౯॥ ప్రాస్ఫోటాశ్చఘనాదివ్యాదివిమారుతపఙ్క్తయః। బభంజచతదావృక్షాన్జల
దానుద్వహన్మహా॥౧౦॥ఆరుజంశ్చైవశైలాగ్రాన్శిఖరాణిప్రభంజనః। దివిస్పృశోమహామేఘాస్సంగతాస్సమహా
స్వనాః॥౧౧॥ ముముచుర్వైద్యుతానగ్నీంస్తేమహాశనయస్తదా। యానిభూతానిదృశ్యానిచుక్రుశుశ్చాశనేస్స్వనమ్॥
౧౨॥అదృశ్యానిచభూతానిచుక్రుశుర్భైరవస్వనమ్।శిశ్యిరేచాపిభూతానిసంత్రస్తాన్యుద్విజంతిచ॥౧౩॥సంప్రవివ్యథిరే

చాపినచక్షుస్స్పందిరేభయాత్ ।సమభూత్తైస్సతోయోర్మిస్సనాదస్సహమారుతః॥౧౪॥సహసాసీత్తదాఘోరోభీమవేగో
మహోదధిః।యోజనంవ్యతిచక్రామవేలామన్యత్రసంప్లవాత్ ॥౧౫॥తంతదాసమతిక్రాంతంనాతిచక్రామరాఘవః।
సముద్ధతమమిత్రఘ్నోరామోనదనదీపతిమ్॥౧౬॥ తతోమధ్యాత్సముద్రస్యసాగరస్స్వయముత్థితః । ఉదయన్హిమహా
శైలాన్మేరోరివదివాకరః॥౧౭॥పన్నగైస్సహదీప్తాస్యైస్సముద్రఃప్రత్యదృశ్యత। స్నిగ్ధవైడూర్యసంకాశోజాంబూన
దవిభూషితః॥౧౮॥రక్తమాల్యాంబరధరఃపద్మపత్రనిభేక్షణః।సర్వపుష్పమయీందివ్యాంశిరసాధారయన్స్రజమ్॥౧౯॥
జాతరూపమయైశ్చైవతపనీయవిభూషణైః।ఆత్మజానాంచరత్నానాంభూషితోభూషణోత్తమైః॥౨౦॥ధాతుభిర్మండిత
శ్శైలోవివిధైర్హిమవానివ।ఏకావలీమధ్యగతంతరళంపాటలప్రభమ్॥౨౧॥ విపులేనోరసాబిభ్రత్కౌస్తుభస్యసహో
దరమ్।ఆఘూర్ణితతరంగౌఘఃకాళికానిలసంకులః॥౨౨॥ఉద్వర్తితమహాగ్రాహస్సంభ్రాంతోరగరాక్షసః । దేవతా
నాంసురూపాణాంనానారూపాభిరీశ్వరః॥౨౩॥ గంగాసింధుప్రధానాభిరాపగాభిస్సమావృతః। సాగరస్సముపక్రమ్య
పూర్వమామంత్ర్యవీర్యవాన్॥౨౪॥అబ్రవీత్ప్రాంజలిర్వాక్యంరాఘవంశరపాణినమ్।పృథివీవాయురాకాశమాపోజ్యో
తిశ్చరాఘవ॥౨౫॥స్వభావేసౌమ్యతిష్ఠంతిశాశ్వతంమార్గమాశ్రితాః।తత్స్వభావోమమాప్యేషయదగాధోఽహమప్లవః
॥౨౬॥ వికారస్తుభవేద్గాధఏతత్తేప్రవదామ్యహమ్।నకామాన్నచలోభాద్వానభయాత్పార్థివాత్మజ॥౨౭॥గ్రాహనక్రా
కులజలంస్తంభయేయంకథంచన।విధాస్యేరామయేనాపివిషహిష్యేహ్యహంతథా॥౨౮॥గ్రాహానప్రహరిష్యంతియా
వత్సేనాతరిష్యతి । హరీణాంతరణేరామకరిష్యామియథాస్థలమ్॥౨౯॥ప్రసన్నస్తుతదారామఅబ్రవీత్తంనదీపతిమ్।అమో
ఘోఽయంమహాబాణఃకస్మిన్దేశేనిపాత్యతామ్॥౩౦॥రామస్యవచనంశ్రుత్వాతంచదృష్ట్వామహాశరమ్। మహోదధిర్మ
హాతేజారాఘవంవాక్యమబ్రవీత్॥౩౧॥ ఉత్తరేణావకాశోఽస్తికశ్చిత్పుణ్యతమోమమ । ద్రుమకుల్యఇతిఖ్యాతోలోకే
ఖ్యాతోయథాభవాన్॥ ౩౨ ॥ ఉగ్రదర్శనకర్మాణోబహవస్తత్రదస్యవః । ఆభీరప్రముఖాఃపాపాఃపిబంతిసలిలంమమ ॥
౩౩॥తైస్తుసంస్పర్శనంపాపైర్మమక్లేశకరంమహత్ ।అమోఘఃక్రియతాంరామశితస్తత్రశరోత్తమః॥౩౪॥ తస్యతద్వ
చనంశ్రుత్వాసాగరస్యసరాఘవః।ముమోచతంశరందీప్తంవీరస్సాగరదర్శనాత్॥౩౫॥తేనతన్మరుకాంతారంపృథివ్యాం
ఖలువిశ్రుతమ్ । నిపాతితశ్శరోయత్రదీప్తాశనిసమస్వనః॥౩౬॥ననాదచతదాతత్రవసుధాశల్యపీడితా । తస్మాద్వ్రణము
ఖాత్తోయముత్పపాతరసాతలాత్॥౩౭॥సబభూవతదాకూపోవ్రణఇత్యభివిశ్రుతః।సతతంచోత్థితంతోయంసముద్రస్యే
వదృశ్యతే॥౩౮॥అవదారణశబ్దస్సదారుణస్సమపద్యత।తస్మాద్బాణనిపాతేనత్వపఃకుక్షిష్వశోషయత్ ॥ ౩౯ ॥ విఖ్యాతం
త్రిషులోకేషుమరుకాంతారమేవతత్ । శోషయిత్వాతతఃకుక్షింరామోదశరథాత్మజః॥౪౦॥వరంతస్మైదదౌవిద్వాన్మ
రవేఽమరవిక్రమః।పశవ్యశ్చాల్పరోగశ్చఫలమూలరసాయుతః॥౪౧॥బహుస్నేహోబహుక్షీరస్సుగంధిర్వివిధౌషధః। ఏ
వమేతైర్గుణైర్యుక్తోబహుభిస్సతతంమరుః॥౪౨॥ రామస్యవరదానాచ్చశివఃపంథాబభూవహ । తస్మిన్దగ్ధేతదాకుక్షౌస
ముద్రస్సరితాంపతిః॥౪౩॥రాఘవంసర్వశాస్త్రజ్ఞమిదంవచనమబ్రవీత్ । (మధ్యేవానరసంఘానాంమనఃప్రహ్లాదనంశు
భం॥౪౪॥ఉపాయంశృణువైసౌమ్యయేనమాంసంతరిష్యసి) । అయంసౌమ్యనలోనామతనుజోవిశ్వకర్మణః॥౪౫॥ పి
త్రాదత్తవరశ్శ్రీమాన్ప్రతిమోవిశ్వకర్మణా।ఏషసేతుంమహోత్సాహఃకరోతుమయివానరః॥౪౬॥తమహంధార
ష్యామితథాహ్యేషయథాపితా।ఏవముక్త్వోదధిర్యాతస్సముత్థాయనలస్తదా॥౪౭॥ అబ్రవీద్వానరశ్రేష్ఠోవాక్యంరామం
మహాబలః।అహంసేతుంకరిష్యామివిస్తీర్ణేవరుణాలయే॥౪౮॥పితుస్సామర్థ్యమాస్థాయతత్త్వమాహమహోదధిః।దం
డఏవపరోలోకేపురుషస్యేతిమేమతిః॥౪౯॥ధిక్క్షమామకృతజ్ఞేషుసాంత్వందానమథాపివా ।అయంహిసాగరోభీమఃసే
తుకర్మదిదృక్షయా॥౫౦॥దదౌదండభయాద్గాధంరాఘవాయమహోదధిః । మమమాతుర్వరోదత్తోమందరేవిశ్వక
ర్మణా॥౫౧॥ఔరసస్తస్యపుత్రోఽహంసదృశోవిశ్వకర్మణా।నచాప్యహమనుక్తోవైప్రబ్రూయామాత్మనోగుణాన్
౫౨॥సమర్థశ్చాప్యహంసేతుంకర్తుంవైవరుణాలయే । స్మారితోఽస్మ్యహమేతేనతత్త్వమాహమహోదధిః॥౫౩॥ కా
మమద్యైవబధ్నంతుసేతుంవానరపుంగవాః।తతోవిసృష్టారామేణసర్వతోహరియూథపాః॥ ౫౪ ॥ అభిపేతుర్మహార
ణ్యంహృష్టాశ్శతసహస్రశః। తేనగాన్నగసంకాశాశ్శాఖామృగగణాస్తదా॥౫౫॥బభంజుర్వానరాస్తత్రప్రచకర్షుశ్చ

సాగరమ్। తే సాలైశ్చాశ్వకర్ణైశ్చ ధవైర్వంశైశ్చ వానరాః ||౫౬|| కుటజైరర్జునైస్తాలైస్తిలకైస్తినిశైరపి। బిల్వైశ్చ
సప్తపర్ణైశ్చ కర్ణికారైశ్చ పుష్పితైః ||౫౭||చూతైశ్చాశోకవృక్షైశ్చ సాగరం సమపూరయన్ । సమూలాంశ్చ విమూ
లాంశ్చ పాదపాన్ హరిసత్తమాః || ౫౮ ||ఇంద్రకేతూనివోద్యమ్య ప్రజహ్రుర్హరయస్తరూన్ । తాలాన్ దాడిమగు
ల్మాంశ్చ నారికేళాన్విభీతకాన్ ||౫౯ ||వకుళాన్ ఖదిరాన్నింబాన్ సమాజహ్రుస్సమంతతః । హస్తిమాత్రాన్మహాకా
యాః పాషాణాంశ్చ మహాబలాః ||౬౦||పర్వతాంశ్చ సముత్పాట్య యంత్రైః పరివహంతి చ । ప్రక్షిప్యమాణైరచలైస్సహ
సా జలముద్ధతమ్ ||౬౧||సముత్పతితమాకాశమపాసర్పత్తతస్తతః। సముద్రం క్షోభయామాసుర్వానరాశ్చ సమంతతః ||
౬౨||సూత్రాణ్యన్యే ప్రగృహ్ణంతి వ్యాయతం శతయోజనమ్।దండానన్యే ప్రగృహ్ణంతి విచిన్వంతి తథాపరే ||౬౩||దశయో
జనవిస్తారం శతయోజనమాయతమ్ । నలశ్చక్రే మహాసేతుం మధ్యే నదనదీపతేః ||౬౪||వానరైశ్శతశస్తత్ర రామస్యాజ్ఞా
పురస్సరైః। మేఘాభైః పర్వతాగ్రైశ్చ తృణైః కాష్ఠైర్బబంధిరే ||౬౫||పుష్పితాగ్రైశ్చ తరుభిస్సేతుం బధ్నంతి వానరాః।
పాషాణాంశ్చ గిరిప్రఖ్యాన్ గిరీణాం శిఖరాణి చ ||౬౬||దృశ్యంతే పరిధావంతో గృహ్య వారణసన్నిభాః । శిలానాం పాత్య
మానానాం శైలానాం తత్ర పాత్యతామ్ ||౬౭||బభూవ తుములశ్శబ్దస్తదా తస్మిన్మహోదధౌ ।కృతాని ప్రథమేనాహ్నా
యోజనాని చతుర్దశ ||౬౮||ప్రహృష్టైర్గజసంకాశైస్త్వరమాణైః ప్లవంగమైః । ద్వితీయేన తథా చాహ్నా యోజనాని తు
వింశతిః ||౬౯||కృతాని ప్లవగైస్తూర్ణం భీమకాయైర్మహాబలైః ।అహ్నా తృతీయేన తథా యోజనాని కృతాని తు ||౭౦|| త్వరమా
ణైర్మహాకాయైరేకవింశతిరేవ చ । చతుర్థేన తథా చాహ్నా ద్వావింశతిరథాపి చ ||౭౧||యోజనాని మహావేగైః కృతాని త్వ
రితైస్తు తైః।పంచమేన తథా చాహ్నా ప్లవంగైః క్షిప్రకారిభిః ||౭౨||యోజనాని త్రయోవింశత్సువేలమధికృత్య వై ।స వానర
వరః శ్రీమాన్విశ్వకర్మాత్మజో బలీ ||౭౩||బబంధ సాగరే సేతుం యథా చాస్య పితా తథా । స నలేన కృతస్సేతుస్సాగరే మక
రాలయే ||౭౪||శుశుభే సుభగః శ్రీమాన్ స్వాతీపథ ఇవాంబరే । తతో దేవాస్సగంధర్వాస్సిద్ధాశ్చ పరమర్షయః ||౭౫||ఆగ
మ్య గగనే తస్థుర్ద్రష్టుకామాస్తదద్భుతమ్ ।దశయోజనవిస్తీర్ణం శతయోజనమాయతమ్ ||౭౬||దదృశుర్దేవగంధర్వా
నలసేతుం సుదుష్కరమ్ । ఆప్లవంతః ప్లవంతశ్చ గర్జంతశ్చ ప్లవంగమాః ||౭౭||తమచింత్యమసహ్యం చ అద్భుతం రోమహ
ర్షణమ్।దదృశుస్సర్వభూతాని సాగరే సేతుబంధనమ్ ||౭౮||తాని కోటిసహస్రాణి వానరాణాం మహౌజసామ్ ।బధ్నం
తి సాగరే సేతుం జగ్ముః పారం మహోదధేః ||౭౯||విశాలస్సుకృతః శ్రీమాన్ సుభూమిస్సుసమాహితః ।అశోభత మహాసే
తుస్సీమంత ఇవ సాగరే ||౮౦||తతః పారే సముద్రస్య గదాపాణిర్విభీషణః।పరేషామభిఘాతార్థమతిష్ఠత్సచివైస్సహ ||౮౧||
సుగ్రీవస్తు తతః ప్రాహ రామం సత్యపరాక్రమమ్ । హనూమంతం త్వమారోహ అంగదం చాపి లక్ష్మణః ||౮౨||అయం హి వి
పులో వీర సాగరో మకరాలయః। వైహాయసౌ యువామేతౌ వానరౌ తారయిష్యతః ||౮౩||అగ్రతస్తస్య సైన్యస్య శ్రీమాన్
రామస్సలక్ష్మణః।జగామ ధన్వీ ధర్మాత్మా సుగ్రీవేణ సమన్వితః ||౮౪||అన్యే మధ్యేన గచ్ఛంతి పార్శ్వతోఽన్యే ప్లవంగమాః
సలిలే ప్రపతంత్యన్యే మార్గమన్యే న లేభిరే ||౮౫|| కేచిద్వైహాయసగతాస్సుపర్ణా ఇవ పుప్లువుః। ఘోషేణ మహతా తస్య
సింధోర్ఘోషం సముచ్ఛ్రితమ్ ||౮౬||భీమమంతర్దధే భీమా తరంతీ హరివాహినీ ।వానరాణాం హి సా తీర్ణా వాహినీ నల
సేతునా ||౮౭ ||తీరే నివివిశే రాజ్ఞా బహుమూలఫలోదకే ।తదద్భుతం రాఘవకర్మ దుష్కరం సమీక్ష్య దేవాస్సహ సిద్ధచా
రణైః । ఉపేత్య రామం సహసా మహర్షిభిస్సమభ్యషించన్ సుశుభైర్జలైః పృథక్ ||౮౮||జయస్వ శత్రూన్నరదేవ మే
దినీం ససాగరాం పాలయ శాశ్వతీస్సమాః । ఇతీవ రామం నరదేవ సత్కృతం శుభైర్వచోభిర్వివిధైరపూజయన్ ||౮౯||ఇతి
శ్రీమద్యుద్ధకాండే - ద్వావింశస్సర్గః - ***************** నిమిత్తాని నిమిత్తజ్ఞో దృష్ట్వా లక్ష్మణపూర్వజః । సౌమి
త్రిం సంపరిష్వజ్య ఇదం వచనమబ్రవీత్ ||౧||పరిగృహ్యోదకం శీతం వనాని ఫలవంతి చ ।బలౌఘం సంవిభజ్యేమం వ్యూహ్య
తిష్ఠేమ లక్ష్మణ ||౨||లోకక్షయకరం భీమం భయం పశ్యామ్యుపస్థితమ్ । నిబర్హణం ప్రవీరాణామృక్షవానరరక్షసామ్ ||౩||
వాతాశ్చ కలుషా వాంతి కంపతే చ వసుంధరా।పర్వతాగ్రాణి వేపంతే పతంతి చ మహీరుహాః ||౪ ||మేఘాః క్రవ్యాదసంకా
శాః పరుషాః పరుషస్వనాః। క్రూరాః క్రూరం ప్రవర్షంతి మిశ్రం శోణితబిందుభిః ||౫||రక్తచందనసంకాశా సంధ్యా పర
మదారుణా।జ్వలతః ప్రపతత్యేతదాదిత్యాదగ్నిమండలమ్ ||౬||దీనా దీనస్వరాః క్రూరాః సర్వతో మృగపక్షిణః। ప్రత్యాది

త్యంవినర్దంతిజనయంతోమహద్భయమ్॥౭॥రజన్యామప్రకాశస్తు సంతాపయతిచంద్రమాః।కృష్ణరక్తాంశుపర్యంతోలో
కక్షయఇవోదితః॥౮॥హ్రస్వోరూక్షోఽప్రశస్తశ్చపరివేషస్సులోహితః । ఆదిత్యేవిమలేనీలంలక్ష్మలక్ష్మణదృశ్యతే॥౯॥రజ
సామహతాచాపినక్షత్రాణిహతానిచ । యుగాంతమివలోకానాంపశ్యశంసంతిలక్ష్మణ॥౧౦॥కాకాశ్శ్యేనాస్తథాగృ
ధ్రానీచైఃపరిపతంతిచ ।శివాశ్చాప్యశివాన్నాదాన్నదంతిసుమహాభయాన్॥౧౧॥శైలైశ్శూలైశ్చఖడ్గైశ్చవిసృష్టైఃకపి
రాక్షసైః।భవిష్యత్యావృతాభూమిర్మాంసశోణితకర్దమా॥౧౨॥క్షిప్రమద్యైవదుర్ధర్షాంపురీంరావణపాలితామ్।
అభియామజవేనైవసర్వతోహరిభిర్వృతాః॥౧౩॥ఇత్యేవముక్త్వాధర్మాత్మాధన్వీసంగ్రామహర్షణః । ప్రతస్థేపుర
తోరామోలంకామభిముఖోవిభుః॥౧౪॥సవిభీషణసుగ్రీవాస్తతస్తేవానరర్షభాః । ప్రతస్థిరేవినర్దంతోనిశ్చితాద్విష
తాంవధే॥౧౫॥రాఘవస్యప్రియార్థంతుధృతానాంవీర్యశాలినామ్।హరీణాంకర్మచేష్టాభిస్తుతోషహరిపుంగవః॥౧౬॥
ఇతిశ్రీమద్యుద్ధకాండే- త్రయోవింశస్సర్గః-***
సావీరసమితీరాజ్ఞావిరరాజవ్యవస్థితా।శశినాశుభనక్షత్రా పౌర్ణమాసీవశారదీ ॥ ౧ ॥ ప్రచచాలచవేగేనత్ర
స్తాచైవవసుంధరా।పీడ్యమానాబలౌఘేనతేనసాగరవర్చసా॥౨॥తతశ్శుశ్రువురాక్రోశంలంకాయాంకాననౌకసః। భేరీ
మృదంగసంఘుష్టంతుములంరోమహర్షణమ్॥౩॥బభూవుస్తేనఘోషేణసంహృష్టాహరియూథపాః । అమృష్యమాణా
స్తంఘోషంవినేదుర్ఘోషవత్తరమ్॥౪॥రాక్షసాస్తుప్లవంగానాంశుశ్రువుశ్చాపిగర్జితమ్ । నర్దతామివదృప్తానాంమేఘా
నామంబరేస్వనమ్॥౫॥దృష్ట్వాదాశరథిర్లంకాంచిత్రధ్వజపతాకినీమ్।జగామమనసాసీతాందూయమానేనచేతసా॥౬॥
అత్రసామృగశాబాక్షీరావణేనోపరుధ్యతే।అభిభూతాగ్రహేణేవలోహితాంగేనరోహిణీ ॥౭॥ దీర్ఘముష్ణంచనిశ్వ
స్యసముద్వీక్ష్యచలక్ష్మణమ్।ఉవాచవచనంవీరస్తత్కాలహితమాత్మనః ॥౮॥ ఆలిఖంతీమివాకాశముత్థితాంపశ్యలక్ష్మణ।
మనసేవకృతాంలంకాంనగాగ్రేవిశ్వకర్మణా॥౯॥విమానైర్బహుభిర్లంకాసంకీర్ణాభివిరాజతే । విష్ణోఃపదమివాకాశం
ఛాదితంపాండరైర్ఘనైః॥౧౦॥పుష్పితైశ్శోభితాలంకావనైశ్చైత్రరథోపమైః। నానాపతంగసంఘుష్టైఃఫలపుష్పోప
గైశ్శుభైః॥౧౧॥పశ్యమత్తవిహంగానిప్రలీనభ్రమరాణిచ । కోకిలాకులషండానివనాన్యుపవనానిచ॥౧౨॥ఇతిదాశరథీ
రామోలక్ష్మణంసమభాషత।బలంచతద్వైవిభజన్శాస్త్రదృష్టేనకర్మణా ॥౧౩॥ శశాసకపిసేనాయాబలమాదాయవీ
ర్యవాన్।అంగదస్సహనీలేనతిష్ఠేదురసిదుర్జయః॥౧౪॥తిష్ఠేద్వానరవాహిన్యావానరౌఘసమావృతః।ఆశ్రిత్యదక్షిణంపా
ర్శ్వమృషభోవానరర్షభః ॥ ౧౫ ॥ గంధహస్తీవదుర్ధర్షస్తరస్వీగంధమాదనః । తిష్ఠేద్వానరవాహిన్యాస్సవ్యంపా
ర్శ్వంసమాశ్రితః॥౧౬॥మూర్ధ్నిస్థాస్యామ్యహంయత్తోలక్ష్మణేనసమన్వితః। జాంబవాంశ్చసుషేణశ్చవేగదర్శీచవాన
రః॥౧౭॥ఋక్షముఖ్యామహాత్మానఃకుక్షింరక్షంతుతేత్రయః।జఘనంకపిసేనాయాఃకపిరాజోఽభిరక్షతు॥ ౧౮॥పశ్చార్ధ
మివలోకస్యప్రచేతాస్తేజసావృతః । సంవిభక్తమహావ్యూహామహావానరరక్షితా ॥౧౯॥ అనీకినీసావిబభౌయథాద్యౌ
స్సాభ్రసంప్లవా।ప్రగృహ్యగిరిశృంగాణిమహతశ్చమహీరుహాన్॥౨౦॥ ఆసేదుర్వానరాలంకాంవిమర్దయిషవోరణే ।
శిఖరైర్వికిరామైనాంలంకాంముష్టిభిరేవవా॥౨౧॥ఇతిస్మదధిరేసర్వేమనాంసిహరిసత్తమాః। తతోరామోమహాతేజా
స్సుగ్రీవమిదమబ్రవీత్॥౨౨॥సువిభక్తానిసైన్యానిశుకఏషవిముచ్యతామ్। రామస్యవచనంశ్రుత్వావానరేంద్రోమహా
బలః॥౨౩॥మోచయామాసతందూతంశుకంరామస్యశాసనాత్।మోచితోరామవాక్యేనవానరైశ్చాభిపీడితః॥౨౪॥ శు
కఃపరమసంత్రస్తోరక్షోఽధిపముపాగమత్ । రావణఃప్రహసన్నేవశుకంవాక్యమభాషత॥౨౫॥కిమిమౌతేసితౌపక్షౌలూ
నపక్షశ్చదృశ్యసే।కచ్చిన్నానేకచిత్తానాంతేషాంత్వంవశమాగతః॥౨౬॥ తతస్సభయసంవిగ్నస్తదారాజ్ఞాభిచోదితః।
వచనంప్రత్యువాచేదంరాక్షసాధిపముత్తమమ్॥౨౭॥సాగరస్యోత్తరేతీరేబ్రువంతేవచనంతదా।యథాసందేశమక్లిష్టం
సాంత్వయన్శ్లక్ష్ణయాగిరా॥౨౮॥క్రుద్ధైస్తైరహముత్ప్లుత్యదృష్టమాత్రైఃప్లవంగమైః। గృహీతోఽస్మ్యపిచారబ్ధోహంతుం
లోప్తుంచముష్టిభిః॥౨౯॥నైవసంభాషితుంశక్యాస్సంప్రశ్నోఽత్రనలభ్యతే। ప్రకృత్యాకోపనాస్తీక్ష్ణావానరారాక్ష
సాధిప॥౩౦॥సచహంతావిరాధస్యకబంధస్యఖరస్యచ।సుగ్రీవసహితోరామస్సీతాయాఃపదమాగతః॥౩౧॥సకృత్వా

సాగరే సేతుం తీర్త్వా చ లవణోదధిమ్।షడరతూంసినిర్ధూయధన్వీతిష్ఠతిరాఘవః॥ ౩౨॥ ఇమౌ తువానరముఖ్యానామనీ
కానిసహస్రశః।గిరిమేఘనికాశానాంఛాదయంతివసుంధరామ్॥౩౩॥రాక్షసానాంబలౌఘస్యవానరేంద్రబలస్యచ।నై
తయోర్విద్యతేసంధిర్దేవదానవయోరివ॥౩౪॥పురాప్రాకారమాయాంతి క్షిప్రమేకతరంకురు। సీతాంవాస్మైప్రయ
చ్ఛాశుయుద్ధంవాప్రదీయతామ్॥౩౫॥శుకస్యవచనంశ్రుత్వారావణోవాక్యమబ్రవీత్। రోషసంరక్తనయనో నిర్ద
హన్నివచక్షుషా॥౩౬॥యదిమాంప్రతియుధ్యేరన్దేవగంధర్వదానవాః।నైవసీతాంప్రయచ్ఛామిసర్వలోకభయాద
పి॥౩౭॥కదానామాభిధావంతిరాఘవంమామకాశ్శరాః। వసంతేపుష్పితంమత్తాభ్రమరాఇవపాదపమ్॥౩౮॥ కదాతూ
ణీశయైర్దీప్తైర్గణశఃకార్ముకచ్యుతైః।శరైరాదీపయామ్యేనముల్కాభిరివకుంజరమ్॥ ౩౯॥ తచ్చాస్యబలమాదాస్యేబ
లేనమహతావృతః। జ్యోతిషామివసర్వేషాంప్రభాముద్యన్దివాకరః॥౪౦॥ సాగరస్యేవమేవేగోమారుతస్యేవమేగ
తిః। నహిదాశరథిర్వేదతేనమాంయోద్ధుమిచ్ఛతి॥౪౧॥నమేతూణీశయాన్బాణాన్సవిషానివపన్నగాన్।రామఃపశ్య
తిసంగ్రామేతేనమాంయోద్ధుమిచ్ఛతి॥౪౨॥నజానాతిపురావీర్యంమమయుద్ధేసరాఘవః।మమచాపమయీంవీణాంశర
కోణైఃప్రణాదితామ్॥౪౩ ॥జ్యాశబ్దతుములాంఘోరామార్తగీతమహాస్వనామ్। నారాచతాళసన్నాదాంతాంస్మ
చాహితవాహినీమ్ ॥ ౪౪ ॥ అవగాహ్యమహారంగంవాదయిష్యామ్యహంరణే। నవాసవేనాపిసహస్రచక్షుషాయ
థాస్మిశక్యోవరుణేనవాపునః।యమేనవాధర్షయితుంశరాగ్నినామహాహవేవైశ్రవణేనవాస్వయమ్॥ ౪౫ ॥ ఇతిశ్రీమ
ద్యుద్ధకాండే - చతుర్వింశస్సర్గః. **

సబలేసాగరంతీర్ణేరామేదశరథాత్మజే।అమాత్యౌరావణఃశ్రీమానబ్రవీచ్ఛుకసారణౌ॥౧॥ సమగ్రంసాగరం
తీర్ణందుస్తరంవానరంబలమ్। అభూతపూర్వంరామేణసాగరేసేతుబంధనమ్॥౨॥సాగరేసేతుబంధంతునశ్రద్దధ్యాం
కథంచన।అవశ్యంచాపిసంఖ్యేయంతన్మయావానరంబలమ్॥౩॥భవంతౌవానరంసైన్యంప్రవిశ్యానుపలక్షితౌ। పరిమాణం
చవీర్యంచయేచముఖ్యాఃప్లవంగమాః॥౪॥మంత్రిణోయేచరామస్యసుగ్రీవస్యచసమ్మతాః। యేపూర్వమభివర్తంతేయే
చశూరాఃప్లవంగమాః॥౫॥సచసేతుర్యథాబద్ధస్సాగరేసలిలాశయే।నివేశంచయథాతేషాంవానరాణాంమహాత్మనామ్॥
౬॥ రామస్యవ్యవసాయంచవీర్యంప్రహరణానిచ।లక్ష్మణస్యచవీర్యంచతత్త్వతోజ్ఞాతుమర్హథః॥ ౭ ॥ కశ్చసేనాపతిస్తే
షాంవానరాణాంమహౌజసామ్।ఏతద్జ్ఞాత్వాయథాతత్త్వంశీఘ్రమాగంతుమర్హథః॥౮॥ఇతిప్రతిసమాదిష్టౌరాక్షసౌ
శుకసారణౌ।హరిరూపధరౌవీరౌప్రవిష్టౌవానరంబలమ్॥౯॥తతస్తద్వానరంసైన్యమచింత్యంరోమహర్షణమ్।సంఖ్యాతుం
నాధ్యగచ్ఛేతాంతదాతౌశుకసారణౌ॥౧౦॥ సంస్థితంపర్వతాగ్రేషునిర్ఝరేషుగుహాసుచ। సముద్రస్యచతీరేషువనే
షూపవనేషుచ॥౧౧॥తరమాణంచతీర్ణంచతర్తుకామంచసర్వశః।నివిష్టంనివిశచ్చైవభీమనాదంమహాబలమ్॥౧౨॥ త
ద్బలార్ణవమక్షోభ్యందదృశాతేనిశాచరౌ।తౌదదర్శమహాతేజాఃప్రచ్ఛన్నౌచవిభీషణః॥౧౩॥ ఆచచక్షేథరామాయ
గృహీత్వాశుకసారణౌ।తస్యేమౌరాక్షసేంద్రస్యమంత్రిణౌశుకసారణౌ॥౧౪॥ లంకాయాస్సమనుప్రాప్తౌచారౌపర
పురంజయ।తౌదృష్ట్వావ్యథితౌరామంనిరాశౌజీవితేతదా॥౧౫॥కృతాంజలిపుటౌభీతౌవచనంచేదమూచతుః।ఆవామిహాగ
తౌసౌమ్యరావణప్రహితావుభౌ॥ ౧౬ ॥ పరిజ్ఞాతుంబలంకృత్స్నంతవేదంరఘునందన। తయోస్తద్వచనంశ్రుత్వారా
మోదశరథాత్మజః॥౧౭॥ అబ్రవీత్ప్రహసన్వాక్యంసర్వభూతహితేరతః। యదిదృష్టంబలంకృత్స్నంవయంవాసుపరీక్షి
తాః॥౧౮॥యథోక్తంవాకృతంకార్యంఛందతఃప్రతిగమ్యతామ్। అథకించిదదృష్టంవాభూయస్తద్ద్రష్టుమర్హథః॥౧౯॥వి
భీషణోవాకార్త్స్న్యేనభూయస్సందర్శయిష్యతి।నచేదంగ్రహణంప్రాప్యభేతవ్యంజీవితంప్రతి॥ ౨౦॥ న్యస్తశస్త్రౌ
గృహీతౌవానదూతౌవధమర్హథః। ప్రచ్ఛన్నౌచవిముంచైతౌచారౌరాత్రించరావుభౌ॥౨౧॥ శత్రుపక్షస్యసతతంవి
భీషణవికర్షణౌ।ప్రవిశ్యనగరీంలంకాంభవద్భ్యాంధనదానుజః॥౨౨॥ వక్తవ్యోరక్షసాంరాజాయథోక్తంవచనంమమ।
యద్బలంచసమాశ్రిత్యసీతాంమేహృతవానసి॥౨౩॥తద్దర్శయయథాకామంససైన్యస్సహబాంధవః।శ్వఃకాలేనగరీంలం
కాంసప్రాకారాంసతోరణామ్॥౨౪॥ రాక్షసంచబలంపశ్యశరైర్విధ్వంసితంమయా। ఘోరంరోషమహంమోక్ష్యేబ
లంధారయరావణ॥౨౫॥శ్వఃకాలేవజ్రవాన్వజ్రందానవేష్వివవాసవః। ఇతిప్రతిసమాదిష్టౌరాక్షసౌశుకసారణౌ॥౨౬

జయేతిప్రతినంద్యైతౌరాఘవంధర్మవత్సలమ్।ఆగమ్యనగరీంలంకామబ్రూతాంరాక్షసాధిపమ్॥౨౭॥ విభీషణగృహీతౌ
తువధార్హౌరాక్షసేశ్వర।దృష్ట్వాధర్మాత్మనాముక్తౌరామేణామితతేజసా॥౨౮॥ ఏకస్థానగతాయత్రచత్వారఃపురుష
ర్షభాః।లోకపాలోపమాశ్శూరాఃకృతాస్త్రాదృఢవిక్రమాః॥౨౯॥ రామోదాశరథిశ్శ్రీమాంల్లక్ష్మణశ్చవిభీషణః। సు
గ్రీవశ్చమహాతేజామహేంద్రసమవిక్రమః॥౩౦॥ ఏతేశక్తాఃపురీంలంకాంసప్రాకారాంసతోరణామ్। ఉత్పాట్యసం
క్రామయితుంసర్వేతిష్ఠంతువానరాః॥౩౧॥యాదృశంతస్యరామస్యరూపంప్రహరణానిచ। వధిష్యతిపురీంలంకామేక
స్తిష్ఠంతుతేత్రయః॥౩౨॥రామలక్ష్మణగుప్తాసాసుగ్రీవేణచవాహినీ। బభూవదుర్ధర్షతరాసర్వైరపిసురాసురైః॥
౩౩॥వ్యక్తస్సేతుస్తథాబద్ధోదశయోజనవిస్తృతః।శతయోజనమాయామస్తీర్ణాసేనాచసాగరమ్॥౩౪॥ నివిష్టోదక్షిణే
తీరేరామస్సచనదీపతేః।తీర్ణస్యతరమాణస్యబలస్యాంతోనవిద్యతే॥౩౫॥ ప్రహృష్టరూపాధ్వజినీవనౌకసాంమహాత్మ
నాంసంప్రతియోద్ధుమిచ్ఛతామ్।అలంవిరోధేనశమోవిధీయతాంప్రదీయతాందాశరథాయమైథిలీ॥౩౬॥ ఇతిశ్రీమ
ద్యుద్ధకాండే-పంచవింశస్సర్గః- **
తద్వచఃపథ్యమక్లీబంసారణేనాభిభాషితమ్।నిశమ్యరావణోరాజాప్రత్యభాషతసారణమ్॥౧॥యదిమామభియు
ఞ్జీరన్దేవగంధర్వదానవాః।నైవసీతాంప్రదాస్యామిసర్వలోకభయాదపి॥౨॥ త్వంతుసౌమ్యపరిత్రస్తోహరిభిర్నిర్జి
తోభృశమ్।ప్రతిప్రదానమద్యైవసీతాయాస్సాధుమన్యసే॥౩॥కోహినామసపత్నోమాంసమరేజేతుమర్హతి। ఇత్యు
క్త్వాపరుషంవాక్యంరావణోరాక్షసాధిపః॥౪॥ఆరురోహతతఃశ్రీమాన్ప్రాసాదంహిమపాండరమ్। బహుతాళసము
త్సేధంరావణోఽథదిదృక్షయా॥౫॥తాభ్యాంచరాభ్యాంసహితోరావణఃక్రోధమూర్ఛితః।పశ్యమానస్సముద్రంచపర్వ
తాంశ్చవనానిచ॥౬॥దదర్శపృథివీదేశంసుసంపూర్ణంప్లవంగమైః।తదపారమసంఖ్యేయంవానరాణాంమహద్బలమ్॥౭॥
ఆలోక్యరావణోరాజాపరిపప్రచ్ఛసారణమ్।ఏషాంవానరముఖ్యానాంకేశూరాఃకేమహాబలాః॥౮॥కేపూర్వమభివర్తం
తేమహోత్సాహాస్సమంతతః।కేషాంశృణోతిసుగ్రీవఃకేవాయూథపయూథపాః॥౯॥సారణాచక్ష్వతత్త్వేనకేప్రధా
నాఃప్లవంగమాః।సారణోరాక్షసేంద్రస్యవచనంపరిపృచ్ఛతః॥౧౦॥ ఆచచక్షేఽథముఖ్యజ్ఞోముఖ్యాంస్తాంస్తువనౌకసః।ఏ
షయోఽభిముఖోలంకాంనర్దంస్తిష్ఠతివానరః॥౧౧॥యూథపానాంసహస్రేణశతేనపరివారితః।యస్యఘోషేణమహ
తాసప్రాకారాసతోరణా॥౧౨॥లంకాప్రవేపతేసర్వాసశైలవనకాననా। సర్వశాఖామృగేంద్రస్యసుగ్రీవస్యమహా
త్మనః॥౧౩॥బలాగ్రేతిష్ఠతేవీరోనీలోనామైషయూథపః।బాహూప్రగృహ్యయఃపద్భ్యాంమహీంగచ్ఛతివీర్యవాన్॥౧౪॥
లంకామభిముఖఃక్రోధాదభీక్ష్ణంచవిజృంభతే। గిరిశృంగప్రతీకాశఃపద్మకింజల్కసన్నిభః॥౧౫॥స్ఫోటయత్యభిసంరబ్ధో
లాంగూలంచపునఃపునః।యస్యలాంగూలశబ్దేనస్వనంతీవదిశోదశ॥౧౬॥ఏషవానరరాజేనసుగ్రీవేణాభిషేచితః। యౌవ
రాజ్యేఽంగదోనామత్వామాహ్వయతిసంయుగే॥౧౭॥వాలినస్సదృశఃపుత్రస్సుగ్రీవస్యసదాప్రియః।రాఘవార్థేపరా
క్రాంతశ్శక్రార్థేవరుణోయథా॥౧౮॥ఏతస్యైషామతిస్సర్వాయద్దృష్టాజనకాత్మజా। హనూమతావేగవతారాఘవ
స్యహితైషిణా॥౧౯॥బహూనివానరేంద్రాణామేషయూథానివీర్యవాన్।పరిగృహ్యాభియాతిత్వాంస్వేనానీకేనదుర్జ
యః॥౨౦॥అనువాలిసుతస్యాపిబలేనమహతావృతః। వీరస్తిష్ఠతిసంగ్రామేసేతుహేతురయంనలః॥౨౧॥యేతువిష్టభ్య
గాత్రాణిక్ష్వేళయంతినదంతిచ। ఉత్థాయచవిజృంభంతేక్రోధేనహరిపుంగవాః॥౨౨॥ఏతేదుష్ప్రసహాఘోరాశ్చం
డాశ్చండపరాక్రమాః।అష్టౌశతసహస్రాణిదశకోటిశతానిచ॥౨౩॥యఏనమనుగచ్ఛంతివీరాశ్చందనవాసినః। ఏషై
వాశంసతేలంకాంస్వేనానీకేనమర్దితుమ్॥౨౪॥శ్వేతోరజతసంకాశశ్చపలోభీమవిక్రమః। బుద్ధిమాన్వానరోవీరస్త్రి
షులోకేషువిశ్రుతః॥౨౫॥తూర్ణంసుగ్రీవమాగమ్యపునర్గచ్ఛతిసత్వరః।విభజన్వానరీంసేనామనీకానిప్రహర్షయన్॥
౨౬॥యఃపురాగోమతీతీరేరమ్యంపర్యేతిపర్వతమ్। నామ్నాసంకోచనోనామనానానగయుతోగిరిః॥౨౭॥తత్రరా
జ్యంప్రశాస్త్యేషకుముదోనామయూథపః। యోఽసౌశతసహస్రాణాంసహస్రంపరికర్షతి॥౨౮॥యస్యవాలాబహు
వ్యామాదీర్ఘాలాంగూలమాశ్రితాః।తామ్రాఃపీతాస్సితాఃశ్వేతాఃప్రకీర్ణాఘోరకర్మణః॥౨౯॥ అదీనోరోషణ
శ్చండస్సంగ్రామమభికాంక్షతి।ఏషైవాశంసతేలంకాంస్వేనానీకేనమర్దితుమ్॥౩౦॥యస్త్వేషసింహసంకాశఃకపి

లోదీర్ణలోచనః। నిభృతః ప్రేక్షతే లంకాం దిధక్షన్నివ చక్షుషా॥౩౧॥ వింధ్యం కృష్ణగిరిం సహ్యం పర్వతం చ సుదర్శనమ్।
రాజన్ సతతమధ్యాస్తే రంభో నామైష యూథపః॥ ౩౨॥ శతం శతసహస్రాణాం త్రింశచ్చ హరియూథపమ్। యమేతే
వానరాశ్శూరాశ్చండాశ్చండపరాక్రమాః॥౩౩॥ పరివార్యానుగచ్ఛంతి లంకాం మర్దితుమోజసా। యస్తు కర్ణౌ వివృణు
తే జృంభతే చ పునః పునః॥ ౩౪॥ స చ నోద్విజతే మృత్యోర్న చ యుద్ధాద్విధావతి। ప్రకంపతే చ రోషేణ తిర్యక్చ పునరీక్షతే॥
౩౫॥ పశ్య లాంగూలమపి చ క్ష్వేళతే స మహాబలః। మహాబలో వీతభయో రమ్యం సాల్వేయపర్వతమ్॥౩౬॥ రాజన్ సతత
మధ్యాస్తే శరభో నామ యూథపః। ఏతస్య బలినస్సర్వే విహారా నామ యూథపాః॥౩౭॥ రాజన్ శతసహస్రాణి చత్వారింశ
త్తథైవ చ। యస్తు మేఘ ఇవాకాశం మహానావృత్య తిష్ఠతి॥౩౮॥ మధ్యే వానరవీరాణాం సురాణామివ వాసవః। భేరీణామివ
సన్నాదో యస్యైష శ్రూయతే మహాన్॥౩౯॥ ఘోరశ్శాఖామృగేంద్రాణాం సంగ్రామమభికాంక్షతామ్। ఏష పర్వత
మధ్యాస్తే పారియాత్రమనుత్తమమ్॥౪౦॥ యుద్ధే దుష్ప్రసహో నిత్యం పనసో నామ యూథపః। ఏనం శతసహస్రాణాం
శతార్ధం పర్యుపాసతే॥౪౧॥ యూథపా యూథపశ్రేష్ఠం యేషాం యూథాని భాగశః। యస్తు భీమాం ప్రవల్గంతీం చమూం తి
ష్ఠతి శోభయన్॥౪౨॥ స్థితాం తీరే సముద్రస్య ద్వితీయ ఇవ సాగరః। ఏష దర్దరసంకాశో వినతో నామ యూథపః॥౪౩॥ పిబం
శ్చరతి పర్ణాశాం నదీనాముత్తమాం నదీమ్। షష్టిశ్శతసహస్రాణి బలమస్య ప్లవంగమాః॥౪౪॥ త్వామాహ్వయతి యుద్ధా
య క్రోధనో నామ యూథపః। విక్రాంతా బలవంతశ్చ యథాయూథాని భాగశః॥౪౫॥ యస్తు గైరికవర్ణాభం వపుః పుష్య
తి వానరః। అవమత్య సదా సర్వాన్వానరాన్ బలదర్పితాన్॥౪౬॥ గవయో నామ తేజస్వీ త్వాం క్రోధాదభివర్తతే। ఏ
నం శతసహస్రాణి సప్తతిః పర్యుపాసతే॥౪౭॥ ఏషైవాశంసతే లంకాం స్వేనానీకేన మర్దితుమ్। ఏతే దుష్ప్రసహా ఘోరా
బలినః కామరూపిణః॥౪౮॥ యూథపా యూథపశ్రేష్ఠా ఏషాం యూథాని భాగశః॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే-షడ్వింశస్సర్గః॥ *
తాంస్తు తేహం ప్రవక్ష్యామి ప్రేక్షమాణస్య యూథపాన్। రాఘవార్థే పరాక్రాంతా యే న రక్షంతి జీవితమ్॥౧॥
స్నిగ్ధా యస్య బహువ్యామా వాలా లాంగూలమాశ్రితాః। తామ్రాః పీతాస్సితాః శ్వేతాః ప్రకీర్ణా ఘోరకర్మణః॥౨॥
ప్రగృహీతాః ప్రకాశంతే సూర్యస్యేవ మరీచయః। పృథివ్యాం చానుకృష్యంతే హరో నామైష యూథపః॥ ౩॥ యం పృష్ఠతో
నుగచ్ఛంతి శతశోథ సహస్రశః। ద్రుమానుద్యమ్య సహసా సాలంకారోహణతత్పరాః॥ ౪॥ ఏష కోటిసహస్రేణ వానరాణాం
మహౌజసామ్। ఆకాంక్షతే త్వాం సంగ్రామే జేతుం పరపురంజయ॥౫॥ యూథపా హరిరాజస్య కింకరాస్సముపస్థితాః। నీ
లానివ మహామేఘాంస్తిష్ఠతో యాంస్తు పశ్యసి॥౬॥ అసితాంజనసంకాశాన్ యుద్ధే సత్యపరాక్రమాన్। అసంఖ్యేయానని
ర్దేశ్యాన్ పరం పారమివోదధేః॥౭॥ పర్వతేషు చ యే కేచిద్విషమేషు నదీషు చ। ఏతే త్వామభివర్తంతే రాజన్నృ
క్షాస్సుదారుణాః॥౮॥ ఏషాం మధ్యే స్థితో రాజన్ భీమాక్షో భీమదర్శనః। పర్జన్య ఇవ జీమూతైస్సమంతాత్పరివారితః॥౯॥
ఋక్షవంతం గిరిశ్రేష్ఠమధ్యాస్తే నర్మదాం పిబన్। సర్వర్క్షాణామధిపతిర్ధూమ్రో నామైష యూథపః॥౧౦॥ యవీయా
నస్య తు భ్రాతా పశ్యైనం పర్వతోపమమ్। భ్రాత్రా సమానో రూపేణ విశిష్టస్తు పరాక్రమైః॥౧౧॥ స ఏష జాంబవా
న్నామ మహాయూథపయూథపః। ప్రక్రాంతో గురువర్తీ చ సంప్రహారేష్వమర్షణః॥౧౨॥ ఏతేన సాహ్యం సుమహత్కృ
తం శక్రస్య ధీమతా। దేవాసురే జాంబవతా లబ్ధాశ్చ బహవో వరాః॥౧౩॥ ఆరుహ్య పర్వతాగ్రేభ్యో మహాభ్రవిపులాః శి
లాః। ముంచంతి విపులాకారా న మృత్యోరుద్విజంతి చ॥౧౪॥ రాక్షసానాం చ సదృశాః పిశాచానాం చ లోమశాః। ఏతస్య సై
న్యా బహవో విచరంత్యగ్నితేజసః॥౧౫॥ యం త్వేనమభిసంరబ్ధం ప్లవమానమివ స్థితమ్। ప్రేక్షంతే వానరాస్సర్వే స్థితా యూ
థపయూథపమ్॥౧౬॥ ఏష రాజన్ సహస్రాక్షం పర్యుపాస్తే హరీశ్వరః। బలేన బలసంపన్నో రంభో నామైష యూథపః॥౧౭॥
యః స్థితం యోజనే శైలం గచ్ఛన్ పార్శ్వేన సేవతే। ఊర్ధ్వం తథైవ కాయేన గతః ప్రాప్నోతి యోజనమ్॥౧౮॥ యస్మా
న్న పరమం రూపం చతుష్పాదేషు విద్యతే। శ్రుతస్సన్నాదనో నామ వానరాణాం పితామహః॥ ౧౯॥ యేన యుద్ధం పురా
దత్తం రణే శక్రస్య ధీమతా। పరాజయశ్చ న ప్రాప్తస్సోయం యూథపయూథపః॥౨౦॥ యస్య విక్రమమాణస్య శక్రస్యేవ ప
రాక్రమః। ఏష గంధర్వకన్యాయాముత్పన్నః కృష్ణవర్త్మనః॥౨౧॥ తథా దేవాసురే యుద్ధే సాహ్యార్థం త్రిదివౌకసామ్।
యస్య వైశ్రవణో రాజా జంబూముపనిషేవతే॥౨౨॥ యో రాజా పర్వతేంద్రాణాం బహుకిన్నరసేవినామ్। విహారసుఖ

ద్రోణే నిత్యం భ్రాతుస్తే రాక్షసాధిప ||౨౩|| తత్రైష వసతి శ్రీమాన్ బలవాన్వానరర్షభః | యుద్ధేష్వకత్థనో నిత్యం క్రథ
నో నామ యూథపః ||౨౪|| వృతః కోటిసహస్రేణ హరీణాం సముపస్థితః | ఏషైవాశంసతే లంకాం స్వేనానీకేన మర్దితుమ్ ||
౨౫|| యోఽగం గామనుపర్యేతి త్రాసయన్ హస్తియూథపాన్ | హస్తినాం వానరాణాం చ పూర్వవైరమనుస్మరన్ ||౨౬||
ఏష యూథపతిర్నేతా గచ్ఛన్ గిరిగుహాశయః | గజాన్ యోధయతే వన్యాన్ గిరీంశ్చైవ మహీరుహాన్ ||౨౭|| య ఏష వాహినీ
ముఖ్యో నదీం హైమవతీమను | ఉశీరబీజమాశ్రిత్య పర్వతం మందరోపమమ్ ||౨౮|| రమతే వానరశ్రేష్ఠో దివి శక్ర ఇవ స్వయమ్ |
ఏనం శతసహస్రాణాం సహస్రమనువర్తతే ||౨౯|| వీర్యవిక్రమదృప్తానాం నర్దతాం బలశాలినామ్ | స ఏష నేతా చై
తేషాం వానరాణాం మహాత్మనామ్ ||౩౦|| ఏష దుర్ధర్షణో రాజన్ ప్రమాథీ నామ యూథపః | వాతేనేవోద్ధతం మేఘం య
మేనమనుపశ్యసి ||౩౧|| అనీకమభిసంరబ్ధం వానరాణాం తరస్వినామ్ | ఉద్ధూతమరుణాభాసం పవనేన సమంతతః ||౩౨|| వివ
ర్తమానం బహుధా యత్రైతద్బహులం రజః | ఏతేఽసితముఖా ఘోరా గోలాంగూలా మహాబలాః ||౩౩|| శతం శతసహ
స్రాణి దృష్ట్వా వై సేతుబంధనమ్ | గోలాంగూలం మహావేగం గవాక్షం నామ యూథపమ్ ||౩౪|| పరివార్యాభివర్తంతే లం
కాం మర్దితుమోజసా | భ్రమరాచరితా యత్ర సర్వకామఫలద్రుమాః ||౩౫|| యం సూర్యస్తుల్యవర్ణాభమనుపర్యేతి ప
ర్వతమ్ | యస్య భాసా సదా భాంతి తద్వర్ణా మృగపక్షిణః ||౩౬|| యస్య ప్రస్థం మహాత్మానో న త్యజంతి మహర్షయః | స
ర్వకామఫలా వృక్షాః సదా ఫలసమన్వితాః ||౩౭|| మధూని చ మహార్హాణి యస్మిన్ పర్వతసత్తమే | తత్రైష రమతే రాజన్
రమ్యే కాంచనపర్వతే ||౩౮|| ముఖ్యో వానరముఖ్యానాం కేసరీ నామ యూథపః | షష్టిర్గిరిసహస్రాణాం రమ్యాః కాంచన
పర్వతాః ||౩౯|| తేషాం మధ్యే గిరివరస్త్వమివానఘ రక్షసామ్ | తత్రైతే కపిలాః శ్వేతాస్తామ్రాస్యా మధుపింగళాః ||౪౦||
నివసంత్యుత్తమగిరౌ తీక్ష్ణదంష్ట్రానఖాయుధాః | సింహా ఇవ చతుర్దంష్ట్రా వ్యాఘ్రా ఇవ దురాసదాః ||౪౧|| సర్వే వైశ్వా
నరసమా జ్వలితాశీవిషోపమాః | సుదీర్ఘాంచితలాంగూలా మత్తమాతంగసన్నిభాః ||౪౨|| మహాపర్వతసంకాశా మహాజీ
మూతనిస్వనాః | వృత్తపింగళరక్తాక్షా భీమాభీమగతిస్వనాః ||౪౩|| విమర్దయిషవో లంకాం సర్వే తిష్ఠంత్యుదీక్ష్య వై | ఏ
ష చైషామధిపతిర్మధ్యే తిష్ఠతి వీర్యవాన్ ||౪౪|| జయార్థీ నిత్యమాదిత్యముపతిష్ఠతి బుద్ధిమాన్ | నామ్నా పృథివ్యాం విఖ్యాతో
రాజన్ శతవలీతి యః ||౪౫|| ఏషైవాశంసతే లంకాం స్వేనానీకేన మర్దితుమ్ | విక్రాంతో బలవాన్ శూరః పౌరుషే స్వే
వ్యవస్థితః ||౪౬|| రామప్రియార్థం ప్రాణానాం దయాం న కురుతే హరిః | గజో గవాక్షో గవయో నలో నీలశ్చ వానరః ||౪౭||
ఏకైక ఏవ యూథానాం కోటీభిర్దశభిర్వృతః | తథాన్యే వానరశ్రేష్ఠా వింధ్యపర్వతవాసినః ||౪౮|| న శక్యంతే బహుత్వాత్తు
సంఖ్యాతుం లఘువిక్రమాః || సర్వే మహారాజ మహాప్రభావాస్సర్వే మహాశైలనికాశకాయాః | సర్వే సమర్థాః పృథి
వీం క్షణేన కర్తుం ప్రవిధ్వస్తవికీర్ణశైలామ్ ||౪౯|| ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - సప్తవింశస్సర్గః . **************

సారణస్య వచః శ్రుత్వా రావణం రాక్షసాధిపమ్ | బలమాదిశ్య తత్సర్వం శుకో వాక్యమథాబ్రవీత్ ||౧|| స్థితాన్
పశ్యసి యానేతాన్ మత్తానివ మహాద్విపాన్ | న్యగ్రోధానివ గాంగేయాన్ సాలాన్ హైమవతానివ ||౨|| ఏతే దుష్ప్రస
హా రాజన్ బలినః కామరూపిణః | దైత్యదానవసంకాశా యుద్ధే దేవపరాక్రమాః ||౩|| ఏషాం కోటిసహస్రాణి నవ పంచ చ స
ప్త చ | తథా శంఖసహస్రాణి తథా బృందశతాని చ ||౪|| ఏతే సుగ్రీవసచివాః కిష్కింధానిలయాస్సదా | హరయో దేవగంధ
ర్వైరుత్పన్నాః కామరూపిణః ||౫|| యౌ తౌ పశ్యసి తిష్ఠంతౌ కుమారౌ దేవరూపిణౌ | మైందశ్చ ద్వివిదశ్చోభౌ తాభ్యాం నా
స్తి సమో యుధి ||౬|| బ్రహ్మణా సమనుజ్ఞాతావమృతప్రాశనావుభౌ | ఆశంసేతే యథా కాలమేతౌ మర్దితుమోజసా ||౭||
యావేతావేతయోః పార్శ్వే స్థితౌ పర్వతసన్నిభౌ | సుముఖో విముఖశ్చైవ మృత్యుపుత్రౌ పితుస్సమౌ ||౮|| ప్రేక్షం
తౌ నగరీం లంకాం కోటిభిర్దశభిర్వృతౌ | యం తు పశ్యసి తిష్ఠంతం ప్రభిన్నమివ కుంజరమ్ ||౯|| యో బలాత్ క్షోభయేత్ క్రుద్ధ
స్సముద్రమపి వానరః | ఏషోఽభిగంతా లంకాయా వైదేహ్యాస్తవ చ ప్రభో ||౧౦|| ఏనం పశ్య పురా దృష్టం వానరం పునరాగతం | జ్యే
ష్ఠః కేసరిణః పుత్రో వాతాత్మజ ఇతి శ్రుతః ||౧౧|| హనూమానితి విఖ్యాతో లంఘితో యేన సాగరః | కామరూపీ హరిశ్రేష్ఠో బల
రూపసమన్వితః ||౧౨|| అనివార్యగతిశ్చైవ యథా సతతగః ప్రభుః | ఉద్యంతం భాస్కరం దృష్ట్వా బాలః కిల పిపాసితః ||౧౩||
త్రియోజనసహస్రం తు అధ్వానమవతీర్య హి | ఆదిత్యమాహరిష్యామి న మే క్షుత్ప్రతియాస్యతి || ౧౪|| ఇతి నిశ్చిత్య మనసా

పురైష బలదర్పితః।అసాధ్యఃకుపితోదేవైరపి దేవర్షిదానవైః ||౧౫||అనాసాద్యైవపతితో భాస్కరోదయనే గిరౌ। పతి
తస్యైకపేరస్యహనూరేకశ్శిలాతలే||౧౬||కించిద్భిన్నా దృఢహనుర్హనూమానేవ తేనవై।సత్యమాగమయోగేనమ
మైషవిదితోహరిః||౧౭|| నాస్యశక్యంబలంరూపంప్రభావో వాపిభాషితుమ్। ఏషఆశంసతేలంకామేకోమథితుమోజ
సా||౧౮||యస్యైషోఽనంతరశ్శూరశ్శ్యామః పద్మనిభేక్షణః||ఇక్ష్వాకూణామతిరథో లోకేవిఖ్యాతపౌరుషః||౧౯|| యస్మిన్న
చలతేధర్మో యోధర్మంనాతివర్తతే। యోబ్రాహ్మమస్త్రంవేదాంశ్చ వేత్తివేదవిదాంవరః||౨౦|| యోభింద్యాన్మేదినీం
బాణైఃపర్వతానపిదారయేత్।యస్యమృత్యోరివక్రోధశ్శక్రస్యేవపరాక్రమః||౨౧||యస్యభార్యాజనస్థానాత్సీతాచా
పహృతాత్వయా।సఏషరామస్త్వాంయోద్ధుంరాజన్సమభివర్తతే||౨౨||యస్యైషదక్షిణేపార్శ్వే శుద్ధజాంబూనదప్ర
భః।విశాలవక్షాస్తామ్రాక్షో నీలకుంచితమూర్ధజః||౨౩|| ఏషోఽస్యలక్ష్మణోనామ భ్రాతాప్రాణసమఃప్రియః। నయే
యుద్ధేచకుశలస్సర్వశస్త్రవిశారదః||౨౪||అమర్షీదుర్జయోజేతా విక్రాంతోబుద్ధిమాన్బలీ।రామస్యదక్షిణోబాహు
ర్నిత్యంప్రాణోబహిశ్చరః||౨౫||నహ్యేషరాఘవస్యార్థే జీవితంపరిరక్షతి। ఏషైవాశంసతేయుద్ధేనిహంతుంసర్వరా
క్షసాన్||౨౬||యస్తుసవ్యమసౌపక్షంరామస్యాశ్రిత్యతిష్ఠతి। రక్షోగణపరిక్షిప్తోరాజాహ్యేషవిభీషణః|| ౨౭ || శ్రీమతా
రాజరాజేనలంకాయామభిషేచితః।త్వామేవప్రతిసంరబ్ధోయుద్ధాయైషోఽభివర్తతే||౨౮|| యంతుపశ్యసితిష్ఠంతంమధ్యే
గిరిమివాచలమ్।సర్వశాఖామృగేంద్రాణాంభర్తారమపరాజితమ్||౨౯|| తేజసాయశసాబుద్ధ్యాజ్ఞానేనాభిజనేనచ।యః
కపీనతిబభ్రాజహిమవానివపర్వతాన్||౩౦||కిష్కింధాంయస్సమధ్యాస్తేగుహాంసగహనద్రుమామ్। దుర్గాంపర్వత
దుర్గస్థాంప్రధానైస్సహయూథపైః||౩౧||యస్యైషాకాంచనీమాలాశోభతేశతపుష్కరా। కాంతాదేవమనుష్యాణాం
యస్యాంలక్ష్మీఃప్రతిష్ఠితా||౩౨||ఏతాంచమాలాంతారాంచకపిరాజ్యంచశాశ్వతమ్। సుగ్రీవోవాలినంహత్వారామేణ
ప్రతిపాదితః||౩౩|| శతంశతసహస్రాణాంకోటిమాహుర్మనీషిణః। శతంకోటిసహస్రాణాంశంఖఇత్యభిధీయతే ||
౩౪||శతంశంఖసహస్రాణాంమహాశంఖఇతిస్మృతః।మహాశంఖసహస్రాణాంశతంబృందమితిస్మృతమ్||౩౫|| శతబృం
దసహస్రాణాంమహాబృందమితిస్మృతమ్।మహాబృందసహస్రాణాంశతంపద్మమితిస్మృతమ్||౩౬|| శతంపద్మసహస్రా
ణాంమహాపద్మమితిస్మృతమ్।మహాపద్మసహస్రాణాంశతంఖర్వమిహోచ్యతే|| ౩౭ || శతంఖర్వసహస్రాణాంమ
హాఖర్వమితిస్మృతమ్।మహాఖర్వసహస్రాణాంసముద్రమభిధీయతే||౩౮|| శతంసముద్రసాహస్రమోఘఇత్యభిధీయ
తే।శతమోఘసహస్రాణాంమహౌఘఇతివిశ్రుతః||౩౯||ఏవంకోటిసహస్రేణశంఖానాంచశతేనచ। మహాశంఖస
హస్రేణతథాబృందశతేనచ||౪౦||మహాబృందసహస్రేణతథాపద్మశతేనచ। మహాపద్మసహస్రేణతథాఖర్వశతేనచ ||
౪౧||సముద్రేణసహస్రేణమహౌఘేనశతేనచ। ఏవంకోటిమహౌఘేనసముద్రేణశతేనచ||౪౨||ఏవంకోటిసహస్రేణ
శంఖానాంచశతేనహి।విభీషణేనసచివైరాక్షసైఃపరివారితః||౪౩||సుగ్రీవోవానరేంద్రస్త్వాంయుద్ధార్థమభివర్తతే।
మహాబలవృతోనిత్యంమహాబలపరాక్రమః|| ౪౪|| ఇమాంమహారాజసమీక్ష్యవాహినీముపస్థితాంప్రజ్వలితగ్రహోపమ
మామ్।తతఃప్రయత్నఃపరమోవిధీయతాంయథాజయఃస్యాన్నపరైఃపరాజయః||౪౫||ఇతియుద్ధకాండే-అష్టావింశస్సర్గః.

శుకేనతుసమాఖ్యాతాంస్తాన్దృష్ట్వాహరియూథపాన్। సమీపస్థంచరామస్యభ్రాతరంస్వంవిభీషణమ్|| ౧|| ల
క్ష్మణంచమహావీర్యంభుజంరామస్యదక్షిణమ్। సర్వవానరరాజంచసుగ్రీవంభీమవిక్రమమ్||౨|| గజంగవాక్షంగవయం
మైందంద్వివిదమేవచ।అంగదంచైవబలినంవజ్రహస్తాత్మజాత్మజమ్||౩|| హనూమంతంచవిక్రాంతంజాంబవంతంచదుర్జ
యమ్।సుషేణంకుముదంనీలంనలంచప్లవగర్షభమ్||౪||కించిదుద్విగ్నహృదయోజాతక్రోధశ్చరావణః। భర్త్సయామా
సతౌవీరౌకథాంతేశుకసారణౌ||౫||అధోముఖౌతౌప్రణతావబ్రవీచ్ఛుకసారణౌ। రోషగద్గదయావాచాసంరబ్ధఃపరుషం
తతః||౬||నతావత్సదృశంనామసచివైరుపజీవిభిః।విప్రియంనృపతేఃకర్తుంనిగ్రహప్రగ్రహేప్రభోః|| ౭|| రిపూణాంప్ర
తికూలానాంయుద్ధార్థమభిధావతామ్।ఉభాభ్యాంసదృశంనామవక్తుమప్రస్తవేస్తవమ్||౮|| ఆచార్యాగురవోవృద్ధావృ
థావాంపర్యుపాసితాః।సారంయద్రాజశాస్త్రాణామనుజీవ్యంనగృహ్యతే||౯||గృహీతోవానవిజ్ఞాతోభారోఽజ్ఞానస్యవో
హ్యతే। ఈదృశైస్సచివైర్యుక్తోమూర్ఖైర్దిష్ట్యాధరామ్యహమ్||౧౦|| కిన్నుమృత్యోర్భయంనాస్తివక్తుంమాంపరుషంవ

చః। యస్యమేశాసతోజిహ్వాప్రయచ్ఛతిశుభాశుభమ్॥౧౧॥అప్యేవదహనంస్పృష్ట్వావనేతిష్ఠంతిపాదపాః। రాజదోష
పరామృష్టాస్తిష్ఠంతేనాపరాధినః॥ ౧౨ ॥ హన్యామహంత్విమౌపాపౌశత్రుపక్షప్రశంసకౌ। యదిపూర్వోపకారైర్మేన
క్రోధోమృదుతాంవ్రజేత్॥౧౩॥అపసర్పతగచ్ఛధ్వంసన్నికర్షాదితోమమ।నహివాంహంతుమిచ్ఛామిస్మరామ్యుపకృ
తానివామ్॥౧౪॥హతావేవకృతఘ్నౌతౌమయిస్నేహపరాఙ్ముఖౌ। ఏవముక్తౌతుసవ్రీడౌతావుభౌశుకసారణౌ॥ ౧౫ ॥
రావణంజయశబ్దేనప్రతినంద్యాభినిస్సృతౌ।అబ్రవీత్తుదశగ్రీవస్సమీపస్థంమహోదరమ్॥౧౬॥ ఉపస్థాపయమేశీఘ్రం
చారాన్నీతివిశారదాన్।మహోదరస్తథోక్తస్తుశీఘ్రమాజ్ఞాపయచ్చరాన్॥౧౭॥ తతశ్చారాస్సంత్వరితాఃప్రాప్తాః
పార్థివశాసనాత్।ఉపస్థితాఃప్రాంజలయోవర్ధయిత్వాజయాశిషా॥౧౮॥ తానబ్రవీత్తతోవాక్యంరావణోరాక్ష
సాధిపః।చారాన్ప్రత్యయితాన్శూరాన్భక్తాన్విగతసాధ్వసాన్॥ ౧౯ ॥ ఇతోగచ్ఛతరామస్యవ్యవసాయంపరీక్షితుమ్।
మంత్రేష్వాభ్యంతరాయేస్యప్రీత్యాతేనసమాగతాః॥౨౦॥కథంస్వపితిజాగర్తికిమద్యచకరిష్యతి।విజ్ఞాయనిపుణంసర్వ
మాగంతవ్యమశేషతః॥౨౧॥చారేణవిదితశ్శత్రుఃపండితైర్వసుధాధిపైః। యుద్ధేస్వల్పేనయత్నేనసమాసాద్యనిరస్యతే
౨౨ ॥ చారాస్తుతేతథేత్యుక్త్వాప్రహృష్టారాక్షసేశ్వరమ్।శార్దూలమగ్రతఃకృత్వాతతశ్చక్రుఃప్రదక్షిణమ్॥౨౩॥ తత
స్తేతంమహాత్మానంచారారాక్షససత్తమమ్।కృత్వాప్రదక్షిణంజగ్ముర్యత్రరామస్సలక్ష్మణః॥ ౨౪ ॥ తేసువేలస్యశైలస్య
సమీపేరామలక్ష్మణౌ। ప్రచ్ఛన్నాదదృశుర్గత్వాససుగ్రీవవిభీషణౌ॥ ౨౫॥ ప్రేక్షమాణాశ్చమూంతాంచబభూవుర్భ
యవిక్లబాః। తేతుధర్మాత్మనాదృష్టారాక్షసేంద్రేణరాక్షసాః॥౨౬॥విభీషణేనతత్రస్థానిగృహీతాయదృచ్ఛయా। శార్దూ
లోగ్రాహితస్త్వేకఃపాపోయమితిరాక్షసః॥౨౭॥మోచితస్సోపిరామేణవధ్యమానఃప్లవంగమైః। ఆనృశంస్యేనరామేణ
మోచితారాక్షసాఃపరే॥ ౨౮॥వానరైరర్దితాస్తేతువిక్రాంతైర్లఘువిక్రమైః। పునర్లంకామనుప్రాప్తాఃశ్వసం
తోనష్టచేతసః॥౨౯॥తతోదశగ్రీవముపస్థితాస్తేచారాబహిర్నిత్యచరానిశాచరాః।గిరేస్సువేలస్యసమీపవాసినంన్యవేద
యన్భీమబలంమహాబలాః॥౩౦॥ఇతిశ్రీమద్యుద్ధకాండే-ఏకోనత్రింశస్సర్గః ************************
తతస్తమక్షోభ్యబలంలంకాధిపతయేచరాః।సువేలేరాఘవంశైలేనివిష్టంప్రత్యవేదయన్॥౧॥చారాణాంరావణః
శ్రుత్వాప్రాప్తంరామంమహాబలమ్। జాతోద్వేగోభవత్కించిచ్ఛార్దూలంవాక్యమబ్రవీత్॥ ౨॥ అయథావచ్చతే
వర్ణోదీనశ్చాసినిశాచర।నాసికచ్చిదమిత్రాణాంక్రుద్ధానాంవశమాగతః॥౩॥ఇతితేనానుశిష్టస్తువాచంమందముదీరయత్
తదారాక్షసశార్దూలంశార్దూలోభయవిహ్వలః॥౪॥నతేచారయితుంశక్యారాజన్వానరపుంగవాః। విక్రాంతాబ
లవంతశ్చరాఘవేణసురక్షితాః॥౫॥నాపిసంభాషితుంశక్యాస్సంప్రశ్నోత్రనలభ్యతే। సర్వతోరక్ష్యతేపంథావానరైః
పర్వతోపమైః॥౬॥ప్రవిష్టమాత్రేజ్ఞాతోహంబలేతస్మిన్నచారితే। బలాద్గృహీతోరక్షోభిర్బహుధాస్మివిబాధితః॥౭॥ జా
నుభిర్ముష్టిభిర్దంతైస్తలైశ్చాభిహతోభృశమ్ । పరిణీతోస్మిహరిభిర్బలవద్భిరమర్షణైః॥౮॥పరిణీయచసర్వత్రనీతో
హంరామసంసదమ్।రుధిరాదిగ్ధసర్వాంగోవిహ్వలశ్చలితేంద్రియః॥౯॥హరిభిర్వధ్యమానశ్చయాచమానఃకృతాంజలిః।
రాఘవేణపరిత్రాతోజీవామీతియదృచ్ఛయా॥౧౦॥ ఏషశైలేశిలాభిశ్చపూరయిత్వామహార్ణవమ్। ద్వారమాశ్రిత్య
లంకాయారామస్తిష్ఠతిసాయుధః॥౧౧॥గరుడవ్యూహమాస్థాయసర్వతోహరిభిర్వృతః। మాంవిసృజ్యమహాతేజాలంకా
మేవాభివర్తతే॥౧౨॥పురాప్రాకారమాయాతిక్షిప్రమేకతరంకురు। సీతాంచాస్మైప్రయచ్ఛాశుసుయుద్ధంవాప్రదీయ
తామ్॥౧౩॥ మనసాసంతతాపాథతచ్ఛ్రుత్వారాక్షసాధిపః।శార్దూలస్యచతద్వాక్యమథోవాచసరావణః॥౧౪॥య
దిమాంప్రతియుధ్యేరన్దేవగంధర్వదానవాః।నైవసీతాంప్రదాస్యామిసర్వలోకభయాదపి॥ ౧౫॥ ఏవముక్త్వామహాతే
జారావణఃపునరబ్రవీత్।చారితాభవతాసేనాకేత్రశూరాఃప్లవంగమాః॥ ౧౬॥ కీదృశాఃకింప్రభాస్సౌమ్యవానరాఃకే
దురాసదాః।కస్యపుత్రాశ్చపౌత్రాశ్చతత్త్వమాఖ్యాహిరాక్షస॥౧౭॥ తథాత్రప్రతిపత్స్యేహంజ్ఞాత్వాతేషాంబలా
బలమ్। అవశ్యంబలసంఖ్యానంకర్తవ్యంయుద్ధమిచ్ఛతామ్॥౧౮॥అథైవముక్తశ్శార్దూలోరావణేనోత్తమశ్చరః। ఇ
దంవచనమారేభేవక్తుంరావణసన్నిధౌ॥౧౯॥అథర్క్షరజసఃపుత్రోయుధిరాజాసుదుర్జయః। బ్రహ్మణస్త్వథపుత్రో
సౌజాంబవానితివిశ్రుతః ॥౨౦॥గద్గదస్యచపుత్రోన్యోగురుపుత్రశ్శతక్రతోః। కదనంయస్యపుత్రేణకృతమేకేనరక్ష

షామ్॥౨౧॥ సుషేణశ్చాత్ర ధర్మాత్మా పుత్రో ధర్మస్య వీర్యవాన్। సౌమ్యస్సోమాత్మజశ్చాత్ర రాజన్ దధిముఖః కపిః॥
౨౨॥ సుముఖో దుర్ముఖశ్చాత్ర వేగదర్శీ చ వానరః। మృత్యుర్వానరరూపేణ నూనం సృష్టః స్వయంభువా॥౨౩॥ పుత్రో హు
తవహస్యాథ నీలస్సేనాపతిస్స్వయమ్। అనిలస్య చ పుత్రోఽత్ర హనూమానితి విశ్రుతః॥౨౪॥ నప్తా శక్రస్య దుర్ధర్షో బలవాన
ంగదో యువా। మైందశ్చ ద్వివిదశ్చోభౌ బలినావశ్విసంభవౌ॥౨౫॥ పుత్రా వైవస్వతస్యాత్ర పంచకాలాంతకోపమాః। గజో
గవాక్షో గవయశ్శరభో గంధమాదనః॥౨౬॥ దశ వానరకోట్యశ్చ శూరాణాం యుద్ధకాంక్షిణామ్। శ్రీమతాం దేవపుత్రాణాం
శేషాన్నాఖ్యాతుముత్సహే॥౨౭॥ పుత్రో దశరథస్యైష సింహసంహననో యువా। దూషణో నిహతో యేన ఖరశ్చ త్రిశిరా
స్తథా॥౨౮॥ నాస్తి రామస్య సదృశో విక్రమే భువి కశ్చన। విరాధో నిహతో యేన కబంధశ్చాంతకోపమః॥౨౯॥ వక్తుం న శక్తో రా
మస్య నరః కశ్చిద్గుణాన్ క్షితౌ। జనస్థానగతా యేన యావంతో రాక్షసా హతాః॥౩౦॥ లక్ష్మణశ్చాత్ర ధర్మాత్మా మాతంగానా
మివర్షభః। యస్య బాణపథం ప్రాప్య న జీవేదపి వాసవః॥౩౧॥ శ్వేతో జ్యోతిర్ముఖశ్చాత్ర భాస్కరస్యాత్మసంభవౌ। వరుణస్య
చ పుత్రోఽన్యో హేమకూటః ప్లవంగమః॥౩౨॥ విశ్వకర్మసుతో వీరో నలః ప్లవగసత్తమః। విక్రాంతో బలవానత్ర వసుపుత్ర
శ్చ దుర్ధరః॥౩౩॥ రాక్షసానాం వరిష్ఠశ్చ తవ భ్రాతా విభీషణః। పరిగృహ్య పురీం లంకాం రాఘవస్య హితే రతః॥౩౪॥ ఇతి స
ర్వం సమాఖ్యాతం తవేదం వానరం బలమ్। సువేలేఽధిష్ఠితం శైలే శేషకార్యే భవాన్ గతిః॥౩౫॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే-త్రిం
శస్సర్గః ***************** తతస్తమక్షోభ్యబలం లంకాధిపతయే చరాః। సువేలే రాఘవం శైలే నివిష్టం ప్రత్యవేద
యన్॥౧॥ చారాణాం రావణశ్శ్రుత్వా ప్రాప్తం రామం మహాబలమ్। జాతోద్వేగోఽభవత్కించిత్సచివానిదమబ్రవీత్॥
౨॥ మంత్రిణశ్శీఘ్రమాయాంతు సర్వే వై సుసమాహితాః। అయం నో మంత్రకాలో హి సంప్రాప్త ఇతి రాక్షసాః॥౩॥ త
స్య తచ్ఛాసనం శ్రుత్వా మంత్రిణోఽభ్యాగమన్ ద్రుతమ్। తతస్సమంత్రయామాస సచివై రాక్షసైస్సహ॥౪॥ మంత్రయి
త్వా స దుర్ధర్షః క్షమం యత్సమనంతరమ్। విసర్జయిత్వా సచివాన్ప్రవివేశ స్వమాలయమ్॥౫॥ తతో రాక్షసమాహూ
య విద్యుజ్జిహ్వం మహాబలమ్। మాయావిదం మహామాయః ప్రావిశద్యత్ర మైథిలీ॥౬॥ విద్యుజ్జిహ్వం చ మాయాజ్ఞమబ్రవీ
ద్రాక్షసాధిపః। మోహయిష్యావహే సీతాం మాయయా జనకాత్మజామ్॥౭॥ శిరో మాయామయం గృహ్య రాఘవస్య ని
శాచర। త్వం మాం సముపతిష్ఠస్వ మహచ్చ సశరం ధనుః॥౮॥ ఏవముక్తస్తథేత్యాహ విద్యుజ్జిహ్వో నిశాచరః। తస్య తుష్టో
భవద్రాజా ప్రదదౌ చ విభూషణమ్॥౯॥ అశోకవనికాయాం తు సీతాదర్శనలాలసః। నైరృతానామధిపతిస్సంవివేశ మహా
బలః॥౧౦॥ తతో దీనామదైన్యార్హాం దదర్శ ధనదానుజః। అధోముఖీం శోకపరాముపవిష్టాం మహీతలే॥౧౧॥ భర్తారమే
వ ధ్యాయంతీమశోకవనికాం గతామ్। ఉపాస్యమానాం ఘోరాభీ రాక్షసీభిరితస్తతః॥౧౨॥ రాక్షసీభిర్వృతాం సీతాం ప్రా
ణ్ణే చంద్రనిభాననామ్। ఉత్పాతమేఘజాలాభిశ్చంద్రరేఖామివావృతామ్॥౧౩॥ భూషణైరుత్తమైః కైశ్చిన్మంగళార్థ
మలంకృతామ్। చరంతీం మారుతోద్ధూతాం క్షిప్తాం పుష్పలతామివ॥౧౪॥ హర్షశోకాంతరే మగ్నాం విషాదస్య విలక్ష
ణామ్। స్తిమితామివ గాంభీర్యాన్నదీం భాగీరథీమివ॥౧౫॥ ఉపసృత్య తతస్సీతాం ప్రహర్షన్నామ కీర్తయన్। ఇదం చ వచ
నం ధృష్టమువాచ జనకాత్మజామ్॥౧౬॥ సాంత్వ్యమానా మయా భద్రే యముపాశ్రిత్య వల్గసే। ఖరహంతా స తే భర్తా రా
ఘవస్సమరే హతః॥౧౭॥ ఛిన్నం తే సర్వతో మూలం దర్పస్తే నిహతో మయా। వ్యసనేనాత్మనస్సీతే మమ భార్యా భవిష్యసి॥
౧౮॥ విసృజేమాం మతిం మూఢే కిం మృతేన కరిష్యసి। భవస్వ భద్రే భార్యాణాం సర్వాసామీశ్వరీ మమ॥౧౯॥ అల్పపుణ్యే
నివృత్తార్థే మూఢే పండితమానిని। శృణు భర్తృవధం సీతే ఘోరం వృత్రవధం యథా॥౨౦॥ సమాయాతస్సముద్రాంతం
మాం హంతుం కిల రాఘవః। వానరేంద్రప్రణీతేన బలేన మహతా వృతః॥౨౧॥ సంనివిష్టస్సముద్రస్య తీర్త్వా తీరమథోత్తరమ్
బలేన మహతా రామో వ్రజత్యస్తం దివాకరే॥౨౨॥ అథాధ్వని పరిశ్రాంతమర్ధరాత్రే స్థితం బలమ్। సుఖసంసుప్తమాసా
ద్య చారితం ప్రథమం చరైః॥౨౩॥ తత్ప్రహస్తప్రణీతేన బలేన మహతా మమ। బలమస్య హతం రాత్రౌ యత్ర రామస్సల
క్ష్మణః॥౨౪॥ పట్టసాన్ పరిఘాన్ గృహ్య దండాన్ ఖడ్గాన్ మహాయసాన్। బాణజాలాని శూలాని భాస్వరాన్ కూటముద్గరాన్॥
౨౫॥ యష్టీశ్చ తోమరాన్ శక్తీశ్చక్రాణి ముసలాని చ। ఉద్యమ్యోద్యమ్య రక్షోభిర్వానరేషు నిపాతితాః॥౨౬॥ అథ సు
ప్తస్య రామస్య ప్రహస్తేన ప్రమాథినా। అసక్తం కృతహస్తేన శిరశ్ఛిన్నం మహాసినా॥౨౭॥ విభీషణస్సముత్పత్య నిగృహీతో

యదృచ్ఛయా। దిశః ప్రవ్రాజితస్సైన్యైర్లక్ష్మణః ప్లవగైస్సహ ॥౨౮॥ సుగ్రీవో గ్రీవయా శేతే భగ్నయా ప్లవగాధిపః। నిరస్తహనుకశ్శేతే హనూమాన్రాక్షసైర్హతః ॥౨౯॥ జాంబవానథ జానుభ్యాముత్పతన్నిహతో యుధి। పట్టిశైర్బహుభిశ్ఛిన్నో నికృత్తః పాదపో యథా ॥౩౦॥ మైందశ్చ ద్వివిదశ్చోభౌ నిహతౌ వానరర్షభౌ। నిశ్వసంతౌ రుదంతౌ చ రుధిరేణ సముక్షితౌ ॥౩౧॥ అసినా వానరశ్ఛిన్నో మధ్యే హ్యరినిషూదనః। అభిష్టనతి మేదిన్యాం పనసః పనసో యథా ॥౩౨॥ నారాచైర్బహుభిశ్ఛిన్నశ్శేతే దర్యాం దరీముఖః। కుముదస్తు మహాతేజా నిష్కృత్తస్సాయకైః కృతః ॥౩౩॥ అంగదో బహుభిశ్ఛిన్నశ్శరైరాసాద్య రాక్షసైః। పాతితో రుధిరోద్గారీ క్షితౌ నిపతితాంగదః ॥౩౪॥ హరయో మథితా నాగై రథజాలైస్తథాపరే। శాయితా మృదితాశ్చాశ్వైర్వాయువేగైరివాంబుదైః ॥౩౫॥ ప్రహృతాశ్చాపరే త్రస్తా హన్యమానా జఘన్యతః। అభిద్రుతాస్తు రక్షోభిస్సింహైరివ మహాద్విపాః ॥౩౬॥ సాగరే పతితాః కేచిత్కేచిద్గగనమాశ్రితాః। ఋక్షా వృక్షానమారూఢా వానరైస్తు విమిశ్రితాః ॥౩౭॥ సాగరస్య చ తీరేషు శైలేషు చ వనేషు చ। పింగళాస్తే విరూపాక్షైర్బహుభిర్బహవో హతాః ॥౩౮॥ ఏవం తవ హతో భర్తా ససైన్యో మమ సేనయా। క్షతజార్ద్రం రజోధ్వస్తమిదం చాస్యాహృతం శిరః ॥౩౯॥ తతః పరమదుర్ధర్షో రావణో రాక్షసాధిపః। సీతాయాముపశృణ్వంత్యాం రాక్షసీమిదమబ్రవీత్ ॥౪౦॥ రాక్షసం క్రూరకర్మాణం విద్యుజ్జిహ్వం త్వమానయ। యేన తద్రాఘవశిరస్సంగ్రామాత్స్వయమాహృతమ్ ॥౪౧॥ విద్యుజ్జిహ్వస్తదా గృహ్య శిరస్తత్సశరాసనమ్। ప్రణామం శిరసా కృత్వా రావణస్యాగ్రతః స్థితః ॥౪౨॥ తమబ్రవీత్తతో రాజా రావణో రాక్షసం స్థితమ్ । విద్యుజ్జిహ్వం మహాజిహ్వం సమీపపరివర్తినమ్ ॥౪౩॥ అగ్రతః కురు సీతాయాశ్శీఘ్రం దాశరథేశ్శిరః । అవస్థాం పశ్చిమాం భర్తుః కృపణా సాధు పశ్యతు ॥౪౪॥ ఏవముక్తస్తు తద్రక్షశ్శిరస్తత్ప్రియదర్శనమ్। ఉపనిక్షిప్య సీతాయాః క్షిప్రమంతరధీయత ॥౪౫॥ రావణశ్చాపి చిక్షేప భాస్వరం కార్ముకం మహత్ । త్రిషు లోకేషు విఖ్యాతం సీతామిదమువాచ హ ॥౪౬॥ ఇదం తు తవ రామస్య కార్ముకం జ్యాసమన్వితమ్। ఇహ ప్రహస్తేనానీతం హత్వా తం నిశి మానుషమ్ ॥ ౪౭ ॥ స విద్యుజ్జిహ్వేన సహైవ తచ్ఛిరో ధనుశ్చ భూమౌ వినికీర్య రావణః । విదేహరాజస్య సుతాం యశస్వినీం తతోఽబ్రవీత్తాం భవ మే వశానుగా ॥ ౪౮ ॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే-ఏకత్రింశస్సర్గః.

****

సా సీతా తచ్ఛిరో దృష్ట్వా తచ్చ కార్ముకముత్తమమ్ । సుగ్రీవప్రతిసంసర్గమాఖ్యాతం చ హనూమతా ॥౧॥ నయనే ముఖవర్ణం చ భర్తుస్తత్సదృశం ముఖమ్ । కేశాన్కేశాంతదేశం చ తం చ చూడామణిం శుభమ్ ॥౨॥ ఏతైస్సర్వైరభిజ్ఞానైరభిజ్ఞాయ సుదుఃఖితా। విజగర్హేఽథ కైకేయీం క్రోశంతీ కురరీ యథా ॥౩॥ సకామా భవ కైకేయి హతోఽయం కులనందనః। కులముత్సాదితం సర్వం త్వయా కలహశీలయా ॥౪॥ ఆర్యేణ కిం తే కైకేయి కృతం రామేణ విప్రియమ్ । యన్మయా చీరవసనస్త్వయా ప్రస్థాపితో వనమ్ ॥౫॥ ఏవముక్త్వా తు వైదేహీ వేపమానా తపస్వినీ। జగామ జగతీం బాలా ఛిన్నా తు కదళీ యథా ॥౬॥ సా ముహూర్తాత్సమాశ్వస్య ప్రతిలభ్య చ చేతనామ్। తచ్ఛిరస్సముపాఘ్రాయ విలలాపాయతేక్షణా ॥౭॥ హా హతాస్మి మహాబాహో వీరవ్రతమనువ్రత। ఇమాం తే పశ్చిమావస్థాం గతాస్మి విధవా కృతా ॥౮॥ ప్రథమం మరణం నార్యా భర్తుర్వైగుణ్యముచ్యతే। సువృత్తసాధువృత్తాయాస్సంవృత్తస్త్వం మమాగ్రతః ॥౯॥ దుఃఖాద్దుఃఖం ప్రపన్నాయా మగ్నాయాశ్శోకసాగరే। యో హి మాముద్యతస్త్రాతుం సోఽపి త్వం వినిపాతితః ॥౧౦॥ సా శ్వశ్రూర్మమ కౌసల్యా త్వయా పుత్రేణ రాఘవ। వత్సేనేవ యథా ధేనుర్వివత్సా వత్సలా కృతా ॥౧౧॥ ఆదిష్టం దీర్ఘమాయుస్తే యైరచింత్యపరాక్రమ। అనృతం వచనం తేషామల్పాయురసి రాఘవ ॥౧౨॥ అథవా నశ్యతి ప్రజ్ఞా ప్రాజ్ఞస్యాపి సతస్తవ। పచత్యేనం యథా కాలో భూతానాం ప్రభవో హ్యయమ్ ॥౧౩॥ అదృష్టం మృత్యుమాపన్నః కస్మాత్త్వం నయశాస్త్రవిత్ । వ్యసనానాముపాయజ్ఞః కుశలో హ్యసి వర్జనే ॥ తథా త్వం సంపరిష్వజ్య రౌద్రయాతినృశంసయా । కాళరాత్ర్యా మయాచ్ఛిద్య హృతః కమలలోచన ॥ ౧౫ ॥ కిన్ను శేషే మహాబాహో మాం విహాయ తపస్వినీమ్ । ప్రియామివ సమాశ్లిష్య పృథివీం పురుషర్షభ ॥౧౬॥ అర్చితం సతతం యత్నాద్గంధమాల్యైర్మయా తవ। ఇదం తే మత్ప్రియం వీర ధనుః కాంచనభూషణమ్ ॥ ౧౭ ॥ పిత్రా దశరథేన త్వం శ్వశురేణ మమానఘ । సర్వైశ్చ పితృభిస్సార్ధం నూనం స్వర్గే సమాగతః ॥౧౮॥ దివి నక్షత్రభూతస్త్వం మహత్కర్మ కృతాం ప్రియమ్ । పుణ్యం రాజర్షివంశం త్వమాత్మనస్సముపేక్షసే ॥౧౯॥ కిం మాం న ప్రేక్షసే రాజన్ కిం మాం న ప్రతిభాషసే । బా

రేణబాలాంసంప్రాప్తాంభార్యాంమాంసహచారిణీమ్॥౨౦॥సంశ్రుతంగృహ్ణతాపాణించరిష్యామీతియత్త్వయా।స్మ
రతన్మమకాకుత్స్థనయమామపిదుఃఖితామ్॥౨౧॥ కస్మాన్మాముపహాయత్వంగతోగతిమతాంవర। అస్మాల్లోకాదముం
లోకంత్యక్త్వామామపిదుఃఖితాం॥౨౨॥కల్యాణైరుచితంయత్తత్పరిష్వక్తంమయైవతత్।క్రవ్యాదైస్తచ్ఛరీరంతేనూనం
విపరికృష్యతే॥౨౩॥అగ్నిష్టోమాదిభిర్యజ్ఞైరిష్టవానాప్తదక్షిణైః। అగ్నిహోత్రేణసంస్కారంకేనత్వంతునలప్స్యసే॥
౨౪॥ప్రవ్రజ్యాముపపన్నానాంత్రయాణామేకమాగతమ్।పరిప్రక్ష్యతికౌసల్యాలక్ష్మణంశోకలాలసా॥౨౫॥సతస్యాంప
రిపృచ్ఛంత్యాంవధంమిత్రబలస్యతే।తవచాఖ్యాస్యతేనూనంనిశాయాంరాక్షసైర్వధమ్॥౨౬॥సాత్వాంసుప్తంహతం
శ్రుత్వామాంచరక్షోగృహంగతామ్।హృదయేనవిదీర్ణేననభవిష్యతిరాఘవ॥౨౭॥మమహేతోరనార్యాయాహ్యనఘః
పార్థివాత్మజః।రామస్సాగరముత్తీర్యసత్త్వవాన్గోష్పదేహతః॥౨౮॥అహందాశరథేనోఢామోహాత్స్వకులపాం
సనీ। ఆర్యపుత్రస్యరామస్యభార్యామృత్యురజాయత॥౨౯॥నూనమన్యన్మయాజాతంవారితందానముత్తమమ్।యాహ
మద్యైవశోచామిభార్యాసర్వాతిథేరపి॥ ౩౦॥ సాధుపాతయమాంక్షిప్రంరామస్యోపరిరావణ।సమానయపతింపత్న్యా
కురుకల్యాణముత్తమమ్॥౩౧॥శిరసామేశిరశ్చాస్యకాయంకాయేనయోజయ।రావణానుగమిష్యామిగతింభర్తుర్మహా
త్మనః॥౩౨॥ముహూర్తమపినేచ్ఛామిజీవితుంపాపజీవికా।శ్రుతంమయావేదవిదాంబ్రాహ్మణానాంపితుర్గృహే॥౩౩
యాసాంస్త్రీణాంప్రియోభర్తాతాసాంలోకామహోదయాః। క్షమాయస్మిన్దమస్త్యాగస్సత్యంధర్మఃకృతజ్ఞ
తా॥౩౪॥అహింసాచైవభూతానాంతమృతేకాగతిర్మమ ।ఇతిసాదుఃఖసంతప్తావిలలాపాయతేక్షణా ॥౩౫॥భర్తుశ్శి
రోధనుస్తత్రసమీక్ష్యచపునఃపునః । ఏవంలాలప్యమానాయాంసీతాయాంతత్రరాక్షసః॥౩౬॥అభిచక్రామభర్తార
మనీకస్థఃకృతాంజలిః।విజయస్వార్యపుత్రేతిసోభివాద్యప్రసాద్యచ ॥౩౭॥ న్యవేదయదనుప్రాప్తంప్రహస్తంవాహినీప
తిమ్ । అమాత్యైస్సహితస్సర్వైఃప్రహస్తస్సముపస్థితః॥౩౮॥ తేనదర్శనకామేనవయంప్రస్థాపితాఃప్రభో।నూనమస్తి
మహారాజరాజభావాత్క్షమాన్వితం॥౩౯॥కించిదాత్యయికంకార్యంతేషాంత్వందర్శనంకురు।ఏతచ్ఛ్రుత్వాదశగ్రీవో
రాక్షసప్రతివేదితం॥౪౦॥అశోకవనికాంత్యక్త్వామంత్రిణాందర్శనంయయౌ।సతుసర్వంసమర్థ్యైవమంత్రిభిఃకృత్య
మాత్మనః॥౪౧॥సభాంప్రవిశ్యవిదధేవిదిత్వారామవిక్రమం ।అంతర్ధానంతుతచ్ఛీర్షంతచ్చకార్ముకముత్తమం ॥౪౨॥
జగామరావణస్యైవనిర్యాణసమనంతరం।రాక్షసేంద్రస్తుతైస్సార్ధంమంత్రిభిర్భీమవిక్రమైః॥౪౩॥ సమర్థయా
మాసతదారామకార్యవినిశ్చయం ।అవిదూరస్థితాన్సర్వాన్బలాధ్యక్షాన్హితైషిణః॥౪౪॥అబ్రవీత్కాలసదృశోరా
వణోరాక్షసాధిపః। శీఘ్రంభేరీనినాదేనస్ఫుటకోణాహతేనమే ॥ ౪౫ ॥ సమానయధ్వంసైన్యానివక్తవ్యంచనకార
ణం॥ తతస్తథేతిప్రతిగృహ్యతద్వచోబలాధిపాస్తేమహదాత్మనోబలం । సమానయంశ్చైవసమాగమంచతేన్యవేద
యన్భర్తరియుద్ధకాంక్షిణి ॥ ౪౬ ॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - ద్వాత్రింశస్సర్గః - *********************

సీతాంతుమోహితాందృష్ట్వాసరమానామరాక్షసీ। ఆససాదాథవైదేహీంప్రియాంప్రణయినీంసఖీమ్ ॥ ౧ ॥
మోహితాంరాక్షసేంద్రేణసీతాంపరమదుఃఖితామ్ ।ఆశ్వాసయామాసతదాసరమామృదుభాషిణీ॥౨॥సాహితత్రకృ
తామిత్రంసీతయారక్ష్యమాణయా।రక్షంతీరావణాదిష్టాసానుక్రోశాదృఢవ్రతా ॥౩॥సాదదర్శతతస్సీతాంసరమానష్ట
చేతనామ్। ఉపావృత్యోత్థితాంధ్వస్తాంబడబామివపాంసుషు॥౪॥తాంసమాశ్వాసయామాససఖీస్నేహేనసువ్రతా।
సమాశ్వసిహివైదేహిమాభూత్తేమనసోవ్యథా॥౫॥ఉక్తాయద్రావణేనత్వంప్రత్యుక్తంచస్వయంత్వయా।సఖీస్నేహే
నతద్భీరుమయాసర్వమపిశ్రుతమ్॥౬॥లీనయాగహనేశూన్యేభయముత్సృజ్యరావణాత్ ।తవహేతోర్విశాలాక్షినహి
మేజీవితంప్రియమ్॥౭॥ససంభ్రాంతశ్చనిష్క్రాంతోయత్కృతేరాక్షసాధిపః।తచ్చమేవిదితంసర్వమభినిష్క్రమ్యమై
థిలి॥౮॥నశక్యంసౌప్తికంకర్తుంరామస్యవిదితాత్మనః।వధశ్చపురుషవ్యాఘ్రేతస్మిన్నైవోపపద్యతే॥౯॥నత్వేవవానరా
హంతుంశక్యాపాదపయోధినః।సురాదేవర్షభేణేవరామేణహిసురక్షితాః॥౧౦॥దీర్ఘవృత్తభుజశ్శ్రీమాన్మహోర
స్కఃప్రతాపవాన్ । ధన్వీసంహననోపేతోధర్మాత్మాభువివిశ్రుతః॥౧౧॥విక్రాంతోరక్షితానిత్యమాత్మనశ్చపరస్య
చ।లక్ష్మణేనసహభ్రాత్రాకుశలీనయశాస్త్రవిత్ ॥౧౨॥హంతాపరబలౌఘానామచింత్యబలపౌరుషః। నహతోరాఘవః

శ్రీమాన్ సీతే శత్రునిబర్హణః ॥ ౧౩ ॥ అయుక్తబుద్ధికృత్యేన సర్వభూతవిరోధినా । ఇయం ప్రయుక్తా రౌద్రేణ మా
యా మాయావినా త్వయి ॥ ౧౪ ॥ శోకస్తే విగతస్సర్వః కల్యాణం త్వాముపస్థితమ్ । ధ్రువం త్వాం భజతే లక్ష్మీః ప్రియం
ప్రీతికరం శృణు ॥ ౧౫ ॥ ఉత్తీర్య సాగరం రామస్సహ వానరసేనయా । సన్నివిష్టస్సముద్రస్య తీరమాసాద్య దక్షిణమ్ ॥ ౧౬ ॥ దృ
ష్టో మే పరిపూర్ణార్థః కాకుత్స్థస్సహలక్ష్మణః । సహి తైస్సాగరాంతస్థైర్బలైస్తిష్ఠతి రక్షితః ॥ ౧౭ ॥ అనేన ప్రేషితా యే
చ రాక్షసా లఘువిక్రమాః । రాఘవస్తీర్ణ ఇత్యేవ ప్రవృత్తిస్తైరిహాహృతా ॥ ౧౮ ॥ స తాం శ్రుత్వా విశాలాక్షి ప్రవృత్తిం రా
క్షసాధిపః । ఏష మంత్రయతే సర్వైస్సచివైస్సహ రావణః ॥ ౧౯ ॥ ఇతి బ్రువాణా సరమా రాక్షసీ సీతయా సహ । సర్వోద్యో
గేన సైన్యానాం శబ్దం శుశ్రావ భైరవమ్ ॥ ౨౦ ॥ దండనిర్ఘాతవాదిన్యాః శ్రుత్వా భేర్యా మహాస్వనమ్ । ఉవాచ సరమా సీ
తామిదం మధురభాషిణీ ॥ ౨౧ ॥ సన్నాహజననీ హ్యేషా భైరవా భీరు భేరికా । భేరీనాదం చ గంభీరం శృణు తోయదనిస్వనమ్ ॥
౨౨ ॥ కల్ప్యంతే మత్తమాతంగా యుజ్యంతే రథవాజినః । హృష్యంతే తురగారూఢాః ప్రాసహస్తాస్సహస్రశః ॥ ౨౩ ॥ తత్ర
తత్ర చ సన్నద్ధాస్సంపతంతి పదాతయః । ఆపూర్యంతే రాజమార్గాః సైన్యైరద్భుతదర్శనైః ॥ ౨౪ ॥ వేగవద్భిర్నదద్భిశ్చ తో
యౌఘైరివ సాగరః । శస్త్రాణాం చ ప్రసన్నానాం చర్మణాం వర్మణాం తథా ॥ ౨౫ ॥ రథవాజిగజానాం చ భూషితానాం
చ రక్షసామ్ । ప్రభాం విసృజతాం పశ్య నానావర్ణాం సముత్థితామ్ ॥ ౨౬ ॥ వనం నిర్దహతో ఘర్మే యథా రూపం విభావ
సోః । గజానాం శృణు నిర్ఘోషం రథానాం శృణు నిస్వనమ్ ॥ ౨౭ ॥ హయానాం హేషమాణానాం శృణు తూర్యధ్వనిం య
థా । ఉద్యతాయుధహస్తానాం రాక్షసేంద్రానుయాయినామ్ ॥ ౨౮ ॥ సంభ్రమో రక్షసామేష తుములో రోమహర్షణః ।
శ్రీస్త్వాం భజతి శోకఘ్నీ రక్షసాం భయమాగతమ్ ॥ ౨౯ ॥ రామః కమలపత్రాక్షో దైత్యానామివ వాసవః । వినిర్జిత్య జితక్రో
ధస్తమచింత్యపరాక్రమః ॥ ౩౦ ॥ రావణం సమరే హత్వా భర్తా త్వాధిగమిష్యతి । విక్రమిష్యతి రక్షస్సు భర్తా తే సహలక్ష్మణః ॥
౩౧ ॥ యథా శత్రుషు శత్రుఘ్నో విష్ణునా సహ వాసవః । ఆగతస్య హి రామస్య క్షిప్రమంకగతాం సతీమ్ ॥ ౩౨ ॥ అహం ద్ర
క్ష్యామి సిద్ధార్థాం త్వాం శత్రౌ వినిపాతితే । అశ్రూణ్యానందజాని త్వం వర్తయిష్యసి శోభనే ॥ ౩౩ ॥ సమాగమ్య పరిష్వ
జ్య తస్యోరసి మహోరసః । అచిరాన్మోక్ష్యతే సీతే దేవి తే జఘనంగతామ్ ॥ ౩౪ ॥ ధృతామేతాం బహూన్మాసాన్ వేణీం రా
మో మహాబలః । తస్య దృష్ట్వా ముఖం దేవి పూర్ణచంద్రమివోదితమ్ ॥ ౩౫ ॥ మోక్ష్యసే శోకజం వారి నిర్మోకమివ పన్నగీ । రా
వణం సమరే హత్వా నచిరాదేవ మైథిలి ॥ ౩౬ ॥ త్వయా సమగ్రః ప్రియయా సుఖార్హో లప్స్యతే సుఖమ్ । సమాగతా త్వం
రామేణ మోదిష్యసి మహాత్మనా ॥ ౩౭ ॥ సువర్షేణ సమాయుక్తా యథా సస్యేన మేదినీ ॥ గిరివరమభితోనువర్తమానో హ
య ఇవ మండలమాశు యః కరోతి । తమిహ శరణమభ్యుపైహి దేవం దివసకరం ప్రభవో హ్యయం ప్రజానామ్ ॥ ౩౮ ॥ ఇతి శ్రీమ
ద్యుద్ధకాండే - త్రయస్త్రింశస్సర్గః - ******************** అథ తాం జాతసంతాపాం తేన వాక్యేన మోహి
తామ్ । సరమా హ్లాదయామాస పృథివీం ద్యౌరివాంభసా ॥ ౧ ॥ తతస్తస్యా హితం సఖ్యాశ్చికీర్షంతీ సఖీ వచః । ఉవాచ కాలే కా
లజ్ఞా స్మితపూర్వాభిభాషిణీ ॥ ౨ ॥ ఉత్సహేయమహం గత్వా త్వద్వాక్యమసితేక్షణే । నివేద్య కుశలం రామే ప్రతిచ్ఛన్నా నివ
ర్తితుమ్ ॥ ౩ ॥ న హి మే క్రమమాణాయా నిరాలంబే విహాయసి । సమర్థో గతిమన్వేతుం పవనో గరుడోపి వా ॥ ౪ ॥ ఏవం బ్రు
వాణాం తాం సీతా సరమాం పునరబ్రవీత్ । మధురం శ్లక్ష్ణయా వాచా పూర్వం శోకాభిపన్నయా ॥ ౫ ॥ సమర్థా గగనం గంతు
మపి వా త్వం రసాతలమ్ । అవగచ్ఛామ్యకర్తవ్యం కర్తవ్యం తే మదంతరే ॥ ౬ ॥ మత్ప్రియం యది కర్తవ్యం యది బుద్ధిః స్థిరా త
వ । జ్ఞాతుమిచ్ఛామి తం గత్వా కిం కరోతీతి రావణః ॥ ౭ ॥ స హి మాయాబలః క్రూరో రావణశ్శత్రురావణః । మాం మోహయ
తి దుష్టాత్మా పీతమాత్రేవ వారుణీ ॥ ౮ ॥ తర్జాపయతి మాం నిత్యం భర్త్సాపయతి చాసకృత్ । రాక్షసీభిస్సుఘోరాభిర్యా
మాం రక్షంతి నిత్యశః ॥ ౯ ॥ ఉద్విగ్నా శంకితా చాస్మి న స్వస్థం చ మనో మమ । తద్భయాచ్చాహముద్విగ్నా అశోకవనికాం గ
తా ॥ ౧౦ ॥ యది నామ కథా తస్య నిశ్చితం వాపి యద్భవేత్ । నివేదయేథాస్సర్వం తత్పరో మే స్యాదనుగ్రహః ॥ ౧౧ ॥ సా త్వే
వం బ్రువతీం సీతాం సరమా వల్గుభాషిణీ । ఉవాచ వదనం తస్యాః స్పృశంతీ బాష్పవిక్లబమ్ ॥ ౧౨ ॥ ఏష తే యద్యభిప్రాయస్త
స్మాద్గచ్ఛామి జానకి । గృహ్య శత్రోరభిప్రాయముపావృత్తాం చ పశ్య మామ్ ॥ ౧౩ ॥ ఏవముక్త్వా తతో గత్వా సమీపం తస్య ర
క్షసః । శుశ్రావ కథితం తస్య రావణస్య సమంత్రిణః ॥ ౧౪ ॥ సా శ్రుత్వా నిశ్చయం తస్య నిశ్చయజ్ఞా దురాత్మనః । పునరేవా

గమత్ క్షిప్రమశోకవనికాం తదా॥౧౫॥ సా ప్రవిష్టా పునస్తత్ర దదర్శ జనకాత్మజాం। ప్రతీక్షమాణాం స్వామేవ భ్రష్టప
ద్మామివ శ్రియమ్॥౧౬॥ తాం తు సీతా పునః ప్రాప్తాం సరమాం వల్గుభాషిణీమ్। పరిష్వజ్య చ సుస్నిగ్ధం దదౌ చ స్వయమాస
నమ్॥౧౭॥ ఇహాసీనా సుఖం సర్వమాఖ్యాహి మమ తత్త్వతః। క్రూరస్య నిశ్చయం తస్య రావణస్య దురాత్మనః॥౧౮॥ ఏవముక్తా
తు సరమా సీతయా వేపమానయా। కథితం సర్వమాచష్ట రావణస్య సమంత్రిణః॥౧౯॥ జనన్యా రాక్షసేంద్రో వై త్వన్మో
క్షార్థం బృహద్వచః। అవిద్ధేన చ వై దేహి మంత్రివృద్ధేన బోధితః॥౨౦॥ దీయతామభిసత్కృత్య మనుజేంద్రాయ మైథిలీ। ని
దర్శనం తే పర్యాప్తం జనస్థానే యదద్భుతమ్॥౨౧॥ లంఘనం చ సముద్రస్య దర్శనం చ హనూమతః। వధం చ రక్షసాం యుద్ధే
కః కుర్యాన్మానుషో భువి॥౨౨॥ ఏవం స మంత్రివృద్ధైశ్చ మాత్రా చ బహు భాషితః। న త్వాముత్సహతే మోక్తుమర్థమర్థప
రో యథా॥౨౩॥ నోత్సహత్యమృతో మోక్తుం యుద్ధే త్వామితి మైథిలి। సామాత్యస్య నృశంసస్య నిశ్చయో హ్యేష వర్తతే॥
౨౪॥ తదేషా నిశ్చితా బుద్ధిర్మృత్యులోభాదుపస్థితా। భయాన్న శక్తస్త్వాం మోక్తుమనిరస్తస్తు సంయుగే॥౨౫॥ రాక్షసా
నాం చ సర్వేషామాత్మనశ్చ వధేన హి। నిహత్య రావణం సంఖ్యే సర్వథా నిశితైః శరైః॥౨౬॥ ప్రతి నేష్యతి రామస్త్వామయో
ధ్యామసితేక్షణే। ఏతస్మిన్నంతరే శబ్దో భేరీశంఖసమాకులః॥౨౭॥ శ్రుతో వానరసైన్యానాం కంపయన్ ధరణీతలమ్। శ్రు
త్వా తు తద్వానరసైన్యశబ్దం లంకాగతా రాక్షసరాజభృత్యాః। నష్టౌజసో దైన్యపరీతచేష్టాః శ్రేయో న పశ్యంతి నృపస్య
దోషైః॥౨౮॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - చతుస్త్రింశస్సర్గః - ********************************

తేన శంఖవిమిశ్రేణ భేరీశబ్దేన రాఘవః। ఉపయాతి మహాబాహూ రామః పరపురంజయః॥౧॥ తం నినాదం నిశమ్యాథ
రావణో రాక్షసేశ్వరః। ముహూర్తం ధ్యానమాస్థాయ సచివానభ్యుదైక్షత॥౨॥ అథ తాన్ సచివాంస్తత్ర సర్వానాభా
ష్య రావణః। సభాం సన్నాదయన్ సర్వామిత్యువాచ మహాబలః॥౩॥ జగత్సంతాపనః క్రూరో గర్హయన్ రాక్షసేశ్వరః।
తరణం సాగరస్యాపి విక్రమం బలసంచయమ్॥౪॥ యదుక్తవంతో రామస్య భవంతస్తన్మయా శ్రుతమ్। భవతశ్చాప్యహం వే
ద్మి యుద్ధే సత్యపరాక్రమాన్॥౫॥ తూష్ణీంకిమీక్షధ్వేన్యోన్యం విదిత్వా రామవిక్రమమ్। తతస్తు సుమహాప్రాజ్ఞో మాల్య
వాన్నామ రాక్షసః॥౬॥ రావణస్య వచః శ్రుత్వా మాతుః పైతామహో బ్రవీత్। విద్యాస్వభివినీతో యో రాజా రాజ
న్నయానుగః॥౭॥ స శాస్తి చిరమైశ్వర్యమరీంశ్చ కురుతే వశే। సందధానో హి కాలేన విగృహ్ణంశ్చారిభిస్సహ॥౮॥ స్వపక్షవ
ర్ధనం కుర్వన్ మహదైశ్వర్యమశ్నుతే। హీయమానేన కర్తవ్యో రాజ్ఞా సంధిస్సమేన చ॥౯॥ న శత్రురవమంతవ్యో జ్యాయా
న్ కుర్వీత విగ్రహమ్। తన్మహ్యం రోచతే సంధిస్సహ రామేణ రావణ॥౧౦॥ యదర్థమభియుక్తాస్స్మ సీతా తస్మై ప్రదీయతాం।
యస్య దేవర్షయస్సర్వే గంధర్వాశ్చ జయైషిణః॥౧౧॥ విరోధం మాగమస్తేన సంధిస్తే తేన రోచతామ్। అసృజద్భగవాన్ప
క్షౌ ద్వావేవ హి పితామహః॥౧౨॥ సురాణామసురాణాం చ ధర్మాధర్మౌ తథాశ్రయౌ। ధర్మో హి శ్రూయతే పక్షో
హ్యమరాణాం మహాత్మనామ్॥౧౩॥ అధర్మో రక్షసాం పక్షో హ్యసురాణాం చ రావణ। ధర్మో వై గ్రసతేऽధర్మం తతః కృతమ
భూద్యుగమ్॥౧౪॥ అధర్మో గ్రసతే ధర్మం తతస్తిష్యః ప్రవర్తతే। తత్త్వయా చరతా లోకాన్ ధర్మో వినిహతో మహాన్॥
౧౫॥ అధర్మః ప్రగృహీతశ్చ తేనాస్మద్బలినః పరే। స ప్రమాదాద్వివృద్ధస్తే ధర్మో హి గ్రసతే హి నః॥౧౬॥ వివర్ధయతి పక్షం
చ సురాణాం సురభావనః। విషయేషు ప్రసక్తేన యత్కించిత్కారిణా త్వయా॥౧౭॥ ఋషీణామగ్నికల్పానాముద్వే
గో జనితో మహాన్। తేషాం ప్రభావో దుర్ధర్షః ప్రదీప్త ఇవ పావకః॥౧౮॥ తపసా భావితాత్మానో ధర్మస్యానుగ్రహే
రతాః। ముఖ్యైర్యజ్ఞైర్యజంత్యేతే నిత్యం తైస్తైర్ద్విజాతయః॥౧౯॥ జుహ్వత్యగ్నీంశ్చ విధివద్వేదాంశ్చోచ్చైరధీయతే। అభి
భూయ చ రక్షాంసి బ్రహ్మఘోషానుదీరయన్॥౨౦॥ దిశో విప్రద్రుతాస్సర్వే స్తనయిత్నురివోష్ణగే। ఋషీణామగ్నికల్పా
నామగ్నిహోత్రస్సముత్థితః॥౨౧॥ ఆదత్తే రక్షసాం తేజో ధూమో వ్యాప దశో దశ। తేషు తేషు చ దేశేషు పుణ్యేష్వేవ దృఢ
వ్రతైః॥౨౨॥ చర్యమాణం తపస్తీవ్రం సంతాపయతి రాక్షసాన్। దేవదానవయక్షేభ్యో గృహీతశ్చ వరస్త్వయా॥౨౩॥ మా
నుషా వానరా ఋక్షా గోలాంగూలా మహాబలాః। బలవంత ఇహాగమ్య గర్జంతి దృఢవిక్రమాః॥౨౪॥ ఉత్పాతాన్వివి
ధాన్ దృష్ట్వా ఘోరాన్ బహువిధాంస్తథా। వినాశమనుపశ్యామి సర్వేషాం రక్షసామహమ్॥౨౫॥ ఖరాభిస్తనితా ఘోరా

మేఘాః ప్రతిభయంకరాః। శోణితేనాభివర్షంతి లంకాముష్ణేన సర్వతః॥౨౬॥ రుదతాం వాహనానాం చ ప్రపతంత్యస్రబిందవః। ధ్వజాధ్వస్తా వివర్ణాశ్చ న ప్రభాంతి యథాపురా॥౨౭॥ వ్యాళా గోమాయవో గృధ్రా వాశ్యంతి చ సుభైరవమ్। ప్రవిశ్య లంకామనిశం సమవాయాంశ్చ కుర్వతే॥౨౮॥ కాళికాః పాండరైర్దంతైః ప్రహసంత్యగ్రతః స్థితాః। స్త్రియః స్వప్నేషు ముష్ణంత్యో గృహాణి ప్రతిభాష్య చ॥౨౯॥ గృహాణాం బలికర్మాణి శ్వానః పర్యుపభుంజతే। ఖరా గోషు ప్రజాయంతే మూషికా నకులైస్సహ॥౩౦॥ మార్జారా ద్వీపిభిస్సార్ధం సూకరాశ్శునకైస్సహ। కిన్నరా రాక్షసైశ్చాపి సమేయుర్మానుషైస్సహ॥౩౧॥ పాండరా రక్తపాదాశ్చ విహంగాః కాలచోదితాః। రాక్షసానాం వినాశాయ కపోతా విచరంతి చ॥౩౨॥ చీకూచీకీతి వాశ్యంత్యశ్శారికా వేశ్మసు స్థితాః। పతంతి గ్రథితాశ్చాపి నిర్జితాః కలహైషిణః॥౩౩॥ పక్షిణశ్చ మృగాస్సర్వే ప్రత్యాదిత్యం రుదంతి తే। కరాళో వికటో ముండః పురుషః కృష్ణపింగళః॥౩౪॥ కాలో గృహాణి సర్వేషాం కాలే కాలేన్వవేక్షతే। ఏతాన్యన్యాని దుష్టాని నిమిత్తాన్యుత్పతంతి చ॥౩౫॥ విష్ణుం మన్యామహే దేవం మానుషం రూపమాస్థితమ్। న హి మానుషమాత్రోసౌ రాఘవో దృఢవిక్రమః॥౩౬॥ యేన బద్ధస్సముద్రస్య స సేతుః పరమాద్భుతః। కురుష్వ నరరాజేన సంధిం రామేణ రావణ॥౩౭॥ జ్ఞాత్వా ప్రధార్య కర్మాణి క్రియతామాయతిక్షమమ్॥ ఇదం వచస్తత్ర నిగద్య మాల్యవాన్పరీక్ష్య రక్షోధిపతేర్మనః పునః। అనుత్తమేషూత్తమపౌరుషో బలీ బభూవ తూష్ణీం సమవేక్ష్య రావణమ్॥౩౮॥ ఇతి యుద్ధకాండే పంచత్రింశస్సర్గః

తత్తు మాల్యవతో వాక్యం హితముక్తం దశాననః। న మర్షయతి దుష్టాత్మా కాలస్య వశమాగతః॥౧॥ స బద్ధ్వా భ్రుకుటిం వక్త్రే క్రోధస్య వశమాగతః। అమర్షాత్పరివృత్తాక్షో మాల్యవంతమథాబ్రవీత్॥౨॥ హితబుద్ధ్యా యదహితం వచః పరుషముచ్యతే। పరపక్షం ప్రవిశ్యైవ నైతచ్ఛ్రోత్రగతం మమ॥౩॥ మానుషం కృపణం రామమేకం శాఖామృగాశ్రయమ్। సమర్థం మన్యసే కేన త్యక్తం పిత్రా వనాలయమ్॥౪॥ రక్షసామీశ్వరం మాం చ దేవతానాం భయంకరమ్। హీనం మాం మన్యసే కేన హ్యహీనం సర్వవిక్రమైః॥౫॥ వీరద్వేషేణ వా శంకే పక్షపాతేన వా రిపోః। త్వయాహం పరుషాణ్యుక్తః పరప్రోత్సాహనేన వా॥౬॥ ప్రభవంతం పదస్థం హి పరుషం కోభిధాస్యతి। పండితశ్శాస్త్రతత్త్వజ్ఞో వినా ప్రోత్సాహనాద్రిపోః॥౭॥ ఆనీయ చ వనాత్సీతాం పద్మహీనామివ శ్రియమ్। కిమర్థం ప్రతిదాస్యామి రాఘవస్య భయాదహమ్॥౮॥ వృతం వానరకోటీభిస్ససుగ్రీవం సలక్ష్మణమ్। పశ్య కైశ్చిదహోభిస్త్వం రాఘవం నిహతం మయా॥౯॥ ద్వంద్వే యస్య న తిష్ఠంతి దైవతాన్యపి సంయుగే। స కస్మాద్రావణో యుద్ధే భయమాహారయిష్యతి॥౧౦॥ ద్విధా విభజ్యేయమపి న నమేయం తు కస్యచిత్। ఏష మే సహజో దోషః స్వభావో దురతిక్రమః॥౧౧॥ యది తావత్సముద్రే తు సేతుర్బద్ధో యదృచ్ఛయా। రామేణ విస్మయః కోత్ర యేన తే భయమాగతమ్॥౧౨॥ స తు తీర్త్వార్ణవం రామస్సహ వానరసేనయా। ప్రతిజానామి తే సత్యం న జీవన్ప్రతియాస్యతి॥౧౩॥ ఏవం బ్రువాణం సంరబ్ధం దుష్టం విజ్ఞాయ రావణమ్। వ్రీడితో మాల్యవాన్వాక్యం నోత్తరం ప్రత్యపద్యత॥౧౪॥ జయాశిషా చ రాజానం వర్ధయిత్వా యథోచితమ్। మాల్యవానభ్యనుజ్ఞాతో జగామ స్వం నివేశనమ్॥౧౫॥ రావణస్తు సహామాత్యో మంత్రయిత్వా విమృశ్య చ। లంకాయామతులాం గుప్తిం కారయామాస రాక్షసః॥౧౬॥ వ్యాదిదేశ చ పూర్వస్యాం ప్రహస్తం ద్వారి రాక్షసమ్। దక్షిణస్యాం మహావీర్యౌ మహాపార్శ్వమహోదరౌ॥౧౭॥ వ్యాదిదేశ మహాకాయౌ రాక్షసైర్బహుభిర్వృతౌ। పశ్చిమాయామథో ద్వారి పుత్రమింద్రజితం తథా॥౧౮॥ వ్యాదిదేశ మహామాయం బహుభీ రాక్షసైర్వృతమ్। ఉత్తరస్యాం పురద్వారి తావుభౌ శుకసారణౌ॥౧౯॥ స్వయం చాత్ర భవిష్యామి మంత్రిణస్తానువాచ హ। రాక్షసం తు విరూపాక్షం మహావీర్యపరాక్రమమ్॥౨౦॥ మధ్యమే స్థాపయద్గుల్మే బహుభిస్సహ రాక్షసైః। ఏవంవిధాన్ లంకాయాః కృత్వా రాక్షసపుంగవః॥౨౧॥ కృతకృత్యమివాత్మానం మన్యతే కాలచోదితః। విసర్జయామాస తతస్స మంత్రిణో విధానమాజ్ఞాప్య పురస్య పుష్కలమ్। జయాశిషా మంత్రిగణేన పూజితో వివేశ చాంతఃపురమృద్ధిమన్మహత్॥౨౨॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే షట్త్రింశస్సర్గః **

నరవానరరాజౌ తౌ స చ వాయుసుతః కపిః। జాంబవానృక్షరాజశ్చ రాక్షసశ్చ విభీషణః॥౧॥ అంగదో వాలిపుత్రశ్చ సౌమిత్రిశ్శరభః కపిః। సుషేణస్సహదాయాదో మైందో ద్వివిద ఏవ చ॥౨॥ గజో గవాక్షః కుముదో నలోథ పనసస్తథా। అమిత్రవిషయం ప్రాప్తాస్సమవేతాస్సమర్థయన్॥౩॥ ఇయం సా లక్ష్యతే లంకా పురీ రావణపాలితా। సాసురోరగగంధర్వై

రమస్మై రపిమజ్జయా॥౪॥ కార్యసిద్ధింపురస్కృత్యమంత్రయధ్వంవినిర్ణయే। నిత్యంసన్నిహితోహ్యత్రరావణోరాక్ష
సాధిపః॥౫॥తథా తేషు బ్రువాణేషురావణావరజోఽబ్రవీత్।వాక్యమగ్ర్యపదవత్పుష్కలార్థంవిభీషణః॥౬॥అనలశ్చా
నిలశ్చైవహరిస్సంపాతిరేవచ।గత్వాలంకాంమమామాత్యాఃపురీంపునరిహాగతాః॥౭॥భూత్వాశకునయస్సర్వేప్రవిష్టా
శ్చరిపోర్బలమ్।విధానంవిహితంయచ్చతద్దృష్ట్వాసముపస్థితాః॥౮॥సంవిధానంయథాహుస్తేరావణస్యదురాత్మనః। రా
మతద్బ్రువతస్సర్వంయథాతత్త్వేనమేశ్శృణు॥౯॥ పూర్వంప్రహస్తస్సబలోద్వారమాసాద్యతిష్ఠతి। దక్షిణంచమహా
వీర్యౌమహాపార్శ్వమహోదరౌ॥౧౦॥ఇంద్రజిత్పశ్చిమద్వారంరాక్షసైర్బహుభిర్వృతః। పట్టసాసిధనుష్మద్భిశ్శూ
లముద్గరపాణిభిః॥౧౧॥ నానాప్రహరణైశ్శూరైరావృతోరావణాత్మజః। రాక్షసానాంసహస్రైస్తుబహుభిశ్శస్త్రపా
ణిభిః॥౧౨॥యుక్తఃపరమసంవిగ్నోరాక్షసైర్బహుభిర్వృతః। ఉత్తరంనగరద్వారంరావణఃస్వయమాస్థితః॥౧౩॥ వి
రూపాక్షస్తుమహతాశూలఖడ్గధనుష్మతా। బలేనరాక్షసైస్సార్ధంమధ్యమంగుల్మమాస్థితః॥౧౪॥ ఏతానేవంవిధాన్గు
ల్మాన్లంకాయాంసముదీక్ష్యతే।మామకాస్సచివాస్సర్వేపునశ్శీఘ్రమిహాగతాః॥౧౫॥గజానాంచసహస్రంచరథానా
మయుతంపురే।హయానామయుతేద్వేచసాగ్రకోటీచరక్షసామ్॥౧౬॥విక్రాంతాబలవంతశ్చసంయుగేష్వాతతాయి
నః।ఇష్టారాక్షసరాజస్యనిత్యమేతేనిశాచరాః॥౧౭॥ఏకైకస్యాత్రయుద్ధార్థేరాక్షసస్యవిశాంపతే।పరివారస్సహస్రా
ణాంసహస్రముపతిష్ఠతే॥౧౮॥ఏతాంప్రవృత్తింలంకాయాంమంత్రిప్రోక్తాంవిభీషణః। ఏవముక్త్వామహాబాహూరాక్ష
సాంస్తానదర్శయత్॥౧౯॥ లంకాయాంసచివైస్సర్వంరామాయప్రత్యవేదయత్। రామంకమలపత్రాక్షమిదముత్త
రమబ్రవీత్॥౨౦॥రావణావరజఃశ్రీమాన్రామప్రియచికీర్షయా।కుబేరంతుయదారామరావణఃప్రత్యయుధ్యత॥౨౧॥
షష్టిశ్శతసహస్రాణితదానిర్యాంతిరాక్షసాః। పరాక్రమేణవీర్యేణతేజసాసత్త్వగౌరవాత్॥౨౨॥సదృశాయేఽత్రదర్పే
ణరావణస్యదురాత్మనః।అత్రమన్యుర్నకర్తవ్యోరోషయేత్వాంనభీషయే॥౨౩॥ సమర్థోహ్యసివీర్యేణసురాణామపిని
గ్రహే।తద్భవాంశ్చతురంగేణబలేనమహతావృతః॥౨౪॥వ్యూహ్యేదంవానరానీకంనిర్మథిష్యసిరావణమ్। రావణావర
జేవాక్యమేవంబ్రువతిరాఘవః॥౨౫॥శత్రూణాంప్రతిఘాతార్థమిదంవచనమబ్రవీత్। పూర్వద్వారేతులంకాయానీ
లోవానరపుంగవః॥౨౬॥ప్రహస్తప్రతియోద్ధాస్యాద్వానరైర్బహుభిర్వృతః। అంగదోవాలిపుత్రస్తుబలేనమహతావృ
తః॥౨౭॥దక్షిణేబాధతాంద్వారేమహాపార్శ్వమహోదరౌ। హనూమాన్పశ్చిమద్వారంనిపీడ్యపవనాత్మజః॥౨౮॥
ప్రవిశత్వప్రమేయాత్మాబహుభిఃకపిభిర్వృతః। దైత్యదానవసంఘానామృషీణాంచమహాత్మనామ్॥౨౯॥విప్రకారప్రి
యఃక్షుద్రోవరదానబలాన్వితః।పరిక్రామతియస్సర్వాన్లోకాన్సంతాపయన్ప్రజాః॥౩౦॥ తస్యాహంరాక్షసేం
ద్రస్యస్వయమేవవధేధృతః।ఉత్తరంనగరద్వారమహంసౌమిత్రిణాసహ॥౩౧॥ నిపీడ్యాభిప్రవేక్ష్యామిసబలోయత్ర
రావణః। వానరేంద్రశ్చబలవాన్ఋక్షరాజశ్చవీర్యవాన్॥౩౨॥రాక్షసేంద్రానుజశ్చైవగుల్మేభవతుమధ్యమే।నచైవమా
నుషంరూపంకార్యంహరిభిరాహవే॥౩౩॥ ఏషాభవతుసంజ్ఞానోయుద్ధేఽస్మిన్వానరేబలే। వానరాఏవనశ్చిహ్నంస్వజనే
ఽస్మిన్భవిష్యతి॥౩౪॥వయంతుమానుషేణైవసప్తయోత్స్యామహేపరాన్। అహమేవసహభ్రాత్రాలక్ష్మణేనమహౌ
జసా॥౩౫॥ఆత్మనాపంచమశ్చాయంసఖామమవిభీషణః।సరామఃకృత్యసిద్ధ్యర్థమేవముక్త్వావిభీషణమ్॥౩౬॥సువేలారో
హణేబుద్ధించకారమతిమాన్విభుః।రమణీయతరందృష్ట్వాసువేలస్యగిరేస్తటమ్॥ ౩౭॥ తతస్తురామోమహతాబలేనప్ర
చ్ఛాద్యసర్వాంపృథివీంమహాత్మా।ప్రహృష్టరూపోఽభిజగామలంకాంకృత్వామతింసోఽరివధేధృతాత్మా॥౩౮॥ ఇతిశ్రీమద్యు
ద్ధకాండే-సప్తత్రింశస్సర్గః ************** సతుకృత్వాసువేలస్యమతిమారోహణంప్రతి।లక్ష్మణానుగతోరా
మస్సుగ్రీవమిదమబ్రవీత్॥౧॥విభీషణంచధర్మజ్ఞమనురక్తంనిశాచరమ్।మంత్రజ్ఞంచవిధిజ్ఞంచశ్లక్ష్ణయాపరయాగిరా॥౨॥
సువేలంసాధుశైలేంద్రమిమంధాతుశతైశ్చితమ్।అధ్యారోహామహేసర్వేవత్స్యామోఽత్రనిశామిమామ్॥౩॥ లంకాం
చాలోకయిష్యామోనిలయంతస్యరక్షసః।యేనమేమరణాంతాయహృతాభార్యాదురాత్మనా॥౪॥ యేనధర్మోనవిజ్ఞాతో
నవృత్తంనకులంతథా।రాక్షస్యానీచయాబుద్ధ్యాయేనతద్గర్హితంకృతమ్॥౫॥ యస్మిన్మేవర్ధతేరోషఃకీర్తితేరాక్షసాధ
మే।యస్యాపరాధాన్నీచస్యవధంద్రక్ష్యామిరక్షసామ్॥౬॥ఏకోహికురుతేపాపంకాలపాశవశంగతః। నీచేనాత్మాపచా

రేణకులం తేనవినశ్యతి॥౭॥ఏవంసమ్మంత్రయన్నేవసక్రోధోరావణంప్రతి। రామస్సువేలంవాసాయచిత్రసానుమపారు
హత్॥౮॥పృష్ఠతోలక్ష్మణశ్చైవమన్వగచ్ఛత్సమాహితః।సశరంచాపముద్యమ్యసుమహద్విక్రమేరతః॥౯॥తమన్వరోహ
త్సుగ్రీవస్సామాత్యశ్చవిభీషణః।హనూమానంగదోనీలోమైందోద్వివిదఏవచ॥౧౦॥ గజోగవాక్షోగవయశ్శరభోగంధ
మాదనః।పనసఃకుముదశ్చైవహరోరంభశ్చయూథపః॥౧౧॥జాంబవాంశ్చసుషేణశ్చఋషభశ్చమహామతిః। దుర్ము
ఖశ్చమహాతేజాస్తథాశతవలిఃకపిః॥౧౨॥ఏతేచాన్యేచబహవోవానరాశ్శీఘ్రగామినః।తేవాయువేగప్రవణాస్తంగిరింగి
రిచారిణః॥౧౩॥అధ్యారోహంతశతశస్సువేలంయత్రరాఘవః।తేత్వదీర్ఘేణకాలేనగిరిమారుహ్యసర్వతః॥ ౧౪॥దదృశు
శ్శిఖరేతస్యవిషక్తామివఖేపురీమ్।తాంశుభాంప్రవరద్వారాంప్రాకారపరిశోభితామ్॥౧౫॥లంకాంరాక్షససంపూర్ణాం
దదృశుర్హరియూథపాః। ప్రాకారచయసంస్థైశ్చతదానీలైర్నిశాచరైః॥౧౬॥దదృశుస్తేహరిశ్రేష్ఠాః ప్రాకారమప
రంకృతమ్।తేదృష్ట్వావానరాస్సర్వేరాక్షసాన్యుద్ధకాంక్షిణః॥౧౭॥ ముముచుర్వివిధాన్నాదాంస్తత్రరామస్యపశ్యతః।
తతోస్తమగమత్సూర్యస్సంధ్యయాప్రతిరంజితః॥౧౮॥పూర్ణచంద్రప్రదీప్తాచక్షపాసమభివర్తతే। తతస్సరామోహ
రివాహినీపతిర్విభీషణేనప్రతినంద్యసత్కృతః। సలక్ష్మణోయూథపయూథసంవృతస్సువేలపృష్ఠేన్యవసద్యథాసుఖమ్॥
౧౯॥ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే-అష్టత్రింశస్సర్గః **
తాంరాత్రిముషితాస్తత్రసువేలేహరిపుంగవాః।లంకాయాందదృశుర్వీరావనాన్యుపవనానిచ॥౧॥సమసౌమ్యా
నిరమ్యాణివిశాలాన్యాయతానిచ।దృష్టిరమ్యాణితేదృష్ట్వాబభూవుర్జాతవిస్మయాః॥౨॥చంపకాశోకపున్నాగసాలతా
లసమాకులాః।తమాలవనసచ్ఛన్నానాగమాలాసమావృతాః॥౩॥హింతాలైరర్జునైర్నీపైస్సప్తపర్ణైశ్చపుష్పితైః।
తిలకైఃకర్ణికారైశ్చపాటలైశ్చసమంతతః॥౪॥శుశుభేపుష్పితాగ్రైశ్చలతాపరిగతైర్ద్రుమైః। లంకాబహువిధైర్ది
వ్యైర్యథేంద్రస్యామరావతీ॥౫॥విచిత్రకుసుమోపేతైరక్తకోమలపల్లవైః। శాద్వలైశ్చతథానీలైశ్చిత్రాభిర్వనరా
జిభిః॥౬॥గంధాఢ్యాన్యభిరమ్యాణిపుష్పాణిచఫలానిచ।ధారయంత్యగమాస్తత్రభూషణానీవమానవాః॥౭॥తచ్చైత్రరథ
సంకాశంమనోజ్ఞంనందనోపమమ్।వనంసర్వర్తుకంరమ్యంశుశుభేషట్పదైర్యుతమ్॥౮॥నత్యూహకోయష్టిమకైర్నృ
త్యమానైశ్చబర్హిభిః।రుతంపరభృతానాంచశుశ్రువుర్వననిర్ఝరే॥౯॥ నిత్యమత్తవిహంగానిభ్రమరాచరితానిచ।
కోకిలాకులషండానివిహగాభిరుతానిచ॥౧౦॥భృంగరాజాభిగీతానిభ్రమరైస్సేవితానిచ। కలహంసాభిజుష్టానిసారసా
భిరుతానిచ॥౧౧॥వివిశుస్తేతతస్తానివనాన్యుపవనానిచ।హృష్టాఃప్రముదితావీరాహరయఃకామరూపిణః॥౧౨॥ తేషాంప్ర
విశతాంతత్రవానరాణాంమహౌజసామ్। పుష్పసంసర్గసురభిర్వవౌఘ్రాణసుఖోనిలః॥౧౩॥ అన్యేతుహరివీరాణాం
యూథాన్నిష్క్రమ్యయూథపాః।సుగ్రీవేణాభ్యనుజ్ఞాతాలంకాంజగ్ముఃపతాకినీమ్॥౧౪॥విత్రాసయంతోవిహగాంస్త్రా
సయంతోమృగద్విపాన్। కంపయంతశ్చతాంలంకాంనాదైస్తేనదతాంవరాః॥౧౫॥కుర్వంతస్తేమహావేగామహీంచరణపీ
డితామ్। రజశ్చసహసైవోర్ధ్వంజగామచరణోద్ధతమ్॥౧౬॥ఋక్షాస్సింహావరాహాశ్చమహిషావారణామృగాః। తేనశ
బ్దేనవిత్రస్తాజగ్ముర్భీతాదిశోదశ॥౧౭॥శిఖరంతుత్రికూటస్యప్రాంశుచైకందివస్పృశమ్।సమంతాత్పుష్పసంఛన్నంమ
హారజతసన్నిభమ్॥౧౮॥శతయోజనవిస్తీర్ణంవిమలంచారుదర్శనమ్।శ్లక్ష్ణంశ్రీమన్మహచ్చైవదుష్ప్రాపంశకునైరపి॥౧౯
మనసాపిదురారోహంకింపునఃకర్మణాజనైః।నివిష్టాతత్రశిఖరేలంకారావణపాలితా॥౨౦॥శతయోజనవిస్తీర్ణాత్రింశ
ద్యోజనమాయతా।సాపురీగోపురైరుచ్చైఃపాండురాంబుదసన్నిభైః॥౨౧॥కాంచనేనచసాలేనరాజతేనచశోభితా। ప్రా
సాదైశ్చవిమానైశ్చలంకాపరమభూషితా॥౨౨॥ఘనైరివాతపాపాయేమధ్యమంవైష్ణవంపదమ్। యస్యాంస్తంభసహ
స్రేణప్రాసాదస్సమలంకృతః॥౨౩॥కైలాసశిఖరాకారోదృశ్యతేఖమివోల్లిఖన్। చైత్యస్సరాక్షసేంద్రస్యబభూవపుర
భూషణమ్॥౨౪॥శతేనరక్షసాంనిత్యంయస్సమగ్రేణరక్ష్యతే।మనోజ్ఞాంకాననవతీంపర్వతైరుపశోభితామ్॥౨౫॥ నానా
ధాతువిచిత్రైశ్చఉద్యానైరుపశోభితామ్। నానావిహగసంఘుష్టాంనానామృగనిషేవితామ్॥౨౬॥ నానామృగసమాకీ
ర్ణాంనానారాక్షససేవితాం। తాంసమృద్ధాంసమృద్ధార్థోలక్ష్మీవాన్లక్ష్మణాగ్రజః॥౨౭॥రావణస్యపురీంరామోదద
ర్శసహవానరైః। తాంమహాగృహసంబాధాందృష్ట్వాలక్ష్మణపూర్వజః॥౨౮॥నగరీమమరప్రఖ్యోవిస్మయంప్రాపవీ

ర్యవాన్ ॥ తాం రత్నపూర్ణాం బహుసంవిధానాం ప్రాసాదమాలాభిరలంకృతాం చ । పురీం మహాయంత్రకవాటముఖ్యాం
దదర్శ రామో మహతా బలేన ॥ ౨౯ ॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - ఏకోనచత్వారింశస్సర్గః ********************
తతో రామస్సువేలాగ్రం యోజనద్వయమండలమ్ । ఆరురోహ ససుగ్రీవో హరియూథపసంవృతః ॥ ౧ ॥ స్థిత్వా ము
హూర్తం తత్రైవ దిశో దశ విలోకయన్ । త్రికూటశిఖరే రమ్యే నిర్మితాం విశ్వకర్మణా ॥ ౨ ॥ దదర్శ లంకాం సున్యస్తాం ర
మ్యకాననశోభితామ్ । తస్యాం గోపురశృంగస్థం రాక్షసేంద్రం దురాసదమ్ ॥ ౩ ॥ శ్వేతచామరపర్యంతం విజయచ్ఛత్రశోభి
తమ్ । రక్తచందనసంలిప్తం రత్నాభరణభూషితమ్ ॥ ౪ ॥ నీలజీమూతసంకాశం హేమసంఛాదితాంబరమ్ । ఐరావతవిషా
ణాగ్రైరుత్కృష్టకిణవక్షసమ్ ॥ ౫ ॥ శశలోహితరాగేణ సంవీతం రక్తవాససా । సంధ్యాతపేన సంవీతం మేఘరాశిమివాం
బరే ॥ ౬ ॥ పశ్యతాం వానరేంద్రాణాం రాఘవస్యాపి పశ్యతః । దర్శనాద్రాక్షసేంద్రస్య సుగ్రీవస్సహసోత్థితః ॥ ౭ ॥ క్రో
ధవేగేన సంయుక్తస్సత్త్వేన చ బలేన చ । అచలాగ్రాదథోత్థాయ పుప్లువే గోపురస్థలే ॥ ౮ ॥ స్థిత్వా ముహూర్తం సంప్రే
క్ష్య నిర్భయేనాంతరాత్మనా । తృణీకృత్య చ తద్రక్షస్సోఽబ్రవీత్పరుషం వచః ॥ ౯ ॥ లోకనాథస్య రామస్య సఖా దాసోఽస్మి రా
క్షస । న మయా మోక్ష్యసేఽద్య త్వం పార్థివేంద్రస్య తేజసా ॥ ౧౦ ॥ ఇత్యుక్త్వా సహసోత్పత్య పుప్లువే తస్య చోపరి । ఆకృష్య
ముకుటం చిత్రం పాతయిత్వా పతద్భువి ॥ ౧౧ ॥ సమీక్ష్య తూర్ణమాయాంతమాబభాషే నిశాచరః । సుగ్రీవ త్వం పరో
క్షం మే హీనగ్రీవో భవిష్యసి ॥ ౧౨ ॥ ఇత్యుక్త్వోత్థాయ తం క్షిప్రం బాహుభ్యామాక్షిపత్తలే । కందువత్తం సముత్థాయ బాహు
భ్యామాక్షిపద్ధరిః ॥ ౧౩ ॥ పరస్పరం స్వేదవిదిగ్ధగాత్రౌ పరస్పరం శోణితదిగ్ధదేహౌ । పరస్పరం శ్లిష్టనిరుద్ధచేష్టౌ పరస్పరం శా
ల్మలికింశుకౌ యథా ॥ ౧౪ ॥ ముష్టిప్రహారైశ్చ తలప్రహారైరరత్నిఘాతైశ్చ కరాగ్రఘాతైః । తౌ చక్రతుర్యుద్ధమసహ్య
రూపం మహాబలౌ వానరరాక్షసేంద్రౌ ॥ ౧౫ ॥ కృత్వా నియుద్ధం భృశముగ్రవేగౌ కాలం చిరం గోపురవేదిమధ్యే । ఉత్క్షిప్య
చోత్క్షిప్య వినమ్య దేహౌ పాదక్రమాద్గోపురవేదిలగ్నౌ ॥ ౧౬ ॥ అన్యోన్యమాపీడ్య విలగ్నదేహౌ తౌ పేతతుస్సాలనిఖాతమ
ధ్యే । ఉత్పేతతుర్భూతలమస్పృశంతౌ స్థిత్వా ముహూర్తం త్వభినిశ్వసంతౌ ॥ ౧౭ ॥ ఆలింగ్య చాపీడ్య చ బాహుయో
క్త్రైస్సంయోజయామాసతురాహవే తౌ । సంరంభశిక్షాబలసంప్రయుక్తౌ సంచేరతుస్సంప్రతి యుద్ధమార్గైః ॥ ౧౮ ॥ శా
ర్దూలసింహావివ జాతదర్పౌ గజేంద్రపోతావివ సంప్రయుక్తౌ । సంహత్య చాపీడ్య చ తావురోభ్యాం నిపేతతుర్వై యుగప
ద్ధరణ్యామ్ ॥ ౧౯ ॥ ఉద్యమ్య చాన్యోన్యమధిక్షిపంతౌ సంచక్రమాతే బహుయుద్ధమార్గైః । వ్యాయామశిక్షాబలసంప్ర
యుక్తౌ క్లమం న తౌ జగ్మతురాశువీరౌ ॥ ౨౦ ॥ బాహూత్తమైర్వారణవారణాభైర్నివారయంతౌ వరవారణాభౌ । చిరేణ కా
లేన భృశం ప్రయుక్తౌ సంచేరతుర్మండలమార్గమాశు ॥ ౨౧ ॥ తౌ పరస్పరమాసాద్య యత్తావన్యోన్యసూదనే । మార్జాలా
వివ భక్షార్థే వితస్థాతే ముహుర్ముహుః ॥ ౨౨ ॥ మండలాని విచిత్రాణి స్థానాని వివిధాని చ । గోమూత్రికాణి చిత్రాణి గ
తప్రత్యాగతాని చ ॥ ౨౩ ॥ తిరశ్చీనగతాన్యేవ తథా వక్రగతాని చ । పరిమోక్షం ప్రహారాణాం వర్జనం పరిధావనమ్ ॥ ౨౪ ॥ అ
భిద్రవణమాప్లావమాస్థానం చ సవిగ్రహమ్ । పరావృత్తమపావృత్తమపద్రుతమవప్లుతమ్ ॥ ౨౫ ॥ ఉపన్యస్తమపన్యస్తం
యుద్ధమార్గవిశారదౌ । తౌ సంచేరతురన్యోన్యం వానరేంద్రశ్చ రావణః ॥ ౨౬ ॥ ఏతస్మిన్నంతరే రక్షో మాయాబలమథా
త్మనః । ఆరబ్ధుముపసంపేదే జ్ఞాత్వా తం వానరాధిపః ॥ ౨౭ ॥ ఉత్పపాత తదాకాశం జితకాశీ జితక్లమః । రావణః స్థిత ఏవా
త్ర హరిరాజేన వంచితః ॥ ౨౮ ॥ అథ హరివరనాథః ప్రాప్య సంగ్రామకీర్తిం నిశిచరపతిమాజౌ యోజయిత్వా శ్రమేణ । గగన
మతివిశాలం లంఘయిత్వార్కసూనుర్హరిబలగణమధ్యే రామపార్శ్వం జగామ ॥ ౨౯ ॥ ఇతి స సవితృసూనుస్తత్ర తత్క
ర్మ కృత్వా పవనగతిరనీకం ప్రావిశత్సంప్రహృష్టః । రఘువరనృపసూనోర్వర్ధయన్ యుద్ధహర్షం తరుమృగగణము
ఖ్యైః పూజ్యమానో హరీంద్రః ॥ ౩౦ ॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - చత్వారింశస్సర్గః ***********************
అథ తస్మిన్నిమిత్తాని దృష్ట్వా లక్ష్మణపూర్వజః । సుగ్రీవం సంపరిష్వజ్య తదా వచనమబ్రవీత్ ॥ ౧ ॥ అసంమంత్ర్య మ
యా సార్ధం తదిదం సాహసం కృతమ్ । ఏవం సాహసకర్మాణి న కుర్వంతి జనేశ్వరాః ॥ ౨ ॥ సంశయే స్థాప్య మాం చేదం బలం చ స
విభీషణమ్ । కష్టం కృతమిదం వీర సాహసం సాహసప్రియ ॥ ౩ ॥ ఇదానీం మా కృథా వీర ఏవంవిధమచింతితమ్ । త్వయి కించిత్స
మాపన్నే కిం కార్యం సీతయా మమ ॥ ౪ ॥ భరతేన మహాబాహో లక్ష్మణేన యవీయసా । శత్రుఘ్నేన చ శత్రుఘ్న స్వశరీ

రేణ వా పునః ॥౫॥ త్వయి చానాగతే పూర్వమితి మే నిశ్చితా మతిః। జానతశ్చాపి తే వీర్యం మహేంద్రవరుణోపమ ॥౬॥ హత్వా
హం రావణం యుద్ధే సపుత్రబలవాహనమ్। అభిషిచ్య చ లంకాయాం విభీషణమథాపి చ ॥౭॥ భరతే రాజ్యమావేశ్య త్యక్ష్యే
దేహం మహాబల। తమేవం వాదినం రామం సుగ్రీవః ప్రత్యభాషత ॥౮॥ తవ భార్యాపహర్తారం దృష్ట్వా రాఘవ రావణమ్।
మర్షయామి కథం వీర జానన్ పౌరుషమాత్మనః ॥౯॥ ఇత్యేవం వాదినం వీరమభినంద్య స రాఘవః। లక్ష్మణం లక్ష్మిసంపన్నమి
దం వచనమబ్రవీత్ ॥౧౦॥ పరిగృహ్యోదకం శీతం వనాని ఫలవంతి చ। బలౌఘం సంవిభజ్యేమం వ్యూహ్య తిష్ఠేమ లక్ష్మణ।
౧౧॥ లోకక్షయకరం భీమం భయం పశ్యామ్యుపస్థితమ్। నిబర్హణం ప్రవీరాణామృక్షవానరరక్షసామ్ ॥౧౨॥ వాతాశ్చ ప
రుషా వాంతి కంపతే చ వసుంధరా। పర్వతాగ్రాణి వేపంతే పతంతి ధరణీరుహాః ॥౧౩॥ మేఘాః క్రవ్యాదసంకాశాః పరుషాః
పరుషస్వనాః। క్రూరాః క్రూరం ప్రవర్షంతి మిశ్రం శోణితబిందుభిః ॥౧౪॥ రక్తచందనసంకాశా సంధ్యా పరమదారుణా।
జ్వలచ్చ నిపతత్యేతదాదిత్యాదగ్నిమండలమ్ ॥౧౫॥ ఆదిత్యమభివాశ్యంతి జనయంతో మహద్భయమ్। దీనా దీనస్వరా ఘో
రా అప్రశస్తా మృగద్విజాః ॥౧౬॥ రజన్యామప్రకాశశ్చ సంతాపయతి చంద్రమాః। కృష్ణరక్తాంశుపర్యంతో యథా లోకస్య
సంక్షయే ॥౧౭॥ హ్రస్వో రూక్షో ప్రశస్తశ్చ పరివేషస్సులోహితః। ఆదిత్యమండలే నీలం లక్ష్మ లక్ష్మణ దృశ్యతే ॥౧౮॥ దృశ్యం
తే న యథావచ్చ నక్షత్రాణ్యభివర్తనే। యుగాంతమివ లోకస్య పశ్య లక్ష్మణ శంసతి ॥౧౯॥ కాకాః శ్యేనాస్తథా గృధ్రా
నీచైః పరిపతంతి చ। శివాశ్చాప్యశివా వాచః ప్రవదంతి మహాస్వనాః ॥౨౦॥ క్షిప్రముద్యచురాధర్షాం లంకాం రావణపాలి
తామ్। అభియామ జవేనైవ సర్వతో హరిభిర్వృతాః ॥౨౧॥ ఇత్యేవం సంవదన్వీరో లక్ష్మణం లక్ష్మణాగ్రజః। తస్మాదవాతర
చ్ఛీఘ్రం పర్వతాగ్రాన్మహాబలః ॥౨౨॥ అవతీర్య చ ధర్మాత్మా తస్మాచ్ఛైలాత్స రాఘవః। పరైః పరమదుర్ధర్షం దదర్శ
బలమాత్మనః ॥౨౩॥ సన్నహ్య తు ససుగ్రీవః కపిరాజబలం మహత్। కాలజ్ఞో రాఘవః కాలే సంయుగాయాభ్యచోదయత్ ॥
౨౪॥ తతః కాలే మహాబాహుర్బలేన మహతా వృతః। ప్రస్థితః పురతో ధన్వీ లంకామభిముఖః పురీమ్ ॥౨౫॥ తం విభీషణసు
గ్రీవౌ హనూమాన్ జాంబవాన్నలః। ఋక్షరాజస్తథా నీలో లక్ష్మణశ్చాన్వయుస్తదా ॥౨౬॥ తతః పశ్చాత్సుమహతీ పృతన
ర్క్షవనౌకసామ్। ప్రచ్ఛాద్య మహతీం భూమిమనుయాతి స్మ రాఘవమ్ ॥౨౭॥ శైలశృంగాణి శతశః ప్రవృద్ధాంశ్చ మహీరు
హాన్। జగృహుః కుంజరప్రఖ్యా వానరాః పరవారణాః ॥౨౮॥ తౌ త్వదీర్ఘేణ కాలేన భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ। రావణ
స్య పురీం లంకామాసేదతురరిందమౌ ॥౨౯॥ పతాకామాలినీం రమ్యాముద్యానవరశోభితామ్। చిత్రవప్రాం సుదుష్ప్రా
పాముచ్చైః ప్రాకారతోరణామ్ ॥౩౦॥ తాం సురైరపి దుర్ధర్షాం రామవాక్యప్రచోదితాః। యథానిదేశం సంపీడ్య న్యవి
శంత వనౌకసః ॥౩౧॥ లంకాయాస్తూత్తరద్వారం శైలశృంగమివోన్నతమ్। రామస్సహానుజో ధన్వీ జుగోప చ రురోధ చ ॥
౩౨॥ లంకాముపనివిష్టశ్చ రామో దశరథాత్మజః। లక్ష్మణానుచరో వీరః పురీం రావణపాలితామ్ ॥౩౩॥ ఉత్తరద్వారమాసా
ద్య యత్ర తిష్ఠతి రావణః। నాన్యో రామాద్ధి తద్ద్వారం సమర్థః పరిరక్షితుమ్ ॥౩౪॥ రావణాధిష్ఠితం భీమం వరుణేనేవ సాగ
రమ్। సాయుధై రాక్షసైర్భీమైరభిగుప్తం సమంతతః ॥౩౫॥ లఘూనాం త్రాసజననం పాతాళమివ దానవైః। విన్యస్తాని చ
యోధానాం బహూని వివిధాని చ ॥౩౬॥ దదర్శాయుధజాలాని తత్రైవ కవచాని చ। పూర్వం తు ద్వారమాసాద్య నీలో హరి
చమూపతిః ॥౩౭॥ అతిష్ఠత్సహ మైందేన ద్వివిదేన చ వీర్యవాన్। అంగదో దక్షిణద్వారం జగ్రాహ సుమహాబలః ॥౩౮॥ ఋషభే
ణ గవాక్షేణ గజేన గవయేన చ। హనూమాన్ పశ్చిమద్వారం రరక్ష బలవాన్ కపిః ॥౩౯॥ ప్రమాథిప్రఘసాభ్యాం చ వీరైరన్యై
శ్చ సంగతః। మధ్యమే చ స్వయం గుల్మే సుగ్రీవస్సమతిష్ఠత ॥౪౦॥ సహ సర్వైర్హరిశ్రేష్ఠైస్సుపర్ణశ్వసనోపమైః। వానరా
ణాం తు షట్త్రింశత్కోట్యః ప్రఖ్యాతయూథపాః ॥౪౧॥ నిపీడ్యోపనివిష్టాశ్చ సుగ్రీవో యత్ర వానరః। శాసనేన తు రామస్య
లక్ష్మణస్సవిభీషణః ॥౪౨॥ ద్వారే ద్వారే హరీణాం తు కోటిం కోటిం న్యవేశయత్। పశ్చిమేన తు రామస్య సుషేణస్సహ
జాంబవాన్ ॥౪౩॥ అదూరాన్మధ్యమే గుల్మే తస్థౌ బహుబలానుగః। తే తు వానరశార్దూలాః శార్దూలా ఇవ దంష్ట్రిణః ॥
౪౪॥ గృహీత్వా ద్రుమశైలాగ్రాన్ హృష్టా యుద్ధాయ తస్థిరే। సర్వే వికృతలాంగూలాస్సర్వే దంష్ట్రానఖాయుధాః ॥౪౫॥
సర్వే వికృతచిత్రాంగాస్సర్వే చ వికృతాననాః। దశనాగబలాః కేచిత్కేచిద్దశగుణోత్తరాః ॥౪౬॥ కేచిన్నాగసహ
స్రస్య బభూవుస్తుల్యవిక్రమాః। సంతి చౌఘబలాః కేచిత్కేచిచ్ఛతగుణోత్తరాః ॥౪౭॥ అప్రమేయబలాశ్చాన్యే తత్రా

ర్వే హరియూథపాః। అద్భుతశ్చ విచిత్రశ్చ తేషామాసీత్సమాగమః॥౪౮॥ తత్ర వానరసైన్యానాం శలభానామివోద్యమః।
పరిపూర్ణమివాకాశం సంఛన్నేవ చ మేదినీ॥౪౯॥ లంకాముపనివిష్టైశ్చ సంపతద్భిశ్చ వానరైః। శతం శతసహస్రాణాం
పృథగృక్షవనౌకసామ్॥౫౦॥ లంకాద్వారాణ్యుపాజగ్మురన్యే యోద్ధుం సమంతతః। అన్యే త్వన్యేషు దేశేషు సమంతాత్తు
మహాబలాః॥౫౧॥ ఆవృతస్స గిరిస్సర్వైస్తైస్సమంతాత్ప్లవంగమైః। అయుతానాం సహస్రం చ పురీం తామభ్యవర్తత॥
౫౨॥ వానరైర్బలవద్భిశ్చ బభూవ ద్రుమపాణిభిః। సంవృతా సర్వతో లంకా దుష్ప్రవేశాపి వాయునా॥౫౩॥ రాక్షసా వి
స్మయం జగ్ముస్సహసాభినిపీడితాః। వానరైర్మేఘసంకాశైశ్శక్రతుల్యపరాక్రమైః॥౫౪॥ మహాన్ శబ్దోఽభవత్తత్ర బలౌ
ఘస్యాభివర్తతః। సాగరస్యేవ భిన్నస్య యథా స్యాత్సలిలస్వనః॥౫౫॥ తేన శబ్దేన మహతా సప్రాకారా సతోరణా। లంకా
ప్రచలితా సర్వా సశైలవనకాననా॥౫౬॥ రామలక్ష్మణగుప్తా సా సుగ్రీవేణ చ వాహినీ। బభూవ దుర్ధర్షతరా సర్వైర
పి సురాసురైః॥౫౭॥ రాఘవస్సన్నివేశ్యైవ సైన్యం స్వం రక్షసాం వధే। సమ్మంత్ర్య మంత్రిభిస్సార్ధం నిశ్చిత్య చ పునః పు
నః॥౫౮॥ ఆనంతర్యమభిప్రేప్సుః క్రమయోగార్థతత్త్వవిత్। విభీషణస్యానుమతే రాజధర్మమనుస్మరన్॥౫౯॥ అంగదం వా
లితనయం సమాహూయేదమబ్రవీత్। గత్వా సౌమ్య దశగ్రీవం బ్రూహి మద్వచనాత్కపే॥౬౦॥ లంఘయిత్వా పురీం లం
కాం భయం త్యక్త్వా గతవ్యథః। భ్రష్టశ్రీక గతైశ్వర్య ముమూర్షో నష్టచేతన॥౬౧॥ ఋషీణాం దేవతానాం చ గంధర్వాప్సర
సాం తథా। నాగానామథ యక్షాణాం రాజ్ఞాం చ రజనీచర॥౬౨॥ యచ్చ పాపం కృతం మోహాదవలిప్తేన రాక్షస। నూనమ
ద్య గతో దర్పః స్వయంభువరదానజః॥౬౩॥ యస్య దండధరస్తేఽహం దారాహరణకర్శితః। దండం ధారయమాణస్తు లంకా
ద్వారే వ్యవస్థితః॥౬౪॥ పదవీం దేవతానాం చ మహర్షీణాం చ రాక్షస। రాజర్షీణాం చ సర్వేషాం గమిష్యసి మయా హ
తః॥౬౫॥ బలేన యేన వై సీతాం మాయయా రాక్షసాధమ। మామతిక్రామయిత్వా త్వం హృతవాంస్తద్విదర్శయ॥౬౬॥
అరాక్షసమిమం లోకం కర్తాస్మి నిశితైశ్శరైః। న చేచ్ఛరణమభ్యేషి మాముపాదాయ మైథిలీమ్॥౬౭॥ ధర్మాత్మా రాక్షస
శ్రేష్ఠస్సంప్రాప్తోఽయం విభీషణః। లంకైశ్వర్యం ధ్రువం శ్రీమానయం ప్రాప్నోత్యకంటకమ్॥౬౮॥ న హి రాజ్యమధర్మేణ
భోక్తుం క్షణమపి త్వయా। శక్యం మూర్ఖసహాయేన పాపేనావిదితాత్మనా॥౬౯॥ యుధ్యస్వ వా ధృతిం కృత్వా శౌర్యమా
లంబ్య రాక్షస। మచ్ఛరైస్త్వం రణే శాంతస్తతః పూతో భవిష్యసి॥౭౦॥ యద్యావిశసి లోకాంస్త్రీన్ పక్షిభూతో మనోజ
వః। మమ చక్షుష్పథం ప్రాప్య న జీవన్ ప్రతియాస్యసి॥౭౧॥ బ్రవీమి త్వాం హితం వాక్యం క్రియతామౌర్ధ్వదైహికమ్।
సుదృష్టా క్రియతాం లంకా జీవితం తే మయి స్థితమ్॥౭౨॥ ఇత్యుక్తస్స తు తారేయో రామేణాక్లిష్టకర్మణా। జగామాకాశమా
విశ్య మూర్తిమానివ హవ్యవాట్॥౭౩॥ సోఽతిపత్య ముహూర్తేన శ్రీమద్రావణమందిరమ్। దదర్శాసీనమవ్యగ్రం రావ
ణం సచివైస్సహ॥౭౪॥ తతస్తస్యావిదూరేణ నిపత్య హరిపుంగవః। దీప్తాగ్నిసదృశస్తస్థావంగదః కనకాంగదః॥౭౫॥ తద్రా
మవచనం సర్వమన్యూనాధికముత్తమమ్। సామాత్యం శ్రావయామాస నివేద్యాత్మానమాత్మనా॥౭౬॥ దూతోఽహం కోస
లేంద్రస్య రామస్యాక్లిష్టకర్మణః। వాలిపుత్రోఽంగదో నామ యది తే శ్రోత్రమాగతః॥౭౭॥ ఆహ త్వాం రాఘవో రామః
కౌసల్యానందవర్ధనః। నిష్పత్య ప్రతియుధ్యస్వ నృశంస పురుషాధమ॥౭౮॥ హంతాస్మి త్వాం సహామాత్యం సపుత్రజ్ఞాతి
బాంధవమ్। నిరుద్విగ్నాస్త్రయో లోకా భవిష్యంతి హతే త్వయి॥౭౯॥ దేవదానవయక్షాణాం గంధర్వోరగరక్షసామ్। శ
త్రుమద్యోద్ధరిష్యామి త్వామృషీణాం చ కంటకమ్॥౮౦॥ విభీషణస్య చైశ్వర్యం భవిష్యతి హతే త్వయి। న చేత్సత్కృత్య వై
దేహీం ప్రణిపత్య ప్రదాస్యసి॥౮౧॥ ఇత్యేవం పరుషం వాక్యం బ్రువాణే హరిపుంగవే। అమర్షవశమాపన్నో నిశాచరగ
ణేశ్వరః॥౮౨॥ తతస్స రోషతామ్రాక్షశ్శశాస సచివాంస్తదా। గృహ్యతామేష దుర్మేధా వధ్యతామితి చాసకృత్॥౮౩॥
రావణస్య వచశ్శ్రుత్వా దీప్తాగ్నిసమతేజసః। జగృహుస్తం తతో ఘోరాశ్చత్వారో రజనీచరాః॥౮౪॥ గ్రాహయామా
స తారేయః స్వయమాత్మానమాత్మవాన్। బలం దర్శయితుం వీరో యాతుధానగణే తదా॥౮౫॥ స తాన్ బాహుద్వయాస
క్తానాదాయ పతగానివ। ప్రాసాదం శైలసంకాశముత్పపాతాంగదస్తదా॥౮౬॥ తేఽంతరిక్షాద్వినిర్ధూతాస్తస్య వేగేన
రాక్షసాః। భూమౌ నిపతితాస్సర్వే రాక్షసేంద్రస్య పశ్యతః॥౮౭॥ తతః ప్రాసాదశిఖరం శైలశృంగమివోన్నతమ్। దదర్శ
రాక్షసేంద్రస్య వాలిపుత్రః ప్రతాపవాన్॥౮౮॥ తత్పఫాల పదాక్రాంతం దశగ్రీవస్య పశ్యతః। పురా హిమవతశ్శృంగం వ

శ్రీణోపవిదారితమ్ ||౮౯|| భఙ్క్త్వా ప్రాసాదశిఖరం నామ విశ్రావ్య చాత్మనః । వినద్య సుమహానాదముత్పపాత మహాయశాః ||
౯౦|| వ్యథయన్ రాక్షసాన్ సర్వాన్ హర్షయంశ్చాపి వానరాన్ । స వానరాణాం మధ్యే తు రామపార్శ్వముపాగతః ||
౯౧|| రావణస్తు పరం చక్రే క్రోధం ప్రాసాదధర్షణాత్ । వినాశం చాత్మనః పశ్యన్నిశ్శ్వాసపరమోఽభవత్ ||౯౨|| రామస్తు బ
హుభిర్హృష్టైర్నినదద్భిః ప్లవఙ్గమైః । వృతో రిపువధాకాఙ్క్షీ యుద్ధాయైవాభ్యవర్తత ||౯౩|| సుషేణస్తు మహావీర్యో గిరి
కూటోపమో హరిః । బహుభిస్సంవృతస్తత్ర వానరైః కామరూపిభిః ||౯౪|| చతుర్ద్వారాణి సర్వాణి సుగ్రీవవచనాత్కపిః
పర్యాక్రామత దుర్ధర్షో నక్షత్రాణీవ చన్ద్రమాః ||౯౫|| తేషామక్షౌహిణిశతం సమవేక్ష్య వనౌకసామ్ । లఙ్కాముపనివి
ష్టానాం సాగరం చాతివర్తతామ్ ||౯౬|| రాక్షసా విస్మయం జగ్ముస్త్రాసం జగ్ముస్తథాపరే । అపరే సమరోద్ధర్షాద్ధర్షమేవో
పపేదిరే ||౯౭|| కృత్స్నం హి కపిభిర్వ్యాప్తం ప్రాకారపరిఘాన్తరమ్ । దదృశూ రాక్షసా దీనాః ప్రాకారం వానరీకృతమ్ ||
౯౮|| హాహాకారం ప్రకుర్వన్తి రాక్షసా భయమోహితాః । తస్మిన్మహాభీషణకే ప్రవృత్తే కోలాహలే రాక్షసరాజధాన్యామ్ ।
ప్రగృహ్య రక్షాంసి మహాయుధాని యుగాన్తవాతా ఇవ సంవిచేరుః ||౯౯|| ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే-ఏకచత్వారింశస్సర్గః ॥

తతస్తే రాక్షసాస్తత్ర గత్వా రావణమన్దిరమ్ । న్యవేదయన్ పురీం రుద్ధాం రామేణ సహ వానరైః ||౧|| రుద్ధాం తు నగ
రీం శ్రుత్వా జాతక్రోధో నిశాకరః । విధానం ద్విగుణం కృత్వా ప్రాసాదం సోఽధ్యరోహత ||౨|| స దదర్శావృతాం లఙ్కాం స
శైలవనకాననామ్ । అసంఖ్యేయైర్హరిగణైస్సర్వతో యుద్ధకాఙ్క్షిభిః ||౩|| స దృష్ట్వా వానరైస్సర్వాం వసుధాం కబలీకృ
తామ్ । కథం క్షపయితవ్యాస్స్యురితి చిన్తాపరోఽభవత్ ||౪|| స చిన్తయిత్వా సుచిరం ధైర్యమాలమ్బ్య రావణః । రాఘవం హరి
యూథాంశ్చ దదర్శాయతలోచనః ||౫|| రాఘవస్సహ సైన్యేన ముదితో నామ పుప్లువే । లఙ్కాం దదర్శ గుప్తాం వై సర్వతో
రాక్షసైర్వృతామ్ ||౬|| దృష్ట్వా దాశరథిర్లఙ్కాం చిత్రధ్వజపతాకినీమ్ । జగామ సహసా సీతాం దూయమానేన చేతసా ||
౭|| అత్ర సా మృగశాబాక్షీ మత్కృతే జనకాత్మజా । పీడ్యతే శోకసన్తప్తా కృశా స్థణ్డిలశాయినీ ||౮|| పీడ్యమానాం స ధర్మా
త్మా వైదేహీమనుచిన్తయన్ । క్షిప్రమాజ్ఞాపయామాస వానరాన్ ద్విషతాం వధే ||౯|| ఏవముక్తే తు వచనే రామేణాక్లిష్టక
ర్మణా । సంహర్షమాణాః ప్లవగాః సింహనాదైరనాదయన్ ||౧౦|| శిఖరైర్వికిరామైనాం లఙ్కాం ముష్టిభిరేవ వా । ఇతి స్మ
దధిరే సర్వే మనాంసి హరియూథపాః ||౧౧|| ఉద్యమ్య గిరిశృఙ్గాణి శిఖరాణి మహాన్తి చ । తరూంశ్చోత్పాట్య వివిధాంస్తిష్ఠన్
తి హరియూథపాః ||౧౨|| ప్రేక్షతో రాక్షసేన్ద్రస్య తాన్యనీకాని భాగశః । రాఘవప్రియకామార్థం లఙ్కామారురుహుస్
తదా ||౧౩|| తే తామ్రవక్త్రా హేమాభా రామార్థే త్యక్తజీవితాః । లఙ్కామేవాభ్యవర్తన్త సాలతాలశిలాయుధాః ||
౧౪|| తే ద్రుమైః పర్వతాగ్రైశ్చ ముష్టిభిశ్చ ప్లవఙ్గమాః । ప్రాకారాగ్ర్యాణ్యసంఖ్యాని మమన్థుస్తోరణాని చ ||౧౫|| పరి
ఘాః పూరయన్తి స్మ ప్రసన్నసలిలాయుతాః । పాంసుభిః పర్వతాగ్రైశ్చ తృణైః కాష్ఠైశ్చ వానరాః ||౧౬|| తతస్సహస్ర
యూథాశ్చ కోటియూథాశ్చ వానరాః । కోటీశతయుతాశ్చాన్యే లఙ్కామారురుహుస్తదా ||౧౭|| కాఞ్చనాని ప్రమృద్నన్
తస్తోరణాని ప్లవఙ్గమాః । కైలాసశిఖరాభాణి గోపురాణి ప్రమథ్య చ ||౧౮|| ఆప్లవన్తః ప్లవన్తశ్చ గర్జన్తశ్చ ప్లవఙ్గమాః ।
లఙ్కాం తామభిధావన్తి మహావారణసన్నిభాః ||౧౯|| జయత్యతిబలో రామో లక్ష్మణశ్చ మహాబలః । రాజా జయతి సుగ్రీవో
రాఘవేణాభిపాలితః ||౨౦|| ఇత్యేవం ఘోషయన్తశ్చ గర్జన్తశ్చ ప్లవఙ్గమాః । అభ్యధావన్త లఙ్కాయాః ప్రాకారం కా
మరూపిణః ||౨౧|| వీరబాహుస్సుబాహుశ్చ నలశ్చ వనగోచరః । నిపీడ్యోపనివిష్టాస్తే ప్రాకారం హరియూథపాః ||౨౨|| ఏత
స్మిన్నన్తరే చక్రుః స్కన్ధావారనివేశనమ్ । పూర్వద్వారం తు కుముదః కోటిభిర్దశభిర్వృతః ||౨౩|| ఆవృత్య బలవాంస్త
స్థౌ హరిభిర్జితకాశిభిః । సాహాయ్యార్థం తు తస్యైవ నివిష్టః ప్రఘసో హరిః ||౨౪|| పనసశ్చ మహాబాహుర్వానరైర్బహు
భిర్వృతః । దక్షిణద్వారమాగమ్య వీరశ్శతవలిః కపిః ||౨౫|| ఆవృత్య బలవాంస్తస్థౌ వింశత్యా కోటిభిర్వృతః । సుషేణః పశ్చిమ
ద్వారం గతస్తారాపితా హరిః ||౨౬|| ఆవృత్య బలవాంస్తస్థౌ షష్టికోటిభిరావృతః । ఉత్తరద్వారమాసాద్య రామస్సౌమిత్రి
ణా సహ ||౨౭|| ఆవృత్య బలవాంస్తస్థౌ సుగ్రీవశ్చ హరీశ్వరః । గోలాఙ్గూలో మహాకాయో గవాక్షో భీమదర్శనః ||౨౮|| వృ
తః కోట్యా మహావీర్యస్తస్థౌ రామస్య పార్శ్వతః । ఋక్షాణాం భీమవేగానాం ధూమ్రశ్శత్రునిబర్హణః ||౨౯|| వృతః
కోట్యా మహావీర్యస్తస్థౌ రామస్య పార్శ్వతః । సన్నద్ధస్తు మహావీర్యో గదాపాణిర్విభీషణః ||౩౦|| వృతో యత్తైస్తు సచి

న్తేస్థాత్రమహాబలః । గజో గవాక్షో గవయశ్శరభో గన్ధమాదనః ॥౩౧॥ సమన్తాత్పరిధావన్తో రరక్షుర్హరివాహి
నీమ్ । తతః కోపపరీతాత్మా రావణో రాక్షసేశ్వరః ॥౩౨॥ నిర్యాణం సర్వసైన్యానాం ద్రుతమాజ్ఞాపయత్తదా । ఏతచ్ఛ్రు
త్వా తతో వాక్యం రావణస్య ముఖోద్గతమ్ ॥౩౩॥ సహసా భీమనిర్ఘోషముద్ఘుష్టం రజనీచరైః । తతః ప్రచోదితా భేర్యశ్చం
ద్రపాండరపుష్కరాః ॥౩౪॥ హేమకోణాహతా భీమా రాక్షసానాం సమన్తతః । వినేదుశ్చ మహాఘోషాశ్శంఖాశ్శతస
హస్రశః ॥౩౫॥ రాక్షసానాం సుఘోరాణాం ముఖమారుతపూరితాః । తే బభుశ్శుభనీలాంగాస్సశంఖా రజనీచరాః ॥౩౬॥ వి
ద్యున్మండలసన్నద్ధాస్సబలాకా ఇవాంబుదాః । నిష్పతన్తి తతస్సైన్యా హృష్టా రావణచోదితాః ॥౩౭॥ సమయే పూర్యమాణ
స్య వేగా ఇవ మహోదధేః । తతో వానరసైన్యేన ముక్తో నాదస్సమన్తతః ॥౩౮॥ మలయః పూరితో యేన ససానుప్రస్థకంద
రః । శంఖదున్దుభిసంఘుష్టస్సింహనాదస్తరస్వినామ్ ॥౩౯॥ పృథివీం చాన్తరిక్షం చ సాగరం చాన్వనాదయత్ । గజానాం
బృంహితైస్సార్ధం హయానాం హేషితైరపి ॥౪౦॥ రథానాం నేమిఘోషైశ్చ రక్షసాం వదనస్వనైః । ఏతస్మిన్నన్తరే ఘో
రస్సంగ్రామస్సమవర్తత ॥౪౧॥ రక్షసాం వానరాణాం చ యథా దేవాసురే పురా । తే గదాభిః ప్రదీప్తాభిః శక్తిశూలపరశ్వ
ధైః ॥౪౨॥ నిజఘ్నుర్వానరాన్ ఘోరాః కథయన్తః స్వవిక్రమాన్ । వానరాశ్చ మహావీర్యా రాక్షసాన్ జఘ్నురాహవే ॥
౪౩॥ జయత్యతిబలో రామో లక్ష్మణశ్చ మహాబలః । రాజా జయతి సుగ్రీవ ఇతి శబ్దో మహానభూత్ ॥౪౪॥ రామం జయ జయేత్యు
క్త్వా స్వస్వనామ కథనం తతః । తదా వృక్షైర్మహాకాయాః పర్వతాగ్రైశ్చ వానరాః ॥౪౫॥ నిజఘ్నుస్తాని రక్షాంసి నఖైర్దం
తైశ్చ వేగితాః । రాక్షసాస్త్వపరే భీమాః ప్రాకారస్థా మహీం గతాన్ ॥౪౬॥ భిండిపాలైశ్చ ఖడ్గైశ్చ శూలైశ్చైవ వ్యదార
యన్ । వానరాశ్చాపి సంక్రుద్ధాః ప్రాకారస్థాన్ మహీం గతాః ॥౪౭॥ రాక్షసాన్ పాతయామాసుస్సమాప్లుత్య స్వబాహుభిః ।
స సంప్రహారస్తుములో మాంసశోణితకర్దమః ॥౪౮॥ రక్షసాం వానరాణాం చ సంబభూవాద్భుతోపమః ॥ ఇతి శ్రీమద్యు
ద్ధకాండే - ద్విచత్వారింశస్సర్గః . **

యుధ్యతాం తు తతస్తేషాం వానరాణాం మహాత్మనామ్ । రక్షసాం సంబభూవాథ బలకోపస్సుదారుణః ॥౧॥ తే హ
యైః కాంచనాపీడైః ధ్వజైశ్చాగ్నిశిఖోపమైః । రథైశ్చాదిత్యసంకాశైః కవచైశ్చ మనోరమైః ॥౨॥ నిర్యయూ రాక్షసవ్యా
ఘ్రా నాదయన్తో దిశో దశ । రాక్షసా భీమకర్మాణో రావణస్య జయైషిణః ॥౩॥ వానరాణామపి చమూర్బృహతీ జయమిచ్ఛ
తామ్ । అభ్యధావత తాం సేనాం రక్షసాం కామరూపిణామ్ ॥౪॥ ఏతస్మిన్నన్తరే తేషామన్యోన్యమభిధావతామ్ । రక్షసాం వా
నరాణాం చ ద్వన్ద్వయుద్ధమవర్తత ॥౫॥ అంగదేనేన్ద్రజిత్సార్ధం వాలిపుత్రేణ రాక్షసః । అయుధ్యత మహాతేజాస్త్ర్యం
బకేణ యథాన్తకః ॥౬॥ ప్రజంఘేన చ సంపాతిర్నిత్యం దుర్మర్షణో రణే । జంబుమాలినమారబ్ధో హనూమానపి వానరః ॥
౭॥ సంగతస్తు మహాక్రోధో రాక్షసో రావణానుజః । సమరే తీక్ష్ణవేగేన మిత్రఘ్నేన విభీషణః ॥౮॥ తపనేన గజస్సార్ధం రా
క్షసేన మహాబలః । నికుంభేన మహాతేజా నీలోఽపి సమయుధ్యత ॥౯॥ వానరేన్ద్రస్తు సుగ్రీవః ప్రఘసేన సమాగతః । సంగతస్స
మరే శ్రీమాన్ విరూపాక్షేణ లక్ష్మణః ॥౧౦॥ అగ్నికేతుశ్చ దుర్ధర్షో రశ్మికేతుశ్చ రాక్షసః । సుప్తఘ్నో యజ్ఞకోపశ్చ రా
మేణ సహ సంగతాః ॥౧౧॥ వజ్రముష్టిస్తు మైన్దేన ద్వివిదేనాశనిప్రభః । రాక్షసాభ్యాం సుఘోరాభ్యాం కపిముఖ్యౌ సమాగ
తౌ ॥౧౨॥ వీరః ప్రతపనో ఘోరో రాక్షసో రణదుర్ధరః । సమరే తీక్ష్ణవేగేన నలేన సమయుధ్యత ॥౧౩॥ ధర్మస్య పుత్రో బల
వాన్ సుషేణ ఇతి విశ్రుతః । స విద్యున్మాలినా సార్ధమయుధ్యత మహాకపిః ॥౧౪॥ వానరాశ్చాపరే భీమా రాక్షసైరపరైస్స
హ । ద్వన్ద్వం సమీయుర్బహుధా యుద్ధాయ బహుభిస్సహ ॥౧౫॥ తత్రాసీత్సుమహద్యుద్ధం తుములం రోమహర్షణమ్ ।
రక్షసాం వానరాణాం చ వీరాణాం జయమిచ్ఛతామ్ ॥౧౬॥ హరిరాక్షసదేహేభ్యః ప్రభూతాః కేశశాద్వలాః । శరీరసం
ఘాతవహాః ప్రసుస్రుశ్శోణితాపగాః ॥౧౭॥ ఆజఘానేన్ద్రజిత్ క్రుద్ధో వజ్రేణేవ శతక్రతుః । అంగదం గదయా వీరః శత్రుసై
న్యవిదారణమ్ ॥౧౮॥ తస్య కాంచనచిత్రాంగం రథం సాశ్వం ససారథిమ్ । జఘాన సమరే శ్రీమానంగదో వేగవాన్ కపిః ॥౧౯॥
సంపాతిస్తు త్రిభిర్బాణైః ప్రజంఘేన సమాహతః । నిజఘానాశ్వకర్ణేన ప్రజంఘం రణమూర్ధని ॥౨౦॥ జంబుమాలీ రథస్థ
స్తు రథశక్త్యా మహాబలః । బిభేద సమరే క్రుద్ధో హనూమన్తం స్తనాన్తరే ॥౨౧॥ తస్య తం రథమాస్థాయ హనూమాన్ మారుతా
త్మజః । ప్రమమాథ తలేనాశు సహ తేనైవ రక్షసా ॥౨౨॥ మిత్రఘ్నమభిగర్జన్తమాపతన్తం విభీషణః । ఆసాద్య గదయా

సువ్యాజఘాన రణమూర్ధని॥౨౩॥భిన్నగాత్రశ్శరైస్తీక్ష్ణైః క్షిప్రహస్తేన రక్షసా।తపనేన గజః క్రుద్ధస్తం జఘాన శుముష్టి
నా॥౨౪॥నికుంభస్తు రణే నీలం నీలాంజనచయప్రభమ్। నిర్బిభేద శరైస్తీక్ష్ణైః కరైర్మేఘమివాంశుమాన్॥౨౫॥పునశ్శరశ
తేనాథ క్షిప్రహస్తో నిశాచరః।బిభేద సమరే నీలం నికుంభః ప్రజహాస చ॥౨౬॥తస్యైవ రథచక్రేణ నీలో విష్ణురివాహవే।శిర
శ్చిచ్ఛేద సమరే నికుంభస్య చ సారథేః॥౨౭॥గ్రసంతమివ సైన్యాని ప్రఘసం వానరాధిపః।సుగ్రీవస్సప్తపర్ణేన నిర్బిభేద
జఘాన చ॥౨౮॥ప్రపీడ్య శరవర్షేణ రాక్షసం భీమదర్శనమ్।నిజఘాన విరూపాక్షం శరేణైకేన లక్ష్మణః॥౨౯॥అగ్నికేతుశ్చ
దుర్ధర్షో రశ్మికేతుశ్చ రాక్షసః।సుప్తఘ్నో యజ్ఞకోపశ్చ రామం నిర్బిభిదుశ్శరైః॥౩౦॥తేషాం చతుర్ణాం రామస్తు
శిరాంసి సమరే శరైః।క్రుద్ధశ్చతుర్భిశ్చిచ్ఛేద ఘోరైరగ్నిశిఖోపమైః॥౩౧॥వజ్రముష్టిస్తు మైందేన ముష్టినా నిహతో రణే।ప
పాత సరథస్సాశ్వః పురాట్టమివ భూతలే॥౩౨॥వజ్రాశనిసమస్పర్శో ద్వివిదోప్యశనిప్రభమ్।జఘాన గిరిశృంగేణ మిషతాం
సర్వరక్షసామ్॥౩౩॥ద్వివిదం వానరేంద్రం తు నగయోధినమాహవే।శరైరశనిసంకాశైస్స వివ్యాధాశనిప్రభః॥౩౪॥సశ
రైరతివిద్ధాంగో ద్వివిదః క్రోధమూర్ఛితః।సాలేన సరథం సాశ్వం నిజఘానాశనిప్రభమ్॥౩౫॥నదన్ ప్రతపనో ఘోరం న
లం సోఽప్యభ్యధావత।నలః ప్రతపనస్యాశు పాతయామాస చక్షుషీ॥౩౬॥విద్యున్మాలీ రథస్థస్తు శరైః కాంచనభూషితైః। సు
షేణం తాడయామాస ననాద చ ముహుర్ముహుః॥౩౭॥తం రథస్థమథో దృష్ట్వా సుషేణో వానరోత్తమః। గిరిశృంగేణ మ
హతా రథమాశ్వపాతయత్॥౩౮॥లాఘవేన తు సంయుక్తో విద్యున్మాలీ నిశాచరః। అపక్రమ్య రథాత్తూర్ణం గదాపా
ణిః క్షితౌ స్థితః॥౩౯॥తతః క్రోధసమావిష్టస్సుషేణో హరిపుంగవః।శిలాం సుమహతీం గృహ్య నిశాచరమభిద్రవత్॥౪౦॥
తమాపతంతం గదయా విద్యున్మాలీ నిశాచరః।వక్షస్యభిజఘానాశు సుషేణం హరిసత్తమమ్॥౪౧॥గదాప్రహారం తం ఘోర
మచింత్య ప్లవగోత్తమః।తాం శిలాం పాతయామాస తస్యోరసి మహామృధే॥౪౨॥శిలాప్రహారాభిహతో విద్యున్మాలీ నిశా
చరః। నిష్పిష్టహృదయో భూమౌ గతాసుర్నిపపాత హ॥౪౩॥ఏవం తైర్వానరైశ్శూరైశ్శూరాస్తే రజనీచరాః। ద్వంద్వే వి
మృదితాస్తత్ర దైత్యా ఇవ దివౌకసైః॥౪౪॥శరైః ఖడ్గైర్గదాభిశ్చ శక్తితోమరపట్టసైః। అపవిద్ధైశ్చ భిన్నైశ్చ రథైస్సాం
గ్రామికైర్హయైః॥౪౫॥నిహతైః కుంజరైర్మత్తైస్తథా వానరరాక్షసైః।చక్రాక్షయుగదండైశ్చ భగ్నైర్ధరణిసం
శ్రితైః॥౪౬॥బభూవాయోధనం ఘోరం గోమాయుగణసంకులమ్।కబంధాని సముత్పేతుర్దిక్షు వానరరక్షసామ్॥౪౭॥
విమర్దే తుములే తస్మిన్ దేవాసురరణోపమే॥ విదార్యమాణా హరిపుంగవైస్తదా నిశాచరాశ్శోణితదిగ్ధగాత్రాః।పునస్సు
యుద్ధం తరసా సమాస్థితా దివాకరస్యాస్తమయాభికాంక్షిణః॥౪౮॥ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే- త్రిచత్వారింశస్సర్గః -**

యుధ్యతామేవ తేషాం తు తదా వానరరక్షసామ్।రవిరస్తం గతో రాత్రిః ప్రవృత్తా ప్రాణహారిణీ॥౧॥అన్యోన్యం
బద్ధవైరాణాం ఘోరాణాం జయమిచ్ఛతామ్।సంప్రవృత్తం నిశాయుద్ధం తదా వానరరక్షసామ్॥౨॥రాక్షసోఽసీతి హరయో
హరిశ్చాసీతి రాక్షసాః।అన్యోన్యం సమరే జఘ్నుస్తస్మింస్తమసి దారుణే॥౩॥హన దారయ చైహీతి కథం విద్రవసీతి చ।ఏవం
సుతుములశ్శబ్దస్తస్మింస్తమసి శుశ్రువే॥౪॥కాలాః కాంచనసన్నాహాస్తస్మింస్తమసి రాక్షసాః। సంప్రాదృశ్యంత శైలేం
ద్రా దీప్తౌషధివనా ఇవ॥౫॥తస్మింస్తమసి దుష్పారే రాక్షసాః క్రోధమూర్ఛితాః।పరిపేతుర్మహావేగా భక్షయంతః ప్లవం
గమాన్॥౬॥తే హయాన్ కాంచనాపీడాన్ ధ్వజాంశ్చాగ్నిశిఖోపమాన్।ఆప్లుత్య దశనైస్తీక్ష్ణైర్భీమకోపా వ్యదారయన్॥
౭॥ వానరా బలినో యుద్ధే క్షోభయన్ రాక్షసీం చమూమ్।కుంజరాన్ కుంజరారోహాన్ పతాకాధ్వజినో రథాన్॥౮॥చక
ర్షుశ్చ దదంశుశ్చ దశనైః క్రోధమూర్ఛితాః। లక్ష్మణశ్చాపి రామశ్చ శరైరాశీవిషోపమైః॥౯॥ దృశ్యాదృశ్యాని రక్షాంసి
ప్రవరాణి నిజఘ్నతుః।తురంగఖురవిధ్వస్తం రథనేమిసముత్థితమ్॥౧౦॥రురోధ కర్ణనేత్రాణి యుధ్యతాం ధరణీరజః। వ
ర్తమానే మహాఘోరే సంగ్రామే రోమహర్షణే॥౧౧॥రుధిరౌఘా మహాఘోరా నద్యస్తత్ర ప్రసుస్రువుః। తతో భేరీమృ
దంగానాం పణవానాం చ నిస్స్వనః॥౧౨॥శంఖవేణుస్వనోన్మిశ్రస్సంబభూవాద్భుతోపమః। హతానాం హన్యమానానాం
రాక్షసానాం చ నిస్స్వనః॥౧౩॥ శస్త్రాణాం వానరాణాం చ సంబభూవాతిదారుణః। హతైర్వానరవీరైశ్చ శక్తిశూలపరశ్వ
ధైః॥౧౪॥నిహతైః పర్వతాగ్రైశ్చ రాక్షసైః కామరూపిభిః।శస్త్రపుష్పోపహారా చ తత్రాసీద్యుద్ధమేదినీ॥౧౫॥ దుర్జ్ఞే

యామర్ణివేశా చ శోణితాస్రావకర్దమా। సా బభూవ నిశా ఘోరా హరిరాక్షసహారిణీ॥౧౬॥ కాలరాత్రీవ భూతానాం సర్వేషాం దురతిక్రమా। తతస్తే రాక్షసాస్తత్ర తస్మింస్తమసి దారుణే॥౧౭॥ రామమేవాభ్యవర్తంత సంహృష్టాశ్శరవృష్టిభిః। తేషామాపతతాం శబ్దః క్రుద్ధానామపి గర్జతామ్॥౧౮॥ ఉద్వర్త ఇవ సప్తానాం సముద్రాణాం ప్రశుశ్రువే। తేషాం రామశ్శరైష్షడ్భిష్షడ్జఘాన నిశాచరాన్॥౧౯॥ నిమేషాంతరమాత్రేణ శితైరగ్నిశిఖోపమైః। యజ్ఞశత్రుశ్చ దుర్ధర్షో మహాపార్శ్వమహోదరౌ॥౨౦॥ వజ్రదంష్ట్రో మహాకాయస్తౌ చోభౌ శుకసారణౌ। తే తు రామేణ బాణౌఘైస్సర్వే మర్మసు తాడితాః॥౨౧॥ యుద్ధాదపసృతాస్తత్ర సావశేషాయుషోఽభవన్। తత్ర కాంచనచిత్రాంగైశ్శరైరగ్నిశిఖోపమైః॥౨౨॥ దిశశ్చకార విమలాః ప్రదిశశ్చ మహాబలః॥[రామనామాంకితైర్బాణైర్వ్యాప్తం తద్రణమండలమ్॥౨౩॥]యే త్వన్యే రాక్షసా భీమా రామస్యాభిముఖే స్థితాః। తేఽపి నష్టాస్సమాసాద్య పతంగా ఇవ పావకమ్॥౨౪॥ సువర్ణపుంఖైర్విశిఖైస్సంపతద్భిస్సహస్రశః। బభౌ వరజనీ చిత్రా ఖద్యోతైరివ శారదీ॥౨౫॥ రాక్షసానాం చ నినదైర్హరీణాం చాపి నిస్వనైః। సా బభూవ నిశా ఘోరా భూయో ఘోరతరా తదా॥౨౬॥ తేన శబ్దేన మహతా ప్రవృద్ధేన సమంతతః। త్రికూటః కందరాకీర్ణః ప్రవ్యాహరదివాచలః॥౨౭॥ గోలాంగూలా మహాకాయాస్తమసా తుల్యవర్చసః। సంపరిష్వజ్య బాహుభ్యాం భక్షయన్ రజనీచరాన్॥౨౮॥ అంగదస్తు రణే శత్రుం నిహంతుం సముపస్థితః। రావణిం నిజఘానాశు సారథిం చ హయానపి॥౨౯॥ వర్తమానే తదా ఘోరే సంగ్రామే భృశదారుణే। ఇంద్రజిత్తు రథం త్యక్త్వా హతాశ్వో హతసారథిః॥౩౦॥ అంగదేన మహాకాయస్తత్రైవాంతరధీయత। తత్కర్మ వాలిపుత్రస్య సర్వే దేవాస్సహర్షిభిః॥౩౧॥ తుష్టువుః పూజనార్హస్య తౌ చోభౌ రామలక్ష్మణౌ। ప్రభావం సర్వభూతాని విదురింద్రజితో యుధి॥౩౨॥ అదృశ్యస్సర్వభూతానాం యోఽభవద్యుధి దుర్జయః। తేన తే తం మహాత్మానం తుష్టా దృష్ట్వా ప్రధర్షితమ్॥౩౩॥ తతః ప్రహృష్టాః కపయస్ససుగ్రీవవిభీషణాః। సాధు సాధ్వితి నేదుశ్చ దృష్ట్వా శత్రుం ప్రధర్షితమ్॥౩౪॥ ఇంద్రజిత్తు తదా తేన నిర్జితో భీమకర్మణా। సంయుగే వాలిపుత్రేణ క్రోధం చక్రే సుదారుణమ్॥౩౫॥ ఏతస్మిన్నంతరే రామో వానరాన్వాక్యమబ్రవీత్। సర్వే భవంతస్తిష్ఠంతు కపిరాజేన సంగతాః॥౩౬॥ స బ్రహ్మణా దత్తవరస్త్రైలోక్యం బాధతే భృశమ్। భవతామర్థసిద్ధ్యర్థం కాలేన స సమాగతః॥౩౭॥ అద్యైవ క్షమితవ్యం మే భవంతో విగతజ్వరాః। సోఽంతర్ధానగతః పాపో రావణీ రణకర్కశః॥౩౮॥ అదృశ్యో నిశితాన్ బాణాన్ ముమోచాశనివర్చసః। స రామం లక్ష్మణం చైవ ఘోరైర్నాగమయైశ్శరైః॥౩౯॥ బిభేద సమరే క్రుద్ధస్సర్వగాత్రేషు రాక్షసః। మాయయా సంవృతస్తత్ర మోహయన్ రాఘవౌ యుధి॥౪౦॥ అదృశ్యస్సర్వభూతానాం కూటయోధీ నిశాచరః। బబంధ శరబంధేన భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ॥౪౧॥ తౌ తేన పురుషవ్యాఘ్రౌ క్రుద్ధేనాశీవిషైశ్శరైః। సహసా నిహతౌ వీరౌ తదా ప్రైక్షంత వానరాః॥౪౨॥ ప్రకాశరూపస్తు తదా న శక్తస్తౌ బాధితుం రాక్షసరాజపుత్రః। మాయాం ప్రయోక్తుం సముపాజగామ బబంధ తౌ రాజసుతౌ దురాత్మా॥౪౩॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - చతుశ్చత్వారింశస్సర్గః॥ ******************************

స తస్య గతిమన్విచ్ఛన్ రాజపుత్రః ప్రతాపవాన్। దిదేశాతిబలో రామో దశ వానరయూథపాన్॥౧॥ ద్వౌ సుషేణస్య దాయాదౌ నీలం చ ప్లవగర్షభమ్। అంగదం వాలిపుత్రం చ శరభం చ తరస్వినమ్॥౨॥ వినతం జాంబవంతం చ సానుప్రస్థం మహాబలమ్। ఋషభం చర్షభస్కంధమాదిదేశ పరంతపః॥౩॥ తే సంప్రహృష్టా హరయో భీమానుద్యమ్య పాదపాన్। ఆకాశం వివిశుస్సర్వే మార్గమాణా దిశో దశ॥౪॥ తేషాం వేగవతాం వేగమిషుభిర్వేగవత్తరైః। అస్త్రవిత్పరమాస్త్రేణ వారయామాస రావణిః॥౫॥ తం భీమవేగా హరయో నారాచైః క్షతవిగ్రహాః। అంధకారే న దదృశుర్మేఘైస్సూర్యమివావృతమ్॥౬॥ రామలక్ష్మణయోరేవ సర్వమర్మభిదశ్శరాన్। భృశమావేశయామాస రావణిస్సమితింజయః॥౭॥ నిరంతరశరీరౌ తు భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ। క్రుద్ధేనేంద్రజితా వీరౌ పన్నగైశ్శరతాం గతైః॥౮॥ తయోః క్షతజమార్గేణ సుస్రావ రుధిరం బహు। తావుభౌ చ ప్రకాశేతే పుష్పితావివ కింశుకౌ॥౯॥ తతః పర్యంతరక్తాక్షో భిన్నాంజనచయోపమః। రావణిర్భ్రాతరౌ వాక్యమంతర్ధానగతోఽబ్రవీత్॥౧౦॥ యుధ్యమానమనాలక్ష్యం శక్రోఽపి త్రిదశేశ్వరః। ద్రష్టుమాసాదితుం వాపి న శక్తః కిం పునర్యువామ్॥౧౧॥ ప్రావృతావిషుజాలేన రాఘవౌ కంకపత్రిణా। ఏష రోషపరీతాత్మా నయామి యమసాదనమ్॥౧౨॥ ఏవముక్త్వా తు ధర్మజ్ఞౌ భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ। నిర్బిభేద శితైర్బాణైః ప్రజహర్ష ననాద చ॥౧౩॥ భిన్నాంజనచయశ్యా

మోవిస్ఫార్యవిపులంధనుః। భూయోభూయశ్శరాన్ఘోరాన్విససర్జమహామృధే॥౧౪॥ తతోమర్మసుమర్మజ్ఞో మజ్జయ
న్నిశితాన్శరాన్। రామలక్ష్మణయోర్వీరోననాదచముహుర్ముహుః॥౧౫॥బద్ధౌతుశరబంధేనతావుభౌరణమూర్ధని।నిమే
షాంతరమాత్రేణనశేకతురుదీక్షితుమ్॥౧౬॥తతోవిభిన్నసర్వాంగౌశరశల్యాచితావుభౌ। ధ్వజావివమహేంద్రస్యర
జ్జుముక్తౌప్రకంపితౌ॥౧౭॥తౌసంప్రచలితౌవీరౌమర్మభేదేనకర్శితౌ।నిపేతతుర్మహేష్వాసౌజగత్యాంజగతీపతీ॥౧౮॥ తౌ
వీరశయనేవీరౌశయానౌరుధిరోక్షితౌ। శరవేష్టితసర్వాంగావార్తౌపరమపీడితౌ॥౧౯॥ నహ్యవిద్ధంతయోర్గాత్రే
బభూవాంగులమంతరమ్। నానిర్భిన్నంనచాస్తబ్ధమాకరాగ్రాదజిహ్మగైః॥౨౦॥తౌతుక్రూరేణనిహతౌరక్షసాకామరూ
పిణా। అసృక్సుస్రువతుస్తీవ్రంజలంప్రస్రవణావివ॥౨౧॥పపాతప్రథమంరామోవిద్ధోమర్మసుమార్గణైః।క్రోధాదిం
ద్రజితాయేనపురాశక్రోవినిర్జితః॥౨౨॥ రుక్మపుంఖైఃప్రసన్నాగ్రైరధోగతిభిరాశుగైః। నారాచైరర్ధనారాచైర్భ
ల్లైరంజలికైరపి॥ ౨౩॥ వివ్యాధవత్సదంతైశ్చసింహదంష్ట్రైఃక్షురైస్తథా। సవీరశయనేశిశ్యేవిజ్యమాదాయకార్ముకమ్॥
౨౪॥భిన్నముష్టిపరీణాహంత్రిణతంరత్నభూషితమ్।బాణపాతాంతరేరామంపతితంపురుషర్షభమ్॥౨౫॥ సతత్రలక్ష్మ
ణోదృష్ట్వానిరాశోజీవితేభవత్। రామంకమలపత్రాక్షంశరబంధపరిక్షతమ్॥౨౬॥శుశోచభ్రాతరందృష్ట్వాపతితంధర
ణీతలే।హరయశ్చాపితందృష్ట్వాసంతాపంపరమంగతాః॥౨౭॥శోకార్తాశ్చుక్రుశుర్ఘోరమశ్రుపూరితలోచనాః॥బ
ద్ధౌతువీరౌపతితౌశయానౌతౌవానరాస్సంపరివార్యతస్థుః। సమాగతావాయుసుతప్రముఖ్యావిషాదమార్తాఃపరమంచ
జగ్ముః॥౨౮॥ఇతిశ్రీమద్యుద్ధకాండే-పంచచత్వారింశస్సర్గః॥***********************************

తతోద్యాంపృథివీంచైవవీక్షమాణావనౌకసః। దదృశుస్సంతతౌబాణైర్భ్రాతరౌరామలక్ష్మణౌ॥౧॥వృష్టేవోపర
తేదేవేకృతకర్మణిరాక్షసే।ఆజగామాథతందేశంససుగ్రీవోవిభీషణః॥౨॥నీలద్వివిదమైందాశ్చసుషేణకుముదాంగదాః।
తూర్ణంహనుమతాసార్ధమన్వశోచంతరాఘవౌ॥౩॥ నిశ్చేష్టౌమందనిశ్వాసౌశోణితౌఘపరిప్లుతౌ। శరజాలాచితౌస్తబ్ధౌ
శయానౌశరతల్పయోః॥ ౪ ॥ నిశ్వసంతౌయథాసర్పౌనిశ్చేష్టౌమందవిక్రమౌ। రుధిరస్రావదిగ్ధాంగౌతాపనీయావివ
ధ్వజౌ॥౫॥తౌవీరశయనేవీరౌశయానౌమందచేష్టితౌ।యూథపైస్స్వైఃపరివృతౌబాష్పవ్యాకులలోచనైః॥౬॥ రాఘవౌపతి
తౌదృష్ట్వాశరజాలసమావృతౌ।బభూవుర్వ్యథితాస్సర్వేవానరాస్సవిభీషణాః॥ ౭ ॥ అంతరిక్షంనిరీక్షంతోదిశస్సర్వా
శ్చవానరాః। నచైనంమాయయాచ్ఛన్నందదృశూరావణింరణే ॥ ౮ ॥ తంతుమాయాప్రతిచ్ఛన్నంమాయయైవవి
భీషణః।వీక్షమాణోదదర్శాథభ్రాతుఃపుత్రమవస్థితమ్ ॥ ౯ ॥ తమప్రతిమకర్మాణమప్రతిద్వంద్వమాహవే। దద
ర్శాంతర్హితంవీరంవరదానాద్విభీషణః॥౧౦॥తేజసాయశసాచైవవిక్రమేణచసంయుతమ్।ఇంద్రజిత్త్వాత్మనఃకర్మతౌ
శయానౌసమీక్ష్యచ॥౧౧॥ఉవాచపరమప్రీతోహర్షయన్సర్వనైరృతాన్। దూషణస్యచహంతారౌఖరస్యచమహాబ
లౌ॥ ౧౨॥సాదితౌమామకైర్బాణైర్భ్రాతరౌరామలక్ష్మణౌ। నేమౌమోక్షయితుంశక్యావేతస్మాదిషుబంధనాత్॥ ౧౩
సర్వైరపిసమాగమ్యసర్షిసంఘైస్సురాసురైః।యత్కృతేచింతయానస్యశోకార్తస్యపితుర్మమ॥౧౪॥అస్పృష్ట్వా
శయనంగాత్రైస్త్రియామాయాతిశర్వరీ। కృత్స్నేయంయత్కృతేలంకానదీవర్షాస్వివాకులా॥౧౫॥సోయంమూల
హరోనర్థస్సర్వేషాంనిహతోమయా। రామస్యలక్ష్మణస్యాపిసర్వేషాంచవనౌకసామ్॥౧౬॥విక్రమానిష్ఫలాస్సర్వే
యథాశరదితోయదాః। ఏవముక్త్వాతుతాన్సర్వాన్రాక్షసాన్పరిపార్శ్వతః॥౧౭॥యూథపానపితాన్సర్వాంస్తాడ
యామాసరావణిః।నీలంనవభిరాహత్యమైందంచద్వివిదంతథా॥౧౮॥త్రిభిస్త్రిభిరమిత్రఘ్నస్తతాపప్రవరేషుభిః।జాం
బవంతంమహేష్వాసోవిద్ధ్వాబాణేనవక్షసి॥౧౯॥హనూమతోవేగవతోవిససర్జశరాన్దశ। గవాక్షంశరభంచైవద్వా
వప్యమితతేజసౌ॥ ౨౦॥ద్వాభ్యాంద్వాభ్యాంమహావేగోవివ్యాధయుధిరావణిః। గోలాంగూలేశ్వరంచైవవాలిపుత్ర
మథాంగదమ్ ॥ ౨౧ ॥వివ్యాధబహుభిర్బాణైస్త్వరమాణోథరావణిః। తాన్వానరవరాన్భిత్త్వాశరైరగ్నిశిఖోపమైః॥
౨౨॥ ననాదబలవాంస్తత్రమహాసత్త్వస్సరావణిః।తానర్దయిత్వాబాణౌఘైస్త్రాసయిత్వాసవానరాన్॥౨౩॥ ప్రజహా
సమహాబాహుర్వచనంచేదమబ్రవీత్। శరబంధేనఘోరేణమయాబద్ధౌచమూముఖే॥౨౪॥ సహితౌభ్రాతరావేతౌని
శామయతరాక్షసాః।ఏవముక్తాస్తుతేసర్వేరాక్షసాఃకూటయోధినః ॥ ౨౫ ॥ పరంవిస్మయమాజగ్ముః కర్మణాతేనహర్షి

తాః। వినేదుశ్చ మహానాదాన్ సర్వతో జలదోపమాః॥౨౬॥ హతో రామ ఇతి జ్ఞాత్వా రావణిం సమపూజయన్। నిష్పందౌ
తు తదా దృష్ట్వా తావుభౌ రామలక్ష్మణౌ॥౨౭॥ వసుధాయాం నిరుచ్ఛ్వాసౌ హతావిత్యన్వమన్యత। హర్షేణ తు సమావిష్ట
ఇంద్రజిత్సమితింజయః॥౨౮॥ ప్రవివేశ పురీం లంకాం హర్షయన్ సర్వరాక్షసాన్। రామలక్ష్మణయోర్దృష్ట్వా శరీరే సా
యకైశ్చితే॥౨౯॥ సర్వాణి చాంగోపాంగాని సుగ్రీవం భయమావిశత్। తమువాచ పరిత్రస్తం వానరేంద్రం విభీషణః॥౩౦॥
సబాష్పవదనం దీనం శోకవ్యాకులలోచనమ్। అలం త్రాసేన సుగ్రీవ బాష్పవేగో నిగృహ్యతామ్॥౩౧॥ ఏవం ప్రాయాణి
యుద్ధాని విజయో నాస్తి నైష్ఠికః। సశేషభాగ్యతాస్మాకం యది వీర భవిష్యతి॥౩౨॥ మోహమేతౌ ప్రహాస్యేతే మహాత్మా
నౌ మహాబలౌ। పర్యవస్థాపయాత్మానమనాథం మాం చ వానర॥౩౩॥ సత్యధర్మాభిరక్తానాం నాస్తి మృత్యుకృతం భయమ్।
ఏవముక్త్వా తతస్తస్య జలక్లిన్నేన పాణినా॥౩౪॥ సుగ్రీవస్య శుభే నేత్రే ప్రమమార్జ విభీషణః। తతస్సలిలమాదాయ విద్య
యా పరిజప్య చ॥౩౫॥ సుగ్రీవనేత్రే ధర్మాత్మా స మమార్జ విభీషణః। ప్రమృజ్య వదనం తస్య కపిరాజస్య ధీమతః॥౩౬॥ అబ్రవీ
త్కాలసంప్రాప్తమసంభ్రమమిదం వచః। న కాలః కపిరాజేంద్ర వైక్లబ్యమనువర్తితుమ్॥౩౭॥ అతిస్నేహోప్యకాలేస్మిన్ మ
రణాయోపకల్ప్యతే। తస్మాదుత్సృజ్య వైక్లబ్యం సర్వకార్యవినాశనమ్॥౩౮॥ హితం రామపురోగాణాం సైన్యానామనుచిం
త్యతామ్। అథవా రక్ష్యతాం రామో యావత్సంజ్ఞావిపర్యయః॥౩౯॥ లబ్ధసంజ్ఞౌ హి కాకుత్స్థౌ భయం నో వ్యపనేష్యతః। నై
తత్ కించన రామస్య న చ రామో ముమూర్షతి॥౪౦॥ న హ్యేనం హాస్యతే లక్ష్మీర్దుర్లభా యా గతాయుషామ్। తస్మాదా
శ్వాసయాత్మానం బలం చాశ్వాసయ స్వకమ్॥౪౧॥ యావత్కార్యాణి సర్వాణి పునస్సంస్థాపయామ్యహమ్। ఏతే హి ఫుల్లన
యనాస్త్రాసాదాగతవిభ్రమాః॥౪౨॥ కర్ణేకర్ణే ప్రకథితా హరయో హరిసత్తమ। మాం తు దృష్ట్వా ప్రధావంతమనీకం సంప్ర
హర్షితుమ్॥౪౩॥ త్యజంతు హరయస్త్రాసం భుక్తపూర్వామివ స్రజమ్। సమాశ్వాస్య తు సుగ్రీవం రాక్షసేంద్రో విభీష
ణః॥౪౪॥ విద్రుతం వానరానీకం తత్సమాశ్వాసయత్పునః। ఇంద్రజిత్తు మహామాయస్సర్వసైన్యసమావృతః॥౪౫॥ వివేశ నగ
రీం లంకాం పితరం చాభ్యుపాగమత్। తత్ర రావణమాసీనమభివాద్య కృతాంజలిః॥౪౬॥ ఆచచక్షే ప్రియం పిత్రే నిహతౌ రా
మలక్ష్మణౌ। ఉత్పపాత తతో హృష్టః పుత్రం చ పరిషస్వజే॥౪౭॥ రావణో రక్షసాం మధ్యే శ్రుత్వా శత్రూ నిపాతితౌ। ఉపా
ఘ్రాయ స మూర్ధ్న్యేనం పప్రచ్ఛ ప్రీతమానసః॥౪౮॥ పృచ్ఛతే చ యథావృత్తం పిత్రే సర్వం న్యవేదయత్। యథా తౌ శ
రబంధేన నిశ్చేష్టౌ నిష్ప్రభౌ కృతౌ॥౪౯॥ స హర్షవేగానుగతాంతరాత్మా శ్రుత్వా వచస్తస్య మహారథస్య। జహౌ జ్వ
రం దాశరథేస్సముత్థితం ప్రహృష్య వాచాభిననంద పుత్రమ్॥౫౦॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - షట్చత్వారింశస్సర్గః - ***

ప్రతిప్రవిష్టే లంకాం తు కృతార్థే రావణాత్మజే। రాఘవం పరివార్యార్తా ররక్షుర్వానరర్షభాః॥౧॥ హనుమా
నంగదో నీలః సుషేణః కుముదో నలః। గజో గవాక్షో గవయః శరభో గంధమాదనః॥౨॥ జాంబవానృషభస్స్కంధో రంభశ్శత
వలిః పృథుః। వ్యూఢానీకాశ్చ యత్తాశ్చ ద్రుమానాదాయ సర్వతః॥౩॥ వీక్షమాణా దిశస్సర్వాస్తిర్యగూర్ధ్వం చ వానరాః।
తృణేష్వపి చ చేష్టత్సు రాక్షసా ఇతి మేనిరే॥౪॥ రావణశ్చాపి సంహృష్టో విసృజ్యేంద్రజితం సుతమ్। ఆజుహావ తతస్సీతారక్షిణీ
రాక్షసీస్తదా॥౫॥ రాక్షస్యస్త్రిజటా చైవ శాసనాత్సముపస్థితాః। తా ఉవాచ తతో హృష్టో రాక్షసీ రాక్షసాధిపః॥౬॥ హ
తావింద్రజితాఖ్యాత వైదేహ్యా రామలక్ష్మణౌ। పుష్పకం చ సమారోప్య దర్శయధ్వం హతౌ రణే॥౭॥ యదాశ్రయాదవష్ట
బ్ధా నేయం మాముపతిష్ఠతి। సోస్యా భర్తా సహ భ్రాత్రా నిరస్తో రణమూర్ధని॥౮॥ నిర్విశంకా నిరుద్విగ్నా నిరపేక్షా చ
మైథిలీ। మాముపస్థాస్యతే సీతా సర్వాభరణభూషితా॥౯॥ అద్య కాలవశం ప్రాప్తం రణే రాఘవం సలక్ష్మణమ్। అవేక్ష్య వినివృ
త్తాశా నాన్యాం గతిమపశ్యతీ॥౧౦॥ అనపేక్షా విశాలాక్షీ మాముపస్థాస్యతే స్వయమ్। తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా రావణస్య
దురాత్మనః॥౧౧॥ రాక్షస్యస్తాస్తథేత్యుక్త్వా జగ్ముర్వై యత్ర పుష్పకమ్। తతః పుష్పకమాదాయ రాక్షస్యో రావణాజ్ఞయా॥
౧౨॥ అశోకవనికాస్థాం తాం మైథిలీం సముపానయన్। తామాదాయ తు రాక్షస్యో భర్తృశోకపరాజితామ్॥౧౩॥ సీతామా
రోపయామాసుర్విమానం పుష్పకం తదా। తతః పుష్పకమారోప్య సీతాం త్రిజటయా సహ॥౧౪॥ జగ్ముర్దర్శయితుం తస్యై
రాక్షస్యో రామలక్ష్మణౌ। రావణో కారయల్లంకాం పతాకాధ్వజమాలినీమ్॥౧౫॥ ప్రాఘోషయత హృష్టశ్చ లంకాయాం
రాక్షసేశ్వరః। రాఘవో లక్ష్మణశ్చైవ హతావింద్రజితా రణే॥౧౬॥ విమానేనాపి సీతా తు గత్వా త్రిజటయా సహ। దదర్శ

వానరాణాంతుసర్వం సైన్యంనిపాతితమ్॥౧౭॥ప్రహృష్టమనసశ్చాపిదదర్శపిశితాశనాన్। వానరాంశ్చాపిదుఃఖార్తాన్
రామలక్ష్మణపార్శ్వతః॥౧౮॥తతస్సీతాదదర్శోభౌశయానౌశరతల్పయోః।లక్ష్మణంచాపిరామంచవిసంజ్ఞౌశరపీడితౌ॥
౧౯॥విధ్వస్తకవచౌవీరౌవిప్రవిద్ధశరాసనౌ।సాయకైశ్ఛిన్నసర్వాంగౌశరస్తంభమయౌక్షితౌ॥౨౦॥తౌదృష్ట్వాభ్రాత
రౌతత్రవీరౌసాపురుషర్షభౌ। శయానౌపుండరీకాక్షౌకుమారావివపావకీ॥౨౧॥శరతల్పగతౌవీరౌతథాభూతౌనరర్షభౌ।
దుఃఖార్తాసుభృశంసీతాసుచిరంవిలలాపహ॥౨౨॥ భర్తారమనవద్యాంగీలక్ష్మణంచాసితేక్షణా। ప్రేక్ష్యపాంసుషువే
ష్టంతౌరురోదజనకాత్మజా॥౨౩॥సబాష్పశోకాభిహతాసమీక్ష్యతౌభ్రాతరౌదేవసమప్రభావౌ।వితర్కయంతీనిధనంత
యోస్సాదుఃఖాన్వితావాక్యమిదంజగాద॥౨౪॥ఇతిశ్రీమద్యుద్ధకాండే-సప్తచత్వారింశస్సర్గః-**************

భర్తారంనిహతందృష్ట్వాలక్ష్మణంచమహాబలం ।విలలాపభృశంసీతాకరుణంశోకకర్శితా॥౧॥ఊచుర్లక్షణినో
యేమాంపుత్రిణ్యవిధవేతిచ।తేద్యసర్వేహతేరామేజ్ఞానినోఽనృతవాదినః॥౨॥యజ్వనోమహిషీంయేమామూచుఃపత్నీం
చసత్రిణః।తేద్యసర్వేహతేరామేజ్ఞానినోఽనృతవాదినః॥౩॥ఊచుస్సంశ్రవణేయేమాంద్విజాఃకార్తాంతికాశ్శుభామ్।తే
ద్యసర్వేహతేరామేజ్ఞానినోఽనృతవాదినః॥౪॥వీరపార్థివపత్నీత్వంయేధన్యేతిచమాంవిదుః। తేద్యసర్వేహతేరామే
జ్ఞానినోఽనృతవాదినః॥౫॥ఇమానిఖలుపద్మానిపాదయోర్యైఃకిలస్త్రియః।ఆధిరాజ్యేఽభిషిచ్యంతేనరేంద్రైఃపతిభిస్సహ॥
౬॥వైధవ్యంయాంతియైర్నార్యోలక్షణైర్భాగ్యదుర్లభాః।నాత్మనస్తానిపశ్యామిపశ్యంతీహతలక్షణా॥౭॥సత్యనామానిప
ద్మానిస్త్రీణాముక్తానిలక్షణైః।తాన్యద్యనిహతేరామేవితథానిభవంతిమే॥౮॥కేశాస్సూక్ష్మాస్సమానీలాభ్రువౌచాసంగ
తేమమ।వృత్తేచారోమశేజంఘేదంతాశ్చావిరళామమ॥౯॥ శంఖేనేత్రేకరౌపాదౌగుల్ఫావూరూచమేచితౌ । అనువృ
త్తనఖాస్స్నిగ్ధాస్సమాశ్చాంగుళయోమమ॥[స్తనౌచావిరళౌపీనౌమమేమౌమగ్నచూచుకౌ]॥ ౧౦॥ మగ్నాచోత్సంగినీ
నాభిఃపార్శ్వోరస్కాశ్చమేచితాః। మమవర్ణోమణినిభోమృదూన్యంగరుహాణిచ॥౧౧॥ప్రతిష్ఠితాంద్వాదశభిర్మా
మూచుశ్శుభలక్షణామ్।సమగ్రయవమచ్ఛిద్రంపాణిపాదంచవర్ణవత్ ॥౧౨॥మందస్మితేత్యేవచమాంకన్యాలక్షణినో
విదుః। ఆధిరాజ్యేఽభిషేకోమేబ్రాహ్మణైఃపతినాసహ॥౧౩॥ కృతాంతకుశలైరుక్తస్తత్సర్వంవితథీకృతమ్।శోధయిత్వా
జనస్థానంప్రవృత్తిముపలభ్యచ॥౧౪॥తీర్త్వాసాగరమక్షోభ్యంభ్రాతరౌగోష్పదేహతౌ।ననువారుణమాగ్నేయమైం
ద్రంవాయవ్యమేవచ॥౧౫॥అస్త్రంబ్రహ్మశిరశ్చైవరాఘవౌప్రత్యపద్యతాం।అదృశ్యమానేనరణేమాయయావాసవో
పమౌ॥౧౬॥మమనాథావనాథాయానిహతౌరామలక్ష్మణౌ।నహిదృష్టిపథంప్రాప్యరాఘవస్యరణేరిపుః॥ ౧౭ ॥జీవన్ప్ర
తినివర్తేతయద్యపిస్యాన్మనోజవః।నకాలస్యాతిభారోఽస్తికృతాంతశ్చసుదుర్జయః॥౧౮॥యత్రరామస్సహభ్రాత్రా
శేతేయుధినిపాతితః।నశోచామితథారామంలక్ష్మణంచమహాబలమ్॥౧౯ ॥నాత్మానంజననీంవాపియథాశ్వశ్రూంతపస్వి
నీమ్।సాతుచింతయతేనిత్యంసమాప్తవ్రతమాగతమ్॥౨౦॥కదాద్రక్ష్యామిసీతాంచరామంచసహలక్ష్మణమ్।పరిదేవయ
మానాంతాంరాక్షసీత్రిజటాబ్రవీత్॥౨౧॥మావిషాదంకృథాదేవిభర్తాయంతవజీవతి।కారణానిచవక్ష్యామిమహాంతి
సదృశానిచ ॥ ౨౨ ॥ యథేమౌజీవతోదేవిభ్రాతరౌరామలక్ష్మణౌ । నహికోపపరీతానిహర్షపర్యుత్సుకానిచ ॥
౨౩ ॥ భవంతియుధియోధానాంముఖానినిహతేపతౌ । ఇదంవిమానంవైదేహిపుష్పకంనామనామతః ॥౨౪॥ దివ్యం
త్వాంధారయేన్నైవంయద్యేతౌగతజీవితౌ । హతవీరప్రధానాహిహతోత్సాహానిరుద్యమా ॥
౨౫ ॥ సేనాభ్రమతిసంఖ్యేషుహతకర్ణేవనౌర్జలే । ఇయంపునరసంభ్రాంతానిరుద్విగ్నాతరస్వినీ ॥ ౨౬ ॥
సేనారక్షతికాకుత్స్థౌమయాప్రీత్యానివేదితౌ । సాత్వంభవసువిస్రబ్ధాఅనుమానైస్సుఖోదయైః ॥ ౨౭ ॥ అహ
తౌపశ్యకాకుత్స్థౌస్నేహాదేతద్బ్రవీమితే। అనృతంనోక్తపూర్వంమేనచవక్ష్యేకదాచన ॥ ౨౮ ॥ చారిత్రసుఖశీల
త్వాత్ప్రవిష్టాసిమనోమమ।నేమౌశక్యౌరణేజేతుంసేంద్రైరపిసురాసురైః॥ ౨౯ ॥ ఏతయోరాననందృష్ట్వామయా
చావేదితంతవ । ఇదంచసుమహచ్చిహ్నంశనైఃపశ్యస్వమైథిలి॥౩౦ ॥నిస్సంజ్ఞావప్యుభావేతౌనైవలక్ష్మీర్వియుజ్యతే ।
ప్రాయేణగతసత్త్వానాంపురుషాణాంగతాయుషామ్॥౩౧॥దృశ్యమానేషువక్త్రేషుపరంభవతివైకృతమ్। త్యజశోకంచ
మోహంచదుఃఖంచజనకాత్మజే॥౩౨॥రామలక్ష్మణయోరర్థేనాద్యశక్యమజీవితుమ్ ।శ్రుత్వాతువచనంతస్యాస్సీతాసు

రసుతోపమా॥౩౩॥కృతాంజలిరువాచేదమేవమస్త్వితి మైథిలీ।విమానంపుష్పకంతత్తుసన్నివర్త్యమనోజవమ్॥౩౪॥దీనా
త్రిజటయాసీతాలంకామేవప్రచోదితా।తతస్త్రిజటయాసార్ధంపుష్పకాదవరుహ్యసా॥౩౫॥అశోకవనికామేవరాక్ష
సీభిఃప్రవేశితా॥ ప్రవిశ్యసీతాబహువృక్షషండాంతాంరాక్షసేంద్రస్యవిహారభూమిమ్। సంప్రేక్ష్యసంచింత్యచరాజ
పుత్రౌపరంవిషాదంసముపాజగామ॥౩౬॥ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - అష్టచత్వారింశస్సర్గః.*****************
ఘోరేణశరబంధేనబద్ధౌదశరథాత్మజౌ। నిశ్వసంతౌయథానాగౌశయానౌరుధిరోక్షితౌ॥ ౧ ॥ సర్వేతేవానర
శ్రేష్ఠాస్ససుగ్రీవామహాబలాః।పరివార్యమహాత్మానౌతస్థుశ్శోకపరిప్లుతాః॥౨॥ఏతస్మిన్నంతరేరామఃప్రత్యబుధ్యతవీర్య
వాన్।స్థిరత్వాత్సత్త్వయోగాచ్చశరైస్సందారితోపిసన్॥౩॥తతోదృష్ట్వాసరుధిరంవిషణ్ణంగాఢమాహతమ్। భ్రాత
రందీనవదనంపర్యదేవయదాతురః॥౪॥కిన్ను మేసీతయాకార్యంకింకార్యంజీవితేనవా।శయానంయోద్యపశ్యామిభ్రాత
రంయుధినిర్జితమ్॥౫॥ శక్యాసీతాసమానారీమర్త్యలోకేవిచిన్వతా।నలక్ష్మణసమోభ్రాతాసచివస్సాంపరాయికః॥
౬॥పరిత్యక్ష్యామ్యహంప్రాణంవానరాణాంతుపశ్యతామ్। యదిపంచత్వమాపన్నస్సుమిత్రానందవర్ధనః॥౭॥ కిన్నువ
క్ష్యామికౌసల్యాంమాతరంకిన్నుకైకయీమ్।కథమంబాంసుమిత్రాంచపుత్రదర్శనలాలసామ్॥౮॥వివత్సాంవేపమానాం
చక్రోశంతీంకురరీమివ। కథమాశ్వాసయిష్యామియదియాస్యామితంవినా॥౯॥ కథంవక్ష్యామిశత్రుఘ్నంభరతంచయశ
స్వినమ్। మయాసహవనంయాతోవినాతేనాగతఃపునః॥౧౦॥ఉపాలంభంనశక్ష్యామిసోఢుంబతసుమిత్రయా। ఇహైవ
దేహంత్యక్ష్యామినహిజీవితుముత్సహే॥౧౧॥ధిఙ్మాంమద్దుష్కృతకర్మాణమనార్యంయత్కృతేహ్యసౌ। లక్ష్మణఃపతితశ్శే
తేశరతల్పేగతాసువత్॥౧౨॥త్వంనిత్యంసువిషణ్ణంమామాశ్వాసయసిలక్ష్మణ। గతాసుర్నాద్యశక్నోషిమామార్తమ
భిభాషితుమ్॥౧౩॥ యేనాద్యనిహతాయుద్ధేరాక్షసావినిపాతితాః।తస్యామేవక్షితౌవీరస్సశేతేనిహతఃపరైః॥ ౧౪॥శ
యానశ్శరతల్పేస్మిన్స్వశోణితపరిప్లుతః। శరజాలైశ్చితోభాతిభాస్కరోస్తమివవ్రజన్॥౧౫॥బాణాభిహతమర్మత్వా
న్నశక్నోత్యభిభాషితుమ్।రుజాచాబ్రువతోహ్యస్యదృష్టిరాగేణసూచ్యతే॥౧౬॥యథైవమాంవనంయాంతమనుయా
తోమహాద్యుతిః। అహమప్యనుయాస్యామితథైవైనంయమక్షయమ్॥౧౭॥ఇష్టబంధుజనోనిత్యంమాంచనిత్యమనువ్రతః
ఇమామద్యగతోవస్థాంమమానార్యస్యదుర్నయైః॥౧౮॥సురుష్టేనాపివీరేణలక్ష్మణేననసంస్మరే। పరుషంవిప్రియంవాపి
శ్రావితంనకదాచన॥౧౯॥ విససర్జైకవేగేనపంచబాణశతానియః।ఇష్వస్త్రేష్వధికస్తస్మాత్కార్తవీర్యాచ్చలక్ష్మ
ణః॥౨౦॥ అస్త్రైరస్త్రాణియోహన్యాచ్ఛక్రస్యాపిమహాత్మనః। సోయముర్వ్యాంహతశ్శేతేమహార్హశయనోచితః॥
౨౧॥తచ్చమిథ్యాప్రలప్తంమాంప్రధక్ష్యతినసంశయః। యన్మయానకృతోరాజారాక్షసానాంవిభీషణః॥ ౨౨ ॥ అస్మిన్
ముహూర్తేసుగ్రీవప్రతియాతుమితోర్హసి। మత్వాహీనంమయారాజన్రావణోభిద్రవేద్బలీ॥౨౩॥అంగదంతుపు
రస్కృత్యససైన్యస్ససుహృజ్జనః। సాగరంతరసుగ్రీవనీలేనచనలేనచ॥౨౪॥కృతంహనుమతాకార్యంయదన్యైర్దుష్క
రంరణే। ఋక్షరాజేనతుష్యామిగోలాంగూలాధిపేనచ॥ ౨౫ ॥ అంగదేనకృతంకర్మమైందేనద్వివిదేనచ। యుద్ధంకే
సరిణాసంఖ్యేఘోరంసంపాతినాకృతమ్॥౨౬॥గవయేనగవాక్షేణశరభేణగజేనచ। అన్యైశ్చహరిభిర్యుద్ధంమదర్థే
త్యక్తజీవితైః॥౨౭॥నచాతిక్రమితుంశక్యందైవంసుగ్రీవమానుషైః। యత్తుశక్యంవయస్యేనసుహృదాచపరంతప॥౨౮॥
కృతంసుగ్రీవతత్సర్వంభవతాధర్మభీరుణా। మిత్రకార్యంకృతమిదంభవద్భిర్వానరర్షభాః॥౨౯॥అనుజ్ఞాతామయా
సర్వేయథేష్టంగంతుమర్హథ।శుశ్రువుస్తస్యతేసర్వేవానరాఃపరిదేవనమ్॥౩౦॥ వర్తయాంచక్రురశ్రూణినేత్రైః
కృష్ణేతరేక్షణాః। తతస్సర్వాణ్యనీకానిస్థాపయిత్వావిభీషణః॥౩౧॥ఆజగామగదాపాణిస్త్వరితోయత్రరాఘవః। తం
దృష్ట్వాత్వరితంయాంతంనీలాంజనచయోపమమ్॥౩౨॥వానరాదుద్రువుస్సర్వేమన్యమానాస్తురావణిమ్।నిశ్చేష్టావిగత
జ్ఞానౌరణరేణుసముక్షితౌ॥౩౩॥శయానౌశరతల్పస్థౌగ్రస్తుమాయాద్విభీషణః॥ తంరాక్షసేంద్రాత్మజశంకయాతేని
వారితారాజసుతౌచదృష్ట్వా। విభీషణంవివ్యధిరేచదృష్ట్వామేఘాయథావాయుహతాఃప్లవంగాః॥ ౩౪ ॥ఇతి శ్రీమద్యుద్ధ
కాండే - ఏకోనపంచాశస్సర్గః.**************************అథోవాచమహాతేజాహరిరాజోమహాబలః।
కిమియంవ్యథితాసేనామూఢవాతేవనౌజలే॥౧॥సుగ్రీవస్యవచఃశ్రుత్వావాలిపుత్రోంగదోబ్రవీత్। నత్వంపశ్యసిరా

మంచలక్ష్మణంచమహాబలమ్ ॥౨॥ శరజాలాచితౌవీరావుభౌదశరథాత్మజౌ । శరతల్పేమహాత్మానౌశయానౌరుధిరోక్షి
తౌ॥౩॥అథాబ్రవీద్వానరేంద్రస్సుగ్రీవఃపుత్రమంగదమ్।నానిమిత్తమిదంమన్యేభవితవ్యంభయేనతు॥ ౪ ॥ విషణ్ణవదనా
హ్యేతేవ్యక్తప్రహరణాదిశః।ప్రపలాయంతహరయస్త్రాసాదుత్ఫుల్లలోచనాః॥౫॥ అన్యోన్యస్యనలజ్జంతేననిరీక్షంతి
పృష్ఠతః । విప్రకర్షంతిచాన్యోన్యంపతితంలంఘయంతిచ॥౬॥ ఏతస్మిన్నంతరేవీరోగదాపాణిర్విభీషణః । సుగ్రీవంవర్ధ
యామాసరాఘవంచనిరైక్షత॥౭॥ విభీషణంతంసుగ్రీవోదృష్ట్వావానరభీషణమ్ । ఋక్షరాజంసమీపస్థంజాంబవంత
మువాచహ॥౮ ॥విభీషణోయంసంప్రాప్తోయందృష్ట్వావానరర్షభాః । విద్రవంతపరిత్రస్తారావణాత్మజశంకయా ॥౯॥
శీఘ్రమేతాన్సుసంత్రస్తాన్బహుధావిప్రధావతః ।పర్యవస్థాపయాఖ్యాహివిభీషణముపస్థితమ్॥౧౦ ॥ సుగ్రీవేణైవము
క్తస్తుజాంబవానృక్షపార్థివః।వానరాన్సాంత్వయామాససన్నిరుధ్యప్రధావతః॥ ౧౧॥ తేనివృత్తాఃపునస్సర్వేవానరా
స్త్యక్తసంభ్రమాః । ఋక్షరాజవచఃశ్రుత్వాతంచదృష్ట్వావిభీషణమ్॥౧౨॥విభీషణస్తురామస్యదృష్ట్వాగాత్రంశరైశ్చి
తమ్। లక్ష్మణస్యచధర్మాత్మాబభూవవ్యథితేంద్రియః॥౧౩ ॥జలక్లిన్నేనహస్తేనతయోర్నేత్రేప్రమృజ్యచ। శోకసంపీడి
తమనారురోదవిలలాపచ ॥ ౧౪ ॥ ఇమౌతౌసత్త్వసంపన్నౌవిక్రాంతౌప్రియసంయుగౌ । ఇమామవస్థాంగమితౌరా
క్షసైఃకూటయోధిభిః॥౧౫॥ భ్రాతుఃపుత్రేణమేతేనదుష్పుత్రేణదురాత్మనా । రాక్షస్యాజిహ్మయాబుద్ధ్యావంచితావృ
జువిక్రమౌ॥౧౬ ॥శరైరిమావలంవిద్ధౌరుధిరేణసముక్షితౌ । వసుధాయామిమౌసుప్తౌదృశ్యేతేశల్యకావివ॥౧౭ ॥యయో
ర్వీర్యముపాశ్రిత్యప్రతిష్ఠాకాంక్షితామయా। తావుభౌదేహనాశాయప్రసుప్తౌపురుషర్షభౌ॥౧౮॥జీవన్నద్యవిపన్నోస్మి
నష్టరాజ్యమనోరథః । ప్రాప్తప్రతిజ్ఞశ్చరిపుస్సకామోరావణఃకృతః॥౧౯ ॥ఏవంవిలపమానంతంపరిష్వజ్యవిభీషణమ్ । సు
గ్రీవస్సత్త్వసంపన్నోహరిరాజోబ్రవీదిదమ్ ॥౨౦ ॥రాజ్యంప్రాప్స్యసిధర్మజ్ఞలంకాయాంనాత్రసంశయః । రావణ
స్సహపుత్రేణసకామంనేహలప్స్యతే॥౨౧॥నరుజాపీడితావేతావుభౌరాఘవలక్ష్మణౌ ।త్యక్త్వామోహంవధిష్యేతేసగ
ణంరావణంరణే॥౨౨॥తమేవంసాంత్వయిత్వాతుసమాశ్వాస్యచరావణమ్। సుషేణంశ్వశురంపార్శ్వేసుగ్రీవస్తమువా
చహ ॥ ౨౩ ॥ సహశూరైర్హరిగణైర్లబ్ధసంజ్ఞావరిందమౌ । గచ్ఛత్వంభ్రాతరౌగృహ్యకిష్కింధాంరామలక్ష్మ
ణౌ ॥ ౨౪ ॥ అహంతురావణంహత్వాసపుత్రంసహబాంధవమ్ । మైథిలీమానయిష్యామిశక్రోనష్టామివశ్రియమ్॥
౨౫ ॥ శ్రుత్వైతద్వానరేంద్రస్యసుషేణోవాక్యమబ్రవీత్ । దైవాసురంమహద్యుద్ధమనుభూతంసుదారుణమ్ ॥౨౬॥
తదాస్మదానవాదేవాన్శరసంస్పర్శకోవిదాః। నిజఘ్నుశ్శస్త్రవిదుషశ్ఛాదయంతోముహుర్ముహుః॥ ౨౭ ॥తానా
ర్తాన్నష్టసంజ్ఞాంశ్చపరాసూంశ్చబృహస్పతిః ।విద్యాభిర్మంత్రయుక్తాభిరోషధీభిశ్చికిత్సతి॥౨౮॥ తాన్యౌషధాన్యానయి
తుంక్షీరోదంయాంతుసాగరమ్ । జవేనవానరాశ్శీఘ్రంసంపాతిపనసాదయః ॥ ౨౯ ॥హరయస్తువిజానంతిపార్వతీస్తామ
హౌషధీః। సంజీవకరణీందివ్యాంవిశల్యాందేవనిర్మితామ్॥౩౦ ॥చంద్రశ్చనామద్రోణశ్చక్షీరోదేసాగరోత్తమే ।అమృ
తంయత్రమథితంతత్రతేపరమౌషధీ॥౩౧ ॥తేతత్రనిహితేదేవైఃపర్వతేపరమౌషధీ । అయంవాయుసుతోరాజన్హనూ
మాంస్తత్రగచ్ఛతు॥౩౨ ॥ఏతస్మిన్నంతరేవాయుర్మేఘాంశ్చాపిసవిద్యుతః । పర్యస్యసాగరేతోయంకంపయన్నివమేది
నీమ్॥౩౩ ॥మహతాపక్షవాతేనసర్వేద్వీపమహాద్రుమాః। నిపేతుర్భగ్నవిటపాస్సమూలాలవణాంభసి॥౩౪॥అభవన్
పన్నగాస్త్రస్తాభోగినస్తత్రవాసినః। శీఘ్రంసర్వాణియాదాంసిజగ్ముశ్చలవణార్ణవమ్॥౩౫ ॥తతోముహూర్తాద్గ
రుడంవైనతేయంమహాబలమ్ । వానరాదదృశుస్సర్వేజ్వలంతమివపావకమ్॥౩౬॥ తమాగతమభిప్రేక్ష్యనాగాస్తేవిప్ర
దుద్రువుః । యైస్తౌసత్పురుషౌబద్ధౌశరభూతైర్మహాబలౌ॥౩౭ ॥ తతస్సుపర్ణఃకాకుత్స్థౌదృష్ట్వాప్రత్యభినందతః । వి
మమర్శచపాణిభ్యాంముఖేచంద్రసమప్రభే॥౩౮॥వైనతేయేనసంస్పృష్టాస్తయోస్సంరురుహుర్వ్రణాః। సువర్ణేచ
తనూస్నిగ్ధేతయోరాశుబభూవతుః॥౩౯॥తేజోవీర్యంబలంచౌజఉత్సాహశ్చమహాగుణః । ప్రదర్శనంచబుద్ధిశ్చస్మృతి
శ్చద్విగుణంతయోః॥౪౦॥తావుత్థాప్యమహావీర్యౌగరుడోవాసవోపమౌ।ఉభౌతౌసస్వజేహృష్టోరామశ్చైనమువాచహ
౪౧॥భవత్ప్రసాదాద్వ్యసనంరావణిప్రభవంమహత్ ।ఆవామిహవ్యతిక్రాంతౌపూర్వవద్బలినౌకృతౌ॥౪౨॥యథాతా
తందశరథంయథాజంచపితామహమ్। తథాభవంతమాసాద్యహృదయంమేప్రసీదతి॥౪౩॥కోభవాన్రూపసంపన్నోది

వ్యస్రగనులేపనః । వసానో విరజే వస్త్రే దివ్యాభరణభూషితః ॥౪౪॥ తమువాచ మహాతేజా వైనతేయో మహాబలః । పతత్రిరాజః ప్రీతాత్మా హర్షపర్యాకులేక్షణః ॥౪౫॥ అహం సఖా తే కాకుత్స్థ ప్రియః ప్రాణో బహిశ్చరః । గరుత్మానిహ సంప్రాప్తో యువాభ్యాం సాహ్యకారణాత్ ॥౪౬॥ అసురా వా మహావీర్యా దానవా వా మహాబలాః । సురాశ్చాపి సగంధర్వాః పురస్కృత్య శతక్రతుమ్ ॥౪౭॥ నేమం మోక్షయితుం శక్తాః శరబంధం సుదారుణమ్ । మాయాబలాదింద్రజితా నిర్మితం క్రూరకర్మణా ॥౪౮॥ ఏతే నాగాః కాద్రవేయాస్తీక్ష్ణదంష్ట్రా విషోల్బణాః । రక్షోమాయాప్రభావేన శరాభూత్వా త్వదాశ్రితాః ॥౪౯॥ సభాగ్యశ్చాసి ధర్మజ్ఞ రామ సత్యపరాక్రమ । లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా సమరే రిపుఘాతినా ॥౫౦॥ ఇమం శ్రుత్వా తు వృత్తాంతం త్వరమాణోఽహమాగతః । సహసా యువయోః స్నేహాత్సఖిత్వమనుపాలయన్ ॥౫౧॥ మోక్షితౌ చ మహాఘోరాదస్మాత్సాయకబంధనాత్ । అప్రమాదశ్చ కర్తవ్యో యువాభ్యాం నిత్యమేవ హి ॥౫౨॥ ప్రకృత్యా రాక్షసాస్సర్వే సంగ్రామే కూటయోధినః । శూరాణాం శుద్ధభావానాం భవతామార్జవం బలమ్ ॥౫౩॥ తన్న విశ్వసితవ్యం వో రాక్షసానాం రణాజిరే । ఏతేనైవోపమానేన నిత్యం జిహ్మా హి రాక్షసాః ॥౫౪॥ ఏవముక్త్వా తతో రామం సుపర్ణస్సుమహాబలః । పరిష్వజ్య సుహృత్స్నిగ్ధమాప్రష్టుముపచక్రమే ॥౫౫॥ సఖే రాఘవ ధర్మజ్ఞ రిపూణామపి వత్సల । అభ్యనుజ్ఞాతుమిచ్ఛామి గమిష్యామి యథాగతమ్ ॥౫౬॥ న చ కౌతూహలం కార్యం సఖిత్వం ప్రతి రాఘవ । కృతకర్మా రణే వీర సఖిత్వమనువేత్స్యసి ॥౫౭॥ బాలవృద్ధావశేషాం తు లంకాం కృత్వా శరోర్మిభిః । రావణం చ రిపుం హత్వా సీతాం సముపలప్స్యసే ॥౫౮॥ ఇత్యేవముక్త్వా వచనం సుపర్ణశ్శీఘ్రవిక్రమః । రామం చ విరుజం కృత్వా మధ్యే తేషాం వనౌకసామ్ ॥౫౯॥ ప్రదక్షిణం తతః కృత్వా పరిష్వజ్య చ వీర్యవాన్ । జగామాకాశమావిశ్య సుపర్ణః పవనో యథా ॥౬౦॥ విరుజౌ రాఘవౌ దృష్ట్వా తథా వానరయూథపాః । సింహనాదాంస్తదా నేదుర్లాంగూలాన్ దుధువుస్తదా ॥౬౧॥ తతో భేరీస్సమాజఘ్నుర్మృదంగాంశ్చాప్యవాదయన్ । దధ్ముశ్శంఖాన్ సంప్రహృష్టాః క్ష్వేళంత్యపి తథాపరే ॥౬౨॥ ఆస్ఫోట్యాస్ఫోట్య విక్రాంతా వానరా నగయోధినః । ద్రుమానుత్పాట్య వివిధాంస్తస్థుశ్శతసహస్రశః ॥౬౩॥ విసృజంతో మహానాదాంస్త్రాసయంతో నిశాచరాన్ । లంకాద్వారాణ్యుపాజగ్ముర్యోద్ధుకామాః ప్లవంగమాః ॥౬౪॥ తతస్తు భీమస్తుములో నినాదో బభూవ శాఖామృగయూథపానామ్ । క్షయే నిదాఘస్య యథా ఘనానాం నాదస్సుభీమో నదతాం నిశీథే ॥౬౫॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - పంచాశస్సర్గః - *****

తేషాం సుతుములం శబ్దం వానరాణాం తరస్వినామ్ । నదతాం రాక్షసైస్సార్ధం తదా శుశ్రావ రావణః ॥౧॥ స్నిగ్ధగంభీరనిర్ఘోషం శ్రుత్వా చ నినదం భృశమ్ । సచివానాం తతస్తేషాం మధ్యే వచనమబ్రవీత్ ॥౨॥ యథాసౌ సంప్రహృష్టానాం వానరాణాం సముత్థితః । బహూనాం సుమహాన్నాదో మేఘానామివ గర్జతామ్ ॥౩॥ వ్యక్తం సుమహతీ ప్రీతిరేతేషాం నాత్ర సంశయః । తథా హి విపులైర్నాదైశ్చుక్షుభే వరుణాలయః ॥౪॥ తౌ తు బద్ధౌ శరైస్తీక్ష్ణైర్భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ । అయం చ సుమహాన్నాదశ్శంకాం జనయతీవ మే ॥౫॥ ఏతత్తు వచనం చోక్త్వా మంత్రిణో రాక్షసేశ్వరః । ఉవాచ నైరృతాంస్తత్ర సమీపపరివర్తినః ॥౬॥ జ్ఞాయతాం తూర్ణమేతేషాం సర్వేషాం వనచారిణామ్ । శోకకాలే సముత్పన్నే హర్షకారణముత్థితమ్ ॥౭॥ తథోక్తాస్తేన సంభ్రాంతాః ప్రాకారమధిరుహ్య తే । దదృశుః పాలితాం సేనాం సుగ్రీవేణ మహాత్మనా ॥౮॥ తౌ చ ముక్తౌ సుఘోరేణ శరబంధేన రాఘవౌ । సముత్థితౌ మహాభాగౌ విషేదుః ప్రేక్ష్య రాక్షసాః ॥౯॥ సంత్రస్తహృదయాస్సర్వే ప్రాకారాదవరుహ్య తే । విషణ్ణవదనా ఘోరా రాక్షసేంద్రముపస్థితాః ॥౧౦॥ తదప్రియం దీనముఖా రావణస్య నిశాచరాః । కృత్స్నం నివేదయామాసుర్యథావద్వాక్యకోవిదాః ॥౧౧॥ యౌ తావింద్రజితా యుద్ధే భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ । నిబద్ధౌ శరబంధేన నిష్ప్రకంపభుజౌ కృతౌ ॥౧౨॥ విముక్తౌ శరబంధేన తౌ దృశ్యేతే రణాజిరే । పాశానివ గజౌ ఛిత్త్వా గజేంద్రసమవిక్రమౌ ॥౧౩॥ తచ్ఛ్రుత్వా వచనం తేషాం రాక్షసేంద్రో మహాబలః । చింతాశోకసమాక్రాంతో విషణ్ణవదనోఽబ్రవీత్ ॥౧౪॥ ఘోరైర్దత్తవరైర్బద్ధౌ శరైరాశీవిషోపమైః । అమోఘైస్సూర్యసంకాశైః ప్రమథ్యేంద్రజితా యుధి ॥౧౫॥ తదస్త్రబంధమాసాద్య యది ముక్తౌ రిపూ మమ । సంశయస్థమిదం సర్వమనుపశ్యామ్యహం బలమ్ ॥౧౬॥ నిష్ఫలాః ఖలు సంవృత్తాశ్శరా వాసుకితేజసః । ఆదత్తం యైస్తు సంగ్రామే రిపూణాం మమ జీవితమ్ ॥౧౭॥ ఏవముక్త్వా తు సంక్రుద్ధో నిశ్వసన్నురగో యథా । అబ్రవీద్రక్షసాం మధ్యే ధూమ్రాక్షం నామ రాక్షసమ్ ॥౧౮॥ బలేన మహతా యుక్తో రక్షసాం భీమవిక్రమ । త్వం

వధాయాభినిర్యాహి రామస్య సహ వానరైః ॥౧౯॥ ఏవముక్తస్తు ధూమ్రాక్షో రాక్షసేంద్రేణ ధీమతా। కృత్వా ప్రణామం
సంహృష్టో నిర్జగామ నృపాలయాత్ ॥౨౦॥ అభినిష్క్రమ్య తద్ద్వారం బలాధ్యక్షమువాచ హ। త్వరయస్వ బలం తూర్ణం
కిం చిరేణ యుయుత్సతః ॥౨౧॥ ధూమ్రాక్షవచనం శ్రుత్వా బలాధ్యక్షో బలానుగః। బలముద్యోజయామాస రావణస్యాజ్ఞ
యా ద్రుతమ్ ॥౨౨॥ తే బద్ధఘంటా బలినో ఘోరరూపా నిశాచరాః। విగర్జమానాస్సంహృష్టా ధూమ్రాక్షం పర్యవారయన్
॥౨౩॥ వివిధాయుధహస్తాశ్చ శూలముద్గరపాణయః। గదాభిః పట్టసైర్దండైరాయసైర్ముసలైర్భృశమ్ ॥౨౪॥ పరిఘైర్భిండి
పాలైశ్చ భల్లైః ప్రాసైః పరశ్వధైః। నిర్యయూ రాక్షసా దీప్తా నర్దంతో జలదా యథా ॥౨౫॥ రథైః కవచినస్త్వన్యే ధ్వ
జైశ్చ సమలంకృతైః। సువర్ణజాలవిహితైః ఖరైశ్చ వివిధాననైః ॥౨౬॥ హయైః పరమశీఘ్రైశ్చ గజేంద్రైశ్చ మదోత్క
టైః। నిర్యయూ రాక్షసవ్యాఘ్రా వ్యాఘ్రా ఇవ దురాసదాః ॥౨౭॥ వృకసింహముఖైర్యుక్తం ఖరైః కనకభూషణైః। ఆరు
రోహ రథం దివ్యం ధూమ్రాక్షః ఖరనిస్వనః ॥౨౮॥ స నిర్యాతో మహావీర్యో ధూమ్రాక్షో రాక్షసైర్వృతః। ప్రహసన్ పశ్చి
మద్వారం హనుమాన్ యత్ర యూథపః ॥౨౯॥ రథప్రవరమాస్థాయ ఖరయుక్తం ఖరస్వనమ్। ప్రయాంతం తం మహాఘోరం
రాక్షసం భీమవిక్రమమ్ ॥౩౦॥ అంతరిక్షగతా ఘోరాశ్శకునాః ప్రత్యవారయన్। రథశీర్షే మహాన్ భీమో గృధ్రశ్చ నిపపా
త హ ॥౩౧॥ ధ్వజాగ్రే గ్రథితాశ్చైవ నిపేతుః కుణపాశనాః। రుధిరార్ద్రో మహాన్ శ్వేతః కబంధః పతితో భువి ॥౩౨॥ విస్వ
రం చోత్సృజన్నాదం ధూమ్రాక్షస్య సమీపతః। వవర్ష రుధిరం దేవస్సంచచాల చ మేదినీ ॥౩౩॥ ప్రతిలోమం వవౌ వాయు
ర్నిర్ఘాతసమనిస్వనః। తిమిరౌఘావృతాస్తత్ర దిశశ్చ న చకాశిరే ॥౩౪॥ స తూత్పాతాంస్తదా దృష్ట్వా రాక్షసానాం భ
యావహాన్। ప్రాదుర్భూతాన్ సుఘోరాంశ్చ ధూమ్రాక్షో వ్యథితోఽభవత్ ॥౩౫॥ ముముహూ రాక్షసాస్సర్వే ధూ
మ్రాక్షస్య పురస్సరాః ॥ తతస్సుభీమో బహుభిర్నిశాచరైర్వృతోఽభినిష్క్రమ్య రణోత్సుకో బలీ। దదర్శ తాం రాఘ
వబాహుపాలితాం మహౌఘకల్పాం భువి వానరీం చమూమ్ ॥౩౬॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - ఏకపంచాశస్సర్గః - ****

ధూమ్రాక్షం ప్రేక్ష్య నిర్యాంతం రాక్షసం భీమవిక్రమమ్। వినేదుర్వానరాస్సర్వే ప్రహృష్టా యుద్ధకాంక్షిణః ॥౧॥
తేషాం సుతుములం యుద్ధం సంజజ్ఞే హరిరక్షసామ్। అన్యోన్యం పాదపైర్ఘోరం నిఘ్నతాం శూలముద్గరైః ॥౨॥ ఘోరై
శ్చ పరిఘైశ్చిత్రైస్త్రిశూలైశ్చాపి సంహతైః। రాక్షసైర్వానరా ఘోరైర్వినికృత్తాస్సమంతతః ॥౩॥ వానరై రాక్షసా
శ్చాపి ద్రుమైర్భూమౌ సమీకృతాః। రాక్షసాశ్చాపి సంక్రుద్ధా వానరాన్నిశితైశ్శరైః ॥౪॥ వివ్యధుర్ఘోరసంకాశైః కంక
పత్రైరజిహ్మగైః। తే గదాభిశ్చ భీమాభిః పట్టసైః కూటముద్గరైః ॥౫॥ విదార్యమాణా రక్షోభిర్వానరాస్తే మహాబలాః। అమ
ర్షాజ్జనితోద్ధర్షాశ్చక్రుః కర్మాణ్యభీతవత్ ॥౬॥ శరనిర్భిన్నగాత్రాస్తే శూలనిర్భిన్నమస్తకాః। జగృహుస్తే ద్రుమాంస్త
త్ర శిలాశ్చ హరియూథపాః ॥౭॥ తే భీమవేగా హరయో నర్దమానాస్తతస్తతః। మమంథూ రాక్షసాన్ భీమాన్నామా
ని చ బభాషిరే ॥౮॥ తద్బభూవాద్భుతం ఘోరం యుద్ధం వానరరక్షసామ్। శిలాభిర్వివిధాభిశ్చ బహుభిశ్చైవ పాదపైః ॥౯॥
రాక్షసా మథితాః కేచిద్వానరైర్జితకాశిభిః। వవమూ రుధిరం కేచిన్ముఖై రుధిరభోజనాః ॥ పార్శ్వేషు దారితాః కేచిత్కే
చిద్రాశీకృతా ద్రుమైః ॥౧౦॥ శిలాభిశ్చూర్ణితాః కేచిత్కేచిద్దంతైర్విదారితాః। ధ్వజైర్విమథితైర్భగ్నైః ఖరైశ్చ విని
పాతితైః ॥౧౧॥ రథైర్విధ్వంసితైశ్చాపి పతితై రజనీచరైః। గజేంద్రైః పర్వతాకారైః పర్వతాగ్రైర్వనౌకసామ్ ॥౧౨॥ మ
థితైర్వాజిభిః కీర్ణం సారోహైర్వసుధాతలమ్। వానరైర్భీమవిక్రాంతైరాప్లుత్యాప్లుత్య వేగితైః ॥౧౩॥ రాక్షసాః కరజై
స్తీక్ష్ణైర్ముఖేషు ప్రవిదారితాః। వివర్ణవదనా భూయో విప్రకీర్ణశిరోరుహాః ॥౧౪॥ మూఢాశ్శోణితగంధేన నిపేతుర్ధరణీ
తలే। అన్యే పరమసంక్రుద్ధా రాక్షసా భీమనిస్వనాః ॥౧౫॥ తలైరేవాభిధావంతి వజ్రస్పర్శసమైర్హరీన్। వానరై రాప
తంతస్తే వేగితా వేగవత్తరైః ॥౧౬॥ ముష్టిభిశ్చరణైర్దంతైః పాదపైశ్చావబాధితాః। వానరైర్హన్యమానాస్తే రాక్షసా వి
ప్రదుద్రువుః ॥౧౭॥ సైన్యం తు విద్రుతం దృష్ట్వా ధూమ్రాక్షో రాక్షసర్షభః। క్రోధేన కదనం చక్రే వానరాణాం యుయుత్స
తామ్ ॥౧౮॥ ప్రాసైః ప్రమథితాః కేచిద్వానరాశ్శోణితస్రవాః। ముద్గరైరాహతాః కేచిత్పతితా ధరణీతలే ॥౧౯॥ పరిఘై
ర్మథితాః కేచిద్భిండిపాలైర్విదారితాః। పట్టసైరాహతాః కేచిద్విహ్వలంతో గతాసవః ॥౨౦॥ కేచిద్వినిహతాశ్శూలై రు
ధిరార్ద్రా వనౌకసః। కేచిద్విద్రావితా నష్టాస్సబలై రాక్షసైర్యుధి ॥౨౧॥ విభిన్నహృదయాః కేచిదేకపార్శ్వేన

ధారితాః।విదారితాస్త్రిశూలైశ్చ కేచిదాంత్రైర్వినిస్సృతాః॥౨౨॥తత్సుభీమంమహాయుద్ధంహరిరాక్షససంకులమ్।ప్ర
బభౌశబ్దబహుళంశిలాపాదపసంకులమ్॥౨౩॥ధనుర్జ్యాతంత్రిమధురంహిక్కాతాళసమన్వితమ్।మంద్రస్తనితసంగీతం
యుద్ధగాంధర్వమాబభౌ॥౨౪॥ధూమ్రాక్షస్తుధనుష్పాణిర్వానరాన్రణమూర్ధని। హసన్విద్రావయామాస దిశస్తచ్ఛ
రవృష్టిభిః॥౨౫॥ధూమ్రాక్షేణార్దితంసైన్యంవ్యథితందృశ్యమారుతిః।అభ్యవర్తతసంక్రుద్ధఃప్రగృహ్యవిపులాంశిలామ్
౨౬॥ క్రోధాద్ద్విగుణతామ్రాక్షఃపితృతుల్యపరాక్రమః।శిలాంతాంపాతయామాసధూమ్రాక్షస్యరథంప్రతి॥౨౭॥ఆ
పతంతీంశిలాందృష్ట్వాగదాముద్యమ్యసంభ్రమాత్।రథాదాప్లుత్య వేగేనవసుధాయాంవ్యతిష్ఠత॥౨౮॥సాప్రమథ్యరథంత
స్యనిపపాతశిలాభువి।సచక్రకూబరంసాశ్వంసధ్వజంసశరాసనమ్॥ ౨౯ ॥ సభఙ్క్త్వాతురథంతస్యహనూమాన్మారుతా
త్మజః।రక్షసాంకదనంచక్రేసస్కంధవిటపైర్ద్రుమైః॥౩౦॥ విభిన్నశిరసోభూత్వారాక్షసాశ్శోణితోక్షితాః।ద్రుమైఃప్ర
మథితాశ్చాన్యేనిపేతుర్ధరణీతలే॥౩౧॥ విద్రావ్యరాక్షసంసైన్యంహనూమాన్మారుతాత్మజః। గిరేశ్శిఖరమాదాయ
ధూమ్రాక్షమభిదుద్రువే॥౩౨॥తమాపతంతంధూమ్రాక్షోగదాముద్యమ్యవీర్యవాన్।వినర్దమానస్సహసాహనూమం
తమభిద్రవత్ ॥ ౩౩ ॥ తతఃక్రుద్ధస్తువేగేనగదాంతాంబహుకంటకామ్ । పాతయామాసధూమ్రాక్షోమస్తకేతుహ
నూమతః॥౩౪॥తాడితస్సతయాతత్రగదయాభీమరూపయా। సకపిర్మారుతబలస్తంప్రహారమచింతయన్॥ ౩౫॥ ధూ
మ్రాక్షస్యశిరోమధ్యేగిరిశృంగమపాతయత్।సవిహ్వలితసర్వాంగోగిరిశృంగేణతాడితః॥ ౩౬ ॥ పపాతసహసాభూ
మౌవికీర్ణఇవపర్వతః।ధూమ్రాక్షంనిహతందృష్ట్వాహతశేషానిశాచరాః॥౩౭॥త్రస్తాఃప్రవివిశుర్లంకాంవధ్యమానాఃప్ల
వంగమైః॥౩౮॥సతుపవనసుతోనిహత్యశత్రుంక్షతజవహాస్సరితశ్చసన్నికీర్య।రిపువధజనితశ్రమోమహాత్మాముదమగమ
త్కపిభిశ్చపూజ్యమానః॥ ౩౯॥ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే-ద్విపంచాశస్సర్గః. ****************************

ధూమ్రాక్షంనిహతంశ్రుత్వారావణోరాక్షసేశ్వరః।క్రోధేనమహతావిష్టోనిశ్వసన్నురగోయథా॥౧॥దీర్ఘ
ముష్ణంవినిశ్వస్యక్రోధేనకలుషీకృతః। అబ్రవీద్రాక్షసంశూరంవజ్రదంష్ట్రంమహాబలమ్॥ ౨ ॥ గచ్ఛత్వంవీరనిర్యాహి
రాక్షసైఃపరివారితః।జహిదాశరథింరామంసుగ్రీవంవానరైస్సహ॥౩॥తథేత్యుక్త్వాద్రుతతరంమాయావీరాక్షసేశ్వరః।
నిర్జగామబలైస్సార్ధంబహుభిఃపరివారితః॥౪॥నాగైరశ్వైఃఖరైరుష్ట్రైస్సంయుక్తస్సుసమాహితః । పతాకాధ్వజచి
త్రైశ్చరథైశ్చపరివారితః॥౫॥ తతోవిచిత్రకేయూరమకుటైశ్చవిభూషితః । తనుత్రాణిచసంవృత్యసధనుర్నిర్యయౌ
ద్రుతమ్॥౬॥పతాకాలంకృతందీప్తంతప్తకాంచనభూషణమ్।రథంప్రదక్షిణంకృత్వాసమారోహచ్చమూపతిః॥౭॥ యష్టి
భిస్తోమరైశ్చిత్రైశ్శూలైశ్చముసలైరపి।భిండివాలైశ్చపాశైశ్చశక్తిభిఃపట్టసైరపి॥౮॥ ఖడ్గైశ్చక్రైర్గదాభిశ్చనిశితైశ్చప
రశ్వధైః।పదాతయశ్చనిర్యాతావివిధాశ్శస్త్రపాణయః॥౯॥ విచిత్రవాససస్సర్వేదీప్తారాక్షసపుంగవాః । గజామదో
త్కటాశ్శూరాశ్చలంతఇవపర్వతాః॥౧౦॥ఆరూఢాయుద్ధకుశలైస్తోమరాంకుశపాణిభిః। అన్యేలక్షణసంయుక్తాశ్శూరా
రూఢామహాహయాః॥౧౧॥తద్రాక్షసబలంఘోరంవిప్రస్థితమశోభత। ప్రావృట్కాలేయథామేఘానర్దమానాస్స
విద్యుతః॥౧౨॥ నిస్సృతాదక్షిణద్వారాదంగదోయత్రయూథపః । తేషాంనిష్క్రమమాణానామశుభంసమజాయత ॥
౧౩॥ఆకాశాద్విఘనాత్తీవ్రాఉల్కాశ్చాభ్యపతంస్తదా। వమంత్యఃపావకజ్వాలాశ్శివాఘోరంవవాశిరే॥౧౪॥ వ్యా
హరంతోమృగాఘోరారక్షసాంనిధనంతదా।సమాపతంతోయోధాస్తుప్రాస్ఖలన్భయమోహితాః॥౧౫॥ ఏతానౌ
త్పాతికాన్దృష్ట్వావజ్రదంష్ట్రోమహాబలః।ధైర్యమాలంబ్యతేజస్వీనిర్జగామరణోత్సుకః॥ ౧౬ ॥ తాంస్తునిష్క్రమతో
దృష్ట్వావానరాజితకాశినః।ప్రణేదుస్సహసానాదాన్పూరయంతోదిశోదశ॥౧౭॥ తతఃప్రవృత్తంతుములంహరీణాంరా
క్షసైస్సహ। ఘోరాణాంభీమరూపాణామన్యోన్యవధకాంక్షిణామ్॥౧౮॥ నిష్పతంతోమహోత్సాహాభిన్నదేహశిరో
ధరాః।రుధిరోక్షితసర్వాంగాన్యపతన్జగతీతలే॥౧౯॥ కేచిదన్యోన్యమాసాద్యశూరాఃపరిఘపాణయః। చిక్షిపుర్వివిధంశ
స్త్రంసమరేష్వనివర్తినః॥౨౦॥ద్రుమాణాంచశిలానాంచశస్త్రాణాంచాపినిస్వనః। శ్రూయతేసుమహాంస్తత్రఘోరో
హృదయభేదనః॥౨౧॥రథనేమిస్వనస్తత్రధనుషశ్చాపినిస్వనః।శంఖభేరీమృదంగానాంబభూవతుములస్స్వనః॥౨౨॥ కేచి

దస్త్రాణి సంత్యజ్య బాహుయుద్ధమకుర్వత । తలైశ్చ చరణైశ్చాపి ముష్టిభిశ్చ ద్రుమైరపి ॥౨౩॥ జానుభిశ్చ హతాః కేచిద్భి
న్నదేహాశ్చ రాక్షసాః । శిలాభిశ్చూర్ణితాః కేచిద్వానరైర్యుద్ధదుర్మదైః ॥౨౪॥ వజ్రదంష్ట్రో భృశం బాణై రణే విత్రాస
యన్హరీన్ । చచార లోకసంహారే పాశహస్త ఇవాంతకః ॥౨౫॥ బలవంతోఽస్త్రవిదుషో నానాప్రహరణా రణే । జఘ్నుర్వా
నరసైన్యాని రాక్షసాః క్రోధమూర్ఛితాః ॥౨౬॥ నిఘ్నతో రాక్షసాన్దృష్ట్వా సర్వాన్వాలిసుతో రణే । క్రోధేన ద్విగుణా
విష్టః సంవర్తక ఇవానలః ॥౨౭॥ తాన్రాక్షసగణాన్సర్వాన్వృక్షముద్యమ్య వీర్యవాన్ । అంగదః క్రోధతామ్రాక్ష
స్సింహః క్షుద్రమృగానివ ॥౨౮॥ చకార కదనం ఘోరం శక్రతుల్యపరాక్రమః । అంగదాభిముఖాస్తత్ర రాక్షసా భీమవి
క్రమాః ॥౨౯॥ విభిన్నశిరసః పేతుర్వికృత్తా ఇవ పాదపాః । రథైరశ్వైర్ధ్వజైశ్చైవ శరీరైర్హరిరక్షసామ్ ॥౩౦॥ రుధిరై
వసంఛన్నా భూమిర్భయకరీ తదా । హారకేయూరవస్త్రైశ్చ శస్త్రైశ్చ సమలంకృతా ॥౩౧॥ భూమిర్భాతి రణే తత్ర శా
రదీవ యథా నిశా । అంగదస్య చ వేగేన తద్రాక్షసబలం మహత్ ॥౩౨॥ ప్రాకంపత తదా తత్ర పవనేనాంబుదో యథా ॥ ఇతి
శ్రీమద్యుద్ధకాండే - త్రిపంచాశస్సర్గః **

స్వబలస్య నిఘాతేన అంగదస్య జయేన చ । రాక్షసః క్రోధమావిష్టో వజ్రదంష్ట్రో మహాబలః ॥౧॥ స విస్ఫార్య ధనుర్ఘో
రం శక్రాశనిసమస్వనమ్ । వానరాణామనీకాని ప్రాకిరచ్ఛరవృష్టిభిః ॥౨॥ రాక్షసాశ్చాపి ముఖ్యాస్తే రథేషు సమవస్థితాః ।
నానాప్రహరణాశ్శూరాః ప్రాయుధ్యంత తదా రణే ॥౩॥ వానరాణాం తు శూరాస్తే సర్వే చ ప్లవగర్షభాః । అయుధ్యంత శి
లాహస్తాస్సమవేతాస్సమంతతః ॥౪॥ తత్రాయుధసహస్రాణి తస్మిన్నాయోధనే భృశమ్ । రాక్షసాః కపిముఖ్యేషు పాత
యాంచక్రిరే తదా ॥౫॥ వానరాశ్చాపి రక్షస్సు గిరీన్వృక్షాన్మహాశిలాః । ప్రవీరాః పాతయామాసుర్మత్తవారణసన్ని
భాః ॥౬॥ శూరాణాం యుధ్యమానానాం సమరేష్వనివర్తినామ్ । రక్షసాం వానరాణాం చ సుయుద్ధం సమవర్తత ॥౭॥ ప్రభి
న్నశిరసః కేచిచ్ఛిన్నైః పాదైశ్చ బాహుభిః । శస్త్రైరర్పితదేహాస్తు రుధిరేణ సముక్షితాః ॥౮॥ హరయో రాక్షసాశ్చైవ
శేరతే గాం సమాశ్రితాః । కంకగృధ్రబలాకీర్ణా గోమాయుగణసంకులాః ॥౯॥ కబంధాని సముత్పేతుర్భీరూణాం భీష
ణాని వై । ఛిన్నబాహుశిరఃపాదా భిన్నకాయాశ్చ భూతలే ॥౧౦॥ వానరా రాక్షసాశ్చాపి నిపేతుస్తత్ర వై రణే । తతో వానర
సైన్యేన హన్యమానం తు రక్షసామ్ ॥౧౧॥ ప్రాభజ్యత బలం సర్వం వజ్రదంష్ట్రస్య పశ్యతః । రాక్షసాన్భయవిత్ర
స్తాన్హన్యమానాన్ప్లవంగమైః ॥౧౨॥ దృష్ట్వా భూద్రోషతామ్రాక్షో వజ్రదంష్ట్రః ప్రతాపవాన్ । ప్రవివేశ ధనుష్పాణి
స్త్రాసయన్హరివాహినీమ్ ॥౧౩॥ శరైర్విదారయామాస కంకపత్రైరజిహ్మగైః । జఘాన వానరాంస్తత్ర సప్తాష్టౌ నవ పం
చ చ ॥౧౪॥ వివ్యాధ పరమక్రుద్ధో వజ్రదంష్ట్రః ప్రతాపవాన్ । త్రస్తాస్సర్వే హరిగణాశ్శరైస్సంకృత్తకంధరాః ॥౧౫॥ అంగ
దం సంప్రధావంతి ప్రజాపతిమివ ప్రజాః । తతో హరిగణాన్భగ్నాన్దృష్ట్వా వాలిసుతస్తదా ॥౧౬॥ క్రోధేన వజ్రదంష్ట్రం
తముదీక్షంతముదైక్షత । వజ్రదంష్ట్రోఽంగదశ్చోభౌ సంగతౌ హరిరాక్షసౌ ॥౧౭॥ చేరతుః పరమక్రుద్ధౌ హరిమత్తగజావివ । తత
శ్శరసహస్రేణ వాలిపుత్రం మహాబలః ॥౧౮॥ జఘాన మర్మదేశేషు మాతంగమివ తోమరైః । రుధిరోక్షితసర్వాంగో వా
లిసూనుర్మహాబలః ॥౧౯॥ చిక్షేప వజ్రదంష్ట్రాయ వృక్షం భీమపరాక్రమః । దృష్ట్వా పతంతం తం వృక్షమసంభ్రాంతశ్చ రా
క్షసః ॥౨౦॥ చిచ్ఛేద బహుధా సోఽపి నికృత్తః పతితో భువి । తం దృష్ట్వా వజ్రదంష్ట్రస్య విక్రమం ప్లవగర్షభః ॥౨౧॥ ప్రగృహ్య విపు
లం శైలం చిక్షేప చ ననాద చ । సమాపతంతం తం దృష్ట్వా రథాదాప్లుత్య వీర్యవాన్ ॥౨౨॥ గదాపాణిరసంభ్రాంతః పృథివ్యాం
సమతిష్ఠత । సోఽంగదేన బలాత్ క్షిప్తో గత్వా తు రణమూర్ధని ॥౨౩॥ స చ క్రకూబరం సాశ్వం ప్రమమాథ రథం తదా । తతో
న్యం గిరిమాక్షిప్య విపులం ద్రుమభూషితమ్ ॥౨౪॥ వజ్రదంష్ట్రస్య శిరసి పాతయామాస సోఽంగదః । అభవచ్ఛోణితోద్గారీ
వజ్రదంష్ట్రస్సుమూర్ఛితః ॥౨౫॥ ముహూర్తమభవన్మూఢో గదామాలింగ్య నిశ్శ్వసన్ । స లబ్ధసంజ్ఞో గదయా వాలిపుత్ర
మవస్థితమ్ ॥౨౬॥ జఘాన పరమక్రుద్ధో వక్షోదేశే నిశాచరః । గదాం త్యక్త్వా తతస్తత్ర ముష్టియుద్ధమవర్తత ॥౨౭॥ అన్యో
న్యం జఘ్నతుస్తత్ర తావుభౌ హరిరాక్షసౌ । రుధిరోద్గారిణౌ తౌ తు ప్రహారైర్జర్ఝరీకృతౌ ॥౨౮॥ బభూవతుస్సుసంభ్రాం
తావంగారకబుధావివ । తతః పరమతేజస్వీ అంగదః కపికుంజరః ॥౨౯॥ ఉత్పాట్య వృక్షం స్థితవాన్బహుపుష్పఫలాచితమ్ ।
స జగ్రాహార్షభం చర్మ ఖడ్గం చ విపులం శుభమ్ ॥౩౦॥ కింకిణీజాలసంఛన్నం చర్మణా చ పరిష్కృతమ్ । చిత్రాంశ్చ

రథమార్గాన్రుషితౌకపిరాక్షసౌ||౩౧||జఘ్నతుశ్చతదాన్యోన్యంనిర్దయంజయకాంక్షిణౌ। వ్రణైశ్చాస్రైరశో
భేతాంపుష్పితావివకింశుకౌ||౩౨||యుధ్యమానౌపరిశ్రాంతౌజానుభ్యామవనింగతౌ।నిమేషాంతరమాత్రేణఅంగదఃకపి
కుంజరః||౩౩||ఉదతిష్ఠతదీప్తాక్షోదండాహతఇవోరగః।నిర్మలేనసుధౌతేనఖడ్గేనాస్యమహచ్ఛిరః||౩౪||జఘానవజ్రదం
ష్ట్రస్యవాలిసూనుర్మహాబలః।రుధిరోక్షితగాత్రస్యబభూవపతితంద్విధా||౩౫||సరోషపరివృత్తాక్షంశుభంఖడ్గహతం
శిరః। వజ్రదంష్ట్రంహతందృష్ట్వారాక్షసాభయమోహితాః||౩౬||త్రస్తాఃప్రత్యపతన్లంకాంవధ్యమానాఃప్లవంగమైః।
విషణ్ణవదనాదీనాహ్రియాకించిదవాఙ్ముఖాః||౩౭||నిహత్యతంవజ్రధరప్రభావస్సవాలిసూనుఃకపిసైన్యమధ్యే।జగా
మహర్షంమహితోమహాబలస్సహస్రనేత్రస్త్రిదశైరివావృతః||౩౮||ఇతిశ్రీమద్యుద్ధకాండే-చతుఃపంచాశస్సర్గః-*

వజ్రదంష్ట్రంహతంశ్రుత్వావాలిపుత్రేణరావణః।బలాధ్యక్షమువాచేదంకృతాంజలిమవస్థితమ్||౧||శీఘ్రంని
ర్యాంతుదుర్ధర్షారాక్షసాభీమవిక్రమాః।అకంపనంపురస్కృత్యసర్వశస్త్రప్రకోవిదమ్||౨||ఏషశాస్తాచగోప్తాచనే
తాచయుధిసమ్మతః।భూతికామశ్చమేనిత్యంనిత్యంచసమరప్రియః||౩||ఏషజేష్యతికాకుత్స్థౌసుగ్రీవంచమహాబలమ్।వా
నరాంశ్చాపరాన్ఘోరాన్హనిష్యతిపరంతపః||౪||పరిగృహ్యసతామాజ్ఞాంరావణస్యమహాబలః।బలంసంత్వరయామా
సతదాలఘువిక్రమః||౫||తతోనానాప్రహరణాభీమాక్షాభీమదర్శనాః।నిష్పేతూరాక్షసాముఖ్యాబలాధ్యక్షప్రచో
దితాః||౬||రథమాస్థాయవిపులంతప్తకాంచనకుండలః। మేఘాభోమేఘవర్ణశ్చమేఘస్వనమహాస్వనః||౭||రాక్షసైస్సం
వృతోభీమైస్తదానిర్యాత్యకంపనః। నహికంపయితుంశక్యస్సురైరపిమహామృధే||౮||అకంపనస్తతస్తేషామాదిత్యఇవతేజ
సా। తస్యనిర్ధావమానస్యసంరబ్ధస్యయుయుత్సయా||౯||అకస్మాద్దైన్యమాగచ్ఛద్ధయానాంరథవాహినామ్।వ్యస్ఫుర
న్నయనంచాస్యసవ్యంయుద్ధాభినందినః||౧౦||వివర్ణోముఖవర్ణశ్చగద్గదశ్చాభవత్స్వనః।అభవత్సుదినేచాపిదుర్దినం
రూక్షమారుతమ్||౧౧||ఊచుఃఖగామృగాస్సర్వేవాచఃక్రూరాభయావహాః।ససింహోపచితస్కంధశ్శార్దూలస
మవిక్రమః||౧౨||తానుత్పాతానచింత్యైవనిర్జగామరణాజిరమ్।తదానిర్గచ్ఛతస్తస్యరక్షసస్సహరాక్షసైః||౧౩||బ
భూవసుమహాన్నాదఃక్షోభయన్నివసాగరమ్।తేనశబ్దేనవిత్రస్తావానరాణాంమహాచమూః||౧౪||ద్రుమశైలప్రహరణా
యోద్ధుంసముపస్థిత। తేషాంయుద్ధంమహారౌద్రంసంజజ్ఞేహరిరక్షసామ్||౧౫||రామరావణయోరర్థేసమభిత్యక్తదే
హినామ్।సర్వేహ్యతిబలాశ్శూరాస్సర్వేపర్వతసన్నిభాః||౧౬||హరయోరాక్షసాశ్చైవపరస్పరజిఘాంసవః। తేషాంవి
నర్దతాంశబ్దఃసంయుగేతితరస్వినామ్||౧౭||శుశ్రువేసుమహాన్క్రోధాదన్యోన్యమభిగర్జతామ్।రజశ్చారుణవర్ణా
భంసుభీమమభవద్భృశమ్||౧౮||ఉద్ధూతంహరిరక్షోభిస్సంరురోధదిశోదశ।అన్యోన్యంరజసాతేనకౌశేయోద్ధూతపాం
డునా||౧౯||సంవృతానిచభూతానిదదృశుర్నరణాజిరే।నధ్వజోనపతాకావావర్మవాతురగోపివా||౨౦||ఆయుధంస్యం
దనంవాపిదదృశేతేనరేణునా।శబ్దశ్చసుమహాంస్తేషాంనర్దతామభిధావతామ్||౨౧||శ్రూయతేతుములెయుద్ధేనరూపా
ణిచకాశిరే।హరీనేవసుసంక్రుద్ధాహరయోజఘ్నురాహవే||౨౨||రాక్షసాశ్చాపిరక్షాంసినిజఘ్నుస్తిమిరేతదా।పరాం
శ్చైవవినిఘ్నంతఃస్వాంశ్చవానరరాక్షసాః||౨౩||రుధిరార్ద్రాంతదాచక్రుర్మహీంపంకానులేపనామ్।తతస్తురుధిరౌ
ఘేణసిక్తంవ్యపగతంరజః||౨౪||శరీరశవసంకీర్ణాబభూవచవసుంధరా। ద్రుమశక్తిశిలాప్రాసైర్గదాపరిఘతోమరైః||
హరయోరాక్షసాశ్చైవజఘ్నురన్యోన్యమోజసా। బాహుభిఃపరిఘాకారైర్యుధ్యంతఃపర్వతోపమాః||౨౫||హర
యోభీమకర్మాణోరాక్షసాన్జఘ్నురాహవే। రాక్షసాస్త్వపిసంక్రుద్ధాఃప్రాసతోమరపాణయః||౨౬||కపీన్నిజ
ఘ్నిరేతత్రశస్త్రైఃపరమదారుణైః।అకంపనస్సుసంక్రుద్ధోరాక్షసానాంచమూపతిః||౨౭||సంహర్షయతితాన్సర్వా
న్రాక్షసాన్భీమవిక్రమాన్। హరయస్త్వపిరక్షాంసిమహాద్రుమమహాశ్మభిః||౨౮||విదారయంత్యభిక్రమ్యశస్త్రాణ్యా
చ్ఛిద్యవీర్యతః।ఏతస్మిన్నంతరేవీరాహరయఃకుముదోనలః||౩౦||మైందశ్చద్వివిదఃక్రుద్ధాశ్చక్రుర్వేగమనుత్తమమ్। తేతు
వృక్షైర్మహావేగారాక్షసానాంచమూముఖే||౩౧||కదనంసుమహచ్చక్రుర్లీలయాహరియూథపాః। మమంథూరాక్ష
సాన్సర్వేవానరాగణశోభృశమ్||౩౨||ఇతిశ్రీమద్యుద్ధకాండే-పంచపంచాశస్సర్గః-*********************

తద్దృష్ట్వాసుమహత్కర్మకృతంవానరసత్తమైః। క్రోధమాహారయామాసయుధితీవ్రమకంపనః|| ౧|| క్రోధ

మూర్ఛితరూపస్తు ధూన్వన్ పరమకార్ముకమ్। దృష్ట్వా తు కదనం క్రూరం సారథిం వాక్యమబ్రవీత్ ॥ తత్రైవ తావత్త్వ
రితం రథం ప్రాపయ సారథే। ఏతేఽత్ర బహవో ఘ్నంతి సుబహూన్ రాక్షసాన్ రణే ॥౩॥ ఏతేఽత్ర బలవంతో హి భీమకాయా
శ్చ వానరాః। ద్రుమశైలప్రహరణాస్తిష్ఠంతి ప్రముఖే మమ ॥౪॥ ఏతాన్ నిహంతుమిచ్ఛామి సమరశ్లాఘినో హ్యహమ్। ఏతైః
ప్రమథితం సర్వం దృశ్యతే రాక్షసం బలమ్ ॥౫॥ తతః ప్రజవనాశ్వేన రథేన రథినాం వరః। హరీనభ్యహనత్ క్రోధాచ్ఛరజా
లైరకంపనః ॥౬॥ న స్థాతుం వానరాః శేకుః కిం పునర్యోద్ధుమాహవే। అకంపనశరైర్భగ్నాః సర్వ ఏవాభిదుద్రువుః ॥౭॥ తాన్
మృత్యువశమాపన్నానకంపనవశం గతాన్। సమీక్ష్య హనుమాన్ జ్ఞాతీనుపతస్థే మహాబలః ॥౮॥ తం మహాప్లవగం దృష్ట్వా స
ర్వే ప్లవగయూథపాః। సమేత్య సమరే వీరాస్సంహృష్టాః పర్యవారయన్ ॥౯॥ వ్యవస్థితం హనూమంతం తే దృష్ట్వా హరియూ
థపాః। బభూవుర్బలవంతో హి బలవంతం సమాశ్రితాః ॥౧౦॥ అకంపనస్తు శైలాభం హనూమంతమవస్థితమ్। మహేంద్ర ఇ
వ ధారాభిః శరైరభివవర్ష హ ॥౧౧॥ అచింతయిత్వా బాణౌఘాన్ శరీరే పతితాన్ శితాన్। అకంపనవధార్థాయ మనో ద
ధ్రే మహాబలః ॥౧౨॥ స ప్రసహ్య మహాతేజా హనూమాన్ మారుతాత్మజః। అభిదుద్రావ తద్రక్షః కంపయన్నివ మేదినీమ్ ॥
౧౩॥ తస్యాభినర్దమానస్య దీప్యమానస్య తేజసా। బభూవ రూపం దుర్ధర్షం దీప్తస్యేవ విభావసోః ॥౧౪॥ ఆత్మానం త్వప్రహ
రణం జ్ఞాత్వా క్రోధసమన్వితః। శైలముత్పాటయామాస వేగేన హరిపుంగవః ॥౧౫॥ తం గృహీత్వా మహాశైలం పాణినై
కేన మారుతిః। స వినద్య మహానాదం భ్రామయామాస వీర్యవాన్ ॥౧౬॥ తతస్తమభిదుద్రావ రాక్షసేంద్రమకంపనమ్।
పురా హి నముచిం సంఖ్యే వజ్రేణేవ పురందరః ॥౧౭॥ అకంపనస్తు తద్దృష్ట్వా గిరిశృంగం సముద్యతమ్। దూరాదేవ మహాబాణైర
ర్ధచంద్రైర్వ్యదారయత్ ॥౧౮॥ తత్పర్వతాగ్రమాకాశే రక్షోబాణవిదారితమ్। విశీర్ణం పతితం దృష్ట్వా హనూమాన్
క్రోధమూర్ఛితః ॥౧౯॥ సోఽశ్వకర్ణం సమాసాద్య రోషదర్పాన్వితో హరిః। తూర్ణముత్పాటయామాస మహాగిరిమి
వోచ్ఛ్రితమ్ ॥౨౦॥ తం గృహీత్వా మహాస్కంధం సోఽశ్వకర్ణం మహాద్యుతిః। ప్రసహ్య పరయా ప్రీత్యా భ్రామయామా
స సంయుగే ॥౨౧॥ ప్రధావన్నూరువేగేన ప్రభంజంస్తరసా ద్రుమాన్। హనూమాన్ పరమక్రుద్ధశ్చరణైర్దారయన్ క్షితిమ్ ॥
౨౨॥ గజాంశ్చ సగజారోహాన్ సరథాన్ రథినస్తథా। జఘాన హనుమాన్ ధీమాన్ రాక్షసాంశ్చ పదాతిగాన్ ॥ ౨౩ ॥ తమంత
కమివ క్రుద్ధం సమరే ప్రాణహారిణమ్। హనూమంతమభిప్రేక్ష్య రాక్షసా విప్రదుద్రువుః ॥౨౪॥ తమాపతంతం సంక్రుద్ధం
రాక్షసానాం భయావహమ్। దదర్శాకంపనో వీరశ్చుక్రోధ చ ననాద చ ॥౨౫॥ స చతుర్దశభిర్బాణైశ్శితైర్దేహవిదారణైః। నిర్బి
భేద హనూమంతం మహావీర్యమకంపనః ॥ ౨౬ ॥ స తదా ప్రతివిద్ధస్తు బహ్వీభిః శరవృష్టిభిః। హనూమాన్ దదృశే
వీరః ప్రరూఢ ఇవ సానుమాన్ ॥ ౨౭ ॥ విరరాజ మహాకాయో మహావీర్యో మహామనాః। పుష్పితా
శోకసంకాశో విధూమ ఇవ పావకః ॥ ౨౮ ॥ తతోఽన్యం వృక్షముత్పాట్య కృత్వా వేగమనుత్తమమ్। శిరస్యభిజఘానాశు రా
క్షసేంద్రమకంపనమ్ ॥౨౯॥ స వృక్షేణ హతస్తేన సక్రోధేన మహాత్మనా। రాక్షసో వానరేంద్రేణ పపాత చ మమార చ ॥౩౦॥
తం దృష్ట్వా నిహతం భూమౌ రాక్షసేంద్రమకంపనమ్। వ్యథితా రాక్షసాస్సర్వే క్షితికంప ఇవ ద్రుమాః ॥౩౧॥ త్యక్తప్రహరణా
స్సర్వే రాక్షసాస్తే పరాజితాః। లంకామభియయుస్త్రస్తా వానరైస్తైరభిద్రుతాః ॥౩౨॥ తే ముక్తకేశాస్సంభ్రాంతా భ
గ్నమానాః పరాజితాః। స్రవచ్ఛ్రమజలైరంగైః శ్వసంతో విప్రదుద్రువుః ॥ ౩౩॥ అన్యోన్యం ప్రమమంథుస్తే వివిశుర్నగ
రం భయాత్। పృష్ఠతస్తే సుసమ్మూఢాః ప్రేక్షమాణా ముహుర్ముహుః ॥౩౪॥ తేషు లంకాం ప్రవిష్టేషు రాక్షసేషు మహాబ
లాః। సమేత్య హరయస్సర్వే హనూమంతమపూజయన్ ॥౩౫॥ సోఽపి ప్రహృష్టస్తాన్ సర్వాన్ హరీన్ ప్రత్యభిపూజయత్।
హనూమాన్ సత్త్వసంపన్నో యథార్హమనుకూలతః ॥ ౩౬॥ వినేదుశ్చ యథాప్రాణం హరయో జితకాశినః। చకృషుశ్చ
పునస్తత్ర స ప్రాణానపి రాక్షసాన్ ॥౩౭॥ స వీరశోభామభజన్మహాకపిస్సమేత్య రక్షాంసి నిహత్య మారుతిః। మహాసురం భీ
మమమిత్రనాశనం యథైవ విష్ణుర్బలినం చమూముఖే ॥౩౮॥ అపూజయన్ దేవగణాస్తదా కపిం స్వయం చ రామోఽతిబలశ్చ
లక్ష్మణః। తథైవ సుగ్రీవముఖాః ప్లవంగమా విభీషణశ్చైవ మహాబలస్తథా ॥౩౯॥ ఇతి యుద్ధకాండే షట్పంచాశస్సర్గః. ❖❖

అకంపనవధం శ్రుత్వా క్రుద్ధో వై రాక్షసేశ్వరః। కించిద్దీనముఖశ్చాపి సచివాంస్తానుదైక్షత ॥౧॥ స తు ధ్యాత్వా ము
హూర్తం తు మంత్రిభిస్సంవిచార్య చ। తతస్తు రావణః పూర్వదివసే రాక్షసాధిపః ॥ ౨ ॥ పురీం పరియయౌ లంకాం సర్వాన్

గుల్మానవేక్షితుమ్। తాం రాక్షసగణైర్గుప్తాం గుల్మైర్బహుభిరావృతామ్॥ ౩ ॥ దదర్శ నగరీం లంకాం పతాకాధ్వజమాలి
నీమ్। రుద్ధాం తు నగరీం దృష్ట్వా రావణో రాక్షసేశ్వరః॥౪॥ ఉవాచాత్మహితం కాలే ప్రహస్తం యుద్ధకోవిదమ్। పురస్యోపనివి
ష్టస్య సహసా పీడితస్య చ॥౫॥ నాన్యం యుద్ధాత్ప్రపశ్యామి మోక్షం యుద్ధవిశారద। అహం వా కుంభకర్ణో వా త్వం వా సే
నాపతిర్మమ॥౬॥ ఇంద్రజిద్వా నికుంభో వా వహేయుర్భారమీదృశమ్। స త్వం బలమితః శీఘ్రమాదాయ పరిగృహ్య చ॥౭॥
విజయాయాభినిర్యాహి యత్ర సర్వే వనౌకసః। నిర్యాణాదేవ తే నూనం చపలా హరివాహినీ॥ ౮ ॥ నర్దతాం రాక్షసేం
ద్రాణాం శ్రుత్వా నాదం ద్రవిష్యతి। చపలా హ్యవినీతాశ్చ చలచిత్తాశ్చ వానరాః॥౯॥ న సహిష్యంతి తే నాదం సింహనాదమి
వ ద్విపాః। విద్రుతే చ బలే తస్మిన్ రామః సౌమిత్రిణా సహ॥౧౦॥ అవశస్తే నిరాలంబః ప్రహస్త వశమేష్యతి। ఆపత్సంశయితా
శ్రేయో నాత్ర నిస్సంశయీకృతా॥౧౧॥ ప్రతిలోమానులోమం వా యద్వా నో మన్యసే హితమ్। రావణేనైవముక్తస్తు
ప్రహస్తో వాహినీపతిః॥౧౨॥ రాక్షసేంద్రమువాచేదమసురేంద్రమివోశనాః। రాజన్మంత్రితపూర్వం నః కుశలైః సహ మం
త్రిభిః॥౧౩॥ వివాదశ్చాపి నో వృత్తః సమవేక్ష్య పరస్పరమ్। ప్రదానేన తు సీతాయాః శ్రేయో వ్యవసితం మయా॥౧౪॥ అ
ప్రదానే పునర్యుద్ధం దృష్టమేతత్తథైవ నః। సోఽహం దానైశ్చ మానైశ్చ సతతం పూజితస్త్వయా॥౧౫॥ సాంత్వైశ్చ వివిధైః
కాలే కిం న కుర్యాం ప్రియం తవ। న హి మే జీవితం రక్ష్యం పుత్రదారధనాని వా॥౧౬॥ త్వం పశ్య మాం జుహూషంతం త్వదర్థం
జీవితం యుధి। ఏవముక్త్వా తు భర్తారం రావణం వాహినీపతిః॥౧౭॥ ఉవాచేదం బలాధ్యక్షాన్ ప్రహస్తః పురతః స్థితాన్। స
మానయత మే శీఘ్రం రాక్షసానాం మహద్బలమ్॥౧౮॥ మద్బాణాశనివేగేన హతానాం చ రణాజిరే। అద్య తృప్యంతు మాంసే
న పక్షిణః కాననౌకసామ్॥౧౯॥ ఇత్యుక్తాస్తే ప్రహస్తేన బలాధ్యక్షాః కృతత్వరాః। బలముద్యోజయామాసుస్తస్మిన్ రాక్షస
మందిరే॥౨౦॥ సా బభూవ ముహూర్తేన తిగ్మనానావిధాయుధైః। లంకా రాక్షసవీరైస్తైర్గజైరివ సమాకులా॥౨౧॥ హు
తాశనం తర్పయతాం బ్రాహ్మణాంశ్చ నమస్యతామ్। ఆజ్యగంధప్రతివహః సురభిర్మారుతో వవౌ॥౨౨॥ స్రజశ్చ వివిధాకా
రా జగృహుస్త్వభిమంత్రితాః। సంగ్రామసజ్జాః సంహృష్టా ధారయన్ రాక్షసాస్తదా॥౨౩॥ సధనుష్కాః కవచినో వేగా
దాప్లుత్య రాక్షసాః। రావణం ప్రేక్ష్య రాజానం ప్రహస్తం పర్యవారయన్॥౨౪॥ అథామంత్ర్య చ రాజానం భేరీమాహత్య
భైరవామ్। ఆరురోహ రథం దివ్యం ప్రహస్తః సజ్జకల్పితమ్॥౨౫॥ హయైర్మహాజవైర్యుక్తం సమ్యక్సూతసుసంయుతమ్। మ
హాజలదనిర్ఘోషం సాక్షాచ్చంద్రార్కభాస్వరమ్॥౨౬॥ ఉరగధ్వజదుర్ధర్షం సువరూథం స్వపస్కరమ్। సువర్ణ
జాలసంయుక్తం ప్రహసంతమివ శ్రియా॥౨౭॥ తతస్తం రథమాస్థాయ రావణార్పితశాసనః। లంకాయా నిర్యయౌ తూర్ణం
బలేన మహతావృతః॥ ౨౮॥ తతో దుందుభినిర్ఘోషః పర్జన్యనినదోపమః। వాదిత్రాణాం చ నినదః పూరయన్నివ సాగ
రమ్॥౨౯॥ శుశ్రువే శంఖశబ్దశ్చ ప్రయాతే వాహినీపతౌ। నినదంతః స్వరాన్ ఘోరాన్ రాక్షసా జగ్మురగ్రతః॥౩౦॥ భీమ
రూపా మహాకాయాః ప్రహస్తస్య పురస్సరాః। నరాంతకః కుంభహనుర్మహానాదః సమున్నతః॥౩౧॥ ప్రహస్తసచివా
హ్యేతే నిర్యయుః పరివార్య తమ్। వ్యూఢేనైవ సుఘోరేణ పూర్వద్వారాత్స నిర్యయౌ॥ ౩౨॥ గజయూథనికాశేన బలేన మ
హతావృతః। సాగరప్రతిఘోషేణ వృతస్తేన బలేన సః॥౩౩॥ ప్రహస్తో నిర్యయౌ తూర్ణం క్రుద్ధః కాలాంతకోపమః। తస్య
నిర్యాణఘోషేణ రాక్షసానాం చ నర్దతామ్॥౩౪॥ లంకాయాం సర్వభూతాని వినేదుర్వికృతైః స్వరైః। వ్యభ్రమాకాశ
మావిశ్య మాంసశోణితభోజనాః॥ ౩౫ ॥ మండలాన్యపసవ్యాని ఖగాశ్చక్రూ రథం ప్రతి। వమంత్యః పావకజ్వాలాః శివా
ఘోరా వవాశిరే॥౩౬॥ అంతరిక్షాత్పపాతోల్కా వాయుశ్చ పరుషో వవౌ। అన్యోన్యమభిసంరబ్ధా గ్రహాశ్చ న చకాశిరే॥౩౭॥
మేఘాశ్చ ఖరనిర్ఘోషా రథస్యోపరి రక్షసః। వవృషూ రుధిరం చాస్య సిషిచుశ్చ పురస్సరాన్॥౩౮॥ కేతుమూర్ధని గృధ్రో
ఽస్య నిలీనో దక్షిణాముఖః। తుదన్నుభయతః పార్శ్వం సమగ్రమహరత్ప్రభామ్॥౩౯॥ సారథేర్బహుశశ్చాస్య సంగ్రా
మమవగాహతః। ప్రతోదో న్యపతద్ధస్తాత్సూతస్య హయసాదినః॥౪౦॥ నిర్యాణశ్రీశ్చ యాస్యాసీద్భాస్వరా చ సుదుర్లభా
సా ననాశ ముహూర్తేన సమే చ స్ఖలితా హయాః॥౪౧॥ ప్రహస్తం త్వభినిర్యాంతం ప్రఖ్యాతబలపౌరుషమ్। యుధి నానా
ప్రహరణా కపిసేనాభ్యవర్తత॥౪౨॥ అథ ఘోషః సుతుములో హరీణాం సమజాయత। వృక్షానారుజతాం చైవ గుర్వీరా
గృహ్ణతాం శిలాః॥౪౩॥ నదతాం రాక్షసానాం చ వానరాణాం చ గర్జతామ్। ఉభే ప్రముదితే సైన్యే రక్షోగణవనౌకసామ్॥

౨౪॥ వేగితానాంసమర్థానామన్యోన్యవధకాంక్షిణామ్।పరస్పరంచాహ్వయతాంనినాదఃశ్రూయతేమహాన్॥౨౫॥
తతఃప్రహస్తఃకపిరాజవాహినీమభిప్రతస్థేవిజయాయదుర్మతిః। వివృద్ధవేగాంచవివేశతాంచమూంయథాముమూర్షు
శ్శలభోవిభావసుమ్॥౨౬॥ఇతిశ్రీమద్యుద్ధకాండే- సప్తపంచాశస్సర్గః. ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋
తతఃప్రహస్తంనిర్యాంతందృష్ట్వాభీమపరాక్రమమ్। ఉవాచసస్మితంరామోవిభీషణమరిందమః॥౧॥ కఏషసుమ
హాకాయోబలేనమహతావృతః।ఆచక్ష్వమేమహాబాహోవీర్యవంతంనిశాచరమ్॥౨॥రాఘవస్యవచఃశ్రుత్వాప్రత్యు
వాచవిభీషణః।ఏషసేనాపతిస్తస్యప్రహస్తోనామరాక్షసః॥౩॥లంకాయాంరాక్షసేంద్రస్యత్రిభాగబలసంవృతః। వీర్య
వానస్త్రవిచ్ఛూరఃప్రఖ్యాతశ్చపరాక్రమే॥౪॥ తతఃప్రహస్తంనిర్యాంతంభీమంభీమపరాక్రమమ్। గర్జంతంసుమహా
కాయంరాక్షసైరభిసంవృతమ్॥౫॥దదర్శమహతీసేనావానరాణాంబలీయసామ్।అతిసంజాతరోషాణాంప్రహస్తమభిగ
ర్జతామ్॥౬॥ఖడ్గశక్త్యృష్టిబాణాశ్చశూలానిముసలానిచ।గదాశ్చపరిఘాఃప్రాసావివిధాశ్చపరశ్వధాః॥౭॥ ధనూంషి
చవిచిత్రాణిరాక్షసానాంజయైషిణామ్।ప్రగృహీతాన్యశోభంతవానరానభిధావతామ్॥౮॥ జగృహుఃపాదపాంశ్చాపి
పుష్పితాన్వానరర్షభాః।శిలాశ్చవిపులాదీర్ఘాయోద్ధుకామాఃప్లవంగమాః॥౯॥తేషామన్యోన్యమాసాద్యసంగ్రామ
స్సుమహానభూత్।బహూనామశ్మవృష్టించశరవృష్టించవర్షతామ్॥౧౦॥బహవోరాక్షసాయుద్ధేబహూన్వానరయూథ
పాన్। వానరారాక్షసాంశ్చాపినిజఘ్నుర్బహవోబహూన్॥౧౧॥ శూలైఃప్రమథితాఃకేచిత్కేచిచ్చపరమాయుధైః। ప
రిఘైరాహతాఃకేచిత్కేచిచ్ఛిన్నాఃపరశ్వధైః॥౧౨॥నిరుచ్ఛ్వాసాఃపునఃకేచిత్పతితాధరణీతలే। విభిన్నహృదయాఃకేచి
దిషుసంధానసంధితాః॥౧౩॥కేచిద్ద్విధాకృతాఃఖడ్గైఃస్ఫురంతఃపతితాభువి। వానరారాక్షసైశ్శూలైఃపార్శ్వతశ్చాపిదారి
తాః॥౧౪॥వానరైశ్చాపిసంక్రుద్ధైరాక్షసౌఘాస్సమంతతః।పాదపైర్గిరిశృంగైశ్చసంపిష్టావసుధాతలే॥౧౫॥ వజ్రస్పర్శ
తలైర్హస్తైర్ముష్టిభిశ్చహతాభృశమ్। వేముశ్శోణితమాస్యేభ్యోవిశీర్ణదశనేక్షణాః॥౧౬॥ ఆర్తస్వనంచస్వనతాం
సింహనాదంచనర్దతామ్। బభూవతుములశ్శబ్దోహరీణాంరక్షసాంయుధి॥౧౭॥ వానరారాక్షసాఃక్రుద్ధావీరమార్గమ
నువ్రతాః।వివృత్తనయనాఃక్రూరాశ్చక్రుఃకర్మాణ్యభీతవత్॥౧౮॥నరాంతకఃకుంభహనుర్మహానాదస్సమున్నతః।ఏతే
ప్రహస్తసచివాస్సర్వేజఘ్నుర్వనౌకసః॥౧౯॥తేషామాపతతాంశీఘ్రంనిఘ్నతాంచాపివానరాన్।ద్వివిదోగిరిశృంగేణ
జఘానైకంనరాంతకమ్॥౨౦॥దుర్ముఖఃపునరుత్పాట్యకపిస్సవిపులద్రుమమ్।రాక్షసంక్షిప్రహస్తస్తుసమున్నతమపోథ
యత్॥౨౧॥జాంబవాంస్తుసుసంక్రుద్ధఃప్రగృహ్యమహతీంశిలామ్।పాతయామాసతేజస్వీమహానాదస్యవక్షసి॥౨౨॥ అ
థకుంభహనుస్తత్రతారేణాసాద్యవీర్యవాన్। వృక్షేణాభిహతోమూర్ధ్నిప్రాణాంస్తత్యాజరాక్షసః॥౨౩॥అమృష్య
మాణస్తత్కర్మప్రహస్తోరథమాస్థితః।చకారకదనంఘోరంధనుష్పాణిర్వనౌకసామ్॥౨౪॥ ఆవర్తఇవసంజజ్ఞేఉభయో
స్సేనయోస్తదా।క్షుభితస్యాప్రమేయస్యసాగరస్యేవనిస్వనః॥౨౫॥మహతాహిశరౌఘేణప్రహస్తోయుద్ధకోవిదః। అ
ర్దయామాససంక్రుద్ధోవానరాన్పరమాహవే॥౨౬ ॥వానరాణాంశరీరైశ్చరాక్షసానాంచమేదినీ। బభూవనిచితా
ఘోరాపతితైరివపర్వతైః॥౨౭॥సామహీరుధిరౌఘేణప్రచ్ఛన్నాసంప్రకాశతే।సంఛన్నామాధవేమాసిపలాశైరివపు
ష్పితైః॥౨౮॥హతవీరౌఘవప్రాంతుభగ్నాయుధమహాద్రుమామ్।శోణితౌఘమహాతోయాంయమసాగరగామినీమ్॥
౨౯॥యకృత్ప్లీహమహాపంకాంవినికీర్ణాంత్రశైవలామ్। భిన్నకాయశిరోమీనామంగావయవశాద్వలామ్॥౩౦॥ గృ
ధ్రహంసగణాకీర్ణాంకంకసారససేవితామ్। మేదఃఫేనసమాకీర్ణామార్తస్తనితనిస్వనామ్॥౩౧॥తాంకాపురుషదు
స్తారాంయుద్ధభూమిమయీంనదీమ్। నదీమివఘనాపాయేహంససారససేవితామ్॥౩౨॥రాక్షసాఃకపిముఖ్యాశ్చతేరు
స్తాంసుస్తరాంనదీమ్।యథాపద్మరజోధ్వస్తాంనళినీంగజయూథపాః॥౩౩॥ తతఃసృజంతంబాణౌఘాన్ప్రహస్తంస్యందనేస్థి
తమ్। దదర్శతరసానీలోవినిఘ్నంతంప్లవంగమాన్॥౩౪॥ఉద్ధూతఇవవాయుఃఖేమహదభ్రబలంబలాత్। సమీక్ష్యాభి
ద్రుతంయుద్ధేప్రహస్తోవాహినీపతిః॥౩౫॥ రథేనాదిత్యవర్ణేననీలమేవాభిదుద్రువే।సధనుర్ధన్వినాంశ్రేష్ఠోవికృష్యపర
మాహవే॥౩౬॥ నీలాయవ్యసృజద్బాణాన్ప్రహస్తోవాహినీపతిః। తేప్రాప్యవిశిఖానీలంవినిర్భిద్యసమాహితాః॥౩౭॥ మ
హీంజగ్ముర్మహావేగారుషితాఇవపన్నగాః। నీలశ్శరైరభిహతోనిశితైర్జ్వలనోపమైః॥౩౮॥ సతంపరమదుర్ధర్షమా

పతంతం మహాకపిః। ప్రహస్తం తాడయామాస వృక్షముత్పాట్య వీర్యవాన్॥౩౯॥ స తేనాభిహతః క్రుద్ధో నర్దన్ రాక్షసపుం
గవః। వవర్ష శరవర్షాణి ప్లవంగానాం చమూపతౌ॥౪౦॥ తస్య బాణగణాన్ ఘోరాన్ రాక్షసస్య మహాబలః। అపారయన్
వారయితుం ప్రత్యగృహ్ణాన్నిమీలితః॥౪౧॥ యథైవ గోవృషో వర్షం శారదం శీఘ్రమాగతమ్। ఏవమేవ ప్రహస్తస్య శరవ
ర్షం దురాసదమ్॥౪౨॥ నిమీలితాక్షః సహసా నీలః సేహే సుదారుణమ్। రోషితః శరవర్షేణ సాలేన మహతా మహాన్॥
౪౩॥ ప్రజఘాన హయాన్నీలః ప్రహస్తస్య మనోజవాన్। తతస్తచ్చాపముద్గృహ్య ప్రహస్తస్య మహాబలః॥౪౪॥ బభంజ
తరసా నీలో ననాద చ పునః పునః। విధనుస్తు కృతస్తేన ప్రహస్తో వాహినీపతిః॥౪౫॥ ప్రగృహ్య ముసలం ఘోరం స్యందనాదవపు
ప్లువే। తావుభౌ వాహినీముఖ్యౌ జాతవైరౌ తరస్వినౌ॥౪౬॥ స్థితౌ క్షతజదిగ్ధాంగౌ ప్రభిన్నావివ కుంజరౌ। ఉల్లిఖంతౌ సుతీ
క్ష్ణాభిర్దంష్ట్రాభిరితరేతరమ్॥౪౭॥ సింహశార్దూలసదృశౌ సింహశార్దూలచేష్టితౌ। విక్రాంతవిజయౌ వీరౌ సమరే
ష్వనివర్తినౌ॥౪౮॥ కాంక్షమాణౌ యశః ప్రాప్తుం వృత్రవాసవయోః సమౌ। ఆజఘాన తదా నీలం లలాటే ముసలేన సః॥
౪౯॥ ప్రహస్తః పరమాయత్తస్తస్య సుస్రావ శోణితమ్। తతః శోణితదిగ్ధాంగః ప్రగృహ్య సుమహాతరుమ్॥౫౦॥ ప్రహస్త
స్యోరసి క్రుద్ధో విససర్జ మహాకపిః। తమచింత్య ప్రహారం స ప్రగృహ్య ముసలం మహత్॥౫౧॥ అభిదుద్రావ బలినం బలాన్నీ
లం ప్లవంగమమ్। తముగ్రవేగం సంరబ్ధమాపతంతం మహాకపిః॥౫౨॥ తతస్సంప్రేక్ష్య జగ్రాహ మహావేగో మహాశిలామ్।
తస్య యుద్ధాభికామస్య మృధే ముసలయోధినః॥౫౩॥ ప్రహస్తస్య శిలాం నీలో మూర్ధ్ని తూర్ణమపాతయత్। సా తేన క
పిముఖ్యేన విముక్తా మహతీ శిలా॥౫౪॥ బిభేద బహుధా ఘోరా ప్రహస్తస్య శిరస్తదా। స గతాసుర్గతశ్రీకో గతసత్త్వో గ
తేంద్రియః॥౫౫॥ పపాత సహసా భూమౌ ఛిన్నమూల ఇవ ద్రుమః। విభిన్నశిరసస్తస్య బహు సుస్రావ శోణితమ్॥౫౬॥ శరీరా
దపి సుస్రావ గిరేః ప్రస్రవణం యథా। హతే ప్రహస్తే నీలేన తదకంప్యం మహద్బలమ్॥౫౭॥ రక్షసామప్రహృష్టానాం లంకా
మభిజగామ హ। న శేకుస్సమరే స్థాతుం నిహతే వాహినీపతౌ॥౫౮॥ సేతుబంధం సమాసాద్య విశీర్ణం సలిలం యథా। హతే త
స్మింశ్చమూముఖ్యే రాక్షసాస్తే నిరుద్యమాః॥౫౯॥ రక్షఃపతిగృహం గత్వా ధ్యానమూకత్వమాస్థితాః। ప్రాప్తాశ్శోకార్ణవం
తీవ్రం నిస్సంజ్ఞా ఇవ తే భవన్॥౬౦॥ తతస్తు నీలో విజయీ మహాబలః ప్రశస్యమానః స్వకృతేన కర్మణా। సమేత్య రామే
ణ సలక్ష్మణేన చ ప్రహృష్టరూపస్తు బభూవ యూథపః॥౬౧॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - అష్టపంచాశస్సర్గః - **********

తస్మిన్ హతే రాక్షససైన్యపాలే ప్లవంగమానామృషభేణ యుద్ధే। భీమాయుధం సాగరతుల్యవేగం విదుద్రువే రా
క్షసరాజసైన్యమ్॥౧॥ గత్వాథ రక్షోధిపతేశ్శశంసుస్సేనాపతిం పావకసూనుశస్తమ్। తచ్చాపి తేషాం వచనం నిశమ్య రక్షోధి
పః క్రోధవశం జగామ॥౨॥ సంఖ్యే ప్రహస్తం నిహతం నిశమ్య శోకార్దితః క్రోధపరీతచేతాః। ఉవాచ తాన్ నైరృతయో
ధముఖ్యానింద్రో యథా చామరయోధముఖ్యాన్॥౩॥ నావజ్ఞా రిపవే కార్యా యైరింద్రబలసూదనః। సూదితస్సైన్యపాలో
మే సానుయాత్రస్సకుంజరః॥౪॥ సోఽహం రిపువినాశాయ విజయాయావిచారయన్। స్వయమేవ గమిష్యామి రణశీర్షం తదద్
భుతమ్॥౫॥ అద్య తద్వానరానీకం రామం చ సహలక్ష్మణమ్। నిర్దహిష్యామి బాణౌఘైర్వనం దీప్తైరివాగ్నిభిః॥౬॥ అద్య సం
తర్పయిష్యామి పృథివీం కపిశోణితైః। రామం చ లక్ష్మణం చైవ నయిష్యామి యమక్షయమ్॥౭॥ స ఏవముక్త్వా జ్వలనప్రకాశం
రథం తురంగోత్తమరాజయుక్తమ్। ప్రకాశమానం వపుషా జ్వలంతం సమారురోహామరరాజశత్రుః॥౮॥ స శంఖభేరీపణ
వప్రణాదైరాస్ఫోటితక్ష్వేళితసింహనాదైః। పుణ్యైః స్తవైశ్చాప్యభిపూజ్యమానస్తదా యయౌ రాక్షసరాజముఖ్యః॥
౯॥ స శైలజీమూతనికాశరూపైర్మాంసాదనైః పావకదీప్తనేత్రైః। బభౌ వృతో రాక్షసరాజముఖ్యో భూతైర్వృతో రు
ద్ర ఇవామరేశః॥౧౦॥ తతో నగర్యాస్సహసా మహౌజా నిష్క్రమ్య తద్వానరసైన్యముగ్రమ్। మహార్ణవాభ్రస్తనితం ద
దర్శ సముద్యతం పాదపశైలహస్తమ్॥౧౧॥ తద్రాక్షసానీకమతిప్రచండమాలోక్య రామో భుజగేంద్రబాహుః। విభీష
ణం శస్త్రభృతాం వరిష్ఠమువాచ సేనానుగతః పృథుశ్రీః॥౧౨॥ నానాపతాకాధ్వజశస్త్రజుష్టం ప్రాసాసిశూలాయుధవ
జ్రజుష్టమ్। సైన్యం నగేంద్రోపమనాగజుష్టం కస్యేదమక్షోభ్యమభీరుజుష్టమ్॥౧౩॥ తతస్తు రామస్య నిశమ్య వాక్యం విభీష
ణశ్శక్రసమానవీర్యః। శశంస రామస్య బలప్రవేకం మహాత్మనాం రాక్షసపుంగవానామ్॥౧౪॥ యోఽసౌ గజస్కంధగతో మ
హాత్మా నవోదితార్కోపమతామ్రవక్త్రః। ప్రకంపయన్నాగశిరోఽభ్యుపైతి హ్యకంపనం త్వేనమవేహి రాజన్॥౧౫॥ యో

సౌరథస్థో మృగరాజకేతుర్ధున్వన్ధనుశ్శక్రధనుఃప్రకాశమ్।కరీవ భాత్యుగ్రవివృత్తదంష్ట్రస్స ఇంద్రజిన్నామ వరప్రధా-
నః॥౧౬॥యశ్చైష విన్ధ్యాస్తమహేంద్రకల్పో ధన్వీ రథస్థోఽతిరథోఽతివీరః।విస్ఫారయంశ్చాపమతుల్యమానం నామ్నాఽతికా-
యోఽతివివృద్ధకాయః॥౧౭॥యోఽసౌ నవార్కోదితతామ్రచక్షురారుహ్య ఘంటానినదప్రణాదమ్।గజం ఖరం గర్జతి వై మహా-
త్మా మహోదరో నామ స ఏష వీరః॥౧౮॥యోఽసౌ హయం కాంచనచిత్రభాండమారుహ్య సంధ్యాభ్రగిరిప్రకాశమ్।ప్రా-
సం సముద్యమ్య మరీచినద్ధం పిశాచ ఏషాశనితుల్యవేగః॥౧౯॥యశ్చైష శూలం నిశితం ప్రగృహ్య విద్యుత్ప్రభం కింకరవజ్ర-
వేగమ్।వృషేంద్రమాస్థాయ గిరిప్రకాశమాయాతి సోఽసౌ త్రిశిరా యశస్వీ॥౨౦॥ అసౌ చ జీమూతనికాశరూపః కుంభః పృథు-
వ్యూఢసుజాతవక్షాః।సమాహితః పన్నగరాజకేతుర్విస్ఫారయన్భాతి ధనుర్విధూన్వన్॥౨౧॥యశ్చైష జాంబూనదవజ్రజు-
ష్టం దీప్తం సధూమం పరిఘం ప్రగృహ్య।ఆయాతి రక్షోబలకేతుభూతస్సోఽసౌ నికుంభోఽద్భుతఘోరకర్మా॥౨౨॥ యశ్చైష
చాపాసిశరౌఘజుష్టం పతాకినం పావకదీప్తరూపమ్। రథం సమాస్థాయ విభాత్యుదగ్రో నరాంతకోఽసౌ నగశృంగయోధీ॥
౨౩॥ యశ్చైష నానావిధఘోరరూపైర్వ్యాఘ్రోష్ట్రనాగేంద్రమృగాశ్వవక్త్రైః।భూతైర్వృతో భాతి వివృత్తనేత్రై-
స్సోఽసౌ సురాణామపి దర్పహంతా॥౨౪॥యత్రైతదిందుప్రతిమం విభాతి ఛత్రం సితం సూక్ష్మశలాకమగ్ర్యమ్। అత్రైష ర-
క్షోఽధిపతిర్మహాత్మా భూతైర్వృతో రుద్ర ఇవావభాతి॥ ౨౫ ॥ అసౌ కిరీటీ చలకుండలాస్యో నగేంద్రవింధ్యోపమభీమకా-
యః। మహేంద్రవైవస్వతదర్పహంతా రక్షోఽధిపస్సూర్య ఇవావభాతి॥౨౬॥ ప్రత్యువాచ తతో రామం విభీషణమరింద-
మమ్। అహో దీప్తో మహాతేజా రావణో రాక్షసేశ్వరః॥౨౭॥ఆదిత్య ఇవ దుష్ప్రేక్ష్యో రశ్మిభిర్భాతి రావణః।సువ్యక్తం
లక్షయే హ్యస్య రూపం తేజస్సమావృతమ్॥౨౮॥దేవదానవవీరాణాం వపుర్నైవంవిధం భవేత్। యాదృశం రాక్షసేంద్ర-
స్య వపురేతత్ప్రకాశతే॥౨౯॥ సర్వే పర్వతసంకాశాస్సర్వే పర్వతయోధినః।సర్వే దీప్తాయుధధరా యోధాశ్చాస్య మ-
హౌజసః॥౩౦॥ భాతి రాక్షసరాజోఽసౌ ప్రదీప్తైర్భీమవిక్రమైః।భూతైః పరివృతస్తీక్ష్ణైర్దేహవద్భిరివాంతకః॥౩౧॥దిష్ట్యా-
యమద్య పాపాత్మా మమ దృష్టిపథం గతః।అద్య క్రోధం విమోక్ష్యామి సీతాహరణసంభవమ్॥౩౨॥ ఏవముక్త్వా తతో రా-
మో ధనురాదాయ వీర్యవాన్।లక్ష్మణానుచరస్తస్థౌ సముద్ధృత్య శరోత్తమమ్॥౩౩॥తతస్స రక్షోఽధిపతిర్మహాత్మా రక్షాంసి
తాన్యాహ మహాబలాని।ద్వారేషు చర్యాగృహగోపురేషు సునిర్వృతాస్తిష్ఠత నిర్విశంకాః॥౩౪॥ఇహాగతం మాం సహితం
భవద్భిర్వనౌకసశ్ఛిద్రమిదం విదిత్వా।శూన్యాం పురీం దుష్ప్రసహాం ప్రమథ్య ప్రధర్షయేయుస్సహసా సమేతాః॥౩౫॥విస-
ర్జయిత్వా సహసా తతస్తాన్గతేషు రక్షస్సు యథానియోగమ్।వ్యదారయద్వానరసాగరౌఘం మహాఝషః పూర్ణమివార్ణవౌ-
ఘమ్।తమాపతంతం సహసా సమీక్ష్య దీప్తేషుచాపం యుధి రాక్షసేంద్రమ్।మహత్సముత్పాట్య మహీధరాగ్రం దుద్రావ
రక్షోఽధిపతిం హరీశః॥ ౩౭॥ తచ్ఛైలశృంగం బహువృక్షసానుం ప్రగృహ్య చిక్షేప నిశాచరాయ। తమాపతంతం సహసా స-
మీక్ష్య బిభేద బాణైస్తపనీయపుంఖైః॥౩౮॥తస్మిన్ప్రవృద్ధోత్తమసానువృక్షే శృంగే వికీర్ణే పతితే పృథివ్యామ్। మహాహిక-
ల్పం శరమంతకాభం సమాదదే రాక్షసలోకనాథః॥౩౯॥స తం గృహీత్వానిలతుల్యవేగం సవిస్ఫులింగజ్వలనప్రకాశమ్।
బాణం మహేంద్రాశనితుల్యవేగం చిక్షేప సుగ్రీవవధాయ రుష్టః॥౪౦॥స సాయకో రావణబాహుముక్తశ్శక్రాశనిప్రఖ్య-
వపుశ్శితాగ్రః। సుగ్రీవమాసాద్య బిభేద వేగాద్గుహేరితా క్రౌంచమివోగ్రశక్తిః॥౪౧॥స సాయకార్తో విపరీతచేతాః
కూజన్పృథివ్యాం నిపపాత వీరః।తం ప్రేక్ష్య భూమౌ పతితం విసంజ్ఞం నేదుః ప్రహృష్టా యుధి యాతుధానాః॥ ౪౨ ॥ తతో గ-
వాక్షో గవయస్సుదంష్ట్రస్తథర్షభో జ్యోతిముఖో నలశ్చ। శైలాన్సముద్యమ్య వివృద్ధకాయాః ప్రదుద్రువుస్తం ప్రతి రా-
క్షసేంద్రమ్॥౪౩॥ తేషాం ప్రహారాన్స చకార మోఘాన్రక్షోఽధిపో బాణగణైశ్శితాగ్రైః। తాన్వానరేంద్రానపి బా-
ణజాలైర్బిభేద జాంబూనదచిత్రపుంఖైః ॥ ౪౪ ॥ తే వానరేంద్రాస్త్రిదశారిబాణైర్భిన్నా నిపేతుర్భువి భీమకా-
యాః। తతస్తు తద్వానరసైన్యముగ్రం ప్రచ్ఛాదయామాస స బాణజాలైః॥౪౫॥తే వధ్యమానాః పతితాః ప్రవీరా నానద్య-
మానా భయశల్యవిద్ధాః। శాఖామృగా రావణసాయకార్తా జగ్ముశ్శరణ్యం శరణం స్మ రామమ్॥ ౪౬ ॥ తతో మహాత్మా స
ధనుర్ధనుష్మానాదాయ రామస్సహసా జగామ। తం లక్ష్మణః ప్రాంజలిరభ్యుపేత్య ఉవాచ వాక్యం పరమార్థయు-
క్తమ్॥ ౪౭ ॥ కామమార్యస్సుపర్యాప్తో వధాయాస్య దురాత్మనః। విధమిష్యామ్యహం నీచమనుజా-

నీహిమాంవిభో ॥ ౪౮ ॥ తమబ్రవీన్మహాతేజా రామస్సత్యపరాక్రమః । గచ్ఛ యత్నపరశ్చాపి భవలక్ష్మణసంయుగే
॥ ౪౯ ॥ రావణో హి మహావీర్యో రణేఽద్భుతపరాక్రమః । త్రైలోక్యేనాపి సంక్రుద్ధో దుష్ప్రసహ్యో న సంశయః ॥ ౫౦ ॥
తస్యచ్ఛిద్రాణి మార్గస్వ స్వచ్ఛిద్రాణి చ గోపయ । చక్షుషా ధనుషా యత్నాద్రక్షాత్మానం సమాహితః ॥ ౫౧ ॥ రాఘ
వస్య వచః శ్రుత్వా సంపరిష్వజ్య పూజ్య చ । అభివాద్య తతో రామం యయౌ సౌమిత్రిరాహవమ్ ॥ ౫౨ ॥ స వారణం వారణ
హస్తబాహుర్దదర్శ దీప్తోద్యతభీమచాపమ్ । ప్రచ్ఛాదయంతం శరవృష్టిజాలైస్తాన్ వానరాన్ భిన్నవికీర్ణదేహాన్ ॥ ౫౩ ॥
తమాలోక్య మహాతేజా హనూమాన్మారుతాత్మజః । నివార్య శరజాలాని ప్రదుద్రావ స రావణమ్ ॥ ౫౪ ॥ రథం తస్య సమా
సాద్య భుజముద్యమ్య దక్షిణమ్ । త్రాసయన్ రావణం ధీమాన్ హనూమాన్వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౫౫ ॥ దేవదానవగంధర్వా య
క్షాశ్చ సహ రాక్షసైః । అవశ్యం తు త్వయా భగ్నా వానరేభ్యస్తు తే భయమ్ ॥ ౫౬ ॥ ఏష మే దక్షిణో బాహుః పంచశాఖస్స
ముద్యతః । విధమిష్యతి తే దేహాద్భూతాత్మానం చిరోషితమ్ ॥ ౫౭ ॥ శ్రుత్వా హనుమతో వాక్యం రావణో భీమవిక్రమః । సంర
క్తనయనః క్రోధాదిదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౫౮ ॥ క్షిప్రం ప్రహర నిశ్శంకం స్థిరాం కీర్తిమవాప్నుహి । తతస్త్వాం జ్ఞాతవిక్రాం
తం నాశయిష్యామి వానర ॥ ౫౯ ॥ రావణస్య వచశ్శ్రుత్వా వాయుసూనుర్వచోఽబ్రవీత్ । ప్రహృతం హి మయా పూర్వమక్షం
స్మర సుతం తవ ॥ ౬౦ ॥ ఏవముక్తో మహాతేజా రావణో రాక్షసేశ్వరః । ఆజఘానానిలసుతం తలేనోరసి వీర్యవాన్ ॥ ౬౧ ॥ స త
లాభిహతస్తేన చచాల చ ముహుర్ముహుః । స్థిత్వా ముహూర్తం తేజస్వీ స్థైర్యం కృత్వా మహామతిః ॥ ౬౨ ॥ ఆజఘానాభిసం
క్రుద్ధస్తలేనైవామరద్విషమ్ । తతస్తలేనాభిహతో వానరేణ మహాత్మనా ॥ ౬౩ ॥ దశగ్రీవస్సముద్ధూతో యథా భూమితలే
చలః । సంగ్రామే తం తథా దృష్ట్వా రావణం తలతాడితమ్ ॥ ౬౪ ॥ ఋషయో వానరాస్సిద్ధా నేదుర్దేవాస్సహాసురైః । అథా
శ్వాస్య మహాతేజా రావణో వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౬౫ ॥ సాధు వానర వీర్యేణ శ్లాఘనీయోఽసి మే రిపుః । రావణేనైవముక్తస్తు
మారుతిర్వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౬౬ ॥ ధిగస్తు మమ వీర్యం తు యత్త్వం జీవసి రావణ । సకృత్తు ప్రహరేదానీం దుర్బుద్ధే కిం వికత్థసే
॥ ౬౭ ॥ తతస్త్వాం మామికా ముష్టిర్నయిష్యతి యమక్షయమ్ । తతో మారుతివాక్యేన క్రోధస్తస్య తదాజ్వలత్ ॥ ౬౮ ॥ సంరక్త
నయనో యత్నాన్ముష్టిముద్యమ్య దక్షిణమ్ । పాతయామాస వేగేన వానరోరసి వీర్యవాన్ ॥ ౬౯ ॥ హనూమాన్వక్షసి వ్యూఢే
సంచచాల హతః పునః । విహ్వలం తు తదా దృష్ట్వా హనూమంతం మహాబలః ॥ ౭౦ ॥ రథేనాతిరథశ్శీఘ్రం నీలం ప్రతి సమభ్య
గాత్ । రాక్షసానామధిపతిర్దశగ్రీవః ప్రతాపవాన్ ॥ ౭౧ ॥ పన్నగప్రతిమైర్భీమైః పరమర్మాతిభేదిభిః । శరైరాదీపయామా
స నీలం హరిచమూపతిమ్ ॥ ౭౨ ॥ స శరౌఘసమావిద్ధో నీలః కపిచమూపతిః । కరేణైకేన శైలాగ్రం రక్షోఽధిపతయేఽసృజత్ ॥ ౭౩ ॥
హనూమానపి తేజస్వీ సమాశ్వస్తో మహామనాః । విప్రేక్షమాణో యుద్ధేప్సుస్సరోషమిదమబ్రవీత్ ॥ ౭౪ ॥ నీలేన సహ సం
యుక్తం రావణం రాక్షసేశ్వరమ్ । అన్యేన యుధ్యమానస్య న యుక్తమభిధావనమ్ ॥ ౭౫ ॥ రావణోఽపి మహాతేజాస్తచ్ఛృంగం
సప్తభిశ్శరైః । ఆజఘాన సుతీక్ష్ణాగ్రైస్తద్వికీర్ణం పపాత హ ॥ ౭౬ ॥ తద్వికీర్ణం గిరేశ్శృంగం దృష్ట్వా హరిచమూపతిః । కాలా
గ్నిరివ జజ్వాల క్రోధేన పరవీరహా ॥ ౭౭ ॥ సోఽశ్వకర్ణాన్ ధవాన్ సాలాంశ్చూతాంశ్చాపి సుపుష్పితాన్ । అన్యాంశ్చ వివిధా
న్వృక్షాన్నీలశ్చిక్షేప సంయుగే ॥ ౭౮ ॥ స తాన్వృక్షాన్ సమాసాద్య ప్రతిచిచ్ఛేద రావణః । అభ్యవర్షత్సుఘోరేణ శరవర్షే
ణ పావకిమ్ ॥ ౭౯ ॥ అభివృష్టః శరౌఘేణ మేఘేనేవ మహాచలః । హ్రస్వం కృత్వా తదా రూపం ధ్వజాగ్రే నిపపాత హ ॥ ౮౦ ॥
పావకాత్మజమాలోక్య ధ్వజాగ్రే సముపస్థితమ్ । జజ్వాల రావణః క్రోధాత్తతో నీలో ననాద చ ॥ ౮౧ ॥ ధ్వజాగ్రే ధనుషశ్చా
గ్రే కిరీటాగ్రే చ తం హరిమ్ । లక్ష్మణోఽథ హనూమాంశ్చ దృష్ట్వా రామశ్చ విస్మితాః ॥ ౮౨ ॥ రావణోఽపి మహాతేజాః కపిలాఘ
వవిస్మితః । అస్త్రమాహారయామాస దీప్తమాగ్నేయమద్భుతమ్ ॥ ౮౩ ॥ తతస్తే చుక్రుశుర్హృష్టా లబ్ధలక్షాః ప్లవంగమాః ।
నీలలాఘవసంభ్రాంతం దృష్ట్వా రావణమాహవే ॥ ౮౪ ॥ వానరాణాం చ నాదేన సంరబ్ధో రావణస్తదా । సంభ్రమావిష్టహృ
దయో న కించిత్ప్రత్యపద్యత ॥ ౮౫ ॥ ఆగ్నేయేనాథ సంయుక్తం గృహీత్వా రావణశ్శరమ్ । ధ్వజశీర్షస్థితం నీలముదైక్షత ని
శాచరః ॥ ౮౬ ॥ తతోఽబ్రవీన్మహాతేజా రావణో రాక్షసేశ్వరః । కపే లాఘవయుక్తోఽసి మాయయా పరయాఽనయా ॥ ౮౭ ॥ జీవి
తం ఖలు రక్షస్వ యది శక్నోషి వానర । తాని తాన్యాత్మరూపాణి సృజసి త్వమనేకశః ॥ ౮౮ ॥ తథాపి త్వాం మయా ముక్త
స్సాయకోఽస్త్రప్రయోజితః । జీవితం పరిరక్షంతం జీవితాద్భ్రంశయిష్యతి ॥ ౮౯ ॥ ఏవముక్త్వా మహాబాహూ రావణో రాక్ష

సేశ్వరః। సంధాయ బాణమస్త్రేణ చమూపతిమతాడయత్ ॥౯౦॥ సోఽస్త్రయుక్తేన బాణేన నీలో వక్షసి తాడితః। నిర్దహ్య
మానస్సహసా నిపపాత మహీతలే ॥౯౧॥ పితృమాహాత్మ్యసంయోగాదాత్మనశ్చాపి తేజసా। జానుభ్యామపతద్భూమౌ న చ
ప్రాణైర్వియుజ్యతే ॥౯౨॥ విసంజ్ఞం వానరం దృష్ట్వా దశగ్రీవో రణోత్సుకః। రథేనాంబుదనాదేన సౌమిత్రిమభిదుద్రువే ॥
౯౩॥ ఆసాద్య రణమధ్యే తు వారయిత్వా స్థితో జ్వలన్। ధనుర్విస్ఫారయామాస కంపయన్నివ మేదినీమ్ ॥౯౪॥ తమాహ సౌ
మిత్రిరదీనసత్త్వో విస్ఫారయంతం ధనురప్రమేయమ్। అన్వేహి మామేవ నిశాచరేంద్ర న వానరాంస్త్వం ప్రతియోద్ధుమ
ర్హసి ॥౯౫॥ స తస్య వాక్యం ప్రతిపూర్ణఘోషం జ్యాశబ్దముగ్రం చ నిశమ్య రాజా। ఆసాద్య సౌమిత్రిమవస్థితం తం కోపా
న్వితో వాక్యమువాచ రక్షః ॥౯౬॥ దిష్ట్యాసి మే రాఘవ దృష్టిమార్గం ప్రాప్తోఽంతగామీ విపరీతబుద్ధిః। అస్మిన్ క్షణే యాస్య
సి మృత్యుదేశం సంసాద్యమానో మమ బాణజాలైః ॥౯౭॥ తమాహ సౌమిత్రిరవిస్మయానో గర్జంతముద్వృత్తసితా
గ్రదంష్ట్రమ్। రాజన్న గర్జంతి మహాప్రభావా వికత్థసే పాపకృతాం వరిష్ఠ ॥౯౮॥ జానామి వీర్యం తవ రాక్షసేంద్ర బలం ప్ర
తాపం చ పరాక్రమం చ। అవస్థితోఽహం శరచాపపాణిరాగచ్ఛ కిం మోఘవికత్థనేన ॥౯౯॥ స ఏవముక్తః కుపితస్ససర్జ రక్షోధి
పస్సప్త శరాన్ సుపుంఖాన్। తాన్ లక్ష్మణః కాంచనచిత్రపుంఖైశ్చిచ్ఛేద బాణైర్నిశితాగ్రధారైః ॥౧౦౦॥ తాన్ ప్రేక్ష
మాణస్సహసా నికృత్తాన్నికృత్తభోగానివ పన్నగేంద్రాన్। లంకేశ్వరః క్రోధవశం జగామ ససర్జ చాన్యాన్నిశితాన్ పృ
షత్కాన్ ॥౧౦౧॥ స బాణవర్షం తు వవర్ష తీవ్రం రామానుజః కార్ముకసంప్రయుక్తమ్। క్షురార్ధచంద్రోత్తమకర్ణి
భల్లైశ్శరాంశ్చ చిచ్ఛేద న చుక్షుభే చ ॥౧౦౨॥ స బాణజాలాన్యథ తాని తాని మోఘాని పశ్యంస్త్రిదశారిరాజః। విసిస్మియే ల
క్ష్మణలాఘవేన పునశ్చ బాణాన్నిశితాన్ ముమోచ ॥౧౦౩॥ స లక్ష్మణశ్చాశు శరాన్ శితాగ్రాన్ మహేంద్రవజ్రాశనితుల్యవే
గాన్। సంధాయ చాపే జ్వలనప్రకాశాన్ ససర్జ రక్షోధిపతేర్వధాయ ॥౧౦౪॥ స తాన్ ప్రచిచ్ఛేద హి రాక్షసేంద్రశ్ఛి
త్వా చ తాన్ లక్ష్మణమాజఘాన। శరేణ కాలాగ్నిసమప్రభేణ స్వయంభుదత్తేన లలాటదేశే ॥౧౦౫॥ స లక్ష్మణో రావణసా
యకార్తశ్చచాల చాపం శిథిలం ప్రగృహ్య। పునశ్చ సంజ్ఞాం ప్రతిలభ్య కృచ్ఛ్రాచ్చిచ్ఛేద చాపం త్రిదశేంద్రశత్రోః ॥౧౦౬॥
నికృత్తచాపం త్రిభిరాజఘాన బాణైస్తదా దాశరథిశ్శితాగ్రైః। స సాయకార్తో విచచాల రాజా కృచ్ఛ్రాచ్చ సంజ్ఞాం పున
రాససాద ॥౧౦౭॥ స కృత్తచాపశ్శరతాడితశ్చ మేదార్ద్రగాత్రో రుధిరావసిక్తః। జగ్రాహ శక్తిం సముదగ్రశక్తిస్స్వ
యంభుదత్తాం యుధి దేవశత్రుః ॥౧౦౮॥ స తాం విధూమానలసన్నికాశాం విత్రాసినీం వానరవాహినీనామ్। చిక్షేప శ
క్తిం తరసా జ్వలంతీం సౌమిత్రయే రాక్షసరాష్ట్రనాథః ॥౧౦౯॥ తామాపతంతీం భరతానుజోఽస్త్రైర్జఘాన బాణైశ్చ
హుతాగ్నికల్పైః। తథాపి సా తస్య వివేశ శక్తిర్భుజాంతరం దాశరథేర్విశాలమ్ ॥౧౧౦॥ స శక్తిమాన్ శక్తిసమాహతస్స
న్ముహుః ప్రజజ్వాల రఘుప్రవీరః। తం విహ్వలంతం సహసాభ్యుపేత్య జగ్రాహ రాజా తరసా భుజాభ్యామ్ ॥౧౧౧॥ హిమవా
న్మందరో మేరుస్త్రైలోక్యం వా సహామరైః। శక్యం భుజాభ్యాముద్ధర్తుం న సంఖ్యే భరతానుజః ॥౧౧౨॥ శక్త్యా బ్రాహ్మ్యా
హి సౌమిత్రిస్తాడితస్తు స్తనాంతరే। విష్ణోరచింత్యం స్వం భాగమాత్మానం ప్రత్యనుస్మరత్ ॥౧౧౩॥ తతో దానవదర్పఘ్నం
సౌమిత్రిం దేవకంటకః। తం పీడయిత్వా బాహుభ్యాం న ప్రభుర్లంఘనేఽభవత్ ॥౧౧౪॥ అథైనం వైష్ణవం భాగం మానుషం
దేహమాస్థితమ్। అథ వాయుసుతః క్రుద్ధో రావణం సమభిద్రవత్ ॥౧౧౫॥ ఆజఘానోరసి క్రుద్ధో వజ్రకల్పేన ముష్టినా। తే
న ముష్టిప్రహారేణ రావణో రాక్షసేశ్వరః ॥౧౧౬॥ జానుభ్యామపతద్భూమౌ చచాల చ పునః పునః। ఆస్యైః స నేత్రైశ్శ్రో
త్రైర్వవామ రుధిరం బహు ॥౧౧౭॥ విఘూర్ణమానో నిశ్చేష్టో రథోపస్థ ఉపావిశత్। విసంజ్ఞో మూర్ఛితశ్చాసీన్న చ స్థా
నం సమాలభత్ ॥౧౧౮॥ విసంజ్ఞం రావణం దృష్ట్వా సమరే భీమవిక్రమమ్। ఋషయో వానరాస్సర్వే నేదుర్దేవాస్సహా
సురాః ॥౧౧౯॥ హనూమానపి తేజస్వీ లక్ష్మణం రావణార్దితమ్। ఆనయద్రాఘవాభ్యాశం బాహుభ్యాం పరిగృహ్య తమ్ ॥
౧౨౦॥ వాయుసూనోస్సుహృత్త్వేన భక్త్యా పరమయా చ సః। శత్రూణామప్రకంప్యోఽపి లఘుత్వమగమత్కపేః ॥౧౨౧॥ తం
సముత్సృజ్య సా శక్తిస్సౌమిత్రిం యుధి దుర్జయమ్। రావణస్య రథే తస్మిన్ స్థానం పునరుపాగతా ॥౧౨౨॥ రావణోఽపి మహా
తేజాః ప్రాప్య సంజ్ఞాం మహాహవే। ఆదదే నిశితాన్ బాణాన్ జగ్రాహ చ మహద్ధనుః ॥౧౨౩॥ ఆశ్వస్తశ్చ విశల్యశ్చ లక్ష్మణ
శ్శత్రుసూదనః। విష్ణోర్భాగమమీమాంస్యమాత్మానం ప్రత్యనుస్మరన్ ॥౧౨౪॥ నిపాతితమహావీరాం వానరాణాం మహా

చమూమ్। రాఘవస్తు రణే దృష్ట్వా రావణం సమభిద్రవత్ ॥౧౨౫॥ అథైనముపసంగమ్య హనూమాన్వాక్యమబ్రవీత్ । మమ
పృష్ఠం సమారుహ్య రాక్షసం శాస్తుమర్హసి ॥౧౨౬॥ తచ్ఛ్రుత్వా రాఘవో వాక్యం వాయుపుత్రేణ భాషితమ్ । ఆరురో
హ సహసా శూరో బలవంతం మహాకపిమ్ ॥౧౨౭॥ విష్ణుర్యథా గరుత్మంతం బలవంతం సమాస్థితః । రథస్థం రావణం సంఖ్యే దదర్శ
మనుజాధిపః ॥౧౨౮॥ తమాలోక్య మహాతేజాః ప్రదుద్రావ స రాఘవః । వైరోచనిమివ క్రుద్ధో విష్ణురభ్యుద్యతాయుధః ॥
౧౨౯॥ జ్యాశబ్దమకరోత్తీవ్రం వజ్రనిష్పేషనిస్వనమ్ । గిరా గంభీరయా రామో రాక్షసేంద్రమువాచ హ ॥౧౩౦॥ తిష్ఠ తిష్ఠ
మమ త్వం హి కృత్వా విప్రియమీదృశమ్ । క్వ ను రాక్షసశార్దూల గతో మోక్షమవాప్స్యసి ॥౧౩౧॥ యదీంద్రవైవస్వత
భాస్కరాన్వా స్వయంభువైశ్వానరశంకరాన్వా । గమిష్యసి త్వం దశ వా దిశో వా తథాపి మే నాద్య గతో విమోక్ష్యసే ॥
౧౩౨॥ యశ్చైష శక్త్యాభిహతస్త్వయాద్య ఇత్థం విషాదం సహసాభ్యుపేతః । స ఏవ రక్షోగణరాజ మృత్యుస్సపుత్రదార
స్య తవాద్య యుద్ధే ॥౧౩౩॥ ఏతేన చాత్యద్భుతదర్శనాని శరైర్జనస్థానకృతాలయాని । చతుర్దశాన్యాత్తవరాయుధాని ర
క్షస్సహస్రాణి నిషూదితాని ॥౧౩౪॥ రాఘవస్య వచః శ్రుత్వా రాక్షసేంద్రో మహాకపిమ్ । వాయుపుత్రం మహావీర్యం వ
హంతం రాఘవం రణే ॥౧౩౫॥ ఆజఘాన శరైస్తీక్ష్ణైః కాలానలశిఖోపమైః । రాక్షసేనాహవే తస్య తాడితస్యాపి సాయకైః ॥
౧౩౬॥ స్వభావతేజోయుక్తస్య భూయస్తేజోఽభ్యవర్ధత । తతో రామో మహాతేజా రావణేన కృతవ్రణమ్ ॥౧౩౭॥ దృష్ట్వా
ప్లవగశార్దూలం కోపస్య వశమేయివాన్ ॥ తస్యాభిసంక్రమ్య రథం సచక్రం సాశ్వధ్వజచ్ఛత్రమహాపతాకమ్ । ససా
రథిం సాశనిశూలఖడ్గం రామః ప్రచిచ్ఛేద శరైస్సుపుంఖైః ॥౧౩౮॥ అథేంద్రశత్రుం తరసా జఘాన బాణేన వజ్రాశనిసన్నిభే
న । భుజాంతరే వ్యూఢసుజాతరూపే వజ్రేణ మేరుం భగవానివేంద్రః ॥౧౩౯॥ యో వజ్రపాతాశనిసన్నిపాతాన్న చుక్షు
భే నాపి చచాల రాజా । స రామబాణాభిహతో భృశార్తశ్చచాల చాపం చ ముమోచ వీరః ॥౧౪౦॥ తం విహ్వలంతం ప్రసమీ
క్ష్య రామస్సమాదదే దీప్తమథార్ధచంద్రమ్ । తేనార్కవర్ణం సహసా కిరీటం చిచ్ఛేద రక్షోధిపతేర్మహాత్మా ॥౧౪౧॥ తం
నిర్విషాశీవిషసన్నికాశం శాంతార్చిషం సూర్యమివాప్రకాశమ్ । గతశ్రియం కృత్తకిరీటకూటమువాచ రామో యుధి రా
క్షసేంద్రమ్ ॥౧౪౨॥ కృతం త్వయా కర్మ మహత్సుభీమం హతప్రవీరశ్చ కృతస్త్వయాహమ్ । తస్మాత్పరిశ్రాంత ఇవ వ్యవ
స్యన్ న త్వాం శరైర్మృత్యువశం నయామి ॥౧౪౩॥ గచ్ఛానుజానామి రణార్దితస్త్వం ప్రవిశ్య రాత్రించరరాజ లంకామ్ । ఆ
శ్వాస్య నిర్యాహి రథీ చ ధన్వీ తదా బలం ద్రక్ష్యసి మే రథస్థః ॥ ౧౪౪ ॥ స ఏవముక్తో హతదర్పహర్షో నికృత్తచాపో నిహతా
శ్వసూతః । శరార్దితః కృత్తమహాకిరీటో వివేశ లంకాం సహసా స్మ రాజా ॥౧౪౫॥ తస్మిన్ప్రవిష్టే రజనీచరేంద్రే మహాబ
లే దానవదేవశత్రౌ । హరీన్విశల్యాన్ సహ లక్ష్మణేన చకార రామః పరమాహవాగ్రే ॥ ౧౪౬ ॥ తస్మిన్ప్రభిన్నే త్రిదశేం
ద్రశత్రౌ సురాసురా భూతగణా దిశశ్చ । ససాగరాస్సర్షిమహోరగాశ్చ తథైవ భూమ్యంబుచరాశ్చ హృష్టాః ॥
౧౪౭ ॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - ఏకోనషష్టితమస్సర్గః - ********************************

స ప్రవిశ్య పురీం లంకాం రామబాణభయార్దితః । భగ్నదర్పస్తదా రాజా బభూవ వ్యథితేంద్రియః ॥౧॥ మాతంగ ఇవ
సింహేన గరుడేనేవ పన్నగః । అభిభూతోఽభవద్రాజా రాఘవేణ మహాత్మనా ॥౨॥ బ్రహ్మదండప్రకాశానాం విద్యుత్సదృశవ
ర్చసామ్ । స్మరన్ రాఘవబాణానాం వివ్యథే రాక్షసేశ్వరః ॥౩॥ స కాంచనమయం దివ్యమాశ్రిత్య పరమాసనమ్ । విప్రేక్ష్య మా
నో రక్షాంసి రావణో వాక్యమబ్రవీత్ ॥౪॥ సర్వం తత్ ఖలు మే మోఘం యత్తప్తం పరమం తపః । యత్సమానో మహేంద్రేణ
మానుషేణాస్మి నిర్జితః ॥౫॥ ఇదం తత్ బ్రహ్మణో ఘోరం వాక్యం మామభ్యుపస్థితమ్ । మానుషేభ్యో విజానీహి భయం త్వ
మితి తత్తథా ॥౬॥ దేవదానవగంధర్వైర్యక్షరాక్షసపన్నగైః । అవధ్యత్వం మయా ప్రాప్తం మానుషేభ్యో న యాచితమ్ ॥
౭॥ విదితం మానుషం మన్యే రామం దశరథాత్మజమ్ । ఇక్ష్వాకుకులనాథేన అనరణ్యేన యత్పురా ॥౮॥ ఉత్పత్స్యతి హి మద్వంశే
పురుషో రాక్షసాధమ । యస్త్వాం సపుత్రం సామాత్యం సబలం సాశ్వసారథిమ్ ॥౯॥ నిహనిష్యతి సంగ్రామే త్వాం కులాధ
మ దుర్మతే । శప్తోఽహం వేదవత్యా చ యదా మయా ధర్షితా పురా ॥౧౦॥ సేయం సీతా మహాభాగా జాతా జనకనందినీ । ఉ
మా నందీశ్వరశ్చాపి రంభా వరుణకన్యకా ॥౧౧॥ యదూచుస్తన్మయా ప్రాప్తం న మిథ్యా ఋషిభాషితమ్ । ఏతదేవాభ్యుపా
గమ్య యత్నం కర్తుమిహార్హథ ॥౧౨॥ రాక్షసాశ్చాపి తిష్ఠంతు చర్యాగోపురమూర్ధసు । స చాప్రతిమగంభీరో దేవదా

నవపర్వణాం॥౧౩॥బ్రహ్మశాపాభిభూతస్తుకుంభకర్ణోనిబోధ్యతామ్। సపరాజితమాత్మానంప్రహస్తంచనిషూదితమ్॥
౧౪॥జ్ఞాత్వారక్షోబలంభీమమాదిదేశమహాబలః। ద్వారేషుయత్నఃక్రియతాంప్రాకారశ్చాధిరుహ్యతామ్॥౧౫॥ని
ద్రావశసమావిష్టఃకుంభకర్ణోనిబోధ్యతాం।సుఖంస్వపితినిశ్చింతఃకాలోపహతచేతనః॥౧౬॥నవషట్సప్తచాష్టౌచమా
సాన్స్వపితిరాక్షసః।మంత్రంకృత్వాప్రసుప్తోయమితస్తునవమేహని॥౧౭॥కిన్నుబోధయతక్షిప్రంకుంభకర్ణంమహాబలమ్
సహిసంఖ్యేమహాబాహుఃకకుదస్సర్వరక్షసామ్॥౧౮॥వానరాన్రాజపుత్రౌచక్షిప్రమేవవధిష్యతి। ఏషకేతుఃపరస్సం
ఖ్యేముఖ్యోవైసర్వరక్షసామ్॥౧౯॥కుంభకర్ణస్సదాశేతేమూఢోగ్రామ్యసుఖరతః। రామేణహినిరస్తస్యసంగ్రా
మేస్మిన్సుదారుణే॥౨౦॥భవిష్యతినమేశోకఃకుంభకర్ణేనిబోధితే। కింకరిష్యామ్యహంతేనశక్రతుల్యబలేనహి॥౨౧॥ఈ
దృశేవ్యసనేప్రాప్తేయోనసాహ్యాయకల్పతే। తేతుతద్వచనంశ్రుత్వారాక్షసేంద్రస్యరాక్షసాః॥౨౨॥జగ్ముఃపరమసం
భ్రాంతాఃకుంభకర్ణనివేశనమ్। తేరావణసమాదిష్టామాంసశోణితభోజనాః॥౨౩॥గంధమాల్యాంస్తథాభక్ష్యానా
దాయసహసాయయుః। తాంప్రవిశ్యమహాద్వారాంసర్వతోయోజనాయతామ్॥౨౪॥కుంభకర్ణగుహాంరమ్యాంసర్వ
గంధప్రవాహినీమ్। కుంభకర్ణస్యనిశ్వాసాదవధూతామహాబలాః॥౨౫॥ప్రతిష్ఠమానాఃకృచ్ఛ్రేణయత్నాత్ప్రవివిశు
ర్గుహామ్।తాంప్రవిశ్యగుహాంరమ్యాంశుభాంకాంచనకుట్టిమామ్॥౨౬॥దదృశుర్నైరృతవ్యాఘ్రంశయానంభీమదర్శ
నమ్। తేతుతంవికృతంసుప్తంవికీర్ణమివపర్వతమ్॥౨౭॥కుంభకర్ణంమహానిద్రంసహితాఃప్రత్యబోధయన్।ఊర్ధ్వరో
మాంచితతనుంశ్వసంతమివపన్నగమ్॥౨౮॥త్రాసయంతంమహాశ్వాసైశ్శయానంభీమదర్శనమ్। భీమనాసాపుటంతం
తుపాతాళవిపులాననమ్॥౨౯॥శయ్యాయాంన్యస్తసర్వాంగంమేదోరుధిరగంధినమ్। కాంచనాంగదనద్ధాంగంకిరీటినమ
రిందమమ్॥౩౦॥దదృశుర్నైరృతవ్యాఘ్రంకుంభకర్ణంమహాబలమ్।తతశ్చక్రుర్మహాత్మానఃకుంభకర్ణాగ్రతస్తదా॥
౩౧॥ మాంసానాంమేరుసంకాశంరాశింపరమతర్పణమ్। మృగాణాంమహిషాణాంచవరాహాణాంచసంచయాన్॥
౩౨॥ చక్రుర్నైరృతశార్దూలారాశిమన్నస్యచాద్భుతమ్। తతశ్శోణితకుంభాంశ్చమద్యానివివిధానిచ ॥౩౩॥ పు
రస్తాత్కుంభకర్ణస్యచక్రుస్త్రిదశశత్రవః। లిలిపుశ్చపరార్ధ్యేనచందనేనపరంతపమ్॥౩౪॥దివ్యైరాచ్ఛాదయామా
సుర్మాల్యైర్గంధైస్సుగంధిభిః।ధూపంసుగంధంససృజుస్తుష్టువుశ్చపరంతపమ్॥౩౫॥జలదాఇవచోన్నేదుర్యాతుధానాస్త
తస్తతః। శంఖానాపూరయామాసుశ్శశాంకసదృశప్రభాన్॥౩౬॥తుములంయుగపచ్చాపివినేదుశ్చాప్యమర్షితాః। నే
దురాస్ఫోటయామాసుశ్చిక్షిపుస్తేనిశాచరాః॥౩౭॥కుంభకర్ణనిబోధార్థంచక్రుస్తేవిపులంస్వనమ్ ॥ సశంఖభేరీపణవ
ప్రణాదమాస్ఫోటితక్ష్వేళితసింహనాదమ్ ।దిశోద్రవంతస్త్రిదివంకిరంతశ్శ్రుత్వావిహంగాస్సహసానిపేతుః॥౩౮॥ య
దాభృశంతైర్నినదైర్మహాత్మానకుంభకర్ణోబుబుధేప్రసుప్తః । తతోముసుండీర్ముసలానిసర్వేరక్షోగణాస్తేజగృ
హుర్గదాశ్చ ॥౩౯॥తంశైలశృంగైర్ముసలైర్గదాభిర్వృక్షైస్తలైర్ముద్గరముష్టిభిశ్చ । సుఖప్రసుప్తంభువికుంభక
ర్ణంరక్షాంస్యుదగ్రాణితదానిజఘ్నుః॥౪౦॥తస్యనిశ్వాసవాతేనకుంభకర్ణస్యరక్షసః। రాక్షసాబలవంతోపిస్థాతుం
నాశక్నువన్పురః॥౪౧॥తతోస్యపురతోగాఢంరాక్షసాభీమవిక్రమాః। మృదంగపణవాన్భేరీశ్శంఖకుంభగణాంస్తదా॥
౪౨॥దశరాక్షససాహస్రాయుగపత్పర్యవాదయన్ । నీలాంజనచయాకారంతేతుతంప్రత్యబోధయన్॥౪౩॥ అభిఘ్నం
తోనదంతశ్చనైవసంవివిదేతుసః। యదాచైనంనశేకుస్తేప్రతిబోధయితుంతదా॥౪౪॥ తతోగురుతరంయత్నందారుణంస
ముపాక్రమన్। అశ్వానుష్ట్రాన్ఖరాన్నాగాన్జఘ్నుర్దండకశాంకుశైః॥౪౫॥ భేరీశంఖమృదంగాంశ్చసర్వప్రాణైర
వాదయన్।నిజఘ్నుశ్చాస్యగాత్రాణిమహాకాష్ఠకటంకరైః॥౪౬॥ ముద్గరైర్ముసలైశ్చైవసర్వప్రాణసముద్యతైః।
తేనశబ్దేనమహతాలంకాసమభిపూరితా॥౪౭॥సపర్వతవనాసర్వాసోపినైవప్రబుధ్యతే। తతస్సహస్రంభేరీణాంయుగప
త్సమహన్యత॥౪౮॥మృష్టకాంచనకోణానామాసక్తానాంసమంతతః।ఏవమప్యతినిద్రస్తుయదానైవప్రబుధ్యతే॥౪౯॥ శా
పస్యవశమాపన్నస్తతఃక్రుద్ధానిశాచరాః। మహాక్రోధసమావిష్టాస్సర్వేభీమపరాక్రమాః॥౫౦॥తద్రక్షోబోధయి
ష్యంతశ్చక్రురన్యేపరాక్రమమ్। అన్యేభేరీస్సమాజఘ్నురన్యేచక్రుర్మహాస్వనమ్॥౫౧॥కేశానన్యేప్రలులుపుఃకర్ణా
న్యేదశంశిరే। ఉదకుంభశతాన్యన్యేసమసించంతకర్ణయోః॥౫౨॥నకుంభకర్ణఃపస్పందేమహానిద్రావశంగతః। అ

స్యైచ బలినస్తస్య కూటముద్గరపాణయః ॥౫౩॥ మూర్ధ్ని వక్షసి గాత్రేషు పాతయన్ కూటముద్గరాన్। రజ్జుబంధనబద్ధాభి
శ్శతఘ్నీభిశ్చ సర్వతః ॥౫౪॥ వధ్యమానో మహాకాయో న ప్రాబుధ్యత రాక్షసః। వారణానాం సహస్రం చ శరీరేఽస్య ప్రధా
వితమ్ ॥౫౫॥ కుంభకర్ణస్తతో బుద్ధః స్పర్శం పరమబుధ్యత। స పాత్యమానైర్గిరిశృంగవృక్షైరచింతయంస్తాన్ విపులాన్
ప్రహారాన్। నిద్రాక్షయాత్ క్షుద్భయపీడితశ్చ విజృంభమాణస్సహసోత్పపాత ॥౫౬॥ స నాగభోగాచలశృంగకల్పౌ వి
క్షిప్య బాహూ గిరిశృంగసారౌ। వివృత్య వక్త్రం బడబాముఖాభం నిశాచరోఽసౌ వికృతం జజృంభే ॥౫౭॥ తస్య జాజృంభమా
ణస్య వక్త్రం పాతాలసన్నిభమ్। దదృశే మేరుశృంగాగ్రే దివాకర ఇవోదితః ॥౫౮॥ స జృంభమాణోఽతిబలః ప్రతిబుద్ధో నిశా
చరః। నిశ్వాసశ్చాస్య సంజజ్ఞే పర్వతాదివ మారుతః ॥౫౯॥ రూపముత్తిష్ఠతస్తస్య కుంభకర్ణస్య తద్బభౌ। తపాంతే సబలా
కస్య మేఘస్యేవ వివర్షతః ॥౬౦॥ యుగాంతే సర్వభూతాని కాలస్యేవ దిధక్షతః। తస్య దీప్తాగ్నిసదృశే విద్యుత్సదృశవర్చ
సీ ॥౬౧॥ దదృశాతే మహానేత్రే దీప్తావివ మహాగ్రహౌ। కుంభకర్ణస్తతో దృష్ట్వా భక్ష్యాంశ్చ వివిధాన్ బహూన్ ॥౬౨॥ వ
రాహాన్ మహిషాంశ్చైవ సంబభక్ష మహాబలః। అదన్ బుభుక్షితో మాంసం శోణితం తృషితః పిబన్ ॥౬౩॥ మేదఃకుంభాంశ్చ మ
ద్యస్య పపౌ శక్రరిపుస్తదా। తతస్తృప్త ఇతి జ్ఞాత్వా సముత్పేతుర్నిశాచరాః ॥౬౪॥ శిరోభిశ్చ ప్రణమ్యైనం సర్వతః పర్యవా
రయన్। నిద్రావిశదగాత్రస్తు కలుషీకృతలోచనః ॥౬౫॥ చారయన్ సర్వతో దృష్టిం తాన్ దదర్శ నిశాచరాన్। స సర్వాన్
సాంత్వయామాస నైరృతాన్ నైరృతర్షభః ॥౬౬॥ బోధనాద్విస్మితశ్చాపి రాక్షసానిదమబ్రవీత్। కిమర్థమహమాదృ
త్య భవద్భిః ప్రతిబోధితః ॥౬౭॥ కచ్చిత్సుకుశలం రాజ్ఞో భయం వా నేహ విద్యతే। అథవా ధ్రువమన్యేభ్యో భయం పరముపస్థి
తమ్ ॥౬౮॥ యదర్థమేవ త్వరితైర్భవద్భిః ప్రతిబోధితః। అద్య రాక్షసరాజస్య భయముత్పాటయామ్యహమ్ ॥౬౯॥ పాత
యిష్యే మహేంద్రం వా శాతయిష్యే తథానలమ్। న హ్యల్పకారణే సుప్తం బోధయిష్యతి మాం గురుః ॥౭౦॥ తదాఖ్యాతార్థ
తత్త్వేన మత్ప్రబోధనకారణమ్। ఏవం బ్రువాణం సంరబ్ధం కుంభకర్ణం మహాబలమ్ ॥౭౧॥ యూపాక్షస్సచివో రాజ్ఞః కృ
తాంజలిరువాచ హ। న నో దైవకృతం కించిద్భయమస్తి కదాచన ॥౭౨॥ మానుషాన్నో భయం రాజంస్తుములం సంప్రబా
ధతే। న దైత్యదానవేభ్యో వా భయమస్తి హి తాదృశమ్ ॥౭౩॥ యాదృశం మానుషం రాజన్ భయమస్మానుపస్థితమ్। వానరైః
పర్వతాకారైర్లంకేయం పరివారితా ॥౭౪॥ సీతాహరణసంతప్తాద్రామాన్నస్తుములం భయమ్। ఏకేన వానరేణేయం
పూర్వం దగ్ధా మహాపురీ ॥౭౫॥ కుమారో నిహతశ్చాక్షః సానుయాత్రస్సకుంజరః। స్వయం రక్షోఽధిపశ్చాపి పౌలస్త్యో దేవకం
టకః ॥౭౬॥ మృతకల్పో రణే ముక్తో రామేణాదిత్యతేజసా। యో న దేవైః కృతో రాజా నాపి దైత్యైర్న దానవైః ॥౭౭॥ కృతస్స
ఇహ రామేణ విముక్తః ప్రాణసంశయాత్। స యూపాక్షవచశ్శ్రుత్వా భ్రాతుర్యుధి పరాజయమ్ ॥౭౮॥ కుంభక
ర్ణో వివృత్తాక్షో యూపాక్షమిదమబ్రవీత్। సర్వమద్యైవ యూపాక్ష హరిసైన్యం సలక్ష్మణమ్ ॥౭౯॥ రాఘవం చ ర
ణే హత్వా పశ్చాద్ద్రక్ష్యామి రావణమ్। రాక్షసాంస్తర్పయిష్యామి హరీణాం మాంసశోణితైః ॥౮౦॥ రామలక్ష్మణయో
శ్చాపి స్వయం పాస్యామి శోణితమ్। తత్తస్య వాక్యం బ్రువతో నిశమ్య సగర్వితం రోషవివృద్ధదోషమ్। మహోదరో నై
రృతయోధముఖ్యః కృతాంజలిర్వాక్యమిదం బభాషే ॥౮౧॥ రావణస్య వచః శ్రుత్వా గుణదోషౌ విమృశ్య చ। పశ్చాదపి
మహాబాహో శత్రూన్ యుధి విజేష్యసి ॥౮౨॥ మహోదరవచశ్శ్రుత్వా రాక్షసైః పరివారితః। కుంభకర్ణో మహా
తేజాస్సంప్రతస్థే మహాబలః ॥౮౩॥ తం సముత్థాప్య భీమాక్షం భీమరూపపరాక్రమమ్। రాక్షసాస్త్వరితా జగ్ముర్దశ
గ్రీవనివేశనమ్ ॥౮౪॥ తతో గత్వా దశగ్రీవమాసీనం పరమాసనే। ఊచుర్బద్ధాంజలిపుటాస్సర్వ ఏవ నిశాచరాః ॥౮౫॥
ప్రబుద్ధః కుంభకర్ణోఽయం భ్రాతా తే రాక్షసర్షభ। కథం తత్రైవ నిర్యాతు ద్రక్ష్యసే తమిహాగతమ్ ॥౮౬॥ రావణస్త్వ
బ్రవీద్ధృష్టో రాక్షసాంస్తానుపస్థితాన్। ద్రష్టుమేనమిహేచ్ఛామి యథాన్యాయం చ పూజ్యతామ్ ॥౮౭॥ తథేత్యుక్త్వా తు తే
సర్వే పునరాగమ్య రాక్షసాః। కుంభకర్ణమిదం వాక్యమూచూ రావణచోదితాః ॥౮౮॥ ద్రష్టుం త్వాం కాంక్షతే రాజా స
ర్వరాక్షసపుంగవః। గమనే క్రియతాం బుద్ధిర్భ్రాతరం సంప్రహర్షయ ॥౮౯॥ కుంభకర్ణస్తు దుర్ధర్షో భ్రాతురాజ్ఞా
య శాసనమ్। తథేత్యుక్త్వా మహాబాహుశ్శయనాదుత్పపాత హ ॥౯౦॥ ప్రక్షాల్య వదనం హృష్టః స్నాతః పరమభూషితః। పి
పాసుస్త్వరయామాస పానం బలసమీరణమ్ ॥౯౧॥ తతస్తే త్వరితాస్తస్య రాక్షసా రావణాజ్ఞయా। మద్యకుంభాంశ్చ వివి

ధారాః క్షిప్రమేవోపహారయన్॥౯౨॥ పీత్వా ఘటసహస్రే ద్వే గమనాయోపచక్రమే। ఈషత్సముత్కటో మత్తస్తేజోబల
సమన్వితః॥౯౩॥కుంభకర్ణో బభౌ హృష్టః కాలాంతకయమోపమః। భ్రాతుస్స భవనం గచ్ఛన్ రక్షోగణసమన్వితః॥౯౪॥
కుంభకర్ణః పదన్యాసైరకంపయత మేదినీమ్ ॥ స రాజమార్గం వపుషా ప్రకాశయన్ సహస్రరశ్మిర్ధరణీమివాంశుభిః।
జగామ తత్రాంజలిమాలయా వృతశ్శతక్రతుర్గేహమివ స్వయంభువః॥౯౫॥ తం రాజమార్గస్థమమిత్రఘాతినం వనౌక
సస్తే సహసా బహిఃస్థితాః। దృష్ట్వాప్రమేయం గిరిశృంగకల్పం వితత్రసుస్తే హరియూథపాలాః॥౯౬॥ కేచిచ్ఛరణ్యం శరణం
స్మ రామం వ్రజంతి కేచిద్వ్యథితాః పతంతి। కేచిద్దిశస్స్మ వ్యథితాః ప్రయాంతి కేచిద్భయార్తా భువి శేరతే స్మ॥౯౭॥ తమ
ద్రిశృంగప్రతిమం కిరీటినం స్పృశంతమాదిత్యమివాత్మతేజసా। వనౌకసః ప్రేక్ష్య వివృద్ధమద్భుతం భయార్దితా దుద్రువి
రే తతస్తతః॥౯౮॥ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే షష్టితమస్సర్గః. ******************************

తతో రామో మహాతేజా ధనురాదాయ వీర్యవాన్। కిరీటినం మహాకాయం కుంభకర్ణం దదర్శ హ॥౧॥ తం దృష్ట్వా
రాక్షసశ్రేష్ఠం పర్వతాకారదర్శనమ్। క్రమమాణమివాకాశం పురా నారాయణం ప్రభుమ్॥ ౨॥ సతోయాంబుదసంకా
శం కాంచనాంగదభూషణమ్। దృష్ట్వా పునః ప్రదుద్రావ వానరాణాం మహాచమూః॥౩॥ విద్రుతాం వాహినీం దృష్ట్వా వర్ధ
మానం చ రాక్షసమ్। సవిస్మయమిదం రామో విభీషణమువాచ హ ॥౪॥ కోఽసౌ పర్వతసంకాశః కిరీటీ హరిలోచనః। లంకా
యాం దృశ్యతే వీరః సవిద్యుదివ తోయదః॥౫॥ పృథివ్యాః కేతుభూతోఽసౌ మహానేకోఽత్ర దృశ్యతే। యం దృష్ట్వా వానరాస్సర్వే
విద్రవంతి తతస్తతః॥౬॥ ఆచక్ష్వ సుమహాన్ కోఽసౌ రక్షో వా యది వాసురః। న మయైవంవిధం భూతం దృష్టపూర్వం కదాచ
న॥౭॥ స పృష్టో రాజపుత్రేణ రామేణాక్లిష్టకర్మణా। విభీషణో మహాప్రాజ్ఞః కాకుత్స్థమిదమబ్రవీత్ ॥౮॥ యేన వైవస్వ
తో యుద్ధే వాసవశ్చ పరాజితః। సైష విశ్రవసః పుత్రః కుంభకర్ణః ప్రతాపవాన్॥౯॥ అస్య ప్రమాణాత్సదృశో రాక్షసోఽన్యో
న విద్యతే ॥ ఏతేన దేవా యుధి దానవాశ్చ యక్షా భుజంగాః పిశితాశనాశ్చ। గంధర్వవిద్యాధరకిన్నరాశ్చ సహస్రశో రా
ఘవ సంప్రభగ్నాః॥౧౦॥ శూలపాణిం విరూపాక్షం కుంభకర్ణం మహాబలమ్। హంతుం న శేకుస్త్రిదశాః కాలోఽయమితి
మోహితాః॥౧౧॥ ప్రకృత్యా హ్యేష తేజస్వీ కుంభకర్ణో మహాబలః। అన్యేషాం రాక్షసేంద్రాణాం వరదానకృతం బలమ్ ॥
౧౨॥ ఏతేన జాతమాత్రేణ క్షుధార్తేన మహాత్మనా। భక్షితాని సహస్రాణి సత్త్వానాం సుబహూన్యపి॥౧౩॥ తేషు సంభ
క్ష్యమాణేషు ప్రజా భయనిపీడితాః। యాంతి స్మ శరణం శక్రం తమప్యర్థం న్యవేదయన్॥౧౪॥ స కుంభకర్ణం కుపితో మ
హేంద్రో జఘాన వజ్రేణ శితేన వజ్రీ। స శక్రవజ్రాభిహతో మహాత్మా చచాల కోపాచ్చ భృశం ననాద॥౧౫॥ తస్య నానద్య
మానస్య కుంభకర్ణస్య ధీమతః। శ్రుత్వా వినాదం విత్రస్తా భూయో భూమిర్వితత్రసే॥౧౬॥ తతః కోపాన్మహేంద్రస్య
కుంభకర్ణో మహాబలః। వికృష్యైరావతాద్దంతం జఘానోరసి వాసవమ్॥౧౭॥ కుంభకర్ణప్రహారార్తో విజజ్వాల స వా
సవః। తతో విషేదుస్సహసా దేవా బ్రహ్మర్షిదానవాః॥౧౮॥ ప్రజాభిస్సహ శక్రశ్చ యయౌ స్థానం స్వయంభువః। కుంభక
ర్ణస్య దౌరాత్మ్యం శశంసుస్తే ప్రజాపతేః॥౧౯॥ ప్రజానాం భక్షణం చాపి దేవానాం చాపి ధర్షణమ్। ఆశ్రమధ్వంసనం
చాపి పరస్త్రీహరణం భృశమ్॥౨౦॥ ఏవం ప్రజా యది త్వేష భక్షయిష్యతి నిత్యశః। అచిరేణైవ కాలేన శూన్యో లోకో భవి
ష్యతి॥౨౧॥ వాసవస్య వచః శ్రుత్వా సర్వలోకపితామహః। రక్షాంస్యావాహయామాస కుంభకర్ణం దదర్శ హ॥ ౨౨ ॥
కుంభకర్ణం సమీక్ష్యైవ వితత్రాస ప్రజాపతిః। దృష్ట్వా నిఃశ్వస్య చైవైనం స్వయంభూరిదమబ్రవీత్ ॥౨౩॥ ధ్రువం లోక
వినాశాయ పౌలస్త్యేనాసి నిర్మితః। తస్మాత్త్వమద్య ప్రభృతి మృతకల్పశ్శయిష్యసే॥ ౨౪॥ బ్రహ్మశాపాభిభూతోఽథ నిప
పాతాగ్రతః ప్రభోః। తతః పరమసంభ్రాంతో రావణో వాక్యమబ్రవీత్ ॥౨౫॥ వివృద్ధః కాంచనో వృక్షః ఫలకాలే నికృత్య
తే। న నప్తారం స్వకం న్యాయ్యం శప్తుమేవం ప్రజాపతే॥౨౬॥ న మిథ్యావచనశ్చ త్వం స్వప్స్యత్యేవ న సంశయః। కాలస్తు క్రి
యతామస్య శయనే జాగరే తథా॥౨౭॥ రావణస్య వచః శ్రుత్వా స్వయంభూరిదమబ్రవీత్ । శయితా హ్యేష షణ్మాసానే
కాహం జాగరిష్యతి॥౨౮॥ ఏకేనాహ్నా త్వసౌ వీరశ్చరన్ భూమిం బుభుక్షితః। వ్యాత్తాస్యో భక్షయేల్లోకాన్ సంక్రుద్ధ ఇవ పా
వకః॥౨౯॥ సోఽసౌ వ్యసనమాపన్నః కుంభకర్ణమబోధయత్ । త్వత్పరాక్రమభీతశ్చ రాజా సంప్రతి రావణః॥౩౦॥ స ఏష
నిర్గతో వీరశ్శిబిరాద్భీమవిక్రమః। వానరాన్ భృశసంక్రుద్ధో భక్షయన్ పరిధావతి॥ ౩౧॥ కుంభకర్ణం సమీక్ష్యైవ హర్య

టోద్య ప్రవిప్లుతాః । కథమేనం రణే క్రుద్ధం వారయంతీహ వానరాః ॥౩౨॥ ఉచ్యంతాం వానరాస్సర్వే యంత్రమేతత్స
ముచ్ఛ్రితమ్ । ఇతి విజ్ఞాయ హరయో భవిష్యంతీహ నిర్భయాః ॥౩౩॥ విభీషణవచః శ్రుత్వా హేతుమత్సుముఖోద్గతమ్ । ఉవా
చ రాఘవో వాక్యం నీలం సేనాపతిం తదా ॥౩౪॥ గచ్ఛ సైన్యాని సర్వాణి వ్యూహ్య తిష్ఠస్వ పావకే । ద్వారాణ్యాదాయ లం
కాయాశ్చర్యాశ్చాప్యథ సంక్రమాన్ ॥౩౫॥ శైలశృంగాణి వృక్షాంశ్చ శిలాశ్చాప్యుపసంహర । తిష్ఠంతు వానరాస్సర్వే సా
యుధాశ్శైలపాణయః ॥౩౬॥ రాఘవేణ సమాదిష్టో నీలో హరిచమూపతిః । శశాస వానరానీకం యథావత్కపికుంజరః ॥౩౭॥
తతో గవాక్షశ్శరభో హనూమానంగదస్తథా । శైలశృంగాణి శైలాభా గృహీత్వా ద్వారమభ్యయుః ॥౩౮॥ రామవాక్యము
పశ్రుత్య హరయో జితకాశినః । పాదపైరర్దయన్వీరా వానరాః పరవాహినీమ్ ॥౩౯॥ తతో హరీణాం తదనీకముగ్రం రరాజ
శైలోద్యతవృక్షహస్తమ్ । గిరేస్సమీపానుగతం యథైవ మహన్మహాంభోధరజాలముగ్రమ్ ॥౪౦॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - ఏ
కషష్టితమస్సర్గః - ******************** స తు రాక్షసశార్దూలో నిద్రామదసమాకులః । రాజమార్గం శ్రి
యా జుష్టం యయౌ విపులవిక్రమః ॥౧॥ రాక్షసానాం సహస్రైశ్చ వృతః పరమదుర్జయః । గృహేభ్యః పుష్పవర్షేణ కీర్య
మాణస్తదా యయౌ ॥౨॥ స హేమజాలవితతం భానుభాస్వరదర్శనమ్ । దదర్శ విపులం రమ్యం రాక్షసేంద్రనివేశనమ్ ॥౩॥
స తత్తదా సూర్య ఇవాభ్రజాలం ప్రవిశ్య రక్షోధిపతేర్నివేశమ్ । దదర్శ దూరేఽగ్రజమాసనస్థం స్వయంభువం శక్ర ఇవా
సనస్థమ్ ॥౪॥ భ్రాతుస్స భవనం గచ్ఛన్రక్షోగణసమన్వితమ్ । కుంభకర్ణః పదన్యాసైరకంపయత మేదినీమ్ ॥౫॥ సోఽభిగమ్య
గృహం భ్రాతుః కక్ష్యామభివిగాహ్య చ । దదర్శోద్విగ్నమాసీనం విమానే పుష్పకే గురుమ్ ॥౬॥ అథ దృష్ట్వా దశగ్రీవః కుంభక
ర్ణముపస్థితమ్ । తూర్ణముత్థాయ సంహృష్టస్సన్నికర్షముపానయత్ ॥౭॥ అథాసీనస్య పర్యంకే కుంభకర్ణో మహాబ
లః । భ్రాతుర్వవందే చరణౌ కిం కృత్యమితి చాబ్రవీత్ ॥౮॥ ఉత్పత్య చైనం ముదితో రావణః పరిషస్వజే । స భ్రాత్రా సంప
రిష్వక్తో యథావచ్చాభినందితః ॥౯॥ కుంభకర్ణశ్శుభం దివ్యం ప్రతిపేదే వరాసనమ్ । స తదాసనమాశ్రిత్య కుంభకర్ణో మ
హాబలః ॥౧౦॥ సంరక్తనయనః కోపాద్రావణం వాక్యమబ్రవీత్ । కిమర్థమహమాదృత్య త్వయా రాజన్ప్రబోధితః ॥౧౧॥
శంస కస్మాద్భయం తేఽస్తి కోఽద్య ప్రేతో భవిష్యతి । భ్రాతరం రావణః క్రుద్ధం కుంభకర్ణమవస్థితమ్ ॥౧౨॥ ఈషత్తు పరివృ
త్తాభ్యాం నేత్రాభ్యాం వాక్యమబ్రవీత్ । అద్య తే సుమహాన్కాలశ్శయానస్య మహాబల ॥౧౩॥ సుఖితస్త్వం న జానీషే మ
మ రామకృతం భయమ్ । ఏష దాశరథీ రామస్సుగ్రీవసహితో బలీ ॥౧౪॥ సముద్రం సబలస్తీర్త్వా మూలం నః పరికృంతతి ।
హంత పశ్యస్వ లంకాయా వనాన్యుపవనాని చ ॥౧౫॥ సేతునా సుఖమాగమ్య వానరైకార్ణవం కృతమ్ । యే రక్షసాం ముఖ్య
తమా హతాస్తే వానరైర్యుధి ॥౧౬॥ వానరాణాం తు యం యుద్ధే న పశ్యామి కదాచన । న చాపి వానరా యుద్ధే జితపూర్వాః క
దాచన ॥౧౭॥ తదేతద్భయముత్పన్నం త్రాయస్వైనం మహాబల । నాశయ త్వమిమానద్య తదర్థం బోధితో భవాన్ ॥౧౮॥
సర్వక్షపితకోశం చ స త్వమభ్యుపపద్య మామ్ । త్రాయస్వేమాం పురీం లంకాం బాలవృద్ధావశేషితామ్ ॥౧౯॥ భ్రాతుర
ర్థే మహాబాహో కురు కర్మ సుదుష్కరమ్ । మయైవం నోక్తపూర్వో హి కశ్చిద్భ్రాతః పరంతప ॥౨౦॥ త్వయ్యస్తి
తు మమ స్నేహః పరా సంభావనా చ మే । దైవాసురేషు యుద్ధేషు బహుశో రాక్షసర్షభ ॥౨౧॥ త్వయా దేవాః ప్రతివ్యూ
హ్య నిర్జితాశ్చాసురా యుధి । తదేతత్సర్వమాతిష్ఠ వీర్యం భీమపరాక్రమ ॥౨౨॥ న హి తే సర్వభూతేషు దృశ్యతే సదృశో బలీ ।
కురుష్వ మే ప్రియహితమేతదుత్తమం యథాప్రియం ప్రియరణ బాంధవప్రియ । స్వతేజసా విధమ సపత్నవాహినీం శరద్ఘ
నం పవన ఇవోద్యతో మహాన్ ॥౨౩॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - ద్విషష్టితమస్సర్గః - ************************
తస్య రాక్షసరాజస్య నిశమ్య పరిదేవితమ్ । కుంభకర్ణో బభాషేదం వచనం ప్రజహాస చ ॥౧॥ దృష్టో దోషో హి
యోఽస్మాభిః పురా మంత్రవినిర్ణయే । హితేష్వనభియుక్తేన సోఽయమాసాదితస్త్వయా ॥౨॥ శీఘ్రం ఖల్వభ్యుపైతి త్వాం ఫ
లం పాపస్య కర్మణః । నిరయేష్వేవ పతనం యథా దుష్కృతకర్మణః ॥౩॥ ప్రథమం వై మహారాజ కృత్యమేతదచింతితమ్ ।
కేవలం వీర్యదర్పేణ నానుబంధో విచారితః ॥౪॥ యః పశ్చాత్పూర్వకార్యాణి కుర్యాదైశ్వర్యమాస్థితః । పూర్వం చోత్తర
కార్యాణి న స వేద నయానయౌ ॥౫॥ దేశకాలవిహీనాని కర్మాణి విపరీతవత్ । క్రియమాణాని దుష్యంతి హవీంష్యప్రయతే
ష్వివ ॥౬॥ త్రయాణాం పంచధా యోగం కర్మణాం యః ప్రపశ్యతి । సచివైస్సమయం కృత్వా స సభ్యే వర్తతే పథి ॥౭॥ యథా

గనంచయో రాజా సమయం విచికీర్షతి । బుధ్యతే సచివాన్ బుద్ధ్యా సుహృదశ్చానుపశ్యతి॥౮॥ ధర్మమర్థంహి కామం
వా సర్వాన్వా రక్షసాం పతే । భజతే పురుషః కాలే త్రీణి ద్వంద్వాని వా పునః॥౯॥ త్రిషు చైతేషు యచ్ఛ్రేష్ఠం శ్రుత్వా త
న్నావబుధ్యతే। రాజా వా రాజమాత్రో వా వ్యర్థం తస్య బహు శ్రుతమ్॥౧౦॥ ఉపప్రదానం సాంత్వం వా భేదం కాలే చ వి
క్రమమ్। యోగం చ రక్షసాం శ్రేష్ఠ తావుభౌ చ నయానయౌ॥౧౧॥ కాలే ధర్మార్థకామాన్యస్సంమంత్ర్య సచివైస్స
హ। నిషేవేతాత్మవాన్ లోకే న స వ్యసనమాప్నుయాత్॥౧౨॥ హితానుబంధమాలోచ్య కార్యాకార్యమిహాత్మనః। రాజా స
హార్థతత్త్వజ్ఞైస్సచివైస్స హి జీవతి॥౧౩॥ అనభిజ్ఞాయ శాస్త్రార్థాన్ పురుషాః పశుబుద్ధయః । ప్రాగల్భ్యాద్వక్తుమిచ్ఛం
తి మంత్రేష్వభ్యంతరీకృతాః॥౧౪॥ అశాస్త్రవిదుషాం తేషాం న కార్యమహితం వచః । అర్థశాస్త్రానభిజ్ఞానాం విపులాం
శ్రియమిచ్ఛతామ్॥౧౫॥ అహితం చ హితాకారం ధార్ష్ట్యాజ్జల్పంతి యే నరాః । అవేక్ష్య మంత్రబాహ్యాస్తే కర్తవ్యాః కృత్య
దూషణాః॥౧౬॥ వినాశయంతో భర్తారం సహితాశ్శత్రుభిర్బుధైః। విపరీతాని కృత్యాని కారయంతీహ మంత్రిణః॥౧౭॥
తాన్ భర్తా మిత్రసంకాశానమిత్రాన్ మంత్రనిర్ణయే । వ్యవహారేణ జానీయాత్సచివానుపసంహితాన్॥ ౧౮॥ చప
లస్యేహ కృత్యాని సహసానుప్రధావతః। ఛిద్రమన్యే ప్రపద్యంతే క్రౌంచస్య ఖమివ ద్విజాః॥౧౯॥ యో హి శత్రుమభిజ్ఞా
య నాత్మానమభిరక్షతి। అవాప్నోతి హి సోఽనర్థాన్ స్థానాచ్చ వ్యవరోప్యతే ॥౨౦॥ యదుక్తమిహ తే పూర్వం క్రియతామ
నుజేన చ । తదేవ నో హితం కార్యం యదిచ్ఛసి చ తత్కురు॥౨౧॥ తత్తు శ్రుత్వా దశగ్రీవః కుంభకర్ణస్య భాషితమ్। భ్రుకుటిం
చైవ సంచక్రే క్రుద్ధశ్చైనమువాచ హ॥౨౨॥ మాన్యో గురురివాచార్యః కిం మాం త్వమనుశాససి। కిమేవం వాక్శ్రమం కృత్వా
కాలే యుక్తం విధీయతామ్॥౨౩॥ విభ్రమాచ్చిత్తమోహాద్వా బలవీర్యాశ్రయేణ వా । నాభిపన్నమిదానీం యద్వ్యర్థా
స్తస్య పునః కథాః॥౨౪॥ అస్మిన్ కాలే తు యద్యుక్తం తదిదానీం విధీయతామ్। గతం తు నానుశోచంతి గతం తు గతమేవ హి॥౨౫॥
మమాపనయజం దోషం విక్రమేణ సమీకురు । యది ఖల్వస్తి మే స్నేహో విక్రమం వావగచ్ఛసి॥౨౬॥ యది వా కార్యమే
తత్తే హృది కార్యతమం మతమ్। స సుహృద్యో విపన్నార్థం దీనమభ్యవపద్యతే॥ ౨౭ ॥ స బంధుర్యోఽపనీతేషు సాహాయ్యా
యోపకల్పతే। తమథైవం బ్రువాణం తు వచనం ధీరదారుణమ్॥౨౮॥ రుష్టోఽయమితి విజ్ఞాయ శనైః శ్లక్ష్ణమువాచ హ । అతీవ హి
సమాలక్ష్య భ్రాతరం క్షుభితేంద్రియమ్॥౨౯॥ కుంభకర్ణశ్శనైర్వాక్యం బభాషే పరిసాంత్వయన్ । అలం రాక్షసరాజే
ంద్ర సంతాపముపపద్య తే॥౩౦॥ రోషం చ సంపరిత్యజ్య స్వస్థో భవితుమర్హసి । నైతన్మనసి కర్తవ్యం మయి జీవతి పార్థివ॥
౩౧॥ తమహం నాశయిష్యామి యత్కృతే పరితప్యసే। అవశ్యం తు హితం వాచ్యం సర్వావస్థం మయా తవ॥౩౨॥ బంధుభావా
దభిహితం భ్రాతృస్నేహాచ్చ పార్థివ । సదృశం యత్తు కాలేఽస్మిన్ కర్తుం స్నిగ్ధేన బంధునా॥౩౩॥ శత్రూణాం కదనం పశ్య
క్రియమాణం మయా రణే। అద్య పశ్య మహాబాహో మయా సమరమూర్ధని॥ ౩౪ ॥హతే రామే సహ భ్రాత్రా ద్రవ
ంతీం హరివాహినీమ్। అద్య రామస్య తద్దృష్ట్వా మయానీతం రణాచ్ఛిరః॥౩౫॥ సుఖీ భవ మహాబాహో సీతా భవతు దుఃఖితా।
అద్య రామస్య పశ్యంతు నిధనం సుమహత్ ప్రియమ్॥ ౩౬॥ లంకాయాం రాక్షసాస్సర్వే యే తే నిహతబాంధవాః। అద్య శోక
పరీతానాం స్వబంధువధకారణాత్ ॥౩౭॥ శత్రోర్యుధి వినాశేన కరోమ్యస్రప్రమార్జనం। అద్య పర్వతసంకాశం ససూర్య
మివ తోయదమ్ ॥ ౩౮ ॥ వికీర్ణం పశ్య సమరే సుగ్రీవం ప్లవగోత్తమమ్ । కథం త్వం రాక్షసైరేభిర్మయా చ పరి
రక్షితః॥౩౯ ॥జిఘాంసుభిర్దాశరథిం వ్యథసే కిం వదానఘ । అద్య పూర్వం హతే తేన మయి త్వాం హంతి రాఘవః ॥ ౪౦॥
నాహమాత్మని సంతాపం గచ్ఛేయం రాక్షసాధిప । కామం త్విదానీమపి మాం వ్యాదిశ త్వం పరంతప॥౪౧॥ న పరః ప్రేషణీయ
స్తే యుద్ధాయాతులవిక్రమ । అహముత్సాదయిష్యామి శత్రూంస్తవ మహాబల॥౪౨॥ యది శక్రో యది యమో యది పావ
కమారుతౌ । తానహం యోధయిష్యామి కుబేరవరుణావపి॥౪౩ ॥గిరిమాత్రశరీరస్య శితశూలధరస్య మే। నర్దతస్తీక్ష్ణదం
ష్ట్రస్య బిభీయాచ్చ పురందరః॥౪౪॥ అథవా త్యక్తశస్త్రస్య మృద్నతస్తరసా రిపూన్ । న మే ప్రతిముఖః కశ్చిచ్ఛక్తః స్థా
తుం జిజీవిషుః॥౪౫॥ నైవ శక్త్యా న గదయా నాసినా నిశితైశ్శరైః । హస్తాభ్యామేవ సంరబ్ధో హనిష్యామి తు వజ్రిణమ్॥ ౪౬॥
యది మే ముష్టివేగం స రాఘవోఽద్య సహిష్యతి । తతః పాస్యంతి బాణౌఘా రుధిరం రాఘవస్య తు॥౪౭ ॥ చింతయా బాధ్యసే
రాజన్ కిమర్థం మయి తిష్ఠతి । సోఽహం శత్రువినాశాయ తవ నిర్యాతుముద్యతః॥ ౪౮ ॥ముంచ రామాద్భయం రాజన్ హని

ష్యామిమహాసంయుగే । రాఘవంలక్ష్మణంచైవసుగ్రీవంచమహాబలమ్ ॥ ౪౯ ॥ హనూమంతంచరక్షోఘ్నంలంకాయేనప్రదీపి
తా । హరీంశ్చాపిహనిష్యామిసంయుగేసమవస్థితాన్ ॥ ౫౦ ॥ అసాధారణమిచ్ఛామితవదాతుంమహద్యశః । యదిచేంద్రా
ద్భయంరాజన్యదివాపిస్వయంభువః ॥ ౫౧ ॥ అపిదేవాశ్శయిష్యంతిక్రుద్ధేమయిమహీతలే । యమంచభక్షయిష్యామిశ
మయిష్యామిపావకమ్ ॥ ౫౨ ॥ ఆదిత్యంపాతయిష్యామిసనక్షత్రంమహీతలే । శతక్రతుంవధిష్యామిపాస్యామివరుణాలయం ॥
౫౩ ॥ పర్వతాంశ్చూర్ణయిష్యామిదారయిష్యామిమేదినీమ్ । దీర్ఘకాలంప్రసుప్తస్యకుంభకర్ణస్యవిక్రమమ్ ॥ ౫౪ ॥ అ
ద్యపశ్యంతుభూతానిభక్ష్యమాణానిసర్వశః । నన్విదంత్రిదివంసర్వమాహారోమమపూర్యతే ॥ ౫౫ ॥ వధేనతేదాశరథేస్సు
ఖావహంసుఖంసమాహర్తుమహంవ్రజామి । నిహత్యరామంసహలక్ష్మణేనఖాదామిసర్వాన్హరియూథముఖ్యాన్ ॥
౫౬ ॥ రమస్వకామంపిబచాగ్ర్యవారుణీంకురుష్వకృత్యానివినీయతాంజ్వరః । మయాద్యరామేగమితేయమక్షయంచి
రాయసీతావశగాభవిష్యతి ॥ ౫౭ ॥ ఇతిశ్రీమద్యుద్ధకాండే - త్రిషష్టితమస్సర్గః ॥ ************************

తదుక్తమతికాయస్యబలినోబాహుశాలినః । కుంభకర్ణస్యవచనంశ్రుత్వోవాచమహోదరః ॥ ౧ ॥ కుంభకర్ణకు
లేజాతోధృష్టఃప్రాకృతదర్శనః । అవలిప్తోనశక్నోషికృత్యంసర్వత్రవేదితుమ్ ॥ ౨ ॥ నహిరాజానజానీతేకుంభకర్ణన
యానయౌ । త్వంతుకైశోరకాద్ధృష్టఃకేవలంవక్తుమిచ్ఛసి ॥ ౩ ॥ స్థానంవృద్ధించహానించదేశకాలవిభాగవిత్ । ఆత్మనశ్చప
రేషాంచబుధ్యతేరాక్షసర్షభః ॥ ౪ ॥ యత్తుశక్యంబలవతాకర్తుంప్రాకృతబుద్ధినా । అనుపాసితవృద్ధేనకఃకుర్యాత్తాదృ
శంబుధః ॥ ౫ ॥ యాంస్తుధర్మార్థకామాంస్త్వంబ్రవీషిపృథగాశ్రయాన్ । అనుబోద్ధుంస్వభావేతాన్నహిలక్షణమస్తి
తే ॥ ౬ ॥ కర్మచైవహిసర్వేషాంకారణానాంప్రయోజకమ్ । శ్రేయఃపాపీయసాంచాత్రఫలంభవతికర్మణామ్ ॥ ౭ ॥ ని
శ్శ్రేయసఫలావేవధర్మార్థావితరావపి । అధర్మానర్థయోఃప్రాప్తిఃఫలంచప్రత్యవాయికమ్ ॥ ౮ ॥ ఇహలౌకికపార
త్రంకర్మపుంభిర్నిషేవ్యతే । కర్మాణ్యపితుకల్యానిలభతేకామమాస్థితః ॥ ౯ ॥ తత్రక్లృప్తమిదంరాజ్ఞాంహృదికార్యంమ
తంచనః । శత్రౌహిసాహసంయత్స్యాత్కిమివాత్రాపనీయతామ్ ॥ ౧౦ ॥ ఏకస్యైవాభియానేతుహేతుర్యఃకథితస్త్వ
యా । తత్రాప్యనుపపన్నంతేవక్ష్యామియదసాధుచ ॥ ౧౧ ॥ యేనపూర్వంజనస్థానేబహవోతిబలాహతాః । రాక్షసారాఘ
వంతంత్వంకథమేకోజయిష్యసి ॥ ౧౨ ॥ యేపురానిర్జితాస్తేనజనస్థానేమహౌజసః । రాక్షసాంస్తాన్పురేసర్వాన్భీతా
నద్యాపిపశ్యసి ॥ ౧౩ ॥ తంసింహమివసంక్రుద్ధంరామందశరథాత్మజమ్ । సర్పంసుప్తమివాబుద్ధ్వాప్రబోధయితుమిచ్ఛసి
॥ ౧౪ ॥ జ్వలంతంతేజసానిత్యంక్రోధేనచదురాసదమ్ । కస్తంమృత్యుమివాసహ్యమాసాదయితుమర్హతి ॥ ౧౫ ॥ సంశయ
స్థమిదంసర్వంశత్రోఃప్రతిసమాసనే । ఏకస్యగమనంతత్రనహిమేరోచతేభృశమ్ ॥ ౧౬ ॥ హీనార్థస్తుసమృద్ధార్థం
కోరిపుంప్రాకృతంయథా । నిశ్చితంజీవితత్యాగేవశమానేతుమిచ్ఛతి ॥ ౧౭ ॥ యస్యనాస్తిమనుష్యేషుసదృశోరాక్షసో
త్తమ । కథమాశంససేయోద్ధుంతుల్యేనేంద్రవివస్వతోః ॥ ౧౮ ॥ ఏవముక్త్వాతుసంరబ్ధఃకుంభకర్ణంమహోదరః । ఉవా
చరక్షసాంమధ్యేరావణంలోకరావణమ్ ॥ ౧౯ ॥ లబ్ధ్వాపునస్త్వంవైదేహీంకిమర్థంసంప్రజల్పసి । యదీచ్ఛసియథాసీ
తావశగాతేభవిష్యతి ॥ ౨౦ ॥ దృష్టఃకశ్చిదుపాయోమేసీతోపస్థానకారకః । రుచితశ్చేత్స్వయాబుద్ధ్యారాక్షసేశ్వరతంశ్రు
ణు ॥ ౨౧ ॥ అహంద్విజిహ్వస్సంహ్రాదీకుంభకర్ణోవితర్దనః । పంచరామవధాయైతేనిర్యాంత్విత్యవఘోషయ ॥ ౨౨ ॥ త
తోగత్వావయంయుద్ధందాస్యామస్తస్యయత్నతః । జేష్యామోయదితేశత్రూన్నోపాయైఃకృత్యమస్తినః ॥ ౨౩ ॥ అథజీవ
తినశ్శత్రుర్వయంచకృతసంయుగాః । తతస్తమభిపత్స్యామోమనసాయత్సమీక్షితమ్ ॥ ౨౪ ॥ వయంయుద్ధాదిహైష్యామో
రుధిరేణసముక్షితాః । విదార్యస్వతనుంబాణైరామనామాంకితైశ్శితైః ॥ ౨౫ ॥ భక్షితోరాఘవోస్మాభిర్లక్ష్మణశ్చేతివా
దినః । తవపాదౌగ్రహీష్యామస్త్వంనఃకామంప్రపూరయ ॥ ౨౬ ॥ తతోవఘోషయపురేగజస్కంధేనపార్థివ । హతోరా
మస్సహభ్రాత్రాససైన్యఇతిసర్వతః ॥ ౨౭ ॥ ప్రీతోనామతతోభూత్వాభృత్యానాంత్వమరిందమ । భోగాంశ్చపరిబ
ర్హాంశ్చకామాంశ్చవసుదాపయ ॥ ౨౮ ॥ తతోమాల్యానివాసాంసివీరాణామనులేపనమ్ । పేయంచబహుయోధేభ్యఃస్వ
యంచముదితఃపిబ ॥ ౨౯ ॥ తతోస్మిన్బహులీభూతేకౌలీనేసర్వతోగతే । భక్షితస్ససుహృద్రామోరాక్షసైరితివిశ్రుతే ॥
౩౦ ॥ ప్రవిశ్యాశ్వాస్యచాపిత్వంసీతాంరహసిసాంత్వయ । ధనధాన్యైశ్చకామైశ్చరత్నైశ్చైనాంప్రలోభయ ॥ ౩౧ ॥

నమోపతియా రాజభయశోకానుబంధయా । అశా మాత్వద్వశా సీతా నష్టనాథా భవిష్యతి ॥౩౨॥ రంజనీయం హి భర్తారం వినష్టమవగమ్య సా । నైరాశ్యాత్ స్త్రీలఘుత్వాచ్చ త్వద్వశం ప్రతిపత్స్యతే ॥౩౩॥ సా పురా సుఖసంవృద్ధా సుఖార్హా దుఃఖకర్శితా । త్వయ్యధీనస్సుఖం జ్ఞాత్వా సర్వథోపగమిష్యతి ॥౩౪॥ ఏతత్సునీతం మమ దర్శనేన రామం హి దృష్ట్వైవ భవేదనర్థః । ఇహైవ తే సేత్స్యతి మోత్సుకో భూర్మహానయుద్ధేన సుఖస్య లాభః ॥౩౫॥ అనష్టసైన్యో హ్యనవాప్తసంశయో రిపూనయుద్ధేన జయన్నరాధిపః । యశశ్చ పుణ్యం చ మహన్మహీపతే శ్రియం చ కీర్తిం చ చిరం సమశ్నుతే ॥౩౬॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే చతుష్షష్టితమస్సర్గః

****

స తథోక్తస్తు నిర్భర్త్స్య కుంభకర్ణో మహోదరమ్ । అబ్రవీద్రాక్షసశ్రేష్ఠం భ్రాతరం రావణం తతః ॥౧॥ సోఽహం తవ భయం ఘోరం వధాత్తస్య దురాత్మనః । రామస్యాద్య ప్రమార్జామి నిర్వైరో హి సుఖీ భవ ॥౨॥ గర్జంతి న వృథా శూరా నిర్జలా ఇవ తోయదాః । పశ్య సంపాద్యమానం తు గర్జితం యుధి కర్మణా ॥౩॥ న మర్షయతి చాత్మానం సంభావయతి నాత్మనా । అదర్శయిత్వా శూరాస్తు కర్మ కుర్వంతి దుష్కరమ్ ॥౪॥ విక్లబానామబుద్ధీనాం రాజ్ఞాం పండితమానినామ్ । శృణ్వతాం సాదితమిదం త్వద్విధానాం మహోదర ॥౫॥ యుద్ధే కాపురుషైర్నిత్యం భవద్భిః ప్రియవాదిభిః । రాజానమనుగచ్ఛద్భిః కృత్యమేతద్ధి సాదితమ్ ॥౬॥ రాజశేషా కృతా లంకా క్షీణః కోశో బలం హతమ్ । రాజానమిమమాసాద్య సుహృచ్చిహ్నమమిత్రకమ్ ॥౭॥ ఏష నిర్యామ్యహం యుద్ధముద్యతశ్శత్రునిర్జయే । దుర్నయం భవతామద్య సమీకర్తుం మహాహవే ॥౮॥ ఏవముక్తవతో వాక్యం కుంభకర్ణస్య ధీమతః । ప్రత్యువాచ తతో వాక్యం ప్రహసన్ రాక్షసాధిపః ॥౯॥ మహోదరోఽయం రామాత్తు పరిత్రస్తో న సంశయః । న హి రోచయతే తాత యుద్ధం యుద్ధవిశారద ॥౧౦॥ కశ్చిన్మే త్వత్సమో నాస్తి సౌహృదేన బలేన చ । గచ్ఛ శత్రువధాయ త్వం కుంభకర్ణ జయాయ చ ॥౧౧॥ తస్మాత్తు భయనాశార్థం భవాన్ సంబోధితో మయా । అయం హి కాలస్సుహృదాం రాక్షసానామరిందమ ॥౧౨॥ తద్గచ్ఛ శూలమాదాయ పాశహస్త ఇవాంతకః । వానరాన్ రాజపుత్రౌ చ భక్షయాదిత్యతేజసౌ ॥౧౩॥ సమాలోక్య తు తే రూపం విద్రవిష్యంతి వానరాః । రామలక్ష్మణయోశ్చాపి హృదయే ప్రస్ఫుటిష్యతః ॥౧౪॥ ఏవముక్త్వా మహారాజః కుంభకర్ణం మహాబలమ్ । పునర్జాతమివాత్మానం మేనే రాక్షసపుంగవః ॥౧౫॥ కుంభకర్ణబలాభిజ్ఞో జానంస్తస్య పరాక్రమమ్ । బభూవ ముదితో రాజా శశాంక ఇవ నిర్మలః ॥౧౬॥ ఇత్యేవముక్తస్సంహృష్టో నిర్జగామ మహాబలః । రాజ్ఞస్తు వచనం శ్రుత్వా కుంభకర్ణస్సముద్యతః ॥౧౭॥ ఆదదే నిశితం శూలం వేగాచ్ఛత్రునిబర్హణమ్ । సర్వకాలాయసం దీప్తం తప్తకాంచనభూషణమ్ ॥౧౮॥ ఇంద్రాశనిసమం భీమం వజ్రప్రతిమగౌరవమ్ । దేవదానవగంధర్వయక్షకిన్నరసూదనమ్ ॥౧౯॥ రక్తమాల్యమహాదామ స్వతశ్చోద్గతపావకమ్ । ఆదాయ నిశితం శూలం శత్రుశోణితరంజితమ్ ॥౨౦॥ కుంభకర్ణో మహాతేజా రావణం వాక్యమబ్రవీత్ । గమిష్యామ్యహమేకాకీ తిష్ఠత్విహ బలం మమ ॥౨౧॥ అద్య తాన్ క్షుభితాన్ క్రుద్ధో భక్షయిష్యామి వానరాన్ । కుంభకర్ణవచః శ్రుత్వా రావణో వాక్యమబ్రవీత్ ॥౨౨॥ సైన్యైః పరివృతో గచ్ఛ శూలముద్గరపాణిభిః । వానరా హి మహాత్మానశ్శీఘ్రాస్సువ్యవసాయినః ॥౨౩॥ ఏకాకినం ప్రమత్తం వా నయేయుర్దశనైః క్షయమ్ । తస్మాత్పరమదుర్ధర్షైస్సైన్యైః పరివృతో వ్రజ ॥౨౪॥ రక్షసామహితం సర్వం శత్రుపక్షం నిషూదయ । అథాసనాత్సముత్పత్య స్రజం మణికృతాంతరామ్ ॥౨౫॥ ఆబబంధ మహాతేజాః కుంభకర్ణస్య రావణః । అంగదాన్యంగులీవేష్టాన్వరాణ్యాభరణాని చ ॥౨౬॥ హారం చ శశిసంకాశమాబబంధ మహాత్మనః । దివ్యాని చ సుగంధీని మాల్యదామాని రావణః ॥౨౭॥ శ్రోత్రే చాసంజయామాస శ్రీమతీ చాస్య కుండలే । కాంచనాంగదకేయూరో నిష్కాభరణభూషితః ॥౨౮॥ కుంభకర్ణో బృహత్కర్ణస్సుహుతాగ్నిరివాబభౌ । శ్రోణీసూత్రేణ మహతా మేచకేన విరాజతా ॥౨౯॥ అమృతోత్పాదనద్ధేన భుజగేనేవ మందరః । స కాంచనం భారసహం నివాతం విద్యుత్ప్రభం దీప్తమివాత్మభాసా । ఆబధ్యమానః కవచం రరాజ సంధ్యాభ్రసంవీత ఇవాద్రిరాజః ॥౩౦॥ సర్వాభరణనద్ధాంగశ్శూలపాణిస్స రాక్షసః । త్రివిక్రమకృతోత్సాహో నారాయణ ఇవాబభౌ ॥౩౧॥ భ్రాతరం సంపరిష్వజ్య కృత్వా చాభిప్రదక్షిణమ్ । ప్రణమ్య శిరసా తస్మై సంప్రతస్థే మహాబలః ॥౩౨॥ నిష్పతంతం మహాకాయం మహానాదం మహాబలమ్ । తమాశీర్భిః ప్రశస్తాభిః ప్రే

షయామాస రావణః ॥౩౩॥ శంఖదుందుభినిర్ఘోషైః సైన్యైశ్చాపి వరాయుధైః । తం గజైశ్చ తురంగైశ్చ స్యందనైశ్చాం
బుదస్వనైః ॥౩౪॥ అనుజగ్ముర్మహాత్మానం రథినో రథినాం వరమ్ । సర్పైర్వరుష్ట్రైః ఖరైశ్చాశ్వైర్నానావిధమృగైస్తథా ॥
౩౫॥ అనుజగ్ముశ్చ తం ఘోరం కుంభకర్ణం మహాబలమ్ । స పుష్పవర్షైరవకీర్యమాణో ధృతాతపత్రః శితశూలపాణిః । మదో
త్కటః శోణితగంధమత్తో వినిర్యయౌ దానవదేవశత్రుః ॥౩౬॥ పదాతయశ్చ బహవో మహానాదా మహాబలాః । అన్వయూ
ర్రాక్షసా భీమా భీమాక్షాః శస్త్రపాణయః ॥౩౭॥ రక్తాక్షాస్సుమహాకాయా నీలాంజనచయోపమాః । శూలానుద్యమ్య ఖ
డ్గాంశ్చ నిశితాంశ్చ పరశ్వధాన్ ॥౩౮॥ బాహువ్యాయామపరిఘాన్ గదాశ్చ ముసలాని చ । తాలస్కంధాంశ్చ విపులాన్ క్షే
పణీయాన్ దురాసదాన్ ॥౩౯॥ అథాన్యద్వపురాదాయ దారుణం రోమహర్షణమ్ । నిష్పపాత మహాతేజాః కుంభకర్ణో మ
హాబలః ॥౪౦॥ ధనుశ్శతపరీణాహస్స షట్ఛతసముచ్ఛ్రితః । రౌద్రశ్శకటచక్రాక్షో మహాపర్వతసన్నిభః ॥౪౧॥ సన్నిపత్య
చ రక్షాంసి దగ్ధశైలోపమో మహాన్ । కుంభకర్ణో మహావక్త్రః ప్రహసన్నిదమబ్రవీత్ ॥౪౨॥ అద్య వానరముఖ్యానాం
తాని యూథాని భాగశః । నిర్దహిష్యామి సంక్రుద్ధశ్శలభానివ పావకః ॥౪౩॥ నాపరాధ్యంతి మే కామం వానరా వనచారిణః ।
జాతిరస్మద్విధానాం సా పురోద్యానవిభూషణమ్ ॥౪౪॥ పురరోధస్య మూలం తు రాఘవస్సహలక్ష్మణః । హతే తస్మిన్ హతం స
ర్వం తం వధిష్యామి సంయుగే ॥౪౫॥ ఏవం తస్య బ్రువాణస్య కుంభకర్ణస్య రాక్షసాః । నాదం చక్రుర్మహాఘోరం కంప
యంత ఇవార్ణవమ్ ॥౪౬॥ తస్య నిష్పతతస్తూర్ణం కుంభకర్ణస్య ధీమతః । బభూవుర్ఘోరరూపాణి నిమిత్తాని సమంతతః ॥
౪౭॥ ఉల్కాశనియుతా మేఘా బభూవుర్భృశదారుణాః । ససాగరవనా చైవ వసుధా సమకంపత ॥౪౮॥ ఘోరరూపాశ్శివా
నేదుస్సజ్వాలకబలైర్ముఖైః । మండలాన్యపసవ్యాని బబంధుశ్చ విహంగమాః ॥౪౯॥ నిష్పపాత చ శూలేఽస్య గృధ్రో వై పథి గ
చ్ఛతః । ప్రాస్ఫురన్నయనం చాస్య సవ్యో బాహురకంపత ॥౫౦॥ నిపపాత తదా చోల్కా జ్వలంతీ భీమనిస్వనా । ఆదిత్యో ని
ష్ప్రభశ్చాసీన్న ప్రవాతి సుఖోఽనిలః ॥౫౧॥ అచింతయన్మహోత్పాతానుత్థితాన్ రోమహర్షణాన్ । నిర్యయౌ కుంభక
ర్ణస్తు కృతాంతబలచోదితః ॥౫౨॥ స లంఘయిత్వా ప్రాకారం పద్భ్యాం పర్వతసన్నిభః । దదర్శాభ్రఘనప్రఖ్యం వాన
రానీకమద్భుతమ్ ॥౫౩॥ తే దృష్ట్వా రాక్షసశ్రేష్ఠం వానరాః పర్వతోపమమ్ । వాయునున్నా ఇవ ఘనా యయుస్సర్వా దిశస్త
దా ॥౫౪॥ తద్వానరానీకమతిప్రచండం దిశో ద్రవద్భిన్నమివాభ్రజాలమ్ । స కుంభకర్ణస్సమవేక్ష్య హర్షాన్ననాద భూ
యో ఘనవద్ఘనాభః ॥౫౫॥ తే తస్య ఘోరం నినదం నిశమ్య యథా నినాదం దివి వారిదస్య । పేతుర్ధరణ్యాం బహవః ప్లవం
గా నికృత్తమూలా ఇవ సాలవృక్షాః ॥౫౬॥ విపులపరిఘవాన్ స కుంభకర్ణో రిపునిధనాయ వినిస్సృతో మహాత్మా । కపిగణ
భయమాదదత్సుభీమం ప్రభురివ కింకరదండవాన్ యుగాంతే ॥౫౭॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - పంచషష్టితమస్సర్గః - ***
స లంఘయిత్వా ప్రాకారం గిరికూటోపమో మహాన్ । నిర్యయౌ నగరాత్తూర్ణం కుంభకర్ణో మహాబలః ॥౧॥ స ననాద మ
హానాదం సముద్రమభినాదయన్ । జనయన్నివ నిర్ఘాతాన్ విధమన్నివ పర్వతాన్ ॥౨॥ తమవధ్యం మఘవతా యమేన వరుణే
న వా । భీమాక్షం ప్రేక్ష్య నిర్యాంతం వానరా విప్రదుద్రువుః ॥౩॥ తాంస్తు విద్రవతో దృష్ట్వా వాలిపుత్రోఽంగదోఽబ్రవీత్ । న
లం నీలం గవాక్షం చ కుముదం చ మహాబలమ్ ॥౪॥ ఆత్మానమత్ర విస్మృత్య వీర్యాణ్యభిజనానపి । క్వ గచ్ఛత భయత్రస్తాః ప్రాకృ
తా హరయో యథా ॥౫॥ సాధు సౌమ్యా నివర్తధ్వం కిం ప్రాణాన్ పరిరక్షథ । నాలం యుద్ధాయ వై రక్షో మహతీయం విభీషి
కా ॥౬॥ మహతీముత్థితామేతాం రాక్షసానాం విభీషికామ్ । విక్రమాద్విధమిష్యామో నివర్తధ్వం ప్లవంగమాః ॥ కృచ్ఛ్రేణ
తు సమాశ్వాస్య సంగమ్య చ తతస్తతః ॥౭॥ వృక్షాద్రిహస్తా హరయస్సంప్రతస్థూ రణాజిరమ్ । తే నివృత్య తు సంక్రుద్ధాః కుంభ
కర్ణం వనౌకసః ॥౮॥ నిజఘ్నుః పరమక్రుద్ధాస్సమదా ఇవ కుంజరాః । ప్రాంశుభిర్గిరిశృంగైశ్చ శిలాభిశ్చ మహాబలః ॥౯॥ పా
దపైః పుష్పితాగ్రైశ్చ హన్యమానో న కంపతే । తస్య గాత్రేషు పతితా భిద్యంతే శతశశ్శిలాః ॥౧౦॥ పాదపాః పుష్పితాగ్రాశ్చ
భగ్నాః పేతుర్మహీతలే । సోఽపి సైన్యాని సంక్రుద్ధో వానరాణాం మహౌజసామ్ ॥౧౧॥ మమంథ పరమాయత్తో వనాన్యగ్నిరివోత్థి
తః । లోహితార్ద్రాస్తు బహవశ్శేరతే వానరర్షభాః ॥౧౨॥ నిరస్తాః పతితా భూమౌ తామ్రపుష్పా ఇవ ద్రుమాః । లంఘయం
తః ప్రధావంతో వానరా నావలోకయన్ ॥౧౩॥ కేచిత్సముద్రే పతితాః కేచిద్గగనమాశ్రితాః । వధ్యమానాస్తు తే వీరా రాక్ష
సేన బలీయసా ॥౧౪॥ సాగరం యేన తే తీర్ణాః పథా తేన ప్రదుద్రువుః । తే స్థలాని తథా నిమ్నం విషణ్ణవదనా భయాత్ ॥౧౫॥

ఋక్షా వృక్షాన్ సమారూఢాః కేచిత్పర్వతమాశ్రితాః। మమజ్జురర్ణవే కేచిద్గుహాః కేచిత్సమాశ్రితాః॥౧౬॥ నిషేదుః ప్ల
వగాః కేచిత్కేచిన్నైవావతస్థిరే। కేచిద్భూమౌ నిపతితాః కేచిత్సుప్తా మృతా ఇవ ॥౧౭॥ తాన్ సమీక్ష్యాఙ్గదో భగ్నా
న్వానరానిదమబ్రవీత్। అవతిష్ఠత యుధ్యామో నివర్తధ్వం ప్లవఙ్గమాః॥౧౮॥ భగ్నానాం వో న పశ్యామి పరిగన్తుం మహీ
మిమామ్। స్థానం సర్వే నివర్తధ్వం కిం ప్రాణాన్ పరిరక్షథ॥౧౯॥ నిరాయుధానాం ద్రవతామసంగగతిపౌరుషాః। దారా
హ్యపహసిష్యన్తి స వై ఘాతస్తు జీవతామ్॥౨౦॥ కులేషు జాతాస్సర్వే స్మ విస్తీర్ణేషు మహత్సు చ। క్వ గచ్ఛథ భయత్రస్తాః
హరయః ప్రాకృతా యథా॥౨౧॥ అనార్యాః ఖలు యద్భీతాస్త్యక్త్వా వీర్యం ప్రధావత। వికత్థనాని వో యాని తదా వై జనసం
సది॥౨౨॥ తాని వః క్వ ను యాతాని సోదగ్రాణి మహాన్తి చ। భీరుప్రవాదాః శ్రూయన్తే యస్తు జీవతి ధిక్కృతః॥౨౩॥ మా
ర్గస్సత్పురుషైర్జుష్టస్సేవ్యతాం త్యజ్యతాం భయమ్। శయామహేఽథ నిహతాః పృథివ్యామల్పజీవితాః॥౨౪॥ దుష్ప్రాపం
బ్రహ్మలోకం వా ప్రాప్నుమో యుధి సూదితాః। సంప్రాప్నుయామః కీర్తిం వా నిహత్వా శత్రుమాహవే॥౨౫॥ జీవితం
వీరలోకస్య భోక్ష్యామో వసు వానరాః। న కుమ్భకర్ణః కాకుత్స్థం దృష్ట్వా జీవన్ గమిష్యతి॥౨౬॥ దీప్యమానమివాసాద్య ప
తఙ్గో జ్వలనం యథా। పలాయనేన చోద్దిష్టాః ప్రాణాన్ రక్షామహే వయమ్॥౨౭॥ ఏకేన బహవో భగ్నా యశో నాశం
గమిష్యతి। ఏవం బ్రువాణం తం వీరమఙ్గదం కనకాఙ్గదమ్॥౨౮॥ ద్రవమాణాస్తతో వాక్యమూచుశ్శూరవిగర్హితమ్।
కృతం నః కదనం ఘోరం కుమ్భకర్ణేన రక్షసా॥౨౯॥ న స్థానకాలో గచ్ఛామో దయితం జీవితం హి నః। ఏతావదుక్త్వా వచనం
సర్వే తే భేజిరే దిశః॥ ౩౦ ॥ భీమం భీమాక్షమాయాన్తం దృష్ట్వా వానరయూథపాః। ద్రవమాణాస్తు తే వీరా అఙ్గదేన
వలీముఖాః॥౩౧॥ సాన్త్వైశ్చ బహుమానైశ్చ తతస్సర్వే నివర్తితాః। ప్రహర్షముపనీతాశ్చ వాలిపుత్రేణ ధీమతా॥౩౨॥
ఆజ్ఞాప్రతీక్షాస్తస్థుశ్చ సర్వే వానరయూథపాః। ఋషభశరభమైన్దధూమ్రనీలాః కుముదసుషేణగవాక్షరమ్భతారాః।
ద్వివిదపనసవాయుపుత్రముఖ్యాస్త్వరితతరాభిముఖం రణం ప్రయాతాః॥౩౩॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే షట్షష్టితమస్సర్గః

తే నివృత్తా మహాకాయాః శ్రుత్వాఙ్గదవచస్తదా। నైష్ఠికీం బుద్ధిమాసాద్య సర్వే సంగ్రామకాఙ్క్షిణః॥౧॥ స
ముదీరితవీర్యాస్తే సమారోపితవిక్రమాః। పర్యవస్థాపితా వాక్యైరఙ్గదేన వలీముఖాః॥౨॥ ప్రయాతాశ్చ గతా హర్షం మర
ణే కృతనిశ్చయాః। చక్రుస్సుతుములం యుద్ధం వానరాస్త్యక్తజీవితాః॥ ౩ ॥ అథ వృక్షాన్ మహాకాయాః సానూని సుమ
హాన్తి చ। వానరాస్తూర్ణముద్యమ్య కుమ్భకర్ణమభిద్రుతాః॥౪॥ స కుమ్భకర్ణస్సంక్రుద్ధో గదాముద్యమ్య వీర్యవాన్। అ
ర్దయన్ సుమహాకాయస్సమన్తాద్వ్యక్షిపద్రిపూన్॥౫॥ శతాని సప్త చాష్టౌ చ సహస్రాణి చ వానరాః। ప్రకీర్ణా
శ్శేరతే భూమౌ కుమ్భకర్ణేన పాతితాః॥౬॥ షోడశాష్టౌ చ దశ చ వింశత్త్రింశత్తథైవ చ। పరిక్షిప్య చ బాహుభ్యాం ఖాదన్ వి
పరిధావతి॥౭॥ భక్షయన్ భృశసంక్రుద్ధో గరుడః పన్నగానివ। కృచ్ఛ్రేణ చ సమాశ్వస్తాస్సంగమ్య చ తతస్తతః॥౮॥ వృక్షా
ద్రిహస్తా హరయస్తస్థుస్సంగ్రామమూర్ధని। తతః పర్వతముత్పాట్య ద్వివిదః ప్లవగర్షభః॥౯॥ దుద్రావ గిరిశృఙ్గా
భం ప్రలమ్బ ఇవ తోయదః। తం సముత్పత్య చిక్షేప కుమ్భకర్ణస్య వానరః॥౧౦॥ తమప్రాప్తో మహాకాయం తస్య సైన్యే పతత్త
దా। మమర్దాశ్వాన్ గజాంశ్చాపి రథాంశ్చైవ నగోత్తమః॥౧౧॥ తాని చాన్యాని రక్షాంసి పునశ్చాన్యద్గిరేశ్శిరః। తచ్ఛైలవే
గాభిహతం హతాశ్వం హతసారథి॥౧౨॥ రక్షసాం రుధిరక్లిన్నం బభూవాయోధనం మహత్। రథినో వానరేన్ద్రాణాం శ
రైః కాలాన్తకోపమైః॥౧౩॥ శిరాంసి నదతాం జహ్రుస్సహసా భీమనిస్స్వనాః। వానరాశ్చ మహాత్మానస్సముత్పాట్య మహా
ద్రుమాన్॥౧౪॥ రథానశ్వాన్ గజానుష్ట్రాన్ రాక్షసానభ్యసూదయన్। హనూమాన్ శైలశృఙ్గాణి వృక్షాంశ్చ వివిధాన్ బ
హూన్॥౧౫॥ వవర్ష కుమ్భకర్ణస్య శిరస్యమ్బరమాస్థితః। తాని పర్వతశృఙ్గాణి శూలేన తు బిభేద హ॥౧౬॥ బభఞ్జ వృక్ష
వర్షం చ కుమ్భకర్ణో మహాబలః॥ తతో హరీణాం తదనీకముగ్రం దుద్రావ శూలం నిశితం ప్రగృహ్య। తస్థౌ తతో
ఽస్యాపతతః పురస్తాన్మహీధరాగ్రం హనుమాన్ ప్రగృహ్య॥౧౭॥ స కుమ్భకర్ణం కుపితో జఘాన వేగేన శైలోత్తమభీమకాయమ్।
స చుక్షుభే తేన తదాభిభూతో మేదార్ద్రగాత్రో రుధిరావసిక్తః॥౧౮॥ స శూలమావిధ్య తటిత్ప్రకాశం గిరిం యథా ప్ర
జ్వలితాగ్రశృఙ్గమ్। బాహ్వన్తరే మారుతిమాజఘాన గుహోఽచలం క్రౌఞ్చమివోగ్రశక్త్యా॥౧౯॥ స శూలనిర్భిన్నమ
హాభుజాన్తరః ప్రవిహ్వలశ్శోణితముద్వమన్ముఖాత్। ననాద భీమం హనుమాన్ మహాహవే యుగాన్తమేఘస్తనితస్వనో

పమమ్॥౨౦॥ తతో వినేదుస్సహసా ప్రహృష్టా రక్షోగణాస్తం వ్యథితం సమీక్ష్య। ప్లవంగమాస్తు వ్యథితా భయార్తాః ప్రచు
క్రుశుస్సంయతి కుంభకర్ణమ్॥౨౧॥ తతస్తు నీలో బలవాన్ పర్యవస్థాపయన్ బలమ్। ప్రవిచిక్షేప శైలాగ్రం కుంభకర్ణాయ
ధీమతే॥౨౨॥ తమాపతన్తం సంప్రేక్ష్య ముష్టినాభిజఘాన హ। ముష్టిప్రహారాభిహతం తచ్ఛైలాగ్రం వ్యదీర్యత॥౨౩॥ సవి
స్ఫులింగం సజ్వాలం నిపపాత మహీతలే। ఋషభశ్శరభో నీలో గవాక్షో గన్ధమాదనః॥౨౪॥ పంచ వానరశార్దూలాః కుం
భకర్ణముపాద్రవన్। శైలైర్వృక్షైస్తలైః పాదైర్ముష్టిభిశ్చ మహాబలాః॥౨౫॥ కుంభకర్ణం మహాకాయం సర్వతోఽభినిజ
ఘ్నిరే। స్పర్శానివ ప్రహారాంస్తాన్ వేదయానో న వివ్యథే॥౨౬॥ ఋషభం తు మహావేగం బాహుభ్యాం పరిషస్వజే। కుం
భకర్ణభుజాభ్యాం తు పీడితో వానరర్షభః॥౨౭॥ నిపపాతర్షభో భీమః ప్రముఖాగతశోణితః। ముష్టినా శరభం హత్వా
జానునా నీలమాహవే॥౨౮॥ ఆజఘాన గవాక్షం తు తలేనేంద్రరిపుస్తదా। తస్య ప్రహారవ్యథితా ముముహుశ్శోణితోక్షితాః
౨౯॥ నిపేతుస్తే తు మేదిన్యాం నికృత్తా ఇవ కింశుకాః। తేషు వానరముఖ్యేషు పతితేషు మహాత్మసు॥౩౦॥ వానరాణాం సహ
స్రాణి కుంభకర్ణం ప్రదుద్రువుః। తం శైలమివ శైలాభాస్సర్వే తు ప్లవగర్షభాః॥౩౧॥ సమారుహ్య సముత్పత్య దదంశు
శ్చ మహాబలాః। తం నఖైర్దశనైశ్చాపి ముష్టిభిర్జానుభిస్తథా॥౩౨॥ కుంభకర్ణం మహాకాయం తే జఘ్నుః ప్లవగర్షభాః।
స వానరసహస్రైస్తైరాచితః పర్వతోపమః॥౩౩॥ రరాజ రాక్షసవ్యాఘ్రో గిరిరాత్మరుహైరివ। బాహుభ్యాం వానరాన్ స
ర్వాన్ ప్రగృహ్య సుమహాబలః॥౩౪॥ భక్షయామాస సంక్రుద్ధో గరుడః పన్నగానివ। ప్రక్షిప్తాః కుంభకర్ణేన వక్త్రే పాతాళ
సన్నిభే॥౩౫॥ నాసాపుటాభ్యాం నిర్జగ్ముః కర్ణాభ్యాం చైవ వానరాః। భక్షయన్ భృశసంక్రుద్ధో హరీన్ పర్వతసన్ని
భః॥౩౬॥ బభంజ వానరాన్ సర్వాన్ సంక్రుద్ధో రాక్షసోత్తమః। మాంసశోణితసంక్లేదాం భూమిం కుర్వన్ స రాక్షసః॥
౩౭॥ చచార హరిసైన్యేషు కాలాగ్నిరివ మూర్ఛితః। వజ్రహస్తో యథా శక్రః పాశహస్త ఇవాన్తకః॥౩౮॥ శూలహస్తో బభౌ
సంఖ్యే కుంభకర్ణో మహాబలః। యథా శుష్కాణ్యరణ్యాని గ్రీష్మే దహతి పావకః॥౩౯॥ తథా వానరసైన్యాని కుంభకర్ణో
వినిర్దహత్। తతస్తే వధ్యమానాస్తు హతయూథా వినాయకాః॥౪౦॥ వానరా భయసంవిగ్నా వినేదుర్విస్వరం భృశమ్। అ
నేకశో వధ్యమానాః కుంభకర్ణేన వానరాః॥౪౧॥ రాఘవం శరణం జగ్ముర్వ్యథితాః ఖిన్నచేతసః। ప్రభగ్నాన్ వానరాన్ దృ
ష్ట్వా వజ్రహస్తాత్మజాత్మజః॥౪౨॥ అభ్యధావత వేగేన కుంభకర్ణం మహాహవే। శైలశృంగం మహద్గృహ్య వినదంశ్చ ముహు
ర్ముహుః॥౪౩॥ త్రాసయన్ రాక్షసాన్ సర్వాన్ కుంభకర్ణపదానుగాన్। చిక్షేప శైలశిఖరం కుంభకర్ణస్య మూర్ధ
ని॥౪౪॥ స తేనాభిహతోఽత్యర్థం గిరిశృంగేణ మూర్ధని। కుంభకర్ణః ప్రజజ్వాల కోపేన మహతా తదా॥౪౫॥ సోఽభ్యధావ
త వేగేన వాలిపుత్రమమర్షణమ్। కుంభకర్ణో మహానాదస్త్రాసయామాస వానరాన్॥౪౬॥ శూలం ససర్జ వై రోషా
దంగదే స మహాబలః। తమాపతన్తం బుద్ధ్వా తు యుద్ధమార్గవిశారదః॥౪౭॥ లాఘవాన్మోచయామాస బలవాన్ వానరర్ష
భః। ఉత్పత్య చైనం సహసా తలేనోరస్యతాడయత్॥౪౮॥ స తేనాభిహతః కోపాత్ ప్రముమోహాచలోపమః। స లబ్ధసం
జ్ఞో బలవాన్ ముష్టిమావృత్య రాక్షసః॥౪౯॥ అపహస్తేన చిక్షేప విసంజ్ఞః స పపాత హ। తస్మిన్ ప్లవంగశార్దూలే విసంజ్ఞే పతి
తే భువి॥౫౦॥ తచ్ఛూలం సముపాదాయ సుగ్రీవమభిదుద్రువే। తమాపతన్తం సంప్రేక్ష్య కుంభకర్ణం మహాబలమ్॥౫౧॥ ఉ
త్పపాత తదా వీరస్సుగ్రీవో వానరాధిపః। స పర్వతాగ్రముత్క్షిప్య సమావిధ్య మహాకపిః॥౫౨॥ అభిదుద్రావ వేగేన కుం
భకర్ణం మహాబలమ్। తమాపతన్తం సంప్రేక్ష్య కుంభకర్ణః ప్లవంగమమ్॥౫౩॥ తస్థౌ వివృతసర్వాంగో వానరేన్ద్రస్య సమ్ము
ఖః। కపిశోణితదిగ్ధాంగం భక్షయన్తం ప్లవంగమాన్॥౫౪॥ కుంభకర్ణం స్థితం దృష్ట్వా సుగ్రీవో వాక్యమబ్రవీత్। పాతితా
శ్చ త్వయా వీరాః కృతం కర్మ సుదుష్కరమ్॥౫౫॥ భక్షితాని చ సైన్యాని ప్రాప్తం తే పరమం యశః। త్యజ తద్వానరానీకం
ప్రాకృతైః కిం కరిష్యసి॥౫౬॥ సహస్వైకనిపాతం మే పర్వతస్యాస్య రాక్షస। తద్వాక్యం హరిరాజస్య సత్త్వధైర్యసమన్వి
తమ్॥౫౭॥ శ్రుత్వా రాక్షసశార్దూలః కుంభకర్ణోఽబ్రవీద్వచః। ప్రజాపతేస్తు పౌత్రస్త్వం తథైవర్క్షరజస్సుతః॥౫౮॥
శ్రుతపౌరుషసంపన్నః కస్మాద్గర్జసి వానర। కర్మణా దర్శయాత్మానం యావత్త్వాం ప్రమథామ్యహమ్॥౫౯॥ స కుంభక
ర్ణస్య వచో నిశమ్య వ్యావిధ్య శైలం సహసా ముమోచ। తేనాజఘానోరసి కుంభకర్ణం శైలేన వజ్రాశనిసన్నిభేన॥౬౦॥
తచ్ఛైలశృంగం సహసా వికీర్ణం భుజాన్తరే తస్య తదా విశాలే। తతో విషేదుస్సహసా ప్లవంగా రక్షోగణాశ్చాపి ముదా వి

నేమః॥౬౧॥ సశైలశృంగాభిహతశ్చుకోపననాదకోపాచ్చవివృత్యవక్త్రమ్ । వ్యావిధ్యశూలంచతటిత్ప్రకాశంచిక్షే
పహర్యృక్షపతేర్వధాయ॥౬౨॥తత్కుంభకర్ణస్యభుజప్రవిద్ధంశూలంశితంకాంచనదామజుష్టమ్। క్షిప్రంసముత్పత్యని
గృహ్యదోర్భ్యాంబభంజవేగేనసుతోనిలస్య॥౬౩॥ కృతంభారసహస్రేణశూలంకాలాయసంమహత్ । బభంజజాను
మారోప్యప్రహృష్టఃప్లవగర్షభః॥౬౪॥శూలంభగ్నంహనుమతాదృష్ట్వావానరవాహినీ। హృష్టాననాదబహుశస్సర్వత
శ్చమహాస్వనమ్॥౬౫॥సింహనాదంచతేచక్రుఃప్రహృష్టావనగోచరాః। మారుతింపూజయాంచక్రుర్దృష్ట్వాశూలంత
థాగతమ్॥౬౬॥సతత్తదాభగ్నమవేక్ష్యశూలంచుకోపరక్షోధిపతిర్మహాత్మా। ఉత్పాట్యలంకామలయాత్సశృంగంజ
ఘానసుగ్రీవముపేత్యతేన॥౬౭॥సశైలశృంగాభిహతోవిసంజ్ఞఃపపాతభూమౌయుధివానరేంద్రః। తంప్రేక్ష్యభూమౌప
తితంవిసంజ్ఞంనేదుఃప్రహృష్టాస్త్వథయాతుధానాః॥౬౮॥సమభ్యుపేత్యాద్భుతఘోరవీర్యంసకుంభకర్ణోయుధివా
నరేంద్రమ్।జహారసుగ్రీవమభిప్రగృహ్యయథానిలోమేఘమతిప్రచండః॥౬౯॥ సతంమహామేఘనికాశరూపముత్పాట్య
గచ్ఛన్యుధికుంభకర్ణః। రరాజమేరుప్రతిమానరూపోమేరుర్యథాత్యుచ్ఛ్రితఘోరశృంగః॥౭౦॥ తతస్తముత్పాట్యజ
గామవీరస్సంస్తూయమానోయుధిరాక్షసేంద్రైః।శృణ్వన్నినాదంత్రిదివాలయానాంప్లవంగరాజగ్రహవిస్మితానామ్॥
౭౧॥ తతస్తమాదాయతదాసమేనేహరీంద్రమింద్రోపమమింద్రవీర్యః।అస్మిన్హృతేసర్వమిదంహృతంస్యాత్సరాఘ
వంసైన్యమితీంద్రశత్రుః॥౭౨॥ విద్రుతాంవాహినీందృష్ట్వావానరాణాంతతస్తతః। కుంభకర్ణేనసుగ్రీవంగృహీతంచా
పివానరమ్॥౭౩॥ హనూమాంశ్చింతయామాసమతిమాన్మారుతాత్మజః। ఏవంగృహీతేసుగ్రీవేకింకర్తవ్యంమయాభ
వేత్॥౭౪॥యద్వైన్యాయ్యంమయాకర్తుంతత్కరిష్యామిసర్వథా।భూత్వాపర్వతసంకాశోనాశయిష్యామిరాక్షసమ్॥
౭౫॥మయాహతేసంయతికుంభకర్ణేమహాబలేముష్టివికీర్ణదేహే। విమోచితేవానరపార్థివేచభవంతుహృష్టాఃప్లవ
గాస్సమస్తాః॥౭౬॥అథవాస్వయమప్యేషమోక్షంప్రాప్స్యతిపార్థివః। గృహీతోయంయదిభవేత్త్రిదశైస్సాసురోర
గైః॥౭౭॥మన్యేనతావదాత్మానంబుధ్యతేవానరాధిపః।శైలప్రహారాభిహతఃకుంభకర్ణేనసంయుగే॥౭౮॥అయంముహూ
ర్తాత్సుగ్రీవోలబ్ధసంజ్ఞోమహాహవే।ఆత్మనోవానరాణాంచయత్పథ్యంతత్కరిష్యతి॥౭౯॥మయాతుమోక్షితస్యాస్యసు
గ్రీవస్యమహాత్మనః। అప్రీతిశ్చభవేత్కష్టాకీర్తినాశశ్చశాశ్వతః॥౮౦॥తస్మాన్ముహూర్తంకాంక్షిష్యేవిక్రమంపార్థి
వస్యతు।భిన్నంచవానరానీకంతావదాశ్వాసయామ్యహమ్॥౮౧॥ ఇత్యేవంచింతయిత్వాతుహనూమాన్మారుతాత్మజః॥
భూయస్సంస్తంభయామాసవానరాణాంమహాచమూమ్॥౮౨॥ సకుంభకర్ణోథవివేశలంకాంస్ఫురంతమాదాయమ
హాకపింతమ్।విమానచర్యాగృహగోపురస్థైఃపుష్పాగ్ర్యవర్షైరవకీర్యమాణః॥౮౩॥లాజగంధోదవర్షైస్తుసిచ్యమాన
శ్శనైశ్శనైః। రాజమార్గస్యశీతత్వాత్సంజ్ఞామాపమహాబలః॥౮౪॥ తతస్ససంజ్ఞాముపలభ్యకృచ్ఛ్రాద్బలీయసస్తస్యభు
జాంతరస్థః।అవేక్షమాణఃపురరాజమార్గంవిచింతయామాసముహుర్మహాత్మా॥౮౫॥ ఏవంగృహీతేనకథన్నునామశ
క్యంమయాసంప్రతికర్తుమద్య। తథాకరిష్యామియథాహరీణాంభవిష్యతీష్టంచహితంచకార్యమ్॥౮౬॥ తతఃకరాగ్రై
స్సహసాసమేత్యరాజాహరీణామమరేంద్రశత్రుమ్। ఖరైశ్చకర్ణౌదశనైశ్చనాసాందదంశపార్శ్వేషుచకుంభక
ర్ణమ్॥౮౭॥సకుంభకర్ణోహృతకర్ణనాసోవిదారితస్తేనవిమర్దితశ్చ।రోషాభిభూతఃక్షతజార్ద్రనేత్రస్సుగ్రీవమా
విధ్యపిపేషభూమౌ॥౮౮॥ సభూతలేభీమబలాభిపిష్టస్సురారిభిస్తైరభిహన్యమానః। జగామఖంవేగవదభ్యుపేత్యపునశ్చ
రామేణసమాజగామ॥౮౯॥కర్ణనాసావిహీనస్తుకుంభకర్ణోమహాబలః।రరాజశోణితైస్సిక్తోగిరిప్రస్రవణైరివ॥౯౦॥
శోణితార్ద్రోమహాకాయోరాక్షసోభీమవిక్రమః।యుద్ధాయాభిముఖోభూయోమనశ్చక్రేమహాబలః॥౯౧॥ అమ
ర్షాచ్ఛోణితోద్గారీశుశుభేరావణానుజః।నీలాంజనచయప్రఖ్యస్ససంధ్యఇవతోయదః॥౯౨॥ గతేతుతస్మిన్సురరాజశ
త్రుఃక్రోధాత్ప్రదుద్రావరణాయభూయః।అనాయుధోస్మీతివిచింత్యరౌద్రోఘోరంతదాముద్గరమాససాద॥౯౩॥ తత
స్సపుర్యాస్సహసామహౌజానిష్క్రమ్యతద్వానరసైన్యముగ్రమ్ । బభక్షరక్షోయుధికుంభకర్ణఃప్రజాయుగాంతా
గ్నిరివప్రదీప్తః॥౯౪॥బుభుక్షితశ్శోణితమాంసగృధ్నుఃప్రవిశ్యతద్వానరసైన్యముగ్రమ్। చఖాదరక్షాంసిహరీన్పిశాచా
నృక్షాంశ్చమోహాద్యుధికుంభకర్ణః॥౯౫॥యథైవమృత్యుర్హరతేయుగాంతేసభక్షయామాసహరీంశ్చముఖ్యాన్॥ఏకం

త్వా త్రీన్బహూంశ్చ క్రుద్ధో వానరాన్సహ రాక్షసైః। సమాదాయైకహస్తేన ప్రచిక్షేప త్వరన్ముఖే॥ ౯౬॥ సంప్రస్రవం
స్తదా మేదశ్శోణితం చ మహాబలః। వధ్యమానో నగేంద్రాగ్రైర్భక్షయామాస వానరాన్॥ ౯౭॥ తే భక్ష్యమాణా హరయో
రామం జగ్ముస్తదా గతిమ్। కుంభకర్ణో భృశం క్రుద్ధః కపీన్ ఖాదన్ ప్రధావతి॥ ౯౮॥ శతాని సప్త చాష్టౌ చ వింశత్త్రింశత్త
థైవ చ। సంపరిష్వజ్య బాహుభ్యాం ఖాదన్ విపరిధావతి॥ ౯౯॥ తస్మిన్కాలే సుమిత్రాయాః పుత్రః పరబలార్దనః। చకార ల
క్ష్మణః క్రుద్ధో యుద్ధం పరపురంజయః॥ ౧౦౦॥ స కుంభకర్ణస్య శరాన్ శరీరే సప్త వీర్యవాన్। నిజఘానాదదే బాణాన్ విసస
ర్జ చ లక్ష్మణః॥ ౧౦౧॥ అతిక్రమ్య చ సౌమిత్రిం కుంభకర్ణో మహాబలః। రామమేవాభిదుద్రావ దారయన్నివ మేదినీమ్॥
౧౦౨॥ అథ దాశరథీ రామో రౌద్రమస్త్రం ప్రదర్శయన్। కుంభకర్ణస్య హృదయే ససర్జ నిశితాన్ శరాన్॥ ౧౦౩॥ త
స్య రామేణ విద్ధస్య సహసాభిప్రధావతః। అంగారమిశ్రాః క్రుద్ధస్య ముఖాన్నిశ్చేరురర్చిషః॥ ౧౦౪॥ రామాస్త్రవిద్ధో
ఘోరం వై నదన్ రాక్షసపుంగవః। అభ్యధావత సంక్రుద్ధో హరీన్ విద్రావయన్ రణే॥ ౧౦౫॥ తస్యోరసి నిమగ్నాశ్చ శరా బ
ర్హిణవాససః। హస్తాచ్చాపి పరిభ్రష్టా పపాతోర్వ్యాం మహాగదా॥ ౧౦౬॥ ఆయుధాని చ సర్వాణి విప్రాకీర్యంత భూత
లే। స నిరాయుధమాత్మానం యదా మేనే మహాబలః॥ ౧౦౭॥ ముష్టిభ్యాం చరణాభ్యాం చ చకార కదనం మహత్। స బాణైర
తివిద్ధాంగః క్షతజేన సముక్షితః॥ ౧౦౮॥ రుధిరం ప్రతిసుస్రావ గిరిః ప్రస్రవణం యథా। స తీవ్రేణ చ కోపేన రుధిరేణ చ మూ
ర్ఛితః॥ ౧౦౯॥ వానరాన్రాక్షసానృక్షాన్ ఖాదన్ విపరిధావతి। అథ శృంగం సమావిధ్య భీమం భీమపరాక్రమః॥ ౧౧౦॥ చిక్షే
ప రామముద్దిశ్య బలవానంతకోపమః। అప్రాప్తమంతరా రామస్సప్తభిస్తైరజిహ్మగైః॥ ౧౧౧॥ శరైః కాంచనచిత్రాంగై
శ్చిచ్ఛేద పురుషర్షభః। తన్మేరుశిఖరాకారం ద్యోతమానమివ శ్రియా॥ ౧౧౨॥ ద్వే శతే వానరేంద్రాణాం పతమానమపా
తయత్। తస్మిన్కాలే స ధర్మాత్మా లక్ష్మణో వాక్యమబ్రవీత్॥ ౧౧౩॥ కుంభకర్ణవధే యుక్తో యోగాన్ పరిమృశన్ బ
హూన్। నైవాయం వానరాన్ రాజన్ నాపి జానాతి రాక్షసాన్॥ ౧౧౪॥ మత్తశ్శోణితగంధేన స్వాన్ పరాంశ్చైవ ఖాదతి।
సాధ్వేనమధిరోహంతు సర్వే తే వానరర్షభాః॥ ౧౧౫॥ యూథపాశ్చ యథాముఖ్యాస్తిష్ఠంత్వస్య సమంతతః। అప్యయం దు
ర్మతిః కాలే గురుభారప్రపీడితః॥ ౧౧౬॥ ప్రపతన్ రాక్షసో భూమౌ నాన్యాన్ హన్యాత్ ప్లవంగమాన్। తస్య తద్వ
చనం శ్రుత్వా రాజపుత్రస్య ధీమతః॥ ౧౧౭॥ తే సమారురుహుర్హృష్టాః కుంభకర్ణం ప్లవంగమాః। కుంభకర్ణస్తు సం
క్రుద్ధస్సమారూఢః ప్లవంగమైః॥ ౧౧౮॥ వ్యధూనయత్తాన్ వేగేన దుష్టహస్తీవ హస్తిపాన్। తాన్ దృష్ట్వా నిర్ధుతాన్ రా
మో దుష్టోఽయమితి రాక్షసః॥ ౧౧౯॥ సముత్పపాత వేగేన ధనురుత్తమమాదదే। క్రోధతామ్రేక్షణో వీరో నిర్దహన్నివ చ
క్షుషా॥ ౧౨౦॥ రాఘవో రాక్షసం రోషాదభిదుద్రావ వేగితః। యూథపాన్ హర్షయన్ సర్వాన్ కుంభకర్ణభయార్ది
తాన్॥ ౧౨౧॥ స చాపమాదాయ భుజంగకల్పం దృఢజ్యముగ్రం తపనీయచిత్రమ్। హరీన్ సమాశ్వాస్య సముత్పపాత రా
మో నిబద్ధోత్తమతూణబాణః॥ ౧౨౨॥ స వానరగణైస్తైస్తు వృతః పరమదుర్జయః। లక్ష్మణానుచరో రామస్సంప్రతస్థే మహా
బలః॥ ౧౨౩॥ స దదర్శ మహాత్మానం కిరీటినమరిందమమ్। శోణితాప్లుతసర్వాంగం కుంభకర్ణం మహాబలమ్॥ ౧౨౪॥ స
ర్వాన్ సమభిధావంతం యథా రుష్టం దిశాగజమ్। మార్గమాణం హరీన్ క్రుద్ధం రాక్షసైః పరివారితమ్॥ ౧౨౫॥ వింధ్యమం
దరసంకాశం కాంచనాంగదభూషణమ్। స్రవంతం రుధిరం వక్త్రాద్వర్షమేఘమివోత్థితమ్॥ ౧౨౬॥ జిహ్వయా పరిలిహ్యం
తం శోణితం శోణితేక్షణమ్। మృద్నంతం వానరానీకం కాలాంతకయమోపమమ్॥ ౧౨౭॥ తం దృష్ట్వా రాక్షసశ్రేష్ఠం ప్రదీ
ప్తానలవర్చసమ్। విస్ఫారయామాస తదా కార్ముకం పురుషర్షభః॥ ౧౨౮॥ స తస్య చాపనిర్ఘోషాత్కుపితో రాక్షస
ర్షభః। అమృష్యమాణస్తం ఘోషమభిదుద్రావ రాఘవమ్॥ ౧౨౯॥ తతస్తు వాతోద్ధతమేఘకల్పం భుజంగరాజోత్తమభో
గబాహుమ్। తమాపతంతం ధరణీధరాభమువాచ రామో యుధి కుంభకర్ణమ్॥ ౧౩౦॥ ఆగచ్ఛ రక్షోధిప మా విషాదమవస్థితో
ఽహం ప్రగృహీతచాపః। అవేహి మాం శక్రసపత్న రామమయం ముహూర్తాద్భవితా విచేతాః॥ ౧౩౧॥ రామోఽయమితి విజ్ఞా
య జహాస వికృతస్వనమ్। అభ్యధావత సంక్రుద్ధో హరీన్ విద్రావయన్ రణే॥ ౧౩౨॥ పాతయన్నివ సర్వేషాం హృదయా
ని వనౌకసామ్। విహస్య వికృతం భీమం స మేఘస్తనితోపమమ్॥ ౧౩౩॥ కుంభకర్ణో మహాతేజా రాఘవం వాక్యమబ్రవీత్।
నాహం విరాధో విజ్ఞేయో న కబంధః ఖరో న చ॥ ౧౩౪॥ న వాలీ న చ మారీచః కుంభకర్ణోఽహమాగతః। పశ్య మే ముద్గరం ఘో

రం సర్వకాలాయసం మహత్ ॥౧౩౫॥ అనేన నిర్జితా దేవా దానవాశ్చ పురా మయా। వికర్ణనాస ఇతి మాం నావజ్ఞాతుం త్వ
మర్హసి ॥౧౩౬॥ స్వల్పాపి హి న మే పీడా కర్ణనాసావినాశనాత్ । దర్శయేక్ష్వాకుశార్దూల వీర్యం గాత్రేషు మే లఘు ॥౧౩౭॥
తతస్త్వాం భక్షయిష్యామి దృష్టపౌరుషవిక్రమమ్ ॥ స కుంభకర్ణస్య వచో నిశమ్య రామస్సుపుంఖాన్ విససర్జ బాణాన్ । తై
రాహతో వజ్రసమప్రవేగైర్న చుక్షుభే న వ్యథతే సురారిః ॥౧౩౮॥ యైస్సాయకైస్సాలవరా నికృత్తా వాలీ హతో వానరపుం
గవశ్చ । తే కుంభకర్ణస్య తదా శరీరే వజ్రోపమా న వ్యథయాం ప్రచక్రుః ॥౧౩౯॥ స వారిధారా ఇవ సాయకాంస్తాన్ పిబన్ శ
రీరేణ మహేంద్రశత్రుః । జఘాన రామస్య శరప్రవేగం వ్యావిధ్య తం ముద్గరముగ్రవేగమ్ ॥౧౪౦॥ తతస్తు రక్షః క్షతజానువి
ద్ధం విత్రాసనం దేవమహాచమూనామ్ । వ్యావిధ్య తం ముద్గరముగ్రవేగం విద్రావయామాస చమూం హరీణామ్ ॥౧౪౧॥
వాయవ్యమాదాయ తతో వరాస్త్రం రామః ప్రచిక్షేప నిశాచరాయ । సముద్గరం తేన జఘాన బాహుం స కృత్తబాహుస్తుము
లం ననాద ॥౧౪౨॥ స తస్య బాహుర్గిరిశృంగకల్పస్సముద్గరో రాఘవబాణకృత్తః । పపాత తస్మిన్ హరిరాజసైన్యే జఘాన
తాం వానరవాహినీం చ ॥౧౪౩॥ తే వానరా భగ్నహతావశేషాః పర్యంతమాశ్రిత్య తదా విషణ్ణాః । ప్రవేపితాంగా దదృశు
స్సుఘోరం నరేంద్రరక్షోధిపసన్నిపాతమ్ ॥౧౪౪॥ స కుంభకర్ణోస్త్రనికృత్తబాహుర్మహాన్నికృత్తాగ్ర ఇవాచలేం
ద్రః । ఉత్పాటయామాస కరేణ వృక్షం తతోభిదుద్రావ రణే నరేంద్రమ్ ॥౧౪౫॥ స తస్య బాహుం సహసాలవృక్షం సముద్య
తం పన్నగభోగకల్పమ్ । ఐంద్రాస్త్రయుక్తేన జఘాన రామో బాణేన జాంబూనదచిత్రితేన ॥౧౪౬॥ స కుంభకర్ణస్య భుజో
నికృత్తః పపాత భూమౌ గిరిసన్నికాశః । వివేష్టమానో నిజఘాన వృక్షాన్ శైలాన్ శిలా వానరరాక్షసాంశ్చ ॥౧౪౭॥ తం ఛిన్న
బాహుం సమవేక్ష్య రామస్సమాపతంతం సహసా నదంతమ్ । ద్వావర్ధచంద్రౌ నిశితౌ ప్రగృహ్య చిచ్ఛేద పాదౌ యుధి రాక్ష
సస్య ॥౧౪౮॥ తౌ తస్య పాదౌ ప్రదిశో దిశశ్చ గిరీన్ గుహాశ్చైవ మహార్ణవం చ । లంకాం చ సేనాం కపిరాక్షసానాం వినాదయం
తౌ వినిపేతతుశ్చ ॥౧౪౯॥ నికృత్తబాహుర్వినికృత్తపాదో విదార్య వక్త్రం బడబాముఖాభమ్ । దుద్రావ రామం సహసాభి
గర్జన్ రాహుర్యథా చంద్రమివాంతరిక్షే ॥౧౫౦॥ అపూరయత్తస్య ముఖం శితాగ్రై రామశ్శరైర్హేమపినద్ధపుంఖైః । స
పూర్ణవక్త్రో న శశాక వక్తుం చుకూజ కృచ్ఛ్రేణ ముమోహ చాపి ॥౧౫౧॥ అథాదదే సూర్యమరీచికల్పం స బ్రహ్మదండాంతక
కాలకల్పమ్ । అరిష్టమైంద్రం నిశితం సుపుంఖం రామశ్శరం మారుతతుల్యవేగమ్ ॥౧౫౨॥ తం వజ్రజాంబూనదచారుపుంఖం ప్ర
దీప్తసూర్యజ్వలనప్రకాశమ్ । మహేంద్రవజ్రాశనితుల్యవేగం రామః ప్రచిక్షేప నిశాచరాయ ॥౧౫౩॥ స సాయకో రా
ఘవబాహుచోదితో దిశస్స్వభాసా దశ సంప్రకాశయన్ । విధూమవైశ్వానరదీప్తదర్శనో జగామ శక్రాశనిభీమవిక్ర
మః ॥౧౫౪॥ స తన్మహాపర్వతకూటసన్నిభం వివృత్తదంష్ట్రం చలచారుకుండలమ్ । చకర్త రక్షోధిపతేశ్శిరస్తథా యథైవ వృ
త్రస్య పురా పురందరః ॥౧౫౫॥ తద్రామబాణాభిహతం పపాత రక్షశ్శిరః పర్వతసన్నికాశమ్ । బభంజ చర్యాగృహగోపు
రాణి ప్రాకారముచ్చం తమపాతయచ్చ ॥౧౫౬॥ కుంభకర్ణశిరో భాతి కుండలాలంకృతం మహత్ । ఆదిత్యేభ్యుదితే రాత్రౌ
మధ్యస్థ ఇవ చంద్రమాః ॥౧౫౭॥ న్యపతత్కుంభకర్ణోథ స్వకాయేన నిపాతయన్ । ప్లవంగమానాం కోటీశ్చ పరితస్సంప్ర
ధావతామ్ ॥౧౫౮॥ తచ్చాతికాయం హిమవత్ప్రకాశం రక్షస్తతస్తోయనిధౌ పపాత । గ్రాహాన్ వరాన్ మీనవరాన్ భుజంగాన్ మ
మర్ద భూమిం చ తదా వివేశ ॥౧౫౯॥ తస్మిన్ హతే బ్రాహ్మణదేవశత్రౌ మహాబలే సంయతి కుంభకర్ణే । చచాల భూర్భూమిధ
రాశ్చ సర్వే హర్షాచ్చ దేవాస్తుములం ప్రణేదుః ॥౧౬౦॥ తతస్తు దేవర్షిమహర్షిపన్నగాస్సురాశ్చ భూతాని సుపర్ణగు
హ్యకాః । సయక్షగంధర్వగణా నభోగతాః ప్రహర్షితా రామపరాక్రమేణ ॥౧౬౧॥ తతస్తు తే తస్య వధేన భూరిణా మనస్వి
నో నైరృతరాజబాంధవాః । వినేదురుచ్చైర్వ్యథితా రఘూత్తమం హరిం సమీక్ష్యైవ యథా పురాసురాః ॥౧౬౨॥ స దేవ
లోకస్య తమో నిహత్య సూర్యో యథా రాహుముఖాద్విముక్తః । తథా వ్యభాసీద్ధరిసైన్యమధ్యే నిహత్య రామో యుధి కుం
భకర్ణమ్ ॥౧౬౩॥ ప్రహర్షమీయుర్బహవస్తు వానరాః ప్రబుద్ధపద్మప్రతిమైరివాననైః । అపూజయన్ రాఘవమిష్టభాజనం
హతే రిపౌ భీమబలే దురాసదే ॥౧౬౪॥ స కుంభకర్ణం సురసంఘమర్దనం మహత్సు యుద్ధేష్వపరాజితశ్రమమ్ । ననంద హ
త్వా భరతాగ్రజో రణే మహాసురం వృత్రమివామరాధిపః ॥౧౬౫॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే సప్తషష్టితమస్సర్గః ॥ ******

కుంభకర్ణం హతం దృష్ట్వా రాఘవేణ మహాత్మనా । రాక్షసా రాక్షసేంద్రాయ రావణాయ న్యవేదయన్ ॥౧॥ రా

జఙ్ఘాః సకాలసంకాశస్సంయుక్తః కాలధర్మణా। విద్రావ్య వానరీం సేనాం భక్షయిత్వా చ వానరాన్॥ ౨॥ ప్రతపిత్వా ము
హూర్తం చ ప్రశాన్తో రామతేజసా। కాయేనార్ధప్రవిష్టేన సముద్రం భీమదర్శనమ్॥ ౩॥ నికృత్తకణ్ఠోరుభుజో విక్ష
రన్ రుధిరం బహు। రుద్ధ్వా ద్వారం శరీరేణ లఙ్కాయాః పర్వతోపమః॥ ౪॥ కుమ్భకర్ణస్తవ భ్రాతా కాకుత్స్థశరపీడితః।
లగణ్డభూతో వికృతో దావదగ్ధ ఇవ ద్రుమః॥ ౫॥ తం శ్రుత్వా నిహతం సంఖ్యే కుమ్భకర్ణం మహాబలమ్। రావణశ్శోకసంత
ప్తో ముమోహ చ పపాత చ॥ ౬॥ పితృవ్యం నిహతం దృష్ట్వా దేవాన్తకనరాన్తకౌ। త్రిశిరాశ్చాతికాయశ్చ రురుదుశ్శోకపీడి
తాః॥ ౭॥ భ్రాతరం నిహతం దృష్ట్వా రామేణాక్లిష్టకర్మణా। మహోదరమహాపార్శ్వౌ శోకాక్రాన్తౌ బభూవతుః॥ ౮॥
తతః కృచ్ఛ్రాత్సమాసాద్య సంజ్ఞాం రాక్షసపుంగవః। కుమ్భకర్ణవధాద్దీనో విలలాప స రావణః॥ ౯॥ హా వీర రిపుదర్పఘ్న
కుమ్భకర్ణ మహాబల। త్వం మాం విహాయ వై దైవాద్యాతోఽసి యమసాదనమ్॥ ౧౦॥ మమ శల్యమనుద్ధృత్య బాన్ధవానాం మ
హాబల। శత్రుసైన్యం ప్రతాప్యైకస్త్వం మాం సంత్యజ్య గచ్ఛసి॥ ౧౧॥ ఇదానీం ఖల్వహం నాస్మి యస్య మే దక్షిణో భుజః।
పతితో యం సమాశ్రిత్య న బిభేమి సురాసురాన్॥ ౧౨॥ కథమేవంవిధో వీరో దేవదానవదర్పహా। కాలాగ్నిప్రతిమో హ్యద్య
రణే రామేణ వై హతః॥ ౧౩॥ యస్య తే వజ్రనిష్పేషో న కుర్యాద్వ్యసనం సదా। స కథం రామబాణార్తః ప్రసుప్తోఽసి మహీ
తలే॥ ౧౪॥ ఏతే దేవగణాస్సార్ధమృషిభిర్గగనే స్థితాః। నిహతం త్వాం రణే దృష్ట్వా నినదన్తి ప్రహర్షితాః॥ ౧౫॥ ధ్రువమ
ద్యైవ సంహృష్టా లబ్ధలక్షాః ప్లవంగమాః। ఆరోక్ష్యన్తి హి దుర్గాణి లఙ్కాద్వారాణి సర్వశః॥ ౧౬॥ రాజ్యేన నాస్తి మే కార్యం
కిం కరిష్యామి సీతయా। కుమ్భకర్ణవిహీనస్య జీవితే నాస్తి మే రతిః॥ ౧౭॥ యద్యహం భ్రాతృహన్తారం న హన్మి యుధి రా
ఘవమ్। నను మే మరణం శ్రేయో న చేదం వ్యర్థజీవితమ్॥ ౧౮॥ అద్యైవ తం గమిష్యామి దేశం యత్రానుజో మమ। న భ్రా
తరం సముత్సృజ్య క్షణం జీవితుముత్సహే॥ ౧౯॥ దేవా హి మాం హసిష్యన్తి దృష్ట్వా పూర్వాపకారిణమ్। కథమిన్ద్రం జయి
ష్యామి కుమ్భకర్ణ హతే త్వయి॥ ౨౦॥ తదిదం మామనుప్రాప్తం విభీషణవచశ్శుభమ్। యదజ్ఞానాన్మయా తస్య న గృహీతం మ
హాత్మనః॥ ౨౧॥ విభీషణవచో యావత్కుమ్భకర్ణప్రహస్తయోః। వినాశోఽయం సముత్పన్నో మాం వ్రీడయతి దారుణః॥
౨౨. తస్యాయం కర్మణః ప్రాప్తో విపాకో మమ శోకదః। యన్మయా ధార్మికః శ్రీమాన్ స నిరస్తో విభీషణః॥ ౨౩॥ ఇతి బహువి
ధమాకులాన్తరాత్మా కృపణమతీవ విలప్య కుమ్భకర్ణమ్। న్యపతదతిదశాననో భృశార్తస్తమనుజమిన్ద్రరిపుం హతం విది
త్వా॥ ౨౪॥ ఇ. శ్రీమద్యుద్ధకాండే - అష్టషష్టితమస్సర్గః-*******************************
ఏవం విలపమానస్య రావణస్య దురాత్మనః। శ్రుత్వా శోకాభితప్తస్య త్రిశిరా వాక్యమబ్రవీత్॥ ౧॥ ఏవమేవ మహావీర్యో హ
తో నస్తాత మధ్యమః। న తు సత్పురుషా రాజన్ విలపన్తి యథా భవాన్॥ ౨॥ నూనం త్రిభువనస్యాపి పర్యాప్తస్త్వమసి ప్రభో।
స కస్మాత్ప్రాకృత ఇవ శోచస్యాత్మానమీదృశమ్॥ ౩॥ బ్రహ్మదత్తాస్తి తే శక్తిః కవచస్సాయకో ధనుః। సహస్రఖరసంయు
క్తో రథో మేఘస్వనో మహాన్॥ ౪॥ త్వయాసకృద్ధి శస్త్రేణ విశస్తా దేవదానవాః। స సర్వాయుధసంపన్నో రాఘవం శాస్తుమ
ర్హసి॥ ౫॥ కామం తిష్ఠ మహారాజ నిర్గమిష్యామ్యహం రణమ్। ఉద్ధరిష్యామి తే శత్రూన్ గరుడః పన్నగానివ॥ ౬॥ శమ్బరో దే
వరాజేన నరకో విష్ణునా యథా। తథాద్య శయితా రామో మయా యుధి నిపాతితః॥ ౭॥ శ్రుత్వా త్రిశిరసో వాక్యం రావణో
రాక్షసాధిపః। పునర్జాతమివాత్మానం మన్యతే కాలచోదితః॥ ౮॥ శ్రుత్వా త్రిశిరసో వాక్యం దేవాన్తకనరాన్తకౌ। అతికా
యశ్చ తేజస్వీ బభూవుర్యుద్ధహర్షితాః॥ ౯॥ తతోఽహమహమిత్యేవ గర్జన్తో నైరృతర్షభాః। రావణస్య సుతా వీరాశ్శ
క్రతుల్యపరాక్రమాః॥ ౧౦॥ అన్తరిక్షగతాస్సర్వే సర్వే మాయావిశారదాః। సర్వే త్రిదశదర్పఘ్నాస్సర్వే చ రణదుర్జ
యాః॥ ౧౧॥ సర్వే సుబలసంపన్నాస్సర్వే విస్తీర్ణకీర్తయః। సర్వే సమరమాసాద్య న శ్రూయన్తే పరాజితాః॥ ౧౨॥ దేవై
రపి సగన్ధర్వైస్సకిన్నరమహోరగైః। సర్వే ప్రవిదుషో వీరాస్సర్వే యుద్ధవిశారదాః॥ ౧౩॥ సర్వే ప్రవరవిజ్ఞానా
స్సర్వే లబ్ధవరాస్తథా॥ స తైస్తదా భాస్కరతుల్యవర్చసైస్సుతైర్వృతశ్శత్రుబలప్రమర్దనైః। రరాజ రాజా మఘ
వాన్ యథామరైర్వృతో మహాదానవదర్పనాశనైః॥ ౧౪॥ స పుత్రాన్ సంపరిష్వజ్య భూషయిత్వా చ భూషణైః। ఆశీ
ర్భిశ్చ ప్రశస్తాభిః ప్రేషయామాస సంయుగే॥ ౧౫॥ యుద్ధోన్మత్తం చ మత్తం చ భ్రాతరౌ చాపి రావణః। రక్షణార్థం కు
మారాణాం ప్రేషయామాస సంయుగే॥ ౧౬॥ తేఽభివాద్య మహాత్మానం రావణం శత్రురావణమ్। కృత్వా ప్రదక్షిణం చైవ

మహాకాయాః ప్రతస్థిరే ॥౧౭॥ సర్వౌషధీభిర్గంధైశ్చ సమాలిప్య మహాబలాః । నిర్జగ్ముర్నైరృతశ్రేష్ఠాః షడేతే యుద్ధకాం-
క్షిణః ॥౧౮॥ త్రిశిరాశ్చాతికాయశ్చ దేవాంతకనరాంతకా । మహోదరమహాపార్శ్వౌ నిర్జగ్ముః కాలచోదితాః ॥౧౯॥
తతస్సుదర్శనం నామ నీలజీమూతసన్నిభమ్ । ఐరావతకులే జాతమారురోహ మహోదరః ॥౨౦॥ సర్వాయుధస-
మాయుక్తం తూణీభిశ్చ స్వలంకృతమ్ । రరాజ గజమాస్థాయ సవితేవాస్తమూర్ధని ॥౨౧॥ హయోత్తమసమాయుక్తం
సర్వాయుధసమాకులమ్ । ఆరురోహ రథశ్రేష్ఠం త్రిశిరా రావణాత్మజః ॥౨౨॥ త్రిశిరా రథమాస్థాయ విరరాజ ధనుర్ధరః ।
సవిద్యుదుల్కశ్శైలాగ్రే సేంద్రచాప ఇవాంబుదః ॥౨౩॥ త్రిభిః కిరీటైశ్శుశుభే త్రిశిరాస్స రథోత్తమే । హిమవానివ శైలేం-
ద్రస్త్రిభిః కాంచనపర్వతైః ॥౨౪॥ అతికాయోఽతితేజస్వీ రాక్షసేంద్రసుతస్తదా । ఆరురోహ రథశ్రేష్ఠం శ్రేష్ఠస్సర్వధనుష్మ-
తామ్ ॥౨౫॥ సుచక్రాక్షం సుసంయుక్తం సానుకర్షం సకూబరమ్ । తూణీబాణాసనైర్దీప్తం ప్రాసాసిపరిఘాకులమ్ ॥౨౬॥
స కాంచనవిచిత్రేణ మకుటేన విరాజతా । భూషణైశ్చ బభౌ మేరుః కిరణైరివ భాస్వతః ॥౨౭॥ స రరాజ రథే తస్మిన్ రాజసూ-
నుర్మహాబలః । వృతో నైరృతశార్దూలైర్వజ్రపాణిరివామరైః ॥౨౮॥ హయముచ్చైశ్శ్రవఃప్రఖ్యం శ్వేతం కనక-
భూషణమ్ । మనోజవం మహాకాయమారురోహ నరాంతకః ॥౨౯॥ గృహీత్వా ప్రాసముల్కాభం విరరాజ నరాం-
తకః । శక్తిమాదాయ తేజస్వీ గుహశ్శిఖిగతో యథా ॥౩౦॥ దేవాంతకస్సమాదాయ పరిఘం వజ్రభూషణమ్ । పరిగృ-
హ్యాగిరిం దోర్భ్యాం వపుర్విష్ణోర్విడంబయన్ ॥౩౧॥ మహాపార్శ్వో మహాకాయో గదామాదాయ వీర్యవాన్ । విరరాజ గ-
దాపాణిః కుబేర ఇవ సంయుగే ॥౩౨॥ ప్రతస్థిరే మహాత్మానో బలైరప్రతిమైర్వృతాః । సురా ఇవామరావత్యా బలైరప్ర-
తిమైర్వృతాః ॥౩౩॥ తాన్ గజైశ్చ తురంగైశ్చ రథైశ్చాంబుదనిస్వనైః । అనుజగ్ముర్మహాత్మానో రాక్షసాః
ప్రవరాయుధాః ॥౩౪॥ తే విరేజుర్మహాత్మానః కుమారాస్సూర్యవర్చసః । కిరీటినః శ్రియా జుష్టా గ్రహా దీప్తా ఇవాంబరే ॥
౩౫॥ ప్రగృహీతా బభౌ తేషాం శస్త్రాణామావలిస్సితా । శారదాభ్రప్రతీకాశా హంసావలిరివాంబరే ॥౩౬॥
మరణం చాపి నిశ్చిత్య శత్రూణాం వా పరాజయమ్ । ఇతి కృత్వా మతిం వీరా నిర్జగ్ముస్సంయుగార్థినః ॥౩౭॥ జగర్జు-
శ్చ ప్రణేదుశ్చ చిక్షిపుశ్చాపి సాయకాన్ । జగృహుశ్చాపి తే వీరా నిర్యాంతో యుద్ధదుర్మదాః ॥౩౮॥ క్ష్వేళితా-
స్ఫోటితరవైశ్చచాల చ వసుంధరా । రక్షసాం సింహనాదైశ్చ పుస్ఫోటేవ తదాంబరమ్ ॥
౩౯॥ తేఽభినిష్క్రమ్య ముదితా రాక్షసేంద్రా మహాబలాః । దదృశుర్వానరానీకం సముద్యతశిలానగమ్ ॥౪౦॥ హరయోఽపి
మహాత్మానో దదృశుర్నైరృతం బలమ్ । హస్త్యశ్వరథసంబాధం కింకిణీశతనాదితమ్ ॥౪౧॥ నీలజీమూతసంకాశం సముద్యత-
మహాయుధమ్ । దీప్తానలరవిప్రఖ్యైస్సర్వతో నైరృతైర్వృతమ్ ॥౪౨॥ తం దృష్ట్వా బలమాయాంతం లబ్ధలక్షాః ప్లవంగమాః । స-
ముద్యతమహాశైలాస్సంప్రణేదుర్మహాబలాః ॥౪౩॥ అమృష్యమాణా రక్షాంసి ప్రతినర్దంతి వానరాః ॥ తతస్సముద్ఘుష్టరవం
నిశమ్య రక్షోగణా వానరయూథపానామ్ । అమృష్యమాణాః పరహర్షముగ్రం మహాబలా భీమతరం వినేదుః ॥౪౪॥ తే రా-
క్షసబలం ఘోరం ప్రవిశ్య హరియూథపాః । విచేరురుద్యతైశ్శైలైర్నగాశ్శిఖరిణో యథా ॥౪౫॥ కేచిదాకాశమావిశ్య కే-
చిదుర్వ్యాం ప్లవంగమాః । రక్షస్సైన్యేషు సంక్రుద్ధాశ్చేరుర్ద్రుమశిలాయుధాః ॥౪౬॥ ద్రుమాంశ్చ విపులస్కంధాన్ గృ-
హ్య వానరపుంగవాః । తద్యుద్ధమభవద్ఘోరం రక్షోవానరసంకులమ్ ॥౪౭॥ తే పాదపశిలాశైలైశ్చక్రుర్వృష్టిమనుత్తమామ్ ।
బాణౌఘైర్వార్యమాణాశ్చ హరయో భీమవిక్రమాః ॥౪౮॥ సింహనాదాన్ వినేదుశ్చ రణే రాక్షసవానరాః । శిలాభిశ్చూ-
ర్ణయామాసుర్యాతుధానాన్ ప్లవంగమాః ॥౪౯॥ నిజఘ్నుస్సంయుగే క్రుద్ధాః కవచాభరణావృతాన్ । కేచిద్రథగతాన్ వీరాన్
గజవాజిగతానపి ॥౫౦॥ నిజఘ్నుస్సహసాప్లుత్య యాతుధానాన్ ప్లవంగమాః । శైలశృంగహతాః కేచిన్ముష్టిభిర్వాంత-
లోచనాః ॥౫౧॥ చేరుః పేతుశ్చ నేదుశ్చ తత్ర రాక్షసపుంగవాః । రాక్షసాశ్చ శరైస్తీక్ష్ణైర్బిభిదుః కపికుంజరాన్ ॥౫౨॥ శూల-
ముద్గరఖడ్గైశ్చ జఘ్నుః ప్రాసైశ్చ శక్తిభిః । అన్యోన్యం పాతయామాసుః పరస్పరజయైషిణః ॥౫౩॥ రిపుశోణితదిగ్ధాం-
గాస్తత్ర వానరరాక్షసాః । తతశ్శైలైశ్చ ఖడ్గైశ్చ విసృష్టైర్హరిరాక్షసైః ॥౫౪॥ ముహూర్తేనావృతా భూమిరభవచ్ఛో-
ణితాప్లుతా । వికీర్ణైః పర్వతాకారై రక్షోభిరరిమర్దనైః ॥౫౫॥ ఆసీద్వసుమతీ పూర్ణా తదా యుద్ధమదాన్వితైః । ఆక్షిప్తాః

క్షిప్యమాణాశ్చ భగ్నశూలాశ్చ వానరైః॥౫౬॥వానరాన్వానరైరేవ జఘ్నుస్తే రజనీచరాః।రాక్షసాన్రాక్షసైరేవ జ
ఘ్నుస్తే హరియూథపాః॥౫౭॥ఆక్షిప్య చ శిలాస్తేషాం నిజఘ్నూ రాక్షసా హరీన్। తేషాం చాచ్ఛిద్య శస్త్రాణి జఘ్నూ రక్షాం
సి వానరాః॥౫౮॥నిజఘ్నుః శైలశూలాస్త్రైర్బిభిదుశ్చ పరస్పరమ్।సింహనాదాన్వినేదుశ్చ రణే వానరరాక్షసాః॥౫౯॥ఛి
న్నవర్మతనుత్రాణా రాక్షసా వానరైర్హతాః।రుధిరం ప్రస్రవంస్తత్ర రససారమివ ద్రుమాః॥౬౦॥రథేన చ రథం
చాపి వారణేనైవ వారణమ్।హయేన చ హయం కేచిన్నిజఘ్నుర్వానరా రణే॥౬౧॥ప్రహృష్టమనసస్సర్వే ప్రగృహీతమహా
శిలాః। హరయో రాక్షసాన్జఘ్నుర్ద్రుమైశ్చ బహుశాఖిభిః॥౬౨॥తద్యుద్ధమభవద్ఘోరం రక్షోవానరసంకులమ్। క్షుర
ప్రైరర్ధచంద్రైశ్చ భల్లైశ్చ నిశితైశ్శరైః॥౬౩॥రాక్షసా వానరేంద్రాణాం చిచ్ఛిదుః పాదపాన్ శిలాః।వికీర్ణైః పర్వతా
గ్రైశ్చ ద్రుమైశ్ఛిన్నైశ్చ సంయుగే॥౬౪॥హతైశ్చ కపిరక్షోభిర్దుర్గమా వసుధాభవత్॥ తే వానరా గర్వితహృష్టచేష్టాస్సం
గ్రామమాసాద్య భయం విముచ్య।యుద్ధం తు సర్వే సహ రాక్షసైస్తైర్నానాయుధాశ్చక్రురదీనసత్త్వాః॥౬౫॥తస్మిన్ ప్ర
వృత్తే తుములే విమర్దే ప్రగృహ్యమాణేషు వలీముఖేషు।నిపాత్యమానేషు చ రాక్షసేషు మహర్షయో దేవగణాశ్చ నేదుః
॥౬౬॥తతో హయం మారుతతుల్యవేగమారుహ్య శక్తిం నిశితాం ప్రగృహ్య।నరాంతకో వానరరాజసైన్యం మహార్ణవం మీన
ఇవావివేశ॥౬౭॥స వానరాన్ సప్తశతాని వీరః ప్రాసేన దీప్తేన వినిర్బిభేద।ఏకక్షణేనేంద్రరిపుర్మహాత్మా జఘాన సైన్యం
హరిపుంగవానామ్॥౬౮॥దదృశుశ్చ మహాత్మానం హయపృష్ఠే ప్రతిష్ఠితమ్।చరంతం హరిసైన్యేషు విద్యాధరమహర్షయః
॥౬౯॥స తస్య దదృశే మార్గో మాంసశోణితకర్దమః।పతితైః పర్వతాకారైర్వానరైరభిసంవృతః॥౭౦॥యావద్విక్రమి
తుం బుద్ధిం చక్రుః ప్లవగపుంగవాః। తావదేతానతిక్రమ్య నిర్బిభేద నరాంతకః॥౭౧॥దారయంశ్చ కపీన్సర్వాన్ నివృత్తో
ప్యనుధావతః।సర్వాసు దిక్షు బలవాన్విచచార నరాంతకః॥౭౨॥దదాహ హరిసైన్యాని వనానీవ విభావసుః।యావదుత్పాట
యామాసుర్వృక్షాన్ శైలాన్వనౌకసః॥౭౩॥తావత్ప్రాసహతాః పేతుర్వజ్రకృత్తా ఇవాచలాః। జ్వలంతం ప్రాసము
ద్యమ్యాసం గ్రామాగ్రే నరాంతకః॥౭౪॥దిక్షు సర్వాసు బలవాన్విచచార నరాంతకః। ప్రమృద్నన్ సర్వతో యుద్ధే ప్రా
వృట్కాలే యథానిలః॥౭౫॥న శేకుర్ధావితుం వీరా న స్థాతుం స్పందితుం కుతః।ఉత్పతంతం స్థితం యాంతం సర్వాన్వివ్యాధ
వీర్యవాన్॥౭౬॥ఏకేనాంతకకల్పేన ప్రాసేనాదిత్యతేజసా। భిన్నాని హరిసైన్యాని పేతుర్ధరణీతలే॥౭౭॥వజ్రనిష్పే
షసదృశం ప్రాసస్యాభినిపాతనమ్। న శేకుర్వానరాస్సోఢుం తే వినేదుర్మహాస్వనమ్॥౭౮॥పతతాం హరివీరాణాం రూ
పాణి ప్రచకాశిరే।వజ్రభిన్నాగ్రకూటానాం శైలానాం పతతామివ॥౭౯॥యే తు పూర్వం మహాత్మానః కుంభకర్ణేన పా
తితాః। తే స్వస్థా వానరశ్రేష్ఠాస్సుగ్రీవముపతస్థిరే॥౮౦॥విప్రేక్షమాణస్సుగ్రీవో దదర్శ హరివాహినీమ్।నరాంతకభయ
త్రస్తాం విద్రవంతీమితస్తతః॥౮౧॥విద్రుతాం వాహినీం దృష్ట్వా స దదర్శ నరాంతకమ్।గృహీతప్రాసమాయాంతం హయ
పృష్ఠే ప్రతిష్ఠితమ్॥౮౨॥అథోవాచ మహాతేజాస్సుగ్రీవో వానరాధిపః।కుమారమంగదం వీరం శక్రతుల్యపరాక్రమమ్॥౮౩॥గ
చ్ఛ త్వం రాక్షసం వీరో యో సౌ తురగమాస్థితః।క్షోభయంతం హరిబలం క్షిప్రం ప్రాణైర్వియోజయ॥౮౪॥ స భర్తుర్వచ
నం శ్రుత్వా నిష్పపాతాంగదస్తతః।అనీకాన్మేఘసంకాశాన్మేఘానీకాదివాంశుమాన్॥౮౫॥ శైలసంఘాతసంకాశో హరీ
ణాముత్తమోంగదః।రరాజాంగదసన్నద్ధస్సధాతురివ పర్వతః॥౮౬॥నిరాయుధో మహాతేజాః కేవలం నఖదంష్ట్రవాన్।న
రాంతకమభిక్రమ్య వాలిపుత్రోబ్రవీద్వచః।౮౭ ॥తిష్ఠ కిం ప్రాకృతైరేభిర్హరిభిస్త్వం కరిష్యసి। అస్మిన్వజ్రసమస్ప
ర్శం ప్రాసం క్షిపమమోరసి॥౮౮॥అంగదస్య వచః శ్రుత్వా ప్రచుక్రోధ నరాంతకః। సందశ్య దశనైరోష్ఠం వినిశ్వస్య భు
జంగవత్॥౮౯॥అభిగమ్యాంగదం క్రుద్ధో వాలిపుత్రం నరాంతకః॥ ప్రాసం సమావిధ్య తదాంగదాయ సముజ్జ్వలంతం స
హసోత్ససర్జ। స వాలిపుత్రోరసి వజ్రకల్పే బభూవ భగ్నో న్యపతచ్చ భూమౌ॥ ౯౦ ॥తం ప్రాసమాలోక్య తదా విభ
గ్నం సుపర్ణకృత్తోరగభోగకల్పమ్।తలం సముద్యమ్య స వాలిపుత్రస్తురంగమం తస్య జఘాన మూర్ధ్ని॥౯౧॥ నిమగ్నపాదః
స్ఫుటితాక్షితారో నిష్క్రాంతజిహ్వోచలసన్నికాశః। స తస్య వాజీ నిపపాత భూమౌ తలప్రహారేణ విశీర్ణమూర్ధా॥
౯౨॥నరాంతకః క్రోధవశం జగామ హతం తురంగం పతితం నిరీక్ష్య। స ముష్టిముద్యమ్య మహాప్రభావో జఘాన శీర్షే యు
ధి వాలిపుత్రమ్॥౯౩॥అథాంగదో ముష్టివిభిన్నమూర్ధా సుస్రావ తీవ్రం రుధిరం స్వశీర్షాత్। ముహుర్విజజ్వాల ముమోహ

చాపి సంజ్ఞాం సమాసాద్య విసిస్మయే చ ॥ ౯౪ ॥ అథాంగదో వజ్రసమానవేగం సంవర్త్య ముష్టిం గిరిశృంగకల్పమ్ । నిపాత
యామాస తదా మహాత్మా నరాన్తకస్యోరసి వాలిపుత్రః ॥౯౫॥ స ముష్టినిష్పిష్టవిభిన్నవక్షా జ్వాలావమన్ శోణితదిగ్ధగా
త్రః । నరాన్తకో భూమితలే పపాత యథాచలో వజ్రనిపాతభగ్నః ॥౯౬॥ అథాన్తరిక్షే త్రిదశోత్తమానాం వనౌకసాం
చైవ మహాప్రణాదః । బభూవ తస్మిన్నిహతేऽగ్ర్యవీరే నరాన్తకే వాలిసుతేన సంఖ్యే ॥౯౭॥ అథాంగదో రామమనః ప్రహ
ర్షణం సుదుష్కరం తత్కృతవాన్ హి విక్రమమ్ । విసిస్మయే సోऽప్యతివీర్యవిక్రమః పునశ్చ యుద్ధే స బభూవ హర్షితః ॥౯౮॥
ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - ఏకోనసప్తతితమస్సర్గః **************************************

నరాన్తకం హతం దృష్ట్వా చుక్రుశుర్నైరృతర్షభాః । దేవాన్తకస్త్రిమూర్ధా చ పౌలస్త్యశ్చ మహోదరః ॥
౧॥ ఆరూఢో మేఘసంకాశం వారణేన్ద్రం మహోదరః । వాలిపుత్రం మహావీర్యమభిదుద్రావ వీర్యవాన్ ॥౨॥ భ్రాతృ
వ్యసనసంతప్తస్తథా దేవాన్తకో బలీ । ఆదాయ పరిఘం దీప్తమంగదం సమభిద్రవత్ ॥౩॥ రథమాదిత్యసంకాశం యుక్తం ప
రమవాజిభిః । ఆస్థాయ త్రిశిరా వీరో వాలిపుత్రమథాభ్యయాత్ ॥౪॥ స త్రిభిర్దేవదర్పఘ్నైర్నైరృతేన్ద్రైరభిద్రు
తః । వృక్షముత్పాటయామాస మహావిటపమంగదః ॥౫॥ దేవాన్తకాయ తం వీరశ్చిక్షేప సహసాంగదః । మహావృక్షం మహా
శాఖం శక్రో దీప్తమివాశనిమ్ ॥౬॥ త్రిశిరాస్తం ప్రచిచ్ఛేద శరైరాశీవిషోపమైః । స వృక్షం కృత్తమాలోక్య ఉత్పపాత త
దాంగదః ॥౭॥ స వవర్ష తతో వృక్షాన్ శిలాశ్చ కపికుంజరః । తాన్ ప్రచిచ్ఛేద సంక్రుద్ధస్త్రిశిరా నిశితైశ్శరైః ॥౮॥ పరిఘాగ్రే
ణ తాన్ వృక్షాన్ బభంజ స సురాన్తకః । త్రిశిరాశ్చాంగదం వీరమభిదుద్రావ సాయకైః ॥౯॥ గజేన సమభిద్రుత్య వాలిపు
త్రం మహోదరః । జఘానోరసి సంక్రుద్ధస్తోమరైర్వజ్రసన్నిభైః ॥౧౦॥ దేవాన్తకశ్చ సంక్రుద్ధః పరిఘేణ తదాంగదమ్ ।
ఉపగమ్యాభిహత్యాశు వ్యపచక్రామ వేగవాన్ ॥౧౧॥ స త్రిభిర్నైరృతశ్రేష్ఠైర్యుగపత్సమభిద్రుతః । న వివ్యథే మహాతే
జా వాలిపుత్రః ప్రతాపవాన్ ॥౧౨॥ స వేగవాన్ మహావేగం కృత్వా పరమదుర్జయః । తలేన భృశముత్పత్య జఘానాస్య మ
హాగజమ్ ॥౧౩॥ తస్య తేన ప్రహారేణ నాగరాజస్య సంయుగే । పేతతుర్లోచనే తస్య వినానాద స వారణః ॥౧౪॥ విషాణం చా
స్య నిష్కృష్య వాలిపుత్రో మహాబలః । దేవాన్తకమభిప్లుత్య తాడయామాస సంయుగే ॥౧౫॥ స విహ్వలితసర్వాంగో వా
తోద్ధూత ఇవ ద్రుమః । లాక్షారససవర్ణం చ సుస్రావ రుధిరం ముఖాత్ ॥౧౬॥ అథాశ్వాస్య మహాతేజాః కృచ్ఛ్రాద్దేవాన్త
కో బలీ । ఆవిధ్య పరిఘం ఘోరమాజఘాన తదాంగదమ్ ॥౧౭॥ పరిఘాభిహతశ్చాపి వానరేన్ద్రాత్మజస్తదా । జానుభ్యాం ప
తితో భూమౌ పునరేవోత్పపాత హ ॥౧౮॥ తముత్పతన్తం త్రిశిరాస్త్రిభిర్బాణైరజిహ్మగైః । ఘోరైర్హరిపతేః పుత్రం ల
లాటేऽభిజఘాన హ ॥౧౯॥ తతోऽంగదం పరిక్షిప్తం త్రిభిర్నైరృతపుంగవైః । హనుమానపి విజ్ఞాయ నీలశ్చాపి ప్రతస్థతుః ॥౨౦॥ త
తశ్చిక్షేప శైలాగ్రం నీలస్త్రిశిరసే తదా । తద్రావణసుతో ధీమాన్ బిభేద నిశితైశ్శరైః ॥౨౧॥ తద్బాణశతనిర్భిన్నం విదారిత
శిలాతలమ్ । సవిస్ఫులింగం సజ్వాలం నిపపాత గిరేశ్శిరః ॥౨౨॥ తతో విజృమ్భితం దృష్ట్వా హర్షాద్దేవాన్తకస్తదా । పరిఘే
ణాభిదుద్రావ మారుతాత్మజమాహవే ॥౨౩॥ తమాపతన్తముత్ప్లుత్య హనూమాన్ మారుతాత్మజః । ఆజఘాన తదా మూర్ధ్ని
వజ్రకల్పేన ముష్టినా ॥౨౪॥ శిరసి ప్రహరన్ వీరస్తదా వాయుసుతో బలీ । నాదేనాకమ్పయచ్చైవ రాక్షసాన్ స మహాకపిః ॥౨౫॥
స ముష్టినిష్పిష్టవికీర్ణమూర్ధా నిర్వాన్తదన్తాక్షివిలమ్బిజిహ్వః । దేవాన్తకో రాక్షసరాజసూనుర్గతాసురుర్వ్యాం స
హసా పపాత ॥ ౨౬ ॥ తస్మిన్ హతే రాక్షసరాజసూనౌ మహాబలే సంయతి దేవశత్రౌ । నీలం త్రిమూర్ధా కపితశ్శరౌ
ఘైర్వవర్ష జాంబూనదచిత్రపుంఖైః ॥ ౨౭ ॥ మహోదరస్తు సంక్రుద్ధః కుంజరం పర్వతోపమమ్ । భూయస్సమధి
రుహ్యాశు మన్దరం రశ్మిమానివ ॥ ౨౮ ॥ తతో బాణమయం వర్షం నీలస్యోరస్యపాతయత్ । గిరౌ వర్షం
తటిచ్చక్రచాపవానివ తోయదః ॥ ౨౯ ॥ తతశ్శరౌఘైరభివర్షమాణో విభిన్నగాత్రః కపిసైన్యపాలః । నీలో బభూవాథ
విసృష్టగాత్రో విష్టమ్భితస్తేన మహాబలేన ॥ ౩౦ ॥ తతస్తు నీలః ప్రతిలభ్య సంజ్ఞాం శైలం సముత్పాట్య సవృక్షషణ్డమ్ ।
తతస్సముత్పత్య భృశోగ్రవేగో మహోదరం తేన జఘాన మూర్ధ్ని ॥ ౩౧॥ తతస్స శైలేన్ద్రనిపాతభగ్నో మహో
దరస్తేన మహాద్విపేన । వ్యపోథితో భూమితలే గతాసుః పపాత వజ్రాభిహతో యథాద్రిః ॥౩౨॥ పితృవ్యం నిహతం దృష్ట్వా త్రి
శిరాశ్చాపమాదదే । హనూమన్తం చ సంక్రుద్ధో వివ్యాధ నిశితైశ్శరైః ॥ ౩౩॥ స వాయుసూనుః కుపితశ్చిక్షేప శిఖరం గిరేః ।

త్రిశిరాస్తచ్ఛరైస్తీక్ష్ణైర్బిభేద బహుధా బలీ ॥౩౪॥ తద్వ్యర్థం శిఖరం దృష్ట్వా ద్రుమవర్షం మహాకపిః। విససర్జ రణే తస్మి
న్రావణస్య సుతం ప్రతి ॥౩౫॥ తమాపతన్తమాకాశే ద్రుమవర్షం ప్రతాపవాన్। త్రిశిరా నిశితైర్బాణైశ్చిచ్ఛేద చ ననాద చ
॥౩౬॥ తతో హనూమానుత్ప్లుత్య హయాన్ త్రిశిరసస్తదా। విదదార నఖైః క్రుద్ధో గజేన్ద్రం మృగరాడివ ॥౩౭॥ అథ శక్తిం
సమాదాయ కాలరాత్రిమివాన్తకః। చిక్షేపానిలపుత్రాయ త్రిశిరా రావణాత్మజః ॥౩౮॥ దివః క్షిప్తామివోల్కాం తామ
శక్తిం తాం సుమహాప్రభామ్। గృహీత్వా హరిశార్దూలో బభఞ్జ చ ననాద చ ॥౩౯॥ తాం దృష్ట్వా ఘోరసంకాశాం శక్తిం
భగ్నాం హనూమతా। ప్రహృష్టా వానరగణా వినేదుర్జలదా ఇవ ॥౪౦॥ తతః ఖడ్గం సముద్యమ్య త్రిశిరా రావణాత్మజః। నిజ
ఘాన తదా తేన వానరేన్ద్రస్య వక్షసి ॥౪౧॥ ఖడ్గప్రహారాభిహతో హనూమాన్మారుతాత్మజః। ఆజఘాన త్రిశిరసం తలేనో
రసి వీర్యవాన్ ॥౪౨॥ స తలాభిహతస్తేన స్రస్తహస్తాంబరో భువి। నిపపాత మహాతేజా విసంజ్ఞస్త్రిశిరాస్తదా ॥౪౩॥ పతత
స్తస్య ఖడ్గం తు సమాచ్ఛిద్య మహాకపిః। ననాద గిరిసంకాశస్త్రాసయన్ సర్వనైరృతాన్ ॥౪౪॥ అమృష్యమాణస్తం ఘోషముత్ప
పాత నిశాచరః। ఉత్పత్య చ హనూమన్తం తాడయామాస ముష్టినా ॥౪౫॥ తేన ముష్టిప్రహారేణ సంచుకోప మహాకపిః। కు
పితశ్చ నిజగ్రాహ కిరీటే రాక్షసర్షభమ్ ॥ ౪౬॥ హనూమాన్ రోషతామ్రాక్షో రాక్షసం పరవీరహా ॥ స తస్య శీర్షా
ణ్యసినా శితేన కిరీటజుష్టాని సకుండలాని। క్రుద్ధః ప్రచిచ్ఛేద సుతోఽనిలస్య త్వష్టుస్సుతస్యేవ శిరాంసి శక్రః ॥౪౭॥ తా న్యాయ
తాక్షాణ్యగసన్నిభాని ప్రదీప్తవైశ్వానరలోచనాని। పేతుశ్శిరాంసీన్ద్రరిపోర్ధరణ్యాం జ్యోతీంషి ముక్తాని యథార్క
మార్గాత్ ॥౪౮॥ తస్మిన్ హతే దేవరిపౌ త్రిశీర్షే హనూమతా శక్రపరాక్రమేణ। నేదుః ప్లవంగాః ప్రచచాల భూమీ ర
క్షాంస్యథో దుద్రువిరే సమన్తాత్ ॥౪౯॥ హతం త్రిశిరసం దృష్ట్వా తథైవ చ మహోదరమ్। హతౌ ప్రేక్ష్య దురాధర్షౌ
దేవాన్తకనరాన్తకౌ ॥౫౦॥ చుకోప పరమామర్షీ మత్తో రాక్షసపుంగవః। జగ్రాహార్చిష్మతీం ఘోరాం గదాం సర్వాయ
సీం తదా ॥౫౧॥ హేమపట్టపరిక్షిప్తాం మాంసశోణితలేపనామ్। విరాజమానాం విపులాం శత్రుశోణితతర్పితామ్ ॥౫౨॥ తే
జసా సంప్రదీప్తాగ్రాం రక్తమాల్యవిభూషితామ్। ఐరావతమహాపద్మసార్వభౌమభయావహామ్ ॥౫౩॥ గదామాదాయ
సంక్రుద్ధో మత్తో రాక్షసపుంగవః। హరీన్ సమభిదుద్రావ యుగాన్తాగ్నిరివ జ్వలన్ ॥౫౪॥ అథర్షభస్సముత్పత్య వాన
రో రావణానుజమ్। మత్తానీకముపాగమ్య తస్థౌ తస్యాగ్రతో బలీ ॥౫౫॥ తం పురస్తాత్ స్థితం దృష్ట్వా వానరం పర్వతోపమమ్। ఆ
జఘానోరసి క్రుద్ధో గదయా వజ్రకల్పయా ॥౫౬॥ స తయాఽభిహతస్తేన గదయా వానరర్షభః। భిన్నవక్షాస్సమాధూతస్సు
స్రావ రుధిరం బహు ॥౫౭॥ స సంప్రాప్య చిరాత్ సంజ్ఞామృషభో వానరర్షభః। అభిజగ్రాహ వేగేన గదాం తస్య మహాత్మ
నః ॥౫౮॥ గృహీత్వా తాం గదాం భీమామావిశ్య చ పునః పునః। మత్తానీకం మహాత్మానం జఘాన రణమూర్ధని ॥౫౯॥ స స్వయా
గదయా భగ్నో వికీర్ణదశనేక్షణః। నిపపాత తతో మత్తో వజ్రాహత ఇవాచలః ॥౬౦॥ వికీర్ణనయనే భూమౌ గతసత్త్వే గ
తాయుషి। పతితే రాక్షసే తస్మిన్ విద్రుతం రాక్షసం బలమ్ ॥౬౧॥ ఉన్మత్తస్తు తదా దృష్ట్వా గతాసుం భ్రాతరం రణే। చుకోప పరమ
క్రుద్ధః ప్రలయాగ్నిసమద్యుతిః ॥౬౨॥ తతస్స మాదాయ గదాం స వీరోఽపి త్రాసయన్ వానరసైన్యముగ్రమ్। స ద్రావ
వేగేన తు సైన్యమధ్యే దహన్ యథా వహ్నిరతిప్రచండః ॥ ౬౩ ॥ ఆపతన్తం తదా దృష్ట్వా రాక్షసం భీమవిక్రమమ్। శైలమా
దాయ సద్రావ గవాక్షః పర్వతోపమః ॥౬౪॥ జిఘాంసూ రాక్షసం భీమం తం శైలేన మహాబలః। ఆపతన్తం తదా దృష్ట్వా ఉ
న్మత్తోఽపి మహాగిరిమ్ ॥౬౫॥ చిచ్ఛేద గదయా వీరః శతధా తత్ర సంయుగే। చూర్ణీకృతం గిరిం దృష్ట్వా రక్షసా కపికుంజరః ॥౬౬॥
విస్మితో భూన్మహాబాహుః జగర్జ చ ముహుర్ముహుః। ఉన్మత్తస్తు సుసంక్రుద్ధో జ్వలన్తీం రాక్షసోత్తమః ॥౬౭॥ గదామా
దాయ వేగేన కపేర్వక్షస్యతాడయత్। స తయా గదయా వీరస్తాడితః కపికుంజరః ॥౬౮॥ పపాత భూమౌ నిస్సంజ్ఞః సుస్రావ
రుధిరం బహు। పునస్సంజ్ఞాముపస్థాయ వానరస్స సముత్థితః ॥౬౯॥ తలేన తాడయామాస తతస్తస్య శిరః కపిః। తేన ప్రతాడి
తో వీరో రాక్షసః పర్వతోపమః ॥౭౦॥ విస్రస్తదన్తనయనో నిపపాత మహీతలే। సుస్రావ రుధిరం సోఽష్ణం గతాసుశ్చ తతోఽభ
వత్ ॥౭౧॥ తస్మిన్ హతే భ్రాతరి రావణస్య తన్నైరృతానాం బలమర్ణవాభమ్। త్యక్త్వాయుధం కేవలజీవితార్థం దుద్రా
వ భిన్నార్ణవసన్నికాశమ్ ॥౭౨॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే సప్తతితమస్సర్గః ****************************

స్వబలం వ్యథితం దృష్ట్వా తుములం లోమహర్షణమ్। భ్రాతౄంశ్చ నిహతాన్ దృష్ట్వా శక్రతుల్యపరాక్రమాన్ ॥

౧ ॥ పితృవ్యౌ చాపి సందృశ్య సమరే సన్నిషూదితౌ। యుద్ధోన్మత్తం చ మత్తం చ భ్రాతరౌ రాక్షసర్షభౌ॥ ౨॥ చుకోప చ మహాతేజా బ్రహ్మదత్తవరో యుధి। అతికాయోఽద్రిసంకాశో దేవదానవదర్పహా॥ ౩॥ స భాస్కరసహస్రస్య సంఘాతమివ భాస్వరమ్। రథమాస్థాయ శక్రారిరభిదుద్రావ వానరాన్॥ ౪॥ స విస్ఫార్య మహచ్చాపం కిరీటీ మృష్టకుండలః। నామ సంశ్రావయామాస ననాద చ మహాస్వనమ్॥ ౫॥ తేన సింహప్రణాదేన నామసంశ్రావణేన చ। జ్యాశబ్దేన చ భీమేన త్రాసయామాస వానరాన్॥ ౬॥ తే దృష్ట్వా దేహమాహాత్మ్యం కుంభకర్ణోఽయముత్థితః। భయార్తా వానరాస్సర్వే సంశ్రయంతే పరస్పరమ్॥ ౭॥ తే తస్య రూపమాలోక్య యథా విష్ణోస్త్రివిక్రమే। భయాద్వానరయూథాస్తే విద్రవంతి తతస్తతః॥ ౮॥ తేఽతికాయం తతో దృష్ట్వా వానరా మూఢచేతసః। శరణ్యం శరణం జగ్ముర్లక్ష్మణాగ్రజమాహవే॥ ౯॥ తతోఽతికాయం కాకుత్స్థో రథస్థం పర్వతోపమమ్। దదర్శ ధన్వినం దూరాద్గర్జంతం కాలమేఘవత్॥ ౧౦॥ స తం దృష్ట్వా మహాకాయం రాఘవస్తు సువిస్మితః। వానరాన్ సాంత్వయిత్వా తు విభీషణమువాచ హ॥ ౧౧॥ కోఽసౌ పర్వతసంకాశో ధనుష్మాన్ హరిలోచనః। యుక్తే హయసహస్రేణ విశాలే స్యందనే స్థితః॥ ౧౨॥ య ఏష నిశితైశ్శూలైస్సుతీక్ష్ణైః ప్రాసతోమరైః। అర్చిష్మద్భిర్వృతో భాతి భూతైరివ మహేశ్వరః॥ ౧౩॥ కాలజిహ్వాప్రకాశాభిర్య ఏషోఽతివిరాజతే। ఆవృతో రథశక్తీభిర్విద్యుద్భిరివ తోయదః॥ ౧౪॥ ధనూంషి చాస్య సజ్జాని హేమపృష్ఠాని సర్వశః। శోభయంతి రథశ్రేష్ఠం శక్రచాపమివాంబరమ్॥ ౧౫॥ క ఏష రక్షశ్శార్దూలో రణభూమిం విరాజయన్। అభ్యేతి రథినాం శ్రేష్ఠో రథేనాదిత్యతేజసా॥ ౧౬॥ ధ్వజశృంగప్రతిష్ఠేన రాహుణాభివిరాజతే। సూర్యరశ్మినిభైర్బాణైర్దిశో దశ విరాజయన్॥ ౧౭॥ త్రిణతం మేఘనిర్హ్రాదం హేమపృష్ఠమలంకృతమ్। శతక్రతుధనుఃప్రఖ్యం ధనుశ్చాస్య విరాజతే॥ ౧౮॥ సధ్వజస్సపతాకశ్చ సానుకర్షో మహారథః। చతుస్సాదిసమాయుక్తో మేఘస్తనితనిస్వనః॥ ౧౯॥ వింశతిర్దశ చాష్టౌ చ తూణ్యోఽస్య రథమాస్థితాః। కార్ముకాణి చ భీమాని జ్యాశ్చ కాంచనపింగళాః॥ ౨౦॥ ద్వౌ చ ఖడ్గౌ రథగతౌ పార్శ్వస్థౌ పార్శ్వశోభితౌ। చతుర్హస్తత్సరుయుతౌ వ్యక్తహస్తదశాయతౌ॥ ౨౧॥ రక్తకంఠగుణో ధీరో మహాపర్వతసన్నిభః। కాలః కాలమహావక్త్రో మేఘస్థ ఇవ భాస్కరః॥ ౨౨॥ కాంచనాంగదనద్ధాభ్యాం భుజాభ్యామేష శోభతే। శృంగాభ్యామివ తుంగాభ్యాం హిమవాన్ పర్వతోత్తమః॥ ౨౩॥ కుండలాభ్యాం తు యస్యైతద్భాతి వక్త్రం శుభేక్షణమ్। పునర్వస్వంతర ఇవ పరిపూర్ణో నిశాకరః॥ ౨౪॥ ఆచక్ష్వ మే మహాబాహో త్వమేనం రాక్షసోత్తమమ్। యం దృష్ట్వా వానరాస్సర్వే భయార్తా విద్రుతా దిశః॥ ౨౫॥ స పృష్టో రాజపుత్రేణ రామేణామితతేజసా। ఆచచక్షే మహాతేజా రాఘవాయ విభీషణః॥ ౨౬॥ దశగ్రీవో మహాతేజా రాజా వైశ్రవణానుజః। భీమకర్మా మహోత్సాహో రావణో రాక్షసాధిపః॥ ౨౭॥ తస్యాసీద్వీర్యవాన్ పుత్రో రావణప్రతిమో రణే। వృద్ధసేవీ శ్రుతిధరః సర్వాస్త్రవిదుషాం వరః॥ ౨౮॥ అశ్వపృష్ఠే రథే నాగే ఖడ్గే ధనుషి కర్షణే। భేదే సాంత్వే చ దానే చ నయే మంత్రే చ సమ్మతః॥ ౨౯॥ యస్య బాహూ సమాశ్రిత్య లంకా వసతి నిర్భయా। తనయం ధాన్యమాలిన్యా అతికాయమిమం విదుః॥ ౩౦॥ ఏతేనారాధితో బ్రహ్మా తపసా భావితాత్మనా। అస్త్రాణి చాప్యవాప్తాని రిపవశ్చ పరాజితాః॥ ౩౧॥ సురాసురైరవధ్యత్వం దత్తమస్మై స్వయంభువా। ఏతచ్చ కవచం దివ్యం రథశ్చైష సుభాస్వరః॥ ౩౨॥ ఏతేన శతశో దేవా దానవాశ్చ పరాజితాః। రక్షితాని చ రక్షాంసి యక్షాశ్చాపి నిషూదితాః॥ ౩౩ ॥ వజ్రం విష్టంభితం యేన బాణైరింద్రస్య ధీమతః। పాశస్సలిలరాజస్య రణే ప్రతిహతస్తథా ॥ ౩౪ ॥ ఏషోఽతికాయో బలవాన్ రాక్షసానాం రథీ వరః। రావణస్య సుతో ధీమాన్ దేవదానవదర్పహా॥ ౩౫॥ తదస్మిన్ క్రియతాం యత్నః క్షిప్రం పురుషపుంగవ। పురా వానరసైన్యాని క్షయం నయతి సాయకైః॥ ౩౬॥ తతోఽతికాయో బలవాన్ ప్రవిశ్య హరివాహినీమ్। విస్ఫారయామాస ధనుర్ననాద చ పునః పునః॥ ౩౭॥ తం భీమవపుషం దృష్ట్వా రథస్థం రథినాం వరమ్। అభిపేతుర్మహాత్మానో యే ప్రధానా వనౌకసః॥ ౩౮॥ కుముదో ద్వివిదో మైందో నీలశ్శరభ ఏవ చ। పాదపైర్గిరిశృంగైశ్చ యుగపత్సమభిద్రవన్॥ ౩౯॥ తేషాం వృక్షాంశ్చ శైలాంశ్చ శరైః కాంచనభూషణైః। అతికాయో మహాతేజాశ్చిచ్ఛేదాస్త్రవిదాం వరః ॥ ౪౦ ॥ తాంశ్చైవ సర్వాన్ స హరీన్ శరైస్సర్వాయసైర్బలీ। వివ్యాధాభిముఖాన్ సంఖ్యే భీమకాయో నిశాచరః॥ ౪౧ ॥ తేఽర్దితా బాణవర్షేణ భగ్నగాత్రాః ప్లవంగమాః। న శేకురతికాయస్య ప్రతికర్తుం మహారణే॥ ౪౨ ॥ తత్సైన్యం హరివీరాణాం త్రాసయామాస రాక్షసః। మృగయూథమివ క్రుద్ధో హరిర్యౌవనదర్పితః॥ ౪౩ ॥ స రాక్షసేంద్రో హరిసైన్యమధ్యే నాయుధ్యమానం నిజఘాన కం

చిత్ । ఉపేత్య రామం సధనుః కలాపీ సగర్వితం వాక్యమిదం బభాషే ॥ ౪౪ ॥ రథే స్థితోఽహం శరచాపపాణిర్న ప్రాకృతం కంచన యోధయామి । యస్యాస్తి శక్తిర్వ్యవసాయయుక్తో దదాతు మే క్షిప్రమిహాద్య యుద్ధమ్ ॥ ౪౫ ॥ తత్తస్య వాక్యం బ్రువతో నిశమ్య చుకోప సౌమిత్రిరమిత్రహంతా । అమృష్యమాణస్తు సముత్పపాత జగ్రాహ చాపం చ తతస్స్మయిత్వా ॥ ౪౬ ॥ క్రుద్ధస్సౌమిత్రిరుత్పత్య తూణాదాక్షిప్య సాయకమ్ । పురస్తాదతికాయస్య విచకర్ష మహద్ధనుః ॥ ౪౭ ॥ పూరయన్స మహీం శైలానాకాశం సాగరం దిశః । జ్యాశబ్దో లక్ష్మణస్యోగ్రస్త్రాసయన్రజనీచరాన్ ॥ ౪౮ ॥ సౌమిత్రేశ్చాపనిర్ఘోషం శ్రుత్వా ప్రతిభయం తదా । విసిస్మయే మహాతేజా రాక్షసేంద్రాత్మజో బలీ ॥ ౪౯ ॥ అథాతికాయః కుపితో దృష్ట్వా లక్ష్మణముత్థితమ్ । ఆదాయ నిశితం బాణమిదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౫౦ ॥ బాలస్త్వమసి సౌమిత్రే విక్రమేష్వవిచక్షణః । గచ్ఛ కిం కాలసదృశం మాం యోధయితుమిచ్ఛసి ॥ ౫౧ ॥ నహి మద్బాహుసృష్టానామస్త్రాణాం హిమవానపి । సోఢుముత్సహతే వేగమంతరిక్షమథో మహీ ॥ ౫౨ ॥ సుఖప్రసుప్తం కాలాగ్నిం నిబోధయితుమిచ్ఛసి । న్యస్య చాపం నివర్తస్వ మా ప్రాణాన్జహి మద్గతః ॥ ౫౩ ॥ అథ వా త్వం ప్రతిష్టబ్ధో న నివర్తితుమిచ్ఛసి । తిష్ఠ ప్రాణాన్పరిత్యజ్య గమిష్యసి యమక్షయమ్ ॥ ౫౪ ॥ పశ్య మే నిశితాన్బాణానరిదర్పనిషూదనాన్ । ఈశ్వరాయుధసంకాశాంస్తప్తకాంచనభూషణాన్ ॥ ౫౫ ॥ ఏష తే దర్పసంహారీ బాణః పాస్యతి శోణితమ్ । మృగరాజ ఇవ క్రుద్ధో నాగరాజస్య శోణితమ్ ॥ ౫౬ ॥ ఇత్యేవముక్త్వా సంక్రుద్ధశ్శరాన్ధనుషి సందధే ॥ శ్రుత్వాతికాయస్య వచస్సరోషం సగర్వితం సంయతి రాజపుత్రః । స సంచుకోపాతిబలో మహాశ్రీరువాచ వాక్యం చ తతో మహార్థమ్ ॥ ౫౭ ॥ న వాక్యమాత్రేణ భవాన్ప్రధానో న కత్థనాత్సత్పురుషా భవంతి । మయి స్థితే ధన్విని బాణపాణౌ నిదర్శయస్వాత్మబలం దురాత్మన్ ॥ ౫౮ ॥ కర్మణా సూచయాత్మానం న వికత్థితుమర్హసి । పౌరుషేణ తు యో యుక్తస్స తు శూర ఇతి స్మృతః ॥ ౫౯ ॥ సర్వాయుధసమాయుక్తో ధన్వీ త్వం రథమాస్థితః । శరైర్వా యది వాప్యస్త్రైర్దర్శయస్వ పరాక్రమమ్ ॥ ౬౦ ॥ తతశ్శిరస్తే నిశితైః పాతయిష్యామ్యహం శరైః । మారుతః కాలసంపక్వం వృంతాత్తాళఫలం యథా ॥ ౬౧ ॥ అద్య తే మామకా బాణాస్తప్తకాంచనభూషణాః । పాస్యంతి రుధిరం గాత్రాత్త్వరాదేవ యథామృతమ్ ॥ ౬౨ ॥ బాలోఽయమితి విజ్ఞాయ న మావజ్ఞాతుమర్హసి । బాలో వా యది వా వృద్ధో మృత్యుం జానీహి మాం తవ ॥ ౬౩ ॥ బాలేన విష్ణునా క్రాంతాస్త్రయో లోకాస్త్రిభిః క్రమైః । లక్ష్మణస్య వచః శ్రుత్వా హేతుమత్పరమార్థవత్ ॥ ౬౪ ॥ అతికాయః ప్రచుక్రోధ బాణం చోత్తమమాదదే । తతో విద్యాధరాస్సిద్ధా దేవాశ్చ పరమర్షయః ॥ ౬౫ ॥ గుహ్యకాశ్చ మహాత్మానస్తద్యుద్ధం దదృశుస్తదా । తతోఽతికాయః కుపితశ్చాపమారోప్య సాయకమ్ ॥ ౬౬ ॥ లక్ష్మణాయ ప్రచిక్షేప సంక్షిపన్నివ చాంబరమ్ । తమాపతంతం నిశితం శరమాశీవిషోపమమ్ ॥ ౬౭ ॥ అర్ధచంద్రేణ చిచ్ఛేద లక్ష్మణః పరవీరహా । తం నికృత్తం శరం దృష్ట్వా కృత్తభోగమివోరగమ్ ॥ ౬౮ ॥ అతికాయో భృశం క్రుద్ధః పంచ బాణాన్సమాదదే । తాన్శరాన్సంప్రచిక్షేప లక్ష్మణాయ నిశాచరః ॥ ౬౯ ॥ తానప్రాప్తాన్శరైస్తీక్ష్ణైశ్చిచ్ఛేద భరతానుజః । స తాంశ్ఛిత్వా శరైస్తీక్ష్ణైర్లక్ష్మణః పరవీరహా ॥ ౭౦ ॥ ఆదదే నిశితం బాణం జ్వలంతమివ తేజసా । తమాదాయ ధనుశ్శ్రేష్ఠే యోజయామాస లక్ష్మణః ॥ ౭౧ ॥ విచకర్ష చ వేగేన విససర్జ చ సాయకమ్ । పూర్ణాయతవిసృష్టేన శరేణానతపర్వణా ॥ ౭౨ ॥ లలాటే రాక్షసశ్రేష్ఠమాజఘాన స వీర్యవాన్ । స లలాటే శరో మగ్నస్తస్య భీమస్య రక్షసః ॥ ౭౩ ॥ దదృశే శోణితేనాక్తః పన్నగేంద్ర ఇవాచలే । రాక్షసః ప్రచకంపే చ లక్ష్మణేషుప్రపీడితః ॥ ౭౪ ॥ రుద్రబాణహతం ఘోరం యథా త్రిపురగోపురమ్ । చింతయామాస చాశ్వస్య విక్రమ్య చ మహాబలః ॥ ౭౫ ॥ సాధు బాణనిపాతేన శ్లాఘనీయోఽసి మే రిపుః । విచార్యైవం వినమ్రాస్యో విక్రమ్య చ భుజావుభౌ ॥ ౭౬ ॥ స రథోపస్థమాస్థాయ రథేన ప్రచచార హ । ననాద స మహానాదం యథా ప్రావృషి తోయదః ॥ ౭౭ ॥ ఏకం త్రీన్పంచ సప్తేతి సాయకాన్రాక్షసర్షభః । ఆదదే సందధే చాపి విచకర్షోత్ససర్జ చ ॥ ౭౮ ॥ తే బాణాః కాలసంకాశా రాక్షసేంద్రధనుశ్చ్యుతాః । హేమపుంఖా రవిప్రఖ్యాశ్చక్రుర్దీప్తమివాంబరమ్ ॥ ౭౯ ॥ తతస్తాన్రాక్షసోత్సృష్టాన్శరౌఘాన్రాఘవానుజః । అసంభ్రాంతః ప్రచిచ్ఛేద నిశితైర్బహుభిశ్శరైః ॥ ౮౦ ॥ తాన్శరాన్యుధి సంప్రేక్ష్య నికృత్తాన్రావణాత్మజః । చుకోప త్రిదశేంద్రారిర్జగ్రాహ నిశితం శరమ్ ॥ ౮౧ ॥ స సంధాయ మహాతేజాస్తం బాణం సహసోత్సృజత్ । తతస్సౌమిత్రిమాయాంతమాజఘాన స్తనాంతరే ॥ ౮౨ ॥ అతికాయేన సౌమిత్రిస్తాడితో యుధి వక్షసి

సస్రావరుధిరం తీవ్రం మదం మత్త ఇవ ద్విపః ॥౮౩॥ స చకార తదాత్మానం విశల్యం సహసా విభుః । జగ్రాహ చ శరం తీక్ష్ణం ల
క్ష్మణోఽపి సమాదధే ॥౮౪॥ ఆగ్నేయేన తదాస్త్రేణ యోజయామాస సాయకమ్ । స జజ్వాల తదా బాణో ధనుష్యస్య మహాత్మ
నః ॥౮౫॥ అతికాయోఽతితేజస్వీ సౌర్యమస్త్రం సమాదదే । తేన బాణం భుజంగాభం హేమపుంఖమయోజయత్ ॥౮౬॥ తద
స్త్రం జ్వలితం ఘోరం లక్ష్మణశ్శరమాహితమ్ । అతికాయాయ చిక్షేప కాలదండమివాన్తకః ॥౮౭॥ ఆగ్నేయాస్త్రాభిసం
యుక్తం దృష్ట్వా బాణం నిశాచరః । ఉత్ససర్జ తదా బాణం దీప్తం సౌర్యాస్త్రయోజితమ్ ॥౮౮॥ తావుభావంబరే బాణావన్యో
న్యమభిజఘ్నతుః । తేజసా సంప్రదీప్తాగ్రౌ క్రుద్ధావివ భుజంగమౌ ॥౮౯॥ తావన్యోన్యం వినిర్దహ్య పేతతుః పృథివీతలే । నిరర్చి
షౌ భస్మకృతౌ న భ్రాజేతే శరోత్తమౌ ॥౯౦॥ తావుభౌ చ శరౌ దీప్తౌ న భ్రాజేతే మహాహవే । తతోఽతికాయస్సంక్రుద్ధస్త్వ
స్త్రమైషీకముత్సృజత్ ॥౯౧॥ తత్ప్రచిచ్ఛేద సౌమిత్రిరస్త్రమైంద్రేణ వీర్యవాన్ । ఐషీకం నిహతం దృష్ట్వా కుమారో రావణా
త్మజః ॥౯౨॥ యామ్యేనాస్త్రేణ సంక్రుద్ధో యోజయామాస సాయకమ్ । తతస్తదస్త్రం చిక్షేప లక్ష్మణాయ నిశాచరః ॥౯౩॥
వాయవ్యేన తదస్త్రం తు నిజఘాన స లక్ష్మణః । అథైనం శరధారాభిర్ధారాభిరివ తోయదః ॥౯౪॥ అభ్యవర్షత సంక్రుద్ధో ల
క్ష్మణో రావణాత్మజమ్ । తేఽతికాయం సమాసాద్య కవచే వజ్రభూషితే ॥౯౫॥ భగ్నాగ్రశల్యాస్సహసా పేతుర్బాణా మ
హీతలే । తాన్మోఘానభిసంప్రేక్ష్య లక్ష్మణః పరవీరహా ॥౯౬॥ అభ్యవర్షత బాణానాం సహస్రేణ మహాయశాః । స వృష్య
మాణో బాణౌఘైరతికాయో మహాబలః ॥౯౭॥ అవధ్యకవచస్సంఖ్యే రాక్షసో నైవ వివ్యథే । శరం చాశీవిషాకారం లక్ష్మణా
య వ్యపాసృజత్ ॥౯౮॥ స తేన విద్ధస్సౌమిత్రిర్మర్మదేశే శరేణ హ । ముహూర్తమాత్రం నిస్సంజ్ఞో హ్యభవచ్ఛత్రుతాప
నః ॥౯౯॥ తతస్సంజ్ఞాముపాలభ్య చతుర్భిస్సాయకోత్తమైః । నిజఘాన హయాన్సంఖ్యే సారథిం చ మహాబలః ॥౧౦౦॥ ధ్వజ
స్యోన్మథనం కృత్వా శరవర్షైరరిందమః । అసంభ్రాన్తస్స సౌమిత్రిస్తాన్శరానభిలక్షితాన్ ॥౧౦౧॥ ముమోచ లక్ష్మణో
బాణాన్వధార్థం తస్య రక్షసః । న శశాక రుజం కర్తుం యుధి తస్య నరోత్తమః ॥౧౦౨॥ అథైనమభ్యుపాగమ్య వాయుర్వా
క్యమువాచ హ । బ్రహ్మదత్తవరో హ్యేష అవధ్యకవచావృతః ॥౧౦౩॥ బ్రాహ్మేణాస్త్రేణ జహ్యేనమేష వధ్యో హి నాన్యథా ।
అవధ్య ఏష హ్యన్యేషామస్త్రాణాం కవచీ బలీ ॥౧౦౪॥ తతస్తు వాయోర్వచనం నిశమ్య సౌమిత్రిరింద్రప్రతిమానవీర్యః । సమా
దదే బాణమమోఘవేగం తద్బ్రాహ్మమస్త్రం సహసా నియోజ్య ॥౧౦౫॥ తస్మిన్మహాస్త్రే తు నియుజ్యమానే సౌమిత్రిణా
బాణవరే శితాగ్రే । దిశశ్చ చంద్రార్కమహాగ్రహాశ్చ నభశ్చ తత్రాస చచాల చోర్వీ ॥౧౦౬॥ తద్బ్రహ్మణోఽస్త్రేణ నియు
జ్య చాపే శరం సుపుంఖం యమదూతకల్పమ్ । సౌమిత్రిరింద్రారిసుతస్య తస్య ససర్జ బాణం యుధి వజ్రకల్పమ్ ॥౧౦౭॥ తం
లక్ష్మణోత్సృష్టమమోఘవేగం సమాపతంతం శ్వసనప్రవేగమ్ । సువర్ణవజ్రోత్తమచిత్రపుంఖం తదాతికాయస్సమరే ద
దర్శ ॥౧౦౮॥ తం ప్రేక్షమాణస్సహసాతికాయో జఘాన బాణైర్నిశితైరనేకైః । స సాయకస్తస్య సుపర్ణవేగస్తదాతికా
యస్య జగామ పార్శ్వమ్ ॥౧౦౯॥ తమాగతం ప్రేక్ష్య తదాతికాయో బాణం ప్రదీప్తాన్తకకాలకల్పమ్ । జఘాన శక్త్యృష్టిగ
దాకుఠారైః శూలైర్హలైశ్చాప్యవిపన్నచేష్టః ॥౧౧౦॥ తాన్యాయుధాన్యద్భుతవిగ్రహాణి మోఘాని కృత్వా స శరోఽగ్నిదీ
ప్తః । ప్రగృహ్య తస్యైవ కిరీటజుష్టం తతోఽతికాయస్య శిరో జహార ॥౧౧౧॥ తచ్ఛిరస్సశిరస్త్రాణం లక్ష్మణేషుప్రపీడితమ్ । పపా
త సహసా భూమౌ శృంగం హిమవతో యథా ॥౧౧౨॥ తం తు భూమౌ నిపతితం దృష్ట్వా విక్షిప్తభూషణమ్ । బభూవుర్వ్యథితా
స్సర్వే హతశేషా నిశాచరాః ॥౧౧౩॥ తే విషణ్ణముఖా దీనాః ప్రహారజనితశ్రమాః । వినేదురుచ్చైర్బహవస్సహసా విస్వ
రైః స్వరైః ॥౧౧౪॥ తతస్త్వరితమాయాతా నిరపేక్షా నిశాచరాః । పురీమభిముఖా భీతా ద్రవంతో నాయకే హతే ॥౧౧౫॥ ప్ర
హర్షయుక్తా బహవస్తు వానరాః ప్రబుద్ధపద్మప్రతిమాననాస్తదా । అపూజయన్లక్ష్మణమిష్టభాగినం హతే రిపౌ భీమబలే
దురాసదే ॥౧౧౬॥ అతిబలమతికాయమభ్రకల్పం యుధి వినిపాత్య స లక్ష్మణః ప్రహృష్టః । త్వరితమథ తదా స రామపార్శ్వం
కపినివహైశ్చ సుపూజితో జగామ ॥౧౧౭॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే ఏకసప్తతితమస్సర్గః ॥ ********************

అతికాయం హతం శ్రుత్వా లక్ష్మణేన మహౌజసా । ఉద్వేగమగమద్రాజా వచనం చేదమబ్రవీత్ ॥౧॥ ధూమ్రాక్షః
పరమామర్షీ ధన్వీ శస్త్రభృతాం వరః । అకంపనః ప్రహస్తశ్చ కుంభకర్ణస్తథైవ చ ॥౨॥ ఏతే మహాబలా వీరా రాక్షసా యు
ద్ధకాంక్షిణః । జేతారః పరసైన్యానాం పరైర్నిత్యాపరాజితాః ॥౩॥ ససైన్యాస్తే మహావీర్యా రామేణాక్లిష్టకర్మణా । రాక్ష

స్సుమహాకాయా నానాశస్త్రవిశారదాః ॥౪॥ అన్యే చ బహవశ్శూరా మహాత్మానో నిపాతితాః। ప్రఖ్యాతబలవీర్యేణ పు
త్రేణేన్ద్రజితా మమ ॥౫॥ యౌ హి తౌ భ్రాతరౌ వీరౌ బద్ధౌ దత్తవరైశ్శరైః। యన్న శక్యం సురైస్సర్వైరసురైర్వా మహాబ
లైః ॥౬॥ మోక్తుం తద్బన్ధనం ఘోరం యక్షగన్ధర్వకిన్నరైః। తన్న జానే ప్రభావైర్వా మాయయా మోహనేన వా ॥౭॥ శర
బన్ధాద్విముక్తౌ తౌ భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ। యే యోధా నిర్గతాశ్శూరా రాక్షసా మమ శాసనాత్ ॥౮॥ తే సర్వే నిహతా
యుద్ధే వానరైస్సుమహాబలైః। తం న పశ్యామ్యహం యుద్ధే యోఽద్య రామం సలక్ష్మణమ్ ॥౯॥ శాసయేత్సబలం వీరం ససుగ్రీవవి
భీషణమ్। అహో ను బలవాన్ రామో మహదస్త్రబలం చ వై ॥౧౦॥ యస్య విక్రమమాసాద్య రాక్షసా నిధనం గతాః। తం మ
న్యే రాఘవం వీరం నారాయణమనామయమ్ ॥౧౧॥ తద్భయాద్ధి పురీ లఙ్కా పిహితద్వారతోరణా। అప్రమత్తైశ్చ సర్వత్ర గు
ల్మై రక్ష్యా పురీ త్వియమ్ ॥౧౨॥ అశోకవనికాయాం చ యత్ర సీతాభిరక్ష్యతే। నిష్క్రామో వా ప్రవేశో వా జ్ఞాతవ్యస్సర్వథై
వ నః ॥౧౩॥ యత్ర యత్ర భవేద్గుల్మస్తత్ర తత్ర పునః పునః। సర్వతశ్చాపి తిష్ఠధ్వం స్వైస్స్వైః పరివృతా బలైః ॥౧౪॥ ద్రష్టవ్యం
చ పదం తేషాం వానరాణాం నిశాచరాః। ప్రదోషే వార్ధరాత్రే వా ప్రత్యూషే వాపి సర్వశః ॥౧౫॥ నావజ్ఞా తత్ర కర్త
వ్యా వానరేషు కదాచన। ద్విషతాం బలముద్యుక్తమాపతత్కిం స్థితం యథా ॥౧౬॥ తతస్తే రాక్షసాస్సర్వే శ్రుత్వా లఙ్కాధి
పస్య తత్। వచనం సర్వమాతిష్ఠన్ యథావత్తు మహాబలాః ॥౧౭॥ స తాన్ సర్వాన్ సమాదిశ్య రావణో రాక్షసాధిపః। మన్యు
శల్యం వహన్ దీనః ప్రవివేశ స్వమాలయమ్ ॥౧౮॥ తతస్స సన్దీపితకోపవహ్నిర్నిశాచరాణామధిపో మహాబలః। తదేవ పు
త్రవ్యసనం విచిన్తయన్ ముహుర్ముహుశ్చైవ తదా వినిశ్వసన్ ॥౧౯॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే ద్విసప్తతితమస్సర్గః ✻

తతో హతాన్ రాక్షసపుఙ్గవాంస్తాన్ దేవాన్తకాదిత్రిశిరోతికాయాన్। రక్షోగణాస్తత్ర హతావశిష్టాస్తే రావ
ణాయ త్వరితం శశంసుః ॥౧॥ తతో హతాంస్తాన్ సహసా నిశమ్య రాజా ముమోహాశ్రుపరిప్లుతాక్షః। పుత్రక్షయం భ్రాతృ
వధం చ ఘోరం విచిన్త్య రాజా విపులం విదధ్యౌ ॥౨॥ తతస్తు రాజానముదీక్ష్య దీనం శోకార్ణవే సమ్పరిపుప్లువానమ్। అథర్షభో
రాక్షసరాజసూనుస్తమిన్ద్రజిద్వాక్యమిదం బభాషే ॥౩॥ న తాత మోహం ప్రతిగన్తుమర్హసి యత్రేన్ద్రజిజ్జీవతి రాక్ష
సేన్ద్ర। మద్బాణజాలైస్తు విభిన్నదేహాః ప్రాణైర్విముక్తాస్సమరే పతన్తి ॥౪॥ నేన్ద్రారిబాణాభిహతో హి కశ్చిత్
ప్రాణాన్ సమర్థస్సమరేభిపాతుమ్। పశ్యాద్య రామం సహలక్ష్మణేన మద్బాణనిర్భిన్నవికీర్ణదేహమ్ ॥౫॥ గతాయుషం
భూమితలే శయానం శితైశ్శరైరాచితసర్వగాత్రమ్। ఇమాం ప్రతిజ్ఞాం శృణు శక్రశత్రోః సునిశ్చితాం పౌరుషదైవయు
క్తామ్ ॥౬॥ అద్యైవ రామం సహలక్ష్మణేన సన్తాపయిష్యామి శరైరమోఘైః। అద్యేన్ద్రవైవస్వతవిష్ణురుద్రసాధ్యాశ్చ వై
శ్వానరచన్ద్రసూర్యాః ॥౭॥ ద్రక్ష్యన్తి మే విక్రమమప్రమేయం విష్ణోరివోగ్రం బలియజ్ఞవాటే। స ఏవముక్త్వా త్రిదశేం
ద్రశత్రురాపృచ్ఛ్య రాజానమదీనసత్త్వః ॥౮॥ సమారురోహానిలతుల్యవేగం రథం ఖరశ్రేష్ఠసమాధియుక్తమ్। సమాస్థాయ మ
హాతేజా రథం హరిరథోపమమ్। జగామ సహసా తత్ర యత్ర యుద్ధమరిన్దమః ॥౯॥ తం ప్రస్థితం మహాత్మానమనుజగ్ముర్మ
హాబలాః। సంహర్షమాణా బహవో ధనుష్ప్రవరపాణయః ॥౧౦॥ గజస్కన్ధగతాః కేచిత్ కేచిత్ ప్రవరవాజిభిః। వ్యా
ఘ్రవృశ్చికమార్జాలైః ఖరోష్ట్రైశ్చ భుజఙ్గమైః ॥౧౧॥ వరాహశ్వాపదైస్సింహైర్జమ్బుకైః పర్వతోపమైః। శశహంసమ
యూరైశ్చ రాక్షసా భీమవిక్రమాః ॥౧౨॥ ప్రాససముద్గరనిస్త్రింశపరశ్వధగదాధరాః। సశఙ్ఖనినదైః పూర్ణైర్భేరీణాం
చాపి నిస్వనైః ॥౧౩॥ జగామ త్రిదశేన్ద్రారిస్తూర్ణం వేగేన వీర్యవాన్। స శఙ్ఖశశివర్ణేన ఛత్రేణ రిపుసూదనః ॥౧౪॥ ర
రాజ ప్రతిపూర్ణేన నభశ్చన్ద్రమసా యథా। అవీజ్యత తతో వీరో హైమైర్హేమవిభూషణైః ॥౧౫॥ చారుచామరముఖ్యైశ్చ
ముఖ్యస్సర్వధనుష్మతామ్। స తు దృష్ట్వా వినిర్యాన్తం బలేన మహతా వృతమ్ ॥౧౬॥ రాక్షసాధిపతిః శ్రీమాన్ రావణః పుత్ర
మబ్రవీత్। త్వమప్రతిరథః పుత్ర త్వయా వై వాసవో జితః ॥౧౭॥ కిం పునర్మానుషం ధృష్యం నిహనిష్యసి రాఘవమ్। త
థోక్తో రాక్షసేన్ద్రేణ ప్రతిగృహ్య మహాశిషః ॥౧౮॥ తతస్త్విన్ద్రజితా లఙ్కా సూర్యప్రతిమతేజసా। రరాజాప్రతివీర్యే
ణ ద్యౌరివార్కేణ భాస్వతా ॥౧౯॥ స సమ్ప్రాప్య మహాతేజా యుద్ధభూమిమరిన్దమః। స్థాపయామాస రక్షాంసి రథం ప్రతి
సమన్తతః ॥౨౦॥ తతస్తు హుతభోక్తారం హుతభుక్సదృశప్రభః। జుహువే రాక్షసశ్రేష్ఠో మన్త్రవద్విధివత్తదా ॥౨౧॥ స హ
విర్లాజసత్కారైర్మాల్యగన్ధపురస్కృతైః। జుహువే పావకం తత్ర రాక్షసేన్ద్రః ప్రతాపవాన్ ॥౨౨॥ శస్త్రాణి శర

పత్రాణి సమిద్ధోత్థవిభీతకాః । లోహితాని చ వాసాంసి స్రువం కార్ష్ణాయసం తథా ॥౨౩॥ స తత్రాగ్నిం సమాస్తీర్య శరపత్రైస్సతోమరైః । ఛాగస్య కృష్ణవర్ణస్య గళం జగ్రాహ జీవతః ॥౨౪॥ సకృదేవ సమిద్ధస్య విధూమస్య మహార్చిషః । బభూవుస్తాని లింగాని విజయం యాన్యదర్శయన్ ॥౨౫॥ ప్రదక్షిణావర్తశిఖస్తప్తకాంచనభూషణః । హవిస్తత్ ప్రతిజగ్రాహ పావకః స్వయముత్థితః ॥౨౬॥ సోఽస్త్రమాహారయామాస బ్రాహ్మమింద్రరిపుస్తదా । ధనుశ్చాత్మరథం చైవ సర్వం తత్రాభ్యమంత్రయత్ ॥౨౭॥ తస్మిన్నాహూయమానేఽస్త్రే హూయమానే చ పావకే । సార్కగ్రహేందునక్షత్రం వితత్రాస నభస్థలమ్ ॥౨౮॥ స పావకం పావకదీప్తతేజా హుత్వా మహేంద్రప్రతిమప్రభావః । సచాపబాణాసిరథాశ్వసూతః ఖేఽన్తర్దధేఽఽత్మానమచింత్యరూపః ॥౨౯॥ తతో హయరథాకీర్ణం పతాకాధ్వజశోభితమ్ । నిర్యయౌ రాక్షసబలం నర్దమానం యుయుత్సయా ॥౩౦॥ తే శరైర్బహుభిశ్చిత్రైస్తీక్ష్ణవేగైరలంకృతైః । తోమరైరంకుశైశ్చాపి వానరాన్ జఘ్నురాహవే ॥౩౧॥ రావణిస్తు తతః క్రుద్ధస్తాన్నిరీక్ష్య నిశాచరాన్ । హృష్టా భవంతో యుధ్యంతు వానరాణాం జిఘాంసయా ॥౩౨॥ తతస్తే రాక్షసాస్సర్వే నర్దంతో జయకాంక్షిణః । అభ్యవర్షంస్తతో ఘోరాన్ వానరాన్ శరవృష్టిభిః ॥౩౩॥ స తు నాలీకనారాచైర్గదాభిర్ముసలైరపి । రక్షోభిస్సంవృతస్సంఖ్యే వానరాన్ విచకర్త హ ॥౩౪॥ తే వధ్యమానాస్సమరే వానరాః పాదపాయుధాః । అభ్యద్రవంత సహసా రావణిం భీమవిక్రమమ్ ॥౩౫॥ ఇంద్రజిత్తు తతః క్రుద్ధో మహాతేజా మహాబలః । వానరాణాం శరీరాణి వ్యధమద్రావణాత్మజః ॥౩౬॥ శరేణైకేన చ హరీన్ నవ పంచ చ సప్త చ । చిచ్ఛేద సమరే క్రుద్ధో రాక్షసాన్ సంప్రహర్షయన్ ॥౩౭॥ స శరైస్సూర్యసంకాశైః శాతకుంభవిభూషితైః । వానరాన్ సమరే వీరః ప్రమమాథ సుదుర్జయః ॥౩౮॥ తే భిన్నగాత్రాస్సమరే వానరాశ్శరపీడితాః । పేతుర్మథితసంకల్పాః సురైరివ మహాసురాః ॥౩౯॥ తం తపంతమివాదిత్యం ఘోరైర్బాణగభస్తిభిః । అభ్యధావంత సంక్రుద్ధాస్సంయుగే వానరర్షభాః ॥౪౦॥ తతస్తు వానరాస్సర్వే భిన్నదేహా విచేతసః । వ్యథితా విద్రవంతి స్మ రుధిరేణ సముక్షితాః ॥౪౧॥ రామస్యార్థే పరాక్రమ్య వానరాస్త్యక్తజీవితాః । నర్దంతస్తేఽభిప్రవృత్తాః సమరే పాదపాయుధాః ॥౪౨॥ తే ద్రుమైః పర్వతాగ్రైశ్చ శిలాభిశ్చ ప్లవంగమాః । అభ్యవర్షంత సమరే రావణిం పర్యవస్థితాః ॥౪౩॥ తద్ద్రుమాణాం శిలానాం చ వర్షం సంవర్తతాం మహత్ । వ్యపోహత మహాతేజా రావణిస్సమితింజయః ॥౪౪॥ తతః పావకసంకాశైశ్శరైరాశీవిషోపమైః । వానరాణామనీకాని బిభేద సమరే ప్రభుః ॥౪౫॥ అష్టాదశశరైస్తీక్ష్ణైస్స విద్ధ్వా గంధమాదనమ్ । వివ్యాధ నవభిశ్చైవ నలం దూరాదవస్థితమ్ ॥౪౬॥ స సప్తభిస్తు మహావీర్యో మైందం మర్మవిదారణైః । పంచభిర్విశిఖైశ్చైవ గజం వివ్యాధ సంయుగే ॥౪౭॥ జాంబవంతం తు దశభిర్నీలం త్రింశద్భిరేవ చ । సుగ్రీవమృషభం చైవ సోఽంగదం ద్వివిదం తథా ॥౪౮॥ ఘోరైర్దత్తవరైస్తీక్ష్ణైర్నిష్ప్రాణానకరోత్తదా । అన్యానపి తదా ముఖ్యాన్ వానరాన్ బహుభిశ్శరైః ॥౪౯॥ అర్దయామాస సంక్రుద్ధః కాలాగ్నిరివ మూర్ఛితః । స శరైస్సూర్యసంకాశైస్సుముక్తైశ్శీఘ్రగామిభిః ॥౫౦॥ వానరాణామనీకాని నిర్మమంథ మహారణే । ఆకులాం వానరీం సేనాం శరజాలేన మోహితామ్ ॥౫౧॥ హృష్టస్స పరయా ప్రీత్యా దదర్శ క్షతజోక్షితామ్ । పునరేవ మహాతేజా రాక్షసేంద్రాత్మజో బలీ ॥౫౨॥ సంసృజ్య బాణవర్షం చ శస్త్రవర్షం చ దారుణమ్ । మమర్ద వానరానీకమింద్రజిత్త్వరితో బలీ ॥౫౩॥ స్వసైన్యముత్సృజ్య సమేత్య తూర్ణం మహారణే వానరవాహినీషు । అదృశ్యమానశ్శరజాలముగ్రం వవర్ష నీలాంబుధరో యథాంబు ॥౫౪॥ తే శక్రజిద్బాణవిశీర్ణదేహా మాయాహతా విస్వరమున్నదంతః । రణే నిపేతుర్హరయోఽద్రికల్పా యథేంద్రవజ్రాభిహతా నగేంద్రాః ॥౫౫॥ తే కేవలం సందదృశుశ్శితాగ్రాన్ బాణాన్ రణే వానరవాహినీషు । మాయానిగూఢం తు సురేంద్రశత్రుం న చావృతం రాక్షసమభ్యపశ్యన్ ॥౫౬॥ తతస్స రక్షోధిపతిర్మహాత్మా సర్వా దిశో బాణగణైశ్శితాగ్రైః । ప్రచ్ఛాదయామాస రవిప్రకాశైర్విదారయామాస చ వానరేంద్రాన్ ॥౫౭॥ స శూలనిస్త్రింశపరశ్వధాని వ్యావిద్ధదీప్తానలసన్నిభాని । సవిస్ఫులింగోజ్జ్వలపావకాని వవర్ష తీవ్రం ప్లవగేంద్రసైన్యే ॥౫౮॥ తతో జ్వలనసంకాశైశ్శితైర్వానరయూథపాః । తాడితాశ్శక్రజిద్బాణైః ప్రఫుల్లా ఇవ కింశుకాః ॥౫౯॥ తేఽన్యోన్యమభిసర్పంతో నినదంతశ్చ విస్వరమ్ । రాక్షసేంద్రాస్త్రనిర్భిన్నా నిపేతుర్వానరర్షభాః ॥౬౦॥ ఉదీక్షమాణా గగనం కేచిన్నేత్రేషు తాడితాః । శరైర్వివిశురన్యోన్యం పేతుశ్చ జగతీతలే ॥౬౧॥

హనూమంతంచసుగ్రీవమంగదంగంధమాదనమ్ । జాంబవంతంసుషేణంచ వేగదర్శినమేవచ॥౧౨॥ మైందంచద్వివిదంనీ
లంగవాక్షంగజగోముఖౌ । కేసరింహరిరోమాణంవిద్యుద్దంష్ట్రంచవానరమ్॥౧౩॥ సూర్యాననంజ్యోతిముఖంతథాదధి
ముఖంహరిమ్ । పావకాక్షంనలంచైవకుముదంచైవవానరమ్॥౧౪॥ ప్రాసైశ్శూలైశ్శితైర్బాణైరింద్రజిన్మంత్రసంహి
తైః । వివ్యాధహరిశార్దూలాన్సర్వాంస్తాన్రాక్షసోత్తమః॥౧౫॥ సగదాభిర్హరియూథాన్ముఖ్యాన్నిర్భిద్యబా
ణైస్తపనీయపుంఖైః । వవర్షరామంశరవృష్టిజాలైస్సలక్ష్మణంభాస్కరరశ్మికల్పైః ॥౧౬॥ సబాణవర్షైరభివర్ష్యమా
ణోధారానిపాతానివతానచింత్య । సమీక్షమాణఃపరమాద్భుతశ్రీ రామస్తదాలక్ష్మణమిత్యువాచ॥౧౭॥ అసౌపునర్ల
క్ష్మణరాక్షసేంద్రో బ్రహ్మాస్త్రమాశ్రిత్యసురేంద్రశత్రుః। నిపాతయిత్వాహరిసైన్యముగ్రమస్మాన్శరైరర్దయితుం
ప్రసక్తః॥౧౮॥ స్వయంభువాదత్తవరోమహాత్మాఖమాస్థితోంతర్హితభీమకాయః । కథన్నుశక్యోయుధినష్టదేహోని
హంతుమద్యేంద్రజిదుద్యతాస్త్రః ॥౧౯॥ మన్యేస్వయంభూర్భగవానచింత్యోయస్యైతదస్త్రంప్రభవశ్చయోఽద్య । బా
ణావపాతాంస్త్వమిహాద్యధీమన్మయాసహావ్యగ్రమనాస్సహస్వ॥౨౦॥ ప్రచ్ఛాదయత్యేషహిరాక్షసేంద్రస్సర్వా
దిశస్సాయకవృష్టిజాలైః। ఏతచ్చసర్వంపతితాగ్ర్యశూరంనభ్రాజతేవానరరాజసైన్యమ్ ॥౨౧॥ ఆవాంతుదృష్ట్వాపతితౌ
విసంజ్ఞౌనివృత్తయుద్ధౌహతరోషహర్షౌ । ధ్రువంప్రవేక్ష్యత్యమరారివాసమసౌసమాదాయరణాగ్రలక్ష్మీమ్॥౨౨॥ తత
స్తుతావింద్రజిదస్త్రజాలైర్బభూవతుస్తత్రతదావిశస్తౌ । సచాపితౌతత్రనిపీడయిత్వాననాదహర్షాద్యుధిరాక్షసేం
ద్రః ॥౨౩॥ సతత్తదావానరసైన్యమేవంరామంచసంఖ్యేసహలక్ష్మణేన । విషాదయిత్వాసహసావివేశపురీందశగ్రీవభు
జాభిగుప్తామ్ ॥౨౪॥ ఇతిశ్రీమద్యుద్ధకాండే - త్రిసప్తతితమస్సర్గః - ******************************
తయోస్తదాసాదితయోరణాగ్రేముమోహసైన్యంహరిపుంగవానామ్। సుగ్రీవనీలాంగదజాంబవంతోనచాపికించిత్ప్ర
తిపేదిరే॥౧॥ తతోవిషణ్ణంసమవేక్ష్యసైన్యంవిభీషణోబుద్ధిమతాంవరిష్ఠః। ఉవాచశాఖామృగరాజవీరానాశ్వాసయన్న
ప్రతిమైర్వచోభిః॥౨॥ మాభైష్టనాస్త్యత్రవిషాదకాలోయదార్యపుత్రావవశౌవిషణ్ణౌ। స్వయంభువోవాక్యమథోద్వహం
తౌయత్పాతితావింద్రజిదస్త్రజాలైః ॥౩॥ తస్మైతుదత్తంపరమాస్త్రమేతత్స్వయంభువాబ్రాహ్మమమోఘవేగమ్ । త
న్మానయంతౌయుధిరాజపుత్రౌ నిపాతితౌకోఽత్రవిషాదకాలః॥ ౪ ॥ బ్రాహ్మమస్త్రంతతోధీమాన్మానయిత్వాతుమారు
తిః। విభీషణవచఃశ్రుత్వాహనూమానిదమబ్రవీత్ ॥౫॥ అస్మిన్నస్త్రహతేసైన్యేవానరాణాంతరస్వినామ్। యోయోధా
రయతేప్రాణాంస్తంతమాశ్వాసయావహే॥౬॥ తావుభౌయుగపద్వీరౌహనుమద్రాక్షసోత్తమౌ। ఉల్కాహస్తౌతదా
రాత్రౌరణశీర్షేవిచేరతుః॥౭॥ భిన్నలాంగూలహస్తోరుపాదాంగులిశిరోధరైః । స్రవద్భిఃక్షతజంగాత్రైః ప్రస్రవద్భి
స్తతస్తతః॥౮॥ పతితైఃపర్వతాకారైర్వానరైరభిసంకులామ్। శస్త్రైశ్చపతితైర్దీప్తైర్దదృశాతేవసుంధరామ్॥౯॥ సుగ్రీ
వమంగదంనీలంశరభంగంధమాదనమ్ । జాంబవంతంసుషేణంచవేగదర్శినమేవచ॥౧౦॥ మైందంనీలంజ్యోతిముఖంద్వివి
దంచాపివానరమ్। విభీషణోహనూమాంశ్చదదృశాతేహతాన్రణే॥౧౧॥ సప్తషష్టిర్హతాఃకోట్యోవానరాణాంతరస్వి
నామ్। అహ్నఃపంచమశేషేణవల్లభేనస్వయంభువః॥౧౨॥ సాగరౌఘనిభంభీమందృష్ట్వాబాణార్దితంబలమ్। మార్గ
తేజాంబవంతంస్మహనూమాంశ్చవిభీషణః॥౧౩॥ స్వభావజరయాయుక్తంవృద్ధంశరశతైశ్చితమ్। ప్రజాపతిసుతంవీరంశా
మ్యంతమివపావకమ్॥౧౪॥ దృష్ట్వాసముపసంగమ్యపౌలస్త్యోవాక్యమబ్రవీత్ । కచ్చిదార్యశరైస్తీక్ష్ణైః ప్రాణానధ్వంసి
తాస్తవ॥౧౫॥ విభీషణవచఃశ్రుత్వాజాంబవానృక్షపుంగవః। కృచ్ఛ్రాదభ్యుద్గిరన్వాక్యమిదంవచనమబ్రవీత్॥౧౬॥ నైరృ
తేంద్రమహావీర్యస్వరేణత్వాభిలక్షయే। పీడ్యమానశ్శితైర్బాణైర్నత్వాంపశ్యామిచక్షుషా॥౧౭॥ అంజనాసుప్రజాయేన
మాతరిశ్వాచనైరృత। హనుమాన్వానరశ్రేష్ఠః ప్రాణాన్ధారయతేక్వచిత్ ॥౧౮॥ శ్రుత్వాజాంబవ
తోవాక్యమువాచేదంవిభీషణః । ఆర్యపుత్రావతిక్రమ్యకస్మాత్ పృచ్ఛసిమారుతిమ్ ॥౧౯॥ నైవరాజనిసుగ్రీవే
నాంగదేనాపిరాఘవే। ఆర్యసందర్శితస్స్నేహోయథావాయుసుతేపరః॥ ౨౦ ॥ విభీషణవచఃశ్రుత్వాజాంబవాన్
వాక్యమబ్రవీత్। శృణునైరృతశార్దూలయస్మాత్పృచ్ఛామిమారుతిమ్॥౨౧॥ యస్మిన్జీవతివీరేతుహతమప్యహతం
బలమ్। హనూమత్యుజ్ఝితప్రాణేజీవంతోపివయంహతాః॥౨౨॥ ధరతేమారుతిస్తాతమారుతప్రతిమోయది। వైశ్వానర

సమోపీక్ష్యే జీవితాశా తతోభవేత్ ॥౨౩॥ తతో వృద్ధముపాగమ్య నియమేనాభ్యవాదయత్ । గృహ్య జాంబవతః పాదౌ హ
నూమాన్వాక్యమబ్రవీత్ ॥౨౪॥ అహం స్థితోఽస్మి నిర్విణ్ణః కిం మయా క్రియతాం ప్రభో । శ్రుత్వా హనుమతో వాక్యం తథాపి
వ్యథితేంద్రియః ॥౨౫॥ పునర్జాతమివాత్మానం మన్యతే ఋక్షసత్తమః । తతోఽబ్రవీన్మహాతేజా హనూమంతం స జాంబ
వాన్ ॥౨౬॥ ఆగచ్ఛ హరిశార్దూల వానరాంస్త్రాతుమర్హసి । నాన్యో విక్రమపర్యాప్తస్త్వమేషాం పరమస్సఖా ॥౨౭॥
త్వత్పరాక్రమకాలోఽయం నాన్యం పశ్యామి కంచన । ఋక్షవానరవీరాణామనీకాని ప్రహర్షయ ॥౨౮॥ విశల్యౌ కురు చా
ప్యేతౌ సాదితౌ రామలక్ష్మణౌ । గత్వా పరమమధ్వానముపర్యుపరి సాగరమ్ ॥౨౯॥ హిమవంతం నగశ్రేష్ఠం హనూమన్ గంతు
మర్హసి । తతః కాంచనమత్యుచ్చమృషభం పర్వతోత్తమమ్ ॥౩౦॥ కైలాసశిఖరం తత్ర ద్రక్ష్యస్యరినిషూదన । తయోశ్శిఖ
రయోర్మధ్యే ప్రదీప్తమతులప్రభమ్ ॥౩౧॥ సర్వౌషధియుతం వీర ద్రక్ష్యస్యోషధిపర్వతమ్ । తస్య వానరశార్దూల చత
స్రో మూర్ధ్ని సంభవాః ॥౩౨॥ ద్రక్ష్యస్యోషధయో దీప్తా దీపయంత్యో దిశో దశ । మృతసంజీవినీం చైవ విశల్యకరణీమపి ॥
౩౩॥ సావర్ణ్యకరణీం చైవ సంధానకరణీం తథా । తాస్సర్వా హనుమన్ గృహ్య క్షిప్రమాగంతుమర్హసి ॥౩౪॥ ఆశ్వాసయ
హరీన్ సర్వాన్ ప్రాణైర్గంధవహాత్మజ । శ్రుత్వా జాంబవతో వాక్యం హనూమాన్ హరిపుంగవః ॥౩౫॥ ఆపూర్యత బలోద్ధ
ర్షైస్తోయవేగైరివార్ణవః । స పర్వతతటాగ్రస్థః పీడయన్ పర్వతోత్తమమ్ ॥౩౬॥ హనూమాన్ దృశ్యతే వీరో ద్వితీయ ఇవ
పర్వతః । హరిపాదవినిర్భగ్నో నిషసాద స పర్వతః ॥౩౭॥ న శశాక తదాత్మానం సోఢుం భృశనిపీడితః । తస్య పేతుర్నగా భూ
మౌ హరివేగాచ్చ జజ్వలుః ॥౩౮॥ శృంగాణి చ వ్యశీర్యంత పీడితస్య హనూమతా । తస్మిన్ సంపీడ్యమానే తు భగ్నద్రుమశి
లాతలే ॥౩౯॥ న శేకుర్వానరాః స్థాతుం ఘూర్ణమానే నగోత్తమే । సా ఘూర్ణితమహాద్వారా ప్రభగ్నగృహగోపురా ॥
౪౦॥ లంకా త్రాసాకులా రాత్రౌ ప్రనృత్తేవాభవత్తదా । పృథివీధరసంకాశో నిపీడ్య ధరణీధరమ్ ॥౪౧॥ పృథివీం క్షోభయా
మాస సార్ణవాం మారుతాత్మజః । పద్భ్యాం తు శైలమాపీడ్య బడబాముఖవన్ముఖమ్ ॥౪౨॥ వివృత్యోగ్రం ననాదోచ్చైస్త్రా
సయన్ రజనీచరాన్ । తస్య నానద్యమానస్య శ్రుత్వా నినదమద్భుతమ్ ॥౪౩॥ లంకాస్థా రాక్షసాస్సర్వే న శేకుస్స్పందితుం భ
యాత్ । నమస్కృత్వా సముద్రాయ మారుతిర్భీమవిక్రమః ॥౪౪॥ రాఘవార్థే పరం కర్మ సమీహత పరంతపః ॥ స పు
చ్ఛముద్యమ్య భుజంగకల్పం వినమ్య పృష్ఠం శ్రవణే నికుంచ్య । వివృత్య వక్త్రం బడబాముఖాభమాపుప్లువే వ్యోమ్ని స చండవే
గః ॥౪౫॥ స వృక్షషండాంస్తరసా జహార శైలాన్ శిలాః ప్రాకృతవానరాంశ్చ । బాహూరువేగోద్ధతసంప్రణున్నాస్తే
క్షీణవేగాస్సలిలే నిపేతుః ॥౪౬॥ స తౌ ప్రసార్యోరగభోగకల్పౌ భుజౌ భుజంగారినికాశవీర్యః । జగామ మేరుం నగరాజమ
గ్ర్యం దిశః ప్రకర్షన్నివ వాయుసూనుః ॥౪౭॥ స సాగరం ఘూర్ణితవీచిమాలం తదా భృశం భ్రామితసర్వసత్త్వమ్ । సమీ
క్షమాణస్సహసా జగామ చక్రం యథా విష్ణుకరాగ్రముక్తమ్ ॥౪౮॥ స పర్వతాన్ వృక్షగణాన్ సరాంసి నదీస్తటాకాని పు
రోత్తమాని । స్ఫీతాన్ జనాంస్తానపి సంప్రవీక్ష్య జగామ వేగాత్పితృతుల్యవేగః ॥౪౯॥ ఆదిత్యపథమాశ్రిత్య జగామ స గతక్ల
మః । హనూమాంస్త్వరితో వీరః పితృతుల్యపరాక్రమః ॥౫౦॥ జవేన మహతా యుక్తో మారుతిర్మారుతో యథా । జగామ హ
రిశార్దూలో దిశశ్శబ్దేన పూరయన్ ॥౫౧॥ స్మరన్ జాంబవతో వాక్యం మారుతిర్వాతరంహసా । దదర్శ సహసా చాపి హిమ
వంతం మహాకపిః ॥౫౨॥ నానాప్రస్రవణోపేతం బహుకందరనిర్ఝరమ్ । శ్వేతాభ్రచయసంకాశైః శిఖరైశ్చారుదర్శ
నైః ॥౫౩॥ శోభితం వివిధైర్వృక్షైరగమత్పర్వతోత్తమమ్ । స తం సమాసాద్య మహానగేంద్రమతిప్రవృద్ధోత్తమఘోరశృం
గమ్ । దదర్శ పుణ్యాని మహాశ్రమాణి సురర్షిసంఘోత్తమసేవితాని ॥౫౪॥ స బ్రహ్మకోశం రజతాలయం చ శక్రాలయం
రుద్రశరప్రమోక్షమ్ । హయాననం బ్రహ్మశిరశ్చ దీప్తం దదర్శ వైవస్వతకింకరాంశ్చ ॥౫౫॥ వజ్రాలయం వైశ్రవణాల
యం చ సూర్యప్రభం సూర్యనిబంధనం చ । బ్రహ్మాసనం శక్రశరాసనం చ దదర్శ నాభిం చ వసుంధరాయాః ॥౫౬॥ కైలాసమ
గ్ర్యం హిమవచ్ఛిలాం చ తథర్షభం కాంచనశైలమగ్ర్యమ్ । స దీప్తసర్వౌషధిసంప్రదీప్తం దదర్శ సర్వౌషధిపర్వతేం
ద్రమ్ ॥౫౭॥ స తం సమీక్ష్యానలరశ్మిదీప్తం విసిస్మియే వాసవదూతసూనుః । ఆప్లుత్య తం చౌషధిపర్వతేంద్రం తత్రౌషధీనాం
విచయం చకార ॥౫౮॥ స యోజనసహస్రాణి సమతీత్య మహాకపిః । దివ్యౌషధిధరం శైలం వ్యచరన్మారుతాత్మజః ॥౫౯॥ మ
హౌషధ్యస్తతస్సర్వాస్తస్మిన్ పర్వతసత్తమే । విజ్ఞాయార్థినమాయాంతం తతో జగ్మురదర్శనమ్ ॥౬౦॥ స తా మహాత్మా

హనుమానపర్యంచుకోప కోపాచ్చ భృశం ననాద । అమృష్యమాణోఽగ్నినికాశచక్షుర్మహీధరేంద్రం తమువాచ వాక్యమ్॥౬౧॥ కిమేతదేవం సువినిశ్చితం తే యద్రాఘవే నాసి కృతానుకంపా। పశ్యాద్య మద్బాహుబలాభిభూతో వికీర్ణమాత్మానమథో నగేంద్ర॥౬౨॥ స తస్య శృంగం సనగం సనాగం సకాంచనం ధాతుసహస్రజుష్టమ్ । వికీర్ణకూటం జ్వలితాగ్రసానుం ప్రగృహ్య వేగాత్సహసోన్మమాథ ॥ ౬౩ ॥ స తం సముత్పాట్య ఖముత్పపాత విత్రాస్య లోకాన్ససురాన్సురేంద్రాన్ । సంస్తూయమానః ఖచరైరనేకైర్జగామ వేగాద్గరుడోగ్రవేగః॥౬౪॥ స భాస్కరాధ్వానమనుప్రపన్నస్తం భాస్కరాభం శిఖరం ప్రగృహ్య । బభౌ తదా భాస్కరసన్నికాశో రవేస్సమీపే ప్రతిభాస్కరాభః॥౬౫॥ స తేన శైలేన భృశం రరాజ శైలోపమో గంధవహాత్మజస్తు । సహస్రధారేణ సపావకేన చక్రేణ ఖే విష్ణురివార్పితేన॥౬౬॥ తం వానరాః ప్రేక్ష్య వినేదురుచ్చైస్స తానపి ప్రేక్ష్య తదా ననాద। తేషాం సముద్ఘుష్టరవం నిశమ్య లంకాలయా భీమరవం వినేదుః॥౬౭॥ తతో మహాత్మా నిపపాత తస్మిన్ శైలోత్తమే వానరసైన్యమధ్యే। హర్యుత్తమేభ్యశ్శిరసాభివాద్య విభీషణం తత్ర స సస్వజే చ ॥ తావప్యుభౌ మానుషరాజపుత్రౌ తం గంధమాఘ్రాయ మహౌషధీనామ్ । బభూవతుస్తత్ర తదా విశల్యావుత్తస్థురన్యే చ హరిప్రవీరాః॥౬౯॥ సర్వే విశల్యా విరుజః క్షణేన హరిప్రవీరా నిహతాశ్చ యే స్యుః। గంధేన తాసాం ప్రవరౌషధీనాం సుప్తా నిశాంతేష్వివ సంప్రబుద్ధాః॥౭౦॥ యదా ప్రభృతి లంకాయాం యుధ్యంతే కపిరాక్షసాః। తదా ప్రభృతి మానార్థమాజ్ఞయా రావణస్య చ॥౭౧॥ యే హన్యంతే రణే తత్ర రాక్షసాః కపికుంజరైః। హతా హతాస్తు క్షిప్యంతే సర్వ ఏవ తు సాగరే॥౭౨॥ తతో హరిర్గంధవహాత్మజస్తు తమోషధీశైలముదగ్రవీర్యః। నినాయ వేగాద్ధిమవంతమేవ పునశ్చ రామేణ సమాజగామ ॥ ౭౩ ॥

ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే-చతుస్సప్తతితమస్సర్గః-**

తతోఽబ్రవీన్మహాతేజాస్సుగ్రీవో వానరాధిపః। అర్థ్యం విజ్ఞాపయంశ్చాపి హనూమంతమిదం వచః॥౧॥ యతో హతః కుంభకర్ణః కుమారాశ్చ నిషూదితాః। నేదానీముపనిర్హారం రావణో దాతుమర్హతి॥౨॥ యే యే మహాబలాస్సంతి లఘవశ్చ ప్లవంగమాః। లంకామభ్యుత్పతంత్వాశు గృహ్యోల్కాః ప్లవగర్షభాః॥౩॥ తతోఽస్తంగత ఆదిత్యే రౌద్రే తస్మిన్నిశాముఖే॥౪॥ లంకామభిముఖాస్సోల్కా జగ్ముస్తే ప్లవగర్షభాః। ఉల్కాహస్తైర్హరిగణైస్సర్వతస్సమభిద్రుతాః॥౫॥ ఆరక్షస్థా నిశాచరాస్సహసా విప్రదుద్రువుః। గోపురాట్టప్రతోలీషు చర్యాసు వివిధాసు చ॥౬॥ ప్రాసాదేషు చ సంహృష్టాస్ససృజుస్తే హుతాశనమ్। తేషాం గృహసహస్రాణి దదాహ హుతభుక్తదా ॥౭॥ ప్రాసాదాః పర్వతాకారాః పతంతి ధరణీతలే । అగరుర్దహ్యతే తత్ర వరం చైవ సుచందనమ్॥౮॥ మౌక్తికా మణయః స్నిగ్ధా వజ్రం చాపి ప్రవాళకమ్ । క్షౌమం చ దహ్యతే తత్ర కౌశేయం చాపి శోభనమ్॥౯॥ ఆవికం వివిధం చౌర్ణం కాంచనం భాండమాయుధమ్। నానావికృతసంస్థానం వాజిభాండపరిచ్ఛదమ్ ॥ ౧౦ ॥ గజగ్రైవేయకక్ష్యాశ్చ రథభాండాశ్చ సంస్కృతాః । తనుత్రాణి చ యోధానాం హస్త్యశ్వానాం చ వర్మ చ ॥ ౧౧ ॥ ఖడ్గా ధనూంషి జ్యాబాణాస్తోమరాంకుశశక్తయః । రోమజం వాలజం చర్మ వ్యాఘ్రజం చాండజం బహు ॥ ౧౨ ॥ ముక్తామణివిచిత్రాంశ్చ ప్రాసాదాంశ్చ సమంతతః । వివిధానస్త్రసంఘాతానగ్నిర్దహతి తత్ర వై ॥ ౧౩ ॥ నానావిధాన్గృహచ్ఛందాన్దదాహ హుతభుక్తదా । ఆవాసాన్రాక్షసేంద్రాణాం సర్వేషాం గృహగృధ్నునామ్ ॥ ౧౪ ॥ హేమచిత్రతనుత్రాణాం స్రగ్దామాంబరధారిణామ్ । శీధుపానేషు సక్తానాం మదవిహ్వలగామినామ్ ॥ ౧౫ ॥ కాంతాలంబితవస్త్రాణాం శత్రుసంజాతమన్యునామ్। గదాశూలాసిహస్తానాం ఖాదతాం పిబతామపి॥ ౧౬ ॥ శయనేషు మహార్హేషు ప్రసుప్తానాం ప్రియైస్సహ। త్రస్తానాం గచ్ఛతాం తూర్ణం పుత్రానాదాయ సర్వతః॥ ౧౭ ॥ తేషాం గృహసహస్రాణి తదా లంకానివాసినామ్। అదహత్పావకస్తత్ర జజ్వాల చ పునః పునః॥౧౮॥ సారవంతి మహార్హాణి గంభీరగుణవంతి చ । హేమచంద్రార్ధచంద్రాణి చంద్రశాలోన్నతాని చ॥౧౯॥ రత్నచిత్రగవాక్షాణి సాధిష్ఠానాని సర్వశః । మణివిద్రుమచిత్రాణి స్పృశంతీవ చ భాస్కరమ్॥౨౦॥ క్రౌంచబర్హిణవీణానాం భూషణానాం చ నిస్వనైః । నాదితాన్యచలాభాని వేశ్మాన్యగ్నిర్దదాహ సః॥౨౧॥ జ్వలనేన పరీతాని తోరణాని చకాశిరే। విద్యుద్భిరివ నద్ధాని మేఘబృందాని చాంబరే॥౨౨॥ జ్వలనేన పరీతాని నిపేతుర్భవనాన్యపి। దవాగ్నిదీప్తాని యథా శిఖరాణి మహాగిరేః॥౨౩॥ తాని నిర్దహ్యమానాని దూరతః ప్రచకాశిరే। హిమ

వహ్నిశిఖరాణీవదహ్యమానానిసర్వశః॥ ౨౪॥ విమానేషుప్రసుప్తాశ్చదహ్యమానావరాంగనాః। త్యక్తాభరణసర్వాంగా
హాహేత్యుచ్చైర్విచుక్రుశుః॥౨౫॥తత్రచాగ్నిపరీతానినిపేతుర్భవనాన్యపి। వజ్రివజ్రహతానీవశిఖరాణిమహాగిరేః॥
౨౬॥హర్మ్యాగ్రైర్దహ్యమానైశ్చజ్వాలాప్రజ్వలితైరపి।రాత్రౌసాదృశ్యతేలంకాపుష్పితైరివకింశుకైః॥౨౭॥ హ
స్త్యధ్యక్షైర్గజైర్ముక్తైర్ముక్తైశ్చతురంగమైః।బభూవలంకాలోకాంతేభ్రాంతగ్రాహఇవార్ణవః॥౨౮॥అశ్వం
ముక్తంగజోదృష్ట్వాక్వచిద్భీతోపసర్పతి। భీతోభీతంగజందృష్ట్వాక్వచిదశ్వోనివర్తతే॥౨౯॥ లంకాయాందహ్యమానా
యాంశుశుభేసమహోదధిః।ఛాయాసంసక్తసలిలోలోహితోదఇవార్ణవః॥౩౦॥సాబభూవముహూర్తేనహరిభిర్దీ
పితాపురీ।లోకస్యాస్యక్షయేఘోరేప్రదీప్తేవవసుంధరా॥౩౧॥ నారీజనస్యధూమేనవ్యాప్తస్యోచ్చైర్వినేదుషః।స్వనో
జ్వలనతప్తస్యశుశ్రువేదశయోజనమ్॥౩౨॥ప్రదగ్ధకాయానపరాన్రాక్షసాన్నిర్గతాన్బహిః। సహసాభ్యుత్పతంతి
స్మహరయోఽథయుయుత్సవః॥ ౩౩॥ ఉద్ఘుష్టంవానరాణాంచరాక్షసానాంచనిస్వనః। దిశోదశసముద్రంచపృథివీంచాన్వ
నాదయత్॥౩౪॥విశల్యౌతుమహాత్మానౌతావుభౌరామలక్ష్మణౌ।అసంభ్రాంతౌజగృహతుస్తేచోభేధనుషీవరే॥౩౫॥ త
తోవిస్ఫారయానస్యరామస్యధనురుత్తమమ్।బభూవతుములశ్శబ్దోరాక్షసానాంభయావహః॥౩౬॥ అశోభతతదారా
మోధనుర్విస్ఫారయన్మహత్।భగవానివసంక్రుద్ధోభవోవేదమయంధనుః॥౩౭॥ఉద్ఘుష్టంవానరాణాంచరాక్షసానాం
చనిస్వనః। జ్యాశబ్దస్తావుభౌశబ్దావతిరామస్యశుశ్రువే॥౩౮॥వానరోద్ఘుష్టఘోషశ్చరాక్షసానాంచనిస్వనః॥ జ్యాశబ్ద
శ్చాపిరామస్యత్రయంవ్యాప్తందిశోదశ॥౩౯॥తస్యకార్ముకముక్తైశ్చశరైస్తత్పురగోపురమ్। కైలాసశృంగప్రతిమంవి
కీర్ణమపతద్భువి॥౪౦॥తతోరామశరాన్దృష్ట్వావిమానేషుగృహేషుచ। సన్నాహోరాక్షసేంద్రాణాంతుములస్స
మపద్యత॥౪౧॥ తేషాంసన్నహ్యమానానాంసింహనాదంచకుర్వతామ్। శర్వరీరాక్షసేంద్రాణాంరౌద్రీవసమపద్యత॥
౪౨॥ఆదిష్టావానరేంద్రాస్తుసుగ్రీవేణమహాత్మనా।ఆసన్నాద్వారమాసాద్యయుధ్యధ్వంప్లవగర్షభాః॥౪౩॥ యశ్చవో
వితథంకుర్యాత్తత్రతత్రవ్యవస్థితః।సహంతవ్యోఽభిసంప్లుత్యరాజశాసనదూషకః॥ ౪౪॥ తేషువానరముఖ్యేషుదీప్తోల్కో
జ్జ్వలపాణిషు।స్థితేషుద్వారమాసాద్యరావణంమన్యురావిశత్॥౪౫॥ తస్యజృంభితవిక్షేపాద్వ్యామిశ్రావైదిశోదశ।
రూపవానివరుద్రస్యమన్యుర్గాత్రేష్వదృశ్యత॥ ౪౬॥ సనికుంభంచకుంభంచకుంభకర్ణాత్మజావుభౌ। ప్రేషయామా
ససంక్రుద్ధోరాక్షసైర్బహుభిస్సహ॥౪౭॥యూపాక్షశ్శోణితాక్షశ్చప్రజంఘఃకంపనస్తదా। నిర్యయుఃకౌంభకర్ణిభ్యాం
సహరావణశాసనాత్॥౪౮॥శశాసచైవతాన్సర్వాన్రాక్షసాన్సుమహాబలాన్।రాక్షసాగచ్ఛతాద్యైవజయధ్వం
శీఘ్రమేవచ॥౪౯॥తతస్తుచోదితాస్తేనరాక్షసాజ్వలితాయుధాః।లంకాయానిర్యయుర్వీరాఃప్రణదంతఃపునఃపునః॥౫౦॥
రక్షసాంభూషణస్థాభిర్భాభిస్స్వాభిశ్చసర్వశః। చక్రుస్తేసప్రభంవ్యోమహరయశ్చాగ్నిభిస్సహ॥౫౧॥ తత్రతారాధి
పస్యాభాతారాణాంచతథైవచ।తయోరాభరణస్థాచబలయోర్ద్యామభాసయత్॥ ౫౨॥ చంద్రాభాభూషణాభాచ
గృహాణాంజ్వలతాంచభా।హరిరాక్షససైన్యానిభ్రాజయామాససర్వతః॥౫౩॥తత్రచోర్ధ్వంప్రదీప్తానాంగృహాణాం
సాగరఃపునః।భాభిస్సంసక్తపాతాళశ్చలోర్మిశ్శుశుభేఽధికమ్॥౫౪॥పతాకాధ్వజసంసక్తముత్తమాసిపరశ్వధమ్।భీమా
శ్వరథమాతంగంనానాపత్తిసమాకులమ్॥౫౫॥దీప్తశూలగదాఖడ్గప్రాసతోమరకార్ముకమ్। తద్రాక్షసబలంఘోరంభీ
మవిక్రమపౌరుషమ్॥౫౬॥దదృశేజ్వలితప్రాసంకింకిణీశతనాదితమ్।హేమజాలాచితభుజంవ్యావేష్టితపరశ్వధమ్॥౫౭॥
వ్యాఘూర్ణితమహాశస్త్రంబాణసంసక్తకార్ముకమ్।గంధమాల్యమధూత్సేకసంమోదితమహానిలమ్॥౫౮॥ఘోరంశూ
రజనాకీర్ణంమహాంబుధరనిస్వనమ్॥౫౯॥ తందృష్ట్వాబలమాయాంతంరాక్షసానాంసుదారుణమ్। సంచచాలప్లవంగా
నాంబలముచ్చైర్ననాదచ॥౬౦॥జవేనాప్లుత్యచపునస్తద్బలంరక్షసాంమహత్।అభ్యయాత్ప్రత్యరిబలంపతంగఇవపా
వకమ్॥౬౧॥ తేషాంభుజపరామర్శవ్యామృష్టపరిఘాశని। రాక్షసానాంబలంశ్రేష్ఠంభూయస్తరమశోభత॥ ౬౨॥ తతో
న్మత్తాఇవోత్పేతుర్హరయోఽథయుయుత్సవః। తరుశైలైరభిఘ్నంతోముష్టిభిశ్చనిశాచరాన్॥౬౩॥ తథైవాపతతాంతే
షాంకపీనామసిభిశ్శితైః।శిరాంసిసహసాజహ్రూరాక్షసాభీమదర్శనాః॥౬౪॥ దశనైర్హృతకర్ణాశ్చముష్టినిష్పిష్టమ
స్తకాః।శిలాప్రహారభగ్నాంగావిచేరుస్తత్రరాక్షసాః॥౬౫॥తథైవాప్యపరేతేషాంకపీనామభిలక్షితాః।ప్రవీరానభితో

జఘ్నూ రాక్షసా నాంతరస్వినామ్ ॥౬౬॥ అభిపేతుర్మహాకాయాః ప్రతియత్తా మహాబలాః । రాక్షసా వానరాన్ రోషాద
సిబాణగదాధరాః ॥౬౭॥ తథైవాప్యపరే తేషాం కపీనాం ముష్టిభిర్క్రమైః । హరివీరాన్నిజఘ్నుశ్చ ఘోరరూపాన్నిశాచ
రాన్ ॥౬౮॥ ఘ్నంతమన్యం జఘానాన్యః పాతయంతమపాతయత్ । గర్హమాణం జగర్హాన్యో దశంతమపరోదశత్ ॥
౬౯॥ దేహీత్యన్యో దదాత్యన్యో దదామీత్యపరః పునః । కిం క్లేశయసి తిష్ఠేతి తత్రాన్యోన్యం బభాషిరే ॥౭౦॥ విప్రలంబితవ
స్త్రంచ విముక్తకవచాయుధమ్ । సముద్యతమహాప్రాసం యష్టిశూలాసిసంకులమ్ ॥౭౧॥ ప్రావర్తత మహారౌద్రం యు
ద్ధం వానరరక్షసామ్ । వానరాన్ దశసప్తేతి రాక్షసా జఘ్నురాహవే ॥౭౨॥ వానరా దశసప్తేతి రాక్షసానభ్యపాతయన్ । వి
ప్రలంబితవస్త్రంచ విముక్తకవచాయుధమ్ ॥౭౩॥ బలం రాక్షసమాలంబ్య వానరాః పర్యవారయన్ । వానరా రాక్షసాశ్చై
వ వ్యతిషక్తాః పరస్పరమ్ ॥౭౪॥ ఆవిష్టా ఇవ యుధ్యంతశ్చక్రుః కర్మాణ్యభీతవత్ । ఏవం హి వవృధే యుద్ధం రక్షసాం వానరైస్స
హ ॥౭౫॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - పంచసప్తతితమస్సర్గః ॥ **************************************

ప్రవృత్తే సంకులే తస్మిన్ ఘోరే వీరజనక్షయే । అంగదః కంపనం వీరమాససాద రణోత్సుకః ॥౧॥ ఆహూయ సోఽంగదం
కోపాత్తాడయామాస వేగితః । గదయా కంపనః పూర్వం స చచాల భృశాహతః ॥౨॥ స సంజ్ఞాం ప్రాప్య తేజస్వీ చిక్షేప శిఖ
రం గిరేః । అర్దితశ్చ ప్రహారేణ కంపనః పతితో భువి ॥౩॥ తతస్తు కంపనం దృష్ట్వా శోణితాక్షో హతం రణే । రథేనాభ్యపతత్ క్షి
ప్రం తత్రాంగదమభీతవత్ ॥౪॥ సోఽంగదం నిశితైర్బాణైస్తదా వివ్యాధ వేగితః । శరీరదారణైస్తీక్ష్ణైః కాలాగ్నిసమవిగ్ర
హైః ॥౫॥ క్షురప్రైరర్ధనారాచైర్వత్సదంతైశ్శిలీముఖైః । కర్ణిశల్యవిపాఠైశ్చ బహుభిర్నిశితైశ్శరైః ॥౬॥ అంగదః ప్ర
తివిద్ధాంగో వాలిపుత్రః ప్రతాపవాన్ । ధనురుగ్రం రథం బాణాన్ మమర్ద తరసా బలీ ॥౭॥ శోణితాక్షస్తతః క్షిప్రమసిచ
ర్మ సమాదదే । ఉత్పపాత దివం క్షిప్రం వేగవానవిచారయన్ ॥౮॥ తం క్షిప్రతరమాప్లుత్య పరామృశ్యాంగదో బలీ । కరేణ తస్య
ఖడ్గం చ సమాచ్ఛిద్య ననాద చ ॥౯॥ తస్యాంసఫలకే ఖడ్గం నిజఘాన తతోఽంగదః । యజ్ఞోపవీతవచ్చైవ చిచ్ఛేద కపికుంజరః ॥౧౦
॥ తం ప్రగృహ్య మహాఖడ్గం వినద్య చ పునః పునః । వాలిపుత్రోఽభిదుద్రావ రణశీర్షే పరానరీన్ ॥౧౧॥ ప్రజంఘసహితో వీరో
యూపాక్షస్తు తతో బలీ । రథేనాభియయౌ క్రుద్ధో వాలిపుత్రం మహాబలమ్ ॥౧౨॥ ఆయసీం తు గదాం వీరః ప్రగృహ్య కన
కాంగదః । శోణితాక్షస్సమావిధ్యత మేవానుపపాత హ ॥౧౩॥ తయోర్మధ్యే కపిశ్రేష్ఠః శోణితాక్షప్రజంఘయోః । విశాఖ
యోర్మధ్యగతః పూర్ణచంద్ర ఇవాభవత్ ॥౧౪॥ అంగదం పరిరక్షంతౌ మైందో ద్వివిద ఏవ చ । తస్య తస్థతురభ్యాశే పరస్ప
రజిగీషయా ॥౧౫॥ అభిపేతుర్మహాకాయాః ప్రతియత్తా మహాబలాః । రాక్షసా వానరేంద్రాంస్తాన్ సిబాణగదాధరాః ॥
౧౬॥ త్రయాణాం వానరేంద్రాణాం త్రిభీ రాక్షసపుంగవైః । సంసక్తానాం మహద్యుద్ధమభవద్రోమహర్షణమ్ ॥
౧౭॥ తే తు వృక్షాన్ సమాదాయ సంప్రచిక్షిపురాహవే । ఖడ్గేన ప్రతిచిచ్ఛేద తాన్ ప్రజంఘో మహాబలః ॥౧౮॥ రథానశ్వాన్
ద్రుమాన్ శైలాంస్తే ప్రచిక్షిపురాహవే । శరౌఘైః ప్రతిచిచ్ఛేద తాన్ యూపాక్షో నిశాచరః ॥౧౯॥ సృష్టాన్ ద్వివిదమైందా
భ్యాం ద్రుమానుత్పాట్య వీర్యవాన్ । బభంజ గదయా మధ్యే శోణితాక్షః ప్రతాపవాన్ ॥౨౦॥ ఉద్యమ్య విపులం ఖడ్గం పరమ
ర్మవిదారణమ్ । ప్రజంఘో వాలిపుత్రాయ అభిదుద్రావ వేగితః ॥౨౧॥ తమభ్యాశగతం దృష్ట్వా వాలిపుత్రో మహాబలః ।
ఆజఘానాశ్వకర్ణేన ద్రుమేణాతిబలస్తదా ॥౨౨॥ బాహుం చాస్య సనిస్త్రింశమాజఘాన సముష్టినా । వాలిపుత్రస్య ఘాతే
న స పపాత క్షితావసిః ॥౨౩॥ తం దృష్ట్వా పతితం భూమౌ ఖడ్గముత్పలసన్నిభమ్ । ముష్టిం సంవర్తయామాస వజ్రకల్పం మహా
బలః ॥౨౪॥ లలాటే స మహావీర్యమంగదం వానరర్షభమ్ । ఆజఘాన మహాతేజాస్స ముహూర్తం చచాల హ ॥౨౫॥ స సం
జ్ఞాం ప్రాప్య తేజస్వీ వాలిపుత్రః ప్రతాపవాన్ । ప్రజంఘస్య శిరః కాయాత్పాతయామాస వీర్యవాన్ ॥౨౬॥ స యూపా
క్షోఽశ్రుపూర్ణాక్షః పితృవ్యే నిహతే రణే । అవరుహ్య రథాత్ క్షిప్రం క్షీణేషుః ఖడ్గమాదదే ॥౨౭॥ తమాపతంతం సంప్రేక్ష్య
యూపాక్షం ద్వివిదస్త్వరన్ । ఆజఘానోరసి క్రుద్ధో జగ్రాహ చ బలాద్బలీ ॥౨౮॥ గృహీతం భ్రాతరం దృష్ట్వా శోణితాక్షో
మహాబలః । ఆజఘాన మహాతేజా వక్షసి ద్వివిదం తతః ॥౨౯॥ స తదాభిహతస్తేన చచాల చ మహాబలః । ఉద్యతాం చ పునస్తస్య
జహార ద్వివిదో గదామ్ ॥౩౦॥ ఏతస్మిన్నంతరే వీరో మైందో వానరయూథపః । యూపాక్షం తాడయామాస తలేనోరసి వీ
ర్యవాన్ ॥౩౧॥ తౌ శోణితాక్షయూపాక్షౌ ప్లవగాభ్యాం తరస్వినా । చక్రతుస్సమరే తీవ్రమాకర్షోత్పాటనం భృశమ్ ॥౩౨॥

ద్వివిదశ్శోణితాక్తం తు విదదార నఖైర్ముఖే। నిష్పిపేష చ వీర్యేణ క్షితౌ వివ్యాధ వీర్యవాన్॥౩౩॥ యూపాక్షమభిసంక్రుద్ధో
మైందో వానరయూథపః। పీడయామాస బాహుభ్యాం పపాత స హతః క్షితౌ॥౩౪॥ హతప్రవీరా వ్యథితా రాక్షసేంద్రచ
మూస్తదా। జగామాభిముఖీ సా తు కుంభకర్ణసుతో యతః॥౩౫॥ ఆపతంతీం చ వేగేన కుంభస్తాం సాంత్వయచ్చమూమ్। అ
థోత్కృష్టం మహావీరైర్లబ్ధలక్షైః ప్లవంగమైః॥౩౬॥ నిపాతితమహావీరాం దృష్ట్వా రక్షశ్చమూం తతః। కుంభః ప్రచక్రే
తేజస్వీ రణే కర్మ సుదుష్కరమ్॥౩౭॥ స ధనుర్ధన్వినాం శ్రేష్ఠః ప్రగృహ్య సుమహాబలః। ముమోచాశీవిషప్రఖ్యాన్ శరాన్
దేహవిదారణాన్॥౩౮॥ తస్య తచ్ఛుశుభే భూయః సశరం ధనురుత్తమమ్। విద్యుదైరావతార్చిష్మద్ద్వితీయేంద్రధనుర్య
థా॥౩౯॥ ఆకర్ణాకృష్టముక్తేన జఘాన ద్వివిదం తదా। తేన హాటకపుంఖేన పత్రిణా పత్రవాససా॥౪౦॥ సహసాభిహతస్తేన వి
ప్రముక్తపదస్స్ఫురన్। నిపపాతాద్రికూటాభో విహ్వలః ప్లవగోత్తమః॥౪౧॥ మైందస్తు భ్రాతరం దృష్ట్వా భగ్నం తత్ర మ
హామృధే। అభిదుద్రావ వేగేన ప్రగృహ్య మహతీం శిలామ్॥౪౨॥ తాం శిలాం తు ప్రచిక్షేప రాక్షసాయ మహాబలః। బిభేద
తాం శిలాం కుంభః ప్రసన్నైః పంచభిశ్శరైః॥౪౩॥ సంధాయ చాన్యం సుముఖం శరమాశీవిషోపమమ్। ఆజఘాన మహాతేజా వ
క్షసి ద్వివిదాగ్రజమ్॥౪౪॥ స తు తేన ప్రహారేణ మైందో వానరయూథపః। మర్మణ్యభిహతస్తేన పపాత భువి మూర్ఛితః॥
౪౫॥ అంగదో మాతులౌ దృష్ట్వా మథితౌ తు మహాబలౌ। అభిదుద్రావ వేగేన కుంభముద్యతకార్ముకమ్॥౪౬॥ తమాపతంతం వి
వ్యాధ కుంభః పంచభిరాయసైః। త్రిభిశ్చాన్యైశ్శితైర్బాణైర్మాతంగమివ తోమరైః॥౪౭॥ సోంగదం వివిధైర్బాణైః కుం
భో వివ్యాధ వీర్యవాన్। అకుంఠధారైర్నిశితైస్తీక్ష్ణైః కనకభూషణైః॥౪౮॥ అంగదః ప్రతివిద్ధాంగో వాలిపుత్రో న కంపతే।
శిలాపాదపవర్షాణి తస్య మూర్ధ్ని వవర్ష హ॥౪౯॥ స ప్రచిచ్ఛేద తాన్ సర్వాన్ బిభేద చ పునశ్శిలాః। కుంభకర్ణాత్మజః
శ్రీమాన్ వాలిపుత్రసమీరితాన్॥౫౦॥ ఆపతంతం చ సంప్రేక్ష్య కుంభో వానరయూథపమ్। భ్రువోర్వివ్యాధ బాణాభ్యా
ముల్కాభ్యామివ కుంజరమ్॥౫౧॥ తస్య సుస్రావ రుధిరం పిహితే చాస్య లోచనే। అంగదః పాణినా నేత్రే పిధాయ రుధిరో
క్షితే॥౫౨॥ సాలమాసన్నమేకేన పరిజగ్రాహ పాణినా। సంపీడ్య చోరసా స్కంధం కరేణాభినివేశ్య చ॥౫౩॥ కించిదభ్యవన
మ్యైనమున్మమాథ యథా గజః। తమింద్రకేతుప్రతిమం వృక్షం మందరసన్నిభమ్॥౫౪॥ సముత్సృజంతం వేగేన పశ్యతాం స
ర్వరక్షసామ్। స బిభేద శితైర్బాణైః సప్తభిః కాయభేదనైః॥౫౫॥ అంగదో వివ్యథేభీక్ష్ణం ననాద చ ముమోహ చ। అంగదం వ్య
థితం దృష్ట్వా సీదంతమివ సాగరే॥౫౬॥ దురాసదం హరిశ్రేష్ఠం రాఘవాయ న్యవేదయన్। రామస్తు వ్యథితం శ్రుత్వా వా
లిపుత్రం రణాజిరే॥౫౭॥ వ్యాదిదేశ హరిశ్రేష్ఠాన్ జాంబవత్ప్రముఖాంస్తతః। తే తు వానరశార్దూలాః శ్రుత్వా రామస్య
శాసనమ్॥౫౮॥ అభిపేతుస్సుసంక్రుద్ధాః కుంభముద్యతకార్ముకమ్। తతో ద్రుమశిలాహస్తాః కోపసంరక్తలోచనాః॥౫౯॥
రిరక్షిషంతోఽభ్యపతన్నంగదం వానరర్షభాః। జాంబవాంశ్చ సుషేణశ్చ వేగదర్శీ చ వానరః॥౬౦॥ కుంభకర్ణాత్మజం వీ
రం క్రుద్ధాస్సమభిదుద్రువుః। సమీక్ష్యాపతతస్తాంస్తు వానరేంద్రాన్ మహాబలాన్॥౬౧॥ ఆవవార శరౌఘేణ నగేనేవ జ
లాశయమ్। తస్య బాణరయం ప్రాప్య న శేకురతివర్తితుమ్॥౬౨॥ వానరేంద్రా మహాత్మానో వేలామివ మహోదధిః।
తాంస్తు దృష్ట్వా హరిగణాన్ శరవృష్టిభిరర్దితాన్॥౬౩॥ అంగదం పృష్ఠతః కృత్వా భ్రాతృజం ప్లవగేశ్వరః। అభిదుద్రావ వే
గేన సుగ్రీవః కుంభమాహవే॥౬౪॥ శైలసానుచరం నాగం వేగవానివ కేసరీ। ఉత్పాట్య చ మహాశైలానశ్వకర్ణాన్ ధవాన్ బ
హూన్॥౬౫॥ అన్యాంశ్చ వివిధాన్ వృక్షాంశ్చిక్షేప చ మహాబలః। తాం ఛాదయంతీమాకాశం వృక్షవృష్టిం దురాసదామ్॥
కుంభకర్ణాత్మజశ్శీఘ్రం చిచ్ఛేద నిశితైశ్శరైః। అభిలక్షేణ తీవ్రేణ కుంభేన నిశితైశ్శరైః॥౬౭॥ ఆచితాస్తే ద్రుమా రేజుర్య
థా ఘోరాశ్శతఘ్నయః। ద్రుమవర్షం తతశ్ఛిన్నం దృష్ట్వా కుంభేన వీర్యవాన్॥౬౮॥ వానరాధిపతిశ్శ్రీమాన్ మహాసత్త్వో
న వివ్యథే। నిర్భిద్యమానస్సహసా సహమానశ్చ తాన్ శరాన్॥౬౯॥ కుంభస్య ధనురాక్షిప్య బభంజేంద్రధనుష్ప్రభమ్। అవ
ప్లుత్య తతశ్శీఘ్రం కృత్వా కర్మ సుదుష్కరమ్॥౭౦॥ అబ్రవీత్కుపితః కుంభం భగ్నశృంగమివ ద్విపమ్। నికుంభాగ్రజ వీర్యం
తే బాణవేగం తదద్భుతమ్॥౭౧॥ సన్నతిశ్చ ప్రభావశ్చ తవ వా రావణస్య వా। ప్రహ్లాదబలివృత్రఘ్నకుబేరవరుణోపమ॥
౭౨॥ ఏకస్త్వమనుజాతోఽసి పితరం బలవత్తరః। త్వామేవైకం మహాబాహుం శూలహస్తమరిందమమ్॥౭౩॥ త్రిదశా నాతి
వర్తంతే జితేంద్రియమివాధయః। విక్రమస్వ మహాబుద్ధే కర్మాణి మమ పశ్యతః॥౭౪॥ వరదానాత్పితృవ్యస్తే సహతే దే

వదానవాన్ । కుంభకర్ణస్తువీర్యేణ సహతే చ సురాసురాన్ ॥ ౧౫ ॥ ధనుషీంద్రజితస్తుల్యః ప్రతాపే రావణస్య చ । త్వమద్య రక్షసాం లోకే శ్రేష్ఠోసి బలవీర్యతః ॥ ౧౬ ॥ మహావిమర్దం సమరే మయా సహ తవాద్భుతమ్ । అద్యభూతాని పశ్యంతు శక్రశంబరయోరివ ॥ ౧౭ ॥ కృతమప్రతిమం కర్మ దర్శితం చాస్త్రకౌశలమ్ । పాతితా హరివీరాశ్చ త్వయాఽఽతే భీమవిక్రమాః ॥ ౧౮ ॥ ఉపాలంభభయాచ్చాపి నాసి వీర మయా హతః । కృతకర్మా పరిశ్రాంతో విశ్రాంతః పశ్య మే బలమ్ ॥ ౧౯ ॥ తేన సుగ్రీవవాక్యేన సావమానేన మానితః । అగ్నేరాజ్యాహుతస్యేవ తేజస్తస్యాభ్యవర్ధత ॥ ౨౦ ॥ తతః కుంభస్తు సుగ్రీవం బాహుభ్యాం జగృహే తదా । గజావివాహితమదౌ నిశ్వసంతౌ ముహుర్ముహుః ॥ ౨౧ ॥ అన్యోన్యగాత్రగ్రథితౌ కర్షంతావితరేతరమ్ । సధూమాం ముఖతో జ్వాలాం విసృజంతౌ పరిశ్రమాత్ ॥ ౨౨ ॥ తయోః పాదాభిఘాతాచ్చ నిమగ్నా చాభవన్మహీ । వ్యాఘూర్ణితతరంగశ్చ చుక్షుభే వరుణాలయః ॥ ౨౩ ॥ తతః కుంభం సముత్క్షిప్య సుగ్రీవో లవణాంభసి । పాతయామాస వేగేన దర్శయన్నుదధేస్తలమ్ ॥ ౨౪ ॥ తతః కుంభనిపాతేన జలరాశిస్సముత్థితః । వింధ్యమందరసంకాశో విససర్ప సమంతతః ॥ ౨౫ ॥ తతః కుంభస్సముత్పత్య సుగ్రీవమభిపత్య చ । ఆజఘానోరసి క్రుద్ధో వజ్రవేగేన ముష్టినా ॥ ౨౬ ॥ తస్య చర్మ చ పుస్ఫోట బహు సుస్రావ శోణితమ్ । స తు ముష్టిం సముద్యమ్య ప్రతిజఘ్నేఽస్థిమండలే ॥ ౨౭ ॥ తదా వేగేన తత్రాసీత్తేజః ప్రజ్వలితం ముహుః । వజ్రనిష్పేషసంజాతా జ్వాలా మేరోర్యథా గిరేః ॥ ౨౮ ॥ స తత్రాభిహతస్తేన సుగ్రీవో వానరాధిపః । ముష్టిం సంవర్తయామాస వజ్రకల్పం మహాబలః ॥ ౨౯ ॥ అర్చిస్సహస్రవికచం రవిమండలసప్రభమ్ । స ముష్టిం పాతయామాస కుంభస్యోరసి వీర్యవాన్ ॥ ౩౦ ॥ స తు తేన ప్రహారేణ విహ్వలో భృశతాడితః । నిపపాత తదా కుంభో గతార్చిరివ పావకః ॥ ౩౧ ॥ ముష్టినాభిహతస్తేన నిపపాతాశు రాక్షసః । లోహితాంగ ఇవాకాశాద్దీప్తరశ్మిర్యదృచ్ఛయా ॥ ౩౨ ॥ కుంభస్య పతతో రూపం భగ్నస్యోరసి ముష్టినా । బభౌ రుద్రాభిపన్నస్య యథారూపం గవాంపతేః ॥ ౩౩ ॥ తస్మిన్హతే భీమపరాక్రమేణ ప్లవంగమానామృషభేణ యుద్ధే । మహీ సశైలా సవనా చచాల భయం చ రక్షాంస్యధికం వివేశ ॥ ౩౪ ॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - షట్సప్తతితమస్సర్గః ॥

****

నికుంభో భ్రాతరం దృష్ట్వా సుగ్రీవేణ నిపాతితమ్ । ప్రదహన్నివ కోపేన వానరేంద్రమవైక్షత ॥ ౧ ॥ తతః స్రగ్దామసన్నద్ధం దత్తపంచాంగుళం శుభమ్ । ఆదదే పరిఘం వీరో నగేంద్రశిఖరోపమమ్ ॥ ౨ ॥ హేమపట్టపరిక్షిప్తం వజ్రవిద్రుమభూషితమ్ । యమదండోపమం భీమం రక్షసాం భయనాశనమ్ ॥ ౩ ॥ తమావిధ్య మహాతేజాశ్శక్రధ్వజసమౌజసమ్ । విననాద వివృత్తాస్యో నికుంభో భీమవిక్రమః ॥ ౪ ॥ ఉరోగతేన నిష్కేణ భుజస్థైరంగదైరపి । కుండలాభ్యాం చ చిత్రాభ్యాం మాలయా చ విచిత్రయా ॥ ౫ ॥ నికుంభో భూషణైర్భాతి తేన స్మ పరిఘేణ చ । యథేంద్రధనుషా మేఘస్సవిద్యుత్స్తనయిత్నుమాన్ ॥ ౬ ॥ పరిఘాగ్రేణ పుస్ఫోట వాతగ్రంథిర్మహాత్మనః । ప్రజజ్వాల సఘోషశ్చ విధూమ ఇవ పావకః ॥ ౭ ॥ నగర్యా విటపావత్యా గంధర్వభవనోత్తమైః । సహ చైవామరావత్యా సర్వైశ్చ భవనైస్సహ ॥ ౮ ॥ సతారగ్రహనక్షత్రం సచంద్రం సమహాగ్రహమ్ । నికుంభపరిఘాఘూర్ణం భ్రమతీవ నభస్తలమ్ ॥ ౯ ॥ దురాసదశ్చ సంజజ్ఞే పరిఘాభరణప్రభః । క్రోధేంధనో నికుంభాగ్నిర్యుగాంతాగ్నిరివోత్థితః ॥ ౧౦ ॥ రాక్షసా వానరాశ్చాపి న శేకుస్స్పందితుం భయాత్ । హనూమాంస్తు వివృత్యోరస్తస్థౌ ప్రముఖతో బలీ ॥ ౧౧ ॥ పరిఘోపమబాహుస్తు పరిఘం భాస్కరప్రభమ్ । బలీ బలవతస్తస్య పాతయామాస వక్షసి ॥ ౧౨ ॥ స్థిరే తస్యోరసి వ్యూఢే పరిఘశ్శతధా కృతః । విశీర్యమాణస్సహసా ఉల్కాశతమివాంబరాత్ ॥ ౧౩ ॥ స తు తేన ప్రహారేణ చచాల చ మహాకపిః । పరిఘేణ సమాధూతో యథా భూమిచలేఽచలః ॥ ౧౪ ॥ స తథాభిహతస్తేన హనూమాన్ప్లవగోత్తమః । ముష్టిం సంవర్తయామాస బలేనాతిమహాబలః ॥ ౧౫ ॥ తముద్యమ్య మహాతేజా నికుంభోరసి వీర్యవాన్ । అభిచిక్షేప వేగేన వేగవాన్వాయువిక్రమః ॥ ౧౬ ॥ తతః పుస్ఫోట చర్మాస్య ప్రసుస్రావ చ శోణితమ్ । ముష్టినా తేన సంజజ్ఞే జ్వాలా విద్యుదివోత్థితా ॥ ౧౭ ॥ స తు తేన ప్రహారేణ నికుంభో విచచాల హ । స్వస్థశ్చాపి నిజగ్రాహ హనూమంతం మహాబలమ్ ॥ ౧౮ ॥ విచుక్రుశుస్తదా సంఖ్యే భీమం లంకానివాసినః । నికుంభేనోద్ధృతం దృష్ట్వా హనూమంతం మహాబలమ్ ॥ ౧౯ ॥ స తథా హ్రియమాణోఽపి కుంభకర్ణాత్మజేన హ । ఆజఘానానిలసుతో వజ్రకల్పేన ముష్టినా ॥ ౨౦ ॥ ఆత్మానం మోచయిత్వాథ క్షితావభ్యవపద్యత । హనూమానున్మమాథాశు నికుంభం మారుతాత్మజః ॥ ౨౧ ॥ ఉత్క్షిప్య పరమాయత్తో నికుంభం నిష్పిపేష హ । ఉత్పత్య చాస్య వేగేన

సపాతోరసివీర్యవాన్ ॥ ౨౨ ॥ పరిగృహ్యచబాహుభ్యాంపరివృత్యశిరోధరామ్ । ఉత్పాటయామాసశిరోభైరవంనదతోమహత్ ॥ ౨౩ ॥ అథదేవాస్సగంధర్వావిద్యాధరమహోరగాః । ఆకాశచారిణస్సర్వేఅప్సరోభిస్సహాసురాః ॥ ౨౪ ॥ హనూమంతంమహాబాహుంవాయుపుత్రమరిందమమ్ । ప్రశంసంతఃపరైర్హార్ధైర్యైఃప్రసూనైరభ్యవర్షయన్ ॥ ౨౫ ॥ అథపవనదతిసాదితేనికుంభేపవనసుతేనరణేబభూవయుద్ధమ్ । దశరథసుతరాక్షసేంద్రసూన్వోర్భృశతరమాగతరోషయోస్సుభీమమ్ ॥ ౨౬ ॥ వ్యపేతేతుజీవేనికుంభస్యహృష్టావినేదుఃప్లవంగాదిశస్సస్వనుశ్చ । చచాలేవచోర్వీపఫాలేవచద్యౌర్భయం రాక్షసానాంబలంచావివేశ ॥ ౨౭ ॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే-సప్తసప్తతితమస్సర్గః. *************************

నికుంభంనిహతంశ్రుత్వాకుంభంచాపినిపాతితమ్ । రావణఃపరమామర్షీప్రజజ్వాలానలోయథా ॥ ౧ ॥ నైరృతఃక్రోధశోకాభ్యాంద్వాభ్యాంతుపరిమూర్ఛితః । ఖరపుత్రంవిశాలాక్షంమకరాక్షమచోదయత్ ॥ ౨ ॥ గచ్ఛపుత్రమయాజ్ఞప్తోబలేనాపిసమన్వితః । రాఘవంలక్ష్మణంచైవజహితాంశ్చవనౌకసః ॥ ౩ ॥ రావణస్యవచఃశ్రుత్వాశూరమానీఖరాత్మజః । బాఢమిత్యబ్రవీద్ధృష్టోమకరాక్షోనిశాచరః ॥ ౪ ॥ సోభివాద్యదశగ్రీవంకృత్వాచాపిప్రదక్షిణమ్ । నిర్జగామగృహాచ్ఛుభ్రాద్రావణస్యాజ్ఞయాబలీ ॥ ౫ ॥ సమీపస్థంబలాధ్యక్షంఖరపుత్రోబ్రవీదిదమ్ । రథశ్చానీయతాంశీఘ్రంసైన్యంచాహూయతాంత్వరితమ్ ॥ ౬ ॥ తస్యతద్వచనంశ్రుత్వాబలాధ్యక్షోనిశాచరః । స్యందనంచబలంచైవసమీపేప్రత్యపాదయత్ ॥ ౭ ॥ ప్రదక్షిణంరథంకృత్వాఆరురోహనిశాచరః । సూతంసంచోదయామాసశీఘ్రంవైరథమావహ ॥ ౮ ॥ అథతాన్రాక్షసాన్సర్వాన్మకరాక్షోబ్రవీదిదమ్ । యూయంసర్వేప్రయుధ్యధ్వంపురస్తాన్మమరాక్షసాః ॥ ౯ ॥ అహంరాక్షసరాజేనరావణేనమహాత్మనా । ఆజ్ఞప్తస్సమరేహంతుంతావుభౌరామలక్ష్మణౌ ॥ ౧౦ ॥ అద్యరామంవధిష్యామిలక్ష్మణంచనిశాచరాః । శాఖామృగంచసుగ్రీవంవానరాంశ్చశరోత్తమైః ॥ ౧౧ ॥ అద్యశూలనిపాతైశ్చవానరాణాంమహాచమూమ్ । ప్రదహిష్యామిసంప్రాప్తాంశుష్కేంధనమివానలః ॥ ౧౨ ॥ మకరాక్షస్యతచ్ఛ్రుత్వావచనంతేనిశాచరాః । సర్వేనానాయుధోపేతాబలవంతస్సమాహితాః ॥ ౧౩ ॥ తేకామరూపిణస్సర్వేదంష్ట్రిణఃపింగళేక్షణాః । మాతంగాఇవనర్దంతోధ్వస్తకేశాభయానకాః ॥ ౧౪ ॥ పరివార్యమహాకాయామహాకాయంఖరాత్మజమ్ । అభిజగ్ముస్తతోహృష్టాశ్చాలయంతోవసుంధరామ్ ॥ ౧౫ ॥ శంఖభేరీసహస్రాణామాహతానాంసమంతతః । క్ష్వేళితాస్ఫోటితానాంచతతశ్శబ్దోమహానభూత్ ॥ ౧౬ ॥ ప్రభ్రష్టోథకరాత్తస్యప్రతోదస్సారథేస్తదా । పపాతసహసాచైవధ్వజస్తస్యచరక్షసః ॥ ౧౭ ॥ తస్యతేరథయుక్తాశ్చహయావిక్రమవర్జితాః । చరణైరాకులైర్గత్వాదీనాస్సాస్రముఖాయయుః ॥ ౧౮ ॥ ప్రవాతిపవనస్తస్మిన్సపాంసుఃఖరదారుణః । నిర్యాతేతస్యరౌద్రస్యమకరాక్షస్యదుర్మతేః ॥ ౧౯ ॥ తానినిదృష్ట్వానిమిత్తానిరాక్షసావీర్యవత్తమాః । అచింత్యనిర్గతాస్సర్వేయత్రతౌరామలక్ష్మణౌ ॥ ౨౦ ॥ ఘనగజమహిషాంగతుల్యవర్ణాస్సమరముఖేష్వసకృద్గదాసిభిన్నాః । అహమహమితియుద్ధకౌశలాస్తేరజనిచరాఃపరిబభ్రముర్నదంతః ॥ ౨౧ ॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే-అష్టసప్తతితమస్సర్గః. ***

నిర్గతంమకరాక్షంతేదృష్ట్వావానరయూథపాః । ఆప్లుత్యసహసాసర్వేయోద్ధుకామావ్యవస్థితాః ॥ ౧ ॥ తతఃప్రవృత్తంసుమహత్తద్యుద్ధంరోమహర్షణమ్ । నిశాచరైఃప్లవంగానాందేవానాందానవైరివ ॥ ౨ ॥ వృక్షశూలనిపాతైశ్చశిలాపరిఘపాతనైః । అన్యోన్యంమర్దయంతిస్మతదాకపినిశాచరాః ॥ ౩ ॥ శక్తిఖడ్గగదాకుంతైస్తోమరైశ్చనిశాచరాః । పట్టసైర్భిండిపాలైశ్చబాణపాతైస్సమంతతః ॥ ౪ ॥ పాశముద్గరదండైశ్చనిర్ఘాతైశ్చాపరైస్తదా । కదనంకపివీరాణాంచక్రుస్తేరజనీచరాః ॥ ౫ ॥ బాణౌఘైరర్దితాశ్చాపిఖరపుత్రేణవానరాః । సంభ్రాంతమనసస్సర్వేదుద్రువుర్భయపీడితాః ॥ ౬ ॥ తాన్దృష్ట్వారాక్షసాస్సర్వేద్రవమాణాన్వలీముఖాన్ । నేదుస్తేసింహవద్ధృష్టారాక్షసాజితకాశినః ॥ ౭ ॥ విద్రవత్సుతదాతేషువానరేషుసమంతతః । రామస్తాన్వారయామాసశరవర్షేణరాక్షసాన్ ॥ ౮ ॥ వారితాన్రాక్షసాన్దృష్ట్వామకరాక్షోనిశాచరః । క్రోధానలసమావిష్టోవచనంచేదమబ్రవీత్ ॥ ౯ ॥ తిష్ఠరామమయాసార్ధంద్వంద్వయుద్ధందదామితే । త్యాజయిష్యామితేప్రాణాన్ధనుర్ముక్తైశ్శితైశ్శరైః ॥ ౧౦ ॥ యత్తదాదండకారణ్యేపితరంహతవాన్మమ । మదగ్రతఃస్వకర్మస్థందృష్ట్వారోషోభివర్ధతే ॥ ౧౧ ॥ దహ్యంతేభృశమంగానిదురాత్మన్మమరాఘవ । యన్మయాసినదృష్టస్త్వంతస్మిన్కాలేమహావనే ॥ ౧౨ ॥ దిష్ట్యాసిదర్శనంరామమమత్వంప్రాప్తవానిహ । కాంక్షితోసిక్షుధార్తస్యసింహస్యేవేతరోమృ

గః ॥౧౩॥ అద్య త్వా మద్బాణవేగేన ప్రేతరాడ్విషయం గతః। యే త్వయా నిహతా వీరాస్సహ తైశ్చ సమేష్యసి ॥౧౪॥ బహునా
త్ర కిముక్తేన శృణు రామ వచో మమ। పశ్యంతు సకలా లోకాస్త్వాం మాం చైవ రణాజిరే ॥౧౫॥ అస్త్రైర్వా గదయా వాపి బా
హుభ్యాం వా మహాహవే। అభ్యస్తం యేన వా రామ తేన వా వర్తతాం యుధి ॥౧౬॥ మకరాక్షవచశ్శ్రుత్వా రామో దశర
థాత్మజః। అబ్రవీత్ప్రహసన్ వాక్యముత్తరోత్తరవాదినమ్ ॥౧౭॥ కత్థసే కిం వృథా రక్షో బహూన్యసదృశాని తు। న రణే శక్య
సే జేతుం వినా యుద్ధేన వాగ్బలాత్ ॥౧౮॥ చతుర్దశ సహస్రాణి రక్షసాం త్వత్పితా చ యః। త్రిశిరా దూషణశ్చైవ దండ
కే నిహతా మయా ॥౧౯॥ స్వాశితాస్తవ మాంసేన గృధ్రగోమాయువాయసాః। భవిష్యంత్యద్య వై పాప తీక్ష్ణతుండనఖాం
కురాః ॥౨౦॥ రుధిరార్ద్రముఖా హృష్టా రక్తపక్షాండజాశ్చ యే। ఖేగతా వసుధాయాం చ భ్రమిష్యంతి సమంతతః ॥౨౧॥ రా
ఘవేణైవముక్తస్తు ఖరపుత్రో నిశాచరః। బాణౌఘానముచత్తస్మై రాఘవాయ రణాజిరే ॥౨౨॥ తాన్ శరాన్ శరవర్షేణ రా
మశ్చిచ్ఛేద నైకధా। నిపేతుర్భువి విచ్ఛిన్నా రుక్మపుంఖాస్సహస్రశః ॥౨౩॥ తద్యుద్ధమభవత్తత్ర సమేత్యాన్యోన్యమో
జసా। రాక్షసస్య చ పుత్రస్య సూనోర్దశరథస్య చ ॥౨౪॥ జీమూతయోరివాకాశే శబ్దో జ్యాతలయోస్తదా। ధనుర్ము
క్తస్స్వనోత్కృష్టః శ్రూయతే చ రణాజిరే ॥౨౫॥ దేవదానవగంధర్వాః కిన్నరాశ్చ మహోరగాః। అంతరిక్షగతాస్సర్వే
ద్రష్టుకామాస్తదద్భుతమ్ ॥౨౬॥ విద్ధమన్యోన్యగాత్రేషు ద్విగుణం వర్ధతే పరమ్। కృతప్రతికృతాన్యోన్యం కురుతాం
తౌ రణాజిరే ॥౨౭॥ రామముక్తాంస్తు బాణౌఘాన్ రక్షస్త్వచ్ఛినద్రణే। రక్షోముక్తాంస్తు బాణౌఘాన్ రామశ్చిచ్ఛేద నైకధా ॥
౨౮॥ బాణౌఘైర్వితతాస్సర్వా దిశశ్చ ప్రదిశస్తదా। సంఛన్నా వసుధా చైవ సమంతాన్న ప్రకాశతే ॥౨౯॥ తతః క్రుద్ధో మ
హాబాహుర్ధనుశ్చిచ్ఛేద సంయుగే। అష్టాభిరథ నారాచైః సూతం వివ్యాధ రాఘవః ॥౩౦॥ భిత్త్వా శరై రథం రామో రథా
శ్వాన్ సమపాతయత్। విరథో వసుధాం తిష్ఠన్ మకరాక్షో నిశాచరః ॥౩౧॥ తత్తిష్ఠద్వసుధాం రక్షః శూలం జగ్రాహ పాణినా
త్రాసనం సర్వభూతానాం యుగాంతాగ్నిసమప్రభమ్ ॥౩౨॥ విభ్రామ్య చ మహచ్ఛూలం ప్రజ్వలంతం నిశాచరః। స క్రో
ధాత్ ప్రాహిణోత్తస్మై రాఘవాయ మహాత్మనే ॥౩౩॥ తమాపతంతం జ్వలితం ఖరపుత్రకరాచ్చ్యుతమ్। బాణైస్తు త్రిభిరా
కాశే శూలం చిచ్ఛేద రాఘవః ॥౩౪॥ సంఛిన్నో నైకధా శూలో దివ్యహాటకమండితః। వ్యశీర్యత మహోల్కేవ రామబా
ణార్దితో భువి ॥౩౫॥ తచ్ఛూలం నిహతం దృష్ట్వా రామేణాక్లిష్టకర్మణా। సాధు సాధ్వితి భూతాని వ్యాహరంతి నభోగతాః ॥
౩౬ ॥ తం దృష్ట్వా నిహతం శూలం మకరాక్షో నిశాచరః। ముష్టిముద్యమ్య కాకుత్స్థం తిష్ఠ తిష్ఠేతి చాబ్రవీత్ ॥౩౭॥ స తం దృ
ష్ట్వా పతంతం వై ప్రహస్య రఘునందనః। పావకాస్త్రం తతో రామః సందధే తు శరాసనే ॥౩౮॥ తేనాస్త్రేణ హతం రక్షః కాకు
త్స్థేన మహారణే। సంఛిన్నహృదయస్తత్ర స పపాత మమార చ ॥౩౯॥ దృష్ట్వా తే రాక్షసాస్సర్వే మకరాక్షస్య పాతనమ్।
లంకామేవాభ్యధావంత రామబాణార్దితాస్తదా ॥౪౦॥ దశరథనృపపుత్రబాణవేగై రజనిచరం నిహతం ఖరాత్మజం తమ్।
దదృశురథ సురా భృశం ప్రహృష్టా గిరిమివ వజ్రహతం యథా వికీర్ణమ్ ॥౪౧॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే ఏకోనాశీతితమస్సర్గః-

మకరాక్షం హతం శ్రుత్వా రావణస్సమితింజయః। క్రోధేన మహతావిష్టో దంతాన్ కటకటాపయన్ ॥౧॥ కుపితశ్చ
తదా తత్ర కిం కార్యమితి చింతయన్। ఆదిదేశాథ సంక్రుద్ధో రణాయేంద్రజితం సుతమ్ ॥౨॥ జహి వీర మహావీర్యౌ భ్రాత
రౌ రామలక్ష్మణౌ। అదృశ్యో దృశ్యమానో వా సర్వథా త్వం బలాధికః ॥౩॥ త్వమప్రతిమకర్మాణమింద్రం జయసి సంయుగే।
కిం పునర్మానుషౌ దృష్ట్వా న వధిష్యసి సంయుగే ॥౪॥ తథోక్తో రాక్షసేంద్రేణ ప్రతిగృహ్య పితుర్వచః। యజ్ఞభూమౌ స విధివ
త్పావకం జుహువేంద్రజిత్ ॥౫॥ జుహ్వతశ్చాపి తత్రాగ్నిం రక్తోష్ణీషధరాః స్త్రియః। ఆజగ్ముస్తత్ర సంభ్రాంతా రాక్ష
స్యో యత్ర రావణిః ॥౬॥ శస్త్రాణి శరపత్రాణి సమిధోऽథ విభీతకాః। లోహితాని చ వాసాంసి స్రువం కార్ష్ణాయసం తథా ॥౭॥
సర్వతోऽగ్నిం సమాస్తీర్య శరపత్రైస్సమంతతః। ఛాగస్య కృష్ణవర్ణస్య గళం జగ్రాహ జీవతః ॥౮॥ శోణితం తేన విధివజ్జు
హువే సమరోన్ముఖః। సకృదేవ సమిద్ధస్య విధూమస్య మహార్చిషః ॥౯॥ బభూవుస్తాని లింగాని విజయం దర్శయంతి చ। ప్రద
క్షిణావర్తశిఖస్తప్తహాటకసన్నిభః ॥౧౦॥ హవిస్తత్ప్రతిజగ్రాహ పావకస్స్వయముత్థితః। హుత్వాగ్నిం తర్పయిత్వా చ
దేవదానవరాక్షసాన్ ॥౧౧॥ ఆరురోహ రథం శ్రేష్ఠమంతర్ధానగతం శుభమ్। స వాజిభిశ్చతుర్భిశ్చ బాణైశ్చ నిశితైర్యుతః ॥
౧౨॥ ఆరోపితమహాచాపశ్శుశుభే స్యందనోత్తమః। జాజ్వల్యమానో వపుషా తపనీయపరిచ్ఛదః ॥౧౩॥ శరైశ్చంద్రార్ధ

చంద్రైశ్చ సరథస్సమలంకృతః। జాంబూనదమయస్తంభో దీప్తపావకసన్నిభః॥ ౧౪ ॥బభూవేంద్రజితః కేతుర్వైడూ
ర్యసమలంకృతః। తేనచాదిత్యకల్పేన బ్రహ్మాస్త్రేణచ పాలితః॥౧౫॥సబభూవదురాధర్షో రావణిస్సుమహాబలః।సోఽభిని
ర్యాయనగరాదింద్రజిత్సమితింజయః॥౧౬ ॥హుత్వాగ్నిం రాక్షసైర్మంత్రైరంతర్ధానగతోఽబ్రవీత్ ।అద్యహత్వారణే
యౌ తౌ మిథ్యాప్రవ్రజితావహమ్॥౧౭॥ జయంపిత్రే ప్రదాస్యామి రావణాయాశువిక్రమైః।కృత్వానిర్వానరాముర్వీం
హత్వారామం సలక్ష్మణమ్॥౧౮॥కరిష్యే పరమప్రీతిమిత్యుక్త్వాంతరధీయత । ఆపపాతాథసంక్రుద్ధో దశగ్రీవేణచోదితః॥
౧౯॥తీక్ష్ణకార్ముకనారాచైస్తీక్ష్ణస్త్వింద్రరిపూ రణే। సదదర్శ మహావీర్యౌ నాగౌ త్రిశిరసావివ॥౨౦॥సృజంతావిషుజా
లాని వీరౌ వానరమధ్యగౌ।ఇమౌ తావితి సంచింత్య సజ్జంకృత్వాచ కార్ముకమ్॥౨౧॥సంతతానేషుధారాభిః పర్జన్యఇవవృ
ష్టిమాన్।సతు వైహాయసంప్రాప్య సరథో రామలక్ష్మణౌ॥౨౨ ॥అచక్షుర్విషయే తిష్ఠన్వివ్యాధనిశితైశ్శరైః।తౌ తస్యశరవే
గేనపరీతౌ రామలక్ష్మణౌ॥౨౩॥ధనుషీ సశరే కృత్వా దివ్యమస్త్రం ప్రచక్రతుః।ప్రచ్ఛాదయంతౌ గగనం శరజాలైర్మహాబ
లౌ॥౨౪॥తమస్త్రైస్సూర్యసంకాశైర్నైవపస్పర్శతుశ్శరైః।సహిధూమాంధకారంచ చక్రే ప్రచ్ఛాదయన్నభః॥౨౫॥ది
శశ్చాంతర్దధే శ్రీమాన్నీహారతమసావృతాః।నైవజ్యాతలనిర్ఘోషో నచనేమిఖురస్వనః॥౨౬॥శుశ్రువే చరతస్తస్యన
చరూపం ప్రకాశతే।ఘనాంధకారే తిమిరే శరవర్షమివాద్భుతమ్॥౨౭॥సవవర్ష మహాబాహుర్నారాచశరవృష్టిభిః।స
రామం సూర్యసంకాశైః శరైర్దత్తవరోభృశమ్॥౨౮॥వివ్యాధ సమరే క్రుద్ధః సర్వగాత్రేషు రావణిః। తౌ హన్యమానౌ
నారాచైర్ధారాభిరివ పర్వతౌ॥౨౯॥హేమపుంఖాన్నరవ్యాఘ్రౌ తిగ్మాన్ముముచతుశ్శరాన్ ।అంతరిక్షే సమాసాద్య రా
వణిం కంకపత్రిణః॥౩౦ ॥నికృత్తపతగా భూమౌ పేతుస్తే శోణితాప్లుతాః। అతిమాత్రం శరౌఘేణ పీడ్యమానౌ నరోత్తమౌ॥
౩౧॥తానిషూన్పతతో భల్లైరనేకైర్నిచకృంతతుః।యతోహి దదృశాతే తౌ శరాన్నిపతితాన్ శితాన్॥౩౨॥తతస్తు తౌ దాశ
రథీ ససృజాతే ఽస్త్రముత్తమమ్। రావణిస్తు దిశస్సర్వా రథేనాతిరథః పతన్॥ ౩౩ ॥వివ్యాధతౌ దాశరథీ లఘ్వస్త్రో నిశితైశ్శ
రైః। తేనాతివిద్ధౌ తౌ వీరౌ రుక్మపుంఖైస్సుసంహితైః॥ ౩౪॥బభూవతుర్దాశరథీ పుష్పితావివ కింశుకౌ।నాస్య వేదగతిం కిం
చిన్నచరూపం ధనుశ్శరాన్॥ ౩౫ ॥నచాన్యద్విదితం కించిత్సూర్యస్యేవాభ్రసంప్లవే। తేనవిద్ధాశ్చహరయో నిహతాశ్చగ
తాసవః॥౩౬॥బభూవుశ్శతశస్తత్ర పతితా ధరణీతలే ।లక్ష్మణస్తు సుసంక్రుద్ధో భ్రాతరం వాక్యమబ్రవీత్ ॥౩౭॥ బ్రాహ్మ
మస్త్రం ప్రయోక్ష్యామి వధార్థం సర్వరక్షసామ్।తమువాచ తతో రామో లక్ష్మణం శుభలక్షణమ్॥౩౮॥నైకస్య హేతో రక్షాం
సి పృథివ్యాం హంతుమర్హసి।అయుధ్యమానం ప్రచ్ఛన్నం ప్రాంజలిం శరణాగతమ్॥౩౯॥పలాయంతం ప్రమత్తం వా
నత్వం హంతుమిహార్హసి । అస్యైవతు వధే యత్నం కరిష్యావో మహాబల ॥౪౦॥ఆదేక్ష్యావో మహావేగానస్త్రానాశీవిషో
పమాన్ । తమేనం మాయయా క్షుద్రమంతర్హితరథం బలాత్ ॥౪౧॥రాక్షసం నిహనిష్యంతి దృష్ట్వా వానరయూథపాః॥
యద్యేష భూమిం విశతే దివం వా రసాతలం వాపి నభస్తలం వా।ఏవం నిగూఢోఽపి మమాస్త్రదగ్ధః పతిష్యతే భూమితలే గతాసుః
౪౨॥ఇత్యేవముక్త్వా వచనం మహాత్మా రఘుప్రవీరః ప్లవగర్షభైర్వృతః । వధాయ రౌద్రస్య నృశంసకర్మణస్తదా మ
హాత్మా త్వరితం నిరీక్షతే॥౪౩॥ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - అశీతితమస్సర్గః - ***************************

విజ్ఞాయతుమనస్తస్య రాఘవస్య మహాత్మనః।సన్నివృత్యాహవాత్తస్మాత్ప్రవివేశ పురీం తతః॥౧॥ సోఽనుస్మృత్యవ
ధం తేషాం రాక్షసానాం తరస్వినామ్। క్రోధతామ్రేక్షణశ్శూరో నిర్జగామాథ రావణిః ॥ ౨ ॥ సపశ్చిమేన ద్వారేణ నిర్య
యౌ రాక్షసైర్వృతః।ఇంద్రజిత్తు మహావీర్యః పౌలస్త్యో దేవకంటకః॥౩॥ ఇంద్రజిత్తు తతో దృష్ట్వా భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ।
రణాయాభ్యుద్యతౌ వీరౌ మాయాం ప్రాదుష్కరోత్తదా॥౪॥ఇంద్రజిత్తు రథే స్థాప్య సీతాం మాయామయీం తతః। బలేన
మహతావృత్య తస్యా వధమరోచయత్ ॥౫॥ మోహనార్థం తు సర్వేషాం బుద్ధిం కృత్వా సుదుర్మతిః । హంతుం సీతాం వ్య
వసితో వానరాభిముఖో యయౌ॥౬॥తం దృష్ట్వా త్వభినిర్యాంతం నగర్యాః కాననౌకసః। ఉత్పేతురభిసంక్రుద్ధాశ్శిలాహస్తా
యుయుత్సవః॥౭॥హనూమాన్ పురతస్తేషాం జగామ కపికుంజరః।ప్రగృహ్య సుమహచ్ఛృంగం పర్వతస్య దురాసదమ్॥ ౮ ॥
సదదర్శ హతానందాం సీతామింద్రజితో రథే।ఏకవేణీధరాం దీనాముపవాసకృశాననామ్॥౯॥పరిక్లిష్టైకవసనామమృజాం
రాఘవప్రియామ్ । రజోమలాభ్యామాలిప్తైస్సర్వగాత్రైర్వరస్త్రియమ్॥౧౦॥తాం నిరీక్ష్య ముహూర్తం తు మైథిలీత్య

ధ్యవస్యచ।బభూవాచిరదృష్టాహి తేనసాజనకాత్మజా॥౧౧॥ తాందృష్ట్వామలదిగ్ధాంగీంరథస్థాంతత్ర మైథిలీమ్। బాష్పప
ర్యాకులముఖోహనూమాన్వ్యథితోభవత్॥౧౨॥అబ్రవీత్తాంతుశోకార్తాంనిరానందాంతపస్వినీమ్। సీతాంరథస్థితాం
దృష్ట్వారాక్షసేంద్రసుతాశ్రితామ్॥౧౩॥కింసమర్థితమస్యేతిచింతయన్సమహాకపిః।సహతైర్వానరశ్రేష్ఠైరభ్యధా
వతరావణిమ్॥౧౪॥తద్వానరబలందృష్ట్వారావణిః క్రోధమూర్ఛితః।కృత్వావికోశంనిస్త్రింశంమూర్ధ్నిసీతాంపరామృ
శత్॥౧౫॥ తాంస్త్రియంపశ్యతాం తేషాంతాడయామాసరావణిః। క్రోశంతీంరామరామేతిమాయయాయోజితాంర
థే॥౧౬॥ గృహీతమూర్ధజాందృష్ట్వాహనూమాన్దైన్యమాగతః। శోకజంవారినేత్రాభ్యాముత్సృజన్మారుతాత్మజః॥
౧౭॥ తాందృష్ట్వాచారుసర్వాంగీంరామస్యమహిషీంప్రియామ్।అబ్రవీత్పరుషంవాక్యంక్రోధాద్రక్షోధిపాత్మజమ్॥
౧౮॥దురాత్మన్నాత్మనాశాయ కేశపక్షేపరామృశః।బ్రహ్మర్షీణాంకులేజాతోరాక్షసీంయోనిమాశ్రితః॥౧౯॥ ధిక్త్వాం
పాపసమాచారంయస్యతేమతిరీదృశీ।నృశంసానార్యదుర్వృత్తక్షుద్రపాపపరాక్రమ॥ ౨౦॥ అనార్యస్యేదృశంకర్మ
ఘృణాతేనాస్తినిర్ఘృణ।చ్యుతాగృహాచ్చరాజ్యాచ్చరామహస్తాచ్చమైథిలీ॥౨౧॥ కింతవైషాపరాద్ధాహియదేనాంహం
తుమిచ్ఛసి।సీతాంచహత్వానచిరంజీవిష్యసికథంచన॥౨౨॥వధార్హకర్మణానేనమమహస్తగతోహ్యసి।యేచస్త్రీఘా
తినాంలోకాలోకవధ్యైశ్చకుత్సితాః॥౨౩॥ఇహజీవితముత్సృజ్యప్రేత్యతాన్ప్రతిపత్స్యసే। ఇతిబ్రువాణోహనుమాన్
సాయుధైర్హరిభిర్వృతః॥౨౪॥అభ్యధావతసంక్రుద్ధోరాక్షసేంద్రసుతంప్రతి। ఆపతంతంమహావీర్యంతదనీకంవనౌక
సామ్॥౨౫॥రక్షసాంభీమకాయానామనీకంతున్యవారయత్।సతాంబాణసహస్రేణవిక్షోభ్యహరివాహినీమ్॥౨౬॥హ
రిశ్రేష్ఠంహనూమంతమింద్రజిత్ప్రత్యువాచహ।సుగ్రీవస్త్వంచరామశ్చయన్నిమిత్తమిహాగతాః॥౨౭॥ తాంహనిష్యా
మివైదేహీమద్యైవతవపశ్యతః।ఇమాంహత్వాతతోరామంలక్ష్మణంత్వాంచవానర॥ ౨౮॥ సుగ్రీవంచవధిష్యామితంచా
నార్యంవిభీషణమ్। నహంతవ్యాఃస్త్రియశ్చేతియద్బ్రవీషిప్లవంగమ॥౨౯॥పీడాకరమమిత్రాణాంయత్స్యాత్కర్తవ్య
మేవతత్। తమేవముక్త్వారుదతీంసీతాంమాయామయీంతదా॥౩౦॥శితధారేణఖడ్గేననిజఘానేంద్రజిత్స్వయమ్। య
జ్ఞోపవీతమార్గేణఛిన్నాతేనతపస్వినీ॥౩౧॥సాపృథివ్యాంపృథుశ్రోణీపపాతప్రియదర్శనా। తామింద్రజిత్స్వయంహ
త్వాహనూమంతమువాచహ॥౩౨॥మయారామస్యపశ్యేమాంకోపేనచనిషూదితామ్। ఏషావిశస్తావైదేహీవిఫలోవః
పరిశ్రమః॥౩౩॥తతఃఖడ్గేనమహతాహత్వాతామింద్రజిత్స్వయమ్।హృష్టస్సరథమాస్థాయవిననాదమహాస్వనమ్॥౩౪॥
వానరాశ్శుశ్రువుశ్శబ్దమదూరేప్రత్యవస్థితాః।వ్యాదితాస్యస్యనదతస్తద్దుర్గంసంశ్రితస్యచ॥౩౫॥ తదాతుసీతాంవినిహ
త్యదుర్మతిఃప్రహృష్టచేతాస్సబభూవరావణిః। తంహృష్టరూపంసముదీక్ష్యవానరావిషణ్ణరూపాస్సమభిప్రదుద్రువుః॥
౩౬॥ ఇతిశ్రీమద్యుద్ధకాండే-ఏకాశీతితమస్సర్గః ******************************

శ్రుత్వాతుభీమనిర్హ్రాదంశక్రాశనిసమస్వనమ్।వీక్షమాణాదిశస్సర్వాదుద్రువుర్వానరర్షభాః॥౧॥ తాను
వాచతతస్సర్వాన్హనూమాన్మారుతాత్మజః।విషణ్ణవదనాన్దీనాంస్త్రస్తాన్విద్రవతఃపృథక్॥౨॥ కస్మాద్విషణ్ణవదనా
విద్రవధ్వేప్లవంగమాః। త్యక్తయుద్ధసముత్సాహాఃశూరత్వంక్వనువోగతమ్॥౩॥పృష్ఠతోనువ్రజధ్వంమామగ్రతోయాం
తమాహవే।శూరైరభిజనోపేతైరయుక్తంహినివర్తితుమ్॥ ౪ ॥ ఏవముక్తాస్సంహృష్టావాయుపుత్రేణధీమతా। శైల
శృంగాణ్యగాంశ్చైవజగృహుర్హృష్టమానసాః ॥ ౫ ॥ అభిపేతుశ్చగర్జంతోరాక్షసాన్వానరర్షభాః।పరివార్యహ
నూమంతమన్వయుశ్చమహాహవే॥౬॥సతైర్వానరముఖ్యైశ్చహనూమాన్సర్వతోవృతః। హుతాశనఇవార్చిష్మానద
హచ్ఛత్రువాహినీమ్॥౭॥సరాక్షసానాంకదనంచకారసుమహాకపిః।వృతోవానరసైన్యేనకాలాంతకయమోపమః॥౮॥స
తుకోపేనచావిష్టశ్శోకేనచమహాకపిః। హనూమాన్రావణిరథేపాతయన్మహతీంశిలామ్॥౯॥తామాపతంతీందృష్ట్వైవ
రథస్సారథినాతదా। విధేయాశ్వసమాయుక్తస్సుదూరమపవాహితః ॥ ౧౦ ॥ తమింద్రజితమప్రాప్యరథస్థంసహసార
థిమ్।వివేశధరణీంభిత్వాసాశిలావ్యర్థముద్యతా॥౧౧॥పాతితాయాంశిలాయాంతురక్షసాంవ్యథితాచమూః। నిపతం
త్యాచశిలయారాక్షసామథితాభృశమ్॥౧౨॥తమభ్యధావన్శతశోనదంతఃకాననౌకసః।తేద్రుమాంశ్చమహాకాయాగి
రిశృంగాణిచోద్యతాః॥౧౩॥చిక్షిపుర్ద్విషతాంసంఖ్యేవానరాభీమవిక్రమాః। వృక్షశైలమహావర్షంవిసృజంతఃప్లవంగ

మాః ||౧౪|| శస్త్రాణాం కదనం చక్రే నేమశ్చ వివిధైః స్వరైః । వానరైస్తైర్మహాభీమైర్ఘోరరూపా నిశాచరాః ||౧౫|| వి
ర్యాదభిహతా వృక్షైర్వ్యవేష్టంత రణాజిరే । స్వసైన్యమభివీక్ష్యాథ వానరైర్జితమింద్రజిత్ ||౧౬|| ప్రగృహీతాయుధః
క్రుద్ధః పరానభిముఖో యయౌ । స శరౌఘానవసృజన్ స్వసైన్యేనాభిసంవృతః ||౧౭|| జఘాన కపిశార్దూలాన్ సుబహూన్
దృష్టవిక్రమః । శూలైరశనిభిః ఖడ్గైః పట్టిసైః కూటముద్గరైః ||౧౮|| తే చాప్యనుచరాస్తస్య వానరాన్ జఘ్నురోజసా । సస్కం
ధవిటపైస్సాలైః శిలాభిశ్చ మహాబలః ||౧౯|| హనూమాన్ కదనం చక్రే రక్షసాం భీమకర్మణామ్ । తేనాఘసిహతాస్త్రస్తా
రాక్షసా భీమవిక్రమాః ||౨౦|| విద్రుతాశ్చ తతస్సర్వే రాఘవస్య హితైషిణా । స నివార్య పరానీకమబ్రవీత్తాన్ వనౌకసః ||
౨౧|| హనూమాన్ సంనివర్తధ్వం న నస్సాధ్యమిదం బలమ్ । త్యక్త్వా ప్రాణాన్ విచేష్టంతో రామప్రియచికీర్షవః ||౨౨|| య
న్నిమిత్తం హి యుధ్యామో హతా సా జనకాత్మజా । ఇమమర్థం హి విజ్ఞాప్య రామం సుగ్రీవమేవ చ ||౨౩|| తౌ యత్ప్రతివిధా
స్యేతే తత్కరిష్యామహే వయమ్ । ఇత్యుక్త్వా వానరశ్రేష్ఠో వారయన్ సర్వవానరాన్ ||౨౪|| శనైశ్శనైరసంత్రస్తస్సబల
స్సన్న్యవర్తత । స తం ప్రేక్ష్య హనూమంతం వ్రజంతం యత్ర రాఘవః ||౨౫|| స హోతుకామో దుష్టాత్మా గతశ్చైత్యం ని
కుంభిలామ్ । నికుంభిలామధిష్ఠాయ పావకం జుహువేంద్రజిత్ ||౨౬|| యజ్ఞభూమ్యాం తు విధివత్పావకస్తేన రక్షసా । హూ
యమానః ప్రజజ్వాల మాంసశోణితభుక్తదా ||౨౭|| సోర్చిఃపినద్ధో దదృశే హోమశోణితతర్పితః । సంధ్యాగత ఇవాది
త్యస్స తీవ్రోగ్నిస్సముత్థితః ||౨౮|| అథేంద్రజిద్రాక్షసభూతయే తు జుహావ హవ్యం విధినా విధానవిత్ । దృష్ట్వా వ్యతిష్ఠంత
చ రాక్షసాస్తే మహాసమూహేషు నయానయజ్ఞాః ||౨౯|| ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే-ద్వ్యశీతితమస్సర్గః ***********

రాఘవశ్చాపి విపులం తం రాక్షసవనౌకసామ్ । శ్రుత్వా సంగ్రామనిర్ఘోషం జాంబవంతమువాచ హ ||౧|| సౌ
మ్య నూనం హనుమతా క్రియతే కర్మ దుష్కరమ్ । శ్రూయతే చ మహాభీమస్సుమహానాయుధస్వనః ||౨|| తద్గచ్ఛ కురు సాహా
య్యం స్వబలేనాభిసంవృతః । క్షిప్రమృక్షపతే తస్య కపిశ్రేష్ఠస్య యుధ్యతః ||౩|| ఋక్షరాజస్తథేత్యుక్త్వా స్వేనానీకేన సంవృ
తః । ఆగచ్ఛత్పశ్చిమద్వారం హనూమాన్ యత్ర వానరః ||౪|| అథాయాంతం హనూమంతం దదర్శర్క్షపతిః పథి । వానరైః
కృతసంగ్రామైః శ్వసద్భిరభిసంవృతమ్ ||౫|| దృష్ట్వా పథి హనూమాంశ్చ తమృక్షబలసంవృతమ్ । నీలమేఘనిభం భీమం సన్ని
వార్య న్యవర్తత ||౬|| స తేన సహ సైన్యేన సన్నికర్షం మహాయశాః । శీఘ్రమాగమ్య రామాయ దుఃఖితో వాక్యమబ్ర
వీత్ ||౭|| సమరే యుధ్యమానానామస్మాకం ప్రేక్షతాం చ సః । జఘాన రుదతీం సీతామింద్రజిద్రావణాత్మజః ||౮|| ఉద్భ్రాం
తచిత్తస్తాం దృష్ట్వా విషణ్ణోహమరిందమ । తదహం భవతో వృత్తం విజ్ఞాపయితుమాగతః ||౯|| తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా రాఘ
వశ్శోకమూర్ఛితః । నిపపాత తదా భూమౌ ఛిన్నమూల ఇవ ద్రుమః ||౧౦|| తం భూమౌ దేవసంకాశం పతితం దృశ్య రాఘవమ్ ।
అభిపేతుస్సముత్పత్య సర్వతః కపిసత్తమాః ||౧౧|| అసించన్ సలిలైశ్చైనం పద్మోత్పలసుగంధిభిః । ప్రదహంతమ
సహ్యం చ సహసాగ్నిమివోత్థితమ్ ||౧౨|| తం లక్ష్మణోథ బాహుభ్యాం పరిష్వజ్య సుదుఃఖితః । ఉవాచ రామమస్వస్థం
వాక్యం హేత్వర్థసంయుతమ్ ||౧౩|| శుభే వర్త్మని తిష్ఠంతం త్వామార్య విజితేంద్రియమ్ । అనర్థేభ్యో న శక్నోతి త్రా
తుం ధర్మో నిరర్థకః ||౧౪|| భూతానాం స్థావరాణాం చ జంగమానాం చ దర్శనమ్ । యథాస్తి న తథా ధర్మస్తేన నాస్తీతి
మే మతిః ||౧౫|| యథైవ స్థావరం వ్యక్తం జంగమం చ తథావిధమ్ । నాయమర్థస్తథా యుక్తస్త్వద్విధో న విపద్యతే ||౧౬|| యద్యధ
ర్మో భవేద్భూతో రావణో నరకం వ్రజేత్ । భవాంశ్చ ధర్మయుక్తో వై నైవం వ్యసనమాప్నుయాత్ ||౧౭|| తస్య చ వ్యసనా
భావాద్వ్యసనం చ గతే త్వయి । ధర్మో భవత్యధర్మశ్చ పరస్పరవిరోధినౌ ||౧౮|| ధర్మేణోపలభేద్ధర్మమధర్మం చాప్య
ధర్మతః । యద్యధర్మేణ యుజ్యేయుర్యేష్వధర్మః ప్రతిష్ఠితః ||౧౯|| యది ధర్మేణ యుజ్యేరన్నాధర్మరుచయో జనాః । ధ
ర్మేణ చరతాం ధర్మస్తథా చైషాం ఫలం భవేత్ ||౨౦|| యస్మాదర్థా వివర్ధంతే యేష్వధర్మః ప్రతిష్ఠితః । క్లిశ్యం
తే ధర్మశీలాశ్చ తస్మాదేతౌ నిరర్థకౌ ||౨౧|| వధ్యంతే పాపకర్మాణో యద్యధర్మేణ రాఘవ । వధకర్మహతో
ధర్మస్స హతః కం వధిష్యతి ||౨౨|| అథవా విహితేనాయం హన్యతే హంతి వాపరమ్ । విధిరాలిప్యతే తేన న స పాపేన కర్మణా ||
౨౩|| అదృష్టప్రతికారేణ అవ్యక్తేనాసతా సతా । కథం శక్యం పరం ప్రాప్తుం ధర్మేణారివికర్శన ||౨౪|| యది సత్స్యాత్స
తాం ముఖ్య నాసత్స్యాత్తవ కించన । త్వయా యదీదృశం ప్రాప్తం తస్మాత్సన్నోపపద్యతే ||౨౫|| అథవా దుర్బలః క్లీబో బ

లంఘమానోనువర్తతే। దుర్బలో హృతమర్యాదో న సేవ్య ఇతి మే మతిః॥ ౨౬॥ బలస్య యది చేద్ధర్మో గుణభూతః పరాక్రమే। ధ
ర్మముత్సృజ్య వర్తస్వ యథా ధర్మే తథా బలే॥ ౨౭॥ అథ చేత్సత్యవచనం ధర్మః కిల పరంతప। అనృతస్త్వయ్యకరుణః కిం న బ
ద్ధస్త్వయా పితా॥ ౨౮॥ యది ధర్మో భవేద్భూతో హ్యధర్మో వా పరంతప। న స్మ హత్వా మునిం వజ్రీ కుర్యాదిజ్యాం శతక్ర
తుః॥ ౨౯॥ అధర్మసంశ్రితో ధర్మో వినాశయతి రాఘవ। సర్వమేతద్యథాకామం కాకుత్స్థ కురుతే నరః॥ ౩౦॥ మమ చేదం మ
తం తాత ధర్మోయమితి రాఘవ। ధర్మమూలం త్వయా ఛిన్నం రాజ్యముత్సృజతా తదా॥ ౩౧॥ అర్థేభ్యో హి వివృద్ధేభ్యస్సం
వృత్తేభ్యస్తతస్తతః। క్రియాస్సర్వాః ప్రవర్తంతే పర్వతేభ్య ఇవాపగాః॥ ౩౨॥ అర్థేన హి వియుక్తస్య పురుషస్యాల్పతేజ
సః। వ్యుచ్ఛిద్యంతే క్రియాస్సర్వా గ్రీష్మే కుసరితో యథా॥ ౩౩॥ సోయమర్థం పరిత్యజ్య సుఖకామస్సుఖైధితః। పాపమా
రభతే కర్తుం తతో దోషః ప్రవర్తతే॥ ౩౪॥ యస్యార్థాస్తస్య మిత్రాణి యస్యార్థాస్తస్య బాంధవాః। యస్యార్థాస్స
పుమాన్ లోకే యస్యార్థాస్స చ పండితః॥ ౩౫॥ యస్యార్థాస్స చ విక్రాంతో యస్యార్థాస్స చ బుద్ధిమాన్। యస్యార్థాస్స మహా
భాగో యస్యార్థాస్స గుణాన్వితః॥ ౩౬॥ అర్థస్యైతే పరిత్యాగే దోషాః ప్రవ్యాహృతా మయా। రాజ్యముత్సృజతా వీర యే
న బుద్ధిస్త్వయా కృతా॥ ౩౭॥ యస్యార్థా ధర్మకామార్థాస్తస్య సర్వం ప్రదక్షిణమ్। అధనేనార్థకామేన నార్థశ్శ
క్యో విచిన్వతా॥ ౩౮॥ హర్షః కామశ్చ దర్పశ్చ ధర్మః క్రోధశ్శమో దమః। అర్థాదేతాని సర్వాణి ప్రవర్తంతే నరాధిప
॥ ౩౯॥ యేషాం నశ్యత్యయం లోకశ్చరతాం ధర్మచారిణామ్। తేర్థాస్త్వయి న దృశ్యంతే దుర్దినేషు యథా గ్రహాః ॥ ౪౦॥
త్వయి ప్రవ్రాజితే వీర గురోశ్చ వచనే స్థితే। రక్షసాపహృతా భార్యా ప్రాణైః ప్రియతరా తవ॥ ౪౧॥ తదద్య విపులం వీర దుః
ఖమింద్రజితా కృతమ్। కర్మణా వ్యపనేష్యామి తస్మాదుత్తిష్ఠ రాఘవ॥ ౪౨॥ ఉత్తిష్ఠ నరశార్దూల దీర్ఘబాహో దృఢవ్రత।
కిమాత్మానం మహాత్మానమాత్మానం నావబుధ్యసే॥ ౪౩॥ అయమనఘ తవోదితః ప్రియార్థం జనకసుతానిధనం నిరీక్ష్య రుష్టః
సహయగజరథాం సరాక్షసేంద్రాం భృశమిషుభిర్వినిపాతయామి లంకామ్॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే త్ర్యశీతితమస్సర్గః

రామమాశ్వాసయానే తు లక్ష్మణే భ్రాతృవత్సలే। నిక్షిప్య గుల్మాన్ స్వస్థానే తత్రాగచ్ఛద్విభీషణః॥ ౧॥ నానా
ప్రహరణైర్వీరైశ్చతుర్భిరభిసంవృతః। నీలాంజనచయాకారైర్మాతంగైరివ యూథపః॥ ౨॥ సోభిగమ్య మహాత్మానం రాఘ
వం శోకలాలసమ్। వానరాంశ్చైవ దదృశే బాష్పపర్యాకులేక్షణాన్॥ ౩॥ రాఘవం చ మహాత్మానమిక్ష్వాకుకులనందనమ్।
దదర్శ మోహమాపన్నం లక్ష్మణస్యాంకమాశ్రితమ్॥ ౪॥ వ్రీడితం శోకసంతప్తం దృష్ట్వా రామం విభీషణః। అంతర్దుఃఖేన దీనా
త్మా కిమేతదితి సోబ్రవీత్॥ ౫॥ విభీషణముఖం దృష్ట్వా సుగ్రీవం తాంశ్చ వానరాన్। లక్ష్మణోవాచ మందార్థమిదం బాష్పప
రిప్లుతః॥ ౬॥ హతామింద్రజితా సీతామిహ శ్రుత్వైవ రాఘవః। హనూమద్వచనాత్సౌమ్య తతో మోహముపాగతః॥ ౭॥ క
థయంతం తు సౌమిత్రిం సన్నివార్య విభీషణః। పుష్కలార్థమిదం వాక్యం విసంజ్ఞం రామమబ్రవీత్॥ ౮॥ మనుజేంద్రార్త
రూపేణ యదుక్తం చ హనూమతా। తదయుక్తమహం మన్యే సాగరస్యేవ శోషణమ్॥ ౯॥ అభిప్రాయం తు జానామి రావణ
స్య దురాత్మనః। సీతాం ప్రతి మహాబాహో న చ ఘాతం కరిష్యతి॥ ౧౦॥ యాచ్యమానస్సుబహుశో మయా హితచికీర్షుణా
వైదేహీముత్సృజస్వేతి న చ తత్కృతవాన్ వచః॥ ౧౧॥ నైవ సామ్నా న భేదేన న దానేన కుతో యుధా। సా ద్రష్టుమపి శక్యేత
నైవ చాన్యేన కేనచిత్॥ ౧౨॥ వానరాన్మోహయిత్వా తు ప్రతియాతస్స రాక్షసః। చైత్యం నికుంభిలాం నామ తత్ర హో
మం కరిష్యతి॥ ౧౩॥ హుతవానుపయాతో హి దేవైరపి సురాసదైః। దురాధర్షో భవత్యేష సంగ్రామే రావణాత్మజః॥ ౧౪॥ తే
న మోహయతా నూనమేషా మాయా ప్రయోజితా। విఘ్నమన్విచ్ఛతా తత్ర వానరాణాం పరాక్రమే॥ ౧౫॥ స సైన్యాస్త
త్ర గచ్ఛామో యావత్తన్న సమాప్యతే। త్యజేమం నరశార్దూల మిథ్యాసంతాపమాగతమ్॥ ౧౬॥ సీదతే హి బలం సర్వం
దృష్ట్వా త్వాం శోకకర్శితమ్। ఇహ త్వం స్వస్థహృదయస్తిష్ఠ సత్త్వసముచ్ఛ్రితః॥ ౧౭॥ లక్ష్మణం ప్రేషయాస్మాభిస్సహ సై
న్యానుకర్షిభిః। ఏష తం నరశార్దూలో రావణిం నిశితైశ్శరైః॥ ౧౮॥ త్యాజయిష్యతి తత్కర్మ తతో వధ్యో భవిష్యతి। త
స్యైతే నిశితాస్తీక్ష్ణాః పత్రిపత్రాంగవాజినః॥ ౧౯॥ పతత్త్రిణ ఇవాసౌమ్యాశ్శరాః పాస్యంతి శోణితమ్। తం సందిశ మహా
బాహో లక్ష్మణం శుభలక్షణమ్॥ ౨౦॥ రాక్షసస్య వినాశాయ వజ్రం వజ్రధరో యథా। మనుజవర న కాలవిప్రకర్షో రిపుని
ధనం ప్రతి యః క్షమోద్య కర్తుమ్। త్వమతిసృజ రిపోర్వధాయ వాణీమమరరిపోర్మథనే యథా మహేంద్రః॥ ౨౧॥ సమాప్త

కర్మాహిసరాక్షసాధిపోభవత్యవధ్యః సమరేసురాసురైః । యుయుత్సతా తేనసమాప్తకర్మణాభవేత్సురాణామపి సంశయోమహాన్ ॥౨౨॥ ఇతిశ్రీమద్యుద్ధకాండేచతురశీతితమస్సర్గః ******************************

తస్యతద్వచనంశ్రుత్వారాఘవశ్శోకకర్శితః । నోపధారయతేవ్యక్తంయదుక్తంతేనరక్షసా ॥౧॥ తతోధైర్యమవష్టభ్యరామఃపరపురంజయః । విభీషణముపాసీనమువాచకపిసన్నిధౌ ॥౨॥ నైరృతాధిపతేవాక్యంయదుక్తంతేవిభీషణ । భూయస్తచ్ఛ్రోతుమిచ్ఛామిబ్రూహియత్తేవివక్షితమ్ ॥౩॥ రాఘవస్యవచఃశ్రుత్వావాక్యంవాక్యవిశారదః । యత్తత్పునరిదంవాక్యంబభాషేసవిభీషణః ॥౪॥ యథాజ్ఞప్తంమహాబాహోత్వయాగుల్మనివేశనమ్ । తత్తథానుష్ఠితంవీరత్వద్వాక్యసమనంతరమ్ ॥౫॥ తాన్యనీకానిసర్వాణివిభక్తానిసమంతతః । విన్యస్తాయూథపాశ్చైవయథాన్యాయంవిభాగశః ॥౬॥ భూయస్తుమమవిజ్ఞాప్యంతచ్ఛృణుష్వమహాయశః । త్వయ్యకారణసంతప్తేసంతప్తహృదయావయమ్ ॥౭॥ త్యజరాజన్నిమంశోకంమిథ్యాసంతాపమాగతమ్ । తదీయాత్యజ్యతాంచింతాశత్రుహర్షవివర్ధనీ ॥౮॥ ఉద్యమఃక్రియతాంవీరహర్షస్సముపసేవ్యతామ్ । ప్రాప్తవ్యాయదితేసీతాహంతవ్యాశ్చనిశాచరాః ॥౯॥ రఘునందనవక్ష్యామిశ్రూయతాంమేహితంవచః । సాధ్వయంయాతుసౌమిత్రిర్బలేనమహతావృతః ॥౧౦॥ నికుంభిలాయాంసంప్రాప్యహంతురావణిమాహవే । ధనుర్మండలనిర్ముక్తైరాశీవిషవిషోపమైః ॥౧౧॥ శరైర్హంతుంమహేష్వాసోరావణింసమితింజయః । తేనవీరేణతపసావరదానాత్స్వయంభువః ॥౧౨॥ అస్త్రంబ్రహ్మశిరఃప్రాప్తంకామగాశ్చతురంగమాః । సఏషసహసైన్యేనప్రాప్తః కిలనికుంభిలామ్ ॥ ౧౩ ॥ యద్యుత్తిష్ఠేత్కృతంకర్మహతాన్సర్వాంశ్చవిద్ధినః । నికుంభిలామసంప్రాప్తమహుతాగ్నించయోరిపుః ॥౧౪॥ త్వామాతతాయినంహన్యాదింద్రశత్రోస్సతేవధః । వరోదత్తోమహాబాహోసర్వలోకేశ్వరేణవై ॥౧౫॥ ఇత్యేవంవిహితోరాజన్వధస్తస్యైవధీమతః । వధాయేంద్రజితోరామసందిశస్వమహాబల ॥౧౬॥ హతేతస్మిన్హతంవిద్ధిరావణంససుహృజ్జనమ్ । విభీషణవచఃశ్రుత్వారాఘవోవాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౧౭ ॥ జానామితస్యరౌద్రస్యమాయాంసత్యపరాక్రమ । సహిబ్రహ్మాస్త్రవిత్ప్రాజ్ఞోమహామాయోమహాబలః ॥ ౧౮ ॥ కరోత్యసంజ్ఞాన్సంగ్రామేదేవాన్సవరుణానపి । తస్యాంతరిక్షేచరతోరథస్థస్యమహాయశః ॥ ౧౯ ॥ నగతిర్జ్ఞాయతేవీరసూర్యస్యేవాభ్రసంప్లవే । రాఘవస్తురిపోర్జ్ఞాత్వామాయావీర్యందురాత్మనః ॥౨౦ ॥ లక్ష్మణంకీర్తిసంపన్నమిదంవచనమబ్రవీత్ । యద్వానరేంద్రస్యబలంతేనసర్వేణసంవృతః ॥౨౧॥ హనూమత్ప్రముఖైశ్చైవయూథపైస్సహలక్ష్మణ । జాంబవేనర్క్షపతినాసహసైన్యేనసంవృతః ॥ ౨౨ ॥ జహితంరాక్షససుతంమాయాబలవిశారదమ్ । అయంత్వాంసచివైస్సార్ధంమహాత్మారజనీచరః ॥౨౩॥ అభిజ్ఞస్తస్యదేశస్యపృష్ఠతోనుగమిష్యతి । రాఘవస్యవచఃశ్రుత్వాలక్ష్మణస్సవిభీషణః ॥౨౪॥ జగ్రాహకార్ముకశ్రేష్ఠమన్యద్భీమపరాక్రమః । సన్నద్ధఃకవచీఖడ్గీసశరోహేమచాపధృత్ ॥౨౫॥ రామపాదావుపస్పృశ్యహృష్టస్సౌమిత్రిరబ్రవీత్ । అద్యమత్కార్ముకోన్ముక్తాశ్శరానిర్భిద్యరావణిమ్ ॥౨౬॥ లంకామభిపతిష్యంతిహంసాఃపుష్కరిణీమివ । అద్యైవతస్యరౌద్రస్యశరీరంమామకాశ్శరాః ॥౨౭॥ విధమిష్యంతిభిత్త్వాతంమమచాపగుణాచ్చ్యుతాః । సఏవముక్త్వాద్యుతిమాన్వచనంభ్రాతురగ్రతః ॥౨౮॥ సరావణివధాకాంక్షీలక్ష్మణస్త్వరితోయయౌ । సోభివాద్యగురోఃపాదౌకృత్వాచాపిప్రదక్షిణమ్ ॥౨౯॥ నికుంభిలామభియయౌచైత్యంరావణిపాలితమ్ । విభీషణేనసహితోరాజపుత్రఃప్రతాపవాన్ ॥ ౩౦ ॥ కృతస్వస్త్యయనోభ్రాత్రాలక్ష్మణస్త్వరితోయయౌ । వానరాణాంసహస్రైస్తుహనూమాన్బహుభిర్వృతః ॥౩౧॥ విభీషణస్సహామాత్యస్తదాలక్ష్మణమన్వగాత్ । మహతాహరిసైన్యేనసవేగమభిసంవృతః ॥౩౨॥ ఋక్షరాజబలంచైవదదర్శపథివిష్ఠితమ్ । సగత్వాదూరమధ్వానంసౌమిత్రిర్మిత్రనందనః ॥౩౩॥ రాక్షసేంద్రబలందూరాదపశ్యద్వ్యూహమాస్థితమ్ । ససంప్రాప్యధనుష్పాణిర్మాయాయోగమరిందమః ॥ ౩౪॥ తస్థౌబ్రహ్మవిధానేనవిజేతుంరఘునందనః । విభీషణేనసహితోరాజపుత్రఃప్రతాపవాన్ ॥౩౫॥ అంగదేనచవీరేణతథానిలసుతేనచ ॥ వివిధమమలశస్త్రభాస్వరంతద్ధ్వజగహనంవిపులంమహారథైశ్చ । ప్రతిభయతమమప్రమేయవేగంతిమిరమివద్విషతాంబలంవివేశ ॥ ౩౬ ॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - పంచాశీతితమస్సర్గః -**

అథతస్యామవస్థాయాంలక్ష్మణంరావణానుజః । విచింత్యరాక్షసోవాక్యమర్థసాధకమబ్రవీత్ ॥౧॥ యదేతద్రా

క్షసానీకంమేఘశ్యామంప్రలోక్యతే।ఏతదాయోధ్యతాంశీఘ్రంకపిభిఃపాదపాయుధైః॥౨॥అస్యానీకస్యమహతోభేద
నేయతలక్ష్మణ।రాక్షసేంద్రసుతోఽప్యస్మిన్భిన్నేదృశ్యోభవిష్యతి॥౩॥సత్వమింద్రాశనిప్రఖ్యైశ్శరైరవకిరన్పరాన్।అ
భిద్రవాశుయావద్వైనైతత్కర్మసమాప్యతే॥౪॥జహివీరదురాత్మానంమాయావృత్తమధార్మికమ్।రావణింక్రూర
కర్మాణంసర్వలోకభయావహమ్॥౫॥విభీషణవచఃశ్రుత్వాలక్ష్మణశ్శుభలక్షణః।వవర్షశరవర్షాణిరాక్షసేంద్రసుతం
ప్రతి॥౬॥ఋక్షాశ్శాఖామృగాశ్చాపిశైలవృక్షశిలాయుధాః।అభ్యధావంతసహితాస్తదనీకమవస్థితమ్॥౭॥రాక్షసాశ్చ
శితైర్బాణైరసిభిశ్శక్తితోమరైః।ఉద్యతైస్సమవర్తంతకపిసైన్యజిఘాంసవః॥౮॥ససంప్రహారస్తుములస్సంజజ్ఞేక
పిరక్షసామ్।శబ్దేనమహతాలంకాంనాదయన్వైసమంతతః॥౯॥శస్త్రైశ్చబహుధాకారైశ్శితైర్బాణైశ్చపాదపైః।ఉ
ద్యతైర్గిరిశృంగైశ్చఘోరైరాకాశమావృతమ్॥౧౦॥రాక్షసావానరేంద్రేషువికృతాననబాహవః।నిపాతయంతశ్శ
స్త్రాణిచక్రుస్తేసుమహద్భయమ్॥౧౧॥తథైవసకలైర్వృక్షైర్గిరిశృంగైశ్చవానరాః।అభిజఘ్నుర్నిజఘ్నుశ్చసమరే
రాక్షసర్షభాన్॥౧౨॥ఋక్షవానరముఖ్యైశ్చమహాకాయైర్మహాబలైః।రక్షసాంవధ్యమానానాంమహద్భయమజాయ
త॥౧౩॥స్వమనీకంవిషణ్ణంతుశ్రుత్వాశత్రుభిరర్దితమ్।త్యక్తస్రగింద్రజిచ్ఛీఘ్రమసమాప్యైవకర్మతత్॥౧౪॥సతుకర్మ
ణ్యనివృత్తేమనశ్శల్యమివోద్వహన్।పరిత్రాతుంబలంశీఘ్రముపచక్రామశక్రజిత్॥౧౫॥వృక్షాంధకారాన్నిర్గత్య
జాతక్రోధస్సరావణిః।ఆరురోహరథంసజ్జంపూర్వయుక్తంసరాక్షసః॥౧౬॥సభీమకార్ముకధరఃకాలమేఘసమప్ర
భః।రక్తాస్యనయనఃక్రుద్ధోబభౌమృత్యురివాంతకః॥౧౭॥దృష్ట్వైవతురథస్థంతంపర్యవర్తతతద్బలమ్।రక్షసాంభీమవేగా
నాంలక్ష్మణేనయుయుత్సతామ్॥౧౮॥తస్మింస్తుకాలేహనుమానుత్పాట్యసుదురాసదమ్।ధరణీధరసంకాశంమహావృక్షం
మహాబలః॥౧౯॥సరాక్షసానాంతత్సైన్యంకాలాగ్నిరివనిర్దహన్।చకారబహుభిర్వృక్షైర్నిస్సంజ్ఞంయుధివానరః॥౨౦
విధ్వంసయంతంతరసాదృష్ట్వైవపవనాత్మజమ్।రాక్షసానాంసహస్రాణిహనూమంతమవాకిరన్॥౨౧॥శితశూలధరా
శ్శూలైరసిభిశ్చాసిపాణయః।శక్తిభిశ్శక్తిహస్తాశ్చపట్టసైఃపట్టసాయుధాః॥౨౨॥పరిఘైశ్చగదాభిశ్చచక్రైశ్చశుభదర్శ
నైః।శతశశ్చశతఘ్నీభిరాయసైరపిముద్గరైః॥౨౩॥ఘోరైఃపరశ్వధైశ్చైవభిండిపాలైశ్చరాక్షసాః।ముష్టిభిర్వజ్రక
ల్పైశ్చతలైరశనిసన్నిభైః॥౨౪॥అభిజఘ్నుస్సమాసాద్యసమంతాత్పర్వతోపమమ్।తేషాంచహనుమాన్క్రుద్ధశ్చకార
కదనంమహత్॥౨౫॥సదదర్శకపిశ్రేష్ఠమచలోపమమింద్రజిత్।సూదయంతమమిత్రఘ్నంస్వబలంపవనాత్మజమ్॥౨౬॥
ససారథిమువాచేదంయాహియత్రైషవానరః।క్షయమేవహినఃకుర్యాద్రాక్షసానాముపేక్షితః॥౨౭॥ఇత్యుక్తస్సారథి
స్తేనయయౌయత్రసమారుతిః।వాహితస్తేనసరథోహనూమత్ప్రముఖేస్థితః॥౨౮॥సోఽభ్యుపేత్యశరాన్ఖడ్గాన్పట్టసాం
శ్చపరశ్వధాన్।అభ్యవర్షతదుర్ధర్షోరావణిఃకపిమూర్ధని॥౨౯॥తానిశస్త్రాణిఘోరాణిప్రతిగృహ్యసమారుతిః।రో
షేణమహతావిష్టోవాక్యంచేదమువాచహ॥౩౦॥యుధ్యస్వయదిశూరోఽసిరావణాత్మజదుర్మతే।వాయుపుత్రంస
మాసాద్యజీవన్నప్రతియాస్యసి॥౩౧॥బాహుభ్యాంప్రతియుధ్యస్వయదిమేద్వంద్వమాహవే।వేగంసహస్వదుర్బుద్ధే
తతస్త్వంరక్షసాంవరః॥౩౨॥హనూమంతంజిఘాంసంతంసముద్యతశరాసనమ్।రావణాత్మజమాచష్టేలక్ష్మణాయవిభీష
ణః॥౩౩॥యోఽసౌవాసవనిర్జేతారావణస్యాత్మసంభవః।సఏషరథమాస్థాయహనుమంతంజిఘాంసతి॥౩౪॥తమప్రతిమ
సంస్థానైశ్శరైశ్శత్రువిదారణైః।జీవితాంతకరైర్ఘోరైఃసౌమిత్రేరావణింజహి॥౩౫॥ఇత్యేవముక్తస్తుతదామహా
త్మావిభీషణేనారివిభీషణేన।దదర్శతంపర్వతసన్నికాశంరణేస్థితంభీమబలంనదంతమ్॥౩౬॥ఇతిశ్రీమద్యుద్ధకాండే-ష
డశీతితమస్సర్గః-********************* ఏవముక్త్వాతుసౌమిత్రింజాతరోషోవిభీషణః।ధనుష్పాణింతమాదా
యత్వరమాణోజగామసః॥౧॥అవిదూరంతతోగత్వాప్రవిశ్యచమహద్వనమ్।దర్శయామాసతత్కర్మలక్ష్మణాయవి
భీషణః॥౨॥నీలజీమూతసంకాశంన్యగ్రోధంభీమదర్శనమ్।తేజస్వీరావణభ్రాతాలక్ష్మణాయన్యవేదయత్॥౩॥ఇ
హోపహారంభూతానాంబలవాన్రావణాత్మజః।ఉపహృత్యతతఃపశ్చాత్సంగ్రామమభివర్తతే॥౪॥అదృశ్యస్సర్వభూ
తానాంతతోభవతిరాక్షసః।నిహంతిసమరేశత్రూన్బధ్నాతిచశరోత్తమైః॥౫॥తమప్రవిష్టంన్యగ్రోధంబలినంరావణా
త్మజమ్।విధ్వంసయశరైర్దీప్తైస్సరథంసాశ్వసారథిమ్॥౬॥తథేత్యుక్త్వామహాతేజాస్సౌమిత్రిర్మిత్రనందనః।బభూవా

వస్థితస్తత్రచిత్రంవిస్ఫారయన్ధనుః||౭||సరథేనాగ్నివర్ణేనబలవాన్రావణాత్మజః। ఇంద్రజిత్కవచీధన్వీసధ్వజఃప్రత్య
దృశ్యత||౮||తమువాచమహాతేజాఃపౌలస్త్యమపరాజితమ్। సమాహ్వయేత్వాంసమరేసమ్యగ్యుద్ధంప్రయచ్ఛమే||౯||
ఏవముక్తోమహాతేజామనస్వీరావణాత్మజః।అబ్రవీత్పరుషంవాక్యంతత్రదృష్ట్వావిభీషణమ్||౧౦||ఇహత్వంజాతసంవృద్ధ
స్సాక్షాద్భ్రాతాపితుర్మమ।కథంద్రుహ్యసిపుత్రస్యపితృవ్యోమమరాక్షస||౧౧||నజ్ఞాతిత్వంనసౌహార్దంనజాతిస్తవ
దుర్మతే। ప్రమాణంనచసోదర్యంనధర్మోధర్మదూషణ||౧౨||శోచ్యస్త్వమసిదుర్బుద్ధేనిందనీయశ్చసాధుభిః। య
స్త్వంస్వజనముత్సృజ్యపరభృత్యత్వమాగతః||౧౩||నైతచ్ఛిథిలయాబుద్ధ్యాత్వంవేత్సిమహదంతరమ్। క్వచస్వజనసం
వాసఃక్వచనీచపరాశ్రయః||౧౪||గుణవాన్వాపరజనఃస్వజనోనిర్గుణోఽపివా।నిర్గుణస్స్వజనఃశ్రేయాన్యఃపరఃప
రఏవసః||౧౫||యస్స్వపక్షంపరిత్యజ్యపరపక్షంనిషేవతే। సస్వపక్షేక్షయంప్రాప్తేపశ్చాత్తైరేవహన్యతే ||౧౬||తస్మా
చ్ఛృణుష్వదుర్బుద్ధేరాక్షసానాంకులాధమ । త్వాంగృహ్యబంధురూపేణరామోబుద్ధిమతాంవరః||౧౭ ||జ్ఞాత్వోపా
యాత్వయాపూర్వంజేతుమస్మాన్సరాఘవః।జేతాస్మాన్యుధిశక్తశ్చేత్పశ్చాత్త్వాంచవధిష్యతి||శత్రుస్త్వమసిరామ
స్యరావణస్యానుజోఽసియత్।నిరనుక్రోశతాచేయంయాదృశీతేనిశాచర||౧౯||స్వజనేనత్వయాశక్యంపరుషంరావణా
నుజ।ఇత్యుక్తోభ్రాతృపుత్రేణప్రత్యువాచవిభీషణః||౨౦||అజానన్నివమచ్ఛీలంకింరాక్షసవికత్థసే।రాక్షసేంద్రసుతాసా
ధోపారుష్యంత్యజగౌరవాత్ || ౨౧ || కులేయద్యప్యహంజాతోరక్షసాంక్రూరకర్మణామ్ । గుణోయఃప్రథమోనౄ
ణాంతన్మేశీలమరాక్షసమ్|| ౨౨|| నరమేదారుణేనాహంనచాధర్మేణవైరమే । భ్రాత్రావిషమశీలేనకథంభ్రాతానిర
స్యతే||౨౩||ధర్మాత్ప్రచ్యుతశీలంహిపురుషంపాపనిశ్చయమ్।త్యక్త్వాసుఖమవాప్నోతిహస్తాదాశీవిషంయథా|| ౨౪|| పర
స్వహరణేయుక్తంపరదారాభిమర్శనమ్।త్యాజ్యమాహుర్దురాచారంవేశ్మప్రజ్వలితంయథా||౨౫||పరస్వానాంచహర
ణంపరదారాభిమర్శనమ్।సుహృదామతిశంకాచత్రయోదోషాఃక్షయావహాః||౨౬|| మహర్షీణాంవధోఘోరస్సర్వదే
వైశ్చవిగ్రహః । అభిమానశ్చకోపశ్చవైరిత్వంప్రతికూలతా||౨౭||ఏతేదోషామమభ్రాతుర్జీవితైశ్వర్యనాశనాః।గు
ణాన్ప్రచ్ఛాదయామాసుఃపర్వతానివతోయదాః||౨౮||దోషైరేతైఃపరిత్యక్తోమయాభ్రాతాపితాతవ। నేయమస్తిపు
రీలంకానచత్వంనచతేపితా||౨౯||అతిమానీచబాలశ్చదుర్వినీతశ్చరాక్షస।బద్ధస్త్వంకాలపాశేనబ్రూహిమాంయద్యది
చ్ఛసి||౩౦||అద్యతేవ్యసనంప్రాప్తంకింమాంత్వమిహవక్ష్యసి।ప్రవేష్టుంనత్వయాశక్యోన్యగ్రోధోరాక్షసాధమ||౩౧||
ధర్షయిత్వాచకాకుత్స్థౌనశక్యంజీవితుంత్వయా।యుధ్యస్వనరదేవేనలక్ష్మణేనరణేసహ|| ౩౨ || హతస్త్వందేవతాకా
ర్యంకరిష్యసియమక్షయే || నిదర్శయస్వాత్మబలంసముద్యతంకురుష్వసర్వాయుధసాయకవ్యయమ్ । నలక్ష్మణస్యైత్య
హిబాణగోచరంత్వమద్యజీవన్సబలోగమిష్యసి||౩౩|| ఇతిశ్రీమద్యుద్ధకాండే-సప్తాశీతితమస్సర్గః.**********

విభీషణవచశ్శ్రుత్వారావణిఃక్రోధమూర్ఛితః। అబ్రవీత్పరుషంవాక్యంవేగేనాభ్యుత్పపాతహ || ౧ || ఉద్యతా
యుధనిస్త్రింశేరథేసుసమలంకృతే।కాలాశ్వయుక్తేమహతిస్థితఃకాలాంతకోపమః||౨||మహాప్రమాణముద్యమ్యవిపు
లంవేగవద్దృఢమ్। ధనుర్భీమబలోభీమంశరాంశ్చామిత్రశాతనాన్||౩||తందదర్శమహేష్వాసోరథస్థస్సమలంకృతః । అ
లంకృతమమిత్రఘ్నంరావణస్యాత్మజోబలీ||౪||హనూమత్పృష్ఠమాసీనముదయస్థరవిప్రభమ్ । ఉవాచైనంసమారబ్ధస్సౌ
మిత్రింసవిభీషణమ్||౫||తాంశ్చవానరశార్దూలాన్పశ్యధ్వంమేపరాక్రమమ్। అద్యమత్కార్ముకోన్ముక్తంశరవర్షం
దురాసదమ్||౬||ముక్తవర్షమివాకాశేవారయిష్యతికోరణే ।అద్యవోమామకాబాణామహాకార్ముకనిస్సృతాః||౭|| విధ
మిష్యంతిగాత్రాణితూలరాశిమివానలః। తీక్ష్ణసాయకనిర్భిన్నాన్శూలశక్త్యష్టిపట్టసైః||౮|| అద్యవోగమయిష్యామి
సర్వానేవయమక్షయమ్।సృజతశ్శరవర్షాణిక్షిప్రహస్తస్యమేయుధి||౯||జీమూతస్యేవనదతఃకస్స్థాస్యతిమమాగ్రతః।
రాత్రియుద్ధేమయాపూర్వంవజ్రాశనిసమైశ్శరైః||౧౦||శాయితౌస్థోమయాభూమావిసంజ్ఞౌసపురస్సరౌ । స్మృతిర్న
తేస్తివామన్యేవ్యక్తంవాయమసాదనమ్|| ౧౧ ||ఆశీవిషమివక్రుద్ధంయన్మాంయోద్ధుంవ్యవస్థితః । తచ్ఛ్రుత్వారాక్షసేం
ద్రస్యగర్జితంలక్ష్మణస్తదా||౧౨||అభీతవదనఃక్రుద్ధోరావణింవాక్యమబ్రవీత్ ।ఉక్తశ్చదుర్గమఃపారఃకార్యాణాంరా
క్షసత్వయా||౧౩||కార్యాణాంకర్మణాపారంయోగచ్ఛతిసబుద్ధిమాన్।సత్వమర్థస్యహీనార్థోదురవాపస్యకేన

చిత్ ॥౧౪॥ వచో వ్యాహృత్య జానీషే కృతార్థోఽస్మీతి దుర్మతే । అంతర్ధానగతేనాజౌ యస్త్వయాచరితస్తదా ॥౧౫॥
తస్కరాచరితో మార్గో నైష వీరనిషేవితః । యథా బాణపథం ప్రాప్య స్థితోఽహం తవ రాక్షస ॥౧౬॥ దర్శయస్వాద్య తత్తే
జో వాచా త్వం కిం వికత్థసే । ఏవముక్తో ధనుర్భీమం పరామృశ్య మహాబలః ॥౧౭॥ ససర్జ నిశితాన్ బాణానింద్రజిత్సమితింజ
యః । తేన సృష్టా మహావేగాః శరాః సర్పవిషోపమాః ॥౧౮॥ సంప్రాప్య లక్ష్మణం పేతుః శ్వసంత ఇవ పన్నగాః । శరైరతిమహా
వేగైర్వేగవాన్ రావణాత్మజః ॥౧౯॥ సౌమిత్రిమింద్రజిద్యుద్ధే వివ్యాధ శుభలక్షణమ్ । స శరైరతివిద్ధాంగో రుధిరేణ సము
క్షితః ॥౨౦॥ శుశుభే లక్ష్మణః శ్రీమాన్ విధూమ ఇవ పావకః । ఇంద్రజిత్త్వాత్మనః కర్మ ప్రసమీక్ష్యాభినంద్య చ ॥౨౧॥ వినద్య సు
మహానాదమిదం వచనమబ్రవీత్ । పత్రిణః శితధారాస్తే శరా మత్కార్ముకచ్యుతాః ॥౨౨॥ ఆదాస్యంతేఽద్య సౌమిత్రే జీవి
తం జీవితాంతగాః । అద్య గోమాయుసంఘాశ్చ శ్యేనసంఘాశ్చ లక్ష్మణ ॥౨౩॥ గృధ్రాశ్చ నిపతంతు త్వాం గతాసుం నిహతం
మయా । అద్య యాస్యతి సౌమిత్రే కర్ణగోచరతాం తవ ॥౨౪॥ తర్జనం యమదూతానాం సర్వభూతభయావహమ్ । క్ష
త్రబంధుస్సదానార్యో రామః పరమదుర్మతిః ॥౨౫॥ భక్తం భ్రాతరమద్యైవ త్వాం ద్రక్ష్యతి మయా హతమ్ । విశస్తకవ
చం భూమౌ వ్యపవిద్ధశరాసనమ్ ॥౨౬॥ హృతోత్తమాంగం సౌమిత్రే త్వామద్య నిహతం మయా । ఇతి బ్రువాణం సంరబ్ధం ప
రుషం రావణాత్మజమ్ ॥౨౭॥ హేతుమద్వాక్యమత్యర్థం లక్ష్మణః ప్రత్యువాచ హ । వాగ్బలం త్యజ దుర్బుద్ధే క్రూరకర్మా
సి రాక్షస ॥౨౮॥ అథ కస్మాద్వదస్యేతత్సంపాదయ సుకర్మణా । అకృత్వా కత్థసే కర్మ కిమర్థమిహ రాక్షస ॥౨౯॥ కురుత
త్కర్మ యేనాహం శ్రద్దధ్యాం తవ కత్థనమ్ । అనుక్త్వా పరుషం వాక్యం కించిదప్యనవక్షిపన్ ॥౩౦॥ అవికత్థన్ వధిష్యామి త్వాం
పశ్య పురుషాధమ । ఇత్యుక్త్వా పంచ నారాచానాకర్ణాపూరితాన్ శరాన్ ॥౩౧॥ నిజఘాన మహావేగాన్ లక్ష్మణో రాక్ష
సోరసి । సుపత్రవాజితా బాణా జ్వలితా ఇవ పన్నగాః ॥౩౨॥ నైరృతోరస్యభాసంత సవితూ రశ్మయో యథా । స శరైరాహ
తస్తేన సరోషో రావణాత్మజః ॥౩౩॥ సుప్రయుక్తైస్త్రిభిర్బాణైః ప్రతివివ్యాధ లక్ష్మణమ్ । స బభూవ తదా భీమో నరరాక్షస
సింహయోః ॥౩౪॥ విమర్దస్తుములో యుద్ధే పరస్పరజయైషిణోః । ఉభౌ హి బలసంపన్నావుభౌ విక్రమశాలినౌ ॥౩౫॥ ఉభావ
పి సువిక్రాంతౌ సర్వశస్త్రాస్త్రకోవిదౌ । ఉభౌ పరమదుర్జేయావతుల్యబలతేజసౌ ॥౩౬॥ యుయుధాతే తదా వీరౌ గ్ర
హావివ నభోగతౌ । బలవృత్రావివాభీతౌ యుధి తౌ దుష్ప్రధర్షణౌ ॥౩౭॥ యుయుధాతే మహాత్మానౌ తదా కేసరిణావి
వ । బహూనవసృజంతౌ హి మార్గణౌఘానవస్థితౌ ॥౩౮॥ నరరాక్షససింహౌ తౌ ప్రహృష్టావభ్యయుధ్యతామ్ ॥
సుసంప్రహృష్టౌ నరరాక్షసోత్తమౌ జయైషిణౌ మార్గణచాపధారిణౌ । పరస్పరం తౌ ప్రవవర్షతుర్భృశం శరౌఘవర్షే
ణ బలాహకావివ ॥౩౯॥ అభిప్రవృద్ధౌ యుధి యుద్ధకోవిదౌ శరాసిచండౌ శితశస్త్రధారిణౌ । అభీక్ష్ణమావివ్యథతుర్మహాబ
లౌ మహాహవే శంబరవాసవోపమౌ ॥౪౦॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - అష్టాశీతితమస్సర్గః ********************

తతశ్శరం దాశరథిః సంధాయామిత్రకర్శనః । ససర్జ రాక్షసేంద్రాయ క్రుద్ధస్సర్ప ఇవ శ్వసన్ ॥౧॥ తస్య
జ్యాతలనిర్ఘోషం స శ్రుత్వా రావణాత్మజః । వివర్ణవదనో భూత్వా లక్ష్మణం సముదైక్షత ॥౨॥ తం వివర్ణముఖం దృ
ష్ట్వా రాక్షసం రావణాత్మజమ్ । సౌమిత్రిం యుద్ధసంయుక్తం ప్రత్యువాచ విభీషణః ॥౩॥ నిమిత్తాన్యనుపశ్యామి యాన్యస్మిన్
రావణాత్మజే । త్వర తేన మహాబాహో భగ్న ఏష న సంశయః ॥౪॥ తతస్సంధాయ సౌమిత్రిర్బాణానగ్నిశిఖోపమాన్ । ము
మోచ నిశితాంస్తస్మిన్ సర్పానివ మహావిషాన్ ॥౫॥ శక్రాశనిసమస్పర్శైర్లక్ష్మణేనాహతశ్శరైః । ముహూర్తమభ
వన్మూఢః సర్వసంక్షుభితేంద్రియః ॥౬॥ ఉపలభ్య ముహూర్తేన సంజ్ఞాం ప్రత్యాగతేంద్రియః । దదర్శావస్థితం వీరం
వీరో దశరథాత్మజమ్ ॥౭॥ సోఽభిచక్రామ సౌమిత్రిం రోషాత్సంరక్తలోచనః । అబ్రవీచ్చైనమాసాద్య పునస్సపరుషం వచః ॥
౮॥ కిన్న స్మరసి తద్యుద్ధే ప్రథమే మత్పరాక్రమమ్ । నిబద్ధస్త్వం సహ భ్రాత్రా యదా భువి విచేష్టసే ॥౯॥ యువాం ఖలు మహా
యుద్ధే శక్రాశనిసమైశ్శరైః । శాయితౌ ప్రథమం భూమౌ విసంజ్ఞౌ సపురస్సరౌ ॥౧౦॥ స్మృతిర్వా నాస్తి తే మన్యే వ్యక్తం వా
యమసాదనమ్ । గంతుమిచ్ఛసి యస్మాత్త్వం మాం ధర్షయితుమిచ్ఛసి ॥౧౧॥ యది తే ప్రథమే యుద్ధే న దృష్టో మత్పరాక్రమః ।
అద్య తే దర్శయిష్యామి తిష్ఠేదానీం వ్యవస్థితః ॥౧౨॥ ఇత్యుక్త్వా స తు సప్తభిర్బాణైరభివివ్యాధ లక్ష్మణమ్ । దశభిస్తు హనూమం
తం తీక్ష్ణధారైశ్శరోత్తమైః ॥౧౩॥ తతశ్శరశతేనైవ సుప్రయుక్తేన వీర్యవాన్ । క్రోధాద్ద్విగుణసంరబ్ధో నిర్బిభేద విభీషణం

౧౪॥ తత్ప్రేక్ష్యేంద్రజితా కర్మ కృతం రామానుజస్తదా । అచింతయిత్వా ప్రహసన్ నైతత్కించిత్తదాబ్రవీత్ ॥౧౫॥ ముమోచ స శరాన్ ఘోరాన్ సంగృహ్య నరపుంగవః । అభీతవదనః క్రుద్ధో రావణిం లక్ష్మణో యుధి ॥౧౬॥ నైవం రణగతాః శూరాః ప్రహరంతి నిశాచర । లఘవశ్చాల్పవీర్యాశ్చ సుఖా హీమే శరాస్తవ ॥౧౭॥ నైవం శూరాస్తు యుధ్యంతి సమరే జయకాంక్షిణః । ఇత్యేవం తం బ్రువాణస్తు శరవర్షైరవాకిరత్ ॥౧౮॥ తస్య బాణైస్సువిధ్వస్తం కవచం హేమభూషితమ్ । వ్యశీర్యత రథోపస్థే తారాజాలమివాంబరాత్ ॥౧౯॥ విధూతవర్మా నారాచైర్బభూవ స కృతవ్రణః । ఇంద్రజిత్సమరే వీరః ప్రరూఢ ఇవ సానుమాన్ ॥౨౦॥ తతశ్శరసహస్రేణ సంక్రుద్ధో రావణాత్మజః । బిభేద సమరే వీరం లక్ష్మణం భీమవిక్రమః ॥౨౧॥ వ్యశీర్యత మహద్దివ్యం కవచం లక్ష్మణస్య చ । కృతప్రతికృతాన్యోన్యం బభూవతురభిద్రుతౌ ॥౨౨॥ అభీక్ష్ణం నిశ్వసంతౌ తౌ యుధ్యేతాం తుములం యుధి । శరసంకృత్తసర్వాంగౌ సర్వతో రుధిరోక్షితౌ ॥౨౩॥ సుదీర్ఘకాలం తౌ వీరావన్యోన్యం నిశితైశ్శరైః । తతక్షతుర్మహాత్మానౌ రణకర్మవిశారదౌ ॥౨౪॥ బభూవతుశ్చాత్మజయే యత్తౌ భీమపరాక్రమౌ । తౌ శరౌఘైస్తదా కీర్ణౌ నికృత్తకవచధ్వజౌ ॥౨౫॥ స్రవంతౌ రుధిరం చోష్ణం జలం ప్రస్రవణావివ । శరవర్షం తతో ఘోరం ముంచంతౌ భీమనిస్వనౌ ॥౨౬॥ సాసారయోరివాకాశే నీలయోః కాలమేఘయోః । తయోరథ మహాన్కాలో వ్యతీయాద్యుధ్యమానయోః ॥౨౭॥ న చ తౌ యుద్ధవైముఖ్యం శ్రమం వాప్యుపజగ్మతుః । అస్త్రాణ్యస్త్రవిదాం శ్రేష్ఠౌ దర్శయంతౌ పునః పునః ॥౨౮॥ శరానుచ్చావచాకారానంతరిక్షే బబంధతుః । వ్యపేతదోషమస్యంతౌ లఘు చిత్రం చ సుష్ఠు చ ॥౨౯॥ ఉభౌ తౌ తుములం ఘోరం చక్రతుర్నరరాక్షసౌ । తయోః పృథక్పృథగ్భీమః శుశ్రువే తలనిస్వనః ॥౩౦॥ ప్రాకంపయజ్జనం ఘోరో నిర్ఘాత ఇవ దారుణః । స తయోర్భ్రాజతే శబ్దస్తదా సమరసక్తయోః ॥౩౧॥ సుఘోరయోర్నిష్టనతోర్గగనే మేఘయోర్యథా । సువర్ణపుంఖైర్నారాచైర్బలవంతౌ కృతవ్రణౌ ॥౩౨॥ ప్రసుస్రువాతే రుధిరం కీర్తిమంతౌ జయే ధృతౌ । తే గాత్రయోర్నిపతితా రుక్మపుంఖాశ్శరా యుధి ॥౩౩॥ అసృగ్దిగ్ధా వినిష్పేతుర్వివిశుర్ధరణీతలమ్ । అన్యే సునిశితైశ్శస్త్రైరాకాశే సంజఘట్టిరే ॥౩౪॥ బభంజుశ్చిచ్ఛిదుశ్చాపి తయోర్బాణాస్సహస్రశః । స బభూవ రణే ఘోరస్తయోర్బాణమయశ్చయః ॥౩౫॥ అగ్నిభ్యామివ దీప్తాభ్యాం సత్రే కుశమయశ్చయః । తయోః కృతవ్రణౌ దేహౌ శుశుభాతే మహాత్మనోః ॥౩౬॥ సపుష్పావివ నిష్పత్రౌ వనే కింశుకశాల్మలీ । చక్రతుస్తుములం ఘోరం సన్నిపాతం ముహుర్ముహుః ॥౩౭॥ ఇంద్రజిల్లక్ష్మణశ్చైవ పరస్పరవధైషిణౌ । లక్ష్మణో రావణిం యుద్ధే రావణిశ్చాపి లక్ష్మణమ్ ॥౩౮॥ అన్యోన్యం తావభిఘ్నంతౌ న శ్రమం ప్రత్యపద్యతామ్ । బాణజాలైశ్శరీరస్థైరవగాఢైస్తరస్వినౌ ॥౩౯॥ శుశుభాతే మహావీర్యౌ ప్రరూఢావివ పర్వతౌ । తయో రుధిరసిక్తాని సంవృతాని శరైర్భృశమ్ ॥౪౦॥ బభ్రాజుస్సర్వగాత్రాణి జ్వలంత ఇవ పావకాః । తయోరథ మహాన్కాలో వ్యత్యయాద్యుధ్యమానయోః ॥౪౧॥ న చ తౌ యుద్ధవైముఖ్యం శ్రమం వాప్యుపజగ్మతుః ॥ అథ సమరపరిశ్రమం నిహంతుం సమరముఖేష్వజితస్య లక్ష్మణస్య । ప్రియహితముపపాదయన్మహౌజాస్సమరముపేత్య విభీషణోఽవతస్థే ॥౪౨॥ ఇతి శ్రీమద్రామాయణే-యుద్ధకాండే - ఏకోననవతితమస్సర్గః ॥

****

యుధ్యమానౌ తు తౌ దృష్ట్వా ప్రసక్తౌ నరరాక్షసౌ । ప్రభిన్నావివ మాతంగౌ పరస్పరవధైషిణౌ ॥౧॥ తౌ ద్రష్టుకామస్సంగ్రామే పరస్పరగతౌ బలీ । శూరస్స రావణభ్రాతా తస్థౌ సంగ్రామమూర్ధని ॥౨॥ తతో విస్ఫారయామాస మహద్ధనురవస్థితః । ఉత్ససర్జ చ తీక్ష్ణాగ్రాన్రాక్షసేషు మహాశరాన్ ॥౩॥ తే శరాశ్శిఖిసంకాశా నిపతంతస్సమాహితాః । రాక్షసాన్దారయామాసుర్వజ్రాశనయో యథా ॥౪॥ విభీషణస్యానుచరాస్తేపి శూలాసిపట్టిసైః । చిచ్ఛిదుస్సమరే శూరా రాక్షసాన్రాక్షసోత్తమాః ॥౫॥ రాక్షసైస్తైః పరివృతస్స తదా తు విభీషణః । బభౌ మధ్యే ప్రహృష్టానాం కలభానామివ ద్విపః ॥౬॥ తతస్సంచోదయానో వై హరీన్రక్షోరణప్రియాన్ । ఉవాచ వచనం కాలే కాలజ్ఞో రక్షసాం వరః ॥౭॥ ఏకోఽయం రాక్షసేంద్రస్య పరాయణమివస్థితః । ఏతచ్ఛేషం బలం తస్య కిం తిష్ఠత హరీశ్వరాః ॥౮॥ అస్మిన్వినిహతే పాపే రాక్షసే రణమూర్ధని । రావణం వర్జయిత్వా తు శేషమస్య హతం బలమ్ ॥౯॥ ప్రహస్తో నిహతో వీరో నికుంభశ్చ మహాబలః । కుంభకర్ణశ్చ కుంభశ్చ ధూమ్రాక్షశ్చ నిశాచరః ॥౧౦॥ జంబుమాలీ మహామాలీ తీక్ష్ణవేగోఽశనిప్రభః । సుప్తఘ్నో యజ్ఞకోపశ్చ వజ్రదంష్ట్రశ్చ రాక్షసః ॥౧౧॥ సంహ్రాదీ వికటో నిఘ్నస్తపనో దమ ఏవ చ । అగ్నికేతుశ్చ దుర్ధర్షో రశ్మికేతుశ్చ వీర్యవాన్ ॥

౧౨॥విద్యుజ్జిహ్వో ద్విజిహ్వశ్చ సూర్యశత్రుశ్చ రాక్షసః।అకంపనస్సుపార్శ్వశ్చ చక్రమాలీచ రాక్షసః॥౧౩॥కంపనస్స
త్త్వవంతౌ తౌ దేవాంతకనరాంతకౌ। మకరాక్షోతికాయశ్చ త్రిశిరాశ్చాపి వీర్యవాన్॥౧౪॥వజ్రకోపో విరూపాక్షో వజ్ర
ముష్టిశ్చ రాక్షసః। ప్రభాసః ప్రఘసశ్చైవ ప్రజంఘో జంఘ ఏవచ॥౧౫॥ఏతాన్నిహత్యాతిబలాన్ బహూన్ రాక్షససత్త
త్తమాన్। బాహుభ్యాం సాగరం తీర్త్వా లంఘ్యతాం గోష్పదం లఘు॥౧౬॥ఏతావదేవ శేషం వో జేతవ్యమిహ వానరాః।
హతాస్సర్వే సమాగమ్య రాక్షసా బలదర్పితాః॥౧౭॥అయుక్తం నిధనం కర్తుం పుత్రస్య జనితుర్మమ। ఘృణామపాస్య
రామార్థే నిహన్యాం భ్రాతురాత్మజమ్॥౧౮॥హంతుకామస్య మే బాష్పం చక్షుశ్చైవ నిరుధ్యతి।తమేవైష మహాబాహు
ర్లక్ష్మణశ్శమయిష్యతి॥౧౯॥వానరా ఘ్నత సంభూయ భృత్యానస్య సమీపగాన్। ఇతి తేనాతియశసా రాక్షసేనాభిచోది
తాః॥౨౦॥వానరేంద్రా జహృషిరే లాంగూలాని చ వివ్యధుః।తతస్తే కపిశార్దూలాః క్ష్వేళంతశ్చ ముహుర్ముహుః॥౨౧॥ము
ముచుర్వివిధాన్నాదాన్ మేఘాన్దృష్ట్వేవ బర్హిణః।జాంబవానపి తైస్సర్వైః స్వయూథైరభిసంవృతః॥౨౨॥అశ్మభిస్తా
డయామాస నఖైర్దంతైశ్చ రాక్షసాన్।నిఘ్నంతమృక్షాధిపతిం రాక్షసాస్తే మహాబలాః॥౨౩॥పరివవ్రుర్భయం త్యక్త్వా
తమనేకవిధాయుధాః।శరైః పరశుభిస్తీక్ష్ణైః పట్టసైర్యష్టితోమరైః॥౨౪ ॥జాంబవంతం మృధే జఘ్నుర్నిఘ్నంతం రాక్షసీం
చమూమ్। స సంప్రహారస్తుములస్సంజజ్ఞే కపిరక్షసామ్॥౨౫॥దేవాసురాణాం క్రుద్ధానాం యథా భీమో మహాస్వనః। హ
నూమానపి సంక్రుద్ధస్సాలముత్పాట్య వీర్యవాన్॥౨౬॥రక్షసాం కదనం చక్రే దద్రువుస్తే సహస్రశః। స దత్వా తుములం
యుద్ధం పితృవ్యస్యేంద్రజిన్మృధే॥౨౭॥లక్ష్మణం పరవీరఘ్నం పునరేవాభ్యధావత। తౌ ప్రయుద్ధౌ తదా వీరౌ మృధే లక్ష్మణరా
క్షసౌ॥౨౮॥శరౌఘానభివర్షంతౌ జఘ్నతుస్తౌ పరస్పరమ్। అభీక్ష్ణమంతర్దధతుశ్శరజాలైర్మహాబలౌ॥౨౯॥చంద్రాది
త్యావివోష్ణాంతే యథా మేఘాంతరస్థితౌ।నహ్యాదానం న సంధానం ధనుషో వా పరిగ్రహః॥౩౦॥నవిప్రమోక్షో బాణానాం
నవికర్షో నవిగ్రహః। న ముష్టిప్రతిసంధానం న లక్ష్యప్రతిపాదనమ్॥౩౧ ॥అదృశ్యత తయోస్తత్ర యుధ్యతోః పాణిలాఘ
వాత్। చాపవేగవినిర్ముక్తబాణజాలైస్సమంతతః॥౩౨॥అంతరిక్షే చ సంఛన్నే న రూపాణి చకాశిరే। లక్ష్మణో రావణిం
ప్రాప్య రావణిశ్చాపి లక్ష్మణమ్॥౩౩॥అవ్యవస్థా భవత్యుగ్రా తాభ్యామన్యోన్యనిగ్రహే। తాభ్యాముభాభ్యాం తరసా వి
సృష్టైర్విశిఖైశ్శితైః॥౩౪॥నిరంతరమివాకాశం బభూవ తమసావృతమ్।తైః పతద్భిశ్చ బహుభిస్తయోశ్శరశతైశ్శితైః॥౩౫
దిశశ్చ ప్రదిశశ్చైవ బభూవుశ్శరసంకులాః।తమసా సంవృతం సర్వమాసీద్భీమతరం మహత్॥౩౬॥అస్తంగతే సహస్రాం
శౌ సంవృతం తమసేవహి। రుధిరౌఘమహానద్యః ప్రావర్తంత సహస్రశః॥౩౭॥క్రవ్యాదా దారుణా వాగ్భిశ్చిక్షిపుర్భీ
మనిస్వనం।నతదానీం వవౌ వాయుర్నజజ్వాల చ పావకః॥౩౮॥స్వస్త్యస్తు లోకేభ్య ఇతి జజల్పుస్తే మహర్షయః।సముత్
పేతుశ్చ సంభ్రాంతా గంధర్వాస్సహచారణైః॥౩౯॥అథ రాక్షససింహస్య కృష్ణాన్ కనకభూషణాన్। శరైశ్చతుర్భిస్సౌ
మిత్రిర్వివ్యాధ చతురో హయాన్॥౪౦॥తతోపరేణ భల్లేన దృఢేన నిశితేన చ।సంపూర్ణాయతముక్తేన సుపత్త్రేణ సువర్చ
సా॥౪౧॥మహేంద్రాశనికల్పేన సూతస్య విచరిష్యతః। స తేన బాణాశనినా తలశబ్దానునాదినా॥౪౨॥లాఘవాద్రాఘ
వః శ్రీమాన్ శిరః కాయాదపాహరత్। స యంతరి మహాతేజా హతే మండోదరీసుతః॥౪౩॥స్వయం సారథ్యమకరోత్పున
శ్చ ధనురస్పృశత్। తదద్భుతమభూత్తత్ర సామర్థ్యం పశ్యతాం యుధి॥౪౪॥హయేషు వ్యగ్రహస్తం తం వివ్యాధ నిశితైశ్శ
రైః। ధనుష్యథ పునర్వ్యగ్రే హయేషు ముముచే శరాన్॥౪౫॥ఛిద్రేషు తేషు బాణేషు సౌమిత్రిశ్శీఘ్రకృత్తమః। అర్ద
యామాస సంక్రుద్ధో విచరంతమభీతవత్॥౪౬॥నిహతం సారథిం దృష్ట్వా సమరే రావణాత్మజః। ప్రజహౌ సమరోద్ధర్షం విష
ణ్ణస్సబభూవహ॥౪౭॥ విషణ్ణవదనం దృష్ట్వా రాక్షసం హరియూథపాః। తతః పరమసంహృష్టా లక్ష్మణం సమపూజయన్॥
౪౮॥తతః ప్రమాథీ శరభో రభసో గంధమాదనః। అమృష్యమాణాశ్చత్వారశ్చక్రుర్వేగం హరీశ్వరాః॥౪౯॥తే చాస్య హ
యముఖ్యేషు తూర్ణముత్ప్లుత్య వానరాః।చతుర్షుస్సుమహావీర్యా నిపేతుర్భీమవిక్రమాః॥౫౦॥తేషామధిష్ఠితానాం తై
ర్వానరైః పర్వతోపమైః।ముఖేభ్యో రుధిరం రక్తం హయానాం సమవర్తత॥౫౧॥తే హయా మథితా భగ్నా వ్యసవో ధరణీం
గతాః। తే నిహత్య హయాంస్తస్య ప్రమథ్య చ మహారథమ్॥౫౨॥పునరుత్పత్య వేగేన తస్థుర్లక్ష్మణపార్శ్వతః। స హతా
శ్వాదవప్లుత్య రథాన్మథితసారథేః॥౫౩॥ శరవర్షేణ సౌమిత్రిమభ్యధావత రావణిః॥ తతో మహేంద్రప్రతిమస్స లక్ష్మణః

పదాతినం తం నిశితైశ్శరోత్తమైః । సృజంతమాజౌ నిశితాఞ్ఛరోత్తమాన్ భృశం తదా బాణగణైర్న్యవారయత్ ॥౫౪॥ ఇతి
శ్రీమద్యుద్ధకాండే - నవతితమస్సర్గః - **
సహతాశ్వో మహాతేజా భూమౌ తిష్ఠన్నిశాచరః । ఇంద్రజిత్పరమక్రుద్ధః సంప్రజజ్వాల తేజసా ॥౧॥ తౌ ధన్వినౌ జి
ఘాంసంతావన్యోన్యమిషుభిర్భృశమ్ । విజయేనాభినిష్క్రాంతౌ వనే గజవృషావివ ॥౨॥ నిబర్హయంతశ్చాన్యోన్యం తే
రాక్షసవనౌకసః । భర్తారం న జహుర్యుద్ధే సంపతంతస్తతస్తతః ॥౩॥ తతస్తాన్ రాక్షసాన్ సర్వాన్ హర్షయన్ రావణాత్మ
జః । స్తువానో హర్షమాణశ్చ ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥౪॥ తమసా బహులేనేమాస్సంసక్తాస్సర్వతో దిశః । నేహ విజ్ఞాయ
తే స్వో వా పరో వా రాక్షసోత్తమాః ॥౫॥ ధృష్టం భవంతో యుధ్యంతు హరీణాం మోహనాయ వై । అహం తు రథమాస్థాయ ఆ
గమిష్యామి సంయుగమ్ ॥౬॥ తథా భవంతః కుర్వంతు యథేమే కాననౌకసః । న యుధ్యేయుర్దురాత్మానః ప్రవిష్టే నగరం మయి
॥౭॥ ఇత్యుక్త్వా రావణసుతో వంచయిత్వా వనౌకసః । ప్రవివేశ పురీం లంకాం రథహేతోరమిత్రహా ॥౮॥ స రథం భూషయిత్వా
తు రుచిరం హేమభూషితమ్ । ప్రాసాసిశతసంపూర్ణం యుక్తం పరమవాజిభిః ॥౯॥ అధిష్ఠితం హయజ్ఞేన సూతేనాప్తోపదే
శినా । ఆరురోహ మహాతేజా రావణిస్సమితింజయః ॥౧౦॥ స రాక్షసగణైర్ముఖ్యైర్వృతో మండోదరీసుతః । నిర్యయౌ నగ
రాత్తూర్ణం కృతాంతబలచోదితః ॥౧౧॥ సోఽభినిష్క్రమ్య నగరాదింద్రజిత్పరవీరహా । అభ్యయాజ్జవనైరశ్వైర్లక్ష్మణం సవి
భీషణమ్ ॥౧౨॥ తతో రథస్థమాలోక్య సౌమిత్రీ రావణాత్మజమ్ । వానరాశ్చ మహావీర్యా రాక్షసశ్చ విభీషణః ॥౧౩॥ విస్మయం ప
రమం జగ్ముర్లాఘవాత్తస్య ధీమతః । రావణిశ్చాపి సంక్రుద్ధో రణే వానరయూథపాన్ ॥౧౪॥ పాతయామాస బాణౌఘైః
శతశోఽథ సహస్రశః । స మండలీకృతధనూ రావణిస్సమితింజయః ॥౧౫॥ హరీనభ్యహనత్ క్రుద్ధః పరం లాఘవమాస్థితః । తే వ
ధ్యమానా హరయో నారాచైర్భీమవిక్రమాః ॥౧౬॥ సౌమిత్రిం శరణం ప్రాప్తాః ప్రజాపతిమివ ప్రజాః । తతస్సమరకోపే
న జ్వలితో రఘునందనః ॥౧౭॥ చిచ్ఛేద కార్ముకం తస్య దర్శయన్ పాణిలాఘవమ్ । సోఽన్యత్కార్ముకమాదాయ సజ్యం చ
క్రే త్వరన్నివ ॥౧౮॥ తదప్యస్య త్రిభిర్బాణైర్లక్ష్మణో నిరకృంతత । అథైనం ఛిన్నధన్వానమాశీవిషవిషోపమైః ॥౧౯॥ వివ్యా
ధోరసి సౌమిత్రీ రావణిం పంచభిశ్శరైః । తే తస్య కాయం నిర్భిద్య మహాకార్ముకనిస్సృతాః ॥౨౦॥ నిపేతుర్ధరణీం బాణాః
రక్తా ఇవ మహోరగాః । స భిన్నవర్మా రుధిరం వమన్ వక్త్రేణ రావణిః ॥౨౧॥ జగ్రాహ కార్ముకశ్రేష్ఠం దృఢజ్యం బ
లవత్తరమ్ । స లక్ష్మణం సముద్దిశ్య పరం లాఘవమాస్థితః ॥౨౨॥ వవర్ష శరవర్షాణి వర్షాణీవ పురందరః । ముక్తమింద్రజి
తా తత్తు శరవర్షమరిందమః ॥౨౩॥ అవారయదసంభ్రాంతో లక్ష్మణస్సుదురాసదమ్ । సందర్శయామాస తదా రావణిం
రఘునందనః ॥౨౪॥ అసంభ్రాంతో మహాతేజాస్తదద్భుతమివాభవత్ । తతస్తాన్ రాక్షసాన్ సర్వాంస్త్రిభిరేకైకమాహ
వే ॥౨౫॥ అవిధ్యత్పరమక్రుద్ధః శీఘ్రమస్త్రం ప్రదర్శయన్ । రాక్షసేంద్రసుతం చాపి బాణౌఘైస్సమతాడయత్ ॥౨౬॥ సోఽతి
విద్ధో బలవతా శత్రుణా శత్రుఘాతినా । అసక్తం ప్రేషయామాస లక్ష్మణాయ బహూన్ శరాన్ ॥౨౭॥ తానప్రాప్తాన్ శితై
ర్బాణైశ్చిచ్ఛేద రఘునందనః । సారథేరస్య చ రణే రథినో రథిసత్తమః ॥౨౮॥ శిరో జహార ధర్మాత్మా భల్లేనానతపర్వణా । అ
సూతాస్తే హయాస్తస్య రథమూహురవిక్లబాః ॥౨౯॥ మండలాన్యభిధావంతస్తదద్భుతమివాభవత్ । అమర్షవశమాప
న్నః సౌమిత్రిర్దృఢవిక్రమః ॥౩౦॥ ప్రత్యవిధ్యద్ధయాంస్తస్య శరైర్విత్రాసయన్ రణే । అమృష్యమాణస్తత్కర్మ రావ
ణస్య సుతో బలీ ॥౩౧॥ వివ్యాధ దశభిర్బాణైస్సౌమిత్రిం తమమర్షణమ్ । తే తస్య వజ్రప్రతిమాః శరాస్సర్పవిషోపమాః ॥
౩౨॥ విలయం జగ్మురాహత్య కవచం కాంచనప్రభమ్ । అభేద్యకవచం మత్వా లక్ష్మణం రావణాత్మజః ॥౩౩॥ లలాటే లక్ష్మణం
బాణైస్సుపుంఖైస్త్రిభిరింద్రజిత్ । అవిధ్యత్పరమక్రుద్ధః శీఘ్రమస్త్రం ప్రదర్శయన్ ॥౩౪॥ తైః పృషత్కైర్లలాటస్థైశ్శుశు
భే రఘునందనః । రణాగ్రే సమరశ్లాఘీ త్రిశృంగ ఇవ పర్వతః ॥౩౫॥ స తదాప్యర్దితో బాణై రాక్షసేన మహామృధే । తమా
శు ప్రతివివ్యాధ లక్ష్మణః పంచభిశ్శరైః ॥౩౬॥ వికృష్యేంద్రజితో యుద్ధే వదనే శుభకుండలే । లక్ష్మణేంద్రజితౌ వీరౌ మహాబల
శరాసనౌ ॥౩౭॥ అన్యోన్యం జఘ్నతుర్బాణైర్విశిఖైర్భీమవిక్రమౌ । తతశ్శోణితదిగ్ధాంగౌ లక్ష్మణేంద్రజితావుభౌ ॥౩౮॥
రణే తౌ రేజతుర్వీరౌ పుష్పితావివ కింశుకౌ । తౌ పరస్పరమభ్యేత్య సర్వగాత్రేషు ధన్వినౌ ॥౩౯॥ ఘోరైర్వివ్యధతుర్బా
ణైః కృతభావావుభౌ జయే । తతస్సమరకోపేన సంయుక్తో రావణాత్మజః ॥౪౦॥ విభీషణం త్రిభిర్బాణైర్వివ్యాధ వదనే శు

భే॥ అథో ముక్తైస్త్రిభిర్విద్ధ్వా రాక్షసేంద్రం విభీషణమ్॥౪౧॥ ఏకైకేనాభివివ్యాధ తాన్ సర్వాన్ హరియూథపాన్ ।
తతస్తే వానరాశ్శూరా భిన్నదేహా విచేతసః॥౪౨॥ వ్యథితా విద్రవంతిస్మ రుధిరేణ సముక్షితాః । ఏతస్మిన్నంతరే క్రోధాజ్జ
ఘాన గదయా హయాన్॥౪౩॥ విభీషణో మహాతేజా రావణేస్సుదురాత్మనః। సహతాశ్వాదవప్లుత్య రథాన్నిహతసారథేః॥
౪౪॥ రథశ్శక్తిం మహాతేజాః పితృవ్యాయ ముమోచ హ। తామాపతంతీం సంప్రేక్ష్య సుమిత్రానందవర్ధనః॥౪౫॥ చిచ్ఛేద
నిశితైర్బాణైర్దశధా సాపతద్భువి । తస్మై దృఢధనుః క్రుద్ధో హతాశ్వాయ విభీషణః॥౪౬॥ వజ్రస్పర్శసమాన్ పంచ ససృ
జోరసి మార్గణాన్ । తే తస్య కాయం నిర్భిద్య రుక్మపుంఖా నిమిత్తగాః॥౪౭॥ బభూవుర్లోహితాదిగ్ధా రక్తా ఇవ మహో
రగాః । పితృవ్యస్యస సంక్రుద్ధ ఇంద్రజిచ్ఛరమాదదే॥౪౮॥ ఉత్తమం రక్షసాం మధ్యే యమదత్తం మహాబలః । తం సమీక్ష్య
మహాతేజా మహేషుం తేన సంహితమ్॥౪౯॥ లక్ష్మణోప్యాదదే బాణమన్యం భీమపరాక్రమః । కుబేరేణ స్వయం స్వప్నే
యద్దత్తమమితాత్మనా॥౫౦॥ దుర్జయం దుర్విషహ్యం చ సేంద్రైరపి సురాసురైః। తయోస్తే ధనుషీ శ్రేష్ఠే బాహుభిః పరి
ఘోపమైః॥౫౧॥ వికృష్యమాణే బలవత్ క్రౌంచావివ చుకూజతుః । తాభ్యాం తౌ ధనుషీ శ్రేష్ఠే సంహితౌ సాయకోత్త
మౌ॥౫౨॥ వికృష్యమాణౌ వీరాభ్యాం భృశం జజ్వలతుః శ్రియా। తౌ భాసయంతావాకాశం ధనుర్భ్యాం విశిఖౌ చ్యుతౌ॥౫౩
ముఖేన ముఖమాహత్య సన్నిపేతతురోజసా। సన్నిపాతస్తయో రాసీచ్ఛరయోర్ఘోరరూపయోః॥౫౪॥ సధూమవిస్ఫు
లింగశ్చ తతోగ్నిర్దారుణోభవత్ । తౌ మహాగ్రహసంకాశావన్యోన్యం సన్నిపత్య చ॥౫౫॥ సంగ్రామే చ తదా యాం
తౌ మేదిన్యాం సన్నిపేతతుః । శరౌ ప్రతిహతౌ దృష్ట్వా తావుభౌ రణమూర్ధని॥౫౬॥ వ్రీడితౌ జాతరోషౌ చ లక్ష్మణేంద్రజి
తౌ తదా। సుసంరబ్ధస్తు సౌమిత్రిరస్త్రం వారుణమాదదే॥౫౭॥ రౌద్రం మహేంద్రజిద్యుద్ధే వ్యసృజద్యుధి నిష్ఠితః । తేన తద్వి
హతం శస్త్రం వారుణం పరమాద్భుతమ్॥౫౮॥ తతః క్రుద్ధో మహాతేజా ఇంద్రజిత్సమితింజయః। ఆగ్నేయం సందధే దీప్తం స
ర్వలోకం క్షిపన్నివ॥౫౯॥ సౌరేణాస్త్రేణ తద్వీరో లక్ష్మణః ప్రత్యవారయత్ । తయోస్సుతుములం యుద్ధం సంబభూవాద్భు
తోపమమ్॥౬౦॥ గగనస్థాని భూతాని లక్ష్మణం పర్యవారయన్। అస్త్రం నివారితం దృష్ట్వా రావణిః క్రోధమూర్ఛితః॥౬౧॥ ఆ
సురం శత్రునాశాయ ఘోరమస్త్రం సమాదదే। తస్మాచ్చాపాద్వినిష్పేతుర్భాస్వరాః కూటముద్గరాః॥౬౨॥ శూలాని ము
సలాశ్చైవ గదాః ఖడ్గాః పరశ్వధాః । తద్దృష్ట్వా లక్ష్మణస్సంఖ్యే ఘోరమస్త్రమథాసురమ్॥౬౩॥ అవార్యం సర్వభూతా
నాం సర్వశత్రువినాశనమ్। మాహేశ్వరేణ ద్యుతిమాంస్తదస్త్రం ప్రత్యవారయత్॥౬౪॥ భైరవాభిరుతే భీమే యుద్ధే వా
నరరక్షసామ్। భూతైర్బహుభిరాకాశం విస్మితైరావృతం బభౌ॥౬౫॥ ఋషయః పితరో దేవా గంధర్వా గరుడోరగాః । శత
క్రతుం పురస్కృత్య రరక్షుర్లక్ష్మణం రణే॥౬౬॥ అథాన్యం మార్గణశ్రేష్ఠం సందధే రాఘవానుజః । హుతాశనసమస్ప
ర్శం రావణాత్మజదారణమ్॥౬౭॥ సుపత్రమనువృత్తాంగం సుపర్వాణం సుసంస్థితమ్ । సువర్ణవికృతం వీరః శరీరాంతకరం శ
రమ్॥౬౮॥ దురావారం దుర్విషహం రాక్షసానాం భయావహమ్ । ఆశీవిషవిషప్రఖ్యం దేవసంఘైస్సమర్చితమ్॥౬౯॥ యే
న శక్రో మహాతేజా దానవానజయత్ప్రభుః । పురా దేవాసురే యుద్ధే వీర్యవాన్ హరివాహనః॥౭౦॥ తదైంద్రమస్త్రం సౌ
మిత్రిః సంయుగేష్వపరాజితమ్ । శరశ్రేష్ఠం ధనుశ్శ్రేష్ఠే నరశ్రేష్ఠోభిసందధే॥౭౧॥ సంధాయామిత్రదమనం వికర్షన్ శ
రాసనమ్। సజ్యమాదాయ దుర్ధర్షం కాలో లోకక్షయే యథా॥౭౨॥ సంధాయ ధనుషి శ్రేష్ఠే వికర్షన్నిదమబ్రవీత్ । ల
క్ష్మీవాన్ లక్ష్మణో వాక్యమర్థసాధకమాత్మనః॥౭౩॥ ధర్మాత్మా సత్యసంధశ్చ రామో దాశరథిర్యది। పౌరుషే చాప్రతిద్వం
ద్వః శరైనం జహి రావణిమ్॥౭౪॥ ఇత్యుక్త్వా బాణమాకర్ణం వికృష్య తమజిహ్మగమ్। లక్ష్మణస్సమరే వీరః ససర్జేంద్రజితం ప్ర
తి॥౭౫॥ ఐంద్రాస్త్రేణ సమాయోజ్య లక్ష్మణః పరవీరహా। సశిరస్సశిరస్త్రాణం శ్రీమజ్జ్వలితకుండలమ్॥౭౬॥ ప్రమథ్యేంద్రజి
తః కాయాత్పాతయామాస భూతలే। తద్రాక్షసతనూజస్య ఛిన్నస్కంధం శిరో మహత్॥౭౭॥ తపనీయనిభం భూమౌ దదృ
శే రుధిరోక్షితమ్। హతస్తు నిపపాతాశు ధరణ్యాం రావణాత్మజః॥౭౮॥ కవచీ సశిరస్త్రాణో విధ్వస్తస్సశరాసనః। చుక్రుశుస్తే
తతస్సర్వే వానరాస్సవిభీషణాః॥౭౯॥ హృష్యంతో నిహతే తస్మిన్ దేవా వృత్రవధే యథా । అథాంతరిక్షే దేవానామృషీ
ణాం చ మహాత్మనామ్॥౮౦॥ అభిజజ్ఞే చ సన్నాదో గంధర్వాప్సరసామపి । పతితం తమభిజ్ఞాయ రాక్షసీ సా మహాచమూః॥
౮౧॥ వధ్యమానా దిశో భేజే హరిభిర్జితకాశిభిః। వానరైర్వధ్యమానాస్తే శస్త్రాణ్యుత్సృజ్య రాక్షసాః॥౮౨॥ లంకామభిము

ఖాస్సర్వే నష్టసంజ్ఞాః ప్రధావితాః । దుద్రువుర్బహుధా భీతా రాక్షసాశ్శతశో దిశః ॥౨౩॥ త్యక్త్వా ప్రహరణాన్ సర్వే పట్టసాసిపరశ్వధాః । కేచిల్లంకాం పరిత్రస్తాః ప్రవిష్టా వానరార్దితాః ॥౨౪॥ సముద్రే పతితాః కేచిత్కేచిత్పర్వతమాశ్రితాః । హతమింద్రజితం దృష్ట్వా శయానం సమరక్షితౌ ॥౨౫॥ రాక్షసానాం సహస్రేషు న కశ్చిత్ ప్రత్యదృశ్యత । యథాస్తంగత ఆదిత్యే నైవ తిష్ఠంతి రశ్మయః ॥౨౬॥ తథా తస్మిన్నిపతితే రాక్షసాస్తే గతా దిశః । శాంతరశ్మిరివాదిత్యో నిర్వాణ ఇవ పావకః ॥౨౭॥ బభూవ స మహాతేజా రావణిర్గతజీవితః । ప్రశాంతపీడాబహులో నష్టారిష్టః ప్రహర్షవాన్ ॥౨౮॥ బభూవ లోకః పతితే రాక్షసేంద్రసుతే తదా । హర్షం చ శక్రో భగవాన్ సహ సర్వైస్సురర్షభైః ॥౨౯॥ జగామ నిహతే తస్మిన్ రాక్షసే పాపకర్మణి । ఆకాశే చాపి దేవానాం శుశ్రువే దుందుభిస్వనః ॥౩౦॥ నృత్యద్భిరప్సరోభిశ్చ గంధర్వైశ్చ మహాత్మభిః । వవృషుః పుష్పవర్షాణి తదద్భుతమభూత్తదా ॥౩౧॥ ప్రశశంసుర్హతే తస్మిన్ రాక్షసే క్రూరకర్మణి । శుద్ధా ఆపో దిశశ్చైవ జహృషుర్దైత్యదానవాః ॥౩౨॥ ఆజగ్ముః పతితే తస్మిన్ సర్వలోకభయావహే । ఊచుశ్చ సహితాస్తుష్టా దేవగంధర్వదానవాః ॥౩౩॥ విజ్వరాశ్శాంతకలుషా బ్రాహ్మణా విచరంత్వితి । తతోఽభ్యనందన్ సంహృష్టాస్సమరే హరియూథపాః ॥౩౪॥ తమప్రతిబలం దృష్ట్వా హతం నైరృతపుంగవమ్ । విభీషణో హనూమాంశ్చ జాంబవాంశ్చర్క్షయూథపః ॥౩౫॥ విజయేనాభినందంతస్తుష్టువుశ్చాపి లక్ష్మణమ్ । క్ష్వేళంతశ్చ నదంతశ్చ గర్జంతశ్చ ప్లవంగమాః ॥౩౬॥ లబ్ధలక్షా రఘుసుతం పరివార్యోపతస్థిరే । లాంగూలాని ప్రవిధ్యంతః స్ఫోటయంతశ్చ వానరాః ॥౩౭॥ లక్ష్మణో జయతీత్యేవం వాక్యం విశ్రావయంస్తదా । అన్యోన్యం చ సమాశ్లిష్య కపయో హృష్టమానసాః ॥౩౮॥ చక్రురుచ్చావచగుణా రాఘవాశ్రయజాః కథాః ॥ తదసుకరమథాభీక్ష్య హృష్టాః ప్రియసుహృదో యుధి లక్ష్మణస్య కర్మ । పరమముపలభన్మనః ప్రహర్షం వినిహతమింద్రరిపుం నిశమ్య దేవాః ॥౩౯॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - ఏకనవతితమస్సర్గః - ********************************

రుధిరక్లిన్నగాత్రస్తు లక్ష్మణశ్శుభలక్షణః । బభూవ హృష్టస్తం హత్వా శక్రజేతారమాహవే ॥౧॥ తతస్స జాంబవం తం చ హనూమంతం చ వీర్యవాన్ । సంనివర్త్య మహాతేజాస్తాంశ్చ సర్వాన్ వనౌకసః ॥౨॥ ఆజగామ తతశ్శీఘ్రం యత్ర సుగ్రీవరాఘవౌ । విభీషణమవష్టభ్య హనూమంతం చ లక్ష్మణః ॥౩॥ తతో రామమభిక్రమ్య సౌమిత్రిరభివాద్య చ । తస్థౌ భ్రాతృసమీపస్థ ఇంద్రస్యేవ బృహస్పతిః ॥౪॥ నిశ్వసన్నివ చాగమ్య రాఘవాయ మహాత్మనే । ఆచచక్షే తదా వీరో ఘోరమింద్రజితో వధమ్ ॥౫॥ రావణేస్తు శిరశ్ఛిన్నం లక్ష్మణేన మహాత్మనా । న్యవేదయత రామాయ తదా హృష్టో విభీషణః ॥౬॥ శ్రుత్వైవ తత్తు మహావీర్యో లక్ష్మణేనేంద్రజిద్వధమ్ । ప్రహర్షమతులం లేభే రామో వాక్యమువాచ హ ॥౭॥ సాధు లక్ష్మణ తుష్టోఽస్మి కర్మణా సుకరం కృతమ్ । రావణేర్హి వినాశేన జితమిత్యుపధారయ ॥౮॥ స తం శిరస్యుపాఘ్రాయ లక్ష్మణం లక్ష్మివర్ధనమ్ । లజ్జమానం బలాత్స్నేహాదంకమారోప్య వీర్యవాన్ ॥౯॥ ఉపవేశ్య తముత్సంగే పరిష్వజ్యావపీడితమ్ । భ్రాతరం లక్ష్మణం స్నిగ్ధం పునః పునరుదైక్షత ॥౧౦॥ శల్యసంపీడితం శస్తం నిశ్వసంతం తు లక్ష్మణమ్ । రామస్తు దుఃఖసంతప్తస్తదా నిశ్వసితో భృశమ్ ॥౧౧॥ మూర్ధ్ని చైనముపాఘ్రాయ భూయస్సంస్పృశ్య చ త్వరన్ । ఉవాచ లక్ష్మణం వాక్యమాశ్వాస్య పురుషర్షభః ॥౧౨॥ కృతం పరమకల్యాణం కర్మ దుష్కరకర్మణా । అద్య మన్యే హతే పుత్రే రావణం నిహతం యుధి ॥౧౩॥ అద్యాహం విజయీ శత్రౌ హతే తస్మిన్ దురాత్మని । రావణస్య నృశంసస్య దిష్ట్యా వీర త్వయా రణే ॥౧౪॥ ఛిన్నో హి దక్షిణో బాహుః స హి తస్య వ్యపాశ్రయః । విభీషణహనూమద్భ్యాం కృతం కర్మ మహద్రణే ॥౧౫॥ అహోరాత్రైస్త్రిభిర్వీరః కథంచిద్వినిపాతితః । నిరమిత్రః కృతోఽస్మ్యద్య నిర్యాస్యతి హి రావణః । బలవ్యూహేన మహతా శ్రుత్వా పుత్రం నిపాతితమ్ ॥౧౬॥ తం పుత్రవధసంతప్తం నిర్యాంతం రాక్షసాధిపమ్ । బలేనావృత్య మహతా నిహనిష్యామి దుర్జయమ్ ॥౧౭॥ త్వయా లక్ష్మణ నాథేన సీతా చ పృథివీ చ మే । న దుష్ప్రాపా హతే త్వద్య శక్రజేతరి చాహవే ॥౧౮॥ స తం భ్రాతరమాశ్వాస్య పరిష్వజ్య చ రాఘవః । రామస్సుషేణం ముదితస్సమాభాష్యేదమబ్రవీత్ ॥౧౯॥ సశల్యోఽయం మహాప్రాజ్ఞః సౌమిత్రిర్మిత్రవత్సలః । యథా భవతి సుస్వస్థస్తథా త్వం సముపాచర ॥౨౦॥ విశల్యః క్రియతాం క్షిప్రం సౌమిత్రిస్సవిభీషణః । ఋక్షవానరసైన్యానాం శూరాణాం ద్రుమయోధినామ్ ॥౨౧॥ యే చాప్యన్యేఽత్ర యుధ్యంతి సశల్యా వ్రణినస్తథా । తేఽపి సర్వే ప్రయత్నేన క్రియంతాం సుఖినస్త్వయా ॥౨౨॥ ఏవముక్తస్తు రామేణ మహాత్మా హరియూథపః । లక్ష్మణాయ దదౌ నస్తస్సుషేణః పరమౌ

ష్టధిమ్॥౨౩॥సతస్యాగంధమాఘ్రాయవిశల్యస్సమపద్యత।తథానిర్వేదనశ్చైవసంరూఢవ్రణఏవచ॥౨౪॥విభీషణముఖా
నాంచసుహృదాంరాఘవాజ్ఞయా। సర్వవానరముఖ్యానాంచికిత్సాంసతదాకరోత్ ॥౨౫॥తతఃప్రకృతిమాపన్నోహృత
శల్యోగతవ్యథః । సౌమిత్రిర్ముదితస్తత్రక్షణేనవిగతజ్వరః ॥ ౨౬ ॥ తథైవరామఃప్లవగాధిపస్తదావిభీషణశ్చర్క్షపతిశ్చ
జాంబవాన్ । అవేక్ష్యసౌమిత్రిమరోగముత్థితంముదాససైన్యాస్సుచిరంజహర్షిరే॥౨౭॥ అపూజయత్కర్మసలక్ష్మణ
స్యసుదుష్కరందాశరథిర్మహాత్మా। హృష్టాబభూవుర్యుధియాథపేంద్రానిశమ్యతంశక్రజితంనిపాతితమ్॥ ౨౮ ॥ ఇతి
శ్రీమద్యుద్ధకాండే - ద్వినవతితమస్సర్గః **

తతఃపౌలస్త్యసచివాఃశ్రుత్వాచేంద్రజితోవధమ్।ఆచచక్షురభిజ్ఞాయదశగ్రీవాయసవ్యథాః॥౧॥ యుద్ధేహతో
మహారాజలక్ష్మణేనతవాత్మజః । విభీషణసహాయేనమిషతాంనోమహాద్యుతిః॥౨॥శూరేణసహసంగమ్యసంయుగేష్వప
రాజితః। లక్ష్మణేనహతశ్శూరఃపుత్రస్తవమహేంద్రజిత్ ॥౩॥గతస్సపరమాన్లోకాన్శరైస్సంతాప్యలక్ష్మణమ్ ।సతం
ప్రతిభయంశ్రుత్వావధంపుత్రస్యదారుణమ్॥౪॥ ఘోరమింద్రజితస్సంఖ్యేకశ్మలంచావిశన్మహత్ । ఉపలభ్యచిరాత్సం
జ్ఞాంరాజారాక్షసపుంగవః॥౫॥పుత్రశోకార్దితోదీనోవిలలాపాకులేంద్రియః। హారాక్షసచమూముఖ్యమమవత్సమహార
థ॥౬॥జిత్వేంద్రంకథమద్యత్వంలక్ష్మణస్యవశంగతః।ననుత్వమిషుభిఃక్రుద్ధోభింద్యాఃకాలాంతకావపి॥౭॥మందరస్యాపిశృం
గాణికింపునర్లక్ష్మణంయుధి। అద్యవైవస్వతోరాజాభూయోబహుమతోమమ॥౮॥యేనాద్యత్వంమహాబాహోసం
యుక్తఃకాలధర్మణా। ఏషపంథాస్సుయోధానాంసర్వామరగణేష్వపి॥౯॥యఃకృతేహన్యతేభర్తుఃసపుమాన్స్వర్గ
మృచ్ఛతి। అద్యదేవగణాస్సర్వేలోకపాలాస్తథర్షయః॥౧౦॥హతమింద్రజితంశ్రుత్వాసుఖంస్వప్స్యంతినిర్భయాః।
అద్యలోకాస్త్రయఃకృత్స్నాఃపృథివీచసకాననా॥౧౧॥ఏకేనేంద్రజితాహీనాశూన్యేవప్రతిభాతిమే। అద్యనైరృతకన్యా
నాంశ్రోష్యామ్యంతఃపురేరవమ్॥౧౨॥కరేణుసంఘస్యయథానినదంగిరిగహ్వరే।యౌవరాజ్యంచలంకాంచరక్షాంసిచప
రంతప॥౧౩॥మాతరంమాంచభార్యాంచక్వగతోఽసివిహాయనః। మమనామత్వయావీరగతస్యయమసాదనమ్॥౧౪॥ప్రేత
కార్యాణికార్యాణివిపరీతేహివర్తసే।సత్వంజీవతిసుగ్రీవేలక్ష్మణేచసరాఘవే॥౧౫॥మమశల్యమనుద్ధృత్యక్వగతోఽసివి
హాయనః। ఏవమాదివిలాపార్తంరావణంరాక్షసాధిపమ్॥౧౬॥ఆవివేశమహాన్కోపఃపుత్రవ్యసనసంభవః।ప్రకృత్యా
కోపనంహ్యేనంరావణంపునరాధయః॥౧౭॥దీప్తంసందీపయామాసుర్ఘర్మేఽర్కమివరశ్మయః। లలాటేభ్రుకుటీభిశ్చసం
గతాభిర్వ్యరోచత॥౧౮॥యుగాంతేసహనక్రైస్తుమహోర్మిభిరివోదధిః। కోపాద్విజృంభమాణస్యవక్త్రాద్వ్యక్తం
మభిజ్వలన్॥౧౯॥ఉత్పపాతసధూమోఽగ్నిర్వృత్రస్యవదనాదివ।సపుత్రవధసంతప్తశ్శూరఃక్రోధవశంగతః॥౨౦॥సమీ
క్ష్యరావణోబుద్ధ్యావైదేహ్యారోచయద్వధమ్। తస్యప్రకృత్యారక్తేచరక్తేక్రోధాగ్నినాపిచ॥ ౨౧॥ రావణస్యమహా
ఘోరేదీప్తేనేత్రేబభూవతుః।ఘోరంప్రకృత్యారూపంతుతస్యక్రోధాగ్నిమూర్ఛితమ్॥౨౨॥బభూవరూపంక్రుద్ధస్య
రుద్రస్యేవదురాసదమ్। తస్యక్రుద్ధస్యనేత్రాభ్యాంప్రాపతన్నాస్రబిందవః॥౨౩॥దీప్తాభ్యామివదీపాభ్యాంసార్చి
షస్స్నేహబిందవః।దంతాన్విదశతస్తస్యశ్రూయతేదశనస్వనః॥౨౪॥ యంత్రస్యావేష్ట్యమానస్యమహతోదానవైరివ॥
కాలాగ్నిరివసంక్రుద్ధోయాంయాందిశమవైక్షత॥౨౫॥ తస్యాంతస్యాంభయత్రస్తారాక్షసాస్సంవిలిల్యిరే।తమంతకమివ
క్రుద్ధంచరాచరజిఘాంసిషుమ్॥౨౬॥వీక్షమాణందిశస్సర్వారాక్షసానోపచక్రముః। తతఃపరమసంక్రుద్ధోరావణోరాక్ష
సాధిపః॥౨౭॥అబ్రవీద్రక్షసాంమధ్యేసంస్తంభయితుమాహవే।మయావర్షసహస్రాణిచరిత్వాదుశ్చరంతపః॥౨౮॥తే
షుతేష్వవకాశేషుస్వయంభూఃపరితోషితః। తస్యైవతపసఃపుష్ట్యాప్రసాదాచ్చస్వయంభువః॥౨౯। నాసురేభ్యోనదేవే
భ్యోభయంమమకదాచన। కవచంబ్రహ్మదత్తంమేయదాదిత్యసమప్రభమ్॥౩౦॥దేవాసురవిమర్దేషునభిన్నంవజ్రశ
క్తిభిః। తేనమామద్యసంయుక్తంరథస్థమిహసంయుగే॥౩౧॥ప్రతీయాత్కోఽద్యమాంప్రాప్యసాక్షాదపిపురందరః। య
త్తదాభిప్రసన్నేనసశరంకార్ముకంమహత్॥౩౨॥దేవాసురవిమర్దేషుమమదత్తంస్వయంభువా। అద్యతూర్యశతై
ర్భీమంధనురుత్థాప్యతాంమమ॥౩౩॥రామలక్ష్మణయోరేవవధాయపరమాహవే। సపుత్రవధసంతప్తశ్శూరఃక్రోధవ
శంగతః॥౩౪॥సమీక్ష్యరావణోబుద్ధ్యాసీతాంహంతుంవ్యవస్యత। ప్రత్యవేక్ష్యతుతామ్రాక్షస్సుఘోరోఘోరదర్శ

నః॥౩౫॥దీనోదీనస్వరాన్సర్వాంస్తానువాచనిశాచరాన్ । మాయయామమవత్సేనవంచనార్థంవనౌకసామ్॥౩౬॥
కించిదేవహతంతత్ర సీతేయమితిదర్శితమ్ । తదిదంసత్యమేవాహంకరిష్యే ప్రియమాత్మనః॥౩౭॥వైదేహీంనాశయిష్యా
మిక్షత్రబంధుమనువ్రతామ్।ఇత్యేవముక్త్వాసచివాన్ఖడ్గమాశుపరామృశత్॥౩౮॥ఉద్ధృత్యగుణసంపన్నంవిమలాంబర
వర్చసమ్। నిష్పపాతసవేగేనసభార్యస్సచివైర్వృతః॥౩౯॥ రావణఃపుత్రశోకేనభృశమాకులచేతనః। సంక్రుద్ధఃఖడ్గ
మాదాయసహసాయత్రమైథిలీ॥ ౪౦ ॥వ్రజతోరాక్షసేంద్రస్యసింహనాదంప్రచుక్రుశుః । ఊచుశ్చాన్యోన్యమాశ్లిష్య
సంక్రుద్ధంప్రేక్ష్యరాక్షసాః॥ ౪౧ ॥ అద్యైనంతావుభౌదృష్ట్వాభ్రాతరౌప్రవ్యథిష్యతః । లోకపాలాహిచత్వారఃక్రు
ద్ధేనానేననిర్జితాః॥౪౨॥బహవశ్శత్రవశ్చాన్యేసంయుగేషునిపాతితాః । త్రిషులోకేషురత్నానిభుంక్తేచాహృత్యరావ
ణః॥౪౩॥విక్రమేచబలేచైవనాస్త్యస్యసదృశోభువి । తేషాంసంజల్పమానానామశోకవనికాంగతామ్॥౪౪॥ అభిదుద్రా
వవైదేహీంరావణఃక్రోధమూర్ఛితః । వార్యమాణస్ససంక్రుద్ధస్సుహృద్భిర్హితబుద్ధిభిః॥౪౫ ॥ అభ్యధావతసంక్రుద్ధః
ఖేగ్రహోరోహిణీమివ।మైథిలీరక్ష్యమాణాతురాక్షసీభిరనిందితా॥౪౬॥చింతయంతీరణగతంరాఘవంసానుజంసతీ।తం
తథాక్రోధదీప్తంతుమాయాంతంజనకాత్మజా ॥౪౭ ॥ దదర్శరాక్షసంక్రుద్ధంనిస్త్రింశవరధారిణమ్ । తంనిశామ్యసని
స్త్రింశంవ్యథితాజనకాత్మజా॥౪౮॥నివార్యమాణంబహుశస్సుహృద్భిర్హితబుద్ధిభిః। సీతాదుఃఖసమావిష్టావిలపంతీదమ
బ్రవీత్॥౪౯॥ యథాయంమామభిక్రుద్ధఃసమభిద్రవతిస్వయమ్ । వధిష్యతిసనాథాంమామనాథామివదుర్మతిః॥౫౦॥
బహుశఃప్రార్థయన్నేషభర్తారంమామనువ్రతామ్ । భార్యాభవరమస్వేతిప్రత్యాఖ్యాతోధ్రువంమయా॥ ౫౧ ॥
సోయంమామనుపస్థానాద్వ్యక్తంనైరాశ్యమాగతః । క్రోధమోహసమావిష్టోనిహంతుంమాంసముద్యతః ॥ ౫౨ ॥
అథవాతౌనరవ్యాఘ్రౌభ్రాతరౌరామలక్ష్మణౌ । మన్నిమిత్తమనార్యేణసమరేద్యనిపాతితౌ ॥ ౫౩ ॥ భైరవోహిమ
హానాదోరాక్షసానాంశ్రుతోమయా । బహూనామివహృష్టానాంతథావిక్రోశతాంప్రియమ్॥ ౫౪ ॥ అహోధి
ఙ్మన్నిమిత్తోయంవినాశోరాజపుత్రయోః ।అథవాపుత్రశోకేనఅహత్వారామలక్ష్మణౌ॥౫౫॥ విధమిష్యతిమాంరౌద్రో
రాక్షసఃపాపనిశ్చయః। హనూమతోపియద్వాక్యంనకృతంతుక్షుద్రయామయా॥౫౬॥యద్యహంతస్యపృష్ఠేనతదాయా
యామనిందితా । నాద్యైవమనుశోచేయంభర్తురంకగతాసతీ॥౫౭॥ మన్యేతుహృదయంతస్యాఃకౌసల్యాయాఃఫలిష్య
తి। ఏకపుత్రాయదాపుత్రంవినష్టంశ్రోష్యతేయుధి॥౫౮॥సాహిజన్మచబాల్యంచయౌవనంచమహాత్మనః।ధర్మకార్యా
ణిరూపంచరుదంతీసంస్మరిష్యతి॥౫౯॥నిరాశానిహతేపుత్రేదత్త్వాశ్రాద్ధమచేతనా। అగ్నిమారోక్ష్యతేనూనమపోవాపి
ప్రవేక్ష్యతి॥ ౬౦॥ ధిగస్తుకుబ్జామసతీంమందరాంపాపనిశ్చయామ్। యన్నిమిత్తమిదందుఃఖంకౌసల్యాప్రతిపత్స్యతే ॥
౬౧॥ఇత్యేవంమైథిలీందృష్ట్వావిలపంతీంతపస్వినీమ్ । రోహిణీమివచంద్రేణవినాగ్రహవశంగతామ్॥ ౬౨॥ ఏతస్మిన్నంత
రేతస్యఅమాత్యోబుద్ధిమాన్శుచిః।సుపార్శ్వోనామమేధావీరాక్షసోరాక్షసేశ్వరమ్॥౬౩॥నివార్యమాణంసచివైరిదం
వచనమబ్రవీత్ । కథంనామదశగ్రీవసాక్షాద్వైశ్రవణానుజ॥౬౪॥ హంతుమిచ్ఛసివైదేహీంక్రోధాద్ధర్మమపాస్య
హి। వేదవిద్యావ్రతస్నాతఃస్వకర్మనిరతస్సదా॥౬౫॥స్త్రియాఃకస్మాద్వధంవీరమన్యసేరాక్షసేశ్వర।మైథిలీంరూపసం
పన్నాంప్రత్యవేక్షస్వపార్థివ॥౬౬॥త్వమేవతుసహాస్మాభీరాఘవేక్రోధముత్సృజ। అభ్యుత్థానంత్వమద్యైవకృష్ణపక్ష
చతుర్దశీమ్ ॥౬౭ ॥ కృత్వానిర్యాహ్యమావాస్యాంవిజయాయబలైర్వృతః । శూరోధీమాన్రథీఖడ్గీరథప్రవరమాస్థితః ॥
౬౮॥హత్వాదాశరథింవీరంభవాన్ప్రాప్స్యతిమైథిలీమ్ । ఏవముక్త్వాతుతద్రక్షోబలాత్సంగృహ్యవీర్యవాన్॥౬౯॥ అ
పాకర్షత్వైదేహ్యాస్సకాశాద్రాక్షసేశ్వరమ్। సమవేక్ష్యచవైదేహ్యారూపంసర్వగుణాన్వితమ్॥౭౦॥ననాశచతదారో
షోరావణస్యదురాత్మనః॥సతద్దురాత్మాసుహృదానివేదితంవచస్సుధర్మ్యంప్రతిగృహ్యరావణః। గృహంజగామాథతతశ్చ
వీర్యవాన్పునస్సభాంచప్రయయౌసుహృద్వృతః॥౭౧॥ఇతిశ్రీమద్యుద్ధకాండే - త్రిణవతితమస్సర్గః. ************

సప్రవిశ్యసభాంరాజాదీనఃపరమదుఃఖితః । నిషసాదాసనేముఖ్యేసింహఃక్రుద్ధఇవశ్వసన్ ॥ ౧ ॥ అబ్రవీచ్చస
తాన్సర్వాన్బలముఖ్యాన్మహాబలః ।రావణిఃప్రాంజలిర్వాక్యంపుత్రవ్యసనకర్శితః॥౨॥సర్వేభవంతస్సర్వేణహస్త్య
శ్వేనసమావృతాః। నిర్యాంతురథసంఘైశ్చపాదాతైరుపశోభితాః॥౩॥ఏకంరామంపరిక్షిప్యసమరేహంతుమర్హథ । ప్ర

ర్షంతశ్శరవర్షేణ ప్రావృట్కాల ఇవాంబుదాః॥ ౪ ॥ అథవాహం శరైస్తీక్ష్ణైర్భిన్నగాత్రం మహారణే ।భవద్భిశ్శ్వో విహం
తాస్మి రామం లోకస్య పశ్యతః॥౫॥ఇత్యేతద్రాక్షసేంద్రస్య వాక్యమాదాయ రాక్షసాః।నిర్యయుస్తే రథైశ్శీఘ్రైర్నానా
నీకైస్సుసంవృతాః॥౬॥పరిఘాన్పట్టసాంశ్చైవ శరఖడ్గపరశ్వధాన్ । శరీరాంతకరాన్సర్వే చిక్షిపుర్వానరాన్ప్రతి॥౭॥
వానరాశ్చ ద్రుమాన్ శైలాన్ రాక్షసాన్ ప్రతిచిక్షిపుః । స సంగ్రామో మహాభీమస్సూర్యస్యోదయనం ప్రతి ॥౮॥రక్ష
సాం వానరాణాం చ తుములస్సమపద్యత। తే గదాభిర్విచిత్రాభిః ప్రాసైః ఖడ్గైః పరశ్వధైః ॥౯॥అన్యోన్యం సమరే జఘ్ను
స్తదా వానరరాక్షసాః।ఏవం ప్రవృత్తే సంగ్రామే హ్యుద్ధూతం సుమహద్రజః॥౧౦ ॥రక్షసాం వానరాణాం చ శాంతం శో
ణితవిస్రవైః।మాతంగరథకూలాశ్చ వాజిమత్స్యధ్వజద్రుమాః॥౧౧॥శరీరసంఘాటవహాః ప్రసుస్రుశ్శోణితాపగాః। త
తస్తే వానరాస్సర్వే శోణితౌఘపరిప్లుతాః॥౧౨॥ధ్వజవర్మరథానశ్వాన్నానాప్రహరణాని చ ।ఆప్లుత్యాప్లుత్య సమరే రా
క్షసానాం బభంజిరే॥౧౩॥కేశాన్కర్ణలలాటాంశ్చ నాసికాశ్చ ప్లవంగమాః।రక్షసాం దశనైస్తీక్ష్ణైర్నఖైశ్చాపి వ్యదార
యన్॥౧౪॥ఏకైకం రాక్షసం సంఖ్యే శతం వానరపుంగవాః।అభ్యధావంత ఫలినం వృక్షం శకునయో యథా॥౧౫॥తదా గదా
భిర్గుర్వీభిః ప్రాసైః ఖడ్గైః పరశ్వధైః । నిజఘ్నుర్వానరాన్ఘోరాన్రాక్షసాః పర్వతోపమాః॥ ౧౬ ॥రాక్షసైర్వధ్య
మానానాం వానరాణాం మహాచమూః ।శరణ్యం శరణం యాతా రామం దశరథాత్మజమ్॥౧౭॥తతో రామో మహాతేజా ధ
నురాయమ్య వీర్యవాన్ । ప్రవిశ్య రాక్షసం సైన్యం శరవర్షం వవర్ష హ॥౧౮॥ప్రవిష్టం తు తదా రామం మేఘాస్సూర్యమి
వాంబరే । నాభిజజ్ఞుర్మహాఘోరం నిర్దహంతం శరాగ్నినా॥౧౯॥కృతాన్యేవ సుఘోరాణి రామేణ రజనీచరాః । రణే
రామస్య దదృశుః కర్మాణ్యసుకరాణి చ॥౨౦ ॥చాలయంతం మహానీకం విధమంతం మహారథాన్ । దదృశుస్తే న వై రామం
వాతం వనగతం యథా॥౨౧॥ఛిన్నం భిన్నం శరైర్దగ్ధం ప్రభగ్నం శస్త్రపీడితమ్।బలం రామేణ దదృశుర్న రామం శీఘ్రకారి
ణమ్॥౨౨॥ప్రహరంతం శరీరేషు న తే పశ్యంతి రాఘవమ్ । ఇంద్రియార్థేషు తిష్ఠంతం భూతాత్మానమివ ప్రజాః॥౨౩॥ఏష
హంతి గజానీకమేష హంతి మహారథాన్।ఏష హంతి శరైస్తీక్ష్ణైః పదాతీన్వాజిభిస్సహ॥౨౪॥ఇతి తే రాక్షసాస్సర్వే రామస్య
సదృశాన్రణే। అన్యోన్యం కుపితా జఘ్నుః సాదృశ్యాద్రాఘవస్య తే॥౨౫॥న తే దదృశిరే రామం దహంతమరివాహినీమ్।
మోహితాః పరమాస్త్రేణ గాంధర్వేణ మహాత్మనా॥౨౬॥ తే తు రామసహస్రాణి రణే పశ్యంతి రాక్షసాః ।పునః పశ్యంతి కా
కుత్స్థమేకమేవ మహాహవే॥౨౭॥భ్రమంతీం కాంచనీం కోటిం కార్ముకస్య మహాత్మనః ।అలాతచక్రప్రతిమాం దదృశు
స్తే న రాఘవమ్॥౨౮॥శరీరనాభి సత్త్వార్చిశ్శరారం నేమికార్ముకమ్।జ్యాఘోషతలనిర్ఘోషం తేజోబుద్ధిగుణప్రభమ్
౨౯॥దివ్యాస్త్రగుణపర్యంతం నిఘ్నంతం యుధి రాక్షసాన్ ।దదృశూ రామచక్రం తత్కాలచక్రమివ ప్రజాః॥౩౦॥అనీకం
దశసాహస్రం రథానాం వాతరంహసామ్ । అష్టాదశ సహస్రాణి కుంజరాణాం తరస్వినామ్॥౩౧॥చతుర్దశ సహస్రా
ణి సారోహాణాం చ వాజినామ్ ।పూర్ణే శతసహస్రే ద్వే రాక్షసానాం పదాతినామ్॥౩౨॥దివసస్యాష్టమే భాగే శరైరగ్ని
శిఖోపమైః । హతాన్యేకేన రామేణ రక్షసాం కామరూపిణామ్॥౩౩॥ తే హతాశ్వా హతరథాః శాంతా విమథితధ్వజాః ।అ
భిపేతుః పురీం లంకాం హతశేషా నిశాచరాః॥౩౪॥హతైర్గజపదాత్యశ్వైస్తద్బభూవ రణాజిరమ్ । ఆక్రీడభూమీ రుద్ర
స్య క్రుద్ధస్యేవ మహాత్మనః॥౩౫॥తతో దేవాస్సగంధర్వాస్సిద్ధాశ్చ పరమర్షయః ।సాధు సాధ్వితి రామస్య తత్కర్మ సమ
పూజయన్॥౩౬॥అబ్రవీచ్చ తదా రామస్సుగ్రీవం ప్రత్యనంతరమ్।విభీషణం చ ధర్మాత్మా హనూమంతం చ వానరమ్॥౩౭
జాంబవంతం హరిశ్రేష్ఠం మైందం ద్వివిదమేవ చ । ఏతదస్త్రబలం దివ్యం మమ వా త్ర్యంబకస్య వా॥౩౮॥నిహత్య తాం రా
క్షసవాహినీం తు రామస్తదా శక్రసమో మహాత్మా । అస్త్రేషు శస్త్రేషు జితక్లమశ్చ సంస్తూయతే దేవగణైః ప్రహృష్టైః॥
౩౯ ॥ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - చతుర్నవతితమస్సర్గః - ***********************************
తాని తాని సహస్రాణి సారోహాణాం చ వాజినామ్ । రథానాం త్వగ్నివర్ణానాం సధ్వజానాం సహస్రశః॥౧॥రాక్షసా
నాం సహస్రాణి గదాపరిఘయోధినామ్।కాంచనధ్వజచిత్రాణాం శూరాణాం కామరూపిణామ్॥౨॥నిహతాని శరైస్తీక్ష్ణై

స్తప్తకాంచనభూషణైః। రావణేన ప్రయుక్తాని రామేణాక్లిష్టకర్మణా॥౩॥ దృష్ట్వా శ్రుత్వా చ సంభ్రాంతా హతశేషా నిశాచరాః। రాక్షస్యశ్చ సమాగమ్య దీనాశ్చింతాపరిప్లుతాః॥౪॥ విధవా హతపుత్రాశ్చ క్రోశంత్యో హతబాంధవాః। రాక్షస్యస్సహ సంగమ్య దుఃఖార్తాః పర్యదేవయన్॥౫॥ కథం శూర్పణఖా వృద్ధా కరాళా నిర్ణతోదరీ। ఆససాద వనే రామం కందర్పమివ రూపిణమ్॥౬॥ సుకుమారం మహాసత్త్వం సర్వభూతహితే రతమ్। తం దృష్ట్వా లోకవధ్యా సా హీనరూపా ప్రకామితా॥౭॥ కథం సర్వగుణైర్హీనా గుణవంతం మహౌజసమ్। సుముఖం దుర్ముఖీ రామం కామయామాస రాక్షసీ॥౮॥ జనస్యాస్యాల్పభాగ్యత్వాద్వలినీ శ్వేతమూర్ధజా। అకార్యమపహాస్యం చ సర్వలోకవిగర్హితమ్॥౯॥ రాక్షసానాం వినాశాయ దూషణస్య ఖరస్య చ। చకారాప్రతిరూపా సా రాఘవస్య ప్రధర్షణమ్॥౧౦॥ తన్నిమిత్తమిదం వైరం రావణేన కృతం మహత్। వధాయ సీతా సానీతా దశగ్రీవేణ రక్షసామ్॥౧౧॥ న చ సీతాం దశగ్రీవః ప్రాప్నోతి జనకాత్మజామ్। బద్ధం బలవతా వైరమక్షయం రాఘవేణ చ॥౧౨॥ వైదేహీం ప్రార్థయానం తం విరాధం ప్రేక్ష్య రాక్షసమ్। హతమేకేన రామేణ పర్యాప్తం తన్నిదర్శనమ్॥౧౩॥ చతుర్దశసహస్రాణి రక్షసాం భీమకర్మణామ్। నిహతాని జనస్థానే శరైరగ్నిశిఖోపమైః॥౧౪॥ ఖరశ్చ నిహతస్సంఖ్యే దూషణస్త్రిశిరాస్తథా। శరైరాదిత్యసంకాశైః పర్యాప్తం తన్నిదర్శనమ్॥౧౫॥ హతో యోజనబాహుశ్చ కబంధో రుధిరాశనః। క్రోధాన్నాదం నదన్సోఽథ పర్యాప్తం తన్నిదర్శనమ్॥౧౬॥ జఘాన బలినం రామః సహస్రనయనాత్మజమ్। వాలినం మేరుసంకాశం పర్యాప్తం తన్నిదర్శనమ్॥౧౭॥ ఋశ్యమూకే వసన్ శైలే దీనో భగ్నమనోరథః। సుగ్రీవస్స్థాపితో రాజ్యే పర్యాప్తం తన్నిదర్శనమ్॥౧౮॥ పురా హనుమతా లంకాం దగ్ధాం లాంగూలవహ్నినా। హతమక్షకుమారం చ దృష్ట్వాసౌ నావబుధ్యతే॥౧౯॥ ధర్మార్థసహితం వాక్యం సర్వేషాం రక్షసాం హితమ్। యుక్తం విభీషణేనోక్తం మోహాత్తస్య న రోచతే॥౨౦॥ విభీషణవచః కుర్యాద్యది స్మ ధనదానుజః। శ్మశానభూతా దుఃఖార్తా నేయం లంకాపురీ భవేత్॥౨౧॥ కుంభకర్ణం హతం శ్రుత్వా రాఘవేణ మహాబలమ్। అతికాయం చ దుర్ధర్షం లక్ష్మణేన హతం పునః॥ ప్రియం చేంద్రజితం పుత్రం రావణో నావబుధ్యతే॥౨౨॥ మమ పుత్రో మమ భ్రాతా మమ భర్తా రణే హతః। ఇత్యేవం శ్రూయతే శబ్దో రాక్షసానాం కులే కులే॥౨౩॥ రథాశ్చాశ్వాశ్చ నాగాశ్చ హతాశ్శతసహస్రశః। రణే రామేణ శూరేణ రాక్షసాశ్చ పదాతయః॥౨౪॥ రుద్రో వా యది వా విష్ణుర్మహేంద్రో వా శతక్రతుః। హంతి నో రామరూపేణ యది వా స్వయమంతకః॥౨౫॥ హతప్రవీరా రామేణ నిరాశా జీవితే వయమ్। అపశ్యంతో భయస్యాంతమనాథా విలపామహే॥౨౬॥ రామహస్తాద్దశగ్రీవః శూరో దత్తమహావరః। ఇదం భయం మహాఘోరముత్పన్నం నావబుధ్యతే॥౨౭॥ న దేవా న చ గంధర్వా న పిశాచా న రాక్షసాః। ఉపసృష్టం పరిత్రాతుం శక్తా రామేణ సంయుగే॥౨౮॥ ఉత్పాతాశ్చాపి దృశ్యంతే రావణస్య రణే రణే। కథయిష్యంతి రామేణ రావణస్య నిబర్హణమ్॥౨౯॥ పితామహేన ప్రీతేన దేవదానవరాక్షసైః। రావణస్యాభయం దత్తం మనుష్యేభ్యో న యాచితమ్॥ ౩౦ ॥ తదిదం మానుషం మన్యే ప్రాప్తం నిస్సంశయం భయమ్। జీవితాంతకరం ఘోరం రక్షసాం రావణస్య చ॥౩౧॥ పీడ్యమానాస్తు బలినా వరదానేన రక్షసా। దీప్తైస్తపోభిర్విబుధాః పితామహమపూజయన్॥౩౨॥ దేవతానాం హితార్థం తు మహాత్మా వై పితామహః। ఉవాచ దేవతాస్సర్వా ఇదం తుష్టో మహద్వచః॥౩౩॥ అద్య ప్రభృతి లోకాంస్త్రీన్ సర్వే దానవరాక్షసాః। భయేన ప్రావృతా నిత్యం విచరిష్యంతి శాశ్వతమ్॥౩౪॥ దైవతైస్తు సమాగమ్య సర్వైశ్చేంద్రపురోగమైః। వృషధ్వజస్త్రిపురహా మహాదేవః ప్రసాదితః॥ ౩౫॥ ప్రసన్నస్తు మహాదేవో దేవానేతద్వచోఽబ్రవీత్। ఉత్పత్స్యతి హితార్థం వో నారీ రక్షఃక్షయావహా॥౩౬॥ ఏషా దేవైః ప్రయుక్తా తు క్షుద్యథా దానవాన్ పురా। భక్షయిష్యతి నస్సీతా రాక్షసఘ్నీ సరావణాన్॥ ౩౭ ॥ రావణస్యాపనీతేన దుర్వినీతస్య దుర్మతేః। అయం నిష్టానకో ఘోరశ్శోకేన సమభిప్లుతః॥౩౮॥ తం న పశ్యామహే లోకే యో నశ్శరణదో భవేత్। రాఘవేణోపసృష్టానాం కాలేనేవ యుగక్షయే॥౩౯॥ నాస్తి నశ్శరణం కశ్చిద్భయే మహతి తిష్ఠతామ్। దవాగ్నివేష్టితానాం హి కరేణూనాం యథా వనే॥౪౦॥ ప్రాప్తకాలం కృతం తేన పౌలస్త్యేన మహాత్మనా। యత ఏవ భయం దృష్టం తమేవ శరణం గతః॥౪౧॥ ఇతీవ సర్వా రజనీచరస్త్రియః పరస్పరం సంపరిరభ్య బాహుభిః। విషేదురార్తాతిభయాతిపీడితా వినేదురుచ్చైశ్చ తదా సుదారుణమ్ ॥ ౪౨ ॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - పంచనవతితమస్సర్గః. **

ఆర్తానాంరాక్షసీనాంచలంకాయాంవైకులేకులే।రావణఃకరుణంశబ్దంశుశ్రావపరిదేవితమ్॥౧॥సతుదీర్ఘం
వినిశ్వస్యముహూర్తంధ్యానమాశ్రితః। బభూవపరమక్రుద్ధోరావణోభీమదర్శనః॥౨॥ సందశ్యదశనైరోష్ఠం క్రోధ
సంరక్తలోచనః । రాక్షసైరపిదుర్దర్శః కాలాగ్నిరివమూర్ఛితః॥౩॥ఉవాచచసమీపస్థాన్రాక్షసాన్రాక్షసేశ్వరః
భయావ్యక్తకథస్తత్రనిర్దహన్నివచక్షుషా॥౪॥ మహోదరంమహాపార్శ్వంవిరూపాక్షంచరాక్షసమ్। శీఘ్రంవ
దతసైన్యానినిర్యాంత్వితిమమాజ్ఞయా॥౫॥తస్యతద్వచనంశ్రుత్వారాక్షసాస్తేభయార్దితాః। చోదయామాసురవ్య
గ్రాంస్తాన్రాక్షసాంస్తాన్నృపాజ్ఞయా॥౬॥తేతుసర్వేతథేత్యుక్త్వారాక్షసాఘోరదర్శనాః। కృతస్వస్త్యయనాస్సర్వే
రణాయాభిముఖాయయుః॥౭॥ప్రతిపూజ్యయథాన్యాయంరావణంతేమహారథాః। తస్థుఃప్రాంజలయస్సర్వేభర్తుర్వి
జయకాంక్షిణః॥౮॥అథోవాచప్రహస్యైతాన్రావణఃక్రోధమూర్ఛితః। మహోదరమహాపార్శ్వౌవిరూపాక్షం
చరాక్షసమ్॥౯॥అద్యబాణైర్ధనుర్ముక్తైర్యుగాంతాదిత్యసన్నిభైః।రాఘవంలక్ష్మణంచైవనేష్యామియమసాదనమ్॥
౧౦॥ఖరస్యకుంభకర్ణస్యప్రహస్తేంద్రజితోర్యుధి। కరిష్యామిప్రతీకారమద్యశత్రువధాదహమ్॥౧౧॥నైవాంతరిక్షంన
దిశోననద్యోనాపిసాగరః। ప్రకాశత్వంగమిష్యంతిబాణజాలసమావృతాః॥౧౨॥అద్యవానరముఖ్యానాంతానియూథాని
భాగశః। ధనుర్ముక్తైర్మహావేగైర్విధమిష్యామిపత్రిభిః॥౧౩॥ అద్యవానరసైన్యానిరథేనపవనౌజసా। ధనుస్సము
ద్రాదుద్భూతైర్మథిష్యామిశరోర్మిభిః॥౧౪॥వ్యాకోచపద్మపత్రాణిపద్మకేసరవర్చసామ్। అద్యవ్యూహతటాకా
నిగజవత్ప్రమథామ్యహమ్॥౧౫॥సశరైరద్యవదనైఃసంఖ్యేవానరయూథపాః। మండయిష్యంతివసుధాంసనాలైరివపంక
జైః॥౧౬॥ అద్యయుద్ధప్రచండానాంహరీణాంద్రుమయోధినామ్। ముక్తేనైకేషుణాయుద్ధేభేత్స్యామిచశతంశతమ్॥
౧౭॥హతోభర్తాహతోభ్రాతాయాసాంచతనయాహతాః।వధేనాద్యరిపోస్తాసాంకరోమ్యశ్రుప్రమార్జనమ్॥౧౮॥
అద్యమద్బాణనిర్భిన్నైఃప్రకీర్ణైర్గతచేతనైః।కరోమివానరైర్యుద్ధేయత్నావేక్ష్యతలాంమహీమ్॥౧౯॥అద్యగోమా
యవోగృధ్రాయేచమాంసాశినోపరే। తాన్సర్వాంస్తర్పయిష్యామిహరీణాంమాంసశోణితైః॥౨౦॥ కల్ప్యతాం
మేరథశ్శీఘ్రంక్షిప్రమానీయతాంధనుః। అనుప్రయాంతుమాంసర్వేయేవశిష్టానిశాచరాః॥౨౧॥ తస్యతద్వచనంశ్రు
త్వామహాపార్శ్వోబ్రవీద్వచః। బలాధ్యక్షాన్స్థితాంస్తత్రబలంసంత్వర్యతామితి॥౨౨॥ బలాధ్యక్షాస్తుసంరబ్ధారా
క్షసాంస్తాన్గృహాద్గృహాత్। చోదయంతఃపరియయుర్లంకాయాంతుమహాబలాః॥౨౩॥ తతోముహూర్తాన్నిష్పే
తూరాక్షసాభీమదర్శనాః। నర్దంతోభీమవదనా నానాప్రహరణైర్భుజైః॥౨౪॥ అసిభిఃపట్టసైశ్శూలైర్గదాభిర్ముస
లైర్హలైః।శక్తిభిస్తీక్ష్ణధారాభిర్మహద్భిఃకూటముద్గరైః॥౨౫॥ఋష్టిభిర్విమలైశ్చక్రైర్నిశితైశ్చపరశ్వధైః।భిండిపా
లైశ్శతఘ్నీభిరన్యైశ్చాపివరాయుధైః॥౨౬॥ అథానయన్బలాధ్యక్షాస్సత్వరారావణాజ్ఞయా। (రథానాంనియుతం
సాగ్రంనాగానాంనియుతత్రయమ్॥౨౭॥అశ్వానాంషష్టికోట్యస్తుఖరోష్ట్రాణాంతథైవచ। పదాతయస్త్వసంఖ్యాతా
జగ్ముస్తేరాజశాసనాత్॥౨౮॥బలాధ్యక్షాశ్చసంస్థాప్యరాజ్ఞస్సేనాంపురస్థితామ్।ఏతస్మిన్నంతరేసూతఃస్థాపయామా
సతంరథమ్॥౨౯॥దివ్యస్రగ్వస్త్రసంపన్నంనానాలంకారభూషితమ్। నానారత్నపరిక్షిప్తందివ్యాలంకారభూషితమ్॥
౩౦॥నానామృగగణాకీర్ణంకింకిణీజాలమండితమ్।నానారత్నపరిక్షిప్తంరత్నస్తంభైర్విరాజితమ్॥౩౧॥జాంబూనదమ
యైశ్చైవసహస్రకలశైర్యుతమ్। తందృష్ట్వారాక్షసాస్సర్వేవిస్మయంపరమంయయుః॥౩౨॥తందృష్ట్వాసహసోత్థాయ
రావణోరాక్షసేశ్వరః। కోటిసూర్యప్రతీకాశంజ్వలంతమివపావకమ్॥౩౩॥)ద్రుతంసూతసమాయుక్తంయుక్తాష్టతుర
గంరథమ్। ఆరురోహశుభంభీమందీప్యమానంస్వతేజసా॥౩౪॥తతఃప్రయాతస్సహసారాక్షసైర్బహుభిర్వృతః। రావ
ణస్సత్త్వగాంభీర్యాద్దారయన్నివమేదినీమ్॥౩౫॥తతశ్చాసీన్మహానాదస్తూర్యాణాంచతతస్తతః। మృదంగైఃపట్టసైశ్శం
ఖైఃకాహలైస్సహరక్షసామ్॥౩౬॥తేననాదేనమహతాపృథివీసమకంపత।తంశబ్దంసహసాశ్రుత్వావానరాదుద్రువు
ర్భయాత్॥౩౭॥రావణస్తుమహాబాహుఃసచివైఃపరివారితః। ఆజగామమహాతేజావిజయాయరణంప్రతి॥౩౮॥రావ
ణేనాభ్యనుజ్ఞాతౌమహాపార్శ్వమహోదరౌ।విరూపాక్షశ్చదుర్ధర్షోరథానారురుహుస్తదా॥౩౯॥తేతుహృష్టావిన
ర్దంతోభిందంతఇవమేదినీమ్। నాదంఘోరంవిముంచంతోనిర్యయుర్జయకాంక్షిణః॥౪౦॥తతోయుద్ధాయతేజస్వీరక్షోగణ

బలైర్వృతః । నిర్యయావుద్యతధనుః కాలాంతకయమోపమః ॥౪౧॥ తతః ప్రజవనాశ్వేన రథేన స మహారథః । ద్వారేణ నిర్యయౌ తేన యత్ర తౌ రామలక్ష్మణౌ ॥౪౨॥ తతో నష్టప్రభస్సూర్యో దిశశ్చ తిమిరావృతాః । ద్విజాశ్చ నేదుర్ఘోరాశ్చ సంచచాలేవ మేదినీ ॥౪౩॥ వవర్ష రుధిరం దేవశ్చస్ఖలుస్తురగాః పథి । ధ్వజాగ్రే న్యపతద్గృధ్రో వినేదుశ్చాశివం శివాః ॥౪౪॥ నయనం చాస్ఫురద్వామం సవ్యో బాహురకంపత । వివర్ణవదనశ్చాసీత్కించిదభ్రశ్యత స్వరః ॥౪౫॥ తతో నిష్పతతో యుద్ధే దశగ్రీవస్య రక్షసః । రణే నిధనశంసీని రూపాణ్యేతాని జజ్ఞిరే ॥౪౬॥ అంతరిక్షాత్పపాతోల్కా నిర్ఘాతసమనిస్వనా । వినేదురశివా గృధ్రా వాయసైరనునాదితాః ॥౪౭॥ ఏతానచింతయన్ ఘోరానుత్పాతాన్ సముపస్థితాన్ । నిర్యయౌ రావణో మోహాద్వధార్థీ కాలచోదితః ॥౪౮॥ తేషాం తు రథఘోషేణ రాక్షసానాం మహాత్మనామ్ । వానరాణామపి చమూర్యుద్ధాయైవాభ్యవర్తత ॥౪౯॥ తేషాం తు తుములం యుద్ధం బభూవ కపిరక్షసామ్ । అన్యోన్యమాహ్వయానానాం క్రుద్ధానాం జయమిచ్ఛతామ్ ॥౫౦॥ తతః క్రుద్ధో దశగ్రీవః శరైః కాంచనభూషణైః । వానరాణామనీకేషు చకార కదనం మహత్ ॥౫౧॥ నికృత్తశిరసః కేచిద్రావణేన వలీముఖాః । కేచిద్విభిన్నహృదయాః కేచిచ్ఛ్రోత్రవివర్జితాః ॥౫౨॥ నిరుచ్ఛ్వాసా హతాః కేచిత్ కేచిత్పార్శ్వేషు దారితాః । కేచిద్విభిన్నశిరసః కేచిచ్చక్షుర్వివర్జితాః ॥౫౩॥ ఛిన్నగాత్రాశ్శరైః కేచిద్రావణేన బలీయసా । నిష్పిష్టహృదయాః కేచిన్నిశ్వసంతో మహీం గతాః ॥౫౪॥ దశాననః క్రోధవివృత్తనేత్రో యతో యతోఽభ్యేతి రథేన సంఖ్యే । తతస్తతస్తస్య శరప్రవేగం సోఢుం న శేకుర్హరిపుంగవాస్తే ॥౫౫॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే-షణ్ణవతితమస్సర్గః.

తథా తైః కృత్తగాత్రైస్తు దశగ్రీవేణ మార్గణైః । బభూవ వసుధా తత్ర ప్రకీర్ణా హరిభిర్వృతా ॥౧॥ రావణస్యాప్రసహ్యం తం శరసంపాతమేకతః । న శేకుస్సహితుం దీప్తం పతంగా ఇవ పావకమ్ ॥౨॥ తేఽర్దితా నిశితైర్బాణైః క్రోశంతో విప్రదుద్రువుః । పావకార్చిస్సమావిష్టా దహ్యమానా యథా గజాః ॥౩॥ ప్లవంగానామనీకాని మహాభ్రాణీవ మారుతః । స యయౌ సమరే తస్మిన్విధమన్ రావణశ్శరైః ॥౪॥ కదనం తరసా కృత్వా రాక్షసేంద్రో వనౌకసామ్ । ఆససాద తతో యుద్ధే రాఘవం త్వరితస్తదా ॥౫॥ సుగ్రీవస్తాన్ కపీన్ దృష్ట్వా భగ్నాన్విద్రవతో రణే । గుల్మే సుషేణం నిక్షిప్య చక్రే యుద్ధే ధృతం మనః ॥౬॥ ఆత్మనస్సదృశం వీరస్స తం నిక్షిప్య వానరమ్ । సుగ్రీవోఽభిముఖశ్శత్రుం ప్రతస్థే పాదపాయుధః ॥౭॥ పార్శ్వతః పృష్ఠతశ్చాస్య సర్వే యూథాధిపాస్స్వయమ్ । అనుజగ్ముర్మహాశైలాన్ వివిధాన్ గృహ్య తే ద్రుమాన్ ॥౮॥ స నదన్ యుధి సుగ్రీవస్స్వరేణ మహతా మహాన్ । పాతయన్ వివిధాంశ్చాన్యాన్ జగామోత్తమరాక్షసాన్ ॥౯॥ మమర్ద చ మహాకాయో రాక్షసాన్ వానరేశ్వరః । యుగాంతసమయే వాయుః ప్రవృద్ధానగమానివ ॥౧౦॥ రాక్షసానామనీకేషు శైలవర్షం వవర్ష హ । అశ్మవర్షం యథా మేఘః పక్షిసంఘేషు కాననే ॥౧౧॥ కపిరాజవిముక్తైస్తైశ్శైలవర్షైస్తు రాక్షసాః । వికీర్ణశిరసః పేతుర్నికృత్తా ఇవ పర్వతాః ॥౧౨॥ అథ సంక్షీయమాణేషు రాక్షసేషు సమంతతః । సుగ్రీవేణ ప్రభగ్నేషు పతత్సు నినదత్సు చ ॥౧౩॥ విరూపాక్షస్స్వకం నామ ధన్వీ విశ్రావ్య రాక్షసః । రథాదాప్లుత్య దుర్ధర్షో గజస్కంధముపారుహత్ ॥౧౪॥ స తం ద్విరదమారుహ్య విరూపాక్షో మహారథః । వ్యనదద్భీమనిర్హ్రాదం వానరానభ్యధావత ॥౧౫॥ సుగ్రీవాయ శరాన్ ఘోరాన్ విససర్జ చమూముఖే । స్థాపయామాస చోద్విగ్నాన్ రాక్షసాన్ సంప్రహర్షయన్ ॥౧౬॥ సుగ్రీవం తం విరూపాక్షః శరైరాశీవిషోపమైః । బహుభిస్తాడయామాస సర్వాంగేష్వరిమర్దనః ॥౧౭॥ సోఽతివిద్ధశ్శితైర్బాణైః కపీంద్రస్తేన రక్షసా । చుక్రోధ చ మహాక్రోధో వధే చాస్య మనో దధే ॥౧౮॥ తతః పాదపముద్ధృత్య శూరస్సంప్రధనే హరిః । అభిపత్య జఘానాస్య ప్రముఖే తు మహాగజమ్ ॥౧౯॥ స తు ప్రహారాభిహతస్సుగ్రీవేణ మహాగజః । అపాసర్పద్ధనుర్మాత్రం నిపపాత మమార చ ॥౨౦॥ గజాత్తు మథితాత్తూర్ణమపక్రమ్య స వీర్యవాన్ । రాక్షసోఽభిముఖశ్శత్రుం ప్రత్యుద్గమ్య తతః కపిమ్ ॥౨౧॥ ఆర్షభం చర్మ ఖడ్గం చ ప్రగృహ్య లఘువిక్రమః । భర్త్సయన్నివ సుగ్రీవమాససాద వ్యవస్థితమ్ ॥౨౨॥ స హి తస్యాపి సంక్రుద్ధః ప్రగృహ్య విపులాం శిలామ్ । విరూపాక్షాయ చిక్షేప సుగ్రీవో జలదోపమామ్ ॥౨౩॥ స తాం శిలామాపతంతీం దృష్ట్వా రాక్షసపుంగవః । అపక్రమ్య సువిక్రాంతః ఖడ్గేన ప్రాహరత్తదా ॥౨౪॥ తేన ఖడ్గప్రహారేణ రక్షసా బలినా హతః । ముహూర్తమభవద్వీరో విసంజ్ఞ ఇవ వానరః ॥౨౫॥ స తదా సహసోత్పత్య రాక్షసస్య మహాహవే । ముష్టిం సంవర్త్య వేగేన పాతయామాస వక్షసి ॥౨౬॥ ముష్టిప్రహారాభిహతో విరూపాక్షో నిశాచరః । తేన ఖడ్గేన సంక్రుద్ధస్సుగ్రీవస్య చమూము

ష్ణ॥౨౭॥కవచంపాతయామాసపద్భ్యామభిహతోపతత్ ।ససముత్థాయపతితఃకపిస్తస్యవ్యసర్జయత్ ॥౨౮॥తలప్రహా
రమశనిస్సమానంభీమనిస్స్వనమ్ ।తలప్రహారంతద్రక్షఃసుగ్రీవేణసముద్యతమ్॥౨౯॥నైపుణ్యాన్మోచయిత్వైనంముష్టి
నోరస్యతాడయత్ ।తతస్తుసంక్రుద్ధతరఃసుగ్రీవోవానరేశ్వరః॥౩౦॥మోక్షితంచాత్మనోదృష్ట్వాప్రహారంతేనరక్ష
సా ।సదదర్శాంతరంతస్యవిరూపాక్షస్యవానరః॥౩౧॥తతోన్యపాతయత్క్రోధాచ్ఛంఖదేశేమహత్తలమ్ ।మహేం
ద్రాశనికల్పేనతలేనాభిహతఃక్షితౌ॥౩౨॥పపాతరుధిరక్లిన్నఃశోణితంహిసముద్వమన్ ।స్రోతోభ్యస్తువిరూపాక్షోజ
లంప్రస్రవణాదివ ॥ ౩౩ ॥వివృత్తనయనంక్రోధాత్సఫేనంరుధిరాప్లుతమ్ ।దదృశుస్తేవిరూపాక్షంవిరూపాక్షతరంకృ
తమ్॥౩౪॥స్ఫురంతంపరివర్తంతంపార్శ్వేనరుధిరోక్షితమ్ ।కరుణంచవినర్దంతందదృశుఃకపయోరిపుమ్॥౩౫॥తథాతు
తౌసంయతిసంప్రయుక్తౌతరస్వినౌవానరరాక్షసానామ్ ।బలార్ణవౌసస్వనతుస్సుభీమంమహార్ణవౌద్వావివభిన్నవే
లౌ॥౩౬॥వినాశితంప్రేక్ష్యవిరూపనేత్రంమహాబలంతంహరిపార్థివేన ।బలంసమస్తంకపిరాక్షసానామున్మత్తగంగా
ప్రతిమంబభూవ॥౩౭॥ఇతిశ్రీమద్యుద్ధకాండే - సప్తనవతితమస్సర్గః . ******************************

హన్యమానేబలేతూర్ణమన్యోన్యంతేమహామృధే ।సరసీవమహాఘర్మేసోపక్షీణేబభూవతుః॥౧॥స్వబలస్య
చఘాతేనవిరూపాక్షవధేనచ।బభూవద్విగుణంక్రుద్ధోరావణోరాక్షసాధిపః॥౨॥ప్రక్షీణంతుబలందృష్ట్వావధ్యమానంవలీ
ముఖైః ।బభూవాస్యవ్యథాయుద్ధేప్రేక్ష్యదైవవిపర్యయమ్॥౩॥ఉవాచచసమీపస్థంమహోదరమరిందమమ్।అస్మిన్
కాలేమహాబాహోజయాశాత్వయిమేస్థితా॥౪॥జహిశత్రుచమూంవీరదర్శయాద్యపరాక్రమమ్। భర్తృపిండస్యకా
లోయంనిర్వేష్టుంసాధుయుధ్యతామ్॥౫॥ఏవముక్తస్తథేత్యుక్త్వారాక్షసేంద్రోమహోదరః। ప్రవివేశారిసేనాంతాం
పతంగఇవపావకమ్॥౬॥తతస్సకదనంచక్రేవానరాణాంమహాబలః।భర్తృవాక్యేనతేజస్వీస్వేనవీర్యేణచోదితః॥౭॥వాన
రాశ్చమహాసత్త్వాఃప్రగృహ్యవిపులాశ్శిలాః। ప్రవిశ్యారిబలంభీమంజఘ్నుస్తేరజనీచరాన్॥౮॥ మహోదరస్తుసంక్రు
ద్ధఃశరైఃకాంచనభూషణైః। చిచ్ఛేదపాణిపాదోరూన్వానరాణాంమహాహవే॥ ౯॥ తతస్తేవానరాస్సర్వేరాక్షసైరర్ది
తాభృశమ్।దిశోదశద్రుతాఃకేచిత్కేచిత్సుగ్రీవమాశ్రితాః॥౧౦॥ప్రభగ్నాంసమరేదృష్ట్వావానరాణాంమహాచమూం
అభిదుద్రావసుగ్రీవోమహోదరమనంతరమ్॥౧౧॥ప్రగృహ్యవిపులాంఘోరాంమహీధరసమాంశిలామ్ ।చిక్షేపచ
మహాతేజాస్తద్వధాయహరీశ్వరః॥౧౨॥తామాపతంతీంసహసాశిలాందృష్ట్వామహోదరః ।అసంభ్రాంతస్తతోబా
ణైర్నిర్బిభేదదురాసదామ్॥౧౩॥రక్షసాతేనబాణౌఘైర్నికృత్తాసాసహస్రధా ।నిపపాతశిలాభూమౌగృధ్రచక్రమి
వాకులమ్॥౧౪॥తాంతుభిన్నాంశిలాందృష్ట్వాసుగ్రీవఃక్రోధమూర్ఛితః ।సాలముత్పాట్యచిక్షేపరక్షసేరణమూర్ధని॥
౧౫॥శరైశ్చవిదదారైనంశూరఃపరబలార్దనః।సదదర్శతతఃక్రుద్ధఃపరిఘంపతితంభువి॥౧౬॥ఆవిధ్యతుసతందీప్తంపరిఘం
తస్యదర్శయన్ । పరిఘాగ్రేణవేగేనజఘానాస్యహయోత్తమాన్॥౧౭॥తస్మాద్ధతహయాద్వీరఃసోవప్లుత్యమహారథాత్ ।
గదాంజగ్రాహసంక్రుద్ధోరాక్షసోథమహోదరః॥౧౮॥గదాపరిఘహస్తౌతౌయుధివీరౌసమీయతుః । నర్దంతౌగో
వృషప్రఖ్యౌఘనావివసవిద్యుతౌ॥ ౧౯ ॥తతఃక్రుద్ధోగదాంతస్మైచిక్షేపరజనీచరః । జ్వలంతీంభాస్కరాభాంతాంసుగ్రీ
వాయమహోదరః॥౨౦॥గదాంతాంసుమహాఘోరామాపతంతీంమహాబలః ।సుగ్రీవోరోషతామ్రాక్షస్సముద్యమ్య
మహాహవే॥౨౧॥ఆజఘానగదాంతస్యపరిఘేణహరీశ్వరః।పపాతసగదోద్భిన్నఃపరిఘస్తస్యభూతలే॥౨౨॥ తతోజగ్రా
హతేజస్వీసుగ్రీవోవసుధాతలాత్ ।ఆయసంముసలంఘోరంసర్వతోహేమభూషితమ్॥ ౨౩॥తంసముద్యమ్యచిక్షేపసో
ప్యన్యాంవ్యాక్షిపద్గదామ్।భిన్నావన్యోన్యమాసాద్యపేతతుర్ధరణీతలే॥౨౪॥తతోభగ్నప్రహరణౌముష్టిభ్యాంతౌసమీ
యతుః। తేజోబలసమావిష్టౌదీప్తావివహుతాశనౌ॥౨౫॥జఘ్నతుస్తౌతదాన్యోన్యంనేదతుశ్చపునఃపునః। తలైశ్చాన్యోన్య
మాహత్యపేతతుశ్చమహీతలే॥౨౬॥ఉత్పేతతుఃపునస్తూర్ణంజఘ్నతుశ్చపరస్పరం। భుజైశ్చిక్షిపతుర్వీరావన్యోన్యమపరా
జితౌ॥౨౭॥జగ్మతుస్తౌశ్రమంవీరౌబాహుయుద్ధేపరంతపౌ।జగ్రాహచతదాఖడ్గమదూరపరివర్తినమ్॥౨౮॥రాక్షసశ్చర్మ
ణాసార్ధంమహావేగోమహోదరః।తథైవచమహాఖడ్గంచర్మణాపతితంసహ॥౨౯॥జగ్రాహవానరశ్రేష్ఠఃసుగ్రీవో
వేగవత్తరః।తౌతురోషపరీతాంగౌనర్దంతావభ్యయుధ్యతాం॥౩౦॥ఉద్యతాసీరణేహృష్టావుభౌశస్త్రవిశారదౌ।దక్షిణం

మండలంసవ్యంసుతూర్ణంసంపరీయతుః||౩౧||అన్యోన్యమభిసంక్రుద్ధౌజయేప్రణిహితావుభౌ|సతుశూరోమహావేగో
వీర్యశ్లాఘీమహోదరః||౩౨||మహాచర్మణితంఖడ్గంపాతయామాసదుర్మతిః|లగ్నముత్కర్షతఃఖడ్గంఖడ్గేనక
పికుంజరః||౩౩|| జహారసశిరస్త్రాణంకుండలోపహితంశిరః| నికృత్తశిరసస్తస్యపతితస్యమహీతలే||౩౪||తద్బలంరాక్ష
సేంద్రస్యదృష్ట్వాతత్రనతిష్ఠతే|హత్వాతంవానరైస్సార్ధంననాదముదితోహరిః||౩౫||చుక్రోధచదశగ్రీవోబభౌహృ
ష్టశ్చరాఘవః|విషణ్ణవదనాస్సర్వేరాక్షసాదీనచేతసః||౩౬||విద్రవంతితతస్సర్వేభయవిత్రస్తచేతసః|| మహోద
రంతంవినిపాత్యభూమౌమహాగిరేఃకీర్ణమివైకదేశమ్|సూర్యాత్మజస్తత్రరరాజలక్ష్మ్యాసూర్యస్స్వతేజోభిరివాప్ర
ధృష్యః||౩౭|| అథవిజయమవాప్యవానరేంద్రఃసమరముఖేసురయక్షసిద్ధసంఘైః| అవనితలగతైశ్చభూతసంఘైర్హ
ర్షసమాకులితైఃస్తుతోమహాత్మా||౩౮||ఇతిశ్రీమద్యుకాండే-అష్టనవతితమస్సర్గః- ********************

మహోదరేతునిహతేమహాపార్శ్వోమహాబలః|సుగ్రీవేణసమీక్ష్యాథక్రోధాత్సంరక్తలోచనః||౧||అంగద
స్యచమూంభీమాంక్షోభయామాససాయకైః|సవానరాణాంముఖ్యానాముత్తమాంగానిసర్వశః||౨||పాతయామాస
కాయేభ్యఃఫలంవృంతాదివానిలః|కేషాంచిదిషుభిర్బాహూన్స్కంధాంశ్చిచ్ఛేదరాక్షసః||౩||వానరాణాంసుసంక్రు
ద్ధఃపార్శ్వేకేషాంవ్యదారయత్|తేర్దితాబాణవర్షేణమహాపార్శ్వేనవానరాః||౪||విషాదవిముఖాస్సర్వేబభూ
వుర్గతచేతసః|నిరీక్ష్యబలముద్విగ్నమంగదోరాక్షసార్దితమ్||౫||వేగంచక్రేమహాబాహుఃసముద్రఇవపర్వసు|ఆయ
సంపరిఘంగృహ్యసూర్యరశ్మిసమప్రభమ్||౬||సమరేవానరశ్రేష్ఠోమహాపార్శ్వేన్యపాతయత్| సతుతేనప్రహారేణ
మహాపార్శ్వోవిచేతనః||౭|| ససూతఃస్యందనాత్తస్మాద్విసంజ్ఞశ్చాపతద్భువి| సఋక్షరాజస్తుతేజస్వీనీలాంజనచయో
పమః||౮||నిష్పత్యసుమహావీర్యఃస్వయూథాన్మేఘసన్నిభాత్|ప్రగృహ్యగిరిశృంగాభాంక్రుద్ధస్సువిపులాంశిలామ్||౯||అ
శ్వాన్జఘానతరసాస్యందనంచబభంజతమ్|ముహూర్తాల్లబ్ధసంజ్ఞస్తుమహాపార్శ్వోమహాబలః||౧౦||అంగదంబహుభి
ర్బాణైర్భూయస్తంప్రత్యవిధ్యత|జాంబవంతంత్రిభిర్బాణైరాజఘానస్తనాంతరే||౧౧|| ఋక్షరాజంగవాక్షంచజఘా
నబహుభిశ్శరైః|గవాక్షంజాంబవంతంచసదృష్ట్వాశరపీడితౌ||౧౨||జగ్రాహపరిఘంఘోరమంగదఃక్రోధమూర్ఛితః|
తస్యాంగదస్సురుషితోరాక్షసస్యతమాయసమ్||౧౩||దూరస్థితస్యపరిఘంరవిరశ్మిసమప్రభమ్| ద్వాభ్యాంభుజాభ్యాం
సంగృహ్యభ్రామయిత్వాచవేగవాన్||౧౪||మహాపార్శ్వస్యచిక్షేపవధార్థంవాలినస్సుతః| సతుక్షిప్తోబలవతాపరిఘ
స్తస్యరక్షసః||౧౫||ధనుశ్చసశరంహస్తాచ్ఛిరస్త్రంచాప్యపాతయత్| తంసమాసాద్యవేగేనవాలిపుత్రఃప్రతాపవాన్||
౧౬||తలేనాభ్యహనత్క్రుద్ధఃకర్ణమూలేసకుండలే|తతఃక్రుద్ధోమహావేగోమహాపార్శ్వోమహాద్యుతిః||౧౭||కరేణైకే
నజగ్రాహసమహాంతంపరశ్వధమ్| తంతైలధౌతంవిమలంశైలసారమయందృఢమ్||౧౮|| రాక్షసఃపరమక్రుద్ధోవాలిపు
త్రేన్యపాతయత్| తేనవామాంసఫలకేభృశంప్రత్యవపాతితమ్||౧౯||అంగదోమోక్షయామాససరోషస్సపరశ్వధమ్|
సవీరోవజ్రసంకాశమంగదోముష్టిమాత్మనః||౨౦|| సంవర్తయత్సుసంక్రుద్ధఃపితృతుల్యపరాక్రమః| రాక్షసస్యస్తనా
భ్యాశేమర్మజ్ఞోహృదయంప్రతి||౨౧|| ఇంద్రాశనిసమస్పర్శంసముష్టింవిన్యపాతయత్| తేనతస్యనిపాతేనరాక్ష
సస్యమహామృధే||౨౨|| పఫాలహృదయంచాశుసపపాతహతోభువి| తస్మిన్నిపతితేభూమౌతత్సైన్యంసంప్రచుక్షుభే||
౨౩||అభవచ్చమహాన్క్రోధస్సమరేరావణస్యచ|వానరాణాంప్రహృష్టానాంసింహనాదస్సుపుష్కలః||౨౪|| స్ఫోటయ
న్నివశబ్దేనలంకాంసాట్టాలగోపురామ్| మహేంద్రేణేవదేవానాంనాదస్సమభవన్మహాన్||౨౫||అథేంద్రశత్రుస్త్రిద
శాలయానాంవనౌకసాంచైవమహాప్రణాదమ్| శ్రుత్వాసరోషంయుధిరాక్షసేంద్రఃపునశ్చయుద్ధాభిముఖఃప్రతస్థే||
౨౬||ఇతిశ్రీమద్యుద్ధకాండే-ఏకోనశతతమస్సర్గః - ************************************

మహోదరమహాపార్శ్వౌహతౌదృష్ట్వాతురాక్షసః|తస్మింశ్చనిహతేవీరేవిరూపాక్షేమహాబలే||౧||ఆవివేశమ
హాన్క్రోధోరావణంతంమహామృధే|సూతంసంచోదయామాసవాక్యంచైతదువాచహ||౨||నిహతానామమాత్యానాం
రుద్ధస్యనగరస్యచ| దుఃఖమేషాపనేష్యామిహత్వాతౌరామలక్ష్మణౌ||౩|| రామవృక్షంరణేహన్మిసీతాపుష్పఫలప్రదమ్|
ప్రశాఖాయస్యసుగ్రీవోజాంబవాన్కుముదోనలః||౪|| మైందశ్చద్వివిదశ్చైవఅంగదోగంధమాదనః|హనూమాంశ్చ

సుషేణశ్చ ససైన్యశ్చ హరియూథపాః ॥ ౫ ॥ స చ శోదశఘోషేణ రథస్యాతిరథో మహాన్ । నాద
యన్ ప్రయయౌ తూర్ణం రాఘవం చాభ్యవర్తత ॥ ౬ ॥ పూరితా తేన శబ్దేన సనదీగిరికాననా । సంచచాల
మహీ సర్వా త్రస్తసర్వమృగద్విజా ॥౭॥ తామసం సుమహాఘోరం చకారాస్త్రం సుదారుణమ్ । నిర్దదాహ కపీన్ స
ర్వాంస్తే ప్రపేతుస్సమంతతః ॥౮॥ ఉత్పపాత రజో ఘోరం తైర్భగ్నైస్సంప్రధావితైః ॥ నహి తత్సహితుం శేకుర్బ్రహ్మణా
నిర్మితం స్వయమ్ ॥౯॥ తాన్యనీకాన్యనేకాని రావణస్య శరోత్తమైః ॥ దృష్ట్వా భగ్నాని శతశో రాఘవః పర్యవస్థితః ॥౧౦॥ తతో
రాక్షసశార్దూలో విద్రావ్య హరివాహినీమ్ । స దదర్శ తతో రామం తిష్ఠంతమపరాజితమ్ ॥౧౧॥ లక్ష్మణేన సహ భ్రా
త్రా విష్ణునా వాసవం యథా । ఆలిఖంతమివాకాశమవష్టభ్య మహద్ధనుః ॥౧౨॥ పద్మపత్రవిశాలాక్షం దీర్ఘబాహుమరిం
దమమ్ । తతో రామో మహాతేజాః సౌమిత్రిసహితో బలీ ॥౧౩॥ వానరాంశ్చ రణే భగ్నానాపతంతం చ రావణమ్ ॥ సమీక్ష్య
రాఘవో హృష్టో మధ్యే జగ్రాహ కార్ముకమ్ ॥౧౪ ॥ విస్ఫారయితుమారేభే తతస్స ధనురుత్తమమ్ । మహావేగం మహానా
దం నిర్భిందన్నివ మేదినీమ్ ॥౧౫॥ తయోశ్శరపథం ప్రాప్య రావణో రాజపుత్రయోః ॥ స బభౌ చ యథా రాహుస్సమీపే
శశిసూర్యయోః ॥ ౧౬ ॥ రావణస్య చ బాణౌఘై రామవిస్ఫారితేన చ । శబ్దేన రాక్షసాస్తే చ నిపేతుశ్శతశస్తదా ॥౧౭॥ తమి
చ్ఛన్ ప్రథమం యోద్ధుం లక్ష్మణో నిశితైశ్శరైః ॥ ముమోచ ధనురాయమ్య శరానగ్నిశిఖోపమాన్ ॥౧౮॥ తాన్ ముక్తమాత్రా
నాకాశే లక్ష్మణేన ధనుష్మతా । బాణాన్ బాణైర్మహాతేజా రావణః ప్రత్యవారయత్ ॥౧౯॥ ఏకమేకేన బాణేన త్రిభిస్త్రీన్
దశభిర్దశ । లక్ష్మణస్య ప్రచిచ్ఛేద దర్శయన్ పాణిలాఘవమ్ ॥౨౦॥ పునశ్చ శరవర్షేణ లక్ష్మణం చ వ్యదారయత్ । అభ్య
తిక్రమ్య సౌమిత్రిం రావణస్సమితింజయః ॥౨౧॥ ఆససాద తతో రామం స్థితం శైలమివాచలమ్ । స సంఖ్యే రామమాసాద్య
క్రోధసంరక్తలోచనః ॥౨౨॥ వ్యసృజచ్ఛరవర్షాణి రావణో రాక్షసాధిపః ॥ శరధారాస్తతో రామో రావణస్య ధనుశ్చ్యు
తాః ॥౨౩॥ దృష్ట్వైవాపతతశ్శీఘ్రం భల్లాన్ జగ్రాహ సత్వరః ॥ తాన్ శరౌఘాంస్తతో భల్లైస్తీక్ష్ణైశ్చిచ్ఛేద రాఘవః ॥౨౪॥ దీ
ప్యమానాన్ మహావేగాన్ క్రుద్ధానాశీవిషానివ ॥ రాఘవో రావణం తూర్ణం రావణో రాఘవం తథా ॥౨౫॥ అన్యోన్యం వివిధైస్తీ
క్ష్ణైశ్శరైరభివవర్షతుః ॥ చేరతుశ్చ చిరం చిత్రం మండలం సవ్యదక్షిణమ్ ॥౨౬॥ బాణవేగాన్ సముత్క్షిప్తావన్యోన్యమపరాజితౌ
తయోర్భూతాని విత్రేసుర్యుగపత్సంప్రయుధ్యతోః ॥౨౭॥ రౌద్రయోస్సాయకముచోర్యమాంతకనికాశయోః ॥ సంతతం వి
విధైర్బాణైర్బభూవ గగనం తదా ॥౨౮॥ ఘనైరివాతపాపాయే విద్యున్మాలాసమాకులైః ॥ గవాక్షితమివాకాశం బభూవ శ
రవృష్టిభిః ॥౨౯॥ మహావేగైస్సుతీక్ష్ణాగ్రైర్గృధ్రపత్రైస్సువాజితైః ॥ శరాంధకారం తౌ భీమం చక్రతుః పరమం ముదా ॥౩౦॥ గ
తేస్తం తపనే దేవే మహామేఘావివోత్థితౌ ॥ అశ్మవర్షం యథా ఘోరం శరవర్షం వవర్షతుః ॥౩౧॥ తయోరభూన్మహద్యుద్ధమ
న్యోన్యవధకాంక్షిణోః ॥ అనాసాద్యమచింత్యం చ వృత్రవాసవయోరివ ॥౩౨ ॥ ఉభౌ హి పరమేష్వాసావుభౌ శస్త్రవిశార
దౌ । ఉభావస్త్రవిదాం ముఖ్యావుభౌ యుద్ధే విచేరతుః ॥ ౩౩ ॥ ఉభౌ రయేణ వ్రజతస్తేన తేన శరోర్మయః । ఊర్మయో వా
యునా విద్ధా జగ్ముస్సాగరయోరివ ॥ ౩౪ ॥ తతస్సంసక్తహస్తస్తు రావణో లోకరావణః । నారాచమాలాం రామస్య లలా
టే ప్రత్యముంచత ॥౩౫ ॥ రౌద్రచాపప్రయుక్తాం తాం నీలోత్పలదళప్రభామ్ ॥ శిరసా ధారయన్ రామో న వ్యథామభ్యపద్య
త ॥౩౬॥ అథ మంత్రానభిజపన్ రౌద్రమస్త్రముదీరయన్ । శరాన్ భూయస్సమాదాయ రామః క్రోధసమన్వితః ॥ ౩౭ ॥
ముమోచ చ మహాతేజాశ్చాపమాయమ్య వీర్యవాన్ । తాన్ శరాన్ రాక్షసేంద్రాయ విససర్జ స రాఘవః ॥౩౮॥ తే మ
హామేఘసంకాశే కవచే పతితాశ్శరాః । అవధ్యే రాక్షసేంద్రస్య న వ్యథాం జనయంస్తదా ॥ ౩౯ ॥ ముమోచ చాపరాన్ రా
మో రథస్థం రాక్షసాధిపమ్ । లలాటే పరమాస్త్రేణ సర్వాస్త్రకుశలో రణే ॥౪౦ ॥ తే భిత్త్వా బాణరూపాణి పంచశీర్షా ఇ
వోరగాః । శ్వసంతో వివిశుర్భూమిం రావణం ప్రతికూజితాః ॥౪౧॥ నిహతో రాఘవేణాథ రావణః క్రోధమూర్ఛితః । ఆ
సురం సుమహాఘోరమన్యదస్త్రం సమాదదే ॥౪౨॥ సింహవ్యాఘ్రముఖాంశ్చాన్యాన్ కంకకాకముఖానపి । గృధ్రశ్యేన
ముఖాంశ్చాపి సృగాలవదనాంస్తథా ॥౪౩॥ శ్వానకుక్కుటవక్త్రాంశ్చ మకరాశీవిషాననాన్ । పంచాస్యాన్ లేలిహానాంశ్చ
ససర్జ నిశితాన్ శరాన్ ॥౪౪॥ శరాన్ ఖరముఖాంశ్చాన్యాన్ వరాహముఖసంశ్రితాన్ । ఏతాంశ్చాన్యాంశ్చ మాయావీ

ససర్జ నిశితాన్ శరాన్ ॥౪౫॥ రామం ప్రతి మహాతేజాః క్రుద్ధస్సర్ప ఇవ శ్వసన్ । ఆసురేణ సమావిష్టః సోఽస్త్రేణ రఘుపుంగ
వః ॥౪౬॥ ససర్జాస్త్రం మహోత్సాహః పావకం పావకోపమః । అగ్నిదీప్తముఖాన్ బాణాన్ తతస్సూర్యముఖానపి ॥
౪౭ ॥ చంద్రార్ధచంద్రవక్త్రాంశ్చ ధూమకేతుముఖానపి । గ్రహనక్షత్రవక్త్రాంశ్చ మహోల్కాముఖసంస్థితాన్ ॥
౪౮॥ విద్యుజ్జిహ్వోపమాంశ్చాన్యాన్ ససర్జ నిశితాన్ శరాన్ । తే రావణశరా ఘోరా రాఘవాస్త్రసమాహతాః ॥
౪౯॥ విలయం జగ్మురాకాశే జగ్ముశ్చైవ సహస్రశః । తదస్త్రం నిహతం దృష్ట్వా రామేణాక్లిష్టకర్మణా ॥ ౫౦ ॥ హృష్టా నేదు
స్తతస్సర్వే కపయః కామరూపిణః । సుగ్రీవప్రముఖాస్సర్వే పరివార్య తు రాఘవమ్ ॥౫౧॥ అస్త్రేణాస్త్రం వినిహతం దృష్ట్వా
రామేణ రావణః । చకార కోపమతులం రామం ప్రతి మహాద్యుతిః ॥౫౨॥ తతస్తదస్త్రం వినిహత్య రాఘవః ప్రసహ్య తద్రా
వణబాహునిస్సృతమ్ । ముదాన్వితో దాశరథిర్మహాత్మా వినేదురుచ్చైర్ముదితాః కపీశ్వరాః ॥ ౫౩ ॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధ
కాండే - శతతమస్సర్గః.**

తస్మిన్ ప్రతిహతేఽస్త్రే తు రావణో రాక్షసాధిపః । క్రోధం చ ద్విగుణం చక్రే క్రోధాచ్చాస్త్రమనంతరమ్ ॥౧॥ మయే
న విహితం రౌద్రమన్యదస్త్రం మహాద్యుతిః । ఉత్స్రష్టుం రావణో ఘోరం రాఘవాయ ప్రచక్రమే ॥ ౨ ॥ తతశ్శూలాని నిశ్చే
రుర్గదాశ్చ ముసలాని చ । కార్ముకాద్దీప్యమానాని వజ్రసారాణి సర్వశః ॥౩॥ ముద్గరాః కూటపాశాశ్చ దీప్తాశ్చాశనయస్త
థా । నిష్పేతుర్వివిధాస్తీక్ష్ణా వాతా ఇవ యుగక్షయే ॥౪॥ తదస్త్రం రాఘవః శ్రీమానుత్తమాస్త్రవిదాం వరః । జఘాన పరమా
స్త్రేణ గాంధర్వేణ మహాద్యుతిః ॥౫॥ తస్మిన్ ప్రతిహతేఽస్త్రే తు రాఘవేణ మహాత్మనా । రావణః క్రోధతామ్రాక్షస్సౌరమ
స్త్రముదైరయత్ ॥౬॥ తతశ్చక్రాణి నిష్పేతుర్భాస్వరాణి మహాంతి చ । కార్ముకాద్భీమవేగస్య దశగ్రీవస్య ధీమతః ॥౭॥ తైరా
సీద్గగనం దీప్తం సంపతద్భిరితస్తతః । పతద్భిశ్చ దిశో దీప్తాశ్చంద్రసూర్యగ్రహైరివ ॥౮॥ తాని చిచ్ఛేద బాణౌఘైశ్చక్రాణి స
తు రాఘవః । ఆయుధాని చ చిత్రాణి రావణస్య చమూముఖే ॥౯॥ తదస్త్రం తు హతం దృష్ట్వా రావణో రాక్షసాధిపః । వివ్యాధ ద
శభిర్బాణై రామం సర్వేషు మర్మసు ॥ ౧౦ ॥ స విద్ధో దశభిర్బాణైర్మహాకార్ముకనిస్సృతైః । రావణేన మహాతేజా న
ప్రాకంపత రాఘవః ॥౧౧॥ తతో వివ్యాధ గాత్రేషు సర్వేషు సమితింజయః । రాఘవస్తు సుసంక్రుద్ధో రావణం బహుభిశ్శ
రైః ॥౧౨॥ ఏతస్మిన్నంతరే క్రుద్ధో రాఘవస్యానుజో బలీ । లక్ష్మణస్సాయకాన్ సప్త జగ్రాహ పరవీరహా ॥౧౩॥ తైస్సాయకై
ర్మహావేగై రావణస్య మహాద్యుతిః । ధ్వజం మనుష్యశీర్షం తు తస్య చిచ్ఛేద నైకధా ॥ ౧౪ ॥ సారథేశ్చాపి బాణేన శిరో జ్వ
లితకుండలమ్ । జహార లక్ష్మణః శ్రీమాన్ నైరృతస్య మహాబలః ॥౧౫॥ తస్య బాణైశ్చ చిచ్ఛేద ధనుర్గజకరోపమమ్ । లక్ష్మణో
రాక్షసేంద్రస్య పంచభిర్నిశితైశ్శరైః ॥ ౧౬ ॥ వివ్యాధోరసి వేగేన కవచేన సమావృతే । నీలమేఘనిభాంశ్చాస్య సదశ్వా
న్పర్వతోపమాన్ ॥ ౧౭ ॥ జఘానాప్లుత్య గదయా రావణస్య విభీషణః । హతాశ్వో వేగవాన్ వేగాదవప్లుత్య మహారథాత్ ॥ ౧౮ ॥
క్రోధమాహారయత్తీవ్రం భ్రాతరం ప్రతి రావణః । తతశ్శక్తిం మహావేగాం ప్రదీప్తామశనీమివ ॥౧౯॥ విభీషణాయ చిక్షేప
రాక్షసేంద్రః ప్రతాపవాన్ । అప్రాప్తామేవ తాం బాణైస్త్రిభిశ్చిచ్ఛేద లక్ష్మణః ॥౨౦॥ తాం దృష్ట్వా నిహతాం శక్తిం లక్ష్మణే
న మహాత్మనా । అథోదతిష్ఠత్సన్నాదో వానరాణాం తదా రణే ॥౨౧॥ సా పపాత త్రిధా భిన్నా శక్తిః కాంచనమాలినీ । సవిస్ఫు
లింగా జ్వలితా మహోల్కేవ దివశ్చ్యుతా ॥౨౨॥ తతస్సంభావితతరాం కాలేనాపి దురాసదామ్ । జగ్రాహ విపులాం శ
క్తిం దీప్యమానాం స్వతేజసా ॥ ౨౩ ॥ సా గృహీతా బలవతా రావణేన దురాత్మనా । జజ్వాల సుమహావేగా శక్రాశనిసమ
ప్రభా ॥౨౪॥ ఏతస్మిన్నంతరే వీరో లక్ష్మణస్తం విభీషణమ్ । ప్రాణసంశయమాపన్నం తూర్ణమభ్యవపద్యత ॥ ౨౫ ॥ తం వి
మోక్షయితుం వీరశ్చాపమాయమ్య లక్ష్మణః । రావణం శక్తిహస్తం వై శరవర్షైరవాకిరత్ ॥ ౨౬ ॥ కీర్యమాణశ్శరౌఘేణ
విసృష్టేన మహాత్మనా । న ప్రహర్తుం మనశ్చక్రే విముఖీకృతవిక్రమః ॥ ౨౭ ॥ మోక్షితం భ్రాతరం దృష్ట్వా లక్ష్మణేన స రావణః ।
లక్ష్మణాభిముఖస్తిష్ఠన్నిదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౨౮ ॥ మోక్షితస్తే బలశ్లాఘిన్ యస్మాదేవం విభీషణః । విముచ్య రాక్షసం శక్తి
స్త్వయీయం వినిపాత్యతే ॥౨౯॥ ఏషా తే హృదయం భిత్త్వా శక్తిర్లోహితలక్షణా । మద్బాహుపరిఘోత్సృష్టా ప్రాణా
నాదాయ యాస్యతి ॥౩౦॥ ఇత్యేవముక్త్వా తాం శక్తిమష్టఘంటాం మహాస్వనామ్ । మయేన మాయావిహితామమోఘాం
శత్రుఘాతినీమ్ ॥౩౧॥ లక్ష్మణాయ సముద్దిశ్య జ్వలంతీమివ తేజసా । రావణః పరమక్రుద్ధశ్చిక్షేప చ ననాద చ ॥౩౨॥ సా క్షిప్తా భీ

సా వేగేనశక్రాశనిసమస్వనా । శక్తిరభ్యపతద్వేగాల్లక్ష్మణంరణమూర్ధని ॥౩౩॥ తామనువ్యాహరచ్ఛక్తిమాపతంతీంస రాఘవః । స్వస్త్యస్తులక్ష్మణాయేతి మోఘాభవహతోద్యమా ॥౩౪॥ రావణేనరణేశక్తిః క్రుద్ధేనాశీవిషోపమా । ముక్తాశూరస్యభీతస్యలక్ష్మణస్యమమజ్జసా ॥౩౫॥ న్యపతత్సామహావేగాలక్ష్మణస్యమహోరసి । జిహ్వేవోరగరాజస్యదీప్యమానామహాద్యుతిః ॥౩౬॥ తతోరావణవేగేనసుదూరమవగాఢయా । శక్త్యానిర్భిన్నహృదయఃపపాతభువిలక్ష్మణః ॥౩౭॥ తదవస్థంసమీపస్థోలక్ష్మణంప్రేక్ష్యరాఘవః । భ్రాతృస్నేహాన్మహాతేజావిషణ్ణహృదయోభవత్ ॥౩౮॥ సముహూర్తమనుధ్యాయబాష్పవ్యాకులలోచనః । బభూవసంరబ్ధతరోయుగాంతఇవపావకః ॥౩౯॥ నవిషాదస్యకాలోయమితిసంచింత్యరాఘవః । తతస్సునిశితైర్బాణైర్వీరోదశరథాత్మజః ॥౪౦॥ చక్రేసుతుములంయుద్ధంరావణస్యవధేధృతః । సర్వయత్నేనమహతాలక్ష్మణంసన్నిరీక్ష్యచ ॥౪౧॥ సదదర్శతతోరామఃశక్త్యాభిన్నంమహాహవే । లక్ష్మణంరుధిరాదిగ్ధంసపన్నగమివాచలమ్ ॥౪౨॥ తామపిప్రహితాంశక్తింరావణేనబలీయసా । యత్నతస్తేహరిశ్రేష్ఠానశేకురపకర్షితుమ్ ॥౪౩॥ అర్దితాశ్చైవబాణౌఘైఃక్షిప్రహస్తేనరక్షసా । సౌమిత్రింసావినిర్భిద్యప్రవిష్టాధరణీతలమ్ ॥౪౪॥ తాంకరాభ్యాంపరామృశ్యరామశ్శక్తింభయావహామ్ । బభంజసమరేక్రుద్ధోబలవాన్విచకర్షచ ॥౪౫॥ తస్యనిష్కర్షతశ్శక్తింరావణేనబలీయసా । శరాస్సర్వేషుగాత్రేషుపాతితామర్మభేదినః ॥౪౬॥ అచింతయిత్వాతాన్బాణాన్సమాశ్లిష్యచలక్ష్మణమ్ । అబ్రవీచ్చహనూమంతంసుగ్రీవంచైవరాఘవః ॥౪౭॥ లక్ష్మణంపరివార్యేహతిష్ఠధ్వంవానరోత్తమాః । పరాక్రమస్యకాలోయంసంప్రాప్తోమేచిరేప్సితః ॥౪౮॥ పాపాత్మాయందశగ్రీవోవధ్యతాంపాపనిశ్చయః । కాంక్షితశ్చాతకస్యేవఘర్మాంతేమేఘదర్శనమ్ ॥౪౯॥ అస్మిన్ముహూర్తేనచిరాత్సత్యంప్రతిశృణోమివః । అరావణమరామంవాజగద్ద్రక్ష్యథవానరాః ॥౫౦॥ రాజ్యనాశంవనేవాసందండకేపరిధావనమ్ । వైదేహ్యాశ్చపరామర్శంరక్షోభిశ్చసమాగమమ్ ॥౫౧॥ ప్రాప్తందుఃఖంమహాద్ఘోరంక్లేశంచనిరయోపమమ్ । అద్యసర్వమహంత్యక్ష్యేనిహత్వారావణంరణే ॥౫౨॥ యదర్థంవానరంసైన్యంసమానీతమిదంమయా । సుగ్రీవశ్చకృతోరాజ్యేనిహత్వావాలినంరణే ॥౫౩॥ యదర్థంసాగరఃక్రాంతఃసేతుర్బద్ధశ్చసాగరే । సోయమద్యరణేపాపశ్చక్షుర్విషయమాగతః ॥౫౪॥ చక్షుర్విషయమాగమ్యనాయంజీవితుమర్హతి । దృష్టిందృష్టివిషస్యేవసర్పస్యమమరావణః ॥౫౫॥ స్వస్థాఃపశ్యతదుర్ధర్షాయుద్ధంవానరపుంగవాః । ఆసీనాఃపర్వతాగ్రేషుమమేదంరావణస్యచ ॥౫౬॥ అద్యరామస్యరామత్వంపశ్యంతుమమసంయుగే । త్రయోలోకాస్సగంధర్వాఃసిద్ధాశ్చసహచారణాః ॥౫౭॥ అద్యకర్మకరిష్యామియల్లోకాస్సచరాచరాః । సదేవాఃకథయిష్యంతియావద్భూమిర్ధరిష్యతి ॥౫౮॥ సమాగమ్యసదాలోకేయథాయుద్ధంప్రవర్తితమ్ । ఏవముక్త్వాశితైర్బాణైస్తప్తకాంచనభూషణైః ॥౫౯॥ ఆజఘానదశగ్రీవంరణేరామస్సమాహితః । అథప్రదీప్తైర్నారాచైర్ముసలైశ్చాపిరావణః ॥౬౦॥ అభ్యవర్షత్తదారామంధారాభిరివతోయదః । రామరావణముక్తానామన్యోన్యమభినిఘ్నతామ్ ॥౬౧॥ శరాణాంచశరాణాంచబభూవతుములస్స్వనః । తేభిన్నాశ్చవికీర్ణాశ్చరామరావణయోశ్శరాః ॥౬౨॥ అంతరిక్షాత్ప్రదీప్తాగ్రానిపేతుర్ధరణీతలే । తయోర్జ్యాతలనిర్ఘోషోరామరావణయోర్మహాన్ ॥౬౩॥ త్రాసనస్సర్వభూతానాంసంబభూవాద్భుతోపమః । సకీర్యమాణశ్శరజాలవృష్టిభిర్మహాత్మనాదీప్తధనుష్మతార్దితః । భయాత్ప్రదుద్రావసమేత్యరావణోయథానిలేనాభిహతోవలాహకః ॥౬౪॥ ఇతిశ్రీమద్యుద్ధకాండే - ఏకోత్తరశతతమస్సర్గః - ************************************

శక్త్యావినిహతందృష్ట్వారావణేనబలీయసా । లక్ష్మణంసమరేశూరంరుధిరౌఘపరిప్లుతమ్ ॥౧॥ సదత్త్వాతుములంయుద్ధంరావణస్యదురాత్మనః । విసృజన్నేవబాణౌఘాన్సుషేణంవాక్యమబ్రవీత్ ॥౨॥ ఏషరావణవీర్యేణలక్ష్మణఃపతితఃక్షితౌ । సర్పవద్వేష్టతేవీరోమమశోకముదీరయన్ ॥౩॥ శోణితార్ద్రమిమంవీరంప్రాణైరిష్టతమంమమ । పశ్యతోమమకాశక్తిర్యోద్ధుంపర్యాకులాత్మనః ॥౪॥ అయంససమరశ్లాఘీభ్రాతామేశుభలక్షణః । యదిపంచత్వమాపన్నఃప్రాణైర్మేకింసుఖేనచ ॥౫॥ లజ్జతీవహిమేవీర్యంభ్రశ్యతీవకరాద్ధనుః । సాయకావ్యవసీదంతిదృష్టిర్బాష్పవశంగతా ॥౬॥ అవసీదంతిగాత్రాణిస్వప్నయానేనృణామివ । చింతామేవర్ధతేతీవ్రాముమూర్షాచోపజాయతే ॥౭॥ భ్రాతరంనిహతందృష్ట్వారావణేన ...రాత్మనా । వినిశ్వసంతందుఃఖార్తంమర్మణ్యభిహతంభృశమ్ ॥౮॥ రాఘవోభ్రాతరందృష్ట్వాప్రియంప్రాణంబహి-

శ్వరమ్ । దుఃఖేన మహతావిష్టో ధ్యానశోకపరాయణః ॥౯॥ పరం విషాదమాపన్నో విలలాపాకులేన్ద్రియః । నహి యుద్ధేన
మే కార్యం నైవ ప్రాణైర్న సీతయా ॥౧౦॥ భ్రాతరం నిహతం దృష్ట్వా లక్ష్మణం రణపాంసుషు । కిం మే రాజ్యేన కిం ప్రాణై
ర్యుద్ధే కార్యం న విద్యతే ॥ యత్రాయం నిహతశ్శేతే రణమూర్ధని లక్ష్మణః ॥౧౧॥ దేశే దేశే కళత్రాణి దేశే దేశే చ బాన్ధ
వాః । తం తు దేశం న పశ్యామి యత్ర భ్రాతా సహోదరః ॥౧౨॥ ఇత్యేవం విలపన్తం తం శోకవిహ్వలితేన్ద్రియమ్ । వివేష్ట
మానం కరుణముచ్ఛ్వసన్తం పునః పునః ॥౧౩॥ రామమాశ్వాసయన్ వీరస్సుషేణో వాక్యమబ్రవీత్ । న మృతోఽయం మహా
బాహో లక్ష్మణో లక్ష్మివర్ధనః ॥౧౪॥ న చాస్య వికృతం వక్త్రం నాపి శ్యావం న నిష్ప్రభం । సుప్రభం చ ప్రసన్నం చ ముఖమ
స్యాభిలక్ష్యతే ॥౧౫॥ పద్మరక్తతలౌ హస్తౌ సుప్రసన్నే చ లోచనే । ఏవం న విద్యతే రూపం గతాసూనాం విశాంపతే ॥౧౬॥ దీర్ఘా
యుషస్తు యే మర్త్యాస్తేషాం తు ముఖమీదృశమ్ । నాయం ప్రేతత్వమాపన్నో లక్ష్మణో లక్ష్మివర్ధనః ॥౧౭॥ మా విషాదం కృ
థా వీర సప్రాణోఽయమరిన్దమః । ఆఖ్యాస్యతే ప్రసుప్తస్య స్రస్తగాత్రస్య భూతలే ॥౧౮॥ సోచ్ఛ్వాసం హృదయం వీర కం
పమానం ముహుర్ముహుః । ఏవముక్త్వా తు వాక్యజ్ఞః సుషేణో రాఘవం వచః ॥౧౯॥ సమీపస్థమువాచేదం హనూమన్తమ
భిత్వరన్ । సౌమ్య శీఘ్రమితో గత్వా శైలమోషధిపర్వతమ్ ॥౨౦॥ పూర్వం తే కథితో యోఽసౌ వీర జామ్బవతా శుభః । ద
క్షిణే శిఖరే తస్య జాతామోషధిమానయ ॥౨౧॥ విశల్యకరణీం నామ విశల్యకరణీం శుభామ్ । సావర్ణ్యకరణీం చాపి తథా సఞ్జీవ
నీమపి ॥ సన్ధానకరణీం చాపి గత్వా శీఘ్రమిహానయ ॥౨౨॥ సఞ్జీవనార్థం వీరస్య లక్ష్మణస్య మహాత్మనః । ఇత్యేవముక్తో హను
మాన్ గత్వా చౌషధిపర్వతమ్ ॥౨౩॥ చిన్తామభ్యగమచ్ఛ్రీమానజానంస్తాం మహౌషధిమ్ । తస్య బుద్ధిస్సముత్పన్నా మా
రుతేరమితౌజసః ॥౨౪॥ ఇదమేవ గమిష్యామి గృహీత్వా శిఖరం గిరేః । అస్మిన్ హి శిఖరే జాతామోషధిం తాం సుఖావహామ్ ॥
౨౫॥ ప్రతర్కేణావగచ్ఛామి సుషేణో హ్యేవమబ్రవీత్ । అగృహ్య యది గచ్ఛామి విశల్యకరణీమహమ్ ॥౨౬॥ కాలాత్య
యేన దోషస్స్యాద్వైక్లబ్యం చ మహద్భవేత్ । ఇతి సఞ్చిన్త్య హనుమాన్ గత్వా క్షిప్రం మహాబలః ॥౨౭॥ ఆసాద్య పర్వతశ్రే
ష్ఠం త్రిః ప్రకమ్ప్య గిరేశ్శిరః । ఫుల్లనానాతరుగణం సముత్పాట్య మహాబలః ॥౨౮॥ గృహీత్వా హరిశార్దూలో హస్తాభ్యాం
సమతోలయత్ । స నీలమివ జీమూతం తోయపూర్ణం నభస్స్థలాత్ ॥౨౯॥ ఆపపాత గృహీత్వా తు హనూమాన్ శిఖరం గిరేః ॥
సమాగమ్య మహావేగస్సన్న్యస్య శిఖరం గిరేః ॥౩౦॥ విశ్రమ్య కిఞ్చిద్ధనుమాన్ సుషేణమిదమబ్రవీత్ । ఓషధిం నావగచ్ఛా
మి తామహం హరిపుఙ్గవ ॥౩౧॥ తదిదం శిఖరం కృత్స్నం గిరేస్తస్యాహృతం మయా । ఏవం కథయమానం తం ప్రశస్య పవనా
త్మజమ్ ॥౩౨॥ సుషేణో వానరశ్రేష్ఠో జగ్రాహోత్పాట్య చౌషధిమ్ । విస్మితాస్తు బభూవుస్తే రణే వానరరాక్షసాః ॥౩౩॥ దృ
ష్ట్వా హనుమతః కర్మ సురైరపి సుదుష్కరమ్ । తతస్సఙ్క్షోదయిత్వా తామోషధిం వానరోత్తమః ॥౩౪॥ లక్ష్మణస్య దదౌ న
స్తస్సుషేణస్సుమహాద్యుతిః । సశల్యస్తాం సమాఘ్రాయ లక్ష్మణః పరవీరహా ॥౩౫॥ విశల్యో విరుజశ్శీఘ్రముదతిష్ఠన్మహీత
లాత్ । తముత్థితం తే హరయో భూతలాత్ప్రేక్ష్య లక్ష్మణమ్ ॥౩౬॥ సాధు సాధ్వితి సుప్రీతాస్సుషేణం ప్రత్యపూజయన్ । ఏ
హ్యేహీత్యబ్రవీద్రామో లక్ష్మణం పరవీరహా ॥౩౭॥ సస్వజే స్నేహగాఢం చ బాష్పపర్యాకులేక్షణః । అబ్రవీచ్చ పరిష్వజ్య
సౌమిత్రిం రాఘవస్తదా ॥౩౮॥ దిష్ట్యా త్వాం వీర పశ్యామి మరణాత్ పునరాగతమ్ । నహి మే జీవితేనార్థస్సీతయా చాపి లక్ష్మ
ణ ॥౩౯॥ కో హి మే విజయేనార్థస్త్వయి పఞ్చత్వమాగతే । ఇత్యేవం వదతస్తస్య రాఘవస్య మహాత్మనః ॥౪౦॥ ఖిన్నశ్శిథిలయా
వాచా లక్ష్మణో వాక్యమబ్రవీత్ । తాం ప్రతిజ్ఞాం ప్రతిజ్ఞాయ పురా సత్యపరాక్రమ ॥౪౧॥ లఘుః కశ్చిదివాసత్త్వో నైవం వక్తు
మిహార్హసి । నహి ప్రతిజ్ఞాం కుర్వన్తి వితథాం సాధవోఽనఘ ॥౪౨॥ లక్షణం హి మహత్త్వస్య ప్రతిజ్ఞాపరిపాలనమ్ । నైరాశ్య
ముపగన్తుం తే తదలం మత్కృతేఽనఘ ॥౪౩॥ వధేన రావణస్యాద్య ప్రతిజ్ఞామనుపాలయ । న జీవన్ యాస్యతే శత్రుస్తవ బాణ
పథం గతః ॥౪౪॥ నర్దతస్తీక్ష్ణదంష్ట్రస్య సింహస్యేవ మహాగజః । అహం తు వధమిచ్ఛామి శీఘ్రమస్య దురాత్మనః ॥౪౫॥ యా
వదస్తం న యాత్యేష కృతకర్మా దివాకరః । యది వధమిచ్ఛసి రావణస్య సంఖ్యే యది చ కృతాం త్వమిహేచ్ఛసి ప్రతిజ్ఞామ్ ॥
యది తవ రాజవరాత్మజాభిలాషః కురు చ వచో మమ శీఘ్రమద్య వీర ॥౪౬॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - ద్వ్యుత్తరశతతమస్సర్గః.

లక్ష్మణేన తు తద్వాక్యముక్తం శ్రుత్వా స రాఘవః । సన్దధే పరవీరఘ్నో ధనురాదాయ వీర్యవాన్ ॥౧॥ రావణాయ శరాన్
ఘోరాన్ విససర్జ చమూముఖే । అథాన్యం రథమారుహ్య రావణో రాక్షసాధిపః ॥౨॥ అభ్యద్రవత కాకుత్స్థం స్వర్భా

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

సురివభాస్కరం।దశగ్రీవోరథస్థస్తురామంవజ్రోపమైశ్శరైః॥౩॥ఆజఘానమహాఘోరైర్ధారాభిరివతోయదః।దీప్తపా
వకసంకాశైశ్శరైఃకాంచనభూషణైః॥౪॥నిర్బిభేదరణేరామోదశగ్రీవంసమాహితమ్। భూమౌస్థితస్యరామస్యరథస్థ
స్యచరక్షసః॥౫॥నసమంయుద్ధమిత్యాహుర్దేవగంధర్వదానవాః। తతఃకాంచనచిత్రాంగఃకింకిణీశతభూషితః॥౬॥త
రుణాదిత్యసంకాశోవైదూర్యమయకూబరః। సదశ్వైఃకాంచనాపీడైర్యుక్తఃశ్వేతప్రకీర్ణకైః॥౭॥ హరిభిస్సూర్యసం
కాశైర్హేమజాలవిభూషితైః। రుక్మవేణుధ్వజఃశ్రీమాన్దేవరాజరథోవరః॥౮॥దేవరాజేనసందిష్టోరథమారుహ్యమా
తలిః।అభ్యవద్యతకాకుత్స్థమవతీర్యత్రివిష్టపాత్॥౯॥అబ్రవీచ్చతదారామంసప్రతోదోరథేస్థితః।ప్రాంజలిర్మాత
లిర్వాక్యంసహస్రాక్షస్యసారథిః॥౧౦॥ సహస్రాక్షేణకాకుత్స్థరథోయంవిజయాయతే। దత్తస్తవమహాసత్త్వశ్రీ
మన్శత్రునిబర్హణ॥౧౧॥ఇదమైంద్రంమహచ్చాపంకవచంచాగ్నిసన్నిభమ్। శరాశ్చాదిత్యసంకాశాశ్శక్తిశ్చవిమలా
శితా॥౧౨॥ఆరుహ్యేమంరథంవీరరాక్షసంజహిరావణమ్। మయాసారథినారాజన్దేవేంద్రఇవదానవాన్॥౧౩॥ఇత్యు
క్తస్సంపరిక్రమ్యరథంసమభివాద్యచ। ఆరురోహతదారామోలోకాన్లక్ష్మ్యావిరాజయన్॥౧౪॥తద్బభూవాద్భుతం
యుద్ధంతుములంరోమహర్షణమ్।రామస్యచమహాబాహోరావణస్యచరక్షసః॥౧౫॥సగాంధర్వేణగాంధర్వందై
వందైవేనరాఘవః। అస్త్రంరాక్షసరాజస్యజఘానపరమాస్త్రవిత్॥౧౬॥ అస్త్రంతుపరమంఘోరంరాక్షసంరాక్షసా
ధిపః।ససర్జపరమక్రుద్ధఃపునరేవనిశాచరః॥౧౭॥తేరావణధనుర్ముక్తాశ్శరాఃకాంచనభూషణాః।అభ్యవర్తంతకాకుత్
స్థంసర్పాభూత్వామహావిషాః॥౧౮॥ తేదీప్తవదనాదీప్తంవమంతోజ్వలనంముఖైః। రామమేవాభ్యవర్తంతవ్యాదితా
స్యాభయానకాః॥౧౯॥తైర్వాసుకిసమస్పర్శైర్దీప్తభోగైర్మహావిషైః।దిశశ్చసంవృతాఃసర్వాఃప్రదిశశ్చసమా
వృతాః॥౨౦॥ తాన్దృష్ట్వాపన్నగాన్రామస్సమాపతతఆహవే। అస్త్రంగారుత్మతంఘోరంప్రాదుశ్చక్రేభయావ
హమ్॥౨౧॥తేరాఘవధనుర్ముక్తారుక్మపుంఖాశ్శిఖిప్రభాః।సుపర్ణాఃకాంచనాభూత్వావిచేరుస్సర్పశత్రవః॥ ౨౨॥తే
తాన్సర్వాన్శరాన్జఘ్నుఃసర్పరూపాన్మహాజవాన్। సుపర్ణరూపారామస్యవిశిఖాఃకామరూపిణః॥౨౩॥అస్త్రేప్ర
తిహతేక్రుద్ధోరావణోరాక్షసాధిపః।అభ్యవర్షత్తదారామంఘోరాభిశ్శరవృష్టిభిః॥౨౪॥తతశ్శరసహస్రేణరామమ
క్లిష్టకారిణమ్।అర్దయిత్వాశరౌఘేణమాతలింప్రత్యవిధ్యత॥౨౫॥చిచ్ఛేదకేతుముద్దిశ్యశరేణైకేనరావణః।పాతయిత్వా
రథోపస్థేరథాత్కేతుంచకాంచనమ్॥౨౬॥ఐంద్రానపిజఘానాశ్వాన్శరజాలేనరావణః।తద్దృష్ట్వాసుమహత్కర్మరా
వణస్యదురాత్మనః॥౨౭॥విషేదుర్దేవగంధర్వాదానవాశ్చారణైస్సహ। రామమార్తంతదాదృష్ట్వాసిద్ధాశ్చపరమర్ష
యః॥౨౮॥వ్యథితావానరేంద్రాశ్చబభూవుస్సవిభీషణాః। రామచంద్రమసందృష్ట్వాగ్రస్తంరావణరాహుణా॥ ౨౯॥
ప్రాజాపత్యంచనక్షత్రంరోహిణీంశశినఃప్రియామ్। సమాక్రమ్యబుధస్తస్థౌప్రజానామశుభావహః॥ ౩౦॥సధూమప
రివృత్తాగ్నింప్రజ్వలన్నివసాగరః।ఉత్పపాతతదాక్రుద్ధఃస్పృశన్నివదివాకరమ్॥౩౧॥శస్త్రవర్ణస్సుపరుషోమందరశ్మిర్ది
వాకరః। అదృశ్యతకబంధాంకఃసంసక్తోధూమకేతునా॥౩౨॥కోసలానాంచనక్షత్రంవ్యక్తమింద్రాగ్నిదైవతమ్।ఆ
క్రమ్యాంగారకస్తస్థౌవిశాఖామపిచాంబరే॥౩౩॥దశాస్యోవింశతిభుజఃప్రగృహీతశరాసనః।అదృశ్యతదశగ్రీవోమైనా
కఇవపర్వతః॥౩౪॥నిరస్యమానోరామస్తుదశగ్రీవేణరక్షసా।నాశక్నోదభిసంధాతుంసాయకాన్రణమూర్ధని॥౩౫॥
సకృత్వాభ్రుకుటింక్రుద్ధఃకించిత్సంరక్తలోచనః। జగామసుమహాక్రోధంనిర్దహన్నివచక్షుషా॥ ౩౬॥ ఇతిశ్రీమద్యు
ద్ధకాండే - త్ర్యుత్తరశతతమస్సర్గః. **

తస్యక్రుద్ధస్యవదనందృష్ట్వారామస్యధీమతః। సర్వభూతానివిత్రేసుఃప్రాకంపతచమేదినీ॥౧॥సింహాశ్శార్దూ
లవాన్శైలఃసంచచాలచలద్ద్రుమః। బభూవచాతిక్షుభితఃసముద్రస్సరితాంపతిః॥౨॥ ఖగాశ్చఖరనిర్ఘోషాగగనేపరు
షాఘనాః। ఔత్పాతికాన్నినర్దంతఃసమంతాత్పరిచక్రముః॥౩॥రామందృష్ట్వాచసంక్రుద్ధముత్పాతాంశ్చాపిదారుణాన్
విత్రేసుస్సర్వభూతానిరావణంచావిశద్భయమ్॥౪॥ విమానస్థాస్తదాదేవాగంధర్వాశ్చమహోరగాః।ఋషిదానవ
దైత్యాశ్చగరుత్మంతశ్చఖేచరాః॥౫॥ దదృశుస్తేమహాయుద్ధంలోకసంవర్తసంస్థితమ్। నానాప్రహరణైర్భీమైశ్శూర
యోస్సంప్రయుధ్యతోః॥౬॥ఊచుస్సురాసురాస్సర్వేతదావిగ్రహమాగతాః। ప్రేక్షమాణాస్తదాయుద్ధంవాక్యంభక్త్యా

ప్రహృష్టవత్ ॥౭॥ దశగ్రీవం జయేత్యాహురసురాస్సమవస్థితాః । దేవా రామమథోచుస్తే త్వం జయేతి పునః పునః ॥౮॥ తత
స్మిన్నంతరే క్రోధాద్రాఘవస్య స రావణః । ప్రహర్తుకామో దుష్టాత్మా స్పృశన్ ప్రహరణం మహత్ ॥౯॥ వజ్రసా
రం మహానాదం సర్వశత్రునిబర్హణమ్ । శైలశృంగనిభైః కూటైశ్చితం దృష్టి[illegible]స్తైః ॥౧౦॥ సధూమమివ తీక్ష్ణాగ్రం
యుగాంతాగ్నిభయావహమ్ । అతిరౌద్రమనాసాద్యం కాలేనాపి దురాస[illegible] ॥౧౧॥ త్రాసనం సర్వభూతానాం దారు
ణం భేదనం తదా । ప్రదీప్తమివ రోషేణ శూలం జగ్రాహ రావణః ॥౧౨॥ తచ్ఛూలం పరమక్రుద్ధో జగ్రాహ యుధి వీర్యవాన్ ।
అనేకైస్సమరే శూరై రాక్షసైః పరివారితః ॥౧౩॥ సముద్యమ్య మహాకాయో ననాద యుధి భైరవమ్ । సంరక్తనయనో రోషా
త్స్వసైన్యమభిహర్షయన్ ॥౧౪॥ పృథివీం చాంతరిక్షం చ దిశశ్చ ప్రదిశస్తథా । ప్రాకంపయత్తదా శబ్దో రాక్షసేంద్రస్య
దారుణః ॥౧౫॥ అతినాదస్య నాదేన తేన తస్య మహాత్మనః । సర్వభూతాని విత్రేసుః సాగరశ్చ ప్రచుక్షుభే ॥౧౬॥ స గృహీత్వా
మహావీర్యః శూలం తద్రావణో మహత్ । వినద్య సుమహానాదం రామం పరుషమబ్రవీత్ ॥౧౭॥ శూలోఽయం వజ్రసారస్తే
రామ రోషాన్మయోద్యతః । తవ భ్రాతృసహాయస్య సద్యః ప్రాణాన్ హరిష్యతి ॥౧౮॥ రక్షసామద్య శూరాణాం నిహతా
నాం చమూముఖే । త్వాం నిహత్య రణశ్లాఘిన్ కరోమ్యస్రుప్రమార్జనమ్ ॥౧౯॥ తిష్ఠేదానీం నిహన్మి త్వామేష శూలేన రా
ఘవ । ఏవముక్త్వా స చిక్షేప తచ్ఛూలం రాక్షసాధిపః ॥౨౦॥ తద్రావణకరాన్ముక్తం విద్యుజ్జ్వాలాసమాకులమ్ । అష్టఘంటం
మహానాదం వియద్గతమశోభత ॥౨౧॥ తచ్ఛూలం రాఘవో దృష్ట్వా జ్వలంతం ఘోరదర్శనమ్ । ససర్జ విశిఖాన్ రామశ్చా
పమాయమ్య వీర్యవాన్ ॥౨౨॥ ఆపతంతం శరౌఘేణ వారయామాస రాఘవః । ఉత్పతంతం యుగాంతాగ్నిం జలౌఘైరివ వా
సవః ॥౨౩॥ నిర్దదాహ స తాన్ బాణాన్ రామకార్ముకనిస్సృతాన్ । రావణస్య మహాశూలః పతంగానివ పావకః ॥౨౪॥
తాన్ దృష్ట్వా భస్మసాద్భూతాన్ శూలసంస్పర్శచూర్ణితాన్ । సాయకానంతరిక్షస్థాన్ రాఘవః క్రోధమాహరత్ ॥
౨౫॥ స తాం మాతలినానీతాం శక్తిం వాసవనిర్మితామ్ । జగ్రాహ పరమక్రుద్ధో రాఘవో రఘునందనః ॥౨౬॥ సా తోలితా
బలవతా శక్తిర్ఘంటాకృతస్వనా । నభః ప్రజ్వాలయామాస యుగాంతాగ్నిసమప్రభా ॥౨౭॥ సా క్షిప్తా రాక్షసేంద్రస్య
తస్మిన్ శూలే పపాత హ । భిన్నశ్శక్త్యా తదా శూలో నిపపాత మహాద్యుతిః ॥౨౮॥ సాధు సాధ్వితి భూతాని ప్రశశంసూ రఘూ
త్తమమ్ । నిర్బిభేద తతో బాణైర్హయానస్య మహాజవాన్ ॥౨౯॥ రామస్తీక్ష్ణైర్మహావేగైర్వజ్రకల్పైశ్శరోత్తమైః । ని
ర్బిభేదోరసి తదా రావణం నిశితైశ్శరైః ॥ ౩౦ ॥ రాఘవః పరమాయత్తో లలాటే పత్రిభిస్త్రిభిః । స శరైర్భిన్నసర్వాం
గో గాత్రప్రస్రుతశోణితః ॥ ౩౧ ॥ రాక్షసేంద్రః సమూహస్థః ఫుల్లాశోక ఇవాబభౌ ॥ స రామబాణైరభివిద్ధగాత్రో ని
శాచరేంద్రః క్షతజార్ద్రగాత్రః । జగామ ఖేదం చ సమాజమధ్యే క్రోధం చ చక్రే సుభృశం తదానీమ్ ॥ ౩౨ ॥ ఇతి శ్రీమ
ద్యుద్ధకాండే - చతురుత్తరశతతమస్సర్గః. ***************************************

స తేన తు తదా క్రోధాత్కాకుత్స్థేనార్దితో రణే । రావణస్సమరశ్లాఘీ తతః క్రోధముపాగమత్ ॥౧॥ స దీప్తన
యనో రోషాచ్చాపమాయమ్య వీర్యవాన్ । అభ్యర్దయత్సుసంక్రుద్ధో రాఘవం పరమాహవే ॥౨॥ బాణధారాసహస్రై
స్తు స తోయద ఇవాంబరాత్ । రాఘవం రావణో బాణైస్తటాకమివ పూరయత్ ॥౩॥ పూరితశ్శరజాలేన ధనుర్ముక్తేన సం
యుగే । మహాగిరిరివాకంప్యః కాకుత్స్థో న ప్రకంపతే ॥ ౪ ॥ స శరైశ్శరజాలాని వారయన్ సమరే స్థితః । గభస్తీనివ సూ
ర్యస్య ప్రతిజగ్రాహ వీర్యవాన్ ॥౫॥ తతశ్శరసహస్రాణి క్షిప్రహస్తో నిశాచరః । నిజఘానోరసి క్రుద్ధో రాఘవస్య మహా
త్మనః ॥౬॥ స శోణితసమాదిగ్ధస్సమరే లక్ష్మణాగ్రజః । దృష్టః ఫుల్ల ఇవారణ్యే సుమహాన్ కింశుకద్రుమః ॥౭॥ శరాభిఘాతసం
రబ్ధస్సోఽపి జగ్రాహ సాయకాన్ । కాకుత్స్థస్సుమహాతేజా యుగాంతాదిత్యతేజసః ॥౮॥ తతోఽన్యోన్యం సుసంరబ్ధావుభౌ
తౌ రామరావణౌ । శరాంధకారే సమరే నోపాలక్షయతాం తదా ॥౯॥ తతః క్రోధసమావిష్టో రామో దశరథాత్మజః । ఉ
వాచ రావణం వీరః ప్రహస్య పరుషం వచః ॥౧౦॥ మమ భార్యా జనస్థానాదజ్ఞానాద్రాక్షసాధమ । హృతా తే వివశా యస్మా
త్తస్మాత్త్వం నాసి వీర్యవాన్ ॥౧౧॥ మయా విరహితాం దీనాం వర్తమానాం మహావనే । వైదేహీం ప్రసభం హృత్వా శూ
రోఽహమితి మన్యసే ॥ ౧౨ ॥ స్త్రీషు శూర వినాథాసు పరదారాభిమర్శక । కృత్వా కాపురుషం కర్మ శూరోఽహమితి మన్య
సే ॥౧౩॥ భిన్నమర్యాద నిర్లజ్జ [illegible]తేష్వనవస్థిత । దర్పాన్మృత్యుముపాదాయ శూరోఽహమితి మన్యసే ॥ ౧౪ ॥ శూరేణ ధ

నద్భ్రాత్రా బలైస్సముదితేన చ। శ్లాఘనీయం యశస్యం చ కృతం కర్మ మహత్త్వయా॥౧౫॥ ఉత్సేకేనాభిపన్నస్య గ
ర్హితస్యాహితస్య చ। కర్మణః ప్రాప్నుహీదానీం తస్యాద్య సుమహత్ఫలమ్॥౧౬॥ శూరోఽహమితి చాత్మానమవగచ్ఛసి
దుర్మతే। నైవ లజ్జాస్తి తే సీతాం చోరవద్వ్యపకర్షతః॥౧౭॥ యది మత్సన్నిధౌ సీతా ధర్షితా స్యాత్త్వయా బలాత్।
భ్రాతరం తు ఖరం పశ్యేస్తదా మత్సాయకైర్హతః॥౧౮॥ దిష్ట్యాసి మమ దుష్టాత్మంశ్చక్షుర్విషయమాగతః। అద్య త్వాం
సాయకైస్తీక్ష్ణైర్నయామి యమసాదనమ్॥౧౯॥ అద్య తే మచ్ఛరైశ్ఛిన్నం శిరో జ్వలితకుండలమ్। క్రవ్యాదా వ్యపకర్షంతు
వికీర్ణం రణపాంసుషు॥౨౦॥ నిపత్యోరసి గృధ్రాస్తే క్షితౌ క్షిప్తస్య రావణ। పిబంతు రుధిరం తర్షాద్బాణశల్యాంతరోత్థితమ్
౨౧॥ అద్య మద్బాణభిన్నస్య గతాసోః పతితస్య తే। కర్షంత్వాంత్రాణి పతగా గరుత్మంత ఇవోరగాన్॥౨౨॥ ఇత్యేవం సంవద
న్వీరో రామశ్శత్రునిబర్హణః। రాక్షసేంద్రం సమీపస్థం శరవర్షైరవాకిరత్॥౨౩॥ బభూవ ద్విగుణం వీర్యం బలం హర్ష
శ్చ సంయుగే। రామస్యాస్త్రబలం చైవ శత్రోర్నిధనకాంక్షిణః॥౨౪॥ ప్రాదుర్బభూవురస్త్రాణి సర్వాణి విదితాత్మనః।
ప్రహర్షాచ్చ మహాతేజాశ్శీఘ్రహస్తతరోఽభవత్॥౨౫॥ శుభాన్యేతాని చిహ్నాని విజ్ఞాయాత్మగతాని సః। భూయ ఏవార్ద
యద్రామో రావణం రాక్షసాంతకృత్॥౨౬॥ హరీణాం చాశ్మనికరైః శరవర్షైశ్చ రాఘవాత్। హన్యమానో దశగ్రీ
వో విఘూర్ణహృదయోఽభవత్॥౨౭॥ యదా చ శస్త్రం నారేభే న వ్యకర్షచ్ఛరాసనమ్। నాస్య ప్రత్యకరోద్వీర్యం విక్లవే
నాంతరాత్మనా॥౨౮॥ క్షిప్తాశ్చాపి శరాస్తేన శస్త్రాణి వివిధాని చ। రావణార్థాయ వర్తంతే మృత్యుకాలేఽభివర్తతః॥౨౯॥
సూతస్తు రథనేతాస్య తదవస్థం సమీక్ష్య తమ్। శనైర్యుద్ధాదసంభ్రాంతో రథం తస్యాపవాహయత్॥౩౦॥ ఇతి శ్రీమద్యు
ద్ధకాండే - పంచోత్తరశతతమస్సర్గః - **

స తు మోహాత్సుసంక్రుద్ధః కృతాంతబలచోదితః। క్రోధసంరక్తనయనో రావణస్సూతమబ్రవీత్॥౧॥ హీనవీర్య
మివాశక్తం పౌరుషేణ వివర్జితమ్। భీరుం లఘుమివాసత్త్వం విహీనమివ తేజసా॥౨॥ విముక్తమివ మాయాభిరస్త్రైరివ బహి
ష్కృతమ్। మామవజ్ఞాయ దుర్బుద్ధే స్వయా బుద్ధ్యా విచేష్టసే॥౩॥ కిమర్థం మామవజ్ఞాయ మచ్ఛందమనవేక్ష్య చ। త్వ
యా శత్రోస్సమక్షం మే రథోఽయమపవాహితః॥౪॥ త్వయాద్య హి మమానార్య చిరకాలసమార్జితమ్। యశో వీర్యం చ తే
జశ్చ ప్రత్యయశ్చ వినాశితః॥౫॥ శత్రోః ప్రఖ్యాతవీర్యస్య రంజనీయస్య విక్రమైః। పశ్యతో యుద్ధలుబ్ధోఽహం కృతః కాపురుష
స్త్వయా॥౬॥ యస్త్వం రథమిమం మోహాన్న చోద్వహసి దుర్మతే। సత్యోఽయం ప్రతితర్కో మే పరేణ త్వముపస్కృతః
న హ్యేతద్విద్యతే కర్మ సుహృదో హితకాంక్షిణః। రిపూణాం సదృశం చైతన్న త్వయైతత్స్వనుష్ఠితమ్॥౮॥ నివర్తయ రథం
శీఘ్రం యావన్నోపైతి మే రిపుః। యది వాధ్యుషితో వాసి స్మర్యంతే యది వా గుణాః॥౯॥ ఏవం పరుషముక్తస్తు హితబుద్ధిరబు
ద్ధినా। అబ్రవీద్రావణం సూతో హితం సానునయం వచః॥౧౦॥ న భీతోఽస్మి న మూఢోఽస్మి నోపజప్తోఽస్మి శత్రుభిః। న ప్రమత్తో
న నిస్స్నేహో విస్మృతా న చ సత్క్రియా॥౧౧॥ మయా తు హితకామేన యశశ్చ పరిరక్షతా। స్నేహప్రసన్నమనసా
ప్రియమిత్యప్రియం కృతమ్॥౧౨॥ నాస్మిన్నర్థే మహారాజ త్వం మాం ప్రియహితే రతమ్। కశ్చిల్లఘురివానార్యో దోషతో గం
తుమర్హసి॥౧౩॥ శ్రూయతాం త్వభిధాస్యామి యన్నిమిత్తం మయా రథః। నదీవేగ ఇవాంభోభిస్సంయుగాద్వినివర్తితః॥
౧౪॥ శ్రమం తవావగచ్ఛామి మహతా రణకర్మణా। న హి తే వీర సౌముఖ్యం ప్రహర్షం వోపధారయే॥౧౫॥ రథోద్వహన
ఖిన్నాశ్చ త ఇమే రథవాజినః। దీనా ఘర్మపరిశ్రాంతా గావో వర్షహతా ఇవ॥౧౬॥ నిమిత్తాని చ భూయిష్ఠం యాని ప్రా
దుర్భవంతి నః। తేషు తేష్వభిపన్నేషు లక్షయామ్యప్రదక్షిణమ్॥౧౭॥ దేశకాలౌ చ విజ్ఞేయౌ లక్షణానీంగితాని చ। దైన్యం ఖేద
శ్చ హర్షశ్చ రథినశ్చ బలాబలమ్॥౧౮॥ స్థలనిమ్నాని భూమేశ్చ సమాని విషమాణి చ। యుద్ధకాలశ్చ విజ్ఞేయః పరస్యాంతరద
ర్శనమ్॥౧౯॥ ఉపయానాపయానే చ స్థానం ప్రత్యపసర్పణమ్। సర్వమేతద్రథస్థేన జ్ఞేయం రథకుటుంబినా॥౨౦॥ తవ విశ్ర
మహేతోశ్చ తథైషాం రథవాజినామ్। రౌద్రం వర్జయతా ఖేదం క్షమం కృతమిదం మయా॥౨౧॥ న మయా స్వేచ్ఛయా వీర
రథోఽయమపవాహితః। భర్తృస్నేహపరీతేన మయేదం యత్కృతం విభో॥౨౨॥ ఆజ్ఞాపయ యథాతత్త్వం వక్ష్యస్యరినిషూ
దన। తత్కరిష్యామ్యహం వీర గతానృణ్యేన చేతసా॥౨౩॥ సంతుష్టస్తేన వాక్యేన రావణస్తస్య సారథేః। ప్రశస్యైనం బహువి
ధం యుద్ధలుబ్ధోఽబ్రవీదిదమ్॥౨౪॥ రథం శీఘ్రమిమం సూత రాఘవాభిముఖం కురు। నాహత్వా సమరే శత్రూన్నివర్తిష్య

తిరావణః॥౨౫॥ ఏవముక్త్వా తతస్తుష్టో రావణో రాక్షసేశ్వరః। దదౌ తస్మై శుభం హ్యేకం హస్తాభరణముత్తమమ్॥౨౬॥ శ్రు
త్వా రావణవాక్యం తు సారథిస్సన్న్యవర్తత ॥ తతో ద్రుతం రావణవాక్యచోదితః ప్రచోదయామాస హయాన్ స సార
థిః। స రాక్షసేంద్రస్య తతో మహారథః క్షణేన రామస్య రణాగ్రతోభవత్ ॥౨౭॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - షడుత్తరశత
తమస్సర్గః - ******************** తతో యుద్ధపరిశ్రాంతం సమరే చింతయా స్థితమ్। రావణం చాగ్రతో దృష్ట్వా
యుద్ధాయ సముపస్థితమ్॥౧॥ దైవతైశ్చ సమాగమ్య ద్రష్టుమభ్యాగతో రణమ్। ఉపగమ్యాబ్రవీద్రామమగస్త్యో భగవా
నృషిః॥౨॥ రామ రామ మహాబాహో శృణు గుహ్యం సనాతనమ్। యేన సర్వానరీన్ వత్స సమరే విజయిష్యసి॥౩॥ ఆదిత్య
హృదయం పుణ్యం సర్వశత్రువినాశనమ్। జయావహం జపేన్నిత్యమక్షయ్యం పరమం శుభమ్॥౪॥ సర్వమంగళమంగళ్యం
సర్వపాపప్రణాశనమ్। చింతాశోకప్రశమనమాయుర్వర్ధనముత్తమమ్॥౫॥ రశ్మిమంతం సముద్యంతం దేవాసురనమ
స్కృతం। పూజయస్వ వివస్వంతం భాస్కరం భువనేశ్వరమ్॥౬॥ సర్వదేవాత్మకో హ్యేష తేజస్వీ రశ్మిభావనః। ఏష దేవాసుర
గణాన్ లోకాన్ పాతి గభస్తిభిః॥౭॥ ఏష బ్రహ్మా చ విష్ణుశ్చ శివః స్కందః ప్రజాపతిః। మహేంద్రో ధనదః కాలో యమస్సోమో
హ్యపాం పతిః॥౮॥ పితరో వసవస్సాధ్యా హ్యశ్వినౌ మరుతో మనుః। వాయుర్వహ్నిః ప్రజాప్రాణ ఋతుకర్తా ప్రభాకరః
॥౯॥ ఆదిత్యస్సవితా సూర్యః ఖగః పూషా గభస్తిమాన్। సువర్ణసదృశో భానుః హిరణ్యరేతా దివాకరః॥౧౦॥ హరిదశ్వస్సహ
స్రార్చిస్సప్తసప్తిర్మరీచిమాన్। తిమిరోన్మథనశ్శంభుస్త్వష్టా మార్తాండ అంశుమాన్॥౧౧॥ హిరణ్యగర్భశ్శిశిరస్తప
నో భాస్కరో రవిః। అగ్నిగర్భోదితేః పుత్రశ్శంఖశ్శిశిరనాశనః॥౧౨॥ వ్యోమనాథస్తమోభేదీ ఋగ్యజుస్సామపారగః। ఘ
నవృష్టిరపాం మిత్రో వింధ్యవీథీప్లవంగమః॥౧౩॥ ఆతపీ మండలీ మృత్యుః పింగళస్సర్వతాపనః। కవిర్విశ్వో మహాతేజా రక్త
స్సర్వభవోద్భవః॥౧౪॥ నక్షత్రగ్రహతారాణామధిపో విశ్వభావనః। తేజసామపి తేజస్వీ ద్వాదశాత్మన్నమోస్తు తే॥౧౫॥ న
మః పూర్వాయ గిరయే పశ్చిమే గిరయే నమః। జ్యోతిర్గణానాం పతయే దివాధిపతయే నమః॥౧౬॥ జయాయ జయభద్రాయ
హర్యశ్వాయ నమో నమః। నమో నమస్సహస్రాంశో ఆదిత్యాయ నమో నమః॥౧౭॥ నమ ఉగ్రాయ వీరాయ సారంగాయ
నమో నమః। నమః పద్మప్రబోధాయ మార్తాండాయ నమో నమః॥౧౮॥ బ్రహ్మేశానాచ్యుతేశాయ సూర్యాయాదిత్యవర్చ
సే। భాస్వతే సర్వభక్షాయ రౌద్రాయ వపుషే నమః॥౧౯॥ తమోఘ్నాయ హిమఘ్నాయ శత్రుఘ్నాయామితాత్మనే। క
తఘ్నఘ్నాయ దేవాయ జ్యోతిషాం పతయే నమః॥౨౦॥ తప్తచామీకరాభాయ వహ్నయే విశ్వకర్మణే। నమస్తమోభినిఘ్నాయ
రుచయే లోకసాక్షిణే॥౨౧॥ నాశయత్యేష వై భూతం తదేవ సృజతి ప్రభుః। పాయత్యేష తపత్యేష వర్షత్యేష గభస్తిభిః॥ ఏ
ష సుప్తేషు జాగర్తి భూతేషు పరినిష్ఠితః। ఏష ఏవాగ్నిహోత్రం చ ఫలం చైవాగ్నిహోత్రిణామ్॥౨౩॥ వేదాశ్చ క్రతవ
శ్చైవ క్రతూనాం ఫలమేవ చ। యాని కృత్యాని లోకేషు సర్వ ఏష రవిః ప్రభుః॥౨౪॥ ఏనమాపత్సు కృచ్ఛ్రేషు కాంతారేషు భ
యేషు చ। కీర్తయన్ పురుషః కశ్చిన్నావసీదతి రాఘవ॥౨౫॥ పూజయస్వైనమేకాగ్రో దేవదేవం జగత్పతిమ్। ఏతత్త్రిగు
ణితం జప్త్వా యుద్ధేషు విజయిష్యసి॥౨౬॥ అస్మిన్ క్షణే మహాబాహో రావణం త్వం వధిష్యసి। ఏవముక్త్వా తదాగస్త్యో జ
గామ చ యథాగతమ్॥౨౭॥ ఏతచ్ఛ్రుత్వా మహాతేజా నష్టశోకోభవత్తదా। ధారయామాస సుప్రీతో రాఘవః ప్రయ
తాత్మవాన్॥౨౮॥ ఆదిత్యం ప్రేక్ష్య జప్త్వా తు పరం హర్షమవాప్తవాన్। త్రిరాచమ్య శుచిర్భూత్వా ధనురాదాయ వీర్య
వాన్॥౨౯॥ రావణం ప్రేక్ష్య హృష్టాత్మా యుద్ధాయ సముపాగమత్। సర్వయత్నేన మహతా వధే తస్య ధృతోభవత్॥౩౦॥ అ
థ రవిరవదన్నిరీక్ష్య రామం ముదితమనాః పరమం ప్రహృష్యమాణః। నిశిచరపతిసంక్షయం విదిత్వా సురగణమధ్యగతో వచ
స్త్వరేతి॥౩౧॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - సప్తోత్తరశతతమస్సర్గః ******************************
సరథం సారథిర్హృష్టః పరసైన్యప్రధర్షణమ్। గంధర్వనగరాకారం సముచ్ఛ్రితపతాకినమ్॥౧॥ యుక్తం పరమసం
పన్నైర్వాజిభిర్హేమమాలిభిః। యుద్ధోపకరణైః పూర్ణం పతాకాధ్వజమాలినమ్॥౨॥ గ్రసంతమివ చాకాశం నాదయం
తం వసుంధరామ్। ప్రణాశం పరసైన్యానాం స్వసైన్యానాం ప్రహర్షణమ్॥౩॥ రావణస్య రథం క్షిప్రం చోదయామాస సా
రథిః। తమాపతంతం సహసా స్వనవంతం మహాస్వనమ్॥౪॥ రథం రాక్షసరాజస్య నరరాజో దదర్శ హ। కృష్ణవాజిసమా
యుక్తం యుక్తం రౌద్రేణ వర్చసా॥౫॥ ఊహ్యమానమివాకాశే విమానం సూర్యవర్చసమ్। తటిత్పతాకాగహనం దర్శి

తేంద్రాయుధాయుధమ్॥౬॥శరధారావిముంచంతంధారాసారమివాంబుదమ్। తందృష్ట్వా మేఘసంకాశమాపతంతం
రథంరిపోః॥౭॥గిరేర్వజ్రాభిమృష్టస్యదీర్యతస్సదృశస్వనమ్। విస్ఫారయన్వై వేగేనబాలచంద్రనతంధనుః॥౮॥ఉవాచ
మాతలింరామఃసహస్రాక్షస్యసారథిమ్। మాతలేపశ్యసంరబ్ధమాపతంతంరథంరిపోః॥౯॥యథాపసవ్యంపతతా వేగేనమ
హతాపునః। సమరేహంతుమాత్మానంతథాతేనకృతామతిః॥౧౦॥తదప్రమాదమాతిష్ఠన్ప్రత్యుద్గచ్ఛరథంరిపోః। విధ్వం
సయితుమిచ్ఛామివాయుర్మేఘమివోత్థితమ్॥౧౧॥అవిక్లబమసంభ్రాంతమవ్యగ్రహృదయేక్షణమ్। రశ్మిసంచారనియ
తంప్రచోదయరథంద్రుతమ్॥౧౨॥ కామంనత్వంసమాధేయఃపురందరరథోచితః। యుయుత్సురహమేకాగ్రఃస్మారయే
త్వాంనశిక్షయే॥౧౩॥పరితుష్టస్సరామస్యతేనవాక్యేనమాతలిః। ప్రచోదయామాసరథంసురసారథిసత్తమః॥౧౪॥అపస
వ్యంతతఃకుర్వన్రావణస్యమహారథమ్। చక్రోత్క్షిప్తేనరజసారావణంవ్యవధూనయత్॥౧౫॥తతఃక్రుద్ధోదశగ్రీవస్తామ్ర
విస్ఫారితేక్షణః। రథప్రతిముఖంరామంసాయకైరవధూనయత్॥౧౬॥ధర్షణామర్షితోరామోధైర్యంరోషేణలంభ
యన్। జగ్రాహసుమహావేగమైంద్రంయుధిశరాసనమ్॥౧౭॥ శరాంశ్చసుమహాతేజాస్సూర్యరశ్మిసమప్రభాన్। త
దోపోఢంమహద్యుద్ధమన్యోన్యవధకాంక్షిణోః॥౧౮॥పరస్పరాభిముఖయోర్దృప్తయోరివసింహయోః। తతోదేవాస్స
గంధర్వాస్సిద్ధాశ్చపరమర్షయః॥౧౯॥సమీయుర్ద్వైరథంద్రష్టుంరావణక్షయకాంక్షిణః। సముత్పేతురథోత్పాతా
దారుణారోమహర్షణాః॥౨౦॥రావణస్యవినాశాయరాఘవస్యజయాయచ। వవర్షరుధిరందేవోరావణస్యరథోపరి
॥౨౧॥వాతామండలినస్తీక్ష్ణాహ్యపసవ్యంప్రచక్రముః। మహద్గృధ్రకులంచాస్యభ్రమమాణంనభస్థలే॥౨౨॥యేనయేనర
థోయాతితేనతేనప్రధావతి। సంధ్యయాచావృతాలంకాజపాపుష్పనికాశయా॥౨౩॥దృశ్యతేసంప్రదీప్తేవదివసేపివసుం
ధరా। సనిర్ఘాతామహోల్కాశ్చసంప్రచేరుర్మహాస్వనాః॥౨౪॥విషాదయంస్తేరక్షాంసిరావణస్యతదాహితాః।
రావణశ్చయతస్తత్రసంచచాలవసుంధరా॥౨౫॥రక్షసాంచప్రహరతాంగృహీతాఇవబాహవః। తామ్రాఃపీతాస్సితాః
శ్వేతాఃపతితాస్సూర్యరశ్మయః॥౨౬॥దృశ్యంతేరావణస్యాంగేపర్వతస్యేవధాతవః। గృధ్రైరనుగతాశ్చాస్యవమంత్యో
జ్వలనంముఖైః॥౨౭॥ ప్రణేదుర్ముఖమీక్షంత్యస్సంరబ్ధమశివంశివాః। ప్రతికూలంవవౌవాయూరణేపాంసూన్సమాకి
రన్॥౨౮॥తస్యరాక్షసరాజస్యకుర్వన్దృష్టివిలోపనమ్। నిపేతురింద్రాశనయస్సైన్యేచాస్యసమంతతః॥౨౯॥దుర్వి
షహ్యస్వనాఘోరావినాజలధరస్వనమ్। దిశశ్చప్రదిశస్సర్వాబభూవుస్తిమిరావృతాః॥౩౦॥ పాంసువర్షేణమహ
తాదుర్దర్శంచనభోభవత్। కుర్వంత్యఃకలహంఘోరంశారికాస్తద్రథంప్రతి॥౩౧॥నిపేతుశ్శతశస్తత్రదారుణందారు
ణారుతాః। జఘనేభ్యస్స్ఫులింగాంశ్చనేత్రేభ్యోశ్రూణిసంతతమ్॥౩౨॥ముముచుస్తస్యతురగాస్తుల్యమగ్నించవారిచ।
ఏవంప్రకారాబహవస్సముత్పాతాభయావహాః॥౩౩॥ రావణస్యవినాశాయదారుణాస్సంప్రజజ్ఞిరే। రామస్యాపినిమి
త్తానిసౌమ్యానిచశుభానిచ॥౩౪॥బభూవుర్జయశంసీనిప్రాదుర్భూతానిసర్వశః। నిమిత్తానిచసౌమ్యానిరాఘవస్యజ
యాయచ॥౩౫॥ దృష్ట్వాపరమసంహృష్టోహతంమేనేచరావణమ్। తతోనిరీక్ష్యాత్మగతానిరాఘవోరణేనిమిత్తానినిమిత్త
కోవిదః। జగామహర్షంచపరాంచనిర్వృతించకారయుద్ధేహ్యధికంచవిక్రమమ్॥౩౬॥ఇతి-అష్టోత్తరశతతమస్సర్గః.

తతఃప్రవృత్తంసుక్రూరంరామరావణయోస్తదా। సుమహద్ద్వైరథంయుద్ధంసర్వలోకభయావహమ్॥౧॥తతో
రాక్షససైన్యంచహరీణాంచమహద్బలమ్। ప్రగృహీతప్రహరణంనిశ్చేష్టంసమతిష్ఠత॥౨॥సంప్రయుద్ధౌతతోదృష్ట్వాబలవ
న్నరరాక్షసౌ। వ్యాక్షిప్తహృదయాస్సర్వేపరంవిస్మయమాగతాః॥౩॥నానాప్రహరణైర్వ్యగ్రైర్భుజైర్విస్మితబుద్ధయః
సర్వంతంప్రేక్ష్యసంగ్రామంనాభిజగ్ముఃపరస్పరమ్॥౪॥రక్షసాంరావణంచాపివానరాణాంచరాఘవమ్। పశ్యతాంవి
స్మితాక్షాణాంసైన్యంచిత్రమివాబభౌ॥౫॥తౌతుతత్రనిమిత్తానిదృష్ట్వారావణరాఘవౌ। కృతబుద్ధీస్థిరామర్షౌయుయు
ధాతేహ్యభీతవత్॥౬॥జేతవ్యమితికాకుత్స్థోమర్తవ్యమితిరావణః। ధృతౌస్వవీర్యసర్వస్వంయుద్ధేదర్శయతాంతదా॥౭॥
తతఃక్రోధాద్దశగ్రీవఃశరాన్సంధాయవీర్యవాన్। ముమోచధ్వజముద్దిశ్యరాఘవస్యరథేస్థితమ్॥౮॥ తేశరాస్తమనా
సాద్యపురందరరథధ్వజమ్। రథశక్తింపరామృశ్యనిపేతుర్ధరణీతలే॥౯॥తతోరామోభిసంక్రుద్ధశ్చాపమాయమ్యవీర్య
వాన్। కృతప్రతికృతంకర్తుంమనసాసంప్రచక్రమే॥౧౦॥రావణధ్వజముద్దిశ్యముమోచనిశితంశరమ్। మహాసర్పమి

వాసహస్యాంజ్వలంతం స్వేన తేజసా॥౧౧॥ జగామ స మహీం భిత్త్వా దశగ్రీవధ్వజం శరః। స నికృత్తోపతద్భూమౌ రావణస్య
రథధ్వజః॥౧౨॥ ధ్వజస్యోన్మథనం దృష్ట్వా రావణస్సుమహాబలః। సంప్రదీప్తోభవత్క్రోధాదమర్షాత్ప్రదహన్నివ॥౧౩॥
స రోషవశమాపన్నః శరవర్షం మహద్వమన్। రామస్య తురగాన్దీప్తైః శరైర్వివ్యాధ రావణః॥౧౪॥ తే విద్ధా హరయ
స్తత్ర నాస్ఖలన్నాపి బభ్రముః। బభూవుః స్వస్థహృదయాః పద్మనాలైరివాహతాః॥౧౫॥ తేషామసంభ్రమం దృష్ట్వా వాజి
నాం రావణస్తదా। భూయ ఏవ సుసంక్రుద్ధః శరవర్షం ముమోచ హ॥౧౬॥ గదాశ్చ పరిఘాంశ్చైవ చక్రాణి ముసలాని చ।
గిరిశృంగాణి వృక్షాంశ్చ తథా శూలపరశ్వధాన్॥౧౭॥ మాయావిహితమేతత్తు శస్త్రవర్షమపాతయత్। తుములం
త్రాసజననం భీమం భీమప్రతిస్వనమ్॥౧౮॥ తద్వర్షమభవద్యుద్ధే నైకశస్త్రమయం మహత్। విముచ్య రాఘవరథం స
మంతాద్వానరే బలే॥౧౯॥ సాయకైరంతరిక్షం చ చకారాశు నిరంతరమ్। సహస్రశస్తతో బాణానశ్రాంతహృదయోద్య
మః॥౨౦॥ ముమోచ చ దశగ్రీవో నిస్సంగేనాంతరాత్మనా। వ్యాయచ్ఛమానం తం దృష్ట్వా తత్పరం రావణం రణే॥౨౧॥ ప్ర
హసన్నివ కాకుత్స్థః సందధే సాయకాన్ శితాన్। స ముమోచ తతో బాణాన్రణే శతసహస్రశః॥౨౨॥ తాన్దృష్ట్వా రావ
ణశ్చక్రే స్వశరైః ఖం నిరంతరమ్। తతస్తాభ్యాం ప్రముక్తేన శరవర్షేణ భాస్వతా॥౨౩॥ శరబద్ధమివాభాతి ద్వితీయం భా
స్వదంబరమ్। నానిమిత్తోభవద్బాణో నాతిభేత్తా న నిష్ఫలః॥౨౪॥ అన్యోన్యమభిసంహత్య నిపేతుర్ధరణీతలే। తథా విసృ
జతోర్బాణాన్ రామరావణయోర్మృధే॥౨౫॥ ప్రాయుధ్యతామవిచ్ఛిన్నమస్యంతౌ సవ్యదక్షిణమ్। చక్రతుశ్చ శరౌ
ఘైస్తౌ నిరుచ్ఛ్వాసమివాంబరమ్॥౨౬॥ రావణస్య హయాన్రామో హయాన్రామస్య రావణః। జఘ్నతుస్తౌ తదాన్యో
న్యం కృతానుకృతకారిణౌ॥౨౭॥ ఏవం తౌ తు సుసంక్రుద్ధౌ చక్రతుర్యుద్ధమద్భుతమ్। ముహూర్తమభవద్యుద్ధం తుములం
రోమహర్షణమ్॥౨౮॥ ప్రయుధ్యమానౌ సమరే మహాబలౌ శితైశ్శరై రావణలక్ష్మణాగ్రజౌ। ధ్వజావపాతేన స రాక్ష
సాధిపో భృశం ప్రచుక్రోధ తదా రఘూత్తమే॥౨౯॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే నవోత్తరశతతమస్సర్గః ************

తౌ తదా యుధ్యమానౌ తౌ సమరే రామరావణౌ। దదృశుస్సర్వభూతాని విస్మితేనాంతరాత్మనా॥౧॥ అర్దయం
తౌ తు సమరే తయోస్తౌ స్యందనోత్తమౌ। పరస్పరమభిక్రుద్ధౌ పరస్పరమభిద్రుతౌ॥౨॥ పరస్పరవధే యుక్తౌ ఘోరరూపౌ
బభూవతుః। మండలాని చ వీథీశ్చ గతప్రత్యాగతాని చ॥౩॥ దర్శయంతౌ బహువిధాం సూతసారథ్యజాం గతిమ్। అర్దయన్
రావణం రామో రాఘవం చాపి రావణః॥౪॥ గతివేగం సమాపన్నౌ ప్రవర్తననివర్తనే। క్షిపతోశ్శరజాలాని తయోస్తౌ స్యం
దనోత్తమౌ॥౫॥ చేరతుస్సంయుగమహీం సాసారౌ జలదౌ యథా। దర్శయిత్వా తథా తౌ తు గతిం బహువిధాం రణే॥౬॥ పర
స్పరస్యాభిముఖౌ పునరేవావతస్థతుః। ధురం ధురేణ రథయోర్వక్త్రం వక్త్రేణ వాజినామ్॥౭॥ పతాకాశ్చ పతాకాభిస్సమే
యుస్స్థితయోస్తదా। రావణస్య తతో రామో ధనుర్ముక్తైశ్శితైశ్శరైః॥౮॥ చతుర్భిశ్చతురో దీప్తైర్హయాన్ ప్రత్యపసర్ప
యత్। స క్రోధవశమాపన్నో హయానామపసర్పణే॥౯॥ ముమోచ నిశితాన్ బాణాన్ రాఘవాయ నిశాచరః। సోతివి
ద్ధో బలవతా దశగ్రీవేణ రాఘవః॥౧౦॥ జగామ న వికారం చ న చాపి వ్యథితోభవత్। చిక్షేప చ పునర్బాణాన్వజ్రపాతసమ
స్వనాన్॥౧౧॥ సారథిం వజ్రహస్తస్య సముద్దిశ్య నిశాచరః। మాతలేస్తు మహావేగాశ్శరీరే పతితాశ్శరాః॥౧౨॥ న సూక్ష్మమపి
సంమోహం వ్యథాం వా ప్రదదుర్యుధి। తయా ధర్షణయా క్రుద్ధో మాతలేర్న తథాత్మనః॥౧౩॥ చకార శరజాలేన రాఘవో
విముఖం రిపుమ్। వింశతం త్రింశతం షష్టిం శతశోథ సహస్రశః॥౧౪॥ ముమోచ రాఘవో వీరః సాయకాన్ స్యందనే రిపోః। రా
వణోపి తతః క్రుద్ధో రథస్థో రాక్షసేశ్వరః॥౧౫॥ గదాముసలవర్షేణ రామం ప్రత్యర్దయద్రణే। తత్ప్రవృత్తం మహద్యు
ద్ధం తుములం రోమహర్షణమ్॥౧౬॥ గదానాం ముసలానాం చ పరిఘాణాం చ నిస్స్వనైః। శరాణాం పుంఖపాతైశ్చ క్షుభితా
స్సప్తసాగరాః॥౧౭॥ క్షుబ్ధానాం సాగరాణాం చ పాతాళతలవాసినః। వ్యథితాః పన్నగాస్సర్వే దానవాశ్చ సహస్రశః॥
౧౮॥ చకంపే మేదినీ కృత్స్నా సశైలవనకాననా। భాస్కరో నిష్ప్రభశ్చాసీన్న వవౌ చాపి మారుతః॥౧౯॥ తతో దేవాస్స
గంధర్వాః సిద్ధాశ్చ పరమర్షయః। చింతామాపేదిరే సర్వే సకిన్నరమహోరగాః॥౨౦॥ స్వస్తి గోబ్రాహ్మణేభ్యస్తు
లోకాస్తిష్ఠంతు శాశ్వతాః। జయతాం రాఘవస్సంఖ్యే రావణం రాక్షసేశ్వరమ్॥౨౧॥ ఏవం జపంతోపశ్యంస్తే దేవాస్సర్షి
గణాస్తదా। రామరావణయోర్యుద్ధం సుఘోరం రోమహర్షణమ్॥౨౨॥ గంధర్వాప్సరసాం సంఘా దృష్ట్వా యుద్ధమనూప

మమ్। గగనం గగనాకారం సాగరస్సాగరోపమః ॥౨౩॥ రామరావణయోర్యుద్ధం రామరావణయోరివ। ఏవం బ్రువంతో దదృ-
శుస్తద్యుద్ధం రామరావణమ్ ॥౨౪॥ తతః క్రుద్ధో మహాబాహూ రఘూణాం కీర్తివర్ధనః। సంధాయ ధనుషా రామః క్షురమాశీవి-
షోపమమ్ ॥౨౫॥ రావణస్య శిరశ్ఛిందచ్ఛ్రీమజ్జ్వలితకుండలమ్। తచ్ఛిరః పతితం భూమౌ దృష్టం లోకైస్త్రిభిస్తదా ॥౨౬॥ త-
స్యైవ సదృశం చాన్యద్రావణస్యోత్థితం శిరః। తత్ క్షిప్రం క్షిప్రహస్తేన రామేణ క్షిప్రకారిణా ॥౨౭॥ ద్వితీయం రావణశిర-
శ్ఛిన్నం సంయతి సాయకైః। ఛిన్నమాత్రం తు తచ్ఛీర్షం పునరన్యత్స్మ దృశ్యతే ॥౨౮॥ తదప్యశనిసంకాశైశ్ఛిన్నం రామేణ సా-
యకైః। ఏవమేకశతం ఛిన్నం శిరసాం తుల్యవర్చసామ్ ॥౨౯॥ న చైవ రావణస్యాంతో దృశ్యతే జీవితక్షయే। తతస్సర్వాస్త్రవి-
ద్వీరః కౌసల్యానందవర్ధనః ॥౩౦॥ మార్గణైర్బహుభిర్యుక్తశ్చింతయామాస రాఘవః। మారీచో నిహతో యైస్తు ఖరో యై-
స్తు సదూషణః ॥౩౧॥ క్రౌంచావనే విరాధస్తు కబంధో దండకావనే। త ఇమే సాయకాస్సర్వే యుద్ధే ప్రత్యాయికా మమ ॥౩౨॥ కి-
న్ను తత్కారణం యేన రావణే మందతేజసః। ఇతి చింతాపరశ్చాసీదప్రమత్తశ్చ సంయుగే ॥౩౩॥ వవర్ష శరవర్షాణి రాఘ-
వో రావణోరసి। రావణోఽపి తతః క్రుద్ధో రథస్థో రాక్షసేశ్వరః ॥౩౪॥ గదాముసలవర్షేణ రామం ప్రత్యర్దయద్రణే। తత్
ప్రవృత్తం మహద్యుద్ధం తుములం రోమహర్షణమ్ ॥౩౫॥ అంతరిక్షే చ భూమౌ చ పునశ్చ గిరిమూర్ధని। దేవదానవయక్షా-
ణాం పిశాచోరగరక్షసామ్ ॥౩౬॥ పశ్యతాం తన్మహద్యుద్ధం సర్వరాత్రమవర్తత। నైవ రాత్రం న దివసం న ముహూర్తం న
చక్షణమ్ ॥౩౭॥ రామరావణయోర్యుద్ధం విరామముపగచ్ఛతి। దశరథసుతరాక్షసేంద్రయోర్జయమనవేక్ష్య రణే స రాఘవ-
స్య। సురవరరథసారథిర్మహాత్మా రణగతమేనమువాచ వాక్యమాశు ॥౩౮॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే-దశోత్తరశతతమస్సర్గః ॥

అథ సంస్మారయామాస రాఘవం మాతలిస్తదా। అజానన్నివ కిం వీర త్వమేనమనువర్తసే ॥౧॥ విసృజాస్మై వధాయ
త్వమస్త్రం పైతామహం ప్రభో। వినాశకాలః కథితో యస్సురైస్సోఽద్య వర్తతే ॥౨॥ తతస్సంస్మారితో రామస్తేన వాక్యేన
మాతలేః। జగ్రాహ స శరం దీప్తం నిశ్శ్వసంతమివోరగమ్ ॥౩॥ యమస్మై ప్రథమం ప్రాదాదగస్త్యో భగవానృషిః। బ్రహ్మ-
దత్తం మహాబాణమమోఘం యుధి వీర్యవాన్ ॥౪॥ బ్రహ్మణా నిర్మితం పూర్వమింద్రార్థమమితౌజసా। దత్తం సురప-
తేః పూర్వం త్రిలోకజయకాంక్షిణః ॥౫॥ యస్య వాజేషు పవనః ఫలే భాస్కరపావకౌ। శరీరమాకాశమయం గౌరవే మేరు-
మందరౌ ॥౬॥ జాజ్వల్యమానం వపుషా సుపుంఖం హేమభూషితమ్। తేజసా సర్వభూతానాం కృతం భాస్కరవర్చసమ్ ॥౭॥
సధూమమివ కాలాగ్నిం దీప్తమాశీవిషం యథా। పరనాగాశ్వబృందానాం భేదనం క్షిప్రకారిణమ్ ॥౮॥ ద్వారాణాం పరిఘా-
ణాం చ గిరీణామపి భేదనమ్। నానారుధిరసిక్తాంగం మేదోదిగ్ధం సుదారుణమ్ ॥౯॥ వజ్రసారం మహానాదం నానాసమితిదార-
ణమ్। సర్వవిత్రాసనం భీమం శ్వసంతమివ పన్నగమ్ ॥౧౦॥ కంకగృధ్రబలానాం చ గోమాయుమృగరక్షసామ్। నిత్యం భ-
క్ష్యప్రదం యుద్ధే యమరూపం భయావహమ్ ॥౧౧॥ నందనం వానరేంద్రాణాం రక్షసామవసాదనమ్। వాజితం వివిధైర్వా-
జైశ్చారుపత్రైర్గరుత్మతః ॥౧౨॥ తముత్తమేషుం లోకానామిక్ష్వాకుభయనాశనమ్। ద్విషతాం కీర్తిహరణం ప్రహర్ష-
కరమాత్మనః ॥౧౩॥ అభిమంత్ర్య తతో రామస్తం మహేషుం మహాబలః। వేదప్రోక్తేన విధినా సందధే కార్ముకే బలీ ॥౧౪॥ త-
స్మిన్ సంధీయమానే తు రాఘవేణ శరోత్తమే। సర్వభూతాని విత్రేసుశ్చచాల చ వసుంధరా ॥౧౫॥ స రావణాయ సంక్రుద్ధో
భృశమాయమ్య కార్ముకమ్। చిక్షేప పరమాయత్తస్తం శరం మర్మఘాతినమ్ ॥౧౬॥ స వజ్ర ఇవ దుర్ధర్షో వజ్రిబాహువిసృ-
జితః। కృతాంత ఇవ చావార్యో న్యపతద్రావణోరసి ॥౧౭॥ స విసృష్టో మహావేగశ్శరీరాంతకరశ్శరః। బిభేద హృదయం త-
స్య రావణస్య దురాత్మనః ॥౧౮॥ రుధిరాక్తస్స వేగేన జీవితాంతకరశ్శరః। రావణస్య హరన్ ప్రాణాన్ వివేశ ధరణీతలమ్ ॥
౧౯॥ స శరో రావణం హత్వా రుధిరార్ద్రీకృతచ్ఛవిః। కృతకర్మా నిభృతవత్ స్వతూణీం పునరాగమత్ ॥౨౦॥ తస్య హస్తాద్ధ-
తస్యాశు కార్ముకం తత్ససాయకమ్। నిపపాత సహ ప్రాణైర్భ్రశ్యమానస్య జీవితాత్ ॥౨౧॥ గతాసుర్భీమవేగస్తు నైరృతేం-
ద్రో మహాద్యుతిః। పపాత స్యందనాద్భూమౌ వృత్రో వజ్రహతో యథా ॥౨౨॥ తం దృష్ట్వా పతితం భూమౌ హతశేషా నిశా-
చరాః। హతనాథా భయత్రస్తాః సర్వతస్సంప్రదుద్రువుః ॥౨౩॥ నర్దంతశ్చాభిపేతుస్తం వానరా ద్రుమయోధినః। దశగ్రీవ-
వధం దృష్ట్వా విజయం రాఘవస్య చ ॥౨౪॥ అర్దితా వానరైర్హృష్టైర్లంకామభ్యపతన్ భయాత్। గతాశ్రయత్వాత్కరు-

తై ర్బాష్పప్రస్రవణై ర్మహాతైః॥౨౫॥తతో వినేదుస్సంహృష్టా వానరా జితకాశినః।వదంతో రాఘవజయం రావణస్య చ త
ద్వధమ్॥౨౬॥అథాంతరిక్షే వ్యనదత్సౌమ్య స్త్రిదశదుందుభిః। దివ్యగంధవహ స్తత్ర మారుతస్ససుఖో వవౌ॥౨౭॥నిపపా
తాంతరిక్షాచ్చ పుష్పవృష్టి స్తదా భువి। కిరంతీ రాఘవరథం దురవాపా మనోరమా॥౨౮॥రాఘవ స్తవసంయుక్తా గగనేపి చ
శుశ్రువే। సాధుసాధ్వితి వాగగ్ర్యా దైవతానాం మహాత్మనాం॥౨౯॥ఆవివేశ మహాహర్షో దేవానాం చారణైస్సహ।
రావణే నిహతే రౌద్రే సర్వలోకభయంకరే॥౩౦॥తతస్సకామం సుగ్రీవ మంగదం చ మహాబలమ్। చకార రాఘవః ప్రీతో హ
త్వా రాక్షసపుంగవమ్॥౩౧॥తతః ప్రజగ్ముః ప్రశమం మరుద్గణా దిశః ప్రసేదు ర్విమలం నభో భవత్। మహీ చకంపే న హి మా
రుతో వవౌ స్థిరప్రభశ్చాప్యభవ ద్దివాకరః॥౩౨॥తతస్తు సుగ్రీవవిభీషణాదయ స్సుహృద్విశేషా స్సహలక్ష్మణా స్తదా। సమే
త్య హృష్టా విజయేన రాఘవం రణేభిరామం విధినాభ్యపూజయన్॥౩౩॥సతు నిహతరిపుః స్థిరప్రతిజ్ఞః స్వజనబలాభివృతో ర
ణే రరాజ। రఘుకులనృపనందనో మహౌజా స్త్రిదశగణై రభిసంవృతో యథేంద్రః॥౩౪॥ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - ఏకాద
శోత్తరశతతమస్సర్గః. ******************** భ్రాతరం నిహతం దృష్ట్వా శయానం రామనిర్జితమ్। శోకవే
గపరీతాత్మా విలలాప విభీషణః॥౧॥వీరవిక్రాంత విఖ్యాత వినీత నయకోవిద।మహార్హశయనోపేత కిం శేషే ద్య హతో భు
వి॥౨॥విక్షిప్య దీర్ఘౌ నిశ్చేష్టౌ భుజా వంగదభూషితౌ। ముకుటే నాపవృత్తేన భాస్కరాకారవర్చసా॥౩॥తదిదం వీర సం
ప్రాప్తం మయా పూర్వం సమీరితమ్। కామమోహపరీతస్య యత్తే న రుచితం వచః॥౪॥యన్న దర్పాత్ప్రహస్తో వా నేం
ద్రజి న్నాప రే జనాః। న కుంభకర్ణో తిరథో నాతికాయో నరాంతకః॥౫॥న స్వయం త్వ మమన్యేథా స్తస్యోదర్క యమాగ
తః। గత స్సేతు స్సునీతానాం గతో ధర్మస్య విగ్రహః॥౬॥గత స్సత్త్వస్య సంక్షేపః ప్రస్తావానాం గతి ర్గతా। ఆదిత్యః పతితో
భూమౌ మగ్న స్తమసి చంద్రమాః॥౭॥చిత్రభానుః ప్రశాంతార్చి ర్వ్యవసాయో నిరుద్యమః। అస్మి న్నిపతితే భూమౌ వీర
శస్త్రభృతాం వరే॥౮॥కిం శేష మివ లోకస్య హతవీరస్య సాంప్రతమ్। రణే రాక్షసశార్దూలే ప్రసుప్త ఇవ పాంసుషు॥౯॥
ధృతిప్రవాళః ప్రసహాగ్ర్యపుష్ప స్తపోబల శ్శౌర్యనిబద్ధమూలః। రణే మహాన్ రాక్షసరాజవృక్ష స్సంమర్దితో రాఘవ
మారుతేన॥౧౦॥తేజోవిషాణః కులవంశవంశః కోపప్రసాదాపరగాత్రహస్తః। ఇక్ష్వాకుసింహావగృహీత దేహ స్సుప్తః క్షి
తౌ రావణగంధహస్తీ॥౧౧॥పరాక్రమోత్సాహవిజృంభితార్చి ర్నిశ్శ్వాసధూమ స్స్వబలప్రతాపః। ప్రతాపవాన్ సంయ
తి రాక్షసాగ్ని ర్నిర్వాపితో రామపయోధరేణ॥౧౨॥సింహర్క్షలాంగూలకకుద్విషాణః పరాభిజిద్గంధనగంధహస్తీ। రక్షోవృ
షశ్చాపలకర్ణచక్షుః క్షితీశ్వరవ్యాఘ్రహతో వసన్నః॥౧౩॥వదంతం హేతుమద్వాక్యం పరిమృష్టార్థనిశ్చయమ్। రామ
శ్శోకసమావిష్ట మిత్యువాచ విభీషణమ్॥౧౪॥నాయం వినష్టో నిశ్చేష్ట స్సమరే చండవిక్రమః। అత్యున్నతమహోత్సాహః ప
తితో య మశంకితః॥౧౫॥నైవం వినష్టాః శోచ్యంతే క్షత్రధర్మ మవస్థితాః। వృద్ధి మాశంసమానా యే నిపతంతి రణాజిరే॥౧౬॥
యేన సేంద్రా స్త్రయో లోకా స్త్రాసితా యుధి ధీమతా। తస్మిన్ కాలసమాయుక్తే న కాలః పరిశోచితుమ్॥౧౭॥నైకాంతవి
జయో యుద్ధే భూతపూర్వః కదాచన। పరై ర్వా హన్యతే వీరః పరా న్వా హంతి సంయుగే॥౧౮॥ఇయం హి పూర్వై స్సందిష్టా
గతిః క్షత్రియసమ్మతా। క్షత్రియో నిహత స్సంఖ్యే న శోచ్య ఇతి నిశ్చయః॥౧౯॥తదేవం నిశ్చయం దృష్ట్వా తత్త్వ మాస్థాయ వి
జ్వరః। యదిహానంతరం కార్యం కల్ప్యం తదనుచింతయ॥౨౦॥త ముక్తవాక్యం విక్రాంతం రాజపుత్రం విభీషణః। ఉవాచ
శోకసంతప్తో భ్రాతుర్హిత మనంతరమ్॥౨౧॥యో యం విమర్దేషు న భగ్నపూర్వ స్సురై స్సమేతై స్సహ వాసవేన। భవం
తమాసాద్య రణే విభగ్నో వేలా మివాసాద్య యథా సముద్రః॥౨౨॥అనేన దత్తాని సుపూజితాని భుక్తాశ్చ భోగా నిభృతాశ్చ
భృత్యాః। ధనాని మిత్రేషు సమర్పితాని వైరాణ్యమిత్రేషు చ యాపితాని॥౨౩॥ఏషోహితాగ్నిశ్చ మహాతపాశ్చ వేదాం
తగః కర్మసు చాగ్ర్యశూరః। ఏతస్య యత్ప్రేతగతస్య కృత్యం తత్కర్తు మిచ్ఛామి తవ ప్రసాదాత్॥౨౪॥స తస్య వాక్యైః
కరుణై ర్మహాత్మా సంబోధిత స్సాధు విభీషణేన। ఆజ్ఞాపయామాస నరేంద్రసూను స్స్వర్గీయ మాధాన మదీనసత్త్వః॥
౨౫॥మరణాంతాని వైరాణి నివృత్తం నః ప్రయోజనమ్। క్రియతా మస్య సంస్కారో మమాప్యేష యథా తవ॥౨౬॥ఇతి
శ్రీమద్యుద్ధకాండే - ద్వాదశోత్తరశతతమస్సర్గః - **
రావణం నిహతం శ్రుత్వా రాఘవేణ మహాత్మనా। అంతఃపురా ద్వినిష్పేతూ రాక్షస్య శ్శోకకర్శితాః॥౧॥ వార్య

మానాస్సుబహుశో వేష్టంత్యః క్షితిపాంసుషు। విముక్తకేశ్యో దుఃఖార్తా గావో వత్సహతా ఇవ॥ ౨॥ ఉత్తరేణ వినిష్క్రమ్య ద్వారేణ సహ రాక్షసైః। ప్రవిశ్యాయోధనం ఘోరం విచిన్వంత్యో హతం పతిమ్॥ ౩॥ రాజపుత్రేతి వాదిన్యో హా నాథేతి చ సర్వశః। పరిపేతుః కబంధాంకాం మహీం శోణితకర్దమామ్॥ ౪॥ తా బాష్పపరిపూర్ణాక్ష్యో భర్తృశోకపరాజితాః। కరిణ్య ఇవ నర్దంత్యో వినేదుర్హతయూథపాః॥ ౫॥ దదృశుస్తం మహావీర్యం మహాకాయం మహాద్యుతిమ్। రావణం నిహతం భూమౌ నీలాంజనచయోపమమ్॥ ౬॥ తాః పతిం సహసా దృష్ట్వా శయానం రణపాంసుషు। నిపేతుస్తస్య గాత్రేషు ఛిన్నా వనలతా ఇవ॥ ౭॥ బహుమానాత్పరిష్వజ్య కాచిదేనం రురోద హ। చరణౌ కాచిదాలింగ్య కాచిత్కంఠేవలంబ్య చ॥ ౮॥ ఉద్ధృత్య చ భుజౌ కాచిద్భూమౌ స్మ పరివర్తతే। హతస్య వదనం దృష్ట్వా కాచిన్మోహముపాగమత్॥ ౯॥ కాచిదంకే శిరః కృత్వా రురోద ముఖమీక్షతీ। స్నాపయంతీ ముఖం బాష్పైస్తుషారైరివ పంకజమ్॥ ౧౦॥ ఏవమార్తాః పతిం దృష్ట్వా రావణం నిహతం భువి। చుక్రుశుర్బహుధా శోకాద్భూయస్తాః పర్యదేవయన్॥ ౧౧॥ యేన విత్రాసితః శక్రో యేన విత్రాసితో యమః। యేన వైశ్రవణో రాజా పుష్పకేణ వియోజితః॥ ౧౨॥ గంధర్వాణామృషీణాం చ సురాణాం చ మహాత్మనామ్। భయం యేన మహద్దత్తం సోయం శేతే రణే హతః॥ ౧౩॥ అసురేభ్యస్సురేభ్యో వా పన్నగేభ్యోపి వా తథా। న భయం యో విజానాతి తస్యేదం మానుషాద్భయమ్॥ ౧౪॥ అవధ్యో దేవతానాం యస్తథా దానవరక్షసామ్। హతస్సోయం రణే శేతే మానుషేణ పదాతినా॥ ౧౫॥ యో న శక్యస్సురైర్హంతుం న యక్షైర్నాసురైస్తథా। సోయం కశ్చిదివాసత్త్వో మృత్యుం మర్త్యేన లంభితః॥ ౧౬॥ ఏవం వదంత్యో బహుధా రురుదుస్తస్య తాః స్త్రియః। భూయ ఏవ చ దుఃఖార్తా విలేపుశ్చ పునః పునః॥ ౧౭॥ అశృణ్వతా చ సుహృదాం వచనం హితవాదినామ్। మరణాయాహృతా సీతా ఘాతితాశ్చ నిశాచరాః॥ ౧౮॥ ఏతాస్సమమిదానీం తే వయమాత్మా చ పాతితాః। బ్రువాణోపి హితం వాక్యమిష్టో భ్రాతా విభీషణః॥ ౧౯॥ దృష్టం పరుషితో మోహాత్త్వయాత్మవధకాంక్షిణా। యది నిర్యాతితా తే స్యాత్సీతా రామాయ మైథిలీ॥ ౨౦॥ న నస్స్యాద్వ్యసనం ఘోరమిదం మూలహరం మహత్। వృత్తకామో భవేద్భ్రాతా రామో మిత్రకులం భవేత్॥ ౨౧॥ వయం చావిధవాస్సర్వాస్సకామా న చ శత్రవః। త్వయా పునర్నృశంసేన సీతాం సంరుంధతా బలాత్॥ ౨౨॥ రాక్షసా వయమాత్మా చ త్రయం తుల్యం నిపాతితమ్। న కామకారః కామం వా తవ రాక్షసపుంగవ॥ ౨౩॥ దైవం చేష్టయతే సర్వం హతం దైవేన హన్యతే। వానరాణాం వినాశోయం రక్షసాం చ మహాహవే॥ ౨౪॥ తవ చైవ మహాబాహో దైవయోగాదుపాగతః। నైవార్థేన న కామేన విక్రమేణ న చాజ్ఞయా॥ ౨౫॥ శక్యా దైవగతిర్లోకే నివర్తయితుముద్యతా। విలేపురేవం దీనాస్తా రాక్షసాధిపయోషితః॥ ౨౬॥ కురర్య ఇవ దుఃఖార్తా బాష్పపర్యాకులేక్షణాః॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - త్రయోదశోత్తరశతతమస్సర్గః. ****************************

తాసాం విలపమానానాం తథా రాక్షసయోషితామ్। జ్యేష్ఠా పత్నీ ప్రియా దీనా భర్తారం సముదైక్షత॥ ౧॥ దశగ్రీవం హతం దృష్ట్వా రామేణాచింత్యకర్మణా। పతిం మండోదరీ తత్ర కృపణా పర్యదేవయత్॥ ౨॥ నను నామ మహాభాగ తవ వైశ్రవణానుజ। క్రుద్ధస్య ప్రముఖే స్థాతుం త్రస్యత్యపి పురందరః॥ ౩॥ ఋషయశ్చ మహీదేవా గంధర్వాశ్చ యశస్వినః। నను నామ తవోద్వేగాచ్చారణాశ్చ దిశో గతాః॥ ౪॥ స త్వం మానుషమాత్రేణ రామేణ యుధి నిర్జితః। న వ్యపత్రపసే రాజన్ కిమిదం రాక్షసర్షభ॥ ౫॥ కథం త్రైలోక్యమాక్రమ్య శ్రియా వీర్యేణ చాన్వితమ్। అవిషహ్యం జఘాన త్వాం మానుషో వనగోచరః॥ ౬॥ మానుషాణామవిషయే చరతః కామరూపిణః। వినాశస్తవ రామేణ సంయుగే నోపపద్యతే॥ ౭॥ న చైతత్కర్మ రామస్య శ్రద్దధామి చమూముఖే। సర్వతస్సముపేతస్య తవ తేనాభిమర్శనమ్॥ ౮॥ యదైవ చ జనస్థానే రాక్షసైర్బహుభిర్వృతః। ఖరస్తవ హతో భ్రాతా తదైవాసౌ న మానుషః॥ ౯॥ యదైవ నగరీం లంకాం దుష్ప్రవేశాం సురైరపి। ప్రవిష్టో హనుమాన్వీర్యాత్తదైవ వ్యథితా వయమ్॥ ౧౦॥ యదైవ వానరైర్ఘోరైర్బద్ధస్సేతుర్మహార్ణవే। తదైవ హృదయేనాహం శంకే రామమమానుషమ్॥ ౧౧॥ అథవా రామరూపేణ కృతాంతస్స్వయమాగతః। మాయాం తవ వినాశాయ విధాయాప్రతితర్కితామ్॥ ౧౨॥ అథవా వాసవేన త్వం ధర్షితోసి మహాబల। వాసవస్య కుతశ్శక్తిస్త్వాం ద్రష్టుమపి సంయుగే॥ ౧౩॥ మహావీర్యం మహాసత్త్వం దేవశత్రుం భయావహమ్। వ్యక్తమేష మహాయోగీ పరమాత్మా సనాతనః॥ ౧౪॥ అనాదిమధ్యనిధనో మహతః పరమో మహాన్। తమసః పరమో ధాతా శంఖచక్రగదాధరః॥ ౧౫॥ శ్రీవత్సవక్షా నిత్యశ్రీరజే

యశ్శాశ్వతో ధ్రువః। మానుషం వపురాస్థాయ విష్ణుస్సత్యపరాక్రమః॥౧౬॥ సర్వైః పరివృతో దేవైర్వానరత్వముపాగ
తైః। సర్వలోకేశ్వరస్సాక్షాల్లోకానాం హితకామ్యయా॥౧౭॥ సరాక్షసపరీవారం హతవాంస్త్వాం మహాద్యుతిః। ఇం
ద్రియాణి పురా జిత్వా జితం త్రిభువనం త్వయా॥౧౮॥ స్మరద్భిరివ తద్వైరమింద్రియైరేవ నిర్జితః। క్రియతామవిరోధ
శ్చ రాఘవేణేతి యన్మయా॥౧౯॥ ఉచ్యమానో న గృహ్ణాసి తస్యేయం వ్యుష్టిరాగతా। అకస్మాచ్చాభికామోఽసి సీతాం రాక్షస
పుంగవ॥౨౦॥ ఐశ్వర్యస్య వినాశాయ దేహస్య స్వజనస్య చ। అరుంధత్యా విశిష్టాం తాం రోహిణ్యాశ్చాపి దుర్మతే॥౨౧॥ సీతాం
ధర్షయతా మాన్యాం త్వయా హ్యసదృశం కృతమ్। వసుధాయాశ్చ వసుధాం శ్రియః శ్రీం భర్తృవత్సలామ్॥౨౨॥ సీతాం
సర్వానవద్యాంగీమరణ్యే విజనే శుభామ్। ఆనయిత్వా తు తాం దీనాం ఛద్మనాత్మస్వదూషణ॥౨౩॥ అప్రాప్య చైవ తం కా
మం మైథిలీసంగమే కృతమ్। పతివ్రతాయాస్తపసా నూనం దగ్ధోఽసి మే ప్రభో॥౨౪॥ తదైవ యన్న దగ్ధస్త్వం ధర్షయంస్త
నుమధ్యమామ్। దేవా బిభ్యతి తే సర్వే సేంద్రాస్సాగ్నిపురోగమాః॥౨౫॥ అవశ్యమేవ లభతే ఫలం పాపస్య కర్మణః। ఘో
రం పర్యాగతే కాలే కర్తా నాస్త్యత్ర సంశయః॥౨౬॥ శుభకృచ్ఛుభమాప్నోతి పాపకృత్పాపమశ్నుతే। విభీషణస్సుఖం
ప్రాప్తస్త్వం ప్రాప్తః పాపమీదృశమ్॥౨౭॥ సంత్యన్యాః ప్రమదాస్తుభ్యం రూపేణాభ్యధికాస్తతః। అనంగవశమాప
న్నస్త్వం తు మోహాన్న బుధ్యసే॥౨౮॥ న కులేన న రూపేణ న దాక్షిణ్యేన మైథిలీ। మయాఽధికా వా తుల్యా వా త్వం తు మోహా
న్న బుధ్యసే॥౨౯॥ సర్వథా సర్వభూతానాం నాస్తి మృత్యురలక్షణః। తవ తావదయం మృత్యుర్మైథిలీకృతలక్షణః॥౩౦॥ సీ
తానిమిత్తజో మృత్యుస్త్వయా దూరాదుపాహృతః। మైథిలీ సహ రామేణ విశోకా విహరిష్యతి॥౩౧॥ అల్పపుణ్యా త్వహం
ఘోరే పతితా శోకసాగరే। కైలాసే మందరే మేరౌ తథా చైత్రరథే వనే॥౩౨॥ దేవోద్యానేషు సర్వేషు విహృత్య సహితా
త్వయా। విమానేనానురూపేణ యా యామ్యతులయా శ్రియా॥౩౩॥ పశ్యంతీ వివిధాన్దేశాంస్తాంస్తాంశ్చిత్రస్రగంబ
రా। భ్రంశితా కామభోగేభ్యః సాస్మి వీరవధాత్తవ॥౩౪॥ సైవాన్యేవాస్మి సంవృత్తా ధిగ్రాజ్ఞాం చంచలాః శ్రియః। హా రా
జన్ సుకుమారం తే సుభ్రు సుత్వక్సమున్నసమ్॥౩౫॥ కీర్తిశ్రీద్యుతిభిస్తుల్యమిందుపద్మదివాకరైః। కిరీటకూటోజ్జ్వలితం
తామ్రాస్యం దీప్తకుండలమ్॥౩౬॥ మదవ్యాకులలోలాక్షం భూత్వా యత్పానభూమిషు। వివిధస్రగ్ధరం చారు వల్గుస్మితక
థం శుభమ్॥౩౭॥ తదేవాద్య తవేదం హి వక్త్రం న భ్రాజతే ప్రభో। రామసాయకనిర్భిన్నం సిక్తం రుధిరవిస్రవైః॥౩౮॥
విశీర్ణమేదోమస్తిష్కం రూక్షం స్యందనరేణుభిః। హా పశ్చిమా మే సంప్రాప్తా దశా వైధవ్యకారిణీ॥౩౯॥ యా మయా
సీన్న సంబుద్ధా కదాచిదపి మందయా। పితా దానవరాజో మే భర్తా మే రాక్షసేశ్వరః॥౪౦॥ పుత్రో మే శక్రనిర్జేతా ఇ
త్యేవం గర్వితా భృశమ్। దృప్తారిమర్దనాశ్శూరాః ప్రఖ్యాతబలపౌరుషాః॥౪౧॥ అకుతశ్చిద్భయా నాథా మమేత్యాసీన్మ
తిర్దృఢా। తేషామేవం ప్రభావానాం యుష్మాకం రాక్షసర్షభ॥౪౨॥ కథం భయమసంబుద్ధం మానుషాదిదమాగతమ్।
స్నిగ్ధేంద్రనీలసంకాశం ప్రాంశు శైలోపమం మహత్॥౪౩॥ కేయూరాంగదవైడూర్యముక్తాహారస్రగుజ్జ్వలమ్। కాంతం
విహారేష్వధికం దీప్తం సంగ్రామభూమిషు॥౪౪॥ భాత్యాభరణభాభిర్యద్విద్యుద్భిరివ తోయదః। తదేవాద్య శరీరం తే
తీక్ష్ణైశ్శరశతైశ్చితమ్॥౪౫॥ పునర్దుర్లభసంస్పర్శం పరిష్వక్తుం న శక్యతే। శ్వావిధశ్శలలైర్యద్వద్బాణైర్లగ్నైర్ని
రంతరమ్॥౪౬॥ స్వర్పితైర్మర్మసు భృశం సంఛిన్నస్నాయుబంధనమ్। క్షితౌ నిపతితం రాజన్ శ్యావం రుధిరసచ్ఛవి॥౪౭॥
వజ్రప్రహారాభిహతో వికీర్ణ ఇవ పర్వతః। హా స్వప్నస్సత్యమేవేదం త్వం రామేణ కథం హతః॥౪౮॥ త్వం మృత్యోరపి మృ
త్యుస్స్యాః కథం మృత్యువశం గతః। త్రైలోక్యవసుభోక్తారం త్రైలోక్యోద్వేగదం మహత్॥౪౯॥ జేతారం లోకపాలానాం
క్షేప్తారం శంకరస్య చ। దృప్తానాం నిగృహీతారమావిష్కృతపరాక్రమమ్॥౫౦॥ లోకక్షోభయితారం చ నాదైర్భూత
విరావిణమ్। ఓజసా దృప్తవాక్యానాం వక్తారం రిపుసన్నిధౌ॥౫౧॥ స్వయూథభృత్యవర్గాణాం గోప్తారం భీమవిక్రమమ్।
హంతారం దానవేంద్రాణాం యక్షాణాం చ సహస్రశః॥౫౨॥ నివాతకవచానాం చ సంగృహీతారమీశ్వరమ్। నైకయ
జ్ఞవిలోప్తారం త్రాతారం స్వజనస్య చ॥౫౩॥ ధర్మవ్యవస్థాభేత్తారం మాయాస్రష్టారమాహవే। దేవాసురనృకన్యానా
మాహర్తారం తతస్తతః॥౫౪॥ శత్రుస్త్రీశోకదాతారం గోప్తారం స్వబలస్య చ। లంకాద్వీపస్య గోప్తారం కర్తారం భీమక
ర్మణామ్॥౫౫॥ అస్మాకం కామభోగానాం దాతారం రథినాం వరమ్। ఏవం ప్రభావం భర్తారం దృష్ట్వా రామేణ పాతితమ్॥౫౬॥

స్థిరాస్మి యా దేహమిమం ధారయామి హతప్రియా। శయనేషు మహార్హేషు శయిత్వా రాక్షసేశ్వర॥౫౭॥ ఇహ కస్మాత్
ప్రసుప్తోసి ధరణ్యాం రేణుపాటలః। యదా మే తనయశ్శస్తో లక్ష్మణేనేంద్రజిద్యుధి॥౫౮॥ తదాస్మ్యభిహతా తీవ్రమద్య త్వస్మి
న్నిపాతితా। నాహం బంధుజనైర్హీనా నాహీనా నాథేన తు త్వయా॥౫౯॥ విహీనా కామభోగైశ్చ శోచిష్యే శాశ్వతీస్సమాః
ప్రపన్నో దీర్ఘమధ్వానం రాజన్నద్యాసి దుర్గమమ్॥౬౦॥ నయ మామపి దుఃఖార్తాం న జీవిష్యే త్వయా వినా। కస్మా
త్త్వం మాం విహాయేహ కృపణాం గంతుమిచ్ఛసి॥౬౧॥ దీనాం విలపితైర్మందాం కిం వా మాం నాభిభాషసే। దృష్ట్వా న ఖల్వ
సి క్రుద్ధో మామిహానవకుంఠితామ్॥౬౨॥ నిర్గతాం నగరద్వారాత్పద్భ్యామేవాగతాం ప్రభో। పశ్యేష్టదార దారాంస్తే
భ్రష్టలజ్జావకుంఠితాః॥౬౩॥ బహిర్నిష్పతితాన్సర్వాన్కథం దృష్ట్వా న కుప్యసి। అయం క్రీడాసహాయస్తే నాథ లాలప్యతే
జనః॥౬౪॥ న చైనమాశ్వాసయసే కిం వా న బహుమన్యసే। యాస్త్వయా విధవా రాజన్కృతా నైకాః కులస్త్రియః॥౬౫॥ ప
తివ్రతా ధర్మపరా గురుశుశ్రూషణే రతాః। తాభిశ్శోకాభితప్తాభిశ్శప్తః పరవశం గతః॥౬౬॥ త్వయా విప్రకృతాభిర్యత్తదా
శప్తం తదాగతం। ప్రవాదస్సత్య ఏవాయం త్వాం ప్రతి ప్రాయశో నృప॥౬౭॥ పతివ్రతానాం నాకస్మాత్పతంత్యశ్రూణి భూత
లే। కథం చ నామ తే రాజఁల్లోకానాక్రమ్య తేజసా॥౬౮॥ నారీచౌర్యమిదం క్షుద్రం కృతం శౌండీర్యమానినా। అపనీయాశ్ర
మాద్రామం యన్మృగచ్ఛద్మనా త్వయా॥౬౯॥ ఆనీతా రామపత్నీ సా తత్తే కాతర్యలక్షణమ్। కాతర్యం చ న తే యుద్ధే కదాచి
త్సంస్మరామ్యహమ్॥౭౦॥ తత్తు భాగ్యవిపర్యాసాన్నూనం తే పక్వలక్షణమ్। అతీతానాగతార్థజ్ఞో వర్తమానవిచక్షణః॥
౭౧॥ మైథిలీమాహృతాం దృష్ట్వా ధ్యాత్వా నిశ్శ్వస్య చాయతమ్। సత్యవాక్స మహాభాగో దేవరో మే యదబ్రవీత్॥౭౨॥ సో
యం రాక్షసముఖ్యానాం వినాశః పర్యుపస్థితః। కామక్రోధసముత్థేన వ్యసనేన ప్రసంగినా॥౭౩॥ నివృత్తస్త్వత్కృతేనర్థః
సోయం మూలహరో మహాన్। త్వయా కృతమిదం సర్వమనాథం రక్షసాం కులమ్॥౭౪॥ న హి త్వం శోచితవ్యో మే ప్రఖ్యాతబ
లపౌరుషః। స్త్రీస్వభావాత్తు మే బుద్ధిః కారుణ్యే పరివర్తతే॥౭౫॥ సుకృతం దుష్కృతం చ త్వం గృహీత్వా స్వాం గతిం గతః। ఆ
త్మానమనుశోచామి త్వద్వియోగేన దుఃఖితా॥౭౬॥ సుహృదాం హితకామానాం న శ్రుతం వచనం త్వయా। భ్రాతౄణాం
చాపి కార్త్స్న్యేన హితముక్తం త్వయానఘ॥౭౭॥ హేత్వర్థయుక్తం వివిధం శ్రేయస్కరమదారుణమ్। విభీషణేనాభి
హితం న కృతం హేతుమత్త్వయా॥౭౮॥ మారీచకుంభకర్ణాభ్యాం వాక్యం మమ పితుస్తదా। న శ్రుతం వీర్యమత్తేన తస్యే
దం ఫలమీదృశమ్॥౭౯॥ నీలజీమూతసంకాశ పీతాంబర శుభాంగద। స్వగాత్రాణి వినిక్షిప్య కిం శేషే రుధిరాప్లుతః॥౮౦॥ ప్ర
సుప్త ఇవ శోకార్తాం కిం మాం న ప్రతిభాషసే। మహావీర్యస్య దక్షస్య సంయుగేష్వపలాయినః॥౮౧॥ యాతుధానస్య దౌహి
త్రీం కిం చ మాం నాభ్యుదీక్షసే। ఉత్తిష్ఠోత్తిష్ఠ కిం శేషే ప్రాప్తే పరిభవే నవే॥౮౨॥ అద్య వై నిర్భయా లంకాం ప్రవిష్టాస్సూ
ర్యరశ్మయః। యేన సూదయసే శత్రూన్సమరే సూర్యవర్చసా॥౮౩॥ వజ్రో వజ్రధరస్యేవ సోయం తవ సదార్చితః। ర
ణే శత్రుప్రహరణో హేమజాలపరిష్కృతః॥౮౪॥ పరిఘో వ్యవకీర్ణస్తే బాణైశ్ఛిన్నస్సహస్రధా। ప్రియామివోపగూహ్య
త్వం శేషే సమర మేదినీమ్॥౮౫॥ అప్రియామివ కస్మాచ్చ మాం నేచ్ఛస్యభిభాషితుమ్। ధిగస్తు హృదయం యస్యా మమేదం
న సహస్రధా॥౮౬॥ త్వయి పంచత్వమాపన్నే ఫలతే శోకపీడితమ్। ఇత్యేవం విలపంత్యేవ బాష్పవ్యాకులలోచనా॥౮౭॥ స్నే
హావస్కన్నహృదయా దేవీ మోహముపాగమత్। కశ్మలాభిహతా సన్నా బభౌ సా రావణోరసి॥౮౮॥ సంధ్యానురక్తే జ
లదే దీప్తా విద్యుదివాసితే। తథాగతాం సముత్పత్య సపత్న్యస్తా భృశాతురాః॥౮౯॥ పర్యవస్థాపయామాసూ రుదంత్యో రుద
తీం భృశమ్। న తే సువిదితా దేవి లోకానాం స్థితిరధ్రువా॥౯౦॥ దశావిభాగపర్యాయే రాజ్ఞాం చంచలయా శ్రియా। ఇత్యేవము
చ్యమానా సా సశబ్దం ప్రరురోద హ॥౯౧॥ స్నాపయంతీ త్వభిముఖౌ స్తనావస్రాంబువిస్రవైః। ఏతస్మిన్నంతరే రామో వి
భీషణమువాచ హ॥౯౨॥ సంస్కారః క్రియతాం భ్రాతుః స్త్రియశ్చైతా నివర్తయ। తం ప్రశ్రితస్తతో రామం శ్రుతవా
క్యో విభీషణః॥౯౩॥ విమృశ్య బుద్ధ్యా ధర్మజ్ఞో ధర్మార్థసహితం వచః। రామస్యైవానువృత్త్యర్థముత్తరం ప్రత్యభా
షత॥౯౪॥ త్యక్తధర్మవ్రతం క్రూరం నృశంసమనృతం తథా। నాహమర్హోస్మి సంస్కర్తుం పరదారాభిమర్శినమ్॥
౯౫॥ భ్రాతృరూపో హి మే శత్రురేష సర్వాహితే రతః। రావణో నార్హతే పూజాం పూజ్యోపి గురుగౌరవాత్॥౯౬॥ నృ
శంస ఇతి మాం కామం వక్ష్యంతి మనుజా భువి। శ్రుత్వా తస్య గుణాన్సర్వే వక్ష్యంతి సుకృతం పునః॥౯౭॥ తచ్ఛ్రుత్వా పరమ

ప్రీతో రామో ధర్మభృతాం వరః । విభీషణమువాచేదం వాక్యజ్ఞో వాక్యకోవిదమ్ ॥౯౮॥ తవాపి మే ప్రియం కార్యం త్వత్
ప్రభావాచ్చ మే జితమ్ । అవశ్యం తు క్షమం వాచ్యో మయా త్వం రాక్షసేశ్వర ॥౯౯॥ అధర్మానృతసంయుక్తః కామం త్వే
ష నిశాచరః । తేజస్వీ బలవాన్ శూరో సంయుగేషు చ నిత్యశః ॥౧౦౦॥ శతక్రతుముఖైర్దేవైః శ్రూయతే న పరాజితః । మ
హాత్మా బలసంపన్నో రావణో లోకరావణః ॥౧౦౧॥ మరణాంతాని వైరాణి నివృత్తం నః ప్రయోజనమ్ । క్రియతామస్య
సంస్కారో మమాప్యేష యథా తవ ॥౧౦౨॥ త్వత్సకాశాద్దశగ్రీవః సంస్కారం విధిపూర్వకమ్ । ప్రాప్తుమర్హతి ధర్మజ్ఞ
త్వం యశోభాగ్భవిష్యసి ॥౧౦౩॥ రాఘవస్య వచః శ్రుత్వా త్వరమాణో విభీషణః । సంస్కారేణానురూపేణ యోజయా
మాస రావణమ్ ॥౧౦౪॥ చితాం చందనకాష్ఠానాం పద్మకోశీరసంవృతామ్ । బ్రాహ్మ్యా సంవేశయాంచక్రూ రాంకవా
స్తరణావృతామ్ ॥౧౦౫॥ వర్తతే వేదవిహితో రాజ్ఞో వై పశ్చిమః క్రతుః । ప్రచక్రూ రాక్షసేంద్రస్య పితృమేధమనుత్త
మమ్ ॥౧౦౬॥ వేదిం చ దక్షిణప్రాచ్యాం యథాస్థానం చ పావకమ్ । పృషదాజ్యేన సంపూర్ణాం స్రువం సర్వే ప్రచిక్షిపుః ॥౧౦౭
పాదయోః శకటం ప్రాదురంతరూర్వోరులూఖలమ్ । దారుపాత్రాణి సర్వాణి అరణిం చోత్తరారణిమ్ ॥౧౦౮॥ దత్త్వా
తు ముసలం చాన్యద్యథాస్థానం విచక్షణాః । శాస్త్రదృష్టేన విధినా మహర్షివిహితేన చ ॥౧౦౯॥ తత్ర మేధ్యం పశుం హ
త్వా రాక్షసేంద్రస్య రాక్షసాః । అనుస్తరణికాం రాజ్ఞో ఘృతాక్తాం సమవేశయన్ ॥౧౧౦॥ గంధైర్మాల్యైరలంకృత్య రావ
ణం దీనమానసాః । విభీషణసహాయాస్తే వస్త్రైశ్చ వివిధైరపి ॥౧౧౧॥ లాజైశ్చావకిరంతి స్మ బాష్పపూర్ణముఖాస్తదా । దదౌ
చ పావకం తస్య విధియుక్తం విభీషణః ॥౧౧౨॥ స్నాత్వా చైవార్ద్రవస్త్రేణ తిలాన్ దూర్వాభిమిశ్రితాన్ । ఉదకేన చ సం
మిశ్రాన్ ప్రదాయ విధిపూర్వకమ్ ॥౧౧౩॥ ప్రదాయ చోదకం తస్మై మూర్ధ్నా చైనం నమస్య చ । తాః స్త్రియోఽనునయా
మాస సాంత్వముక్త్వా పునః పునః ॥౧౧౪॥ గమ్యతామితి తాః సర్వా వివిశుర్నగరం తదా । ప్రవిష్టాసు చ సర్వాసు రాక్షసీషు వి
భీషణః ॥౧౧౫॥ రామపార్శ్వముపాగమ్య తదాతిష్ఠద్వినీతవత్ । రామోఽపి సహ సైన్యేన ససుగ్రీవస్సలక్ష్మణః ॥౧౧౬॥ హ
ర్షం లేభే రిపుం హత్వా యథా వృత్రం శతక్రతుః ॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - చతుర్దశోత్తరశతతమస్సర్గః - ****

తే రావణవధం దృష్ట్వా దేవగంధర్వదానవాః । జగ్ముస్తైస్తైర్విమానైః స్వైః కథయంతశ్శుభాః కథాః ॥౧॥ రావణస్య వ
ధం ఘోరం రాఘవస్య పరాక్రమమ్ । సుయుద్ధం వానరాణాం చ సుగ్రీవస్య చ మంత్రితమ్ ॥౨॥ అనురాగం చ వీర్యం చ సౌమిత్రే
ర్లక్ష్మణస్య చ । కథయంతో మహాభాగా జగ్ముర్హృష్టా యథాగతమ్ ॥౩॥ రాఘవస్తు రథం దివ్యమింద్రదత్తం శిఖిప్రభమ్ ।
అనుజ్ఞాయ మహాభాగో మాతలిం ప్రత్యపూజయత్ ॥౪॥ రాఘవేణాభ్యనుజ్ఞాతో మాతలిశ్శక్రసారథిః । దివ్యం తం రథ
మాస్థాయ దివమేవారురోహ సః ॥౫॥ తస్మింస్తు దివమారూఢే సురసారథిసత్తమే । రాఘవః పరమప్రీతః సుగ్రీవం పరిషస్వ
జే ॥౬॥ పరిష్వజ్య చ సుగ్రీవం లక్ష్మణేన ప్రచోదితః । పూజ్యమానో హరిశ్రేష్ఠైరాజగామ బలాలయమ్ ॥౭॥ అబ్రవీచ్చ తదా
రామః సమీపపరివర్తినమ్ । సౌమిత్రిం సత్త్వసంపన్నం లక్ష్మణం దీప్తతేజసమ్ ॥౮॥ విభీషణమిమం సౌమ్య లంకాయామభి
షేచయ । అనురక్తం చ భక్తం చ మమ చైవోపకారిణమ్ ॥౯॥ ఏష మే పరమః కామో యదీమం రావణానుజమ్ । లంకా
యాం సౌమ్య పశ్యేయమభిషిక్తం విభీషణమ్ ॥౧౦॥ ఏవముక్తస్తు సౌమిత్రీ రాఘవేణ మహాత్మనా । తథేత్యుక్త్వా తు సంహృష్టః
సౌవర్ణం ఘటమాదదే ॥౧౧॥ తం ఘటం వానరేంద్రాణాం హస్తే దత్త్వా మనోజవాన్ । ఆదిదేశ మహాసత్త్వాన్ సముద్ర
సలిలానయే ॥౧౨॥ అతిశీఘ్రం తతో గత్వా వానరాస్తే మహాబలాః । ఆగతాస్తజ్జలం గృహ్య సముద్రాద్వానరోత్తమాః ॥
౧౩॥ తతస్త్వేకం ఘటం గృహ్య సంస్థాప్య పరమాసనే । ఘటేన తేన సౌమిత్రిరభ్యషించద్విభీషణమ్ ॥౧౪॥ లంకాయాం ర
క్షసాం మధ్యే రాజానం రామశాసనాత్ । విధినా మంత్రదృష్టేన సుహృద్గణసమావృతమ్ ॥౧౫॥ అభ్యషించత్స ధర్మా
త్మా శుద్ధాత్మానం విభీషణమ్ । తస్యామాత్యా జహృషిరే భక్తా యే చాస్య రాక్షసాః ॥౧౬॥ దృష్ట్వాఽభిషిక్తం లంకాయాం రా
క్షసేంద్రం విభీషణమ్ । రాఘవః పరమాం ప్రీతిమాజగామ సలక్ష్మణః ॥౧౭॥ స తద్రాజ్యం మహత్ప్రాప్య రామదత్తం వి
భీషణః । ప్రకృతీః సాంత్వయిత్వా చ తతో రామముపాగమత్ ॥౧౮॥ అక్షతాన్ మోదకాన్ లాజాన్ దివ్యాః సుమనసస్తదా ।
ఆజహ్రురథ సంహృష్టాః పౌరాస్తస్మై నిశాచరాః ॥౧౯॥ స తాన్ గృహీత్వా దుర్ధర్షో రాఘవాయ న్యవేదయత్ । మంగ

శ్యంమంగళంసర్వంలక్ష్మణాయచవీర్యవాన్॥౨౦॥కృతకార్యంసమృద్ధార్థందృష్ట్వారామోవిభీషణమ్ ।ప్రతిజగ్రాహ
తత్సర్వంతస్యైవప్రియకామ్యయా॥౨౧॥తతశ్శైలోపమంవీరంప్రాంజలింపార్శ్వతఃస్థితమ్ । అబ్రవీద్రాఘవోవా
క్యంహనూమంతంప్లవంగమమ్॥౨౨॥ అనుమాన్యమహారాజమిమంసౌమ్యవిభీషణమ్ । గచ్ఛసౌమ్యపురీంలంకామనుజ్ఞా
ప్యయథావిధి॥౨౩॥ప్రవిశ్యరావణగృహంవిజయేనాభినంద్యచ । వైదేహ్యైమాంకుశలినంససుగ్రీవంసలక్ష్మణమ్॥౨౪॥ఆ
చక్ష్వజయతాంశ్రేష్ఠరావణంచమయాహతమ్ ।ప్రియమేతదుదాహృత్యమైథిల్యాస్త్వంహరీశ్వర॥౨౫॥ప్రతిగృహ్యాచ
సందేశముపావర్తితుమర్హసి ॥ ఇతిశ్రీమద్యుద్ధకాండే - పంచదశోత్తరశతతమస్సర్గః. *****************

ఇతిప్రతిసమాదిష్టోహనూమాన్మారుతాత్మజః ।ప్రవివేశపురీంలంకాంపూజ్యమానోనిశాచరైః॥౧॥ప్రవిశ్యచమహా
తేజారావణస్యనివేశనమ్ । దదర్శమృజయాహీనాంసాతంకాంరోహిణీమివ॥౨॥వృక్షమూలేనిరానందాంరాక్షసీభిస్స
మావృతామ్ । నిభృతఃప్రణతఃప్రహ్వఃసోఽభిగమ్యాభివాద్యచ ॥ ౩ ॥ దృష్ట్వాతమాగతందేవీహనూమంతంమహాబలమ్ ।
తూష్ణీమాస్తేతదాదృష్ట్వాస్మృత్వాప్రముదితాభవత్ ॥౪॥సౌమ్యందృష్ట్వాముఖంతస్యాహనూమాన్ ప్లవగోత్తమః । రా
మస్యవచనంసర్వమాఖ్యాతుముపచక్రమే॥౫॥ వైదేహికుశలీరామస్సహసుగ్రీవలక్ష్మణః ।విభీషణసహాయశ్చహరీణాం
సహితోబలైః॥౬॥కుశలంత్వాహసిద్ధార్థోహతశత్రురరిందమః । విభీషణసహాయేనరామేణహరిభిస్సహ॥ ౭ ॥నిహతో
రావణోదేవిలక్ష్మణస్యనయేనచ । పృష్ట్వాతుకుశలంరామోవీరస్త్వాంరఘునందనః॥౮ ॥ అబ్రవీత్పరమప్రీతఃకృతార్థే
నాంతరాత్మనా । ప్రియమాఖ్యామి తే దేవి త్వాంతుభూయస్సభాజయే॥౯ ॥దిష్ట్యాజీవసిధర్మజ్ఞేజయేనమమసంయుగే ।
లబ్ధోనోవిజయస్సీతేస్వస్థాభవగతవ్యథా॥౧౦ ॥రావణశ్చహతశ్శత్రుర్లంకాచేయంవశేస్థితా । మయాహ్యలబ్ధనిద్రేణ
దృఢేనతవనిర్జయే॥౧౧॥ప్రతిజ్ఞైషావినిస్తీర్ణాబధ్వాసేతుంమహోదధౌ । సంభ్రమశ్చనగంతవ్యోవర్తంత్యారావ
ణాలయే॥౧౨ ॥ విభీషణవిధేయంహిలంకైశ్వర్యమిదంకృతమ్ । తదాశ్వసిహివిశ్వస్తాస్వగృహేపరివర్తసే॥౧౩॥అయం
చాభ్యేతిసంహృష్టస్త్వద్దర్శనసముత్సుకః॥ఏవముక్త్వాసముత్పత్యసీతాశశినిభాననా॥౧౪ ॥ప్రహర్షేణావరుద్ధాసావ్యా
జహారనకించన । అబ్రవీచ్చహరిశ్రేష్ఠస్సీతామప్రతిజల్పతీమ్॥౧౫॥కిన్నుచింతయసేదేవికిన్నుమాంనాభిభాషసే।ఏవము
క్తాహనుమతాసీతాధర్మేవ్యవస్థితా॥౧౬॥అబ్రవీత్పరమప్రీతాహర్షగద్గదయాగిరా। ప్రియమేతదుపశ్రుత్యభర్తు
ర్విజయసంశ్రితమ్॥౧౭ ॥ప్రహర్షవశమాపన్నానిర్వాక్యాస్మిక్షణాంతరమ్।నహిపశ్యామిసదృశంచింతయంతీప్లవంగ
మ॥౧౮॥మత్ప్రియాఖ్యానకస్యేహతవప్రత్యభినందనమ్ । నచపశ్యామితత్సౌమ్యపృథివ్యామపివానర॥౧౯ ॥సదృశంమ
త్ప్రియాఖ్యానేతవదాతుంభవేత్సమమ్। హిరణ్యంవాసువర్ణంవారత్నానివివిధానిచ॥౨౦ ॥రాజ్యంవాత్రిషులోకేషు
నైతదర్హతిభాషితుమ్ । ఏవముక్తస్తువైదేహ్యాప్రత్యువాచప్లవంగమః॥౨౧॥గృహీతప్రాంజలిర్వాక్యంసీతాయాః
ప్రముఖేస్థితః । భర్తుఃప్రియహితేయుక్తేభర్తుర్విజయకాంక్షిణి ॥ ౨౨ ॥ స్నిగ్ధమేవంవిధంవాక్యంత్వమేవార్హసి
భాషితుమ్ । తవైతద్వచనంసౌమ్యేసారవత్స్నిగ్ధమేవచ ॥ ౨౩ ॥ రత్నౌఘాద్వివిధాచ్చాపిదేవరాజ్యాద్విశిష్యతే । అ
ర్థతశ్చమయాప్రాప్తాదేవరాజ్యాదయోగుణాః॥౨౪॥హతశత్రుంవిజయినంరామంపశ్యామిసుస్థితమ్।తస్యతద్వచనం
శ్రుత్వామైథిలీజనకాత్మజా॥౨౫॥తతశ్శుభతరంవాక్యమువాచపవనాత్మజమ్ ।అతిలక్షణసంపన్నంమాధుర్యగుణభూషి
తమ్॥౨౬॥బుద్ధ్యాహ్యష్టాంగయాయుక్తంత్వమేవార్హసిభాషితుమ్ । శ్లాఘనీయోనిలస్యత్వంపుత్రఃపరమధార్మికః॥
౨౭॥బలంశౌర్యంశ్రుతంసత్వంవిక్రమోదాక్ష్యముత్తమమ్ । తేజఃక్షమాధృతిధైర్యంవినీతత్వంనసంశయః॥౨౮॥ఏతే
చాన్యేచబహవోగుణాస్త్వయ్యేవశోభనాః ।అథోవాచపునస్సీతామసంభ్రాంతోవినీతవత్ ॥౨౯ ॥ప్రగృహీతాంజలిర్హ
ర్షాత్సీతాయాఃప్రముఖేస్థితః । ఇమాస్తుఖలురాక్షస్యోయదిత్వమనుమన్యసే॥౩౦ ॥హంతుమిచ్ఛామ్యహంసర్వాయా
స్త్వంతర్జితాపురా । క్లిశ్యంతీంపతిదేవాంత్వామశోకవనికాంగతామ్ ॥ ౩౧ ॥ ఘోరరూపసమాచారాఃక్రూరాః
క్రూరతరేక్షణాః । రాక్షస్యోదారుణకథావరమేతత్ప్రయచ్ఛమే॥౩౨॥ముష్టిభిఃపాణిభిస్సర్వాశ్చరణైశ్చైవశోభనే॥ఇ
చ్ఛామివివిధైర్ఘోరైర్హంతుమేతాస్సుదారుణాః॥౩౩॥ఘోరైర్జానుప్రహారైశ్చదశనానాంచపాతనైః । భక్ష
ణైఃకర్ణనాసానాంకేశానాంలుంచనైస్తథా॥౩౪ ॥భృశంశుష్కముఖీభిశ్చదారణైర్లంఘనైస్తథా । నిపాత్యహంతు

మిచ్ఛామి తవ విప్రియకారిణీః ॥౩౫॥ ఏవం ప్రకారైర్బహుభిర్విప్రకారైర్యశస్విని । హంతుమిచ్ఛామ్యహం దేవి తవేమాః
కృతకిల్బిషాః ॥౩౬॥ ఏవముక్తా హనుమతా వైదేహీ జనకాత్మజా । ఉవాచ ధర్మసహితం హనూమంతం యశస్వినీ ॥౩౭॥ రాజ
సంశ్రయవశ్యానాం కుర్వంతీనాం పరాజ్ఞయా । విధేయానాం చ దాసీనాం కః కుప్యేద్వానరోత్తమ ॥౩౮॥ భాగ్యవైషమ్య
యోగేన పురా దుశ్చరితేన చ । మయైతత్ ప్రాప్యతే సర్వం స్వకృతం హ్యుపభుజ్యతే ॥౩౯॥ ప్రాప్తవ్యం తు దశాయోగా
న్మయైతదితి నిశ్చితమ్ । దాసీనాం రావణస్యాహం మర్షయామీహ దుర్బలా ॥౪౦॥ ఆజ్ఞప్తా రావణేనైతా రాక్షస్యో మామ
తర్జయన్ । హతే తస్మిన్న కుర్యుర్హి తర్జనం వానరోత్తమ ॥౪౧॥ అయం వ్యాఘ్రసమీపే తు పురాణో ధర్మసంస్థితః ।
ఋక్షేణ గీతః శ్లోకో మే తన్నిబోధ ప్లవంగమ ॥౪౨॥ న పరః పాపమాదత్తే పరేషాం పాపకర్మణామ్ । సమయో రక్షితవ్యస్తు
సంతశ్చారిత్రభూషణాః ॥౪౩॥ పాపానాం వా శుభానాం వా వధార్హాణాం ప్లవంగమ । కార్యం కరుణమార్యేణ న కశ్చిన్నా
పరాధ్యతి ॥౪౪॥ లోకహింసావిహారాణాం రక్షసాం కామరూపిణామ్ । కుర్వతామపి పాపాని నైవ కార్యమశోభనమ్ ॥౪౫॥
ఏవముక్తస్తు హనుమాన్ సీతయా వాక్యకోవిదః । ప్రత్యువాచ తతస్సీతాం రామపత్నీం యశస్వినీమ్ ॥౪౬॥ యుక్తా రామ
స్య భవతీ ధర్మపత్నీ యశస్వినీ । ప్రతిసందిశ మాం దేవి గమిష్యే యత్ర రాఘవః ॥౪౭॥ ఏవముక్తా హనుమతా వైదేహీ జనకా
త్మజా । అబ్రవీద్ద్రష్టుమిచ్ఛామి భర్తారం వానరోత్తమ ॥౪౮॥ తస్యాస్తద్వచనం శ్రుత్వా హనూమాన్మారుతాత్మజః । హ
ర్షయన్మైథిలీం వాక్యమువాచేదం మహాద్యుతిః ॥౪౯॥ పూర్ణచంద్రాననం రామం ద్రక్ష్యస్యార్యే సలక్ష్మణమ్ । స్థిరమి
త్రం హతామిత్రం శచీవ త్రిదశేశ్వరమ్ ॥౫౦॥ తామేవముక్త్వా రాజంతీం సీతాం సాక్షాదివ శ్రియం । ఆజగామ మహావే
గో హనూమాన్ యత్ర రాఘవః ॥౫౧॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - షోడశోత్తరశతతమస్సర్గః. ****************
ఉవాచ హనుమాన్ ప్రాజ్ఞమభిగమ్య ప్లవంగమః । రామం వచనమర్థజ్ఞో వరం సర్వధనుష్మతాం ॥౧॥ యన్నిమిత్తో
యమారంభః కర్మణాం చ ఫలోదయః । తాం దేవీం శోకసంతప్తాం మైథిలీం ద్రష్టుమర్హసి ॥౨॥ సా హి శోకసమావిష్టా బా
ష్పపర్యాకులేక్షణా । మైథిలీ విజయం శ్రుత్వా తవ హర్షముపాగమత్ ॥౩॥ పూర్వకాత్ ప్రత్యయాచ్చాహముక్తో విశ్వ
స్తయా తయా । భర్తారం ద్రష్టుమిచ్ఛామి కృతార్థం సహలక్ష్మణం ॥౪॥ ఏముక్తో హనుమతా రామో ధర్మభృతాం వరః
అగచ్ఛత్సహసా ధ్యానమీషద్బాష్పపరిప్లుతః ॥౫॥ దీర్ఘముష్ణం వినిశ్వస్య మేదినీమవలోకయన్ । ఉవాచ మేఘసంకాశం వి
భీషణముపస్థితం ॥౬॥ దివ్యాంగరాగాం వైదేహీం దివ్యాభరణభూషితాం । ఇహ సీతాం శిరస్స్నాతాముపస్థాపయ మాచి
రమ్ ॥౭॥ ఏవముక్తస్తు రామేణ త్వరమాణో విభీషణః । ప్రవిశ్యాంతఃపురం సీతాం స్త్రీభిస్స్వాభిరచోదయత్ ॥౮॥
తత్ర సీతాం మహాభాగాం దృష్ట్వా వాచం విభీషణః । మూర్ధ్ని బద్ధాంజలిః శ్రీమాన్ వినీతో రాక్షసేశ్వరః ॥౯॥ ది
వ్యాంగరాగా వైదేహి దివ్యాభరణభూషితా । యానమారోహ భద్రం తే భర్తా త్వాం ద్రష్టుమిచ్ఛతి ॥౧౦॥
ఏవముక్తా తు వైదేహ ప్రత్యువాచ విభీషణం । అస్నాతా ద్రష్టుమిచ్ఛామి భర్తారం రాక్షసాధిప ॥౧౧॥ తస్యాస్తద్వచనం
శ్రుత్వా ప్రత్యువాచ విభీషణః । యథాహ రామో భర్తా తే తత్తథా కర్తుమర్హసి ॥౧౨॥ తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా మై
థిలీ భర్తృదేవతా । భర్తృభక్తివ్రతా సాధ్వీ తథేతి ప్రత్యభాషత ॥౧౩॥ తతస్సీతాం శిరస్స్నాతాం యువతీభిరలంకృతామ్ ।
మహార్హాభరణోపేతాం మహార్హాంబరధారిణీం ॥౧౪॥ ఆరోప్య శిబికాం దీప్తాం పరార్ధ్యాంబరసంవృతామ్ । రక్షో
భిర్బహుభిర్గుప్తామాజహార విభీషణః ॥౧౫॥ సోఽభిగమ్య మహాత్మానం జ్ఞాత్వాపి ధ్యానమాస్థితం । ప్రణతశ్చ ప్రహృష్టశ్చ
ప్రాప్తాం సీతాం న్యవేదయత్ ॥౧౬॥ తామాగతాముపశ్రుత్య రక్షోగృహచిరోషితాం । హర్షో దైన్యం చ రోషశ్చ త్ర
యం రాఘవమావిశత్ ॥౧౭॥ తతః పార్శ్వగతం దృష్ట్వా సవిమర్శం విచారయన్ । విభీషణమిదం వాక్యమప్రహృష్టో బ్రవీత్త
దా ॥౧౮॥ రాక్షసాధిప తే సౌమ్య నిత్యం మద్విజయే రత । వైదేహీ సన్నికర్షం మే శీఘ్రం సముపగచ్ఛతు ॥౧౯॥ స తద్వచన
మాజ్ఞాయ రాఘవస్య విభీషణః । తూర్ణముత్సారణే యత్నం కారయామాస సర్వతః ॥౨౦॥ కంచుకోష్ణీషిణస్త
త్ర జర్ఝరపాణయః । ఉత్సారయంతః పురుషాస్సమంతాత్పరిచక్రముః ॥౨౧॥ ఋక్షాణాం వానరాణాం చ రాక్షసానాం
చ సర్వశః । బృందాన్యుత్సార్యమాణాని దూరముత్సృజుస్తదా ॥౨౨॥ తేషాముత్సార్యమాణానాం సర్వేషాం ధ్వనిరుత్థితః
వాయునోద్వర్తమానస్య సాగరస్యేవ నిస్వనః ॥౨౩॥ ఉత్సార్యమాణాంస్తాన్ దృష్ట్వా సమంతాజ్జాతసంభ్రమాన్ । దా

క్షిణ్యాత్తదమర్షాచ్చ వారయామాస రాఘవః॥౨౪॥సంరబ్ధశ్చాబ్రవీద్రామశ్చక్షుషా ప్రదహన్నివ। విభీషణంమహా
ప్రాజ్ఞంసోపాలంభమిదంవచః॥౨౫॥కిమర్థంమామనాదృత్యక్లిశ్యతేయంత్వయాజనః। నివర్తయైనముద్వేగంజనో
యంస్వజనోమమ॥౨౬॥నగృహాణినవస్త్రాణినప్రాకారాస్తిరస్క్రియాః। నేదృశారాజసత్కారావృత్తమావరణం
స్త్రియాః॥౨౭॥వ్యసనేషునకృచ్ఛ్రేషునయుద్ధేషుస్వయంవరే।నక్రతౌనవివాహేచదర్శనందుష్యతిస్త్రియాః॥౨౮॥ సై
షాయుద్ధగతాచైవకృచ్ఛ్రేచమహతిస్థితా। దర్శనేస్యానదోషఃస్యాన్మత్సమీపేవిశేషతః॥౨౯॥ తదానయసమీపంమేశీ
ఘ్రమేనాంవిభీషణ।సీతాపశ్యతుమామేషాసుహృద్గణవృతంస్థితమ్॥౩౦॥ఏవముక్తస్తురామేణసవిమర్శోవిభీషణః।రామ
స్యోపానయత్సీతాంసన్నికర్షంవినీతవత్॥౩౧॥తతోలక్ష్మణసుగ్రీవౌహనుమాంశ్చప్లవంగమః। నిశమ్యవాక్యంరామ
స్యబభూవుర్వ్యథితాభృశమ్॥౩౨॥కలత్రనిరపేక్షైశ్చఇంగితైరస్యదారుణైః। అప్రీతమివసీతాయాంతర్కయంతిస్మరా
ఘవమ్॥౩౩॥లజ్జయాత్వవలీయంతీస్వేషుగాత్రేషుమైథిలీ।విభీషణేనానుగతాభర్తారంసాభ్యవర్తత॥౩౪॥సావస్త్ర
సంరుద్ధముఖీలజ్జయాజనసంసది।రురోదాసాద్యభర్తారమార్యపుత్రేతిభాషిణీ॥౩౫॥విస్మయాచ్చప్రహర్షాచ్చస్నేహా
చ్చపతిదేవతా।ఉదైక్షతముఖంభర్తుఃసౌమ్యంసౌమ్యతరాననా॥౩౬॥అథసమపనుదన్మనఃక్లమంసాసుచిరమదృష్టముదీ
క్ష్యవైప్రియస్య। వదనముదితపూర్ణచంద్రకాంతంవిమలశశాంకనిభాననాతదానీమ్॥౩౭॥ ఇతిశ్రీమద్యుద్ధకాండే -
సప్తదశోత్తరశతతమస్సర్గః - ********************** తాంతుపార్శ్వేస్థితాంప్రహ్వాంరామస్సంప్రేక్ష్య
మైథిలీమ్। హృదయాంతర్గతక్రోధోవ్యాహర్తుముపచక్రమే॥౧॥ఏషాసినిర్జితాభద్రేశత్రుంజిత్వామయారణే।
పౌరుషాద్యదనుష్ఠేయంతదేతదుపపాదితమ్॥౨॥గతోస్మ్యంతమమర్షస్యధర్షణాసంప్రమార్జితా। అవమానశ్చశత్రు
శ్చమయాయుగపదుద్ధృతౌ॥౩॥అద్యమేపౌరుషందృష్టమద్యమేసఫలఃశ్రమః।అద్యతీర్ణప్రతిజ్ఞత్వాత్ప్రభవామీహచా
త్మనః॥౪॥యాత్వంవిరహితానీతాచలచిత్తేనరక్షసా। దైవసంపాదితోదోషోమానుషేణమయాజితః॥౫॥సంప్రాప్తమ
వమానంయస్తేజసానప్రమార్జతి।కస్తస్యపురుషార్థోస్తిపురుషస్యాల్పతేజసః॥౬॥లంఘనంచసముద్రస్యలంకాయా
శ్చావమర్దనమ్।సఫలంతస్యతచ్ఛ్లాఘ్యమద్యకర్మహనూమతః॥౭॥యుద్ధేవిక్రమతశ్చైవహితంమంత్రయతశ్చ
మే। సుగ్రీవస్యససైన్యస్యసఫలోద్యపరిశ్రమః॥౮॥నిర్గుణంభ్రాతరంత్యక్త్వాయోమాంస్వయముపస్థితః। విభీషణ
స్యభక్తస్యసఫలోద్యపరిశ్రమః॥౯॥ఇత్యేవంబ్రువతస్తస్యసీతారామస్యతద్వచః।మృగీవోత్ఫుల్లనయనాబభూవాశ్రు
పరిప్లుతా॥౧౦॥పశ్యతస్తాంతురామస్యభూయఃక్రోధోభ్యవర్ధత। ప్రభూతాజ్యావసిక్తస్యపావకస్యేవదీప్యతః॥౧౧॥
సబద్ధ్వాభ్రుకుటింవక్త్రేతిర్యక్ప్రేక్షితలోచనః। అబ్రవీత్పరుషంసీతాంమధ్యేవానరరక్షసామ్॥౧౨॥యత్కర్తవ్యంమ
నుష్యేణధర్షణాంపరిమార్జతా। తత్కృతంసకలంసీతేశత్రుహస్తాదమర్షణాత్॥౧౩॥నిర్జితాజీవలోకస్యతపసా
భావితాత్మనా। అగస్త్యేనదురాధర్షామునినాదక్షిణేవదిక్॥౧౪॥విదితశ్చాస్తుతేభద్రేయోయంరణపరిశ్రమః।సతీర్ణః
సుహృదాంవీర్యాన్నత్వదర్థంమయాకృతః॥౧౫॥రక్షతాతుమయావృత్తమపవాదంచసర్వశః। ప్రఖ్యాతస్యాత్మవంశ
స్యన్యంగంచపరిరక్షతా॥౧౬॥నిర్జితాసిమయాభద్రేశత్రుహస్తాదమర్షణాత్। ప్రాప్తచారిత్రసందేహామమప్రతి
ముఖేస్థితా॥౧౭॥దీపోనేత్రాతురస్యేవప్రతికూలాసిమేదృఢమ్। తద్గచ్ఛహ్యభ్యనుజ్ఞాతాయథేష్టంజనకాత్మజే॥౧౮॥ఏ
తాదశదిశోభద్రేకార్యమస్తినమేత్వయా। కఃపుమాన్హికులేజాతఃస్త్రియంపరగృహోషితామ్॥౧౯॥తేజస్వీపున
రాదద్యాత్సుహృల్లేఖేనచేతసా।రావణాంకపరిభ్రష్టాందృష్టాందుష్టేనచక్షుషా॥౨౦॥కథంత్వాంపునరాదద్యాంకులంవ్య
పదిశన్మహత్।తదర్థంనిర్జితామేత్వంయశఃప్రత్యాహృతంమయా॥౨౧॥నాస్తిమేత్వయ్యభిష్వంగోయథేష్టంగమ్య
తామితః। ఇతిప్రవ్యాహృతంభద్రేమయైతత్కృతబుద్ధినా॥౨౨॥లక్ష్మణేభరతేవాత్వంకురుబుద్ధింయథాసుఖమ్।సుగ్రీవే
వానరేంద్రేవారాక్షసేంద్రేవిభీషణే॥౨౩॥నివేశయమనస్సీతేయథావాసుఖమాత్మనః। నహిత్వాంరావణోదృష్ట్వాది
వ్యరూపాంమనోరమామ్॥౨౪॥మర్షయేతచిరంసీతేస్వగృహేపరివర్తినీమ్॥ తదాప్రియార్హశ్రవణాతదప్రియం
ప్రియాదుపశ్రుత్యచిరస్యమైథిలీ। ముమోచబాష్పంసుభృశంప్రవేపితాగజేంద్రహస్తాభిహతేవసల్లకీ॥౨౫॥ఇతిశ్రీమ
ద్యుద్ధకాండే - అష్టాదశోత్తరశతతమస్సర్గః - *************************************

ఏవముక్తాతువైదేహీపరుషంరోమహర్షణమ్ । రాఘవేణసరోషేణభృశంప్రవ్యథితాభవత్ ॥౧॥ సాతదశ్రుతపూర్వం
హిజనేమహతిమైథిలీ। శ్రుత్వాభర్తృవచోరూక్షంలజ్జయావ్రీడితాభవత్ ॥౨॥ ప్రవిశంతీవగాత్రాణిస్వాన్యేవజనకా
త్మజా। వాక్శరైస్తైస్సశల్యేవభృశమశ్రూణ్యవర్తయత్ ॥౩॥ తతోబాష్పపరిక్లిష్టంప్రమార్జంతీస్వమాననమ్। శనైర్గ
ద్గదయావాచాభర్తారమిదమబ్రవీత్ ॥౪॥ కింమామసదృశంవాక్యమీదృశంశ్రోత్రదారుణమ్। రూక్షంశ్రావయసేవీర
ప్రాకృతఃప్రాకృతామివ ॥౫॥ నతథాస్మిమహాబాహోయథాత్వమవగచ్ఛసి। ప్రత్యయంగచ్ఛమేయేనచారిత్రేణైవతే
శపే ॥౬॥ పృథక్స్త్రీణాంప్రచారేణజాతింతాంపరిశంకసే । పరిత్యజేమాంశంకాంతుయదితేహంపరీక్షితా ॥౭॥ యద్యహం
గాత్రసంస్పర్శంగతాస్మివివశాప్రభో। కామకారోనమేతత్రదైవతంత్రాపరాధ్యతి ॥౮॥ మదధీనంతుయత్తన్మేహృదయం
త్వయివర్తతే। పరాధీనేషుగాత్రేషుకింకరిష్యామ్యనీశ్వరా ॥౯॥ సహసంవృద్ధభావాచ్చసంసర్గేణచమానద। య
ద్యహంతేనవిజ్ఞాతాహతాతేనాస్మిశాశ్వతమ్ ॥౧౦॥ ప్రేషితస్తేయదావీరోహనూమానవలోకకః। లంకాస్థాహంత్వయా
వీరకింతదానవిసర్జితా ॥౧౧॥ ప్రత్యక్షంవానరేంద్రస్యత్వద్వాక్యసమనంతరమ్ । త్వయాసంత్యక్తయావీరత్యక్తం
స్యాజ్జీవితంమయా ॥౧౨॥ నవృథాతేశ్రమోయంస్యాత్సంశయేన్యస్యజీవితమ్ । సుహృజ్జనపరిక్లేశోనచాయంనిష్ఫలస్తవ ॥
౧౩॥ త్వయాతునరశార్దూలక్రోధమేవానువర్తతా। లఘునేవమనుష్యేణస్త్రీత్వమేవపురస్కృతమ్ ॥౧౪॥ అపదేశేనజ
నకాన్నోత్పత్తిర్వసుధాతలాత్ । మమవృత్తంచవృత్తజ్ఞబహుతేనపురస్కృతమ్ ॥౧౫॥ నప్రమాణీకృతఃపాణిర్బాల్యేబా
లేనపీడితః। మమభక్తిశ్చశీలంచసర్వంతేపృష్ఠతఃకృతమ్ ॥౧౬॥ ఏవంబ్రువాణారుదతీబాష్పగద్గదభాషిణీ। అబ్రవీల్లక్ష్మణం
సీతాదీనంధ్యానపరంస్థితమ్ ॥౧౭॥ చితాంమేకురుసౌమిత్రేవ్యసనస్యాస్యభేషజమ్ । మిథ్యాపఘాతోపహతానాహంజీవి
తుముత్సహే ॥౧౮॥ అప్రీతస్యగుణైర్భర్తుస్త్యక్తాయాజనసంసది । యాక్షమామేగతిర్గంతుంప్రవేక్ష్యేహవ్యవాహ
నమ్ ॥౧౯॥ ఏవముక్తస్తువైదేహ్యాలక్ష్మణఃపరవీరహా । అమర్షవశమాపన్నోరాఘవాననమైక్షత ॥౨౦॥ సవిజ్ఞాయతతశ్ఛం
దంరామస్యాకారసూచితమ్ । చితాంచకారసౌమిత్రిర్మతేరామస్యవీర్యవాన్ ॥౨౧॥ అధోముఖంతదారామంశనైఃకృ
త్వాప్రదక్షిణమ్ । ఉపాసర్పతవైదేహీదీప్యమానంహుతాశనమ్ ॥౨౨॥ ప్రణమ్యదేవతాభ్యశ్చబ్రాహ్మణేభ్యశ్చమైథిలీ
బద్ధాంజలిపుటాచేదమువాచాగ్నిసమీపతః ॥౨౩॥ యథామేహృదయంనిత్యంనాపసర్పతిరాఘవాత్ । తథాలోకస్యసా
క్షీమాంసర్వతఃపాతుపావకః ॥౨౪॥ యథామాంశుద్ధచారిత్రాందుష్టాంజానాతిరాఘవః। తథాలోకస్యసాక్షీమాంసర్వ
తఃపాతుపావకః ॥౨౫॥ కర్మణామనసావాచాయథానాతిచరామ్యహమ్ । రాఘవంసర్వధర్మజ్ఞంతథామాంపాతు
పావకః ॥౨౬॥ ఆదిత్యోభగవాన్వాయుర్దిశశ్చంద్రస్తథైవచ । అహశ్చాపితథాసంధ్యేరాత్రిశ్చపృథివీతథా ॥౨౭॥ య
థాన్యేప్యభిజానంతితథాచారిత్రసంయుతామ్। తథాలోకస్యసాక్షీమాంసర్వతఃపాతుపావకః ॥౨౮॥ ఏవముక్త్వాతువైదే
హీపరిక్రమ్యహుతాశనమ్। వివేశజ్వలనందీప్తంనిస్సంగేనాంతరాత్మనా ॥౨౯॥ జనస్సుమహాంస్త్రస్తోబాలవృద్ధసమాకు
లః। దదర్శమైథిలీంతత్రప్రవిశంతీంహుతాశనమ్ ॥౩౦॥ సాతప్తనవహేమాభాతప్తకాంచనభూషణా । పపాతజ్వలనం
దీప్తంసర్వలోకస్యసన్నిధౌ ॥౩౧॥ దదృశుస్తాంమహాభాగాంప్రవిశంతీంహుతాశనమ్। సీతాంకృత్స్నాస్త్రయోలో
కాఃపుణ్యామాజ్యాహుతీమివ ॥౩౨॥ ప్రచుక్రుశుఃస్త్రియస్సర్వాస్తాందృష్ట్వాహవ్యవాహనే। పతంతీంసంస్కృతాంమం
త్రైర్వసోర్ధారామివాధ్వరే ॥౩౩॥ దదృశుస్తాంత్రయోలోకాదేవగంధర్వదానవాః। శప్తాంపతంతీంనిరయేత్రిది
వాద్దేవతామివ ॥౩౪॥ తస్యామగ్నింవిశంత్యాంతుహాహేతివిపులస్వనః। రక్షసాంవానరాణాంచసంబభూవాద్భుతోప
మః ॥౩౫॥ ఇతి శ్రీరామాయణే - యుద్ధకాండే - ఏకోనవింశత్యుత్తరశతతమస్సర్గః- *********************

తతోహిదుర్మనారామఃశ్రుత్వైవవదతాంగిరః। దధ్యౌముహూర్తంధర్మాత్మాబాష్పవ్యాకులలోచనః ॥౧॥
తతోవైశ్రవణోరాజాయమశ్చామిత్రకర్శనః। సహస్రాక్షోమహేంద్రశ్చవరుణశ్చపరంతపః ॥౨॥ షడర్ధనయనః
శ్రీమాన్మహాదేవోవృషధ్వజః। కర్తాసర్వస్యలోకస్యబ్రహ్మాబ్రహ్మవిదాంవరః ॥౩॥ ఏతేసర్వేసమాగమ్యవిమానైః
సూర్యసన్నిభైః। ఆగమ్యనగరీంలంకామభిజగ్ముశ్చరాఘవమ్ ॥౪॥ తతస్సహస్తాభరణాన్ప్రగృహ్యవిపులాన్భుజాన్। అబ్రు
వంస్త్రిదశశ్రేష్ఠాఃప్రాంజలింరాఘవంస్థితమ్ ॥౫॥ కర్తాసర్వస్యలోకస్యశ్రేష్ఠోజ్ఞానవతాంవరః। ఉపేక్షసేకథంసీతాం

పతంతీంహవ్యవాహనే॥ ౬ ॥ కథందేవగణశ్రేష్ఠమాత్మానంనావబుధ్యసే । ఋతధామావసుఃపూర్వంవసూనాంత్వం
ప్రజాపతిః॥ ౭ ॥ త్రయాణాంత్వంహిలోకానామాదికర్తాస్వయంప్రభుః । రుద్రాణామష్టమోరుద్రస్సాధ్యానామసి
పంచమః॥ ౮ ॥ అశ్వినౌచాపితేకర్ణౌచంద్రసూర్యౌచచక్షుషీ । అంతేచాదౌచలోకానాందృశ్యసేత్వంపరంతప॥ ౯ ॥ ఉపే
క్షసేచవైదేహీంమానుషఃప్రాకృతోయథా । ఇత్యుక్తోలోకపాలైస్తైస్స్వామీలోకస్యరాఘవః॥ ౧౦ ॥ అబ్రవీత్త్రిద
శశ్రేష్ఠాన్రామోధర్మభృతాంవరః । ఆత్మానంమానుషంమన్యేరామందశరథాత్మజం॥ ౧౧ ॥ సోఽహంయస్యయతశ్చా
హంభగవాంస్తద్బ్రవీతుమే । ఇతిబ్రువంతంకాకుత్స్థంబ్రహ్మాబ్రహ్మవిదాంవరః॥ ౧౨ ॥ అబ్రవీచ్ఛృణుమేరామసత్యం
సత్యపరాక్రమ । భవాన్నారాయణోదేవఃశ్రీమాంశ్చక్రాయుధోవిభుః॥ ౧౩ ॥ ఏకశృంగోవరాహస్త్వంభూతభవ్యస
పత్నజిత్ । అక్షరంబ్రహ్మసత్యంత్వంమధ్యేచాంతేచరాఘవ॥ ౧౪ ॥ లోకానాంత్వంపరోధర్మోవిష్వక్సేనశ్చతుర్భుజః
శార్ఙ్గధన్వాహృషీకేశఃపురుషఃపురుషోత్తమః॥ ౧౫ ॥ అజితఃఖడ్గధృద్విష్ణుఃకృష్ణశ్చైవబృహద్బలః । సేనానీర్గ్రామణీ
శ్చత్వంబుద్ధిస్సత్త్వంక్షమాదమః॥ ౧౬ ॥ ప్రభవశ్చాప్యయశ్చత్వముపేంద్రోమధుసూదనః । ఇంద్రకర్మామహేంద్ర
స్త్వంపద్మనాభోరణాంతకృత్ ॥ ౧౭ ॥ శరణ్యంశరణంచత్వామాహుర్దివ్యామహర్షయః । సహస్రశృంగోవేదా
త్మాశతజిహ్వోమహర్షభః॥ ౧౮ ॥ త్వంత్రయాణాంహిలోకానామాదికర్తాస్వయంప్రభుః । సిద్ధానామపిసాధ్యా
నామాశ్రయశ్చాసిపూర్వజః॥ ౧౯ ॥ త్వంయజ్ఞస్త్వంవషట్కారస్త్వమోంకారఃపరంతపః । ప్రభవంనిధనంవాతేనవిదుః
కోభవానితి॥ ౨౦ ॥ దృశ్యసేసర్వభూతేషుబ్రాహ్మణేషుచగోషుచ । దిక్షుసర్వాసుగగనేపర్వతేషువనేషుచ ॥ ౨౧ ॥
సహస్రచరణఃశ్రీమాన్శతశీర్షస్సహస్రదృక్ । త్వంధారయసిభూతానివసుధాంచసపర్వతామ్॥ ౨౨ ॥ అంతేపృథివ్యా
స్సలిలేదృశ్యసేత్వంమహోరగః । త్రీన్లోకాన్ధారయన్రామదేవగంధర్వదానవాన్॥ ౨౩ ॥ అహంతేహృదయం
రామజిహ్వాదేవీసరస్వతీ । దేవాగాత్రేషురోమాణినిర్మితాబ్రహ్మణాప్రభో॥ ౨౪ ॥ నిమేషస్తేభవేద్రాత్రిరున్మేష
స్తేభవేద్దివా । సంస్కారాస్తేభవన్వేదానైతదస్తిత్వయావినా॥ ౨౫ ॥ జగత్సర్వంశరీరంతేస్థైర్యంతువసుధాతలమ్ । అగ్నిః
కోపఃప్రసాదస్తేసోమఃశ్రీవత్సలక్షణ॥ ౨౬ ॥ త్వయాలోకాస్త్రయఃక్రాంతాఃపురాణేవిక్రమైస్త్రిభిః । మహేంద్రశ్చ
కృతోరాజాబలింబధ్వామహాసురమ్॥ ౨౭ ॥ సీతాలక్ష్మీర్భవాన్విష్ణుర్దేవఃకృష్ణఃప్రజాపతిః । వధార్థంరావణస్యేహప్ర
విష్టోమానుషీంతనుమ్॥ ౨౮ ॥ తదిదంనఃకృతంకార్యంత్వయాధర్మభృతాంవర । నిహతోరావణోరామప్రహృష్టోదివమా
క్రమ॥ ౨౯ ॥ అమోఘంబలవీర్యంతేఅమోఘస్తేపరాక్రమః । అమోఘందర్శనంరామనచమోఘఃస్తవస్తవ॥ ౩౦ ॥ అమో
ఘాస్తేభవిష్యంతిభక్తిమంతశ్చయేనరాః । యేత్వాందేవంధ్రువంభక్తాఃపురాణంపురుషోత్తమమ్॥ ౩౧ ॥ ప్రాప్నువంతిస
దాకామానిహలోకేపరత్రచ । ఇమమార్షంస్తవంనిత్యమితిహాసంపురాతనమ్॥ ౩౨ ॥ యేనరాఃకీర్తయిష్యంతినాస్తితే
షాంపరాభవః ॥ ఇతిశ్రీమద్యుద్ధకాండే- వింశత్యుత్తరశతతమస్సర్గః.**************************
ఏతచ్ఛ్రుత్వాశుభంవాక్యంపితామహసమీరితమ్ । అంకేనాదాయవైదేహీముత్పపాతవిభావసుః॥ ౧ ॥ సవిధూ
యచితాంతాంతువైదేహీంహవ్యవాహనః । ఉత్తస్థౌమూర్తిమానాశుగృహీత్వాజనకాత్మజామ్॥ ౨ ॥ తరుణాదిత్యసంకా
శాంతప్తకాంచనభూషణామ్ । రక్తాంబరధరాంబాలాంనీలకుంచితమూర్ధజామ్॥ ౩ ॥ అక్లిష్టమాల్యాభరణాంతథారూ
పాంమనస్వినీమ్ । దదౌరామాయవైదేహీమంకేకృత్వావిభావసుః॥ ౪ ॥ అబ్రవీచ్చతదారామంసాక్షీలోకస్యపావకః । ఏ
షాతేరామవైదేహీపాపమస్యాంనవిద్యతే ॥ ౫ ॥ నైవవాచానమనసానచధ్యానాన్నచక్షుషా । సువృత్తావృత్తశౌండీరన
త్వామతిచచారహ ॥ ౬ ॥ రావణేనాపనీతైషావీర్యోత్సిక్తేనరక్షసా । త్వయావిరహితాదీనావివశానిర్జనాద్వనాత్ ॥ ౭ ॥
[illegible]చాంతఃపురేగుప్తాత్వచ్చిత్తాత్వత్పరాయణా । రక్షితారాక్షసీసంఘైర్వికృతైర్ఘోరదర్శనైః॥ ౮ ॥ ప్రలోభ్య
మానావివిధంభర్త్స్యమానాచమైథిలీ । నాచింతయతతద్రక్షస్త్వద్గతేనాంతరాత్మనా॥ ౯ ॥ విశుద్ధభావాంనిష్పాపాం
ప్రతిగృహ్ణీష్వరాఘవ । నకించిదభిధాతవ్యమహమాజ్ఞాపయామితే॥ ౧౦ ॥ తతఃప్రీతమనారామఃశ్రుత్వైవంవదతాంవరః ।
దధ్యౌముహూర్తంధర్మాత్మాబాష్పవ్యాకులలోచనః॥ ౧౧ ॥ ఏవముక్తోమహాతేజాద్యుతిమాన్దృఢవిక్రమః । అబ్రవీత్త్రి

దశ శ్రేష్ఠం రామో ధర్మభృతాం వరః ॥౧౨॥ అవశ్యం త్రిషు లోకేషు న సీతా పాపమర్హతి । దీర్ఘకాలోషితా హీయం రావణాంతఃపురే శుభా ॥౧౩॥ బాలిశః ఖలు కామాత్మా రామో దశరథాత్మజః । ఇతి వక్ష్యతి మాం సంతో జానకీమవిశోధ్య హి ॥౧౪॥ అనన్యహృదయాం భక్తాం మచ్చిత్తపరివర్తినీమ్ । అహమప్యవగచ్ఛామి మైథిలీం జనకాత్మజామ్ ॥౧౫॥ ప్రత్యయార్థం తు లోకానాం త్రయాణాం సత్యసంశ్రయః । ఉపేక్షే చాపి వైదేహీం ప్రవిశంతీం హుతాశనమ్ ॥౧౬॥ ఇమామపి విశాలాక్షీం రక్షితాం స్వేన తేజసా । రావణో నాతివర్తేత వేలామివ మహోదధిః ॥౧౭॥ న హి శక్తస్స దుష్టాత్మా మనసాపి హి మైథిలీమ్ । ప్రధర్షయితుమప్రాప్తాం దీప్తామగ్నిశిఖామివ ॥౧౮॥ నేయమర్హతి చైశ్వర్యం రావణాంతఃపురే శుభా । అనన్యా హి మయా సీతా భాస్కరేణ ప్రభా యథా ॥౧౯॥ విశుద్ధా త్రిషు లోకేషు మైథిలీ జనకాత్మజా । న హి హాతుమియం శక్యా కీర్తిరాత్మవతా యథా ॥౨౦॥ అవశ్యం తు మయా కార్యం సర్వేషాం వో వచశ్శుభమ్ । స్నిగ్ధానాం లోకమాన్యానామేవం చ బ్రువతాం హితమ్ ॥౨౧॥ ఇత్యేవముక్త్వా వచనం మహాబలైః ప్రశస్యమానః స్వకృతేన కర్మణా । సమేత్య రామః ప్రియయా మహాబలస్సుఖం సుఖార్హోఽనుబభూవ రాఘవః ॥౨౨॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - ఏకవింశత్యుత్తరశతతమస్సర్గః ॥

ఏతచ్ఛ్రుత్వా శుభం వాక్యం రాఘవేణ సుభాషితమ్ । ఇదం శుభతరం వాక్యం వ్యాజహార మహేశ్వరః ॥౧॥ పుష్కరాక్ష మహాబాహో మహావక్షః పరంతప । దిష్ట్యా కృతమిదం కర్మ త్వయా శస్త్రభృతాం వర ॥౨॥ దిష్ట్యా సర్వస్య లోకస్య ప్రవృద్ధం దారుణం తమః । అపావృత్తం త్వయా సంఖ్యే రామ రావణజం భయమ్ ॥౩॥ ఆశ్వాస్య భరతం దీనం కౌసల్యాం చ యశస్వినీమ్ । కైకేయీం చ సుమిత్రాం చ దృష్ట్వా లక్ష్మణమాతరమ్ ॥౪॥ ప్రాప్య రాజ్యమయోధ్యాయాం నందయిత్వా సుహృజ్జనమ్ । ఇక్ష్వాకూణాం కులే వంశం స్థాపయిత్వా మహాబల ॥౫॥ ఇష్ట్వా తురగమేధేన ప్రాప్య చానుత్తమం యశః । బ్రాహ్మణేభ్యో ధనం దత్త్వా త్రిదివం గంతుమర్హసి ॥౬॥ ఏష రాజా విమానస్థః పితా దశరథస్తవ । కాకుత్స్థ మానుషే లోకే గురుస్తవ మహాయశాః ॥౭॥ ఇంద్రలోకం గతః శ్రీమాంస్త్వయా పుత్రేణ తారితః । లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా త్వమేనమభివాదయ ॥౮॥ మహాదేవవచః శ్రుత్వా కాకుత్స్థస్సహలక్ష్మణః । విమానశిఖరస్థస్య ప్రణామమకరోత్పితుః ॥౯॥ దీప్యమానం స్వయా లక్ష్మ్యా విరజోంబరధారిణమ్ । లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా దదర్శ పితరం విభుః ॥౧౦॥ హర్షేణ మహతావిష్టో విమానస్థో మహీపతిః । ప్రాణైః ప్రియతరం దృష్ట్వా పుత్రం దశరథస్తదా ॥౧౧॥ ఆరోప్యాంకం మహాబాహుర్వరాసనగతః ప్రభుః । బాహుభ్యాం సంపరిష్వజ్య తతో వాక్యం సమాదదే ॥౧౨॥ న మే స్వర్గో బహుమతః సమ్మానశ్చ సురర్షిభిః । త్వయా రామ విహీనస్య సత్యం ప్రతిశృణోమి తే ॥౧౩॥ అద్య త్వాం నిహతామిత్రం దృష్ట్వా సంపూర్ణమానసమ్ । నిస్తీర్ణవనవాసం చ ప్రీతిరాసీత్పరా మమ ॥౧౪॥ కైకేయ్యా యాని చోక్తాని వాక్యాని వదతాం వర । తవ ప్రవ్రాజనార్థాని స్థితాని హృదయే మమ ॥౧౫॥ త్వాం తు దృష్ట్వా కుశలినం పరిష్వజ్య సలక్ష్మణమ్ । అద్య దుఃఖాద్విముక్తోఽస్మి నీహారాదివ భాస్కరః ॥౧౬॥ తారితోఽహం త్వయా పుత్ర సుపుత్రేణ మహాత్మనా । అష్టావక్రేణ ధర్మాత్మా తారితో బ్రాహ్మణో యథా ॥౧౭॥ ఇదానీం తు విజానామి యథా సౌమ్య సురేశ్వరైః । వధార్థం రావణస్యేదం విహితం పురుషోత్తమ ॥౧౮॥ సిద్ధార్థా ఖలు కౌసల్యా యా త్వాం రామ గృహం గతమ్ । వనాన్నివృత్తం సంహృష్టా ద్రక్ష్యత్యరినిషూదన ॥౧౯॥ సిద్ధార్థాః ఖలు తే రామ నరా యే త్వాం పురీం గతమ్ । జలార్ద్రమభిషిక్తం చ ద్రక్ష్యంతి వసుధాధిపమ్ ॥౨౦॥ అనురక్తేన బలినా శుచినా ధర్మచారిణా । ఇచ్ఛామి త్వామహం ద్రష్టుం భరతేన సమాగతమ్ ॥౨౧॥ చతుర్దశ సమాస్సౌమ్య వనే నిర్యాతితాస్త్వయా । వసతా సీతయా సార్ధం లక్ష్మణేన చ ధీమతా ॥౨౨॥ నివృత్తవనవాసోఽసి ప్రతిజ్ఞా సఫలా తవ । రావణం చ రణే హత్వా దేవాస్తే పరితోషితాః ॥౨౩॥ కృతం కర్మ యశశ్శ్లాఘ్యం ప్రాప్తం తే శత్రుసూదన । భ్రాతృభిస్సహ రాజ్యస్థో దీర్ఘమాయురవాప్నుహి ॥౨౪॥ ఇతి బ్రువాణం రాజానం రామః ప్రాంజలిరబ్రవీత్ । కురు ప్రసాదం ధర్మజ్ఞ కైకేయ్యా భరతస్య చ ॥౨౫॥ సపుత్రాం త్వాం త్యజామీతి యదుక్తా కైకయీ త్వయా । స శాపః కైకయీం ఘోరస్సపుత్రాం న స్పృశేత్ ప్రభో ॥౨౬॥ స తథేతి మహారాజో రామముక్త్వా కృతాంజలిమ్ । లక్ష్మణం చ పరిష్వజ్య పునర్వాక్యమువాచ హ ॥౨౭॥ రామం శుశ్రూషతా భక్త్యా వైదేహ్యా సహ సీతయా । కృతా మమ మహాప్రీతిః ప్రాప్తం ధర్మఫలం చ తే ॥౨౮॥ ధర్మం ప్రాప్స్యసి ధర్మజ్ఞ యశశ్చ విపులం భువి । రామే ప్రసన్నే స్వర్గం చ మహిమానం తథైవ చ ॥౨౯॥ రామం శుశ్రూష భద్రం తే సుమిత్రానందవర్ధన । రామస్సర్వస్య లోకస్య

స్వయంభేష్వభిరతస్సదా॥౩౦॥ ఏతే సేంద్రాస్త్రయో లోకాస్సిద్ధాశ్చ పరమర్షయః। అభిగమ్య మహాత్మానమర్చంతి పురు
షోత్తమమ్॥౩౧॥ ఏతత్తదుక్తమవ్యక్తమక్షరం బ్రహ్మనిర్మితమ్। వేదానాం హృదయం సౌమ్య గుహ్యం రామః పరంతపః॥
౩౨॥ అవాప్తం ధర్మచరణం యశశ్చ విపులం త్వయా। రామం శుశ్రూషతా భక్త్యా వైదేహ్యా సహ సీతయా॥౩౩॥ స తథో
క్త్వా మహాబాహుర్లక్ష్మణం ప్రాంజలిం స్థితమ్। ఉవాచ రాజా ధర్మాత్మా వైదేహీం వచనం శుభమ్॥౩౪॥ కర్తవ్యో న
తు వైదేహి మన్యుస్త్యాగమిమం ప్రతి। రామేణ త్వద్విశుద్ధ్యర్థం కృతమేతద్ధితైషిణా॥౩౫॥ న త్వం సుభ్రు సమాధేయా పతిశు
శ్రూషణం ప్రతి। అవశ్యం తు మయా వాచ్యమేష తే దైవతం పరమ్॥౩౬॥ ఇతి ప్రతిసమాదిశ్య పుత్రౌ సీతాం తథా స్నుషామ్।
ఇంద్రలోకం విమానేన యయౌ దశరథో జ్వలన్॥౩౭॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - ద్వావింశత్యుత్తరశతతమస్సర్గః. ***
ప్రతియాతే తు కాకుత్స్థే మహేంద్రః పాకశాసనః। అబ్రవీత్పరమప్రీతో రాఘవం ప్రాంజలిం స్థితమ్॥౧॥ అమో
ఘం దర్శనం రామ తవాస్మాకం పరంతప। ప్రీతియుక్తాః స్మ తేన త్వం బ్రూహి యన్మనసేచ్ఛసి॥౨॥ ఏవముక్తస్తు కాకుత్స్థః
ప్రత్యువాచ కృతాంజలిః। లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా సీతయా సహ భార్యయా॥౩॥ యది ప్రీతిస్సముత్పన్నా మయి సర్వసు
రేశ్వర। వక్ష్యామి కురు తే సత్యం వచనం వదతాం వర॥౪॥ మమ హేతోః పరాక్రాంతా యే గతా యమసాదనమ్। తే సర్వే జీ
వితం ప్రాప్య సముత్తిష్ఠంతు వానరాః॥౫॥ మత్కృతే విప్రయుక్తా యే పుత్రైర్దారైశ్చ వానరాః। తాన్ ప్రీతమనసః
సర్వాన్ ద్రష్టుమిచ్ఛామి మానద॥౬॥ విక్రాంతాశ్చ హి శూరాశ్చ న మృత్యుం గణయంతి యే। కృతయత్నా విపన్నాశ్చ జీవే
యుస్తే సురర్షభ॥౭॥ మత్ప్రియేష్వభిరక్తాశ్చ న మృత్యుం గణయంతి చ। త్వత్ప్రసాదాత్సమేయుస్తే వరమేతదహం వృణే॥
౮॥ నీరుజో నిర్వ్రణాంశ్చైవ సంపన్నబలపౌరుషాన్। గోలాంగూలాంస్తథైవర్క్షాన్ ద్రష్టుమిచ్ఛామి మానద॥౯॥ అ
కాలే చాపి ముఖ్యాని మూలాని చ ఫలాని చ। నద్యశ్చ విమలాస్తత్ర తిష్ఠేయుర్యత్ర వానరాః॥౧౦॥ శ్రుత్వా తు వచనం తస్య రా
ఘవస్య మహాత్మనః। మహేంద్రః ప్రత్యువాచేదం వచనం ప్రీతిలక్షణమ్॥౧౧॥ మహానయం వరస్తాత త్వయోక్తో రఘునందన।
ద్విర్మయా నోక్తపూర్వం హి తస్మాదేతద్భవిష్యతి॥౧౨॥ సముత్థాస్యంతి హరయో యే హతా యుధి రాక్షసైః। ఋక్షా
శ్చ సహ గోపుచ్ఛా నికృత్తాననబాహవః॥౧౩॥ నీరుజో నిర్వ్రణాశ్చైవ సంపన్నబలపౌరుషాః। సముత్థాస్యంతి హరయః సు
ప్తా నిద్రాక్షయే యథా॥౧౪॥ సుహృద్భిర్బాంధవైశ్చైవ జ్ఞాతిభిః స్వజనైరపి। సర్వ ఏవ సమేష్యంతి సంయుక్తాః పరయా
ముదా॥౧౫॥ అకాలే పుష్పశబలాః ఫలవంతశ్చ పాదపాః। భవిష్యంతి మహేష్వాస నద్యశ్చ సలిలాయుతాః॥౧౬॥ సవ్ర
ణైః ప్రథమం గాత్రైస్సంవృత్తైర్నిర్వ్రణైః పునః। తతస్సముత్థితాస్సర్వే సుప్త్వేవ హరిపుంగవాః॥౧౭॥ బభూవుర్వాన
రాస్సర్వే కిమేతదితి విస్మితాః। తే సర్వే వానరాస్తస్మై రాఘవాయాభ్యవాదయన్॥౧౮॥ కాకుత్స్థం పరిపూర్ణార్థం
దృష్ట్వా సర్వే సురోత్తమాః। ఊచుస్తే ప్రథమం స్తుత్వా స్తవార్హం సహలక్ష్మణమ్॥౧౯॥ గచ్ఛాయోధ్యామితో వీర విసర్జ
య చ వానరాన్। మైథిలీం సాంత్వయస్వైనామనురక్తాం తపస్వినీమ్॥౨౦॥ శత్రుఘ్నం చ మహాత్మానం మాతౄస్సర్వాః ప
రంతప। భ్రాతరం పశ్య భరతం త్వచ్ఛోకాద్వ్రతధారిణమ్॥౨౧॥ అభిషేచయ చాత్మానం పౌరాన్గత్వా ప్రహర్షయ। ఏ
వముక్త్వా తమామంత్ర్య రామం సౌమిత్రిణా సహ॥౨౨॥ విమానైస్సూర్యసంకాశైర్హృష్టా జగ్ముస్సురా దివమ్। అభివా
ద్య చ కాకుత్స్థస్సర్వాంస్తాంస్త్రిదశోత్తమాన్॥౨౩॥ లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా వాసమాజ్ఞాపయత్తదా। తతస్తు సా లక్ష్మ
ణరామపాలితా మహాచమూర్హృష్టజనా యశస్వినీ॥౨౪॥ శ్రియా జ్వలంతీ విరరాజ సర్వతో నిశా ప్రణీతేవ హి శీతరశ్మి
నా॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - త్రయోవింశత్యుత్తరశతతమస్సర్గః. - ******************************
తాం రాత్రిముషితం రామం సుఖోత్థితమరిందమమ్। అబ్రవీత్ప్రాంజలిర్వాక్యం జయం పృష్ట్వా విభీషణః॥౧॥ స్నా
నాని చాంగరాగాణి వస్త్రాణ్యాభరణాని చ। చందనాని చ దివ్యాని మాల్యాని వివిధాని చ॥౨॥ అలంకారవిదశ్చేమా నార్యః ప
[illegible]క్షణాః। ఉపస్థితాస్త్వాం విధివత్స్నాపయిష్యంతి రాఘవ॥౩॥ ప్రతిగృహ్ణీష్వ తత్సర్వం మదనుగ్రహకామ్యయా। ఏవ
ముక్తస్తు కాకుత్స్థః ప్రత్యువాచ విభీషణమ్॥౪॥ హరీన్ సుగ్రీవముఖ్యాంస్త్వం స్నానేనాభినిమంత్రయ। స తు తామ్యతి ధ
ర్మాత్మా మమ హేతోస్సుఖోచితః॥౫॥ సుకుమారో మహాబాహుః కుమారస్సత్యసంశ్రవః। తం వినా కైకయీపుత్రం భర
తం ధర్మచారిణమ్॥౬॥ న మే స్నానం బహుమతం వస్త్రాణ్యాభరణాని చ। ఇత ఏవ పథా క్షిప్రం ప్రతిగచ్ఛామి తాం పురీమ్॥౭॥

అయోధ్యామాగతో హ్యేష పంథాః పరమదుర్గమః । ఏవముక్తస్తు కాకుత్స్థం ప్రత్యువాచ విభీషణః ॥౮॥ అహ్నా త్వాం
ప్రాపయిష్యామి తాం పురీం పార్థివాత్మజ । పుష్పకం నామ భద్రం తే విమానం సూర్యసన్నిభమ్ ॥౯॥ మమ భ్రాతుః కుబేర
స్య రావణేనాహృతం బలాత్ । హృతం నిర్జిత్య సంగ్రామే కామగం దివ్యముత్తమమ్ ॥౧౦॥ త్వదర్థే పాలితం చైతత్తిష్ఠ
త్యతులవిక్రమ । తదిదం మేఘసంకాశం విమానమిహ తిష్ఠతి ॥౧౧॥ తేన యాస్యసి యానేన త్వమయోధ్యాం గతజ్వరః । అహం
తే యద్యనుగ్రాహ్యో యది స్మరసి మే గుణాన్ ॥౧౨॥ వస తావదిహ ప్రాజ్ఞ యద్యస్తి మయి సౌహృదమ్ । లక్ష్మణేన సహ
భ్రాత్రా వైదేహ్యా చాపి భార్యయా ॥౧౩॥ అర్చితస్సర్వకామైస్త్వం తతో రామ గమిష్యసి । ప్రీతియుక్తస్య మే రామ స
సైన్యస్ససుహృద్గణః ॥౧౪॥ సత్క్రియాం విహితాం తావద్గృహాణ త్వం మయోద్యతామ్ । ప్రణయాద్బహుమానాచ్చ సౌ
హృదేన చ రాఘవ ॥౧౫॥ ప్రసాదయామి ప్రేష్యోహం న ఖల్వాజ్ఞాపయామి తే । ఏవముక్తస్తతో రామః ప్రత్యువాచ విభీష
ణమ్ ॥౧౬॥ రక్షసాం వానరాణాం చ సర్వేషామేవ శృణ్వతామ్ । పూజితోహం త్వయా సౌమ్య సాచివ్యేన పరంతప ॥౧౭॥ స
ర్వాత్మనా చ చేష్టాభిస్సౌహృదేనోత్తమేన చ । న ఖల్వేతన్న కుర్యాం తే వచనం రాక్షసేశ్వర ॥౧౮॥ తం తు మే భ్రాతరం ద్ర
ష్టుం భరతం త్వరతే మనః । మాం నివర్తయితుం యోసౌ చిత్రకూటముపాగతః ॥౧౯॥ శిరసా యాచతో యస్య వచనం న కృతం
మయా । కౌసల్యాం చ సుమిత్రాం చ కైకేయీం చ యశస్వినీమ్ ॥౨౦॥ గురూంశ్చ సుహృదశ్చైవ పౌరాంశ్చ తనయైస్సహ
ఉపస్థాపయ మే క్షిప్రం విమానం రాక్షసేశ్వర ॥౨౧॥ కృతకార్యస్య మే వాసః కథంస్విదిహ సమ్మతః । అనుజానీహి మాం సౌ
మ్య పూజితోస్మి విభీషణ ॥౨౨॥ మన్యుర్న ఖలు కర్తవ్యస్త్వరితం త్వానుమానయే । రాఘవస్య వచశ్శ్రుత్వా రాక్షసేం
ద్రో విభీషణః ॥౨౩॥ తం విమానం సమాదాయ తూర్ణం ప్రతినివర్తత । తతః కాంచనచిత్రాంగం వైడూర్యమయవేది
కమ్ ॥౨౪॥ కూటాగారైః పరిక్షిప్తం సర్వతో రజతప్రభమ్ । యన్మేరుశిఖరాకారం నిర్మితం విశ్వకర్మణా ॥౨౫॥ బహుభి
ర్భూషితం హర్మ్యైర్ముక్తారజతసన్నిభైః । తలైః స్ఫటికచిత్రాంగైర్వైడూర్యైశ్చ వరాసనైః ॥౨౬॥ మహార్హా
స్తరణోపేతైరుపపన్నం మహాధనైః । పాండురాభిః పతాకాభిర్ధ్వజైశ్చ సమలంకృతమ్ ॥౨౭॥ శోభితం కాంచనైర్హ
ర్మ్యైర్హేమపద్మవిభూషితమ్ । ప్రకీర్ణం కింకిణీజాలైర్ముక్తామణిగవాక్షితమ్ ॥౨౮॥ ఘంటాజాలైః పరిక్షిప్తం సర్వ
తో మధురస్వనమ్ । ఉపస్థితమనాధృష్యం తద్విమానం మనోజవమ్ ॥౨౯॥ నివేదయిత్వా రామాయ తస్థౌ తత్ర విభీషణః ॥
ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - చతుర్వింశత్యుత్తరశతతమస్సర్గః - *****************************

ఉపస్థితం తు తం దృష్ట్వా పుష్పకం పుష్పభూషితమ్ । అవిదూరస్థితో రామం ప్రత్యువాచ విభీషణః ॥౧॥ స తు బద్ధాంజలిః
ప్రహ్వో వినీతో రాక్షసేశ్వరః । అబ్రవీత్త్వరయోపేతః కిం కరోమీతి రాఘవమ్ ॥౨॥ తమబ్రవీన్మహాతేజా లక్ష్మణస్యో
పశృణ్వతః । విమృశ్య రాఘవో వాక్యమిదం స్నేహపురస్కృతమ్ ॥౩॥ కృతప్రయత్నకర్మాణో విభీషణ వనౌకసః । రత్నై
రర్థైశ్చ వివిధైర్భూషణైశ్చాపి పూజయ ॥౪॥ సహైభిరజితా లంకా నిర్జితా రాక్షసేశ్వర । హృష్టైః ప్రాణభయం త్య
క్త్వా సంగ్రామేష్వనివర్తిభిః ॥౫॥ త ఇమే కృతకర్మాణః పూజ్యంతాం సర్వవానరాః । ధనరత్నప్రదానేన కర్మైషాం సఫ
లం కురు ॥౬॥ ఏవం సమ్మానితాశ్చైతే మానార్హా మానద త్వయా । భవిష్యంతి కృతజ్ఞేన నిర్వృతా హరియూథపాః ॥౭॥
త్యాగినం సంగృహీతారం సానుక్రోశం యశస్వినమ్ । సర్వే త్వామవగచ్ఛంతి తతస్సంబోధయామ్యహమ్ ॥౮॥ ఏతైర్యు
క్తం గుణైస్సర్వైరభిహంతారమాహవే । భజంతే నృపతిం సైన్యాస్తత్సాన్యద్భూమిప తే వ్రతమ్ ॥౯॥ హీనం మే తైర్గుణైస్సై
స్సర్వైరభిహంతారమాహవే । త్యజంతి నృపతిం సైన్యాస్సంవిగ్నాస్తం నరేశ్వరమ్ ॥౧౦॥ ఏవముక్తస్తు రామేణ వానరాం
స్తాన్విభీషణః । రత్నార్థైస్సంవిభాగేన సర్వానేవాభ్యపూజయత్ ॥౧౧॥ తతస్తాన్పూజితాన్దృష్ట్వా రత్నైరర్థైశ్చ
యూథపాన్ । ఆరురోహ తతో రామస్తద్విమానమనుత్తమమ్ ॥౧౨॥ అంకేనాదాయ వైదేహీం లజ్జమానాం యశస్వినీమ్ । ల
క్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా విక్రాంతేన ధనుష్మతా ॥౧౩॥ అబ్రవీచ్చ విమానస్థః కాకుత్స్థస్సర్వవానరాన్ । సుగ్రీవం చ మహా
వీర్యం రాక్షసేంద్రం విభీషణమ్ ॥౧౪॥ మిత్రకార్యం కృతమిదం భవద్భిర్వానరోత్తమాః । అనుజ్ఞాతా మయా సర్వే యథేష్టం
ప్రతిగచ్ఛత ॥౧౫॥ యత్తు కార్యం వయస్యేన సుహృదా వా పరంతప । కృతం సుగ్రీవ తత్సర్వం భవతా ధర్మభీరుణా ॥౧౬॥ కి
ష్కింధాం ప్రతియాహ్యాశు స్వసైన్యేనాభిసంవృతః । స్వరాజ్యే వస లంకాయాం మయా దత్తే విభీషణ ॥౧౭॥ న త్వాం ధ

ర్షయితుం శక్తాస్సేంద్రా అపి దివౌకసః । అయోధ్యాం ప్రతియాస్యామి రాజధానీం పితుర్మమ ॥౧౮॥ అభ్యనుజ్ఞాతుమి
చ్ఛామి సర్వాంశ్చామంత్రయామి వః । ఏవముక్తాస్తు రామేణ వానరాస్తే మహాబలాః ॥౧౯॥ ఊచుః ప్రాంజలయో రా
మం రాక్షసశ్చ విభీషణః । అయోధ్యాం గంతుమిచ్ఛామః సర్వాన్నయతు నో భవాన్ ॥౨౦॥ ఉద్యుక్తా విచరిష్యామో వనా
ని నగరాణి చ । దృష్ట్వా త్వామభిషేకార్ద్రం కౌసల్యామభివాద్య చ ॥౨౧॥ అచిరేణాగమిష్యామః స్వాన్ గృహాన్ నృపతే
సుత । ఏవముక్తస్తు ధర్మాత్మా వానరైస్సవిభీషణైః ॥౨౨॥ అబ్రవీద్రాఘవశ్శ్రీమాన్ ససుగ్రీవవిభీషణాన్ । ప్రియా
త్ ప్రియతరం లబ్ధం యదహం ససుహృజ్జనః ॥౨౩॥ సర్వైర్భవద్భిస్సహితః ప్రీతిం లప్స్యే పురీం గతః । క్షిప్రమారోహ సుగ్రీవ
విమానం వానరైస్సహ ॥౨౪॥ త్వమప్యారోహ సామాత్యో రాక్షసేంద్ర విభీషణ । తతస్తత్పుష్పకం దివ్యం సుగ్రీవస్సహ సే
నయా ॥౨౫॥ అధ్యారోహత్త్వరన్ శీఘ్రం సామాత్యశ్చ విభీషణః । తేష్వారూఢేషు సర్వేషు కౌబేరం పరమాసనమ్ ॥౨౬॥ రా
ఘవేణాభ్యనుజ్ఞాతముత్పపాత విహాయసమ్ । యయౌ తేన విమానేన హంసయుక్తేన భాస్వతా ॥౨౭॥ ప్రహృష్టశ్చ ప్రతీత
శ్చ బభౌ రామః కుబేరవత్ । తే సర్వే వానరా హృష్టా రాక్షసాశ్చ మహాబల ॥౨౮॥ యథాసుఖమసంబాధం దివ్యే తస్మిన్ను
పావిశన్ ॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - పంచవింశత్యుత్తరశతతమస్సర్గః. ******************************

అనుజ్ఞాతం తు రామేణ తద్విమానమనుత్తమమ్ । ఉత్పపాత మహామేఘః శ్వసనేనోద్ధతో యథా ॥౧॥ పాతయిత్వా
తతశ్చక్షుః సర్వతో రఘునందనః । అబ్రవీన్మైథిలీం సీతాం రామశ్శశినిభాననామ్ ॥౨॥ కైలాసశిఖరాకారే త్రికూటశిఖరే స్థి
తామ్ । లంకామీక్షస్వ వైదేహి నిర్మితాం విశ్వకర్మణా ॥౩॥ ఏతదాయోధనం పశ్య మాంసశోణితకర్దమమ్ । హరీ
ణాం రాక్షసానాం చ సీతే విశసనం మహత్ ॥౪॥ అత్ర దత్తవరశ్శేతే ప్రమాథీ రాక్షసేశ్వరః । తవ హేతోర్విశాలాక్షి రావ
ణో నిహతో మయా ॥౫॥ కుంభకర్ణోఽత్ర నిహతః ప్రహస్తశ్చ నిశాచరః । ధూమ్రాక్షశ్చాత్ర నిహతో వానరేణ హనూమ
తా ॥౬॥ లక్ష్మణేనేంద్రజిచ్చాత్ర రావణిర్నిహతో రణే । అంగదేనాత్ర నిహతో వికటో నామ రాక్షసః ॥౭॥ విరూపాక్షశ్చ దు
ర్ధర్షో మహాపార్శ్వమహోదరౌ । అకంపనశ్చ నిహతో బలినోఽన్యే చ రాక్షసాః ॥౮॥ త్రిశిరాశ్చాతికాయశ్చ దేవాం
తకనరాంతకౌ । యుద్ధోన్మత్తశ్చ మత్తశ్చ రాక్షసౌ ప్రవరౌ హతౌ ॥౯॥ నికుంభశ్చైవ కుంభశ్చ కుంభకర్ణాత్మజౌ హతౌ । వ
జ్రదంష్ట్రశ్చ దంష్ట్రశ్చ బహవో రాక్షసా హతాః ॥౧౦॥ మకరాక్షశ్చ దుర్ధర్షో మయా యుద్ధే నిపాతితః । అకంపనః కంపనశ్చ శో
ణితాక్షశ్చ రాక్షసః ॥౧౧॥ యూపాక్షశ్చ ప్రజంఘశ్చ నిహతోఽత్ర మహాహవే । విద్యుజ్జిహ్వోఽత్ర నిహతో రాక్షసో భీమ
దర్శనః ॥౧౨॥ విద్యున్మాలీ హతశ్చాత్ర సుషేణేన మహాత్మనా । యజ్ఞశత్రుశ్చ నిహతః సుప్తఘ్నశ్చ మహాబలః ॥౧౩॥ సూర్య
శత్రుశ్చ నిహతో బ్రహ్మశత్రుస్తథాపరః । అత్ర మండోదరీ నామ భార్యా తం పర్యదేవయత్ ॥౧౪॥ సపత్నీనాం సహస్రేణ
సాస్రేణ పరివారితా । ఏతత్తు దృశ్యతే తీర్థం సముద్రస్య వరాననే ॥౧౫॥ యత్ర సాగరముత్తీర్య తాం రాత్రిముషితా వ
యమ్ । ఏష సేతుర్మయా బద్ధస్సాగరే సలిలార్ణవే ॥౧౬॥ తవ హేతోర్విశాలాక్షి నలసేతుస్సుదుష్కరః । పశ్య సాగరమ
క్షోభ్యం వైదేహి వరుణాలయమ్ ॥౧౭॥ అపారమభిగర్జంతం శంఖశుక్తినిషేవితమ్ । హిరణ్యనాభం శైలేంద్రం కాంచనం
పశ్య మైథిలి ॥౧౮॥ విశ్రమార్థం హనుమతో భిత్త్వా సాగరముత్థితమ్ । ఏతత్కుక్షౌ సముద్రస్య స్కంధావారనివేశనమ్ ॥౧౯॥
ఏతత్తు దృశ్యతే తీర్థం సాగరస్య మహాత్మనః । సేతుబంధ ఇతి ఖ్యాతం త్రైలోక్యేనాభిపూజితమ్ ॥౨౦॥ ఏతత్పవిత్రం పరమం
మహాపాతకనాశనమ్ । అత్ర పూర్వం మహాదేవః ప్రసాదమకరోత్ ప్రభుః ॥౨౧॥ అత్ర రాక్షసరాజోఽయమాజగామ విభీ
షణః । ఏషా సా దృశ్యతే సీతే కిష్కింధా చిత్రకాననా ॥౨౨॥ సుగ్రీవస్య పురీ రమ్యా యత్ర వాలీ మయా హతః । అథ దృష్ట్వా పు
రీం సీతా కిష్కింధాం వాలిపాలితామ్ ॥౨౩॥ అబ్రవీత్ ప్రశ్రితం వాక్యం రామం ప్రణయసాధ్వసా । సుగ్రీవప్రియభార్యా
భిస్తారాప్రముఖతో నృప ॥౨౪॥ అన్యేషాం వానరేంద్రాణాం స్త్రీభిః పరివృతా హ్యహమ్ । గంతుమిచ్ఛామ్యయోధ్యాం
తాం రాజధానీం త్వయా సహ ॥౨౫॥ ఏవముక్తోఽథ వైదేహ్యా రాఘవః ప్రత్యువాచ తామ్ । ఏవమస్త్వితి కిష్కింధాం ప్రా
ప్య సంస్థాప్య రాఘవః ॥౨౬॥ విమానం ప్రేక్ష్య సుగ్రీవం వాక్యమేతదువాచ హ । బ్రూహి వానరశార్దూల సర్వాన్ వాన
రపుంగవాన్ ॥౨౭॥ స్వదారసహితాస్సర్వే హ్యయోధ్యాం యాంతు సీతయా । తథా త్వమపి సర్వాభిః స్త్రీభిస్సహ మహా
బల ॥౨౮॥ అభిత్వరస్వ సుగ్రీవ గచ్ఛామః ప్లవగేశ్వర । ఏవముక్తస్తు సుగ్రీవో రామేణామితతేజసా ॥౨౯॥ వానరాధిపతిః శ్రీ

మాంస్త్రైశ్చ సర్వైస్సమావృతః। ప్రవిశ్యాంతఃపురం శీఘ్రం తారాముద్వీక్ష్య సోఽబ్రవీత్ ॥౩౦॥ ప్రియే త్వం సహ నారీభిర్వా
నరాణాం మహాత్మనామ్। రాఘవేణాభ్యనుజ్ఞాతా మైథిలీప్రియకామ్యయా॥౩౧॥ త్వరత్వమభిగచ్ఛామో గృహ్య వానర
యోషితః। అయోధ్యాం దర్శయిష్యామస్సర్వా దశరథస్త్రియః॥౩౨॥ సుగ్రీవస్య వచః శ్రుత్వా తారా సర్వాంగశోభ
నా। ఆహూయ చాబ్రవీత్సర్వా వానరాణాం తు యోషితః॥౩౩॥ సుగ్రీవేణాభ్యనుజ్ఞాతా గంతుం సర్వైశ్చ వానరైః। మ
మ చాపి ప్రియం కార్యమయోధ్యాదర్శనేన చ॥౩౪॥ ప్రవేశం చాపి రామస్య పౌరజానపదైస్సహ। విభూతిం చైవ సర్వా
సాం స్త్రీణాం దశరథస్య చ॥౩౫॥ తారయా చాభ్యనుజ్ఞాతాస్సర్వా వానరయోషితః। నైపథ్యం విధిపూర్వేణ కృత్వా చా
పి ప్రదక్షిణం॥౩౬॥ అధ్యారోహన్విమానం తత్సీతాదర్శనకాంక్షయా। తాభిస్సహోత్థితం శీఘ్రం విమానం ప్రేక్ష్య
రాఘవః॥౩౭॥ ఋశ్యమూకసమీపే తు వైదేహీం పునరబ్రవీత్। దృశ్యతేసౌ మహాన్సీతే సవిద్యుదివ తోయదః॥౩౮॥ ఋ
శ్యమూకో గిరిశ్రేష్ఠః కాంచనైర్ధాతుభిర్వృతః। అత్రాహం వానరేంద్రేణ సుగ్రీవేణ సమాగతః॥౩౯॥ సమయశ్చ కృత
స్సీతే వధార్థం వాలినో మయా। ఏషా సా దృశ్యతే పంపా నలినీ చిత్రకాననా॥౪౦॥ త్వయా విహీనో యత్రాహం విలలా
ప సుదుఃఖితః। అస్యాస్తీరే మయా దృష్టా శబరీ ధర్మచారిణీ॥ ౪౧ ॥ అత్ర యోజనబాహుశ్చ కబంధో నిహతో మయా। దృ
శ్యతే చ జనస్థానే సీతే శ్రీమాన్వనస్పతిః॥౪౨॥ యత్ర యుద్ధం మహద్వృత్తం తవ హేతోర్విలాసిని। రావణస్య నృశంసస్య
జటాయోశ్చ మహాత్మనః॥౪౩॥ ఖరశ్చ నిహతో యత్ర దూషణశ్చ నిపాతితః। త్రిశిరాశ్చ మహావీర్యో మయా బాణైరజిహ్మ
గైః॥ ౪౪ ॥ ఏతత్తదాశ్రమపదమస్మాకం వరవర్ణిని। ఏషా గోదావరీ రమ్యా ప్రసన్నసలిలా శివా॥౪౫॥ అగస్త్యస్యాశ్ర
మో హ్యేష దృశ్యతే పశ్య మైథిలి। పర్ణశాలా తథా చిత్రా దృశ్యతే శుభదర్శనా॥౪౬॥ యత్ర త్వం రాక్షసేంద్రేణ రావ
ణేన హృతా బలాత్। దీప్తశ్చైవాశ్రమో హ్యేష సుతీక్ష్ణస్య మహాత్మనః॥౪౭॥ వైదేహి దృశ్యతే చాత్ర శరభంగాశ్ర
మో మహాన్। ఉపయాతస్సహస్రాక్షో యత్ర శక్రః పురందరః॥౪౮॥ ఏతే హి తాపసావాసా దృశ్యంతే తనుమధ్యమే।
అత్రిః కులపతిర్యత్ర సూర్యవైశ్వానరప్రభః॥౪౯॥ అత్ర సీతే త్వయా దృష్టా తాపసీ ధర్మచారిణీ। అస్మిన్దేశే మహాకా
యో విరాధో నిహతో మయా॥౫౦॥ అసౌ సుతను శైలేంద్రశ్చిత్రకూటః ప్రకాశతే। యత్ర మాం కైకయీపుత్రః ప్రసా
దయితుమాగతః॥౫౧॥ ఏషా సా యమునా దూరాద్దృశ్యతే చిత్రకాననా। నానాద్విజగణాకీర్ణా సంప్రపుష్పితకాననా॥
౫౨॥ భరద్వాజాశ్రమో హ్యేష శ్రీమానేష ప్రకాశతే। ఏషా త్రిపథగా గంగా దృశ్యతే వరవర్ణిని॥౫౩॥ నానాద్విజగణా
కీర్ణా సంప్రపుష్పితకాననా। శృంగిబేరపురం చైతద్గుహో యత్ర సమాగతః॥౫౪॥ ఏషా సా దృశ్యతే సీతే సరయూర్యూ
పమాలినీ। నానాతరుశతాకీర్ణా సంప్రపుష్పితకాననా ॥ ౫౫ ॥ ఏషా సా దృశ్యతేఽయోధ్యా రాజధానీ పితుర్మమ। అ
యోధ్యాం కురు వైదేహి ప్రణామం పునరాగతా॥౫౬॥ తతస్తే వానరాస్సర్వే రాక్షసశ్చ విభీషణః। ఉత్పత్యోత్పత్య దదృశు
స్తాం పురీం శుభదర్శనామ్॥౫౭॥ తతస్తు తాం పాండురహర్మ్యమాలినీం విశాలకక్ష్యాం గజవాజిసంకులామ్। పురీమయో
ధ్యాం దదృశుః ప్లవంగమాః పురీం మహేంద్రస్య యథామరావతీమ్ ॥ ౫౮ ॥ ఇతి శ్రీమద్రామాయణే - యుద్ధకాండే - ష
డ్వింశత్యుత్తరశతతమస్సర్గః. **

పూర్ణే చతుర్దశే వర్షే పంచమ్యాం లక్ష్మణాగ్రజః। భరద్వాజాశ్రమం ప్రాప్య వవందే ప్రయతో మునిమ్॥౧॥
సోఽపృచ్ఛదభివాద్యైనం భరద్వాజం తపోధనమ్। శృణోషి కచ్చిద్భగవన్సుభిక్షానామయం పురే॥ ౨ ॥ కచ్చిచ్చ యుక్తో భ
రతో జీవంత్యపి చ మాతరః। ఏవముక్తస్తు రామేణ భరద్వాజో మహామునిః॥౩॥ ప్రత్యువాచ రఘుశ్రేష్ఠం స్మితపూర్వం ప్రహృ
ష్టవత్। పంకదిగ్ధస్తు భరతో జటిలస్త్వాం ప్రతీక్షతే॥౪॥ పాదుకే తే పురస్కృత్య సర్వం చ కుశలం గృహే। త్వాం పురా చీర
వసనం ప్రవిశంతం మహావనమ్॥ ౫ ॥ స్త్రీతృతీయం చ్యుతం రాజ్యాద్ధర్మకామం చ కేవలమ్। పదాతిం త్యక్తసర్వస్వం పితుర్ని
ర్దేశకారిణమ్॥౬॥ సర్వభోగైః పరిత్యక్తం స్వర్గచ్యుతమివామరమ్। దృష్ట్వా తు కరుణాపూర్వం మమాసీత్సమితిం
జయ॥౭॥ కైకేయీవచనే యుక్తం వన్యమూలఫలాశినమ్। సాంప్రతం సుసమృద్ధార్థం సమిత్రగణబాంధవమ్॥౮॥ సమీక్ష్య
విజితారిం త్వాం మమ ప్రీతిరనుత్తమా। సర్వం చ సుఖదుఃఖం తే విదితం మమ రాఘవ॥ ౯ ॥ యత్త్వయా విపులం ప్రాప్తం
జనస్థానవధాదికమ్। బ్రాహ్మణార్థే నియుక్తస్య రక్షతస్సర్వతాపసాన్॥౧౦॥ రావణేన హృతా భార్యా బభూవేయమనిం

దితా । మారీచమరణం చైవ జటాయుర్మరణం తథా ॥ ౧౧ ॥ కబంధదర్శనం చైవ పంపాభిగమనం తథా । సుగ్రీవేణ చ తే స
ఖ్యం యచ్చ వాలీ హతస్త్వయా ॥ ౧౨ ॥ మార్గణం చైవ వైదేహ్యాః కర్మ వాతాత్మజస్య చ । విదితాయాం చ వైదేహ్యాం న
ల సేతుర్యథా కృతః ॥ ౧౩ ॥ యథా వా దీపితా లంకా ప్రహృష్టైర్హరియూథపైః । సపుత్రబాంధవామాత్యస్సబలస్సహ
వాహనః ॥ ౧౪ ॥ యథా వినిహతస్సంఖ్యే రావణో దేవకంటకః । సమాగమశ్చ త్రిదశైర్యథా దత్తశ్చ తే వరః ॥ ౧౫ ॥ సర్వం మ
మైతద్విదితం తపసా ధర్మవత్సల । అహమప్యత్ర తే దద్మి వరం శస్త్రభృతాం వర ॥ ౧౬ ॥ అర్ఘ్యమద్య గృహాణేదమయోధ్యాం
శ్వో గమిష్యసి । తస్య తచ్ఛిరసా వాక్యం ప్రతిగృహ్య నృపాత్మజః ॥ ౧౭ ॥ బాఢమిత్యేవ సంహృష్టో ధీమాన్వరమయాచత । అ
కాలే ఫలినో వృక్షాస్సర్వే చాపి మధుస్రవాః ॥ ౧౮ ॥ ఫలాన్యమృతకల్పాని బహూని వివిధాని చ । భవంతు మార్గే భగవన్న
యోధ్యాం ప్రతిగచ్ఛతః ॥ ౧౯ ॥ తథేతి చ ప్రతిజ్ఞాతే వచనాత్సమనంతరమ్ । అభవన్పాదపాస్తత్ర స్వర్గపాదపసన్నిభాః ॥
౨౦ ॥ నిష్ఫలాః ఫలినశ్చాసన్ విపుష్పాః పుష్పశాలినః । శుష్కాస్సమగ్రపత్రాస్తే నగాశ్చైవ మధుస్రవాః ॥ ౨౧ ॥ సర్వతో
యోజనాస్తిస్రో గచ్ఛతామభవంస్తదా ॥ తతః ప్రహృష్టాః ప్లవగర్షభాస్తే బహూని దివ్యాని ఫలాని చైవ । కామాదుపా
శ్నంతి సహస్రశస్తే ముదాన్వితాస్స్వర్గజితో యథైవ ॥ ౨౨ ॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - సప్తవింశత్యుత్తరశతతమస్సర్గః

అయోధ్యాంతు సమాలోక్య చింతయామాస రాఘవః । ప్రియకామః ప్రియం రామస్తతస్త్వరితవిక్రమః ॥ ౧ ॥
చింతయిత్వా తతో దృష్టిం వానరేషు నిపాతయన్ । ఉవాచ ధీమాంస్తేజస్వీ హనూమంతం ప్లవంగమమ్ ॥ ౨ ॥ అయోధ్యాం
త్వరితో గచ్ఛ క్షిప్రం ప్లవగసత్తమ । జానీహి కచ్చిత్కుశలీ జనో నృపతిమందిరే ॥ ౩ ॥ శృంగిబేరపురం ప్రాప్య గుహం గహన
గోచరమ్ । నిషాదాధిపతిం బ్రూహి కుశలం వచనాన్మమ ॥ ౪ ॥ శ్రుత్వా తు మాం కుశలినమరోగం విగతజ్వరమ్ । భవిష్యతి
గుహః ప్రీతః స మమాత్మసమస్సఖా ॥ ౫ ॥ అయోధ్యాయాశ్చ తే మార్గం ప్రవృత్తిం భరతస్య చ । నివేదయిష్యతి ప్రీతో నిషా
దాధిపతిర్గుహః ॥ ౬ ॥ భరతస్తు త్వయా వాచ్యః కుశలం వచనాన్మమ । సిద్ధార్థం శంస మాం తస్మై సభార్యం సలక్ష్మ
ణమ్ ॥ ౭ ॥ హరణం చాపి వైదేహ్యా రావణేన బలీయసా । సుగ్రీవేణ చ సంసర్గం వాలినశ్చ వధం రణే ॥ ౮ ॥ మైథిల్యన్వేషణం చై
వ యథా చాధిగతా త్వయా । లంఘయిత్వా మహాతోయమాపగాపతిమవ్యయమ్ ॥ ౯ ॥ ఉపయానం సముద్రస్య సాగరస్య చ
దర్శనమ్ । యథా చ కారితస్సేతూ రావణశ్చ యథా హతః ॥ ౧౦ ॥ వరదానం మహేంద్రేణ బ్రహ్మణా వరుణేన చ । మహాదే
వప్రసాదాచ్చ పిత్రా మమ సమాగమమ్ ॥ ౧౧ ॥ ఉపయాతం చ మాం సౌమ్య భరతస్య నివేదయ । సహ రాక్షసరాజేన హరీ
ణాం ప్రవరేణ చ ॥ ౧౨ ॥ ఏతచ్ఛ్రుత్వా యమాకారం భజతే భరతస్తదా । స చ తే వేదితవ్యస్స్యాత్సర్వం యచ్చాపి మాం ప్రతి
॥ ౧౩ ॥ జిత్వా శత్రుగణాన్రామః ప్రాప్య చానుత్తమం యశః । ఉపయాతి సమృద్ధార్థః సహ మిత్రైర్మహాబలైః ॥ ౧౪ ॥ జ్ఞే
యాశ్చ సర్వే వృత్తాంతా భరతస్యేంగితాని చ । తత్త్వేన ముఖవర్ణేన దృష్ట్వా వ్యాభాషణేన చ ॥ ౧౫ ॥ సర్వకామసమృద్ధం హి
హస్త్యశ్వరథసంకులమ్ । పితృపైతామహం రాజ్యం కస్య నావర్తయేన్మనః ॥ ౧౬ ॥ సంగత్యా భరతః శ్రీమాన్రాజ్యేనార్థీ
చేత్స్వయం భవేత్ । ప్రశాస్తు వసుధాం కృత్స్నామఖిలాం రఘునందనః ॥ ౧౭ ॥ తస్య బుద్ధిం చ విజ్ఞాయ వ్యవసాయం చ వానర
యావన్న దూరం యాతాస్స్మః క్షిప్రమాగంతుమర్హసి ॥ ౧౮ ॥ ఇతి ప్రతిసమాదిష్టో హనూమాన్మారుతాత్మజః । మానుషం ధా
రయన్రూపమయోధ్యాం త్వరితో యయౌ ॥ ౧౯ ॥ అథోత్పపాత వేగేన హనూమాన్మారుతాత్మజః । గరుత్మానివ వేగేన జిఘృక్ష
న్భుజగోత్తమమ్ ॥ ౨౦ ॥ లంఘయిత్వా పితృపథం భుజగేంద్రాలయం శుభమ్ । గంగాయమునయోర్మధ్యం సన్నిపాతమతీ
త్య చ ॥ ౨౧ ॥ శృంగిబేరపురం ప్రాప్య గుహమాసాద్య వీర్యవాన్ । స వాచా శుభయా హృష్టో హనుమానిదమబ్రవీత్ ॥
౨౨ ॥ సఖా తు తవ కాకుత్స్థో రామస్సత్యపరాక్రమః । సహసీతస్ససౌమిత్రిస్స త్వాం కుశలమబ్రవీత్ ॥ ౨౩ ॥ పంచమీ
మద్య రజనీముషిత్వా వచనాన్మునేః । భరద్వాజాభ్యనుజ్ఞాతం ద్రక్ష్యస్యద్యైవ రాఘవమ్ ॥ ౨౪ ॥ ఏవముక్త్వా మహాతేజా
స్సంప్రహృష్టతనూరుహః । ఉత్పపాత మహావేగో వేగవానవిచారయన్ ॥ ౨౫ ॥ సోఽపశ్యద్రామతీర్థం చ నదీం వాలుకినీం త
థా । గోమతీం తాం చ సోఽపశ్యద్భీమం సాలవనం తథా ॥ ౨౬ ॥ ప్రజాశ్చ బహుసాహస్రాః స్ఫీతాన్ జనపదానపి । స గత్వా
దూరమధ్వానం త్వరితః కపికుంజరః ॥ ౨౭ ॥ ఆససాద ద్రుమాన్ఫుల్లాన్నందిగ్రామసమీపగాన్ । స్త్రీభిస్సపుత్రైర్వృద్ధైశ్చ
రమమాణైరలంకృతాన్ ॥ ౨౮ ॥ సురాధిపస్యోపవనే యథా చైత్రరథే ద్రుమాన్ । క్రోశమాత్రే త్వయోధ్యాయాస్సీ

ర్కృష్ణాజినాంబరమ్ ॥౨౯॥ సదదర్శ భరతం దీనం కృశమాశ్రమవాసినమ్ । జటిలం మలదిగ్ధాంగం భ్రాతృవ్యసనకర్శితమ్ ॥
౩౦॥ ఫలమూలాశినం దాంతం తాపసం ధర్మచారిణమ్ । సమున్నతజటాభారం వల్కలాజినవాససమ్ ॥౩౧॥ నియతం భావి
తాత్మానం బ్రహ్మర్షిసమతేజసమ్ । పాదుకే తే పురస్కృత్య శాసంతం వై వసుంధరామ్ ॥౩౨॥ చాతుర్వర్ణ్యస్య లోక
స్య త్రాతారం సర్వతో భయాత్ । ఉపస్థితమమాత్యైశ్చ శుచిభిశ్చ పురోహితైః ॥౩౩॥ బలముఖ్యైశ్చ యుక్తైశ్చ కాషా
యాంబరధారిభిః । నహి తే రాజపుత్రం తం చీరకృష్ణాజినాంబరమ్ ॥౩౪॥ పరిభోక్తుం వ్యవస్యంతి పౌరాస్తే ధర్మవత్సలాః । తం
ధర్మమివ ధర్మజ్ఞం దేహవంతమివాపరమ్ ॥౩౫॥ ఉవాచ ప్రాంజలిర్వాక్యం హనుమాన్మారుతాత్మజః । వసంతం దండ
కారణ్యే యం త్వం చీరజటాధరమ్ ॥౩౬॥ అనుశోచసి కాకుత్స్థం స త్వాం కుశలమబ్రవీత్ । ప్రియమాఖ్యామి తే దేవ శోకం
త్యక్ష్యసి దారుణమ్ ॥౩౭॥ అస్మిన్ముహూర్తే భ్రాత్రా త్వం రామేణ సహ సంగతః । నిహత్య రావణం రామః ప్రతిలభ్య చ
మైథిలీమ్ ॥౩౮॥ ఉపయాతి సమృద్ధార్థః సహ మిత్రైర్మహాబలైః । లక్ష్మణశ్చ మహాతేజా వైదేహీ చ యశస్వినీ ॥౩౯॥ సీ
తా సమగ్రా రామేణ మహేంద్రేణ యథా శచీ । ఏవముక్తో హనుమతా భరతో భ్రాతృవత్సలః ॥౪౦॥ పపాత సహసా హృ
ష్టో హర్షాన్మోహం జగామ హ । తతో ముహూర్తాదుత్థాయ ప్రత్యాశ్వస్య చ రాఘవః ॥౪౧॥ హనూమంతమువాచేదం భ
రతః ప్రియవాదినమ్ । అశోకజైః ప్రీతిమయైః కపిమాలింగ్య సంభ్రమాత్ ॥౪౨॥ సిషేచ భరతః శ్రీమాన్విపులైరస్రబిం
దుభిః । దేవో వా మానుషో వా త్వమనుక్రోశాదిహాగతః ॥౪౩॥ ప్రియాఖ్యానస్య తే సౌమ్య దదామి బ్రువతః ప్రియమ్ । గ
వాం శతసహస్రం చ గ్రామాణాం చ శతం పరమ్ ॥౪౪॥ సుకుండలాః శుభాచారా భార్యాః కన్యాశ్చ షోడశ । హేమవర్ణాస్సు
నాసోరూశ్శశిసౌమ్యాననాః స్త్రియః ॥౪౫॥ సర్వాభరణసంపన్నాః సంపన్నాః కులజాతిభిః । నిశమ్య రామాగమనం నృపా
త్మజః కపిప్రవీరస్య తదద్భుతోపమమ్ । ప్రహర్షితో రామదిదృక్షయాఽభవత్పునశ్చ హర్షాదిదమబ్రవీద్వచః ॥౪౬॥ ఇతి
శ్రీమద్యుద్ధకాండే - అష్టావింశత్యుత్తరశతతమస్సర్గః - ********************************

బహూని నామ వర్షాణి గతస్య సుమహద్వనమ్ । శృణోమ్యహం ప్రీతికరం మమ నాథస్య కీర్తనమ్ ॥౧॥ కల్యాణీ బ
త గాథేయం లౌకికీ ప్రతిభాతి మే । ఏతి జీవంతమానందో నరం వర్షశతాదపి ॥౨॥ రాఘవస్య హరీణాం చ కథమాసీత్సమాగ
మః । కస్మిన్దేశే కిమాశ్రిత్య తత్త్వమాఖ్యాహి పృచ్ఛతః ॥౩॥ స పృష్టో రాజపుత్రేణ బృస్యాం సముపవేశితః । ఆచచక్షే త
తః సర్వం రామస్య చరితం వనే ॥౪॥ యథా ప్రవ్రాజితో రామో మాతుర్దత్తో వరస్తవ । యథా చ పుత్రశోకేన రాజా దశ
రథో మృతః ॥౫॥ యథా దూతైస్త్వమానీతస్తూర్ణం రాజగృహాత్ప్రభో । త్వయాఽయోధ్యాం ప్రవిష్టేన యథా రాజ్యం న
చేష్టితమ్ ॥౬॥ చిత్రకూటం గిరిం గత్వా రాజ్యేనామిత్రకర్శన । నిమంత్రితస్త్వయా భ్రాతా ధర్మమాచరతా సతామ్ ॥
౭॥ స్థితేన రాజ్ఞో వచనే యథా రాజ్యం విసర్జితమ్ । ఆర్యస్య పాదుకే గృహ్య యథాసి పునరాగతః ॥౮॥ సర్వమేతన్మహాబా
హో యథావద్విదితం తవ । త్వయి ప్రతిప్రయాతే తు యద్వృత్తం తన్నిబోధ మే ॥౯॥ అపయాతే త్వయి తదా సముద్భ్రాం
తమృగద్విజమ్ । పరిద్యూనమివాత్యర్థం తద్వనం సమపద్యత ॥౧౦॥ తద్ధస్తిమృదితం ఘోరం సింహవ్యాఘ్రమృగాయుతమ్ ।
ప్రవివేశాథ విజనం సుమహద్దండకావనమ్ ॥౧౧॥ తేషాం పురస్తాద్బలవాన్గచ్ఛతాం గహనే వనే । వినదన్సుమహానాదం వి
రాధః ప్రత్యదృశ్యత ॥౧౨॥ తముత్క్షిప్య మహానాదమూర్ధ్వబాహుమధోముఖమ్ । నిఖాతే ప్రక్షిపంతి స్మ నదంతమివ కుంజర
మ్ ॥౧౩॥ తత్కృత్వా దుష్కరం కర్మ భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ । సాయాహ్నే శరభంగస్య రమ్యమాశ్రమమీయతుః ॥
౧౪॥ శరభంగే దివం ప్రాప్తే రామస్సత్యపరాక్రమః । అభివాద్య మునీన్సర్వాన్జనస్థానముపాగమత్ ॥౧౫॥ తతశ్శూర్ప
ణఖా నామ రామపార్శ్వముపాగతా । తతో రామేణ సందిష్టో లక్ష్మణస్సహసోత్థితః ॥౧౬॥ ప్రగృహ్య ఖడ్గం చిచ్ఛేద కర్ణ
నాసం మహాబలః । చతుర్దశ సహస్రాణి రక్షసాం భీమకర్మణామ్ ॥౧౭॥ హతాని వసతా తత్ర రాఘవేణ మహాత్మనా ।
ఏకేన సహ సంగమ్య రణే రామేణ సంగతాః ॥౧౮॥ అహ్నశ్చతుర్థభాగేన నిశ్శేషా రాక్షసాః కృతాః । మహాబలా మహా
వీర్యాస్తపసో విఘ్నకారిణః ॥౧౯॥ నిహతా రాఘవేణాజౌ దండకారణ్యవాసినః । రాక్షసాశ్చ వినిష్పిష్టాః ఖరశ్చ నిహతో రణే ॥
౨౦॥ దూషణశ్చాగ్రతో నష్టస్త్రిశిరాస్తదనంతరమ్ । తతస్తేనార్దితా బాలా రావణం సముపాగతా ॥౨౧॥ రావణా
ఘోరో మారీచో నామ రాక్షసః । లోభయామాస వైదేహీం భూత్వా రత్నమయో మృగః ॥౨౨॥ అథైనమబ్రవీత్

వైదేహీగృహ్యతామయమ్।అయం మనోహరః కాన్త ఆశ్రమో నో భవిష్యతి॥౨౩॥తతో రామో ధనుష్పాణిర్ధావన్తమ
నుధావతి। స తం జఘాన ధావన్తం శరేణానతపర్వణా॥౨౪॥అథ సౌమ్య దశగ్రీవో మృగం యాతే తు రాఘవే।లక్ష్మణే చాపి ని
ష్క్రాన్తే ప్రవివేశాశ్రమం తదా॥౨౫॥జగ్రాహ తరసా సీతాం గ్రహః ఖే రోహిణీమివ। త్రాతుకామం తతో యుద్ధే హ
త్వా గృధ్రం జటాయుషమ్॥౨౬॥ప్రగృహ్య సీతాం సహసా జగామాశు స రావణః। తతస్త్వద్భుతసంకాశాః స్థితాః పర్వత
మూర్ధని॥౨౭॥ సీతాం గృహీత్వా గచ్ఛన్తం వానరాః పర్వతోపమాః। దదృశుర్విస్మితాస్తత్ర రావణం రాక్షసాధిపమ్
॥౨౮॥తతశ్శీఘ్రతరం గత్వా తద్విమానం మనోజవమ్। ఆరుహ్య సహ వైదేహ్యా పుష్పకం స మహాబలః॥౨౯॥ప్రవివేశ తతో
లంకాం రావణో లోకరావణః। తాం సువర్ణపరిక్రాన్తే శుభే మహతి వేశ్మని॥౩౦॥ ప్రవిశ్య మైథిలీం వాక్యైః సాన్త్వ
యామాస రావణః। తృణవద్భాషితం తస్య తం చ నైరృతపుంగవమ్॥౩౧॥అచిన్తయన్తీ వైదేహీ అశోకవనికాం గతా।న్య
వర్తత తతో రామో మృగం హత్వా మహావనే॥౩౨॥నివర్తమానః కాకుత్స్థో దృష్ట్వా గృధ్రం ప్రవివ్యథే। గృధ్రం హతం త
దా దగ్ధ్వా రామః ప్రియసఖం పితుః॥౩౩॥మార్గమాణస్తు వైదేహీం రాఘవస్సహలక్ష్మణః। గోదావరీమన్వచరద్వనో
ద్దేశాంశ్చ పుష్పితాన్॥౩౪॥ఆసేదతుర్మహారణ్యే కబన్ధం నామ రాక్షసమ్। తతః కబన్ధవచనాద్రామస్సత్యపరాక్ర
మః॥౩౫॥ఋశ్యమూకం గిరిం గత్వా సుగ్రీవేణ సమాగతః। తయోస్సమాగమాత్పూర్వం ప్రీత్యా హార్దో వ్యజాయత॥
౩౬॥భ్రాత్రా నిరస్తః క్రుద్ధేన సుగ్రీవో వాలినా పురా। ఇతరేతరసంవాదాత్ప్రగాఢః ప్రణయస్తయోః॥౩౭॥రామస్య
బాహువీర్యేణ స్వరాజ్యం ప్రత్యపాదయత్। వాలినం సమరే హత్వా మహాకాయం మహాబలమ్॥౩౮॥సుగ్రీవః స్థాపితో రా
జ్యే సహితస్సర్వవానరైః। రామాయ ప్రతిజానీతే రాజపుత్ర్యాశ్చ మార్గణమ్॥౩౯॥ఆదిష్టా వానరేన్ద్రేణ సుగ్రీవేణ మ
హాత్మనా। దశ కోట్యః ప్లవంగానాం సర్వాః ప్రస్థాపితా దిశః॥౪౦॥ తేషాం నో విప్రకృష్టానాం విన్ధ్యే పర్వతసత్తమే। భృ
శం శోకాభితప్తానాం మహాన్ కాలోఽత్యవర్తత॥౪౧॥భ్రాతా తు గృధ్రరాజస్య సమ్పాతిర్నామ వీర్యవాన్। సమాఖ్యా
తి స్మ వసతిం సీతాయా రావణాలయే॥౪౨॥సోఽహం శోకపరీతానాం దుఃఖం తత్ జ్ఞాతినాం నుదన్। ఆత్మవీర్యం సమాస్థాయ
యోజనానాం శతం ప్లుతః॥౪౩॥తత్రాహమేకామద్రాక్షమశోకవనికాం గతామ్। కౌశేయవస్త్రాం మలినాం నిరాన
న్దాం దృఢవ్రతామ్॥౪౪॥తయా సమేత్య విధివత్పృష్ట్వా సీతామనిన్దితామ్।అభిజ్ఞానం మయా దత్తం సీతా ప్రత్యయకారణమ్॥
౪౫॥మాం దృష్ట్వా మైథిలీ హృష్టా ప్రశశంసే చ జీవితమ్। తయా సమేత్య విధివత్పృష్ట్వా సర్వమనిన్దితామ్॥౪౬॥రావణస్యామ
నఃకాన్తామశోకవనికాం తదా। విధ్వంసయిత్వా సమరే హత్వా రాక్షసపుంగవాన్॥౪౭॥ లంకాం చ భస్మసాత్కృత్వా
ప్రహృష్టేనాన్తరాత్మనా। అభిజ్ఞానం చ మే దత్తమర్చిష్మాన్ స మహామణిః॥౪౮॥అభిజ్ఞానం మణిం లబ్ధ్వా చరితార్థోఽహ
మాగతః। మయా చ పునరాగమ్య రామస్యాక్లిష్టకర్మణః॥౪౯॥అభిజ్ఞానం మయా దత్తమర్చిష్మాన్ స మహామణిః। శ్రు
త్వా తు మైథిలీం హృష్టస్త్వాశశంసే చ జీవితమ్॥౫౦॥ జీవితాన్తమనుప్రాప్తః పీత్వామృతమివాతురః। ఉద్యోజయిష్య
న్నుద్యోగం దధ్రే కామం వధే మనః॥౫౧॥జిఘాంసురివ లోకాంస్తే సర్వాంల్లోకాన్ విభావసుః। తతస్సముద్రమాసాద్య
నలం సేతుమకారయత్॥౫౨॥అతరత్కపివీరాణాం వాహినీ తేన సేతునా। ప్రహస్తమవధీన్నీలః కుమ్భకర్ణం తు రాఘవః
…ం॥౫౩॥లక్ష్మణో రావణసుతం స్వయం రామస్తు రావణమ్। స శక్రేణ సమాగమ్య యమేన వరుణేన చ॥౫౪॥మహేశ్వరస్స్వయం
భూభ్యాం తథా దశరథేన చ। తైశ్చ దత్తవరః శ్రీమానృషిభిశ్చ సమాగతః॥౫౫॥ సురర్షిభిశ్చ కాకుత్స్థో వరాఀల్లేభే ప
రన్తపః। స తు దత్తవరః ప్రీత్యా వానరైశ్చ సమాగతః॥౫౬॥పుష్పకేణ విమానేన కిష్కిన్ధామభ్యుపాగమత్। తం గంగాం
పునరాసాద్య వసన్తం మునిసన్నిధౌ॥౫౭॥ అవిఘ్నం పుష్యయోగేన శ్వో రామం ద్రష్టుమర్హసి॥ తతస్తు సత్యం హనుమ
ద్వచో మధురం నిశమ్య హృష్టో భరతః కృతాఞ్జలిః। ఉవాచ వాణీం మనసః ప్రహర్షిణీం చిరస్య పూర్ణాః ఖలు మే మనోర
థాః॥౫౮॥ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - ఏకోనత్రింశదుత్తరశతతమస్సర్గః. ******************************

శ్రుత్వా తు పరమానన్దం భరతస్సత్యవిక్రమః। హృష్టమాజ్ఞాపయామాస శత్రుఘ్నం పరవీరహా॥౧॥దైవతాని
…ణి చైత్యాని నగరస్య చ। సుగన్ధమాల్యైర్వాదిత్రైరర్చన్తు శుచయో నరాః॥౨॥ సూతాః స్తుతిపురాణజ్ఞాః స
…తాళికాస్తథా। సర్వే వాదిత్రకుశలా గణికాశ్చాపి సంఘశః॥౩॥రాజదారాస్తథామాత్యాః సైన్యాః సేనాగణాం

గణాః । బ్రాహ్మణాశ్చ సరాజన్యాః శ్రేణీముఖ్యాస్తథా నరాః ॥౪॥ అభినిర్యాంతు రామస్య ద్రష్టుం శశినిభం ముఖమ్ । భ
రతస్య వచః శ్రుత్వా శత్రుఘ్నః పరవీరహా ॥౫॥ విష్టీరనేకసాహస్రాశ్చోదయామాస వీర్యవాన్ । సమీకురుత నిమ్నాని విష
మాణి సమాని చ ॥౬॥ స్థలాని చ నిరస్యంతాం నందిగ్రామాదితః పరమ్ । సించంతు పృథివీం కృత్స్నాం హిమశీతేన వారిణా ॥౭॥
తతో౽భ్యవకిరంత్వన్యే లాజైః పుష్పైశ్చ సర్వశః । సముచ్ఛ్రితపతాకాస్తు రథ్యాః పురవరోత్తమే ॥౮॥ శోభయంతు చ వేశ్మాని
సూర్యస్యోదయనం ప్రతి । స్రగ్దామభిర్ముక్తపుష్పైస్సుగంధైః పంచవర్ణకైః ॥౯॥ రాజమార్గమసంబాధం కిరంతు శతశో న
రాః । బ్రాహ్మణాశ్చ సరాజన్యాః శ్రేణీముఖ్యాస్తథా గణాః ॥౧౦॥ ధృష్టిర్జయంతో విజయః సిద్ధార్థో హ్యర్థసాధకః ।
అశోకో మంత్రపాలశ్చ సుమంత్రశ్చాపి నిర్యయుః ॥౧౧॥ మత్తైర్నాగసహస్రైశ్చ శాతకుంభవిభూషితైః । అపరే హేమక
క్ష్యాభిః సగజాభిః కరేణుభిః ॥౧౨॥ నిర్యయుస్తురగాక్రాంతై రథైశ్చ సుమహారథాః । శక్త్యృష్టిప్రాసహస్తానాం సధ్వజా
నాం పతాకినామ్ ॥౧౩॥ తురగాణాం సహస్రైశ్చ గజైర్ముఖ్యైర్నరాన్వితైః । పదాతీనాం సహస్రైశ్చ వీరాః పరివృతా యయుః
॥౧౪॥ తతో యానాన్యుపారూఢాః సర్వా దశరథస్త్రియః । కౌసల్యాం ప్రముఖే కృత్వా సుమిత్రాం చాపి నిర్యయుః ॥౧౫॥
కైకేయ్యా సహితాస్సర్వా నందిగ్రామముపాగమన్ । అశ్వానాం ఖురశబ్దేన రథనేమిస్వనేన చ ॥౧౬॥ శంఖదుందుభినా
దేన సంచచాలేవ మేదినీ । కృత్స్నం చ నగరం తత్తు నందిగ్రామముపాగమత్ ॥౧౭॥ ద్విజాతిముఖ్యైర్ధర్మాత్మా శ్రేణీము
ఖ్యైస్సనైగమైః । మాల్యమోదకహస్తైశ్చ మంత్రిభిర్భరతో వృతః ॥౧౮॥ శంఖభేరీనినాదైశ్చ వందిభిశ్చాభివందితః । ఆ
ర్యపాదౌ గృహీత్వా తు శిరసా ధర్మకోవిదః ॥౧౯॥ పాండరం ఛత్రమాదాయ శుక్లమాల్యోపశోభితమ్ । శుక్లే చ వాలవ్య
జనే రాజార్హే హేమభూషితే ॥౨౦॥ ఉపవాసకృశో దీనశ్చీరకృష్ణాజినాంబరః । భ్రాతురాగమనం శ్రుత్వా తత్పూర్వం
హర్షమాగతః ॥౨౧॥ ప్రత్యుద్యయౌ తతో రామం మహాత్మా సచివైస్సహ । సమీక్ష్య భరతో వాక్యమువాచ పవనాత్మజమ్ ॥
౨౨॥ కచ్చిన్న ఖలు కాపేయీ సేవ్యతే చలచిత్తతా । న హి పశ్యామి కాకుత్స్థం రామమార్యం పరంతపమ్ ॥౨౩॥ కచ్చిన్న ఖలు
దృశ్యంతే వానరాః కామరూపిణః । అథైవముక్తే వచనే హనూమానిదమబ్రవీత్ ॥౨౪॥ అర్థం విజ్ఞాపయన్నేవ భరతం సత్యవి
క్రమమ్ । సదాఫలాన్కుసుమితాన్వృక్షాన్ప్రాప్య మధుస్రవాన్ ॥౨౫॥ భరద్వాజప్రసాదేన మత్తభ్రమరనాది
తాన్ । తస్య చైష వరో దత్తో వాసవేన పరంతప ॥౨౬॥ ససైన్యస్య తదాతిథ్యం కృతం సర్వగుణాన్వితమ్ । నిస్స్వనః శ్రూయ
తే భీమః ప్రహృష్టానాం వనౌకసామ్ ॥౨౭॥ మన్యే వానరసేనా సా నదీం తరతి గోమతీమ్ । రజోవర్షం సముద్భూతం పశ్య
వాలుకినీం ప్రతి ॥౨౮॥ మన్యే సాలవనం రమ్యం లోలయంతి ప్లవంగమాః । తదేతద్దృశ్యతే దూరాద్విమలం చంద్రసన్నిభమ్ ॥
౨౯॥ విమానం పుష్పకం దివ్యం మనసా బ్రహ్మనిర్మితమ్ । రావణం బాంధవైస్సార్ధం హత్వా లబ్ధం మహాత్మనా ॥౩౦॥ తరు
ణాదిత్యసంకాశం విమానం రామవాహనమ్ । ధనదస్య ప్రసాదేన దివ్యమేతన్మనోజవమ్ ॥౩౧॥ ఏతస్మిన్భ్రాతరౌ వీరౌ వై
దేహ్యా సహ రాఘవౌ । సుగ్రీవశ్చ మహాతేజా రాక్షసశ్చ విభీషణః ॥౩౨॥ తతో హర్షసముద్భూతో నిస్స్వనో దివమస్పృశ
త్ । స్త్రీబాలయువవృద్ధానాం రామో౽యమితి కీర్తితే ॥౩౩॥ రథకుంజరవాజిభ్యస్తే౽వతీర్య మహీం గతాః ॥౩౪॥ దదృశుస్తం
విమానస్థం నరాస్సోమమివాంబరే ॥౩౪॥ ప్రాంజలిర్భరతో భూత్వా ప్రహృష్టో రాఘవోన్ముఖః । స్వాగతేన యథార్థేన త
తో రామమపూజయత్ ॥౩౫॥ మనసా బ్రహ్మణా సృష్టే విమానే భరతాగ్రజః । రరాజ పృథుదీర్ఘాక్షో వజ్రపాణిరివా
పరః ॥౩౬॥ తతో విమానాగ్రగతం భరతో భ్రాతరం తదా । వవందే ప్రయతో రామం మేరుస్థమివ భాస్కరమ్ ॥౩౭॥ తతో
రామాభ్యనుజ్ఞాతం తద్విమానమనుత్తమమ్ । హంసయుక్తం మహావేగం నిష్పపాత మహీతలే ॥౩౮॥ ఆరోపితో విమానం త
ద్భరతస్సత్యవిక్రమః । రామమాసాద్య ముదితః పునరేవాభ్యవాదయత్ ॥౩౯॥ తం సముత్థాప్య కాకుత్స్థశ్చిరస్యాక్షిప
థం గతమ్ । అంకే భరతమారోప్య ముదితః పరిషస్వజే ॥౪౦॥ తతో లక్ష్మణమాసాద్య వైదేహీం చ పరంతపః । అభ్యవా
దయత ప్రీతో భరతో నామ చాబ్రవీత్ ॥౪౧॥ సుగ్రీవం కైకయీపుత్రో జాంబవంతం తథాంగదమ్ ।
మైందం చ ద్వివిదం నీలమృషభం పరిషస్వజే ॥౪౨॥ సుషేణం చ నలం చైవ గవాక్షం గంధమాదనమ్ । శరభం పనసం చైవ భర
తః పరిషస్వజే ॥౪౩॥ తే కృత్వా మానుషం రూపం వానరాః కామరూపిణః । కుశలం పర్యపృచ్ఛంస్తే ప్రహృష్టా భరతం తదా ॥౪౪॥
అథాబ్రవీద్రాజపుత్రస్సుగ్రీవం వానరర్షభమ్ । పరిష్వజ్య మహాతేజా భరతో ధర్మిణాం వరః ॥౪౫॥ త్వ(మ)స్మ

చతుర్ణాంతు భ్రాతా సుగ్రీవ పంచమః। సౌహృదాజ్జాయతే మిత్రమపకారోరిలక్షణం॥౪౬ ॥విభీషణంచభరతః సాంత్వం
వాక్యమథాబ్రవీత్ । దిష్ట్యా త్వయా సహాయేన కృతం కర్మ సుదుష్కరమ్ ॥ ౪౭ ॥ శత్రుఘ్నశ్చ తదా రామమభివాద్య
సలక్ష్మణమ్ । సీతాయాశ్చరణౌ పశ్చాద్వవందే వినయాన్వితః॥౪౮॥రామో మాతరమాసాద్య విషణ్ణాం శోకకర్శితామ్।జ
గ్రాహ ప్రణతః పాదౌ మనో మాతుః ప్రసాదయన్ ॥౪౯ ॥ అభివాద్య సుమిత్రాంచ కైకేయీం చ యశస్వినీమ్ । స మా
తౄశ్చ తతస్సర్వాః పురోహితముపాగమత్ ॥౫౦ ॥ స్వాగతం తే మహాబాహో కౌసల్యానందవర్ధన । ఇతి ప్రాంజ
లయస్సర్వే నాగరా రామమబ్రువన్॥ ౫౧ ॥ తాన్యంజలిసహస్రాణి ప్రగృహీతాని నాగరైః । ఆకోశానీవ పద్మాని దద
ర్శ భరతాగ్రజః॥౫౨॥పాదుకే తే తు రామస్య గృహీత్వా భరతస్స్వయమ్ । చరణాభ్యాం నరేంద్రస్య యోజయామాస
ధర్మవిత్ ॥౫౩॥అబ్రవీచ్చ తదా రామం భరతస్స కృతాంజలిః।ఏతత్తే రక్షితం రాజన్ రాజ్యం నిర్యాతితం మయా॥౫౪॥అద్య
జన్మ కృతార్థం మే సంవృత్తశ్చ మనోరథః । యస్త్వాం పశ్యామి రాజానమయోధ్యాం పునరాగతమ్॥౫౫॥అవేక్షతాం భ
వాన్ కోశం కోష్ఠాగారం పురం బలమ్ ।భవతస్తేజసా సర్వం కృతం దశగుణం మయా॥౫౬॥తథా బ్రువాణం భరతం దృష్ట్వా
తం భ్రాతృవత్సలమ్ । ముముచుర్వానరా బాష్పం రాక్షసశ్చ విభీషణః॥ ౫౭ ॥ తతః ప్రహర్షాద్భరతమంకమారోప్య రా
ఘవః । యయౌ తేన విమానేన ససైన్యో భరతాశ్రమమ్॥౫౮॥భరతాశ్రమమాసాద్య ససైన్యో రాఘవస్తదా ।అవతీర్య
విమానాగ్రాదవతస్థే మహీతలే॥౫౯॥అబ్రవీచ్చ తదా రామస్తద్విమానమనుత్తమమ్ । వహ వైశ్రవణం దేవమనుజానా
మి గమ్యతామ్ ॥౬౦ ॥తతో రామాభ్యనుజ్ఞాతం తద్విమానమనుత్తమమ్ । ఉత్తరాం దిశమాగమ్య జగామ ధనదాలయమ్॥
౬౧॥పురోహితస్యాత్మసమస్య రాఘవో బృహస్పతేశ్శక్ర ఇవామరాధిపః । నిపీడ్య పాదౌ పృథగాసనే శుభే సహైవ తేనో
పవివేశ రాఘవః॥౬౨॥ఇతి శ్రీరామాయణే - యుద్ధకాండే-త్రింశదుత్తరశతతమస్సర్గః.**********************
శిరస్యంజలిమాధాయ కైకేయ్యానందవర్ధనః। బభాషే భరతో జ్యేష్ఠం రామం సత్యపరాక్రమమ్॥౧॥పూజితా
మామికా మాతా దత్తం రాజ్యమిదం మమ । తద్దదామి పునస్తుభ్యం యథా త్వమదదా మమ॥౨ ॥ధురమేకాకినా న్యస్తామృష
భేణ బలీయసా । కిశోరీవ గురుం భారం న వోఢుమహముత్సహే॥౩॥ వారివేగేన మహతా భిన్నస్సేతురివ క్షరన్ । దుర్బంధన
మిదం మన్యే రాజ్యచ్ఛిద్రమసంవృతమ్॥ ౪॥ గతిం ఖర ఇవాశ్వస్య హంసస్యేవ చ వాయసః । నాన్వేతుముత్సహే రామ తవ
మార్గమరిందమ॥ ౫॥ యథా చారోపితో వృక్షో జాతశ్చాంతర్నివేశనే । మహాంశ్చ సుదురారోహో మహాస్కంధప్ర
శాఖవాన్॥౬॥శీర్యేత పుష్పితో భూత్వా న ఫలాని ప్రదర్శయన్ ।తస్య నానుభవేదర్థం యస్య హేతోస్స రోప్యతే॥౭॥ ఏ
షోపమా మహాబాహో త్వమర్థం వేత్తుమర్హసి । యద్యస్మాన్మనుజేంద్ర త్వం భక్తాన్ భృత్యాన్న శాధి హి॥ ౮ ॥జగద
ద్యాభిషిక్తం త్వామనుపశ్యతు సర్వతః ।ప్రతపంతమివాదిత్యం మధ్యాహ్నే దీప్తతేజసమ్॥ ౯॥ తూర్యసంఘాతనిర్ఘో
షైః కాంచీనూపురనిస్వనైః । మధురైర్గీతశబ్దైశ్చ ప్రతిబుధ్యస్వ రాఘవ॥౧౦॥యావదావర్తతే చక్రం యావతీ చ వసుం
ధరా । తావత్త్వమిహ సర్వస్య స్వామిత్వమనువర్తయ॥౧౧॥భరతస్య వచః శ్రుత్వా రామః పరపురంజయః।తథేతి ప్రతిజ
గ్రాహ నిషసాదాసనే శుభే॥౧౨॥తతశ్శత్రుఘ్నవచనాన్నిపుణాశ్శ్మశ్రువర్ధకాః। సుఖహస్తాస్సుశీఘ్రాశ్చ రాఘవం పర్యు
పాసత॥౧౩॥పూర్వం తు భరతే స్నాతే లక్ష్మణే చ మహాబలే । సుగ్రీవే వానరేంద్రే చ రాక్షసేంద్రే విభీషణే॥౧౪॥విశోధితజ
టస్స్నాతశ్చిత్రమాల్యానులేపనః । మహార్హవసనో రామస్తస్థౌ తత్ర శ్రియా జ్వలన్॥౧౫ ॥ప్రతికర్మ చ రామస్య
కారయామాస వీర్యవాన్ । లక్ష్మణస్య చ లక్ష్మీవానిక్ష్వాకుకులవర్ధనః॥౧౬॥ప్రతికర్మ చ సీతాయాస్సర్వా దశరథస్త్రి
యః । ఆత్మనైవ తదా చక్రుర్మనస్విన్యో మనోహరమ్॥౧౭ ॥తతో వానరపత్నీనాం సర్వాసామేవ శోభనమ్ । చకార య
త్నాత్కౌసల్యా ప్రహృష్టా పుత్రలాలసా॥౧౮ ॥ తతశ్శత్రుఘ్నవచనాత్సుమంత్రో నామ సారథిః । యోజయిత్వాభిచ
క్రామ రథం సర్వాంగశోభనమ్ ॥ ౧౯ ॥ అర్కమండలసంకాశం దివ్యం దృష్ట్వా రథోత్తమమ్ । ఆరురోహ మహాబాహు
ర్సత్యపరాక్రమః॥౨౦॥సుగ్రీవో హనుమాంశ్చైవ మహేంద్రసదృశద్యుతీ । స్నాతౌ దివ్యనిభైర్వస్త్రైర్జగ్మతుశ్శు
భా॥౨౧॥వరాభరణసంపన్నా యయుస్తాశ్శుభకుండలాః । సుగ్రీవపత్న్యస్సీతా చ ద్రష్టుం నగరముత్సుకాః॥౨౨॥అ
యోధ్యాయాం తు సచివా రాజ్ఞో దశరథస్య యే ।పురోహితం పురస్కృత్య మంత్రయామాసురర్థవత్ ॥౨౩ ॥అశోకో విజ

జయన్తశ్చైవసుమంత్రశ్చైవసంగతాః।మంత్రయన్రామవృద్ధ్యర్థంవృద్ధ్యర్థంనగరస్యచ॥౨౪॥సర్వమేవాభిషేకార్థం
జయార్హస్యమహాత్మనః। కర్తుమర్హథరామస్యయద్యన్మంగళపూర్వకమ్॥౨౫॥ఇతితేమంత్రిణస్సర్వేసందిశ్యతు
పురోహితమ్। నగరాన్నిర్యయుస్తూర్ణంరామదర్శనబుద్ధయః॥౨౬॥హరియుక్తంసహస్రాక్షోరథమింద్రఇవానఘః
ప్రయయౌరథమాస్థాయరామోనగరముత్తమమ్॥౨౭॥జగ్రాహభరతోరశ్మీన్శత్రుఘ్నశ్ఛత్రమాదదే।లక్ష్మణోవ్య
జనంతస్యమూర్ధ్నిసంపర్యవీజయత్॥౨౮॥శ్వేతంచవాలవ్యజనంజగ్రాహపురతఃస్థితః।అపరంచంద్రసంకాశంరాక్ష
సేంద్రోవిభీషణః॥౨౯॥ఋషిసంఘైస్తదాకాశేదేవైశ్చసమరుద్గణైః।స్తూయమానస్యరామస్యశుశ్రువేమధురధ్వనిః
౩౦॥తతశ్శత్రుంజయంనామకుంజరంపర్వతోపమమ్।ఆరురోహమహాతేజాఃసుగ్రీవోవానరోత్తమః॥౩౧॥నవనాగసహ
స్రాణియయురాస్థాయవానరాః। మానుషంవిగ్రహంకృత్వాసర్వాభరణభూషితాః॥౩౨॥శంఖశబ్దప్రణాదైశ్చదుం
దుభీనాంచనిస్వనైః।ప్రయయౌపురుషవ్యాఘ్రస్తాంపురీంహర్మ్యమాలినీమ్॥౩౩॥దదృశుస్తేసమాయాంతంరాఘవంస
పురస్సరమ్। విరాజమానంవపుషారథేనాతిరథంతదా॥౩౪॥తేవర్ధయిత్వాకాకుత్స్థంరామేణప్రతినందితాః। అనుజ
గ్ముర్మహాత్మానంభ్రాతృభిఃపరివారితమ్॥౩౫॥అమాత్యైర్బ్రాహ్మణైశ్చైవతథాప్రకృతిభిర్వృతః। శ్రియావిరురు
చేరామోనక్షత్రైరివచంద్రమాః॥౩౬॥సపురోగామిభిస్తూర్యైస్తాళస్వస్తికపాణిభిః।ప్రవ్యాహరద్భిర్ముదితైర్మం
గళానియయౌవృతః॥౩౭॥అక్షతంజాతరూపంచగావఃకన్యాస్తథాద్విజాః। నరామోదకహస్తాశ్చరామస్యపురతోయ
యుః॥౩౮॥సఖ్యంచరామస్సుగ్రీవేప్రభావంచానిలాత్మజే। వానరాణాంచతత్కర్మరాక్షసానాంచతద్బలమ్॥౩౯॥విభీ
షణస్యసంయోగమాచచక్షేచమంత్రిణామ్। శ్రుత్వాచవిస్మయంజగ్మురయోధ్యాపురవాసినః॥౪౦॥ద్యుతిమానేతదా
ఖ్యాయరామోవానరసంవృతః। హృష్టపుష్టజనాకీర్ణామయోధ్యాంప్రవివేశహ॥౪౧॥తతోహ్యభ్యుచ్ఛ్రయన్పౌరాఃప
తాకాస్తేగృహేగృహే। ఐక్ష్వాకాధ్యుషితంరమ్యమాససాదపితుర్గృహమ్॥౪౨॥అథాబ్రవీద్రాజసుతోభరతంధ
ర్మిణాంవరమ్।అర్థోపహితయావాచామధురంరఘునందనః॥౪౩॥పితుర్భవనమాసాద్యప్రవిశ్యచమహాత్మనః।కౌస
ల్యాంచసుమిత్రాంచకైకేయీమభివాద్యచ॥౪౪॥యచ్చమద్భవనంశ్రేష్ఠంసాశోకవనికంమహత్। ముక్తావైడూర్య
సంకీర్ణంసుగ్రీవాయనివేదయ॥౪౫॥తస్యతద్వచనంశ్రుత్వాభరతస్సత్యవిక్రమః। పాణౌగృహీత్వాసుగ్రీవంప్రవివేశ
తమాలయమ్॥౪౬॥తతస్తైలప్రదీపాంశ్చపర్యంకాస్తరణానిచ।గృహీత్వావివిశుఃక్షిప్రంశత్రుఘ్నేనప్రచోదితాః॥౪౭॥
ఉవాచచమహాతేజాఃసుగ్రీవంరాఘవానుజః। అభిషేకాయరామస్యదూతానాజ్ఞాపయప్రభో॥౪౮॥సౌవర్ణాన్వాన
రేంద్రాణాంచతుర్ణాంచతురోఘటాన్।దదౌక్షిప్రంససుగ్రీవఃసర్వరత్నవిభూషితాన్॥౪౯॥యథాప్రత్యూషసమ
యేచతుర్ణాంసాగరాంభసామ్। పూర్ణైర్ఘటైఃప్రతీక్షధ్వంతథాకురుతవానరాః॥౫౦॥ఏవముక్తామహాత్మానో
వానరావారణోపమాః। ఉత్పేతుర్గగనంశీఘ్రంగరుడాఇవశీఘ్రగాః॥౫౧॥జాంబవాంశ్చహనూమాంశ్చవేగదర్శీచ
వానరః। ఋషభశ్చైవకలశాన్జలపూర్ణానథానయన్॥౫౨॥ నదీశతానాంపంచానాంజలంకుంభైరుపాహరన్।
పూర్వాత్సముద్రాత్కలశంజలపూర్ణమథానయత్॥౫౩॥సుషేణస్సత్వసంపన్నఃసర్వరత్నవిభూషితమ్। ఋషభో
దక్షిణాత్తూర్ణంసముద్రాజ్జలమాహరత్॥౫౪॥రక్తచందనశాఖాభిఃసంవృతంకాంచనంఘటమ్। గవయఃపశ్చిమాత్తో
యమాజహారమహార్ణవాత్॥౫౫॥ రత్నకుంభేనమహతాశీతంమారుతవిక్రమః। ఉత్తరాచ్చజలంశీఘ్రంగరుడాని
లవిక్రమః॥౫౬॥ఆజహారసధర్మాత్మానలస్సర్వగుణాన్వితః। తతస్తైర్వానరశ్రేష్ఠైరానీతంప్రేక్ష్యతజ్జలమ్॥౫౭॥అభిషే
కాయరామస్యశత్రుఘ్నస్సచివైస్సహ। పురోహితాయశ్రేష్ఠాయసుహృద్భ్యశ్చన్యవేదయత్॥౫౮॥ **********

శ్రీరామస్యపట్టాభిషేకఘట్టః.

తతస్సప్రయతోవృద్ధోవసిష్ఠోబ్రాహ్మణైస్సహ।రామంరత్నమయేపీఠేసహసీతంన్యవేశయత్॥౫౯॥వసిష్ఠోవామదేవశ్చ
జాబాలిరథకాశ్యపః। కాత్యాయనోగౌతమశ్చసుయజ్ఞోవిజయస్తథా॥౬౦॥అభ్యషించన్నరవ్యాఘ్రంప్రసన్నేనసుగం
ధినా। సలిలేనసహస్రాక్షంవసవోవాసవంయథా॥౬౧॥ఋత్విగ్భిర్బ్రాహ్మణైఃపూర్వంకన్యాభిర్మంత్రిభిస్తథా
యోధైశ్చైవాభ్యషించంస్తేసంప్రహృష్టాస్సనైగమైః॥౬౨॥సర్వౌషధిరసైర్దివ్యైర్దైవతైర్నభసిస్థితైః।చతు సమని

కషాయైశ్చ సర్వైర్దేవైశ్చ సంగతైః ||౬౩|| బ్రహ్మణా నిర్మితం పూర్వం కిరీటం రత్నశోభితమ్ | అభిషిక్తః పురా యేన మ
నుస్తం దీప్తతేజసమ్ ||౬౪|| తస్యాన్వవాయే రాజానః క్రమాద్యేనాభిషేచితాః | కిరీటేన తతః పశ్చాత్తత్కల్పయిత్వా యథా
విధి ||౬౫|| సభాయాం హేమవర్ణాయాం శోభితాయాం మహాధనైః | రత్నైర్నానావిధైశ్చైవ చిత్రితాయాం సుశోభ
నైః ||౬౬|| నానారత్నమయే పీఠే కల్పయిత్వా యథావిధి | కిరీటేన తతః పశ్చాద్వసిష్ఠేన మహాత్మనా ||౬౭|| ఋత్విగ్భిర్భూషణై
శ్చైవ సహ తేనాభిషేచితః | ఛత్రం తు తస్య జగ్రాహ శత్రుఘ్నః పాండరం శుభమ్ ||౬౮|| శ్వేతం చ వాలవ్యజనం సుగ్రీవో
వానరేశ్వరః | అపరం చంద్రసంకాశం వాలవ్యజనముత్తమమ్ ||౬౯|| హృష్టో రామస్య జగ్రాహ రాక్షసేంద్రో విభీషణః |
మాలాం జ్వలంతీం వపుషా కాంచనీం శతపుష్కరామ్ ||౭౦|| రాఘవాయ దదౌ వాయుర్వాసవేన ప్రచోదితః | సర్వరత్నస
మాయుక్తం మణిరత్నవిభూషితమ్ ||౭౧|| ముక్తాహారం నరేంద్రాయ దదౌ శక్రప్రచోదితః | ప్రజగుర్దేవగంధర్వా ననృ
తుశ్చాప్సరోగణాః ||౭౨|| అభిషేకే తదర్హస్య తదా రామస్య ధీమతః | భూమిస్సస్యవతీ చైవ ఫలవంతశ్చ పాదపాః ||౭౩||
గంధవంతి చ పుష్పాణి బభూవూ రాఘవోత్సవే | సహస్రశతమశ్వానాం ధేనూనాం చ గవాం తథా ||౭౪|| దదౌ శతం వృషా
న్పూర్వం ద్విజేభ్యో మనుజర్షభః | త్రింశత్కోటీర్హిరణ్యస్య బ్రాహ్మణేభ్యో దదౌ పునః ||౭౫|| నానాభరణవస్త్రాణి
మహార్హాణి చ రాఘవః | అర్కరశ్మిప్రతీకాశాం కాంచనీం మణివిగ్రహామ్ ||౭౬|| సుగ్రీవాయ స్రజం దివ్యాం ప్రాయ
చ్ఛన్మనుజర్షభః | వైడూర్యమణిచిత్రే చ వజ్రరత్నవిభూషితే ||౭౭|| వాలిపుత్రాయ ధృతిమానంగదాయాంగదే దదౌ |
మణిప్రవరజుష్టం చ ముక్తాహారమనుత్తమమ్ ||౭౮|| సీతాయై ప్రదదౌ రామశ్చంద్రరశ్మిసమప్రభమ్ | అరజే వాససీ ది
వ్యే శుభాన్యాభరణాని చ ||౭౯|| అవేక్షమాణా వైదేహీ ప్రదదౌ వాయుసూనవే | అవముచ్యాత్మనః కంఠాద్ధారం జనకనం
దినీ ||౮౦|| అవైక్షత హరీన్ సర్వాన్ భర్తారం చ ముహుర్ముహుః | తామింగితజ్ఞస్సంప్రేక్ష్య బభాషే జనకాత్మజామ్ ||
౮౧|| ప్రదేహి సుభగే హారం యస్య తుష్టాసి భామిని | పౌరుషం విక్రమో బుద్ధిర్యస్మిన్నేతాని సర్వశః ||౮౨|| దదౌ సా వాయు
పుత్రాయ తం హారమసితేక్షణా | హనూమాంస్తేన హారేణ శుశుభే వానరర్షభః ||౮౩|| చంద్రాంశుచయగౌరేణ శ్వేతా
భ్రేణ యథాచలః | తతో ద్వివిదమైందాభ్యాం నీలాయ చ పరంతపః ||౮౪|| సర్వాన్ కామగుణాన్ వీక్ష్య ప్రదదౌ వసుధాధిపః |
సర్వే వానరవృద్ధాశ్చ యే చాన్యే వానరేశ్వరాః ||౮౫|| వాసోభిర్భూషణైశ్చైవ యథార్హం ప్రతిపూజితాః | విభీషణోఽథ
సుగ్రీవో హనూమాన్ జాంబవాంస్తథా ||౮౬|| సర్వవానరముఖ్యాశ్చ రామేణాక్లిష్టకర్మణా | యథార్హం పూజితాస్స
ర్వే కామై రత్నైశ్చ పుష్కలైః ||౮౭|| దృష్ట్వా సర్వే మహాత్మానమభిషిక్తం తు వానరాః | ప్రహృష్టమనసస్సర్వే జగ్ము
రేవ యథాగతమ్ ||౮౮|| నత్వా సర్వే మహాత్మానం తతస్తే ప్లవగర్షభాః | విసృష్టాః పార్థివేంద్రేణ కిష్కింధామభ్యుపాగమన్ ||
౮౯|| సుగ్రీవో వానరశ్రేష్ఠో దృష్ట్వా రామాభిషేచనమ్ | పూజితశ్చైవ రామేణ కిష్కింధామభ్యుపాగమత్ ||
రామేణ సర్వకామైశ్చ యథార్హం ప్రతిపూజితః | లబ్ధ్వా కులధనం రాజా లంకాం ప్రావిశత్పురీమ్ ||౯౦|| రా
జ్యం శాసన్నిహతారిర్మహాయశాః | రాఘవః పరమోదారశ్శశాస పరయా ముదా ||౯౧|| లంకాం ప్రాయాద్విభీషణః ||౯౧|| స రాజ్యమఖిలం
విభీషణే | గతే రామోఽబ్రవీద్వాక్యం లక్ష్మణం శుభలక్షణమ్ ||౯౨|| సవానరే కపీంద్రైస్తు రాక్షసేంద్రే
తాం బలేన | తుల్యం మయా త్వం పితృభిర్ధృతా యా తాం యౌవరాజ్యే ధురముద్వహస్వ ||౯౩|| ఆతిష్ఠ ధర్మజ్ఞ మయా సహేమాం గాం పూర్వరాజాధ్యుషి
తాం బలేన | నియుజ్యమానోఽపి చ యౌవరాజ్యే తతోఽభ్యషించద్భరతం మహాత్మా ||౯౪|| సర్వాత్మనా పర్యనునీయమా
నః సౌమిత్రిరుపైతి యోగమ్ | పౌండరీకాశ్వమేధాభ్యాం వాజపేయేన చాసకృత్ | అన్యైశ్చ వివిధైర్యజ్ఞైరయజత్పార్థివర్షభః ||౯౫|| పౌండరీ
ప్రాప్య వంశ్యానరాఘవః | శతాశ్వమేధానాజహ్రే సదశ్వాన్ భూరిదక్షిణాన్ ||౯౬|| రాజ్యం దశ సహస్రా
ణి ప్రాప్య వర్షాణి | లక్ష్మణానుచరో రామః పృథివీమన్వపాలయత్ ||౯౭|| ఆజానులంబబాహుస్స మహాస్కం
ధః ప్రతాపవాన్ | లక్ష్మణానుచరో రామః ... జ్ఞాతిబాంధవైః ||౯౮|| న పర్యదేవన్విధవా న చ వ్యాళకృతం భయమ్ | న వ్యాధిజం
భయం వాపి రామే రాజ్యం ప్రశాసతి ||౧౦౦|| నిర్దస్యురభవల్లోకో నానర్థః కంచిదస్పృశత్ | న చ స్మ వృద్ధా బా
లానాం ప్రేతకార్యాణి కుర్వతే ||౧౦౧|| సర్వం ముదితమేవాసీత్సర్వో ధర్మపరోఽభవత్ | రామమేవానుపశ్యంతో
నాభ్యహింసన్పరస్పరమ్ ||౧౦౨|| ఆసన్ వర్షసహస్రాణి తథా పుత్రసహస్రిణః | నిరామయా విశోకాశ్చ రామే రా